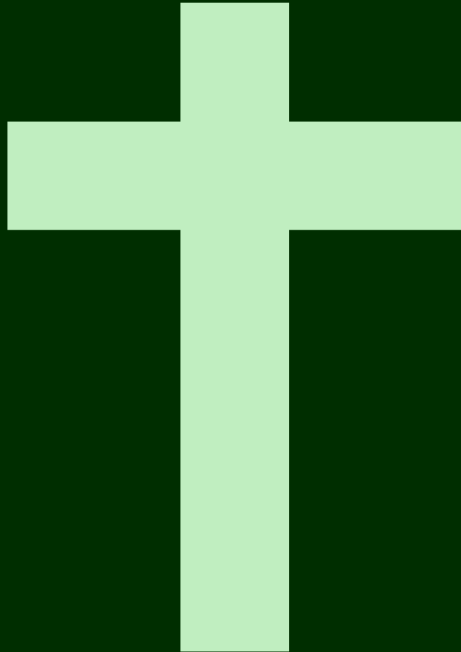

KUATE TUKU PASA

Portions of the Old Testament and The New Testament in the
Siroi Language of Papua New Guinea

KUATE TUKU PASA
Portions of the Old Testament and The New Testament in the Siroi Language of Papua New Guinea

Sampela hap Buk Baibel long tokples Siroi long Niugini

copyright © 1975, 1999 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Siroi

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2013-02-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
9d2e8659-afb4-5cca-93d8-23ebf89e1709

Contents

MULUM PASA	1
RUT	63
1 SAMUEL	68
2 SAMUEL	109
MUNE WANE	144
YONA	145
MATEUS	148
MARKUS	196
LUKAS	225
YOHANUS	273
APOSEL	306
ROM	351
1 KORIN	373
2 KORIN	392
GALESIA	405
EFESUS	413
FILIPi	420
KOLOSI	425
1 TESALONIKA	430
2 TESALONIKA	434
1 TIMOTEUS	437
2 TIMOTEUS	443
TITUS	447
FILEMON	450
HIBRU	452
YAKOBUS	469
1 PETRUS	475
2 PETRUS	481
1 YOHANUS	485
2 YOHANUS	490
3 YOHANUS	491
YUDAS	492
DIR PASA	494

MULUM PASA Kuate tuku mulum pasa Mosesnge kuyarna

Kuate nu agan ndende njakmba kile-mayokkina

¹ Tugu mbolnge Kuate nu samba kilke kile-mayokkina. ² Nu kilke te-mayokna ta kilke ake baknu minna. Kule sungo kilke njakmba songa minna le ma make sungonge kule ta kaimba minmba minna le Kuate tuku Guwa kule ta mbolnge kine promba minna.

³ Kile Kuate nu sakina: Ma purfewa ngina le ma purfena. ⁴ Ma purfena le Kuate nu kanjermba garena. Tanjamba nu ait armba yimyam patike likina ta ande ma purfen tuku ande ma make tuku. ⁵ Tanjana sulumba ma purfen ta mafe ngina sulumba ma make ta furir ngina. Tanjakina le furir promba kumba ka maratukuk ta ait ndindo.

⁶ Kile Kuate nu sakina: Kule purkuwa sulumba ande mbol ambenge ka minwa le ande ibenngge minwa. Ma baknu ngamu tanje kule ar ta tukulnikam tuku minamngat ngina. Tanjakina ta kumungina. ⁷ Kuate nu ma baknu tanje te-mayokmba kule ar ta ande mbolnge ande ibenngge patikina. ⁸ Patikina sulumba ma baknu ta samba ngina. Tanjakina le furir promba kumba ka maratukuk ta ait arnu.

⁹ Kile Kuate nu sakina: Kule sungo ibenngge minit ta ka ma ndindo mbolnge ulendikuwa le kilke pagranu prowaig ngina. Tanjakina ta kumungina. ¹⁰ Kilke pagranu pronaig ta kilke ngina sulumba kule sungo ulendikina ta yu ngina. Tanjakina sulumba kanjerka nu garena. ¹¹ Kile Kuate nu sakina: Kilke mbol tanje agan wane njak prowaig. Anja yeki yeki silonu njak, ilinzu yeki yeki tumunu njak, kumzanj ail tinju tumunu njak yeki yeki njakmba prowaig ngina. Tanjakina ta kumungina. ¹² Anja yeki yeki silonu njak, ilinzu yeki yeki tumunu njak, ail yeki yeki tinju njak ta njakmba kilke mbolnge fare prowe likinaig le Kuate nu

kanjerka garena. ¹³ Tanjana le furir promba kumba ka maratukuk ta ait kenju.

¹⁴⁻¹⁵ Kile Kuate nu sakina: Agan bulu njak samba mbolnge mayok kuwaig le bulunga kilke tugu kiljawam tuku mafen furir walam tuku mine likuwaig. Ait njakmba ki tuku ait, sawe tuku ait, mara tuku ait, piro tugu tuku ait ta njakmba tumningam tuku minwaig ngina. Tanjakina ta kumungina. ¹⁶ Kuate nu bulu sugo armba kile-mayokkina ta ande sungo ta mafen kulatkam tuku ande fudin ta furir kulatkam tuku kile-mayokka mbai turmba kile-mayokkina. ¹⁷⁻¹⁸ Nu bulu kame ta samba mbol tanje kilke tugu kiljawam tuku mafen furir walmba kulatkam tuku patike likina. Tanjana sulumba kanjerka nu garena le ¹⁹ furir promba kumba ka maratukuk ta ait bailkanu.

²⁰ Kile Kuate nu sakina: Kule sinamnge agan abo minam tuku kuasmbi njak mayok ke likuwaig. Sar umanj mata mayok ke lika samba kumnemnge bunja likuwaig ngina. Tanjakina ta kumungina. ²¹ Nu kualegan sugo agan abo minam tuku yeki yeki kule sinamnge likade ta njakmba kile-mayokka sar umanj yeki yeki njakmba turmba kile-mayokkina. Tanjamba nu kanjerka garena sulumba ²² nyaro ninmba saningina: Tane tugekap sulumba kule sina yu sina njakmba kumungap. Sar umanj mata kilke mbolnge tugekap ngina. ²³ Tanjakina le furir promba kumba ka maratukuk ta ait wai inum sulumba.

²⁴ Kile Kuate nu sakina: Kilke mbolnge agan abo minam tuku yeki yeki mayok kuwaig. Aganmor tumbranok dunekok agan yeki yeki rabmba likam tuku ta njakmba mayok kuwaig ngina. Tanjakina ta kumungina. ²⁵ Nu aganmor tumbranok nguikok agan yeki yeki rabmba likade ta njakmba kile-mayokkina sulumba kanjerka garena.

²⁶ Tanjana sulumba Kuate nu man lato sakina: Kile sine tanjo kile-mayokkuba le singine suk minwaig. Nane kilke tugu njakmba agan ndende njakmba kulatka gabat minwaig. Kualegan, sar umanj, kilke mbolok aganmor agan yeki yeki kilke mbolnge rabmba likade ta njakmba tuku gabat minwaig ngina. ²⁷ Tanjakina sulumba

Kuate nu tanjo nuje suk kile-mayokkina. Nu tanjo pino turmba kile-mayokkina. ²⁸ Kile-mayokkina sulumba nyaro nikmba sanikina: Tale kiyo kame kile-patikap le tugeka kilke tugu jakmba kumunguwaig. Tane kilke tugu ta jakmba kilap sulumba kulatkap. Kualegan, sar umanj, aganjmor nguikok ta mata jakmba kulatke likap ngina. ²⁹ Tanjakina sulumba nu man sanikina: Tale kanjerap. Nyamagan jakmba kilke mbolnge prode ta ye tane tinjet. Ilinzu tumunu jak ail tinnu tumunu jak ta jakmba tane tuku nyamagan minamngaig. ³⁰ Aganj jakmba nzu jak jak ta ye aganjmor nyuwaig nga nane ninjen tuku. Aganj nzu jak jak ta sar umanj kilke mbolok aganjmor nane tuku nyamagan minamngaig ngina. Tanjakina ta kumungina le ³¹ Kuate nu aganj ndende jakmba kile-mayokkina ta kanjerka jakmba magenu ndo minnaig le nu ndek gare torna. Tanjana le furir promba kumba ka maratukuk ta ait wai inum sulumba wai ngiri ndindo.

2

¹ Kile kilke samba aganj ndende jakmba kumunge likinaig le piro jakmba kugana. ² Ait 7-nu mbolnge Kuate nu piro jakmba ke likina ta piroke suglukina sulumba ³ mabtina. Ta tuku nu ait ta tukulmba kusem pilna. ⁴ Kuate Sunjo nu tanjamba samba kilke kile-mayokkina tuku.

⁵ Kuate Sunjo nu samba kilke kile-mayokkina ta nu sawe te-iben ndana tukunu aganj waje jak mine ndakinaig. Aganj kitek mata mbur ndanaig. Tanjo ande kilke mbolnge tumtuwam tuku mata mine ndakina. ⁶ Ait ta mbolnge kule nu kilke sinamnge nzomba minna le kilke nu bisuknu minna.

Kuate Sunjo nu Eden kumamnge piro ande wakeina

⁷ Kuate Sunjo nu tanjo wakeiyam tuku nga kilke tumba tambi tanjo wakeina. Wakeina sulumba tanjo ta fumbenu mbolnge abo guwa Ntna le tanjo ta abo guwa jak abonga tingina. ⁸ Tingina le Kuate Sunjo nu Eden kumamnge ki prote kumam tanje piro ande wakeina. Wakeina sulumba tanjo buk wakeina ta tumba piro ta sinamnge pilna le minna.

⁹ Piro ta sinamnge Kuate Sunjo nu ail magenu yeki yeki kile-mayokkina. Ail ta jakmba kanjerka nzali tumba alowaig le nyam tuku. Piro ta ngamuknge nu ail armba turmba patikina le pronaik ta ande alonu nyumba minmba minam tuku ail ande manau magenu najgonu pilenga kila palmbim tuku ail. ¹⁰ Eden kilke mbolnge kule sunjo ande bulbulmba prona sulumba piro ta bisumba minna. Nu Eden kusremba mayok ka wai fet bailkana. ¹¹ Wainu sunjo ande nyunu Pison ta kinit kumba ka Awila kilke laipmba kinit. ¹² (Awila kilke ta gol, ail najr mundur mayenu, ndame magenu jak minit). ¹³ Wainu ande nyunu Gion ta Kus kilke laipmba kinit. ¹⁴ Wainu ande nyunu Tigris ta Asiria kilke ki prote kumam tambi kinit. Wainu ande ta nyunu Yufretis.

¹⁵ Kuate Sunjo nu tanjo ta tumba Eden piro ta mbolnge piroka kulatka minam tuku pilna sulumba ¹⁶ wam pagumba sana: Ail jakmba piro te sinamnge minig ta alonu ne nyam kumun. ¹⁷ Ail ndindo ndo ye ne peunumba tukulnet. Ail ta manau magenu najgonu pilenga kila palmbim tuku. Ne ail ta tuku alonu ndanya. Mbula. Ne nyumba ta ait ta mbolnge ndo ne kumamngat ngina.

¹⁸ Tanjakina sulumba Kuate Sunjo nu sakina: Tanjo te nuje ndo minit. Manau ta mayenu kuga tukunu ye tur nuje ande nu suk wakeiyamngit ngina. ¹⁹ Tanjamba sakina sulumba nu kilke tumba sar umanj aganjmor jakmba wakeika nunge nyu patikuwa nga kilmba tanjo ta tugum prona le nu aganjmor ta jakmba nyu yimyam ningina le nane nyu ta jak minnaig. ²⁰ Nu sar umanj aganjmor tumbranok nguikok jakmba tuku nyu patike likina ta tur nuje nu suk ande nda mayok kina le tanjo ta nu nuje ndo minna.

²¹ Kile Kuate Sunjo nu tanjo ta ginyum pak tuna le nu kinymba gilaingina le Kuate Sunjo nu tanjo ta takelnu ande gona sulumba ndemnu tumba takelnu gona ma mbolnge tukulmba pilna. ²² Takelnu tambi nu pino ande wakeina sulumba tumba ka tanjo tugum tanje pilna le ²³ tanjo ta nu pino ta kanjermba sakina: Ese. Aganj te ye tuku isu ye tuku ndem minit tenjen.

Nu tanjo tuku ngarusu mbolnje mayok ket tukunu ye nu nyun ta pino ngamngit ngina. ²⁴Ta tuku tanjo nu ina mam nuje kusreka piyo nuje ndonj munju kile-denga minwaik. Nale ngarusu ndindo mayok kangaik.

²⁵Tanjo ta piyo nuje ndonj wagek minnaik ta nale kiko ndanikina.

3

Une manjau mayok kina

¹Mbenj nu yabri paknu njak minmba aganjmor njakmba Kuate Sunjonge patike likina ta nane tuku manjau lininjmba mbolnje minna. Tanjamba mbenjnge pino kusnana: Kuate nu tale ndanjmba satikina? Tale piro te tuku kumzanj ail alonu ndanyam tuku satikina e ngina le ²pino ta nu mbenj tuku pasa lafumba sana: Kuga. Sile piro te tuku kumzanj ail njakmba alonu nyam tuku sasikina. ³Nu tenjenmba sile sasikina: Tale ail ndindo piro te ngamuknje minit ta ndo alonu kirembe ndanyap. Tale kumpekaik nga sasikina ngina le ⁴mbenj ta ndek nu sana: Tale kume nda. ⁵Tale nyap sulumba wamdus pulutikuwa le Kuate suk manjau magenu njaigonu pilengam tuku kila njak minamngaik ta Kuate nu kila. Ta tuku nu tale nda nyam tuku satikina nga pino sana le ⁶pino ta nu nuje wamdusmbi sakina: Ail ta mayenu ndo ngina sulumba nu alonu ta kanjermba am kikonj tinga wamdus kuyar mayenu njak minam tuku nzalina le nu ail ta alonu ande purmba tumba nyina. Tumba nyina sulumba inum tumba tanjo nuje tuna le nyina. ⁷Nale nyinaik sulumba wamdus pulunikina le nale wagek minnaik ta katesemba kila pilnaik sulumba kikonikina le fik wanjenu kilmba ngika malnu tinginaik.

⁸Tanjamba minnaik le furiram Kuate Sunjo nu pro piro ta sinam lika minna le nalekam zigna isnaik sulumba ail sumba kuirkinaik. ⁹Tanjanaik le Kuate Sunjo nu tanjo ta wika sana: Ne anjnge minit ngina le ¹⁰nu ndek sakina: Ye ne tuku zigna ismba wagek minet te kuru-kuruka kuirket ngina le ¹¹nu ndek kusnana: Ne wagek minit ta imanje sanat e? Ne ail alonu tale peunikmba tukultiken ta nyat e ngina le ¹²tanjo ndek lafumba sana: Pino ye ndonj

minam tuku ye sina nunje ail alonu ta tumba sat le nyit ngina. ¹³Tanjakina le Kuate Sunjo nu pino ta kusnana: Ne ndanjm tanawat ngina le nu lafumba sana: Mbenjnge ye yabryat le nyit ngina.

Kuate nu nane kasurnjingina

¹⁴Kile Kuate Sunjo ndek mbenj ta sana: Ne manjau ta kat ta aganjmor njakmba ngamuknje ye ne kasurnmba te-yamoknamngit. Ne mara mindek fungulmbi ndo lika kilke kutur nyumba tanjamba minmba ma ma kumamngat. ¹⁵Tale pino ta ndonj tale ngamuknje gubra pili le tale munju ngueu njak minamngaik. Ne tuku kutu pino tuku kutu nane mata tanjamba munju ngueu njak minamngaig. Nu ne tuku gabat to fetkuwa le ne nu tuku kupe tugunu makewamngat ngina.

¹⁶Tanjakina sulumba nu ndek pino ta sana: Ne kinjo kile-patinu ait mbolnje ye ne ngaro rar sunjo tini le tamngat ta ne manj tanjo nanje nzalinamngat. Ne nu tuku minje kumnemnje mina le nunje ne kulatka minamngat ngina.

¹⁷Tanjakina sulumba nu ndek Adam sana: Ne piyo nanje tuku minje ismba dubimba ail alonu peutikmba tukultiken ta tumba nyat tukunu ye ne tuku nga kilke kasuramngit. Ne nyamaganj te-silikam tuku piro karenka tumba nyamngat. Ne mara mindek tanjamba minmba ma ma kumamngat. ¹⁸Kilke te mbolnje anja njaigonu prowe likuwaig le ne fare fare ilinzu sota nyumba minamngat. ¹⁹Ta tuku ne piro karenka ngarusu mundunuwa le kilke mbolnje nyamaganj te-silika nyamngat. Tanjamba minmba ma ma ne luka kilkek sinam kanjat. Ye ne kilkembi wakeinen tukunu ne tuku ngarusu ta kilke. Ne manj luka ta sinam kumba kilke kuilkamngat nga tanjo sana.

²⁰Adam nu piyo nuje nyunu Eva ngina. Nyu ta tugunu tenjenmba: Nu tanjo pino njakmba tuku ina nanjine.

²¹Kuate Sunjo nu aganjmor ngaronumbi tawi wakeika Adam nale piyo nuje ndonj tingine nikina.

Kuate nu Adam le Eva pitaikina le kilim kinaiik

²²Tanjana sulumba kile Kuate Sunjo nu sakina: Tanjo nu manjau magenu

ɲaigonu pilingam tuku kila palet tukunu nu sine taɲaɲ minit. Nu minmba minam tuku ail alonu ta turmba nyuwa sulumba minmba minikat ɲgina. ²³ Nale taɲapekaik ɲga Kuate Sunjo nu nale Eden piro ta sinamɲge pitaika kukulnikina le kilke tumba taɲgo wakeina ta mbolɲge piroka minnaik. ²⁴ Taɲamba minnaik le taɲgo nu ail alonu nyumba minmba minam tuku ta tugum kakat ɲga Kuate nu nuɲe eɲel afu kukulɲɲgina le Eden piro ki prote kumam taɲge ndin tukulmba ail ta ɲgailkinaig. Kame bagi sunjo pa bulu ɲak ta turmba taɲge pilna le kuanyi-kuanyinɲa minna.

4

Kume maɲau mayok kina

¹ Adam nu piyo nuɲe Eva ndoɲ minnaik sulumba pino ta buk funɲul ɲakna sulumba kiɲo te-pilmba sakina: Sunjoɲge ye sinzanyat le ye kiɲo ande te-pilit ɲgina. Taɲakina sulumba nu kiɲo ta nyunu Kain ɲgina.

² Taɲamba minnaig ma ma nu maɲ kiɲo ande te-pilna ta nyunu Abel ɲgina. Kiɲo ta sunjoka nu sipsip kulat taɲgo mayok kina le aba nuɲe nu mara mindek nyamagan ɲiroka minanu.

³ Minnaig ma ma mara ande aba nuɲe nu nyamagan afu kilmba Sunjo atraukam tuku patikina le ⁴ maib nuɲe nu sipsip mulum mayenu ande balemba ndemnu kuya ɲak ta tumba nu mata Sunjo atraukam tuku pilna. Pilna le Sunjo nu kaɲgermba ndek Abel tuku garena sulumba ⁵ Kain tuku atrau agaɲ ta kaɲgermba Kain tuku gare ndana le Kain nu gubra kagli ɲrka aiɲel pasi kume ɲgurnɲgurkina. ⁶ Taɲana le Sunjo nu ndek Kain kusnana: Ne ndaɲam tuku gubranate e? Ndaɲam ne tuku aiɲel pasi kume ɲgurnɲgurkate e? ⁷ Ne maɲau mayete kande ye ne tuku gare-gareket kande. Ne maɲau ɲayote tukunu une ta ne kainumba te-ibenɲnuwa ɲga ne kagmate ta ne sanɲri tinɲa une ta te-ibenɲmba te-siwa ɲga sana. ⁸ Taɲaka sana le Kain nu maib nuɲe wika sana: Sile piro mbol nzi kap ɲgina. Taɲamba nale kinaik ka piro mbol taɲge Kain nu tinɲa maib nuɲe balena le kumna.

⁹ Taɲana le Sunjo nu Kain kusnana: Maib nane aninɲe minit ɲgina le nu ndek sana: Iyo. Ye nu kaɲger ndawit. Ndaɲam saka maib yiɲe tuku kusnayate? Ye nu tuku kulat taɲgo kuga ɲgina le ¹⁰ Sunjo nu ndek sana: Ne siɲka maɲau ɲayonu kat. Maib nane tuku ndare kilke mbolɲge kutuwat ta witite le iset. ¹¹ Nu tuku ndare kutuwat ta kilke tenɲe ndare ta biyat. Ta tuku ye ne kasurnumba pitaini le ne ma te mbolɲge mine nda. ¹² Ne kilke mbolɲge nyamagan ɲguka ta alowe nda. Ne mara mindek tumbran tumbran ɲakmba kine promba minamɲgat ɲga sana.

¹³ Taɲakina le Kain ndek lafumba Sunjo sana: Ta tuku lafunu ye pa ta kurawam kumuɲ kuga. ¹⁴ Ne kilke te mbolɲge ye pitaiya le ye ne ndoɲ mine ndaka kine promba minamɲgit. Taɲgo andeɲge ye ndinɲge kaɲgeryuwa sulumba ye baleyuwa le kumamɲgit ɲgina le ¹⁵ Sunjo nu Kain sana: Kuga. Taɲgo inum ne balenuwa ta ye lafumba nu tuku kuasmbi 7 bale farninɲgamɲgit ɲgina. Taɲakina sulumba Sunjo nu taɲgo ande Kain kaɲgermba nda-balewa ɲga nu tuku ɲgarosu mbolɲge peuka suku kuyar ande pilna.

¹⁶ Taɲana le Kain nu Sunjo kusremba ka Eden ma ki prote kumamɲge minna. Ma tugu ta nyunu Kine Pro.

Kain tuku ndare

¹⁷ Kain piyo nuɲe nu kiɲo ande nyunu Enok te-pilna. Taɲamba minnaig ma ma Kain nu tumbran sunjo ulmba wande patikina sulumba tumbran ta mata nyunu Enok ɲgina. ¹⁸ Enok tuku kiɲo nuɲe nyunu Irad. Irad nu kiɲo ande nyunu Mehuyal te-pilna. Mehuyal nu kiɲo ande nyunu Lamek te-pilna.

¹⁹ Lamek nu pino armba kilna ta ande nyunu Ada ande Zila. ²⁰ Ada nu kiɲo ande nyunu Yabal te-pilna. Yabal nu makau kulatkade kuasmbi ta tuku mbuɲ naɲɲine. Nane kinenumba baibai patika minanu. ²¹ Mambo nuɲe nyunu Yubal nu gita le tabu tabu usrede kuasmbi ta tuku mbuɲ naɲɲine. ²² Zila nu kiɲo ande nyunu Tubal-Kain te-pilna. Tubal-Kain nu ain yeki yekimbi piro agaɲ sunjomba wakeikanu.

Zila nu kulim ande turmba te-pilna ta nyunu Nama.

²³ Mara ande Lamek nu piyo kat nuṇe sanikina: Ada le Zila tale isap. Kiṇo ande ye katyina le ye nu balewen le kumna.

²⁴ Tanḡo ande Kain balewa ta lafumba tanḡo 7 bale faramḡaig. Tanḡo ande ye baleyuwa ta lafumba tanḡo 77 bale faramḡaig ḡgina.

Abel kumna ta tuku lafuknu Set prona

²⁵ Adam le piyo nuṇe nale maḡ kiṇo ande te-pilnaik sulumba Eva nu sakina: Kain nu Abel balena le kumna. Kile Kuatenḡe kiṇo ande ye sat le kiṇo ta Abel tuku ma tamḡat ḡgina sulumba nu kiṇo ta nyunu Set* ḡgina.

²⁶ Set nu sunḡokina sulumba pino ande tina. Pino ta kiṇo ande nyunu Enos te-pilna. Ait ta mbolḡe tanḡo pino nane Sunḡo tuku nyu te-duḡgam tuku tugu pilnaig.

5

Adam tuku ndare

¹⁻² Kuate nu tanḡo pino nuṇe suk kile-mayokkina. Nu tanḡo pino turmba kile-mayokkina sulumba nyaro nikmba nyu ta tanḡo ḡgina. Adam tuku ndare tuturmbe teḡenmba kina.

³⁻⁵ Adam nu yar 130 ḡak minna sulumba kiṇo ande nuṇe suk te-pilna. Nu kiṇo ta nyunu Set ḡgina. Tanḡana sulumba Adam maḡ lato yar 800 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 930 kusrena sulumba nu kumna.

⁶⁻⁸ Set nu yar 105 ḡak minna sulumba kiṇo ande nyunu Enos te-pilna. Te-pilna sulumba nu maḡ lato yar 807 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 912 kusrena sulumba nu kumna.

⁹⁻¹¹ Enos nu yar 90 ḡak minna sulumba kiṇo ande nyunu Kenan te-pilna. Te-pilna sulumba nu maḡ lato yar 815 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 905 kusrena sulumba nu kumna.

¹²⁻¹⁴ Kenan nu yar 70 ḡak minna sulumba kiṇo ande nyunu Mahalalel te-pilna. Te-pilna sulumba nu maḡ lato yar 840 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 910 kusrena sulumba nu kumna.

¹⁵⁻¹⁷ Mahalalel nu yar 65 ḡak minna sulumba kiṇo ande nyunu Yaret te-pilna. Te-pilna sulumba nu maḡ lato yar 830 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 895 kusrena sulumba nu kumna.

¹⁸⁻²⁰ Yaret nu yar 162 ḡak minna sulumba kiṇo ande nyunu Enok te-pilna. Te-pilna sulumba nu maḡ lato yar 800 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 962 kusrena sulumba nu kumna.

²¹⁻²⁴ Enok nu yar 65 ḡak minna sulumba kiṇo ande nyunu Metusala te-pilna. Te-pilna sulumba nu maḡ lato yar 300 minmba Kuate biye demba minna. Tanḡamba nu kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 365 kusrena sulumba Kuate ndoḡ sail mayena le Kuatenḡe nu ḡgarosu ḡak tina. Nu kume ndakina.

²⁵⁻²⁷ Metusala nu yar 187 ḡak minna sulumba kiṇo ande nyunu Lamek te-pilna. Te-pilna sulumba nu maḡ lato yar 782 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 969 kusrena sulumba nu kumna.

²⁸ Lamek nu yar 182 ḡak minna sulumba kiṇo ande te-pilmba sakina: ²⁹ Sunḡo nu kilke te kasurna le sine piro karenḡa wamdus pitisiḡit. Kiṇo te sine tuku wamdus bul sersiḡamḡat ḡgina. Tanḡakina sulumba kiṇo ta nyunu Noa* ḡgina. ³⁰⁻³¹ Lamek nu maḡ lato yar 595 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 777 kusrena sulumba nu kumna.

³² Noa nu yar 500 kusrena sulumba kiṇo keḡmba kile-patikina ta ande nyunu Sem ande Ham ande Yafet.

6

Une maḡau sunḡokina

¹ Tanḡo pino tugeka sili-silinaig sulumba kulim kame kile-patike likinaig le

* 4:25: Set nyu ta tugunu Lafunu

* 5:29: Noa nyu ta tugunu Wamdus Bulok

² Kuate tuku kuasmbi nane kulim kame ta kanđerkinaig. Kulim kame ta ngarusu tumail pasi magenu ndo le nzaliningina le nane ndon minnaig. ³ Tanjanaig le Sunjo nu sakina: Tango nane ngarusu ndo. Nane minmba mine nda. Ye nane tuku ait kuerkamngit. Nane tuku yar 120 ndo palmbimngit ngina.

⁴ Kuate tuku kuasmbi nane pino kame ndon minnaig sulumba tango sugo sanđerku kile-patikinaig. Ait ta mbolnge ngumneņa mata tango sugo sanđeri njak ta kilke te mbolnge mine likinaig. Nane sanđeri sugo nyu njak minnaig.

Kuate nu wan kusam tuku Noa sana

⁵ Tango pino njakmba nane manau njagonu kumba wamdus mata njagonu ndo kumba minanu le Sunjo nu nane kanđerka ⁶ ngamungal ramba wamdus tatrukina sulumba sakina: Ndanam saka ye tango pino kile-mayokka kilke te mbolnge patiken a. ⁷ Ye kile tango pino njakmba sar umanj aganjmor tumbranok nguikok kilke te mbolnge ma gurenmba kile-ngisike suluwamngit. Ye yinje wakeika kile-mayokken ta kile ye wamdus tatrukate ngina. ⁸ Tanakina ta Sunjo nu Noa tuku manau kanđermba nu ndo nzalina.

⁹⁻¹⁰ Noa nu tango purfenju mayenu. Nu Kuate ndon sail mayena. Nu tuku kinjo kenmba ta Sem Ham Yafet. Noa tuku ait mbolnge tango pino njakmba manau njagonu ndo ke lika minnaig ta nane ngamuknje Noa ndo manau purfenju dubimba minna. ¹¹ Kilke te mbolnge Kuate am mbolnje manau njagonu ta tumbran kilke njakmba kumunņina le nanņine tango afu njago siglika minnaig.

¹² Kuate nu tango pino ta tuku manau njagonu kanđerka nane tuku unenje tumbran njakmba njago siglikina ta nu kanđerkina sulumba ¹³ nu ndek Noa sana: Ye tango pino njakmba pitaike suluwamngit. Nanņine nanņine tango afu njago siglikade le nane tuku manau njagonu ta kilke tugu njakmba kumunņade tukunu ye nane njakmba kile-ngisikamngit. ¹⁴ Ta tuku ne ail magenu pikmba wan inum wakeimba kusa. Kusmba wandenu pilmba sinanu afu pugurke lika sulumba wan

ta sinamnje kilimnje gulgol danja le tikņguwa. ¹⁵ Wan ta tenenmba wakeiya. Kuennu mita 130 wakeiya. Sunjonu mita 22 wakeiya. Ngirpenu arņej mita 13 wakeika. ¹⁶ Tanjamba ne funu tukula sulumba ngirpenu mbol ta tukul ndawa. Wai dagol ndindo burok wan laipmba pale le wan sinanu purfenju minwa. Ngirpenu mbolnje malanja wakeimba pale sulumba sinamnje mbain armba kusa le wan sinanu kenmba minwaig. Ande mbolnje ande ngamunje ande ibenņe minwaig. ¹⁷ Yenje saki le kule sunjo prowa sulumba tango pino njakmba kilke mbol aganj ndende njakmba songuwa le butoka ngisike suluwamņgaig ta ¹⁸ ye ne ndon wamdus ulendika sinja son pasa sanet ta ye sinja kumuwanngit. Ne, piyo nanje, kinjo kat nanje, rujan kat nanje tane njakmba wan pongap sulumba ¹⁹ aganj nyunu mindek abo minig ta mata turmba kilmba wan pongap. Ar ar pailnu pangarnu nane abo minam tuku kilmba patika. ²⁰ Sar umanj yeki yeki aganjmor tumbranok nguikok ta njakmba ar ar kilmba wan pongap. ²¹ Tangine nyamagan aganjmor tuku nyamagan yeki yeki turmba kilmba patikap nja Noa sana.

²² Tanakina le Noa nu Kuate tuku minņe dubimba tanjamba ndo kina.

7

Kule sunjo prona

¹ Kile Sunjo nu Noa sana: Ye tango pino njakmba kanđerket ta nane ngamuknje nenje ndo manau purfenju njak minit le ye ne kagmanet. Ta tuku kile ne nanje gageu turmba wan ta pongap ngina. ² Aganjmor nyam tuku atraukam tuku ta ar ar pailnu 7 pangarnu 7 kilmba wan mbolnje patika. Aganjmor tane pintingen ta armba ndo pailnu pangarnu kila. ³ Sar umanj ar ar pailnu 7 pangarnu 7 kila. Aganj njakmba tumunu minam tuku kila. ⁴ Kussem ndindo te kugawa le ye saki le sawe sunjokanu ki 40 furir 40 piymba minamngat. Sawe ta mbolnje ye aganj wakeiken le abo minig ta njakmba ma gurenmba kile-ngisike suluwamngit ngina. ⁵ Sunjo nu Noa wam paguna ta Noa nu minņe kumumba tanjamba ndo kina. ⁶ Noa

nu yar 600 ñak minna le kule sunjo ta promba kilke songina.

⁷ Noa, kiño kat nuñe, piyo nuñe, rukan kat nuñe nane kule prowamngat nga wañ poñginaig. ⁸ Sar umañ agañmor nyam tuku pinkam tuku ⁹ ar ar pailnu pangarnu nane Kuate nu Noa wam paguna ta kumumba Noa ndoñ wañ poñginaig. ¹⁰ Wañ poñginaig le kusem ndindo kugana le kule sunjo ta kilke mbol prona.

¹¹ Noa tuku yar 600 tambun arnu ait 17 ait ta mbolñge kilke puluke lika kule sugokanu bulbulmba kilke mbolñge prowe likinaig. Samba mata puluka sawe sungokanu piyna. ¹² Ki 40 furir 40 sawe ta pur ndamba piymba minna. ¹³ Ki ait ndui ta mbolñge Noa nuñe piyo nuñe kiño kat nuñe Sem Ham Yafet nuñe rukan kat nuñe keñmba ndoñ nane wañ poñginaig. ¹⁴⁻¹⁵ Sar umañ agañmor tumbranjoñ ñguikok nane yeki yeki ar ar ñakmba Noa nane ndoñ wañ poñginaig. ¹⁶ Kilke mbol agañ nyu mindek pailnu pangarnu Kuate buk sana ta kumumba wañ poñginaig. Tanjanaig le Sunjoñge malanga tukulna.

¹⁷ Sawe ta mara 40 piymba minna le kule ta nzomba wañ te-faitna. ¹⁸ Tanjamba kule nzomba mbolka wañ te-faitna le kule mbol mbol lika minna. ¹⁹ Kule sunjo ñayomba tabe sugo funu basleniñmba biñ ñakmba kile-butokina. ²⁰ Kile-butokina sulumba mañ kule mbolke ñayomba mita 7 mbolñge kumungina. ²¹ Sar umañ agañmor tumbranjoñ ñguikok agañ ñakmba kilke mbolñge likinaig tuku tanjo pino ñakmba turmba butoka ñgisike sulunaig. ²² Agañ nyunu mindek kilke mbolñge mabsen ñak ta ñakmba kume sulunaig. ²³ Sunjoñge kilke mbol mbal ñakmba ma gurenmba kile-ñgisike suluna. Tanjo pino sar umañ agañmor tumbranjoñ ñguikok agañ afu mine ndakinaig. Noa nane ndo wañ sinam tanje abo minnaig.

²⁴ Kule ta tambun 5 mara 150 tanjamba kilke mbolñge iben ndaka sungokanu minna.

¹ Kuate nu Noa nane agañmor ndoñ wañ sinam tanje minnaig ta nu sina so ndana. Nu nane idusniñmba minna sulumba bubre sakina le pinderka kule muku serna. ² Tanjamba nu kilke mbolñge kule bulbulnaig ta mata tukulniñgina sulumba samba mata tukulna le sawe ta kugana. ³ Tambun 5 ta sinamñge kule ta iben-ibenmba minna. ⁴ Tanjamba minna ka ka tambun 7 ait 17 mbolñge wañ ta ndeka Ararat biñ mbol tanje minyokina. ⁵ Kule iben-ibenmba minna le tambun 10 ait 1 mbolñge biñ funu afu mayok kinaig.

⁶ Mara 40 kinaig le Noa nu bubre malanga fudiñndo ta talka ⁷ kal ande kukulna le nu kule parakuwa nga ta tairnga kine promba minmba luka pro ndana. ⁸ Tanjana le Noa nu kilke buk parakina e nga idusna sulumba gami ande kukulna le kina ⁹ kumba ka kule ndo minna le tinja mabtam tuku ma kugatok le nu mañ luka wañ tugum ta prona. Prona le Noa ndek wai kuitka tumba wañ sinamñge pilna.

¹⁰ Minna ma ma kusem ndindo kina le nu gami ta mañ kukulna le kina ¹¹ kumba ka furiram mañ luka olif wañenu abonu purmba tina ta nzonga tumba luka nu tugum ta prona. Tanjana le Noa nu ail wañe ta kañgermba kule buk iben ket nga idusna.

¹² Minna ma ma mañ kusem ande kugana le mañ gami ta kukulna le kina sulumba mañ luka pro ndana. Nu nduiye kina. ¹³ Noa tuku yar 601 tambun ndindo ait ndindo mbolñge kule kilke mbolñge ta parakina le Noa nu wande funu buromba burok tambu mambilmba kilke kañgerna ta parakina. ¹⁴ Tambun arnu ait 27 mbolñge kilke paraka kareñgina.

¹⁵ Kile Kuate nu Noa sana: ¹⁶ Ne, piyo nane, kiño kat nane rukan kat nane tane ñakmba wañ mbolñge mayok ka iben kape. ¹⁷ Agañmor ñakmba tane ndoñ minig ta sar umañ turmba ñakmba kilmba kile-ibenkap. Tanjawap le nane tugeka kilke ñakmba kumunje likamñgaig ñgina. ¹⁸ Tanjakina le Noa, nuñe kiño kat nuñe, piyo nuñe, rukan kat nuñe nane ñakmba iben kinaig. ¹⁹ Sar umañ agañmor ñakmba kilke mbolñge likinaig tuku ta nyu mindek nane mata iben kinaig.

8

Kule sunjo ta iben kina

Noa nu Sunjo tuku atraukina

²⁰ Iben kinaig le Noa nu Sunjo tuku idusmba ndame afu kilmba atraukam tuku pa lanlan wakeina. Wakeina sulumba sar umanj aganjmor nyam tuku ndui ndui kilmba bale farmba pa lanlan ta mbolnje patika Sunjo atraukam tuku pasokina le ugmba usarkinaig. ²¹ Usarkinaig le Sunjo nu mundur mayenu ta kamusna sulumba nu garena le wamdusmbi sakina: TANGO pino nane manj mbarwaig ta ye kilke te manj njayo siliwe nda. Nane kinjo ndo wamdus njagonu njak sugoka tanjamba ndo minig. Ye buk aganj abo minnaig tuku ta njakmba kile-njisike suluwen ta ye manj tanjawe nda. ²² Kilke te minwa le nyamaganj njunu tuku ait, nyamaganj mayekam tuku ait, sawe tuku ait, ki tuku ait, mafen tuku ait, furir tuku ait ta njakmba kugawe nda. Mara mindek munju dubika minmba minamnjagaig njina.

9

Kuate nu Noa ndonj wamdus ulendikina

¹ Kuate nu Noa nuje kinjo kat nuje turmba nyaro pasa ninje lika saningina: Tane kinjo kulim kile-patikap le tane tuku ndare mbolnje kilke te kumunjuwaig. ² Ye kile aganj ndende njakmba tane kulatkam tuku tinjet. Sar umanj kilke mbolok aganjmor kualeganj njakmba tane tuku kuru-kuruka minamnjagaig. ³ Aganj njakmba likade ta tane tuku nyamaganj minig. Ye buk ilinzu njakmba tinjen tanjamba ndo kile aganjmor njakmba tinjet. ⁴ Tane aganjmor ndemnu ndare njak njak ndanyap. Mbulap. Ta ndanam? Ndare ta nuje abo tugu. Ta tuku tane ndanyap. ⁵ TANGO andenje ko aganjmor andenje tango inum balewa le kumwa ta nu mata kumamngat. ⁶ Kuate nu tango pino kile-mayokkina ta nuje suk. Ta tuku tango andenje tango inum balewa ta nu mata kumamngat. ⁷ Ye tane satinjet: Tane tugeka kinjo kulim kile-patikap le kilke kumunjuwa njina.

⁸ Tanjakina sulumba Kuate nu Noa nuje kinjo kat nuje ndonj tenenmba saningina: ⁹ Tane isap. Ye kile tane ndonj wamdus ulendika sinja son pasa satinjet te ye sinja kumuwanngit. Ngunnenja tane

tuku ndare mbolnje mata pasa te kumuwanngit. ¹⁰ Sar umanj aganjmor tumbranok njugok kilke mbolok aganj njakmba abo minig tane ndonj wanj mbolnje iben kinaig ta nane mata tane njakmba tuku pasa te saket. ¹¹ Ye manj kule sunjombi aganj ndende njakmba kile-njisike nda. Kule sunjonje kilke manj njayo siliwe nda njina.

¹² Tanjakina sulumba nu manj lato saningina: Ye kile tane njakmba ndonj wamdus ulendiket. Mara mindek tanjamba minmba minamngit. ¹³ Ta tuku ye kile wanzu kuambor tanjan gau mbolnje pilet. Kilke mbol mbal njakmba nane wanzu ta kanjerwaig sulumba pasa te idusamnjagaig. ¹⁴ Yenje wi le gau tinjuwa le wanzu prowa ta ¹⁵ ye sinja son pasa satinjet te idusamngit. Kule sunjo manj promba tane njakmba kile-njisike nda. ¹⁶ Wanzu ta gau mbolnje minwa le ye kanjeri sulumba pasa te idusamngit. Ye sinja son pasa te aganj njakmba njarosunjak abo minig ta tane satinjet ta sinja kumuwanngit. ¹⁷ Ye kilke mbol mbal njakmba ndonj wamdus ulendika wanzu kuambor tanjan pilet njina.

¹⁸ Noa tuku kinjo kame wanj mbolnje iben kinaig ta nyu kat nanjine Sem Ham Yafet. Kanan nu Ham tuku kinjo. ¹⁹ Noa tuku kinjo kame kenj ta nane tuku ndare tugeka kile sine kilke mbol mbal njakmba mineg.

Noa nu Ham kasurna

²⁰ Noa nu nyam piro ndo kumba minna tuku. Nuje tugu pilmba grep piro ande njugina. ²¹ Mara ande nu grep kule afu nyina le grep kulenje balena le njinganka baibai sinamnje tawi kuklikina le wagek kinymba minna. ²² Tanjana le Kanan mam nuje Ham nu mam nuje wagek kinymba minna ta kanjerna sulumba nu ndek kumba ka aba kat nuje sanikina le ²³ Sem nale Yafet ndonj nale ndek tawi ande tumba kaika njumnem-njumnem baibai sinam kumba mam nakile kainaik. Nale mam nakile wagek minna ta kanjeram mbulmba tumail te-sinaik.

²⁴ Kile Noa nu njaro purfena le kinjo njgrimik wam kina ta kubenaik le isna sulumba nu ndek sakina: ²⁵ Ye kile Kanan kasuri le nu nuje tira kame kumnemnje

nane tuku sanzal tanjo piroka minamngat ngina.

²⁶ Tanakina sulumba nu man lato sakina: Sine Sunjo tuku nyu te-dungube. Nu Sem tuku Mbara. Kanan nu Sem kum-nemnge nu tuku sanzal tanjo piroka minamngat. ²⁷ Kuatenge Yafet sinzanwa le nu tuku ndare tugekamngat. Nu tuku mbun kame Sem tuku mbun kame ndon ulendika minwaig le Kanan nu Yafet kum-nemnge nu tuku sanzal tanjo piroka minamngat ngina.

²⁸ Kule sunjo ta kugana le Noa nu man lato yar 350 minna. ²⁹ Nuje yar ulendimba ta 950 kusrena sulumba nu kumna.

10

Noa tuku ndare

¹ Noa tuku ndare ta tejenmba. Noa tuku kiyo kenmba ande nyunu Sem ande Ham ande Yafet. Kule sunjo iben kina le nane ken ta kiyo afu kile-patikinaig.

Yafet tuku ndare

² Yafet tuku kiyo kat nuje nyu nangine ta tejenmba. Gomer, Makok, Madai, Yawan, Tubal, Mesek, Tiras. Ngumneŋga nane tuku ndare tugekinaig sulumba mbun kat nangine tuku nyu ta tumba nangine tumbran yimyam kilmba minnaig.

³ Gomer tuku mbun kat nuje ta Askenas mbal Rifat mbal Tokarma mbal.

⁴ Yawan tuku mbun kat nuje ta Elisa mbal Spen mbal Siprus mbal Rodes mbal.

⁵ Nane yu make tumba minig mbal le nuy mbolnge minig mbal ta tuku mbun nangine.

Yafet tuku ndare ta tanamba ndo. Nane tuku tumbran yimyam, ma tugu yimyam, pasa mata yimyam.

Ham tuku ndare

⁶ Ham tuku kiyo kat nuje nyu nangine ta tejenmba. Kus, Isip, Libia, Kanan. Ngumneŋga nane tuku ndare tugekinaig sulumba mbun kat nangine tuku nyu ta tumba nangine tumbran yimyam kilmba minnaig.

⁷ Kus tuku mbun kat nuje ta Seba mbal Awila mbal Sabta mbal Rama mbal Sabteka mbal. Rama tuku mbun ta Zeba mbal Dedan mbal.

⁸ Kus tuku kiyo ande nyunu Nimrod. Nimrod nu kame bumba tumbran afu kilke yaika kilmba minna tukunu nu gabat sunjo mayok kina. ⁹ Nu Sunjonge turna le nu kanzerek tanjo minna. Ta tuku nane afu nangine nangine tejenmba sakade. Sunjonge ne turnuwa le kanzerek tanjo Nimrod suk minamngat ngade.

¹⁰ O buk Nimrod nu Babilonia kilke ta tuku tumbran kenmba kulatkina. Tumbran kenmba ta ande nyunu Babilon ande Ereke ande Akad. ¹¹ Nu Babilonia kilke kusremba Asiria kina sulumba tumbran sugo bailkamba ninde lika wande patike likina. Tumbran sugo ta ande nyunu Nineve ande Rehobot-Ir ande Kala ande Resan. ¹² Resan nu Nineve le tumbran sunjo Kala ngamunje minna.

¹³⁻¹⁴ Isip tuku mbun kat nuje ta Lidia mbal Anam mbal Leab mbal Naftu mbal Patrus mbal Kaslu mbal Kreta mbal. Kreta mbal nane Filistia mbal nane tuku mbun nangine.

¹⁵ Kanan nu kiyo armba njak minna. Kiyo mulum ta Sidon ande nyunu Het. Ngumneŋga nale tuku ndare tugekinaig sulumba mbun kat nangine tuku nyu ta tumba nangine tumbran yimyam kilmba minnaig. ¹⁶⁻¹⁸ Kanan nu Yebus mbal Amor mbal Girkas mbal Hiwi mbal Arka mbal Sini mbal Arwat mbal Semar mbal Hamat mbal nane tuku mbun nangine. Kanan tuku tumbran mbon nane sili-silinaig le ¹⁹ nane tuku tumbran mbon makenu ande kumba ka Sidonge tingina le ande kumba ka Gerarunge tingina. Gerar tumbran ta Gasa tumbran patumba. Tumbran make ki prote kumam kina ta kumba ka Sodom, Gomora, Atma, Seboimnge tingina. Seboim tumbran ta Lasa tumbran patumba minna.

²⁰ Ham tuku ndare ta tanamba ndo. Nane tuku tumbran yimyam, ma tugu yimyam, pasa mata yimyam.

Sem tuku ndare

²¹ Yafet aba nuje Sem nu Hibru mbal njakmba tuku mbun nangine. ²² Sem tuku kiyo kat nuje tuku nyu ta tejenmba. Elam, Asur, Arpaksad, Lud, Aram. Ngumneŋga nane tuku ndare tugekinaig sulumba

mbuŋ kat naŋgine tuku nyu ta tumba naŋgine tumbraŋ yimyam kilmba minnaig.

²³ Aram tuku mbuŋ ta Us mbal Hul mbal Geter mbal Mesek mbal.

²⁴ Arpaksad tuku kiŋo nuŋe nyunu Sela. Sela tuku kiŋo nuŋe nyunu Eber. ²⁵ Eber nu kiŋo armba kile-patikina ta ande nyunu Pelek. Pelek tuku ait mbolŋge taŋgo pino ŋakmba sili-silinaig. Eber tuku kiŋo ande nyunu Yoktan.

²⁶⁻²⁹ Yoktan tuku mbuŋ ta Almodad mbal Selef mbal Hasarmawet mbal Yera mbal Hadoram mbal Usal mbal Dikla mbal Obal mbal Abimael mbal Seba mbal Ofir mbal Awila mbal Yobab mbal. Nane ŋakmba Yoktan tuku ndare. ³⁰ Nane tuku ma tugu makenu ta Mesaŋge tiŋga laipmba kumba ka Sefarŋge tiŋgina. Sefar tumbraŋ ma taknu ki prote kumamŋge minna.

³¹ Sem tuku ndare ta taŋamba ndo. Nane tuku tumbraŋ yimyam, ma tugu yimyam, pasa mata yimyam.

³² Taŋgo kuasmbi ŋakmba ta Noa tuku ndare. Kule suŋgo kugana le Noa tuku kiŋo kat nuŋe tuku ndare puluka tugekina. Nane keŋ ta kilke mbol mbal ŋakmba tuku mbuŋ kat naŋgine.

11

Kuate nu taŋgo tuku mane tugu mbilniŋge likina

¹ O buk tugu mbolŋge taŋgo pino kilke ŋakmba mbolŋge pasa ndindo agaŋ ndende ŋakmba nyu ndindo saka minnaig. ² Nane ki prote kumamŋge kine promba minnaig. Taŋamba minnaig ma ma mara ande nane kinaig ka Babilonia tuku ma gutoŋ ande mbol pronaig sulumba nane taŋge tumbraŋ ulnaig. ³ Taŋamba nane naŋgine naŋgine sakinaig: Sine kilke kilmba pasoka ndame wakeikube le kareŋguwaig ŋginaig. Nane taŋamba wakeikinaig sulumba wande palmbim tuku gulgol ta tumba ndame ta pisneniŋginaig le ndame ta denŋinaig.

⁴ Kile nane ndek sakinaig: Sine tumbraŋ suŋgo ande ulmba wande patikube sulumba wande suŋgo kuen ŋayo ande pilbe. Funu ka samba kirewa. Taŋamba sine nyu ŋak minbe sulumba sili-silimba ma tugu ŋakmba kine ndakube ŋginaig.

⁵ Nane wande ta pilnaig le Suŋgo nu nane tumbraŋ ulmba wande kuen ŋayo pilnaig ta kaŋgeram ndekina sulumba ⁶ sakina: Taŋgo pino nane ndare ndindo pasa kuale ndindo. Nane maŋau te tugu pilmba kade ta ŋgumneŋga naŋgine nzali dubimba maŋau afu kam tuku sakuwaig sulumba ta kamŋgaig. ⁷ Ta tuku sine ndek kab sulumba taŋgo tuku mane tugu mbilniŋbe le nane naŋgine naŋgine pasa katese ndawaig ŋgina.

⁸ Taŋakina sulumba Suŋgo nu taŋgo pino ŋakmba tugena le nane wande piro suŋgo ta kusremba sili-silimba kilke tugu ŋakmba mbol kine likinaig. ⁹ Tumbraŋ suŋgo ta nyunu Babilon ŋginaig. Ma ta mbolŋge Suŋgo nu nane tuku mane tugu mbilniŋge likina le nane sili-silimba kilke tugu ŋakmba mbol kine likinaig.

Sem tuku ndare

¹⁰ Sem tuku ndare tuturmba teŋenmba kina. Kule suŋgo ta ibeŋ kina le yar armba kinaig le Sem nu yar 100 ŋak minmba kiŋo ande nyunu Arpaksad te-pilna. ¹¹ Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 500 kusremba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

¹² Arpaksad nu yar 35 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Sela te-pilna. ¹³ Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 403 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

¹⁴ Sela nu yar 30 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Eber te-pilna. ¹⁵ Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 403 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

¹⁶ Eber nu yar 34 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Pelek te-pilna. ¹⁷ Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 430 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

¹⁸ Pelek nu yar 30 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Reu te-pilna. ¹⁹ Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 209 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

²⁰ Reu nu yar 32 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Seruk te-pilna. ²¹ Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 207 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

²² Seruk nu yar 30 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Nahor te-pilna. ²³ Te-pilna sulumba nu maŋ lato yar 200 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

²⁴ Nahor nu yar 29 ñak minna sulumba kiño ande nyunu Tera te-pilna. ²⁵ Te-pilna sulumba nu mañ lato yar 119 minmba kiño kulim afu turmba kile-patikina.

²⁶ Tera nu yar 70 kusrena sulumba kiño afu kile-patikina ta ande nyunu Abram ande Nahor ande Haran.

Tera tuku ndare

²⁷⁻²⁹ Tera tuku ndare tuturmba teñenmba kina. Nu kiño keñmba kile-patikina ta ande Abram ande Nahor ande Haran. Haran nu Lot te-pilna sulumba nu kulim armba turmba kile-patikina ta ande nyunu Milka ande Iska. Mam nanjine kume ndakina le Haran nu ambonja nuñe tumbran tuguk Urñge minmba kumna. Ma tugu ta nyunu Babilonia. Abram nu Sarai tina le Nahor nu mambo nuñe Haran tuku kulim Milka tina. ³⁰ Sarai nu niñka kiño kugatok minna.

³¹ Kile Tera nu kiño nuñe Abram rugan nuñe Sarai wa nuñe Lot nane keñ ta kilmba Babilonia ma tugu Ur tumbran kusremba Kanan kilke mbol kambim saka kinaig kumba ka Haran tumbran promba tanje minnaig ma ma Tera nu kumna. ³² Nu yar ñakmba 205 kusrena sulumba Haran tumbran tanje nu kumna.

12

Sungo nu siñka pasa sanjrinu Abram sana

¹ Mara ande Sungo nu Abram sana: Ne nane kilke nane tumbran tuguk nane ndare kusreka ye ma ande tumni le ne ka kilke ta mbolñge mina. ² Yenje ki le ne tuku ndare tugeka tango kuasmbi sunjokanu mayok kanjat. Yenje ne nyaro tini le ne tango sungo nyu ñak minamñgat. Tanjawa le nane ngumneñga ne tuku saka nane afu nyaro niñge likamñgaig. ³ Nane afu ne nyaro tinwaig ta ye mata nane nyaro niñgamñgit. Ko nane afu ne kasurnuwaig ta ye mata nane kasurniñgamñgit. Ne mbolñge ye kilke tugu ñakmba mbolñge wam mayenu kamñgit ngina.

⁴ Sungo nu tanjakina le Abram nu miñge dubimba tinja Haran tumbran kusremba kina le Lot nu dubimba kina. Ait ta mbolñge Abram nu yar 75 ñak minna. ⁵ Abram nu kumba piyo nuñe Sarai, nzamu nuñe Lot, Haran mbal afu nu piyaniñmba

kilna ta agañ ndende ñakmba kilmba Kanan kambim saka kinaig kumba ka ka Kanan kilke mbol pronaig. ⁶ Pronaig sulumba kilke ngamu fetka kumba ka Sekem ma promba More ma tuku ail sunjo ta tugumñge minnaig. Ait ta mbolñge Kanan mbal nane kilke ta mbolñge mine likinaig.

⁷ Minnaig le Sungo nu Abram tugum promba sana: Ye ne tuku ndare kilke te siñka serniñgamñgit ngina. Tanjakina le Abram nu Sungo nu tanje ye tugum prowat nga ndame afu kilmba turñanga atraukam tuku pa lanlan inum wakeina. ⁸ Tanjana sulumba nu ma ta kusremba kina ka tabe ande ponga baibai patika tanje minnaig. Tabe ta Betel tumbran ki butungate kumam Ai tumbran ki prote kumam nu ngamunje minna. Tabe mbol tanje Abram nu ndame turñanga Sungo atraukam tuku pa lanlan wakeimba Sungo mbariñmba nu tuku nyu te-dunja minna. ⁹ Tanjana sulumba nu mañ tinja kumba ka Negeb ma baknu ta kambim saka kina. Negeb ma baknu ta Kanan kilke mbolñge minit.

Abram nu Isip kilke mbol kina

¹⁰ Nu kina ta Negeb kilke mbolñge guba sunjo prona tukunu Abram nane gubak minnaig sulumba ndeka kilke ta kusremba Isip kilke mbol ndekinaig. ¹¹ Ndekinaig sulumba Isip kilke mbol prowam bafumba nu piyo nuñe Sarai sana: Ne pino tumail pasi ngarosu mayenu ndo. ¹² Isip tango kame nane ne kanjernumba nuñe piyo nuñe nga idusmba ne tam tuku ye baleyumba ne kusrenamñgaig. ¹³ Ta tuku tango te ye tuku leu nga saniñga le nane ne tuku nga ye bale ndayuwaig le ye maye minamñgit nga Sarai sana.

¹⁴ Tanjakina sulumba Abram nu Isip kilke mbol prona le Isip mbal mambilmba Sarai kanjermba pino ta mayenu ndo nginaig le ¹⁵ Farao tuku mbal afu nane Sarai kanjermba kumba ka Farao sanaig. Sanaig le nu ismba tango afu kukulningina le pro Sarai tumba Farao tuku wande mbol kinaig le nu tanje minna.

¹⁶ Minna le Farao nu Sarai tuku garena le nu Abram kigamba agañ ndende sunjomba tuna. Nu agañmor sunjomba sipsip makau

kamel donji piro mbal turmba Abram tuna le kilna.

¹⁷ Farao nu Abram piyo nuje Sarai pinonu tina tukunu Sunjo nu Farao nuje wande tuma mbal turmba njaigo siglikina le guaze sugo kile-likinaig. ¹⁸ Tanjanaig le Farao ndek Abram wika kusnana: Ne ame manjau ye mbolnje kina? Ndanjam saka ne nanje piyo nanje ta ye ndasayina? ¹⁹ Ne yije kulim nga sayina tukunu ye yije pinonu ten. Kile piyo nanje te tumba kua kaye nga Abram sana. ²⁰ Tanjakina sulumba nu nuje mbal saningina le nane Abram mindemba kumba ndinje mbilnaig le Abram nale piyo nuje ndon aganj ndende njakmba kilmba kinaik.

13

Lot nu Abram kusremba Sodom tumbran kina

¹ Abram nu piyo nuje Sarai nzamu nuje Lot aganj ndende njakmba kilmba Isip kusremba kina ka Negeb ma baknu mbol prona. ² Abram nu aganjmor silwa ndametin gol ndametin aganj ndende ta sunjomba njak minna.

³ Nu Negeb ma mbol prona sulumba manj tanga kumba ka ka Betel tumbran patumba nu o buk baibai patikina ma ta tugum prona. Ma ta Betel tumbran Ai tumbran ngamu-ngamunje minit. ⁴ Minna sulumba o buk atraukam tuku pa lanlan wakeina ma ndui ta mbolnje manj Sunjo mbarinjmba nu tuku nyu te-dunga minna.

⁵ Lot nane Abram ndon minnaig ta nu mata aganj ndende sipsip makau baibai sunjomba njak minna. ⁶ Nale ar ta aganjmor sunjomba njak tukunu nale ma ta tuma minam kumun kuga. ⁷ Ta tuku Abram tuku aganjmor kulat tanjo nane Lot tuku aganjmor kulat tanjo ndon munju gubra njak minnaig. Ait ta mbolnje Kanan mbal Peris mbal nane ma ta mbolnje minnaig tuku.

⁸ Kile Abram nu ndek Lot sana: Ne sile ndare ndui ta ndo. Ta tuku sile ngamuknje munju gubra njak mine ndakupe. Sile tuku piro tanjo mata nane munju gubra njak mine ndakuwaig. ⁹ Ma te sunjokanu. Ne nanje kilke inum kanjgermba madiwa le sile

purkupe. Ne ma ande mbol kaye ndeta ye ma ande mbol ka ngina.

¹⁰ Tanjakina le Lot nu mambilmba Yordan kule kumamnje ma guton ta kanjerna. Ma ta kule sunjomba njak kumba ka Soar tumbranje tanga. Ait ta mbolnje Sunjo nu Sodom le Gomora njaigo sili ndakina. Ma ta mayenu ndo Sunjo tuku piro Isip mbal tuku kilke tanjan. ¹¹ Ta tuku Lot nu ma ta mayenu ndo nga Yordan ma guton ta njakmba madimba te-suluna. Tanjamba nu Abram kusremba ki prote kumam ma ta mbolnje ka minna le nale yimyam minnaik.

¹² Abram nu Kanan kilke mbolnje minna le Lot nu Yordan ma guton ta kumba ka tanje minyokina sulumba nuje baibai Sodom tumbran patumba patike likina sulumba nu tanje minna.

¹³ Sodom mbal nane une manjau sunjomba kumba Sunjo tuku minje ngurmba minnaig.

Sunjonge Abram Kanan kilke njakmba tuna

¹⁴ Lot nu Abram kusrena le Sunjo nu Abram sana: Ne tanga mambilmba ma tugu njakmba kanjerka. ¹⁵ Ma njakmba ne kanjerkate ta ne nanje ndare njakmba ndon sertingi le tane tuku kilke minmba minamngat. ¹⁶ Yenge ki le ne tuku ndare tugeka ne tuku mbun burnu kumun kuga prowamngaig. Kilke mbolnje tub tub tanjan burnu kumun kuga. ¹⁷ Kile ne tanga kilke tuku kuennu kilke tuku sunjonu njakmba lika kanjerka. Ye kilke ta njakmba ne tanmbimngit nga Abram sana.

¹⁸ Tanjakina le Abram nu nuje baibai sambrinjmba ma ta kusremba kumba ka Hebron tumbranje Mamre tuku ail sugo tugum tanje minyokina. Minyokina sulumba Sunjo atraukam tuku pa lanlan ande wakeina.

14

Abram nu gabat sugo afu ndon kame bunaig

¹ Mara ande Babilonia tuku gabat sunjo Amrafel, Elasar tuku gabat sunjo Ariok, Elam tuku gabat sunjo Kedorlaomer, Goim tuku gabat sunjo Tidal nane bailka ta ² gabat sugo 5 ndon kame bunaig. Gabat

sugo 5 ta Sodom tuku gabat sunḡo Bera, Gomora tuku gabat sunḡo Birsa, Atma tuku gabat sunḡo Sinab, Seboim tuku gabat sunḡo Semeber, Bela tuku gabat sunḡo turmba. Bela tumbranḡ tuku nyu ande Soar ḡginaig.

³ Gabat sugo 5 ta ulendika pasa katnaig sulumba Sidim tuku ma gutoḡ ta kinaig. Ma ta kile Yu Kagli ḡayo tanḡe te-suluna. ⁴ Kedorlaomer nu yar 12 gabat sugo 5 ta kulatkina le nane ta tuku ndagarinḡgina le yar 13 mbolḡḡe nane nu ndoḡ kame bunaig.

⁵ Yar 14 mbolḡḡe Kedorlaomer nuḡe gulab kame gabat sugo keḡ ta ndoḡ nane nanḡine kame mbal kile-manḡurka kinaig ka tumbranḡ afu ndoḡ kame bunaig. Asterot-Karnaim tumbranḡḡe Kedorlaomer nu Refaim mbal ndoḡ kame bumba nane kile-ibenḡkina sulumba ka Ham tumbranḡḡe nu Susim mbal ndoḡ kame bumba nane kile-ibenḡkina sulumba ka Kiriaticim tuku ma gutoḡ tanḡe nu Emim mbal ndoḡ kame bumba nane kile-ibenḡkina. ⁶ Tanḡamba nu maḡ kina ka Edom ma biḡ tanḡe nu Hor mbal ndoḡ kame bumba nane yokerkina le nane sili-silinaig le nu nane dubika kina ka Elparan tumbranḡ ma baknu ta makembiḡḡe lukina.

⁷ Lukina sulumba kumba ka Enmispat tumbranḡ pronaig. (Tumbranḡ ta kile nyunu Kades ḡgade). Tumbranḡ tanḡe nane Amalek mbal Amor mbal ndoḡ kame bunaig sulumba nane tuku kilke ta yaike likinaig. Amor mbal nane Hasason-Tamar tumbranḡḡe minnaig tuku.

⁸ Ait ta mbolḡḡe Sodom, Gomora, Atma, Seboim, Bela tumbranḡ 5 ta tuku gabat sugo nane nanḡine kame mbal ndoḡ Sidim tuku ma gutoḡ ta kinaig sulumba tanḡe nane kame tuku kuaneka minnaig. ⁹ Elam tuku gabat sunḡo Kedorlaomer, Goim tuku gabat sunḡo Tidal, Babilonia tuku gabat sunḡo Amrafel, Elasar tuku gabat sunḡo Ariok nane mata kame tuku kuaneka minnaig. Gabat sugo bailka ta nane gabat sugo 5 ta ndoḡ kame buwam bafunaig.

¹⁰ Sidim tuku gutoḡ ta nane buk ndame dabuk dabuk kolta suk ta sota burok sunḡomba sarke likinaig. Kile kame sanḡri tiḡgina le Sodom tuku gabat sunḡo Gomora

tuku gabat sunḡo nale kuru-kuruka nakile kame mbal ndoḡ kua ka bariḡḡa burok ta sinam kinaig le gabat sugo keḡ ta nane kame kuasmbi afu ndoḡ kua ka ma tabenu ta ponḡa kinaig. ¹¹ Tanḡanaig le gabat sugo bailka ta nane Sodom le Gomora tuku agaḡ ndende, nyamagaḡ, tanḡo pino turmba yomba kilmba kinaig. ¹² Abram nzamu nuḡe Lot nu Sodomḡḡe minna le nane nu tumba nu tuku agaḡ ndende turmba kilmba kinaig.

¹³ Tanḡanaig le tanḡo ande nu wam ta kanḡermba kua ka Abram sota kina sulumba Abram kila sana. (Abram nu Mamre tuku ail tugum tanḡe minna. Mamre nu Amor tanḡo ande. Nu nuḡe mambo kat nuḡe ndoḡ nane keḡ ta Abram tuku gulab kat nuḡe minnaig. Mambo ar ta nyu nakile Eskol le Aner). ¹⁴ Nane Abram tuku nzamu nuḡe tumba kinaig ta tanḡo tanḡe wam kubeu tuna le Abram nu ismba nuḡe kuasmbi kame tanḡo 318 ta ḡakmba kile-manḡurkina sulumba nane ndoḡ gabat sugo bailka ta dubika Dan tumbranḡ kinaig. ¹⁵ Furir ḡgamuna le nu nuḡe kuasmbi ta kilmba walna sulumba gabat sugo bailka ta ndoḡ kame bumba nane kile-ibenḡka yokerkinaig le nane sili-silinaig le nane dubika kinaig ka Hoba tumbranḡ pronaig. Hoba tumbranḡ ta Damaskus tumbranḡ patumba minna. ¹⁶ Nu Sodom le Gomora tuku gabis agaḡ ndende ḡakmba ta kile-luka kilmba nzamu nuḡe Lot turmba tumba Lot tuku agaḡ ndende tanḡo pino ḡakmba turmba kilmba luka kinaig. ¹⁷ Abram nu gabat sugo bailka ta ndoḡ kame bumba nane kile-ibenḡkina sulumba luka prona le Sodom tuku gabat sunḡo ta Abram sota kina ka Zawe ma gutoḡ tanḡe Abram te-silikina. (Ma gutoḡ ta tuku nyu ande Gabat Sugo tuku Gutoḡ ḡgade).

Melkisedek nu Abram nyaro tuna

¹⁸ Salem tuku gabat Melkisedek nu Ku-ate o mbolok tuku pris minna. Nu bret grep kule kilmba Abram tugum kumba ¹⁹ nyaro pasa tuna sulumba sakina: Kuate nu o mbolok. Nuḡe samba kilke kile-mayokkina. Nuḡe ne nyaro pasa tinwa.

²⁰ Kuate nu o mbolok. Sine nu tuku nyu tedunḡube. Nunḡe ne sinzanat le nane ḡgueu mbal ḡakmba kile-ibenkat ḡgina.

Tanjakina le Abram nu gabis aḡan ndende ḡakmba kilna ta maḡgur 10 patika ande tumba Melkisedek tuna. ²¹ Tanjana le Sodom tuku gabat sunḡonḡe ndek Abram sana: Tanḡo pino ḡakmba yiḡe kili le gabis aḡan ndende ḡakmba ne kila ḡgina le ²² Abram ndek Sodom tuku gabat sunḡo ta sana: Kuate Sunḡo nu o mbolok. Nunḡe samba kilke kile-mayokkina le ye kile Sunḡo tuku nyu mbolḡe pasa sanḡri pilewet. ²³ Ne ḡgumneḡa sakikat: Yenḡe Abram aḡan ndende sunḡomba tuwen le kile nu aḡan ndende sunḡomba ḡak minit ḡga sakikat tukunu ye ne tuku aḡan inum te nda. Muli fonfon afu ko kupe ḡgaro tuku muli ande mata ye te nda. ²⁴ Ye mbulit. Ye aḡan ndende afu kile nda. Ye tuku kuasmbiḡe nyamagaḡ afu kilmba nyinaig ta maye. Ye tuku gulab kame Aner Eskol Mamre nane ndo aḡan ndende afu niḡga ḡga sana.

15

Kuate nu Abram ndon wamdus ulendinaik

¹ Mara ande Abram nu kiḡatanu suk Sunḡonḡe wika sana: Abram, ne kuru kuru ndaka. Ye ne tuku kandim tanḡan ne kulatka minet. Ne lafu mayenu sunḡokanu tamḡgat ḡgina. ² Tanjakina le Abram nu ndek sana: O Kuate Sunḡo, ye kiḡo kugatok minet. Ye kumi le Damaskusnu tanḡo Elieser nunḡe ye tuku aḡan ndende kilamḡgat. Ta tuku ne ame aḡan mayenu ye samḡgat? ³ Ne ye tuku ndare tumunu ande ndasina tukunu ye tuku kukul tanḡo nunḡe ye tuku aḡan ndende kilamḡgat ḡgina.

⁴ Tanjakina le Sunḡo nu pasa lafumba sana: Kuga. Kukul tanḡo nane Elieser nu ne tuku aḡan ndende kile nda. Nane kiḡo ndinok ta nunḡe ne tuku aḡan ndende kilamḡgat ḡgina. ⁵ Tanjakina sulumba nu Abram tumba kilim kumba sana: Ai ambe. Samba mbol ambe tandeka mambilmba mbai kaḡgerka. Ne ḡakmba burkam kumuḡe? ḡgumneḡa ne tuku ndare mbolḡe mbuḡ gudomma mayok kaḡgaig. Samba mbolḡe mbai minig tanḡan burnu kumuḡ

kuga ḡgina. ⁶ Tanjakina le Abram nu Sunḡo tuku pasa ta ismba nu tuku sanḡri tomba tiḡgina le Sunḡo nu tuku ḡgamunḡal son ta kaḡgermba nu tanḡo tiḡreknu ḡgina.

⁷ Tanjakina sulumba nu Abram sana: Ye Sunḡo. Ye ne Babilonia mbal tuku kilke Ur tumbranḡe ye ne mindenumba te prowen. Kilke te ne sernam tuku ḡga ye tanḡawen ḡgina le ⁸ Abram ndek lafumba sakina: O Kuate Sunḡo, ye kilke te miro minam tuku sayate ta ye ndanḡmba pasa ta son pasa ḡga kila pili e ḡgina le ⁹ Kuate nu ndek sana: Aḡanmor afu kilmba ye tugum te prowa. Makau paḡgarnu ande, meme paḡgarnu ande, sipsip pailnu ande ḡakmba yar keḡmba ḡak, gami ande, sar umaḡ kitek ande turmba kilmba ye tugum te prowa ḡgina le ¹⁰ Abram nu pasa ta kumumba aḡanmor ta kilmba nu tugum prona sulumba aḡanmor ta ḡgamunḡe fetke lika inumnu ndinamḡe inumnu ḡaiḡamḡe patike likina sulumba umaḡ armba ta fet ndakina. ¹¹ Tanjana le wir afu ndem ta kilam tuku fumba ndekinaig le Abram nu ndem ta ḡgailka nane yokerke likina.

¹² Ki ka butunḡina le Abram nu kinymba ma make sunḡo kaḡgermba ḡgamunḡal pitina le nu kuru kuru sunḡo tina. ¹³ Tanjamba minna le Sunḡo nu Abram sana: Ye siḡka sanet. Ne tuku mbuḡ kilke te kusremba kilke kise mbolḡe rawe tanḡo minwaig le kilke ta mbolok mbal nane piro kareḡnu niḡguwaig le piroka nane ait kuen ḡayo yar 400 nane sanzalnu minamḡgaig. ¹⁴ Ait ta kugawa le ye kilke ta mbolok mbal lafumba piti niḡgi le nane mbuḡ kame kusrekuwaig le aḡan ndende sunḡomba ḡak tiḡga ma ta kusrewamḡgaig. ¹⁵ Nenḡe ndo mine mayemba ma ma saibo pilmba kuma le ḡgununḡaig. ¹⁶ Amor mbal kilke te mbolḡe minig ta nanḡine mbar sugo ke likade ta kumuḡguwaig le nane ndare pulumba kinit ta ka bailkanu mbolḡe maḡ luka te prowamḡgaig ḡga Abram sana.

¹⁷ Tanjakina le ki butunḡa furirna le waim ande pa guwa ḡak sati ande turmba mayok kinaik sulumba aḡanmor ndemnu Abrahamḡe fetka patikina ta ḡgamuk ḡgamuk kinaik. ¹⁸ Tanjanaik le Sunḡo nu Abram ndon wamdus ulendika siḡka son pasa

Abram sana: Ne tuku ndare ye kilke te serningamngit. Isip tuku kule sunjo kumamnge kumba ka kule sunjo Yufretis kumamnge tingate kilke ta njakmba tane serningamngit. ¹⁹⁻²¹ Ken mbal Kenis mbal Kadmon mbal Hit mbal Peris mbal Refaim mbal Amor mbal Kanan mbal Girkas mbal Yebus mbal nane tuku kilke ta njakmba tane serningamngit nga Abram sana.

16

Sarai tuku piro pino Hagarngge kinjo te-pilna

¹⁻² Sarai nu Abram tuku kinjo ande te-pile ndakina sulumba nu tanjo nuje sana: Sunjo nu kinjo ande ndasina tukunu ne ye tuku piro pino ndon minap le nu kinjo ande te-pilwa le yije kinjonu tamngit ngina. (Sarai tuku piro pino ta nyunu Hagar. Hagar nu Isipnu).

Abram nu Sarai ndon wamdus ulendinaik sulumba ³ Sarai nu nuje piro pino ta tumba Abram pinonu tuna. Ait ta mbolnge Abram buk yar 10 Kanan kilke mbolnge minna.

⁴ Abram nu Hagar tumba nu ndon minnaik sulumba Hagar nu kinjo konna ta kamusmba nu Sarai ake aganj tananj nga talana. ⁵ Tanjana le nu ndek Abram sana: Hagarngge ye talayate ta naje mbar. Ye yije piro pino ne tinnen ta nu kile fungulok minmba nu ye talayate. Sunjonge ndo nu sile pilesikuwa nga tanjo nuje sana. ⁶ Tanjakina le nu ndek Sarai sana: Pino ta ne tuku piro pino ndo. Ne ame wam nu mbol kam ndeta ka ngina. Tanjakina le Sarai nu Hagar sawe lika katna le kua ka nu kusrena.

⁷ Hagar nu Sarai kusremba Sur kam-bim tuku ndin dubimba kina ka ma baknu mbolnge kule burok tugum tanje minna le Sunjo tuku Enjel nu tugum prona sulumba ⁸ nu kusnana: Hagar, Sarai tuku piro pino, ne aninge prowat sulumba animbi kanjat e ngina le nu ndek enjel ta sana: Ye yije piro gabat Sarai tuku kuru-kuruka kua ka tembi prowit ngina le ⁹ Sunjo tuku Enjel nu sana: Ne luka naje piro gabat sota kumba naje ngamungal te-ibenmba Sarai kumnemnge mina. ¹⁰ Yenje ki le ne tuku

ndare tugeka kuasmbi sunjokanu mayok kanjat. Burnu kumuñ kuga ngina.

¹¹ Tanjakina sulumba Sunjo tuku Enjel mañ lato sana: Ne kinjo te-palmbimngat. Sunjo nu ne tuku malmbi ta isna tukunu ne kinjo ta nyunu Ismael* nga. ¹² Nu donki nguikok tananj minmba nu tanjo pino njakmba tuku ngueu minamngat. Nu nuje ndare tuma ndon mata nu mine nda. Nu kasomnge minamngat ngina. ¹³ Tanjaka sana le Hagar nu nuje wamdusmbi sakina: i ... Ye Kuate kanjerit ta ye kume ndakit ngina.

Sunjo nu Hagar ndon pasatina le Hagar nu sakina: O Kuate, ne tuku ammbolnge aganj ndende njakmba mayoknge minit ngina. ¹⁴ Ta tuku nane kule burok ta nyunu "Sunjo abo tugu njak nu ye kangeryate" ngade. Kule burok ta Kades tumbrañ Bered tumbrañ ngamu-ngamunge minit.

¹⁵ Abram Hagar fungul te-tuna ta kile nu kinjo te-pilna le Abram nu kinjo ta nyunu Ismael ngina. ¹⁶ Abram nu yar 86 njak minna le Hagar nu kinjo ta te-pilna.

17

Kuate nu ngaro pikam tuku manjau te-mayokna

¹ Abram nu yar 99 njak minna le Sunjo nu Abram tugum promba sana: Ye Kuate Sangri Nayo. Ye ne sanet. Ne ye tuku minje dubimba manjau purfenju ndo njak mina. ² Ye ne ndon wamdus ulendika sinjka son pasa pilet ta dubimba kumuwanngit. Yenje ki le ne tuku ndare tugeka tanjo pino sunjomba mayok kanjaig ngina.

³ Tanjakina le Abram ndek truk kina le Kuate nu mañ lato sana: ⁴ Ne isa. Ye tuku sinjka son pasa ne mbolnge minit tukunu ne tanjo kuasmbi sunjomba tuku mbun nanjine minamngat. ⁵ Ta tuku ne tuku nyu Abram kuga. Ne tanjo kuasmbi sunjomba tuku mbun minamngat tukunu ye ne tuku nyu kitek Abraham pili le minamngat. ⁶ Yenje ki le ne tuku ndare mbolnge kuasmbi sunjomba mayok kanjaig. Afu gabat sugo mayok kanjaig. ⁷ Ye ne ndon ne tuku ndare kame ndon wamdus ulendika sinjka son pasa te pilet ta

* **16:11:** Ismael nyu ta tugunu: Kuate nu isna

kugawe nda. Ye sin̄ka kumuwaṁṁgit. Ye ne tuku Mbara, ne tuku ndare pulumba turmba kaṅgat ta tuku turmba Mbara minmba minamṁgit. ⁸ Ne kilke te tuku tuguk taṅgo kuga ta ye kilke te nduiye naṅe ndare kame ta ndoṅ tane sertin̄gamṁgit. Kanan kilke ṅakmba te tane tuku kilke minmba minamṁgat. Kugawe nda. Ye sin̄ka tane tuku Mbara minmba minamṁgit ṅgina.

⁹ Kuate nu maṅ lato Abraham sana: Ye sin̄ka son pasa te sanet. Naṅe ndare puluka tuturmba kuwaig ta tane pasa saket te ismba kumumba dubiwap. ¹⁰ Ye ne ndoṅ naṅe ndare kame ndoṅ wamdus ulendika pasa dubimba kumuwaṁ tuku ta teṅenmba. Tane taṅgo kiṅo kame ṅakmba tuku ṅgaro pikap sulumba ¹¹ ye tane ndoṅ pasa katet te gilai ndaṅgap. ¹² Tane kiṅo kile-patikap sulumba mara 8 kugawaig le nane tuku ṅgaro pikap. Taṅgine piro taṅgo tuku kiṅo kame tane kasomok taṅgo piyamba kile-likinaig ta ṅakmba tuku ṅgaro pikap. Taṅamba minmba minap le ¹³ ye tane ṅakmba ndoṅ wamdus ulendika minmba minamṁgit. Ta tuku nane ṅakmba tuku ṅgaro pikap le taṅgine ṅgarosu mbolṅge nzilal ta minwaig. ¹⁴ Taṅgo ande ṅgarosu nzilal ta kugatok ta nu tane ṅgamukṅge mine nda. Nu ye ndoṅ wamdus ulendikam tuku wam ta purmba pitaite ṅga sakina.

¹⁵ Kuate nu maṅ Abraham sana: Ye kile piyo naṅe Sarai tuku sanet. Ne kile nyunu Sarai ndaṅga. Kile nyunu kitek Sara ṅga. ¹⁶ Yen̄ge nu nyaro tuwi le nu ne ndoṅ kiṅo ande te-palmbimṅgaik. Taṅamba nu taṅgo kuasmbi sun̄gomba gabat sugo afu turmba tuku ina naṅgine minamṁgat ṅgina.

¹⁷ Taṅakina le Abraham nu truk ka nzu-milka wamdusmbi sakina: Yoi. Ye buk saibo pilmba yar 100 ṅak minet ta ndaṅmba ye kiṅo tam tuku sakate? Sara mata buk saibo pilmba yar 90 ṅak minit tukunu nu mata kiṅo te-palmbim kumuṅ kuga ṅga idusna. ¹⁸ Taṅamba idusna sulumba Abraham nu Kuate sana: Ne ye tuku kiṅo Ismael ndo kulatka le nu maye minwa ṅgina kande ¹⁹ Kuate ndek Abraham sana: Kuga. Piyo naṅe Sara nu ne tuku kiṅo ndinok te-palmbimṅgat ta ne kiṅo ta nyunu Isak ṅga. Ye kiṅo ta tuku ndare ṅakmba ndoṅ

wamdus ulendika yen̄ge sin̄ka son pasa kumumba dubimba minmba minamṁgit. Kugawe nda. ²⁰ Ne Ismael tuku sayat ta ye mata isit. Yen̄ge nu nyaro tuwi le nu tuku ndare tugekuwaig sulumba nu tuku ndare mbolṅge gabat sugo 12 mayok kaṅgaig. Nu tuku ndare mbolṅge kuasmbi sun̄go mayok kaṅgat. ²¹ Ye Ismael tuku taṅawamṁgit ta ye Isak ndoṅ wamdus ulendika yen̄ge pasa kumumba minmba minamṁgit. Yar ande si ait teṅen prowa le Sara nu kiṅo ta te-palmbimṅgat ṅgina. ²² Taṅakina sulumba Kuate nu Abraham ndoṅ pasate den̄purmba nu kusremba kina.

²³ Kile Abraham nu Kuate tuku miṅge dubimba ki ait ndui ta mbolṅge kiṅo nuṅe Ismael tuku ṅgaro pikna sulumba nu tuku wande tuma mbal nu taṅgo ndametiṅmbi piyamba kile-likinaig ta ṅakmba tuku ṅgaro pike likina. ²⁴⁻²⁵ Abraham nu yar 99 ṅak minna le kiṅo nuṅe Ismael nu yar 13 ṅak minna le nane nale tuku ṅgaro piknaig. ²⁶ Ki ait ndui ta mbolṅge ndo nane Abraham le Ismael tuku ṅgaro piknaig sulumba ²⁷ nu tuku wande tuma mbal nu taṅgo ndametiṅmbi piyamba kile-likinaig ta ṅakmba tuku ṅgaro turmba pike likinaig.

18

Kuate nu maṅ Sara kiṅo te-palmbim tuku Abraham sana

¹ Mara ande ki pa tin̄gina le Abraham nu Mamre tuku ail sugo tugum taṅge nuṅe baibai kawaṅṅge minyok minna le Sun̄go nu tugum pron̄a. ² Abraham nu mambilmba taṅgo ken̄mba kaṅgerkina sulumba tin̄ga pinderka kumba ka nane tugumṅge dagol tidron̄ga loka sanin̄gina: ³ O taṅgo sugo, mayemba prowaig. Tane ye liyumba ndakape. Tane teṅge mabtumba isukusmba kape. ⁴ Teṅge minap le nane kule fudin̄ tumba prowaig le kupe minyan̄ga ail kumnem teṅge minyoka mabtap. ⁵ Mabta minap le ye nyamagan̄mbi tane turtingi le nyumba san̄gri tumba kape ṅgina. Taṅakina le nane sakin̄aig: Ne sakate taṅamba ka ṅginaig.

⁶ Taṅakinaig le Abraham nu pitik ndo nuṅe baibai sinam kina sulumba Sara sana: Pitik ndo plaua mayenu inum kunya

sulumba waimbi pipmba bret fonfon pa-soka ngina. ⁷ Tanjakina sulumba Abraham nu pinderka nuje makau fonde tugum promba fatnu kitek butuknu kuya jak ande madimba tumba nuje piro tango tuna le nuje pre pre balemba kuapikina. ⁸ Tanjana le Abraham nu makau fatnu kuapikina ta tumba bata le amo turmba kilmba nane tugumnje patikina le nane kilmba nyumba minnaig.

Nane isukusmba minnaig le Abraham nu nane tugum tanje ail kumnemnje nane tairnga tij minna le ⁹ nane nu kusnanaig: Piyo naje Sara nu aninge minit nginaig le nu ndek sakina: Nu baibai sinam tenje minit ngina le ¹⁰ tango inum tanje ndek nu sana: Yar ande si piyo naje Sara nu kiyo tuwa le ye sinka luka prowamngit ngina. Tanjakina le Sara nu nu ngumnemnje baibai malaŋga tugum tanje pasa ta kagmanja ismba tij minna.

¹¹ Abraham nale Sara ndon buk saibo patika yar gudommba kinaig le Sara nu kiyo te-palmbim kumuŋ kuga tukunu ¹² nu wamdusmbi nzumilka sakina: Ye buk saibo pilen. Yiŋe gabat mata saibo pilna. Ye ndanndanmba tuma kinymba kamusi nga idusna. ¹³ Tanjamba idusna le Sunjo nu Abraham sana: Ndanam tuku Sara nu nzumilka sakat: Ye buk saibo pilen ta ndanmba ye kiyo tamngit nga sakat. ¹⁴ Ye Sunjo. Ne iduste ye wam ta kam kumuŋ kuga nga ne iduste e? Kuga. Ye wam jakmba kam kumuŋ. Ye buk sakit. Yar ande si ait tenen mbolnje Sara nu kiyo tuwa le ye luka prowamngit ngina. ¹⁵ Tanjakina le Sara nu yabuka sakina: Ye nzumil ndakit ngina le nu ndek nu sana: Kuga. Ne sinka ne nzumilkat ngina.

Kuate nu Sodom le Gomora tumbran kile-ngisikam sakina

¹⁶ Kile tango keŋ ta tinga Sodom tumbran tumail tumba kinaig le Abraham nu nane mindeka ndinje mbilningam bafuna le ¹⁷ Sunjo nu wamdusmbi sakina: Ye manau kam bafuwet te ye Abraham yabuwe nda. Kuga. ¹⁸ Ngumneŋga Abraham tuku ndare mbolnje tango kuasmbi sunjo sanŋri jak mayok kanŋaig. Nu mbolnje kilke tugu jakmba mbolnje ye wam mayenu kamngit.

¹⁹ Ye nu madiwen le nu nuje kiyo kame nuje wa kat nuje ye tuku manau tumninguwa le nane manau purfenju tinreknu jak minamngaiŋ. Tanjawa le ye nu mbolnje sinka pasa sawen ta kumumba tambimngit nga idusna. ²⁰ Tanjamba idusmba nu Abraham sana: Sodom Gomora nale une manau sugokanu jak. Nale tuku une manau ta tango pino jakmba nanjine nanjine sakade le iset. ²¹ Nane sakade ta kumumba une ta minit e ta ye kumba katesewamngit ngina.

²² Tanjakina le tango ar ta Sodom tumail tumba kinaik le Sunjo nu Abraham ndon minna le ²³ nu ndek Sunjo kusnana: Ne tango tinreknu najgonu jakmba ulendimba bale faramngat e? ²⁴ Tumbran tanje tango tinreknu 50 minwaig ndeta ne tumbran ta te-ŋgisiwamngat e ko nanenu nga mape-wamngat? ²⁵ Ne nane tinreknu najgonu jakmba ulendimba bale faramngat e? Ne tanjawam kumuŋ kuga. Ne tango jakmba kulatka kumumbi pilenŋate tuku. Ne manau mayenu ndo kate tuku ngina le ²⁶ Sunjo nu lafumba sana: Ye Sodom tango tinreknu burka ka 50 ta ye nanenu nga jakmba mapenungit ngina.

²⁷ Tanjakina le Abraham nu man lato sana: O Sunjo, ye man ne kusnani le ne ye tuku ndagari ndanuwa. Ye ake tango ndo. Ne ye tuku ise ndaka. ²⁸ Ne tango tinreknu burka ka 50 kuga 5 den ndeta ne tumbran ta te-ŋgisiwamngat e ngina le Sunjo nu sana: Tango tinreknu 45 ndo minwaig ta ye tumbran ta te-ŋgisiwe nda ngina.

²⁹ Kile Abraham nu man lato Sunjo kusnana: Ata. Tango tinreknu 40 ndo nzinge minwaig ndeta ne ndanamngat ngina le Sunjo nu lafumba sana: Nane 40 ndo nzinge minwaig ta ye tumbran ta te-ŋgisiwe nda ngina.

³⁰ Tanjaka sana le Abraham nu man kusnana: O Sunjo, ye man lato kusnanamngit ta ne ye tuku ndagari ndanuwa. Tango tinreknu 30 ndo nzinge minwaig ndeta ne ndanamngat ngina le Sunjo ndek nu sana: Ye nane 30 ndo kanŋerkumba ta ye tumbran ta te-ŋgisiwe nda ngina.

³¹ Kile Abraham man lato nu kusnana: O Sunjo, ye gabat kuilnga ne ndon pasatet. Tango tinreknu 20 ndo nzinge minwaig

ndeta ne ndaŋamŋgat ŋgina le Sunjo nu sana: Nane 20 ndo minwaig ta ye tumbran ta te-ŋgisiwe nda ŋgina.

³² Tanakina le Abraham nu maŋ lato kusnana: O Sunjo, ye pasa ndindo te ndo sani le ne ye ndoŋ gubra ndata. Tanjo tinreknu 10 ndo nziŋge minwaig ndeta ne ndaŋamŋgat ŋgina le Sunjo nu sana: Nane 10 ndo minwaig ta ye tumbran ta te-ŋgisiwe nda ŋgina. ³³ Tanakina sulumba Sunjo nu Abraham ndoŋ pasate denpurmba nu kusremba kina le Abraham nu luka nuŋe tumbran kina.

19

Sodom tuku une maŋau

¹ Furirna le eŋel ar ta Sodom pronaik. Lot nu Sodom tumbran fonde malaŋga tugum tanje minyok minna sulumba nu nale kaŋgerka tiŋga kumba ka nale tugumŋge loka sakina: ² O tanjo sugo, mayemba prowaik. Tale kupe minyanja ye tuku wande mbolŋge kinyamba indole mafewa le maŋ kape ŋgina le nale ndek Lot sanaik: Kuga. Sile tumbran ŋgamu mayok sinje kinyamŋgik ŋginaik kande ³ Lot nu nale saŋgrimba sarsarnikmba nu tuku wande mbol kuwaik ŋga sanikina le nale tiŋga nu dubimba nu tuku wande mbol kinaig. Tanamba Lot nu nuŋe piro mbal saningina le nane nale tuku pagunaig sulumba bret yis kugatok pasokinaig le nu nyamagan ta kilmba nale nikina le nyinaik.

⁴ Isukuse denpurmba nale kinyam bafunaik le Sodom tumbran tanjo kiŋo kame ta ŋakmba pro Lot tuku wande kornaig sulumba ⁵ wi kuenka nu sanaig: Tanjo ar furirat le ne sota prowaik ta nale aninje minik? Ne nale kile-mayokka le sine nale ndoŋ karbe ŋginaig.

⁶ Tanakinaig le Lot nu nane sota kilim kina sulumba malaŋga tukulmba saningina: ⁷ Tira kame, tane maŋau ŋayonu te nale mbolŋge ndakap. ⁸ Ye tuku kulim ar minik te nale tanjo ande ndoŋ kinye ndakinaik. Ye nale kile-mayokka tane tiŋgi le tane ame maŋau kam ndeta nale mbolŋge kap. Tanjo ar te mbolŋge maŋau ŋayonu ande ndakap. Nale ye tuku

gula prowaik le ye nale kulatket ŋgina. ⁹ Tanakina le nane Lot sanaig: Ne kua kaye. Ne tumbran tuguk tanjo kuga. Ne ndaŋam saka singine maŋau te kusrewam tuku peusiŋgit? Kua kaye. Kuga ta sine ne mata tumba ŋayo silinamŋgig ŋginaig. Tanakinaig sulumba nane Lot mbiti-mbitimba malaŋga sambriwam bafunaig le ¹⁰ tanjo ar tanje malaŋga talka wai sirmba Lot didikinaik le sinam kina le nale malaŋga tukulnaik. ¹¹ Tukulnaik sulumba nale tanjo kiŋo kame malaŋga tugumŋge minnaig ta ŋakmba am tukulniŋge likinaig le nane malaŋga te-sili ndakinaig.

Lot nane Sodom kusrenaig

¹² Kile nale ndek Lot sanaik: Naŋe ndare afu minig e? Naŋe mbiyel, naŋe kiŋo, naŋe kulim afu turmba minig kande kilmba tumbran te kusremba kua kape. ¹³ Sile tumbran te te-ŋgisiwamŋgik. Tumbran te tuku tanjo pino nane tuku une maŋau sunjokina le tanjo pino nane naŋine naŋine sakade le Sunjo nu isna. Ta tuku Sunjo nu sile tumbran te te-ŋgisiwam tuku kukulsikina le prowik ŋginaik. ¹⁴ Tanakinaik le Lot nu tiŋga kumba tanjo armba nu tuku kulim kat nuŋe kilam tuku madinikina ta sanikina: Tale tiŋgap le sine tumbran te kile ndo kusremba kua kab. Sunjo nu tumbran te te-ŋgisiwamŋgat ŋgina kande nale nu usre pasa sakate ŋga idusmba nale numbik ri ndanaik.

¹⁵ Mafena le Sunjo tuku eŋel ar ta nale saŋgri mbakmba Lot sanaik: Ne tiŋga piyo naŋe, naŋe kulim ar ta kilmba kile ndo tiŋga pitik kua kape. Kuga ta tumbran te tuku une ŋayonu lafunu ne turmba ŋgisinuŋgat ŋginaik.

¹⁶ Tanakinaik le Lot nu wam nzumbilenja gitmba minna ta Sunjo nu Lot sinana le tanjo ar ta Lot le piyo nuŋe, kulim ar ta nane wainu kilmba kumba tumbran tuku fonde kilimŋge patikinaik. ¹⁷ Nane kilimŋge patikumba eŋel inum ta nane saningina: Kua ka kape sulumba mbilka ŋgumnem mambil ndawap. Ma gutoŋ tenje mabte ndakap. Kua ka ka tabe si pongap. Tane ŋgisikubekaig ŋgina le ¹⁸ Lot nu lafumba sakina: O tanjo sunjo, tanamba kuga. ¹⁹ Tale buk ye tuku sinatikina le

ye mboln̄ge maṅau mayenu kaik. Tabe si masken ṅayo tukunu ye tabe mbol ambe kua ka kambim fuguwet. Kumba mini le ndin̄ge pa ta ye tuwa le kummba ṅgisiṅgit. ²⁰ Ta tuku tale maṅ ye mboln̄ge maṅau mayenu kap. Tumbran̄ patuk si kaṅgerap. Si fudin̄do. Maye ndeta ye sin̄ge ka mini sulumba kummba ṅgisike nda ṅgina le ²¹ nu lafumba sana: Ta maye. Ne sakat taṅawam̄git. Ye tumbran̄ si te-ṅgisiwe nda. ²² Ne paten̄ kua ka tumbran̄ si kaye. Ye ne tair̄ṅgam̄git. Ne kumba si prowa le ye ma tugu te te-ṅgisiwam̄git ṅgina.

Lot nu tumbran̄ ta fudin̄do ṅgina tukunu nane tumbran̄ ta nyunu Soar* ṅginaig.

Kuate nu Sodom Gomora kile-ṅgisikina

²³ Ki mbol kina le Lot nu Soar prona le ²⁴ Sun̄go nu ndame pa soṅ ṅak sawe piyanu sukmba Sodom Gomora tuku ma tugu ṅakmba kumun̄ge likina. ²⁵ Tumbran̄ ar ta tuku ma guton̄ ta taṅgo pino agar̄ ṅakmba kilke mboln̄ge prowe likinaig ta ṅakmba usarke sulunaig. ²⁶ Taṅanaig le Lot piyo nuṅe mbilka ṅgumnem mambilna kande nuṅe ṅgarosu ta sol kuilka karen̄ga makek suk tin̄ minna.

²⁷ Mafena le Abraham nu maratukuk tin̄ga kina ka Sun̄go ndon̄ pasata minnaig ma ta tugum prona sulumba ²⁸ mambilmba Sodom Gomora tuku ma guton̄ kilke ṅakmba kaṅgerkina ta pa guwa sun̄go tafil ṅak tin̄ga minna le kaṅgerna.

²⁹ Kuate nu ma guton̄ ta te-ṅgisiwam ba-funa sulumba nu Abraham idusmba Lot kukulna le nu tin̄ga ma kise kina. Taṅana le nu Lot buk minna tumbran̄ ta ṅakmba kile-ṅgisike suluna.

Lot tuku kulim ar ta kiṅo kile-patikinaig

³⁰ Lot nu Soar tumbran̄ge minam tuku kuru-kuruka nuṅe kulim ar ta kilmba tumbran̄ ta kusremba tabe poṅga kinaig ka ndame burok ande kaṅgermba sinam taṅge minnaig.

³¹ Taṅamba taṅge minnaig sulumba kulim mulum ta mambo nuṅe sana: Mam buk saibo pilna. Kilke te mboln̄ge taṅgo ande sile kilam tuku mine ndakate. ³² Ta tuku ne isa. Sile mam grep kule tupe le

nu nyumba ṅgin̄ṅankuwa le sile nu ndon̄ kinype. Taṅape sulumba sile kiṅo kile-patikupe ṅgina. ³³ Taṅamba furirna le nale mam nakile grep kule tunaik le nu nyumba ṅgin̄ṅankina. ṅgin-ṅgankina le kulim nuṅe mulum ta mam nuṅe ndon̄ kinynaig ta mam nuṅe ṅgin̄ṅanka nu wam ta katese ndana.

³⁴ Mafena le kulim mulum ta ndek mambo nuṅe sana: Furir ye mam ndon̄ kinyit. ṅgilain̄ge sile maṅ mam grep kule tupe le nyumba ṅgin̄ṅankuwa le ne suk mam ndon̄ kinya. Taṅape sulumba sile kiṅo ṅak minpe ṅgina. ³⁵ Taṅakina sulumba nale mam nakile maṅ grep kule tunaik le nu nyumba ṅgin̄ṅankina. ṅgin-ṅgankina le mambo nuṅe suk mam nuṅe ndon̄ kiny-naig ta mam nuṅe ṅgin̄ṅanka wam ta mata katese ndana.

³⁶ Taṅana le Lot tuku kulim ar ta mam nakilen̄ge fun̄gul nikina le kutunaig. ³⁷ Kulim mulum ta kiṅo ande te-pilna sulumba kiṅo ta nyunu Moab ṅgina. Kiṅo ta nu Moab mbal tuku mbun̄ nan̄gine. ³⁸ Mambo nuṅe mata kiṅo ande te-pilna sulumba kiṅo ta nyunu Ben-Ami ṅgina. Ben-Ami nu Amon mbal tuku mbun̄ nan̄gine.

20

Abraham le Abimelek

¹ Abraham nu kumba ka Negeb ma baknu mbol prona sulumba Gerar tumbran̄ge minna. Gerar nu Kades tumbran̄ Sur tumbran̄ ṅgamu-ṅgamun̄ge minna.

² Taṅge minna sulumba Abraham nu Sara nu yiṅe kulim ṅgina le Gerar tuku gabat sun̄go Abimelek nu taṅgo afu kukuln̄ṅgina le nane pro Sara tumba ka Abimelek tunaig.

³ Taṅamba minmba ait ande furir ṅgamu Abimelek nu kinyna sulumba kiṅatina le Kuaten̄ge sana: Ne isa. Ne pino te taṅgo ṅak tina tukunu ne kumam̄gat ṅgina.

⁴ Abimelek nu Sara ndon̄ kinye ndakinaig tukunu nu Sun̄go lafumba sana: O Sun̄go, ye mbar ndawen. Ne taṅgo mbar ndade ta ne balen̄gam kumun̄ e? ⁵ Abraham nu nuṅe ye sayina: Pino te

* **19:22:** Soar nyu ta tugunu Fudin̄do

ye tuku kulim ngina le Sara mata ye sayina: Tango te ye tuku leu ngina. Ye mbar ndawen. Ye tango pino njakmba am mbolnje ye manau te ken ngina le ⁶ Kuate nu kinambi lafumba sana: Ne tango pino njakmba tuku am mbolnje tanana ta ye kila. Ta tuku ye ne nu ndonj une ndaka nga peunen le ne pino ta kire ndana. ⁷ Ne kile pino ta tumba luka ka tango nuje tawe. Tango ta nu tuan tango ande. Nu ne tuku yabanwa le ne kume nda. Ne pino ta luka nu ndatawe ta ne nanje kuasmbi ndonj tane njakmba kume likamngaig ngina.

⁸ Mafena le maratukuk tinga Abimelek nu nuje piro tango njakmba kile-manjurka pasa njakmba Kuate nge sana le isna ta saningina le nane kuru kuru sunjo tinaig. ⁹ Tananaig le Abimelek nu Abraham wika sana: Ne ame manau sine mbolnje kina? Ye ame mbar ken le ne sine njakmba piti sunjo te singam bafute? Ne sinja manau ta nayonu kina. ¹⁰ Ne ndanam saka manau tenjemba kina ngina le ¹¹ Abraham lafumba nu sana: Ye idusen tumbran te tuku tango nane Kuate tuku minje kumnemnje minmba nu tuku nyu kurau ndakade tukunu nane ye tuku pino tumba ye baleyubekaig nga idusen. ¹² Pino te son ye tuku kulim. Sile mamnje kilepatikina ta sile ina yimyam le ye nu pinonu ten.* ¹³ Kuate nu ye kukulyina le ye yije tumbran tuguk kusrewen sulumba nu sawen: Ne ye mbolnje manau mayenu kumba ma njakmba mbolnje tango njakmba tenjemba saninga: Tango te ye tuku leu nga saka ngen.

Abraham nu tanamba Abimelek sana le ¹⁴ nu kina ka Sara tumba pro Abraham tuna sulumba sipsip makau piro tango piro pino afu turmba kilmba promba Abraham tuna sulumba ¹⁵ sana: Kilke te njakmba ye tuku ndo. Ne ma ani nzalinu minam idusmba ndeta ka tanje minyoka ngina. ¹⁶ Tanamba nu ndek Sara sana: Ne mbar ndana. Tango kame ne ndonj minig ta nane katesewaig nga ye leu nanje ndametij son 100 tuwet. Ye tanawi le ne mbar ande ke ndakina ta nane njakmba katesemba kila

palmbimngaig ngina.

¹⁷⁻¹⁸ Abimelek nu Abraham piyo nuje tina tukunu Kuate nu Abimelek tuku piyo nuje, piro pino kat nuje nane njakmba kinjo ngailningina tukunu Abraham ndek Kuate yabanwa le Abimelek nale piyo nuje ndonj, nuje piro pino njakmba nane wakeikina le nane man kinjo kile-patike likinaig.

21

Sara nu Isak te-pilna

¹ Sunjo nu sinja pasa buk Abraham sana ta nu Sara mbolnje kina le ² nu fungul njakna. Abraham nu buk saibo pilmba yar 100 njak minna le piyo nuje Sara nu Kuate nu ait sana ta mbolnje kinjo ta te-pilna le ³ Abraham nu kinjo ta nyunu Isak ngina.

⁴⁻⁷ Kile Sara ndek sakina: Kuate nge ye sinzanyat le ye kinjo te-pilit. Ta tuku nga ye gare-gareka nzumilket. Nane njakmba ye manau kit ta iswaig sulumba gare-gareka nzumilkamngaig ngina. Tanakina sulumba nu man lato sakina: Nane buk idusnaig Sara nu Abraham tuku kinjo ande te-pile nda nga idusnaig ta ye tuku tango saibo pilna le kile ye nu tuku kinjo ande te-pilit ngina.

Isak nu mara 8 kusrena le ki ait ta mbolnje Kuate nu Abraham buk sana ta kumumba nu kinjo nuje tuku ngaro pikna.

Abraham nu Hagar nale Ismael ndonj pitaikina le kinaik

⁸ Kinjo ta sungokina le ina nujenje nu amo ngailna. Ki ait ta mbolnje Abraham nu kinjo amo kusrena ta tuku pagumba nye sungokina. ⁹ Tanana le Abraham tuku kinjo Ismael nu Isipnu pino Hagar ndonj tepilnaik ta nu Isak maim maim pasa tumba minna le Sara nu ismba ¹⁰ tango nuje sana: Kinjo ta Isak ndonj ne tuku aganj ndende tuma kile nda. Piro pino ta kinjo nuje ndonj pitaika le kasom kuwaik ngina le ¹¹ nu pasa ta ismba kinjo nuje Ismael tuku wamdus pitina le ¹² Kuate nge nu sana: Piro pino ta kinjo nuje ndonj ne wamdus piti ndanuwa. Ne Sara tuku pasa ismba dubiwa. Isak tuku ndare mbolnje ndo ne tuku mbun mayok kanjaig. ¹³ Piro pino ta tuku kinjo nu

* **20:12:** Hibru mbal tuku manau buk tanamba minanu. Ina yimyam mam ndindo ta nane munju kilanu (2 Samuel 13 kanjerap).

mata ne tuku kiŋo tukunu yeŋge ki le nu tuku ndare mbolŋge taŋgo kuasmbi sunjo ande tugekamŋgat ŋga Abraham sana.

¹⁴ Tanjakina le maratukuk tiŋga Abraham nu nyamagan kilmba aganmor ŋgarombi kule kunyna ta turmba kilmba Hagar tuku kailmane mbolŋge patika kiŋo nuŋe ndoŋ kukulnikina le kinaik kumba ka Berseba tuku ma baknu mbolŋge kine promba lika minnaik. ¹⁵ Lika minnaik ma ma kule kugana le kiŋo nuŋe tumba kumba ka ail fudiŋdo ande kumnemŋge pilna le kinymba minna. ¹⁶ Kinymba minna le Hagar nu kiŋo nuŋe ta kusremba nane tui fat parsinŋade le kumba tiŋgate taŋamba nu kumba ka minyokina sulumba wamdusmbi sakina: Ye kiŋo kaŋgermba mini le kumwa ta ŋayo ŋgina. Tanjakina sulumba nu taŋge minyok minmba malm-bika minna.

¹⁷ Kiŋo ta mata malm-bika minna le Ku-ate nu isna le samba mbolŋge Kuate tuku Eŋel ndek Hagar wika sana: Hagar, ne ndaŋam wamdus pitinate? Ne kuru kuru ndaka. Kiŋo naŋe malm-bikate ta Kuate nu o buk isat. ¹⁸ Ne tiŋga kumba ka kiŋo naŋe tumba wamdus bul sera. Yeŋge ki le nu tuku ndare tugeka taŋgo kuasmbi sunjo ande mayok kaŋgat ŋgina. ¹⁹ Tanjakina sulumba Kuate nu Hagar tuku am talkina le kule burok ande kaŋgerna sulumba kumba ka aganmor ŋgaro tamba kule kunyna. Kunyna sulumba kiŋo nuŋe kule ta tuna le nyina.

²⁰ Kuateŋge kiŋo ta kulatka minna le sunjokina sulumba kumba ka Paran tuku ma baknu mbolŋge minyokumba kanzerek taŋgo minna le ²¹ ina nuŋeŋge Isipnu pino ande tumba Ismael te-tuna.

Abraham nu Abimelek ndoŋ wamdus ulendinaik

²² Ait ta mbolŋge Abimelek nuŋe kame gabat nyunu Pikol tumba Abraham tugum promba sana: Kuate tuku nyaro ne mbolŋge minit. ²³ Ta tuku ne kile Kuate tuku nyu tamba pasa saŋgri pilewa sulumba ye mbolŋge maŋau ŋayonu ande ndaka. Ye tuku kutu mbolŋge ye tuku wa kame mbolŋge mata maŋau ŋayonu ande

ndaka. Ye buk ne mbolŋge maŋau mayenu ken ta kile ne suk ye mbolŋge, kilke kile ne rawe taŋgo taŋaŋ minit ta mbolŋge maŋau mayenu ndo ka ŋgina le ²⁴ Abraham ndek nu sana: Ne sakate taŋamba ye pasa saŋgri pilewet ŋgina.

²⁵ Tanjakina le Abraham nu kule burok ande Abimelek tuku piro taŋgoŋge tinaig ta tuku nu sana le ²⁶ nu ndek Abraham sana: Imaŋge kule burok ta tina ta ye gilai. Ne ye ndasayina. Kile ndo sayate le ye iset ŋgina.

²⁷ Tanjakina le Abraham nu kina ka sipsip makau turmba kilmba promba Abimelek tuna sulumba nale wamdus ulendinaik. ²⁸ Tanjanaik sulumba Abraham nu sipsip fat 7 kilmba yamokŋge patikina le ²⁹ Abimelek nu Abraham kusnana: Ne ndaŋam sipsip fat 7 ta yamokŋge patikat e ŋgina le ³⁰ Abraham lafumba nu sana: Yeŋge kule burok ta sarken ta ne son ŋga sulumba sipsip fat 7 te kila ŋgina. ³¹ (Nale wamdus ulendinaik tuku ma ta nane kile nyunu Berseba* ŋgade).

³² Bersebaŋge wamdus ulendika Abimelek nuŋe kame gabat Pikol ndoŋ nale luka Filistia ma mbol kinaik le ³³ Abraham nu Bersebaŋge ail ande ŋgukina sulumba Kuate Sunjo abo tugu ŋak nu tuku nyu te-duŋgina. ³⁴ Taŋamba nu yar gudommaba Filistia kilke mbolŋge minna.

22

Abraham nu Isak tumba Kuate tuku atraukam bafuna

¹ Mara ande Kuate nu Abraham tuku ŋgamuŋgal son tagomba nu wika sana: Abraham ŋgina le nu woka sakina: Ye minet te ŋgina. ² Tanjakina le Kuate nu sana: Ne tiŋga naŋe kiŋo naŋe ndindo Isak ne nu tuku kume purte ta tumba kumba ka Moria kilke mbolŋge tabe ande ye ne tumnamŋgit ta mbolŋge ne ye tuku atrauka kiŋo ta balemba piya le ugmba us-arkuwa ŋgina. ³ Taŋamba sana le Abraham nu maratukuk tiŋga kuaneka doŋki inum tumba saŋgilnu mbolŋge kumiŋ depolka kusmba nuŋe piro taŋgo armba kilmba atraukam tuku pa fetka ndaleka tumba Isak ndoŋ Kuate nu ma sakina ta kinaig.

* **21:31:** Berseba nyu ta tugunu Pasa Katanu Kule Brok

⁴ Kumba minnaig le mara armba kinaig le mara ken nu mbolnge Abraham nu tinga mambilmba Kuate nu ma sakina ta masken nge kanjerna sulumba ⁵ nu ne piro tango ar ta sanikina: Tale donki tumba tenge minap. Ye yi ne ki no ndon kumba ambenge Kuate mbarin mba nu tuku nyu tedunga man luka ndekamkik ngina. ⁶ Tanjaka sanikmba nu pa ndale nak tumba Isak tuna le kurana le Abraham nu pa wagmbi bagi turmba kilmba nale kigringa kinaik ⁷ kumba ka ndin nge Isak nu mam nu ne wika sana: Mam o ngina le mam nu ne ae ngina le Isak nu kusnana: Sile pa wagmbi pa ndale nak kilik ta Kuate atraukam tuku sipsip fat an nge ngina le ⁸ Abraham lafumba sana: Ki no, Kuate nu ne atraukam tuku sipsip fat ande sile sikamngat ngina. Tanjamba saka nale man kigringa kinaik.

⁹ Nale Kuate nu ma sakina ta mbol pronaik sulumba Abraham nu ndame tur nanga pa lan lan wakeimba pa ndale nak ta kuklimba ta mbol nge farna sulumba ki no nu ne Isak kupe wai kusmba pa farna ta mbol nge pilna. ¹⁰ Tanjana sulumba nu nu ne ki no balewam saka bagi gomba tumba wai sukakina kande ¹¹ Sun go tuku Enel samba mbol nge wika sana: Abraham, Abraham ngina le nu woka sakina: Ye minet te ngina le ¹² Enel nge nu sana: Ki no tuku ngarosu nayo sili ndawa. Ne nane ki no nane ndindo mape ndamba balemba ye atraukam bafuwat ta ye kanjerit. Ne ye tuku min nge dubite ta ye kile kila pilit ngina. ¹³ Tanjakina le Abraham nu mbilka mambilmba meme pailnu ande ail fudin do sinam nge naunu konka minna le kanjerna sulumba kumba ka meme ta Isak tuku lafuknu tumba balemba Kuate atraukina. ¹⁴ Tanjana sulumba Abraham nu ma ta nyunu “Sun gon nge sine tursingit” ngina. (Kile nane tenenmba sakade: Sun go tuku tabe mbol nge nu sine tursingit ngade).

¹⁵ Kile Sun go tuku Enel nu samba mbol nge Abraham wi arnu sana: ¹⁶ Ye Sun go. Ne ye tuku min nge dubimba nane ki no nane balemba ye atraukam bafuwat tukunu ye yi ne nyu tambi pasa san gri pilewamngit ta ne isa. Ye sin ka ne mbol nge wam mayenu kamngit. ¹⁷ Yen nge ne

tuku ndare te-tugewi le samba mbol nge mbai minig piyan nge fulbul minig tana n sun gomba mayok kan nge. Ne tuku mbun kat nane ngeu mbal ndon kame bumba nane kile-iben kam nge. ¹⁸ Tan go kuasmbi nakmba nane ne tuku saka nane afu nyaro n nge likam nge. Ne ye tuku min nge ismba dubiwat ta tuku nga sanet ngina.

¹⁹ Tanjakina le Abraham nale man luka nu ne piro tango ar ta tugum pronaik sulumba nane luka Berseba tumbran kinaig. Tanjamba Abraham nu Berseban nge minmba minna.

Nahor tuku ki no kat nu ne

²⁰ Tanjamba minnaig ma ma mara ande nane afu Abraham tugum promba sanaig: Milka nu maib nane Nahor tuku ki no 8 kilepatikina. ²¹⁻²² Ki no mulum ta nyunu Us. Nu tuku mambo kat nu ne ta nyu nange Bus, Kemuel, Kesed, Haso, Pildas, Yidlaf, Betuel. Kemuel tuku ki no nu ne Aram nga Abraham sanaig.

²³ Betuel nu Rebeka te-pilna. Milka nu ki no 8 ta Abraham maib nu ne Nahor ndon kile-patikinaik le ²⁴ Nahor nu nu ne pino ande nyunu Reuma ndon Teba, Gaham, Tahas, Maka nane kile-patikinaik.

23

Sara nu kumna

¹ Sara nu yar 127 nak minna sulumba ² Kanan kilke Hebron tumbran nge nu kumna. Nu kumna le Abraham nu wamdus tatrunkina le nu kumba Sara tugum nge malmbikina. ³ Malmbikina sulumba tinga piyo nu ne tuku mindesin ta kusremba Hit mbal tugum promba nane san nge. ⁴ Ye tumbran tuguk tango kuga. Ye rawe tango minet. Tane kilke ande ye sap le ye piyawil sulumba yi ne pino nguki ngina le ⁵ Hit mbal nane lafumba Abraham sanaig: ⁶ O tango sun go, ne isa. Ne gabat sun go tana sine ngamuk nge minit. Sine tuku ndame burok mayenu ndo ande kanjermba madiwa sulumba kumba ka piyo nane nguka. Ne piyo nane ngukam tuku ndame burok ande madiwa ta tango anden nge ne ngailne nda nga Abraham sanaig.

⁷ Tanjakinai le Abraham nu Hit mbal njakmba tugumnje loka saningina: ⁸⁻⁹ Tane son sakade ndeta tane Sohar tuku kiño nuñe Efron sawap le nu nuñe ndame burok nyunu Makpela nuñe kilke make mbolnje minit ta ye suwa le ye yiñe pino ngukam tuku piyawu. Tane nu sawap le ndame burok ta tuku piyanu giganmba ta sakuwa le ye tane tuku am mbolnje piyawu sulumba mindesin ngunu tuku ti ngina.

¹⁰ Efron nu Hit mbal tuku gabat ande minna. Nu nane njakmba ndonj tumbran ta tuku fonde malañga tugumnje minyok minna sulumba nu sakina: ¹¹ O tango sunjo, ne isa. Kilke sakat ta ndame burok turmba ye kile nane njakmba tuku am mbolnje ne tinet. Ne piyo nane tumba kumba ka tanje nguka ngina le nane njakmba isnaig.

¹² Kile Abraham ndek Hit mbal njakmba tugumnje lokina sulumba ¹³ Efron sana: Ye pasa ande sanamngit ta ne isa. Ye kilke ta piyawu sulumba ndametinj ne tanmbimngit. Tanjawi sulumba ye yiñe pino tanje ngunungit ngina le nane njakmba isnaig le ¹⁴ Efron lafumba Abraham sana: ¹⁵ O tango sunjo, sile mbolnje kilke te tuku piya ta sunjokanu kuga. Sonj 40 ndo. Ne kilke ta tumba kumba ka piyo nane nguka ngina le ¹⁶ Abraham nu pasa ta ismba ndametinj Efron sakina le Hit mbal nane njakmba isnaig ta nane piyade mbal ndametinj pitinu kanjerde ta kumumba Efron tuna.

¹⁷ Tanjamba Abraham nu Efron tuku kilke Makpela tumbranje Mamre tugumnje minna ta tina sulumba kilke ta tuku ndame burok ail njakmba turmba kilna le ¹⁸ Hit mbal tumbran ta tuku malañga tugumnje minyok minnaig ta nane njakmba ismba wokinaig. ¹⁹ Tanjanaig le Abraham nu piyo nuñe Sara tumba kumba ka Makpela kilke ndame burok ta sinamnje pilna. (Ma ta Kanan tuku kilke mbolnje Hebron tumbran patuknje minna). ²⁰ Tanjamba Hit mbal tuku kilke ta ndame burok turmba mindesin ngunu tuku Abraham tunaig.

24

Isak nu Rebeka tina

¹ Sunjo tuku nyaro mara mindek Abraham mbolnje minna le nu yar sunjomba kusremba saibo pilna sulumba ² nuñe piro tango ambokok Abraham tuku aganj ndende kulatkina ta wika sana: Nane wai tumba ye tuku fel karaukñe pale.* ³ Ne samba le kilke tuku Mbara Sunjo nuñe nyu tambi ne pasa sanjri pilewa sulumba Kananje yiñe kiño tuku pino ande ndata. ⁴ Ne kumba ka yiñe kilke tuguk ta mbolnje yiñe ndare tugumnje Isak tuku pino ande ta ngina le ⁵ piro tango tanje ndek Abraham kusnana: Pino ta nuñe kuasmbi kusreka ye dubiyam mbulwa ndeta ye kiño nane kukuli le nu nane tumbran tuguk kuwa e ngina le ⁶ Abraham lafumba sana: Tanjamba kuga. Ne ye tuku kiño kukula le kilke ta mbol ndakuwa. ⁷ Samba tuku Mbara Sunjo nuñe ye kukulyina le ye yiñe ndare yiñe tumbran tuguk yiñe kilke kusreken le nuñe ye sinja son pasa sanjrinu tenenmba sayina: Ne tuku ndare ye kilke te sinja serningamngit nga sayina. Nuñe nuñe enel kukulwa le ambonja kanjat. Ne kumba tanje yiñe kiño tuku pino ande ta. ⁸ Pino ta ne dubinam mbulwa ndeta pasa ta ake ngisikuwa. Ne ye tuku kiño ta ndonj luka kilke ta mbol ndakape nga piro tango nuñe sana. ⁹ Tanjaka sana le piro tango ta nuñe gabat Abraham tugum promba wai tumba Abraham tuku fel karaukñe pilna sulumba Abraham pasa sakina ta kumuwanngit nga wokina.

¹⁰ Tanjamba piro tango ta nu Abraham tuku kamel 10 kilmba Abraham tuku aganj ndende magenu turmba kilna sulumba tinja Mesopotamia kilke Nahor tuku tumbran ta kina kumba ka ka ta prona. ¹¹ Prona sulumba kamel 10 ta saningina le nane tumbran kilimnje kule burok ta tugumnje mabta kinymba minnaig.

Ki butungina le furiram pino kame nane kule kunyam prowam bafunaig le ¹² tango ta yabanmba sakina: O Sunjo, yiñe gabat Abraham tuku Mbara, ne kite yiñe gabat Abraham idusmba ye turya. ¹³ Ye kule burok te tugumnje minet le tumbran te tuku pino mbanzo kame nane kule kunyam prode. ¹⁴ Ye pino ande tenenmba

* **24:2:** Hibru mbal nane tanjamba pasa sanjri pilewanu (Mulum Pasa 47.29 kanjerap)

sawamngit: Nane waim kule njak ta ye sa le ye nyi nga sawamngit. Pino ta nu sakuwa: Ne ilmaba nya le ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyamngit nguwa ndeta ye katesewamngit. Ne pino ta nane piro tango Isak tuku pino madina nga katesewamngit. Nu tanjakuwa le ne ye tuku gabat buk turat ta ye katesewamngit ngina.

¹⁵ Nu yabanmba minna le Betuel tuku kulim nyunu Rebeka nu kilke waim kuramba prona. (Rebeka mam nuje Betuel. Betuel nu Nahor le Milka tuku kiyo nakile. Nahor nu Abraham tuku maib nuje). ¹⁶ Rebeka nu ngarosu tumail pasi mayenu ndo. Nu buk tango ande ndon kinye ndakina. Nu ndeka kule burok ta tugum promba waim kule kunyna sulumba man luka mbuna. ¹⁷ Tanjana le piro tango ta nu pinderka nu tugum kina sulumba sana: Waim kule ta ye sa le ye kule nyi ngina le ¹⁸ nu ndek sana: O tango sungo, ne ilmaba nya ngina sulumba nu waim kule te-ibenmba biye njak minmba nu tuna le kule nyina.

¹⁹ Nu kule nye denpurna le Rebeka nu sana: Ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyi le nane mata nyuwaig ngina. ²⁰ Tanjakina sulumba nu pitik ndo nuje waim kule agammor kule nyade tuku nza ta sinamnge kutuna sulumba pinderka kumba ka kule burok tugum promba tango ta tuku kamel kame tuku kule kunye niyamba minna le kamel kame ta njakmba nyinaig le ²¹ piro tango ta nu ye Sungonge buk turyat e nga idusmba maninok pino ta kangermba minna.

²² Nu kule kunye denpurna le tango ta fumbe sikor ande golmbi wakeiwanu ta tumba nu tuku fumbe mbolnge pilmba sagi armba golmbi wakeikanu ta turmba kilmba nu tuku wai mban mbolnge siluk tuna sulumba sana: ²³ Ne saka. Ne mam nane ima? Mam nane tuku wandeknge yije kuasmbi ye ndon sine kinyam tuku ma njak e ngina le ²⁴ nu sana: Ye tuku mam Betuel. Nu Nahor le Milka tuku kiyo. ²⁵ Sine ire sungomba kamel kinyam tuku njak. Kamel tuku nyamagan mata sungomba minig. Tane mata kinyam tuku ma njak ngina le ²⁶ tango ta pasa ta ismba loka Sungo tuku nyu te-dungina sulumba

²⁷ sakina: O Sungo, yije gabat Abraham tuku Mbara, sine ne tuku nyu te-dungube. Ne mara mara ye tuku gabat turte. Nenge ye mindeyumba ndin tumyat le ye yije gabat tuku kuasmbi tugum prowit ngina.

²⁸ Kile pino ta pinderka ina nuje tuku wande mbol kumba pro tange nane wam kubeu ningina le ²⁹⁻³⁰ Rebeka tuku leu nuje Laban nu kulim nuje wam kubeu ningina ta isna sulumba fumbe tuku sikor ta kangermba sagi ar kulim nuje tuku wai mban mbolnge minnaik ta turmba kangerka nu pitik ndo kilim ka Abraham tuku piro tango kamel kame ndon kule burok tugum tange minnaig ta sota kina sulumba sana: ³¹ Sungo tuku nyaro ne mbolnge minit. Ne ndanam kilim tenge tin minit? Ne yale le sine wande mbol kab. Ye buk tane tuku ma wakeiwit. Ne tuku kamel kame tuku ma mata njak ngina. ³² Tanjakina le piro tango ta nu wande mbol kina le Laban nu kamel kame tuku kumin depol kame ta paske lika ire farningina sulumba nyamagan kilmba pro ningina le nyinaig. Tanjanaig le Laban nu man kumba Abraham tuku piro tango, tango kame nu ndon promba minnaig ta tuku kule tumba luka prona le nane kupe minyannginaig.

³³ Tanjanaig le nane piro tango ta tuku pagumba tunaig kande nu sakina: Ye pasa ande njak. Nyamagan te minwa le ye pasatumba isukusamngit ngina le Laban ndek sakina: Ta maye. Saka le sine isbe ngina. ³⁴ Tanjakina le nu ndek sakina: Ye Abraham tuku piro tango. ³⁵ Sungonge ye tuku gabat nyaro mayenu tuna le nu maror tango mayok kina. Nu Sungonge sipsip meme makau kamel donki silwa ndametin, gol ndametin, piro tango, piro pino agan ndende gudommaba tuna. ³⁶ Yije gabat tuku pino Sara nu saibo pilmba Abraham tuku kiyo te-pilna le nu nuje agan ndende ta kiyo nuje tuna. ³⁷ Yije gabat nu ye sayina le ye nu tuku pasa sangri pilewen. Nu tenenmba sayina: Ne Kanangge yije kiyo tuku pino ande ndata. ³⁸ Ne kumba yije kuasmbi yije ndare kame tugum kaye sulumba nane ngamuknge yije kiyo tuku pino ande ta nga sayina le ³⁹ ye ndek yije gabat tenenmba kusnawen: Pino ta

ye dubiyam mbulwa ndeta ye ndani ngen le ⁴⁰ nu lafumba sayina: Ye mara mara Sungo tuku minge dubiwet tuku. Nu nuje enel kukulwa le ne turnamngat. Tanawa le ne ye tuku kuasmbi mbolnge ye tuku ndare ngamuknge yiye kiyo tuku pino ande tamngat. ⁴¹ Ne ye tuku pasa sangri pilewat ta pur ndawa. Ne ye tuku kuasmbi tugum prowa le nane pino ta ne ngailnuwaig ndeta pasa ta ake ka ngisikuwa nga ye sayina.

⁴² Ye kite kule burok tugum nzinge prowit sulumba tenemba yabanjit: O Sungo, yiye gabat Abraham tuku Mbara, ye ilit ta tuku agan alonu te-mayokmba tumya le kanjeri. ⁴³ Ye kule burok te tugumnge minet. Pino mbanzo ande kule kunyam prowa le ye nu tenemba sawamngit: Naje waim kule nak ta ye sa le ye nyi nga sawamngit. Pino ta nu sakuwa: ⁴⁴ Ne nya le ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyamngit nguwa ndeta ye katesewamngit. Pino ta nenje yiye gabat tuku kiyo nuje tuku pino madina ngit.

⁴⁵ Ye wamdusmbi yabanmba minit le Rebeka nu waim kuramba prowat sulumba ndeka kule burok sinam tanje waim kule kunyat le ye nu sawit: Ye kule afu nyam nga sawit. ⁴⁶ Tanakit le nu pitik ndo waim te-ibenjat sulumba sayat: Ne nya le ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyi ngat. Ye kule tumba nyit le nu kamel kame tuku mata kule kunyat. ⁴⁷ Tanawat le ye nu kusnawit: Ne mam naje ima ngit le nu sayat: Ye tuku mam Betuel. Nu Nahor le Milka tuku kiyo nga sayat le ye fumbe sikor ta tumba nu tuku fumbe mbolnge pilit sulumba sagi armba ta kilmba nu tuku wai mban mbolnge patikit sulumba ⁴⁸ loka Sungo tuku nyu te-dungit. Nu yiye gabat Abraham tuku Mbara. Nunje ye mindeyumba ndin tumyat le ye yiye gabat tuku kuasmbi tugum prowit sulumba nzamu nuje tuku kulim kanjerit ta ye yiye gabat nu tuku kiyo nuje tuku pinonu tamngit. ⁴⁹ Ta tuku tane ye tuku gabat idusmba pino ta ye sam kumun e ko kuga? Tugusemba ye sayap le ye isi sulumba ame manau kam tuku ta kila palm-bimngit nga Laban nane saningina.

⁵⁰ Tanakina le Laban nale Betuel ndon lafumba sakinaik: Sungonje ne kukulnat le ne te prowat tukunu sine ame pasat-ube? Sine pasa kuga. ⁵¹ Rebeka minit te. Ne nu tumba kaye. Nu naje gabat tuku kiyo nuje tuku pino minamngat. Ne Sungo tuku minge dubimba tanamba ka nginaik le ⁵² Abraham tuku piro tango ta pasa ta ismba truk kumba Sungo tuku nyu te-dungina sulumba ⁵³ mindepiyam tuku agan ndende silwa golmbi wakeikinaig tuku tawi afu turmba kilmba Rebeka tuna sulumba agan ndende magenu afu leu nuje nale ina nuje ndon nikina. ⁵⁴ Tanana sulumba nu tango kame nu ndon pronag ta nane nakmba isukusmba kule nyumba furirna le tanje kinyraig.

Mafena le maratukuk tinga nu nane saningina: Ye kile luka yiye gabat sota kambimngit ngina le ⁵⁵ Rebeka leu nuje nale ina nuje ndon sakinaik: Kulim te kusem ndindo ait 10 tanamba sine ndon minwa le tumba kape nginaik. ⁵⁶ Tanakinaik le nu ndek sanikina: Tane ye ngail ndakap. Sungonje ye turyina le alonu mayok ket tukunu ye dalke nda. Ye kile ndo man luka yiye gabat sota kanjit ngina. ⁵⁷ Tanakina le nale sakinaik: Sile kulim wika kusnawamkik nginaik sulumba ⁵⁸ Rebeka wika kusnanaik: Ne tango te ndon kambimngat e nginaik le nu sakina: Au. Ye kambimngit ngina.

⁵⁹ Tanakina le Rebeka nuje kulat pino ndon nale Abraham tuku piro tango kame ndon kambim bafunaig le ⁶⁰ nale Rebeka nyaro pasa tumba sakinaik: O sile tuku kulim, ne tango kuasmbi sungokanu tuku ina nangine minwa. Ne tuku mbun kat naje nane ngueu mbal ndon kame bumba nangine tumbran yaika kilwaig nginaik. ⁶¹ Tanakinaik le Rebeka nuje piro pino mbanzo afu ndon nane kamel ponga mbolnge minyokinaig le Abraham tuku piro tango ta Rebeka tumba kinaig.

⁶² Ait ta mbolnge Isak nu Negeb ma baknu mbolnge minna tuku. Mara ande nu kule burok nyunu "Sungo abo tugu nak nu ye kanjeryate" ta kusremba ⁶³ furiram tintinka ake kaloyumba kina sulumba mambilmba kamel afu promba ilnaig le

kanjerkina. ⁶⁴ Rebeka nu mambilmba Isak kanjermba kamel mbolnje iben kina sulumba ⁶⁵ Abraham tuku piro tanjo ta kusnana: Tanjo ilit si imanje ngina le piro tanjo ta lafumba sana: Tanjo si yiye gabat ngina le Rebeka nu kumiñ tumba tumail pasi songina.

⁶⁶ Piro tanjo ta promba nu manau kina ta njakmba Isak kubeu tuna le ismba ⁶⁷ Rebeka tumba ina nuje Sara tuku baibai sinamnje pilmba nuje pinonu tina. Tanjamba nu Rebeka tuku kume purna sulumba ina nuje buk kumna le nu ngamungal tatruga minna ta kile nu garena.

25

Abraham tuku ndare

¹ Abraham manjo pino ande nyunu Ketura tina le ² nu Simran, Yoksan, Medan, Midian, Isbak, Sua nane kile-patikina. ³ Yoksan nu kiño armba kile-patikina ta ande Seba ande Dedan. Dedan tuku mbuñ ta Asur mbal Letus mbal Leum mbal. ⁴ Midian nu kiño 5 kile-patikina. Nane tuku nyu ta teñenmba. Efa, Efer, Hanok, Abida, Elda. Kiño kame ta njakmba Ketura tuku ndare.

⁵ Abraham nu nuje aganj ndende njakmba Isak tuku wai mbolnje kusrekina sulumba ⁶ nuje kiño kat nuje pino afu ndonj kilepatike likina ta mata gare aganj afu ningina sulumba nane kukulningina le kinaig. Abraham nu kume ndaka minna le nane Isak kusremba ki prote kumam kinaig ka tanje minnaig.

Abraham nu kumna

⁷⁻⁸ Abraham nu saibo pile mayemba yar 175 njak minna sulumba nu kumna. ⁹⁻¹⁰ Kiño kat nuje ar ta Isak nale Ismael nale mam nakile tuku mindesin tumba ka Makpela ndame burok ta sinamnje nu tumba pilnaik. Ndame burok ta Abraham nu o buk piyo nuje Sara tumba pilna. Makpela kilke ta Mamre tugumnje minna ta o buk Hitnu tanjo Soar tuku kiño nuje Efron nu tuku kilke minna le Abrahamnje nu tugumnje piyana tuku.

¹¹ Abraham nu kumna le Kuate nu Abraham tuku kiño nuje Isak nyaro tuna le nu mine mayena. Nu kule burok nyunu

“Sunjo abo tugu njak nu ye kanjeryate” ta tugumnje minna.

Ismael tuku ndare

¹² Sara tuku piro pino Isipnu Hagar nu Abraham ndonj Ismael te-pilnaik. ¹³ Ismael tuku kiño kat nuje ta teñenmba. Kiño mulum ta nyunu Nebayot. Kiño afu nu dubimba pronaj ta nyu nanjine teñenmba. Kedar, Adbel, Mibsam, ¹⁴ Misma, Duma, Masa, ¹⁵ Hadad, Tema, Yetur, Nafis, Kedema. ¹⁶ Nane njakmba Ismael tuku kiño kat nuje. Nane tuku ndare tugekinaig sulumba mbuñ kat nanjine tuku nyu ta tumba nane afu tumbran yimyam ninde lika minnaig le nane afu ma yimyam mbol kine promba minnaig. Nane 12 ta tumbran mbonj 12 ta tuku gabat minnaig.

¹⁷ Ismael nu yar 137 njak minna sulumba nu kumna. ¹⁸ Ismael tuku mbuñ kat nuje nane Awila tuku kilke Sur tuku kilke ma ngamu-ngamunje minnaig. (Ma ta Isip limba ki prote kumamnje Asiria kambim tuku ndin ta tugumnje minit). Nane Isak tuku mbuñ kat nuje ndonj purka yimyam minnaig.

Isak tuku kiño armba

¹⁹ Abraham tuku kiño nuje Isak tuku wam kube ta teñenmba.

²⁰ Isak nu yar 40 njak minna sulumba Rebeka tina. Rebeka nu Aramnu Mesopotamia kilke mbolok pino. Mam nuje Betuel. Leu nuje Laban.

²¹ Isak nu piyo nuje ninjina le nu Sunjo yabanja le Sunjo nu tuku yabanja pasa ismba piyo nuje wakeina le kiño konna ta ²² funjul sinamnje kiño armba njak. Kiño ar ta nale funjul sinamnje sunjomba munju signa-signanja minnaik le nu kamusmba wamdusmbi sakina: Ndanam tuku ye tuku kiño ar te munju signa-signanja minik ngina. Tanjakina sulumba nu katesewam tuku Sunjo kusnawam kina le ²³ Sunjonje nu sana: Kiño armba ne tuku funjul sinamnje minik ta kile-patika le nale tuku ndare tugeka tanjo kuasmbi armba mayok ka nane purka yimyam minamnjaig. Andenje ande tuku sanjri liwamngat. Kiño mulum nu kiño ngumnenjamngat ta tuku minje kumnemnje minamngat nga sana.

²⁴ Rebeka nu kiŋo te-palmbim tuku ait kumuŋgina le nu kiŋo armba kile-patikina. ²⁵ Kiŋo mulum te-pilna ta ngarosu gurgurnu nŋue kumuk. Ta tuku nane nyun ta Esau* nŋginaig. ²⁶ Nu dubiknu maib nuŋe nu Esau tuku kupe tugu biyamba nŋak prona. Ta tuku nane nyun ta Jakob† nŋginaig. Isak nu yar 60 nŋak minna le Rebeka nu nale ar ta kile-patikina.

²⁷ Nale sugokinaik sulumba Esau nu kanzerek taŋgo minmba nu mara mindek sayokam duŋe kambinu le Jakob nu taŋgo mukuknu minmba nu mara mindek tumbranŋge ndo minanu. ²⁸ Esau nu agaŋmor bale farmba mam nuŋe tambinu le kuapika nyumba minanu tukunu nu Esau tuku kume purna le Rebeka nu Jakob tuku kume purna.

²⁹ Ait ande Jakob nu pagumba minna le Esau nu duŋeŋge sayokmba minna sulumba guba mayena le luka tumbran prona sulumba. ³⁰ Jakob sana: Kule pak gurgur ta ye inum sa le nyi. Ye guba mayeyumba isu baklelyumba am kuilkuilyate nŋgina. (Ta tuku nane nu tuku mape nyu ande kitek Edom‡ nŋginaig).

³¹ Tanjakina le Jakob nu lafumba sakina: Ne kiŋo mulum tuku agaŋ ndende nyaro pasa nŋakmba ye samŋgat kande ye kule pak te ne tini le nya nŋgina le ³² Esau nu ndek sakina: Ta maye. Ye guba mayeyate. Ye kumi le nyaro pasa ta ye turye nda. Kule pak ta ye inum sa le nyi nŋgina le ³³ Jakob ndek nu sana: Kuga. Ambonŋa ne siŋka son pasa sanŋgrinu ye saya nŋgina le Esau nu pasa ta sanŋri pilemba kiŋo mulum tuku agaŋ ndende ta Jakob tuna. ³⁴ Tanjakina le Jakob nu kule pak bret afu turmba Esau tuna le nyina. Nyina sulumba nu tinŋa kina. Tanjamba Esau nu mulum maŋau ta ake agaŋ taŋaŋ nŋa bukŋgina.

26

Isak nu Gerar tumbranŋge minna

¹ O buk Abraham tuku ait mbolŋge guba sunŋo prona taŋamba kile maŋ guba sunŋo prona le Isak nu Filistia mbal tuku gabat sunŋo Abimelek sota Gerar tumbran kina.

² Tanjana le Sunŋo nu Isak tugum promba sana: Ne Isip kilke mbol ndakaye. Ne ye tuku miŋge dubimba kilke te mbolŋge ndo mina le ³ ye ne ndoŋ mini sulumba ne nyaro tanmbimŋgit. Kilke te nŋakmba ye ne naje ndare ndoŋ sertinŋi sulumba siŋka son pasa buk mam naje Abraham sawen ta kumuwanŋgit. ⁴⁻⁵ Yeŋge ne tuku ndare te-tugewi le taŋgo pino gudommba samba mbolŋge mbai minig taŋaŋ mayok kuwaig le ye kilke te nŋakmba nane serninŋamŋgit. Mam naje nu ye tuku miŋge dubina sulumba pasa nŋakmba nu sawen ta kumuna. Ta tuku taŋgo kuasmbi nŋakmba nane tane tuku saka nane nanŋine nanŋine afu nyaro niŋge likamŋgaig nŋa Isak sana.

⁶ Isak nu Gerar tumbranŋge minna le ⁷ tumbran ta tuku taŋgo kame nane piyo nuŋe tuku Isak kusnanaig le nu nane saninŋina: Pino te yiŋe kulim nŋgina. Rebeka nu tumail pasi ngarosu mayenu ndo tukunu nu taŋgo kame nane Rebeka tam tuku ye baleyanŋgaig nŋa idusmba kurukuruka pino te yiŋe pino nŋam mbulna.

⁸ Tanjamba minnaig le mara ande Filistia mbal tuku gabat sunŋo Abimelek nu bubre malanŋambi mambilna kande Isak nu Rebeka kire-kiremba minna le kanŋerna. ⁹ Kanŋerna sulumba nu taŋgo afu kukulnŋgina le pro Isak tumba Abimelek tuku wande mbol kinaig le Abimelek nu sana: Ne ndaŋam saka pino ta yiŋe kulim nŋgina. Pino ta naje pino nŋa Isak sana le nu ndek sakina: Ye idusen ye tanjaki le nane ye baleyanŋgaig nŋa idusen nŋgina. ¹⁰ Tanjakina le Abimelek nu sana: Ne ame maŋau sine mbolŋge kina tuku? Ye tuku taŋgo ande piyo naje ndoŋ kinyna kande nenŋe sine une siŋgina kande nŋgina. ¹¹ Tanjakina sulumba Abimelek nu nuŋe mbal nŋakmba saninŋina: Taŋgo andeŋge taŋgo te ko piyo nuŋe nŋayo siliwa ta nu kumamŋgat nŋgina.

¹² Sunŋo tuku nyaro Isak mbolŋge minna le Isak nu agaŋ tumunu bareŋnŋina ta yar ta mbolŋge nyamagan sunŋomba pronaig le kanŋerkina. ¹³ Tanjamba nu agaŋ ndende sunŋomba kilmba maror taŋgo mayok kina. ¹⁴ Nu sipsip makau piro mbal sunŋomba nŋak

* **25:25:** Esau nyu ta tugunu Nŋue Kumuk † **25:26:** Jakob nyu ta tugunu Kupe Tugu ‡ **25:30:** Edom nyu ta tugunu Gurgur

minna le Filistia mbal nane nu kanjermba am kikonj tinjinaig le ¹⁵ nane kule burok kame mam nuje Abraham kume ndakina le nuje piro tanjo kame nge sarke likinaig ta luka kilke kaininjinaig. ¹⁶ Tanjanaig le Abimelek nu Isak sana: Ne tanjo sunjo nyu njak. Ne sine njakmba lisingit. Ne sine tuku kilke te kusremba kaye ngina. ¹⁷ Tanjakina le Isak nu ma ta kusremba Gerar tuku ma gutonj ta mbol kina sulumba tanje nane baibai patika minnaig.

¹⁸ Tanjamba minnaig ma ma Isak nane kule burok kame mam nuje Abraham tuku ait mbolnje sarke likinaig le Filistia mbalnje luka kilke kaininjinaig ta manj luka sarke likinaig. Sarke likinaig sulumba Isak nu mam nuje kule burok ta buk nyu patike likina ta tanjamba manj nyu ndui ta ndo patike likina. ¹⁹ Tanjamba Isak tuku piro tanjo nane ma gutonj tanje burok inum manj sarkinaig le kule bulbulmba prona. ²⁰ Prona le Gerar tumbranj tuku aganjmor kulat tanjo nane Isak tuku kulat tanjo kame ndonj kualeyauka kame pasa tumba minnaig sulumba sakinaig: Kule burok te sine tuku nginaig. Ta tuku Isak nu kule burok ta nyun ta Kame Pasa ngina.

²¹ Kile Isak tuku piro tanjo nane manj burok inum sarkinaig le kame pasa manj tinjina. Ta tuku Isak nu kule burok ta nyun ta Munju Gubra ngina. ²² Tanjamba nu ma ta kusremba ma ande mbol kina sulumba burok inum sarkina le kile kame pasa pro ndana tukunu Isak nu kule burok ta nyun ta Mine Mayenu ngina. Tanjakina sulumba sakina: Sunjonje kilke sunjokanu sinjina le sine mine mayewamnjig ngina.

²³ Kile Isak nu ma ta kusremba Berseba tumbranj prona le ²⁴ furir ngamu Sunjo nu nu tugum promba sana: Ye mam naje Abraham tuku Mbara. Ne kuru kuru ndaka. Ye ne ndonj minmba sinjka son pasa buk mam naje Abraham sawen ta kumuwi sulumba yenje ne tuku ndare te-tugewi le tanjo pino sunjomba mayok kanjaig ngina. ²⁵ Tanjakina le Isak nu ndame turjanja atraukam tuku pa lanjan wakeina sulumba Sunjo mbarinjmba nu tuku nyu tedungina. Tanjamba nane tanje baibai patika

minnaig le nu tuku piro tanjo kame nane manj kule burok ande sarkinaig.

Isak nale Abimelek ndonj wamdus ulendinaik

²⁶ Abimelek nu Ahusat le kame gabat Pikol ndonj nane Gerar nje Isak sota pronaj. (Ahusat nu kame ait mbolnje nu Abimelek wam paguwanu tanjo).

²⁷ Nane pronaig le Isak nu nane kanjerka kusnaninjina: Tane buk ye kasuryumba pitaiyinaig. Tane kile ndanam tuku ye tugum prode ngina le ²⁸ nane nu sanaig: Sunjo nu ne ndonj minit ta sine kila. Ta tuku sine ne ndonj wamdus ulendiwam proweg. Ne pasa sanjri pilemba ²⁹ sine mbolnje manjau njayonu ande ndaka. Sine mata buk ne mbolnje manjau njayonu ande ndakigenj. Sine ne mbolnje manjau mayenu kumba mine mayegenj le ne sine kusreka kina. Kile Sunjo tuku nyaro ne mbolnje minit nginaig. ³⁰ Tanjakinaig le nu nane tuku paguna le nane nyinaig.

³¹ Mafena le nane pasa katmba ngamunjal tumanaig sulumba nane kinaig le Isak nu nane mindeka ndinje mbilningam kina.

³² Ki ait ndui ta mbolnje ndo Isak tuku piro tanjo kame nane pro kule burok ande sarkinaig ta tuku Isak kila samba sanaig: Sine buk kule inum kanjergig nginaig le ³³ nu kule burok ta nyun ta Seba* ngina. Ta tuku tumbranj ta kile Berseba tumbranj ngade.

Esau tuku pino afu

³⁴ Esau nu yar 40 kusremba Hitnu pino armba kilna. Pino ar ta ande Yudit ande Basemat. (Yudit nu Beri tuku kulim nuje. Basemat nu Elon tuku kulim nuje). ³⁵ Esau nu pino ar ta kilna le Isak nale Rebeka ndonj nale pino ar ta tuku ngamunjal piti njak minnaik.

27

Isak nu nyaro pasa Yakob tuna

¹ Isak nu saibo pilmba am tukulok minna le nu kinjo nuje mulum Esau wika sana: Mam o ngina le nu ndek sakina: Ye minet te ngina. ² Tanjakina le mam nuje

* **26:33:** Seba nyu ta tugunu Pasa Katanu Kule

nu sana: Ye buk saibo pilmba kumam tuku ait patukate ta ne kila. ³ Ne kile tui tumba duŋe kumba ye tuku aganmor ande nŋuikok balewe sumba ⁴ ye nzaliyate taŋamba pagumba tumba pro ye sa le ye nyumba nyaro pasa ne tini sulumba ye kumi nŋina.

⁵ Isak nu Esau wam pagumba minna le Rebeka nu kagmamba ismba minna. Esau nu sayokam kina le ⁶ Rebeka nu kiŋo nuŋe Yakob sana: Mam naŋe aba naŋe Esau ndoŋ pasataik le ye isit. ⁷ Nu teŋenmba aba naŋe sawat: Ne aganmor ande balemba ye tuku pagumba tumba pro ye sa le ye nyumba Sunŋo am mbolŋge nyaro pasa ne tini sulumba ye kumi nŋa sawat. ⁸ Ta tuku kiŋo, ne kile ye isa sulumba ame wam kam tuku sani kande ne kumu-kumuwa. ⁹ Ne aganmor tuku fonde ta sinam kaye sulumba meme fatnu armba butuknu kilmba ye tugum te prowa le mam naŋe nzalite taŋamba paguwi le ¹⁰ ne tumba ka mam naŋe tawe. Mam naŋe nyamagan ta nyumba nuŋe nyaro pasa ta ne tinwa sulumba nu kumwa nŋa Yakob sana.

¹¹ Taŋakina le Yakob ndek ina nuŋe sana: Ye tuku aba Esau nu nŋue kumuk. Ye nŋarosu basleŋnu. ¹² Mamŋge ye kireyuwa sulumba ye nu yabriwi ta nu kateseyumba ye nyaro pasa se nda. Nu ye kasuryumba nŋuspeyamŋgat nŋina le ¹³ ina nuŋe nu sana: Kiŋo, nu taŋawa ndeta kasur pasa ta ye mbolŋge minamŋgat. Ne kile ndo pasa ne sanit ta kumumba ka meme sakit ta kilmba yale nŋina.

¹⁴ Taŋakina le Yakob nu kumba meme armba ta kilmba ilmba ina nuŋe tuna le ina nuŋeŋge mam nuŋe nzalina taŋamba paguna sulumba ¹⁵ Esau tuku tawi mayenu ndo wande mbolŋge minna tuku ta tumba Yakob tuna le silikina. ¹⁶ Silikina le Rebeka nu meme nŋaronu kilmba Yakob tuku wai mbolŋge nŋinfok basleŋnu ta mbolŋge turmba patikina sulumba ¹⁷ nyamagan kikoŋnu kuapikina ta tumba bret piyna ta turmba tumba Yakob tuna.

¹⁸ Taŋana le Yakob nu mam nuŋe tugum kina sulumba sana: Mam a nŋina le mam nuŋe woka sakina: Ae ne kiŋo ima e nŋina le ¹⁹ Yakob nu sakina: Ye kiŋo naŋe mulum

Esauŋge. Ne pasa sakat ta ye ne tuku miŋge kumuwit. Ne ndem ye kilmba prowit te nya sulumba ye nyaro pasa sa nŋina le ²⁰ mam nuŋe nu sana: O kiŋo, ne ndaŋmba pitik ndo aganmor te-silikat nŋina le Yakob nu lafumba sana: Ne tuku Mbara Sunŋo nuŋge ye turyat le ye aganmor inum te-silikat nŋina. ²¹ Taŋakina le mam nuŋe nu sana: Ne dirka ye tugum te yale le ye ne kireni. Ne sonndo Esau e ko kuga nŋina le ²² nu dirka mam nuŋe tugum kina le mam nuŋe nu kirembe sakina: Ne tuku nŋin tugu Yakob tuku nŋin tugu taŋaŋ ta wai Esau tuku wai taŋaŋ nŋina. ²³ Ta ndaŋam? Yakob tuku wai ta Esau tuku wai taŋaŋ nŋue kumuk tukunu Isak nu nŋinŋanka Yakob kila pile ndakina sulumba nu Yakob nyaro pasa tambim bafumba ²⁴ nu maŋ lato kusnana: Ne sonndo Esaunŋe e nŋina le au ye nuŋge nŋina.

²⁵ Taŋakina le mam nuŋe nu sana: Ndem kilmba prowat ta ye sa le ye nyi. Ye isukuse deŋpurmba ne nyaro pasa sani nŋina. Taŋakina le Yakob nu nyamagan tumba mam nuŋe tuna sulumba nu grep kule tumba turmba mam nuŋe tuna le nyina. ²⁶ Nyina sulumba mam nuŋe ndek nu sana: Kiŋo, ne ilmba ye muma nŋina le ²⁷ nu dirka mam nuŋe tugum kumba nu mumuna. Taŋana le nu tawi mundur ta kamusmba nyaro pasa tuna sulumba sakina: Yiŋe kiŋo tuku tawi te piro ande Sunŋoŋge nyaro tuna le mundur mayete taŋamba mundurkate. ²⁸ Kuateŋge sakuwa le mbai nŋislu ne tuku piro mbolŋge minwa le nyamagan sunŋomba prowamŋgaig. Nu wit, grep sunŋomba ne tanmbimŋgat. ²⁹ Kuasmbi sunŋomba ne naŋe mbuŋ kat naŋe ndoŋ kumnemŋge sanzalnu piroka minamŋgaig. Tane taŋine tira kame tuku gabat minap le nane tane kumnemŋge minamŋgaig. Nane afu tane kasurtinguwaig ta Kuateŋge mata nane kasurniŋgamŋgat. Nane afu tane nyaro tinguwaig ta Kuateŋge mata nane nyaro niŋgamŋgat nŋa Yakob sana.

Esau nu mata nyaro pasa tam sakina

³⁰ Isak nu nyaro pasa saka deŋpurna le Yakob nu mam nuŋe kusrembe kina le kile ndo aba nuŋe Esau duŋeŋge luka prona.

³¹ Nu mata nyamagan mayenu kikonu kuapika tumba mam nuje tugum promba sana: Mam, ne ndem ye tumba prowit te tumba nya sulumba ye nyaro pasa sa ngina.

³² Tanakina le mam nuje nu kusnana: Ne imanje ngina le nu lafumba sana: Ye ne tuku kiyo naje mulum Esaunge ngina le ³³ mam nuje ndek pirerek purka sakina: i ... Imanje ambonga ye tuku aganjmor inum balemba kuapika tumba prowat le ye nyit? Ye buk nyit le ne prote. Ye buk nyaro mayenu ta nu tuwit. Nyaro pasa ta nduiye nu mbolnje minamngat ngina.

³⁴ Tanaka sana le Esau nu pasa ta ismba ngamungal nyongina le sungomba mindesimba sakina: Mam, nyaro pasa ande ye sa ngina le ³⁵ mam nuje nu sana: Mambo naje promba ye yabriyat le ye nyaro pasa ne tanmbim tuku ta nu tuwit ngina le ³⁶ Esau ndek sakina: Nu kile buk ye yabriyam aryate. Nu tuku nyu Yakob* ngade ta kumumbi. Ambonga nu kiyo mulum tuku aganj ndende ta kilna. Kile man ye tuku nyaro mayenu tat. Nyaro pasa inum ye sam tuku mine ndakate e ngina ³⁷ le mam nuje nu sana: Ye buk nyaro pasa nu tuwit le nu ne tuku gabat minwa le ne nu tuku kumnemnje minamngat. Nu tuku tira kame mata nu kumnemnje sanzal minamngaig. Ye buk wit le grep jakmba nu tuwit. O kiyo, ye kile ne mbolnje manjau ande kam kumunj kuga ngina.

³⁸ Tanakina le Esau nu man sanjri tinga mam nuje sarsamba sana: Mam, ne nyaro pasa ndindo not ndo e? Ye mata nyaro pasa inum sa ngina sulumba nu sungomba malmbikina le ³⁹ mam nuje nu sana: Mbai ngislu ne tuku piro mbolnje nde ndakuwa le nyamagan sungomba prowe nda. ⁴⁰ Ne mbun kat naje ndon tane kame bumba nyamagan kilmba nyamgaig. Tane mambo naje tuku mbun kat nuje kumnemnje sanzal minamngaig. Tane sanjri tingap ta tangine sanjrimbi minamngaig nga Esau sana.

Yakob nu nga nuje Laban sota kina

⁴¹ Esau nu mam nujenge Yakob nyaro pasa tuna le nu Yakob kasurmba gubra tumba ndek sakina: Mam kumam tuku

ait buk patukate. Nu kumwa le nu tuku kuamel minmba ta kugawa le ye Yakob balewamngit ngina le ⁴² tango ande nu Esau pasatina ta kagmamba minna sulumba kumba ka Rebeka sana le nu tango ande kukulna le kumba Yakob sana le prona. Prona le Rebeka nu sana: Kiyo, ne isa. Aba naje Esaunge ne manjau nu mbolnje kat ta lafumba ne balenam sakate. ⁴³ Ta tuku ne kile ye isa. Ne paten tinga nga naje Laban sota Haran kaye ⁴⁴ kumba ka tange nga naje ndon mina le aba naje ngamungal mukuwa le ⁴⁵ manjau ne nu mbolnje kat ta gilainguwa le ye tango ande kukuli le ne tam prowamngat. Kuga ta ye tuku kiyo tale arnej ait ndindo mbolnje kumamngaik ngina.

⁴⁶ Tanakina sulumba Rebeka nu Isak tugum kumba sana: Esau nu Hitnu pino armba kilna tukunu ye nale kanjerka kanyum mayeyate. Yakob nu mata Hitnu pino ande tuwa ta ye abo minam para ndayikat ngina.

28

¹ Tanakina le Isak nu Yakob wika wam pagu pasa sana: Kiyo, ne Kanan pino ande ndata. ² Ne tinga wa naje Betuel tuku kuasmbi sota Mesopotamia kilke mbol kaye sulumba tange nga naje Laban tuku kulim ande ta. ³ Kuate Sanjri Nayo nuje kuwa le ne tuku ndare tugeka tango pino gudommba mayok kuwaig le ne kuasmbi sungomba tuku mbun nangine minamngat. ⁴ Kuate o buk wa naje Abraham nyaro tuna tanjamba kile ne naje mbun kat naje ndon mata nyaro tingua le ne buk Kuatenge wa naje Abraham kilke serna le ne rawe tango tanj minyokate ta yaika minyokap nga Yakob sana.

⁵ Tanjamba Isak nu Yakob kukulna le nga nuje Laban sota Mesopotamia kilke mbol kina. Laban nu Aramnu tango Betuel ta tuku kiyo nuje. Laban tuku kulim Rebeka nu Yakob le Esau tuku ina nakile.

Esau nu manj pino ande tina

⁶⁻⁷ Isak nu Yakob nyaro pasa tumba nu Kanan pino ande ndatuwa nga wam pagu pasa sana sulumba nu kukulna le nu ina

* **27:36:** Yakob nyu ta tugunu ande Yabri

mam nuḽe tuku miḽge dubimba pino tam tuku Mesopotamia kilke mbol kina le Esau nu wam ta kila pilna sulumba ⁸ mam nuḽe Isak nu Kanan pino tuku nzali kuga ta kamusmba ⁹ nu nzamu nuḽe Ismael sota kina sulumba Ismael tuku kulim Mahalat pinonu tina. Ismael nu Abraham tuku kiḽo ande. Ismael tuku kulim ande nyunu Nebayot.

Yakob nu Betelḽge kiḽatina

¹⁰ Yakob nu Berseba kusremba Haran kambim tuku ḽga kumba ¹¹ tukul ma ande mbol promba furirna le ndame ande tumba gabat tatu pilmba nu kinyna. ¹² Nu kinyna sulumba nu kiḽata mbili ande kuen ḽayo ndumornu samba mbolḽge tugunu kilke mbolḽge tiḽgina ta kaḽgerna. Mbili ta mbolḽge Kuate tuku eḽel kame muḽgu lilika minnaig le kaḽgerkina. ¹³ Tanjana le Sunḽo nu nu tugum taḽge mayok ka ndek sana: Ye wa naḽe Abraham mam naḽe Isak tuku Mbara Sunḽo. Ne kinymba minit kilke te ta ye ne naḽe mbuḽ kat naḽe ndoḽ sertinḽgamḽgit. ¹⁴ Ne tuku ndare tugeka kilke mbolḽge tub tub minig taḽawamḽgaig. Ma ḽakmba tugeka kumuḽge likamḽgaig. Tanjawaig le taḽgo kuasmbi ḽakmba tane tuku saka nane naḽgine naḽgine afu nyaro niḽge likamḽgaig. ¹⁵ Ye siḽka sanet. Ye ne ndoḽ mara mindek minmba mini sulumba ne kigraibkamḽgit. Ne ma aniḽge minamḽgat ta ye ne ndoḽ mini sulumba ḽgumneḽga maḽ tumba luka te prowamḽgit. Ye pasa te kumumba ne kusrene nda ḽgina.

¹⁶ Tanjakina le Yakob nu aboḽga sakina: Ake ma ḽgamuḽge ye kinyit ḽga idusit ta Sunḽo nu ma te mbolḽge minit ḽgina sulumba ¹⁷ nu piriri ḽayomba kuru-kuruka sakina: Ma te tukul ma ande. Kuate minit tuku ma. Samba malaḽga teḽge minit ḽgina.

¹⁸ Mafena le maratukuk tiḽga Yakob nu ndame gabat tatu pilna ta tumba kilke mbolḽge te-timba gureḽ manza ḽak ndame ta mbolḽge kutuna sulumba ¹⁹ ma ta nyunu Betel* ḽgina. (O buk nyunu minna ta Lus). ²⁰ Tanjaka sakina sulumba nu Kuate ndoḽ pasa katmba sakina: O Sunḽo, ne ye

ndoḽ minmba ye kigraibka sulumba nya-magaḽmbi tawimbi ye turyumba ²¹ ne maḽ ye tumba luka mam tuku tumbraḽ tuguk prowa ndeta ne ye tuku Mbara Sunḽo mina le ye ne tuku miḽge kumnemḽge minamḽgit. ²² Ndamē te-tiwit ma te ne tuku nyu te-duḽgam tuku ma minamḽgat. Ne agaḽ ndende ḽakmbambi ye turya ta ye agaḽ ndende ta maḽgur 10 patika ande tumba ne tanmbimḽgit ḽgina.

29

Yakob nu ḽga nuḽe Laban tugum prona

¹ Yakob nu maḽ tiḽga ki prote kumam kina ka ² ma baknu mbolḽge kule burok ande tugum prona. Kule burok ta tugumḽge sipsip kuaḽ keḽmba kinymba minnaig le kaḽgerkina. Tumbraḽ ta tuku sipsip kulat taḽgo nane kule burok ta sipsip kule niḽganu ta ndame sunḽo ande tumba kule burok ta tukulanu. ³ Tumbraḽ ta tuku sipsip furiram ḽakmba ta prowanu le sipsip kulat taḽgo nane ndame ta barimba talka sipsip kule niḽganu. Nane kule nye deḽpuranu le nane ndame ta maḽ tumba luka kule burok ta tukulanu.

⁴ Kile Yakob nu sipsip kulat taḽgo kame ta kusnaniḽgina: Tira kame, tane anikok ḽgina le nane nu sanaig: Sine Harannu ḽginaig. ⁵ Tanjakinaig le nu ndek nane saniḽgina: Tane Nahor tuku kiḽo nuḽe Laban tane kila e ḽgina le nane lafumba sanaig: Au. Sine kila ḽginaig le ⁶ nu nane kusnaniḽgina: Nu maye minit e ḽgina le nane nu sanaig: Au. Nu maye minit. Ai si. Kulim nuḽe Rahel mam nuḽe tuku sipsip kilmba ilit si ḽginaig le ⁷ Yakob nu ndek nane saniḽgina: Ki mbolḽge minit te tane ndaḽam sipsip kile sinam kambim bafude? Tane sipsip kame kule niḽmba kilmba kape le nyamagaḽ sota nyuwaig ḽgina le ⁸ nane nu sanaig: Sineḽge ndo maḽau ta kam kumuḽ kuga. Nane ḽakmba sipsip kilmba prowaig le sine ndame sunḽo si barimba talkube sulumba sipsip kame kule niḽgamḽgig ḽginaig.

⁹ Yakob nu nane ndoḽ pasata minna le Rahel nu sipsip kilmba prona. ¹⁰ Yakob nu Rahel kaḽgermba ḽga nuḽe Laban tuku

* **28:19:** Betel nyu ta tugunu Kuate tuku Ma

sipsip turmba kanđerkina sulumba kule burok ta tugum kumba ndame sunjo ta barimba talkumba sipsip kame ta kule ningina. ¹¹ Tanjamba nu nunem nuje Rahel mumumba gare tormba malmbikina sulumba ¹² nu sana: Mam nanje ta ye tuku nga. Kulim nuje Rebeka ta yije ina ngina. Tanjaka sana le nu pinderka mam nuje sota kina le ¹³ mam nuje Yakob prona pasa ta ismba nu pinderka nga nuje te-silika bagailmba mumuna. Tanjamba nu nga nuje tumba wande mbol kinaik.

Yakob nu nga nuje ndon manau njakmba kina ta kubeu tuna le ¹⁴ Laban nu ismba sana: Son. Ne sinja ye tuku ndare ngina. Tanjakina le Yakob nu tambun ndindo nga nuje ndon minna.

Yakob nu Laban tuku piro tanjo tanjan minna

¹⁵⁻¹⁷ Laban nu kulim armba njak minna. Kulim mulum ta nyunu Lea. Mambo nuje nyunu Rahel. Lea nu am magenu kuga* ta Rahel nu pino njarosu tumail pasi mayenu ndo.

Kile Laban nu Yakob sana: Ne ake pirokate ta njayo. Ne yije ndare. Ne mata piya fudinjam tuku. Ne saka. Ne ame piya tam tuku iduste ngina le ¹⁸ Yakob nu Rahel tuku nzali sunjokanu njak minna tukunu nu nga nuje sana: Ye yar 7 ne tuku piro tanjo mini sulumba kulim nanje Rahel tamngit ngina le ¹⁹ Laban nu lafumba sana: Ta maye. Ye tuku kulim nenje tamngat. Ye tanjo ande tambim tuku idus ndawet. Ne ye ndon piroka mina nga Yakob sana.

²⁰ Tanjakina le Yakob nu Rahel tam tuku yar 7 nga nuje tuku piro tanjo tanjan minna ta nu Rahel tuku nzali sunjokanu njak minna tukunu yar 7 ta ait armba ko kenmba tanjan nga idusna.

²¹ Ait ta kumungina le Yakob nu nga nuje sana: Ne ait sakina ta kile kumungat. Ye kile kulim nanje tamngit ngina. ²² Tanjakina le Laban nu nale munju kilam tuku nane njakmba wikina sulumba pagumba nye sunjokina. ²³ Isukuse denpurmba furir ta mbolnje Laban nu Lea tumba Yakob

tugum kina le nu Lea tumba nu ndon kinynaik.† ²⁴ (Laban nu nuje piro pino Zilpa tumba kulim nuje Lea tuna).

²⁵ Mafena le Yakob nu Lea tunaig ta kanđer timba nu kumba ka mbiyel nuje Laban tugum kumba sana: Ne ndanam saka manau te ye mbolnje kat? Rahel tam tuku ye piroken ta ndanam saka ne ye yabriyumba Lea sat ngina le ²⁶ Laban ndek lafumba nu sana: Sine tuku manau ta kulim mulum ta abonja tanjo tuweg tuku. ²⁷ Tale munju kilnaik tuku kusem mineg ait 7 te kugawaig le ye ne Rahel tini le ne man lato yar 7 ye tuku piro tanjo tanjan mina nga Yakob sana.

²⁸ Tanjakina le Yakob nu wokina le munju kilnaik tuku kusem ta ka kugana le Laban nu kulim nuje Rahel tumba Yakob tuna. ²⁹ (Laban nu nuje piro pino Bila tumba kulim nuje Rahel tuna).

³⁰ Yakob nu Rahel ndon kinymba Rahel tuku kume purmba Lea tuku kume pur ndana. Tanjamba nu man lato yar 7 Laban tuku piro tanjo tanjan minna.

Lea nu kinjo bailkamba kile-patikina

³¹ Yakob nu Lea tuku kume pur ndana ta Sunjo nu katesemba Lea turna le kinjo afu kile-patikina le Rahel nu ninja kinjo kugatok minna.

³² Lea nu fungul njakna sulumba kinjo ande te-pilmba sakina: Sunjo nu ye tuku piti kanjerna. Kile yije tanjo nu ye tuku kume puramngat ngina. Tanjakina sulumba nu kinjo ta nyunu Ruben‡ ngina.

³³ Lea nu man fungul njakna sulumba kinjo ande te-pilmba sakina: Yije tanjo nu ye tuku kume pur ndate ta Sunjo nu ismba kinjo te turmba ye sat ngina. Tanjakina sulumba nu kinjo ta nyunu Simeon§ ngina.

³⁴ Nu man lato fungul njakna sulumba kinjo ande te-pilmba sakina: Kile yije tanjo nu ye ndon sailkamngat. Ye kile buk nu tuku kinjo kenmba kile-patikit ngina. Tanjakina sulumba nu kinjo ta nyunu Levi* ngina.

* **29:15-17:** Hibru pasa te purfenju kuga. Nu tuku am njagonu e ko magenu ta sine katesewam kumunju kuga

† **29:23:** Lea nu nanjine manau dubimba tumail songina tukunu Yakob nu Rahel sat nga nu tumba kinynaik ‡ **29:32:**

Ruben nyu ta tugunu: Piti kanjerna § **29:33:** Simeon nyu ta tugunu: Nu isna * **29:34:** Levi nyu ta tugunu: Sailka minit

³⁵ Kile nu maŋ lato funŋul ŋakna sulumba kiŋo ande te-pilmba sakina: Ye kile Sunŋo tuku nyu te-dunŋamŋgit ŋgina sulumba kiŋo ta nyunu Yuda† ŋgina. Tanjakina sulumba nu maŋ lato kiŋo ande te-pile ndakina.

30

Lea le Rahel nale Jakob piraibka kiŋo afu kile-patikinaig

¹ Rahel nu Jakob tuku kiŋo ande te-pile ndakina tukunu nu aba nuŋe tuku tirakina sulumba Jakob sana: Ne ye kiŋo ande nda te-sa ta ye kumamŋgit ŋgina. ² Tanjakina le Jakob nu Rahel ndoŋ gubrana sulumba sana: Ye Kuate tuku ma tam kumuŋ kuga. Nuŋe ne kiŋo ŋgailnate ŋgina le ³ nu ndek sakina: Ai te. Ye tuku piro pino Bila minit te. Ne nu ndoŋ kinyap le nu ye tuku kiŋo ande te-pile suwa. Tanjawa le ye kiŋo ŋak mini ŋgina. ⁴ Tanjakina sulumba nu Bila tumba tanŋo nuŋe tuna le nu nu ndoŋ kiny-naik.

⁵ Tanjamba Bila nu funŋul ŋakna sulumba Jakob tuku kiŋo ande te-pilna le ⁶ Rahel nu ndek sakina: Kuate nu maŋau tinreknumbi ye turyat. Nu ye tuku yabaŋ pasa ismba kiŋo ande ye sat ŋgina sulumba nu kiŋo ta nyunu Dan* ŋgina.

⁷ Tanjamba minnaig ma ma Bila nu maŋ funŋul ŋakna sulumba Jakob tuku kiŋo arnu te-pilna le ⁸ Rahel ndek sakina: Ye yiŋe aba ndoŋ tanŋo piraibkek ta kile ye nu te-ibenjit ŋgina. Tanjakina sulumba nu kiŋo ta nyunu Naftali† ŋgina.

⁹ Lea nu maŋ kiŋo ande te-pile nda ŋga katesemba nu nuŋe piro pino Zilpa tumba Jakob pinonu tuna. ¹⁰ Tanjana le Zilpa nu Jakob ndoŋ kiny-naik sulumba nu tuku kiŋo ande te-pilna le ¹¹ Lea nu sakina: Ye yiŋe mambo liwit ŋgina sulumba nu kiŋo ta nyunu Gat‡ ŋgina.

¹² Tanjamba minnaig ma ma Zilpa nu maŋ Jakob tuku kiŋo ande te-pilna le ¹³ Lea nu sakina: Ye siŋka gare sunŋo tet. Pino kame ŋakmba nane sanunŋaig: Pino ta gare sunŋo

ŋak minit ŋga sanunŋaig ŋgina. Tanjaka nu kiŋo ta nyunu Aser§ ŋgina.

¹⁴ Wit alonu kilam tuku ait mbolŋge Ruben nu piro mbol kumba ail waŋe* afu kilna ta kumba ka ina nuŋe Lea tuna le Rahel nu ndek aba nuŋe sana: Naŋe kiŋo naŋe tuku ŋgirman agaŋ ta inum ye sa ŋgina le ¹⁵ aba nuŋe nu lafumba sana: Ne buk ye tuku tanŋo tina ta kile ne maŋ yiŋe kiŋo tuku ŋgirman agaŋ te kilam sakate ŋgina le Rahel lafumba nu sana: Ne ŋgirman agaŋ ta inum ye sa ta ne furir Jakob ndoŋ kinyamŋgaik ŋgina le Lea nu wokina.

¹⁶ Furiram bafuna le Jakob nu piro mbolŋge prona le Lea nu tugum kumba sana: Furir te ne ye ndoŋ kinyamkik. Ye yiŋe kiŋo tuku ŋgirman agaŋ tamba ye ne piyanit ŋgina. Ta tuku Jakob nu furir ta mbolŋge Lea ndoŋ kiny-naik le ¹⁷ Kuate nu Lea tuku yabaŋ pasa ta isna le nu funŋul ŋakna sulumba Jakob tuku kiŋo 5-nu te-pile tuna. ¹⁸ Tanjamba Lea nu ndek sakina: Ye buk yiŋe piro pino ta tumba yiŋe tanŋo tuwen le kile Kuate nu ye tuku lafu mayenu sat ŋgina. Tanjakina sulumba nu kiŋo ta nyunu Isakar† ŋgina.

¹⁹ Tanjamba minnaig ma ma Lea nu maŋ funŋul ŋakna sulumba Jakob tuku kiŋo 6-nu te-pile tuna sulumba ²⁰ sakina: Kuate nu agaŋ mayenu ye sat. Kile yiŋe tanŋo ye ndoŋ minamŋgat. Ye buk kiŋo 6 kile-patike tuwit ŋgina sulumba nu kiŋo ta nyunu Sebulun‡ ŋgina. ²¹ Ngumneŋga nu kulim ande te-pilna ta nyunu Dina ŋgina.

²² Kile Kuate nu Rahel idusna sulumba nu tuku yabaŋ pasa ta ismba Rahel tuku funŋul wakeina le nu kiŋo konmba funŋulok minna sulumba ²³ kiŋo ande te-pilmba sakina: Kuatenŋe ye tuku kiko pitaiwat ŋgina. ²⁴ Tanjakina sulumba nu kiŋo ta nyunu Yosef§ ŋgina sulumba sakina: Sunŋo nu maŋ kiŋo ande turmba ye suwa ŋgina.

Jakob nu mbiyel nuŋe Laban tuku agaŋmor kulatkina

† 29:35: Yuda nyu ta tugunu: Nyu te-dunŋa * 30:6: Dan nyu ta tugunu: Kumumbi pilenŋate † 30:8: Naftali nyu ta tugunu: Piraib ‡ 30:11: Gat nyu ta tugunu: Nu lina § 30:13: Aser nyu ta tugunu: Gare sunŋo * 30:14: Ail waŋe ta nane pino funŋul wakeika pino ŋgirman turmba wakeiwanu † 30:18: Isakar nyu ta tugunu: Lafu mayenu ‡ 30:20: Sebulun nyu ta tugunu: Gare agaŋ § 30:24: Yosef nyu ta tugunu: Kiko pitaina

²⁵ Rahel nu Yosef te-pilna le Yakob nu mbiyel nuje Laban sana: Ne woka le ye mañ luka yiñe tumbrañ tuguk ka. ²⁶ Ye yiñe pino pirokumba kilen ta yiñe kutu kame ta turmba kilmba kañgit. Ye ne sinzañ mayenen ta ne kila ngina le ²⁷ mbiyel nuje ndek nu sana: Yauk. Ne isa. Sungo nu ne idusnumba ye nyaro mayenu sina ta ye katesemba kila pilen. ²⁸ Ne ame piya tam nga idusmba ndeta ye saya le ne tini ngina le ²⁹ Yakob lafumba nu sana: Ye ne tuku piro tanjo minen le ne tuku agañmor ye kulatken ta ñakmba tugekinaig ta ne kila. ³⁰ Ye te nda prowen ta ne agañ ndende sungomba ñak nda minna. Ye ne tugum te prowen le ne tuku agañmor puluka tugekinaig. Sungo nu ye idusyumba ne nyaro mayenu tinna. Ye kile yiñe kuasmbi idusningamngit nga mbiyel nuje sana.

³¹ Tanjakina le mbiyel nuje nu sana: Ye ame piya ne tini ngina le Yakob ndek sana: Ye ndametiñ kilam tuku idus ndawet. Ne ye tuku wamdus ismba ye tuku nzali dubiwa ta ye mañ ne tuku agañmor kulatkamngit. ³² Ye tuku nzali ta teñenmba. Ye kite ne tuku agañmor ta ñakmba pileningamngit. Sipsip fat baseunu ta ye ñakmba kilmba meme kitek ngarosu kalbob ñak ngarosu bagli ñak ta turmba ñakmba kilamngit. Agañmor kame ta ye tuku piya agañ tanjañ minamngaig. ³³ Ye ne yabrini ta ne pitik ndo katesewamngat. Ne ngumnenga ye tuku piya ta pileningmba meme ande ngarosu bagli kugatok ngarosu kalbob kugatok ko sipsip ande baseunu kuga ta kañgermba ye agañmor ta kuayaren ta ne kila palmbimngat ngina le ³⁴ mbiyel nuje ndek nu sana: Ne sakate ta maye. Sile tanjape ngina.

³⁵ Ki ait ta mbolñge ndo Laban nu kumba ka meme pailnu ngarosu mambrin ñak ngarosu kalbob ñak meme pañgarnu ngarosu bagli ñak ngarosu kalbob ñak ta ñakmba kilna sulumba sipsip baseunu ta ñakmba turmba kilna sulumba agañmor ta kiño kat nuje kulatkam tuku ningina. ³⁶ Tanjamba nu agañmor ta kilmba Yakob kusremba ma masken kina. Ait keñmba kuganaig le ma ta tugum prona le Yakob nu mbiyel nuje agañmor afu kusrekina ta ndo kulatkina.

³⁷ Tanjamba Yakob nu ail tugu keñmba ta tuku wainu afu kilna sulumba bagimbi waswas pike likina le ndemnu kaukawk prowe likinaig. ³⁸ Tanjanaig le nu waswas pike likina ta kilmba kumba ka agañmor kule nyade tuku nza sinam tanje patikina. Patikina le agañmor kame kule nyam promba pailnuje pañgarnu dubikinaig. ³⁹ Meme kame nane waswas patikina ta tugumñge pañgarnu dubikanu ta nane meme fatnu ngarosu mambrin ñak ngarosu bagli ñak ngarosu kalbob ñak ta ndo kilepatike likinaig. ⁴⁰ Tanjanaig le Yakob nu sipsip kilmba ñakmba kasomñge Laban tuku agañmor ngarosu mambrin ñak baseunu ta tumailamñge patikina. Tanjana le Yakob tuku agañmor tugekinaig le nu ndek agañmor kame ta pilenga mbiyel nuje tuku agañmor kasomñge patika nu nuje ta kasomñge patikina.

⁴¹ Agañmor ngarosu sanjri ñak pañgarnu dubikanu ta Yakob nu waswas pike likina ta kilmba agañmor kule nyade tuku nza ta sinamñge patikanu. Tanjawanu le nane waswas ta tugumñge pañgarnu dubikanu. ⁴² Agañmor baklelok prowanu ta Yakob nu waswas pike likina ta nane tugumñge nda patikanu. Tanjawanu le Laban nu agañmor baklelok ndo kilna le Yakob nu agañmor ngarosu sanjri ñak ta ñakmba kilna. ⁴³ Wam ta mbolñge Yakob nu maror tanjo mayok kumba agañmor, piro mbal, kamel, donki, agañ ndende sungomba ñak minna.

31

Yakob nu mbiyel nuje Laban kusremba kua kina

¹ Laban tuku kiño kat nuje nane nangine nangine sakinaig: Yakob nu mam tuku agañ ndende ñakmba kile likina. Nu tuku agañ ndende ta ñakmba buk mam tuku minnaig nginaig le Yakob nu pasa ta isna. ² Mbiyel nuje buk nu ndon gulab mayemba minnaik ta kile nu wamdus karenjina ta Yakob nu mata kamusna. ³ Tanjana le Sungo nu ndek Yakob sana: Ne luka wa mbuñ tuku kilke mbol nañe ndare kame sota kaye le ye ne ndon minamngit ngina.

⁴ Ta tuku Yakob nu tanjo ande kukulna le nu kumba ka Rahel nale Lea kile-siglika sanikina le Yakob sota kinaik ka nu piro mbolnge aganjmor kulatka minna le te-silikinaik. ⁵ Te-silikinaik le nu nale sanikina: Mam takile buk ye ndon gulab mayemba minkej ta kile nu wamdus karengate le kamuset ta yiye mam tuku Mbara nu ye kusre ndayina. ⁶ Ye mam takile tuku piro tanjo minmba piro karej sungowen ta tale kila. ⁷ Nu ye yabri-yabriyumba ye tuku piya mata mbilm-bilam gudonna ta Kuate nu ye kulat mayeyina le nu ye njayo sili ndayina. ⁸ Mam takile nu meme ngarusu bagli njak ta ne tuku piya naje ngina ta meme njakmba fatnu ngarusu bagli njak ndo kile-patikinaig. Nu ndek meme ngarusu mambriy njak ta ne tuku piya naje ngina ta meme njakmba fatnu ngarusu mambriy njak ta ndo kile-patikinaig. ⁹ Kuatenge mam takile tuku aganjmor kilmba ye sina nga sanikina.

¹⁰ Tanakina sulumba nu man lato sanikina: Aganjmor pangarnu dubikam tuku ait mbolnge ye kinymba kinaten sulumba meme pangarnu dubikinaig manau ta kanjeren. Meme pailnu kanjeren ta njakmba ngarusu mambriy njak ngarusu kalbob njak ngarusu bagli njak kanjeren le ¹¹ Kuate tuku Enel kinambi ye wika sayina: Yakob ngina kande ye minet te ngen. ¹² Nu man lato sayina: Ne kanjera. Meme kame pangarnu dubikade ta njakmba ngarusu mambriy njak ngarusu kalbob njak ngarusu bagli njak minig. Laban nu ne mbolnge manau njayonu kate ta ye kanjeren. Ta tuku manau te yenje ken. ¹³ Ye Kuate. Ye Betelnge ne tugum prowen le ne ndame ande pilmba kilke mbolnge te-timba gurej manza njak ndame ta mbolnge kutuna sulumba sinja son pasa sangrinu sakina ta kile ne tinga luka naje tumbraj tuguk kaye ngina nga nale sanikina.

¹⁴ Tanakina le nale ndek Yakob sanaik: Mam nu sile tuku wai mbolnge aganj ande kusrewam tuku mine ndakate. ¹⁵ Nu sile rawe tanjo tanaj nga iduste. Ambonja nu sile tuku nga nu ndametin sungokanu tina sulumba ngumne nga man ndametin ta njakmba panke suluna. ¹⁶ Mam tuku aganj ndende njakmba Kuatenge yaina ta sine

tuku sinjine kinjo kame tuku. Kuate ne sanina tanamba ka nginaik. ¹⁷⁻¹⁸ Tanakinaik le Yakob nu kuaneka mam nuje sota Kanan kilke mbol kambim bafuna sulumba kutu kat nuje piyo kat nuje ta njakmba kilmba kamel mbolnge patike likina. Tanamba nu aganjmor Mesopotamia kilke mbolnge kilna ta njakmba sisilaningina sulumba nu tuku aganj ndende njakmba ta turmba kilmba kina.

¹⁹ Laban nu nuje wande kusremba sipsip nguenu kugernu kina le Rahel nu mam nuje tuku wande mbol kumba mbara kanunu saike likina ta kuayar kilna. ²⁰ Yakob nu mbiyel nuje yabrimba nu kila sa ndamba kua kina. ²¹ Nu nuje aganj ndende njakmba kilmba pitik ndo kua ka kina sulumba Yufretis kule ulmba Gilead ma taknu mbol kina.

Laban nu mbiyel nuje Yakob ngumnem dubimba kina

²² Ait kenmba kinaig le Yakob nu kua kina ta sakinaig le Laban nu isna. ²³ Isna sulumba nu nuje gageu ta kilmba mara 7 Yakob dubimba kinaig ka ka Gilead ma taknu mbolnge nu te-silikinaig. ²⁴ Furir ta mbolnge Laban nu kinymba kinatina le Kuate nu tugum promba sana: Ne kurauka. Ne Yakob tuku njernjerka pasa pitinu sa ndawa ngina.

²⁵ Yakob nu nuje baibai Gilead ma taknu inum mbolnge patike likina le Laban nu nuje kuasmbi ndon nuje baibai ma taknu inum mbolnge patike likinaig. ²⁶ Kile Laban nu Yakob te-silika sana: Ndanam ne ye yabriyumba yiye kulim ar ta kame ait mbolnge pino didika kilig tanamba kilmba kua kina? ²⁷ Ne ndanam ye yabriyumba ye nda sayumba sinjindo kua kina? Ne ye sayina kande ye ne mindenumba ndinngine sine gare-gareka mune ulmba gita katmba tambarin katmba mbilnumba ne kusrenigen kande. ²⁸ Ne sonndo manau njayonu kina. Ye mata yiye wa kame yiye kulim ar ta mumu ndaninmba kanjer ndaken le kinaig. ²⁹ Ye ne njayo silinam kumun ta furir ngamunge mam naje tuku Mbara nu ye ne njernjerka pasa pitinu nda sanam tuku nga rironj pasa sat. ³⁰ Ne naje tumbraj tuguk kambim paranina le ye kusreyina ta ye kila ta ndanam tuku ne ye

tuku mbara kanunu saike liken ta kuayar kilna nga Yakob sana le ³¹ nu mbiyel nuje tuku pasa lafumba sana: Ne nanje kulim ar te ngailka yaiyikat nga ye kuru-kuruka tanjawen ngina.

³² Rahel nu mbara kanunu afu mam nuje saike likina ta kuayar kilna ta Yakob nu gilai tukunu nu ndek mbiyel nuje sana: Ne kumba kanjerka. Andenje ne tuku mbara kanunu kilna ndeta nu balewamngig. Ne kile ndo tanjo te njakmba tuku am mbolnje mambila sulumba ne tuku aganj inum kanjermba ndeta aganj ta luka ta ngina. ³³ Tanjakina le Laban nu kumba ka Yakob tuku baibai sinamnje mambilna sulumba ka Lea tuku baibai sinamnje mambilmba ka piro pino ar ta tuku baibai sinamnje mambilna ta aganj inum kanjer ndana. ³⁴ Rahel nu mbara kanunu ta kilmba baibai sinamnje kamel tuku kuminj sangil mbolnje depolka kusam tuku pale ta sinamnje sigrikina sulumba nu ta mbolnje minyokina. Tanje minyokina le mam nuje pro baibai sinamnje mambilna ta aganj inum kanjer ndana le ³⁵ Rahel ndek nu sana: Mam, ne ye tuku gubra ndanuwa. Ye wandek kat tukunu ye ne tuku am mbolnje ye tingam kumuŋ kuga ngina. Tanjakina le Laban nu mambilna ta nu nuje mbara kanu kame ta kanjer ndakina.

³⁶ Tanjana le Yakob nu gubra mayena le mbiyel nuje sana: Ye ame manjau mbaren le ne ye aganjmor yokeranu sukte? ³⁷ Ne ye tuku aganj ndende njakmba kanjerka mambilat. Ne nanje aganj inum te-silikat ndeta tenje pale le sile tuku piro tanjo te njakmba kanjerwaig. Tanjamba nane sile tuku manjau pilenjuwaig. ³⁸ Ye yar 20 tanjan ne tuku piro tanjo minen. Ne tuku sipsip ne tuku meme nane mara mara kutunaig. Ye ne tuku meme pailnu ande kuayarmba nda nyen. ³⁹ Aganjmor nguikok ande ne tuku sipsip ande balewanu ta ye ta lafumba yiŋe sipsip inum tumba ne tinmba minen. Aganjmor ande ki mbol ko furir ngamu ngisikanu ta ne ye pasa sangrinu sayanu le ye yiŋe aganjmormbi lafumba ne tinen. ⁴⁰ Mara afu ki mbolkanu ta ye ngaro pa

tinganu ko furir ma tido njayo prowanu ta ye murkenu kinyam kumuŋ kuga. ⁴¹ Tanjamba minmba ma ma ye yar 20 ne tuku piro tanjo tanjan minen. Ye yar 14 ne tuku kulim ar ta kilam tuku piroken sulumba manj lato yar 6 ne tuku aganjmor kilam tuku piroken ta ne ye tuku piya mbilmbilam gudomna. ⁴² Yiŋe mam Isak yiŋe wa Abraham tuku Mbara nu ye nda turyina kande ake sinanj ne kusrenen kande. Ta tuku Kuate nu ye tuku piti kanjerna sulumba furir ne rironj pasa tanet nga mbiyel nuje sana.

Yakob nu mbiyel nuje Laban ndon wamdus ulendinaik

⁴³ Kile Laban nu ndek mbiyel nuje sana: Kulim ar te yiŋe. Kiŋo kame te mata ye tuku. Aganjmor te njakmba mata yiŋe. Aganj ndende njakmba ne kile kanjerkate ta yiŋe ta ye nane ngailningam kumuŋ kuga. ⁴⁴ Kile sile wamdus ulendipe sulumba ndame afu kilmba pro tenje patikupe. Tanjamba sile manjau ta gilainje nda ngina. ⁴⁵ Tanjakina le Yakob nu ndame ande tumba kilke mbolnje te-tina sulumba ⁴⁶ nuje kuasmbi kile-manjurka nane saningina: Tane kumba ndame afu kilmba pro te tanje ndame ta njakmba turjanjgap ngina. Nane tanjanaig le nane ndame turjanjganaig ta tugumnje isukusnaig. ⁴⁷ Tanjamba Laban nu ma ta Yegar Saduta ngina le Yakob nu ndek ma ta Galed* ngina. ⁴⁸ Ta ndanam? Laban nu Yakob sana: Sile ngumnenja ndame manjur ta kanjermba wamdus ulendiwik ta idusamngik ngina. Ta tuku nane ma ta nyunu Galed nginaig.

⁴⁹ Laban nu manj sakina: Sile pur yimyam ka minpe le Kuate nu sile kanjerkuwa ngina. Ta tuku nane ma ta nyunu ande Mispa† nginaig.

⁵⁰ Kile Laban manj lato mbiyel nuje sana: Ne ye tuku kulim ar te njaiŋo siglika ko pino afu kitek kila ta ye kila pile nda ta Kuate nu manjau ta kanjeramngat. ⁵¹ Ai te. Ndam turjanjit ndame ne kilke mbolnje te-tiwat minig te. ⁵² Aganj ta kanjerka sile wamdus ulendiwik ta manj idusamngik. Ye ne njayo silinam tuku ndame te liwe nda.

* **31:47:** Yegar Saduta ta Aramek pasa. Galed ta Hibru pasa. Nyu tugunu ta ndindo: Pasa katam tuku ndame manjur

† **31:49:** Mispa nyu ta tugunu: Nu sile kanjerkuwa

Ne mata ye n̄ayo siliyam tuku ndame te nda liwa. ⁵³ Abraham le Nahor tuku Mbara sile pilesikuwa ngina. Tanakina le Yakob nu mam nuñe Isak tuku Mbara nyu mbolñge mbiyel nuñe ndoñ pasa katmba san̄gri pilena. ⁵⁴ Tanamba Yakob ndek kumba ka agañmor inum tumba balemba tabe ta mbolñge atraukina. Atraukina sulumba nuñe kuasmbi wikina le nane promba isukusnaig. Isukuse den̄purmba nane tabe ta mbolñge kinynaig.

⁵⁵ Mafena le Laban nu wa kat nuñe nuñe kulim ar ta mumuningina sulumba nane kusreka luka nuñe tumbran̄ kina.

32

Yakob nu aba nuñe te-silikam tuku kuanekina

¹ Kile Yakob nu tin̄ga ndin dubimba kina le Kuate tuku en̄el afu promba nu te-silikinaig le ² nu kan̄gerka sakina: Ma te Kuate nuñe kuasmbi minig tuku ma ngina sulumba ma ta nyunu Mahanaim* ngina. ³⁻⁵ Tanakina sulumba Yakob nu tan̄go afu wam paguka san̄ngina: Tane kumba ka yiñe aba Esau te-silika ten̄enmba sawap: Ye Yakob. Ye ne tuku piro tan̄go. Ye sikile nga Laban tugumñge rawe tan̄go tan̄an̄ minen ma ma kile ndo makau don̄ki sip-sip meme piro tan̄go piro pino sun̄gomba kilmba luka prowet. Ye tan̄go afu kukulningen le nane ne kila pasa tin̄waig le ne ye mbolñge man̄au mayenu ka. Tane ka tan̄amba nu sawap ngina. Nu wam paguninge den̄purmba nu nane kukulningina le ambonga Esau sota Edom kilke mbol kinaig. ⁶ Kinaig ka ndin̄nge nane Esau te-silika man̄ luka Yakob tugum promba sanaig: Sine aba nane Esau sota kagen̄ ta ka ndin̄nge nu tan̄go 400 kilmba ne sota ilit ta kan̄gergen̄ nginaig.

⁷ Tanakinaig le Yakob nu ndek kuru kuru sun̄go tumba wamdus pitina le nu nuñe kuasmbi nuñe sipsip meme makau kamel agañmor ta ñakmba fet arna sulumba ⁸ nuñe wamdusmbi sakina: Aba Esau promba kuasmbi ande ndoñ kame buwa ndeta kuasmbi ande kua kuwa nga idusna. ⁹ Tanamba Yakob nu yaban̄mba

sakina: O yiñe wa Abraham yiñe mam Isak tuku Mbara ne ye isa. Ne Sun̄go, nen̄ge ye sayina le ye luka yiñe tumbran̄ tuguk yiñe ndare tuma mbal sota ka le ne ye kulatka turyam tuku sayina. ¹⁰ Ye ame man̄au mayenu ken le ne tan̄amba ye turyina? Ye ne am mbolñge tan̄go mayenu kuga ta ne nane pasa dubimba mara mindek ye tuku kume purmba tur mayeyina. O buk ye agañ ndende kugatok ndumndum ndo biymba Yordan kule pakarken ta kile ye tan̄go kuasmbi armba ñak minet. ¹¹ O Sun̄go, ye kile ne yaban̄net. Aba Esaun̄ge ye yiñe pino kin̄o kame ndoñ balesin̄gikat nga ye kuru-kuruket. Ta tuku ne sine kigraibka nga ne yaban̄net. ¹² Ne o buk ye sayina: Ne tuku ndare piyalñge fulbul minig tan̄an̄ gudommba tugekamñgaig burnu kumun̄ kuga nga sayina. Ta tuku nen̄ge sine kigraibka nga yaban̄net ngina.

¹³ Furirna le nu kinyna ka mafena le maratukuk tin̄ga Yakob nu agañ ndende afu Esau tambim tuku walmba patikina. ¹⁴ Meme pangarnu 200 pailnu 20 kilmba sipsip pangarnu 200 pailnu 20 kilmba ¹⁵ kamel pangarnu fat ñak ñak ta 30 kilmba makau pangarnu 40 pailnu 10 kilmba ¹⁶ agañmor ta ñakmba fetkina sulumba nuñe piro tan̄go afu agañmor kuan̄ ndui ndui kulatkam tuku ningina sulumba san̄ngina: Tane kuit nduimba ndakape. Agañmor kuan̄ mindek mun̄gu dubi-dubikuwaig ngina. ¹⁷ Tanakina sulumba nu nuñe piro tan̄go ambonga kambim tuku ta wam pagumba sana: Ne yiñe aba te-silika le nu ne kusnanuwa nane gabat an̄nge minit? Ne ani kinit? Agañmor te ñakmba ima tuku nga ne kusnanuwa kande ne ten̄enmba nu tuku pasa lafuwa: ¹⁸ Agañmor te ñakmba ne tuku piro tan̄go Yakobñge ne tan̄mbim tuku patikina le kilmba prowet. Nu mata sine dubika ilit nga sawa ngina.

¹⁹ Yakob nu tan̄go afu piro tan̄go ambonga kina ta dubimba agañmor kilmba kambim tuku ta mata tan̄amba ndo wam pagukina sulumba san̄ngina: Tane yiñe aba te-silika ten̄enmba sawap: ²⁰ Nane piro tan̄go Yakob nu sine dubika ilit nga sawap ngina. Yakob nu ten̄enmba idusna: Nu

* **32:2:** Mahanaim nyu ta tugunu Kuate tuku Ma

aganmor te njakmba kanjerka ye tuku mbar gilaingamngat. Tanjamba nu ye kanjeryumba ye ndonj wamdus tumawamngik nga idusna.

²¹ Yakob nu aganmor ta njakmba patikina le kilmba kinaig le furir ta mbolnge nu bubre tam tuku ma ta mbolnge nu kinyna.

Yakob nu Penielnge Kuate ndonj kame bunaik

²² Furir ndui ta mbolnge ndo Yakob nu tinga nuje pino ar ta, nuje piro pino ar ta, nuje kiño kame 11 ta nane njakmba kilmba kumba ka Yabok kule pakarka sim kinaig.

²³ Tanjamba nu manj luka nuje piro tango kame tugum kumba nane kukulningina le nu tuku aganj ndende njakmba kilmba kule ta pakarka kinaig le ²⁴ Yakob nu nuje ndo tanje minna.

Tanje minna le tango ande nu tugum prona sulumba nu ndonj kame bumba munju bagailka minnaik le ka mafena.

²⁵ Tango tanje Yakob te-kinye ndana tukunu nu ndek Yakob tuku manunsu katna le supikina. ²⁶ Tanjana le tango ta nu Yakob sana: Mafete le ye kusreya le ka ngina le Yakob nu ndek sana: Ne ye nyaro sa ta ye ne kusrenamngit ngina. ²⁷ Tanjakina le tango ta nu Yakob kusnana: Ne tuku nyu ima ngina le ye Yakobnge ngina le ²⁸ tango ta nu sana: Ne tuku nyu Yakob kuga. Ne tuku nyu kitek Israelnge. Ne Kuate ndonj tango kame ndonj mata ne sangri munju tumka minna ta ne buk nane kile-ibenkina tukunu ne tuku nyu kitek Israel† ngina.

²⁹ Kile Yakob nu tango ta kusnana: Ata. Ne tuku nyu ima ngina le tango ta nu sana: Ne ndanam ye tuku nyu kila palmbim sakate ngina. Tanjakina sulumba nu Yakob nyaro tuna. ³⁰ Tanjana le Yakob nu sakina: i‡ Ye Kuate tuku tumail pasi kanjerit ta ye kume ndakit ngina. Ta tuku nu ma ta nyunu Peniel ngina. ³¹ Maratukuk nu Peniel ma ta kusremba nu grisemka gitmba kumba minna le ki prona.

³² Tango ta nu Yakob tuku manunsu katna le supikina. Ta tuku kile nane Israel mbal aganjmor manunsunu nda nyade tuku.

33

Yakob nu aba nuje te-silikina

¹ Kile Esau nu nuje piro tango 400 ta ndonj ilmba minna le Yakob nu nane kanjerka nuje kiño kat nuje kilmba walna sulumba afu Lea tumba afu Rahel tumba afu nuje piro pino ar ta nikina.

² Tanjamba nu piro pino ar ta nakile kiño kat nakile ndonj tumailamnge kile-tidingina le tinginaig. Tinginaig le kile Yakob nu Lea kiño kat nuje ndonj piro pino ar ta ngumnemnge kile-tidingina le tinginaig. Nane ngumnemnge manj Rahel nale Yosef ndonj kile-tidingina le tinginaig. ³ Tanjamba Yakob nu nane kusreka kina ka aba nuje tuku tumailamnge truk kam 7-na le ⁴ Esau nu pinderka nu sota kina sulumba Yakob bagailmba mumuna. Tanjamba nale munju malmbi-malmbikinaik.

⁵ Kile Esau ndek mambilmba pino kame kiño kame ta kanjerka mambo nuje kusnana: Te ima kate tuku kuasmbi ne ndonj prowaig ngina le Yakob nu sana: O aba, te yiñe kuasmbi. Kuate nu ye tur mayeyina sulumba kiño kame te njakmba ye sina ngina. ⁶ Tanjakina le nuje piro pino ar ta nakile kiño kame kilmba pro Esau tugumnge lokinaig. ⁷ Lokinaig le kile Lea ndek nuje kiño kat nuje ndonj nane dubika pro Esau tugumnge lokinaig le Yosef nale Rahel ndonj nale ndek nane dubika pro Esau tugumnge lokinaik. ⁸ Tanjanaig le nu mambo nuje kusnana: Kuasmbi ambonga ye tugum prowaig ta ndanam tuku ngina le mambo nuje nu sana: Ye ne tuku wamdus te-ibenam tuku nane kukulningit le ne sota kagig ngina le ⁹ aba nuje nu sana: O aba, ye mata aganj ndende sunjomba njak. Aganj ndende ta njakmba nanje minwaig ngina le ¹⁰ mambo nuje nu sana: Kuga. Sile gulab mayewik nga idusmba ndeta ne aganj ndende te njakmba kila. Ne manj ye ndonj gulab mayewik tukunu ne tuku tumail pasi kanjeret ta Kuate tuku tumail pasi kanjeranu suk. ¹¹ Aganj ndende ne tanmbim tuku kilmba prowit te ne kila. Kuate nu ye tur mayeyina le ye aganj ndende sunjomba njak minet ngina. Tanjamba Yakob

† 32:28: Israel nyu ta tugunu: Kuate ndonj sangri munju tumkam tuku ‡ 32:30: Peniel nyu ta tugunu: Kuate tuku tumail pasi

nu aba nuje sarsamba pasa sangrinu sana le nu aganj ndende ta kilna.

¹² Kile Esau nu sakina: Kile sine kab. Ye ambonga kanjit ngina le ¹³ mambo nuje nu sana: Kiño kame te sanjri kugatok ta ne kila. Sipsip makau afu mata fat njak njak. Sine aganjmor ta mara ndindo mbolnje sungomba sisilaniñbe ta nane njakmba kume suluwamngai. ¹⁴ Ne ambonga sila le ye gitmba aganjmor kiño kame te njakmba kilmba ne dubinanjgit. Tanamba ye Edomnje ne manj te-silikamnjgit ngina. ¹⁵ Tanakina le aba nuje ndek sakina: Tanamba ndeta ye yiñe piro tango afu ne ndonj kusreki ngina le Yakob nu lafumba sana: Kuga. Ye maye. Ne nane njakmba kilmba kaye ngina.

¹⁶ Tanakina le ki ait ta mbolnje Esau nu manj tija luka Edom kilke mbol kina le ¹⁷ Yakob nu Sukot kilke mbol kina sulumba nuje wande pilmba aganjmor tuku baibai afu turmba patikina. Ta tuku nu ma ta nyunu Sukot* ngina. ¹⁸ Yakob nu Mesopotamia kilke kusremba ndinnje piti ande te-sili ndaka Sehem tumbranj Kanan kilke mbolnje prona sulumba tumbranj sunjo ta tugumnje nuje baibai patike likina. ¹⁹ Nu silwa ndametiñ soñ 10 tambu nuje baibai patike likina kilke ta Sehem mam nuje Hamor tuku kiño kat nuje tugumnje piyana. ²⁰ Tanamba nu tanje ndame turñanga atraukam tuku pa lanlanj ande wakeina sulumba pa lanlanj ta Israel Mbara tuku nyu tumba El ngina.

34

Sehem nu Dina biye timba tumba totona

¹ Mara ande Yakob le Lea tuku kulim Dina nu tija Kanan pino afu kanjerkam kina. ² Kilke ta tuku gabat sunjo ta nyunu Hamor. Hamor nu Hiwinu tango.

Dina nu ma ta mbol prona le Hamor kiño nuje Sehem nu Dina kanjermba biye timba tumba totona. ³ Tanamba nu kulim ta tuku nzali mayena sulumba nu Dina pinonu tam tuku wamdus sunjo tumba nu tuwa nga sarsamba sanjri tijnina sulumba ⁴ nu nuje mam nuje sota kumba sana: Mam, ne kulim ta ye tuku pinonu ta ngina.

⁵ Yakob nu Dina kiko manjau tina ta nu buk isna ta nu tuku kiño kat nuje nane aganjmor kulatkam tuku ma ande mbol kinaig tukunu Yakob nu nane ndo tairnga minna. ⁶ Tanamba minna le Sehem nu mam nuje Hamor ndonj Yakob ndonj pasatam pronaik le ⁷ ait ndui ta mbolnje ndo Yakob tuku kiño kat nuje mata luka pronaig. Sehem nu Israel mbal mbolnje manjau njayonu kumba Yakob tuku kulim nuje biye timba tumba totona ta nane ismba wamdus njaignjinaig sulumba gubra mageniñgina.

⁸ Kile Hamor nu Yakob sana: Yiñe kiño Sehem nu kulim naje tuku nzali sunjo njak. Ne kulim naje ta ye tuku kiño tambim kumuñ e? ⁹ Sine wamdus ulendika kulim kame kiño kame nane munju kile-kile kuwaig. ¹⁰ Tanamba tane kilke te mbolnje minap sulumba ma aninje minam nga idusmba ndeta ka tanje minmba aganj afu piyawam njak ndeta piyawap sulumba aganj ndende afu kilap ta tangine minmba minwaig ngina. ¹¹ Tanakina le Sehem nu ndek Dina mam nuje leu kat nuje tenemba saniñgina: Tane ye mbolnje manjau mayenu kap le ame aganj kilam nga idusap ta tane tijnamnjgit. ¹² Tane ame piya kilam nga idusde ta ye sayap. Kulim ta tuku piya mata sungokanu mbolnje madiwap. Tane tangine kulim ye sap le tane ame piya kilam sakap ta tane tijnamnjgit ngina.

¹³ Sehem nu kulim nangine Dina kiko manjau tuna tukunu Yakob tuku kiño kat nuje nane Sehem le mam nuje Hamor yabrinikmba sanikinaik: ¹⁴ Tango ngaro pike ndakanu ta nu sine tuku kulim te nda. Wam ta sine mbolnje kiko njak. ¹⁵ Sine buk tango njakmba tuku ngaro pike likigenj. Tane tanamba ndo tango njakmba tuku ngaro pike likap ta sine sinjine kulim ta sertijnamnjgig. ¹⁶ Tane tanjwap le sine munju kile-kile kube sulumba tane ndonj sine tugu ndindo tananj ulendika minbe. ¹⁷ Tane wam sakeg te kam mbulap ndeta sine sinjine kulim tumba ma tugu te kusrewamnjgig nginaig le ¹⁸ Hamor le kiño nuje Sehem nale pasa ta ismba maye nginaik.

¹⁹ Tango mo ta nu nu nuje kuasmbi

* **33:17:** Sukot nyu ta tugunu Baibai

ngamuknge tango sunjo nyu jak minna. Nu Yakob kulim nuje tuku nzali mayena tukunu nu dal ndaka nuje mbal kila saningam kina.

²⁰ Hamor nale kiyo nuje Sehem ndonj nale kinaik ka nakile tumbranj tuku fonde malanga tugum promba nakile mbal mangurka minnaig ta saninginaig; ²¹ Tango kame ta sine ndonj gulab mayenu. Nane sine tuku kilke mbolnge minwaig sulumba ma jakmba mbol kuwaig. Kilke te sunjokanu sine jakmba minam kumun. Sine nane tuku kulim kame kilbe le nane sine tuku kulim kame kilwaig. ²² Nane sine wam ndindo ndo kam tuku sasikaig ta tejenmba. Sine tango jakmba tuku ngaro pikam tuku sakaig. Nane buk nangine tango kame ta jakmba tuku ngaro pike likinaig. Sine mata tanjamba kube ta nane sine ngamuknge tugu ndindo tanjan minamngig. Nane tanjamba sile sasikaig le iskik. ²³ Sine tanjabe ta nane tuku aganjmor nane tuku aganj ndende jakmba sine tuku minamngaig. Ta tuku sine wokube le nane sine ngamuknge minwaig nginaik le ²⁴ tumbranj ta tuku tango jakmba nane Hamor le Sehem tuku pasa ta ismba pasa katmba wokinaig sulumba nane tango ta jakmba tuku ngaro pike likinaig.

²⁵ Mara kenmba kuganaig le tango kame ngaro pike likinaig ta nane ngaro rar jak minnaig tukunu nane tambik ri ndamba minnaig le Dina tuku leu kat nuje ndinok armba Simeon nale Levi ndonj nale kame bagi kilmba tumbranj ta kinaik sulumba tango ta jakmba bale far sulunaik. ²⁶ Tanjamba nale Hamor le kiyo nuje Sehem turmba bale farnaik sulumba Sehem tuku wande mbol kumba Dina te-silika tumba kinaik. ²⁷ Tanjanaik le Yakob tuku kiyo afu nane pro kulim nangine kiko manau tuna ta lafumba tumbranj sunjo ta tuku gabis aganj ndende jakmba yomba kilmba kinaig. ²⁸ Nane sipsip makau donki tumbranj ta tuku aganj ndende jakmba kilmba ka piro mbolnge mata aganj ndende jakmba yomba kilmba kinaig. ²⁹ Tanjamba nane tumbranj ta tuku gabis aganj ndende ta jakmba kilmba kiyo kame fonfonj pino kame ta jakmba turmba kilmba kinaig.

³⁰ Tanjanaig le Yakob nu ndek Simeon

nale Levi sanikina: Kile Kanan mbal Peris mbal kilke te tuku tango jakmba nane ye kasuryamngaig. Ye mata piro tango sunjomba kuga. Nane jakmba ulendika pro ye ndonj kame bumba sine jakmba bale far-singamngaig ngina le ³¹ nale ndek sakinaik: Tango ta nu sine tuku kulim ma ngamukok pino tanjan nga idusmba nu biye timba tumba totona. Manau ta sine mapewam kumun kuga nginaik.

35

Kuate nu Yakob Betelnge nyaro tuna

¹ Kile Kuate nu Yakob sana: Ne tinga Betel kaye sulumba kumba ka tanje mina. Tanje mina sulumba ne ndame turjanja ye atraukam tuku pa lanlan ande wakeiwa. Ye Kuate. Ne aba nane Esau kusremba kua kina ait ta mbolnge ye ne tugum prowen ngina. ² Tanjakina le Yakob nu nuje kuasmbi nuje piro tango ta wam paguka saningina: Tane nangine mbara kise ta jakmba pitaike likap. Ngarosu purfenju mayok kuwaig le tawi purfenju silikap. ³ Sine ma te kusremba Betel kab kumba ka tanje ye Kuate atraukam tuku pa lanlan wakeiwamngit. Ye piti sunjomba jak minen le Kuatenge ye turyina sulumba ye ma jakmba liken ta nu mata ye ndonj minna ngina.

⁴ Tanjakina le nane mbara kanu saike likinaig ta jakmba Yakob kile tunaig sulumba nangine kilba sikor ta turmba nu kile tunaig. Tanjanaig le Yakob nu aganj ndende ta jakmba kilmba Sekem tumbranjnge ail sunjo ande kumnemnge nguke likina. ⁵ Tanjamba Yakob nane tinga ma ta kusrenaig le tumbranj sugo ta jakmba Kuatenge kuru kuru serningina le nane dubi ndakinaig.

⁶ Yakob nu nuje tango kuasmbi jak ndonj kinaig ka Lus tumbranj Kanan kilke mbol pronai. Lus tumbranj ta kile Betel ngade. ⁷ Tumbranj ta prona sulumba Yakob nu Kuate atraukam tuku pa lanlan ande wakeina sulumba nu buk aba nuje tuku kuru-kuruka kua kina le Kuatenge nu tugum prona ta idusmba nu ma ta nyunu Betel tuku Mbara ngina.

⁸ Nane tanje minnaig ma ma Rebeka tuku piro pino Debora nu kumna le nane

nu tumba ail sungo ande Betel patumba minna ta kumnemnge ngukinaig sulumba ail ta nyunu Malmbikam tuku Ail nginaig.

⁹ Yakob maŋ luka Mesopotamianje prona le Kuate maŋ nu tugum promba nu nyaro tuna sulumba ¹⁰ sana: Ne tuku nyu Yakob ta kile ne tuku nyu Israel palmbimngit ngina. Tanjamba Kuate nu Yakob nyunu Israel tuna. ¹¹ Tanjakina sulumba Kuate nu sana: Ye Kuate Saŋgri Nayo. Tane kiŋo kame kile-patikap le ne tuku ndare mbolŋge kuasmbi sunngomba mayok kaŋgaig. Ne gabat sugo kame tuku mbuŋ naŋgine prowamngat. ¹² Ye o buk Abraham le Isak kilke te serniken ta kile ne tanmbimngit. Ngumneŋga naŋe ndare kame tuku kilke minamngat ngina. ¹³ Tanjaka sakina sulumba Kuate nu kusremba kina le ¹⁴ Yakob nu ndame sungo ande tumba Kuate nu Yakob ndoŋ pasatina ma ta mbolŋge te-tina sulumba grep kule tumba gureŋ butol ŋak ta turmba tumba ndame ta mbolŋge kutuna sulumba ¹⁵ ma ta nyunu Betel ngina.

Rahel nu kumna

¹⁶ Yakob nuŋe kuasmbi ndoŋ Betel tumbranŋ kusremba Efrat tumbranŋ patu ndanaig le Rahel nu kiŋo te-palmbim tuku ait kumuŋgina le nu ŋgaro rar torna. ¹⁷ Ngaro rar torna le nuŋe kulat pinonŋe nu sana: Ne kuru kuru ndaka. Nu buk kiŋo te-palet ngina. ¹⁸ Tanjakina le Rahel nu kumam bafuna le nu tuku saŋgri buk kuganaig le nu kiŋo ta Ben-Omi* ngina le mam nuŋeŋe kiŋo ta Benyamin† ngina.

¹⁹ Rahel nu kumna le nane nu tuku mindesiŋ tumba Efrat tumbranŋ kambim tuku ndin ta tugumŋe ngukinaig. (Kile nane tumbranŋ ta nyunu Betlehem ngade). ²⁰ Tanjamba Yakob nu ndame ande tumba Rahel ngukinaig ma ta mbolŋge te-tina. Ndam ta kile minit.

²¹ Tanjana sulumba Israel nane tinŋa kumba ka Eder tumbranŋ tuku wande kuen ŋayo ta kusremba bubre tam tuku baibai patika minnaig.

Yakob tuku kiŋo kame 12

* **35:18:** Ben-Omi nyu ta tugunu: Sina sungo tuku kiŋo kiŋo

²² Yakob nu kilke ta mbolŋge minna le Ruben nu mam nuŋe tuku piro pino nyunu Bila ta ndoŋ kinyna. Tanjana le Yakob nu kiŋo nuŋe wam kina ta ismba nu gubra sungo tina.

Yakob tuku kiŋo kame ta ulendika 12 minnaig. ²³ Piyo nuŋe Lea tuku kiŋo kat nuŋe ta teŋenmba. Yakob tuku kiŋo mulum ta nyunu Ruben ande Simeon ande Levi ande Yuda ande Isakar ande Sebulun.

²⁴ Piyo nuŋe Rahel tuku kiŋo ar ta Yosef le Benyamin.

²⁵ Rahel tuku piro pino Bila nuŋe kiŋo ar ta Dan le Naftali.

²⁶ Lea tuku piro pino Zilpa nuŋe kiŋo ar ta Gat le Aser.

Yakob nu kiŋo kame ta ŋakmba Mesopotamia kilke mbolŋge kile-patikina.

Isak nu kumna

²⁷ Kile Yakob nu tinŋa mam nuŋe Isak sota Mamre tumbranŋ Hebron kilke mbol kina. O buk Abraham nale Isak rawe tanŋo tanjanŋ tanŋe minnaik.

²⁸ Isak nu yar 180 kusremba ²⁹ saibo pile mayena sulumba nu kumna le kiŋo kat nuŋe ar ta Esau le Yakobŋe nu tumba ngukinaik.

36

Esau tuku ndare

¹ Esau tuku ndare tuturmbe teŋenmba kina. Esau tuku mape nyu ande Edom. ²⁻³ Esau nu Kanan pino keŋmba kilna ta ande Ada ande Oholibama ande Basemat.

Ada mam nuŋe Elon nu Hitnu. Oholibama mam nuŋe Ana wa nuŋe Sibeon. Sibeon nu Hiwinu. Basemat nu Ismael tuku kulim nuŋe. Leu nuŋe Nebayot.

⁴ Ada nu Elifas te-pilna le Basemat nu Ruel te-pilna le ⁵ Oholibama nu Yeus Yalam Kora nane kile-patikina. Esau tuku kiŋo kame Kanan kilke mbolŋge kile-patikina ta tanjamba ndo.

⁶⁻⁷ Esau le Yakob nale agaŋmor sunngomba ŋak minnaig tukunu kilke nale tuma minnaik ta nale turkam kumuŋ kuga. Ta tuku Esau nu pino kat nuŋe, kiŋo kat nuŋe, kulim kat nuŋe, nuŋe wande tuma

† **35:18:** Benyamin nyu ta tugunu: Maye minam tuku

mbal ta ṅakmba kilmba nuṅe aḡaṅmor nuṅe aḡaṅ ndende ṅakmba Kanannḡe kile likina ta turmba kilmba maib nuṅe Yakob kusremba kilke ande mbol kinaig. ⁸ Tanamba Esau nu Edom tuku ma taknu ta mbolḡe minna.

⁹ Esau tuku ndare tuturmba teṅenmba kina. Esau nu Edom mbal ṅakmba tuku mbuṅ naṅgine.

¹⁰⁻¹³ Esau piyo nuṅe Ada nu kiṅo ndindo te-pilna ta nyunu Elifas. Elifas nu kiṅo kame 5 Teman, Omar, Sefo, Gatam, Kenas nane kile-patikina. Elifas tuku piyo nuṅe ande nyunu Timna nu kiṅo ande nyunu Amalek te-pilna.

Esau piyo nuṅe Basemat nu kiṅo ande nyunu Ruel te-pilna. Ruel nu kiṅo bailkamba Nahat Sera Sama Misa nane kile-patikina.

¹⁴ Esau piyo nuṅe Oholibama nu Sibeon kiṅo nuṅe Ana tuku kulim. Nu kiṅo keṅmba Yeus Yalam Kora nane kile-patikina.

¹⁵ Esau tuku ndare mbolḡe kuasmbi afu pronaig ta teṅenmba. Esau tuku kiṅo mulum Elifas nu Teman mbal Omar mbal Sefo mbal Kenas mbal ¹⁶ Kora mbal Gatam mbal Amalek mbal ta ṅakmba tuku mbuṅ naṅgine. Nane ṅakmba Esau piyo nuṅe Ada tuku ndare.

¹⁷ Esau tuku kiṅo nuṅe ande Ruel nu Nahat mbal Sera mbal Sama mbal Misa mbal ta ṅakmba tuku mbuṅ naṅgine. Nane ṅakmba Esau piyo nuṅe Basemat tuku ndare.

¹⁸ Esau piyo nuṅe Oholibama nu Ana kulim nuṅe. Oholibama nu Yeus mbal Yalam mbal Kora mbal ta ṅakmba tuku mbuṅ naṅgine.

¹⁹ Mbal ta ṅakmba Esau tuku ndare.

Seir tuku ndare

²⁰⁻²¹ Edom kilke tuguk mbal nane buk purka tumbranḡ mboṅ 7 minnaig. Tumbranḡ mboṅ 7 ta tuku mbuṅ kat naṅgine ta ṅakmba Hornu taṅgo Seir tuku ndare. Nane tuku nyu naṅgine ta teṅenmba. Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser, Disan.

²² Lotan nu Hori tumbranḡ mboṅ le Hema tumbranḡ mboṅ ta tuku mbuṅ naṅgine. Lotan tuku kulim nuṅe nyunu Timna.

²³ Sobal nu Alwan tumbranḡ mboṅ, Manahat tumbranḡ mboṅ, Ebal tumbranḡ mboṅ,

Sefo tumbranḡ mboṅ, Onam tumbranḡ mboṅ ta tuku mbuṅ naṅgine.

²⁴ Sibeon nu kiṅo armba. Ande nyunu Aia ande Ana. Mara ande Ana nu mam nuṅe tuku doṅki kame kulatka minna sulumba ma baknu mbol taṅge nu kule mbam paknu kaṅgerkina.

²⁵⁻²⁶ Ana tuku kiṅo nuṅe nyunu Dison. Dison nu Hemdan tumbranḡ mboṅ, Esban tumbranḡ mboṅ, Itran tumbranḡ mboṅ, Keran tumbranḡ mboṅ ta tuku mbuṅ naṅgine. Ana tuku kulim nuṅe nyunu Oholibama.

²⁷ Eser nu Bilan tumbranḡ mboṅ, Sawan tumbranḡ mboṅ, Akan tumbranḡ mboṅ ta tuku mbuṅ naṅgine.

²⁸ Disan nu Us le Aran tumbranḡ mboṅ tuku mbuṅ naṅgine.

²⁹ Edom kilke tuku Hor mbal ta teṅenmba. Lotan mbal Sobal mbal Sibeon mbal Ana mbal ³⁰ Dison mbal Eser mbal Disan mbal.

Edom tuku gabat sugo

³¹ Israel mbal nane buk gabat sugo kugatok. Ait ta mbolḡe Edom tuku gabat sugo afu nane Edom kilke kulatkinaig. ³² Gabat sugo dubike likinaig ta teṅenmba.

Beor kiṅo nuṅe Bela nu Dinabanu.

³³ Sera kiṅo nuṅe Yobab nu Bosranu.

³⁴ Husam nu Temannu.

³⁵ Bidad kiṅo nuṅe Hadad nu Awitnu. (Kame sunḡo ande mbolḡe nu Moab kilke mbolḡe Midian mbal ndoṅ kame bumba nane kile-ibenḡkina).

³⁶ Samla nu Masrekanu.

³⁷ Saul nu Rehobotnu taṅgo. (Rehobot tumbranḡ ta kule sunḡo ande tugumḡe minna).

³⁸ Akbor kiṅo nuṅe Baal-Hanan.

³⁹ Hadad nu Paunu taṅgo. (Hadod piyo nuṅe nyunu Mehetabel. Mehetabel mam nuṅe nyunu Matred. Matred mam nuṅe nyunu Mesahab).

⁴⁰ Esau nu Edom tumbranḡ mboṅ sunḡomba tuku mbuṅ naṅgine. Tumbranḡ mboṅ ta tuku nyu naṅgine ta teṅenmba. Timna, Alwa, Yetet, ⁴¹ Oholibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenas, Teman, Mibsar, ⁴³ Magdiel, Iram. Naṅgine kilke ta mata tumbranḡ mboṅ ta tuku nyu tinaig.

37

Yosef nu kinatina

¹ Yakob nu Kanan kilke mbolnge minna. O buk mam nuje rawe tanjo tanjan nu kilke ta mbolnge minna. ² Yakob nuje ndare tuku wam kube ta tejenmba.

Yosef nu kinjo mo yar 17 njak minmba nu mam nuje tuku aganjmor aba kat nuje afu ndon kulatka minnaig. Aba kat nuje ta Bila le Zilpa tuku kinjo kame. (Bila le Zilpa nale Yakob tuku pino kame). Yosef nu manau najgonu aba kat nuje ke likanu ta pro mam nuje tugumnge kile-mayokka sawanu.

³ Israel nu saibo pilmba Yosef te-pilna tukunu nu Yosef make pilmba nu tuku kume purna. Kinjo kame njakmba tuku nzalina ta linjina. Tanjamba Israel nu Yosef tuku tawi kuen wainu kuennu njak mindepiye yeki yeki njak wakeimba tuna. ⁴ Tanjana le Yosef tuku aba kat nuje mam nangine nu Yosef make pilmba nu tuku kume purna ta kanjgermba nane Yosef kasurnaig sulumba gulab mayenu tanjan nu ndon pasate ndakinaig.

⁵ Furir ande Yosef nu kinatina sulumba mafena le maratukuk tinga nu kumba ka aba kat nuje kubeu ninjina sulumba ⁶ saninjina: Tane ye kinjatit te kubewi le isap. ⁷ Sine njakmba wit ndaleke likig ta ye tuku ndale ta tinreknu tingat le tane tuku ndale ta ye tuku ndale ta laipmba loke likaig le kanjgerkit njina. ⁸ Tanjakina le aba kat nuje ndek nu kusnanaig: Ne iduste nenje ndo gabat sunjo mina le sine njakmba ne kumnemnge minbe nga iduste e njinaig. Tanjamba nane Yosef kinatina pasa ta tuku nane gubra lato sunjomba tumba nu kasur mayenaig.

⁹ Ngumnenga Yosef nu man kinatina sulumba aba kat nuje tugumnge man kinja ta kubeu ninmba saninjina: Ye man kinjatit sulumba ki tambun mbai 11 njakmba ye tugumnge lokaig le ye kanjgerkit njina. ¹⁰ Tanjamba nu kumba ka kinja ta mam nuje ndon mata sakina le mam nujenje nu sigair-sigairmba kusnana: Anikok kinja tanjan. Ne iduste ye, ina nane, aba kat nane sine njakmba ne tugumnge lokamngig nga iduste e njina.

¹¹ Yosef tuku aba kat nuje ta nane Yosef ndon tironaig. Mam nuje nu Yosef tuku kinja ta idus timba minna.

Nane Yosef piyanaig le tumba Isip kinaig

¹² Mara ande Yosef tuku aba kat nuje ta nane aganjmor kulatkam tuku Sekem tumbran kinaig. ¹³ Tanjanaig le Israel nu kinjo nuje Yosef sana: Ne kaye sulumba kumba ka Sekemnge aba kat nane aganjmor kulatkade ta kanjgerka njina le nu lafumba sakina: Ta maye. Ye kanjit njina le ¹⁴ Israel nu ndek sana: Ne kaye sulumba aba kat nane tuku mine aganjmor tuku mine kanjgerka nane mage minwaig kande luka promba ye saya le isi njina. Tanjamba Israel nu Yosef kukulna le nu Hebron ma gutoj ta kusremba kina ka Sekem tumbran prona. ¹⁵ Pro tanje nu kine promba minna le tanjo andenje nu kanjgermba kusnana: Ne ima sota te prote njina le ¹⁶ nu lafumba sana: Ye yije aba kame sotet. Nane aganjmor kulatka tembi ndekinaig njina. Tanjakina sulumba nu ndek tanjo ta kusnana: Ne nane kanjgerkat e njina le ¹⁷ tanjo tanje nu sana: Nane buk ma te kusremba Dotan kambim sakinaig le ye isen njina. Tanjakina le Yosef nu aba kat nuje ngumnem dubika kina ka Dotanngene nane kile-siglikina.

¹⁸ Yosef nu maskenngene ilmiba minna le nane nu kanjgernaig sulumba Yosef balewam tuku pasa katmba ¹⁹ nangine nangine sakinaig: Ai si. Kinja tugu tanjo prote si. ²⁰ Kile sine nu balemba mindesin nuje tumba kule kugatok sambu ande sinamnge bukngube. Tanjamba sine tejenmba mam sabe: Nu aganjmor nguikok andenje balemba nyina ngube. Tanjamba sine nu tuku kinja alonu prowa le kanjerbe njinaig.

²¹ Nane tanjamba sakinaig ta Ruben nu isendo ka ismba nu Yosef mapewam idusmba nane saninjina: Sine nu balemba ²² ake sinan nu tuku ndare kutu ndabe. Ake nu biye timba tumba sambuk tenge bukngube le ma ngamu tenge minwa njina. Ruben nu Yosef turmba man luka mam nuje sota kukulam tuku nga tanjakina.

²³ Kile Yosef nu aba kat nuje tugum ta prona le nane nu biye timba tawi

kuen wainu kuennu ñak ta biymba sambrinaig sulumba ²⁴ nu tumba kumba ka sambu sakina ta sinamñge bukñginaig le minna. Sambu ta kule buk parakina tuku. ²⁵ Tanjamba nane isukusmba minnaig le kile ndo Ismael kuasmbi ande Gileadñge Isip kambim tuku pronaig le kanjgerkinaig. Nane agañ ndende sunjgomba gureñ magenu afu kilmba kamel mbol patike likinaig.

²⁶ Kile Yuda ndek aba kat nuñe saningina: Sine Yosef balemba yubengube wam ta mayenu kuga. ²⁷ Sine nu ñayo sili ndamba nu tumba Ismael mbal prode si nane mbol piyabe. Nu mata sine tuku maib. Sine ndare ndui ta ndo ñgina. Tanjakina le nane wokinaig le ²⁸ Midian mbal pronaig le nane Yosef sambuk sinam tanje tumba silwa ndametiñ soñ armbambi nane mbolñge piyanaig le tumba Isip kinaig.

²⁹ Tanjanaig le Ruben nu luka sambu miñge ta tugum promba mambilna kande Yosef sambu sinam ta mine ndakina le nu nuñe tawi silikina ta fetfetna sulumba ³⁰ luka mambo kat nuñe sota kumba saningina: Kiño ta siñge mine ndakate. Ye kile ndañamñgit e ñgina.

³¹ Tanjakina le nane meme ande tumba balemba Yosef tuku tawi ta tumba meme ndarenu pisenaign sulumba ³² tawi ta tumba kumba ka mam nanjine tumnaig sulumba sanaig: Sine agañ te-silikig te kiño nañe tuku tawi e ñginaig le ³³ Yakob nu tawi ta kanjgermba katesemba sakina: Son. Tawi te nu tuku tawi. Yiñe kiño ta agañmor ñguikok andenge balemba make purpurmba nyina ñgina.

³⁴ Tanjakina sulumba Yakob nu sina sunjgona sulumba nuñe tawi kat fetfetmba tawi ñayonu ande tumba silikina. Tanjamba nu ait kuen ñayo kiño nuñe tuku malmbika minna le ³⁵ nu tuku kiño kat nuñe kulim kat nuñe nane ñakmba mam nanjine wamdus te-ibenam tuku pronaig ta nu nane ise ndakina sulumba sakina: Ye yiñe kiño tuku ninanka malmbika ma ma kumi sulumba kumanu mbal tuku ma mbolñge nu ndoñ minamkik ñgina. Tanjakina sulumba Yakob nu kiño nuñe Yosef tuku wamdus tatrukina le ninanka minna.

³⁶ Yakob nu kiño nuñe tuku ninanka minna le Midian mbal ta nane Yosef tumba pro Isipñge tanjo ande nyunu Potifar nu mbol piyanaig. Potifar nu Farao tuku gabat sunjo ande. Nu Farao tuku wande kulatkanu gabat minna.

38

Yuda le Tamar tuku wam kube

¹ Ait ta mbolñge Yuda nu aba kat nuñe kusreka Adulamnu tanjo ande nyunu Hira sota kumba nu ndoñ minnaik. ² Minnaik ma ma nu Kanan kulim ande kanjgermba pinonu tina. Pino ta mam nuñe nyunu Sua.

³ Minnaig ma ma pino ta nu funjul ñakna sulumba Yuda tuku kiño ande te-pilmba nyunu Er ñgina. ⁴ Tanjamba nu mañ funjul ñakna sulumba kiño ande te-pilmba nyunu Onan ñgina. ⁵ Nu mañ lato funjul ñakna sulumba kiño ande nyunu Sela te-pilna. Yuda nu Kesibñge minna le piyo nuñe kiño ta te-pilna.

⁶ Er nu sunjgokina le mam nuñe Yuda nu kiño nuñe mulum ta tuku pino ande nyunu Tamar tumba tuna. ⁷ Er tuku mine ñayonu ta Sunjo nu kanjgermba ndagarina le Sunjgonje nu balena le kumna. ⁸ Tanjana le Yuda nu kiño nuñe Onan sana: Ne kumba ka siñgine mañau ta dubimba aba nañe tuku pino pinonu tumba nu ndoñ kinya le aba nañe tuku kiño te-pilwa ñgina.

⁹ Tanjakina le Onan nu kiño ta ye tuku kiño kuga ñga idusna sulumba pino ta aba nuñe tuku kiño ande nda te-pilwa ñga nu pino ta ndoñ kinymba nuñe minde kule ta ake kilke mbolñge kutuna. ¹⁰ Tanjana le Sunjo nu mañau ta kanjgermba nu gare ndana le nu mata balena le kumna. ¹¹ Tanjana le Yuda nu rugan nuñe Tamar sana: Ne luka mam nañe sota kaye sulumba pino kuembol tanjañ mina le yiñe kiño Sela nu sunjgokuwa le ne tini ñgina. Sela nu mata kumikat ñga mam nuñe nu tanjakina. Tanjakina le Tamar nu luka mam nuñe sota kina.

¹² Tanjamba minnaig ma ma Yuda piyo nuñe kumna. Nu tuku kuamel kugana le Yuda ndek nuñe Adulamnu gulab Hira ndoñ nuñe sipsip ñguenu kugerkam Timna tumbrañ kinaik. ¹³ Tanjanaik le tanjo ande

pro Tamar sana: Rugan naje sipsip nguenu kugerkam tuku Timna ket ngina.

¹⁴ Yuda tuku kiŋo ngrimbik ta buk sungokina ta Yuda nu kiŋo ta ngailka Tamar nda tuna. Ta tuku Tamar nu kuembol tawi o buk silikina ta paska tawi kitek silika tumail pasi tawimbi songina sulumba kumba ka Timna kambim tuku ndin Enaim tumbran tuku fonde malanga ta tugumnge minyak minna. ¹⁵ Pino ta tumail pasi songina le Yuda nu kanjermba ndin ngamukok pino ande nga idusmba ¹⁶ nu tugum ndin dabil inum kumba pino ta rugan nuŋe ta katese ndamba sana: Ye ne ndoŋ kinyamngit ngina le nu ndek sakina: Ne ame agan ye samngat ngina. ¹⁷ Tanakina le nu sakina: Ye yiŋe meme fatnu inum tumba tanjo ande tuwi le tumba ilmba ne tanmbimngat ngina le nu sakina: Ta maye. Naje agan inum ye sa le meme fatnu ta prowa le naje agan ta maŋ luka tini ngina le ¹⁸ Yuda nu kusnana: Ye ame agan ne tini ngina le nu sakina: Naje sikor muli ŋak naje ndumndum ta turmba ye sa ngina le nu agan ndende ta pino ta kile tuna. Tanamba nu nu ndoŋ kinyna le nu kiŋo konna. ¹⁹ Tanamba Tamar nu luka nuŋe tumbran kina sulumba tumail pasi songina tawi ta paska kuembol tawi maŋ silikina.

²⁰ Kile Yuda nu gulab nuŋe Hira kukulna le meme ande pino ta tambim tuku tumba kina ta nu pino ta kanjer ndana sulumba agan ndende pino ta kilna ta mata luka kile ndakina. ²¹ Tanamba nu tumbran ta tuku tanjo afu kanjerka kusnaningina: Pino ande ndin tenge minyak minna ta kile ani tanje minit ngina kande nane nu sanaig: i ... Pino ande ndin tenge mine ndakate nginaig. ²² Tanamba sanaig le Hira nu luka Yuda tugum kumba sana: Ye pino ta te-sili ndakit. Tumbran ta tuku tanjo kame nane pino ande kanjer ndanaig nga sakaig ngina le ²³ Yuda nu ndek sakina: Tanjo kame sine nzumilsinbekaig nga agan ndende ta nuŋe kilwa ngina. Nu nuŋe piya ye tambim tuku sakit ta ne nu te-sili ndakat ngina.

²⁴ Tanamba minnaig ma ma tambun kenmba kinaig le nane afu pro Yuda sanaig:

Rugan naje Tamar nu fare-farekina sulumba kile nu fungul ŋak minit nginaig le Yuda ndek nane saningina: Tane kumba ka pino ta tumba te-kilimba pambi piyap le kumwa ngina.

²⁵ Nane nu tumba te-kilimam bafunaig le Tamar nu pino ande kukulna le rugan nuŋe Yuda sota kumba sana: Rugan naje tenjemba sakate. Tanjo nu fungul ye sina ta nu tuku agan ndende noten. Ne sikor muli ŋak te ndumndum te turmba kanjerka nga sakate ngina. ²⁶ Tanakina le Yuda nu agan ndende ta kanjerka katesena sulumba sakina: Pino ta nu son sakate. Ye mbaren. Ye yiŋe kiŋo Sela nu tambim tuku ta tuwe ndaken ngina. Tanamba Yuda nu maŋ Tamar ndoŋ kinye ndakina.

²⁷ Tamar nu kiŋo te-palmbim tuku ait kumungina le nu kiŋo armba kile-patikam tuku ngaro kamusna. ²⁸ Nu kutumba minna le kiŋo ande tuku wai prona le kulat pino tanje wai ta tumba muli ande gurgur wai mbol kusna sulumba sakina: Te ta mulum ngina kande ²⁹ kiŋo ta wai te-lukina le kiŋo inum ta ambonga prona. Tanana le kulat pino ta nu sakina: Ne sonndo sambrimba prote ngina. Ta tuku nane kiŋo ta nyunu Peres* nginaig. ³⁰ Tanakinaig le maib nuŋe wainu muli gurgur ŋak ta prona le nyunu Sera† nginaig.

39

Yosef nu Potifar tuku piro tanjo minna

¹ Ismael mbal nane Yosef tumba Isip pronaig le Isipnu tanjo Potifar nu Isip tuku gabat sunjo kumnemnge nuŋe wande kulatkade mbal ta kulatka minna ta nuŋe Yosef piyamba tina.

² Yosef nu nuŋe kulat tanjo tuku wandeŋge minna le Sunjo nu Yosef sinzanja le nu tuku mine mayenu ndo mayok kina le ³ nuŋe kulat tanjo ta nu tuku piro mayenu ta kanjerna sulumba ⁴ nu Yosef tuku garena le Yosef nu nu kumnemnge pirokina. Tanamba nu nu tuku wande, wande mbolnge agan ndende, nu tuku tanjo kame ta ŋakmba Yosef tuku wai mbolnge patikina le nuŋe nane kulatkina. ⁵ Tanana le Sunjo nu Isip tanjo ta tuku

* **38:29:** Peres nyu ta tugunu: Sambrimba prote † **38:30:** Sera nyu ta tugunu: Ma tuguramte

aganj njakmba wandeknje piro mbolnje nyaro ningina le mine mayemba minnaig. ⁶ Tanjamba Yosefnje nu tuku aganj ndende njakmba kulatka minna le nuje kulat tango ta nu nuje aganj ndende ta tuku idus ndana. Nu isukusam tuku ta ndo idusmba minna.

Yosef tuku ngarosu tumail pasi madi-taknu ndo. ⁷ Mara ande Potifar piyo nuje nu Yosef kanjermba am kikonj tingina le Yosef sana: Ne ilmba ye ndonj karpe ngina ta ⁸ nu mbulmba wo ndamba nuje kulat tango tuku piyo nuje ta tenjemba sana: Yine kulat tango nu wande te mbolnje aganj ndende njakmba ye tuku wai mbolnje patikina le ye kulatka minet. Nu aganj ande tuku idus ndate. ⁹ Wande te mbolnje tango ande ye li ndayate. Aganj inum ye ngail ndayina. Nenge ndo nu tuku piyo nuje ye ne kulat ndaket. Ta tuku ye ndanjmba manjau njayonu sunjo te ki? Ye sinjka Kuate tuku minje lukamba une te kam kumuñ kuga ngina. ¹⁰ Pino ta mara mindek Yosef te-saimba minanu ta Yosef nu nda womba nu ndonj minam mbulanu.

¹¹ Tanjamba minnaig ma ma mara ande Yosef nu pirokam wandek sinam kina. Ait ta mbolnje piro tango ande mine ndakina le ¹² pino ta manj pro Yosef tuku tawi kuennu silikina ta pakarka biymba sana: Sile karpe ngina kande Yosef nu mbulmba nuje tawi kuennu ta pino ta tuku wai mbolnje kusremba kua ka mayok kina. ¹³ Tanjana le pino ta tawi kuen nu tuku wai mbolnje kusrena ta kanjermba ¹⁴ nuje piro tango kame wike lika saninjina: Ai te. Hibru tango ta sine kiko pilesingam tuku sine tugum prona. Nu ye ndonj minam tuku ye tugum prowat le ye sunjgomba witiwit le ¹⁵ nu ye tuku wi ismba tawi kusremba kua ka mayok ket ngina. ¹⁶ Tanjamba saninjmba nu tawi ta pilna le minna.

Tango nuje luka prona le ¹⁷ nu wam kubeu tumba sana: Ne Hibru tango tumba sine tugum prona ta nu ye kiko pileyam tuku ye tugum prowat le ¹⁸ sunjgomba witiwit le ismba nu tawi kusremba kua ka mayok ket nga sana le ¹⁹ Yosef tuku kulat tango nu piyo nuje tuku pasa ta ismba gubra mayena le ²⁰ nu Yosef mulinjumba wandeknje pilna le minna. Muli wande

ta Farao tuku tango mulinj kilanu le nane kilmba wandek sinam tange patikanu le minanu.

²¹ Yosef nu muli wandek sinam tange minna le Sunjo nu mara mindek nu sinanjmba nyaro mayenu tambinu. Ta tuku muli wande tuku kulat tango ta nu Yosef tuku garena le ²² mulinj kilanu tango njakmba nu tuku wai mbolnje patikina le nu piro njakmba kulatka minna. ²³ Sunjo nu Yosef sinanjna tukunu muli wande tuku kulat tango ta nu Yosef aganj ndende kulatkina ta nu idus ndaningina. Aganj ndende njakmba nu kulatkina ta mine magenaig.

40

Yosef nu kinja tugu kuklinjingina

¹ Mara afu kuganaig le Isip tuku gabat sunjo tuku grep kule kulatkanu gabat nale bret pasokanu gabat ndonj nale nakile gabat sunjo Farao tugumnje manjau ande mbarnaik le ² Farao nu piro gabat ar ta tuku gubra sunjo tina sulumba ³ nale mulinj kilmba kame gabat tuku wandeknje patikina le minnaik. Yosef nu mata muli wande ndui ta sinamnje minna. ⁴ Tanjamba minnaig ma ma kame gabat sunjo ta Yosef nale tuku kulat tango minwa nga madina.

⁵ Furir ait ande Farao tuku bret pasokanu gabat nale grep kule kulatkanu gabat ndonj nale kinjatinaik ta kinja ta tugu yimyam. ⁶ Mafena le maratukuk Yosef nu nale tugum prona le nale wamduš sulumba minnaik le nu katesemba ⁷ nale kusnanikina: Tale ndanjam tumail pasi kume ngurngurka minik ngina le ⁸ nale ndek sanaik: Sile kinjatik ta andenje sile tuku kinja tugu ta bitekngam tuku mine ndakate nginaik. Tanjakinaik le Yosef ndek nale sanikina: Kuatenje ndo nu sine tuku kinja tugu bitekngam kumuñ. Tane ye ndonj kubewap le ye isi ngina le ⁹ grep kule kulatkanu gabat ta nu nuje kinjatina ta ndek Yosef kubeu tuna sulumba sana: Ye kinjatumba grep muli ande ye tugumnje minat le kanjerit. ¹⁰ Grep muli ta wainu kenmba. Nu pitik ndo nzumba silo promba alonu mayok ka pitik ndo manderke suluaig le kanjerkit. ¹¹ Tanjamba ye ndek

Farao tuku murko biye ñak grep muli alonu afu kilmba waimbi piske likit le kulenu murko sinam ket le murko ñak tumba ka Farao tuwit nga Yosef sana.

¹² Tanjaka sana le Yosef nu ismba sakina: Ne tuku kiña tugunu ta tejenmba. Grep muli wainu keñmba kanđerkat ta mara keñmba tuku. ¹³ Mara keñmba ta kuwaig le Farao nu ne mañ te-luka tamngat. Tanjamba nu ne mañ naje piro mbolnje palmbimngat. Tanjawa le ne buk Farao tuku grep kule murko ñak Farao tumba minna ta ne mañ piro ta kamngat. ¹⁴ Ta tuku ne isa. Ne tanjamba mine mayewa sulumba ye idusyumba mina. Ne ye tuku nga Farao sawa le ye muli wandek sinam tenge minet ta ye te-kilimyua. ¹⁵ O buk nane ye Hibru mbal tuku kilke mbolnje ye sanzal tango tanjañ kuayar tumba te pronaig. Ye Isip kilke te mbolnje minen ta ye mañau ande mbar ndawen. Nane ye ake sinan muliñtumba wande te sinamnje pilnaig le ye minet ngina.

¹⁶ Tanjakina le bret pasokanu gabat ta kiña tugunu mayenu ta ismba nu suk ndek Yosef sana: Ye mata kiña ande tit ta tejenmba. Ye sambe keñmba kilmba babokit ta sinamnje bret yeki yeki sambe ta liganu ñak. ¹⁷ Sambe keñnu mbolmba babowit ta Farao tuku bret kikonnu fonfon yeki yeki minaig le sar umañnje pro nye suglukaig le kanđerkit ngina.

¹⁸ Tanjakina le Yosef nu kiña ta isna sulumba sana: Kiña ta tugunu tejenmba. Sambe keñmba ta mara keñmba tanjañ. ¹⁹ Mara keñmba kugawaig le Farao ne tumba te-kilimnuwa le nane ne tuku ñinfok kat puramngai. Tanjawaig sulumba ne tuku mindesiñ ta tumba ail darok ande mbolnje taikuwaig le sar umañnje pro ne tuku ndem paska nyamngai ngina.

²⁰ Mara keñmba kuganaig le Farao tepilna tuku pagumba nye sunjo ait ta mbolnje nu nuñe gabat kame ta ñakmba wike likina. Tanjamba nu muliñ kilanu tango ar ta turmba kile-kilimka nuñe gabat kame tumailamnje kile-tidingina sulumba ²¹ nu grep kule kulatkanu gabat ta mañ luka tumba nuñe piro mbolnje pilna sulumba ²² bret pasokanu gabat ta ndo

tumba nuñe kame mbal ningina le nanenje nu tuku ñinfok kat purnaig le kumna. Yosef nu nale tuku kiña tugu kukliningina ta tanjamba ndo kumungina. ²³ Tanjana le grep kule kulatkanu gabat ta nu Yosef idus ndamba ndo gilai mayena.

41

Yosef nu Farao tuku kiña tugu kukliwe tuna

¹ Bret pasokanu gabat ta balenaig le yar armba kinaig le Farao nu kiñatina sulumba nu Nail kule make mbinge tiñ minna. ² Nu tange tiñ minna le makau butuknu 7 kule sinam tange pronaig sulumba pibi nyumba minnaig le kanđerkina. ³ Kanđerka minna le makau nzironsu prowanu 7 kule sinam tange pronaig sulumba kuasmbi ambonga prona ta tugumnje kule make mbinge tiñginaig. ⁴ Tanjamba makau nzironsu prowanu kame tange makau butuknu ta kile-ñinke suglukinaig. Tanjanaig le Farao nu birteknja abongina.

⁵ Tanjamba nu mañ kinyna sulumba mañ lato kiñatumba wit tugu ndindo ta mbolnje alonu 7 kanđerkina. Nane alonu tiknganu magekinaig. ⁶ Wit tugu ndui ta mbolnje mañ alonu 7 pronaig ta nane alo pirik-parak ndo ma paknu tuku bubrenunje fruñningina tuku. ⁷ Tanjamba wit alo pirik-parak tange wit alo tiknganu ta ñakmba kile-ñinke suglukinaig. Tanjanaig le Farao nu abonga kiñatina ta idusmba minna.

⁸ Mafena le nu kiña ta tuku wamdus sulumba minna. Tanjamba nu Isipnu kila tango kagmaikanu mbal ta ñakmba wike likina le nane promba mañgurkinaig le nu ndek kiña kilna ta kubeu ningina ta ande nu kiña ta tugunu kukliwam tuku mine ndakina.

⁹ Tanjamba minnaig le grep kule kulatkanu gabat ta nu ndek Farao sana: Kile ye mbaren ta ne ndoñ sanunjit. ¹⁰ O buk ne tuku piro tango ar sile bret pasokanu gabat ndoñ ne sile tuku gubra tina sulumba ne sile muliñ kilmba ka kame gabat tuku wandeknje patikina le sile minkeñ. ¹¹ Tange minkeñ sulumba furir ande mbolnje sile kiñatiken. Kiñatiken ta tugunu yimyam. ¹² Hibru tango mbanzo

ande nu kame gabat tuku piro tango nu sile nak minna le sile kinaten ta nu kubeu tuken le nunge kinu tugunu kuklinimba sasikina. ¹³ Sasikina ta kumumba mayok kina. Ne ye luka tina sulumba yin piro mbolnge pilna. Bret pasokanu gabat ta ne tumba ninfok kuerka ail mbolnge taikina ngina.

¹⁴ Tanakina le Farao ndek tango afu kukulningina le nane pitik ndo kinaig ka muli wandek sinamnge Yosef temayoknaig. Tananaig le Yosef ndek gigloka tawi mayenu tinmba Farao tugum prona. ¹⁵ Prona le Farao ndek nu sana: Ye kinu ande ten ta tango nakmba nane kinu tugunu biteknagam kumu kuga le tango ande tenmba ye sayat: Ne kinu ismba ta ne tugunu biteknagam kumu ngat le ye isit ngina. ¹⁶ Tanakina le Yosef ndek sakina: O tango sungo, yenge kumu kuga. Kuate nunge ndo ne tuku kinu tugu bitek mayewam kumu ngina le ¹⁷ Farao nu sana: Ye kinaten ta tenmba. Ye Nail kule make mbinge tin minen le ¹⁸ makau butuknu 7 kule sinam tanje promba kule make mbinge pibi nyumba minnaig le kangerken. ¹⁹ Ngumnga man makau 7 nzironosu prowanu kule sinam tanje pronaig. Ye buk Isip ma te mbolnge makau tanan ande kanjer ndawen. ²⁰ Makau nzironosu prowanu tanje ndek makau butuknu ta nakmba kile-ninkinaig. ²¹ Nane kile-ninkinaig ta nane ndanyanu sukmba nane nzironosu prowanu tanamba ndo minmba minnaig. Tanamba kangerken sulumba ye abongen. ²² Kile ye man kinyen sulumba man kinaten. Ye wit tugu ndindo mbolnge alonu 7 kangerken ta alonu sugokanu tiknganu. ²³ Tugu ndui ta mbolnge man alonu 7 pronaig ta alonu pirik-parak ndo ma paknu tuku bubrenunge frunngina tuku. ²⁴ Kile wit alo pirik-parak tanje wit alo tiknganu ta nakmba kilmba kile-ninke suglukinaig. Ye tanamba kangeren sulumba kinu ta kagmaikade mbal saningen ta nane ngamuknge ande kinu tugunu kuklimba sa ndayina ngina.

²⁵ Tanaka sakina le Yosef ndek Farao sana: Kinu armba ta tugunu ndindo ndo. Kuate nu manau kam bafute ta

ne tumnina. ²⁶ Makau butuknu 7 ta yar 7 tanan. Wit alo tiknganu 7 ta mata yar 7 tanan. Kinu ar ta tugunu ndui ta ndo. ²⁷ Makau 7 nzironosu prowanu ngumnga pronaig le wit alonu pirik-parak ndo 7 bubre paknunge frunngine likina tuku ta tenmba. Yar 7 guba sungo tuku ait prowamngat. ²⁸ Ye buk ne sanit tanamba ndo Kuate manau kam bafute ta ne tumnina. ²⁹ Yar 7 ta sinamnge Isip kilke te mbolnge nyamaganngende kumungamngat. ³⁰ Yar 7 ta kugawaig le man yar 7 guba sungo prowamngat. Isip kilke nakmba gubak minwaig sulumba nyamagan nak ait ta iduse nda. Nane gilaingamngaig. Guba ait sungonge kilke tugu te nayo siliwamngat. ³¹ Guba ait ta sonndo ait nayonu tukunu tango pino nane maro sungo te-silikuwaig sulumba nyamagan nak ait ta iduse nda. ³² Kuate nu o buk wam ta kam tuku wamdus kuyarkina. Nu sinu manau ta kamngat. Ta tuku ne kinu ta tam arna. Mine minemba Kuate nu wam kame ta kile-mayokkamngat. ³³ Ta tuku ne tango ande wamdus kuyar mayenu nak te-silika le nunge Isip ma tugu te nakmba kulatkuwa. ³⁴ Gabat kame afu turmba madininga le nane yar 7 nyamagan sungomba nak ta sinamnge nane Isip mbal tuku nyamagan nakmba walmba patike likuwaig. Bailkamba tango pino nyam tuku ndindo minam tuku. ³⁵ Ne gabat kame ta saninga le nane yar magenu 7 ta tuku wit ta nakmba kile-manjurka patikuwaig sulumba kulat magekuwaig. ³⁶ Guba tuku yar 7 ta Isip kilke mbolnge prowa le Isip tango pino nane nyamagan manjurkuwaig ta nyumba nane gubanu kume nda nga Farao sana.

Farao nu Yosef tumba Isip tuku gabat sungo pilna

³⁷ Farao nu nunge gabat sugo ta ndon pasa ta ismba maye nginaig sulumba ³⁸ nu ndek nane saningina: Tango te nu Kuate tuku Guwa nak. Sine tango tenen inum animnge te-silikube ngina.

³⁹ Tanamba nu ndek Yosef sana: Kuate nu nunge miron wam kame te tumnat. Ta tuku tango ande wamdus kuyar mayenu nak ne minit tanan mine ndakate. ⁴⁰ Kile ye ne

tumba yiŋe kilke tugu te tuku gabat suŋgo palmbimŋgit. Yiŋe kuasmbi ŋakmba nane ne tuku miŋge kumnemŋge minamŋgaig. Yeŋge ndo ye gabat suŋgo minmba nyu ŋak mbolŋge minamŋgit. ⁴¹ Kile ye ne tumba Isip kilke tugu te ŋakmba tuku gabat suŋgo madinet ŋgina. ⁴² Tanakina sulumba Farao nu nuŋe waitok yubi ta paska Yosef tuku waitok mbolŋge pilna. (Waitok yubi ta gabat suŋgo tuku waitok yubi ndo. Farao tuku kuyar ŋak). Tanamba nu ndek tawi mayenu ande tumba Yosef siluk tuna sulumba kalolai mayenu ande golmbi wakeinaig tuku tumba nu tuku ŋinfok mbolŋge birŋeŋ tuna sulumba ⁴³ nu ndek Farao dubiknu tuku karis mayenu ta tumba Yosef tuna le nu tambi likina. Kame mbal nane ŋgumbeyumba kumbaŋge saki-naig: Ndin kusrewap o, ndin kusrewap o ŋginaig. Maŋau ta mbolŋge Farao nu Yosef tumba Isip kilke ŋakmba tuku gabat suŋgo pilna.

⁴⁴ Kile Farao nu ndek Yosef sana: Ye gabat suŋgo Farao ye ne sanet. Isipnu tanŋo kame nane nanŋine nzalimbi maŋau afu ke nda. Nane maŋau ande kam idusmba ne kusnanuwaig le ne woka ta nane maŋau ta kamŋgaig ŋgina. ⁴⁵⁻⁴⁶ Tanamba nu Yosef tuku nyu kitek tuna ta Safenat-Paneya ŋgina sulumba nu pino ande tumba Yosef tuna le tina. Pino ta nyunu Asenat. Mam nuŋe nyunu Potifera. Nu Heliopolis tumbran suŋgo tuku pris minna. Yosef nu yar 30 ŋak minna sulumba Farao tuku piro tugu pilna. Nu Farao kusremba Isip tuku ma tugu ŋakmba mbol likina.

⁴⁷ Yar magenu 7 ta sinamŋge kilke nyamaganŋge ndo kumuŋgina le ⁴⁸ nu nyamagan ta kilmba tumbran ŋakmba tuku nyamagan wandek sinamŋge patike likina sulumba tumbran mindek sinamŋge wit yeki yeki kile-wandek ke likina. ⁴⁹ Yosef nu wit suŋgomba maŋgurkina ta burnu kumuŋ kuga piyalŋge fulbul minig tanaŋ.

⁵⁰ Guba tuku ait ta pro ndamba minna le Yosef piyo nuŋe Asenat nu kiŋo armba kile-patikina. ⁵¹ Tanana le Yosef ndek sakina: Kuate nu ye sinzanyina le ye yiŋe piti ŋakmba yiŋe ndare tuma tuku maŋau

ŋaigonu ta ŋakmba gilaingen ŋgina. Ta tuku nu nuŋe kiŋo mulum ta nyunu Manase* ŋgina. ⁵² Tanamba nu maŋ lato sakina: Ye kilke piti ten te mbolŋge Kuate nu kiŋo te ye sat ŋgina sulumba kiŋo arnu ta nyunu Efraim† ŋgina.

⁵³ Kile yar 7 nyamagan ŋak ta kuganaig le ⁵⁴ yar 7 guba tuku ait Yosef tuku pasa kumba tugu pilna le kilke ŋakmba guba suŋgo te-silikinaig. Isip kilke mbolŋge ndo nane nyamagan ŋak minnaig.

⁵⁵ Tanamba minnaig ma ma Isip mbal nane mata guba suŋgo tinaig sulumba Farao tugum kumba sanaig: Sine nyamaganmbi turka ŋginaig le nu ndek nane saniŋgina: Tane Yosef tugum kape le ndanmba satinguwa ndeta tanamba kap ŋgina.

⁵⁶ Guba ta kile suŋgo ŋayomba Isip ma tugu ŋakmba kumuŋgina le Yosef nu ndek nyamagan wande ŋakmba talke likina le Isip mbal nane pro wit piyawaw likinaig. ⁵⁷ Kilke ŋakmba guba suŋgo tinaig tukunu kilke tugu ŋakmba nane mata wit piyawam tuku Isip kilke mbol Yosef tugum prowe likinaig.

42

Yosef aba kat nuŋe wit piyawam Isip kilke mbol kinaig

¹ Kile Yakob Isipŋge wit minnaig ta isna sulumba nuŋe kiŋo kat nuŋe saniŋgina: Ndanam saka tane guba tuku ri ndamba ake minig? ² Isipŋge wit minig ŋga sakade le iset. Tane kumba ka afu piyawap. Kuga ta sine gubanu kumamŋgig ŋgina. ³ Tanakina le Yosef tuku aba kat nuŋe 10 ta tinga wit piyawam tuku Isip kilke mbol kinaig ta ⁴ Yakob nu Yosef tuku mambo nuŋe ndinok Benyamin piti ande te-silikikat ŋga nane ndoŋ pilna le ndakina.

⁵ Kananŋge guba suŋgo prona tukunu Israel tuku kiŋo kat nuŋe mbal afu ndoŋ wit piyawam Isip kilke mbol pronaig.

⁶ Yosef nu Isip tuku gabat suŋgo minna tukunu nuŋge wit ŋakmba kulatka piyamba minna. Ta tuku nuŋe aba kat nuŋe nane

* 41:51: Manase nyu ta tugunu: Mbar gilaingen † 41:52: Efraim nyu ta tugunu: Kiŋo ye sina

pro nu tumailamnge dagol tidronga lokinaig le ⁷ Yosef nu nuŋe aba kat nuŋe kaŋgerka katesena sulumba nu ndek nanenaniŋmba ŋerŋerka pasa saŋgrimbi nane kusnaniŋgina: Tane aniŋge prowaig ŋgina le nane nu sanaig: Sine Kananiŋge nyamagan piyawam tuku te prowig ŋginaig.

⁸ Yosef nu aba kat nuŋe kateseniŋgina ta nane nu kaŋgermba wam lislisnaig le ⁹ nu o buk kiŋatina ta kile idusmba saniŋgina: Tane ma wam katesewam tuku likade. Tumbran ndaŋ ndaŋ nu kame buwam tuku saŋgri kuga ta kaŋgermba likade ŋgina le ¹⁰ nane nu sanaig: O taŋgo suŋgo, taŋamba kuga. Sine ne tuku piro taŋgo ndo. Sine nyamagan piyawam prowig. ¹¹ Sine tugu ndindo ndo. Sine ma wam katesewam tuku li ndakeg. Sine yabri pasa sa ndaka son pasa sakeg ŋginaig kande ¹² Yosef ndek nane saniŋgina: Kuga. Tane sine tuku kilke tugu te ndaŋ ndaŋ nu kame buwam tuku saŋgri kuga ta kaŋgeram prowaig ŋgina. ¹³ Taŋakina le nane ndek sakinaig: O taŋgo suŋgo, sine taŋgo ndindo tuku kutu. Mam nu Kanannu. Sine ŋakmba taŋgo 12 ta sine tuku mambo ande kumna. Siŋgine maib fudiŋ kusregeŋ le mam ndoŋ minit ŋginaig kande ¹⁴ Yosef ndek nane saniŋgina: Ye sakit not ndo. Tane ma wam katesewam tuku likade. ¹⁵ Ye katesewam tuku tane teŋenmba tagotiŋgamŋgit. Ye sonndo Farao tuku nyu mbolŋge pasa saŋgri pilewet. Tane tuku maib taŋgine te nda prowa ta tane ŋakmba maŋ luka taŋgine tumbran kine nda. ¹⁶ Tane tuku ande luka kumba ka maib taŋgine tumba te prowa. Tane afu ŋakmba muli wande kape le tane son sakade e ko yabrikade ta ye kaŋgeramŋgit. Ye siŋka Farao tuku nyu mbolŋge saket. Maib taŋgine nda prowa ta ye kila tane ma wam katesewam tuku likade ŋgina. ¹⁷ Nu taŋamba sake denpurmba nane kilmba muli wande sinamŋge patikina le ait keŋmba minnaig.

¹⁸ Ait keŋnu mbolŋge Yosef ndek nane saniŋgina: Ye Kuate kunnemŋge minmba nu tuku nyu kurauket tuku. Tane ye tuku miŋge dubiwap ta tane maye minamŋgaig. ¹⁹ Tane son pasa sakade ndeta tane tuku ande muli wande sinam teŋge minwa le

tane afu ŋakmba taŋgine wit piyanaig ta kilmba ka taŋgine kuasmbi gubak tawondo minig ta niŋgap. ²⁰ Taŋamba taŋgine maib taŋgine fudiŋ ta tumba ye tugum prowap. Taŋawap le ye tane son sakade ta kaŋgermba ye tane baletiŋge nda ŋgina.

²¹ Taŋakina le Yosef aba kat nuŋe naŋgine naŋgine teŋenmba sakinaig: Son. Sine siŋgine miron siŋgine maib tumba ŋayo siligeŋ le nu wamdus fagka sarsarka ye turyap e ŋgina ta sine ismba nda isanu sukgeŋ. Wam ta tuku kile sine piti teg ŋginaig. ²² Taŋakinaig le Ruben ndek sakina: Ye o buk satiŋgen: Siŋgine maib ŋayo sili ndawap ŋgen ta tane ye tuku pasa nda isnaig. Kile ndare ta lafunu piti teg ŋgina.

²³ Yosef nu nane tuku pasa ta kagmanŋa minna ta aba kat nuŋe nane katese ndanaig. Ta ndaŋam? Yosef nu nane ndoŋ Hibru pasa ndatina. Nane pasatanu le pasa mbilam taŋgo andeŋge pasa mbilmba Yosef aba kat nuŋe saniŋganu.

²⁴ Kile Yosef nu nane kusreka ka malm-bikina. Nu malmbi denpurmba maŋ pro nane ndoŋ pasatumba minna sulumba Simeon madimba aba kat nuŋe tumailamŋge ndaleka kusnaig.

Yosef aba kat nuŋe luka Kanan kinaig

²⁵ Kile Yosef ndek nane afu wam pagukina le nu tuku pasa dubimba aba kat nuŋe tuku bek ta wit fuluknye likinaig sulumba nane tuku ndametiŋ mata luka wit bek sinam taŋge sigrikinaig. Taŋanaig sulumba nyamagan afu ndinŋge nyam tuku turmba niŋginaig. ²⁶ Taŋanaig le aba kat nuŋe nane wit piyanaig ta kilmba naŋgine doŋki kame mbolŋge patikinaig sulumba kinaig kumba ka ²⁷ furirna le kinyanu ma ande mbol promba nane tuku ande nuŋe doŋki tuku nyamagan kilam saka nuŋe bek talka mambilna kande nuŋe ndametiŋ bek sinam taŋge minnaig le kaŋgerkina. ²⁸ Kaŋgerkina sulumba aba kat nuŋe wika saniŋgina: Ai te. Ye tuku ndametiŋ luka sigrikaig te ŋgina. Taŋakina le nane wamdus fulilka kuru-kuruka naŋgine naŋgine sakinaig: i ... Kuate nu ame maŋau sine mbolŋge teŋenmba kat ŋginaig.

²⁹ Nane ndek kumba ka Kanan kilke mbol promba mam nanjine tugum kinaig sulumba wam njakmba ta nu kubeu tumba sakinaig: ³⁰ Isip tuku gabat sunjo ta njerjerka pasa sanjrimbi sine ndon pasatina sulumba tane ma wam katesewam tuku likade ngina le ³¹ sine lafumba sakigenj: Sine ma katesewam tuku mbal kuga. Sine son pasa ndo sakeg. ³² Sine tanjo ndindo tuku kutu. Sine njakmba tanjo 12 ta mambo ande kumna le sine tuku maib fudinj kile mam ndon Kananjge minit nga sagenj le ³³ tanjo ta nu sakina: Tane son sakade e ko kuga ta ye kanjeramngit. Tane ande ye ndon minwa le tane afu njakmba wit kilmba ka tanjine kuasmbi gubak tawondo minig ta ningap. ³⁴ Tanjamba tanjine maib tanjine tumba ye tugum prowap le tane ma katesewam tuku mbal kuga tane son pasa sakade ta ye kanjeramngit. Tane tanjapaw le ye tanjine aba tanjine paska luka tane tinji le tane tenge ndo nyamaganj piyamba minap nga sasingina nginaig.

³⁵ Nane tanjamba mam nanjine sanaig sulumba nanjine bek wit njak ta kutunimba nanjine pale fat yimyam ndametinj njak njak ta kanjerka mam nanjine ndon kuru kuru sunjo tinaig sulumba ³⁶ mam nanjine ndek sanjina: Tane ndanam saka yinje kinjo kame njakmba kile-ngisikade e? Yosef buk ngisikina. Simeon kile manj ngisikat. Kile tane manj Benyamin tumba kambim tuku sakade. Ye sonndo piti sunjomba kile-sigliket ngina.

³⁷ Tanjakina le Ruben ndek mam nuje sana: O mam, ne isa. Ye Benyamin nda tumba ne tugum luka prowi ndeta ne yinje kinjo ar ta bale fara. Sine kumba yenje Benyamin kulatki sulumba manj luka ne tugum prowamngit ngina le ³⁸ Yakob nu sana: Yinje kinjo ta tane ndon kine nda. Aba nuje buk kumna. Kile nu nuje ndo minit. Nu mata ndinje piti ande te-silikikat. Ye buk saibo pilen. Nu kumwa ta tane ye tuku ngamungal kuerkap le ye wamdus tatrakuwa le kumamngit ngina.

43

Yosef aba kat nuje nane Benyamin tumba luka Isip kilke mbol kinaig

¹ Kile Kananjge guba ait ta sunjokina le ² Yakob tuku kuasmbi wit Isipnjge kilnaig ta buk nye suglukinaig sulumba Yakobnjge kinjo kat nuje kukulningina le manj luka nyamaganj piyawam tuku Isip kuwaig ngina. ³ Tanjakina le Yudanje nu sana: Mam, sine buk ne pasa sanigenj ta Isip tuku gabat sunjo ta nu sine kanjerka njerjerka pasa sanjrinu sasingina. Nu sakina sine maib tumba kine ndakube ta nu sonndo sine kanjerke nda. ⁴ Ne singine maib fudinj ta ngail ndaka ta sine manj kumba ka ne tuku nyamaganj afu piyaningamngig. ⁵ Kuga ta sine kine nda. Isip tuku gabat ta nu buk sakina sine maib nda tumba kab ta nu sine kanjerke nda nga mam nuje sana.

⁶ Tanjakina le Israel ndek sakina: Tane ndanam tuku gabat sunjo ta mambo tanjine tuku sanaig le ye kile piti sunjoyate ngina le ⁷ nane ndek nu sanaig: Tanjo ta nu sine kusnasimba lok ndeka minna sulumba nu sine tuku tugu mata kusnanjina le sine manjau ke fugugenj. Ne tuku mata kusnanjina. Nu tenjenmba sakina. Tane mambo tanjine ande minit e ko kuga ngina. Tanjakina le sine nu sagenj. Nu singine mambo tumba nu tugum kambim tuku ta sine kila kande nu sa ndagenj kande nginaig.

⁸ Tanjakinaig sulumba Yuda nu manj mam nuje sana: Mam, Benyamin sine ndon kukula le yenje kulatki. Ne tanjawa le sine kile ndo kanjig. Tanjamba sine gubanu kume nda. ⁹ Ye nu kulat maye ndamba luka tumba pro ndawi ndeta piti ta ye mbolnje minmba minamngat. ¹⁰ Sine dal ndakigenj kande sine buk Isip kilke mbol kumba lukam argenj kande ngina.

¹¹ Tanjamba sana le Mam nanjinenje nane sanjina: Tanjamba ndeta tane singine nyamaganj magenu kikonu afu kilmba sigrika gabat sunjo ta tambim tuku kilmba kape. Grep alonu pagranu, nguimzanj kulenu, aganj ndende mundur magenu afu ta njakmba kilmba kape sulumba kanair alonu pistasio le amon afu turmba kilmba kumba nu tape. ¹² Tane ndametinj soj ambonga nyamaganj tuku kilnaig ta kilmba manj nyamaganj kitek tuku ta ulendimba kilmba manj luka kape. Nane mbarmba ndametinj ta luka sigrikinaig

inde. ¹³ Mambo tanjine te tap sulumba pitik tango ta sota luka kape. ¹⁴ Kuate Sangri Nayo nunge tango ta wamdus biye mbilwa le nu tane sinatinjmba Benyamin nale aba tanjine ande ta turmba man patikuwa le luka prowap. Yinje kiyo kame njakmba njgisikuwaig ndeta tanaig ta Kuate nunje aganj ngina.

¹⁵ Tanjakina le Israel tuku kuasmibi nane Isip gabat tuku gare tambim tuku aganj ndende ta kilmba ndametinj armba ta turmba kilmba Benyamin tumba Isip kilke mbol kinaig ka tanje Yosef tugum pron-aig. ¹⁶ Yosef nu ndek mambilmba aba kat nunje Benyamin turmba kanjerka nunje wande kulatkanu tango ta sana: Ne tango kame te kilmba yinje wande mbol kaye. Nane ki mbol ye ndon isukusamnjig. Ne kumba ka aganjmor ande balemba kuapika ngina. ¹⁷ Tanjakina le piro tango ta Yosef pasatina ta kumumba kina. Nu nane ta kilmba Yosef tuku wande mbol kinaig le ¹⁸ nane kuru-kuruka tenenmba idusnaig: Ndametinj buk nyamaganj piyagenj ta luka sigrikinaig ta tuku sine kilmba wande te mbolnje patikate inde. Ngilainje nane sine ndonj kame bumba sine tuku donki kil-amnjaig. Tanjawaig le sine nane tuku piro tango tananj minamnjig nga idusnaig.

¹⁹ Tanjamba idusmba nane kumba ka Yosef tuku wande kulatkanu gabat ta tugum kumba sanaig: ²⁰ O tango sunjo, sine buk pro tenje nyamaganj piyagenj sulumba ²¹ kumba ka furirna le kinyam saka ndinje sine bek minjenu talka sine sinjine ndametinj ta njakmba kanjerkigenj. Kile sine ndametinj ta man kilmba lukig sulumba ²² ndametinj kitek afu turmba nyamaganj piyawam tuku kilmba prowig. Imanje ndametinj ta luka sigrikina ta sine gilai nginaig. ²³ Tanjakinaig le piro tango tanje ndek nane saninjina: Tane ta tuku kuru-kuruka wamdus sunjo te ndakap. Tane tuku Mbara, mam tanjine tuku Mbaranje manau ta kina kande. Tane tuku ndametinj ambokok ta yenje buk kilen ngina. Tanjamba nu kumba ka Simeon tumba prona.

²⁴ Kile nu ndek nane kilmba Yosef tuku wande sinam kina sulumba nu kule kilmba nane ninjina le kupe minyanjinaig.

Tanjanaig le nu donki kame ta nyamaganj ninje likina le nyinaig. ²⁵ Tanjamba nane ki mbol Yosef ndon isukusam tuku pasa ta ismba nane Yosef gare tambim tuku aganj ndende kilmba pronaig ta kilmba kuaneka ²⁶ wande mbol tanje minnaig le Yosef prona le nane gare tambim tuku aganj ndende ta kilmba Yosef tugum kinaig sulumba nu tugumnje dagol tidronja lok-inaig le ²⁷ Yosef ndek nane kusnaninjina: Tane njakmba mage minig e ko kuga ngina sulumba man lato kusnaninjina: Mam saibo tanjine buk ye sayinaig ta nu maye minit e ngina le ²⁸ nane nu sanaig: Ne tuku piro tango sine tuku mam ta maye minit njinaig sulumba man dagol tidronja nu tugum tanje lokinaig.

²⁹ Kile Yosef nu mambilmba mambo nunje Benyamin kanjermba sakina: Tane tuku mambo fudinj tane buk ye sayinaig ta not e ngina sulumba man sakina: O kiyo, Kuate nu ne make pilmba sinzanjuwa ngina. ³⁰ Tanjakina sulumba Yosef nu mambo nunje tuku wamdus tatruga njin tugu malmibi prona le nu nane kusreka nunje wande sinam kumba kuirka malm-bikina. ³¹ Malmbike denjurmba nu tumail pasi minyanjina sulumba njgamunjal wamdus tatruginj ta tomba luka nane tugum prona sulumba nunje piro tango kame ta saninjina le nyamaganj wakeika patikinaig. ³² Nane Yosef tuku nyamaganj kilmba mbain inum mbolnje patikinaig sulumba aba kat nunje tuku nyamaganj ta mbain inum mbolnje patikinaig. Isip mbal afu Yosef ndon minnaig ta nane mata mbain yamoknje isukusnaig. Ta ndanam? Isip mbal nane Hibu mbal talaninjmba ake aganj tananj nga nane ndonj tuma isukuse ndakanu.

³³ Yosef tuku aba kat nunje ta nane isukusam tuku mbili mbolnje ina kat nanjinenje kile-patike likinaig ta kumumba nane kile-minyokinaig. Kiyo mulum mbolnje kumba ka kiyo njgrimbi mbolnje tinjina. Tanjanaig le nane manau kinaig ta kanjermba nane nanjine nanjine munju kanjerka wamdus sulumba minnaig. ³⁴ Tanjamba minnaig le piro tango kame ta nane nyamaganj afu Yosef tuku isukusanu mbili mbolnje patikinaig ta

kilmba pro nane niŋginaig sulumba nane Benyamin tuku nyamagan ŋunŋomba tanŋo 5 tuku nyamagan taŋaŋ patikinaig. Taŋamba nane Yosef ndoŋ isukusmba kule nyumba gare-gareka minnaig.

44

Murko ŋgisikina

¹ Nane isukuse denŋurnaig sulumba Yosef nu wande kulatkanu gabat ta wam pagumba sana: Nane kambim tuku ta idusmba nyamagan fuluknye niŋmba nane tuku bek nduik nduik sinamŋe ndametin ta mata luka sigrika. ² Taŋawa sulumba ye tuku murko silwa ta tumba kiŋo ŋgrimbik ta tuku bek sinam siriwa sulumba ndametin wit piyawam tuku ta turmba sigrika ŋgina. Taŋakina le Yosef tuku piro tanŋo ta nu taŋamba ndo kina.

³ Mafena le maratukuk tinŋa piro tanŋo tanŋe nane kukulniŋgina le nane doŋki kilmba kinaig. ⁴ Nane tumbraŋ ŋunŋo ta kusremba masken ndakumba minnaig le Yosef nu wande kulatkanu gabat ta kukulmba sana: Ne paten tinŋa nane kuasmbi kagig ta ŋgumnem dubika kaye. Ne kumba ndinŋe nane kaŋgerkumba ndeta teŋenmba saniŋga: Ndanam tuku tane maŋau mayenu kig ta idus ndamba maŋau ŋayonu kaig? ⁵ Tane ndanam saka yiŋe gabat tuku murko silwa ta kuayar taig? Nu murko tambu kule nyate tuku. Murko tambu maŋau ŋgumneŋga prowam tuku katesete. Ne ka taŋamba nane saniŋga ŋgina.

⁶ Yosef tuku piro tanŋo ta kumba ka ndinŋe nane kaŋgerkina sulumba nu Yosef tuku pasa ta nane saniŋgina le ⁷ nane ndek sakinaig: O gabat ŋunŋo, ne ndanam tuku ŋerŋerkate? Sine maŋau ande taŋawam kumuŋ kuga. ⁸ Sine ndametin o buk bek sinamŋe kaŋgerkigen ta kilmba luka Kanan kilke mbolŋe proŋen ta ne kila. Ne ndanam sine gabat naŋe tuku silwa ko gol kuayarig ŋga iduste? ⁹ O gabat ŋunŋo, ne murko ta ima tuku bek sinamŋe kaŋgermba tumba ndeta nuŋe ndo kumwa le sine ŋakmba ne tuku piro tanŋo taŋaŋ minbe ŋginaig. ¹⁰ Taŋakina le piro tanŋo ta lafumba saniŋgina: Tane sakade ta maye

ta ye ima tuku bek sinamŋe murko ta te-siliki ta nuŋe ndo ye tuku piro tanŋo minwa le tane afu ŋakmba luka kape ŋgina.

¹¹ Taŋakina le nane pitik ndo nanŋine bek kame ta paska ibenŋe patike likinaig sulumba nane bek miŋgnu talke likinaig. ¹² Taŋanaig le Yosef tuku piro tanŋo ta nu murko ta bek mindek sinamŋe sotina. Nu kiŋo mulum ta tuku bek sinamŋe tugu pilmba kumba ka kiŋo ŋgrimbik mbolŋe tinŋina. Taŋamba Benyamin tuku bek sinamŋe murko ta te-silikina. ¹³ Taŋana le aba kat nuŋe ta nane ndek wamduŋ pi-tiniŋgina le nane nanŋine tawi ta ŋakmba kat fetfetmba agaŋ ndende ŋakmba doŋki mbol patika luka Isip kinaig.

¹⁴ Taŋamba Yuda nane luka kumba ka Yosef tuku wande mbol pronaig. Yosef nu wande mbol tanŋe minna le nane kumba ka nu tugum promba nu tuku tumailamŋe lokinaig le ¹⁵ Yosef nu nane saniŋgina: Tane ndanaig? Tane idusde ye wam kuirok minig ta ye kila palmbim kumuŋ kuga ŋga idusde e ŋgina. ¹⁶ Taŋakina le Yuda lafumba nu sana: O gabat ŋunŋo, sine ndanmba pasa lafube? Sine ndanmba mbar te lafumba wakeibe? Kuatenŋe sine tuku une ta buk te-mayokat. Ta tuku o gabat ŋunŋo, tanŋo murko tat tanŋe ndo nu ne tuku sanzal mine nda. Sine ŋakmba ne tuku piro tanŋo taŋaŋ minamŋig ŋgina. ¹⁷ Taŋamba sana le Yosef ndek sakina: Kuga. Ye taŋamba ke nda. Tanŋo murko tat ta nuŋe ndo ye tuku sanzal minwa le tane afu ŋakmba luka mam tanŋine sota kape. Ye tane ndoŋ pasa kuga ŋgina.

Yuda nu Benyamin tuku ma tumba sanzal minam tuku sakina

¹⁸ Taŋakina le Yuda ndek Yosef tugum kina sulumba sana: O gabat ŋunŋo, ne Farao suk minit. Ne ye tuku gubra te ndaka ye tuku pasa te isa. ¹⁹ Ne o buk teŋenmba sine kusnasingina: Tane mam ŋak e ko mambo tanŋine ande ŋak e ŋga kusnasingina le ²⁰ sine lafumba sanigen: Sine mam ŋak. Mam nu saibonu. Maib mbanzonu mata minit. Mam buk saibo pilna sulumba kiŋo ŋgrimbik ta te-pilna. Aba nuŋe ta nu o buk kumna. Kile nu nuŋe ndo ina nuŋe tuku kiŋo minit. Mam nu

tuku kume purte nga sanigen. ²¹ O gabat sungo, ne tenenmba sine sasingina: Tane tangine mambo fudin ta tumba prowap le ye kanjeri ngina le ²² sine ne tuku pasa tenenmba lafugen; Kiŋo ta nu mam kusrewam kumuŋ kuga. Nu mam kusrewa ta mam nu kumamngat ngigen le ²³ ne ndek sakina: Mambo tangine ndaprowa ta ye maŋ tane kanjertinge nda nga sakina. ²⁴ Ne tanakina le sine maŋ luka mam sota kagen sulumba maŋau ne sakina ta ŋakmba mam ndoŋ wam kubegen le nu isna.

²⁵ Tanamba ngumneŋga mam ndek sasingina: Tane maŋ luka kape sulumba nyamagan fudinndo piyamba kilmba luka te prowap ngina le ²⁶ sine nu sagen; O mam, sine maŋ luka kambim kumuŋ kuga. Singine maib fudin te nu sine ndoŋ ndakuwa ta sine gabat ta tuku am mbol prowam kumuŋ kuga. Maib fudin te sine ndoŋ kuwa ta sine kanjig ngigen le ²⁷ mam nu tenenmba sasingina: Yiŋe pino ta nu kiŋo armba ndo kile-patikina ta tane kila. ²⁸ Ande buk ye kusreyina le kile ye nu ndakanjeret. Aŋamor nguikoknge balena le kumna. ²⁹ Tane kile ande te tumba kape le nu kumwa ta tane ye tuku ngamunŋal kuerkap le wamdus tatrukuwa le ye kumamngit. Ye buk saibo pile mayewit nga sasingina.

³⁰⁻³¹ O tanŋo sungo, ye kiŋo te kusremba ake luka mam tugum prowi ta nu maib fudin te ndakanjerwa sulumba kumamngat. Nu tuku ngamunŋal ta ŋakmba kiŋo te mbolnge ndo kume pur mayete. Sine tuku mam nu saibo pile mayena. Sine kiŋo te ndoŋ ndakab ta mam tuku wamdus kuerkuba le nu wamdus tatrukuwa le kumamngat. ³² Ye mata tenenmba mam sawen: Ye kiŋo te tumba luka ne tugum pro ndawi ndeta piti ta ye mbol minmba minwa le kumamngit nga nu sawen. ³³ Ta tuku ye kiŋo te tuku ma tumba tenge ne tuku sanzal mini le ne nu ndo pitaiwa le aba kat nuŋe ndoŋ luka mam sota kuwaig. ³⁴ Kiŋo te ye ndoŋ luka ndakuwa ta ye luka mam tugum kambim kumuŋ kuga. Piti ta ye mam mbol kanjeram mbulit nga Yosef sana.

45

Yosef nu nuŋe ngaro te-mayokna

¹ Yosef nu Yuda pasatina ta ismba ngamunŋal tatrunkina le nuŋe piro mbal am mbolnge parewam fugumba nu ndek wi kuenka sakina: Tane piro tanŋo ŋakmba kilmba kilim kape ngina. Tanamba nu nuŋe ndo aba kat nuŋe ndoŋ minna sulumba nu ndek nane sasingina: Ye Yosefngge. Tane tuku maib tangineŋge ngina. ² Tanakina sulumba Yosef ndek malmbi sunŋona le Isip mbal malmbi ta isnaig sulumba ka Farao tuku wande tuma mbal kubeu ninginaig le isnaig.

³ Kile Yosef ndek aba kat nuŋe sasingina: Ye Yosefngge. Ye tuku mam minit e ko kumna ngina kande aba kat nuŋe nane kuru-kuruka wamdus fagka nu tuku pasa lafuwam fugunaig le ⁴ Yosef maŋ lato sasingina: Tane dirka ye tugum te yalpe ngina le nane dirka nu tugum kinaig le nu ndek nane sasingina: Ye Yosefngge. Ye tane tuku maib tangineŋge. O buk tane ye tumba Midian mbal tugumnge ye piyayinaig le tumba Isip pronaig ta ⁵ kile tane wam o buk ye mbolnge kinaig ta tuku wamdus piti ndatinguwa. Tangine tangine wamdus ndagari ndatinguwa. Tane kumbekaig nga Kuatenge ye tumba te-amboyina. ⁶ Kile yar arnu guba ait sunŋo ma tugu te biyit ta guba tuku yar 5 turmba minig. Tanawa le tanŋo piro mbolnge nyamagan ande tumba nye nda. ⁷ Kuate nu tane kumbekaig nga ye tane tugumnge te-amboyina. Tane ngamuknge sunŋomba abo ŋak minap nga nu tanana. ⁸ Ta tuku tanenge ye pilnaig le ye tumbran te pro ndawen. Kuga. Kuatenge ye pilna le ye te prowen. Nuŋe ndo kina le ye Farao tuku mam nuŋe tanan minet. Yenge ndo nu tuku piro mbal nuŋe wande mbolnge mine likade ta kulatket. Yenge ndo ye Isip ma tugu ŋakmba tuku gabat sunŋo. ⁹ Ta tuku kile tane pitik ndo luka kape ka mam tenenmba sawap: Kiŋo nane Yosef tuku pasa ta tenenmba. Kuatenge ye Isip ma ŋakmba tuku gabat madiyina tukunu ne dal ndaka braindo ye tugum te prowa. ¹⁰ Ne pro Gosen ma tugu tenge ye patuyumba minyoka. Ne, nane kiŋo kame, nane wa kat nane, nane

sipsip meme makau naje aganj ndende njakmba turmba kilmba ye tugum prowa. ¹¹ Ne Gosen ma tugu tenge minyoka le ye ne kulatkamngit. Guba tuku yar 5 turmba minig ta ye ne, naje kuasmbi, naje aganjmor njakmba gubanu ndakumwaig nga iduset. Tane tanjamba ka mam sawap ngina.

¹² Tanjakina sulumba Yosef man lato nane saningina: Tane njakmba yiye aba kame yiye maib Benyamin kile tane ye kateseyade. Ye Yosefngge, ye kile tane ndon pasatet te ka mam sawap. ¹³ Tane ka mam tenenmba sawap. Ye kile Isip mbal ngamuknge nyu sungo njak minet. Wam njakmba tane kanjerkaig ta turmba mam sawap. Tane brainj kape ka nu tumba luka te prowap nga saningina.

¹⁴ Tanjaka saningina sulumba Yosef ndek mambo nuje Benyamin bagailmba malm-bikina le Benyamin mata aba nuje bagail ndinjmba malm-bikina. ¹⁵ Tanjamba Yosef nu ndek aba kat nuje njakmba bagail-ninjmba mumuninjmba nane ndon malm-bikina. Malm-bi denjurna le nane nu ndon pasa-pasakinaig.

¹⁶ Yosef tuku aba kat nuje pronaig pasa ta nane afu ismba ka Farao tuku wande mbolnge sakinaig le Farao nuje gabat sugo nane njakmba pasa ta ismba gareninjina le ¹⁷ Farao ndek Yosef wika sana: Ne naje aba kat naje saninga le nanjine aganj ndende kilmba donki mbol patika luka Kanan kilke mbol kuwaig. ¹⁸ Nane ka nanjine mam nanjine tumba nanjine kuasmbi njakmba kilmba ye tugum te prowaig. Yenge nane kilke ande mayenu ndo Isipnge serningamngit. Tanjawi le nane ma ta mbolnge minmba nyamaganj magenu sungomba kilmba nyumba minamngaig. ¹⁹ Ne nane saninga le Isip tuku karis afu nanjine pino kutu kilmba yalmbim tuku turmba kilmba kuwaig sulumba mam nanjine tumba te prowaig. ²⁰ Nane aganj ndende Kanan kilke mbolnge kusrekamngaig ta tuku wamdus piti ndaninguwa. Ye nane kilke mayenu ande Isipnge serningamngit nga Yosef sana.

²¹ Israel tuku kinjo kat nuje nane Farao sakina tanjamba ndo kinaig le Yosef ndek Farao tuku minje dubimba karis

afu ningina. Tanjamba nu nyamaganj afu ndinje nyam tuku turmba nane ninjmba ²² tawi magenu ndui ndui aba kat nuje ningina sulumba nuje mambo nuje Benyamin ndametinj sonj 30 tuna sulumba tawi magenu 5 turmba kile-tuna. ²³ Tanjamba Yosef nu ndek Isip tuku aganj ndende mage mage mam nuje tambim tuku kilmba donki 10 ta mbolnge patikina sulumba donki 10 afu ta mbolnge wit bret nyamaganj yeki yeki ndinje nyam tuku patikina le turmba kilmba kinaig. ²⁴ Tanjamba Yosef nu aba kat nuje kukulningina le kambim bafunaig le nu ndek wam paguka saningina: Tane kumba ka ndinje kualeyau ndakap ngina.

²⁵ Nane Isip kusremba kumba ka ka mam nanjine Yakob tugum Kanan kilke mbol pronaig sulumba ²⁶ sanaig: Yosef kume ndakina. Kile nu minit. Isip ma tugu njakmba nuje kulatkate nginaig. Tanjakinaig ta pasa ta mam nanjine tuku wamdus ulmba sili ndana. ²⁷ Tanjana le nane Yosef pasa sakina ta njakmba nu kubeu tunaig le nu ismba karis afu nu tumba Isip kambim tuku Yosefngge patikina ta kanjerkina sulumba nu ndek gare-gareka sakina: ²⁸ Sonndo. Ye tuku kinjo Yosef abo minit. Kile ye piti kugatok. Ye kumba ka nu kanjeri sulumba ndo kumamngit ngina.

46

Yakob nuje gageu kilmba Isip kilke mbol kina

¹ Israel nu aganj ndende njakmba kuane denjurna sulumba mam nuje Isak tuku Mbara atraukam Berseba tumbranj kina. ² Furir ta mbolnge nu kinjatanu suk Kuatenje Yakob tugum promba wika sana: Yakob, Yakob ngina le nu woka sakina: Ye minet te ngina. ³ Tanjakina le Kuate nu ndek sana: Ye Kuate. Ye mam naje tuku Mbara. Ne Isip kilke mbol kambim tuku kuru kuru ndaka. Yenge ki le ne tuku wa kat naje tuku kuasmbi tugekamngaig. ⁴ Ye ne ndon Isip kangik. Tanjamba ngumnenja ye ne tuku wa kat naje tuku kuasmbi kilmba manj luka te prowamngit. Yosef nu ne ndon minmba ka ne kuma le nuje ne tuku am tukulningamngat ngina.

⁵ Yakob nu Berseba tumbera kusrena le nuje kiŋo kat nuje nu tumba nanjine kutu kame fonfon nanjine pino kame ŋakmba kilmba karis nane kilam tuku Faraŋge patikina ta mbolŋge patikinaig. ⁶ Tanjamba nane makau kilmba agaŋ ndende afu Kananŋge kilnaig ta turmba kilmba Isip kinaig. Yakob nu nuje kutu kame ⁷ wa kat nuje ta ŋakmba kilmba kina.

Yakob tuku kuasmbi 70

⁸ Israel nuje kuasmbi kilmba Isip kilke mbol kina ta nane tuku nyu nanjine ta tejenmba.

Kiŋo mulum ta nyunu Ruben. ⁹ Ruben tuku kiŋo kame ta Hanok, Palu, Hesron, Karmi.

¹⁰ Simeon tuku kiŋo kame ta Yemuel, Yamin, Ohad, Yakin, Sohar, Saul. Saul nu Kanannu pino ande ndoŋ tinaik.

¹¹ Levi tuku kiŋo kame ta Gesron, Koat, Merari.

¹² Yuda tuku kiŋo kame ta Er, Onan, Sila, Peres, Sera. (Er le Onan nale Kananŋge kumnaik). Peres tuku kiŋo armba. Ande nyunu Hesron ande Hamul.

¹³ Isakar tuku kiŋo kame ta Tola, Pua, Yasub (nyunu ande Yob), Simron.

¹⁴ Sebulun tuku kiŋo kame ta Seret, Elon, Yalel.

¹⁵ Yakob tuku kiŋo kame 6 ta ŋakmba Lea ndoŋ Mesopotamia kilke mbolŋge minmba kile-patikinaik. Nu kulim ande turmba te-pilna ta nyunu Dina. Lea tuku kiŋo kame wa kat nuje ta ulendimba 33.

¹⁶ Gat tuku kiŋo kat nuje ta tejenmba. Sefon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arod, Areli.

¹⁷ Aser tuku kiŋo kame ta Imna, Iswa, Iswi, Beria. Kulim nanjine nyunu Sera. Beria tuku kiŋo kat nuje ta Heber le Malkiel.

¹⁸ Nane 16 ta ŋakmba Yakob tuku ndare. Yakob nu Zilpa ndoŋ Gat le Aser kile-patikinaik. (Zilpa nu piro pino ande Labanŋge kulim nuje Lea tuna tuku).

¹⁹ Yakob piyo nuje Rahel tuku kiŋo armba ta Yosef le Benyamin.

²⁰ Yosef nu Isipnu pino Asenat tina sulumba kiŋo armba kile-patikina ta Manase le Efraim. (Asenat nu Potifera tuku kulim nuje. Potifera nu Heliopolis tuku pris gabat).

²¹ Benyamin tuku kiŋo kat nuje ta tejenmba. Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, Art.

²² Nane 14 ta ŋakmba Yakob le Rahel tuku ndare.

²³ Dan tuku kiŋo ta nyunu Husim.

²⁴ Naftali tuku kiŋo kat nuje ta Yasel, Guni, Yeser, Silem.

²⁵ Nane 7 ta Yakob tuku ndare. Yakob nu Bila ndoŋ Dan le Naftali kile-patikinaik. (Bila nu piro pino ande Labanŋge kulim nuje Rahel tuna tuku).

²⁶ Yakob nuje ndare ŋakmba kilmba Isip kina ta ulendimba 66. Nuje rugan kat nuje ta turmba kilmba kina. ²⁷ Yosef nu kiŋo armba Isipŋge kile-patikina. Ta tuku Yakob tuku kuasmbi ta ulendimba 70 kile Isipŋge minnaig.

Yakob nu nuje gageu ndoŋ Isipŋge minnaig

²⁸ Yakob nu Yuda kukulna le nu ambonja kumba ka Yosef sawa le pro Gosenŋge mam nuje kanjeram tuku ŋgina. Tanjamina le Yakob tuku kuasmbi ka Gosenŋge pron-aig le ²⁹ Yosef nu ismba karis ponga kumba ka Gosenŋge mam nuje te-silikina sulumba nu mam nuje tugum promba pitik ndo mam nuje bagailmba malmbi didika mine kuenna. ³⁰ Malmbi denjurna le Israel ndek Yosef sana: Ye ne abo minit ta kanjernet. Kile ye kumi ndeta maye ŋgina.

³¹ Kile Yosef ndek aba kat nuje mam nuje tuku kuasmbi ŋakmba wam paguka saningina: Ye kile ka Farao tejenmba sawamngit. Yinje aba kame mam tuku kuasmbi Kananŋge minnaig ta kile prowaig. ³² Nane sipsip makau kulatkade tuku. Nane nanjine sipsip makau agaŋ ndende ŋakmba kilmba prowaig nga nu sawamngit. ³³ Farao ndek tane wika kusnatinmba tane ame piro kade tuku nguwa ndeta ³⁴ tane nu tejenmba sawap: O gabat sunjo, sine buk fonfon ndo agaŋmor kulatka pirokigenj ta kile mata sine tanjamba ndo piroka minmba mineg. O buk singine wa mbuŋ kame pirokinaig tanjamba keg. Tane tanjamba sawap ta nu tane mapekuwa le Gosen ma mbolŋge minyokamngaiŋ nga saningina. Ta ndaŋam? Nane Isip mbal agaŋmor kulatkanu mbal

ndon ulendika minam mbulnaig. Ta tuku Yosef nu aba kat nuje tanjamba wam pagukina.

47

¹ Kile Yosef ndek aba kat nuje 5 kilmba kumba ka Farao tejenmba sana: Yiye mam yiye aba kame nane njakmba kile Kanangge Isip prowaig. Nane nangine sipsip makau nangine aganj ndende njakmba kilmba prowaig. Kile nane Gosengge minig ngina. ² Tanjakina sulumba Yosef ndek aba kat nuje 5 ta Farao tuku tumail-amnge kile-tidingina le ³ Farao ndek nane kusnangina: Tane ame pirokade tuku ngina le nane lafumba sanaig: O gabat sungo, sine aganjmor kulatkeg tuku. Singine wa mbun kame nane kinaig tanjamba ndo sine tuturmba keg. ⁴ Guba sungo Kanan kilke mbolnge prona le singine aganjmor isukusam tuku nyamagan mata kuga tukunu sine kilke te mbolnge minyoka pironu tuku prowig. Ta tuku ne woka le sine Gosengge minyokube nginaig.

⁵ Tanjaka sanaig le Farao ndek Yosef sana: Mam naje aba kat naje kile ne tugum prowaig. ⁶ Ma magenu sungomba Isipnge minig. Ne inum te-silika nane serninga le tanje minyokuwaig. Nane Gosengge minyokuwaig ta mata maye. Nane afu aganjmor kulatkam tuku kila magenu njakangerkumba ndeta ne nane madininga le ye tuku aganjmor kuan kulatkam tuku gabat minwaig ngina.

⁷ Tanjakina le Yosef ndek mam nuje tumba Farao tugum kina le kangerna. Tanjana le Yakobnge Farao nyaro tuna le ⁸ nu ndek nu kusnana: Ne kile yar giganmba njak e ngina le ⁹ Yakob nu sana: Ye buk ma tugu sungomba mbolnge rawe tanjo tana kinenumba piti sungomba njak yar 130 kusreken. Yar ta sungomba ndo kuga. Ye tuku yar te yiye wa le mam tuku yar sungomba nane buk rawe tanjo tana minmba likinaik tanjamba kuga nga Farao sana. ¹⁰ Tanjakina sulumba Yakob nu Farao man lato nyaro tumba nu kusremba kina.

¹¹ Kile Yosef nu mam nuje aba kat nuje turningina sulumba kilke ande Rameses ma tugu mbolnge ningina le nane ka tanje

minyokinaig. Kilke ta mayenu ndo Isip ma tugu njakmba liningina. Tanjamba Yosef nu Farao buk sakina ta kumu-kumumba kina. ¹² Yosef nu mara mindek nyamagan mam nuje, aba kat nuje, nangine kuasmbi nane njakmba tuku kumumbi patika ninmba minanu.

Guba tuku ait ta buk sungokina

¹³ Guba tuku ait ta kile sungokina le ma tugu njakmba nyamagan kugana tukunu Isip mbal Kanan mbal nane sangri kugatok minnaig. ¹⁴ Tanjanaig le Yosef nu ndametin Isip tanjo kame Kanan tanjo kame nje wit piyawe likinaig ta njakmba manjurka kilmba Farao tuku wande mbol kina.

¹⁵ Isip mbal Kanan mbal kile njakmba ndametin kuganaig le Isip tanjo pino njakmba Yosef tugum promba sanaig: Ne sine nyamaganmbi turka. Kuga ta sine gubanu kumamngig. Ne sine turnu tuku ndin ande sota. Sine ndametin mata buk kuganaig nginaig le ¹⁶ Yosef ndek nane saningina: Tane sonndo ndametin kuganaig ndeta tanjine aganjmor kilmba ye tugum prowap. Tanjapaw le ye tane nyamagan tingamngit ngina. ¹⁷ Tanjakina le nane ndek hos sipsip meme makau donki kilmba Yosef tugum kinaig le nu ndek nane nyamagan ningina. Yosef nu tanjamba minna le ka ka yar ta kugana.

¹⁸ Yar bailkanu mbolnge nane man Yosef tugum kumba sanaig: O gabat sungo, sine singine piti ne tugumnge yabune nda. Singine ndametin njakmba kuganaig. Singine aganjmor mata ne buk njakmba kilna. Sine kile ne aganj inum tanmbim tuku mine ndakate. Singine ngarosu singine kilke ta ndo minig. ¹⁹ Ne sine pile ndo singa le gubanu kume ndakube. Ne ndin inum sine sinzansingam tuku te-silikam kumun e? Sine tuku kilke mata ake minig. Ta tuku ne sine singine kilke turmba kila sulumba nyamaganmbi sine turka. Ne tanjawa le sine Farao tuku piro tanjo tana minbe le sine tuku kilke mata nunge kilwa. Tanjamba ne sine wit nyam tuku nyamagan tumunu ngukam tuku ta turmba singa. Kuga ta sine njakmba gubanu kumbe le kilke mata baknu ndo minikat nga Yosef sanaig.

²⁰ Guba sungo ta kile sangri tingina le Isip tango pino kilke njakmba Yosef tunaig le piyawe suluna. Tanjana le Isip kilke njakmba Farao tuku ndo minnaig le ²¹ tango pino Isip kilke mbolnge mine likinaig ta mata njakmba Farao tuku piro tango ndo minnaig. ²² Pris kame tuku kilke ta ndo nu piya ndaningina. Ta ndanam? Nane Faraonje piyaningina le nane tamba nyamagan piyamba nyinaig. Ta tuku nu nangine kilke piya ndana.

²³ Kile Yosef ndek tango pino njakmba saningina: Kile tane isap. Ye tane nangine kilke turmba Farao tuku piyawit. Ye kile nyamagan tumunu tane tingamngit ta tane kilmba ka piro mbolnge ngukap. ²⁴ Nyamagan ka magekuwaig le tane nyamagan ta walmba patikumba ndindo tumba Farao tape sulumba bailkamba ta nangine minwaig. Afu ngunu tuku minwaig afu nangine gageu ndon nyam tuku minwaig ngina le ²⁵ nane lafumba sakinaig: O gabat sungo, ne sine tur magekina le sine tuku ande kume ndakina. Kile sine njakmba Farao tuku piro tango ndo minbe nginaig.

²⁶ Kile Yosef ndek tukul pasa ande Isipnge pilna ta tenenmba. Nyamagan piro mbolnge magekuwaig ta tango njakmba walmba patikuwaig. Patikuwaig sulumba ndindo tumba Farao tuwaig le bailkamba nangine minwaig. Tukul pasa ta kile minmba minit. Pris kame tuku kilke ta ndo Farao nu kile ndakina.

Yakob nu nuje kumwa le ngunu tuku Yosef wam paguna

²⁷ Israel nane Isip kilke Gosengje minyoka kiyo kame sunngomba kilepatikinaig sulumba agan ndende mata sunngomba kilnaig. ²⁸ Yakob nu yar 17 Isipnge minna. Nu tuku yar ulendimba ta 147.

²⁹ Tanjamba Israel nu kumam tuku ait fagkina le kamusmba nu kiyo nuje Yosef wika sana: Naje wai tumba ye tuku fel karaukngje pilmba son pasa sangrinu saka sulumba ne ye kulat mayeyumba Isip kilke mbol tenge ye ngu ndaka. ³⁰ Ne ye Isipnge tumba kaye ka yiye ina mam wa kame tugumngje nguka ngina le Yosef ndek pasa

lafumba sakina: Ye ne sakate tanjawanngit ngina. ³¹ Tanjakina le Israel nu ndek sakina: Ne sonndo manau ta kamngat kande pasa ta sangri pilewa ngina le Yosef nu pasa ta sangri pilena le Israel nu ndukuka kinyam mbili mbol tanje Kuate gare pasa tuna.

48

Yakob nu Efraim le Manase nyaro nikina

¹ Minnaig ma ma mara ande nane Yosef sanaig: Mam naje guaze njak nginaig le Yosef ndek kiyo kat nuje ar Manase le Efraim kilmba mam nuje kangeram kina le ² nane ndek Yakob sanaig: Kiyo naje Yosef ne kangernam tuku prowat nginaig. Tanjakinaig le Israel nu sangri tinga kinyam mbili mbolnge minyokina.

³ Yosef ka prona le mam nuje ndek nu sana: Kuate Sangri Nayo nu o buk Kanan kilke Lus tumbranngje ye tugum promba ye nyaro sumba ⁴ sayina: Yenge ki le ne tuku ndare tugeka tango kuasmbi sunngomba mayok kanngai. Ye kilke te sernngi le kilke te nane tuku minmba minamngat nga sayina. ⁵ Ye ne tugum Isip ndapromba minen le piyo naje kiyo armba kile-patikina. Kiyo ar ta ye tuku. Efraim le Manase te ye tuku kiyo kame Ruben le Simeon minik tanjan. ⁶ Kiyo afu ngumnennga Efraim le Manase dubiknu prowaig ndeta ta naje. Ngumnennga kilke fetka kuasmbi yimyam ningam tuku ait ta ne tuku kiyo kame afu tuku ndare ta nane aba kat nangine Efraim le Manase tuku kilke mbolnge minamngai. ⁷ Ye ina naje Rahel idusmba manau te ket. Ye luka Mesopotamia kilke mbolnge ilmba minen le nu ndinngje Kanan kilke mbolnge Efrat tumbran patumba kumna le ye wamdus tatrakina le ye nu Efrat tumbran kambim tuku ndin make mbinge nguken ngina. (Efrat tumbran ta kile Betlehem ngade).

⁸ Kile Israel ndek Yosef tuku kiyo ar ta kangerka kusnangina: Ima tuku kiyo ar te ngina le ⁹ Yosef lafumba sana: Kiyo ar te ye tuku. Ye Isipnge minen le Kuatenge sina ngina le Israel nu sana: Nale kilmba ye tugum te yale le ye nale nyaro niki ngina. ¹⁰ Israel nu buk saibo pilna tukunu nu am nuje mata agan kanger mage ndakina tukunu Yosef nu kiyo kat nuje ar ta kilmba

mam nuje tugum kina le nu ndek nale bagailnikmba mumunikina. ¹¹ Tanjana sulumba Israel ndek Yosef sana: Ye buk idusen ye ne man kanjerne nda nga idusen ta Kuatenge ye sinzanyina le ye kile ne tuku kiño armba kangerket ngina.

¹² Tanakina le Yosef ndek kiño kat nuje ar ta mam nuje tuku fel mbolnge kile-sika mam nuje tuku tumailamnge dagol tidronga lokina sulumba ¹³ Yosef ndek nale tuku wai bigmba wai ndinammbi Efraim biyna le mam nuje tuku wai najam mbolnge tingina. Tanjana le nu Manase ndek wai najammbi biyna le mam nuje tuku wai ndinam mbolnge tingina kande ¹⁴ mam nuje nu wai mbilmba wai ndinam tumba kiño ngimbik Efraim tuku gabat mbolnge pilna sulumba wai najam tumba kiño mulum Manase tuku gabat mbolnge pilna. ¹⁵ Tanamba nu nale nyaro nikina sulumba sakina: Yiñe wa Abraham yiñe mam Isak nale Kuate kumnemnge minnaik. Mbara tanje kiño ar te nyaro nikuwa. Kuate ye mara mindek kulatka tumba te prona le kile minet. Nunje nale nyaro nikuwa. ¹⁶ Nunje Enjel o buk ye piti sunjomba kangerken le kulatkina nunje nale nyaro nikuwa. Ye tuku nyu, yiñe wa Abraham tuku nyu, yiñe mam Isak tuku nyu kiño ar te mbolnge minmba minwaig le nale tanjo kuasmbi sunjomba njak prowaik ngina.

¹⁷ Yosef mam nuje wai ndinam tumba Efraim tuku gabat mbolnge pilna ta nu mbulna sulumba nu mam nuje tuku wai Efraim tuku gabat mbolnge pilna ta biymba te-simba tumba Manase tuku gabat mbolnge palmbim bafuna sulumba ¹⁸ mam nuje sana: Mam, tanamba kuga. Kiño te ta nu mulum. Wai ndinam tumba nu tuku gabat mbol pale ngina kande ¹⁹ mam nuje mbulmba nu sana: Kiño, ye kila. Manase tuku ndare mbolnge mata tanjo kuasmbi sunjokanu prowamngat ta kiño ngimbik te tuku kuasmbi kiño mulum tuku kuasmbi liwamngat. Nu tuku ndare mbolnge tanjo kuasmbi sunjomba prowamngaig ngina.

²⁰ Ki ait ta mbolnge Israel ndek nale tenjenmba nyaro nikina: Israel mbal

tanjo afu nyaro ningam nga tale tuku nyumbi tenjenmba sanungaig: Kuatenge sinzantinguwa le tane Efraim le Manase tanaj minamngaig ngina. Tanamba Israel nu Efraim tumba kiño mulum tanaj te-ambona.

²¹ Kile Israel man Yosef sana: Mine minemba ye kumamngit ta Kuate nu ne ndon minamngat. Nunje ne tumba luka ka wa kat naje tuku kilke mbol kangat. ²² Sekem ma tugu ta kilke mayenu ndo. Ye o buk kame bagimbi tuimbi Amor mbal ndon kame bumba yaiken. Kilke ta ye ne ndo sernet. Ye aba kat naje serninge nda nga Yosef sana.

49

Yakob nu kiño kat nuje nyaro pasa ningina

¹ Kile Yakob nu kiño kat nuje wika saningina: Tane ilmba ye tugumnge mangurkap le ye wam ngumneña tane mbolnge prowamngaig ta satinji. ² Yakob tuku kiño kame, tane njakmba ilmba minyokap sulumba ise tiwap. Tane mam tangine Israel tuku pasa isap nga saningina.

³ Ruben, ne ye tuku kiño mulum tukunu ne ye tuku isu. Ye mbanzo minen sulumba ne kiño mulum te-pilen. Ne sangri sunjo njak. Ye tuku kiño afu nane njakmba ne kumnemnge minig. ⁴ Ne kule sangrinu ndekate tanaj ta ne ye tuku pino ndon kinyna sulumba kiko manau ye sina. Ta tuku ne mambo kat naje te tuku sunjo mine nda.

⁵ Simeon nale Levi ndon wamdus ndindo. Nale kame aganj ndende kilmba tamba manau najgonu kade tuku. ⁶ Ye nale yabuka pasa katik ta ye maye nge nda. Nale gubra tinaik sulumba tanjo bale farnaik tukunu ye nale tuku mangur sinamnge minyokam mbulet. Nale nakile ake sinanj usremba makau pailnu kupenu kat ngurninge likinaik. ⁷ Nale tuku gubra ta pak njayo. Ta tuku piti ta nale kanjerwaik. Ye nale pitaiki le Israel kilke mbol kuwaig sulumba Israel mbal ngamuknge mine likamngaig.

⁸ Yuda, ne tuku tira kame ne tuku nyu te-dungamngaig. Ne naje ngeue mbal njinfokmbi biye likamngat. Ne tuku tira

kame ta ne tugumŋe lokamŋgaig. ⁹ Yuda nu laion tanaŋ. Nu agamŋmor balemba luka nuŋe kuirkate burok sinam ta kumba nuŋe ngaro wakeimba kinyit le andeŋge nu kuanemba koronŋ ndate. ¹⁰ Nu nuŋe ndare kame ndonŋ gabat suŋgo tuku ndumndum biymba minmba minwaig le gabat suŋgo ande prowa le tanŋo kuasmbi ŋakmba nu tuku miŋge kumnemŋge minamŋgaig. ¹¹ Yuda nu nuŋe donŋki fatnu muli ŋak grep muli mayenu mbol kusit sulumba nuŋe tawi ta grep kulenu gurgur ndare suk tambi minyanŋgate. ¹² Nu grep kule nyate le amnu gurkade. Nu amo nyate le maketiŋ kaukauknu ndo.

¹³ Sebulun nu piyalŋge yu make mbolŋge minamŋgat. Piyal nuŋe ta wanŋ tuku kundu magenu minamŋgaig. Nuŋe kilke make mbolŋge kumba ka Sidon tumbraŋge tiŋgamŋgat.

¹⁴ Isakar nu donŋki kareŋnu tanaŋ ake sinaŋ pale kame ngamukŋge kinymba minit. ¹⁵ Nu kilke mayenu mabtam tuku kaŋgerte ta nu isu maramba agamŋ ndende kugrakate sulumba sanzal tanaŋ piro kareŋkate.

¹⁶ Dan nu nuŋe kuasmbi kulatkamŋgat. Kuasmbi ta nane Israel tuku kuasmbi ŋakmba tanaŋ minamŋgaig. ¹⁷ Nu kame mbenŋ tanaŋ ndin make mbiŋge minamŋgat. Nu patenŋa hos kupenu makete le tanŋo hos mbolŋge minyokate ta nu bariŋga ndekate ngina.

¹⁸ Tanjakina sulumba nu ndek sakina: O Sunŋo, ne ye ta nga ye tairŋget ngina.

¹⁹ Tanjamba nu maŋ lato sakina: Kuaryar tanŋo kame afu Gat ndonŋ kame tiŋgamŋgaig. Tanjawaig le Gatŋge mbilka pani farka nane yokerkamŋgat.

²⁰ Aser tuku kilke mbolŋge nyamaganŋ mayenu prowamŋgat. Aser nu nyamaganŋ mayenu kikonŋnu wakeikuwa ta gabat sugo nane nyam kumuŋ.

²¹ Naftali nu dia tanaŋ nuŋe nzali dubimba likate. Nu tuku kutu magenu ndo.

²² Yosef nu donŋki nguikok kule make mbiŋge minit le hos nguikok tabe kumnemŋge minit tanaŋ. ²³ Nuŋe ngueu mbal nane nu ndonŋ kame ngayomba nu tuimbi koronŋwaig ta ²⁴ nanŋine tui ta ngurke

likamŋgaig. Yakob tuku Mbara sanŋgrinu tanŋe nanŋine wai baklel serniŋgamŋgat. Kuate nu Israel mbal tuku Kulat Tanŋo mayenu. ²⁵ Mam nane tuku Mbara nu Sanŋri Nayo. Nuŋe ne turnumba nyaro tinit. Nyaro magenu suŋgomba ne mbolŋge minamŋgaig. Samba mbolŋge sawe nyaro ŋak ndeka minamŋgat. Kilke sinamŋge kule nyaro ŋak minmba minamŋgat. Kiŋo kame suŋgomba kile-patikam tuku nyaro pino kame mbolŋge minamŋgat. Agamŋmor tuku nyaro paŋgarnu kame mbolŋge minamŋgat. ²⁶ Wit le plaua botnu prowam tuku nyaro, tabe ambokok tuku nyaro, tabe minmba minam tuku nyaro ta ŋakmba Yosef mbolŋge minwaig le nu aba kat nuŋe minig tanaŋ mine nda.

²⁷ Benyamin nu age nguikok agamŋmor bale farte tanaŋ. Maratukuk furiram nu agamŋmor bale farniŋmba nyate ngina.

²⁸ Yakob nu tanjamba Israel tugu 12 ta tuku saniŋgina sulumba nyaro nduik nduik kiŋo kat nuŋe niŋgina.

Yakob nu kumna le ngukinaig

²⁹ Tanjamba Yakob nu maŋ kiŋo kat nuŋe wam paguniŋmba saniŋgina: Mine minemba ye ka kumanu mbal tuku tumbraŋge yiŋe wa mbuŋ kame kaŋgerka nane ndonŋ minamŋgit. Tane ye tumba ka ndame burok Hitnu tanŋo Efron tuku kilke mbolŋge minit ta sinamŋge wa mbuŋ kame ndonŋ palpe. ³⁰ Ndame burok ta Makpela Mamre tugumŋge Kanan kilke mbolŋge minit. Abraham nu o buk ndame burok ta kilke ta turmba mindesiŋ ngunu tuku Hitnu tanŋo Efron tugumŋge piyana.

³¹ Nane o buk Abraham le piyo nuŋe Sara tanŋe ngukinaig tuku. Ngumneŋga maŋ Isak nale piyo nuŋe Rebeka kilke ta mbolŋge ngukinaig. Ye mata ina tanŋine Lea kilke ndui ta mbolŋge nguken. ³² Abraham nu Hit mbal tugumŋge kilke ta ndame burok ta turmba piyana. Tane ka tanŋe ye ngukap nga saniŋgina. ³³ Yakob nu kiŋo kat nuŋe wam paguniŋge denŋpurmba nu maŋ mbilka kinyna sulumba kumna.

50

¹ Kumna le Yosef ndek mam nuŋe tuku tumail mbol loka malmbika mam nuŋe

mumuna sulumba ² mam nuje tuku mindesin ta me ndanguwa nga nane afu saningina le mindesin ta ail najr afu kilmba pisnenaig. ³ Nane piro ta kumba minnaig le ait 40 kuganaig. Piro ta tuku ait tanjamba madinaig tuku. Tanjanaig le Isip mbal nane ki ait 70 Yakob malmbimba minnaig.

⁴ Yosef mam nuje kumna ta tuku kuamel kugana le nu Farao tuku gabat sugo ta saningina: Tane kumba Farao sawap. ⁵ Yosef nu tejenmba sakat. Mam nu kumam bafuna sulumba nu ye sayina ye nu tumba ka Kanan kilke mbolnge mindesin palmbim tuku ma nuje buk wakeina tuku ta mbolnge ngukam tuku ngina. Nu tanjamba ye sayina le kile ye mam tumba kumba ka ngukumba luka prowet nga sakate. Tane ka tanjamba Farao sawap ngina. ⁶ Nane kinaig ka Farao sanaig le nu lafumba sakina: Mam naje buk sakina tanjamba tumba kaye sulumba nguka ngina.

⁷ Tanjakina le Yosef nu mam nuje tumba ngukam kina le Farao tuku piro tango kame, nu tuku gabat kame, Isip tuku mage mage nane njakmba Yosef ndonj kinaig. ⁸ Yosef tuku kuasmbi, nu tuku aba kat nuje, mam nuje tuku kuasmbi ta nane njakmba nu ndonj kinaig. Nanjine kiyo kame fonfon sipsip meme makau ta njakmba ndo Gosen kilke mbolnge kusrekinaiig le minnaig. ⁹ Karis kame tango kame hos mbolnge likade tuku ta nane njakmba kuasmbi sunjo Yosef ndonj kinaig. ¹⁰ Tanjamba nane wit baurnganu tuku ma tugu Yordan kule make mbol pronaig sulumba ninanka malmbi ngumbeyunaig. Tanjamba Yosef nu ait 7 mam nuje kumna ta tuku malmbika minna.

¹¹ Nane malmbi ngumbeyunaig le Kanan mbal nane kanjerka sakinaig: i ... Isip mbal si nanjine manjambi malmbi ngumbeyu sunjokade nginaig. Ta tuku nane ma ta nyunu Abel-Misraim ... nginaig.

¹² Yakob tuku kiyo kame mam nanjine buk saningina tanjamba ndo kinaig. ¹³ Nane mindesin nuje tumba Kanan kilke mbol kinaig sulumba Makpela Mamre tugumnge ngukinaig. Abraham nu buk Hitnu tango Efron tugumnge kilke ta piyana tuku. ¹⁴ Yosef nu mam nuje ngukina sulumba nu manj aba kat nuje tango

kuasmbi njakmba nu ndonj ilnaig ta ndonj luka Isip kinaig.

Yosef nu aba kat nuje tuku kuru kuru kile-ibenjina

¹⁵ Mam nanjine kumna le Yosef tuku aba kat nuje nane ndek sakinaig: Sine buk manjau njayonu Yosef mbol kigenj. Kile Yosef nu gubrawa sulumba manjau kigenj ta lafumba sine mbol kamngat kande nginaig. ¹⁶ Tanjamba nane tango ande kukulnaig le Yosef tugum kina sulumba sana: Aba kat naje nane tejenmba sakade. Mam naje kume ndakina sulumba ¹⁷ nu tejenmba sasingina. Tane tejenmba Yosef sawap. Aba kat naje nane o buk ne mbolnge manjau njayonu kinaig. Ta tuku ye ne sanet. Nane ne mbolnge mbarmba unekinaig manjau ta gilainga. Mam nu tanjamba sakina. Sine mata mam naje tuku Mbara kumnemnge mineg. Ta tuku sine mata ne saneg. Sine tuku mbar ta gilainga nginaig. Aba kat naje tanjamba sakade nga Yosef sana le nu pasa ta ismba malmbikina.

¹⁸ Kile aba kat nuje nane Yosef tugum pronaig sulumba truk ka sanaig: Sine ne tuku piro tango tanjan minamngig nginaig le ¹⁹ nu ndek nane saningina: A ... tane kuru kuru ndakap. Ye Kuate tuku ma tam kumuŋ kuga. ²⁰ Tane buk pasa katmba manjau njayonu ye mbol kinaig ta Kuateŋge manjau ta mbilmba kina le manjau mayenu prona. Ta tuku tango pino sunjomba kume ndaka kile abo minig. ²¹ Ye tane satinjet. Tane kuru kuru ndakap. Ye sinjka tane tangine kiyo kame turmba kulatka minamngit ngina. Nu tanjamba saninjmba nane tuku wamdus kuru-kurukinaig ta wamdus kile-ibenjke ningina.

Yosef nu kumna

²² Tanjamba mam nuje tuku kuasmbi nane Yosef ndonj Isip kilke mbolnge minnaig ma ma Yosef nu yar 110 kusrena sulumba nu kumna.

²³ Nu kume ndakina sulumba kiyo nuje Efraim tuku kiyo kame nu tuku wa kat nuje ta turmba kanjerka minna. Yosef wa nuje Makir tuku kiyo kame nane mbuŋ nanjine Yosef tugumnge minmba sugokinaig. Makir nu Manase tuku kiyo nuje.

²⁴ Tanjamba minnaig sulumba mara ande nu aba kat nuŋe saningina: Ye buk kumam patuket ta Kuateŋge tane kulatkamŋgat. Nuŋge kilke tuku pasa sangrinu Abraham Isak Yakob nane saningina ta ŋgumneŋga nu tane kilke te mbolŋge kilmba ka kilke ta mbolŋge patinunŋgat ŋgina. ²⁵ Tanjamba Yosef nu Israel kiŋo kame tuku miŋgekiŋge nane pasa sangrinu sakuwaig le nu isam sakina: Kuate nu tane turkam tuku prowa le tane ye tuku isu kilmba turmba kape ŋgina. ²⁶ Tanjamba Yosef nu yar 110 kusremba Isip kilke mbolŋge kumna le nane nu tuku mindesiŋ ail ŋair pisenmba tumba ter sinamŋge pilnaig le minna.

RUT

David tuku mbuṅ mbuṅ nuṅe nyunu Rut

Yosef nu kumna le Israel mbal nane Isip kilke mbolṅge minnaig ma ma nane tuku ndare tugekinaig le Isip mbal tuku gabat sunḡo Faraonḡe Kuate nu Abraham dir pasa sana ta kumumba nane kilmba sanzal piro niṅmba minna. (Mulum Pasa 15.7-16 kaṅgerap).

Taṅamba minna le yar 400 taṅaṅ kinaig le Moses nu prona. Sunḡo nu Farao Isip mbal ndoṅ piti yeki yeki niṅgina le nane Israel mbal pitaikinaig le Mosesṅe nane kilmba Isip kilke kusremba Yu Gurgur pakarka ma baknu mbol kinaig ta nane Kanan kilke mbol kine ndakinaig. Ta ndaṅam? Israel mbal nane Kuate tuku miṅge ṅgurmba maṅau sunḡomba mbarnaig le nu nane kile-ndinka minna le nane sunḡomba kume likinaig.

Taṅamba minnaig ma ma Moses nu kumna le Yosuaṅge Israel mbal kilmba Kanan kilke mbol kinaig. (Aposel 7.17-44 kaṅgerap).

Nane Kanan kilke mbolṅge minnaig le kulat taṅonḡe nane kulatkinaig. Kulat taṅo kame ta tuku nyu kat naṅgine ta Samson Gideon Yefta nane afu turmba.

Elimelek nuṅe gageu ndoṅ kumba Moabṅe minnaig

¹⁻² O buk Israel mbal nane gabat sugo kugatok kulat taṅonḡe ndo Israel kulatka minnaig le guba sunḡo prona. Prona le Yuda kumamṅge Betlehemnu taṅo ande nuṅe piyo nuṅe ndoṅ kiṅo armba ta kilmba guba gagnu kumba ka Moab kilke mbolṅge minyokinaig. Taṅo ta nyunu Elimelek. Piyo nuṅe Neomi. Kiṅo kat nakile ta Malon le Kilion. Naṅgine tumbraṅ mboṅ Efrat.

³ Nane Moab kilke mbolṅge minnaig ma ma Elimelek nu kumna le Neomiṅge ndo kiṅo ar ta ṅak minna.

⁴ Taṅamba minnaig ma ma kiṅo ar ta Moabnu pino kilnaik. Pino ar ta nyu nakile Orpa le Rut. Nane taṅge minnaig ma ma

yar 10 kusreka ⁵ Malon le Kilion mata kumnaik. Kumnaik le ina nakile Neomi nuṅe ndo minna.

Rut nu Neomi ndoṅ Betlehem kinaik

⁶ Sunḡo nu nuṅe mbal Israel nyamaḡaṅ ait mayenu niṅgina pasa ta Neomi nu isna sulumba nu nuṅe rukan ar ta ndoṅ kuaneka Moab kilke kusremba ⁷ luka Yuda ma tugu kambim saka kinaig. ⁸ Kinaig ka ndinṅge Neomi nu nuṅe rukan ar ta sanikina: Taṅaig le tale luka kumba ka takile tumbraṅṅe ina kat takile ndoṅ minap. Tale ye nane keṅ kumnaig ta sine tur magekinaig. Ta tuku tale Sunḡonḡe sinzaṅtikuwa le ⁹ tale maṅ taṅo kilmba nale ndoṅ mine mayewamṅgaig ṅga sanikina. Taṅakina sulumba Neomi nu rukan kat nuṅe ta mumunikmba kusrekam bafuna le nale ndek malmbi ṅayonaik sulumba ¹⁰ rukan nakile sanaik: Kuga. Sile ne ndoṅ naṅe kuasmbi tugum kambimkik ṅginaik kande ¹¹ Neomi nu sakina: Kuga. Tale luka kape. Ndaṅam tale ye ndoṅ kambim sakik? Tale idusik ye maṅ kiṅo afu kile-patiki le tale kilam idusik e? ¹² Tale luka kape. Ye buk saibo pilen. Ye maṅ taṅo tam kumuṅ kuga. Ko ye furir te mbolṅge taṅo tumba kiṅo kile-patiki ta ¹³ tale nale sugokuwaik le kilam tuku tairṅgam kumuṅ e? Kuga. Tale taṅo kise kilam tuku idusamṅgaik. Sunḡo nu ye kusreyumba piti sina le tale tuku ninan sunḡowet ṅgina. ¹⁴ Taṅakina le Rut le Orpa maṅ lato malmbi ṅayonaik sulumba Orpa nu rukan nuṅe mumumba kusremba lukina le Rut nu rukan nuṅe kusre fuguna.

¹⁵ Kile Neomi ndek rukan nuṅe Rut sana: Ai si. Ne aba naṅe si kaṅgera. Nu luka nuṅe kuasmbi tugum kumba nuṅe mbara kame sota kinit. Ne nu ndoṅ kaye ṅgina. ¹⁶ Taṅakina le Rut ndek nu sana: Ndaṅam ne ye lukam tuku sayate? Ye ne dubinumba kambim tuku peu ndaya. Ne ma inum kaye ta ye mata ne dubinumba kaṅgit. Ne ka aninḡe minamṅgat ta ye mata ne ndoṅ ka taṅge minamkik. Naṅe kuasmbi ta yiṅe kuasmbi taṅaṅ minamṅgat. Naṅe Mbara ta yiṅe Mbara taṅaṅ minamṅgat. ¹⁷ Ne kuma le ṅgukuwaig ma ta ye mata kumi le ma ta mbolṅge ṅgukamṅgaig. Andeṅge sile

tuku mine te pure nda. Kumenje ndo puramngat. Ye sinja ndo saket. Pasa njakmba saket te dubi ndawi ta Sunjo nu ye mapeye nda ngina. ¹⁸ Rut nu dirnanga rukan nuje dubimba kambim sakina le nu maninkina.

¹⁹ Tanjamba nale ndin dubimba kinaik ka ka Betlehem pronaik. Pronaik le tumbran ta tuku mbal nane pirerek purka sakinaig: i ... Si Neominge nginaig. ²⁰ Tanjakinaig le Neomi ndek sakina: Ye Neomi* ndangap. Kuate Sangri Nayo nuje ye piti sina tukunu ye tuku nyu Mara† ngap. ²¹ Ye tumbran te kusrewen ta ye gageu njak ye kumu minen. Kile Sunjo nu ye baknu tumba te prowat. Ndanam tane ye nyu tumba ngamunggal gare njak pino ngade? Sunjo Sangri Nayo nuje ye te-ibenjumba piti sunjo sina nga saningina.

²² Wam kube te Neomi tuku. Nu Moab kilke kusremba rukan nuje Rut tumba lukinaik. Rut nu Moabnu pino. Wit magekinaig le kilam tuku ait mbolnje nale Betlehem pronaik.

2

Rut nu Boas tuku piro mbolnje wit fambonu tanjermba minna

¹ Boas nu maror tango nu nyu sunjo njak minna. Nu Neomi tango nuje Elimelek nale tugu ndui ta.

² Mara ande Rut nu rukan nuje sana: Ye kumba tango ande kusnawi le wokuwa ta ye nu tuku piro tango dubika wit kugerka ndaleka fambonu bude ta tanjeramngit ngina le rukan nuje ndek nu sana: Ta maye le kaye ngina.

³ Tanjakina le Rut nu kumba ka piro ande mbolnje piro mbal dubika wit fambonu bunaig ta tanjermba manjurka minna. Piro ta Boas tuku piro ta nu katese ndana. ⁴ Rut nu piroka minna le Boas nu Betlehemnje promba nuje piro mbal kanjerka Sunjo nu tane ndon minwa ngina le nane ndek nu sanaig: Sunjo tuku nyaro ne mbolnje minwa nginaig.

⁵ Kile Boas nu nuje piro gabat ta kusnana: Pino mbanzo si nu kuasmbi ndan tuku ngina le ⁶ piro gabat ta lafumba nu

sana: Pino si Moabnu. Nale Neomi ndon Moabnje te pronaik. ⁷ Nu piro mbal dubika wit fambonu tanjeram tuku ye sayat. Nu maratukuk tanga piroka ma ma kile ndo baibai kumnemnje fudinmba mabta minit ngina.

⁸ Tanjakina le Boas nu Rut sana: Kulim, ne ye tuku pasa isa. Ne piro kise mbol kumba wit fambonu tanger ndawa. Ne piro te mbolnje ndo minmba yije piro pino kame tugum tenje wit fambonu tanjermba mina. ⁹ Nane tango kame pino kame pirokade magot tenje ndo piroka mina. Yije piro tango kame ne nayo sili ndanuwaig nga saningit. Ne kule nyam paranuwa ndeta waim kule kunymba palig si kumba nya nga sana.

¹⁰ Tanjakina le Rut nu truk kumba Boas sana: Ye rawe pino. Ne ndanam ye mbolnje manau mayenu kumba ye tur mayeyate ngina le ¹¹ Boas nu lafumba sana: Ne tango nane kumna le wam njakmba rukan nane mbolnje ke likina ta sayinaig le isen. Ne nane tumbran ina mam turmba kusreka ne pro sine mbal kise ngamuknje minit ta ye kila. ¹² Ne Israel mbal tuku Mbara Sunjo tawok te prona. Nuje lafu mayenu lato-latomba ne mbolnje kuwa nga sana. ¹³ Tanjaka sana le Rut ndek sakina: O tango sunjo, ne ye tur mayeyate. Ye ne tuku piro pino minig tenen kuga. Ye nane kumnemnje minet ta ne ye pasa bafumbi sayate le ye tuku ngamunggal sangri tingate ngina.

¹⁴ Kile mabta isukusam bafumba Boas nu Rut sana: Ne te ilmaba bret baten inum tumba grep kule tomba nya ngina. Tanjakina le Rut nu kumba piro mbal tugum tange minyokina le Boas nu wit afu pasokinaig ta kilmba Rut tuna le nyumba marona le nyamagan baten nu kusrekina. ¹⁵ Tanjamba Rut nu man tanga wit fambonu tanjeram kina le Boas nu nuje piro mbal saningina: Pino si peu ndawap le wit ndale patikaig ta tugumnje nu wit fambonu tanjermba manjurkuwa. Tane nu sigair sigair ndawap. ¹⁶ Tane wit ndale njak ta afu gonimba kusrekap le nu kilmba manjurkuwa. Tane nu kasur ndawap nga saningina.

* **1:20:** Neomi nyu ta tugunu: Ngamunggal gare njak † **1:20:** Mara nyu ta tugunu: Ngamunggal gare kugatok

17 Rut nu piro mbolŋge wit fambonu tanŋermba minna le ki kumba ka butuŋgina. Nu ki kumba butuŋgina le wit fambonu tanŋerna ta kilmba mbanimbi baurŋgina le siŋ sikmba alonu ndekinaig le kilmba maŋgurkina. Alonu maŋgurkina ta pitinu 10 kilo taŋaŋ.

18 Kile Rut nu wit alonu maŋgurkina ta kilmba tumbraŋ kumba rukan nuŋe tumna sulumba nu ki mbol isukusmba marona le ŋgirmannu kilmba kina ta mata rukan nuŋe tuna. 19 Tuna le Neomi nu ndek rukan nuŋe kusnana: Ne wit te aninŋe kilat? Taŋgo ima tuku piro mbolŋge ne pirokat? Taŋgo ne turnat ta Sunŋonŋe nyaro tuwa ŋgina le Rut nu sakina: Boas ŋgade taŋgo ta tuku piro mbolŋge ye pirokit ŋgina.

20 Taŋakina le Neomi ndek sakina: Taŋgo nane abo minig, nane kumig mbal ta Sunŋo nu nane tuku kume purte. Nuŋge taŋgo ta nyaro tuwa. Taŋakina sulumba nu maŋ lato sakina: Taŋgo ta nu sine tuku tira ande. Nu sile kulatkam tuku ŋgina 21 le Rut ndek nu sana: Nu ye pasa ande turmba sayat. Ye nuŋe piro mbal dubika piroka mini le ka piro ta kugawam tuku sakat ŋgina. 22 Taŋakina le Neomi nu sakina: O rukan, ta son sakat. Ne kumba taŋgo ande tuku piro mbolŋge piroka ta piro mbal taŋge ne ŋayo silinubekaig. Ne Boas tuku piro pino kame ndo dubika piroka mina ŋga sana. 23 Taŋaka sana le Rut nu mara mindek Boas tuku piro pino kame dubika piroka minna le ka ka wit kilam tuku piro ta kugana. Kugana le Rut nu rukan nuŋe ndoŋ minnaik.

3

Boas nu Rut mbolŋge ranŋun mayenu kina

1 Taŋamba minnaik ma ma ait ande Neomi nu rukan nuŋe sana: Rukan, ye taŋgo ande ne tam tuku te-siliki le nu ne tuwa le ne mine mayewamŋgat. 2 Boas ŋgade taŋgo ne nu tuku piro pino kame dubika pirokina ta nu sine tuku tugu ndui ta. Ta tuku ne isa. Kite furir nu kumba ka wit baurŋgade ma mbolŋge wit roka bareŋguwa le bubreŋge firfirnu pu-funŋuwa le alonu ndekuwaig le kilamŋgat.

3 Ne kumba kule pismba gureŋ mundur mayenu ta pismba tawi mayenu silika wit baurŋganu ma ta tugum ndek kumba nu tuku am mbolŋge pro ndawa. Ne nu tairŋga mina le nu isukusmba kule nye denŋpurmba 4 nu kumba kinyam bafuwa ndeta nu kinyit ma ta kaŋgera sulumba nu kinymba ŋgilainŋuwa le nu ne kulatkuwa ŋga ne kumba nu tuku kupe kuitkambiŋge tawi kaikanu ta talka kaika sulumba nu tuku kupe tugum taŋge kinya le nu ne ndaŋka sanuwa ndeta ne ka ŋga sana. 5 Taŋaka sana le Rut nu sakina: Ta maye. Ye ne tuku pasa dubimba taŋamba kamŋgit ŋgina.

6 Kile Rut nu tinŋa ndek kumba ka wit baurŋgade ma ta mbol promba rukan nuŋe pasa sana ta kumumba kina. 7 Boas nu isukusmba kule nyumba gare-gareka ginyumna le nu kumba ka wit maŋgurkinaig ta tugumŋge kinyna. Nu kinymba gilainŋina le Rut nu siŋsiŋndo kumba tawi kaikina ta talka nu tuku kupe kuitkambi tugum taŋge kinyna. 8 Kinyna le furir ŋgamu Boas nu kinymba mbilkina sulumba pino nu tuku kupe kuitkambiŋge kinyna ta kamusna. Kamusna kande pino le nu piririmba 9 i ... Ne imanŋe ŋgina le Rut ndek nu sana: Ye ne tuku piro pino Rutŋge. Ne Elimelek tuku tugu ndui ta tukunu ne ye pinonu tumba kulatka ŋgina.

10 Taŋakina le Boas ndek sakina: O kulim, Sunŋonŋe ne nyaro tinwa. Ne kile wam kat te ambonŋa rukan naŋe mbolŋge wam mayenu kina ta lite. Taŋgo mo gudommba minig te. Nane afu agaŋ ndende sunŋomba ŋak afu agaŋ ndende kugatok ta ne nane tuku inum tam idus ndate. 11 Ne kuru kuru ndaka. Ne pino mayenu ta sine tumbraŋ taŋgo pino ŋakmba sine kila. Wam ŋakmba ye kam tuku sayat ta ye kamŋgit. 12 Ne sakate ta son. Ye rukan naŋe Elimelek ndoŋ tugu ndindo. Ye ne kulatkam tuku ta tira ande mata sine ndoŋ tugu ndindo minit ta nu ye tuku sunŋo. Ye nu liwam kumuŋ kuga. 13 Ne tenŋe mina. Ye indole maratukuk kumba nu tuku wamdus katesewamŋgit. Nu ne kulatkam sukuwa ndeta maye. Nu mbulwa ndeta yiŋe ne kulatkamŋgit. Ye Sunŋo tuku nyu mbolŋge pasa te saŋgri pilewet. Ne maŋ kinya ŋgina

sulumba¹⁴ nu sana: Ne ye tugum prowat te tanjo kame nane kanjer ndanuwaig ngina. Tanjakina le Rut nu manj Boas tuku kupe kuitkambinge kinyna.

Mafe maye ndana le Rut nu tanga kambim bafuna le¹⁵ Boas nu sana: Ne nane tawi inum tumba kilke mbol tenge fara ngina. Rut nu tanjamba nuje tawi ande tumba farna le Boas nu wit manjur⁶ kilmba tawi ta mbolenge kutuna. Tanjamba Boas nu Rut turmba wit tawi njak ta tedunga tuna le tumba luka nuje tumbran kina.

¹⁶ Rut nu kumba rukan nuje tugum prona le rukan nujenge nu kusnana: Rugan, ne wam kat ta kubewa le ye isi ngina le Rut nu Boasnge wam njakmba kina ta kubeu tuna. ¹⁷ Kubeu tuna sulumba rukan nuje sana: Boas nu tenemba ye sayat. Ne ake luka rukan nane sota kaye ta mayenu ndo kuga nga wit te njakmba tolmba ye sat ngina le¹⁸ rukan nuje nu sana: Rugan, ne nu ndo tairnga mina. Kite Boas nu ake minam kumun kuga. Nu pasa ta te-tiwa le ame wam prowa le sile kanjeramkik ngina.

4

Boas nu ndek Rut pinonu tina

¹ Boas nu mbumba kumba manjurkam tuku ma mbolenge minyokina. Ma ta tumbran ta tuku fonde malanga tugumnge. Nu minyok minna le Elimelek tuku tugu mbolenge Boas nuje tira nuje ilmba minna le kanjermba wikina: Mata, ne ilmba tenge minyoka le ye pasa ande fudinndo njak ngina. Tanjakina le nu ilmba nu tugum tanje minyokina.

² Minyokina le Boas nu tumbran ta tuku gabat kame¹⁰ saningina le nane mata promba tanje minyokinaig. ³ Nane minyokinaig le nu nuje tira nuje ta sana: Neomi Moabnge luka prona ta nu sikile tira Elimelek tuku kilke sile tuku inumnge piyawa nga sakate ta⁴ ye ne sanam tuku wikit. Ne ye tuku sunjo. Ne kilke ta piyawam idusmba kande singine gabat kame tanjo minig te am mbolenge piyawa. Ne mbulmba ndeta ye tugusemba saya le isi. Tanjo ande mine ndakate. Silenge ndo

ngina. Tanjakina le tanjo ta nu sana: Maye. Yenge piyawamngit ngina.

⁵ Tanjakina le Boas ndek nu sana: Ne Neomi tuku kilke ta piyamba ndeta Moabnu pino kuembol Rut turmba ne tamngat. Tanjawa le nu kiyo inum te-pilwa ta tanjo kumna ta tuku kuasmbi nane tuku kilke nanjine minamngat ngina. ⁶ Tanjaka sana le tanjo ta ndek sakina: Wam minde bada tanjan ta ye kilke ta piyawam mbulit. Ngumnenja kiyo tanje ye tuku kilke ta tuwa le ye tuku ndametin ake ngisikikat tukunu ye mbulit. Nenge kilke ta piyawa ngina sulumba⁷ nu nuje kupe ngaro paska Boas tuna. Ta ndanam? O buk Israel mbal nane aganj ande tanjo inum tambim bafumba tanjamba kumba minanu. Tanjo andenje nuje kupe ngaro paska tanjo inum tambinu. Israel mbal nane tanjamba pasa te-tiwanu. ⁸ Ta tuku tanjo ta nu Boas sana: Nenge kilke ta piyawa ngina sulumba nuje kupe ngaro paska Boas tuna.

⁹ Tuna le Boas nu gabat kame tanjo pino nane tenemba saningina: Elimelek Kilion Malon nane ken ta tuku aganj ndende Neominge kulatkate ta kile yenge njakmba piyamba kilit ta tane njakmba kanjerde. ¹⁰ Moabnu pino Malon tuku kuembol Rut nu mata yije pinonu kile tet. Tanjawi le tanjo kumna ta tuku kilke ta nuje kuasmbi tuku kilke minmba minamngat. Nu tuku nyu mata nuje kuasmbi ngamuknge ngisike nda. Minmba minamngat. Ye manjau ket te tane kile kanjerde nga saningina.

¹¹ Tanjaka saningina le nane gabat kame tanjo kame ndon nane ndek sakinaig: Sine kile kanjermba kila pileg. Pino nenge tamngat ta ne tuku wande mbol kuwa le Sunjonge sinzanja le Israel mbal tuku mbun Rahel nale Lea tanjan minwa. Ne Efrat tumbran mbon ngamuknge Betlehem tumbranenge ne nyu sunjo njak mayok kuwa. ¹² Pino ta Sunjonge turwa le kiyo gudommba kile-patike tinwa le ne tuku kuasmbi ta Yuda le Tamar tuku kiyo Peres nu tuku kuasmbi tanjan mayok kuwa nginaig.

¹³ Kile Boas nu nuje pasa kumumba Rut pinonu tina sulumba nu tumba nuje wande mbol kina. Kina sulumba Boas nu

Rut ndon kinyna le Sunḡonḡe Rut sinzaḡna le nu funḡul ḡakna. Taḡamba minna ma ma nu kiḡo te-pilna. ¹⁴ Kiḡo ta te-pilna le tumbranḡ ta tuku pino kame nane Neomi sanaig: Sine Sunḡo tuku nyu te-dunḡube. Nunḡe kiḡo te ne kulatkam tuku tanet. Nu Israel mbal tuku kuasmbi ḡgamukḡḡe nu nyu sunḡo ḡak minwa. ¹⁵ Rugan nane tuku maḡau mayenu tanḡe ne tuku kiḡo kame sunḡomba taḡaḡ minanu suk. Ne kiḡo te kaḡgermba ne maḡ saḡḡri tiḡgamḡgat. Ne saibo pale le kiḡo tenḡe ne turnumba kulat mayenamḡgat ḡga sanaig.

¹⁶ Taḡamba sanaig le Neomi ndek kiḡo ta tumba bagailmba nuḡe kulat kuapina. ¹⁷ Kulat kuapina le tumbranḡ ta tuku pino kame nane ndek sakinaig: Neomi nu kiḡo inum tat ḡginaig sulumba kiḡo ta nyunu Obed ḡginaig.

Obed nu sunḡokina sulumba Yesi te-pilna. Yesi tuku kiḡo nuḡe David.

David tuku mbuḡ kame

¹⁸ Peres tuku ndare pulu tuturmba ka David mbolḡḡe tiḡgina ta tenḡemba.

Peres kiḡo nuḡe Hesron. ¹⁹ Hesron kiḡo nuḡe Ram. Ram kiḡo nuḡe Aminadab. ²⁰ Aminadab kiḡo nuḡe Nason. Nason kiḡo nuḡe Salmon. ²¹ Salmon kiḡo nuḡe Boas. Boas kiḡo nuḡe Obed. ²² Obed kiḡo nuḡe Yesi. Yesi kiḡo nuḡe David.

1 SAMUEL Samuel Saul David nane tuku wam kube

Hana nu Samuel te-pilna

¹⁻² Tanjo ande nyunu Elkana nu tumbran sunjo Rama Efraim kumamnge ma taknu mbolnge minnaig. Tanjo ta nu pino armba njak ande Hana ande Penina. Penina nu kutu njak. Hana nu kutu kugatok. Elkana mam nuje Yeroam. Wa nuje Elihu. Mbuñ mbuñ nuje Tohu. Tumbran mbon nanjine Suf.

³ Elkana nu yar mindek Rama tumbran kusremba Sunjo Sangri Nayo tuku nyu te-dunga nu tuku atraukam saka Silo tumbran kambinu. Tumbran sunjo tanje Elai tuku kiño armba Hofni le Pineas nale Sunjo tuku pris minnaik. ⁴ Elkana nu atraukam ait mbolnge aganjmor ndemnu kilmba walmba ndindo piyo nuje Penina tumba ande tumba nu tuku kutu kame fonfonmba walmba kilwaig nga ninganu. ⁵ Hana nu Sunjonje kutu ngailna ta Elkana nu kasur ndamba nu tuku kume purmba minna sulumba nu aganjmor ndemnu walmba Hana armba tambinu.

⁶ Hana nu Sunjonje kutu ngailna tukunu Penina nu mara mindek tanjo tuku tira dirka Hana maim maim te-tumba nzumil-nzumilmba minanu. ⁷ Yar mindek nane wam ta kanu. Nane Sunjo tuku tukul wande mbol kambinu ta Penina nu Hana maim maim te-tambinu le nu malmbika isukuse ndaka minanu.

⁸ Ait ande nu tanjana le Elkananje kanjermba Hana kusnana: Ndanam tuku ne malmbika isukusam mbulit sulumba wamdus ngamungal piti njak ndo minit e. Ne pino kuembol kuga. Ye ne ndon minmba ne tuku kume puret tukunu ne kiño kugatok ta tuku piti ndanuwa nga piyo nuje sana.

⁹⁻¹⁰ Tanjamba minnaig ma ma ait ande nane Silo tumbranje atrauka isukusmba minnaig. Isukuse denjurnaig sulumba Hana nu ngamungal tatraka wamdus ndekina le nu ndek tinga nane kusreka ka Sunjo tuku tukul wandek sinam kumba ka tanje malmbika Sunjo yabanmba minna.

Yabanmba minna le Kuate tuku pris Elai nu malanja tugum tanje minyok minna.

¹¹ Kile Hana ndek yabanmba Sunjo ndon pasa katmba tenenmba sakina: O Sunjo Sangri Nayo, ye ne tuku piro pino minet. Ne ye tuku ngamungal wamdus tatrakate te kanjermba ngumne ndayumba ye idusyumba kiño ande te-sa le ye kiño ta man luka ne tini le ne tuku piro tanjo minmba minamngat. Ta tuku nu tuku gabat wane ta andenje kuerke nda ngina.

¹²⁻¹³ Hana nu wamdus sinamnge ndo Sunjo yabanmba minje motmotka minna le ma ma Elai ndek mambilmba nu tuku minje kanjer tina sulumba idusna: i ... Pino si kule kamenu nyumba nginngankate nga idusmba ¹⁴ nu tinga nu tugum kumba sawe lika sana: Ne ginu le grep kule nyumba nginngankate wam ta mbulamngat e nga sana le ¹⁵ Hana ndek lafumba sana: O tanjo sunjo, tanjamba kuga. Ye kule kamenu ande nye ndakit. Ye piti sunjo njak tukunu ye Sunjo yabanmba yine piti ta njakmba kile-mayokit le purfawat. ¹⁶ Ne ye pino njayonu nga tala ndaya. Ye piti sunjo kamusmba ngamungal njayonga wamdus tatrakat le ye wam ta tuku yabanit nga Elai sana.

¹⁷ Tanjakina le Elai ndek lafumba nu sana: Ta maye. Ne ngamungal mukuk wamdus bulok njak kaye le sine Israel mbal tuku Mbaranje ne ame aganj nزالinu nu yabanat ta ne kumumbi tanmbimngat ngina le ¹⁸ Hananje Elai sana: O tanjo sunjo, ne mara mindek ye gilai ndanja ye idusya nga sana sulumba nu wamdus bulka nu kusremba isukusam kina.

¹⁹ Mafena le maratukuk tinga Elkana nane Sunjo tuku nyu te-du denjurmaba luka Rama tumbran kinaig. Kinaig ka tanje Elkana nu piyo nuje Hana ndon tuma kinynaik le Sunjo ndek Hana tuku yaban pasa ta idusmba kumuwe tuna le nu kiño konna. ²⁰ Tanjamba minna ma ma Hana nu kiño ande te-pilna ta nyunu Samuel ngina sulumba nyu ta tugunu kuklimba tenenmba sakina: Ye kiño te tuku nga Sunjo yabanen ngina.

²¹ Kile Elkana nuje gageu ndon man Sunjo atraukam saka Silo kinaig. Nu yar mindek nuje pasa buk sangri pilena ta

kumumba manau kanu tanjamba man kam saka kinaig. ²² Hanange ndo nane ndon kine ndakina. Nu tango nuje tenemba sana: Tane kape. Ye kiño te amo ngailmba nu tumba Sunjo tuku tukul wande mbol ka le nu Sunjo tuku Wandeknge minmba minamngat ngina le ²³ Elkana lafumba Hana sana: Ne sakate ta maye. Ne tumbran tenge ndo mina le kiño amo kusrewa le tale Sunjo ndon pasa katnaik ta tuku alonu prowamngat ngina. Tanakina le Hana tumbranenge kiño nuje amo tumba minna.

²⁴ Minnaig ma ma kiño ta sungoka amo kusrena le ina nuje nu tumba Silo tumbran kambim saka makau pailnu yar kenmba nak ta tumba plaua bek ande tumba grep kule aganjmor ngaronumbi tolnaig ta turmba kilmba kina. Samuel nu amo kusrena le nane nu tumba Silo tumbran Sunjo tuku Wande mbol kinaig.

²⁵ Kinaig ka ta promba nane makau pailnu ta tumba balenaig sulumba kiño ta tumba Elai tugum pronaig sulumba ²⁶ Hana ndek Elai sana: O tango sunjo, ne ye idusyate e. Ye o buk tenge Sunjo yabanmba minen le ne ye kangeryina ta ²⁷ ye kiño te tuku nga Sunjo yabanen le kiño te ye te-sina. ²⁸ Ta tuku ye kile nu tumba Sunjo tuku wai mbol palmbim tuku prowet. Nu Sunjo tuku piro tango minmba minwa nga Elai sana. Tanaka sana le nu ndek dagol tidronga Sunjo tuku nyu te-dungina.

2

Hana nu Sunjo tuku nyu te-dungina

¹ Kile Hana nu yabanmba sakina:

O Sunjo, ne ye sinzan mayeyina le kile ye nyu nak minmba ne tuku gare sunjo fet.

Ne ye tur mayeyina le ye mbal kasurkasuryinaig ta nzumilninget.

² O Sunjo, ne ndo purfennu. Ande ne suk mine ndakate.

Nenge ndo sine kigraibka turkate.

³ O Sunjo, sine manau nakmba ke likeg ta ne kumumbi pileningit.

Ta tuku tango pino nangine nyu payamkade wam ta kusreka minje tukulwaig.

⁴ Ne tango sangriknu tuku tui ngurningit.

Afu sangri kugatok minig ta ne nane sangri pileningit.

⁵ Afu buk maro nak minnaig ta kile nane gubanu nyamagan kilam tuku ake pirokade.

Afu buk gubak minnaig ta nane kile maro nak minig.

Pino kame buk ninkanu minnaig ta ne nane sinzaningit le kile kutu sungomba kile-patikade.

Afu buk kutu sungomba kile-patikinaig ta nane kile ninanu minamngaig.

⁶ O Sunjo, ne tango abo minig ta baleningit le kumig. Afu kume likinaig ta ne man abo tugu ningit.

Ne tango kumig ta kilmba patikate le kumanu mbal tuku tumbran kinig ta man luka kilit sulumba abo tugu ningit.

⁷ Ne nane afu ndametin sugo nak ta sanzal pileningit sulumba sanzal mbal ndametin sunjo ningit.

Ne tango nyu nak te-ibente sulumba tango nyu kugatok ta tango pino am mbolnge nyu sunjo tuwit.

⁸ Ne nane aganj ndende kugatok sanzal minig ta turkate le nane aganj ndende kumun minig sulumba tango nyu sugo nak ta ndon ulendikade le nyu sugo ningig.

O Sunjo, ne kilke te te-mayokna sulumba aganj ndende yeki yeki patikina.

⁹ Ne nane minje kumnemnge minig mbal tuku kume purte sulumba ne nane kulatkate.

Afu ne idus ndanade ta ne nane kilmba piti ninmba patikate le ma furir sinamnge ngisinungaig.

Tango sangri ngaigo ta nane nangine sangri tamba minam kumun kuga.

¹⁰ O Sunjo, ne samba mbolnge kuaila pilit le sungomba fudukate le ne nane ngueu mbal nakmba ngaigo siglikate. Ne tango pino kilke tugu nakmba mbolnge kilmba pasa mbolnge patika nane pileningit. Ne gabat sunjo madina ta sangri pilemba nyu sunjo nuje kuasmbi ngamuknge tuwit ngina.

¹¹ Hana nu yaban denpurmba nu tango nuje Elkana ndon luka nangine tumbran Rama kinaik le Samuel nu Silonge Sunjo tuku piroka minna le Elaine nu kulatka minna.

Elai tuku kiŋo kat nuŋe nale maŋau ŋaigonu ke likinaik

¹² Elai tuku kiŋo kat nuŋe ar ta nale mugru sambek. Nale Sunŋo idus ndanaik.

¹³ Nale pris kame taŋgo pino mbolŋge agaŋ ndende kilam tuku tukul maŋau ta dubi ndanaik. Taŋgo ande atraukam tuku agaŋmor tumba waimmbi kusirkam ba-fumba minanu ta nale piro taŋgo ande kukulanu le nyagi tumba kumba ¹⁴ waim sinamŋge nyagimbi ndem denŋga kilmba kumba nikanu. Israel mbal atraukam Silo prowanu ta nale wam ndui ta ndo kanu.

¹⁵ Taŋamba ndo taŋgo ande agaŋmor kuyanuu te-si ndamba pa mbolŋge piye ndaka minanu ta piro taŋgo ta promba taŋgo ta teŋemba sawanu: Pris tuku ndem afu abonuu ta kile-sa le nuŋe pasokuwa. Nu ndem kusirkanu ta nu mbulit. Nu ndem abonuu ndo nzalite ŋga sawanu. ¹⁶ Taŋgo ta ndek lafumba sawanu: Ye atraukam tuku tukul maŋau ta dubimba ambonŋga kuyanuu ta pambi pasoki le ugwaig le ŋgumneŋga ne ndem ndaŋ nzalinuwa kande ne kila ŋga sawanu ta piro taŋgo ta ndek sawanu: Kuga. Ne kile ndo ye sa. Kuga ta ye yiŋe waimbi kilamŋgit ŋganu. ¹⁷ Wam ta mbolŋge Elai tuku kiŋo ar ta nale Sunŋo am mbolŋge mbaranu le taŋgo pino nane Sunŋo atraukam tuku tukul maŋau ta ake agaŋ taŋaŋ ŋga talakanu.

¹⁸ Samuel nu kiŋo mo minna ta nu pris tuku mindepiye tawi tiŋmba Sunŋo tuku piroka minna. ¹⁹ Ina nuŋe yar mindek nu tuku tawi fudiŋndo wakeimba tumba atraukam tuku ait mbolŋge taŋgo nuŋe ndoŋ kumba ka nu tambinu. ²⁰ Taŋawanu le Elaiŋge Elkana le piyo nuŋe nyaro nikmba sakanu: Sunŋonŋge piyo nane sinzaŋwa le kiŋo Sunŋo tunaik te lafunu maŋ kutu afu kile-patikamŋgat ŋga sanikanu le nale luka nakile tumbraŋ kambinu.

²¹ Kile Sunŋonŋge Hana sinzaŋ mayena le Hana nu kiŋo keŋmba kulim armba kilepatike likina ta Samuel nu Sunŋo tuku piroka minmba ma ma mbanzonŋgina.

²² Elai nu buk saibo pile mayena le nu tuku kiŋo kat nuŋe ar ta nale maŋau ŋaigonu kumba Sunŋo tuku baibai malanja

tugum taŋge pirokinaig pino kame ta ndoŋ tuma kinyanu wam ta Israel taŋgo pino kaŋgermba kumba ka Elai samba kubeu tunaig le nu isna sulumba ²³ nuŋe kiŋo ar ta sanikina: Tale ndaŋam maŋau ŋaigonu ta kade? Tale taŋade le taŋgo pino ŋakmbaŋge tale tuku maŋau ŋaigonu kade ta tuku sakade le iset ŋgina sulumba ²⁴ sakina: O kiŋo kame, tale maŋau mbarmbarde ta kusrewap. Taŋgo pino ŋakmbaŋge tale wam mbarmbarde ta tuku sakade. Tale Sunŋo tuku piro mbal ndoŋ maŋau ŋaigonu kade ŋgade ta wam mayenu kuga. ²⁵ Taŋgo andeŋge taŋgo inum mbolŋge mbarwa ta Kuatenŋge pasa ta te-timba maŋau ta kume seramŋgat. Taŋgo ande Sunŋo kumamba mbarwa ta imanŋge ŋgamuŋge tiŋga pasa ta te-timba kume seramŋgat e ŋga sanikina. Taŋakina ta Sunŋo nu buk nale balenikam tuku wamdus kuyarkina tukunu nale mam nakile tuku pasa ta ise ndakinaik.

²⁶ Samuel nu mbanzonŋgina le taŋgo pino ŋakmba Sunŋo mata nane nu make pilnaig.

Taŋgo andeŋge Elai dir pasa sana

²⁷ Taŋamba minnaig ma ma ait ande Ku-ate tuku piro taŋgo ande Elai sota prona sulumba Sunŋo tuku miŋge tumba sana: Mbuŋ* nane nuŋe kuasmbi ndoŋ Isip gabat sunŋo Farao tuku piro taŋgo minnaig le ye kilimok nane tugumuŋge mayokkan sulumba ²⁸ Israel tugu ŋakmba ŋgamukuŋge mbuŋ nane tumba yiŋe pris minam tuku madiwen le nuŋge pris tuku tawi ta tiŋmba atrau mbain mbolŋge pa guwa mundur mayenu ŋak ta pilmba minanu. Taŋawanu le yeŋge agaŋmor atrauka pasokanu ndem ta nu nuŋe ndare kame ndoŋ nyuwaig ŋga saninŋen. ²⁹ Ta tuku ne ndaŋam tuku yiŋe wande mbolŋge agaŋmor baleniŋmba atraukam tuku wam ta talaka kiŋo kat nane ar ta tuku wamdus sunŋo ŋak minmba ye gilainŋa tane agaŋmor ndemnu kuya ŋak ŋak ta nyumba sugo ŋaigode? ³⁰ Ye tane Israel mbal tuku Mbara Sunŋo ye o buk tane tuku mbuŋ kat taŋgine teŋemba saninŋen: Tane taŋgine ndare ndoŋ ye tuku am mbolŋge pris piroka minmba minamŋgaig ŋga saninŋen ta kile tane maŋ

* **2:27:** Tuan taŋgo ta nu Aron tuku Elai sana

piro ta ke nda. TANGO ima nu ye tuku nyu te-dunnguwa ta yenje nu nyu sunjo tambimngit. TANGO ima nu ye talayate ta yenje nu mata talawamngit ngina. ³¹ Ne ise tiwa. Mine minemba ye ne naje tugu ndon sangri kile-ibenki le tane saibo patika kume nda. ³² Tane sinamanzerka minap le ye Israel mbal afu sinzan mayeningi le ne tuku tugu nane ndo saibo patika kume nda. ³³ Ye ne tuku ndare afu mapeki le pris piroka minwaig ta nane mbarmba piti ne tinwaig le ne tuku wamdus tatrakamngat. Nane ndare ta jakmba tango ngaro lewaig sulumba saibo patika kume nda. ³⁴ Ne tuku kiyo armba Hofni le Pineas nale ait ndui ta mbolnge ndo kumamngaik. Tanawaik le ne pasa jakmba sanet ta son ngamngat. ³⁵ Ye pris ande kateseknu madiwi le nu ye ndon wamdus ulendi jak pris piro biywa le ye nu tuku kuasmbi ndo sinzanngi le nu ye tuku am mbolnge pris piroka minmba minamngat. ³⁶ Tanawa le ne tuku ndare ande minwa ta nu pris ta sota kumba dagol tidronga ndametin bret fambonu nu tuwa nga sawa sulumba sawamngat: Ne ye pris piro ande sa le ye piroka nyamagan afu kili nga sawamngat nga Elai sana.

3

Kuate nu Samuel ndon pasatina

¹ Samuel nu kiyo mo minna sulumba nu Elai turturmba Sunjo tuku piroka minna. Ait ta mbolnge Sunjo nu tuan tango sungomba wam pagu pasa nda ninganu. Nane ndui ndui ndo kijatanu suk wam afu tumninganu le kangerkanu.

² Elai nu buk am najonginaig le furir ande mbolnge nu wandek sinam tanje kinymba minna le ³ Samuel nu tukul wande sinam tanje kinyna. Kuate tuku tukul bokis mata wande ndui ta sinamnje minna. Lam bulunga minna le mafewam patikina le ⁴ Sunjo nu Samuel wikina le nu ndek woka sakina: Ye ilet o ngina sulumba ⁵ pinderka kumba Elai sana: Nenge ye wikat e ngina kande Elai nu sana: Kuga. Ye ne nda wikit. Luka ka kinya ngina le nu luka ka kinyna. ⁶⁻⁷ Kinyna le Sunjo man lato Samuel wikina ta Samuel nu katese ndana. Ta ndanam? Sunjo nu buk nu

tugum promba pasa ande sa ndana tukunu nu Sunjonge wikina ta nu katese ndana. Ta tuku nu pastinga Elai sota kina sulumba sana: Nenge ye man wikat e ngina kande Elai nu lafumba sana: O kiyo, yenje ne nda wikit. Luka ka kinya ngina le nu man luka ka kinyna. ⁸ Tanamba kinyna le Sunjo man lato Samuel wikam kenja le nu man abongina sulumba Elai sota kumba sana: Nenge ye wika minit e ngina. Tanakina le Elai nu wamdus puluna le Sunjonge kiyo te wikate nga idusna sulumba ⁹ Samuel sana: Luka ka kinya le nu man ne wikuwa kande tenemba sawa: O Sunjo, ye ne tuku piro tango. Ne ye saya le isi nga sawa ngina. Tanakina le Samuel luka ka kinyna.

¹⁰ Samuel nu kinymba minna le Sunjo nu man lato nu tugum promba wika sakina: Samuel, Samuel ngina le Samuel nu woka sakina: O Sunjo, ye ne tuku piro tango. Pasa saya le ye isi ngina. ¹¹ Tanakina le Sunjo ndek Samuel sana: Mine minemba ye Israel mbal ngamuknge wam ande ki le nane jakmba ismba piriri najowamngaig. ¹² Ait ta mbolnge ye wam afu Elai tuku ndare mbolnge ke likam tuku buk saken ta kumba nane mbolnge kamngit. ¹³ Ye buk nu sawen. Nu tuku kiyo ar ta ye kumamba ngumnem pasa sakade ta Elai nu kila ta nu nale peu ndanikit tukunu yenje nu tuku ndare turturmba kangat ta piti sugokanu ningamngit. ¹⁴ Ta tuku ye Elai nuje kuasmbi sinja pasa sangrinu saningen. Nane ye tuku atraukamngaig ta ye nane tuku une najgonu ta sauka gilainge nda nga Samuel sana.

¹⁵ Samuel nu nuje mbain mbolnge kinymba minna le ka mafena. Mafena le maratukuk nu abonga tinga ka Sunjo tuku Wande malanga talke likina sulumba wam kijatanu suk kangermba isna ta Elai sawam kuru-kurukina. ¹⁶ Tanana le Elai nu wika sana: Kiyo ya, ne ilmba o ngina le Samuel nu ndek sana: Au. Ye ilet o ngina sulumba nu sota kina le ¹⁷ Elai nu kusnana: Kuate nu ne ndanmba sanat? Ye mbolnge pasa afu yabu ndaka. Ne ye mbolnge pasa afu yabuka ta Kuatenge ne mapene nda nga sana. ¹⁸ Tanaka sana le Samuel nu pasa jakmba isna ta nu kubeu tuna. Nu pasa

ande yabu ndakina le Elai ndek nu sana: Nu Sunjo. Nu wam ndaŋ kam bafuwa ta nu kuwa ŋgina.

¹⁹ Tanjamba minnaig ma ma Samuel nu sunjoka tango ŋgaro lena le Sunjo nu mara mindek nu ndoŋ minna. Samuel nu wam afu prowam tuku sakanu ta Sunjoŋge alonu kile-mayokanu. ²⁰ Tanjamba minna le Israel ma tugu ŋakmba mbolŋge tango pino ŋakmba nane Samuel Sunjoŋge tuan tango madina ta nane kila pilnaig. ²¹ Sunjo nu mara mindek Silo tumbraŋge Samuel tugum promba nu wam pagu pasa sawanu. Tanjawanu le Samuel nu pasatanu ta Israel mbal ŋakmba nane nu isanu.

4

Filistia mbalŋge tukul bokis ta Israel mbalyaikinaig

¹ Ait ta mbolŋge Israel mbal nane Filistia mbal ndoŋ kame buwam saka ka Eben-Eser* tumbraŋge ma tumba kame tuku kuanekinaig le Filistia mbal mata nane Efekŋge ma tumba kame tuku kuanekinaig. ² Tanjamba minnaig sulumba Filistia mbal nane ulendika ma guton tange Israel mbal ndoŋ kame bunaik sulumba kame saŋgri tiŋgina le nane Israel mbal kile-ibenka tango 4,000 tanaŋ bale farniŋginaig. ³ Tanjanaig le kame tango afu ta luka Eben-Eser promba Israel mage mage wam kubeu niŋginaig le nane naŋgine naŋgine sakinaig: Ndanam tuku Sunjo nu sine ŋgumnesiŋmba Filistia mbal sinzaŋniŋgit le nane sine bale far sulude? Sine Silo kab sulumba Sunjo tuku pasa katanu bokis ta tumba probe le bokis tange sine sinzaŋsiŋguwa le ŋgueu mbal nane sine suluwe nda ŋginaig. ⁴ Tanjamba nane tango afu kukulniŋginaig le Silo kinaig sulumba Sunjo Saŋgri Nayo eŋel kanunu armba ŋgamukŋge minyok minit nu tuku pasa katanu bokis ta tumba luka ilnaig. Elai tuku kiŋo armba Hofni le Pineas mata bokis ta ndoŋ ndoŋ ilnaik.

⁵ Nane Sunjo tuku pasa katanu bokis ta tumba pronaiŋ le Israel mbal nane kaŋgermba gare-gareka wika raunaig le kilke buru-burukina. ⁶ Tanjanaig le Filistia

mbal nane zigna ta ismba naŋgine naŋgine sakinaig: i ... Ndanam saka nane Hibru mbal si tanjamba wika raude ya ŋginaig le nane afu pro saninŋinaig: Sunjo tuku tukul bokis tumba prowaig ŋginaig le nane pasa ta ismba ⁷ nane kuru kuru mayemba sakinaig: i ... Kile naŋgine mbara nane tuku tumbraŋ towat. Kile sine ndanamŋig? Sine maŋau ande tanaŋ buk kaŋer ndagen. ⁸ Imaŋge sine sinzaŋsiŋguwa le nane tuku mbara Saŋgri Nayo ta sine ŋaigo siglike nda. Mbara tange ma baknu mbolŋge Isip mbal piti yeki yeki niŋgina tuku. ⁹ Hibru mbal si ambonga sine tuku piro mbal minnaig ta kile sine maŋ nane tuku piro mbal minbekig tukunu sine kuru kuru ndaka saŋgri tiŋga kame bube ŋginaig. ¹⁰ Tanjakinaig sulumba Filistia mbal nane saŋgri tiŋga kame bunaig sulumba Israel mbal kile-ibenka nane sungomba bale farniŋginaig le nane afu kua ka Eben-Eser kinaig. Ki ait ta mbolŋge nane Filistia mbalŋge Israel tango 30,000 bale farkinaig sulumba ¹¹ Kuate tuku tukul bokis ta yaika tumba Elai tuku kiŋo armba Hofni le Pineas mata balenikinaig le kumnaik.

¹² Kile Benyaminnu tango ande kame ma ta kusremba nuŋe tawi fetfetmba kilke roka kilmba gabat pismemba pinderka kua ka ka Silo pronaiŋ. ¹³ Prona ta Elai nu ndin makembiŋge nuŋe minyo mbili mbolŋge minyoka ndin kulatka Kuate tuku tukul bokis ta tuku wamduŋ sulumba minna. Minna le tango ta nu promba tumbraŋge tango pino ŋakmba kame mbolŋge maŋau prove likinaig ta kubeu niŋgina le nane ismba ŋgamungal ŋaigoŋga malmbi wika raunaig. ¹⁴ Tanjanaig le Elai nu malmbi wika raunaig ta ismba kusnaŋga sakina: Nane ndanam tuku tanjade ŋgina. Tanjaka minna le tango ta pinderka kumba Elai tugum promba wam kubeu tuna. ¹⁵ Elai buk yar 98 tumba saibo pile mayemba am tukulkina.

¹⁶ Kile tango tange nu sana: Ye kile ndo kame ma kusremba kua ka te prowet ŋgina le Elainge nu kusnana: Kiŋo, ame maŋau prove likaig ŋgina. ¹⁷ Tanjamba kusnana le tango pasa tumba pronaiŋ tange

* **4:1:** Eben-Eser nyu ta tugunu Tur Ndame

pasa lafumba sakina: Filistia mbalŋge sine tuku kame taŋgo sunŋomba bale farkaig le sine Israel mbal nane ram kua kagig. Ne tuku kiŋo armba Hofni le Pineas mata balenikaik sulumba Kuate tuku tukul bokis ta turmba taig nga Elai sana. ¹⁸ Elai nu saibo butuknu tukunu taŋgo ta nu Kuate tuku tukul bokis tinaig ta tuku sakina le nu ngumnem-ngumnem nuŋe minyo mbili mbolŋge fonde malaŋga tugum taŋge ndeka nduku ngurmba kumna. Nu Israel mbal kulatka minna ta yarnu 40.

¹⁹ Pineas piyo nuŋe ta nu fungulok minmba kiŋo te-palmbim tuku ait buk patukina le nu Filistia mbalŋge Kuate tuku tukul bokis tumba rukan nuŋe le taŋgo nuŋe kumnaik pasa ta ismba nu pirerek purka kiŋo te-pilna. ²⁰ Taŋamba nu ngaro rar sunŋo tumba kumam bafuna le nu kulatkinaig pino kame taŋge nu sanaig: Ne kuru kuru ndaka. Ne buk kiŋo te-palet nginaig ta nu pasa ande lafu ndamba ise ndo ka ²¹⁻²² nu kiŋo ta nyunu Ikabod ngina sulumba sakina: Sine Israel mbal kile nyu kugatok ngina. Ta ndaŋam? Nane tukul bokis yaika tumba rukan nuŋe le taŋgo nuŋe kumnaik ta tuku nu idusmba pasa ta taŋamba sakina.

5

Filistia mbal Sunŋonge piti ningina

¹ Filistia mbalŋge Kuate tuku tukul bokis ta tumba Eben-Eser tumbran kusremba kuramba tumba naŋgine tumbran sunŋo Asdod kinaig ka ² taŋge tukul bokis ta tumba naŋgine mbara Dagon tuku zugu wandekŋge Dagon kanunu tugum taŋge pilnaig le minna.

³ Mafena le maratukuk tinŋa Asdod mbal nane aboŋginaig sulumba zugu wandek ta kumba mambilnaig kande naŋgine mbara Dagon kanunu ta Sunŋo tuku tukul bokis ta tugum ibeŋ kilke mbol taŋge ndeka truk ka minna le kaŋgernaig sulumba tumba nuŋe ma mbolŋge te-timba pilnaig le ka furirna le nane kinynaig.

⁴ Kinymba mafena le maratukuk tinŋa maŋ wandek kumba mambilnaig kande naŋgine mbara Dagon kanunu ta Sunŋo tuku tukul bokis ta tugumŋge maŋ ndeka truk ka minna le kaŋgernaig. Ngarosunu

ndo maye minna ta gabatnu wainu arneŋ ngurka ibeŋ malaŋga tugum taŋge bagarok minnaig le kaŋgerkinaig. ⁵ Wam ta mbolŋge kile Dagon tuku pris kame taŋgo kame mata nane zugu wandek ta kambim bafumba ta nane Dagon kanunu bagarok minna magot ta lukamba sinam kinig.

⁶ Kile Sunŋonge Asdod mbal tumbran afu Asdod patukŋge minnaig ta ŋaigo siglika piti sunŋokanu ningina le kamka ŋaigonu nane tuku ngarosu mbolŋge prowe likinaig. ⁷ Taŋanaig le Asdod mbal maŋau ta kaŋgermba nane ndek sakinaig: Israel mbal tuku Mbaraŋge sine tuku mbara Dagon sine turmba ŋaigo siglikate tukunu sine nane tuku tukul bokis te pilbe le tumbran ande kuwa nginaig.

⁸ Taŋakinaig sulumba nane Filistia tuku gabat kame ta maŋgurkuwaig nga pasa patike likinaig le nane promba maŋgurkinaig. Maŋgurkinaig le Asdod mbalŋge kusnaninginaig: Sine kile Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis ta tumba ndaŋamŋig nginaig le nane pasa lafumba saninginaig: Tumba kuramba Gat tumbran kape nginaig le nane Kuate tuku tukul bokis ta tumba kinaig ka Gat tumbranŋge pilnaig le minna.

⁹ Taŋanaig le Sunŋonge tumbran ta tuku taŋgo pino kutu kame ŋakmba ŋaigo siglikina le kamka ŋaigonu nane tuku ngarosu mbolŋge prowe likinaig le nane kuru kuru sunŋo tumba wamdus fulilke likinaig. ¹⁰ Taŋanaig le nane Kuate tuku tukul bokis ta pilnaig le Ekron tumbran kina. Kina ka ta prona le nane Ekron taŋgo pino gagingina le sunŋomba wika raumba sakinaig: Nane sine ŋakmba bale farkam saka Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis ta tumba te prowaig nginaig sulumba ¹¹ nane Filistia gabat kame ta maŋ kilemaŋgurka saninginaig: Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis te singine kutu kame sine turmba bale farkikat tukunu palpe le luka nuŋe minna tuku ma ta mbol kuwa nga saninginaig. Ta ndaŋam? Kuateŋge nane ŋaigo siglikina le nane sunŋomba kume likinaig. ¹² Afu kume ndakinaig ta kamka nane tuku ngarosu mbolŋge prowe likinaig le nane ngaro rar tormba malmbi wika raumba minnaig.

6

Tukul bokis ta pilnaig le luka Israel kina

¹ Sunjo tuku tukul bokis ta Filistia mbal tugumnge minna le ma ma tambun 7 kuganaig le ² kile Filistia gabat kame nane pris kame kagmai tanjo kame kilemanjurka kusnaninginaig: Sine Sunjo tuku tukul bokis te tumba ndanndanmba kamngig? Sine ndanndanmba tumba ka nuje ma mbolnge palmbimngig nginaig le ³ nane lafumba sakinaig: Tane Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis ta ake sinañ palpe le kine ndakuwa. Tane mbar manau kinaig ta tuku atrau agañ afu turmba patikap le kuwaig le nanjine Mbara tanje tane tuku guaze pitaikuwa le nu ndanam tuku tane piti tingit ta tugunu katesewamngaig nga saninginaig.

⁴ Tanakinaig le gabat kame nane man lato kusnaninginaig: Sine nu garewa nga ame agañ patikube nginaig le nane lafumba saninginaig: Sine Filistia tuku gabat sugo 5 ta tanjo pino turmba guaze ndui tanje ngaigo siglikate tukunu nane nduik nduik ta madiniñmba golmbi kamka kanunu 5 wakeikap sulumba sib sine tuku ma ngaigo siglikade ta tuku kanunu 5 wakeika ta turmba patikap le kuwaig. ⁵ Tane tanjamba Israel mbal tuku Mbara nyu te-dungap le nu tane, tanjine mbara kame, tanjine kilke turmba ngaigo sigli ndakuwa. ⁶ Tane Isip mbal Farao ndonj wamdus karenj pilnaig tanjamba nda kap. Sunjonje nane pilendo niñmba piti yeki yeki ningina le nane Israel mbal pitaikinaig le kinaig wam ta tane ngilai ndangap nginaig sulumba ⁷ saninginaig: Tane makau armba pangarnu fat ñak piro nda ninganu ta kilap sulumba karis ande kiteknu tumba makau arñej karis ta mbolnge kusmba fatnu ta patikap le luka nanjine fonde sinam kuwaig. ⁸ Tanjamba Sunjo tuku tukul bokis ta tumba karis mbolnge palpe sulumba tanjine mbar manau kinaig ta tuku peuka agañ kame kanunu golmbi wakeikanu ta kilmba bokis fudinndo ande sinamnje patika tukul bokis ta gemmba pilmba makau armba ta sisilaningap le kuwaik. ⁹ Makau armba ta kuwaik le kanjerno ka minap. Nale tukul bokis ta karis ñak

didikumba ndin dubimba Bet-Semes tumbran kuwaik ta sine katesewamngig Israel mbal tuku Mbara tanje sine piti ser-singina nga idusamngig. Ko makau armba ta lukuwaik ta sine katesewamngig Mbara tanje sine piti ser ndasingina. Piti te ake sine mbolnge prona nga idusamngig nga gabat kame ta saninginaig.

¹⁰ Kile tanjo kame ta tanjamba kuanekinaig sulumba makau pangarnu armba fat ñak ta kilmba karis mbolnge kusmba fatnu ta kilmba luka fonde sinamnje patikinaig. ¹¹ Tanjanaig sulumba Sunjo tuku tukul bokis ta tumba sib le kamka kanunu golmbi wakeikinaig bokis ñak ta turmba tumba karis mbolnge patikinaig le ¹² makau armba ta pitik ndo ndin sunjo Bet-Semes tumbran kina ta dubimba witimba witimba kinaik. Kinaik ta nale mbilmbil ndaka kine ndo kinaik le Filistia tuku gabat sugo 5 ta nale ngumnem dubika kinaig ka Bet-Semes tuku kilke ta mbol pronaig.

¹³ Nane Bet-Semes mbal ma guton tanje wit magekinaig le kugerka minmba tandeka mambilnaig kande tukul bokis ta prona le kanjermba nane gare-garekinaig. ¹⁴⁻¹⁵ Karis ta ka Bet-Semesnu tanjo Yosua tuku piro sinam ta promba makau armba ta kinaik ka ndame sunjo ande tugumnje tinginaik. Tinginaik le nane Levi tuku kuasmbinge Sunjo tuku tukul bokis ta tumba agañ kame kanunu golmbi wakeika sigrikinaig bokis ñak ta turmba kilmba ndame sunjo mbol tanje patikinaig le Bet-Semes mbal tanje karis mbainnu ta panu nga sambrimba kat fetfetnaig sulumba makau armba ta balenikmba Sunjo atrauka pambi pasokinaig le uge suglukinaik. Ki ait ta mbolnge nane atrau ta kumba agañmor afu turmba baleniñmba Sunjo atrauka pasokinaig le uge suglukinaig. ¹⁶ Nane wam ta kinaig le nane Filistia gabat sugo 5 ta kanjernaig sulumba ki ait ndui ta mbolnge nane luka nanjine tumbran Ekron kinaig.

¹⁷ Nane Filistia mbalnge nanjine mbar manau kinaig ta tuku piti peuka kiga agañ kamka kanunu golmbi wakeikinaig ta ande Asdod tuku ande Gasa tuku ande Askelon tuku ande Gat tuku ande

Ekron tuku. ¹⁸ Tanjamba ndo Filistia gabat sugo 5 ta tumbraŋ sugokanu fondembi korninganu tumbraŋ fonfon afu turmba kulatkinaig ta kumumba sib kanunu mata nduik nduik kidemba patikinaig.

Bet-Semesnu tanjo Yosua tuku piro sinamŋe ndame sunjo ta mbolŋe Sunjo tuku tukul bokis pilnaig ta idusam tuku ndame ta kile minit.

¹⁹ Kile Bet-Semes tanjo afu nane Sunjo tuku tukul bokis ta talka sinanu kaŋernaig tukunu Sunjo nane tuku tanjo 70 bale farkina le tanjo pino nane Sunjoŋe nane ngamukŋe piti tanjamba kina ta tuku wamdus tatraka malmbikinaig sulumba ²⁰ nanjine nanjine sakinaig: Mbara Sunjo te nu purfeŋnu ndo. Ande nu kumamma mbarwa ta nu mapewe nda tukunu sine tukul bokis te pilbe le ani kaŋat nginaig.

²¹ Tanjamba nane tanjo afu kukulninginaig le ka Kiryat-Yarim mbal saninginaig: Filistia mbalŋe Sunjo tuku tukul bokis ta pilnaig le sine tugum tenje minit. Tane ndeka tumba mbumba kape nga saninginaig.

7

¹ Tanjakinaig le Kiryat-Yarimnu tanjo kame promba Sunjo tuku tukul bokis ta suku silimba waimbi tumba kinaig ka Abinadab tuku wande biŋ mbolŋe minna ta mbolŋe pilnaig. Pilnaig sulumba nu tuku kiŋo nuŋe Elasaŋe tukul bokis ta kulatkuwa nga madinaig.

Samuel nu Israel mbal kulatkina

² Tukul bokis ta Kiryat-Yarim tumbraŋŋe minna le ma ma yar 20 kinaig. Ait ta mbolŋe Israel mbal nane sinamanzerka minmba Sunjoŋe turka sinzaŋninguwa nga wika yabanmba minnaig. ³ Tanjamba minnaig le Samuelŋe ndek Israel mbal ŋakmba saningina: Tane ngamuŋgal biye mbilmba Sunjo ndo dubiwam idusmba kande tane mbara kise kise ŋakmba ngumneniŋmba Astarte ngade pino kanunu ta turmba kusrewap sulumba tane Sunjo ndoŋ ulendika nu tuku miŋge kumnemŋe ndo minap. Tanjapaw le nuŋge tane turtiŋmba sinzaŋtinguwa le Filistia

mbal tuku sanjri kile-ibenkamŋaig nga saningina. ⁴ Tanjakina le Israel mbal nanjine yabri mbara kusrekenaig sulumba yabri mbara Baal le Astarte tuku kanunu ta pitaika Sunjo tuku miŋge kumnemŋe ndo minnaig.

⁵ Tanjanaig le Samuelŋe Israel mbal ŋakmba tuku pasa pilmba sakina: Tane ŋakmba pro Mispaŋe manjurkap le yenje tane tuku nga Sunjo yabanamŋit ngina. ⁶ Tanjamba saningina le nane ŋakmba promba Mispaŋe manjurkinaig sulumba nane kule burok sinam tanje kule kunymba Sunjo atraukam tuku kutunaig. Tanjamba nane sakinaig: Sine Sunjo am mbolŋe unekigen nga saka nyamagan pinka minnaig le ki ka butuŋgina. Tanjamba Samuel nu Mispaŋe nane tuku piti ismba pasa afu kile-tidingina.

⁷ Israel mbal Mispaŋe manjurkinaig ta Filistia mbal nane isnaig sulumba gabat sugo afu nanjine kame kuasmbi ndoŋ kame ilnaig. Kame ilnaig le Israel mbal nane pasa ta ismba kuru-kurukinaig sulumba ⁸ Samuel sanaig: Ne sinjine Mbara Kuate Sunjo yabaŋa le nuŋge sine sinzaŋninguwa le sine Filistia mbalŋe ŋaigo siglike nda nginaig. ⁹ Tanjakinaig le Samuel ndek sipsip fatnu ande tumba balemba Sunjo tuku atrauka ŋak piyna le ugna. Ugna le Sunjoŋe Israel mbal turningwa nga yabaŋna le Sunjo nu isna.

¹⁰ Samuel nu atrauka minna le Filistia mbal buk nane ndoŋ kame buwam tuku ilmba patuninginaig. Patuninginaig le Sunjoŋe pitik ndo kuaila pilna le samba mbolŋe nane tugum tanje sunjomba puluka nane tuku wamdus nginŋan serningina le nane kuru kuru mayemba kua ka sili-silinaig. ¹¹ Tanjanaig le Israel mbalŋe Mispa kusremba Filistia mbal kile-dubingba bale farka kinaig ka ka Bet-Kar tumbraŋ pronaig.

¹² Kile Samuelŋe ndame sunjo ande tumba Mispa tumbraŋ Sen tumbraŋ ngamu-ngamuŋge te-tina sulumba sakina: Sunjoŋe sine tur mayekat ngina. Tanjakina sulumba ndame ta nyunu Eben-Eser* ngina.

* **7:12:** Eben-Eser nyu ta tugunu Tur Ndame

¹³ Samuel tuku ait mbolŋge Sunġo nu Filistia mbal ŋaigo siglika peuningina le nane maŋ Israel kilke mbol pro ndanaig. ¹⁴ Israel mbal tuku tumbranġ afu buk Filistia mbalŋge kame bumba yaikke likinaig ta Ekronŋge tugu pilmba ka Gatŋge tiŋgina ta kile Israel mbal maŋ naŋgine luka kilnaig. Taŋanaig sulumba tumbranġ kame ta tuku kilke ta nane Israel mbalŋge Filistia mbal ndoŋ kame bumba ŋakmba luka yaika kilnaig. Taŋamba Israel mbal nane mine mayemba Kanan mbal ndoŋ mata ŋgan minnaig.

¹⁵ Samuel nu mara mindek Israel mbal kulatka minna sulumba ¹⁶ nu yar mindek Betel Gilgal Mispa kumba tumbranġ keŋmba ta kidemba lika taŋgo pino tuku piti gubra ismba kile-tidinganu. ¹⁷ Kile-tidinge denjurniŋmba nu luka nuŋe tumbranġ Rama kambinu ka tumbranġ taŋge mata nu pasa kile-tidinganu. Ramanġe minna sulumba nu ndame turnaŋga Sunġo atraukam tuku pa lanġan ande wakeina.

8

Israel mbal nane gabat sunġo madiwam tuku sakinaig

¹ Samuel nu saibo pilmba nuŋe kiŋo ar ta Israel mbal kulatkuwaik ŋga madinikina. ² Kiŋo mulum ta nyunu Yoel. Mambo nuŋe nyunu Abia. Berseba tumbranġge nale Israel mbal kulatka minnaik. ³ Kulatka minnaik ta nale mam nakile tuku wam ta dubi ndanaik. Nale ndametiŋ tuku ndo wamdus ŋak. Nale pasa tugusemba pileniŋmba kaŋger ndaka ande ndametiŋ nale nikuwa ta pasa mbolŋge teti ndawanu.

⁴ Kile Israel mbal tuku gabat sugo sugo ŋakmba maŋgurkam Samuel sota Rama kinaig sulumba ⁵ Samuel sanaig: Ne isa. Ne buk saibo pilit ta ne tuku kiŋo ar ta nale ne maŋau kina taŋamba ke ndakade. Ta tuku ne gabat sunġo ande madiwa le sine kulatkuwa. Kilke afu minig taŋamba ŋga Samuel sanaig.

⁶ Nane gabat sunġo madiwam tuku sakinaig ta Samuel nu pasa ta tuku gare ndana le nu Sunġo yabaŋmba kusnana.

⁷ Kusnana le Sunġo nu ndek sana: Taŋgo

pino nane ame maŋau ne ndoŋ sakuwaig ndeta ne ismba dubiwe niŋga. Nane ne pitai ndanade. Kuga. Ye nane tuku Sunġo mine ndaki ŋga nane ye pitaiyade. ⁸ Ye o buk nane Isipŋge kilmba te prowen ta nane ye ŋgumneyumba mbara afu tuku nyu kile-duŋge likinaig. Nane mara mindek ye mbolŋge kade ta kile ne mbolŋge mata kade. ⁹ Ta tuku ne nane tuku miŋge dubiwa sulumba riroŋ pasa saniŋmba gabat sunġo nu ndaŋndaŋmba nane kulatkamŋgat ta bitekŋga saniŋga le iswaig ŋga Samuel sana.

¹⁰ Pasa ŋakmba Sunġoŋge Samuel sana ta nu suk ka taŋgo pino gabat sunġo madiwam sakinaig ta saniŋgina sulumba ¹¹ sakina: Ye kile gabat sunġo tuku piro maŋau tugu biteŋgi le tane isap. Gabat sunġo ta nu teŋenmba kamŋgat. Nu tane tuku kiŋo afu kilwa le nu tuku kame mbal taŋaŋ minamŋgaig. Kame ait mbolŋge nane afu karis mbolŋge pinderkuwaig le afu hos mbolŋge pinderkamŋgaig. Nu tumbranġ inum kambim bafuwa ta nu karis mbolŋge minyokuwa le nane afu nu mindemba pinderka ambonġa kaŋgaig. ¹² Nuŋge nane afu kame gabat minam tuku madiniŋgamŋgat. Afu kame taŋgo 1,000 kulatkuwaig le afu kame taŋgo 50 kulatkamŋgaig. Tane tuku kiŋo kame afu nu tuku piro mbolŋge kilke pikmba nyamaganġ ŋgukuwaig le afu nyamaganġ magekuwaig le kilamŋgaig. Afu nu tuku kame agaŋ ndende wakeikuwaig le afu karis tuku agaŋ ndende wakeikamŋgaig. ¹³ Tane tuku kulim kame afu nu tuku gureŋ agaŋ ndende mundur mayenu ŋak ta wakeikuwaig le afu nu tuku paguwaig le afu nu tuku bret pasokamŋgaig. ¹⁴ Nu tane tuku nyamaganġ piro, grep piro magenu, olif piro magenu ta ŋakmba yaika kilmba nuŋe gabat sugo sugo niŋgamŋgat. ¹⁵ Niŋguwa sulumba tane tuku wit grep muli ta ŋakmba kilmba fetka 9 tane tuku kusreka ndindo nuŋe tumba nuŋe gabat kame piro taŋgo kame niŋgamŋgat. ¹⁶ Nu tane tuku piro taŋgo, piro pino, taŋgo mo afu kilmba agaŋmor doŋki magenu ta pilenġa kilwa le nu tuku piroka minamŋgaig. ¹⁷ Taŋamba tane tuku sipsip

ta kilmba fetka 9 kusreka ndindo nuñe tamngat. Tane mata nu tuku piro tango tañan minamngai. ¹⁸ Ait ta mbolñge tane tangle gabat sungo tangle madinaig ta tuku ndumor-ndumorkap ta Sungo nu tane tuku malmbi ise nda nga saningina.

¹⁹ Tanamba saningina kande nane Samuel tuku pasa isam mbulnaig sulumba sakinai: Kuga. Ne sine tuku gabat sungo ande madiwe siña. ²⁰ Tanabe sulumba sine kilke tugu afu minig tanamba minamngig. Sine gabat sungoñge pasa siñmba kulatkuwa sulumba kame ait prowa le nu sine kulatka kilmba ñgeu mbal ndon kame buwamngat ñginaig.

²¹ Samuel nu nane pasa ñakmba sakinaig ta ismba ka Sungo sana le ²² Sungo ndek lafumba sana: Nangle nzali ta dubimba gabat sungo madiwe ñnga ñgina. Tanakina le Samuel ndek Israel tango ñakmba saningina le sili-silimba luka nangle tumbran tumbran kine likinaig.

9

Saul nu Israel mbal tuku gabat sungo mayok kina

¹ Kis nu maror tango ande. Nu nyu sungo ñak Benyamin ma tugu mbolñge minna. Kis mam nuñe Abiel. Wa nuñe Seror. Mbun mbun nuñe Bekorat. Sikar sikar nuñe Afia. Tumbran mbon nangle Benyamin. ² Kis tuku kiño nuñe nyunu Saul. Saul nu sangrinu ñgarosu tumail pasi maditaknu. Tango ande nu suk Israel ñgamukñge mine ndakina. Israel ñgamukñge nuñge ndo kuennu.

³ Nane minnaig le ait ande Kis tuku donki afu kua ka sili-silinaig le nu ndek Saul kukulmba sana: Ne piro tango ande tumba tale kumba ka donki kame sotap ñgina. ⁴ Tanakina le nale tanga kinaik ka Efraim ma taknu kumam kumba wat tanga Salisa ma tugu mbol kinaik ta donki kile-sigli ndakinaik. Tanamba nale man tanga Salim ma tugu mbol kinaik ta mata donki kame tange mine ndakinaig le kile nale man tanga Benyamin tuku ma tugu mbol kinaik ta mata kile-sigli ndakinaik.

⁵ Nale donki sota sota ka Suf ma tugu mbol pronaik sulumba Saulñge piro tango

nuñe sana: Sile luka kap. Sile ñgisikupe ta mam nu donki tuku idus ndamba sile tuku wamdus piti tikat nga sana. ⁶ Tanakina le piro tango tange ndek Saul sana: Yauk. Tumbran tange Kuate tuku piro tango ande nyu sungo ñak minit ta nu wam ñgumñga prowam tuku sakate ta alonu prote. Sile ka nu kanjermba. Nuñge donki ma ani tange minig ta sile sasikam kumun inde nga sana le ⁷ Saul ndek lafumba piro tango nuñe sana: Sile ame agan tumba nu sota kanjik? Bret sigrikiken ta buk kugawaig tukunu sile ame agan nu tambimngik? Sile agan inum nu tambim tuku mine ndakate ñgina le ⁸ piro tango tange man lato Saul sana: Ye silwa ndametin fudinndo ñak. Ye ndametin ta nu tuwi le nu sile donki ma ani tange minig ta sasikamngat ñgina.

⁹⁻¹¹ Tanakina le Saulñge nu sana: Sile kap. Ne tuku wamdus ta mayenu ñgina sulumba nale Kuate tuku piro tango minna tumbran ta kinaik. Kinaik ka tumbran ta tuku tabe ta ponga kumba minmba pino mbanzo afu kule kunyam saka ndekinaig le kile-sigli kinaik. Kile-sigli kinaik sulumba nane kusnaninginaik: Kagmai tango ta tumbran ambeñge minit e ñginaik. (Ait ta mbolñge Israel mbal nane tuan tango kame nyu kilmba kagmai tango ñganu. Tango ande nu agan inum tuku Kuate kusnawam kambim bafumba ta nu sakanu: Sine kagmai tango kanjeram kab ñganu).

¹² Kile pino kame tange pasa lafumba sanikinaik: Nu ambe minit. Nu kite tumbran ambe prowat. Tango pino nane bin mbol ambeñge atraukamngai tukunu tale pitik mbumba kape. ¹³ Nu isukusam bin mbol ambe kakat. Tango pino nu tairanga minig. Nuñge atrau agan kame ta nyaro ñnguwa le tango pino wike likinaig ta pagumba nyamngai. Ta tuku tale pitik mbumba kape ñginaig. ¹⁴ Tanakinaig le Saul piro tango nuñe ndon mbumba kumba tumbran ta tuku fonde malanga sinam kambim saka Samuel nu bin mbol ambe kambim bafumba kilim kina le tesilikinaik.

¹⁵ Sungoñge buk Samuel kila sana: ¹⁶ Indole ait tenen mbolñge ye Benyamin tuku tugu mbolñge tango ande kukuli le ne tugum te prowamngat. Nu prowa le

ne gurenj pisnewa le nunje yiñe kuasmbi Israel kulatka Filistia mbal tuku wai mbolñge kile-lukamngat. Filistia mbal ta nane ye tuku kuasmbi ngaro rar pileniñmba piro karenñu niñmba minig le ye nane tuku malmbi iset nga Samuel sana. ¹⁷ Kile Samuel nu Saul kanğerna le Sunjo nu sana: Tango kubele ye ne sanen ta noten. Nunje ye tuku kuasmbi kulatkamngat ngina.

¹⁸ Kile Saul nu fonde malanga sinam kumba Samuel kanğermba kusnana: Kag-mai tango tuku wande aninge minit ngina le ¹⁹ Samuelñge lafumba sana: Kagmai tango ta ye noten. Ne ambonğa atraukam tuku biñ mbol ambe kumba mina. Ye ne ngumnem dubinumba mbet. Ngilainje ye ne ndoñ tuma isukusmba kinymba indole mafewa le ne pasa afu ñak ta saka le sani le ismba kaye. ²⁰ Ne ailfu doñki kame ngisikinaig ta tuku wamdus piti ndanuwa. Nane afunje buk kile-siglikinaig. Ne ise tiwa. Israel mbal nane gabat sunjo madi-wam tuku nzali ta ne tuku mam naje tuku tugu mbolñge minit ngina. ²¹ Tanakina le Saulñge Samuel sana: Ndanam ne tanamba ye sayate? Ye Benyamin tuku tugu. Israel sinamñge sine tuku tugu ta fudiñdo. Mam tuku ndare mata Benyamin tuku tugu mbolñge nyu kugatok nga Samuel sana.

²² Kile Samuelñge Saul le piro tango nunje kilmba wandek sinam kina sulumba tango 30 buk promba minyok minnaig ta nane tumailamñge kile-minyokina. ²³ Tanana sulumba Samuel nu pagu tango ta sana: Ye ne aganmor ndemnu tinmba sanit le palet ta tumba prowa ngina le ²⁴ pagu tango ta nu aganmor wainu ndem mayenu ñak ta tumba promba Saul tuna. Tuna le Samuel ndek nu sana: Ye tango kame tuma isukusam tuku saninjen le nanenje ne tuku ndem ande pilnaig le yenje tumba kulatka minet te kile tumba nya ngina. Tanakina le Saul nu ait ta mbolñge Samuel nane ndoñ tuma isukusnaig. ²⁵ Isukuse denpurmba nale atraukam tuku biñ ta kusremba ndek tumbran kinaik sulumba wande ponğa funu mbol tanje minyoka pasatinaik.

²⁶ Pasate denpurmba Saul nu wande funu mbol tanje kinyna. Kinymba mafena le

maratukuk tinğa Samuel nu Saul wika sana: Tinğa ndeka le ye ne mindenumba kumba ka ndinñge mbilni le kaye ngina le Saul ndek tinğa ibenkbumba Samuel ndoñ wande kusremba kilim ka Saul tuku piro tango ta ndoñ ndin dubimba kinaig. ²⁷ Nane kinaig ka tumbran makembi tanje Samuel nu Saul sana: Piro tango naje sawa le ambonğa kumba minwa le ye Kuatenje pasa afu sayina ta ne sanamngit ngina.

10

¹ Piro tango ta nale kusreka kina le Samuel ndek olif kule botol ñak ta tumba Saul tuku gabat mbolñge kutumba Saul mumuna sulumba sana: Ne Sunjonje nunje kuasmbi Israel mbal kulatkam tuku madinina. ² Kile ne ye kusreyumba kaye ka Benyamin ma tugu Selsa tumbranñge Rahel tuku kumunu tugum tanje tango armba kile-siglika le nalenge ne tenenmba sanamngaik: Doñki kame ngisikinaig le ne sota likate ta buk kile-siglikinaig le mam naje kile doñki tuku wamdus piti ndamba nu man ne ngisikanu nga idusmba nu wamdus piti ñak minit nga ne sanamngaik. ³ Nale tanamba ne sanuwaik le ne nale kusreka man kumba ka Tabor tumbran tuku ail sunjo tugum tanje tango kenmba Sunjo atraukam tuku Betel kambim bafuwaig le kile-siglikamngat. Nane tuku ande nu meme fat kenmba kugrakuwa le ande nu bret kenmba bagailninguwa le ande nu grep kule botol ñak kurawamngat. ⁴ Nane ken tanje ne kaiye nga sanumba bret armba tinwaig le ne yaika kila. ⁵ Tanamba ne man kumba ka Filistia kame mbalñge baibai patike likinaig ma ta promba Ku-ate atraukanu tumbran Gibeat tuku fonde malanga sinam kumba tuan tango kuasmbi ande Sunjo tuku tabe mbol ndekuwaig le kile-siglikamngat. Tango afu nane tuan tango kuasmbi ta mindeka gita yeki yeki katniñmba kem fitke lika tambarin katninguwaig le tuan tango kuasmbi ta Sunjo tuku Guwanje wamdus ninguwa le pasa yeki yeki kukliwamngaik. ⁶ Tanawaig le Sunjo tuku Guwa ne mbol kuwa le ne mata nane ndoñ ulendika pasa yeki yeki kukliwamngat. Tanawa sulumba ne kisemba

kiteknu mayok kanġat. ⁷ Ye ne sanet pasa kame te tuku alonu prowe likuwaig ta Sunġonġe ne ndoġ minwa le ne nu tuku miġġe dubimba ke ndo ka nġa Saul sana sulumba ⁸ nu maġ sana: Kile ne ambonġa Gilgal kaye le ye ne dubinumba ta promba aġanmor afu kilmba bale farka pasoka nġamuġġal ulendiwam tuku aġanmor turmba atraukamġġit. Ne ka Gilgalnġe ye tairnġa mina le kusem ndindo kuwa le ye ta prowi sulumba ne ame wam kam tuku ta ne sanamġġit nġina.

⁹ Taġakina le Saul nu pasa ta ismba nu mbilka Samuel kusremba kambim bafuna le Kuatenġe nu taġġo kitek te-mayokna. Taġana le nu kina le ki ait ndui ta mbolnġe ndo Samuelnġe nu maġau nġakmba tuku sana ta taġamba prowe likinaig. ¹⁰ Nale Gibeā pronaik le tuan taġġo kuasmbi ande Saul te-silikinaig le Kuate tuku Guwa nu mbol kina le nu nane ndoġ ulendika pasa yeki yeki sake likinaig. ¹¹ Taġanaig le nane afu nu kila ta nane wam ta kanġermba nanġine nanġine sakinaig: i ... Kis tuku kiġo nuġe si ame maġau kate ya? Nu mata tuan taġġo ande e nġa saka minnaig. ¹² Taġamba saka minnaig le tumbranġ ta tuku taġġo andenġe ndek sakina: Nane tuku mam kat nanġine ima? Nane mata tuan taġġo kuga nġina. (Ta tuku Israel mbal nane kile yaba pasa ande teġenmba sakade: Saul nu mata tuan taġġo ande e nġade).

¹³ Saul nu tuan taġġo kame ndoġ maġau ta ke denpurna sulumba nu atraukanu tabe mbol ambe kina le ¹⁴ bab nuġenġe Saul piro taġġo nuġe ndoġ kusnanikina: Tale animbi kinaik ma ma maġ te prode nġina le Saulnġe lafumba sana: Sile doġki nġisikinaig ta sota ma ma kuga le sile Samuel kanġeram kakenġ nġina. ¹⁵ Taġakina le bab nuġenġe ndek kusnana: Nu tale ndanmba satikina nġina le ¹⁶ Saul ndek lafumba bab nuġe sana: Nu teġenmba sile sasikina. Nanenġe doġki nġisikinaig ta buk kile-siglikinaig nġina nġa bab nuġe sana. Taġamba sana sulumba nu Samuelnġe gabat sunġo prowam tuku madina ta yabuka bab nuġe sa ndana.

¹⁷ Kile Samuel nu Israel nġakmba wikina le Mispa tumbranġnġe Sunġo am mbolnġe

manġurkinaig. ¹⁸ Manġurkinaig le Samuel nu nane saninġina: Sine Israel mbal tuku Mbara Kuate Sunġonġe teġenmba tane tuku sakate. Yenġe taġġine mbuġ kat taġġine Isip mbal tuku wai mbolnġe kile-luka kilmba ilen. Nane nġueu mbalnġe nġaigo siglika minnaig le yenġe nane tuku muskil kile-tidinġen. ¹⁹ Ye tane tuku Mbara. Tane piro karenġa piti sunġomba kanġerka minnaig le yenġe tane tuku muskil kile-tidinġe tinġen ta kile tane ye pitaiyumba maġ taġġine gabat sunġo ande madiwam tuku sakade. Ta tuku tane ye tuku am mbolnġe taġġine tugu mbol kumba ka tumbranġ mbonġ nduik nduik sinamġġe tinġap nġina.

²⁰ Nane taġamba tinġinaig le Samuel nu ndek tugu nduik nduik tuku taġġo wike likina le nu tuku tumailamġġe tinġinaig. Tinġinaig le Sunġonġe Benyamin tuku tugu ta madina. ²¹ Madina le Samuel ndek Benyamin tuku tugu sinamġġe kuasmbi nduik nduik wikina le nu tuku tumailamġġe tinġinaig. Tinġinaig le Sunġonġe Matri tuku kuasmbi madina. Matri tuku kuasmbi ta Samuel tuku tumailamġġe tinġinaig le Sunġonġe Kis tuku kiġo nuġe Saul madina. Madina le nane ndek nu sota ma ma nda te-silikinaig sulumba ²² Sunġo kusnanaig: Taġġo ta prowat e ko kuga nġinaig le nu ndek lafumba saninġina: Saul nu tane tuku aġan ndende patikaig ta nġamuk sinġe kuirka minit nġina. ²³ Taġaka saninġina le nane pinderka ka Saul te-silika nu tumba luka pronaig le taġġo kame nġakmba ndoġ tinġina ta nane nġamuknġe nuġe ndo kuennu.

²⁴ Kile Samuel nu Israel mbal nġakmba saninġina: Sunġonġe taġġo madina ta noten. Sine nġamuknġe ande nu suk mine ndakate nġina le Israel mbal nġakmba wika raumba sakinaig: Ese. Sine tuku gabat sunġo teġe sine kulatka minamġġat nġinaig.

²⁵ Taġakinaig le Samuelnġe taġġo pino ame maġau gabat sunġo mbolnġe kam tuku ko gabat sunġo tuku piro yeki yeki ta nġakmba te-kilimba kuklimba saninġina sulumba nu waġe ande tumba pasa nġakmba ta kuyarninġmba tumba Sunġo tuku am mbolnġe tukul ma ta mbolnġe pilna. Pilna sulumba kile taġġo pino nġakmba kukul-

ningina le sili-silimba luka nanjine tumbran tumbran kine likinaig. ²⁶ Tanjanaig le Saul mata luka nuje tumbran Gibea kina le Kuatenje kame tango sangriknu afu wamdus ningina ta nane Saul midemba kinaig. ²⁷ Tanjanaig le tango najgonu afu nane Saul talamba sakinaig: Tango tana ta sine tursingam kumu kuga ya nginaig sulumba nane Saul gare aganj mayenu inum tuwe ndakinaig. Tanjanaig le Saul nu tanaig nga ta tuku idus ndana.

11

Saul nu Yabes mbal turka Amon mbal bale farna

¹ Tanjamba minnaig ma ma mara ande Amon mbal tuku kame gabat Nahas nu nuje kame kuasmbi kilmba promba Gilead ma tugu mbolnje Yabes tumbran kormba kame tuku kuaneka tumbran ulnaig. Tumbran ulnaig le Yabes mbalnje ndek Nahas sanaig: Ne sine ndon pasa katmba sine mapeka le minbe ta sine ne gabat sunjo madinamngig nginaig kande ² Nahas nu nane saningina: Ye tane ndon ake pasa kate nda. Ye tane Israel mbal tuku nyu kile-ibenka tane jakmba tuku am ndinam ta goninji sulumba tane ndon pasa katamngit ngina. ³ Tanjakina le Yabes gabat tango kame nje Nahas sanaig: Tane sine kusem ndindo tairngap le sine tango afu kukulnibe le ka Israel ma tugu jakmba mbolnje sine tursingam tuku tango kile-siglika kilmba prowaig. Kuga ndeta sine tane kumnemnje minbe le ne ame manau kam tuku idusmba sakate ta ne ka nga Nahas sanaig le Nahas nu wokina.

⁴ Wokina le nane tango afu kukulninginaig le ka Saul tuku tumbran Gibea pronaig sulumba pasa ta te-mayokmba tango pino jakmba kila saninginaig le nane pasa ta ismba sinanu malmbi wika raunaig. ⁵ Wika raunaig le Saul nu piro mbolnje zigna ta ismba nuje makau kulatka minna ta kusreka prona sulumba kusnangina: Nane si ame wam tuku malmbikade e ngina le nane ndek Yabes mbal tuku pasa ta nu kubeu tunaig le ⁶ Saul nu isna le Kuate tuku Guwa nu mbol prona le nu gubra kagli firka ⁷ makau pailnu

armba kilmba balenikmba kat pur pur fonfonmba tango kame afu madinimmba kile-nimmba kukulningina le kugraka Israel ma tugu jakmba mbol kumba tango pino jakmba tumnimmba tenemba riron pasa saninginaig: Tango ima nu Saul le Samuel dubika kame kine ndakuwa ta sinenje tango ta tuku makau jakmba mbolnje tenemba kamngig nginaig. Tanjakinaig le Sunjonje tango kame ta kuru kuru serningina le nane jakmba tinga mangur ma mbol prove likinaig. ⁸ Tanjanaig le Saulnje nane jakmba Besek tumbrannje kile-mangurka burkina ta Israel tango 300,000 Yuda tango 30,000.

⁹ Kile nane pasa tumba pronaig mbal ta saninginaig: Tane luka kape sulumba Yabes tango kame tenemba saningap. Indole ki mbol ka pa pakuwa ait ta mbolnje sine promba ngueu mbal pitaika tane luka kilamngig nginaig. Tanjakinaig le tango kame ta luka Yabes kinaig sulumba nane kila saninginaig le nane ndek gare-garekinaig sulumba ¹⁰ Nahas sanaig: Indole sine kilim kab le ne nane kuasmbi ndon sine mbolnje ame manau kam idusmba kande tane kap nga Nahas sanaig.

¹¹ Tanjamba nane kinymba mafe ndamba minna le Saul nu tango fet kenja sulumba ma tugu ramma minna le nane pinder-pindermba Amon mbal tuku kame tumbran ta kinaig sulumba nane bale farka minnaig le ma ma ki promba sangri tingina. Tango ndui ndui kusrekinaig ta nane kua ka sili-silinaig.

¹² Kile Israel mbalnje ndek Samuel sanaig: Tango kame buk Saul talamba sine tuku gabat sunjo mine ndakuwa nginaig ta kilmba prowa le sine bale farnibe nginaig kande ¹³ Saul nu ndek saningina: Kuga. Kite Sunjo nu sine Israel mbal ngueu mbal tuku wai mbolnje kile-luka kilat tukunu sine kite tango ande balewe nda ngina.

¹⁴ Tanjakina le Samuel ndek tango pino jakmba saningina: Sine Gilgal kab sulumba Saul man lato gabat sunjo prowam tuku madibe ngina le ¹⁵ nane jakmba tinga Gilgal tumbran kinaig ka tange Sunjo am mbolnje Saul man lato gabat sunjo tuku madinaig sulumba Sunjo ndon ngamungal

ulendiwam tuku atraukinaig. Tanjamba Saul nu Israel njakmba ndonj tumamba gare-gare sunjgokinaig.

12

Samuel nu Israel mbal rironj pasa saningina

¹ Kile Samuel ndek Israel mbal njakmba saningina: Tane ise tiwap. Tane buk wam njakmba tuku ye sayinaig ta kumumba ken sulumba tane kulatkam tuku gabat sunjo ande madiwe tinggen ta ² nu tane tuku kulat tanjo minamngat. Ye buk mbanzonu minmba tane kulatka minen ta kile ye gife njakmba saibo pilet. Yinje kinjo kame tane ngamuknge minig. ³ Ye wam ande mbaren ndeta tane kile Sunjo am mbolnje gabat sunjo nuje madina te nale am mbolnje ye sayap. Ye tanjo ande tuku makau ko donki ake yaiwen e? Ko ye tanjo ande yabri-yabrimba aganj inum yaimba ten e? Ko ye tanjo ande njayo siliwen e? Ko ye tanjo andenge kigayena le nu tumba pasa mbolnje te-ti ndawen e? Ye wam ande tanjamba ken ndeta ye wam ta lafumba te-tiwamngit nga saningina.

⁴ Tanjaka saningina le tanjo pinonge ndek lafumba sanaig: Kuga. Ne sine tuku ande yabrimba aganj inum ake yai ndana. Ne tanjo ande njayo sili ndana. Ne tanjo ande yabrimba ndametinj ake te ndakina nginaig le ⁵ Samuelnge nane saningina: Tane ye tuku mbar ande kanjer ndawanu ngade ta kile Sunjo nuje gabat sunjo madina te nale tane tuku pasa isaik ngina le nane lafumba sakinaig: Ta son. Sunjo nu sine tuku pasa isat nginaig.

⁶ Kile Samuel manj pasa lato saningina: O buk Sunjonge Moses le Aron madinikmba mbun kat tangine Isip kilke mbolnje kilmba te prona. ⁷ Ta tuku kile tane Sunjo am mbolnje tingap le ye tane pasa mbolnje patiki sulumba Sunjonge wam magenu tane mbolnje tangine mbun kame mbolnje ke likina ta te-mayokmba satinji le isap. ⁸ O buk Yakob nuje gageu kame ndonj Isip kilke mbolnje minnaig ma ma nuje ndare kame Sunjonge nane turkuwa nga sarsarimba minnaig le Sunjonge Moses

le Aron kukulnikina le Isipnge mbun kat tangine kilmba promba kilke te mbol pronaig. ⁹ Tanjamba nane nangine Mbara Sunjo ngumnewanu le nunge nane kilmba Hasornu kame gabat sunjo Sisera, Filistia mbal, Moabnu gabat sunjo nane tuku wai mbolnje patikanu le nane ndonj kame bumba nane bale faranu. ¹⁰ Tanjawanu le nane Sunjonge turkuwa nga yabanmba sakanu: O Sunjo, sine unekigen sulumba ne ngumnenumba Baal le Astarte kanunu mbarinjingigen ta kile ne sine ngueu mbal tuku wai mbolnje kile-luka kila le sine ne mbarinnumba ne tuku minje kumnemnge minamngig nganu le ¹¹ Sunjo nu nane tuku wi ta ismba Yerubaal* Barak Yefta Samuel nane nduik nduik ka kukulninganu le promba ngueu mbal tuku wai mbolnje kile-luka kilanu tukunu tane Israel mbal mine mayenaig.

¹² Tanjamba minnaig le Amon mbal tuku gabat sunjo Nahas kame tuku prona le tane tangine Mbara Sunjonge tane kulat ndakuwa nga tenenmba ye sayinaig. Ne sine tuku gabat sunjo ande madiwe singa nga sayinaig. ¹³ Tane gabat sunjo tam tuku wamdus sunjo njak minnaig le Sunjonge tane tuku madiwe tingina ta minit noten. ¹⁴ Tane Sunjo tuku minje kumnem kape sulumba nu mbarinmba nu tuku pasa ismba kumu-kumuwap sulumba tane tangine gabat sunjo ndonj tangine Mbara Sunjo ndo dubimba minap. ¹⁵ Tane Sunjo tuku pasa isam mbulmba nu tuku minje ngurap ta Sunjo nu buk mbun kat tangine piti ningina tanjamba ndo tingamngat.

¹⁶ Kile tane tinga minap le Sunjonge manau ande kuwa le tane kanjerap. ¹⁷ Kile ki mara ma karenanganu ait ta ye kile Sunjo yabani le nunge gau pilwa le kuaila puluka sawe piyamngat. Tanjawa le tane wam ta kanjermba tangine mbarkinaig sulumba gabat sunjo ande madiwe tingua nga Sunjo kusnanaig ta tane katesewamngigaig nga saningina.

¹⁸ Tanjakina sulumba Samuel nu Sunjo wika yabanna le ait ndui ta mbolnje Sunjonge kuaila pilna le ma fuduka sawe piyna le nane wam ta kanjermba Sunjo le

* **12:11:** Yerubaal tuku mape nyu ande Gideon

Samuel tuku kuru-kuruka ¹⁹ tango pino njakmba Samuel sanaig: O tango sungo, nenje nane Mbara Sungo sawa le sine mapekuwa le kume ndakube. Sine une manjau sunjomba kigenj ta kile sine manj lato mbarmba gabat sungo ande tam tuku sakigenj nginaig.

²⁰ Tanjakinaig le Samuel nu lafumba saningina: Tane kuru kuru ndakap. Tane sinjka manjau njagonu ke likinaig ta kile tane Sungo kumnemnge minmba nu ndo dubimba nu tuku piro ndo kap sulumba ²¹ yabri mbara kame dubi ndakap. Nanenge tane turke nda. Nane ake aganj ndo. ²² Sungo nuje mironj tane nuje kuasmbi nga maditingina tukunu nu nuje nyu sunjokuwa nga idusmba nu tane pitaikenda.

²³ Yenge mara mindek tane tuku nga Sungo yabanmba minet. Ye sinjka manjau ta kusrewenda. Ye kusrewi ta ye Sungo am mbolnge unekamngit. Ye tane manjau mayenu tinjeknu dubiwam tuku wam pagutingamngit. ²⁴ Tane Sungo tuku minje kumnem kape sulumba wamdus ndindo tumba nu tuku ndo piroka minap. Sunjonje tane turkam tuku wam ke likina ta tane njakmba kila. ²⁵ Tane manj lato mbar manjau ke likap ta Sunjonje tane tanjine gabat turmba njai go siglikamngat nga saningina.

13

Israel nane Filistia mbal ndonj kame bunai g

¹ Saul nu gabat sungo minmba Israel mbal kulatkina le ma ma yar armba kinaig. ² Tanjamba kile nu Israel tuku tango pilenga 3,000 madiningina sulumba afu ta njakmba kukulningina le luka nanjine tumbranj tumbranj kine likinaig. Tanjanaig le nu tango 3,000 ta sinamnge tango 1,000 paplamba kukulningina le kinjo nuje Yonatan ndonj kinaig ka Benyamin ma tugu Gibeatumbranjnge minnaig le nuje kame tango 2,000 ta kilmba ka Betel ma taknu Mikmas tumbranjnge nane ndonj minna.

³ Tanjamba minnaig ma ma Yonatan nu tinja nuje kame mbal ndonj kina ka Gebange nane Filistia tuku kame kuasmbi

ta ndonj kame bumba nane bale farkina. Bale farkina le Filistia mbal afu nane wam ta isnaig. Tanjanaig le Saul nu Hibru mbal njakmba nane pasa ta iswaig nga tango afu kukulningina le Israel ma tugu njakmba mbol kumba tabil fitke lika ⁴ Israel mbal tenjenmba saninginaig: Gabat sungo Saulnge nane Filistia tuku kame kuasmbi ande bale far suluna le kile Filistia mbal nane sine tuku kagli firka gubra tormba minig tukunu tane njakmba Saul sota Gilgal kape nginaig le nane kinaig.

⁵ Filistia mbal nane Israel mbal ndonj kame buwam saka kame kuasmbi sunjomba kile-manjurkinaig. Nane kame tuku karis 3,000 kuanekinaig sulumba tango hos mbolnge minyokanu ta 6,000 manjurkinaig. Nane tuku kame tango sunjomba piyalnge fulbul minig tanjan burnu kumu j kuga. Kame kuasmbi ta njakmba kinaig ka Bet-Awen ki prote kumam tanje Mikmasnge kame tuku kuaneka tumbranj ulnaig.

⁶ Nane tumbranj ulnaig le Israel tango kame nane Filistia tuku kame kuasmbi ta kanjerka nane kuru-kuruka sine bale far suluwamngaig nga ka ndame sugo sugo kumnenu kilke burok sikar burok kule ngurunj sinamnge kuirke likinaig. ⁷ Tanjanaig le afu nane Yordan kule pakarka Gad le Gilead tuku ma tugu mbol kinaig. Tango kuasmbi Saul ndonj Gilgalnge minnaig ta nane mata kuru-kuruka tanje minnaig.

⁸ Saul nu Samuelnge ait tuna ta kumumba kusem ndindo Gilgalnge nu minde minna. Minde ma ma kuga le tango afu buk Saul kusremba sili-silinaig le ⁹ Saul ndek nane afu saningina: Tane aganjmor pambi pasokam le uge suglukam tuku ta kilmba ngamungal ulendiwam tuku atrau aganj ta turmba kilmba ye tugum te prowap ngina le nane kilmba nu tugum kinaig. Tanjanaig le nu aganjmor kame ta kilmba balenimmba atrauka pambi pasokina le ugnai g.

¹⁰ Uge suglukinaig le kile Samuel prona. Nu prona le Saul ndek nu kanjeram kilim kina le ¹¹ Samuelnge nu sana: Ne ame manjau kat ngina le nu lafumba sana: Ne ye ait sina ta tair minit ta ne pro ndamba minat le tango afu buk ye kusreyumba

sili-siliwaig le ye Filistia kame kuasmbi Mikmasnge manjurkaig ta kanjerkit sulumba ¹² ye idusit: Ye Sunjonge sinzanyam tuku manjau ande ke ndaki le nane Filistia mbalnge pro sine ndonj kame bubekaig nga idusmba ye dirnanja atraukit nga sana.

¹³ Tanjaka sana le Samuel ndek nu sana: Ne nginngan manjau kat ngina. Ne nane Mbara Sunjo ne pasa sanina ta dubi ndawat. Ne nu tuku minje dubiwat kande ne nane ndare ndonj Israel mbal kulatka minmba minig kande. ¹⁴ Ne Sunjo tuku minje ngurat tukunu ne Israel tuku gabat sunjo mine kuene nda. Tanjo ande kise Sunjo ndonj wamdus ulendi njak Sunjonje te-silika madiwa le nunje Israel mbal tuku gabat sunjo minamngat nga Saul sana.

¹⁵ Samuel nu pasate suluna sulumba nu tinja Gilgal kusremba Benyamin ma tugu Gibeaa kina le Saul nu tinja nunje kame mbal nu ndonj minnaig ta burkina ta tanjo 600.

¹⁶ Saul le kinjo nunje Yonatan nakile kame kuasmbi ndonj Benyamin ma tugu Gebange minnaig le Filistia mbal tuku kame kuasmbi ta Mikmasnge minnaig. ¹⁷ Tanjamba minnaig sulumba Filistia mbalnge nanjine kuasmbi kenmba kukulinnginaig le kinaig sulumba ka Israel mbal tuku aganj ndende njakmba yomba kilmba kinaig. Kuasmbi ande ka Ofra tumbranj Sual kilke mbol kinaig le ¹⁸ kuasmbi ande ka Bet-Horon kinaig le kuasmbi ande ka Seboim ma gutonj patumba ma baknu ta tugum kinaig.

¹⁹ Ait ta mbolnge Israel ma tugu njakmba mbolnge tanjo afu ainmbi kame aganj wakeikinaig ta mine ndakinaig. Ta ndanjan? Nane Filistia mbalnge nane Hibu mbal kame bagi mbanduwanj wakeikam tuku piro ta peuninginaig le ²⁰ Israel mbal njakmba nane Filistia mbal tugum kumba ain kilke pikam tuku pik sapor sarip aganj ndende kame ta njakmba Filistia mbal ninganu le rurke likanu. ²¹ Rurke likanu le nane Israel mbalnge ndametinj sungokanumbi piyaninjmba yaika kilanu. ²² Ta tuku kame ait mbolnge nane Israel tuku kame kuasmbi njakmba kame bagi le mbanduwanj kugatok. Saul le kinjo

nunje Yonatannge ndo kame aganj ndende ta njak minnaik.

Yonatannge Filistia afu bale farna

²³ Kile nane Filistia mbalnge kame kuasmbi ande kukulnaig le ka Mikmas kumba ma tabe njak mbol tanje.

14

¹ Minnaig le ait ande Saul kinjo nunje Yonatan ndek tanjo mo nu tuku kame aganj kugrakanu ta sana: Sile kumba ka Filistia kame kuasmbi ndin kulatkade ambe kap ngina. Tanjakina le nu mam nunje Saul kila sa ndana.

² Saul nu Gibeaa patumba Mikronnge ail sunjo ande kumnemnge minyok minna le kame tanjo 600 nu ndonj minnaig. ³ Ahia nu pris tuku tawi ta tinjmba nane ndonj minna. (Ahia mam nunje Ahitub. Ahitub mambo nunje Ikabod. Nale Pineas tuku kinjo kat nunje. Pineas mam nunje Elai. Elai nu buk Silo tumbrannge pris minna). Saul tuku kuasmbi nane Yonatan kina ta katese ndanaig.

⁴⁻⁵ Kile Yonatan nu tabe fumbe armba ta ngamu ngamu ndin kina ta dubimba nane Filistia kame kuasmbi sota kambim bafuna. Ndin make inumnge tabe fumbe ta nyunu Boses ta Mikmas tumbranj kumamnge minna. Make inumnge fumbenu ta nyunu Sene ta Geba tumbranj kumamnge minna.

⁶ Kile Yonatan nu tanjo mo nu tuku kame aganj kugrakina ta sana: Sile Filistia kame kuasmbi ngaro nda pikanu ndin kulatkade ambe kap. Tanjape le Sunjonje sile sinzansikuwa le nane bale faramngik inde. Sunjo nu kame kuasmbi sungokanu sinzante le ngueu mbal bale farde tanjamba ndo nu tanjo ndindo armba mata sinzanjikuwa le ngueu mbal bale faramngaik nga sana le ⁷ nu tuku kame aganj kugrakanu tanjo tanje lafumba sakina: Ta maye. Ne ame manjau kam bafuwa ta ye ne turnamngit ngina le ⁸ Yonatannge nu sana: Sile kilim si ta kap le nane sile kanjerkuwaig. ⁹ Tanjawaig sulumba nane sile sota ndekam sakuwaig ndeta sile tanje ndo tinja nane sota nda mbumba kap. ¹⁰ Ko nane sakuwaig: Tale mbape o nguwaig ndeta sile katesewamngik Sunjo nu nane

kilmba sile tuku wai mbolŋge patinunŋat ŋga idusmba sile mbumba nane sota kap ŋgina.

¹¹ Kile nale arŋeŋ bitek kilim ka tinginaik le nane Filistia mbal nale kaŋgerka sakinaig: Ai si. Hibru mbal afu burok sinamŋge kuirkinaig tuku prode si ŋginaig sulumba ¹² Filistia kame kuasmbi taŋge nale wika sanikinaig: Tale te mbape le sine tale maŋau tumtikbe o ŋginaig. Tanjakinaig le Yonatan nu taŋgo mo ta sana: Sunŋonŋe Filistia mbal si kilmba sine Israel tuku wai mbolŋge patikat tukunu ne ye ŋgumnem dubiya ŋgina sulumba ¹³ Yonatan nu rabmba ndame poŋga mbumba kina le taŋgo mo ta nu ŋgumnem dubina. Tanjamba Yonatanŋe Filistia mbal ta kat patika panke likina le kilke mbolŋge ndekinaig le taŋgo mo taŋge nane kame bagimbi pike patikina le kumnaig.

¹⁴ Ki ait ta mbolŋge Yonatan nu kame tugu pilmba taŋgo mo ta ndon ma ŋai fudinŋdo ta mbolŋge kame taŋgo ²⁰ tanjamba bale farkinaik le kumnaig. ¹⁵ Tanjanaig le Filistia mbal afu kame mbal tuku tumbranŋge minnaig afu tumbran tumbranŋge minnaig afu ndin kulatka minnaig afu Israel mbal tuku agaŋ ndende kuayarka yomba kilmba kinaig ta nane ŋakmba Kuateŋge kuru kuru pileniŋgina. Tanjana le mumni promba kilke piririna le nane ŋakmba kua ka sili-silinaig.

¹⁶ Kile Saul tuku kame mbal Gibea tumbran Benyamin ma tugu kulatka minnaig ta nane mambilnaig kande Filistia kame kuasmbi nane tumbran kusre pilmba pinder-pindermba pupak tinaig le kaŋgerkinaig sulumba ¹⁷ Saulŋge kame taŋgo nu ndon minnaig ta saninŋina: Kame taŋgo burkap sulumba ima teŋge mine ndakate ta katesewap ŋgina. Tanjakina le nane burkinaig ta Yonatan le taŋgo mo nu tuku kame agaŋ kugrakanu ta nale ndo mine ndakinaik.

¹⁸ Ait ta mbolŋge Kuate tuku tukul bokis ta Israel mbal tugumŋge minna tukunu Saul nu pris Ahia sana: Tukul bokis tumba yale ŋgina. ¹⁹ Saul nu pris ndon pasata minnaik le Filistia mbal naŋgine kame tumbran taŋge taŋgo ŋginŋgankanu sukmba wika raumba minnaig le Saulŋge ismba

pris ta sana: Tanjaig le tukul bokis ta kusrewa ŋgina.

²⁰ Tanjakina sulumba Saul nuŋe kame kuasmbi ta ndon Filistia mbal tuku kame tumbran kinaig kande nane Filistia mbal ŋginŋganka naŋgine naŋgine muŋgu balebaleka minnaig le kaŋgerkinaig. ²¹ Tanjanaig le Hibru mbal afu o buk nane Filistia mbal ndon minnaig sulumba naŋgine kame kuasmbi sinamŋge minnaig ta nane kile luka Saul le Yonatan ndon ulendika naŋgine mbal Israel turka kame bunaig le ²² Israel mbal afu nane Efraim ma tabe mbol taŋge kuirke likinaig ta nane Filistia mbal kua kinaig pasa ta ismba nane mata promba Saul le Yonatan turnikmba nane Filistia mbal kilmba yokerka ²³ kame bumba kinaig ka Bet-Awen tumbranŋge lukinaig. Tanjanaig le ki ait ta mbolŋge Sunŋonŋe Israel mbal sinzanŋinŋmba nane Filistia mbal tuku wai mbolŋge kile-luka kilna.

²⁴ Ki ait ndui ta mbolŋge ndo Saul nu pasa sanŋrinu Israel mbal saninŋmba sakina: Kile ye yiŋe ŋgueu mbal tuku mbar lafumba nane ŋakmba bale farkamŋgit tukunu tane taŋgo ŋakmba nyamagan pinka minap le ki ka butunŋuwa. Taŋgo ande nyamagan nyuwa ta Sunŋonŋe nu mapewe nda ŋgina le nane kame mbal ta isukuse ndaka gubak nane yokerka kinaig ka ²⁵ duŋe ande mbol promba ŋguimzan kulenu ail burok sinamŋge bulmba kutuka minnaig le kaŋgerkinaig ta ²⁶ taŋgo andeŋge tumba nye ndakina. Ta ndaŋam? Nane Saulŋge peu pasa sanŋrinu pilna le nane ta tuku kuru-kuruka nye ndakinaig.

²⁷ Yonatanŋe ndo mam nuŋe pasa sakina ta ise ndakina tukunu nu ndumndum biyna tambi ŋguimzan tenu dauk tumba nyina sulumba nu gubanu am kuilkuilna ta ŋgarosu maŋ sanŋri tina. ²⁸ Tanjana le taŋgo andeŋge ndek Yonatan sana: Mam naŋeŋge sine nyamagan pinkam tuku pasa sanŋrinu sasinŋmba sakat. Taŋgo ande kite nyamagan pin ndaka nyuwa ta Sunŋonŋe nu mapewe nda ŋga sakat tukunu sine ŋakmba gubanu baklelgeg ŋga sana le ²⁹ Yonatanŋe taŋgo ta sana: Mam tuku pasa taŋge sine ŋakmba ŋaigo siglikate. Ye ŋguimzan kulenu fudinŋmba nyit tukunu ye

manɔ sanɔri tinɔet. ³⁰ Sine nɔgueu mbal tuku nyamagan kilig ta nyumba sanɔri tig kande sine Filistia mbal bale far suluwig kande. Sine sanɔri kugawaig tukunu sine Filistia sunɔgomba bale far ndaningig nɔgina.

³¹ Ait ta mbolnɔge nane Filistia mbal ndon Mikmas tumbraɔnɔge tugu pilmba kame bumba kinaig ka Azalon tumbraɔnɔge tinɔginaig. Tanɔanaig sulumba nane Israel mbal gubanu baklelnaig sulumba ³² nɔgueu mbal tuku aganmor kame kilmba pre pre bale farka pasoka ndare nɔk nɔk nyinaig le ³³ tanɔgo kame afunɔge kinaig ka Saul sanaig: Gabat sunɔgo, nane kame mbal Sunɔgo am mbolnɔge unekumba nane ndem ndare nɔk nyumba minig nɔginaig le Saul ndek sakina: Tane sonndo mbaraig. Tane kape ka ndame sunɔgo ande mbari-mbarimba tumba ye tugum te prowap nɔgina sulumba ³⁴ manɔ lato sanɔnɔgina: Tane kape ka kame mbal nɔgamuknɔge aganmor nduik nduik kilmba te promba ndame te mbolnɔge bale farmba pagumba nyam tuku nɔga nane sanɔnɔgap. Nane Sunɔgo am mbolnɔge unekumba ndem ndare nɔk nda nyuwaig nɔga sanɔnɔgap nɔgina le nane furir ta mbolnɔge ndo aganmor nduik nduik kilmba promba ma ta mbolnɔge bale farmba kuapika nyinaig. ³⁵ Tanɔanaig le Saulnɔge ndame turɔnɔnɔga Sunɔgo atraukam tuku pa lanlan ande wakeina. Saul nu buk atraukam tuku pa lanlan ande wakei ndana ta kile nu tugu pilmba wakeina.

³⁶ Kile Saul nu nuɔe kame tanɔgo sanɔnɔgina: Furir te mbolnɔge ndo sine kab sulumba Filistia mbal yokerka bale far sulube le ma purfewa le sine nane tuku agan ndende kat nanɔgine kilbe nɔgina le nane sakinaig: Ta maye. Sine tanɔabe nɔginaig kande pris ta sakina: Tane yauk. Sine Kuate kusnabe sulumba nɔgina. ³⁷ Tanɔakina le Saulnɔge Kuate kusnamba sakina: Sine kumba Filistia mbal yokerkuba ta ne sine sinɔanɔsinɔmba nane kilmba sine wai mbolnɔge patikamnɔgat e nɔgina kande Sunɔgo nu ait ta mbolnɔge Saul tuku pasa lafu ndana.

³⁸ Tanɔana le Saul ndek Israel mage mage sanɔnɔgina: Tane yalpe le sine imanɔge mbarat le Sunɔgo nu sine tuku

pasa lafu ndawat ta sota te-silikube nɔgina. ³⁹ Tanɔamba nu manɔ sakina: Sunɔgo abo tugu nɔk nu mara mindek sine Israel mbal sinɔanɔsinɔgit ta ye nu tuku nyu mbolnɔge sinɔka saket. Tanɔgo ima nu mbar te kat ta nu kumamnɔgat. Ye tuku kinɔgo Yonatan nu mata kumamnɔgat nɔgina le tanɔgo andenɔge nu tuku pasa ta lafu ndana.

⁴⁰ Kile Saul nu Israel mbal nɔkmba sanɔnɔgina: Tane nɔkmba kape ka si tanɔge tinɔgap le sile Yonatan ndon te tanɔge minamnɔgik nɔgina le nane sakinaig: Ta maye. Sine tanɔabe nɔginaig. ⁴¹ Nane tinɔginaig le Saulnɔge Sunɔgo kusnamba sakina: O sine Israel mbal tuku Mbara Sunɔgo, imanɔge mbar te kat ta te-mayokmba saya le isi nɔgina. Tanɔakina le pris ta nuɔe tukul ndamembi wam katesemba sakina: Mbar te tanɔgo pino mbolnɔge kuga. Nɔnge kinɔgo nane Yonatan ndon mbar te kaik nɔgina le ⁴² Saul ndek sakina: Ne manɔ wam katesewa sulumba yenɔge ko Yonatanɔge mbarat ndeta saka le isbe nɔgina le nu manɔ lato tukul ndamembi wam katesena le Yonatan tuku nyu mayok kina.

⁴³ Tanɔana le Saul ndek Yonatan kusnana: Ne ame manɔau kat ta ye saya le isi nɔgina le Yonatan lafumba sana: Yenɔge ndumndummbi nɔguimzanɔ fudinɔmba dauk tumba nyit tukunu ne ye baleya le kumi ta maye nɔgina le ⁴⁴ Saul nu sana: Au. Kinɔgo ne kumamnɔgat. Ye sinɔka saket. Ye ne bale ndani ta Kuatenɔge ye mapeye nda nɔgina kande ⁴⁵ tanɔgo kameɔge Saul peumba sanaig: Kuga. Yonatanɔge sine Israel mbal kile-nɔgumnemka nu ambonɔga kame sunɔgo ta mbol ket le sine Filistia mbal bale farkig. Nu Kuatenɔge sinɔanɔat le nu manɔau tanɔamba kat tukunu sine Sunɔgo abo tugu nɔk nu tuku nyu mbolnɔge son pasa sakeg ta ne nu mbolnɔge manɔau ande ke ndaka nɔga peunaiɔge le nu Yonatan bale ndana.

⁴⁶ Kile Saul nuɔe kame kuasmbi ndon Filistia mbal yokerkinaig ta kusreka luki-naig le nane Filistia mbal ta luka nanɔgine tumbraɔnɔ kinaig.

⁴⁷ Saul nu Israel mbal tuku gabat sunɔgo minna sulumba nuɔe kame kuasmbi kilmba Israel mbal tuku nɔgueu mbal ma nɔkmba mbolnɔge mine likinaig ta ndon

kame bumba Moab mbal Amon mbal Edom mbal Filistia mbal Soba tuku gabat sugo sugo nane njakmba kile-ibenka bale farninginaig. ⁴⁸ Tanjanaig sulumba nu kame kuasmbi sungokanu kile-manjurka nane sangri tinga kame bumba Amalek mbal mata bale farnaig sulumba kuasmbi afu Israel kilke mbolnge agan ndende kuayamba lika minnaig ta pitaikinaig le nane man luka Israel kilke mbol pro ndanaig.

⁴⁹ Saul tuku kiyo kat nuje kenmba ta nyu nangine Yonatan Iswi Malkisua. Kulim nuje mulum ta nyunu Merab. Mambo nuje nyunu Mikal.

⁵⁰ Saul piyo nuje nyunu Ahinoam. Ahinoam mam nuje nyunu Ahimas. Saul bab nuje tuku kiyo nuje Abner nu Saul tuku kame gabat minna. ⁵¹ Saul mam nuje Kis. Kis le Ner nale Abiel tuku kiyo kame.

⁵² Saul nu gabat sungo minna ta nu tuku kame kuasmbi ta nane sangrimba Filistia mbal ndon kame buwanu. Tanjawanu le nu Israel tanjo sangriknu kame tuku kuru kuru ndakanu ta njakmba kilmba nuje kame kuasmbi tuku madininganu.

15

Israel nane Amalek mbal ndon kame bunaig

¹ Ait ande Samuel nu Saul sana: Ye o buk Sungonge kukulyina le ne guren pisnenen le kile ne Israel mbal kulatkate tukunu ne Sungo Sangri Nayo tuku pasa te isa. ² O buk Israel mbal nane Isip kilke kusremba ilmba minnaig le Amalek mbal pro nane ndon kame tinginaig.* Kile Sungonge manau ta lafumba Amalek mbal pa ningamngat. ³ Ne nane kame mbal kilmba kape sulumba Amalek mbal mape ndaninmba nane tuku agan ndende njakmba nayo siglikap. Tanjo pino, kiyo kame, kiyo dabronu ta njakmba bale farkap sulumba makau sipsip kamel donki aganmor ta njakmba turmba bale farningap nga Saul sana.

⁴ Tanjakina le Saul ndek nuje kame mbal ta njakmba Telem tumbranngge kile-manjurka ulendimba burkina ta Israel

tuku kame tanjo 200,000 Yuda tuku kame tanjo 10,000. ⁵ Burke denpurmba kile Saul ndek kame kuasmbi ta kilmba kinaig ka Amalek mbal tuku tumbran sungo ma guton tanje kame tuku kuaneka minnaig.

⁶ Kame tuku kuaneka minnaig sulumba Saul ndek Ken mbal tuku pasa pilmba sakina: Tane Amalek mbal ndon ulendika mine ndakap. Tane nane kusreka kua kape. Sine nane ndon kame bumba tane turmba bale farbekig. Tane tuku wa kat tanjine o buk sine tuku wa mbun kame Isip kusremba ilmba minnaig le sinzaninginaig tukunu ye tane mapekam iduset ngina. Tanjaka saningina le nane Ken mbal njakmba Amalek mbal kusreka kua ka kinaig. ⁷ Kua ka kinaig le kile Saul nu nuje kame mbal ndon Awilange Amalek mbal ndon kame bumba nane yokerka bale farmba ka ka Isip kilke ki prote kumamnge Sur ma tugu mbol pronai. ⁸ Promba Amalek tanjo pino njakmba bale far sulumba nangine gabat sungo Agag mapemba bale ndanaig. ⁹ Tanjamba nane aganmor nayo ta njakmba bale farka makau sipsip fatnu mage mage ta njakmba bale far ndanaig. Nane aganmor magenu ta njakmba kusreke likinaig.

Sungonge Saul pitaina

¹⁰ Tanjanaig le Sungo nu ndek Samuel sana: ¹¹ Osese. Yenge Saul madimba gabat sungo pilen ta nu ye ngumneyumba ye tuku minje ngurat tukunu ye nu tuku gare ndayate ngina le Samuel nu pasa ta ismba wamdus tatrunkina le furir ta mbolnge nu Sungo yabanmba minna le ka mafena.

¹² Mafena le maratukuk Samuel nu tinga Saul sota kina le nane afu nu sanaig: Saul nu buk Karmel kumba ka tanje nuje nyu minwa nga ndame kuen ande tumba kilke mbol te-tiwe denpurmba nu ndo tinga Gilgal tumbran ket nga Samuel sanaig. ¹³ Tanjamba sanaig le Samuel ndek Saul dubimba kina ka nu te-silikina le Saul ndek nu sana: Sungo nu ne nyaro tinwa. Ye Sungo tuku minje kumu-kumuwen ngina le ¹⁴ Samuel ndek nu sana: Sipsip makau zigna sungo promba minit le iset ta aningge

* **15:2:** Wam kube ta Kisim Bek 17.8-14 mbolnge minit

kilnaig e ngina. ¹⁵ Tanjakina le nu lafumba sana: Ne ngumbeyu isit ta tanjo kamenje Amalek mbal tugumnje kilmba pronaig. Nane sipsip makau mage mage naje Mbara Sunjo atraukam saka mapeka kilmba pronaig. Aganjmor afu ta njakmba bale far sulugen ngina le ¹⁶ nu ndek Saul sana: Ne maninka le ye furir Sunjonje wam paguyat ta sani le ne isa ngina. Tanjaka sana le Saul ndek nu sana: Saka le ye isi ngina.

¹⁷ Tanjakina le Samuel nu sana: O buk ne ake tanjo nyu kugatok nga idusmba minna le Sunjonje ne Israel tugu njakmba tuku gabat sunjo madinina le kile ne minit. ¹⁸ Nunje ne Amalek mbal njaignonu ta njaigno siglike lika njakmba bale far suluwam tuku nga kukulnina ta ¹⁹ ne ndanam saka nu tuku minje dubi ndana? Ne ndanam nane tuku gabis aganj ndende magenu kilelikina? Sunjo nu ne tuku nzali kugatok nga sana. ²⁰ Tanjakina le Saul ndek pasa lafumba sakina: Kuga. Ye Sunjo tuku minje dubiwen. Sunjo nu ye kukulyina tanjamba ndo ken sulumba Amalek mbal ta njakmba bale far sulumba nanjine gabat sunjo Agag ndo biye timba tumba projen. ²¹ Tanjo kamenje ndo nanjine nzali dubimba aganj ndende magenu aganjmor mage mage Gilgalnje naje Mbara Sunjo atraukam tuku nga kilnaig nga Samuel sana.

²² Tanjakina le Samuel nu man lato sana: Ne ndanjmba iduste? Sunjo nu minje dubiwanu manau sunjomba nzalite e ko nu aganjmor kilmba atraukanu manau sunjomba nzalite e nga iduste. Ne ise tiwa. Minje dubiwanu manau ta nu sunjomba nzalite. Atraukanu manau ta nu sunjomba nzali ndate. ²³ Kuate tuku minje ngurunu manau ta une sunjokanu anzilan guwa wikade tanjamba. Ko ande nu Kuate idus ndamba nuje nzali ndo dubimba likate ta nu yabri mbara dubiwanu tanjan. Ne Sunjo tuku minje ngurna tukunu nu kile ne pitainuwa le Israel mbal man kulatke nda nga Saul sana.

²⁴ Tanjakina le Saul ndek pasa lafumba sakina: Son. Ye mbaren. Ye Sunjo tuku minje ne tuku minje turmba nguren. Ye yije kame kuasmbi tuku kuru-kuruka

nane tuku minje dubiwe ninjen. ²⁵ Ne ye tuku une te ngilainga le ye ne ndon Gilgal kumba ka tanje Sunjo mbarinji ngina kande ²⁶ Samuel ndek sana: Ye ne ndon kine nda. Ne Sunjo tuku minje pitaina le nu ndek ne pitainina le Israel mbal tuku gabat sunjo mine nda nga Saul sana.

²⁷ Tanjamba Samuel nu mbilka lukam bafuna kande Saulnje nu ngailkam saka nu tuku tawi tundunnu biye ndinna le fetkina.

²⁸ Fetkina le Samuelnje ndek nu sana: Ne ye tuku tawi yaiyumba fetkat tanjamba ndo ki ait te mbolnje Sunjonje Israel kulatkam tuku piro ta ne yainumba tanjo ande tawet. Tanjo ta mayenu ndo ne suk kuga. ²⁹ Israel mbal tuku Mbara Mbolok ta nu yabri ndakate tuku. Nu wamdus mbil ndate tuku. Sine kilke mbolok mbal wamdus mbilmbileg tanjamba kuga nga Saul sana le ³⁰ Saul ndek sakina: Ye mbaren ta ne Israel mage mage am mbolnje ye tala ndaya. Ye ndon luka kap sulumba ye ne tuku Mbara Sunjo mbarinji ngina le ³¹ Samuel ndek Saul dubimba luka kinaik. Luka Gilgal pronaik sulumba Saul nu Sunjo mbarinna.

³² Kile Samuel ndek tanjo afu kukulninjmba saningina: Tane kape ka Amalek mbal tuku gabat sunjo Agag tumba prowap ngina le nane kinaig ka Agag tumba pronaig. Agag nu wamdus fulilka minna ta kile nu idusna ye mapeyamnjagig nga nu wamdus bulkina kande ³³ Samuel ndek nu sana: Ne buk naje kame bagimbi tanjo kame sunjomba bale farkina le ina nanjine kinjo kugatok minig. Tanjamba ndo kile yenje ne baleni le ina naje mata kinjo kugatok minamngat nga Agag sana. Tanjakina sulumba Samuel ndek Agag tumba Gilgal tumbraj tanje Sunjo am mbolnje balena le kumna le pike tatana. ³⁴ Tanjamba Samuel ndek tinja nuje tumbraj Rama kina le Saul nu tinja nuje tumbraj Gibe kina.

³⁵ Samuel nu Saul kusremba nduiye kina. Nu man pro Saul kanjer ndana sulumba nu idusmba ngamungal tatraka wamdus piti njak minna.

Sunjo nu nuje miron Saul madimba Israel mbal tuku gabat sunjo pilna ta kile nu

Saul tuku gare ndana.

16

Samuelnge David Israel mbal tuku gabat sungo madina

¹ Kile Sungo nu Samuel sana: Ne mara mindek Saul tuku ngamunggal tatrukate. Ne wamdus piti ta ginu le kusrewamngat? Ye buk nu Israel mbal tuku gabat sungo nda minwa nga pitaiwen. Kile ne sipsip naunu ande tumba olif kule tolmba tumba ka tango ande nyunu Yesi sota Betlehem tumbraŋ kaye. Yenŋe tango ta tuku kiŋo ande gabat sungo minwa nga madiwen ngina.

² Tanakina le Samuel nu ndek sana: Ye ndaŋmba wam ta ki? Saul nu iswa sulumba ye baleyikat ngina le Sungo nu lafumba sana: Ne makau fatnu ande tumba ka teŋenmba nane saninga: Ye Sungo atraukam tuku te prowet nga saninga.

³ Tanamba Yesi tuku pasa pale le nu mata atraukam tuku ma ta mbol prowa le ye ne ndaŋmba kam tuku ta sanamngit. Yenŋe tango ande ne tumni le gabat sungo minam tuku nga olif kulenu ta pisnewa nga Samuel sana.

⁴ Tanaka sana le Samuel nu tinga Sungo tuku miŋge dubimba Betlehem kambim saka kina le tumbraŋ ta tuku gabat kame nane nu te-silikinaig sulumba piririmba kuru kuru mayemba nu sanaig: Ne ngamunggal mukuk singam prote e nginaig le ⁵ Samuel ndek lafumba sakina: Au. Ye Sungo atraukam prowet. Tane mata Sungo am mbolŋge purfeŋnu mayok kumba ye dubiyap le sine atraukam kab nga saninga. Tanamba Yesi nuŋe kiŋo kame ndoŋ ŋakmba purfeŋnu mayok kinaig le nu nane atraukam tuku ma mbol kambim tuku wikina le pronaig.

⁶ Nane pronaig le Samuel nu Yesi tuku kiŋo nuŋe Eliab kaŋgermba nuŋe wamdusmbi sakina: Sonndo. Tango Sungonŋe madina ta prowat noten ngina kande ⁷ Sungonŋe nu sana: Ne nu tuku ngarosu kuenu maditaknu ta kaŋgerte ta ye nu mbulit. Tango kameŋge ngarosu mbolŋge ndo pilengade ta ye tango tuku ngamunggal kaŋgerka pileniŋget tuku ngina.

⁸ Kile Yesi ndek kiŋo nuŋe Abinadab wika tumba Samuel tugum kina le Samuel

nu sana: Sungonŋe tango te mata madi ndana ngina. ⁹ Tanakina le Yesi nu maŋ ka Sama tumba prona le Samuel nu sakina: Sungonŋe tango te mata madi ndana ngina. ¹⁰ Tanakina le Yesi nu nuŋe kiŋo kat nuŋe bailkamba kusrekina ta maŋ nduik nduik kilmba Samuel tugum prona le Samuel nu sana: Sungonŋe nane te inum madi ndana ngina sulumba ¹¹ nu maŋ Yesi kusnana: Ne tuku kiŋo kat naŋe noten ndo e ngina le Yesi nu sana: Kiŋo ngribik ta nda prowat. Nu sipsip kulatnu ket ngina le Samuel ndek nu sana: Ne ka tango ande kukula le kumba ka nu tumba te prowa. Prowa le sine atraukamngig ngina. ¹² Tanakina le Yesi nu tango ande kukulna le kumba ka kiŋo nuŋe ta tumba prona. Kiŋo mo ta sanŋriknu. Nuŋe ngarosu tumail pasi gabat waŋe amnu maditaknu.

Kile Sungonŋe Samuel sana: Tango sakit ta noten. Ne olif kulenu tumba tango te kule pisnewa ngina le ¹³ Samuel ndek David tuku aba kat nuŋe tuku am mbolŋge olif kulenu ta tumba David tuku gabat mbolŋge kutuna. Tanamba nu tinga luka Rama kina. Kina le Sungo tuku Guwa ta David sanŋri pilemba nu mbolŋge minmba minna.

Sungonŋe bukla ande kukulna le Saul nginngan serna

¹⁴ Sungo tuku Guwa o buk Saul kusrena le kile Sungonŋe bukla ande kukulna le Saul nginngan serna. ¹⁵ Tanana le nuŋe piro tango kameŋge nu sanaig: O sungo, ne isa. Bukla ande Kuatenŋe kukulna le ne nginngan sernate tukunu ¹⁶ ne sine pasa sasinga le sine tango ande gita kat kila ta te-silika tumba ne tugum probe le bukla ta maŋ ne nginngan sernam prowa ta nuŋge gita ta katwa le ne maŋ mayekamngat nga Saul sanaig.

¹⁷ Tanaka nu sanaig le nu piro tango kame ta saninmba sakina: Ta maye. Tane kape ka tango ima nu gita usre mayete ta te-silika tumba ye tugum te prowap ngina le ¹⁸ piro tango andeŋge ndek Saul sana: Ye Betlehemnu tango Yesi tuku kiŋo nuŋe nu gita usre tugunu ta ye nu kila. Nu kame tango sanŋriknu. Nu kuru kuru ndakate tuku. Nu miŋge tango maditaknu. Sungo nu ndoŋ minit nga Saul sana le ¹⁹ nu ndek

nane kukulniŋmba Yesi sota kape sulumba kiŋo nuŋe David sipsip kulatkate ta tumba prowap ŋgina le nane Yesi sota kinaig.

²⁰ Nane kinaig ka Yesi tugum pronaig le nu ndek bret afu kilmba sambe sigrika doŋki mbol pilmba grep kule aganmor ŋgaronumbi tolna ta tumba meme fatnu ande tumba David kile-tuna le kilmba Saul sota kinaig.

²¹ Kinaig ka Saul tugum pronaig le nu David kanjgermba nzali mayena le Saul nu David madimba nuŋe kame agan ndende kugraka nu dubiwam tuku piro ta nu tuna. ²² Tanamba Saul ndek Yesi tuku pasa pilmba sakina: Ye ne tuku kiŋo te nzaliyate. Nu ye tuku piro tanjo minamngat ŋga sana.

²³ David nu Saul ndoŋ minmba Kuateŋge bukla kukulanu le Saul ŋginŋan seranu ta Davidŋge ndek gita katanu le bukla ta Saul kusremba kua kambinu le Saul nu maŋ wamdus purfemba maye minanu.

17

Goliat nu kame buwam tuku Israel mbal wikina

¹ Mara ande Filistia mbal nane kame tuku kuaneka pro Yuda kilke sunjo Soko tumbranŋge maŋgurkinaig. Maŋgurkinaig sulumba nane ka Efes-Damimŋge tumbran ulnaig. Efes-Damim ta Soko tumbran Aseka tumbran ŋgamu-ŋgamunŋe minna.

² Nane tanje minnaig le Saul nu Israel tuku kame tanjo kile-maŋgurka kilmba ka kame tuku kuaneka Ela ma gutonŋge tumbran ulnaig. ³ Filistia mbal nane tabe inumŋge tinjinaig le Israel mbal nane tabe inumŋge tinjinaig. Ma guton ta ŋgamunŋe.

⁴ Kile kame gabat ande nyunu Goliat nu Filistia mbal tuku nyu tumba kilim ka nane Israel mbal kame tuku wikina. Goliat nu Gatnu. Nu kuen ŋayo mita keŋmba tanaŋ. ⁵ Nu hat kareŋnu kaikina ta ainmbi wakeiwanu. Ngarosu songam tuku agan silikina ta mata ainmbi wakeiwanu ta pitinu 50 kilo tanaŋ. ⁶ Nu kupe songina agan ta mbanduwan mirena ta mata ainmbi ndo wakeikanu. ⁷ Nu tuku sibugi ta sunjokanu piti ŋayo. Agonu ainmbi wakeiwanu ta pitinu 7 kilo tanaŋ. Kame tanjo andenŋe

Goliat tuku kandim nuŋe kuramba Goliat tumailamŋge tinjina.

⁸ Kile Goliat nu tinja Israel kame kuasmbi ta wi kuenka saningina: Tane ndanam kame tuku kuaneka tinja minig e? Ye Filistianu. Tane ŋakmba Saul tuku piro tanjo kame. Tanjine tanjo ande madiwap le pro ye ndoŋ kame buwa o. ⁹ Nu ye te-ibenjumba baleyuwa ta sine ŋakmba tane tuku piro tanjo minamngig. Ko yenje nu te-ibenmba balewi ta tane ŋakmba sine tuku piro tanjo minamngig ŋga wikina. ¹⁰ Tanakina sulumba nu maŋ lato maim maim pasa ande saningina sulumba sakina: Tane Israel kame kuasmbi o. Tanjine kame tanjo ande madiwap le sile nu ndoŋ kame bupe o ŋgina le ¹¹ Saul nu nuŋe kame kuasmbi ndoŋ pasa ta ismba kuru kuru ŋayomba wamdus fulilka minnaig.

David nu aba kat nuŋe sota kame ma mbol kina

¹² David mam nuŋe Yesi nu Betlehemnu tanjo. Nu Efrat kumamŋge Yuda ma tugu mbolŋge minna. Yesi nu kiŋo kame 8 ŋak. Saul nu gabat sunjo minna ta Yesi nu buk saibo pile mayena. ¹³ Nu tuku kiŋo kame keŋmba ta nane Saul ndoŋ kame mbolŋge minnaig. Kiŋo mulum ta nyunu Eliab. Nu dubiknu ta nyunu Abinadab. Kiŋo keŋnu ta nyunu Sama. ¹⁴ David nu kiŋo ŋgrimbik. Nu tuku aba kat nuŋe keŋ ta ndo Saul ndoŋ kame mbolŋge minnaig. ¹⁵ David nu ait afu Saul tugumŋge piroka minanu. Ait afu nu Saul kusremba ka Betlehemŋge mam nuŋe tuku sipsip kulatka minanu.

¹⁶ Filistia tanjo ta maratukuk furi-ram mindek ait 40 nu pro ma kilimŋge tinja kame tuku wika minmba minna.

¹⁷ Tanamba minna le mara ande Yesi nu kiŋo nuŋe David kukulmba sana: Ne brain tinja wit pasokanu soŋ ŋak te tumba bret 10 te turmba kilmba aba kat nane kame mbolŋge minig ta sota kaye. ¹⁸ Ne sis 10 te turmba kilmba ka nanjine kame gabat sunjo ta tawe sulumba aba kat nane kanjerka. Nane mine mayewaig kande nane tuku mindesil ande tumba luka prowa le nane mage minig ta ye kila palmbimngit. ¹⁹ Aba kat nane, Saul, kame kuasmbi ŋakmba nane Ela ma guton tanje

Filistia mbal ndonj kame bumba minig nga David sana.

²⁰ Kinyмба mafena le maratukuk tinja David nu sipsip kilmba tango andenje kulatkuwa nga samba nu mam nunenje kukulna ta dubimba nyamagan kilmba kina. Kina ka Israel kuasmbi kame tuku ngumbeyumba kine ilemba minnaig le kile-siglikina. ²¹ Nane Israel mbal inumnge Filistia mbal inumnge kame tuku munju titika minnaig.

²² Minnaig le David ndek nuje aganj ndende ta kulat tango tugum tanje kusreka nu pinderka kame kuasmbi ta tugum kumba aba kat nuje kanjerka tane mage minig e nga kusnaningina. ²³ David nu aba kat nuje ndonj pasatumba minna le Filistia kame gabat Gatnu tango Goliat nu manj kilim ka mayok tanje tinjumba wi kuenka pasa mara mindek sakina tanjamba manj sakina le David nu isna.

²⁴ Nane Israel kame kuasmbi tango ta kanjermba kuru kuru mayemba kua kinaig sulumba ²⁵ nanjine nanjine sakinaig: Ai si. Tango si manj pro sine maim maim pasa sinjmba kame tuku wika minit. Tango ima nu tango si balewa le kumwa ta nu Saulnge ndametinj sunjgokanu tumba kulim nuje turmba tambimngat. Tango ta tuku tugu mata nane takis yaika kile nda nga saka minnaig.

²⁶ Tanjamba saka minnaig le David nu nane afu nu tugumnge minnaig ta kusnaningina: i ... Filistia tango ngaro nda pikanu si nu Kuate abo tugu njak nu tuku kame kuasmbi maim maim pasa ninggit. Tango inumnge Filistia tango si balewa le sine kiko patikate ta kugawa ta Saulnge ndanjanngat e nga kusnaningina le ²⁷ nane nu sanaig: Tango ima nu Filistia tango ta balewa ta nu tanjamba tanjamba kamngat nginaig.

²⁸ David nu nane ndonj pasata minna le aba nuje sunjo Eliab nu kanjerna sulumba ka David sawe lika sana: Ne ndanjan saka pro te tanje minit? Ne tuku sipsip ma baknu mbolnje imanje kulatkate? Ye kila. Ne maim maim tango. Ne tuku manjau ta mayenu kuga. Ne ake kame bube le kanjeram saka te ta prowat nga sawe likina. ²⁹ Tanjakina le David ndek aba nuje

sana: Ne ndanjan ye saye likate. Ye ake kusnanjit nga sakina sulumba ³⁰ nu aba nuje ngumnemba manj tango ande kusnana le tango tanje manj pasa ndui ta ndo David kubeu tuna.

David nu Saul tugum pronaj

³¹ Kile tango afu nane David pasatina ta ismba ka Saul kubeu tunaig le nu ndek nane afu kukulninjmba saningina: Kape ka David tumba prowap ngina le nane kinaig ka David tumba pronaj. ³² Nane David tumba pronaj le nu ndek Saul sana: O gabat sunjo, tane Filistia tango si tuku wamdus fulil ndakap. Ye ne tuku piro tango minet. Yenje ka nu ndonj kame buwamngit ngina le ³³ Saul nu sana: A ... ne kumunj kuga. Ne ndanjan Filistia tango si ndonj kame buwam sakate? Ne sanjrinu kuga. Nu si kame gabat nga sana.

³⁴ Tanjakina le David ndek nu sana: O gabat sunjo, ye yije mam tuku sipsip kulatket tuku. Laionnge beanje sipsip fatnu ande nzonga tumba kinit ta ³⁵ ye nu yokermba sipsip fat ta yaiwet tuku. Tanjawet le nu ye makeyam bafute le ye nu tuku njinfok biymba balewet. ³⁶ Ye buk laion bea bale faren. Tanjamba ndo kile Filistia tango ngaro nda pikanu si Kuate abo tugu njak nu tuku kame kuasmbi maim maim pasa ninggit ta mata balewamngit. ³⁷ Sunjonje ye sinzanjyina le laionnge beanje ye bale ndayinaig. Nunje ye manj sinzanjuwa le Filistia tango sinje ye baleye nda ngina. Tanjakina le Saul nu sana: Ta maye. Ne kaye. Sunjo nu ne ndonj minamngat ngina.

David nu Goliat balena le kumna

³⁸ Tanjakina sulumba Saul nu nuje kame aganj ndende ta kilmba David silik-tuna sulumba hat karejnu ainmbi wakeiwanu ta tumba David tuku gabat kaina. ³⁹ Kaina le David nu Saul tuku kame bagi ta tina sulumba like tumna ta nu aganj tanjan buk sili ndakina tukunu nu like fugumba Saul sana: Ye aganj ndende te njak like fuguwet. Ye aganj ndende te sili gilai ngina sulumba aganj ndende ta paske likina.

⁴⁰ Tanjamba nu nuje sipsip kulatkanu ndumndum ta tina sulumba kumba ka kule skur tanje ndame fonfon gubo gubok 5 kilmba pale fat sigrikina. Sigrikina

sulumba nuje sikpir ta tumba biyam biyam Goliat tugum kina le ⁴¹ Filistia tango ta David kanjermba gitmba nu sota ilna. Nu tuku kandim kurawanu tango ta ambongina le Goliat nu ngumnem dubina.

⁴² Tanjamba nu David kanjer tina ta David nu mbanzonu maditaknu tukunu tango ta kame buwam kumuŋ kuga nga nu talana. ⁴³ Talana sulumba nu David kusnana: Ye ne tuku age le ne ye katyam saka ndumndum tumba ilit e nga David kusnana sulumba nuje mbara nyu mbolŋge David taprana sulumba ⁴⁴ sana: Ne yale le ye ne baleni sulumba ngarosu naje tumba sar umaŋ agaŋmor nguikok ningi le nyamŋgaig ngina.

⁴⁵ Tanjakina le David ndek miŋge lafumba sana: Ne naje kame bagi, mbanduwan, kandim agaŋ ndende ta kilmba ye ndoŋ kame buwam prote ta ye Israel kame kuasmbi tuku Mbara Saŋgri Nayo ne nu maim maim te-tuwit Mbara Sungo ta nu tuku nyu mbolŋge ne ndoŋ kame buwam prowet. ⁴⁶ Ki ait te mbolŋge Sungoŋge ne tumba ye wai mbolŋge pilwa le yeŋge ne baleni sulumba njinfok naje kat puramŋgit. Tanjawi sulumba ye tane Filistia kame mbal tuku ngarosu tanjine kilmba sar umaŋ agaŋmor nguikok ningi le nyuwaig le sine Israel mbal tuku Mbara sine ndoŋ minit ta kilke njakmba nane katesewamŋgaig. ⁴⁷ Sungo nu kame bagimbi mbanduwanmbi nuje mbal muskil kile-tidiŋge ndaniŋgit tuku ta maŋgur sungo te nane katesewamŋgaig. Nu nuje saŋgri tambi ndo kame bumba tane njakmba kilmba sine wai mbolŋge patinunŋat nga Goliat sana.

⁴⁸ Tanjamba sana le Goliat ndek dirka David tugum ilna le David nu pitik ndo pinderka Filistia tango ta tugum kina sulumba ⁴⁹ nuje pale fat sinam ta wai sirmba ndame ande tumba nuje sikpir ta mbolŋge pilna sulumba kuilkuilnga saŋgrimba bukŋgina le ndame tanje ka Filistia tango ta tuku tumail pasinu kat fetka sinam kina le nu ndeka kummba truk kina.

⁵⁰ David nu kame bagi kugatok ta nu nuje sikpir le ndame tambi ndo Goliat balena sulumba ⁵¹ pinderka ka nu tugum tanje tinŋa Goliat nu nuje kame bagi

ta gomba tumba njinfoknu kat purna le kumna.

Kile Filistia mbal nanjine kame gabat ta kumna le kanjermba nane drumba kua ka kinaig. ⁵² Kua ka kinaig le Israel Yuda kame mbalŋge nane Filistia mbal ta wika raumba kogronka bale farmba kinaig. Nane Saraim kambim tuku ndin ta dubimba kinaig ka ka Gat tumbraŋ Ekron tumbraŋ fonde malaŋga tugum tanje kusrekinaig. ⁵³ Kusrekinaig sulumba luka pro Filistia kame kuasmbi tuku agaŋ ndende kusreka kua kinaig ta nane kumba agaŋ ndende ta njakmba yomba kilmba kinaig. ⁵⁴ Kilmba kinaig le David ndek Goliat tuku gabat njinfok kat purmba tumba Yerusalem kina sulumba Goliat tuku kame agaŋ ndende ta kilmba ka David nuje baibai sinam tanje patikina le minnaig.

⁵⁵ David nu Filistia tango ta tuku kame kina le Saul nu kame gabat Abner kusnana: Kiŋo mo si ima tuku kiŋo ngina le Abner ndek nu sana: O gabat sungo, sonndo son nu ima tuku kiŋo ta ye gilai ngina. ⁵⁶ Tanjakina le gabat sungo Saulŋge nu sana: Ne kaye ka katesewa ngina.

⁵⁷ David nu Goliat tuku gabat biyam biyam prona le Abner ndek nu tumba Saul sota kinaik ka nu tugum pronaik. ⁵⁸ Pronaik le nu ndek David kusnana: Kiŋo mo, ne ima tuku kiŋo ngina le nu ndek lafumba sana: Ye piro tango naje Yesi tuku kiŋo. Nu Betlehemnu nga Saul sana.

18

Yonatan nu David ndoŋ gulab mayena

¹ Saul nu David ndoŋ pasate denjpurnaik le Yonatan nu David ndoŋ wamdus sailkinaik sulumba nu David tuku kume purna. ² Tanjana le Saul nu David ngailka tumba nuje wande mbolŋge pilna le nu maŋ luka mam nuje sota nda kina.

³ Tanjamba minna le Yonatan nu David tuku kume purmba nu ndoŋ pasa katmba wamdus ulendinaik sulumba ⁴ Yonatan ndek nuje tawi kuen silikina ta paska David tuna sulumba nuje kame agaŋ silikanu, kame bagi, tui paŋgar, let turmba kilmba David kile-tuna.

⁵ Saul nu David kukulanu ta nu kumba kame bumba nŋueu mbal kilmba bale

farniŋanu. Taŋamba kumba minna le Saulŋe nu tumba kame kuasmbi ande tuku gabat minwa ŋga pilna le Saul tuku kame kuasmbi Israel taŋgo pino ŋakmba nane gare-garekinaig.

Saul nu David tuku ŋgueu mayok kina

⁶ David nu Filistia mbal tuku kame gabat ta balena le Israel kame mbal nane Filistia ndoŋ kame bumba nane bale farka luka ilmba minnaig le pino kame ŋakmba tumbran mindek Israel sinamŋe nane gare-gareka kupesmba mune ninde lika tambariŋ katniŋmba naŋgine gabat suŋgo Saul ndinŋe te-silikam kinaig. ⁷ Pino kame ta mune ulmba sakinaig:

Saul nu ŋgueu mbal 1,000 bale farkina le David nu ŋgueu mbal 10,000 bale farkina ŋginaig.

⁸ Taŋakinaig le Saul nu mune ta ismba gubra torna sulumba nuŋe wamdusmbi sakina: David nu taŋgo 10,000 bale faranu ŋgade sulumba ye taŋgo 1,000 ndo bale faranu ŋgade. Mine minemba nane nu tumba naŋgine gabat suŋgo palmbimŋgaig ŋga idusna sulumba ⁹ nu David tuku gubra tumba tira dirka minna.

¹⁰ Kinymba mafena le Kuateŋge guwa ŋayonu pilna le pro Saul tuku wamdus ŋginŋan serna le nu wi kagru-kagrumba mbanduwaŋ gomba biyna le David nu nuŋe gita ta tumba mara mindek usremba minna taŋamba nu katna.

¹¹ Taŋana le Saul ndek nuŋe wamdusmbi sakina: Ese. Kile ne yeŋge kair turnamŋgit ŋga mbanduwaŋ kuanyiŋgina kande David nu lo silina le maŋ ande gomba tumba kuanyiŋgina kande ta mata nu lo silina le mbarna. ¹² Saul nu wam ta kaŋgermba Suŋgo nu David sinzaŋmba ye ŋgumneyate ŋga idusmba nu David tuku kuru-kurukina. ¹³ Ta tuku Saul nu David nuŋe wande mbolŋge mine ndakuwa ŋga nu pilna le ka kame kuasmbi 1,000 tuku gabat minna sulumba David nu kame kuasmbi ta kilmba ŋgueu mbal ndoŋ kame ulmba likina.

¹⁴ Taŋamba likina le Suŋgo nu David sinzaŋ mayena le wam ŋakmba kanu ta pro mayenaig le ¹⁵ Saul nu kaŋgermba David tuku kuru-kurukina. ¹⁶ Taŋana le nane Israel kuasmbi Yuda kuasmbi nane David

kame gabat minmba kame ulmba likina ta kaŋgermba nu tuku nyu payamkinaig.

¹⁷ Taŋamba minnaig ma ma ait ande Saul ndek David sana: Ne mara mindek ye tuku piro taŋgo minmba kame mbol sanŋri tiŋga Suŋgo tuku nyu mbolŋge ŋgueu mbal ndoŋ kame bumba mina ta ye yiŋe kulim mulum Merab ne tanmbimŋgit ŋga sana. Saul nu David balewam fugumba kame mbolŋge Filistia mbalŋge balewaig ŋga David taŋamba sana. ¹⁸ Sana le David ndek nu tuku pasa lafumba sakina: Ye taŋgo nyu kugatok. Ye tuku tugu mata nane Israel ŋgamukŋge nane nyu kugatok tukunu ye kulim naŋe ta tam kumuŋ kuga ŋgina ta Saul nu dirnaŋga sakina: Kuga. Ne yiŋe kulim mulum ta tamŋgat ŋgina.

¹⁹ Taŋamba minnaig ma ma nane muŋgu kilam tuku ait madina ta ka kumuŋgina le Saul ndek kulim nuŋe mulum Merab tumba David tuwe ndaka mbilmba Meholanu taŋgo Adriel tuna. ²⁰ Taŋana le Saul tuku kulim nuŋe ande nyunu Mikal nu ndek David tam tuku torna le nane ka Saul sanaig le ismba ta maye ŋgina sulumba ²¹ ndek idusna: Ye Mikal tuwi le nu pinonu tumba Filistia mbal ndoŋ kame bumba tumailam kuwa le balewaig ŋga idusmba nu David sana: Ne yiŋe kulim mulum tam mbulna tukunu kile kulim ande te ne pinonu ta ŋga sana.

²² Taŋakina sulumba nu nuŋe piro mbal wika saniŋgina: Tane ka David siŋsiŋndo te-minyomba sawap: Gabat suŋgo nuŋe piro mbal mata nane ne tuku wamdus gare ŋak. Ta tuku ne Saul kulim nuŋe pinonu ta. Tane ka taŋamba David sawap ŋgina le ²³ nane ka David sanaig kande nu nane tuku pasa pitaimba saniŋgina: Ye taŋgo ande nyu ŋak ŋga idusmba gabat suŋgo tuku kulim nuŋe tam tuku wam sa kuaki ŋgade e? Ye taŋgo ŋai ŋguesuk tenen nde nda ŋgina.

²⁴ Taŋakina le Saul tuku piro taŋgo kame luka ka David mbulmba sakina ta Saul kubeu tunaig le ²⁵ Saul maŋ ndek nuŋe piro mbal kukulniŋmba saniŋgina: Tane ka tenenmba David sawap. Gabat suŋgo nu ne agaŋ ndindombi ndo pino piyawam tuku sakat ta tenenmba. Ne ka nu tuku ŋgueu mbal mbar lafuwam tuku Filistia taŋgo 100

bale farka nane tuku nduwa ngaro kugerka kilmba nu tugum prowa nga David sawap ngina. Saul nu idusmba David nu ka Filistia mbal ndonj kame bumba Filistia mbalnge balewaig le kumwa nga idusmba nu piro ta David tuna. ²⁶ Tanjana le piro tanjo kame manj ka David kubeu tunaig le nu gabat sunjo tuku kulim ta tam tuku wokina.

Saul nu David ait tuna ta kile ngina le ²⁷ nu anje suk nuje kame kuasmbi kilmba ka Filistia tanjo 200 bale farninmba nduwa ngaro nanjine kugerka kilmba ka gabat sunjo Saul tuna. Tanjana le nu ndek kulim nuje Mikal tumba David tuna le pinonutina. ²⁸ Wam ta mbolnge Saul nu katesemba sakina: Sunjo nu kile David ndonj minit ngina.

Saul tuku kulim nuje Mikal mata David tuku kume purna le ²⁹ Saul nu David tuku kuru kuru mayemba nu ndonj ngueu njak minmba minna.

³⁰ Filistia mbal tuku kame gabat sugo sugo nane pro Israel mbal ndonj kame buwanu ta David nuje kame kuasmbi ndonj nane sunjomba bale faranu. Saul tuku kame kuasmbi nane sunjomba nda bale faranu. Ta tuku nane tanjo pino njakmba David tuku nyu ndo payamkinaig.

19

Saul nu David balewam tuku ndin sotina

¹ Saul nu David balewam tuku wamdusna sulumba nuje piro tanjo kame kinjo nuje Yonatan nane saningina ta Yonatan nu David tuku kume purna tukunu ² nu ka David kila samba sakina: Mam nu ne balenam sakate tukunu ne indole maratukuk tinga sinjindo kaye ka ma kurok ande piro mbolnge kanjermba kuirka le ³ sile mam ndonj kumba ne kuirkamngat ma ta tugumnge tinga ye mam ne tuku sawi le nu ne mbolnge ame manjau kam sakuwa ndeta ye ne sanamngit nga David sana.

⁴ David nu tanjamba kuirkam kina le Yonatan mam nuje ndonj pasata pasata kinaik ta Yonatan nu David tuku manjau mayenu ke likina ta tuku mam nuje sana: Mam, ne nanje piro tanjo David njayo sili ndamba manjau ande ke ndaka. Ta ndanam? Nu ne mbolnge mbar ande ke

ndakina. Nu manjau njakmba kina ta nu ne turnumba ke likina sulumba ⁵ nu nuje kumam tuku idus ndamba Filistia tanjo ta balena le Sunjonge sine Israel mbal Filistia mbal tuku wai mbolnge kile-lukina le ne kanjermba gare-garekina. David nu mbar ande ke ndakina ta ne ndanam tuku ake sinan nu tuku ndare kutuwam sakate ngina le ⁶ Saul nu Yonatan tuku pasa ismba nu pasa sanjri pilemba sakina: Sunjo abo tugu njak nu tuku nyu mbolnge ye sinjka saket. Ye David balewe nda ngina. ⁷ Tanjakina le Yonatan nu kumba David wikina le prona le pasa njakmba mam nuje sakina ta nu kubeu tuna sulumba nu David tumba mam nuje tugum kina le David nu kame gabat tuku piro ambonja kina ta ndo kumba minna.

⁸ Tanjamba minnaig ma ma mara ande nane Filistia manj kame ilnaig le David nu nuje kame kuasmbi ndonj kinaig ka nane ndonj kame bunaig sulumba nane sunjomba bale farkinaig le nane kua ka sili-silinaig.

⁹ Ait ande Saul nu mbanduwanj ande waimbi biye njak nuje wandek sinamnge minna le Sunjonge guwa njayonu ta manj pilna le Saul mbol kina. David nu tanje gita katmba minna le ¹⁰ Saul nu David mbanduwanj kuanyinga kair turam bafuna kande David nu mbanduwanj ta lo silina le kair nduasena. Tanjana le David nu pinderka kilim ka pro kina.

¹¹ Furirna le Saul nu tanjo afu wam paguka kukulniinmba saningina: Tane ka David tuku wande kulatka minap le mafewa le maratukuk nu balewap nga saningina le nane kinaig. Tanjanaig le piyo nuje Mikalnge David sana: Furir te mbolnge ndo ne kua kine ndaka ta indole maratukuk ne balenamngaig nga David sana sulumba ¹² Mikalnge muli ande tumba bubre malanja mbolnge kusna le David nu muli ta dubimba ibenj ka kua ka pro kina. ¹³ Tanjana le piyo nuje nu mbara kanunu ande tumba David tuku kinyam mbili mbolnge te-kinyena sulumba gabat tatu ande meme ngenumbi wakeiwanu ta tumba gabat mbolnge pilmba tawi kaina.

¹⁴ Kile Saul tuku tanjo kame ta David

tam pronaig kande ¹⁵ piyo nuñenge nane saningina: Nu guaze ñak ñgina le nane luka kumba Saul kila sanaig le nu nane mañ kukulningmba saningina: Tane luka kape sulumba David mbain ñak tumba yalpe le ye nu balewi le kumwa ñgina. ¹⁶ Tanakina le nane luka kinaig sulumba wandek sinam kumba mbain mbol mambilnaig kande mbara kanunu meme ñguenu gabat mbolnge pilna ta mbain mbolnge minna le kanğernaig. Kanğernaig sulumba nane luka kumba Saul sanaig le ¹⁷ nu ndek Mikal wika kusnana: Ndanam saka ne ye yabriyumba yiñe ñgueu tanjo ta kanğer ndowat le kua ka pro ket ñgina le Mikal nu pasa lafumba sana: Nu ye sayina ye nu turi le kua kine ndakuwa ta nu ye baleyam sakina. Tanakina le ye nu turen le pro kina nga mam nuñe sana.

¹⁸ David nu kua ka kina ka Rama tumbranğe Samuel te-silikumba mañau kame Saulnge nu mbol kina ta kubeu tuna le Samuel nu ismba David ndon kinaik ka Nayot tumbranğe minnaik.

¹⁹ Tanğe minnaik le tanjo afunğe pro Saul sanaig: David nu Nayot tumbran Rama patumba tanğe minit nga Saul sanaig le ²⁰ Saul ndek tanjo afu kukulningina le David biye tiwam kinaig kande tuan tanjo kuasmbi ande Samuel dubimba pasa yeki yeki kuklimba minnaig le kanğerkinaig. Tanjanaig sulumba tanjo kame ta Kuate tuku Guwanğe wamdus ningina le nane mata pasa yeki yeki kuklimba minnaig.

²¹ Tanjamba minnaig le Saul nu isna sulumba nu mañ tanjo afu kukulningina le kinaig ta nane mata Kuate tuku Guwanğe wamdus ningina le pasa yeki yeki saka minnaig. Tanjanaig le Saul nu mañ lato tanjo kuasmbi ande kukulningina le kinaig ta nane mata wam ndui ta ndo kinaig.

²² Tanjanaig le Saul nuñe miron Rama kina ka kule burok ande Seku ma tugumnge minna ta tugum prona sulumba tanjo afu kanğerka kusnaningina: Samuel le David ani tanğe minik e ñgina le nane nu sanaig: Nale Rama patumba Nayot tumbranğe minik ñginaig le ²³ nu ndin dubimba Nayot tumbran ta kumba ndinğe Kuate tuku Guwa nu mbol prona le nu ndin dubimba kumba pasa yeki yeki kuklimba

kina ka Nayot prona. ²⁴ Prona sulumba nu tawi sunjo ta paskumba Samuel tugum tanğe pasa yeki yeki kuklimba saka minna. Ki ait ta mbolnge nu ki mbol tanjamba kinymba minna le ka furirimba mañ mafena. Ta tuku nane kile yaba pasambi sakade: Saul nu mata tuan tanjo ande e ñgade.

20

David nu Yonatan ndon pasa katmba ngamunğal ulendinaik

¹ Saul nu Nayot tumbran prona le David nu Saul ram kua ka ma ta kusremba Yonatan sota kina sulumba sana: Ye ame mañau mam nañe mbolnge mbaren le nu ye baleyam bafute e ñgina le ² nu lafumba sana: Mam ne balene nda. Nu ame mañau kam bafumba ta nu ye sayumba yabuye nda. Ta tuku ye ne sanet nu ne balene nda ñgina kande ³ David mañ lato sana: Ne ye tuku kume purte ta mam nañe nu kila tukunu ne wamdus ñayonğikat nga idusmba ne sane nda. Sunjo abo tugu ñak nu tuku nyu mbolnge ne tuku nyu mbolnge ye sinka sanet. Mam nañe buk ye baleyam bafute le kamuset ñgina.

⁴ Tanakina le Yonatan nu ndek David sana: Ye ne ndanđanđamba turnam tuku saka ta ye kamngit ñgina le ⁵ David nu teñenmba sana: Indole tambun kitek prote tuku ait ta ye gabat sunjo ndon isukusam tuku ta ne woka ta ye ka guton tanğe ait keñmba kuirka minamngit. ⁶ Tanjawi le mam nañe nane promba isukusmba minmba ye kiringa kusnanuwa kande ne teñenmba sawa: Yar mindek nuñe tugu nane promba Betlehemnge mangurka atraukade tukunu nu pitik ndo kambim tuku ye sayat. ⁷ Tanjamba mam nañe sawa le nu ta maye nguwa ta ne katesewamngat nu ye bale ye nda. Ko nu gubra sunjo tuwa ndeta ne katesewamngat nu ye baleyam tuku wamdus kuyarkat nga Yonatan sana.

⁸ Tanakina sulumba nu mañ lato sana: Sile buk Sunjo am mbolnge pasa katmba ngamunğal ulendiken tukunu ne ye gilai ndanğa ye sinzanğyumba mina. Ko ye mbar ande ñak ndeta ne ye tumba mam nañe tuku wai mbolnge pale le bale ndayuwa.

Nanje mironj ye baleya ngina le⁹ Yonatanjge nu sana: Ne wamdus tanjamba nda ta. Mam nu ne njayo silinumba balenam bafuwa le ye kamusmba ta ye ne yabune nda. Ye ne kila sanamngit ngina le¹⁰ David ndek nu kusnana: Indole tane isukusmba minmba ne mam nanje ye tuku nga kila sawa le nu gubrambi pasa lafuwa ta imanje pro ye kila sayamngat e nga Yonatan sana le¹¹ nu ndek David sana: Sile gutonj si kap sulumba pasa-pasakube nga nale tinja kinaik.

¹² Nale kinaik ka gutonj ta promba kile Yonatanjge David sana: Singine Israel mbal tuku Mbara Sunjo sile pasa sakamngik ta nu isamngat. Indole ko aspile ait tenen mbolnje ye mam ne tuku nga sawi le nu wokuwa ndeta ye ne tuku pasa palmbimngit. ¹³ Ko mam nu ne njayo silinam bafuwa ta ye ne kila sani le ne kaye. Ye tana ndawi ta Sunjo nu ye mapeye nda. Sunjo nu mam ndonj minna tanjamba ndo nu ne ndonj mata minwa le¹⁴ ye kume ndaka mini kande ne ye idusyumba Sunjonje sine mapesingit tanjamba ye mapeya le nane ye bale ndayuwaig. ¹⁵ Tanjamba ndo Sunjonje ne tuku ngueu mbal njakmba njaijo siglikuwa le ne ye tuku ndare kame ndo mapeninmba sinzanjanga nga David sana. ¹⁶ Tanjakina sulumba Yonatan le David nakile ndare ndonj pasa katmba Yonatanjge David sana: Sunjonje ne tuku ngueu mbal mapeninje nda ngina. ¹⁷ Tanjakina sulumba Yonatan nu David tuku kume purna tukunu nu David manj lato pasa sanjri pilewa nga sana.

¹⁸ Kile Yonatan ndek David sana: Indole tambun kitek tuku pagumba nye ait ta ne isukusam pro ndawa ta mam nu wamdus suluwamngat. ¹⁹ Tanjawa sulumba ne aspile manj ka ne ambonja kuirkina ma ndame sunjo Esel ngade ta ngumnemnje kuirka mina le²⁰ ye tui fatnu kenmba ne minamngat ma ta tugumnje aganj ande madiwanu sukmba parsingamngit. ²¹ Tanjamba ye kinjo ande tui fat kame ta sotam tuku kukulmba ne katesewam tuku pasa tenenmba sawamngit: Tui fat kame ta ibenj ta tanje ndekaig ngi ndeta ne tenenmba katesewa. Mam nu ne mbolnje manjau ande ke nda. Ye pasa ta Sunjo abo

tugu njak nu tuku nyu mbolnje sanet. ²² Ko ye kinjo ta sawamngit: Tui fat kame ta o kasom sinje ndekaig ngi ndeta ne ma ta kusremba kua kaye. Sunjo nu ne kukulnuwa le ma ta kusremba pro kambim tuku nga sanate nga katesewamngat. ²³ Sile pasa katmba sanjri pilewik ta Sunjonje kanjerat. Nu mara mindek sile ndonj minamngat ngina.

²⁴ Kile David nu kina ka ma gutonj tange kuirkina. Kuirka minna le tambun kitek pronja le Saul nu isukusam promba ²⁵ nuje mara mindek minyokanu mbili kair gemmba ta tumba minyokina. Tanjana le Yonatan nu tinjina le Abner pro Saul gemmba minyokina. David tuku mbili ta ndo ake minna ta ²⁶ Saul nu ait ta mbolnje nu tuku kusna ndangina. Nu tenenmba idusna: David nu wam ande Sunjo am mbolnje mbarmba nu purfenju kuga tukunu pro ndawat nga idusna.

²⁷ Tanjamba idusmba minna le tambun kiteknu tuku ait arnu mbolnje David nu manj isukusam nda pronja le Saulnje kinjo nuje Yonatan kusnamba sakina: Ndanam tuku Yesi tuku kinjo ta kubele kite mata sine ndonj isukusam pro ndawat ngina le ²⁸ Yonatanjge mam nuje tuku pasa lafumba sana: Nu Betlehem kambim tuku ye dirnanja kusnayina sulumba ²⁹ sakina: Yije abanje sine Betlehemnje manjurka atraukam tuku pasa pilna tukunu ne ye tuku gulab mayenu ndeta ne ye kaye nga le ye yije aba kame sota ka ngina. Wam ta mbolnje nu sine ndonj isukusam pro ndawat ngina.

³⁰ Tanjakina le Saul nu Yonatan tuku gubra torna sulumba sana: Ne ma ngamukok kutu ande. Ne Yesi tuku kinjo ta ndonj gulab mayete ta ye kila. Ne nanje wam ta mbolnje ndo tale ina nanje ndonj kiko tamnjaik ngina sulumba ³¹ sakina: Yesi tuku kinjo ta minwa ta ne gabat sunjo mine nda. Ta tuku ne tanjo afu kukulninga le kuwaig ka nu tumba prowaig le ye nu balewi ngina le ³² Yonatan nu pasa lafumba mam nuje sana: Nunje ame manjau mbarna le ne nu balewam sakate ngina kande ³³ Saul nu nuje mbanduwanj tumba Yonatan nduasewam tuku kuanyinjina

sulumba ndaflona. Tanjana le Yonatan nu mam nuŋe David balewam tuku wamdus sungokanu ŋak ta katesena sulumba ³⁴ nu gubra tormba isukusam tuku mbili ta kusremba kilim kina. Tambun kiteknu tuku ait arnu ta mbolŋge nu isukuse ndaka minna le ka furirna. Ta ndaŋam? Mam nuŋe David kiko pilena le nu ta tuku wamdus tatrakina le isukusam mbulna.

³⁵ Mafena le maratukuk tiŋga Yonatan nu nakile pasa katnaik ta dubimba kiŋo ande tumba David sota ma gutonj ta kinaik ka ³⁶ ma gutonj tanŋe Yonatanŋe kiŋo ta sana: Ye tui fat parsinŋi le o si ta kuwaig kande ne pinderka ka sota ŋgina. Tanjakina le kiŋo ta pinderka kumba minna le nu lukamba mbol mbol tui fat ande parsinŋina le simŋe ndekina. ³⁷ Kiŋo ta nu kina ka tui fat ndekina magot ta tugumŋe tiŋgina le Yonatan ndek wika sana: Dir dir si kaye. Tui fat ta o si tamŋe ndekat ŋgina sulumba ³⁸ Yonatan nu maŋ lato kiŋo ta wika sana: Ne ake tanŋe tiŋ mine ndaka. Pitik kaye ŋgina le kiŋo ta ka tui fat tumba luka nuŋe gabat tugum kina. ³⁹ Kiŋo ta nu Yonatan maŋau kina ta tuku tugu katese ndana. Yonatan le David nakile ndo kila.

⁴⁰ Kile Yonatanŋe kiŋo ta tui paŋgarnu fatnu kame ta turmba kile-tumba kukulna le kilmba luka tumbranj kina. ⁴¹ Kiŋo ta luka tumbranj kina le David nu ndame maŋgur ŋgumnemŋe kuirka minna ta tiŋga kilim ka promba Yonatan tugum tanŋe dagol tidronŋa lokam keŋna. Tanjamba nu tiŋga Yonatan mumumba nale muŋgu mu-muka malmbikinaik.

David nu wamdus tatraka sungomba malmbikina le ⁴² Yonatan ndek nu sana: Sile Sunŋo tuku nyu mbolŋge pasa sanŋri pilekeŋ ta Sunŋo nu sile ndonj sikile ndare kame ta ndonj minmba minamŋgat tukunu ne ŋgamuŋgal mukuk wamdus bulok ŋak kaye ŋgina le David nu tiŋga kina le Yonatan nu luka nuŋe tumbranj kina.

21

David nu Saul ram kua Ahimelek sota kina

¹ Kile David nu kua ka pris Ahimelek sota Nob tumbranj kina ka ta prona le nu David kaŋgermba kuru-kuruka nu tugum

kumba kusnana: Ne ndaŋam naŋe mata te prote e ŋgina le ² David nu lafumba sana: Gabat sunŋo Saulŋge ye piro sat le te prowit. Nu teŋenmba ye sayat. Ye ne piro tinmba kukulni le andeŋge ise ndakuwa ŋga sayat. Yiŋe kuasmbi nane ye te-silikam kande nane ma inumŋge ye te-silikuwaig ŋga saninŋen. ³ Kile ne bret afu ŋak ndeta ye 5 kile-sa. Kuga ndeta nyamaganj afu kise sa ŋga pris ta sana.

⁴ Tanjakina le pris ta ndek nu sana: Ye ake bret afu mine ndakade. Tukul bret Kuate am mbolŋge patikanu ta ndo minig. Ne naŋe kame tanŋo ndonj tane pino ndonj kinye ndakade kande ne bret ta kila ŋga sana le ⁵ David nu lafumba pris ta sana: Ye ne yabrine nda. Sine kile pino ndonj kinye ndakeg. Sine ŋgueu mbal ndonj kame buweg ta kame mbal nanŋine kame aganj ndende ta turmba Sunŋo am mbolŋge purfeŋnu ndo minig. Kite sine piro ande kamŋgig tukunu sine tanjamba purfeŋnu ndo mineg ŋga sana.

⁶ Nyamaganj afu mine ndakinaig tukunu pris ta tukul bret ta kilmba David kiletuna. Nane tuku maŋau ta bret ambokok ta kilmba kile-kasoka bret kitek kilmba Kuate am mbolŋge patikanu.

⁷ Ait ta mbolŋge Saul tuku aganjmor kulatkanu gabat Edomnu tanŋo nyunu Dowek nu atraukam tuku Sunŋo tuku Wande mbol tanŋe minna. ⁸ Minna le David ndek Ahimelek kusnana: Ne mbanduwanj ande ko kame bagi ande ŋak kande ye sa. Ye gabat sunŋonŋe piro sat ta brainj kam tuku ŋgat le ye prepreka kame aganj ande te ndakit ŋga sana le ⁹ nu ndek David sana: Ye kame bagi ndindo ndo minit. Ne buk Ela ma gutonj nziŋge Filistia tanŋo Goliat balena nu tuku kame bagi ta tumba tawimbi sonŋa pris tuku tawi ŋgirpemŋge pilnaig ta ndo minit. Tamŋgat kande te-tini ŋgina le David ndek sakina: Ese. Kame bagi ta mayenu ndo kame bagi afu minig tanjanj kuga ŋga yaimba tumba kina.

David nu kua ka Gat kina

¹⁰ Kile David nu Saul ram kua ka kina ka Gatnu gabat sunŋo Akis tugum prona le ¹¹ Akis tuku piro tanŋo kame David kaŋgermba ka Akis sanaig: Tanŋo si Davidŋge. Nu nuŋe kilke tuku gabat sunŋo.

Nane pino kame o buk nu tuku mune ulmba kupesmba sakinaig: Saul nu n̄gueu mbal 1,000 bale farn̄ngina le David nu n̄gueu mbal 10,000 bale farn̄ngina n̄ginaig nga Akis sanaig le ¹²David nu pasa ta ismba gabat sun̄go Akis tuku kuru kuru mayemba ¹³nane tuku am mboln̄ge nu n̄gin̄ngan tan̄gon̄ge wam kekekina sulumba nu ndo n̄gin̄ngan mayewanu sukmba kumba ka tumbran̄ koranu fonde malan̄ga mboln̄ge ma kuyir-kuyarna sulumba subal promba min̄ge zizin mboln̄ge kutuka ndekina.

¹⁴Tan̄jana le gabat sun̄go Akis ndek nuñe piro tan̄go kame san̄nge lika sakina: N̄gan palmbinu te ndan̄am saka tumba ye tugum te prowaig? ¹⁵Tane idusde sine tuku tumbran̄ te n̄gin̄ngan tan̄go kugatok e nga man̄ n̄gan palmbinu te tumba te ta prowaig? Tan̄go te ye tuku wande mboln̄ge nda palpe le minwa n̄ga san̄ngina.

22

David nu Adulam sikar burok sinam tan̄ge minna

¹Kile David nu Gat kusremba kua ka kina ka Adulam sikar burok kumba tan̄ge minna. Minna le nuñe aba kat nuñe, nuñe kuasmbi n̄akmba nu tan̄ge minna ta isnaig sulumba nane kinaig ka tan̄ge nu te-silikinaig. ²Tan̄janaig le tan̄go afu nane piti n̄ak n̄ak afu ndametiñ kugatok afu ndagari n̄ak ta nane kua ka David te-silika nu ndon̄ tan̄ge minnaig sulumba nu nan̄gine gabat minwa n̄ga madinaig. Nane kuasmbi tan̄ge kua ka nu ndon̄ minnaig ta ulendimba 400.

³Tan̄jamba minnaig ka mara ande David ndek tin̄ga Mipe tumbran̄ Moab kilke mbol kina sulumba Moabnu gabat sun̄go ta sana: Ye yiñe ina mam kilmba pro ne tugum ten̄ge kusreki le minwaik le Kutaten̄ge ye mbol ndan̄ndan̄amngat ta kila pili sulumba man̄ luka pro kilamngit nga sana. ⁴Tan̄aka sana le Moabnu gabat sun̄go nu wokina le David ndek ina mam nuñe kilmba nu tugum̄ge kusreka nu nuñe tin̄ga luka kumba ka sikar burok sinam tan̄ge kuirka minnaig.

⁵Tan̄jamba minnaig le mara ande tuan tan̄go Gad nu David tugum promba sana: Ne tin̄ga sikar burok te kusremba Yuda ma

tugu mbol kaye n̄gina le David nu ndek tin̄ga Heret ma yamban sinam ta kina.

Sauln̄ge pris kame bale farn̄ngina

⁶Minnaig ma ma nane afun̄ge David nuñe kuasmbi kilmba ka Heret yamban̄ge minnaig ta kumba ka Saul sanaig. Sanaig le Saul ndek Gibeā tumbran̄ biñ mbol tan̄ge ail sun̄go ande kumnem̄ge nuñe mbanduwan̄ biye n̄ak minyokina sulumba piro mbal nu laipmba minnaig ta ⁷san̄nge likina: Tane Benyamin tuku kuasmbi tane ise tiwap. Tane idusde Yesi kiño nuñen̄ge tane nyam piro sugo sugo grep piro sugo sugo walmba tin̄guwa sulumba kame gabat maditiñmba kuasmbi 1,000 ko kuasmbi 100 kulatkam tuku patikamngat nga idusde e? ⁸Tane tan̄jamba idusnaig sulumba pasa katmba ye yiñe kiño Yonatan nale Yesi kiño nuñe ndon̄ wamdus ulendinaik ta ye yabuyinaig e nga san̄nge likina sulumba sakina: Yiñe kiño nu yiñe piro tan̄go David ndon̄ wamdus ulendinaik tukunu David kile ye n̄ayo siliyam tuku ndin sotate ta tane tuku anden̄ge ye idusyumba ye kila sa ndayina n̄gina.

⁹Tan̄jakina le Edomnu tan̄go Doweke nu Saul tuku piro mbal tugum tan̄ge minna nuñge ndek Saul sana: Ye Yesi kiño nuñe pro Nob̄nge Ahitub kiño nuñe Ahimelek tugum pronā le kan̄geren. ¹⁰Ahimelek ndek Sun̄gon̄ge David sinzan̄wa n̄ga yaban̄na sulumba nyamagan̄ afu kile-tumba Filistia tan̄go Goliat tuku kame bagi ta turmba David te-tuna n̄ga Saul sana le ¹¹nu pasa ta ismba tan̄go afu kukulningina le ka Ahimelek nuñe kuasmbi ndon̄ Nob̄nge pris pirokinaig ta n̄akmba kilmba gabat sun̄go Saul tugum pronāig.

¹²Kile Saul ndek Ahimelek sana: Ahitub kiño nuñe, ye ne ndon̄ pasa n̄ak n̄gina le nu ndek sana: O gabat sun̄go, ne saka le isi n̄gina le ¹³Saul ndek nu sana: Yesi kiño nuñe ne sota kina le ne ndan̄am saka nyamagan̄ afu kile-tumba kame bagi te-tumba Kuaten̄ge sinzan̄wa n̄ga nu tuku yaban̄na? Ne tan̄jana le kile nu ye n̄ayo siliyam tuku tair minit n̄gina.

¹⁴ Tanjakina le Ahimelek ndek Saul tuku pasa lafumba sakina: Ne tuku piro mbal te ima David suk minje dubi mayete? Naje mbiyel naje nu kame gabat minmba ne kigraibka ne tuku wande mbolnje nyu sunjo jak minit. ¹⁵ Ta tuku ye Kuate yabanmba nu sinzanwa ngen wam ta kitek ande ken le ne ye yije kuasmbi te ndon sine kilmba pasa mbolnje patikate e? Nu ne njayo silinam tuku tair minanu ngate pasa ta sonndo ye gilai ngina kande ¹⁶ gabat sunjo nu tuku pasa ta lafumba sana: Kuga. Ne naje kuasmbi ndon tane jakmba kumamngaig ngina sulumba ¹⁷ nu kame mbal nane laipnijmba minnaig ta saningina: David nu ye ram kua ka kina ta nane kila ta nane ye yabuyumba nu mapenaig le kina tukunu tane Sunjo tuku pris kame te kilmba bale farap ngina kande nane pris kame ta bale faram tuku kuru-kuruka mbulnaig. ¹⁸ Mbulnaig le Saul ndek Doweck sana: Ne ilmba pris kame te kilmba bale farka ngina le nunje pro Sunjo tuku pris 85 ta jakmba bale farke suglukina.

¹⁹ Tanjana le Saul nu tinja pris kame ta tuku tumbran Nob kina sulumba tanje nu tango pino, kiyo kame, kutu amo mbolok, makau donki aganjmor jakmba bale farmba tumbran sina tumu pilna. ²⁰ Tanjana le Ahimelek tuku kiyo nune Abiatar nunje ndo kua ka David sota kumba ²¹ Saulnje Sunjo tuku pris kame bale farningina wam ta kubeu tuna le ²² David ndek nu sana: Ye pro mam naje tugumnje minen sulumba Doweck tanje minna le kanjermba ye buk idusen ta kile kumungat. Osese. Yenje ne tuku ndare tuma yambarken. ²³ Ta tuku ne kuru kuru ndaka. Saul nu sile balesikam tuku ndin sotate tukunu ne ye ndon tenje mina le yenje ne kigraibkamngit nga Abiatar sana.

23

David nu Keila mbal turkina

¹ Tanjamba minnaig ma ma mara ande tango afu nane pro David kubeu tumba sanaig: Nane Filistia mbalnje pro Keila mbal ndon kame bumba nane tuku nyamagan kile-wandekkinaig ta jakmba kuaryamba yomba kilmba kinaig nga sanaig.

² Tanjaka sanaig le David ndek Sunjo kusnana: Ye ka Keila mbal turka Filistia mbal ndon kame buwam kumu e ngina le Sunjo ndek nu sana: Ta maye. Ne ka Keila mbal turka Filistia mbal bale farka ngina. ³ Tanjakina le nane David tuku kuasmbi ndek nu sanaig: Sine Yuda ma tugu te mbolnje ngyeu mbalnje kugorkugorka minig le ne ndanam saka kile man Keila mbal turka Filistia kame kuasmbi sunjo ta ndon kame buwam sakate nga David sanaig.

⁴ Tanjakinaig le David man lato Sunjo kusnana kande nu sana: Tinja Keila tumbran kaye le yenje ne sinzanumba Filistia mbal kilmba ne tuku wai mbol patikamngit ngina. ⁵ Tanjaka sana le David nune kame kuasmbi kilmba ka Keilange Filistia mbal ndon kame bumba nane sunjomba bale farnaig sulumba nane tuku aganjmor jakmba yaika kilmba Keila mbal tango pino jakmba kile-luka kilna.

⁶ Abiatar nu o buk pris tuku tawi ta tumba kua ka David sota kina.

⁷ Kile David nu Keilange minna pasa ta nane afu kinaig ka Saul sanaig le nu ndek sakina: Ese. Kile Kuate nje nu tumba ye tuku wai mbolnje palmbimngat. Nune miron tumbran sunjo koranu ta sinam kina ngina sulumba ⁸ Saul ndek nune kame kuasmbi kilmba David tuku kuasmbi kugorkam Keila kinaig.

⁹ Saul nu David balewam kina ta David sanaig le isna sulumba nu pris Abiatar wika sana: Naje tawi ta tumba yale ngina.

¹⁰ Abiatar nu pris tuku tawi ta tumba prona le David ndek yabanmba sakina: O singine Israel mbal tuku Mbara Sunjo, Saul nu piro tango naje ye tuku nga Keila tumbran te njayo siliwam tuku ilit ngaig le isit.

¹¹ Ta tuku ne ye saya. Tumbran te tuku tango kame nje ye tumba Saul tuku wai mbol palmbimngaig e? Saul nu ye sota te ta prowamngat ta son sakaig e? O singine Israel mbal tuku Mbara Sunjo, ne ye kila saya ngina le Sunjo nu sana: Au. Nu prowamngat ngina.

¹² Tanjakina le David man ndek Sunjo kusnana: Tumbran te tuku tango kame nje ye yije tango kame te ndon sine kilmba Saul tuku wai mbol patikamngaig e ngina

le Sunjo nu sana: Au. Nane tanjawamngai ngina.

¹³ David Sunjonje tanjamba sana le nu tinja nuje tango kuasmbi 600 ta kilmba Keila tumbran ta kusremba nane duje fumbe njakmba mbol kinenumba minnaig le Saul nu David kua kina pasa ta ismba nu nane man yoker ndakina.

David nu Sifma baknu mbolnje minna

¹⁴ David nu kua ka kina ka Sif tuku ma taknu ma baknu tanje kuirka minna. Saul nu mara mindek David sota minna ta Kuate nu David sinzanmba nu tumba Saul tuku wai mbol pile ndakina.

¹⁵ David nu kina ka Sif ma baknu Horesnje minna le Saul nu balewam tuku sota minna ta David sanaig le isna.

¹⁶ Tanjana le Yonatan nu kina ka Horesnje David te-silika Sunjonje ne kulatkate nga nu wamdus sanjri pilena sulumba ¹⁷ sakina: Ne kuru kuru ndaka. Mam nu ne njayo siline nda. Mine minemba ne sine Israel mbal tuku gabat sunjo mina le ye ne gemnu minamngit ta mata mam nu kila nga David sana. ¹⁸ Tanjakina le nale Sunjo am mbolnje pasa katmba wamdus ulendinaik. Tanjamba David nu Horesnje minna le Yonatan man luka nuje tumbran kina.

¹⁹ Kile Sifnu tango kame afu kinaig ka Gibeange Saul sanaig: O gabat sunjo, ne isa. David nu kile sine tuku ma tugu Horesnje minit. Nu Yuda yamban Akila binj mbolnje kuirka minit. ²⁰ Ta tuku gabat sunjo, ne nu biye timba tam kande ne ndeka le sine ne turnumba nu biye timba tanmbimngig nga sanaig le ²¹ Saul ndek nane saningina: Tane ye turyumba manau mayenu ndo kade tukunu Sunjo nu tane ndon minwa ngina sulumba ²² man ndek saningina: Tane kape sulumba ka nu minit magot ta buro-burowap. Nu tanje minanu ngade ta son tanje minit e ta kanjerap. Tango ta nu ngisi-ngisikate tuku nga sayade tukunu ²³ tane ka nu kuirke likate tuku magot ta njakmba katese mayemba pro ye tap le tane ndon kumba ka nu korkorbe le nu kua ka Yuda ma animbi kuwa ta ye ka nane ngamuknje nu tamngit nga saningina. ²⁴ Tanjakina le tango kame ta Saul kusremba ambonja nanjine tumbran Sif kinaig.

David nu nuje tango kuasmbi ndon kinaig ka Maon ma baknu Yuda yamban kumam tanje minnaig le ²⁵ Saul nu nuje kame kuasmbi kilmba David sota nane minnaig ma tamba kinaig le nane afu ka David sanaig. Sanaig le nu nuje tango kuasmbi kilmba kua ka Maon ma baknu sikar njak tanje ka minna. Tanje minna le Saul nu ismba David dubimba kina. ²⁶ Saul tuku kuasmbi pro tabe dabil inum inum kinaig le David nuje kuasmbi kilmba tabe dabil inum inum Saul ram kua kinaig. Tanjanaig le Saul nuje tango kuasmbi ndon nane buk David tuku kuasmbi kile-fag kinaig le ²⁷ kile Saul tuku piro tango ande tumbranje pasa tumba promba Saul sana: Filistia mbal pro sine ndon kame bude tukunu ne brain luka yale nga sana le ²⁸ Saul nu David yokermba minna ta kusremba nuje kame kuasmbi kilmba luka Filistia mbal ndon kame buwam kina. (Ta tuku kile nane magot ta nyun ta Kame peukina tuku Sikar ngade).

²⁹ Tanjana le David nu ma tugu ta kusremba kua ka kina ka Engedi ma taknu sikar burok sinam tanje kuirka minna.

24

David nu Saul mapena

¹ Saul nu Filistia mbal yokerka kina ka kusreka man luka prona le nane afu pro nu sanaig: David nu kile ka Engedi ma baknu sikar burok sinam ambenje minit nginaig le ² Saul ndek Israel tango sanjriknu 3,000 pilemba kilmba David biye tiwam tuku ma ande nyunu Meme nguikok tuku Sikar ta kinaig ka ³ sikar burok sunjo ande tugum pronaig. Burok ta tugumnje sipsip tuku fonde mata minnaig. David nu nuje tango kame ta kilmba nane sikar burok ta sinamnje kuirka minnaig.

Kile Saul ndek sumbikam saka sikar burok ta sinam kina le ⁴ David tuku kuasmbi tanje David sanaig: Ese. Kile ait te mbolnje Sunjonje ne tuku ngueu tango tumba ne wai mbolnje pilit. Ne ame manau kam ndeta ka nga sanaig le David ndek kurauka kina ka Saul tuku tawi kuennu ta tundunnu ndo kat purmba tina ta Saul nu kamus ndana.

⁵ David nu Saul tuku tawi tundunnu ta kat purmba tina sulumba nu ndaflowit a nga wamdus fulilka ⁶ nuñe kame kuasmbi saningina: Tango te Sunjonje ye tuku gabat sunjo madina tukunu ye nu balewe nda ngina sulumba ⁷ David nu pasa sangrinu saka saningina: Tane Saul bale ndawap nga peuningina.

Kile Saul nu sikar burok sinam tanje sumbike denpurmba kilim ka kina le ⁸ David ndek Saul ngumnem dubimba kilim kumba Saul wikina: O yiñe gabat sunjo ngina le Saul nu mbilkina. Mbilkina le David ndek dagol tidronga lokina sulumba ⁹ sana: Ne ndanam tango kame tuku yabri pasa yenje ne nayo silinam tuku sakade le nane tuku pasa ta isit? ¹⁰ Ne kile kanjera. Ne kite ait te mbolñe sikar burok te sinamñe Sunjonje ne tumba ye tuku wai mbolñe palet le tango kameñe ye ne baleni nga sisenyaig ta ye ne Sunjonje ye tuku gabat sunjo madina nga ye nane peuningmba ne mapenit. ¹¹ Mam, ne te kanjera. Ye ne balenam mbulmba ne tuku tawi kuen ta tundunnu ndo kat purmba tit. Ta tuku ne kanjermba katesewa. Ye ne mbolñe manau ande nayonu kumba ne nayo sili ndanit ta ne ndanam tuku ye korkoryumba baleyam bafute? ¹² Sunjo sile tuku manau te pilewa sulumba ne ye mbolñe manau kate ta lafunu ne tinwa. Yenje ne nayo siline nda. ¹³ Ne wa mbun kame tuku wam pagu pasa ta idusa. Nane teñenmba sakade: Tango nayonu nu manau nagonu ndo kate ngade. Ta tuku yenje ne nayo siline nda. ¹⁴ Ne Israel mbal tuku gabat sunjo ta ne ye ame agañ le ye tumba korkoryate? Ye tango ñai nguesuk kuga age kumak meu tanañ. ¹⁵ Ta tuku Sunjonje sile pilesikuwa sulumba ne ye mbol mbarte ta lafunu ne tinmba ye ne tuku wai mbolñe te-lukuwa ngina.

¹⁶ David nu pasate denpurna le Saul ndek nu wika sana: O kiño, ta nenje e ngina sulumba malmbika ¹⁷ ndek David sana: Ye son mbar sunjokanu ne mbol ket ta ne tinjeknu minmba manau mayenu ndo ye mbolñe kate. ¹⁸ Kite Sunjo nu ye tumba ne tuku wai mbol palet ta ne ye mapeyumba bale ndayat. ¹⁹ Tango ande nu nuñe njeue

tango te-silikuwa ta nu nu ake mapewa le kine nda ta ne tana ndawat. Ne ye mbol wam mayenu kat tukunu Sunjonje ne nyaro tinwa. ²⁰ Ye buk katesewet. Ne sine Israel mbal ñakmba tuku gabat sunjo minmba minamngat. ²¹ Ta tuku ne Sunjo tuku nyu mbolñe pasa sanjri pilewa sulumba ye tuku gageu tumu pile ndaka nga David sana. ²² Tanañe sana le David ndek pasa ta woka sanjri pilena. Tanañe le Saul ndek luka nuñe tumbran kina le David nuñe tango kuasmbi kilmba nanjine minnaig mbi sikar burok ta kinaig.

25

Samuel nu kumna

¹ Tanañe minnaig ma ma Samuel nu kumna le nane Israel mbal ñakmba pro manjurka nu malmbinaig. Malmbiwe denpurmba nu tuku mindesin tumba ka Rama tumbranñe nuñe wandembi tanje ngukinaig. Ngukinaig le David nu tinja kuirka minna magot ta kusremba Paran ma baknu ta kina ka tanje minna.

David nu Nabal tuku pino kuembol tina

²⁻³ Maonnu tango ande nyunu Nabal nu nuñe agañmor kame ta tumbran sunjo Karmelñe kulatka minanu. Tango ta nu maror tango. Nu sipsip 3,000 meme 1,000 ñak minna. Piyo nuñe ta nyunu Abigail. Nu pino ngarosu mayenu ranjun mayenu. Tango nuñe ta nu mugru sambek nu gubra te-fagna tuku. Nu Kaleb tuku ndare.

Tango ta tuku piro mbal nane Karmelñe sipsip nguenu kugerka minnaig le nu ka nane kulatka tanje minna le ⁴ David nu Paran ma baknu tanje minmba nane pirokinaig pasa ta isna sulumba ⁵ nuñe tango 10 ta kukulningmba saningina: Tane kape ka Karmelñe Nabal te-silika ye tuku nyu mbolñe gare pasa tape sulumba ⁶ teñenmba sawap: Ne nane gageu nane agañmor ñakmba mage minwaig. ⁷ Tane kile sipsip nguenu kugerka minig pasa ta David nu isna. Sine buk nane piro mbal ndon minmba nane sipsip kulatkinaig le sine Karmelñe nane ndon gulab mayemba mingenj. Nane tuku agañmor inum kuaryamba ngisi ndagenj. ⁸ Ne nane piro tango ta kusnaninga ta nane son ngamngai. Ta

tuku ne kite pagumba nye sunjo ta David nu isat sulumba sine kukulsingat. Ne nyamagan afu minig ndeta afu sine sinmba afu David tuku patika le kilmba kangig. Tane tanamba ka Nabal sawap ngina.

⁹ David tuku tanjo kame ta ka David wam pagukina tanamba ndo Nabal sanaig sulumba pasa lafunu isam tuku tair minnaig kande ¹⁰ Nabal nu David tuku tanjo kame ta tenemba saningina: Yesi tuku kinjo nune David nu gabat sunjo ndan ndan le ye nu nyamaganmbi turam tuku nga sakade. Kile piro tanjo sunjomba nangine gabat ram kua ka duje pisenmba minig.

¹¹ Ndanam tuku tane bret kule aganmor ndemnu yije piro mbal tuku kuanekit te kilmba ma biri sambek tane tingam tuku sakade ngina.

¹² Tanakina le David tuku kuasmbi nane luka kumba ka Nabal nane saninge likina tanamba David kubeu tunaig le ¹³ David ndek nune tanjo kame ta saningina: Tane tinga kame bagi kilap ngina sulumba nu tinga nune kame bagi tumba kame kambim tuku kuanekina. Tanamba nu nune tanjo 400 kilmba kame kina le tanjo 200 kusrekina ta nane agan ndende kulatka minnaig.

¹⁴ Kile Nabal tuku piro tanjo ande kina ka Nabal piyo nune Abigail sana: David ma baknu tanje minmba nune tanjo afu kukulningat le pro singine gabat gare pasa tawig le nu nane kasurnimmba pitaikat ngina sulumba ¹⁵ Abigail sana: Tanjo kame ta sine ndon mine mayegen. Sine sipsip kulatka mingen ta nane sine kulat magekinaig le aganmor inum ngisi ndakina. ¹⁶ Sine nane tugum tanje sipsip kulatka mingen ta nane mara mara sine kile-kogorka minnaig. ¹⁷ Ta tuku ne isa. Kile David nune tanjo kame ndon promba sine tuku gabat nune gageu ndon bale faramngat. Nabal nu tanjo ande gubra te-fagte tuku. Sine nu sabe ta nu sine tuku pasa ise nda. Ta tuku ne kile ndanndanamngat e ngina.

¹⁸ Tanakina le Abigail nu pasa ta ismba pitikndo tinga nyamagan kuaneka bret 200 kilmba grep kule armba aganmor ngaronumbi tolninganu ta kilmba sipsip

kuapikanu 5 kilmba wit pasokanu afu kilmba bret fonfon 100 grep mbilmba pasokanu nak ta kilmba fik karenanganu 200 kilmba nyamagan ta nakmba donki afu mbol patikina. ¹⁹ Tanamba nu sinjindo tanjo nune kila sa ndamba nune piro tanjo afu kukulningmba saningina: Tane ambonga silap. Ye tane ngumnem dubiket ngina.

²⁰ Nane kine sulunaig le Abigail nu ndek donki ande ponga kina ka te-tirmba kumba minna sulumba David nune kame kuasmbi ndon nane buk tabe ta ponga mbumba minnaig le kanjerkina.

²¹ David nu wamduasmbi sakina: Ndanam saka ye tanjo ta tuku aganmor nune duje ngamu tanje kulat mageken le inum ngisi ndakina. Ye nu mbol manau mayenu ken ta nu lafumba ye kiko pileyat. ²² Ta tuku kite ye nune tanjo kame nune gageu ta nakmba bale far suglukamngit. Kuga ta Kuatenje yije ngueu mbal mapeninge nda ngina.

²³ Kile Abigail nu David kanjermba nune donki mbol patenga ibenkina sulumba David tuku kupe tugum tanje dagol tidronga ²⁴ lokina sulumba David sana: O tanjo sunjo, ye wam mbarit ta tuku ye ne ndon pasa nak. Ye saki le ne isa. ²⁵ Ne Nabal tuku pasa isat ta tuku gubra ndata. Nu mugru sambek nu gubra te-fagte tuku. Nu tuku nyu tugunu ta nginngan. Tanamba ndo nune manau nune nyu ta dubite. Ne nane piro tanjo kukulningat le prowaig ta ye nane kanjer ndakit. ²⁶ Ne isa. Sunjonge ne peu ndanat kande ne tanjo ta tuku mbar ta lafumba nu buk balewat kande. Ta tuku Sunjo abo tugu nak nu tuku nyu mbolnge ne nane nyu mbolnge ye pasa sangrinu saket. Sunjonge ndo ne tuku ngueu mbal nakmba kilmba najo siglika Nabal mbol mata tanamba kuwa ngina.

²⁷ Tanaka Abigail man lato sana: O tanjo sunjo, ne garenuwa nga nyamagan kilmba prowit te nane tanjo kuasmbi te ninga sulumba ²⁸ nane piro pino ye tuku mbar te ngilainga. Ne mara mindek Sunjo tuku ngueu mbal ndon kame bumba ne mbar ande ke ndakate tukunu Sunjonge ne gabat sunjo pilwa le minmba minamngat. ²⁹ Tanjo ande pro ne ndon kame saka

ne balenam bafuwa ta Sunḡonḡe ne ki-graibka kulat mayenumba ne tuku ḡgueu mbal kilmba sikpirmbi ndame bukḡgade le kinit tanaḡ kile-pankamḡgat. ³⁰ Sunḡo nu ne mbolḡge wam magenu kam sakina ta ḡakmba ne mbol kuwa le ne sine Israel mbal tuku gabat sunḡo minamḡgat. ³¹ Ta tuku ne ake sinaḡ Nabal tuku mbar lafumba nu tuku ndare kutuwa ta ne gabat sunḡo mina sulumba naḡe mbar ta idusmba wamdus pitinuwa le kikitikat. Sunḡo nu ne sinzaḡnuwa le piro pino naḡe ye idusya ḡga David sana.

³² Tanakina le David ndek nu sana: Israel mbal tuku Mbara Sunḡonḡe ne kukulnat le pro ye ndinḡge te-silikat. Ta tuku sine nu tuku nyu te-dunḡube ḡgina sulumba ³³ nu ndek sakina: Ne tuku wamdus mayenu tanḡe tanḡo ta tuku mbar nu tuku ndare ake sinaḡ kutuwikit ḡga ne ye peuyat. Ta tuku Sunḡonḡe ne nyaro tinwa. ³⁴ Israel mbal tuku Mbara Sunḡo abo tugu ḡak nuḡge ye peuyat. Ye nu tuku nyu mbolḡge sanet. Ne ndinḡge ye tesili ndakat kande indole maratukuk Nabal tuku kuasmbi inum mine ndakate kande ḡgina. ³⁵ Tanakina sulumba David nu Abigailḡge nyamaganḡ kilmba prona ta yaimba sana: Kile ne wamdus bulok luka naḡe wande mbol kaye. Ne tuku pasa maḡau mayenu ta mbolḡge ne ye muku seryate ḡgina.

³⁶ Tanakina le Abigail luka tanḡo nuḡe sota kina ka tumbranḡ prona kande Nabal nu pagumba nye sunḡo gabat sugonḡe pagumba nye sugokade tanamba kina sulumba nu kule nyumba gare-gare sunḡokumba minna le Abigail nu pasa pasa ndana le ka mafena. ³⁷ Mafena le Nabal nu kule nyumba ḡginḡgankina ta ka purfena le piyo nuḡe ndek wam kame prove likinaig ta kubeu tuna. Kubeu tuna le Nabal nu pirerek purka kumaknu suk ndekina.

³⁸ Tanamba minna ma ma ait 10 kuganaig le Sunḡonḡe Nabal balena le kumna. ³⁹ Kumna le David nu pasa ismba sakina: Kile ye Sunḡo tuku nyu te-dunḡet. Nuḡge Nabal ye kiko pileyina ta lafuwat. Sunḡonḡe nuḡe piro tanḡo nuḡe ye peuyina le maḡau ḡayonu ke ndaken. Nuḡe mbar ta nuḡe mironḡ nu kurau tawet ḡgina. Tanakina

sulumba David ndek tanḡo afu kukulniḡgina le ⁴⁰ nane ka Karmelḡge Abigail sanaig: Sine Davidḡge ne pinonu tam tuku sine kukulsinḡat ḡginaig le ⁴¹ pino ta pasa ta ismba tinḡa dagol tidronḡa loka sakina: Ye nu tuku piro pino. Ye piro tanḡo kame tuku kupe minyanḡamḡgit ḡgina. ⁴² Tanakina sulumba Abigail nu pastinḡa nuḡe piro pino 5 kilmba nuḡe donḡi tumba ponḡa David tuku piro tanḡo dubika kinaig. Kinaig ka David tugum prona le Davidḡge pinonu tina.

⁴³⁻⁴⁴ David nu o buk Yesrelnu pino Ahinoam tina sulumba ḡgunnenḡa nu maḡ Saul kulim nuḡe Mikal tina ta Saulḡge yaimba tumba Lais kiḡo nuḡe Paltiel tuna. Tanḡo ta tumbranḡ sunḡo Galimnu.

26

David nu maḡ Saul mapena

¹ Kile Sifnu tanḡo kame afu kinaig ka Gibeange Saul sanaig: O gabat sunḡo, ne isa. David nu kile sine tuku kilke Yuda yamban Akila biḡ mbolḡge kuirka minit ḡginaig le ² Saul ndek tinḡa nuḡe Israel kame kuasmbi sanḡriknu 3,000 ta pilemba kilmba David biye tiwam Sif ma baknu ta kinaig ka ³ Akila tabe yamban ndin tanḡe tumbranḡ ulnaig.

David nuḡe kuasmbi ndonḡ ma baknu tanḡe minmba Saul nu biye tiwam prona ta ismba ⁴ nu tanḡo afu kukulniḡmba kape ka buro-burowap ḡgina le nane kurauka kinaig ta Saul pro tanḡe minna le kanḡermba luka ka David kubeu tunaig. ⁵ Kubeu tunaig le kile David ndek tanḡo afu kilmba Saul tumbranḡ ulmba minna magot ta kinaig sulumba Saul nuḡe kame gabat sunḡo Ner kiḡo nuḡe Abner ndonḡ kinymba minnaig le kanḡerkinaig. Saul nu ḡgamunḡge kinyna le nane kame kuasmbi nu laipmba kinynaig. ⁶ Tanamba minnaig le David ndek Hitnu tanḡo Ahimelek le Abisai kusnanikina: Ima ye ndonḡ Saul tuku kuasmbi ma ulmba minig sinam nzi kanḡik ḡgina le Abisai ndek sakina: Sile kap ḡgina. (Abisai nu Seruya tuku kiḡo nuḡe. Aba nuḡe Yoab).

⁷ Furirna le David le Abisai nale kurauka Saul nuḡe kuasmbi ndonḡ tumbranḡ ulmba

minnaig ta ndek kinaik ka Saul kinymba minna le kanjernaik. Saul nu nuŋe mbanduwan ta tumba gabat tatum tanje te-timba ŋgamu-ŋgamuŋge kinyna le Abner kame kuasmbi ŋakmba nane nu laipmba kinynaig.

⁸ Tanjamba kanjerka Abisai ndek David sana: Kile Kuatenje nane ŋgueu tanjo ta tumba ne wai mbolŋge palet. Saka le nuŋe mbanduwan te tumba manyub kilke turi le kumwa ŋgina kande ⁹ David ndek nu peumba sana: Ne nu mba tuwe ndaka. Sunjoŋge gabat madina ta andenje balewa ta Sunjoŋge nu mapewe nda ŋgina sulumba ¹⁰ sakina: Ye Sunjo abo tugu ŋak nu tuku nyu mbolŋge ne sanet. Sunjoŋge Saul balewamŋgat. Nu ake kumamŋgat e ko nuŋe ŋgueu mbalŋge balewaig le kumamŋgat e ta Sunjo nuŋe ait. ¹¹ Sunjoŋge gabat sunjo madina ta ye nu balewe nda. Nuŋge ye peuyate. Sile nu tuku mbanduwan murko kule te ndo kilmba kap ŋga sana sulumba ¹² David ndek mbanduwan murko kule gabat tatumŋge ta kilmba Abisai ndoŋ kinaik ta tanjo ande nale kamuska kanjer ndakina. Nane ŋakmba Sunjoŋge ginyum paknu ningina le ndo kinymba gilainjinaig.

¹³ Kile nale nane kusreka kinaik ka ka David nu tabe inum ponja funu mbolŋge tinjina sulumba ¹⁴ Abner nuŋe kame kuasmbi ta ndoŋ wika saninjina: Abner o. Ne ye tuku pasa isit e ŋgina le Abner ndek nu tuku minje lafumba sakina: Ne imanje gabat sunjo wikate e ŋgina. ¹⁵ Tanjakina le David ndek Abner maim maim te-tumba wi kuenka sana: Ne Israel ŋgamukŋge tanjo nyu ŋak ŋgate ta ndanam saka nane gabat sunjo ta kulat maye ndawat le tanjo ande nu ŋayo siliwam sinam ket? ¹⁶ Ne tanjamba gubat sunjo kulatkate tuku e? Tane tanjine gabat sunjo Sunjoŋge madina ta kulat maye ndawaig. Ta tuku ye Sunjo abo tugu ŋak nu tuku nyu mbolŋge sinjka satinjet. Tane ŋakmba kumam kumuŋ. Tane gabat sunjo tuku mbanduwan murko kule gabat tatum tanje ta kanjerkap ta kile aninje minig e ŋgina le ¹⁷ Saul nu David tuku ŋin tugu ismba wika sakina: O kinjo, ta nenje e ŋgina le David ndek wika sana: Au. Yenje

o. ¹⁸ O gabat sunjo, ye ame mbar ken le ne nane piro tanjo nane ye tumba yokeryate? ¹⁹ O gabat sunjo, ne nane piro tanjo tuku pasa te isa. Ne Sunjoŋge kukulnat le ye ŋayo siliyam tuku ye sotate ndeta maye. Ye nu tuku atrauki le Sunjo nu man ye tuku garewa. Ko tanjoŋge ne tuku wamdus kunde-kundenade ndeta Sunjoŋge nane kasurninguwa. Nane ndanam tuku ye Israel kilke kusremba ka kasomok mbal tuku kilke mbolŋge nanjine yabri mbara baringi ŋga ye tumba korkoryade? ²⁰ Ta tuku ye Sunjo kasomŋge mini le tane ye tuku ndare kutu ndawap. Ne sine Israel mbal tuku gabat sunjo ta ne ye ŋai ŋguesuk kuga meu tanjan baleyam tuku sota tanjo afu tabe mbolŋge mula nindam tuku kuraukade tanjamba ne kate ŋga Saul sana.

²¹ Tanjakina le Saul ndek David wika sana: O kinjo, ye mbaret. Kile ne man tawok te prowa le ye ne man ŋayo siline nda. Ne furir te mbolŋge ye baleyam kumuŋ ta ne ye mapeyat. Ye sinjka mbarmba ŋginjgan manjau ket ŋgina le ²² David ndek wika sana: O gabat sunjo, mbanduwan nane noten. Nane tanjo ande kukula le pro tumba kine tinwa. ²³ Sunjo nu tanjo manjau mayenu tinjeknu kate ta lafu mayenu tuwit. Kite Sunjo ne tumba ye tuku wai mbol palet ta ye Sunjoŋge ne madinina ŋga ne bale ndanit. ²⁴ Ye ne mapenumba ŋayo sili ndanit. Tanjamba ndo kile Sunjo ye sinzanjuwa le mine mayemba wamdus bulok ŋak minamŋgit ŋgina le ²⁵ Saul ndek David wika sana: O kinjo, Sunjo ne nyaro tinwa le ame manjau kam bafuwa ta kumu-kumumba alonu tanjamba prowamŋgat ŋgina. Tanjaka saka denjurna le David luka nuŋe kuasmbi sota kina le Saul mata mbilka luka nuŋe tumbraŋ kina.

27

David nu Filistia mbal sota kina

¹ Tanjamba minnaig ma ma David nu wamdusmba sakina: Ye te tanje mini ta Saul nu man wamdus mbilmba ye baleyamŋgat tukunu ye kua ka Filistia kilke mbol ka le kanyumwa le nu man Israel kilke mbol tenje ye sote nda ŋga idusna.

² Tanjamba idusna sulumba David ndek tija nuje tango kuasmbi 600 ta kilmba Maok kiyo nuje Akis Gat mbal tuku gabat sunjo ta sota kambim saka ³ nu nuje pino ar ta kilmba nuje tango kuasmbi nangine gageu kame ta turmba kilmba kina ka Gatnje Akis ndon minnaig. (David tuku pino ar ta ande Ahinoam nu Yesrelnu. Ande Abigail Nabal tuku pino kuembol nu Karmelnu). ⁴ David kua ka Gatnje minna pasa ta Saul nu ismba nu man David sote ndakina.

⁵ Kile David nu Akis tenjemba sana: O gabat sunjo, ye naje tumbran sunjo sinam tenge minet ta mayenu ndo kuga tukunu ne ye sinayumba kilke fudin ande serya le ye yije kuasmbi ndon ka tange minyoki ngina le ⁶ Akis ndek woka tumbran fudin Siklak David nane minyokuwaig nga serna. Ta tuku kile Siklak tumbran ta Yuda tuku gabat sugo nangine kulatka minig.

⁷ David nu Filistia kilke mbol kumba minna ta yar ndindo tambun bailkamba turmba kinaig. ⁸ Tange minna sulumba David nu nuje kame kuasmbi kilmba ka Gesur mbal Gisri mbal Amalek mbal nane ndon kame bumba minanu. Mbal kame ta o buk ma tugu ta mbolnje tumbran ulmba minnaig tuku. Nane tuku kilke ta Sur kumamnje kina ka Isipnje dikngina.

⁹⁻¹¹ David nu nane ndon kame buwanu ta nu tango pino njakmba bale far sugluka makau donki kamel aganjmor njakmba ta kilmba tawi mindepiye aganj ndende ta turmba kile-sugluka luka Akis tugum kambinu. David nu tumbran kame ta njakmba tumu pilmba ma sina minyanaganu. Ta ndanam? Tange ande pro Gatnje Akis kila sawikat nga nu tanawanu.

David nu Filistia kilke mbolnje minna sulumba nu manau ndui ta ndo kumba minanu le Akis ndek nu kusnamba ne ka aninge kame ulmba prote e nga kusnawanu ta David ndek nu wam sisauka sawanu: Sine ka Yudanje o ka Yerakmelnje o ka Ken ma ki prote kumam tange kame ulmba prowet nga Akis yabriwanu.

¹² Tanawanu le Akis ndek David tuku pasa ta son nga wamdusmba sakanu: Son. Nu nuje ndare tuma Israel ndon kame bute. Kile nu nuje mbal ndon njeu minmba ye

tuku piro tango minmba ye kulatka minmba minamngat nga idusanu.

28

Saul nu tango kanunu wikanu pino ande sota kina

¹ Minnaig ka ait ande Filistia mbal nangine kame kuasmbi kile-mangurka Israel mbal ndon kame buwam tuku nginaig sulumba Akis ndek David sana: Kite ne naje kame kuasmbi ta kilmba njakmba ye dubiyumba ka Israel mbal ndon kame buwamngig ngina. ² Tanjaka sana le David ndek woka sakina: Ta maye. Ye ne tuku piro tango. Ne ndanmba kam tuku saya ta ye tanjamba ndo kamngit ngina le Akis ndek sana: Ese. Ne tanjawa le ye ne tumba yije ngarosul kulatkam tuku palmbimngit ngina.

³ Samuel nu buk kumna le nane Israel mbal njakmba wamdus tatraka malm-bimba nuje tumbran Ramanje ngukinaig. Ait ta mbolnje Saulnje tango kanunu wikanu mbal ta Israel kilke mbolnje mine ndakuwaig nga njakmba pitaikina le sili-silinaig.

⁴ Kile Filistia mbal pro Sunem tumbran sunjo ta makembinje kame buwam tuku ma ulnaig le Saul ndek Israel kame kuasmbi ta kilmba pro Gilboa tabe mbol tange ma ulmba minnaig. ⁵ Tanjamba minnaig le Saul nu Filistia tuku kame kuasmbi ta kanjerka nu kuru kuru njayomba wamdus fulilka ⁶ Sunjo yabanmba kusnana: Ye kile ndani ngina kande Sunjo nu tuku pasa inum kinambi ko tukul ndamembi ko tuan tango tuku minje mbolnje mata lafuna le ise ndakina le ⁷ nu ndek nuje piro mbal wika saningina: Tane kumba pino ande tango kanunu wikanu ta sota te-silikap le ye ka nu kusnawi ngina le nane ndek nu sanaig: Pino ande tango kanunu wikate tuku Endornje minit nga sanaig.

⁸ Tanjaka sanaig le Saul ndek gabat sunjo tuku mindepiye ta paska patika tawi kise kilmba kaika tango armba kilmba furir ta mbolnje ndo tija ka pino ta tugum pron-aig sulumba Saul ndek pino ta sana: Ye tango kumanu ande nyun ti le ne nu wika le ame wam prowanngaig ta ne sanuwa le

ye saya nga pino ta sana kande ⁹ pino ta ndek nu sana: Gabat sunjo Saulnge Israel mbal tuku tanjo kanunu wikade mbal ta pitaikina ta ne gilai e? Ne ndanam saka ye te-mayokyumba baleyuwaig nga tanjate ngina le ¹⁰ Saul ndek pasa sanjri pilemba sakina: Ye Sunjo nyu mbolnge ne sanet. Ne wam te ka ta nane ne tumba pasa mbol pile nda ngina.

¹¹ Tanjakina le pino ta ndek Saul kusnana: Ye ima wiki nga iduste ngina le Saul ndek nu sana: Ne Samuel wika ngina.

¹² Tanjaka sana le pino ta ndek Samuel wikina le mayok kina. Mayok kina le pino ta nu Samuel kanjermba wi njayomba Saul sana: Ne ndanam saka ye yabriyat? Ne Saulnge ngina. ¹³ Tanjakina le gabat sunjo ndek pino ta sana: Ne kuru kuru ndaka. Ame aganj kanjerat ta ye saya le isi ngina le pino ta lafumba Saul sana: Ye mindekanu ande sambu kusremba mayok ket le kanjerit ngina le ¹⁴ Saul ndek nu kusnana: Tanjo ta ndanj ndanj ngina le pino ta nu sakina: Tanjo saibo tawi kuennu silika mayok ket ngina le Saul nu katesena ta Samuelnge nga nu ndek dagol tidronga lokina.

¹⁵ Tanjana le Samuel ndek Saul kusnana: Ne ndanam saka ye wikat ngina le nu lafumba sana: Sunjo nu ye ngumneyina le Filistia mbal ye ndonj kame buwam bafude. Ta tuku ye wamdus piti sunjo njak. Nu ye tuku pasa inum tuan tanjo tuku minje mbolnge ko kinambi sayate le ise ndaket tukunu ye kile ndanjndanamngit nga pro nenje ye saya nga ne wikit ngina.

¹⁶ Tanjakina le Samuel ndek nu sana: Sunjo o buk ne ngumnenumba nu ne ndonj ngeu minit. Ne ndanam saka ye ne turnam tuku wikate? ¹⁷ Sunjonje o buk ye wam paguyina le ye tuku minje mbolnge pasa prona le ne isna ta nu kile dubimba kate. Nu Israel kulatkam tuku piro ta ne yainumba David tuna. ¹⁸ Ne buk Sunjo tuku minje ngurna. Nu Amalek mbal tuku gubra sunjo tumba ne nane njakmba bale farkam tuku ngina ta ne kumu ndana. Ta tuku kile Sunjo nu wam ta lafumba ne mbol kate. ¹⁹ Ne nanje kuasmbi Israel tane njakmba Sunjonje kilmba Filistia tuku

wai mbol patinungat. Indole ne nanje kinjo kat nanje ndonj kummba pro tenje ye ndonj minamngaig. Sunjo nu Filistia mbal sinzanjinjmba Israel tuku kame kuasmbi kilmba nane tuku wai mbol patinungat nga Saul sana.

²⁰ Saul nu Samuel tuku pasa ta ismba kuru kuru mayemba ngurngurka kilke mbol ndeka milmailka kinye njak minna. Ta ndanam? Ki ait ka furir ngamuna nu isukuse ndaka minna tukunu nu milmailka minna.

²¹ Tanjamba minna le pino ta ka Saul kuru kuru mayena le kanjermba nu sana: O tanjo sunjo, ye yinje ngarosu yambarkam kuru kuru ndaka ne tuku minje dubiwit. ²² Tanjamba ndo ne kile ye tuku minje dubimba tinja bret afu nyumba ngarosu sanjri tinjuwa le luka kaye ngina kande ²³ Saul ndek nu sana: Ye isukusam mbulit ngina. Tanjakina le nunje piro tanjo ar ta pino ta ndonj nane dirnanjinaig le nu nane tuku minje dubimba tinja ka mbili mbol minyokina. ²⁴ Minyokina le pino ta pre pre nunje makau fat butuknu ande kulatka minna ta balena sulumba pikmba ndemnu ta kilmba kuapikina. Kuapikina sulumba plaua yis kugatok ta kilmba pipmba bret afu wakeika pasoka ²⁵ ningina le nane nyinaig. Nye denjpurmba furir ndui ta ndo nane tinja luka nanjine tumbranj kinaig.

29

Filistia gabat nane David pitainaig

¹ Kile Filistia kame gabat nane kame kuasmbi kilmba pro Afeknge ma ulmba manjgurkinaig le nane Israel kame kuasmbi pro Yesrel ma kule bulbultembi tanje ma ulmba manjgurkinaig. ² Nane Filistia tuku gabat sugo ta nanjine kame kuasmbi walmba afu 100 afu 1,000 tanjamba fetke lika kame tuku kuaneka tinje likinaig le David nu nunje kame kuasmbi kilmba Akis ndonj nane ngumnem dubikina.

³ Tanjana le nane Filistia tuku kame gabat ta nane kanjerka Akis sanaig: Ndanam Hibrutango kame te sine dubika kame kanjig nginaig le Akis lafumba nane saningina: Tanjo si Davidnge. Nu Israel mbal tuku gabat sunjo Saul tuku piro tanjo ta nu o buk Saul kusremba yar ndindo tananj

pro ye ndon tenge minit ta tane gilai e? Ye nu wam afu mbarna le kanjer ndaken nga saningina kande ⁴ nane kame gabat sugo sugo Akis tuku gubra pasa tumba sanaig: Tango si te-luka le ka tumbran sernambi tanje ka minwa. Kuga ta nu nuje gabat sungo Saul garewa nga mbilka sine ndon kame bumba sine kilmba bale farikat. ⁵ Tango si sine kila. O buk pino kame nane kupesmba mune ulmba sakinaig: Saul nu ngeu mbal 1,000 bale farningina le David nu ngeu mbal 10,000 bale farningina nginaig nga Akis sanaig.

⁶ Tanjamba sanaig le Akis ndek David wika sana: Mbara Sungo abo tugu nak nu tuku nyu mbolnje ye ne sanet. Ne tinjeknu. Ne ye dubiyumba kame mbol tija ye turya nga iduset. Ne o buk ye sota prona kile minit ta ne wam ande mbarna le kanjer ndawen ta nane gabat sugo si nane ne sine dubi ndaka nga sakade. ⁷ Ta tuku ne kile wamdus bulok luka tumbran kaye ka tanje mina. Ne sine dubika ta kame gabat afu si ne tuku ndagariningikat nga sana kande ⁸ David ndek nu tuku pasa lafumba sana: O gabat sungo, ye ne tugumnje ame wam mbaren? Ye o buk ne tuku piro tugu pilen sulumba kile ye minet ta ye mbar ande ken le ne kame kambim tuku ye peuyate e ngina le ⁹ Akis ndek nu tuku pasa lafumba sana: Son. Ye tuku am mbolnje ne tinjeknu Kuate tuku enel suk ta kame gabat afu nane sakaig ne sine dubika kame mbol kine nda nga sakaig. ¹⁰ Ta tuku indole mafewa le maratukuk tija ne sine kusreka naje kuasmbi o buk Saul tugumnje kilmba ilna ta nakmba kilmba luka kaye nga David sana. ¹¹ Tanjaka sana le David nu maratukuk tija nuje kuasmbi ta kilmba luka Siklak tumbran Filistia kilke mbol kina le nane Filistia mbal ndek tija Yesrel kinaig.

30

Amalek mbal Siklak tumbran piynaig

¹⁻³ David nuje kame kuasmbi kilmba luka Siklak tumbran kambim tuku kumba minnaig le Amalek mbal Yuda ma tugu ki prote kumamnje promba Siklak tumbran piynaig sulumba pino kutu nakmba kilmba kine sulunaig. Ande bale ndanaig. David

nane ait kenju mbolnje Siklak patumba mambilnaig kande Amalek mbalnje tumbran piynaig le pa guwa ma gur tingina le kanjermba nane pro tumbran sinam kumba pino kutu nakmba kilmba kine sulunaig ta kanjermba ⁴ nane malmbi njayonaig ka ka sangri kugamba baklele likinaig. ⁵ David tuku pino ar ta Ahinoam Yesrelnu nale Abigail Nabal tuku pino kuembol Karmelnu ta mata kilmba kinaig.

⁶ David nuje kame kuasmbi nane tuku pino kutu ngeu mbalnje kilmba kine sulunaig tukunu nane David tuku gubra tormba nu ndamembi balewam tuku saka minnaig le nu ismba wamdus piti sungo tina ta nuje Mbara Sungonje nu sangri pilena le ⁷ nu ndek pris Abiatar sana: Ka pris tuku tawi ta tumba pro ye sa ngina le nu kina ka tawi ta tumba pro David tuna. ⁸ Tuna le David ndek Sungo kusnamba sakina: Ye Amalek kuasmbi ta dubika ka nane ndinje kile-siglikamngit e ngina le Sungonje lafumba sana: Ne nane dubika kaye ka pino kutu kame ta nakmba yaika kile-luka kilamngat nga sana. ⁹ Tanjaka sana le David ndek nuje kame kuasmbi 600 ta nakmba kilmba Amalek mbal kupel kupel dubika kinaig ka Besor kule mbol ta pronaig. ¹⁰ Pronaig sulumba tango 200 nane sangri kugamba Besor kule pakarke fugunaig ta tanje kusrekinaig le minnaig le David nu tango 400 ta ndo kilmba Amalek mbal dubika kinaig.

¹¹ Nane kinaig ka ndinje Isipnu tango mo ande te-silika tumba David tugum kumba nane ndek Isip tango ta bret afu tumba kule turmba tunaig le nyina. ¹² Tanjana le nane ndek fik karenjanu son nak ande tumba bret fonfon grep karenjanumbi pipnaig tuku ta turmba nu tunaig le nyina. Tango ta nu ait kenmba nyamagan kule kugatok minna tukunu kile nu nyamagan ta kilmba nyumba man sangri tina.

¹³ Sangri tina le David ndek tango mo ta kusnana: Ne anikok? Ne tuku gabat ima ngina le nu lafumba sana: Ye Isipnu ta Amaleknu tango andenje o buk ye piyayumba tina. Ye ailfu guazengen le nane tenje ye kusreyinaig. ¹⁴ Sine kagen

ka Keret ma tugu Yuda ma tugu Kaleb ma tugu ki prote kumamnge kame bugen sulumba pro Siklaknge tumbran piygen nga David sana.

¹⁵ Tanakina le David ndek tanjo mo ta kusnana: Ne sine kilmba nane minig magot ta tumsingam kumu e ngina le nu ndek sakina: Ne Kuate tuku nyu mbolnge ye bale ndayumba ye tumba yiye gabat tuku wai mbol pile nda nga pasa sangri pilewa le ye tane kilmba nane minig ma ta tumtingamngit nga David sana le wokina.

¹⁶ Kile tanjo mo ta ndek nane kilmba ka Amalek mbal mine likinaig ma ta kinaig. Kinaig ka ta pronaig kande nane Filistia kilke mbolnge Yuda ma tugu mbolnge gabis agan ndende sunjomba yomba kilnaig ta tuku nane gare-gareka pagumba nye sunjo te-ibenjaig.

¹⁷ Tanjamba minnaig le ka furirna le David nuje kame kuasmbi kilmba sinam ka Amalek mbal ndon kame bumba nane bale farka kinaig ka mafemba man furirna. David tuku kuasmbi tanje nane njakmba bale far sulunaig. Amalek tanjo 400 ndo kamel ponga kua kinaig. ¹⁸ Tanjanaig le David ndek pino kutu gabis agan ndende njakmba Amalek mbalnge kilnaig ta luka kilna sulumba nuje pino ar ta turmba kilna. ¹⁹ Nane tuku agan inum ngisi ndakina. Kinjo kame kulim kame gabis agan ndende njakmba Amalek mbalnge kile likinaig ta kumu-kumumba kile-luka kilnaig. ²⁰ Tanjanaig sulumba Amalek mbal tuku makau sipsip aganmor ta njakmba kilmba David tuku nga sisilanijmba ambonja kinaig.

²¹ Luka kumba minnaig le kuasmbi 200 matuk ka Besor kule makembinje kusrekinaig ta nane kanjerka tinga nane ndin kinaig ka ndinje nane tumaka ulendikinaig. Tanjanaig sulumba David ndek nane tugum kumba tane kumumbi minig e ngina le ²² nane David ndon kinaig tanjo afu najgonu mugru sambek ta nane ndek sakinaig: Nane sine ndon kine ndakinaig tukunu sine agan ndende kame bumba kilgen te nane walmba ninje nda. Nane nanjine pino kutu ndo ninjap le kilmba kuwaig nginaig kande ²³ David

ndek sakina: Yiye tira kame, tane tanjandawap. Sine agan ndende te Sunjonje sinzansingina le luka kilgen. Nunje sine turkina le kuasmbi sine tuku tumbran piynaig ta kilmba bale farkigen tukunu ²⁴ ye tane tuku pasa ta dubiwe nda. Kuga. Agan ndende ta njakmba walmba tane kinaig mbal nane agan ndende kulatka minnaig mbal ta kumu kumu kilap nga saningina.

²⁵ David nu tanjaka saka pasa ta sangri pilena le Israel ngamuknge pasa ta mara mindek dubimba kile mata tanjamba minig.

David nu Yuda mage mage agan ndende walmba ninjina

²⁶ Kile David luka kina ka Siklak prona sulumba kame mbol gabis agan ndende kile-lika pronaig ta walmba nuje tira kame Yuda mage mage ta tuku patike lika pasa turmba patikina sulumba sakina: Agan ndende Sunjo tuku njeu mbal mbolnge yaika kilgen te ye walmba tane tinget ngina.

²⁷ David nu agan ndende walmba tumbran tumbran mage mage ninjina ta tenjamba. Betel mage mage. Ramot mage mage ki prote kumamnge. Yatir mage mage. ²⁸ Aroer mage mage. Sifmot mage mage. Estemoa mage mage. ²⁹ Rakal mage mage. Yeramel mbal mage mage. Ken mbal mage mage. ³⁰ Korma mage mage. Bor-Asan mage mage. Atak mage mage. ³¹ Hebron mage mage. Tumbran afu turmba David nuje kuasmbi ndon kupe pilmba likinaig mage mage mata walmba ninjina.

31

Saul nu kumna

¹ David nu Siklaknge minna le Filistia mbal nane Israel mbal ndon Gilboa tabe mbolnge kame bunaig sulumba Israel mbal afu bale farninginaig. Afu nane sili-silimba kua kinaig le ² Filistia mbal nane dubika kinaig sulumba Saul tuku kinjo kat nuje kenjamba Yonatan Abinadab Malkisua nane turmba baleninginaig.

³ Saul nu minna ma ta mbolnge kame sangri tingina le njeu mbal afunje tui fat parsinga Saul tuij tinaig le nu kumam

bafumba ⁴ kiŋo mo nu tuku kame agan ndende kugrakina ta sana: Ne ilmba nane kame bagi ta gomba tumba ye baleya le kumi. Tanawa le Filistia mbal ngaro nda pikanu si nane ye aza pile-pileyumba bale ndayuwaig ngina kande tanjo mo ta nu balewam kuru-kuruka mbulna le Saul nu nuje mironj nuje kame bagi ta tumba te-timba patenja kame bagi ta mbol kumba kumna.

⁵ Saul nu kumna le tanjo mo ta nu kanjerna sulumba nu suk nuje kame bagi ta tumba te-tina sulumba patenja kame bagi ta mbol kumba kumna. ⁶ Ki ait ndui ta mbolnjo ndo Saul nuje kiŋo kame kenjmba ta tanjo mo ta Saul tuku kame mbal nane njakmba kume farnaig.

⁷ Saul nuje kiŋo kat nuje ndonj kumnaig le Israel kame kuasmbi nane kua ka sili-silinaig ta nane Israel kuasmbi afu ma gutonj Yordan kule make simnjo minnaig ta nane kanjerka nane mata kua ka tumbranj kusreka sili-silinaig le Filistia mbalnjo pro tumbranj ta kile-lika tanje kinynaig.

⁸ Nane kinynaig ka mafena le Filistia mbal nane Israel mbal bale farnaig ta tuku kame agan ndende paska kilam kinaig. Kinaig ka Gilboa tabe mbol tanje Saul nuje kiŋo kat nuje kenj nane tuku mindesinj nanjine kanjerkinaig. ⁹ Kanjerkinaig sulumba nane ndek Saul tuku njinfok kat purmba kame tuku agan ndende paska kilmba nane tanjo afu kukulninginaig le pasa tumba Filistia ma tugu njakmba mbol kine likinaig sulumba nanjine zugu wande sinam kumba tanje manjurka kubeu ninje likinaig le tanjo pino njakmba ismba gare-garekinaig. ¹⁰ Tanjanaig sulumba Saul tuku kame agan ndende ta kilmba nanjine pino mbara Astarte tuku zugu wande sinam tanje patika Saul kiŋo kat nuje kenj ta tuku mindesinj kilmba Bet-San tumbranj fonde mbol tanje taikinaig.

¹¹ Kile Yabes tumbranj mbal Gilead ma tugu mbolnjo nane Filistia mbal Saul tuku mindesinj tumba taikinaig pasa ta isnaig sulumba ¹² nane tanjo sanjriknu afu kukulninginaig le furir ta mbolnjo ndo nane tinja kinaig ka ka Bet-San promba fonde mbol tanje Saul nuje kiŋo kat nuje kenj

ta tuku mindesinj taikinaig ta kilmba luka pro Yabes tumbranj nje mindesinj kame ta pasokinaig. ¹³ Pasokinaig sulumba isu kat nanjine ta ndo kilmba Yabesnjo ail sunjo ande kumnemnjo ngukinaig. Tanjanaig sulumba nane ndek kusem ndindo nyama-ganj pinka minnaig.

2 SAMUEL David tuku wam kube

Saul kumna pasa ta David sanaig le isna

¹ Nane Saul balenaig le kumna ait ta David nuŋe kame mbal kilmba ka Amalek mbal ndoŋ kame bumba nane bale farkina sulumba nane luka naŋgine tumbraŋ Siklak kinaig.

² David nu Siklakŋe minna le ait keŋmba kinaig le Saul tuku kame taŋgo ande kumba ka Siklak prona. Nu sagkanu taŋaŋ David tugum kumba dagol tidroŋga lokina le ³ David ndek nu kusnana: Ne aniŋge prote ŋgina le taŋgo mo ta ndek lafumba sana: Ye kame sinamŋe Israel mbal bale farkinaig le ye kua ka te prowet ŋgina. ⁴ Taŋakina le David ndek nu kusnana: Kame mbolŋge ame wam prove likinaig ta ye saya le isi ŋgina le taŋgo mo ta ndek nu sana: Sine tuku kame taŋgo nane kua ka sili-silinaig le Filistia mbalŋge sine tuku kuasmbi sunŋomba bale fariŋge likinaig. Taŋamba Saul le kiŋo nuŋe Yonatan mata balenikinaig ŋga David sana.

⁵ Kile David ndek nu kusnana: Saul le Yonatan kumnaik ta sonndo ne kaŋgerkina e ŋgina le ⁶ taŋgo mo ta lafumba sakina: O sunŋo, ye Gilboa tabe mbolŋge minen sulumba Saul kaŋgeren ta nu nuŋe mbanduwaŋ ta kilke mbolŋge te-timba nuŋe ŋgaro tugunemba tiŋ minna le kaŋgeren. Kame mbal hos mbol pinderkanu karis mbol pinderkanu mata nane Saul buk te-kornaig. ⁷ Taŋanaig le nu mbilmbilka ye kaŋgeryumba wikina le ye woka nu sota kan le ⁸ nu ndek ye kusnayina: Ne anikok ŋgina le ye Amaleknu ŋgen. ⁹ Taŋaken le nu ndek ye sayina: Ne ilmba ye tapleya. Tui fat andeŋge ye te-mayeyat le ye kumam bafuwet ŋgina. ¹⁰ Taŋaka nu buk surka ndeka kumam bafuna tukunu ye ka nu taplewen sulumba nu tuku gol hat kaikanu ta gomba tumba sagi nzar wai mban mbolŋge ta paska ten sulumba agaŋ kame ta kilmba ne tugum te prowet ŋga David sana.

¹¹ Taŋakina le David nu ismba ŋgamuŋgal tatrakina le nuŋe tawi fetfetna le nuŋe

kuasmbi mata ŋakmba maŋau ndui ta ndo kinaig. ¹² Ta ndaŋam? Saul le Yonatan, Israel kame mbal sunŋomba nane Kuate tuku kuasmbi ta kame sunŋo ta mbolŋge bale farkinaig tukunu nane malmbika nyama-gaŋ pinka minnaig le ka furirna.

¹³ Furirna le David ndek taŋgo mo ta kusnana: Ne anikok ŋgina le nu sakina: Ye Amaleknu. O buk mam nu Amalek kilke kusremba pro Israel kilke mbolŋge rawe taŋgo taŋaŋ minyokina ŋgina le ¹⁴ David ndek nu sana: Ndaŋam saka ne Sunŋonge gabat madina ta balena ŋgina sulumba ¹⁵ nuŋe kame taŋgo ande wika sana: Ne ilmba taŋgo te balewa le kumwa ŋgina le kame taŋgo ta kumba ka Amalek taŋgo ta kame bagimbi balena le kumna. ¹⁶ Kumna le David ndek Amalek taŋgo ta sana: Ne Sunŋonge gabat madina ta balewanu sakat tukunu kile lafunu naŋe mironŋ naŋe ndare kutute ŋgina.

David nu Saul le Yonatan tuku ninankina

¹⁷ Kile David nu ninanka Saul le kiŋo nuŋe Yonatan tuku ŋga mune-munekina sulumba ¹⁸ nuŋe kuasmbi wam paguniŋmba saniŋgina: Tane mune te tumba ka Yuda taŋgo pino ŋakmba tumniŋgap le tago-tagomba kila pilwaig ŋgina.

Mune mbara ta Tui Mune. Kile mune ta Yasa tuku waŋe mbolŋge minit.

Tui Mune

¹⁹ Sine Israel mbal tuku gabat kame tabe mbolŋge kume likinaig.

Singine kame gabat ŋakmba kume likinaig.

²⁰ Tane pasa te kumba ka Gat le Askelon mbal sa ndaniŋgap.

Saniŋgap le Filistia pino kame kasomok pino kame nane ismba gare-garekubekaig.

²¹ Singine kame gabat mbal tuku kandim kame kile ake sinaŋ Gilboa tabe mbolŋge mine likade.

Saul tuku kandim mata andeŋge maŋguren pisnewe nda.

Ta tuku sawe le mbai ŋgislu tabe ta mbolŋge nde ndakuwaik le nyamagaŋ mata tabe ta mbolŋge prove nda.

²² Yonatan nu tui wai paknu.

Nu kame mbolŋge agan inum tui ful ndawanu.

Saul tuku kame bagi ake sinaŋ mine ndakina.

Nu nuŋe ŋgueu mbal sanŋriknu ŋakmba bale farniŋganu.

²³ Tango pino ŋakmba nane Saul le Yonatan tuku gare tornaig.

Nale mara mindek kigri-kigriŋga minnaik sulumba kumu kumu ndo kumnaik.

Nale tuku pinder ta paŋus fumba kinit taŋaŋ.

Nale tuku sanŋri ta laion tuku sanŋri taŋaŋ.

²⁴ Tane Israel pino kame tane Saul tuku ninanka malmbikap.

Nu tane tawi gurgur magenu ndo agan ndende golmbi wakeikanu ŋgarosu mindepiye mayewam tuku tiŋge likina.

²⁵ Kame gabat ar ta kame mbolŋge kumnaik.

Yonatan tuku mindesiŋ tabe mbol ambenge minit.

²⁶ O yiŋe aba Yonatan, ye ne tuku sina sunŋo ŋak.

Sile muŋgu kume purkiken wam ta pino kame nane ye tuku ŋga kume purde wam ta lite.

²⁷ Kame gabat mbal ŋakmba kame mbolŋge kume likinaig le nane tuku kame agan ndende mata ake ŋaigonŋgamŋgaig.

2

Yuda tuku tugu nane David nanŋine gabat minwa ŋga madinaig

¹ Kile David nu Sunŋo kusnamba sakina: Ye kumba ka Yuda mbal tuku tumbranŋ sunŋo ande mbol minyoki e ŋgina le Sunŋo nu ndek sana: Ta maye ŋgina. Tanakina le David maŋ lato kusnana: Ye ka tumbranŋ ndaŋ mbol minyoki ŋgina le Sunŋo nu lafumba sana: Ne kumba ka Hebronŋge minyoka ŋgina. ² Tanamba sana le David nu tiŋga nuŋe pino ar Ahinoam le Abigail kilmba kinaig ka Hebron tumbranŋ tumba

minyokinaig. Ahinoam nu Yesrelnu. Abigail nu Karmelnu. Nu Nabal tuku pino kuembol Davidŋge tina.

³ David tuku tango kuasmbi nanŋine gageu ŋakmba David ndoŋ kinaig ta nane tumbranŋ afu Hebron tumbranŋ patuk patuk mine likinaig ta kilmba minyoke likinaig.

⁴ Tananaig le Yuda tango kame pro Hebronŋge David nanŋine gabat sunŋo minwa ŋga gurenŋ tumba nu tuku gabat mbolŋge kutunaig.

Yabes mbal Gilead ma tugu mbol minnaig ta nane buk Saul tuku mindesiŋ tumba ŋgukinaig pasa ta David nu ismba

⁵ nuŋe tango afu kukulniŋmba saniŋgina: Tane kape ka Yabes mbal teŋenmba saniŋgap: Sunŋo nu tane nyaro tiŋguwa. Tanenŋge Saul nu siŋine gabat sunŋo ŋga mindesiŋ nuŋe tumba ŋgukinaig ta tuku ye tane gare pasa tiŋget. ⁶ Sunŋo nu tane sinzaŋtiŋmba minmba minwa. Tane gabat sunŋo Saul mbolŋge wam mayenu kinaig tukunu kile ye suk tane mbolŋge wam magenu kamŋgit. ⁷ Tanŋine gabat sunŋo Saul nu kumna le kile nane Yuda mbal ye nane tuku gabat sunŋo mini ŋga madiyinaig. Ta tuku tane sanŋri tiŋga ŋgueu mbal tuku kuru kuru ndakap ŋga saniŋgap ŋgina.

Israel tuku tugu afu nane Isboset nanŋine gabat minwa ŋga madinaig

⁸ Saul tuku kame gabat sunŋo Abner nu Saul kiŋo nuŋe Isboset* tumba kua ka Yordan kule pakarka Mahanaim tumbranŋ kina. ⁹ Kinaig ka tanŋe Abner ndek Isboset nu Gilead, Asur, Yesrel, Efraim, Benyamin, Israel ma tugu ŋakmba tuku gabat sunŋo minwa ŋga madina.

¹⁰ Isboset nu yar 40 ŋak minna le nu Israel mbal tuku gabat sunŋo minwa ŋga madinaig le nu yar armba ndo Israel ma tugu kulatkina. Yuda tuku tugunŋe ndo David dubinaig le ¹¹ nu yar 7 batenŋnu turmba Hebronŋge nane kulatkina.

Nane Israel mbal Yuda mbal ndoŋ kame bunaik

* **2:8:** Isboset nyu ndinok Isbaal. Isbaal nyu ta tugunu: Baal tuku tango. Baal nu yabri mbara ande Samuel nu o buk Israel mbal saniŋgina le pitainaig (1 Samuel 7.3-4 kanŋerap). Ta tuku nane Isbaal nyu ta mata mbulmba Isboset ŋginaig

¹² Abner nu Isboset tuku kuasmbi kilmba Mahanaim kusremba Gibeon tumbraŋ pronaig le ¹³ Seruya kiŋo nuŋe Yoab mata David tuku kuasmbi ndoŋ pro Gibeon kule kualiŋ tugum tanŋe nane kile-siglikinaig. Isboset tuku kuasmbi pro kule kualiŋ make simŋe minyokinaig le David tuku kuasmbi pro kule kualiŋ make temŋe minyokinaig.

¹⁴ Tanjanaig sulumba Abner ndek Yoab sana: Ye tanŋo mo afu madiniŋgi le ne mata tanŋo mo afu madiniŋga le nane kame agaŋ ndende kilmba kame saŋgri muŋgu tumkuwaig ŋgina le Yoab nu lafumba sana: Ta maye ŋgina.

¹⁵ Tanjamba nane Isboset tuku tanŋo ¹² madiniŋginaig ta nane ŋakmba Benyamin tuku tugu ndo. Nane pro David tuku tanŋo ¹² ta ndoŋ kame bumba ¹⁶ nanŋine nanŋine gabat waŋe roka kame bagimbi takel make kumu kumu nduaseka tanŋo ²⁴ ta ŋakmba kume likinaig. Ta tuku nane ma tugu ta nyun ta Kame Bagi tuku Ma ŋgade.

¹⁷ Tanjanaig le kame suŋgo kuasmbi ar ta ŋgamukŋge tiŋgina le David tuku kuasmbiŋge Abner tuku kuasmbi Israel mbal kile-ibenŋkinaig le kua ka sili-silinaig.

¹⁸ Seruya tuku kiŋo kame keŋmba kame mbolŋge minnaig ta nane tuku nyu teŋenmba: Yoab, Abisai, Asahel. Asahel tuku pinder nuŋe ta nane ŋakmba tuku pinder liniŋganu tukunu ¹⁹ nu Abner madimba tumba yokerna le ²⁰ Abner nu pinderka minmba mbilka mambilna kande Asahel nu madimba yokermba kina le nu kusnana: Ne Asahelŋe e ŋgina le nu sakina: Au. Yeŋge ŋgina. ²¹ Tanjakina le Abner nu peumba sana: Ne ye yoker ndaya. Ne luka ka tanŋo ande tumba yokermba nu tuku kame agaŋ ndende ta yaimba kila ŋgina kande Asahel nu Abner tuku pasa ise ndaka nu ndo madimba yokermba kina le ²² nu maŋ lato sana: Ne ye yoker ndaya. Ye ne baleni ta ye aba naŋe Yoab am mbolŋge kikoyamŋgat ŋgina kande ²³ Asahel nu nda isanu sukmba nu yokermba lok ndeka kina le Abner ndek nuŋe mbanduwaŋ tugunumbi ŋgumnem ŋgumnem te-lukina le Asahel fuŋgul mbolŋge nduasemba ka inumŋge bitekŋgina le nu kummba

ndekina. Kummba ndekina le kame mbal afu pinderka pro tanŋe Asahel tuku mindesiŋ kaŋgermba laipmba tiŋginaig le ²⁴ Yoab nale Abisai nale ar tanŋe ndo Abner madimba yokermba kinaig ka ka Ama tabe tugu mbol ta pronaig le ki ka ululuna. (Ama tabe ta Giya tumbraŋ ki prote kumamŋge Gibeon yamban kambim tuku ndin miŋge mbiŋge minit).

²⁵ Ki ka ululuna le Benyamin tuku kuasmbi nane ka Abner te-silikinaig sulumba nane ka tabe fudiŋ ande mbolŋge tiŋga kame tuku kuaneka minnaig. ²⁶ Tanjamba minnaig le Abner ndek Yoab kaŋgermba wi kuenŋka sana: Ne kame te minmba minwa ŋga iduste e? Kame te kuga ndawa ta sine muŋgu ŋgueu minmba minamŋgig ta ne idus ndate e? Sine ndare ndindo ndo. Ne naŋe kuasmbi ta peuniŋga le maŋ sine yoker ndakuwaig ŋga Yoab sana le ²⁷ nu pasa ta isna sulumba nu ndek lafumba sana: Kuate abo tugu ŋak nu tuku nyu mbolŋge ye ne sanet. Ne ye peu ndayat kande yiŋe kuasmbi kile tane yokerka minig le ka ka mafete kande ŋgina. ²⁸ Yoab nu pasate denpurna sulumba kame tukulmba nuŋe kame mbal maŋ Israel mbal yoker ndakuwaig ŋga tabil fitkina le kame ta kusremba sili-silinaig.

²⁹ Kile Abner nuŋe kame mbal ndoŋ ma ta kusremba Yordan ma guton ta kuerka kumba minnaig le ka ka mafena. Mafena le ma guton ta kusremba Yordan kule pakarka kinaig ka ka ki mbilna le nane luka Mahanaim pronaig.

³⁰ Abner nu nuŋe kame mbal kilmba kina le Yoab ndek nuŋe kame kuasmbi kile-maŋgurka burkina ta nu tuku kame tanŋo ²⁰ ndo te-denna. Asahel mata kumna. ³¹ David tuku kuasmbiŋge Abner tuku kuasmbi 360 bale farnaig. Kuasmbi ta ŋakmba Benyamin tuku tugu ndo.

³² Kile Yoab tuku kuasmbi nane Asahel tuku mindesiŋ tumba kumba ka Betlehem tumbraŋŋe mam nanŋine tuku ndame burok sinam tanŋe pilnaig. Pilnaig sulumba furir ndui ta mbolŋge ndo nane tiŋga luka kinaig ka ka mafena le Hebron pronaig.

3

¹ Kile David tuku kuasmbi Saul tuku kuasmbi ndonj kame manj tumba tingina ka ka Yuda mbalnge Israel kuasmbi sunjomba bale farkinaig le Saul tuku kuasmbi buk denkina.

David tuku kiyo kat nuje

² David nu Hebronnge minyokina sulumba kiyo 6 kile-patikina. Nane tuku nyu nanjine tejenmba.

Kiyo mulum Amnon. Ina nuje nyunu Ahinoam. Nu Yesrelnu.

³ Kiyo mulum dubiknu ta Kileab. Ina nuje Abigail. Nu Karmelnu Nabal tuku pino kuembol Davidnge tina.

Kiyo kenju ta Absalom. Ina nuje Maka. Nu Gesurnu gabat sunjo Talmai tuku kulim nuje.

⁴ Kiyo bailkanu ta Adonia. Ina nuje Hagit.

Kiyo inum Sefatia. Ina nuje Abital.

⁵ Kiyo 6-nu ta Iream. Ina nuje Egla. Kiyo kame ta njakmba Hebronnge kilepatike likinaig.

Abner nu David ndonj wamdus ulendinaik

⁶ Kame sunjo Saul tuku kuasmbi David tuku kuasmbi ta minmba minna le Abner nu Saul tuku kuasmbi njamuknge tanjo nyu njak mayok kina.

⁷ Tanjamba minnaig ma ma ait ande Isboset nu Abner sawe lika sana: Ne ndanam saka mam tuku piyo nuje Rispa ndonj kinyat ngina. (Rispa nu Aya tuku kulim nuje Saulnge pinonu tina tuku). ⁸ Tanjakina le Abner ndek gubra tormba nu sana: Ye Yuda tugu turket le ne ye saye likate e? Ye buk mam naje Saul, nuje tira kat nuje, nuje gulab kame dubiken ta kile ye minmba minet. Ne Davidnge njayo silinam bafuna le yenje ne kigraibken ta ne ndanam saka kile pino ta tuku ye saye likate ngina.

⁹⁻¹⁰ Tanjakina sulumba nu manj lato sana: Sunjo nu buk David sana: Yenje Saul tuku gageu pitaiki le nane Israel mbal tuku gabat sugo mine nda ngina. Sunjonje David nu Israel mbal Yuda mbal tuku gabat sunjo minam tuku madina le nu Israel ma tugu njakmba kulatkamngat. Ta tuku ye ne sanet. Ye mata David sinzanjamngit. Ye pasa sanet te kumu ndawi ta

Kuatenje ye mapeye nda nga Isboset sana le ¹¹ nu pasa ta ismba nu tuku kuru-kuruka maninok minna.

¹² Kile Abner ndek tanjo afu kukulnijmba saningina: Tane kape ka David tejenmba sawap. Abner nu ne ndonj pasa katmba wamdus ulendimba ne sinzanjuwa le Israel kuasmbi njakmba ne ndo dubinamngai. Tane ka tanjamba nu sawap nga pasa pilna le nane ndek David sota kinaig sulumba ¹³ Abner tuku pasa ta David kubeu tunaig le nu ismba nu suk lafumba pasa pilmba sakina: Tane ka Abner tejenmba sawap. Ne tuku pasa maye ta ye wam ande ne sani le kumuwa le ye ne ndonj wamdus ulendiwamngit. Ne yije pino Mikal Saul kulim nuje ta tumba ye tugum te prowa nga nu sawap ngina le nane pasa ta tumba luka Abner sota kinaig.

¹⁴ Nane kinaig le David ndek nuje tanjo afu kukulnijmba saningina: Tane kumba ka Isboset sawap le nu yije pino Mikal pilwa le luka prowa. Ye buk pino ta Filistia tanjo 100 tuku nduwa ngarombi piyamba pinonu ten nga sawap ngina le nane pasa ta tumba Isboset sota kinaig.

¹⁵ Isboset nu pasa ta sanaig le isna sulumba nu ndek tanjo afu kukulningina le kinaig ka Lais kiyo nuje Paltielnge Mikal tina ta yaimba tumba David tugum kinaig le ¹⁶ Paltiel nu malmbitamtam Mikal dubimba kina ka ka Bahurim tumbran pronaj. Tumbran ta pronaj sulumba Abnernge Paltiel peumba ne luka naje tumbran kaye nga kukulna le nu luka nuje tumbran kina.

¹⁷ Kile Abner nu Israel mage mage kilemanjurka saningina: Tane o buk David tanjine gabat sunjo minwa nga saka minnaig. ¹⁸ Pasa ta kile idusap. O buk Sunjo nu sakina: David nu yije piro tanjo. Ye nu sinzani le yije kuasmbi Israel mbal nane Filistia mbal njueu mbal afu tuku wai mbolnge minig ta kile-luka kilamngat ngina. ¹⁹ Tanjamba saningina sulumba Abner nu manj tinga Benyamin tuku tugu ta ndonj minyoka tanjamba ndo pasa katnaig sulumba kile nu tinga tanjo 20 kilmba nuje ndonj David sota Hebron kinaig. Kinaig ka tanje Israel mage mage Benyamin tuku tugu nane pasa wakeimba katnaig ta

David kubeu tuna le ²⁰ David ndek Abner nuje kuasmbi ta ndon isukusneningam tuku pagunaig.

²¹ Tanjamba nane isukuse denpurmba Abner ndek David sana: Ye luka ka sulumba Israel mage mage njakmba tuku wamdus didiki le ne nane ndon wamdus ulendimba ne Israel ma tugu te njakmba kulatkam tuku nzalinate tanjamba nane tuku gabat sunjo minamngat nga David sana. Tanjakina le nu nuje kame kuasmbi peuninmba Abner mapenaig le nu kusremba kina.

Yoab nu Abner balena le kumna

²² Abner nu David kusremba kina le Yoab nu nuje kame kuasmbi kilmba ngueu mbal ndon kame bumba gabis agan ndende kilnaig ta njakmba yomba kilmba luka Hebron pronaig le ²³ nane ndek Yoab kubeu tumba sanaig; Abner pro tenje sinjine gabat David kanjerat le nu sine peusingat le mapewig le luka kinit nginaig. ²⁴ Tanjamba kubeu tunaig le Yoab ndek tinja gabat sunjo David sota kumba ka sawe lika sana: Ne ndanam saka Abner mapewat le luka kinit? ²⁵ Nu ne yabrinumba ne piroka likate wam ta katesewam prowat ta ne gilai e ngina.

²⁶ Tanjamba sawe lika Yoab nu David kusremba kilim kina ka tango afu kukuningina le Abner ngumnem te-dubimba kinaig ka Sira kule burok tugum tanje nu te-silika tumba luka Hebron pronaig ta David nu katese ndana. ²⁷ Nane Abner tumba luka Hebron pronaig le Yoab nu wam sisauka Abner sana: Ye ne ndon pasa njak ngina sulumba nu tumba fonde malanga tugum kumba ka tanje kame bagimbi fungul so fetkina le kumna. Ta ndanam? Abner buk Yoab mambo nuje Asahel balena ta lafumba nu Abner balena le kumna.

²⁸ Abner nu kumna le nane afu kumba ka David kubeu tunaig le ismba nu ndek sakina: Abner balewaig le ndare kutukat ta ye yije gageu ndon sine tuku mbar kuga ta Sunjo nu kila. ²⁹ Ta tuku ndare ta kile luka Yoab tuku gageu njakmba pasokuwa. Nane tuku afu karenj we njak njak afu ngirnger njak njak afu kupe baklelok minwaig. Afu kame bagimbi bale farwaig le

kumwaig. Afu nyamaganj kugatok gubak minwaig ngina.

³⁰ Abner nu buk kame sunjo Gibeonje prona le Yoab nale Abisai tuku mambo nakile Asahel balena ta lafumba Abner balenaik le kumna.

Nane Abner tuku mindesin tumba ngukinaig

³¹ Kile David ndek Yoab nane saningina: Tane tanjine minde piye paska fetfetmba sinamanzer tawi siglika Abner ninanka malmbiwap ngina. Tanjakina sulumba David nu ter tumba kinaig le ngumnem dubikina le ³² nane Abner tuku mindesin tumba Hebron tumbran tanje ngukinaig. Tanjanaig le David nu nuje tango kuasmbi njakmba ndon sambu laipmba ninanka malmbinaig.

³³ Tanjamba David nu Abner tuku mindesin ninanka mune-muneka sakina:

Ndanam tuku Abner nu nginngan tango tananj kumat?

³⁴ Ne kame mbolnje kumna kande maye kande.

Nane tango yabrininmba baleningig le kumig tanjamba ndo ne balenaig le kumat ngina.

Tanjakina le tango pino manj nu tuku ninanka malmbinaig.

³⁵ Malmbiwe denpurmba tango pino njakmba David sanaig: Kile ne ka isukusa nginaig kande David nu pasa sangri pilemba nane saningina: Ye isukuse nda. Ye pinka mini le ki ka butunguwa. Ye isukusi ta Kuate nu ye mapeye nda ngina le ³⁶ tango pino njakmba nu tuku pasa ta ismba nu wam ke likina ta kanjerka nu tuku gare sunjo tinaig sulumba ³⁷ Israel mbal njakmba Davidnje sisenkat le Abner bale ndawaig nginaig.

³⁸ Kile David ndek nuje tango kuasmbi ta wam paguninmba saningina: Ki ait te mbolnje kame gabat ande sangriknu kumat ta tane njakmba kila. ³⁹ Yoab le Abisai nale sangri ngaigo. Ye Kuate nje gabat sunjo madiyina ta ye nale peunikam fuguwet. Ta tuku Sunjonje mbar ta tuku piya ta lafunu nikuwa ngina.

4

¹ Abner balenaig le kumna pasa ta Isboset nu ismba kuru-kuruka ngamunggal piti nak minna le nane Israel mbal mata nakmba piriri nyonaig.

Isboset tuku kame gabat armba

² Rimon tuku kiyo armba Bana nale Rekab ndonj nale Isboset tuku kame gabat minnaik. Nale kame mbal kilmba ngueu mbal ndonj kame buwanu. Mam nakile Rimon nu Berotnu. Nane tuku tumbranj mbonj ta Benyamin. (Berot tumbranj ta nane Benyamin mbal tuku ngade. ³ Tanjo pino o buk Berotnge minnaig ta nane kua ka kinaig ka Gitaimnge kile minig).

Yonatan tuku kiyo nuje Mefiboset

⁴ Saul tuku kiyo nuje Yonatan nu kiyo ande nak ta nyunu Mefiboset. O buk Saul nale Yonatan kumnaik le Mefiboset nu yar 5 nak minna le Yesrel mbalnge pasa pilnaig le Yonatan tuku kuasmbi tugum kina le nane pasa ta ismba kutu kulat pino nu Mefiboset didik tumba kua kinaig ka biye baslena le nu ndeka kile isu nyayo silina.

Kame gabat armba Isboset balenaik le kumna

⁵ Ait ande ki mbol Isboset nu mabta nuje wande mbol kinymba minna le Rimon tuku kiyo armba Rekab nale Bana ndonj tinga nu tuku wande mbol kinaig. ⁶⁻⁷ Nale ar ta wam sisauka wit kilam tuku wandek sinam kinaik ka tanje nale Isboset nu nuje mbain mbol kinymba minna le kanjernaik sulumba kame bagimbi fungulnu nduase-naik le kumna. Kumna le njinfok kat purmba gabatnu tumba sinjindo tumba kua ka kinaik ka Yordan kule ma gutonj pronaik le furir ngamuna.

⁸ Mafena le nale ar ta Isboset tuku gabatnu tumba ka gabat sunjo David tugum promba sanaig: O gabat sunjo, ne te kanjera. Te nane ngueu tanjo Isboset tuku gabat. O buk Saul nu ne ndonj ngueu minmba ne balenam tuku korkornina ta kile Sunjonje Saul tuku ndare ta lafunu pa ningit nginaik.

⁹ Tanjakinaik le David ndek pasa lafumba sanikina: Sunjo abo tugu nak nu piti yeki yeki mbolnge ye sinzanyina. Ye nu tuku nyu mbolnge satiket. ¹⁰ Ye Siklaknje minen le

tanjo ande pro ye sayumba sakina: Saul buk kumat ngina. Nu idusna ye pasa ta ismba gare-garekamngit nga idusna kande ye nu tuku wam kube pasa ta piya aganj tananj kame mbal wiken le nu tumba ka balenaig le kumna. ¹¹ Tanjamba ndo tale mata ake sinanj tanjo nuje wande mbolnge kinymba minat le balewaik. Tale sinja manjau mbaraik le ye tale mapeke nda. Tale ndare kutuwaik ta lafumba ye kile tale baletikamngit ngina.

¹² Tanjaka David nu ndek nuje kame mbal saningina le nane tanjo ar ta kilmba ka balenikinaig. Balenikinaig sulumba kupe wai kat nakile kat pugurka kilmba pankinaig sulumba ngarosus kat nakile kilmba ka Hebron kule kualinj tugum tanje taikinaig. Tanjamba kame mbal Isboset tuku gabat tumba ka Hebronnge Abner ngukinaigmbi tanje ngukinaig.

5

David nu Israel mbal nakmba tuku gabat sunjo madinaig

¹ Kile Israel tugu nakmba pro Hebronnge David sanaig: Sine sinja ne ndonj ndare tuma ndindo ndo. ² O buk Saul nu sine tuku gabat sunjo minna le nenje sine Israel mbal tuku kame gabat minna le Sunjo nu tenemba ne sanina: Nenje yije Israel kuasmbi kulatka sulumba nane tuku gabat sunjo minamngat nga sanina nginaig. ³ Nane tanjamba David sanaig le nu Israel gabat sugo sugo nakmba ndonj Sunjo am mbolnge wamdus ulendinaig. Tanjanaig sulumba nane ndek David nu Israel mbal tuku gabat sunjo minwa nga gurenj tumba gabat mbolnge kutunaig.

⁴ David nu yar 30 nak minna le nane nu gabat sunjo minwa nga madinaig. Nu yar 40 nane tuku gabat sunjo minna. ⁵ Ambonja nu Hebronnge Yuda mbal ndo kulatkina ta yar 7 batenjnu turmba kina ka Yerusalemnge nu Israel mbal Yuda mbal ulendimba kulatkina ta yar 33 kina.

David nu Yerusalemnge Israel mbal kulatkina

⁶⁻⁸ Kile David nu nuje kame kuasmbi kilmba Yebus mbal tuku tumbranj

Yerusalem* kame kina le mbal ta nane idusnaig: David nu sine tuku tumbran tam kumuŋ kuga ŋga nane David maim maim pasa te-tumba sakinaig: Tanŋo am tukulok kupe baklelok nanenŋe ndin kuerwaig le ne sinam kambim kumuŋ kuga ŋginaig. Tanakinaig le David ndek nuŋe kame kuasmbi wam paguka saninŋina: Ye nane tuku ndagariyate. Tane kule burok silika fonde sinam kape sulumba am tukulok kupe baklelok nane ndoŋ kame buwap ŋgina. Tanakina sulumba David nuŋe kame kuasmbi kilmba Sion tumbran fonde karenŋu ŋak ta sinam kumba tumbran ta tinaig. Tinaig sulumba nane tumbran ta David tuku Tumbran ŋginaig. Kile nane David tuku pasa ta idusmba yaba pasambi mbilmba sakade: Am tukulok kupe baklelok nane kilimŋe minwaig ŋgade.

⁹ Tanamba David nu Sion tumbran fonde ŋak ta tumba minyokina sulumba tumbran ta nyunu David tuku Tumbran ŋgina. Tanamba nu ndek piro mbal saninŋina le nane tumbran fonde ŋak ta ki prote kumamŋe kilke diŋnaig tuku magot tanŋe wande patike lika Sion tumbran laipnaig le tumbran ta sunŋokina. ¹⁰ Kuate Sunŋo Sanŋri Nayo nuŋe David sinzanŋa le nu gabat sunŋo sanŋri ŋak mayok kina.

¹¹ Kile Tirus mbal tuku gabat sunŋo Hiram nu nuŋe gabat kame afu kukulinŋina le piro agan ndende, ail mage mage, ndamembi wande patikanu kila tanŋo kame turmba kilmba David tugum pronaig le ¹² David nu agan ndende ta kanŋerkumba nu Kuateŋe Israel tugu ŋakmba kulatkam tuku gabat sunŋo madimba Israel mbal sinzanŋinŋina ta katesena.

¹³ Tanamba David nu Hebron kusremba Yerusalemŋe minyokina sulumba nu maŋ lato pino afu kilmba kutu afu kilepatikinaig. ¹⁴ Kutu kame ta nyu kat nanŋine tenenmba. Samua, Sobab, Natan, Solomon, ¹⁵ Ibar, Elisua, Nefeg, Yafia, ¹⁶ Elisama, Eliada, Elifelet.

David nu Filistia mbal ndoŋ kame bumba

* **5:6-8:** Yerusalem tumbran ta nyu inum Sion ŋgade tugete

nane kile-ibenŋkina

¹⁷ David nu Israel mbal tuku gabat sunŋo madiwanu pasa ta Filistia mbal ndek ismba nane nu biye timba tumba kambim saka ilnaig le David nu pasa ta ismba nu tinŋa ka nuŋe tumbran fonde karenŋu ta sinam kina.

¹⁸ Tanana le nane Filistia kame kuasmbi ta pro Refaim ma gutoŋ tanŋe kame tuku kuaneka tumbran ulnaig le ¹⁹ David ndek Sunŋo kusnamba sakina: Ye ka nane Filistia mbal ndoŋ kame buwi e ko kuga. Ye kame ka le ne ye sinzanŋamŋat e ŋgina le Sunŋo nu lafumba sana: Ne kaye. Ye nane kilmba ne tuku wai mbolŋe patiki le ne nane kile-ibenŋkamŋat ŋgina.

²⁰ Tanakina le David nu tinŋa ndek gutoŋ nzi kumba ka Filistia mbal ndoŋ kame bumba nane kile-ibenŋkina sulumba sakina: Sunŋo nu sawe piymba kule ndekate tanan ye tuku ŋgueu mbal tugewat ŋgina. Ta tuku nane ma tugu ta nyun ta Baal Perasim† ŋgade.

²¹ Filistia mbal nane kua ka nanŋine yabri mbara kanunu kusreke likinaig le David nuŋe kame kuasmbi ndoŋ agan kanunu ta kilmba kinaig.

²² Minnaig le ait ande Filistia mbal maŋ pro Refaim ma gutoŋ tanŋe kame tuku kuaneka tumbran ulmba minnaig le ²³ David nu maŋ Sunŋo kusnamba sakina: Ye kile ndanŋamŋit ŋgina le Sunŋo ndek nu sana: Kaye ka nane ndoŋ kame buwap ŋgina sulumba wam pagumba sana: Tane kumba tumailam tumailam ndakape. Tane kape ka nane laipniŋmba ŋgumnem ŋgumnem ail sugo kumnem sinŋe kame tuku tinŋa tairŋgap. ²⁴ Tane ye ail kame si fu mbol mbol liki le zigna ismba kande ye Sunŋo ye ambonŋa Filistia mbal ndoŋ kame kinet ŋga tane ka kame buwap ŋgina.

²⁵ Tanaka sana le David nu Sunŋo tuku wam pagu ta dubimba Filistia mbal Geba tumbranŋe bale farka kinaig ka ka Geser tumbranŋe tinŋinaig.

† **5:20:** Baal Perasim nyu ta tugunu: Sunŋo nu kuasmbi

6

Nane pasa katanu bokis tumba Yerusalem pronaiḡ

¹ Kile David nu maḡ Israel kame kuasmbi saḡriknu 30,000 kilmba maḡgurkina sulumba ² nu nane kilmba Kuate tuku tukul bokis tam tuku ḡa Bala tumbraḡ Yuda ma tugu mbol kambim kinaig. Tukul bokis ta Sunḡo Saḡri Nayo eḡel kanunu armba ḡgamukḡḡe minyok minit nu tuku tukul bokis.

³ Nane Bala tumbraḡ promba Abinadab tuku wande tabe fudiḡ mbol minna ta mbol kinaig ka Kuate tuku tukul bokis ta tumba ka karis abonu mbolḡḡe pilnaig sulumba luka kambim bafunaig. Taḡamba Abinadab tuku kiḡo kat nuḡe Usa nale Ahio ndoḡ tiḡa karis ndin tumtummba didika kinaig. ⁴ Ahio nu ambongina. ⁵ Taḡana le David nuḡe kuasmbi Israel ḡakmba karis ta dubimba kupesmba pate-pateḡa mune kuenka gita tagail tambariḡ agaḡ ndende yeki yeki katniḡmba Kuate tuku nyu te-dunḡa kinaig.

⁶ Kile kuasmbi ta nane Nakon tuku wit baurḡganu ma mbol pronaiḡ le makau pailnu karis didikinaig ta mbikimbikekina le Kuate tuku tukul bokis ta bariska ndekam bafuna le Usa ndek wai pilmba bokis ta biye tina. ⁷ Taḡana le Sunḡo nu Usa tuku gubrana le nu balena le kumna. Ta ndaḡam? Usa nu Kuate tuku tukul bokis ta ake agaḡ ande ḡa idusna sulumba biye tina tukunu Sunḡoḡe nu balena le kumna. ⁸ Taḡana le David nu wam ta tuku ndagarina. Kile nane ma ta nyunu Peres Usa* ḡgade.

⁹ Kile David nu Sunḡo kuru-kuruka sakina: Ye kile ndaḡndaḡmba Sunḡo tuku tukul bokis te tumba ka yiḡe tugum pili le minamḡgat ḡgina sulumba ¹⁰ nu bokis ta tumba Yerusalem kine ndaka mbilmba nu Gat tumbraḡ Obed-Edom tuku wande mbol kina. ¹¹ Pro taḡe nu bokis ta kusrena le tambun keḡmba Obed-Edom tuku wande mbol taḡe minna. Minna le Sunḡo nu taḡo ta tuku kuasmbi nyaro mayenu niḡgina.

¹² Gabat sunḡo David nu Obed-Edom nuḡe gageu ndoḡ Sunḡoḡe nyaro niḡgina pasa ta sanaig le ismba nu tiḡa Obed-Edom tuku wande mbol kumba Kuate tuku tukul bokis ta tumba Yerusalem kambim tuku ḡa tiḡa kina le Israel taḡo pino ḡakmba ndek gare-garekinaig. ¹³ Nane Sunḡo tuku tukul bokis ta tumba kuramba kambim saka taḡo kupe diram 6-naig sulumba tiḡginaig le David ndek makau pailnu sunḡokanu ande fatnu butuknu ande turmba kilmba Sunḡo tuku atraukina.

¹⁴ Taḡamba David ndek pris tuku tawi kaukau tiḡmba gare-gareka kupesmba pate-pateḡa Sunḡo tuku nyu te-dunḡina le ¹⁵ Israel taḡo pino ḡakmba David ndoḡ gare-gareka ḡgumbeyumba tabil fitka Sunḡo tuku tukul bokis ta tumba Yerusalem kinaig.

¹⁶ Nane taḡamba tukul bokis ta tumba David tuku tumbraḡ sinam kinaig le Saul kulim nuḡe Mikal nu bubre malanga kumam mambilmba David nu kupesmba pate-pateḡa kupe sili-salemba Sunḡo tuku nyu te-dunḡa kina le kaḡgermba nu talana.

¹⁷ Kile nane Sunḡo tuku tukul bokis ta tumba David baibai ande pilna ta sinamḡḡe pilnaig le minna. Taḡamba nu ndek agaḡmor afu kilmba bale farka pasoka ḡgamunḡal ulendiwam tuku agaḡmor turmba atraukina. ¹⁸ Wam ta ke sugluka David ndek taḡo pino ḡakmba saniḡmba sakina: Sunḡo Saḡri Nayo nu tane ḡakmba nyaro tiḡuwa ḡgina sulumba ¹⁹ nu ndek taḡo pino yimyam bret, ndem pasokanu, bret fonfon ḡrep tiḡnu mbilmba pasokanu ḡak ta walmba niḡḡe likina le nane kilmba sili-silimba naḡḡine tumbraḡ tumbraḡ kine likinaig.

²⁰ Taḡanaig le David nu tiḡa nuḡe wande mbol kumba nuḡe gageu nyaro pasa niḡgina le Mikal pro nu te-silikumba nu sawe lika sana: Osese. Israel mbal tuku gabat sunḡo, ne nane nyu sunḡo te-dunḡa ḡḡinḡḡan taḡo taḡaḡ agaḡ ndende paskat le gabat kame tuku piro pino kameḡḡe kaḡgermaig ḡa sawe likina le ²¹ David ndek lafumba sana: Ye Sunḡo tuku nyu te-dunḡa pate-pateḡit. Nuḡḡe mam nane

* **6:8:** Peres Usa pasa ta tugunu: Usa balena

tuku kuasmbi pitaika ye Israel tuku gabat sungo minam tuku madiyina ta tuku ye gare-garekit. Ye manj tanjamba ndo Sunjo tuku nyu te-dunja ²² yiye nyu te-ibenmba mini le piro pino kame ne nane tuku sakat ta nanenge ye tuku nyu te-dunjamngaig nga Mikal sana.

²³ Tanjamba sana le Saul kulim nuje Mikal nu ninjka ake saibo pilmba kumna.

7

Natan nu dir pasa David sana

¹ David Sunjonge kigraibka sinzanja ne nu nuje wande mbolnge mine mayemba ngyeue mbalnge nu njayo sili ndanaig. ² Ta tuku David ndek tuan tanjo Natan sana: Yiye wande te sunjokanu ail sidambi* wakeigenj. Kuate tuku tukul bokis ta ake kilim baibai sinamnge minit nga sana. ³ Tanjamba sana le Natan ndek pasa lafumba sana: Sunjo nu ne ndonj minit tukunu ne wam ndanj kam idusmba kande ne ka ngina.

⁴ Tanjamba nu luka nuje wande mbol kina le furir ngamu Sunjo nu Natan tugum promba wam pagumba sana: ⁵ Ne ye tuku minje tumba kaye ka yiye piro tanjo David tenenmba sawa. Nunje ye minam tuku wande wakeiwa nga ye idus ndawet. ⁶ Ye o buk Israel mbal Isip mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilen ait ta ye wande sunjo ande mbol nda minen. Ye ake kinenumba baibai sinamnge ndo minen sulumba kile ye minmba minet. ⁷ Ye ma njakmba mbolnge Israel kuasmbi ndonj kine promba minen sulumba gabat kame madingen ta nane saninmba tane ye tuku wande mayenu ail sidambi wakeiye sap nga sa ndaken. Ne ka tanjamba nu sawa ngina.

⁸ Tanjamba nu manj lato Natan sana: Ne ka yiye piro tanjo David tenenmba sawa. Sunjo Sanjri Njajo nu tenenmba ne tuku sakat. Yenge o buk ne sipsip kulatka minna le ne Israel mbal kulatka nga madinen. ⁹ Ye ne ndonj ma animbi kine promba minna ta ye ne ndonj minmba minen. Yenge ne sinzanjen le naje ngyeue mbal njakmba bale

farkina. Kile ye manj lato ne sinzanji le gabat sugo nyu njak njak mine likade tananj minamngat. ¹⁰⁻¹¹ Ye yiye kuasmbi Israel tuku kilke ande madiwi le nane minyoka wamdus mukuk piti kugatok minamngaig. O buk nane ma tugu te mbol pronag le ngyeue mbalnge kilmba njago siglikinaig ta kile yenge tane kigraibki le ngyeue mbalnge tane manj njago siglike nda. Yenge pasa sanjrinu sanet. Ne tuku ndare puluka tugeka minmba minamngat. ¹² Ne kuma le ngukuwaig ta yenge ne tuku kinjo ande manj madiwi le gabat sunjo minamngat. Nunje nuje kuasmbi ta kulatkuwa le nane sanjri njak minamngaig. ¹³ Nunje† tinga ye tuku wande sunjo tetiwamngat. Yenge ndo gabat sugo ndare ndui ta mbolnge madingi le tugeka tuturmba minmba minamngaig. ¹⁴ Yenge ndo nu tuku mam tananj mini le nu yiye kinjo tananj minamngat. Nu mbarwa ta ye nu tetiwam tuku ngusamngit. Kinjo nu mbarte le mam nujenge nu tetiwam tuku nguste tananj. ¹⁵ Tanjamba ye nu tuku kume purmba minamngit. Ye buk Saul pitaiwen le ne nu tuku ma tina tanjamba manj ke nda. ¹⁶ Ne tuku ndare tugekamngat. Ye naje ndare kulatka sinzanjningi le minmba minamngaig. Ne tuku ndare ta ndo tuturmba gabat sugo sugo promba minmba minamngaig. Ne ka tanjamba David kubeu tawe ngina le ¹⁷ Natan Kuatenje dir pasa sana ta ka tanjamba ndo David kubeu tuna.

David nu Sunjo gare pasa tuna

¹⁸ Kubeu tuna le gabat sunjo David nu tinga Sunjo tuku Baibai sinam kumba ka tanje minyoka Sunjo yabanmba sana:

O Kuate Sunjo, ye yiye gageu ndonj sine ne am mbolnge magenu kuga ta ne ye mbol wam magenu ndo kate.

¹⁹ O Kuate Sunjo, kile ne manj lato ye tuku ndare mbolnge wam magenu kam sakate. Ye ake tanjo ndo ta ne wam sunjo ye mbolnge kamngat. ²⁰ Ye kile ame pasa ne sani? Ye ne tuku piro tanjo ndo ta ne kila. ²¹ Ta tuku ne naje pasa sanjrinu dubimba wam sunjo ta ye mbolnge kamngat.

* **7:2:** Sida ta wande wakeikade tuku ail ande mayenu ndo † **7:13:** Kuate nu Solomon tuku David sana (Aposel 7.44-47)

²² O Kuate Sunḡo, ne o mbolok. Ande ne suk nda minit. Ne ndindo Mbara Sunḡo ta o buk siḡgine wa kame tuku miḡḡe mbolḡḡe isḡeḡ. ²³ Tanḡo pino kuasmbi afu sine suk mine ndakade. Ne o buk sine Israel mbal Isip kilke mbolḡḡe sanzal mingeḡ le kile-luka kilmba sine ne tuku kuasmbi minam tuku madisiḡgina. Ne sine Israel mbal turkam tuku wam kitek saḡgrinu ke lika sine kilmba pro kilke te mbol prona. Tanḡamba ne kilke te mbolḡḡe minnaig mbal naḡḡine yabri mbara turmba ḡaigo siglika pitaikina le kilke tugu ḡakmba tanḡo pino ne tuku nyu isnaig.

²⁴ O Sunḡo, ne sine Israel tugu ne tuku kuasmbi ndo minam tuku madisiḡgina tukunu sine ne tuku ndo minbe le ne sine tuku Mbara minmba minamḡḡat.

²⁵ O Kuate Sunḡo, ne dir pasa sakat ta ye mbolḡḡe yiḡe ndare tuturmba kaḡḡat ta ḡakmba mbolḡḡe kumuḡḡuwa. ²⁶ Tanḡawa le ne tuku nyu o mbolḡḡe minmba minwa le nane teḡenmba sakamḡḡaig: Sunḡo Saḡgri ḡayo nu Israel mbal tuku Mbara minit ḡgamḡḡaig. Tanḡamba neḡḡe ndo gabat sugo ye tuku ndare mbolḡḡe madiniḡḡa le tuturmba minmba minamḡḡaig.

²⁷ O Sunḡo Saḡgri ḡayo, ne sine Israel mbal tuku Mbara. Ne buk ye sayumba sakina: Ne tuku ndare kame ta mara mindek saḡgri ḡak minamḡḡaig ḡḡa sayina. Ta tuku ye naḡe piro tanḡo ye gabat kuilḡḡa yabaḡḡet.

²⁸ O Kuate Sunḡo, ne ndo mbolḡḡe minit. Ne naḡe pasa saḡgri pilete ta ne kumumbi kate. Ne ye mbolḡḡe mata tanḡamba ndo kamḡḡat.

²⁹ O Kuate Sunḡo, ne naḡe pasa ta idusmba mara mindek ye tuku ndare nyaro niḡmba mina le nane ne kumnemḡḡe nyaro pasa ta ḡak minmba minwaig ḡḡa Kuate sana.

8

Davidḡḡe ḡḡueu mbal ḡakmba kile-ibeḡḡkina

¹ Tanḡamba minnaig sulumba David ndek nuḡe kame mbal kilmba Filistia mbal ndoḡ kame bunaig. Kame bumba bale farka naḡḡine tumbranḡ sunḡo ta tina.

² Tina sulumba kile nu ka Moab mbal ndoḡ kame bumba nane afu bige tidiḡḡina.

Bige tidiḡḡa nane kile-manḡurka kilke mbolḡḡe truk ka kuit nduimba kinyap ḡḡa saniḡḡina le nane tanḡamba kilke mbolḡḡe truk ka kinynaig. Truk ka kinynaig le nu ndek tanḡo keḡ keḡ burka armba baleniḡmba ndindo mapemba armba baleniḡmba ndindo mapemba tanḡamba ndo ka ka bitekḡḡina. Afu mapekina ta nane David kumnemḡḡe nu tuku piro tanḡo minmba naḡḡine pirokanu piya ta nu tumba minnaig.

³ Kile Soba tuku gabat sunḡo Hadadeser nu nuḡe kame kuasmbi kilmba Yufretis kule makembi kilke ta luka tam saka kame kinaig. (Hadadeser mam nuḡe Rehob. Nu Siria kilke Soba ma tugu kulatkina). Kame kinaig le David tuku kuasmbi nane kile-siglika kame bumba nane sungomba bige tidiḡḡinaig. ⁴ Nu hos mbol mbol kame buwanu tanḡo kame 1,700 bige tidiḡḡina sulumba ibeḡḡe kame buwanu tanḡo 20,000 bige tidiḡḡina. Tanḡamba nu hos karis didika pinderkanu ta ḡakmba yaika kilmba afu kupe kat ḡgurnḡgurniḡmba kusrekina sulumba 100 ndo nuḡe kilna.

⁵ Kame sunḡo ta minmba minna le Siria gabat afu Damaskusḡḡe minnaig ta nane ndek gabat sunḡo Hadadeser turam tuku kame kuasmbi sunḡo ande kukulnaig le David ndoḡ kame buwam saka pronaig kande David tuku kame kuasmbiḡḡe nane tuku kame tanḡo 22,000 bale farnaig. ⁶ Tanḡanaig sulumba David ndek kame maḡ nda tiḡḡuwa ḡḡa nuḡe kame mbal afu kilmba Siria kilke mbol patike likina le kilke sunḡo ta kulatka minnaig. Kulatka minnaig le Siria mbal nane David kumnemḡḡe nu tuku piro tanḡo minmba naḡḡine pirokanu piya ta nu tumba minnaig. Tanḡanaig le David Sunḡoḡḡe sinzaḡḡa le nuḡe ḡḡueu mbal ḡakmba kile-ibeḡḡkina.

⁷ Kile David ndek Hadadeser tuku gabat sugo sugo naḡḡine kandim golmbi wakeikanu migreke lika pronaig ta ḡakmba yaika kilna sulumba ⁸ Hadadeser tuku tumbranḡ sugo Beta le Berotai nane tuku agaḡ ndende ainmbi wakeikanu ta mata sunḡomba yaika kilmba yomba Yerusalem kinaig.

⁹ David nu Hadadeser tuku kame kuasmbi bale farmba kile-ibenjkina pasa ta Hamat tuku gabat sunjo Toi nu isna. ¹⁰ Toi nu mara mindek Hadadeser ndonj kame ndo minna tukunu nu gare-gareka nuje kiyo nuje Yoram David sota kuwa nga gare aganj ndende gol silwa ainmbi wakeikanu ta kile-tumba kukulna le David kile-tambim tuku kina ka nu tugum prona. ¹¹ Prona sulumba aganj ndende ta David kile-tuna le nu ndek aganj ndende ta Sunjo tuku minwaig nga kilmba ka gabis aganj ndende gol silwa ain njeu mbal afu ndonj kame bumba yaika kile likina ta turmba ulendimba patikina. ¹² Nu gol silwa gabis aganj ndende ta njakmba Edom Moab Amon Filistia Amaleknje kile likina. Aganj ndende afu Sobanu gabat sunjo Hadadeser yaimba kile likina tuku.

¹³ Kile David nu manj nuje kame kuasmbi kilmba Edom mbal ndonj kame buwam tuku ma gutonj Kagli Nayo ta kinaig sulumba Edomnu tanjo 18,000 bale farnaig le tanjo pino njakmba nane David tuku saka minnaig.

¹⁴ Tanjamba David ndek nuje kame kuasmbi afu kilmba Edom ma tugu ta njakmba kulatkuwaig nga patikina le Edom mbal nane nu kumnemnje minnaig. Sunjonje David sinzanja le nu ma njakmba mbol kumba nuje njeu mbal njakmba kile-ibenjkina. ¹⁵ Tanjamba David nu Israel ma tugu njakmba kulatkumba tanjo pino njakmba mbolnje wam magenu ndo ke likina.

David tuku piro gabat kame

¹⁶ Seruya kiyo nuje Yoab nu kame kuasmbi njakmba tuku gabat sunjo minna.

Ahilud kiyo nuje Yehosafat nu wane kuyaram tuku piro kulatkina.

¹⁷ Sadok le Ahimelek nale pris pirokinaik. (Sadok mam nuje Ahitub. Ahimelek mam nuje Abiatar).

Seraya nu David tuku wane kuyaranu tanjo.

¹⁸ Yehoyada kiyo nuje Benaya nu David kulatkanu kuasmbi tuku gabat minna. (Nane kuasmbi ta Keret le Pelet mbal).

David tuku kiyo kat nuje ta nane pris pirokinaig.

9

David nu Mefiboset tumba kulatkina

¹ Tanjamba minnaig ma ma David nu tango afu wika kusnaniingina: Saul tuku ndare ande minit e ko kuga. Ande minwa ndeta ye Yonatan idusmba nu kulatkamngit ngina le ² nane ndek Saul tuku piro tanjo Siba wika David sota kuwa nga sanaig. Tanjamba sanaig le nu ndek nu kanjeram kina le David nu tanjo ta kusnana: Ne Siba e ngina le nu lafumba sakina: Au. Ye ne tuku piro tanjo ngina. ³ Tanjakina le David manj lato nu sana: Saul tuku ndare inum minwa ndeta ye Kuate tuku nyu mbolnje nu kulatka sinzanamngit nga sana le Siba ndek lafumba sakina: Yonatan tuku kiyo ndindo ndo minit ta nu kupe arnej pagliskinaik ngina. ⁴ Tanjaka sana le David manj Siba kusnana: Nu kile aninge minit ngina le nu ndek sakina: Nu Lodebar tumbranje Amiel kiyo nuje Makir tuku wande mbolnje minit ngina.

⁵ Tanjaka sana le David ndek tanjo afu kukulniymba saniingina: Tane kumba ka nu tumba ye tugum te prowap ngina le ⁶ nane kinaig ka Saul wa nuje Mefiboset, Yonatan tuku kiyo nuje ta tumba David tugum pronaig le nu David tumailamnje dagol tidronja lokina.

Tanjana le David ndek nu sana: Ne Mefiboset e ngina le nu woka sakina: Ye piro tanjo nane ngina le ⁷ David nu sana: Ne kuru kuru ndaka. Ye mam nane Yonatan tuku nga ye ne kulatka sinzanumba wa nane Saul tuku kilke ta njakmba luka tanmbimngit. Ne mara mindek ye tugum tenje ndo isukusamngat nga sana. ⁸ Tanjakina le Mefiboset ndek loka sana: Ye tanjo naji njesuk kuga age kumak tananj ta ne ndanam ye sinzanyam sakate ngina.

⁹ Kile David ndek Saul tuku piro tanjo Siba wika sana: Ye nane gabat sunjo Saul tuku aganj ndende njakmba kile ndo luka wa nuje Mefiboset tambimngit. ¹⁰ Ta tuku ne nane kiyo kame nane piro mbal tanenje ndo kilke ta mbolnje piroka nyamaganj nguka minap. Nyamaganj ka magekuwaig le alonu kilmba nane gabat sunjo Saul tuku kuasmbi ta ningap. Mefibosetnje ndo ye tugum tenje isukusmba minamngat nga

Siba sana le ¹¹ nu ndek David sana: Ye ne tuku pasa ta kumuwamngit ngina. Tanakina le Mefiboset nu mara mindek gabat sunjo David tugumngge nuje kiyo nuje tanja isukusmba minanu.

¹² Mefiboset nu kiyo ndindo ndo nak. Kiyo mo ta nyunu Mika. Siba tuku kiyo kame nu tuku piro mbal nane nakmba Mefiboset tuku piro tanjo ndo minnaig le ¹³ Mefiboset nu Yerusalemngge minmba mara mindek gabat sunjo David tugumngge isukusmba minanu. Nu nuje kupe arnej pagliskinaik.

10

David nu Amon le Siria mbal kile-ibenkina

¹ Amon mbal tuku gabat sunjo Nahas kumna le kiyo nuje Hanun ndek mam nuje tuku ma tumba gabat sunjo mayok kina le ² David nu wam ta ismba sakina: Ye wam mayenu Hanun mbol kamngit. Mam nuje Nahas nu buk wam mayenu ye mbol kina ta lafumba kamngit ngina sulumba tanjo afu kukulningina le nane Nahas tuku wamdus bul seram kinaig.

Kinaig ka ta promba minnaig le ³ Amon mbal tuku gabat kame ndek nangine gabat sunjo sanaig: Ne iduste tanjo kame te David tuku minje tumba mam nane idusmba nu ninankam prowaig nga iduste e? Kuga. Nane sine tuku tumbran ndan ndan ta kanjermba wam katesewam prowaig. Tanamba ngumne nga nane sine tuku kamenu luka prowamngaig nginaig.

⁴ Tanakinaig le Hanun nu pasa ta ismba nu ndek David tuku tanjo kame ta bige-tidinga nane tuku minje ngue dabilsu inum tuku saike sugluka tawi kat nangine kat pur fagke likina le pine kat nangine ta kilimngge minnaig le kukulningina le luka kinaig.

⁵ Tanamba tanjo kuasmbi ta kikonu nane luka Yerusalem kambim fugunaig le David nu ismba nuje tanjo kuasmbi ta tuku pasa pilmba sakina: Tanjaig le tane Yerikonje minap le ka minje ngue prowaig le tane luka te prowap ngina.

⁶ Kile Amon mbal David ngueu pilenaig ta katesemba nane ndek tanjo afu kukulninginaig le Siria kilke mbol kinaig ka Betrehob le Soba tumbran kumba kame

dunaig le tumbran ar ta kame tanjo 20,000 Amon mbal turkam tuku pronai. Pronai le Amon mbal man ndek kinaig ka Tob tumbranngge kame dunaig sulumba kame tanjo 12,000 kilnai. Tanamba nane man kinaig ka Maka tumbran tuku gabat sunjo tugumngge kame dumba kame kuasmbi 1,000 nane turkam tuku kilnai.

⁷ Amon mbal tanamba kame kuasmbi kile-mangurka minnaig pasa ta David nu ismba nu ndek Yoab kukulna le Israel kame kuasmbi nakmba kilmba ka Amon mbal ndon kame buwam kinaig. ⁸ Tanajanaig le Amon kame kuasmbi nane nangine tumbran sunjo Raba fonde malanga kumamngge kame tuku kuaneka tinginaig le nane Siria kame kuasmbi Tob mbal Maka mbal nane ma kukliknu ta tumba tinginaig sulumba Israel mbal tuku kame kuaneka minnaig.

⁹ Kile Yoab nu kame kuasmbi armba ta nu buk kornaik ta kanjerka nu nuje kame kuasmbi sangriknu pilenimmba kilmba Siria mbal ndon kame buwam tuku kuaneka tinginaig. ¹⁰ Tanamba nu ndek nuje maib nuje Abisai kame kuasmbi afu kulatkuwa nga madina le nu ndek nuje kame kuasmbi ta kilmba nane Amon mbal ndon kame buwam tuku kuaneka tinginaig le ¹¹ Yoab ndek mambo nuje wam pagumba sana: Kame sangri tinga Siria mbalngge sine kile-ibenkam bafuwaig kande tane ilmba sine turkap. Amon mbalngge sangri tinga tane kile-ibenkam bafuwaig ta ye yije kuasmbi kilmba pro tane turkamngit. ¹² Tane kuru kuru ndakap. Sine singine tumbran kame tanjo pino Kuate ngge singina ta nane idusnimmba sangri tinga kame bube. Tanabe le Sunjonje ame wam kam idusmba ndeta kuwa ngina.

¹³ Tanakina sulumba Yoab ndek nuje kame kuasmbi kilmba Siria mbal ndon kame puluna le nane kua ka sili-silinaig le ¹⁴ Amon kame kuasmbi Siria mbal drumba sili-silinaig ta kanjerka nane mata kuru-kuruka Abisai nane kusreka kua ka nangine tumbran fonde sinam kinaig. Tanajanaig le Yoab ndek Amon mbal kusreka nuje kame kuasmbi kilmba luka Yerusalem kina.

¹⁵ Nane Siria mbal kame mbolŋge Israel mbalŋge kile-ibenŋkinaig le kua kinaig tukunu nane nanŋine kame kuasmbi ŋakmba kile-manŋgurkinaig. ¹⁶ Tanamba Hadadeser ndek tanŋo afu kukulniŋgina le nane ka Siria kuasmbi afu Yufretis kule pakarka ki prote kumamŋge minnaig ta nane kilmba pro Helam tumbranŋge manŋgurkinaig le Hadadeser tuku kame gabat Sobakŋge nane kulatkina.

¹⁷ Siria mbal Helamŋge kame tuku manŋgurka minnaig le David nu ismba nu ndek Israel kame kuasmbi kilmba Yordan kule pakarka Helam pronaig. Tananaig le Siria mbal tinŋa Israel mbal ndoŋ kame bunaig le ¹⁸ Israel mbal sanŋri tinŋa Siria mbal signaniŋmba ka tanŋo karis mbol tinŋa kame buwanu ta 700 bale farka tanŋo hos mbol mbol minyoka kame buwanu ta 40,000 bale farnaig sulumba Siria mbal tuku kame gabat Sobak turmba kame ma ta mbolŋge balenaig le kumna.

¹⁹ Tananaig le tumbranŋ gabat sugo afu Hadadeser kumnemŋge minnaig ta nane Israel mbalŋge kame mbolŋge kile-ibenŋkinaig ta tuku kuru-kuruka Israel mbal ndoŋ pasa katmba nane kumnemŋge minnaig. Tanamba Siria mbal nane Israel mbal tuku kuru-kuruka Amon mbal manŋ kame tuku tur ndaniŋginaig.

11

David nu pino kuayarna

¹ Yar ndui ndui sinamŋge ma tidonu ka denpurkanu le gabat sugo sugo nane ait ta dubimba nanŋine ŋgueu mbal ndoŋ kame buwanu. Ait ta mbolŋge David ndek Yoab kame gabat sugo sugo ta Israel kame kuasmbi ŋakmba kukulniŋgina le nane kinaig ka Amon mbal ndoŋ kame bumba nane bale farkinaig sulumba nanŋine tumbranŋ sunŋo Raba te-kornaig le David nu nuŋe ndo Yerusalemŋge minna.

² Minna ka ki ait ande ma bafuna le David nu nuŋe kinyam mbili kusremba bubre tam saka wande fu mbolŋge kinenumba bubre tumba minna. Minna sulumba pino ande kule pismba minna le kanŋerna. Pino ta mayenu ndo.

³ Kile David ndek tanŋo ande kukulmba sana: Ne kaye ka pino ima kule pismba

minit nzi ka katesewa ŋgina le tanŋo ta ka katesena sulumba pro David sana: Pino ne sakat ta Eliam tuku kulim nuŋe Batseba. Nu Hitnu tanŋo Uria tuku piyo nuŋenŋe ŋgina. ⁴ Tanakina le David manŋ tanŋo afu kukulniŋmba sanŋgina: Tane kape ka pino ta tumba ye tugum te mbape ŋgina. Batseba nu nzuam minna ta kile nu kule mayenu tina tukunu nu tinŋa tanŋo kame ta dubika kina le David nu tumba kinyna. Kinye denpurmba nu manŋ luka nuŋe wande mbol kina.

⁵ Minna ma ma Batseba nu kiŋo konna ta kamusmba David tuku pasa pilna le nu ismba ⁶ Yoab tuku pasa pilmba sakina: Hitnu tanŋo Uria sawa le ye tugum te prowa ŋgina. Tanakina le Yoab ndek Uria kukulna le David tugum kina. ⁷ Nu pro David te-silikina le nu ndek Uria kusnana: Yoab nuŋe kame kuasmbi ndoŋ mage minig e ko kuga? Kame kile ndanndanmba minit? Singine kuasmbiŋge nane kile-ibenŋkade e ko kuga ŋgina le Uria ndek wam kame ta ŋakmba kubeu tuna. ⁸⁻⁹ Tanana le David ndek Uria sana: Wam kube ŋakmba sayat le isit. Kile ne kaye ka nanŋe wande mbolŋge mabtumba mina ŋga sana kande Uria nu gabat sunŋo tuku wande kusremba kilim ka nuŋe wande mbol kine ndakina. Nu gabat sunŋo tuku kulat tanŋo kame ndoŋ wande malanŋambi tange kinyna.

Tanana le David ndek tanŋo ande wika Uria tuku gare agan inum te-tumba kukulna le kina sulumba ¹⁰ luka pro David sana: Uria nu nuŋe wande mbol ndaket ŋgina.

Tanakina le David pro Uria te-silika sana: Ne o buk nanŋe wande kusrena ta ndanam tuku ne nanŋe wande mbol kine ndakat e ŋgina le ¹¹ Uria ndek pasa lafumba sana: Israel tanŋo kuasmbi Yuda tanŋo kuasmbi ŋakmba wande kusreka maskenŋge kame mbolŋge minig. Pasa katanu bokis mata nane ndoŋ minit. Yiŋe kame gabat Yoab nuŋe gabat sugo sugo mata kilimŋge kinymba minig. Ndanam ye ka pino ndoŋ isukuse mayemba kinye mayemba minam tuku sayate? Ye sinŋa ki am mbolŋge sanet. Ye wam ta ke nda ŋga David sana.

¹² Tanaka sana le David ndek nu sana: Ta maye. Ne tenŋe mina. Indole ne manŋ pili

le luka kanġat ngina. Tanġakina le Uria nu Yerusalemnġe kinyna le ka mafena.

¹³ Mafena le ka furiram David ndek Uria wika nu ndoġ tuma isukusnaik. Isukuse denġpurmba nu ndek Uria kule kamenu tuna le nyumba nginġgankina ta nu nuġe wande mbol kine ndakina. Nu wande kulatkanu mbal ndoġ tawi kaika kawanġ tanġe kinyna.

¹⁴ Mafena le maratukuk tinġa David ndek Yoab tuku waġe ande kuyarmba Uria tumba kukulna le tumba kina ka Yoab tuna. ¹⁵ Waġe ta mbolnġe kuyarmba tenġenmba sakina: Kame sanġri tinġuwa kande Uria tumba kame tumailamnġe pilmba kigraib ndakap le balewaig le kumwa nġa kuyarna.

¹⁶ Yoab nuġe kame kuasmbi ndoġ Raba tumbranġ sunġo ta kormba kame bumba minnaig le ka kame sanġri tinġina. Kame sanġri tinġina magot ta Uria kukulna le kame tumail mbol tinġina. ¹⁷ Tinġina le tumbranġ ta tuku kame kuasmbi fonde malanġa talka kilim ka pro Yoab tuku kame kuasmbi ndoġ kame bumba David tuku kame tanġo afu bale farnaig sulumba Uria turmba balenaig le kumna.

¹⁸ Tanġana le Yoab ndek tanġo ande wika wam pagumba sana: Ne kame tuku pasa te tumba gabat sunġo David sota kumba ¹⁹ kame mbolnġe wam prove likaig ta nġakmba kubeu tawe. ²⁰ Tanġawa le nu gubra tumba tenġenmba ne sanuwa: Tane ndanġam tuku tumbranġ fonde patumba kame buwaig? Nġueu mbal nane fonde mbolnġe tinġa tane tuimbi ninde faramnġaig ta tane idus ndanaig? ²¹ O buk Tebes tumbranġnġe pino ande tumbranġ koranu fonde mbolnġe tinġa wit firfiranu ndame sunġo ta mbarina le ndeka Gideon tuku kiġo nuġe Abimelek balena le kumna ta tane gilai le ka fonde tugumnġe tinġaig e nġa ne sanuwa kande ne tenġenmba gabat sunġo tuku pasa lafumba sawa: Kame gabat Uria turmba balewaig le kumat nġa nu sawa nġina.

²² Yoab nu tanġamba tanġo ta wam paguna le nu pasa ta tumba ka David tugum promba nu kubeu tuna sulumba ²³ sakina: Nġueu mbal nane kuasmbi suk suk kuga. Sine sunġomba ndo kuga tukunu nane kilim kumba sine nġak ma kilimnġe kame

buwaig le sine sanġri tinġa nane kile-ibenġkig le nane luka tumbranġ fonde sinam kagig. ²⁴ Tanġamba nane afu fonde mbol tinġa tuimbi ne tuku kame gabat afu ninde farkaig le kumaig. Kame gabat Uria turmba balewaig le kumat nġa David sana le ²⁵ nu ndek tanġo ta lafumba sana: Ne kumba ka tenġenmba Yoab sawa. Ne wamdus sulu ndawa. Kame mbolnġe ima kumamnġat ta sine gilai tukunu ne sanġri tinġa nane ndoġ kame bumba tumbranġ ta tumu pilmba tumbranġ sina minyanġa nġa Yoab sawa nġina.

²⁶ Batseba tanġo nuġe balenaig le kumna pasa ta nu isna sulumba wamdus tatruckina le ninanka malmbi nġakmba minna. ²⁷ Nu tuku kuamel ta ka kugana le David ndek pasa pilna le Batseba tumba nu tugum kinaig le nuġe pinonu tina. Pinonu tumba minnaig ma ma nu tuku kiġo te-pile tuna ta Sunġo nu David manġau kina ta tuku gare ndana.

12

David unekina ta Natannġe sana

¹ Kile Sunġo nu tuan tanġo Natan kukulna le ka David tugum promba nu sana: Tanġo armba tumbranġ sunġo ndindo mbolnġe minnaik. Tanġo ande nu maror tanġo. Ande nu sanzal tanġo aganġ ndende kugatok nġak minna. ² Maror tanġo ta nu makau sipsip sunġomba nġak. ³ Sanzal tanġo nu sipsip fat ndindo ndo nu piyamba tumba kulatka minna le ka sunġoka tanġo ta tuku kiġo kat nuġe ndoġ minna. Nu nuġe nyamaganġmbi nu isukusnemba nuġe murkombi nu kule tambinu le nu kule nyumba kinyam nġa ta nu tumba nuġe fel mbol palmbinu le nu kinymba minanu. Tanġamba sipsip ta nuġe kulim nuġe tanġan minna.

⁴ Ait ande maror tanġo ta tuku tira ande nu tugum prona le nu nuġe sipsip ta mapeka sanzal tanġo ta tuku sipsip yaimba tumba balemba tira nuġe ta tuku kuapika tuna le nyina nġa David sana.

⁵ Tanġamba sana le David ndek Natan tuku pasa lafumba maror tanġo ta tuku gubra kagli firka sakina: Sunġo abo tugu nġak nu tuku nyu mbolnġe ye sinġa saket. Tanġo

ima nu tanjana ta nu balewap le kumwa ta maye. ⁶ Nu sanzal tanjo ta sina ndana tukunu nu tanjo ta tuku sipsip lafumba bailkamba tuwa ngina.

⁷ Tanjakina le Natan ndek David sana: Maror tanjo ta ne. Sine Israel mbal tuku Mbara Sunjo ne tuku tenenmba sakate. Yenge ne Israel mbal tuku gabat sunjo minam tuku madinen. Tanjamba yenge ne kigraibken le Saul nu ne njayo sili ndanina. ⁸ Yenge Saul tuku wande aganj ndende njakmba pino kuasmbi turmba ne tinmba ne Israel Yuda ma tugu njakmba tuku gabat sunjo madinen. Ne aganj afu denka ye kusnayina kande ye aganj ndende sunjomba turmba tinen kande. ⁹⁻¹⁰ Ta tuku ne ndanam saka ye tuku minje ngurmba une manjau ta kina? Ne ye talayumba Uria tumba Amon mbal tuku wai mbolnge pilna le balenaig. Tanjanaig le ne nu tuku piyo nuje tina. Ta tuku naje ndare mbolnge wa kat naje tuku ndare mbolnge tuturmba lafunu ndare kutumba minamngat. ¹¹ Yenge ne kasur pasa sanet. Naje ndare tange tinga ne piti tanmbimngat. Yenge piyo kat naje ta kilmba ne am mbolnge naje ndare ta seri le ma kilimnge kilmba tido-tidonngamngat. ¹² Ne kuirkuirka wam njayonu ta kina ta ye lafunu Israel mbal njakmba tuku am mbolnge ki le kanjeramngaig nga sakate ngina.

¹³ Tanjakina le David ndek sakina: Ye Sunjo kumamma nu am mbolnge une sunjo ken ngina* le Natan ndek lafumba sana: Sunjo nu ne tuku mbar ta sauka gilaingate. Ne kume nda. Kinjo naje Batsebanje te-pile tinna ta ndo nu mapewe nda. Ta ndanam? ¹⁴ Ne unekina wam ta mbolnge ngueu mbalnge Sunjo maim maim te-tumba talade tukunu kinjo ta kumamngat ngina. ¹⁵ Tanjakina sulumba Natan nu tinga nuje wande mbol kina.

David tuku kinjo nuje kumna

Tanjamba minnaig ma ma Sunjonje David tuku kinjo ta guaze sunjo serna le ¹⁶ David ndek kinjo nuje mayekuwa nga Sunjo yabanmba nyamaganj pinka minna. Furir mindek nu ka nuje kinyanu ma ta

sinam kumba ka ake ibenngge kinyanu. ¹⁷ Tanjawanu le mage mage nu kulatka pirokanu kuasmbi ta ka nu wam yoyomba tinga isukuswa nginaig kande nu tinga nane ndonj isukusam mbulna.

¹⁸ Kusem ndindo kina le kinjo ta kumna le David tuku piro mbal nu sawam tuku kuru-kuruka nanjine nanjine ndek sakinnaig: Kinjo nuje kume ndaka minna le sine nu ndonj pasa-pasakigenj ta nu sinembik ri ndana. Ta tuku kile sine nu kinjo nuje kumat ta ndanmba sabe? Sabe le nu pirirek purka nuje ngaro njayo siliwikat nginaig.

¹⁹ Nane sisu-sasuka pasata minnaig le David nu kinjo nuje kumna ta buk katesemba nane kusnaningina: Kinjo kumat e ngina le nane ndek lafumba sanaig: Au. Nu kumat nginaig.

²⁰ Tanjakinaig le David ndek tinga ka kule pismba pro gurenj pismba minde piymba Sunjo tuku Baibai sinam kumba ka Sunjo tuku nyu te-dungina. Nyu te-dunge denpurmba nu ndek kilim ka luka nuje wande mbol kina sulumba pagu tanjo saningina le nu tuku kuapi kutumba pro tunaig le nu isukusna.

²¹ Tanjana le piro tanjo wam ta kanjermba ndek nu sanaig: Kinjo kume ndaka minat le ne pinka malmbika minna. Kile kinjo kumat le ne tinga isukusit ta anikok manjau nginaig le ²² David lafumba saningina: Kinjo kume ndaka minat le ye pinka malmbika minmba tenenmba idusen. Sunjo nu ye sinanu kinjo yaiye nda nga idusen ta ²³ nu buk kumat. Ye manj pinki le nu abonje nda. Nu o buk kumat. Mine minemba ye mata kummba ma ndui ta mbol kanjit. Nu ket ta manj luka ye tugum prowe nda ngina.

Batsebanje Solomon te-pilna

²⁴ Batseba nu wamdus tatrakina ta David nu piyo nuje wamdus bul serna sulumba nu ndek nu ndonj tuma kinynaik. Tuma kinynaik le nu kinjo konmba David tuku kinjo ande te-pile tuna le nu kinjo ta Solomon ngina.

Sunjo nu kinjo ta tuku kume purmba ²⁵ tuan tanjo Natan kukulna le David

* **12:13:** David tuku yabanj pasa ta Mune 51 mbolnge minit   † **12:25:** Yedidia nyu ta tugunu: Kuate nu tuku kume purte

tugum kumba sana: Kiŋo ta Yedidia† nga nyu tape ŋgina.

David kame bumba Raba tumbran tina

²⁶ Ait ta mbolŋge Yoab nuŋe kame kuasmbi kilmba ka Amon mbal ndoŋ Raba tumbranŋge kame bumba minnaig sulumba nane buk nane kile-ibenka tumbran ta tam bafunaig sulumba ²⁷ Yoab ndek David tuku pasa pilmba sakina: Ye buk nane kile-ibenka kule kunyig ma tugu ta tit. ²⁸ Ta tuku ne brain nane kame kuasmbi afu kilmba pro Raba mbal ndoŋ kame bumba tumbran sungo te ta. Kuga ta yiŋe kame kuasmbi tenge tumbran te te-ibenwaig le nane tumbran te ye tuku nyu mbolŋge nyun ta Yoab tuku Tumbran ŋgamŋgaig ŋgina.

²⁹ David nu pasa ta ismba nu ndek nuŋe kame kuasmbi kile-manjurka kilmba Raba tumbran sungo ta kame kinaig ka tanje kame bumba nane kile-ibenka tumbran ta tinaig. ³⁰ Tinaig sulumba David ndek Amon mbal tuku yabri mbara‡ tuku gol hat paska tina. Hat ta pitinu ta 35 kilo. Hat ta ndame mayenu piya o mbolok tamba wakeiwanu.

Tanjamba David ndek ndame mayenu ta gomba tumba nuŋe gol hat ta mbolmba kaikina sulumba tumbran ta tuku gabis agan ndende mage mage ŋakmba yomba kilmba kina.

³¹ Kile David ndek Rabanu tanjo ŋakmba kilmba piro yeki yeki kuwaig ŋga madinŋgina. Afu sombi afu bairambi afu sapormbi pirokam tuku madinŋgina sulumba afu kilke kilmba pasoka ndame wakeikuwaig ŋga piro niŋgina. Nu tanjamba ndo tumbran afu Amon ma tugu sinamŋge minnaig ta mata piro niŋgelikina. Tanjamba denpurmba David nuŋe kame kuasmbi kilmba luka Yerusalem kinaig.

13

Amnon nu Tamar biye timba totona

¹ David tuku kiŋo nuŋe Absalom nu kulim ndindo ndo ŋak. Kulim ta nyunu Tamar. David tuku kiŋo ande Amnon nu

Tamar tam tuku nzali sunjo ŋak minna* ta ² nu nu tugum kambim fuguna. Ta ndanam? Tamar nu tanjo ande ndoŋ kinye ndakina tukunu nane tanjo afu nu tugum kine ndakuwaig ŋga tukulniŋginaig le Amnon nu wamdus piti sunjo tumba guaze ŋak minanu sukna.

³ Tanjamba minna le Amnon tuku gulab ande Sama tuku kiŋo nuŋe Yonadab nuŋe Amnon kanjeram prona. Tanjo ta nu manau magenu ŋaigonu kam tuku wamdus kuyarkanu tanjo. ⁴ Nu ndek Amnon kusnana: Ne gabat sunjo tuku kiŋo ta ne ndanam tuku mara mindek tumail pasi so tukulmba minit ŋgina le Amnon ndek lafumba sana: Ye aba Absalom tuku kulim nuŋe Tamar tam tuku nzali mayeyate ŋgina.

⁵ Tanjakina le Yonadab ndek Amnon wam pagumba sana: Ne guazenget guazenget ŋga nane wande mbolŋge kinymba mina le mam nane pro ne kanjernuwa kande ne tenemba nu sawa: Ne ka yiŋe kulim Tamar sawa le pro tenge ye tuku pagumba yiŋe mbili mbol tenge suwa le nyi ŋga mam nane sawa ŋgina.

⁶ Tanjakina le Amnon nu Yonadab tuku pasa dubimba guazenget guazenget ŋga nuŋe mbili mbolŋge kinymba minna le gabat sunjo David nu ismba nu ka Amnon kanjeram kina le nu ndek sana: Ye guaze ŋak tukunu ne ka yiŋe kulim Tamar sawa le pro tenge ye tuku bret fonfon pasoka kilmba pro yiŋe mbili mbol tenge suwa le nyi ŋga sana. ⁷ Tanjamba sana le David nu tanjo ande kukulna le gabat sunjo tuku wande mbol kumba Tamar sana: Ne ka Amnon tuku nyamagan afu pasoke tawe ŋga sana.

⁸ Tanjakina le Tamar nu tinga leu nuŋe tuku wande mbol kumba Amnon nuŋe mbili mbolŋge kinymba minna le kanjermba nu ndek plaua kilmba pipmba bret fonfon pasokina le Amnon nu kinye ŋak nu kanjermba minna. Bret fonfon ta pasoka ugunaig le ⁹ nu nza mbol kutumba Amnon nyuwa ŋgina kande nu isukusam mbulmba ndek sakina: Tanjo pino ŋakmba

‡ **12:30:** Hibru pasa te purfen nu ndo kuga. Pasa te nanjine yabri mbara tuku sakate e ko nanjine gabat sunjo tuku sakate ta sine katese ndaweg. * **13:1:** Hibru mbal tuku manau buk tanjamba minanu. Ina yimyam mam ndindo ta nane munjo kilanu. Abraham nu mata tanjana (Mulum Pasa 20.12).

ibenka sili-siliwaig ngina le nane ibenka sili-silinaig.

¹⁰ Tanjanaig le Amnon ndek kulim nuje sana: Ye tuku bret ta kilmba pro ye sa le nyi nga Tamar sana le nu bret ta kilmba nu tugum kumba ¹¹ leu nuje tambim bafuna kande nu kulim nuje biye timba sana: Sile karpe ngina kande ¹² Tamar nu mbulmba sakina: Ne ye wam nayo nu tuku didi ndaka. Sine Israel mbal tuku manau tanjamba kuga. Manau te mayenu ndo kuga. ¹³ Ne tanjawa ta ye kiko sunjo nak minmba ye man tanjo pino am mbolnje likam kumu kuga. Ne mata Israel afunje ne tuku nyu nayo sili-wamngaig. Ta tuku ne ka mam sawa le nu wokuwa le sile mungu kilamngik ngina kande ¹⁴ Amnon nu Tamar tuku pasa ise ndaka nu biye timba tumba totona.

¹⁵ Tanjamba nu nu tuku nzali sungokanu nak minna ta kugana le kile nu ndek kulim nuje kasur mayemba pitaimba sana: Ne tinja kua kaye ngina kande ¹⁶ Tamar ndek nu sana: Yinje leu, ne tana ndawa. Ne ye pitaiya ta kiko sungokanu. Manau ye mbol kat ta limba o mbolnje ngina kande Amnon nu kulim nuje tuku pasa ise ndakina sulumba ¹⁷⁻¹⁸ nu nuje piro tanjo ta wika sana: Ilmba pino te tumba te-simba wande tukula ngina le piro tanjo ta nu te-simba wande tukulna.

Tamar nu gabat sunjo tuku kulim kame tanjo kile ndakanu nanjine manau dubimba nu minde piye mayenu silika likina ta ¹⁹ kile nu kina ka kukedu kilmba gabat mbolnje kutumba nuje minde piye mayenu ta fetfetmba wai baboka malm-bitamtam kina le ²⁰ leu nuje Absalom ndek kulim nuje kanjermba kusnana: Ne leu nane Amnonnje am sesenat e? Ne ta tuku wamdus piti ndanuwa. Nu leu nane tukunu tanjaig le maninka ngina le Tamar ndek kina ka leu nuje Absalom tuku wande mbolnje ake sinamanzerka minna.

²¹ Tanjana le gabat sunjo David nu manau mayok kina ta ismba nu gubra kagli firkinna. ²² Absalom mata nu Amnon tuku gubra tormba nu kasurna. Ta ndanam? Amnon nu kulim nuje Tamar biye timba totona tukunu Absalom nu nak pasa pasa ndakina.

Absalom nu Amnon balena le kumna

²³ Minnaig ma ma yar armba kinaig le Absalom tuku piro mbal ndek sipsip nguenu kugerkam tuku Baal-Hasor tumbran kinaig. Tumbran ta Efraim tumbran sunjo patumba minit. Absalom nu gabat sunjo tuku kiyo kat nuje nakmba aukningina sulumba ²⁴ nu gabat sunjo David tugum kumba sana: O gabat sunjo, nane ye tuku sipsip nguenu kugerkade tukunu ye pagumba nye sunjokamngit. Ta tuku ne nane gageu nane kuasmbi nakmba ye tuku pagumba nye ta mbol prowap nga mam nuje sana le ²⁵ gabat sunjo David nu tuku pasa lafumba sakina: Kiyo, sine kine nda. Sine nakmba kab ta ne piro karenka sine tuku nga panzaririwamngat ngina. Tanjamina le Absalom nu gabat sunjo kuwa nga sarsarmba minna le nu man lato sakina: Sine kine nda. Ne ngamungal mukuk nak kaye ngina le ²⁶ Absalom ndek nu sana: Ne kambim mbulmba ndeta Amnon ndo pale le kuwa nga sakina le gabat sunjo ndek nu kusnana: Ne ndanam tuku Amnon kuwa nga sakate e ngina ta ²⁷ nu Amnon kuwa nga dirnanga minna le David ndek kiyo kat nuje afu turmba patikina le Amnon ndon Absalom dubimba kinaig.

²⁸ Kile Absalom nu nuje piro mbal wam paguniimba saningina: Amnon nu grep kule nyumba gare-gareka minwa le ye tane satinji le tane Amnon balewap. Tane kuru kuru ndakap. Piti ta yenje kurawamngit ngina le ²⁹ nane Absalom tuku pasa ta kumu-kumumba Amnon balenaig le kumna. Tanjana le gabat sunjo tuku kiyo kame afu wam ta kanjermba donki ponje lika kua ka sili-silimba kinaig.

³⁰ Nane ndin dubimba kumba minnaig le tanjo afu o buk kumba David sanaig: Absalom nu kiyo kat nane nakmba bale far suglukat nga David sanaig le ³¹ nu pasa ta ismba nu piriri nayona sulumba nuje tawi fetfetmba kilke mbolnje truk kina. Tanjana le nuje piro mbal mata tanjamba ndo nanjine tawi fetfete likinaig le ³² David aba nuje Sama tuku kiyo nuje Yonadab nunje ndek gabat sunjo sana: Nane kiyo kame nakmba bale far ndakaig. Amnon ndo balewaig le kumat. Nu buk Absa-

lom tuku kulim nuje Tamar tumba totona tukunu Absalom nu Amnon balewam tuku wamdus kuyarkina ta ye o buk katesewen. ³³ Kiño kame ñakmba bale far suglukaig ñgaig ta yabri pasa ndo. Ne pasa ta son ndaŋga. Amnon ndo balewaig le kumat nga David sana.

³⁴ Nu tañamba gabat sunjo samba minna le Absalom o buk kua ka kina.

Kile tumbran kulatkanu taño ande nu Horonaim ndin kumam mambilna kande taño afu gurdu-gurdu ndeka minnaig le kañgerka ka gabat sunjo kila sana le ³⁵ Yonadab ndek David sana: Ye buk ne wam kube sanit ta nanenje ndekade ngina.

³⁶ Tañaka sana le David tuku kiño kat nuje ta pinder-pindermba pro wandek ka malmbi ngumbeyunaig le David nuje piro mbal ñakmba nane mata malmbi ñayonaig.

³⁷⁻³⁸ Absalom nu kua ka Gesur ma tugu tuku gabat sunjo Talmai kiño nuje Amihud ndon minnaik le yar kenmba kinaig.

David nu Amnon tuku ngamunjal tatraka ninanka malmbi ñakmba minna ma ma ³⁹ ka wamdus ibenkin le nu mañ Absalom luka prowa nga idus timba minna.

14

Absalom nu luka Yerusalem prona

¹ Gabat sunjo David nu kiño nuje Absalom te-denna sulumba ngamunjal piti ñak minna ta Yoab nu katesena tukunu ² nu taño ande kukulna le nu tinja kina ka Tekoa tumbran prona sulumba pino ande wamdus kuyar mayenu ñak ta tumba luka Yoab tugum kinaik le nu ndek pino ta wam pagumba sana: Ne kaye sulumba pino kuembol taño nuje o buk kummba kusrena le sagka minanu tañaj ³ gabat sunjo tugum kumba ka pasa ne sanamngit te nu sawa ngina.

⁴ Tañamba nu Tekoanu pino ta wam paguna le nu kumba ka gabat sunjo tuku tumailamnge dagol tidronga loka sakina: O gabat sunjo, ne ye turya ngina le ⁵ gabat sunjo ta ndek nu kusnana: Ne ame piti ñak le ye ne turni e ngina le pino ta lafumba sana: O gabat sunjo, ye taño o buk kumna le ye kuembolnu minet. ⁶ O buk ye kiño armba kile-patiken ta mara ande nale piro mbolnje kame bunaik. Kame bunaik

le taño ande nale kigraibkam tuku nda minna. Tañana le kiño andenje sanjri tinja kiño ande balena le kumna le ⁷ kile yiñe taño tuku kuasmbi nane ye tuku gubra sunjo tumba nane tenenmba ye sayinaig. Nañe kiño ta sine sinja le kiño inum kumna ta tuku lafunu nu turmba balebe le kumwa nga sayinaig. Nane tañawaig ta ye kiño kugatok mini le yiñe taño tuku ndare mata kugawamngat nga David sana.

⁸ Tañakina le gabat sunjo ndek pino ta tuku pasa lafumba sana: Ne luka nañe wande mbol kaye le yenje pasa ta nane ndon te-tiwamngit ngina le ⁹ pino ta ndek nu sana: O gabat sunjo, ne ye tuku piti te te-tiwam bafuwa le nane gubraningwa ndeta ne tuku mbar kuga. Piti ta ye yiñe ndare ndon sine kurawamngig ngina le ¹⁰ gabat sunjo ndek lafumba sana: Taño ande nu ne kumamma pasa pitinu ande sanuwa kande ne nu tumba ye tugum te prowa. Tañawa le nu ne mañ lato piti ande tine nda ngina le ¹¹ nu ndek sakina: O gabat sunjo, ne nañe Mbara Sunjo yabaña le nane ye tuku kiño kumna ta lafunu ye tuku kiño ande te bale ndawaig ngina le David nu sakina: Sunjo abo tugu ñak nu tuku nyu mbolnje ye son pasa ne sanet. Nane mañau ande ne tuku kiño mbolnje ke nda ngina.

¹² Kile pino ta mañ lato pasa sana: O gabat sunjo, ye mañ pasa ande ne sanamngit ngina le nu ndek sakina: Maye ne saka le isi ngina le ¹³ pino ta nu sana: Ne ndaŋam tuku Kuate tuku mbal mbolnje mañau ñayonu kate? Ne nañe kiño pitaina sulumba nu te-luka tam nda iduste tukunu kile nañe miroñ nañe pasa tenje ne nañe ngaro pasa mbolnje palet. ¹⁴ Kule nu kilke mbolnje kutukate ta taño nu mañ luka tam kumuñ kuga. Tañamba ndo sine ñakmba kumbe sulumba mañ luka abonje nda. Kuate nu ake sinan taño bale ndaningit. Ande nu ngumnemba maskenngit minit ta nu te-luka tam tuku nu piro karenkate ngina.

¹⁵ Tañamba nu mañ lato sakina: O gabat sunjo, nane ye mbolnje mañau kam sakinaig ta ye kuru-kuruka ne sota prowit. Ye idusit ye ne kusnani le ne ye tuku

pasa ismba ye turyumba ¹⁶ tango ta peuninga le sile kiŋo ndoŋ ŋaigo siglike nda ŋga idusit. ¹⁷ Nenge ye turya le ye mine mayewamŋgit. O gabat tango, ne Kuate tuku eŋel suk. Ne maŋau magenu ŋaigonu kumumbi pileniŋgit. Naŋe Mbara Sunŋo ne ŋak minwa ŋgina.

¹⁸ Tanakina le gabat sunŋo pino ta tuku pasa lafumba sana: Ye kusna ande ŋak ta ne lafuwa ŋgina le nu ndek sakina: O gabat sunŋo, saka le ye isi ŋgina le ¹⁹ nu ndek kusnana: Ne Yoabŋge kukulnat le pasa te tumba prowat e ŋgina le pino ta lafumba sana: O gabat sunŋo, ne tuku kusna ta ye yabukam kumuŋ kuga. Ne kumumbi sakate. Naŋe kame gabat Yoabŋge ye wam paguyumba kukulyat le wamdus te tumba ne tugum prowit ta ²⁰ nu Absalom tuku ŋga maŋau ta kina. O gabat sunŋo, ne wamdus kuyar mayenu ŋak Kuate tuku eŋel suk. Ne kilke tugu ŋakmba mbolŋge maŋau prove likade ta ne kila ŋgina.

²¹ Pino ta David kusremba kina le nu ndek Yoab wikina le nu sota prona le nu ndek sana: Ne isa. Ye ne tuku wamdus dubiwamŋgit. Ne kumba ka Absalom tumba te prowa ŋgina le ²² Yoab nu pasa ta ismba David tumailamŋge truk kina sulumba sakina: O gabat sunŋo, Kuate nu ne nyaro tinwa. Kile ye kila pilet. Ne ye tuku wamdus gare ŋak ŋgina.

²³ Tanaka sana sulumba Yoab nu tinga Gesur tumbran kina ka tanŋe Absalom tumba luka Yerusalem prona kande ²⁴ David nu Absalom kaŋgeram mbulmba sakina: Nu nuŋe wande mbolŋge minwa. Ye nu tumail kaŋgere nda ŋgina le Absalom ndek nuŋe wande mbol kumba mam nuŋe tugum kine ndakina.

Absalom nu maŋ mam nuŋe tugum prona

²⁵ Absalom tuku ŋgarosu ta uge liŋnu. Israel sinamŋge tango ande nu suk mine ndakina. Nane ŋakmba nu tuku saka minnaig. ²⁶ Nu tuku gabat waŋe ta sunŋokanu kuen ŋayo. Yar nduik nduik sinamŋge ait ndindo ndo nuŋe gabat kuerkanu. Gabat waŋe ta pitinu 2 kilo tanaj.

²⁷ Absalom nu kiŋo keŋmba kulim ndindo kile-patikina. Kulim ta nyunu

Tamar. Nu pino ŋgarosu tumail pasi mayenu ndo.

²⁸ Absalom nu yar armba Yerusalemŋge minna ta nu gabat sunŋo David kaŋger ndana. ²⁹ Tanamba nu Yoab gabat sunŋo tugum kuwa ŋga pasa pilna kande Yoab nu ismba nda isanu sukmba minna le nu maŋ lato pasa pilna kande nu maŋ ismba nda isanu sukna. ³⁰ Tanana le Absalom ndek gubrana le nuŋe piro tango sisenŋimmba saniŋgina: Tane ka Yoab tuku wit piro ta piyap ŋgina le nane kinaig ka wit piro ta piynaig.

³¹ Tananaig le Yoab ndek Absalom tuku wande mbol kumba sawe lika sana: Ne ndaŋam saka naŋe piro mbal sisenŋingat le ye tuku wit piro piyaig ŋgina le ³² Absalom ndek Yoab tuku pasa lafumba sana: Ye ne tuku pasa palmbim aren ta ne ye tuku pasa ismba nda isanu sukmba ye tugum te prondana. Ye ne wam paguni le ne ka gabat sunŋo kaŋgeram tuku pasa pilen. Ne kumba ka gabat sunŋo tenenmba sawa. Tane ndaŋam tuku ye Gesurŋge didika tumba te pronaig? Mbulap le yiŋe Gesurŋge minam tuku ŋga nu sawa ŋgina. Tanaka sana sulumba nu maŋ lato sana: Ne ka gabat sunŋo sawa le nu ye kaŋgeryuwa. Nu ye mbaren ŋga idusmba baleyam ndeta baleyuwa le kumi ŋgina.

³³ Tanakina le Yoab ndek tinga Absalom tuku pasa ta tumba ka gabat sunŋo kubeu tuna le nu ndek pasa ta ismba tango afu kukulniŋgina le ka Absalom tumba pronaig le nu gabat sunŋo tuku tumailam tanŋe dagol tidronŋa lokina le nu bagailmba mumuna.

15

Absalom nu mam nuŋe tuku ma tam tuku ndin wakeina

¹ Minnaig ma ma Absalom ndek karis ande tumba hos afu kilmba tango 50 nane ambonŋa pinderka kuwaig le nu kambim tuku ta turmba madiniŋmba kilna. ² Tanamba nu mara mindek maratukuk tinga ka tumbran fonde malanŋa sinam kambinu ndin ta kulatka minanu. Nu tanamba minanu le tango afu nanŋine tira ndoŋ gubra ŋak gabat sunŋo ndoŋ te-tiwam prowanu ta Absalomŋge ndin kuermba

tane anikok nganu le nane Israel tugu ndan mbolnge prowanu ta nu sawanu le ³ Absalom ndek piti ndan jak ta ismba nane tenemba saninganu: Tangine piti kile-mayokkade ta kumumbi sakade ta gabat sungonge tango piti jak ta kile-tidinu tuku gabat ande madi ndana nga saninganu.

⁴ Tanamba Absalom nu tango kame ta tenemba saninganu: Nane ye pasa pilewanu gabat madiyinaig kande ye tane tuku piti jakmba kile-tidinget kande nga saninganu. ⁵ Tanamba ndo tango kame ta pro Absalom tugumnge dagol tidrongam bafuwanu ta nu nane peuningmba nuje ndek nane bagailniymba mumuninganu.

⁶ Israel kuasmbi nangine piti kilmba gabat sungo tugum kile-tidingam prowanu ta nu mara mindek wam ndui ta ndo kumba Israel mbal tuku wamdus didikanu le tango jakmba nu tuku nzali sungo tinaig.

⁷ Tanamba minnaig ma ma yar bailkamba kinaig le Absalom kumba gabat sungo David sana: Ye kumba ka Hebronnge Sungo ndon pasa katen ta kumuwam iduset. ⁸ Ta ndanam? Ye o buk Gesur tumbranngge Siria ma tugu mbolnge minmba Sungo ndon pasa katmba tenemba nu sawen. Ne ye tumba Yerusalem kaye ta ye ka Hebronnge ne tuku nyu te-dungamngit nga sawen ngina le ⁹ gabat sungo ndek nu sana: Ta maye. Wamdus mukuk jak kaye ngina le Absalom nu Yerusalem kusremba Hebron kina.

¹⁰ Tanana sulumba nu tango afu kukulningina le nane sijsinndo kinaig ka Israel tugu jakmba saningmba sakinaig: Tane tabil fudukuwa le ismba kande jakmba ngumbeyumba tenemba sakap: Absalom kile Hebronnge gabat sungo prowat ngap nga saninginaig.

¹¹ Absalom nu Yerusalem kusremba Hebron kina ta tango kuasmbi 200 nu dubimba kinaig. Tango kame ta nane Absalom tuku wamdus katese ndanaig. Nane ake nu dubimba kinaig. ¹² Nane kinaig ka Hebron promba kile Absalom ndek Sungo tuku atraukina sulumba tango afu kukulniymba saningina: Tane Gilo tumbran kumba Ahitofel* tumba ye tugum te

prowap ngina. (Ahitofel nu gabat sungo David wam paguwanu tango ande.)

Tanamba tango sungomba nane David tesiwam saka Absalom tugum prowe likinaig.

David nu Yerusalem kusremba kua ka kina

¹³ Kile tango ande pro David sana: Israel tango kile jakmba ne kusrenumba Absalom dubide ngina le ¹⁴ nu pasa ta ismba gabat kame nu ndon Yerusalemnge minnaig ta kile-manjurka saningina: Brain tingap le sine Yerusalem kusremba kua ka kab. Kuga ta Absalomnge nuje kuasmbi kilmba pro sine jakmba bale faramngat ngina le ¹⁵ nuje gabat sugo sugo nane ndek nu sanaig: Gabat sungo, ne ndanmba saka ta sine ake ne dubi ndo namngig nginaig. ¹⁶ Tanamba sakinaig le gabat sungo nuje gageu nuje gabat sugo sugo jakmba Yerusalem kusremba kua ka kinaig. David nu nuje pino kuasmbi 10 ta ndo kusrekina le nane gabat sungo tuku wande ta kulatka minnaig.

¹⁷ Gabat sungo nuje kuasmbi ndon Yerusalem kusremba kilim kinaig ka tumbran makembinge wande ande minna tange tinginaig. ¹⁸ Tanamba David nu nuje gabat kame ndon kuit nduimba tinginaig le nuje kulatkanu kuasmbi Keret le Pelet mbal nane ambonga paska kinaig. Tananaig le Gatnu kame kuasmbi 600 nane ngumnem paska dubika kinaig le ¹⁹ David ndek nane tuku gabat tango Itai sana: Ne ndanam sine dubika kambim bafute? Ne luka ka gabat sungo kitek Absalom ndon minap. Ne nanje kilke kusremba rawe tango tanan pro sine ndon tenge minit. ²⁰ Ne ait fagnu ndo sine ndon minna ta ye man ne tumba ake ma ngamunge kinenumam ta ye mbulit. Ne nanje kuasmbi kilmba luka Yerusalem kape le Sungonge ne sinzanuwa ngina kande ²¹ Itai ndek nu sana: Sungo abo tugu jak nu tuku nyu mbolnge ye ne son sanet. Ye ne ndon minamngit. Ne ma tugu animbi kangat ta ye ne ndon kangit. Nane ne balenuwaig sulumba ye mata baleyuwaig le kumi ngina le ²² David ndek

* **15:12:** Ahitofel nu Batseba wa nuje. (2 Samuel 11.3, 23.34 kangerap).

lafumba sakina: Ta maye. Silap ngina le Itai tuku kame kuasmbi nanjine gageu njakmba kuasmbi ambonja kinaig ta dubika kilim kinaig.

²³ David nane Yerusalem kusremba kinaig le tango pino njakmba malmbi ngumbeyunaig. Tanjamba gabat sungo David ndek nuje kuasmbi kilmba Kidron kule pakarka ma baknu kumam kinaig.

²⁴ Nane kinaig le pris Sadok nane Levi mbal ndonj Kuate tuku pasa katanu bokis tumba pro ibenenge pilmba Abiatar ndek Sunjo tuku atraukumba minna le ka ka nane njakmba Yerusalem kusremba kumba sulunaig.

²⁵ Tanjanaig le gabat sunjo ndek Sadok sana: Kile Kuate tuku tukul bokis tumba luka ka Yerusalemnje nuje minanu ma mbol pale. Sunjo nu ye tuku nzali njak ndeta nu manje ye te-luka pilwa le pro bokis te nuje minanu ma mbol kanjeramngit.

²⁶ Nu ye mbik ri ndawa ndeta nu ame manau ye mbolnje kam idusmba ndeta kuwa ngina.

²⁷ Tanjamba nu manje ndek Sadok sana: Ai te. Ne nane kinjo nane Ahimas le Abiatar tuku kinjo nuje Yonatan kilmba wamdus mukuk njak luka Yerusalem kape. ²⁸ Ye kile ma baknu kumam kumba ka pro tanje kule pakarkam tuku ma mbolnje ne tuku pasa tairnga minmba ka ame wam Yerusalemnje prowaig ta isamngit ngina.

²⁹ Tanjaka sawe denjurna le kile Sadok le Abiatar nale Kuate tuku tukul bokis ta kuramba luka Yerusalem kumba ka tanje pilnaig le minna.

³⁰ Kile David nu kupe ngaro paska gabat songa malmbitamtam Olif tabe ponja ndin dubimba kina le tango pino kuasmbi nu dubimba kinaig ta nane njakmba manau ndui ta kumba gabat songa malmbitamtam kinaig. ³¹ Tanjamba kumba minnaig le tango ande pro David sana: Ahitofel o buk tinja Absalom tuku kuasmbi ta turkam kina ngina le David nu ismba nu ndek yabanmba tenenmba sakina: O Sunjo, nenje ndo Ahitofel tuku wam pagu pasa ta bizi-buzawa nga Sunjo sana.

³² Kile nane tabe fu mbol promba Sunjo mbarinjanu ma ta tugum pronaig le David tuku gulab tanjo Husai pro nu te-silikina.

Tanjo ta Arknu. Nu nuje tawi fetfetmba kilke roka kilmba gabat mbol patika David tugum prona le ³³ David ndek nu kanjermba sana: Ne sine dubika ta ne sine piti singamngat. ³⁴ Ne ye turyam kande ne luka Yerusalem kumba ka Absalom te-silika tenenmba sawa. Yenge o buk mam nane tuku piro tanjo minen. Tanjamba ndo ye kile ne tuku piro tanjo minamngit nga nu sawa. Ne tanjawa le Ahitofel nu wam pagu pasa ande Absalom sawa kande nenje nu tuku wam pagu pasa ta mbilmba wam pagu ksemba tawe. ³⁵ Ne ise tiwa. Pris Sadok le Abiatar nale Yerusalemnje minik. Nenje pasa ndan gabat sunjo tuku wande mbolnje sakuwaig kande nale kubeu nika. ³⁶ Nale tuku kinjo kat nakile Ahimas le Yonatan nale mata mam kat nakile ndonj tanje minik. Ame pasa nanenge sakuwaig kande nenje pro nale kubeu nika le nalenje pro ye kubeu suwaik nga Husai sana.

³⁷ Tanjakina le David tuku gulab nuje Husai nu pasa ta ismba nu kina ka Yerusalem prona. Prona le ait ndui ta mbolnje ndo Absalom mata Yerusalem prona.

16

Siba nu David tugum kina

¹ David nu tabe funu ta kusremba kina ka Mefiboset tuku piro tanjo Siba te-silikina. Siba nu bret 200 kilmba grep karenjanu 100 ndaleka kilmba ail tin mandernu 100 kilmba grep kule meme ngaronumbi tolanu ande turmba tumba aganj ndende ta kilmba donki armba fuluknyumba kilmba David sota kumba ² nu te-silikina le nu kusnamba sana: Aganj ndende fuluk njak ta ima tuku e ngina le Siba ndek lafumba sana: Donki armba te nane gageu turka linu tuku kilmba prowit. Bret ail tin karenjanu ta nane tanjo kuasmbi nyam tuku kilmba prowit. Grep kule ta mata tane ma baknu te lika ka matuk kumba ndeta nyam tuku ngina.

³ Tanjakina le gabat sunjo ndek nu sana: Nane gabat Saul wa nuje Mefiboset kile anenje minit ngina le Siba nu lafumba sana: Nane Israel mbal kite nanjine gabat sunjo madiwaig le nu wa nuje Saul tuku ma tumba nane kulatkuwa nga

nu Yerusalemnge minit ngina le ⁴ gabat sungo David ndek pasa ta ismba Siba sana: Tanjamba ndeta Mefiboset tuku aganj ndende ta njakmba ne tanmbimngit ngina le Siba ndek nu sana: O gabat sungo, ye ne tuku piro tanjo. Ye mara mindek ne tuku piroka minamngit nga David sana.

Simei nu David kasurna

⁵ David nane Siba kusremba Bahurim tumbranj pronaig le Saul tuku ndare ande Gera kiño nuñe Simei nu David te-silika kasurmba nu tugum prona. ⁶ David kulatkanu kame tanjo sunjomba nu kormba tinginaig ta Simei nu nane tuku kuru kuru ndaka nane mbol ndame pankina. ⁷ Tanjamba Simei ndek David kasurmba sana: Ne kua kaye. Ne tanjo baleningina tuku ndare njak. Ne siñka tanjo njayonu ndo. ⁸ Ne buk gabat sunjo Saul pitaimba nu tuku ma tumba gabat sunjo prona. Ne Saul tuku kuasmbi sunjomba bale farmba nane tuku ndare kutuna. Ta tuku kile Sunjonje wam ta ne mbolnje lafumba ne pitainat le kiño nane Absalom ne tuku ma tumba Israel mbal tuku gabat sunjo prowat. Ne tanjo baleningina tuku ndare njak nga David sana.

⁹ Tanjamba saka minna le Abisai ndek gabat sunjo David sana: O gabat sunjo, ne ndanam tuku age kumaknu te mapete le ne kasurnate. Saka le ye ka kame bagimbi njinfok kat puri ngina kande ¹⁰ gabat sunjo ndek Abisai le Yoab peunikmba sanikina: Tale mbulap. Tale ye ndonj wamdus tuma kuga. Wam te Sunjonje sawat le ye kasuryate ndeta imanje nu peuwam kumunj ngina.

¹¹ Tanjakina sulumba David ndek Abisai gabat afu turmba saningina: Tane isap. Yiñe kiñonje ye baleyam bafute ta ndanam tuku sine Benyaminnu tanjo te njayo silibe. Mbulap. Sunjonje sate le ye kasuryate ndeta maye. ¹² Sunjo nu ye tuku piti te kanjermba kasur pasa ta mbilmba nyaro mayenu ye suwa nga saningina.

¹³ Tanjaka saningina le nane ndin ta dubimba kinaig le Simei manj nane dubika kina ka David kasurmba ndame kilmba kilke kilmba nane mbol pankina. ¹⁴ Tanjana le gabat sunjo David nuñe kuasmbi njakmba

ake kine ndo kinaig ka ka matuk tukulkinaiñg sulumba Yordan kule makembi tanje mabtinaig.

Absalom nu Yerusalem prona

¹⁵ Kile Absalom Israel kuasmbi njakmba kilmba Ahitofel ndonj Yerusalem pronaig le ¹⁶ David gulab nuñe Husai ndek kumba ka Absalom te-silikumba wi kuenjka sakina: Ese. Ne sine tuku gabat sunjo ngina.

¹⁷ Tanjakina le Absalom nu pasa ta ismba nu ndek Husai sana: E-e ne mam tuku gulab nuñe. Ndanam tuku ne nu ndonj kine ndakina ngina le ¹⁸ Husai ndek nu sana: Kuga. Ne Sunjonje madinina. Israel kuasmbi njakmba nane mata ne madininaig tukunu ye ne tuku piro tanjo ndo ne kumnemnje minamngit. ¹⁹ Ye ne kumnemnje minmba ne tuku piro ndaki ta ye ka ima tuku piro tanjo mini. Ye buk mam nane tuku piro tanjo minen. Tanjamba ndo ye kile ne tuku piro tanjo minamngit nga Absalom sana.

²⁰ Kile Absalom ndek Ahitofel kusnana: Ne ndanjamba iduste. Kile sine ndanamngig ngina le ²¹ Ahitofel lafumba nu sana: Ne kumba ka mam nane tuku pino kuasmbi wande kulatkuwaig nga kusrekina si kilmba ka nane ndonj kinya. Ne tanjawa ta Israel tanjo pino njakmba tenjenmba ne tuku sakamngig. Nu sonndo mam nuñe ndonj njueu minit nga saka nane njakmba ne ndo dubinam tuku sanjri tingamngig ngina.

²² Tanjakina le nu tanjo afu kukulningina le ka gabat sunjo tuku wande fu mbolnje baibai ande te-tinaig le Absalom ndek tanjo pino njakmba tuku am mbolnje baibai ta sinam kina le nane ka mam nuñe tuku pino kuasmbi ta kilmba pronaig le Absalom ndek nane kilmba tido-tidongina.

²³ Ahitofel nu wam pagu pasa ndanj gabat sunjo sawanu ta nane Sunjo tuku pasa isanu sukmba dubiwanu. O buk David nu Ahitofel tuku wam pagu pasa ismba dubina tanjamba ndo Absalom mata nu tuku minje dubiwanu.

17

Husai nu Ahitofel tuku wam pagu pasa kibi-kabana

¹ Kile Ahitofel nge ndek Absalom sana: Ye tango 12,000 madiningi le furirwa le sine David biye tiwam kab. ² Nu matuk ka ngamunggal piti nak minwa le sine ka nu ndon kame bube le nu tuku tango kuasmbi nane pirirek purka sili-siliwaig le ye gabat sungo ndo balewamngit. ³ Tanjamba ye tango kuasmbi nu dubide ta nakmba kilmba ne tugum te prowamngit. Sine David balebe le tango kuasmbi nu dubide ta nakmba mapeka kilmba ne tugum te probe le ne tuku ndo minwaig ngina.

⁴ Tanjakina le Absalom Israel gabat sugo sugo nakmba nane pasa ta ismba maye nginaig le ⁵ Absalom ndek sakina: Sine Husai wikube le nu promba nuje wamdus ta kukliwa le ismba ngina le nane nu tumba pronai. ⁶ Nu tumba pronai le Absalom ndek Ahitofel tuku wam pagu ta kubeu tumba nu kusnana: Sine pasa ta dubibe e ko kuga? Kuga ndeta sine ame manau kam tuku nga sasanga ngina.

⁷ Tanjakina le Husai ndek lafumba sakina: Ahitofel tuku wam pagu pasa ta mayenu ndo kuga. ⁸ Mam naje nuje kame kuasmbi ndon nane sangri ngaigo. Bea fat kilig le gubra tumba minit tanjan. Mam naje nuje kuasmbi kame ta nane kirair nak. Nu furir tango kame nak nda minit. ⁹ Nu ka ndame burok ande sinamnge e ko ma inumnge kuirka minit. Sine tuku kame kuasmbi kuwaig le bale farkuwaig ta tango pino nane pasa ta ismba sanungai: O Absalom tuku kuasmbi bale faraig nga sakamngai. ¹⁰ Tanjakuwaig le ne tuku kame kuasmbi nakmba ismba kuru-kurukamngai. Ta tuku mbulap. Mam naje nuje kame kuasmbi nane sangri ngaigo ta Israel tango nakmba nane kila. ¹¹ Ta tuku ye tuku wamdus tenemba. Ne Israel tango nakmba kile-manjurka kame kuasmbi burnu kumu kuga prowaig le ne naje miron nane kilmba ka mam naje ndon kame buwap. ¹² Sine kumba ka ma tugu aninge mam naje nuje kuasmbi ndon kile-siglika ta sine nane ndon kame buwamngig. Nane sine peusingam kumu kuga. Sine David balemba nuje kuasmbi nakmba turmba bale faramngig. ¹³ Nu kua ka tumbran sungo ande sinam kuwa ta singine kuasmbi

muli karenu kilmba tumbran fonde ta kusmba didika te-bukngube le ma guton sinam nzinge ndeka fofokuwa ngina.

¹⁴ Husai nu pasa denpurna le Absalom Israel mba nakmba ndek sakinaig: Husai tuku wam pagu pasa ta mayenu ndo. Ahitofel tuku wam pagu pasa ta mayenu ndo kuga nginaig. Ta ndanam? Sungonge nane Ahitofel tuku wam pagu pasa mayenu ta pitaiwaig le nu Absalom njayo siliwam tuku wamdus kuyarkina.

David nu Yordan kule pakarka sim kina

¹⁵ Kile Husai ndek kumba ka nu wam pagu pasa Absalom Israel mage mage nane saningina ta pris Sadok le Abiatar ndon kubeu nikina sulumba Ahitofel tuku wam pagu pasa ta turmba nale sanikina sulumba ¹⁶ sakina: Tale pitik pasa palpe le David tugum kuwa le nu kite Yordan kule pakarkammbi tanje kinye ndakuwa. Nu brain kule pakarka sim kuwa ta nane nu nuje kuasmbi ndon bale farke nda ngina.

¹⁷ Tanjakina le nale piro pino ande kukulnaik le nu ka Yonatan le Ahimas kubeu nikina. Nale ar ta o buk kua ka Yerusalem kusremba ka Enrogel kule bulbulmba prote tuku magot tanje kuirka minnaik. Yerusalemnge ame manau prowanu ta piro pino tanje ka nale sanikanu le nalenje ka David sawanu.

¹⁸ Kile kijo ande nale kanjerkina sulumba ka Absalom sana le nale ar ta brain ndo kumba ka Bahurimnu tango ande tuku wande sinam kumba kule burok sinam kumba kuirkinaik. ¹⁹ Kuirkinaik le nale ar sinam tanje minnaik ta andenge katese ndawa nga tango ta tuku piyo nuje tawi ande tumba burok mingenu kaimba wit afu kilmba tawi farna ta mbolnge barena. ²⁰ Kile Absalom tuku tango kame nale ar ta sota sota pro pino ta kusnanaig: Ahimas le Yonatan aninge minik nginaig le pino ta ndek nane saningina: Nale o buk kule pakarka sim kakik ngina le tango kame ta ka nale sotete pisenja nane luka Yerusalem kinaig.

²¹ Nane kinaig le Ahimas nale Yonatan burok ta kusremba kilim kumba tinga David tugum kumba nu sanaig: Ahitofel nu ne njayo silinam tuku sakate tukunu ne kile ndo ma te kusremba kule pakarka

sim kaye nga sanaig le ²² David nu pasa ta ismba nuje kuasmbi ta njakmba kule pakarka sim kinaig le ka mafena.

²³ Absalom nu Ahitofel tuku wam pagu pasa ta dubi ndana le nu ka nuje donki ponja luka nuje tumbran kina ka tanje nuje gageu ndon piro kile-tidinga ka muli njinfok panmba kumna le nuje gageu kame ta nu tuku mindesin tumba ka mam nuje ngukinaigmbi tanje ngukinaig.

²⁴ Kile Absalom Israel kame kuasmbi kilmba David dubimba kinaig ka Yordan kule pakarkinaig ta David nu o buk nuje kuasmbi ta kilmba ka Mahanaim tumbran sinam kinaig. ²⁵ (Absalom nu Amasa tumba Yoab tuku ma tumba nuje kame kuasmbi tuku gabat minwa nga madina. Amasa mam nuje Yeter. Ina nuje Abigail. Abigail mam nuje Nahas. Abigail aba nuje ta Yoab ina nuje Seruya). ²⁶ Kile Absalom nuje kame kuasmbi ndon kinaig ka Gilead ma tugu promba tanje tumbran ulnaig.

²⁷ David nu kumba ka Mahanaim tumbran prona le tanjo kejmba ka nu tugum pronaig. Nane tuku ande Nahas kiyo nuje Sobi nu Rabanu Amon ma tugu mbolok. Ande Amiel kiyo nuje Mahir nu Lodebarnu. Ande nyunu Barsilai nu Rogelimnu Gilead ma tugu mbolok. ²⁸⁻²⁹ Nane kej ta nza, kilke waim, kinya mbili, nyamagan turmba kilmba David nuje kuasmbi ningam tuku pronaig. Nyamagan kilmba pronaig ta wit yeki yeki abonu pasokanu, kuslin yeki yeki, nguimzan kulenu, makau tuku amo njair, sis, sipsip afu turmba kilmba pronaig. David nuje tanjo kuasmbi ndon ma baknu mbol lika ma ma kule paranu gubanu isu baklelnaig ta nane katesemba nyamagan ta kilmba pronaig.

18

Yoabnge Absalom balena le kumna

¹ Kile gabat sunjo David ndek nuje kame kuasmbi kilmba walmba afu 100 afu 1,000 tanjamba fetke lika kame gabat afu nane kulatkam tuku madiningina. ² Tanjamba nu tanjo kuasmbi kame ta fet kejna sulumba kame gabat kejmba nane kulatkam tuku patikina. Kame gabat kejmba ta ande Yoab

ande Abisai ande Itai. Abisai nu Yoab tuku mambo nuje. Itai nu Gatnu.

Kile David ndek nane saningina: Ye mata tane ndon kame kangig ngina kande ³ nane nu sanaig: Ne sine ndon kine nda. Kame mbolnge nane sine kile-ibenkuwaig le kua kab ta nane sine idussinge nda. Sine tuku tanjo bale farwaig ta mata nane burke nda. Ne sine dubika kaye le ne balenuwaig ta sine tuku tanjo 10,000 baleninganu tanjan. Ta tuku ne tumbran tenje mina. Sine kame tanjo afu denkumba pasa pilbe kande ne tanjo afu patika le prowaig nginaig le ⁴ David ndek lafumba saningina: Ta maye. Ye tane tuku minje dubiwamngit ngina.

Tanjamba David ndek tumbran koranu fonde malangambi tanje tin minna le kame kuasmbi afu tanjo 1,000 njak afu tanjo 100 njak ta njakmba pro kilim kinaig. ⁵ Tanjanaig le David ndek Yoab Abisai Itai wam paguniymba saningina: Tane ye idusyumba ye tuku kiyo Absalom mapewap ngina le kame kuasmbi njakmba nane David tuku wam pagu pasa ta isnaig.

⁶ Kile David tuku kame kuasmbi kinaig ka Israel mbal tuku kame kuasmbi Efraim duje sinam tanje kile-siglika nane ndon kame bunaig. ⁷⁻⁸ Kame bumba kinaig ka ka David tuku kuasmbinge nane Israel kame kuasmbi kile-ibenka kilmba yokerka ka bale farninginaig le nane kua ka duje sinam kumba ka tanje nane sungomba kume farnaig. Kame sunjo ta sinamnge tanjo kume farnaig ta ulendika 20,000 tanjan.

⁹ Absalom nu donki ponja kua kina sulumba David tuku kame tanjo afu kile-siglikina. Kile donki ta ail sunjo ande kumnem kumnem pinderka kina ka tanje gabatnu ail kaza nka ndinjina le donki nu ake pinderka kina le Absalom nu ail wai mbol tanje kuikok minna.

¹⁰ Tanjamba minna le David tuku kame tanjo ande Absalom ail mbol tanje kuikok minna le kanjermba kumba ka Yoab sana: Absalom ail sunjo wainu mbol nzinge kuikok minit ngina le ¹¹ Yoab ndek tanjo ta sana: Ne nu kanjerat ta ndanam saka ne nu bale ndawat? Ne nu balewat kande ye

ne silwa ndametiŋ soŋ ndindo tinmba let ande turmba tinit kande ŋgina.

¹² Tanakina le tango ta ndek Yoab sana: Ne silwa ndametiŋ soŋ 100 sa mata ye nu mbol wam inum ke nda. Nu gabat sunŋo tuku kiŋo. Gabat sunŋo nu ne Abisai Itai tane keŋ wam pagukat ta sine ŋakmba isig. Nu teŋenmba satinŋat. Tane ye idusyumba ye tuku kiŋo Absalom mapewap ŋgat. ¹³ Ye gabat sunŋo tuku miŋge ŋgurmba Absalom balewi le kumwa ta nu ismba ye tumba pasa mbol pilwa le ne ye pasambi turye nda ŋgina.

¹⁴ Tanakina le Yoab ndek tango ta sana: Ye ne tuku pasa isam mbulit ŋgina sulumba nu ndek nuŋe mbanduwan keŋmba kilmba Absalom ail mbol kuikok minnambi ta kina. Absalom nu kume ndaka minna le Yoabŋge mbanduwan kame ta tawo mbolŋge nduasekina le ¹⁵ nu tuku kame tango 10 pro Absalom taplenaig le kumna.

¹⁶ Absalom kumna le Yoab ndek kame tango ande sana: Tabil fitka le nane kame Israel mbal yokerkade ta kusrekuwaig ŋgina le nu tabil fitkina le kame mbal tabil fudu ta ismba Israel mbal kusreka luka pronaig. ¹⁷ Tananaig le Israel mbal kua ka sili-silimba nanŋine tumbran tumbran kine likinaig.

Kile Yoab nane Absalom tuku mindesiŋ tumba duŋe ŋgamu tanŋe burok sunŋo ande sinamŋge bukŋga ndamembi diŋmba minnaig le ka mbuter tinŋina.

¹⁸ Absalom kume ndaka minna sulumba nu nuŋe nyu ŋgisi ndakuwa ŋga ndame kuenu ande tumba Gabat Sunŋo tuku Ma Guton tanŋe te-tina. Ta ndanam? Absalom nu kiŋo kugatok minna tukunu nu tuku nyu ŋgisi ndakuwa ŋga maŋau ta kina.

Kile Israel mbal nane ndame ta Absalom tuku Ndame ŋgade.

Absalom kumna ta David sanaig le isna

¹⁹ Absalom kumna le Sadok kiŋo nuŋe Ahimas ndek Yoab sana: Ye kumba Sunŋonge sine ŋgueu mbal tuku wai mbolŋge kile-luka kilat wam ta gabat sunŋo David sawam iduset ŋgina kande ²⁰ Yoab ndek nu sana: Kuga. Kiŋo nuŋe balewig le kumat tukunu ne kite pasa tumba ka gabat sunŋo sa ndawa. Ait mara ande ta maye ŋgina sulumba ²¹ nu ndek Etioŋianu piro

tango nuŋe wika kukulmba sana: Ne kaye ka kame mbolŋge wam prowe likaig ta ka gabat sunŋo kubeu tawe ŋgina le piro tango ta ndek Yoab tugum tanŋe loka pinderka kina.

²² Nu kina le Ahimas ndek dirnanga Yoab sana: Ye mata gabat sunŋo sota kanŋit. Ame wam ye mbolŋge prowa ndeta tanŋaig ŋgina le nu ndek tango ta sana: Ndanam tuku ne kambim tuku dirnan ndekate? Ame agan mayenu ne tamŋat ŋgina kande ²³ Ahimas maŋ lato sakina: Ye kanŋit ŋgina le Yoab ndek nu sana: Maye le kaye ŋgina.

Tanakina le Ahimas nu ndin dubimba kumba ka Yordan kule ma guton kumam kuerka pinderka kina ka Etioŋianu piro tango ta limba nu ambonŋa prona.

²⁴ David nu tumbran koranu fonde malaŋga sunŋo tugum tanŋe minyok minna le tumbran kulatkanu tango nu fonde ponŋa mbolŋge tinŋa mambilmba minna kande tango ande pinderka mbuna le kanŋermba ²⁵ nu wi kuenŋka gabat sunŋo sana: Tango ande pinderka mbate o ŋgina le gabat sunŋo ndek sana: Tango ndindo ndeta nu pasa mayenu tumba prote ŋgina.

Kile tango ta nu buk pro tumbran sunŋo ta patuna le ²⁶ tumbran kulatkanu tango ta mambilmba minna kande tango ande nu ŋgumnem pinderka minna le kanŋermba nu wi kuenŋka malaŋga kulatkanu tango sana: Ai si. Tango ande ŋgumnem pinderka mbate o ŋgina le gabat sunŋo nu pasa ta ismba sakina: Nu mata pasa mayenu tumba prote ŋgina.

²⁷ Kile tumbran kulatkanu tango maŋ wi kuenŋka sakina: Tango ambonŋa pinderka mbate nzi Sadok kiŋo nuŋe Ahimas suk ŋgina le gabat sunŋo ndek sakina: Nu tango mayenu ndo. Nu pasa mayenu tumba prote ŋgina.

²⁸ Ahimas pinderka pro tumbran pa-tumba gabat sunŋo kanŋermba nu tuku tumailam tanŋe truk ka sana: O gabat sunŋo, sine sinŋine Mbara Sunŋo tuku nyu te-dunŋube. Nane tango kuasmbi ne tesinam tuku bafunaig ta Sunŋonge kilmba sine tuku wai mbolŋge patikat le sinenŋe kile-ibenŋkig ŋgina.

²⁹ Tanakina le gabat sunŋo ndek Ahimas kusnana: Ye tuku kiŋo Absalom maye

minit e ngina le Ahimas nu lafumba sana: O gabat sungo, tanjo sungomba ngumbeyumba minaig le ye Yoabnge kukulyat le pinderka prowet. Ame wam kaig ta ye kanjer ndakit ngina le ³⁰ gabat sungo ndek nu sana: Ne ka o sinje tija ngina le Ahimas dirka ka kasom sinje tija.

³¹ Tanjana le Etiopianu tanjo ta pinderka pro gabat sungo sana: Yiye gabat sungo, ye pasa mayenu ne sanam prowet. Kuasmbi ne te-sinam bafuwaig ta Sunjonje kilmba ne tuku wai mbolnje patikat ngina.

³² Tanjaka sana le gabat sungo ndek nu kusnana: Ye tuku kiyo Absalom maye minit e ngina le piro tanjo ta ndek lafumba sana: O gabat sungo, wam kiyo naje mbol prowat ta naje ngueu mbal ne te-sinam sakade nane njakmba mbol tanjamba ndo prowa nga iduset ngina le ³³ gabat sungo nu pasa ta ismba ngamungal tatrunkina le nu tija fonde ponja wande ta sinam kumba ka tanje malmbika minna sulumba malmbi kuenka sakina: O yiye kiyo Absalom. Kiyo nyek o. Kiyo nyek o. O Absalom, yenje kumi ta maye. O yiye kiyo. Kiyo nyek o ngina.

19

Yoab nu David sawe likina

¹ Gabat sungo David nu Absalom tuku ninanka malmbika minna ta nane afu ka Yoab sanaig le ² kame kuasmbi njakmba gabat sungo David kiyo nuje Absalom tuku malmbika minna pasa ta ismba nane wamdus piti sungo tumba kame mbolnje ngueu mbal kile-ibenjkinaig gare gare ta kugatok ³ sinjindo kame mbolnje kua ka kiko njakrowanu sukmba tumbran sinam kinaig.

⁴ Ait ta mbolnje gabat sungo nu tawi tumba tumail songa ninanka malmbi kuenka sakina: O yiye kiyo Absalom. Kiyo nyek o. Kiyo nyek o ngina.

⁵ Tanjamba minna le Yoab ndek gabat sungo tuku wande mbol kumba David sawe lika sana: Ne wam kate ta naje kuasmbi njakmba kiko pileningit. Kite ait te mbolnje tanjo kame tenje ne turnumba ne tuku piyo kat naje kutu kat naje kileluka kilaig ta ⁶ ne tanjo kame ne tuku kume

purde ta pitaikate sulumba tanjo ne kasurnade ta sinzanjigit. Ne tuku manau ta ne naje tanjo kuasmbi naje gabat kame ta ake aganj tananj talaningit. Ye kila. Absalom kume ndaka sine njakmba kumig kande ne kile garenate kande. ⁷ Ne isa. Ne kile ndo tija kaye ka naje kame kuasmbi ndonj pasa-pasaka wam yoyoninga. Ye Sunjo tuku nyu mbolnje ne sanet. Ne tanjanda ta furir te mbolnje nane njakmba sili-siliwaig le ne piti sunjo tamngat. Piti ande tanjamba ne buk kanjer ndana ngina.

⁸ Yoab nu pasate denpurna le David ndek tija kumba ka tumbran fonde malanjambi tanje minyokina le nuje kame kuasmbi njakmba ismba nane pro nu laipmba manjurkinaig.

David nu luka Yerusalem kina

Israel kuasmbi yimyam kua ka sili-silimba nanjine tumbran tumbran kine likinaig sulumba ⁹ nanjine nanjine pasambi munju tuwe-tuwekinaig sulumba sakinaig: Gabat sunjo David minna sulumba sine kigraibkina le Filistia mbalnje sine kilmba njajo sigli ndakinaig. Kile nu Absalom ram kua ka tumbran tuguk kusrena. ¹⁰ Sine Absalom sinjine gabat sunjo minwa nga madigenj ta kame mbolnje nu balenaig le kumna. Ta tuku ndanam tuku sine tenenmba ake ndo minbe. Sine ka gabat sunjo David tumba probe nginaig.

¹¹ Tanjamba saka minnaig le gabat sunjo David nu ismba ndek pris Sadok le Abiatar tuku pasa pilmba sakina: Tale ye tuku pasa te tumba Yuda gabat kame tenenmba saningap. ¹² Tane ye tuku ndare tuma ta ndanam tuku nane Israel mbalnje tane Yuda mbal lukaka ye luka yiye wande mbol prowam tuku sayade. Tale ka tanjamba nane saningap ngina. ¹³ Tanjakina sulumba David man lato wam paguka sanikina: Tale ka Amasa tenenmba sawap. Sile ndare tuma ndindo. Yenje ne tumba Yoab tuku ma mbol pili le nenje ye tuku kame kuasmbi tuku gabat minamngat. Ye tanjandawi kande Kuatenje ye mapeye nda ngina. ¹⁴ Tanjamba David nu Yuda mbal tuku wamdus didikina le nane nu tuku

pasa pilmba sakinaig: Ne nanje kuasmbi ta njakmba kilmba Yerusalem prowap nginaig.

¹⁵ Tanjamba pasa pilmba Yuda kuasmbi sungomba nane kinaig ka Gilgal tumbranje kule make mbinje gabat sunjo prowa le te-temam tuku tair minnaig. Tanjanaig le David nu nuje kuasmbi ta kilmba ka Yordan kule mbol pronaig le ¹⁶ Gera kiyo nuje Simei nu pre pre Yuda mbal ndon David te-silikam Yordan kule mbol prona. (Simei nu Benyamin tuku tugu. Nu tuku tumbran tuguk Bahurim).

¹⁷ Simei nu Benyamin tuku kuasmbi 1,000 kilmba pronaig le Saul tuku piro tanjo Siba mata nuje kiyo kat nuje 15 piro tanjo 20 ta kilmba ka Yordan kule mbolnje gabat sunjo David tair minnaig.

¹⁸ Minnaig le gabat sunjo tuku kuasmbi pro kule make simnje tinjinaig le Simei tuku tanjo kuasmbi ta ndek kule pakarka gabat sunjo tuku gageu kile-temkam kinaig sulumba nane ndek gabat sunjo tuku piro tanjo ndo minam tuku sanaig.

David nu Simei mapena

Gabat sunjo nu kule pakarkam bafuna le Simei pro nu tumailamnje truk kina sulumba ¹⁹ nu sana: O gabat sunjo, o buk ne Yerusalem kusremba kina le ye ne mbolnje mbaren ta kile ne ye sinayumba ye tuku mbar ta njakmba gilainga. ²⁰ O gabat sunjo, ye uneken ta idusmba ye Israel mbal njakmba ngamuknje ye ambonga ne te-silikam prowit ngina.

²¹ Tanjakina le Abisai ndek sakina: Sine Simei balebe le kumwa. Nu o buk gabat sunjo Sunjonje madina ta kasurna ngina kande ²² David ndek Abisai le aba nuje Yoab sanikina: Tale ndanam tuku ye piti sam bafuwik. Tale ye ndon wamdus tuma kuga. Ye kile Israel mbal njakmba tuku gabat sunjo minamngit. Ki ait te mbolnje sine Israel inum balewe nda ngina sulumba ²³ nu ndek Simei sana: Ki am mbolnje ye ne sanet. Andenje ne balene nda ngina.

David nu Mefiboset make pilna

²⁴ David nu o buk Yerusalem kusremba kua kina ait ta mbolnje Saul wa nuje Mefiboset nu sagka minna ka ka David luka

prona. Tanjana le Mefiboset nu mata pro gabat sunjo David te-silikina.

²⁵ Mefiboset nu Yerusalem kusremba ka gabat sunjo tugum prona le nu ndek nu kusnana: Mefiboset, ne ndanam tuku ye dubiyumba kine ndakina ngina le ²⁶ nu ndek lafumba sana: O gabat sunjo, ye kupe pagliskinaik ta ne kila. Ne Yerusalem kusrena le ye yije piro tanjo sawen. Ye tuku donki ande tumba kuaneka le ye ta mbol minyoka gabat sunjo dubimba kangit ngen kande nu ye yabriyumba kua ka ²⁷ ne tugum kumba ne yabrinina sulumba ye tuku nyu njayo silina. O gabat sunjo, ne Sunjo tuku enel tanan. Ne wam ndan ye mbol kam ndeta ka. ²⁸ Ne yije kuasmbi mam tuku ndare kame ta njakmba bale farkam kumu ta ne ye mapeyina le ye ne tuku wande mbolnje isukusmba minen. Ta tuku ye man agan inum sa ngam mbulit ngina.

²⁹ Tanjakina le gabat sunjo ndek nu sana: Ta maye. Ne pasa sakat le isit. Tale Siba ndon Saul tuku kilke ta walmba kilap nga sana kande ³⁰ Mefiboset ndek gabat sunjo sana: Tanjaig. Sibanje njakmba kilwa. Ne man luka prowat le ye ta tuku gare-gareket ngina.

David nu Barsilai make pilna

³¹ Barsilai nu Rogelimnu Gilead ma tugu mbolok. Nu mata pro gabat sunjo ndon Yordan kule pakarkam saka ndekina. ³² Barsilai nu saibo pile mayemba yar 80 njak minna. Nu maror tanjo ande. O buk gabat sunjo Mahanaim tumbranje minna le nu nyamaganmbi turna.

³³ Kile gabat sunjo ndek nu te-silika sana: Ne ye ndon Yerusalem kumba ye suk ne kulatki ngina kande ³⁴ Barsilai nu tuku pasa ta lafumba sana: O gabat sunjo, mine minemba ye kumamngit. Ta tuku ye ne dubinumba Yerusalem kine nda. ³⁵ Ye kile yar 80 njak. Ye ame wam gare-garekam tuku ta kamus ndawet. Ye isukusmba kule nyet ta mata kualenu kamus ndawet. Ye kilba mata tukulok. Tanjo pino kupesmba mune ulwaig ta ye isam kumu kuga. Ta tuku ye ne dubinumba ka ne minde bada tine nda. ³⁶ Ne ndanam tuku ye mbolnje manau mayenu kam bafute?

Ye ne ndon kule pakarka kumba ne kusrenumba ³⁷ luka ka yiye tumbranḡe ina mam kumnaig le ḡgukigeḡmbi tanḡe ye kumi le ḡgukuwaig ḡgina sulumba sakina: Ye tuku kiḡo Kimam minit te. Nu ne dubinumba kuwa le ne ame agaḡmbi nu turam kande ke ndo ka ḡgina.

³⁸ Tanakina le gabat sunḡo ndek pasa lafumba sana: Ta maye. Kimam ye tumba kaḡgit. Ne ame wam nu mbol ki ḡga saka ta ye kaḡgit. Ame agaḡ nu tambim tuku saka ta ye tambimḡgit ḡgina.

³⁹ Tanakina sulumba gabat sunḡo nuḡe kuasmbi ḡakmba kilmba nane Yordan kule pakarka sim kumba gabat sunḡo ndek Barsilai mumumba nyaro tuna le nu luka nuḡe tumbran kina.

⁴⁰ Gabat sunḡo nu kule pakarka sim kina le Yuda tanḡo pino ḡakmba Israel tanḡo pino afu turmba nu ndon kinaig. Kimam mata gabat sunḡo ndon kina. Tanamba nane kinaig ka Gilgal tumbran pronaig.

Nane Israel mbal Yuda mbal ndon kualeyaukinaig

⁴¹ Kile Israel mbal ḡakmba pro gabat sunḡo David sanaig: O gabat sunḡo, ndaḡam tuku siḡgine tira kame Yuda mbal nane sine Israel mbal yabusiḡmba ne naḡe gageu naḡe kuasmbi ta ḡakmba kiletemkam tuku Yordan kule mbol kinaig ḡginaig kande ⁴² Yuda tanḡo ḡakmba pasa lafumba sakinaig: Gabat sunḡo nu siḡgine tugu ndindo ndo. Ta tuku sine maḡau ta kig. Ndaḡam tuku tane sine tuku gubraḡiḡig? Gabat sunḡo nu sine agaḡ inum siḡge ndakat ḡginaig le ⁴³ Israel mbal nane pasa lafumba sakinaig: Sine Israel mbal tugu 10 ḡak. Tane Yuda mbal tugu ndindo ndo. David nu tane tuku tugu ḡgaig ta son ta nu sine ḡakmba tuku gabat minwa. Ta tuku tane ndaḡam tuku sine ake agaḡ taḡaḡ talasiḡig? Gabat sunḡo tumba luka te prowam tuku wamduḡ ta sineḡge tugu pilḡeḡ ḡginaig.

Tanakinaig kande nane Yuda mbal pasambi kualeyauka Israel mbal kileibeḡkinaig.

20

Seba nu David te-siwam bafuna

¹ Tanḡo ḡayonu ande Bikri kiḡo nuḡe Seba nu nane ndon Gilgal tumbran tanḡe minna. Tanḡo ta nu Benyamin tuku kuasmbi.

Nane kualeyauka minnaig le Seba ndek tabil fitka wi kueḡka sakina: Tane David kusrewap. Sine Yesi kiḡo nuḡe David tuku kuasmbi kuga. Tane Israel tanḡo ḡakmba tiḡa tanḡine tumbran tumbran kine likap ḡgina le ² Israel tanḡo ḡakmba pasa ta ismba tiḡa David kusremba Seba dubimba kinaig. Tanamba kinaig le nane Yuda kuasmbi ndo David kumnemḡge minnaig sulumba Yordan kule kusremba nu dubimba ka Yerusalem pronaig.

³ Nane Yerusalem pronaig sulumba David ndek nuḡe wande sinam kumba ka pino kame 10 gabat sunḡo tuku wande kulatkam tuku kusrekina ta kilmba wande ande serniḡmba tanḡo afu madiniḡgina le nane kulatka minnaig. Tanamba nu pino kame ta nyamagaḡ agaḡ ndende niḡmba maḡ nane ndon kinye ndakina. Nane ake pino kuembol taḡaḡ wande ta mbolḡge minmba ma ma saibo patika kume likinaig.

⁴ Kile David ndek Amasa wika sana: Ne kaye ka Yuda tanḡo ḡakmba wika kilemaḡgurka aspile nane ḡakmba kilmba ye tugum te prowap ḡgina le ⁵ nu kina ka Yuda mbal wike lika minna ma ma gabat sunḡo nu lunu tuku ait tuna ta lina. ⁶ Limba pitik pro ndana le gabat sunḡo ndek Abisai sana: Absalomḡge sine buk piti sunḡokanu siḡgina ta kile maḡ Sebaḡge piti sunḡokanu siḡgamḡgat. Ta tuku ne braiḡ yiḡe kame kuasmbi ta kilmba Seba yokermba ka biye tiwap. Kuga ta nu nuḡe kuasmbi ta ndon kua ka tumbran fonde kareḡnu ande sinam kuwa le sine nu te nda ḡgina.

⁷ Tanakina le Abisai ndek Yoab tuku kame kuasmbi gabat sunḡo kulatkanu kuasmbi kame tanḡo ḡakmba kilmba Yerusalem kusremba Seba yokeram kinaig.

⁸ Nane kinaig ka Gibeon ndame sunḡo tugum ta pronaig le Amasa pro nane kilesiglikina. Yoab nu kame tuku minde piye agaḡ silikina sulumba nuḡe kame baḡi tumba niḡgot sirmba let mbol kusmba nu ndek Amasa tugum kina le kame baḡi ta limba kilke mbolḡge ndekina. ⁹ Tanana le Yoab ndek Amasa sana: O tira, ne maye

minit e nga nu wai ndinammbi Amasa tuku minje ngue biyamba nu mumuwet mumuwet nga ¹⁰ wai najammbi kame bagi kilke mbolnje ngumnem ngumnem tina ta Amasa nu katese ndana. Kile Yoab nu kame bagi tamba Amasa fungul sambrina le sina goka kilke mbol ndeka kummba maninkina.

Yoab nu Amasa balena sulumba nu mambo nuje Abisai ndon Seba yokermba te-dubinaig le ¹¹ Yoab tuku kame tanjo ande nu Amasa tuku mindesin tugum tanje tin minmba wi kuenka sakina: Tane David le Yoab tuku kuasmbi kande ka Yoab dubiwap ngina.

¹² Amasa tuku mindesin ta ndin ngamu tanje ndarenje ndo songa minna le kame kuasmbi promba mindesin ndin tukulmba minna le nane riringa tinginaig le Yoab tuku kame tanjo ta kanjermba mindesin ta didika ndin makembi kumba tawimbi kaina. ¹³ Tanjamba nu Amasa tuku mindesin ndin kusremba ngannginmba pilna le kame kuasmbi Yoab dubimba Seba te-dubimba kinaig.

¹⁴ Seba nu Israel ma tugu njakmba kusreka kina ka Abel-Bet-Maka tumbran pronan le mam nuje Bikri tuku kuasmbi nane nu dubimba tumbran sinam kinaig. ¹⁵ Tanjanaig le Yoab tuku kuasmbi pro Seba tumbran te sinam ket nginaig le ismba nane tumbran ta te-kornaig sulumba afu nane tumbran fonde tugumnje kilke manjurkinaig le binj tingina le nane ta mbolnje tinga kame bunaig le afu nane tumbran fonde ta sambriwam tago-tagomba minnaig.

¹⁶ Tumbran tanje pino ande minna. Pino ta nu wamdus kuyar mayenu njak. Nu ndek tumbran fonde ponja Yoab tuku kuasmbi wika saningina: Tane isap. Kape ka Yoab sawap le ye tugum te ilwa. Ye nu ndon pasa njak ngina le nane ka Yoab sanaig le ¹⁷ nu pino ta tugum kina le nu kusnana: Ne Yoabnje e ngina le nu lafumba sakina: Au. Yenje ngina le pino ta nu ndek sana: O tanjo sunjo, ye pasa ande sani le isa ngina le Yoab ndek sakina: Ta maye. Saka le ye isi ngina.

¹⁸ Tanjakina le pino tanje ndek tenjenmba Yoab sana: O buk nane tenjenmba sakanu.

Ne piti njak kande ne Abel tumbran kaye le Abel mbalnje ne tuku piti ta te-tiwamngai nganu. ¹⁹ Sine tuku tumbran sunjo te mayenu ndo tumbran afu Israel kilke mbolnje mine likade ta liningit. Sine tuku mine bafuknu. Sine Israel mbal tuku gabat sunjo tuku minje kumnemnje mineg. Tumbran te Sunjonje kulatkate ta ne ndanam tuku sine tuku tumbran te njayo siliwam bafute ngina.

²⁰ Tanjaka sana le Yoab nu lafumba sakina: Ye tane tuku tumbran te njayo siliwanda. ²¹ Sine tanjo ndindo ndo biye tiwam prowig. Tanjo ta nyunu Seba. Nu Bikri kinjo nuje. Nu Efraim ma taknu mbolnje minna ta nu buk tanjo kame kile-manjurka gabat sunjo David te-siwam sakina. Ta tuku tane Seba tumba sine singap le sine tane tuku tumbran kusremba kangig ngina le pino ta ndek Yoab sana: Ta maye. Sine tanjo ta njinfok kat purmba gabatnu te-bukngube le fonde lukamba kilim kuwa le ne kanjeramngat ngina.

²² Tanjakina sulumba pino ta kumba ka tumbran tanjo kame ndon sakina le isnaig. Ismba nane kinaig ka Seba njinfoknu kat purmba te-buknginaig le fonde lukamba kilimnje Yoab tugumnje ndekina le nu ndek tabil fitkina le kame kuasmbi njakmba tumbran kusremba sili-silimba kinaig le Yoab ndek luka gabat sunjo sota Yerusalem kina.

David tuku piro gabat kame

²³ Yoab nu Israel kame kuasmbi njakmba tuku gabat sunjo minna.

Yehoyada kinjo nuje Benaya nu David kulatkanu kuasmbi tuku gabat minna. (Nane kuasmbi ta Keret le Peret mbal).

²⁴ Adoniram nu David tuku piro mbal tuku gabat.

Ahilud kinjo nuje Yehosafat nu waje kuyaram tuku piro kulatkina.

²⁵ Seva nu David tuku waje kuyaranu tanjo.

Sadok le Abiatar nale pris pirokinaik.

²⁶ Yairnu tanjo Ira nu mata David tuku pris pirokina tuku tanjo ande.

21

Gibeon mbal nane Saul tuku mbar lafunaig

¹ David nu gabat sungo minna le guba sungo prona le yar kenmba ma tugu njakmba nyamagan tuku fagkinaig tukunu David ndek Sungo sana: O Sungo, piti te ndanam prote ngina le Sungo ndek nu sana: Piti prote te tugunu tejenmba. Gabat sungo Saulnge o buk Gibeon mbal sungomba bale farkina le nane tuku ndare ta Saul tuku kuasmbi kile pasokate ngina. ² Tanjakin le David ndek Gibeon mbal wikina le pron-aig. (Gibeon mbal nane Israel tugu kuga. Nane Amornu. Israel mbalnge o buk nane ndon pasa katmba wamdus ulendimba nane mapekam tuku sakinaig ta Saulnge pasa ta pitaimba Israel le Yuda mbal ndo Israel ma tugu mbol minwaig nga Gibeon mbal sungomba bale farkina).

³ Kile David ndek Gibeon mbal ta kusnaningina: Sine tane mbol mbargen ta kile ye tane ndon te-tiwamngit. Tanjawi le tane Sungo tuku kuasmbi te nyaro ningap ngina le ⁴ nane ndek David sanaig: Piti ta sine ngamuknge Saul nuje kuasmbi ngamuknge minit. Piti ta tane silwa ndametin ko gol ndametinmbi te-tiwam kumu nguga. Sine Israel tanjo afu mata bale fare nda nginaig le David ndek saningina: Ata. Ye ame manau tane mbol ki ngina le ⁵ nane lafumba sakinaig: Saul tuku wamdus ta nu sine njakmba njaigo siglika tumbran tumu pilwa le Israel mbalnge ndo minam tuku idusna. ⁶ Ta tuku ne Saul tuku ndare mbolnge tanjo 7 madiniimba singa le sine nane kilmba ka gabat sungo Saul nuje tumbran tuguk Gibeon kumba ka tanje Sungo am mbolnge muli njinfok panningbe le kumwaig nginaig. Tanjakin le David ndek nane saningina: Ta maye. Ye tanjawanngit ngina.

⁷ David nu o buk Sungo tuku nyu mbolnge Yonatan ndon pasa katnaik tukunu nu pasa ta idusmba Yonatan tuku kinjo nuje Mefiboset mapemba nu tumba Gibeon mbal nda ningina. ⁸ Nu Armoni le Mefiboset wau nuje ande ta kilmba nane ningina. (Tango ar ta Saul tuku kinjo kame. Nale Aia kulim nuje Rispange kile-patike tuna).

Tanjamba David nu Saul kulim nuje Merab tuku kinjo 5 ta turmba kilmba nane ningina. (Meholanu tanjo Barsilai kinjo nuje Adriel nuje Saul kulim nuje Merab tumba kinjo kame 5 ta kile-patikina).

⁹ David ndek tanjo 7 ta kilmba Gibeon mbal ningina le kilmba ka tabe mbol kinaig sulumba ka Sungo am mbolnge tanjo 7 ta muli njinfok panningmba taikinaig le njakmba kumnaig. Piro mbolnge wit magekinaig le tanjo nane wit kilmba minnaig le wam ta kinaig.

¹⁰ Kile tanjo ar kumnaik ta tuku ina nakile Rispa ndek tawi urfunu afu kilmba ka tabe mbol tanje baibai ande pilmba nu ka sinam tanje minmba aganmor nguikoknge ko sar umanngenge mindesin ta nyubekaig nga ki mindek furir mindek mindesin ta kulat magekina le ma ma sawe tuku ait prona.

¹¹ David nu Rispa wam kina ta sanaig le ismba ¹² nu ndek Gilead ma tugu Yabes tumbran kina ka Saul le Yonatan tuku isu kilna. (O buk Filistia mbalnge Gilboa tabe mbolnge balenikmba nale tuku mindesin kilmba ka mangurkanu ma Bet-Sanngenge taikinaig le Yabes mbalnge ka isu ta kua-yarkumba kinaig).

¹³ Kile David ndek nuje piro tanjo saningina le Saul le Yonatan tuku isu ta kilmba tanjo 7 Gibeon mbalnge kilmba njinfok panninginaig ta tuku isu ta ulendimba kilmba kinaig ka ¹⁴ Sela tumbran Benyamin tuku ma tugu tanje Saul le Yonatan tuku isu kilmba Saul mam nuje Kis ngukinaigmbi tanje ngukinaig sulumba gabat sungonge wam paguniimba saningina ta kumumba kinaig. Wam kame ta denpurmba kile nane Sungo yabannginaig le nu nane tuku yaban pasa ismba sakina le piro mbolnge nyamagan man kumuninginaig.

Israel kame mbal nane Filistia tanjo sugo sugo bale farkinaig

¹⁵ Tanjamba minnaig ma ma kame man Filistia Israel ngamuknge tumba tingina le David ndek nuje kame kuasmbi kilmba Filistia mbal ndon kame bunaig. Kame bumba minnaig ma ma David buk matuk

kina le ¹⁶ Filistia tango ande nyunu Isibibenob nu pro David balewam bafuna. Isibibenob nu tango sugo sugo ta tuku ndare ande. Nu tuku mbanduwan gabatnu ta ainmbi wakeiwanu. Pitinu ta 3 kilo lina. Nu kame bagi kitek tumba likina. ¹⁷ Nu David balewam bafuna le Abisai pro David te-simba Filistia tango sungo ta ndonj kame bumba nu balena le kumna. Tanjana le David tuku kame kuasmbi pro nu sanaig: Sine kamenu kab kande ne manj sine dubi ndaka. Ne sine Israel mbal tuku bulu tanjan kilnasingit ta kupe serikat nginaig le David nu nane ndonj pasa katmba sakina: Ye manj kame mbol kine nda ngina.

¹⁸ Minnaig ma ma Israel mbal manj kinaig ka Gob tumbranngge nane Filistia mbal ndonj kame bunaig. Kame ta mbolngge Husanu tango Sibekai nu mata tango ndare sugo sugo ta tuku ande nyunu Saf balena le kumna.

¹⁹ Mara ande nane Israel mbal manj kinaig ka Gob tumbranngge Filistia mbal ndonj kame bunaig le Betlehemnu tango Yair tuku kinjo nuje Elhanan nuje mata tango ndare sugo sugo ta tuku ande nyunu Goliat balena le kumna. Goliat nu Gatnu. Nu tuku sibugi ta sunjokanu piti njayo.

²⁰ Mara ande nane manj kinaig ka Gat tumbranngge kame bunaig. Tumbran tanje tango ndare ndui ta tuku ande minna. Tango ta nu sunjokanu kuen njayo. Nu tuku wai nyigrinj ta 12 kupe nyigrinj mata 12.

²¹ Tango ta ndek nane Israel mbal maim maim pasa saningina le Yonatanngge tango ta balena le kumna. (Yonatan nu David aba nuje Sama tuku kinjo nuje).

²² Tango bailkamba ta nane Gatnu tango sugo sugo nane tuku ndare. Nane David tuku kuasmbingge bale farkinaig.

22

David nu Sunjonngge sinzanja ta tuku garegarekina

(Mune 18)

¹ Sunjonngge David Saul tuku wai mbolngge ngueu mbal njakmba tuku wai mbolngge teluka tina le nu Sunjo tuku nyu te-dunja mune te ulna.

² Ye piti sinamngge minet ta Sunjo nu fonde karenju tanjan ye tumba koryate.

³ Nu ndame kune tanjan ye ka sinam tanje kuirket.

Nu kandim tanjan ye kigraibkate le ngueu mbalngge ye njayo sili ndayade.

Nu ye kigraibkate le ye mine mayewet.

⁴ Sine Sunjo tuku nyu te-dunngube.

Ye nu wika yabanjet le nu ye ngueu mbal tuku wai mbolngge te-luka tate.

⁵ Yu mbalo sugo sugo tinja ye kaiyam bafude tanjan nane ye njayo siliyam bafunaig.

⁶ Nane ye tumba muli-muliyinaig le ye kume dirmba ⁷ wamdus piti njak minmba yije Mbara Sunjo ye turyuwa nga wiken le nu nuje tukul wande mbolngge ye tuku wi ta isna.

⁸ Tanjamba Kuate nu nane tuku gubrana le kilke samba buru-burukina.

⁹ Nu tuku fumbe burok kumam pa guwa prona.

Mingge kumam pa sunjo krajer-krajerka tui fat tanjan pirsiparsinaig.

¹⁰ Nu samba malanga talka gau dabuk dabuk mbol tinja ndekina.

¹¹ Nu enjel mbol minyokina le bubre pinderka kinit tanjan fumba tumba ndekina.

¹² Ma furir sunjo sawe ma kimkanu suk nu tumba songina le ¹³ telinj sana le ma kiljamba ndekina.

¹⁴ Tanjana le Sunjo samba mbolngge kuaila fudukate tanjan kuenka sakina le ¹⁵ ma telinjmba tui fat tanjan ngueu mbal ninde farna le kua ka sili-silinaig.

¹⁶ Sunjo nu ngueu mbal tuku gubra kagli firka nane saningge likumba mingembi bubre fitkina le yu paraka yu sinamok aganj ta njakmba kilim kinaig.

¹⁷ Tanjanaig le Sunjo nu wai sirmba ye teluka tina.

¹⁸ Ngueu mbal sangriknu ye te-ibenjam bafunaig le Sunjo nu ye te-luka tina.

¹⁹ Ye piti sunjomba njak minen le nane pro ye ndonj kame bunaig ta Sunjo nu ye kusre ndayina.

²⁰ Nu ye tuku garena tukunu nu ye teluka tina le ye mine mayewen.

21 Ye maṅau tiṅreknu ndo dubimba minen le nu lafumba wam mayenu ye mbol kina.

22 Ye Sunḡo tuku tukul pasa ndo dubiwen sulumba Kuate ṅgumne ndawen.

23 Ye nu tuku tukul kame mara mindek idus timba dubiniṅmba minmba nu tuku pasa pitai ndawet.

24 Ye nu tuku am mbolṅge purfeṅnu minmba une maṅau ke ndaken.

25 Ta tuku Sunḡo nu ye tuku maṅau ta lafumba maṅau mayenu ye mbol kina.

26 O Sunḡo, sine ne kusre ndanube ta ne mata sine kusreke nda.

Sine maṅau purfeṅnu ndo kumba minbe ta ne maṅau mayenu ndo sine mbol kate.

27 Sine mbar maṅau kumba minbe ta ne lafunu ṅayonu sine siṅgit.

Sine maṅau tiṅreknu ndo dubibe ta ne lafunu maṅau tiṅreknu sine mbol kate.

28 Sine siṅgine nyu yabukube ta ne sine kile-luka kilit.

Sine siṅgine nyu payamkube ta ne sine tuku nyu kile-ibenḡkamṅgat.

29 O Sunḡo, ne ye tuku bulu taṅaṅ ma furir pitaite.

30 Ne ye sinzanya le ye ṅgueu mbal tuku fonde kareṅnu lukamba nane kile-ibenḡkamṅgit.

31 Kuate tuku maṅau purfeṅnu ndo. Pasa nuṅe ta tiṅreknu ndo.

Nu kandim taṅaṅ nuṅe mbal ki-graibkate.

32 Sunḡo nu Mbara ndindo. Nu ndo ndame kune sunḡo taṅaṅ sine kilmba korsṅgit.

33 Kuate nu ye kuirkam tuku ma mayenu. Nu ye kambim tuku ndin mayenu fuṅgit.

34 Nu ye tuku kupe saṅgri pilete le ye saṅgri tiṅga kinenumet.

35 Nu ye tuku wai saṅgri pilete le ye tui kareṅnu didiket.

36 O Sunḡo, ne ye sinzanyumba naje kandim saṅgrinu ye sumba kaiyate le ye nyu ṅak minet.

37 Ne ye ndin mayenu tumyate le ye kupe basleṅga bari ndaṅget.

38 Ye ṅgueu mbal kogronḡka ṅakmba kilmba ṅaigo siglike suluwen le 39 nane gororomba ye tuku kupe tugum taṅge ndekinaig.

40 Ne ye saṅgri pileyina le ye kame mbolṅge ṅgueu mbal ṅakmba kile-ibenḡken.

41 Ne ye sinzanyina le ṅgueu mbal ṅakmba kua ka sili-silinaig le ye nane kilmba ṅaigo sigliken.

42 Nane wikinaig ta andeṅge nane kile-luka kile ndakina.

O Sunḡo, ne mata nane ismba nda isanu sukna.

43 Ye nane kilmba tidonḡ firfirken le nane kukedu suk pronaiḡ.

44 Israel mbal afu nane ye ndonḡ kame bumba ye te-ibenḡyam bafunaig le ne ye te-luka tumba nane tuku gabat madiyina.

Taṅgo pino buk nane ye gilai ta nane kile ye tuku miṅge kumnemṅge minig.

45 Rawe mbal ye tugum promba dagol tidronḡa lokade. Nane ye tuku pasa ismba dubide.

46 Nane naṅgine tumbranḡ fonde kareṅnu ṅak ta kusreka kuru-kuruka ye tugum prode.

47 Sunḡo nu abo tugu ṅak. Nu ye tuku ndame kune sunḡo taṅaṅ ye tumba kaiyate. Kuateṅge ye te-luka tina. Ta tuku sine nu tuku nyu te-duṅgube.

48 Nu ṅgueu mbal ṅakmba kile-ibenḡka ye sinzanyate le nane ṅakmba ye kumnemṅge minig.

49 Yiṅe ṅgueu mbal ṅgamukṅge nu ye kor mayeyate.

O Sunḡo, ne yiṅe ṅgueu mbal ṅgamukṅge ne ye kigraibka ye sinzaṅ mayeyina sulumba ne ye madiyumba nane tuku gabat pilna le minet.

50 Ta tuku ye kile kasomok mbal tuku am mbolṅge gare-gareka ne tuku nyu te-duṅget.

51 Kuate nu ye gabat sunḡo mini ṅga madiyina.

Mara mindek nu ye turyina le ṅgueu mbal ṅakmba kile-ibenḡken.

Nuṅe raṅgun mayenu kume pur maṅau mara mindek ye mbolṅge yiṅe ndare

mbolŋge tuturmba minmba minamŋgat.

23

David tuku wam pagu pasa

¹ Pasa te David tuku wam pagu pasa.

Ye David Yesi tuku kiŋo nuŋe yeŋge wam pagu pasa te saket. Yakob tuku Mbara Sunŋo Saŋgri Nayo nuŋge ye gabat sunŋo minam tuku madiyina le taŋgo ŋakmba tuku am mbolŋge ye nyu sunŋo ŋak minet. Ye mune magenu sunŋomba Israel mbal nindam tuku kuyarke liken. Ye yiŋe pasa tukulmba teŋenmba saket.

² Sunŋo tuku Guwaŋge ye sayate le pasa kukliwet.

Nuŋge ye tuku miŋge tumba tane wam pagutiŋgit.

³ Israel mbal tuku Mbara nu ndame kune sungokanu taŋaŋ sine kilmba kaisiŋgit. Nu teŋenmba ye sayina.

Gabat sunŋo nu Kuate kumnemŋge minmba maŋau tiŋreknubi taŋgo pino kulatkate ta ⁴ nu ki kitek prowam tuku ma tugu ramba gau purfemba ki bulungate taŋaŋ. Nu ki promba mbai ŋgislu aŋga waŋe mbol liŋleŋkanu taŋaŋ.

⁵ Sunŋoŋge ye tuku ndare tuturmba kaŋgat ta nyaro niŋguwa.

Nu o buk ye ŋak wamdus ulendimba pasa katna ta nu pasa ta mbile nda.

Nu mara mindek nuŋe ranŋun mayenubi ye saŋgri pileyate le ye mine mayewet.

⁶ Taŋgo ŋaigonu ta Kuatenŋge muli ago ŋak taŋaŋ kilmba kile-pankamŋgat.

Taŋgo andeŋge muli ago ŋak ta nuŋe waimbi biye nda.

⁷ Nu muli ago ŋak ta mbanimbi silimba ka pasokam tuku ma mbolŋge maŋgurka pa dikŋguwa le ugmba tatrukamŋgat.

David tuku kame gabat sugo keŋmba

⁸ David tuku kame gabat sugo sugo tuku nyu kat naŋgine ta teŋenmba.

Yoseb Basebet nu kame gabat sugo keŋ ta tuku amboŋganu gabat. Taŋgo ta nu Takemon mbal tuku ndare. Ait ande nu kame mbolŋge mbanduwaŋ biyimba kame bumba ŋgueu mbal 800 bale farkina le kumnaig.

⁹ Nu dubiknu ta Dodo kiŋo nuŋe Eleasar. Eleasar nu Aho mbal tuku ndare. Nu mata David tuku kame gabat sugo keŋ ta tuku ande. Ait ande nu David ndoŋ minna sulumba Filistia mbal kame tuku maŋgurka minnaig le nale ndek Filistia mbal ta kame tuku kile-saika minnaik. Taŋanaik le nane promba kame bunaig le Israel mbal ŋakmba kua ka sili-silinaig le ¹⁰ Eleasar nuŋe ndo tiŋga Filistia mbal ndoŋ kame bumba kina ka ka nu matuk kumba wai kume tirina ta nu kame bagi kusre ndana. Ait ta mbolŋge Sunŋoŋge Filistia mbal kile-ibenkina le Israel mbal kua ka sili-silinaig ta nane maŋ luka Eleasar tugum promba Filistia mbal kume farnaig ta tuku ŋgaro yubenŋam tuku minde piye agaŋ ta paske likinaig.

¹¹ David tuku kame gabat sugo keŋ ta tuku inum ta Agi kiŋo nuŋe Sama. Taŋgo ta Hararnu. Ait ande nane Filistia mbal pro Lei tumbranŋge piro ande tugumŋge kame tuku kuaneka tiŋginaig le Israel mbal nane kaŋgerka kua kinaig. ¹² Taŋanaig le Sama nu kua kine ndaka nu piro sinam taŋge tiŋga nane Filistia mbal kilke ta tubekaig ŋga kame tiŋga Filistia mbal ta bale farna. Ait ta mbolŋge Sunŋoŋge Filistia mbal ŋakmba kile-ibenkina.

¹³ Mo ait mbolŋge Filistia tuku kame kuasmbi afu pro Refaim ma guton taŋge kame tuku kuaneka minnaig le David nu Adulam tuku ndame burok sinam taŋge minna le nu tuku kame gabat sugo keŋ ta nu tugum pronaiŋ. ¹⁴ Taŋanaig le David nu tabe poŋga nuŋe fonde kareŋnu sinam kumba ka taŋge minna le Filistia mbal buk Betlehem tumbran tinaig. ¹⁵ Tinaig le David ndek nuŋe tumbran idusmba kule parana sulumba sakina: Ye kumba ka Betlehem tumbran fonde malaŋgambi kule burok sinamŋge kule bulbulmba prote ta ye nyam parayate ŋgina. ¹⁶ Taŋakina le nane gabat sugo keŋ ta tiŋga kinaig ka Filistia mbal Betlehem kulatka minnaig tambik ri ndamba nane ndoŋ kame bumba ka sinam ka David kule burok sakina ta kunymba tumba pro David tunaig kande nu nyam mbulmba kule ta tumba Sunŋo tuku atraukina sulumba ¹⁷ ndek sakina: O Sunŋo, ye kule te nyi ta taŋgo kame te

tuku ndare nyanu taŋaŋ. Nane kumam tuku ndin mbolŋge kagig ka kule kunymba prowaig ŋgina. Taŋakina sulumba nu kule ta nyam mbulmba atraukina.

Gabat sugo keŋ ta nane taŋamba ndo maŋau ke likinaig le Israel mbal ŋakmba nane tuku saka minnaig.

David tuku kame gabat afu

¹⁸ Yoab mambo nuŋe Abisai nu kame gabat saŋgriknu 30 ta tuku gabat naŋgine. (Nale tuku ina nakile Seruya). Ait ande Abisai nu nuŋe mbanduwaŋ tamba ŋgueu mbal 300 kilmba bale farna le kumnaig tukunu nu taŋgo 30 ta ŋgamukŋge nu taŋgo nyu ŋak minna. ¹⁹ Taŋamba minmba nu nane tuku gabat mayok kina ta nu kame gabat sugo keŋ ta kumnemŋge minna.

²⁰ Yehoyada kiŋo nuŋe Benaya nu mata kame taŋgo ande nyu ŋak minna. Benaya nu Kabselnu. Nu kuru kuru ndaka ŋgueu mbal suŋgomba bale farkina sulumba Moabnu kame taŋgo nyu ŋak armba turmba bale farkina le kumnaik. Bidu tiŋga ma tido pilna ait ta mbolŋge nu burok ande sinam kumba ka laion ande balena le kumna. ²¹ Taŋamba ait ande nu ka Isipnu taŋgo suŋgo ande te-silikina. Taŋgo ta nu nuŋe mbanduwaŋ biye ŋak minna le Benayaŋge mbanduwaŋ yaimba tumba nu balena le kumna. ²² Benaya nu maŋau taŋamba ndo ke likina sulumba nu gabat 30 ta tuku ande minna. ²³ Nu nane ŋgamukŋge nyu ŋak minna ta nu kame gabat sugo keŋ ta kumnemŋge minna.

²⁴ Kame gabat 30 ta tuku nyu kat naŋgine ta teŋemba.

Ande Asahel nu Yoab tuku mambo nuŋe. Ande Elhanan nu Betlehemnu. Mam nuŋe Dodo. ²⁵ Sama le Elikale Harodnu. ²⁶ Heles nu Paletnu. Ira nu Tekoanu. Mam nuŋe Ikes. ²⁷ Abieser nu Anatotnu. Mebunai nu Husanu. ²⁸ Salmon nu Ahonu. Maharai nu Netofanu. ²⁹ Heleb nu mata Netofanu. Mam nuŋe Bana. Itai nu Gibeau Benyamin ma tugu mbolok. Mam nuŋe Ribai. ³⁰ Benaya nu Piratonnu. Hidai nu Gas ma gutoŋ mbolok. ³¹ Abi-Albon nu Arbatnu. Asmafet nu Bahurimnu. ³² Eliaba nu Salbonnu. Yasen tuku kiŋo kat nuŋe mata nane ŋgamukŋge minnaig. Taŋgo ande nyunu Yonatan nu mata nane

ndoŋ minna. ³³ Samat nu Hararnu. Ahiam nu Hararnu. Mam nuŋe Sarar. ³⁴ Elifelet nu Makanu. Mam nuŋe Ahasbai. EIAM nu Gilonu. Mam nuŋe Ahitofel. ³⁵ Hesro nu Karmelnu. Parai nu Arbnu. ³⁶ Igal nu Sobanu. Mam nuŋe Natan. Wa nuŋe Hagri. ³⁷ Bani nu Gadnu. Selek nu Amonnu. Naharai nu Berotnu. Nu Yoab tuku kandim agaŋ ndende kugrakanu taŋgo. ³⁸ Ira le Gareb nale Itranu. ³⁹ Uria nu Hitnu. Nane ulendimba taŋgo 37 minnaig.

24

David nu Israel mbal Yuda mbal pilenŋga burke likina

¹ Ait ande Suŋgo nu Israel mbal tuku gubrana le nu nane Davidŋge piti niŋguwa ŋga nu sana: Ne kumba Israel taŋgo pino Yuda taŋgo pino ŋakmba pileniŋmba burke lika ŋgina.

² Taŋakina le David ndek nuŋe kame gabat Yoab wam pagumba sana: Ne tiŋga naŋe gabat kame kilmba ka singine kuasmbi Israel taŋgo pino ŋakmba burkap. Tane Israel ma tugu ŋakmba mbol kape sulumba Israel taŋgo pino burkap le ye taŋgo giganmba minig ta katesewi ŋgina le ³ Yoab ndek lafumba nu sana: O gabat suŋgo, naŋe kuasmbi Israel mbal Suŋgoŋge sinzaŋniŋguwa le taŋgo pino puluka tugeka suŋgomba prowaig ŋga iduset ta kile ne ndaŋam tuku taŋgo pino burkam sakate? Wam ta mayenu ndo kuga ŋgina kande ⁴ gabat suŋgo nu Yoab nuŋe gabat kame piro ta kuwaig ŋga dirnaŋga minna le nane nu tuku pasa dubimba ndek Israel taŋgo pino burnu kinaig.

⁵ Kinaig ka Yordan kule pakarka Aroer tumbranŋ pronaig. Tumbranŋ ta Gad ma tugu mbolŋge ma gutoŋŋge minit. Taŋamba nane tumbranŋ ta kusremba kinaig ka Yaser tumbranŋ pronaig sulumba ⁶ Yaser kusremba kinaig ka Gilead ma tugu mbol kumba ka Kades tumbranŋ pronaig. Tumbranŋ ta Hit mbal tuku kilke mbolŋge minit.

Taŋamba nane maŋ tiŋga kumba ka Dan ma tugu mbol promba kinaig ka Sidon tumbranŋ pronaig. ⁷ Pro taŋge nane luka kinaig ka Tirus tumbranŋ pronaig. Tumbranŋ ta fonde karennumbi koranu.

Tirus tumbran kusremba kinaig ka Hivi mbal tuku tumbran kame Kanan mbal tuku tumbran kame ta nakmba kinaig ka Berseba tumbran Yuda ma tugu mbol pronaig. ⁸ Nane ka ma tugu nakmba mbol kumba piro ke sugluka tambun 9 ait 20 kinaig le man luka Yerusalem pronaig.

⁹ Tanjamba Yoab ndek gabat sungo tugum kina sulumba sana: Israel mbal tanjo 800,000 nane ne tuku kame tanjo pirokam kumu. Yuda mbal tanjo 500,000 nane ne tuku kame kuasmbi pironu kumu ngina.

¹⁰ Kile David nu wam kina ta tuku wamdus pitina le nu ndek Sunjo yabanmba sana: O Sunjo, ye nginngan manau kumba sinja uneken. Ne ye tuku une ta sauka gilainga ngina.

¹¹⁻¹² Tanjakina le Sunjo ndek David tuku tuan tanjo Gad wam pagumba sana: Ne ka tenemba David sawa. Sunjo nu piti sugo kenmba ne tanmbim iduste ta ne ismba inum pilemba madiwa nga sawa. Nu inum madiwa ta ye tanjamba kamngit nga Gad sana.

¹³ Mafena le David nu abongina le Gad nu tugum promba pasa ta nakmba David kubeu tumba sana: Sunjo nu piti sugo kenmba ne tanmbim iduste ta ne ta tuku inum madiwa. Ne kilke tugu te mbol guba sunjo yar 7 minwa nga madiwamngat e? Ko nane ngueu mbalnge kamembi yok-ernuwaig le tambun kenmba kua ka ma baknu mbolnge kuirka minamngat e? Ko guaze sunjo ait kenmba Israel tanjo pino bale farwa nga idusmba madiwamngat e? Ne wamdus pile timba piti sugo kenmba te tuku inum madiwa le ye ka Sunjo sawi ngina.

¹⁴ Tanjakina le David ndek Gad sana: Ye wamdus matuk tukulka piti sunjogate. Sunjo nu sine make patikate tuku tukunu nuje wamdus ndanmba kam idusmba ndeta kuwa ta ye ngueu mbal pro kamembi yokeryam wam ta ndo ye mbulit nga Gad sana.

¹⁵ Kile Sunjo nu guaze sunjo ande pilna le Israel ma tugu nakmba kumu ngina. Israel tanjo guazembi bale farna ta ulendika 70,000.

¹⁶ Sunjo tuku enel guaze tamba tanjo pino bale farkam tuku piro tuna ta nu buk

Yerusalem mbal njaigo siglikam bafuna le Sunjo nu wamdus te-ibenja sulumba enel peuna. Peuna le enel nu Yebusnu tanjo Arauna tuku kilke tugumnge tingina.

¹⁷ David ndek mambimba enel tanjo pino bale farmba minna le kangerna sulumba nu Sunjo sana: Mbar te ye tuku. Yenge mbar te ken. Tanjo kame sina-manzerok te tuku mbar kuga. Piti te ye mbolnge yije ndare mbolnge prowa ta maye nga Sunjo sana le ¹⁸ ki ait ndui ta mbolnge ndo Gad nu David tugum kumba sana: Ne kaye ka Arauna tuku kilke mbolnge ndame turnanga Sunjo atraukam tuku pa lanlan ande wakeiwa nga sana le ¹⁹ nu ndek Sunjo tuku pasa ta dubimba kumba ka Gad nu sana tanjamba ndo kina.

²⁰ Kile Arauna mambilna kande gabat sunjo nuje piro mbal ndon nu sota pronaig le kangerkina sulumba nu David tumailamnge dagol tidronga loka ²¹ kusnana: O gabat sunjo, ne ndanam ye tugum te prote ngina le nu lafumba sana: Ye ne tuku kilke te piyawam prowet. Piyamba guaze sunjo prote te kugawa nga Sunjo atraukam tuku pa lanlan ande wakeiwamngit nga sana.

²² Tanjaka sana le Arauna ndek David sana: O gabat sunjo, kilke te ne ake ta sulumba Sunjo atraukam tuku sakate tanjamba ka. Ye tuku makau minig te kila sulumba makau tuku pirokanu suku agan ndende te turmba kilmba fetfetmba Sunjo atraukam tuku pa diknga ngina sulumba ²³ nu nuje agan ndende ta nakmba kilmba David kile-tumba sana: Nane Mbara Sunjo nu ne tuku atrau tuwa ngina.

²⁴ Tanjakina le David ndek lafumba sana: Kuga. Ye agan ndende ta nakmba ndametinmbi piyawamngit. Ye agan inum ake yainumba yije Mbara Sunjo atrauke nda nga sana. Tanjaka sana sulumba nu kilke makau kilna ta ulendimba silwa ndametin son 5-mbi piyana. ²⁵ Tanjamba nu ndame kilmba turnanga pa lanlan wakeimba makau afu bale farmba pasokina le ugnaig. Tanjamba man Sunjo ndon wamdus ulendikam tuku makau afu ta kilmba pasokina le ugnaig le Sunjonge guaze sunjo Israel ngamuknge minna ta pitaimba tukulna le kugana.

DAVID TUKU MUNE MUNE WANJE DAVID TUKU MUNE

51

David nu Batseba ndon unekina le tuan tango Natan pro David mbar manau kina ta tuku sana le David nu mune te kuyarna.

¹ O Kuate, kume pur manau ta ne tugu. Ne sine make patikate wam ta mata sungokanu.

Ta tuku ne ye mapeyumba ye tuku une njakmba sauka kile-sika.

² Ne ye tuku mbar manau njakmba sauka gilainga le ye ne am mbolnge tinreknu purfen nu mayok ka.

³ Ye sinjka mbaren sulumba une manau ken. Wam ta ye mara mindek idusmba minet.

⁴ Ye ne am mbolnge mbaren. Mbar ta ne kumamma ken.

Ta tuku ne kumumbi ye tumba pasa mbolnge pilit.

⁵ Ye inanje te-pile ndakina ait ta ye une njak minen.

Nu ye te-pilna le ye mbar manau kam tuku ndo mayok kan.

⁶ Ye manau purfen nu tugusek ndo dubiki nga ne wamdus sungo njak minit. Ta tuku ne wamdus kuyar mayenumbi ye sinzanya.

⁷ Ne ye tuku une ta njakmba sauka kile-sika. Tanawa le ye ne am mbolnge purfen nu ndo mayok ka.

⁸⁻⁹ Ne ye piti sungo sina le ye tuku sangri njakmba kuganaig.

Ne ye tuku mbar manau ta kile-sikumba ye tuku une ta nduiye gilainga.

Tanjamba ne nanje gare manau ta ye sa le ye manj gare-gareki.

¹⁰ O Kuate, ne ye tuku ngamungal purfeu sera sulumba ye tuku wamdus te-tiwe sa le ye ne ndo dubinam idusi.

¹¹ Ne ye pitai ndayumba nanje Tukul Guwa mata ye yai ndaya.

¹² O buk ne ye te-luka tina le ye gareyina. Tanjamba ndo ne nanje gare manau ta sa le ye manj gare-gareki.

Ye mara mindek ne ndo dubinam tuku wamdus tamba sinzanya.

¹³ Tanawa le ye une njak mbal ne tuku wam tugusek ta tumningi le nane mbilka ne dubinamngaig.

¹⁴ O Kuate, ye ndare kutuwen ta idusmba ne ye kasuryumba pasa mbol pile ndaka.

Ne ye mapeyumba ye te-luka ta le ye ne tuku manau tinreknu ta idusmba mune-munekamngit.

¹⁵ O Sungo, ne ye sinzanya le ye manj yinje mingembi ne tuku nyu te-dungi.

¹⁶ Ye ne tuku atrauka aganmor kilmba bale farmba pasoki le ugwaig ta ne nzali ndanate.

¹⁷ O Kuate, ye tuku atrau agan ta ye yinje nyu te-ibenmba ne kumnemnge mini ta ne nzalinate.

Ye ngamungal biye mbilmba ne tugum prowi ta ne ye pitaiye nda.

¹⁸ Ne Yerusalem fonde karennumbi tekormba nanje nzali dubimba Sion mbal sinzaninga le nane mine magewaig.

¹⁹ Tanjamba nane tukul dubimba makau pailnu kilmba ne tuku atrauka aganmor ta bale farmba pasoka ugwaig le ne gare-garekamngat.

YONA

Yona tuku wam patit

David nu kumna le kiŋo nuŋe Solomon nu tuku ma tumba Israel mbal Yuda mbal kulatka minna. Solomon tuku ait mbolŋge nane piti afu kaŋger ndaka mine mayenaig.

Solomon nu kumna le kiŋo nuŋe Rehoboam nu tuku ma tina le Israel mbal nane taŋgo ta mbulmba nu nane kulat ndakuwa ŋga gabat sunŋo ande kise madi-naig. Taŋanaig le Rehoboam nu Yuda mbal ndo kulatka minna.

Taŋamba Israel mbal Yuda mbal nane nduiye fet arnaig le David tuku ndare turmba kina ta nane Yuda mbal ndo kulatka minmba minnaig. Nyu kat naŋgine ta Matteus 1.6-11 mbolŋge mine likade.

Ait ta mbolŋge tuan taŋgo sunŋomba nane Israel mbal Yuda mbal ŋgamukŋge minmba nane rironŋ pasa saniŋmba minanu.

Nane tuku nyu kat naŋgine Elia Elisa Aisaia Yeremia nane afu turmba.

Yona nu Kuate ram kua kina

¹ Mara ande Sunŋo nu Amitai kiŋo nuŋe Yona wam pagumba sana: ² Ne tiŋga Nineve tumbranŋ sunŋo ta kaye sulumba rironŋ pasa niŋga. Ye nane tuku wam ŋaigonu sunŋomba ke likade ta ye kaŋgerket ŋgina.

³ Taŋakina le Yona nu Sunŋo ram kua ka Spen kilke mbol kambim bafuna sulumba kile nu tiŋga Yafo tumbranŋ fudinŋ ta mbol kina ka taŋge waŋ ande Spen kambim bafuna ta te-silikina sulumba Sunŋo ram kua ka waŋ ta piyamba poŋga kinaig.

⁴ Nane kinaig le kile Sunŋonŋe bubre saŋgrinu yu mbolŋge pilna le prona. Bubre saŋgrinu taŋge waŋ tumba sambriwa le fokam bafuna le ⁵ waŋ kulatkanu taŋgo kame nane wamdus fulilka kuru kuru mayemba naŋgine mbara yimyam wike likinaig sulumba nane waŋ piti sunŋo tina ta bulkuwa ŋga agaŋ ndende afu waŋ mbolŋge paska kilmba yu mbol pankinaig ta Yona nu katese ndana. Nu waŋ sinam nziŋge kinymba gilainŋgina.

⁶ Kile waŋ ta tuku gabat Yona te-silika kuanemba sana: Ne ndaŋam tuku

kinymba minit? Ne tiŋgumba naŋe mbara wika le nu sine sinasiŋmba tursiŋguwa le sine ŋgisi ndakube ŋgina.

⁷ Taŋakina le waŋ kulatkanu taŋgo kame nane naŋgine naŋgine sakinaig: Sine kagmaika taŋgo ande tuku nyu mayok kuwa ndeta nuŋge mbarna le sine ŋgisikam bafuweg te kila palmbimŋgig ŋginaig. Nane taŋamba kagmaikinaig kande Yona tuku nyu mayok kina.

⁸ Taŋana le nane nu sanaig: Sine piti sunŋo teg te tugunu te-mayokmba sasiŋga le sine isbe. Ne ame piro ŋak? Ne anikok? Ne kilke tugu ndaŋ tuku kuasmbi ŋginaig le ⁹ Yona ndek nane tuku pasa lafumba saniŋgina: Ye Hibrunu. Ye Sunŋo tuku nyu kurauket tuku. Nu samba mbolok Mbara. Nuŋge yu kilke turmba kile-mayokkina ŋgina. ¹⁰ Taŋakina sulumba Yona nu Sunŋo ram kua kina ta kubeu niŋgina le waŋ kulatkanu taŋgo kame nane ismba kuru kuru sunŋo tinaig sulumba Yona sanaig: i ... Ne siŋka mbar sunŋona ŋginaig.

¹¹ Bubre kile saŋgri tiŋgina le yu mbalo sugo sugo tiŋginaig le waŋ kulat taŋgo nane ndek sakinaig: Sine ne mbolŋge ndaŋbe le yu mukuwa le sine mine mayewamŋgig ŋginaig le ¹² Yona nu ndek saniŋgina: Ye tumba yu mbol bukŋgap le yu mukuwamŋgat. Yeŋge mbaren le yu mbalo sugo sugo te tiŋgade le tane piti tade ŋgina.

¹³ Taŋakina le nane waŋ kulat taŋgo waŋ tumba makembi kambim bafumba nane saŋgri tiŋga koikinaig. Koikinaig ta yu saŋgri tiŋgina le nane waŋ tumba piyal kambim fugumba ¹⁴ Sunŋo wika sanaig: O Sunŋo, sine taŋgo te tumba yu mbol bukŋgube le nu kumwa le ne sine pasa mbolŋge patika le ma ŋayo mbolŋge ŋgisi ndakube. O Sunŋo, ne naŋe nzali ndo dubimba wam te kate ŋginaig.

¹⁵ Taŋakinaig sulumba nane Yona tumba yu mbol bukŋginaig le yu ndek mukuna. ¹⁶ Yu mukuna le taŋgo kame ta Sunŋo tuku kuru kuru sunŋo tumba agaŋmor ande balemba Sunŋo atraukinaig sulumba nu tuku pasa saŋgri pilenaig.

¹⁷ Yona tumba yu mbol bukŋginaig le Sunŋo nu kualegaŋ sunŋo ande sana le nu promba Yona tumba ŋinkina. Ŋinkina le

Yona nu mara kenmba furir kenmba kualegan fungul sinam tanje minna.

2

Yona nu Kuate gare pasa tuna

¹ Yona nu kualegan fungul sinamnge minmba nuje Mbara Sungo gare pasa tumba sakina:

² O Sungo, ye piti sungo kurawit sulumba ne wikit le ne ye turyat. Ma njonu kumanu mbal tuku ma mbolnge minit sulumba ye ne tuku wi kuenkit le ne isat.

³ Nenge ye bukngat le ye yu buto sinam nzi kat. Yunge ye songat le yu mbalo sugo sugo ye mbolnge ngurkaig le ⁴ ye sakit: Ne ye pitaiyat. Ne tuku tukul wande ta ye man kangere nda nga sakit. ⁵ Yu mbalo ye mbolnge ngurmba minaig le ye tuku mabesen tukulkat le yunge ye nak songat. Yu sinamok angange ye tuku gabat songat. ⁶ Ye yu sinamnge tabe minig ta tugunu tugum nzi kat. Ma ta njonu ndo ye tukulyat ta o Kuate Sungo, ne ye man luka te-mayokyat le ma njonu ta kusrewit.

⁷ O Sungo, ye kumam tuku kamusit sulumba ye ne idusnumba yabanit le ne samba mbolnge nane tukul wande sinamnge ne isat. ⁸ Nane afu yabri mbara dubikade ta nane ne kusrenade ta ⁹ ye munembi ne tuku nyu te-dunga ne atraukamngit. Ye ne ndon tumamba pasa sangri pilewen ta man kamngit.

O Sungo, nenge ndo sine kile-luka kilit le sine abo nak mineg nga sana.

¹⁰ Kile Sungo nu man kualegan ta sana le kumba ka piyalnge Yona ngilikina le mayok kina.

3

Yona nu Nineve kina

¹ Sungo nu man lato Yona wam pagumba sana: ² Ne tinga Nineve tumbran sungo ta kaye sulumba pasa ye ne sanet te kuklimba saka ngina.

³ Tanakina le Yona nu tinga Sungo tuku minge dubimba Nineve kina. Nineve nu tumbran sungo pasa nak. Tango ande tumbran ta dubimba make inum kumam kambim nga ta nu mara kenju mbolnge ta prowanu.

⁴ Kile Yona nu tugu pilmba tumbran sungo ta dubimba kina ka ki butungina le furiram nu wi kuenka nane saningina: Ait 40 kugawaig le Kuatenge Nineve tumbran te te-ngisiwamngat nga saningina le ⁵ Ninevenu tango pino nane Kuate tuku pasa ta ismba songa nane ndek sakinai: Sine nakmba nyamagan pinka tango nyu nak tango nyu kugatok sine nakmba ngamungal biye mbilmba sinamanzer tawi tinbe nginaig.

⁶ Kile Nineve tuku gabat sungo ta pasa ta ismba nuje minyokam mbili sungo maditaknu ta kusremba nuje mindepiye mayenu ta paska pilmba sinamanzer tawi tinmba kuke tugu sinamnge minyok minna. ⁷ Tanamba nu tango afu kukulningina le nane kumba ka Ninevenu tango pino nakmba wam paguka saninginaig: Singine gabat sungo nuje gabat kame ndon nane tenemba sakaig. Tane tango pino agamor nakmba nyamagan kule pinka ndanyap. ⁸ Tane nakmba agamor turmba sinamanzer tawi tinmba tane Kuate wika yabanap sulumba tanjine wam njonu ta nakmba kusreka mine manau njonu ke likade ta turmba nakmba kusrekap. ⁹ Sine tanabe le Kuate nu sine tuku gubra sungo pilit ta wamdus mbilmba kusrewa le sine ngisike nda. Gabat sugo sugo nane tanakaig nginaig.

¹⁰ Kile Nineve mbal nane wam njonu nakmba kusrekinaig le Kuate nu wam kinaig ta kangerka nane tuku gubra sungo tina ta wamdus biye mbilna sulumba nu nane kile-ngisikam sakina ta ke ndakina.

4

Kuate nu Nineve mapena le Yona nu gubra tina

¹ Yona nu wam ta tuku ngamungal njonnga nu gubra tina sulumba ² nu Sungo yabanmba sana: O Sungo, ye yine tumbrannge minmba ne Nineve tumbran ngisiwe nda ta o buk katesewen. Ta tuku ye kua ka Spen kambim bafuwen. Ne sine sinasinmba mapekate tuku Mbara ta ye kila. Ne pitik gubra ndanate tuku. Ne sine tuku kume purte tuku. Ne wamdus biye mbilmba tango tuku mbar ne lafu ndate.

³ O Sunḡo, ne ye baleya. Ye abo minam mbulit. Ye kumi ko ḡgina le ⁴Sunḡo nu ndek sana: Ne gubranate wam ta kumumbi e ḡgina.

⁵ Kile Yona nu tumbranḡ sunḡo ta kusremba kumba ka ki prote kumamḡge minyokina. Nu baibai ande nzaḡnu pilmba ta kumnemḡge minyok minmba ame wam tumbranḡ sunḡo ta mbolḡge prowamḡgat ḡga tairḡga minna.

⁶ Taḡana le Yona kiḡge piyikat ḡga Kuate Sunḡoḡge ail ande te-mayokna le ail ta sunḡoka nzaḡnuḡge nu kaina. Yona nu ḡgamuḡgal ḡayoḡgina ta kusrewa ḡga taḡana le Yona nu ail ta kaḡgermba gare sunḡo tina.

⁷ Mafena le maratukuk Kuate nu ḡguakile ande kukulna le promba ail sumbailnu ta nye fofona le ail ta kummba kareḡgina.

⁸ Kile ki pro saḡgri tiḡgina le Kuate nu bubre paknu ki prote kumamḡge pilna le pronā. Kiḡge Yona gabatnu piyna le nu am purmba ndeke dirna sulumba sakina: Ye abo minam mbulit. Ye kumi ko ḡgina le ⁹ Kuate nu Yona sana: Ail te kummba kareḡgat le ne gubranate wam ta kumumbi e ḡgina le nu ndek sakina: Au. Ye kumumbi gubrayate. Ye gubra tet ta dubimba kumi ta maye ḡgina.

¹⁰ Taḡakina le Sunḡo nu Yona sana: Furir ndindo mbolḡge ail te promba sunḡokat. Furir ande mbolḡge nu kummba kareḡgat. Ne ta tuku piro kareḡ ndakat. Neḡge nu te-sunḡo ndawat. Ndaḡam tuku ne ail ta tuku ninankate? ¹¹ Ye mata taḡamba ndo Nineve tumbranḡ tuku sina sunḡoyate le mapewet. Tumbranḡ sunḡo ta kiḡo kame foḡfoḡ gudommba 120,000 ta lite. Nane mbar kugatok. Agaḡmor mata gudommba minig ḡga Yona sana.

[Tuan taḡo sunḡomba Israel mbal Yuda mbal riroḡ pasa niḡganu kande nane ismba nda isanu sukmba yabri mbara kanunu mbariḡniḡmba minanu.

Taḡawanu le Kuate nu Babilon gabat sunḡo Nebukadnesar wamdus tuna le nu pro nane ndoḡ kame bumba kusem wande sunḡo Solomonḡge te-tina ta turmba ḡayo silimba Israel mbal Yuda mbal ḡakmba muliḡ kilmba Babilon kilke mbol kinaig. (Aposel 7.42-43 kaḡgerap).

Israel mbal nane Babilon kilke mbolḡge minnaig ma ma yar 70 kinaig le Daniel tuku ait mbolḡge Sunḡoḡge Babilon gabat sunḡo kitek Darius wamdus tuna le nane mapekina le nane luka Israel kilke mbol kinaig sulumba kusem wande kitek ande maḡ te-tinaig.

Taḡamba minnaig ma ma nane tuan taḡo kame tuku dir pasa kame ta idusiḡmba Kuate nu Mesias nyunu ande Kristus kukulwa ḡga nu tairḡga minnaig.]

MATEUS

Mateus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna

Yesus nu tanjo 12 madiningina ta Mateus nu tanjo ta tuku ande. Nu tuku mape nyu ande Levi. Mateus nu Zu tanjo ta nu Rom gafman tuku piro tanjo minmba Zu mbal mbolnge takis kilmba minanu le Zu mbal njakmba nu kasurmba talanaig. Tanjanaig le Yesus pro nu tala ndamba madina le nu tuku dubiwanu tanjo mayok kina. (Mateus 9.9-13 kanjerap).

Mateus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tejenmba. Zu mbal nane Rom mbal kumnemnge minmba gabat sunjo ande nyunu Mesias nyunu ande Kristus nu nane tuku muskil kile-tidingam tuku minde minnaig. Nane Kuate tuku pasa ambokok mbolnge dir pasa kame ta burka Kuate nu Kristus kukulwa nga tair minnaig ta nu buk prona ta nane katese ndanaig. Ta tuku Mateus nu waje te Zu mbal tuku wamdus purfeu serningam tuku kuyarna sulumba dir pasa kame sunjomba tugunu ta kuklininjmba tumningina.

*Yesus Kristus tuku mbuŋ kat nuŋe
(Lukas 3.23-28)*

¹ Yesus Kristus nu David le Abraham tuku mbuŋ. Nu tuku mbuŋ Abraham tuku ndare tuturmba tejenmba kina.

² Abraham tuku kiŋo nuŋe Isak. Isak tuku kiŋo nuŋe Yakob. Yakob tuku kiŋo kame 12 ande Yuda. ³ Yuda tuku kiŋo kat nuŋe Peres le Sera. (Ina nakile Tamar). Peres tuku kiŋo nuŋe Hesron. Hesron tuku kiŋo nuŋe Ram. ⁴ Ram tuku kiŋo nuŋe Aminadab. Aminadab tuku kiŋo nuŋe Nason. Nason tuku kiŋo nuŋe Salmon. ⁵ Salmon tuku kiŋo nuŋe Boas. (Boas ina nuŋe Rahab). Boas tuku kiŋo nuŋe Obed. (Obed ina nuŋe Rut). Obed tuku kiŋo nuŋe Yesi. ⁶ Yesi tuku kiŋo nuŋe David nu gabat sunjo.

David tuku kiŋo nuŋe Solomon. (Ina nuŋe Uria tuku pino kuembol Davidnge

tina). ⁷ Solomon tuku kiŋo nuŋe Rehoboam. Rehoboam tuku kiŋo nuŋe Abia. Abia tuku kiŋo nuŋe Asa. ⁸ Asa tuku kiŋo nuŋe Yehosafat. Yehosafat tuku kiŋo nuŋe Yehoram. Yehoram tuku kiŋo nuŋe Usia. ⁹ Usia tuku kiŋo nuŋe Yotam. Yotam tuku kiŋo nuŋe Ahas. Ahas tuku kiŋo nuŋe Hesehia. ¹⁰ Hesehia tuku kiŋo nuŋe Manase. Manase tuku kiŋo nuŋe Amon. Amon tuku kiŋo nuŋe Yosia. ¹¹ Yosia tuku kiŋo gudommmba ande Yehoyakin.

Ait ta mbolnge nane Israel mbal mulin kilanu tanaŋ Babilon kilke mbol kinaig. ¹² Kinaig ka Babilonnge minnaig sulumba Yehoyakin nu Sealtiel te-pilna. Sealtiel tuku kiŋo nuŋe Serubabel. ¹³ Serubabel tuku kiŋo nuŋe Abihud. Abihud tuku kiŋo nuŋe Eliakim. Eliakim tuku kiŋo nuŋe Asor. ¹⁴ Asor tuku kiŋo nuŋe Sadok. Sadok tuku kiŋo nuŋe Akim. Akim tuku kiŋo nuŋe Eliud. ¹⁵ Eliud tuku kiŋo nuŋe Eleasar. Eleasar tuku kiŋo nuŋe Matan. Matan tuku kiŋo nuŋe Yakob. ¹⁶ Yakob tuku kiŋo nuŋe Yosef. Piyo nuŋe Maria. Maria nu Yesus te-pilna. Yesus nyunu ande Kristus.*

¹⁷ Tanjamba Abraham tuku ait kusremba nuŋe ndare tuturmba ka kuasmbi 14 mayok kinaig le David prona.

David tuku ait kusremba nuŋe ndare tuturmba ka kuasmbi 14 mayok kinaig sulumba mulin kilanu tanaŋ Babilon kinaig.

Babilonnge minnaig ait ta kusremba ndare tuturmba ka kuasmbi 14 mayok kinaig le Kristus prona.

*Maria nu Yesus te-pilna
(Lukas 2.1-7)*

¹⁸ Yesus Kristus nu ina nuŋenge te-pilna ta tejenmba. Ina nuŋe Maria. Maria nu Yosef tam tuku madinaig. Nale munju kile ndaka minmba Maria nu buk Tukul Guwa tuku sangrimbi kiŋo konmba fungul te-mayokna ta katesena. ¹⁹ Yosef nu tam tuku madinaig ta nu wamdus tinreknu njak tukunu Maria kiko tikat nga nu sinjindo kusrewam tuku idusna.

²⁰ Tanjamba wamdus teroka minmba nu kiŋambi Sunjo tuku enel ande pro nu sana: David tuku mbuŋ Yosef, ne piyo nane Maria tam tuku wamdus piti ndanuwa.

* **1:16:** Kristus nyu ta tugunu: Kuateŋge madina tanjo

Ne nu ta. Nu kiŋo konna ta Tukul Guwa tuku sanŋri mbolŋge nu kile fuŋgulok minit. ²¹ Nu kiŋo te-palmbimŋgat ta nyunu Yesus ŋga. Israel mbal une maŋauŋge nane tidonŋate ta nuŋge nane tuku muskil kile-tidiŋge niŋgamŋgat ŋga Yosef sana.

²² Wam ŋakmba mayok kine likinaig ta Sunŋo tuku pasa ande tuan taŋonŋe te-mayokna ta kumuŋgina. Nu teŋenmba kuyarna.

²³ Tane isap. Pino mbanzo ande nu taŋo ndoŋ mine ndakanu minmba ma ma fuŋgulok minwa sulumba nu kiŋo te-palmbimŋgat.

Kiŋo ta nu tuku nyu Emanuel ŋgina. *Aisaia 7.14*

Emanuel pasa ta tugunu: Kuate nu sine ndoŋ minit.

²⁴ Yosef nu kinyna tuku abonŋa Sunŋo tuku eŋel pasa sana ta kumumba nu Maria nuŋe pinonu tina. ²⁵ Nu tina ta nu ndoŋ kinye ndakinaik sulumba kumba ka nu kiŋo te-pilna. Nu kiŋo te-pilna le Yosef nu tuku nyu Yesus ŋgina.

2

Kila mbal nane Yesus kaŋgeram pronaig

¹ Herodus nu gabat sunŋo minna ait mbolŋge Yudea ma tugu Betlehem tumbranŋge Yesus ina nuŋeŋge te-pilna. Te-pilna le ki prote kumamŋge kila mbal afu mbai kitek kaŋgermba Yerusalem tumbranŋ sunŋo mbol pronaig sulumba kusnaŋginaig; ² Zu mbal tuku gabat sunŋo ina nuŋeŋge te-pilna ta aniŋge minit. Nu mayok kina ta tumsinŋam tuku mbai ki prote kumamŋge kaŋgergeŋ sulumba sine nu mbariŋam proweg ŋginaig.

³ Mandor Herodus Yerusalem mbal ŋakmba wam ta ismba wamdus pitiniŋgina. ⁴ Taŋanaig sulumba Herodus nu pris gabat mbal kusem pasa tugunu bitekŋganu mbal ŋakmba wike lika kile-maŋgurka kusnaniŋgina: Kuatenŋe madina taŋo Kristus ina nuŋeŋge nu aniŋge te-palmbimŋgat ŋgina le ⁵ nane lafumba nu sanaig: Yudea ma tugu Betlehem tumbranŋge. Kuate tuku tuan taŋo teŋenmba kuyarna.

⁶ Betlehem tumbranŋ fudiŋndo Yudea ma tugu mbolŋge ne Yudea tumbranŋ ŋakmba ŋgamukŋge nyu sunŋo tamŋgat.

Ne sinamŋge taŋo sunŋo nyu ŋak mayok kuwa sulumba yiŋe mbal Israel kulatkamŋgat. *Maika*

5.2

Tuan taŋo taŋamba kuyarna ŋga Herodus sanaig.

⁷ Kile Herodus nu kuirkuirka pasa pilna le kila taŋo nane nu tugum pronaig le nu nane kusnaniŋgina: Mbai mayok kina ta ait giganmba kusreka ye tugum te prowaig ŋga kusnaniŋgina le nane ait ta kumumba sanaig. ⁸ Sanaig le nu nane Betlehem kuwaig ŋga saniŋgina: Tane kape ka kiŋo fudiŋ ta sote mayemba kaŋgerap sulumba luka pro ye sayap le ye mata kumba mbariŋi ŋgina.

⁹ Taŋakina le nane gabat sunŋo tuku pasa ismba tiŋga kinaig. Kinaig le mbai buk ki prowanu kumamŋge kaŋgeraig ta mayok ka nane tumailamŋge kina ka kiŋo minna ma ta mbolŋge amtiŋga minna le ¹⁰ nane mbai ta kaŋgermba gare tormba ¹¹ kumba ka wande ta sinam kinaig sulumba kiŋo fudiŋ ina nuŋe Maria ndoŋ kaŋgerka kiŋo tugumŋge dagol tidronŋa nu mbariŋnaig. Mbariŋnaig sulumba gol, minde sili soŋ mundur mayenu ŋak, gurenŋ mayenu nyunu mer ta palekŋge paska nu tuku patikinaig. ¹² Taŋamba nane maŋ luka kambim ŋga furir ta nane kiŋambi Kuate nu nane rironŋ pasa saniŋgina le nane Herodus tugum kine ndaka ndin kise tumba nanŋine tumbranŋ kinaig.

Yosef nu kua ka Isip kilke mbol kina

¹³ Kila mbal luka kinaig le Yosef nu kiŋata Sunŋo tuku eŋel pro nu sana: Herodus nu kiŋo fudiŋ te balewam tuku nu sotam bafute. Ne pino kiŋo fudiŋ te kilmba kua ka Isip kilke mbol kaye sulumba taŋge ye tuku pasa tairŋga ŋgina. ¹⁴ Taŋakina le furir ta ndo Yosef nu pino kiŋo kilmba kua ka Isip kina. ¹⁵ Kinaig ka taŋge minnaig ma ma Herodus nu kumna.

Wam mayok kina ta Sunŋo tuku pasa ande tuan taŋonŋe te-mayokna ta kumuŋgina. Nu teŋenmba sakina.

Yiŋe Kiŋo nu Isipŋge minna le prowam tuku ye nu wiken ŋgina. *Hosea 11.1*

Nane kiŋo kame bale farnaig

¹⁶ Herodus nu kila mbal nu yabrimba laipmba kinaig le katesemba gubra kagli firka ndek nuŋe kame mbal kukulniŋgina le Betlehemŋge, Betlehem makembiŋge kiŋo kame yar armba kusrekanu afu ŋgumnemŋge mayok kanu ta ŋakmba bale far sulunaig. Herodus nu buk kila mbal kusnaniŋgina le mbai mayok kina tuku ait ta sanaig le isna. Ait ta idusmba nu taŋana. ¹⁷ Wam mayok kina ta tuan taŋgo Yeremia tuku pasa sakina ta kumuŋgina. Nu teŋenmba kuyarna.

¹⁸ Rama tumbraŋŋge malmbi suŋgo ŋgamuŋgal ŋayo tuku zigna mayok kaŋgat.

Rahel nu nuŋe kiŋo kame tuku malm-bikamŋgat. Nu tuku kiŋo ande mine nda. Wam ta tuku nane nu tuku ŋgamuŋgal rar ta te-ibenam kumuŋ kuga ŋga sakina. *Yeremia 31.15*

Yosef nu luka Israel kilke mbol prona

¹⁹ Herodus nu kumna le Yosef nu Isipŋge minmba kiŋambi Suŋgo tuku eŋel ande nu tugum promba sana: ²⁰ Ne pino kiŋo kilmba luka Israel kilke mbol kaye. Taŋgo nu kiŋo te balewam sakina ta nu buk kumna ŋgina.

²¹ Taŋakina le Yosef nu pino kiŋo kilmba maŋ luka Israel kilke mbol pronaig. ²² Promba Herodus tuku kiŋo nuŋe Arkelaus nu mam nuŋe tuku ma tumba Yudea tuku gabat minna le Yosef nu ismba kuru-kurukina. Nu kuru-kuruka minmba nu kiŋata rironŋ pasa ande isna sulumba nu Yudea kusremba Galilea ma tugu mbol kina ka ²³ Nasaret tumbraŋŋge minnaig. Taŋamba tuan taŋgo kame nane Kuatenŋge madina taŋgo nu Nasaretnu taŋgo ŋginaig ta kumuŋgina.

3

*Yohanus kule pisne taŋgo pasa kuklina
(Markus 1.2-8; Lukas 3.1-18; Yohanus 1.19-28)*

¹ Ait ta mbolŋge Yohanus kule pisne taŋgo nu promba Yudea ma baknu mbolŋge pasa kuklimba teŋenmba saka minna: ² Kuate nu nuŋe gageu kulatkam tuku ait buk patukate. Tane ŋgamuŋgal biye mbilmba maŋau ŋaigonu kusrekap ŋgina.

³ Tuan taŋgo Aisaia nu ande tuku sakina ta nu Yohanus tuku sakina. Nu teŋenmba kuyarna.

Ma baknu mbolŋge wi ande kuenka teŋenmba sakate. Suŋgo tuku ndin wakeimba kuanekap. Nu likam tuku ndin te-tiwap ŋgate. *Aisaia 40.3*

⁴ Yohanus nu kamel ŋguenu ŋak tawi silika let tiŋgina. Nu tuku nyamagan ta kasbur wak le ŋguimzan kulenu. Nu agan ta nyumba minanu.*

⁵ Yudea tumbraŋ yimyam Yerusalem tumbraŋ suŋgo Yordan kule patukŋge tumbraŋ mine likinaig ta ŋakmba Yohanus tugum prowe likinaig. Nane naniŋe une maŋau kile-mayokke likinaig le ⁶ nu ndek Yordan kule mbolŋge nane kule pisneniŋmba minna.

⁷ Farisi mbal Sadusi mbal nane gedommba kule pisneniŋguwa ŋga nu tugum pronaig le nu nane saniŋgina: Tane mbeŋ tuku fat Kuate tuku pa tam tuku minig. Tane imange rironŋ pasa satinŋgat le pa ta laiptinguwa ŋga kule pisne tam prode. ⁸ Tane sinka ŋgamuŋgal biye mbilmba taŋgine maŋau ŋaigonu kusrekenaig ndeta alonu kumumbi kile-mayokkap le kaŋgerkube. ⁹ Tane Abraham nu sine tuku mbuŋ ŋga payam ndakap. Ye tane kilimok satinŋget. Kuate nu tane pitaika ndame kame tembi Abraham tuku ndare kitek kile-mayokkam kumuŋ. ¹⁰ Kuate nu sapor ail tugunu tugumŋge pilna le minit. Ail afu alo mage ndade ta ŋakmba pike lika pankate le pa mbol kinig. ¹¹ Tane ŋgamuŋgal biye mbilmba maŋau ŋaigonu kusrekade ta ye tane kulembi kule pisnetinŋget. Ande ye ŋgumnemŋge prowamŋgat ta nu ye tuku sanŋri lite. Ye taŋgo mayenu kuga. Ye nu tugumŋge nu tuku kupe ŋgaro kugrakam wam ŋai

* **3:4:** O buk tuan taŋgo Elia nu mata kamel ŋguenu ŋak tawi silika let tiŋganu. Zu mbal nane Elia nu ambonŋa prowamŋgat ŋga idusmba minnaig ta kuyar pasa ta Yohanus tuku sakina ta nane katese ndanaig.

ta mata nu mbolŋge kam kumuŋ kuga. Nu Tukul Guwambi pambi tane tuku ŋgamuŋgal kule pisne taŋaŋ tiŋgamŋgat. ¹² Nu wit pilenŋam bafute. Nu pro wit mbain mbolŋge minig ta silimba bareŋmba alonu kilmba nuŋe nyamagaŋ wande mbolŋge patikamŋgat. Nu tiglu kilmba pa mbolŋge kutuwa le ugmba minmba minamŋgat. Pa ta kupe nda ŋga nane saniŋgina.

*Yohanusŋge Yesus kule pisnena
(Markus 1.9-11; Lukas 3.21-22)*

¹³ Yesus nu Galilea ma kusremba kumba ka Yohanusŋge nu kule pisnena ŋga Yordan kule mbol ta prona sulumba ¹⁴ Yohanus sana le nu ndek peuwam bafumba sakina: Ye taŋgo mayenu kuga. Yeŋge ne kule pisnenam kumuŋ kuga. Neŋge ye kule pisneya ta maye ŋgina.

¹⁵ Taŋakina le nu lafumba sana: Ne mbule ndaka. Kuatenŋge maŋau dubikam tuku tumsinŋit ta sine kusrekam kumuŋ kuga ŋgina. Taŋakina le Yohanus nu woka Yesus kule pisnena.

¹⁶ Nu kule silika bitekŋgina le samba talkina le Kuate tuku Guwa gami taŋaŋ ndeka nu mbolŋge minyokina le Yohanus nu kaŋgerna. ¹⁷ Taŋamba samba mbolŋge pasa ande teŋenmba mayok kina: Ande te yiŋe Kiŋo. Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare sunŋo tet ŋgina.

4

*Satan nu Yesus tagona
(Lukas 4.1-13)*

¹ Kile Tukul Guwaŋge Yesus wamdus tuna le nu tiŋga Satan nu tagowam tuku ma baknu mbol kina. ² Mara 40 taŋaŋ nu taŋge minna sulumba nu agaŋ inum nye ndaka minna. Ait ta kugana le nu guba mayena le ³ Satan nu tugum promba sana: Ne Kuate tuku Kiŋo ŋga sakate ta ndame kame te saniŋga le bret kuilkuwaig le ne kilmba nya ŋgina.

⁴ Taŋakina le nu lafumba sana: Kuate tuku kuyar pasa ande teŋenmba sakate. Taŋgo nane bret nyade ta mbolŋge ndo abo minam kumuŋ kuga. Kuate tuku miŋge pasa ŋakmba ta turmba

kilmba dubiwaig ŋga sakate ŋgina.

Lo 8.3

⁵ Kile Satan nu Yesus tumba kumba ka Yerusalem kusem wande sunŋo funu kuennu ta mbolŋge pilna sulumba sana:

⁶ Ne Kuate tuku Kiŋo ŋga sakate ta patenŋa o ibenŋ nzi kaye. Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Kuate nu nuŋe eŋel kame kukulninguwa le pro ne kulatkamŋgaig. Ne ndame mbolŋge naŋe kupe danŋga fetkikat ŋga nane pro waimbi ne biye-biyenamŋgaig ŋga sakate ŋgina.

Mune 91.11-12

⁷ Taŋakina le Yesus ndek Satan sana: Kuyar pasa ande mata teŋenmba sakate.

Taŋgine Mbara Sunŋo tago ndawap ŋgate ŋgina. *Lo 6.16*

⁸ Kile Satan nu maŋ Yesus tumba biŋ sunŋo ande mbol kumba ka taŋge kilke te tuku sugo ŋakmba nane tuku sanŋri turmba tummba sana: ⁹ Ne ye tugumŋge dagol tidronŋa ye tuku nyu te-dunŋa mbariŋya ta ye sanŋri ŋakmba te ne tanmbimŋgit ŋgina.

¹⁰ Taŋakina le nu ndek Satan sana: Kuyar ande teŋenmba minit.

Taŋgine Mbara Sunŋo tuku nyu te-dunŋa nu mbariŋap. Nu tuku miŋge ndo kumnemŋge minap ŋga sakate ŋgina.

Lo 6.13

Taŋamba nu maŋ sakina: Satan, ne kilmba kua kaye ŋgina. ¹¹ Taŋaka sana le Satan nu kusremba kina le Kuate tuku eŋel kame promba Yesus sinzaŋnaig.

*Yesus nu Galileanŋge piro tugu pilna
(Markus 1.14-15; Lukas 4.14-15)*

¹² Nane Yohanus muliŋtumba wandekŋge pilnaig le Yesus nu ismba nu maŋ luka Galilea ma mbol kina. ¹³ Kina ka nuŋe tumbranŋ Nasaret kusremba ka Kaperneum tumbranŋge minna. Kaperneum nu Galilea kule kualinŋ tuku piyalŋge minit. Ma ta Sebulan le Naftali tuku kilke.

¹⁴ Yesus nu tumbranŋ taŋge minna ta tuan taŋgo Aisaia tuku dir pasa ta kumuŋgina. Nu teŋenmba sakina.

¹⁵ Sebulan le Naftali tuku kilke Yordan kule make sim yu kumamŋge minit.

Kasomok mbal tuku ma tugu Galilea.

¹⁶ Nane ma make sunŋo sinamŋge minig mbal ta bulu sunŋo kaŋgeramŋgaig.

Nane ma furir sinamnge kumanu suk minig ta bulu sungo tinga nane kiljaningamngat ngina. *Aisaia 9.1-2*

¹⁷ Ait ta mbolnge Yesus nu tugu pilmba pasa kuklimba tenemba saka minna: Kuate nu nuje gageu kulatkam tuku ait buk patukate. Tane ngamuŋgal biye mbilmba maŋau ŋaigonu kusrekap ngina.

Yesus nu tanjo bailkamba wike likina (Markus 1.16-20)

¹⁸ Yesus nu Galilea kule kualin make du-bimba kumbange nale aba nakile Simon le Andreus ndon kuman buknga minnaik le kanjerkina. Simon tuku mape nyu inum Petrus. Nale tuku piro ta kualegan kilanu.

¹⁹ Kile Yesus ndek nale sanikina: Tale ye dubiyap le yenje tumtiki le tanjamba ndo tanjo kilamngaik nga sanikina. ²⁰ Sanikina le nale pitik ndo tinga kuman kusreka Yesus dubimba kinaik.

²¹ Yesus nu maŋ lika kina ka nale aba nakile Yakobus le Yohanus kanjerkina. Nale mam nakile Sebedeus ndon waŋ ande mbolnge minyoka kuman zailnga minnaig le nu nale wikina. ²² Wikina le nale mata pitik ndo tinga mam nakile waŋ mbolnge kusremba Yesus dubimba kinaik.

Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina (Lukas 6.17-19)

²³ Yesus nu Galilea tumbran ŋakmba mbol lika nanjine kusem wandeknge pasa tumninmba pasa mayenu Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta kuklimba minanu. Nu tanjamba lika nane tuku guaze yeki yeki kile-tidinganu.

²⁴ Tanjamba minna le nu tuku nyu Siria kilke kumuŋgina le nane nanjine guaze mbal kilmba prowe likinaig. Afu guaze tugu kise kise, afu ngaro rar, afu bukla ŋaigonu ŋak, afu zulbareknga kumanu sukanu, afu milmailkanu ta ŋakmba kilmba pronaig le nu nane wakeike likina.

²⁵ Yerusalem tumbran sungo, Dekapolis tuku tumbran 10, Galilea le Yudea ma tugu, Yordan kule make sim ta ŋakmba tuku mbal gudommba pro Yesus dubimba likinaig.

5

Yesus nu Olif tabe mbolnge pasa kuklina

¹ Yesus nu maŋgur sungo ta kanjerka nu tabe ponga minyok minna le nuje dubinaig mbal nu tugum pronaig.*

Gare tugusek tuku pasa (Lukas 6.20-23)

² Nane nu tugum pronaig le nu nane wam paguka saningina:

³ Tane Kuate am mbolnge kumuŋ kuga nga kamusde mbal tane gare maŋau mbolnge minap. Tane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

⁴ Tane ngamuŋgal rar tumba malmbika minig mbal tane gare maŋau mbolnge minap. Kuate nu tane tuku ngamuŋgal rar ta bul sertingamngat.

⁵ Tane ngan mukuknu minig mbal tane gare maŋau mbolnge minap. Tane kilke tugu ŋakmba kulatkam tuku minig.

⁶ Tane tinreknu mayok kambim tuku dirnanga minig mbal tane gare maŋau mbolnge minap. Kuate nu lafunu kumumbi tinjamngat.

⁷ Tane tanjo mapekade mbal tane gare maŋau mbolnge minap. Kuate nu mata tane mapekamngat.

⁸ Tane ngamuŋgal purfenju minig mbal tane gare maŋau mbolnge minap. Tane Kuate kanjeramngaig.

⁹ Tane tanjo tuku gubra peuka ngamuŋgal mukuk ningig mbal tane gare maŋau mbolnge minap. Tane Kuate tuku kiŋo kame minamngaig.

¹⁰ Tane Kuate dubimba maŋau tinreknu ke likade le afunje tane piti tingig ta tane gare maŋau mbolnge minap. Tane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

¹¹ Tane ye tuku mbal minig tukunu afunje tane tumail pantinmba piti sertinmba yabri pasa sunjombambi ake tuli-tingig ta tane gare maŋau mbolnge minap.

¹² Nane tanjawaig kande tane gare torap. Samba mbolnge tane tuku lafu mayenu minit. O buk nane Kuate tuku tuan tanjo kilmba piti ndui ta ndo ninginaig.

* **5:1:** Yesus nu Olif tabe mbolnge pasa kuklina ta sapta 5.3 mbol tugu pilmba ka sapta 7.27 mbolnge tinjina.

*Sol le sati tuku yaba pasa
(Markus 9.50; Lukas 14.34-35)*

¹³ Tane sol kaglinu tana kilke te mbolok mbal ngamuknge minig. Sol kaglinu kugawa le sine ame agambi man wakeibe le kaglinu mayok kambim kumu? Kumu kuga. Nu piro kugatok. Nane ake kutumba barenguwaig le tango pinonge tido-tidonga likamngaig.

¹⁴ Tane sati tana kilke te mbolok mbal kiljaningig le ndin kanerde. Tumbran ande tabe mbolnge minit ta nu kuirka minam kumu kuga. ¹⁵ Tango nane lam bulumba nza kai ndade. Nane te-mayokmba taikade le nane nakmba wandek sinamnge minig ta kiljaningit. ¹⁶ Tanamba ndo tane tango pino ngamuknge sati tana bulunga minap le nane tane kangertimba tangine Mam samba mbolnge minit nu tuku nyu tedunguwaig.

Tukul pasa tuku pasa

¹⁷ Ye tukul pasa tuan tango kame tuku pasa pitaikam prowen nga idus ndawap. Ye pasa ta kumu-kumba alonu kilemayokkam prowen. ¹⁸ Tane pasa te ise tiwap. Tukul pasa fambonu inum fudinndo ngisi ndaka minwa le ma ma wam kame te nakmba kumu nguwaig le samba kilke kugawamngaik. ¹⁹ Ande nu tukul pasa fudinndo inum te-ibemba baklel sermba afu tumninguwa ta nu Kuate tuku gageu ngamuknge nyu kugatok minamngat. Ande nu tukul pasa nakmba dubika afu tumninguwa ta nu Kuate tuku gageu ngamuknge nyu nak minamngat. ²⁰ Ye tane satinngamngit. Tane manau magenu kumba Farisi le kusem pasa biteknganu mbal tuku manau magenu li ndaningap ta tane Kuate kulatkate ma ta mbol kine nda.

Gubra manau tuku pasa

²¹ Moses nu singine wa mbun kame tejenmba saningina.

Tango bale ndawap. Andenge tango balewa kande nu pasa mbolnge te-tiwap ngina. *Lo 5.17*

Pasa ta tane isnaig. ²² Ye tane tejenmba satinngamngit. Ande nu tira nuje tuku gubra ndo tuwa kande nu mata pasa

mbolnge te-tiwap. Ande nu tira nuje tumail panmba agam mor tana wamdu kugatok nga sawa ta nu pasa sungo mbolnge te-tiwap. Ande nu nuje tira tapramba nginngan tango nga sawa ta nu ma nyayo tuku pa mbol kambim tuku minit. ²³ Ta tuku ne Kuate atraukam nga tira nane ne ndon gubra nak minit ta idusmba kande ne Kuate atrau ndaka. ²⁴ Agan ta atrau mbain tugumnge kusremba luka kumba ka nane tira ndon wamdu tumawap sulumba luka pro Kuate atrauka.

Mbar kile-tidingam tuku pasa

²⁵ Tango ande ne pasa mbolnge pilmba pasa pilewanu wande mbol kambim saka kumba ka ndinngene nu ndon pitik ndo wamdu tumawa. Kuga ta nu ne tumba ka pasa pilewanu tango tuku wai mbol pilwa le nunge ne tumba muli wande kulatkate tango ta tuwa le ne muli wandek sinamnge palmbimngat. ²⁶ Ye sinka tane satinngamngit. Nane mbar tuku piya sungo ta kumumba fudinndo lafu sulu ndawa ta ne muli wandek sinamnge prowe nda.

Tango pino kuayarde tuku pasa

²⁷ Moses nu tejenmba sakina. Tango pino mungu kuayar ndakap ngina.

Lo 5.18

Pasa ta tane isnaig. ²⁸ Ye tane tejenmba satinngamngit. Ande nu ammbi pino kangerte sulumba am kikon tingate le wamdu nyayonu tate ta nu buk wamdu mbi pino ta kuayarmba unekate.

²⁹ Ne tuku am ndinamnge ne unekam tuku didikate ndeta gomba buknga. Ne tuku ngarusu inumnu tanamba ngisi ndakuwa le ne ngarusu nakmba kumumbi minwaig ta ne ma nyayo mbol kangat. ³⁰ Ne tuku wai ndinamnge ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buknga. Ne tuku ngarusu inumnu tanamba ngisi ndakuwa le ne ngarusu nakmba kumumbi minwaig ta ne ma nyayo mbol kangat.

Tango pino mungu purkik tuku pasa

(Mateus 19.9; Markus 10.11,12; Lukas 16.18)

³¹ Moses nu pasa ande tejenmba sakina. Ima nu piyo nuje pitaiwam ndeta nu pitaiwam tuku wane kuyarmba tuwa nga sakina. *Lo 24.1-4*

³²Ye tane tejenmba satinjamngit. Pino ande nu tango ande ndonj fare mine ndakate le tango nunenje nu manau kise tuku pitaite le nu kumba tango kise tate ta nu tango ambokok tuku mbar mbolnje nu tango kuaryamba unekate. Tango kitek ta nu mata pino kuayarriba unekate.

Pasa sangri pilewam tuku pasa

³³Moses nu wa mbunj kame pasa ande tejenmba saningina.

Tane pasa sangri pilede ta kusre ndawap.

Kuate am mbolnje pasa ta kumuwap ngina. *Lo*

23.21

Pasa ta tane isnaig. ³⁴Ye tane tejenmba satinjamngit. Tane pasa ande sangri pile ndawap. Tane pasa sangri pilewam tuku samba kilke nyu nda tap. Samba Kuate minit tuku ma. ³⁵Kilke Kuate kupe patikate tuku ma. Yerusalem mata nyu nda tap. Tumbranj sunjo ta Kuate Sunjo tuku tumbranj. ³⁶Tane tangine gabat mata nyu nda tap. Ata. Tane tangine gabat waje inum kaukauk ko dabuk dabuk te-mayokam tuku tane sangri kugatok. ³⁷Tane au ngumba kande au ndo ngap. Kuga ngumba kande kuga ndo ngap. Tane sangri pilewam tuku pasa tuturte ta Satan tugumnje ilit.

Mbar lafu manau tuku pasa
(Lukas 6.29-30)

³⁸Moses nu tejenmba sakina.

Tango andenge ande tuku am gowa kande lafumba nu tuku am mata gowap.

Tango andenge ande tuku maketinj ngurwa kande lafumba nu tuku maketinj mata ngurap ngina. *Lo 19.21*

Pasa ta tane isnaig. ³⁹Ye tane tejenmba satinjamngit. Tango ande nu ne njayo silinuwa kande ne lafu ndawa. Ande nu ne tuku dabil ndinam pannuwa ndeta ne mbilka dabil inum tawe le pannuwa.

⁴⁰Tango ande nu ne tumba pasa mbolnje pilmba ne tuku tawi tuwa ndeta ne naje tawi ande turmba tawe. ⁴¹Tango ande nu aganj ande pitinu nenje turmba diram tuku sarsarriba sanuwa kande ne aganj ta tumba nu ndonj kumba ka lukam tuku ma ta limba ka palmbim tuku ma mbol pale.

⁴²Ande nu aganj ande tuku yabanuwa

kande nu tawe. Ande nu ne tuku aganj tumba ngumnenja ne luka tanmbimngit nga sanuwa ndeta mbule ndaka nu tawe.

Ngueu mbal ngamunggal ningam tuku pasa
(Lukas 6.27-28; 6.32-36)

⁴³Moses nu tejenmba sakina.

Tane tangine gulab kame tuku kume purmba tangine ngueu tango kasurningap ngina. *Wok Pris*

19.18

Pasa ta tane isnaig. ⁴⁴Ye tane tejenmba satinjamngit. Tangine ngueu mbal tuku kume purap. Nane afu tane kilmba piti sertingig mbal nane sinanu Kuate yabanap.

⁴⁵Tane tanawap ta tangine Mam samba mboloknje minit nu tuku kinjo kame minmba nu tuku manau te-purde. Nunje ki singit le tango magenu najgonu turmba mbol prote. Nunje sawe singit le tango tinreknu tango une njak turmba turkate.

⁴⁶Nane afu tane tuku kume purwaig le tane ndek nane tuku kume purmba Kuate nu wam ta tuku lafunu mayenu tingamngat nga idus ndawap. Takis kilanu mbal najgonu nane mata wam ndui ta ndo kade tae. ⁴⁷Tangine tira kame ndo kiletawokkap ta tane Kuate ngumnede mbal li ndaningig. Kuate gilai mbal nane mata tanjade tae. ⁴⁸Tangine Mam samba mbolnje minit nu tango njakmba mbolnje manau magege tanjamba tane mata nane njakmba mbolnje manau magewap.

6

Tango turkam tuku pasa

¹Tane manau te rironkap. Tane tango pinonje sine kanjersingwaig nga nane am mbolnje manau magenu kumba payam ndakap. Tane tanawap ta tane tuku Mam samba mbolnje minit nu lafu mayenu tingge nda. ²Tane sanzal mbal aganj ndendembi turkade ta tane yabri mbal manau kade tanjamba pasa sulu ndawap. Yabri mbal nane tango pinonje nane tuku nyu kile-dunguwaig nga kusem wandeknje ko tumbranj ngamunje nane aganj ndende ningig. Ye sinjka satinjet. Nane wam ta tuku lafunu nyu sugo ndo kile sulude. Lafunu ande te nda. ³Tane sanzal mbal turkam ndeta tane tuku wai najjamnje

katese ndawa nga wai ndinam kuirkuirka pirokate tana. ⁴Tane tana le tane tuku Mam nu wam kurok kanjerkate ta nunje ndo lafunu mayenu tingamngat.

*Kuate yabanam tuku pasa
(Lukas 11.1-4)*

⁵ Ne Kuate ndon pasatate ta yabri mbal manau kade ne tana ke ndaka. Afunje nane kanjerkuwaig nga nane kusem wandeke ko tumban ngamunje tinga Kuate yabanam nzaliningit. Ye sinja satinjet. Nane wam ta tuku lafunu nyu sugo ndo kile sulude. Lafunu ande te nda. ⁶ Ne Kuate ndon pasatam ndeta nane mata wandek sinam kumba malanga tukulmba nu ndon pasata. Ne tana le ne tuku Mam nu wam kurok kanjerkate ta nunje lafunu mayenu tanmbimngat.

⁷ Ne Kuate ndon pasatam ndeta kasomok mbal nane nanjine mbara pasa alo kugatok yabanmba lato-latomba pasatade ne tana ke ndaka. Nane lato-latomba wikuwaig ta mbara nu isamngat nga idusde. ⁸ Ne nane kade tana ke ndaka. Ne nane Mam nda yabante le nu o buk ne agan ndende denkate ta nu kila minit. ⁹ Ta tuku ne tenemba Kuate ndon pasata:

Sinjine Mam ne samba mbolnje minit.

Nane nyu purfenu ta tana minmba minwa.

¹⁰ Ne nane gageu kilmba kulatkam tuku prowa.

Ne tuku nzali samba mbolnje mayok kinit tana kilke te mbolnje mata mayok kuwa.

¹¹ Ki ait te tuku nyamagan kumumbi sinja.

¹² Nane afu sine mbolnje mbarde le sine ndek gilaingeg tana ndo ne sine tuku mbar mata sauka gilainga.

¹³ Sine tagosingam tuku ait prowa le piti ta peuwa.

Satan tuku sangri mbolnje ne sine kilmba kile-mayokka.

[Ne ndo Gabat Sunjo Ndindo. Ne sangri nakmba nak.

Ne tuku nyu sunjo pasa nak. Ne tana minmba minamngat. Son.]
Ne tana Kuate yabana.

¹⁴ Ne afu tuku mbar gilainga ta ne tuku Mam samba mbolnje minit nu mata ne tuku mbar sauka gilaingamngat. ¹⁵ Ne tango pino tuku mbar gilai ndanga ta ne tuku Mam mata ne tuku mbar sauka gilainge nda.

Nyamagan pinkam tuku pasa

¹⁶ Ne Kuate yabanam nga nyamagan pinkate ta yabri mbal manau kade tana ke ndaka. Nane tango pino nakmba kila pilwaig nga guba tumail pasi pilmba likade. Ye sinja satinjet. Nane ta tuku lafunu nyu sugo ndo kile-sulude. Lafunu ande te nda. ¹⁷ Ne nyamagan pinkam ndeta ngarosu wakeimba tumail pasi minyanga gabat pareja. ¹⁸ Tango pino nane gilai minwaig le ne tuku Mam nu wam kurok kanjerkate nunje ndo ne kanjernuwa nga ne tana. Tana le ne tuku Mam nu wam kurok kanjerkate ta nunje lafunu mayenu tanmbimngat.

Samba mbolok agan ndende magenu kilam tuku pasa

(Lukas 12.32-34)

¹⁹ Kilke te mbolnje agan ndende magenu kile-manjurka patikam tuku idus ndawap. Ma te mbolnje agan ndende use purka sasuka subinje ngaigo siglika kuayar tango pro kilig tuku. ²⁰ Tane samba mbolnje agan ndende magenu patikam tuku idusap. Ma ta mbolnje agan ndende use purka sasuke nda. Subinje ngaigo siglike nda. Kuayar tango mata pro kile nda. ²¹ Tantine agan ndende magenu minig ma ta mbolnje tantine ngamungal mata tanje minig.

Ngarosu tuku bulu tuku pasa

(Lukas 11.33-36)

²² Tango tuku am sati tana ngarosu kilnawam tuku minit. Ne am mayenu minit ta ne tuku ngarosu nakmba bulu mbolnje minit. ²³ Ne am nayonu minit ta ne tuku ngarosu nakmba ma make sinamnje minit. Ne tuku ngamungal tuku sati am nayonu tana minit ta ne sinja ma make sunjo njayo sinamnje minit.

*Tango armba dubikam tuku yaba pasa
(Lukas 16.13)*

²⁴ Tanjung ande nu gabat armba tugumnje nu pironu kumuñ kuga. Nu ande ngamungal tumba ande idus ndate. Nu ande tuku nyu te-mayokmba ande tuku nyu te-mayok ndate. Tanjung ande ne ndametin kilam tuku ndo iduste ta ne Kuate wamdus tambim kumuñ kuga.

*Kuate nu sine idussingit tuku pasa
(Lukas 12.22-31)*

²⁵ Ta tuku ye tane satinjet. Tane ngarosu turam tuku nyamagan ko kule ko tawi kilam tuku wamdus piti ser ndawap. Ngarosu sangri pilewam tuku nyamagan ndo kuga. Ne maye minam tuku tawi ndo kuga. ²⁶ Tane sar umañ kanjerkap. Nane nyamagan nguka alonu kile ndakade. Nane guba ait mbolnje nyamagan nyam tuku pati ndakade. Tanjung Mam samba mbolnje minit nunje nane nyamagan ningit. Nu tuku am mbolnje tane sar umañ lininganu minig. ²⁷ Wamdus piti ta kusrewap. Ande tane ngamuknje nu wamdus piti sunjo tumba manau tambinunje abo minam tuku ait tuturam kumuñ kuga.

²⁸ Ndanam tane tawi kilam tuku wamdus sulumba piti njak minig. Tane anja bot prode manau ta kanjerkap. Nane tawi wakeiwam tuku piro ndakade. ²⁹ Ye tane satinjet. O buk gabat sunjo Solomon nu mindepiye maditaknu silikina ta anja bot tuku mindepiye li ndaningina. ³⁰ Anja ta ki ndindo ndo minig. Mafete le fulka kilmba pa mbolnje pankade. Anja njagai pa mbolnje pankade ta mata Kuate nu mindepiyeningit. Nu sinja tane tawi kiletingamngat. Tane Kuate nu kumuñ kuga nga idusde e?

³¹ Tane wamdus teroka piti sermba sine ndanandamba nyamagan kule kilmba nyube o ko ndanandamba tawi kilmba tinje nga idusmba mine ndakap. ³² Nane Kuate gilai minig mbal aganj kame ta kilam tuku wamdus sulude. Tane aganj kame ta kugatok minam kumuñ kuga ta Tanjung Mam samba mbolnje minit nu kila. ³³ Tane Kuate tuku gageu nu tuku minje kumnemnje minmba tinjeknu mayok kambim tuku wamdus sanjrinu

palpe ta Kuate nu ngarosu maye minam tuku aganj kame kumumbi tingamngat.

³⁴ Tane indole tuku piti ta tuku kite wamdus sulu ndawap. Ki ndindo tuku piti ta ndo tane kurawam kumuñ.

7

*Tungo pileningam tuku pasa
(Lukas 6.37-42)*

¹ Ne tungo afu tuku manau pile ndaninga le Kuate nu ne tuku manau mata pilewe nda. ² Ne nane afu pileningit ta manau ndui tambin Kuatenje ne pilenamngat. Ne nane afu mbolnje manau kate ta manau ndui tambin Kuatenje ne mbolnje kamngat. ³ Ndanam nane am mbolnje ail ban minit le ne kanjer ndamba nane tira tuku am mbolnje am sumbi kanjermba sakate. ⁴ Ndanam tuku ne tira ta sate: Ye ne tuku am mbolnje am sumbi ta saukamngit ngate. ⁵ Ne yabri tungo ndo. Ne ambonga nane am mbolnje ail ban ta paska. Ne am purfewa le nane tira tuku am mbolnje am sumbi ta saukam kumuñ.

⁶ Kuate tuku wam magenu kame ta age nda ningap. Nane mbilka tane maketingbekaig. Kuate nu wam magenu tingit ta mbo tugumnje pan ndakap. Nane aganj magenu ta ake aganj nga totobekaig.

*Kuate yabanam tuku pasa
(Lukas 11.5-13)*

⁷ Ne wam ande tam tuku Kuate yabanmba dirnanga ta tanmbimngat. Ne wam ande sota mina ta te-silikamngat. Ne malanga ande katkata ta talke tanmbimngat. ⁸ Ima nu wam ande tuku Kuate yabanmba dirnangate ta nu tate. Ima nu aganj ande sota minit ta nu te-silika tate. Ima nu malanga katkatmba minit ta nu talke tuwit.

⁹ Tane ngamuknje ande kinjo nunje nyamagan yabante le nu lafumba ndame tuwit e? ¹⁰ Ko kualegan yabante le mber tuwit? ¹¹ Tane kilke mbol mbal une njak ta Tanjung kinjo kame aganj magenu ningit tuku. Tanjung Mam samba mbolnje minit nu purfenju ndo. Nu tane tuku manau limba nu yabande mbal aganj magenu ningit.

¹² Nane afu ne mbolŋge maŋau magenu kuwaig nga idusmba nzalinate taŋamba ndo ne nane afu mbolŋge ka. Tukul pasa tuan taŋgo kame tuku pasa tugunu not.

*Malanŋa fudiŋndo tuku yaba pasa
(Lukas 13.22-24)*

¹³ Tane malanŋa fudiŋndo sinam kambim tuku saŋgri tinŋa minap. Ngisikam tuku malanŋa sunŋokanu. Ndin mata wam bada kuga. Taŋgo pino gudommaba ndin ta dubimba sinam kinig. ¹⁴ Abo tugu tam tuku malanŋa fudiŋndo. Ndin mata kambim tuku minde bada. Nane ndui ndui ndo ndin ta te-silika dubimba sinam kinig.

*Yabri tuan taŋgo tuku pasa
(Lukas 6.43-44; 13.25-27)*

¹⁵ Tane yabri tuan taŋgo tuku rironŋkap. Nane sipsip tuku ŋgaro kaika sipsip magenu minet minet nga tane tugum prode ta nane age ŋguikok ndo. ¹⁶ Naŋgine wam kile-mayokkade ta mbolŋge katesewamŋgaig. Tane suwar ail mbolŋge apasin alonu kilig e? Ko tane ulem mbolŋge mar alonu kilig? ¹⁷ Taŋamba ndo ail mayenu nu alonu magenu ndo kile-mayokkate. Ail ŋayonu nu alonu ŋaigonu ndo kile-mayokkate. ¹⁸ Ail mayenu alonu ŋaigonu kile-mayokkam kumuŋ kuga. Ko ail ŋayonu alonu magenu kile-mayokkam kumuŋ kuga. ¹⁹ Ail alo mage ndade ta ŋakmba pike lika pa mbolŋge kile-pankade le uge sulude. ²⁰ Yabri tuan taŋgo nane wam kile-mayokkade ta mbolŋge tane katesewamŋgaig.

²¹ Nane ye nyu ta Sunŋo ŋgade mbal ta afu Kuate kulatkate ma mbol kine nda. Ye tuku Mam samba mbolŋge minit nu tuku nzali dubide mbal ndo ma ta mbol kaŋgaig. ²² Ait sunŋo mbolŋge taŋgo sunŋomba ye teŋenmba sayamŋgaig: O Sunŋo, sine ne tuku nyu mbolŋge dir pasa biteŋga bukla ŋaigonu pitaika maŋau kitek saŋgrinu gudommaba ke likigen ŋa sayamŋgaig. ²³ Taŋakuwaig le ye nane kilimok saninŋamŋgit: Ye siŋka tane gilai. Tane maŋau ŋaigonu kanu mbal tane kua kape ŋgamŋgit.

*Wande patinu tuku yaba pasa
(Lukas 6.46-49)*

²⁴ Ima nu ye tuku pasa ise mayemba ka kumu-kumute ta nu taŋgo teŋen. Taŋgo ande nu wamdus kuyar mayenu ŋak wande palmbim nga ndame sugo mbolŋge makek tugunu ndame patika danŋgina taŋaŋ. ²⁵ Ngumneŋga sawe sunŋo piymba kule sunŋo ndeka bubre saŋgrinu tinŋa wande ta kulisokŋga buruna kande wande sur ndakina. Wande ta makek ndamembi danŋgina tukunu wande saŋgri ŋak minna.

²⁶ Ande nu ye tuku pasa ismba nda dubite ta nu taŋgo teŋen. Taŋgo ande nu wamdus kuyar mayenu kugatok wande palmbim nga fulbul mbolŋge ake makek tidinŋina taŋaŋ. ²⁷ Ngumneŋga sawe sunŋo piymba kule sunŋo ndeka bubre saŋgrinu tinŋa wande ta kaduna le surka ndeka fudu ŋayona nga nane saninŋina.

²⁸ Yesus nu pasa ta ŋakmba sake denŋpurna le maŋgur sunŋo ta nu tuku wam pagu pasa isnaig ta tuku ndek pirerek purkinaig. ²⁹ Nu kusem pasa tugunu biteŋganu mbalŋge nane tumninŋinaig taŋamba nu nane tum ndaninŋina. Nu pasa miro taŋaŋ tumninŋina.

8

*Yesus nu taŋgo ŋgirŋger ŋak wakeina
(Markus 1.40-45; Lukas 5.12-16)*

¹ Yesus nu tabe kusremba ndekina le taŋgo pino gudommaba nu dubinaig. ² Taŋamba kinaig le taŋgo ande ŋgirŋger ŋak pro nu tugumŋge dagol tidronŋa nu sana: O Sunŋo, ne kumuŋ. Ne nzalinuwa ndeta ye tuku ŋgarosu wakeiwa ŋgina le ³ nu ndek wai kuitka nu kiremba sana: Au. Ye ne wakeinet. Ne mayeka ŋgina. Taŋakina le ŋgirŋger ta gagulka ŋgarosu mayekina le ⁴ Yesus nu sana: Ye ne mbolŋge maŋau kit te afu sa ndaninŋa. Ne kumba ka nane ŋgarosu pris tuma. Moses tuku tukul dubimba atrau agaŋ pris tawe le atraukuwa le ŋakmba ne mayekat ta kila pilwaig ŋgina.

*Yesus nu kame gabat tuku piro taŋgo wakeina
(Lukas 7.1-10)*

⁵ Yesus nu kumba Kaperneum tumbran prona le Rom mbal tuku kame gabat ande nu tugum promba nu sarsarumba sana: ⁶ O Sunŋo, ye tuku piro taŋgo ande nu tuku

ngarosu njakmba milmailkina le nu sina-manzer sunjo njak minit ngina.

⁷ Tanjakina le Yesus ndek nu sana: Ye kumba wakeiwamngit ngina le ⁸ kame gabat ta nu ndek Yesus peumba sana: O Sunjo, ye mayenu kuga. Ne ye tuku wande mbol pro ndawa. Ne sando ka le ye tuku piro tanjo mayekuwa. ⁹ Ye sugo afu kum-nemnge minet. Ye mata kame mbal afu tuku gabat minet. Ye ande kukulmba ne kaye nget ta nu kinit. Ande wika yale nget ta nu ilit. Yinje piro tanjo ande piro si ka nget ta nu kate. Ne sangri sunjo njak ta ye kila. Sando ka ta kumun ngina.

¹⁰ Yesus nu pasa ta ismba nu pirerek purka mbilka nane nu dubimba kinaig mbal saningina: Ye sinja tane satinjamngit. Kasomok tanjo te nu ye tuku sangri tomba tingate. Sine Israel ngamuknge ye son manau sangrinu tanan kanjer ndawet. ¹¹ Ye tane satinget. Kilke tugu njakmba mbolnge kasomok mbal gudommba pro Kuate kulatkate ma sinam kumba ka Abraham Isak Yakob ndon minyoka isukusmba minamngaig. ¹² Israel afu Kuate tuku gageu minam tuku nyu njak minig ta nu nane pitaikuwa le ma njayo ma make sunjo sinam kanjaig. Ma ta mbolnge minamngaig mbal nane malmbi sunjo tumba maketin tiknga minamngaig ngina.

¹³ Tanjamba sanimmba nu ndek mbilka kame gabat ta sana: Ne luka kaye. Ne ye wam kam kumun nga idusat ta tanjamba mayok kuwa ngina le ait ta mbolnge ndo nuje piro tanjo mayekina.

Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina
(Markus 1.29-34; Lukas 4.38-41)

¹⁴ Yesus nu Petrus tuku wande mbol kumba Petrus magma nuje ngaro pa tingina le kinye njak minna le kanjermba ¹⁵ nu wainu kirena le ngaro pa tingina ta mukuna. Tanjana le nu tinga Yesus tuku paguna.

¹⁶ Tanjamba furirna le nane gudommba bukla njak mbal mindeka kilmba Yesus tugum prove likinaig le nu bukla mingembi sando kina le nane tanjo kusreka kua kinaig. Nu guaze mbal njakmba wakeikina le magekinaig. ¹⁷ Yesus nu

tanjamba kina le Kuate tuku tuan tanjo Aisaia tuku pasa kumungina. Nu tenjemba sakina.

Nu sine tuku guaze yaika guaze tuku piti kugrakina ngina. *Aisaia 53.4*

Tango afu Yesus dubiwam sakinaig
(Lukas 9.57-62)

¹⁸ Yesus nu manjur sunjo nu tugumnge manjurkinaig le kanjerka nuje dubinaig mbal saningina: Sine kule kualin sim kab ngina. ¹⁹ Tanjakina le kusem pasa biteknganu tanjo ande nu Yesus tugum promba sana: Tum Tanjo, ne ma njakmba mbol kambim tuku saka ta ye ne ndon kanjik ngina le ²⁰ Yesus ndek nu sana: Mbo nguikok sar uman nane te njak ta ye Ndindo Katesek Tanjo ye mabtam tuku wande kugatok. Ne ye ndon lika piti ta kurawam kumun e ngina le ²¹ nuje dubiwanu tanjo ande ndek Yesus sana: Sunjo, ye ne ndon minam iduset ta ye luka kumba ka mam kumwa le nguki sulumba ne dubinamngit ngina. ²² Tanjakina le nu lafumba sana: Mbal afu wamdus kumaknu minig nanenge kumanu mbal ngukuwaig ngina.

Yesus nu kule le bubre peunikina
(Markus 4.35-41; Lukas 8.22-25)

²³ Yesus nu wan ande pongina le nuje dubinaig mbal nu ndon ponginaig. ²⁴ Nane kule kualin mbol mbol kumba minnaig le Yesus nu wan mbolnge kinymba gilaingina. Kinymba gilaingina le bubre sunjo tingina le kule tonjel tinga wan sinam kumba minna le ²⁵ nane nu kuanemba sanaig: Sunjo, ne pitik sine tursinga. Sine ngisikam bafuweg nginaig le ²⁶ nu ndek saningina: Ndanam tane wamdus fulilkade. Tane Kuate nu kumun kuga nga idusde e nga saningina sulumba nu tinga bubre kule sanike likina le ma betkiremba kule basle mayena.

²⁷ Tanjana le nane wam ta kanjermba piriri njayomba sakinaig: i ... Tanjo te nu ima suk a. Bubre kule nale mata nu tuku minge dubide nginaig.

Yesus nu tanjo bukla njak wakeikina
(Markus 5.1-20; Lukas 8.26-39)

²⁸ Nane kule kualin sim ka Gadara mbal tuku ma mbolnge iben kinaig le tanjo armba bukla njak nale mindesin patikinaig

tuku ma ndame burok sinam tanje mayok ka Yesus tugum pronaiik. Nale mara mara ndin ta tukulmba kame-kameka minanu. ²⁹ Nale wi kuenka Yesus sanaik: Kuate tuku Kiŋo, ne sine ndon wamdus tuma kuga. Ne ndanam kile sine piti sersingam te prote? Ait ta kile nginaig.

³⁰ Ma ta masken suk mbo gudommba sunjarka mine likinaig tukunu ³¹ bukla kame ta nane Yesus sarsarumba kusnanaig: Ne sine tanjo te mbolŋge pitaikumba kande sine kukulsinga le mbo kame si fungul sinam kab nga sanaig le ³² nu pasa lafumba tanjapaw ngina. Kile bukla ŋaigonu tanjo ar ta kusreka mbo fungul sinam kine likinaig le nane ŋakmba sanjri ŋak pinder-pindermba tabe te-tirok ta dubimba biri-baringa kule kualin butonu sinam kumba ngisike sulunaig.

³³ Kile mbo kulatkanu mbal kua ka pinder-pindermba ka tumbran sunjo mbolŋge manau mayok kina ta ŋakmba kubeu ninginaig sulumba tanjo ar bukla ŋak nane tuku wam mata turmba sakinaig. ³⁴ Tanjakinaig le tumbran sunjo ta tuku mbal ndek Yesus sota kanjermba nane nu sarsarumba nane tuku ma ta kusremba kuwa nga sanaig.

9

Yesus nu tanjo ngarosu milmailkanu wakeina
(Markus 2.10-12; Lukas 5.17-26)

¹ Yesus nu wan ponja luka nune tumbran pronai. ² Prona le nane afunje tanjo ngarosu milmailkanu kinye ŋak minna le sukunja tumba nu tugum pronai. Yesus nu nane nu tuku sanjri tomba tinginaig ta katesemba nu tanjo ngarosu milmailkanu ta sana: Kiŋo, ne wamdus bulka piti ndanuwa. Ye ne tuku mbar ŋakmba sauka gilainget nga sana.

³ Nu tanjina le kusem pasa biteknganu mbal afu nanjine wamdusmbi sakinaig: Nu Kuate le tanjakate e nga idusmba minnaig ta ⁴ Yesus nu nane tuku wamdus katesemba nu nane sanjina: Ndanam saka tane ngamunggal sinamnge wamdus njonu tade. ⁵ Ye tane kusnatingamngit. Ame pasa tanjo te sawam tuku wam bada? Ye ne tuku mbar sauka gilainget ko tinga lika

kaye nget. ⁶ Ye Ndindo Katesek Tanjo ye kilke te mbolŋge mbar saukam tuku ye sanjri ŋak. Tane wam ta kila palmbim tuku ye kile pasa wam bada te sakamngit ngina. Tanjaka nu ngarosu milmailkanu ta sana: Kile ne tinga nzanzan kuramba nane tumbran kaye ngina le ⁷ nu tinga lika kumba nune tumbran kina.

⁸ Tanjana le manjur sunjo tanje minnaig nane wam ta kanjernaig sulumba nane kuru-kuruka Kuate tanje sanjri sunjo kilke mbolok tanjo tuwit nga Kuate tuku nyu tedunginaig.

Yesus nu Mateus wikina
(Markus 2.13-17; Lukas 5.27-32)

⁹ Kile Yesus nu tinga kumba ka takis kilanu wande mbolŋge tanjo ande nyunu Mateus nu piroka minna le nu kanjermba sana: Ne ilmaba ye dubiya ngina le nu ndek tinga nu dubimba kina.

¹⁰ Yesus nu nune dubinaig mbal ndon wandeknge isukusmba minnaig le takis kilanu mbal afu mbar ŋak nane gudommba pro nane ndon minyok minnaig le ¹¹ Farisi mbal nane manau ta kanjermba Yesus dubinaig mbal sanjinaig: Ndanam saka tangine Tum Tanjo nu takis kilanu mbal wam ŋaigonu kade mbal ndon isukusit nginaig.

¹² Tanjakinaig le Yesus nu pasa ta ismba lafumba sanjina: Guaze kugatok mbal nane dokta tugum kine ndakade. Guaze ŋak mbal ndo nu tugum kinig. ¹³ Nane afu sine magenu ngade ta ye nane wika wakeikam pro ndawen. Ye nane une ŋak mbal wika wakeikam tuku prowen. Kuate tuku pasa tuan tanjo andenje kuyarna ta tenemba sakate: Tane ye tuku nga aganmor kilmba atraukade ta ye sungomba idus ndawet. Tane tanjo sinaninmba nalinjngam tuku ye sungomba iduset ngate. Tane pasa ta kila pile mayewap ngina.

Nyamagan pinkam tuku pasa
(Markus 2.18-22; Lukas 5.33-39)

¹⁴ Mara ande Yohanus kule pisne dubinaig mbal pro Yesus kusnanaig: Sine Yohanus dubiweg mbal Farisi mbal turmba sine ait afu Kuate tuku nga nyamagan pinkeg. Ndanam nane dubinade mbal manau ta ke ndakade nginaig le ¹⁵ Yesus nu

nane saningina: Tango ande nu pino tam tuku pagumba nye mbolnge nu nuje mbal ndonj minit tukunu nane piti njak minam kumuñ kuga. Ait ande prowa le afunje pro tango ta nane ngamuknge tuwaig le nane wamdus piti ningwa le nyamaganj pinka minamngaij. ¹⁶ Ande nu tawi urfunu burokuwa le tawi abonu tumba burok ta tukulmba zail ndangate. Nu tanjawa ta kumiñ kitek tanje urfunu didikuwa le lato fetkamngat. ¹⁷ Ande nu grep kule kitek tumba aganjmor ngaro urfunu sinamnje tol ndate. Nu tanjawa ta grep kule fulilka aganjmor ngaro urfunu fetkuwa le grep kule kutuka ndeke suluwamngat. Aganjmor ngaro ta mata njayongamngat. Nane grep kule kitek tumba aganjmor ngaro kitek sinamnje tolde. Tanjade le grep kule aganjmor ngaro turmba mage minamngaij ngina.

Yesus nu kulim te-timba pino ande wakeina

(Markus 5.21-43; Lukas 8.40-56)

¹⁸ Yesus nu tanjamba pasata minna le tango sunjo ande pro nu tugum tanje dagol tidronja sana: Ye tuku kulim kile ndo kumat. Ne kumba nane waimbi ngarosu kirewa le abonguwa nga sana. ¹⁹ Tanjaka sana le nu ndek tinga nuje dubiwanu tango ndonj tango ta dubimba kinaig.

²⁰ Nane kumba minnaig le kile pino ande nu yar 12 mara mindek tambun guaze njak minna ta nu pro Yesus ngumnemnje nu tuku tawi nzalenu kirena. ²¹ Nu tenjenmba idusna: Ye nu tuku tawi ndo kirewi ta ye mayekamngit nga idusna. ²² Tanjamba idusmba nu tawi kirena le Yesus ndek mbilka pino ta kanjgermba sana: Kulim, ne wamdus bulka piti ndanuwa. Ne ye tuku sanjgri tomba tingate tukunu ne mayekat ngina. Tanjakina le ait ta mbolnje ndo nu mayekina.

²³ Kile Yesus nu tango sunjo ta tuku wande tugum prona. Nu pro tanje nane gudommmba malmbi wikaraumba tabu tabu fitke likinaig le saningina: ²⁴ Tane kua ka sili-siliwap. Kulim te kume ndakat. Nu kinymba minit ngina le nane ndek nu talamba nzumilnaig. ²⁵ Tanjanaig le Yesus nu nane njakmba mayok kuwaig nga pitaika nu wandek sinam kumba ka mindesinj

tuku wai biyna le nu tingina. ²⁶ Tanjana le pasa ta sunjoka ma ta tuku tumbran njakmba kumuñgina.

Yesus nu tango armba am tukulok wakeikina

²⁷ Yesus nu ma ta kusremba kina le tango armba am tukulok nu ngumnem dubimba wi kuenka sakinaik: Sunjo, ne David tuku mbun. Ne sile sinasikmba tursika o nga wika minnaik le ²⁸ Yesus nu kumba wande ponjgina le nale nu dubimba nu tugum pronaik. Tanjanaik le nu nale kusnanikina: Ye tale tuku am wakeikam kumuñ nga idusik e ngina le nale sakinaik: Sunjo, ne kumuñ nginaik. ²⁹ Tanjakinaik le nu ndek nale tuku am kigreka sanikina: Tale ye tuku sanjgri tomba tingade tukunu wam ta mayok kuwa ngina le ³⁰ nale tuku am magekinaik.

Kile Yesus nu sanjgrimba nale sanikina: Ye tale mbolnje wam kit ta afu sa ndaningap ngina. ³¹ Tanjamba peunikina ta nale kinaik ka nu tuku nyu saka saka kinaik le ma ta njakmba kumuñgina.

Yesus nu tango ande minje tukulok wakeina

³² Yesus nane ma ta kusrewam bafunaig le afunje tango ande buklanje minje tukulna ta tumba Yesus tugum pronaig. ³³ Pronaig le nu bukla pitaina le tango ta ndek pasatina le tango pino kanjgermba pirerek purka sakinaig: Yoi. Sine Israel ngamuknge manjau tenjen mayok kinit le nda kanjgereg tuku nginaig.

³⁴ Tanjakinaig le Farisi mbal ndek saki-naig: Nu bukla kame tuku gabat tugumnje sanjgri tate sulumba bukla pitaike likate nginaig.

Yesus nu tango pino njakmba sinaningina

³⁵ Yesus nu tumbran fonjonj tumbran sugo sugo njakmba mbolnje lika nane tuku kusem wande mbolnje Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta tuku pasa mayenu kuklimba saninjmba nane tuku guaze tugu yeki yeki wakeike likina. ³⁶ Tanjamba nu manjgur sugo gudommmba kanjgerka nane sipsip kulat tango kugatok tanjan wamdus fulilka nanjgine mironj ngaro turkam kumuñ

kuga nga saka nu nane sinanu ³⁷ nuñe dubiwanu tanjo saningina: Piro mbolñge nyamagan alonu gudommba minig ta kilam tuku piro tanjo denkafe. ³⁸ Tane piro miro tanjo yabanap le nu piro tanjo afu kukulninguwa le nane nu tuku nyamagan alonu kilwaig ngina.

10

*Yesus nu aposel 12 madinjingina
(Markus 3.13-19; Lukas 6.12-16)*

¹ Kile Yesus nu nuñe dubiwanu tanjo 12 ta wika kile-mangurka nane mata bukla ngaigonu pitaika guaze tugu yimyam ñakmba wakeikam tuku sangri ningina.

² Aposel 12 ta nane tuku nyu nangine tenemba. Ande Simon nyunu ande Petrus ngade. Ande maib nuñe Andreus. Ande Yakobus nu Sebedeus tuku kiño nuñe. Ande Yohanus nu Yakobus maib nuñe.

³ Nane afu Filipus, Bartolomeus, Tomas. Ande Mateus nu takis kilanu tanjo. Ande Yakobus nu Alfeus tuku kiño nuñe. Ande Tadeus. ⁴ Ande Simon mape nyu ande Selot. Ande Yudas Iskariotnu ngumneña nu Yesus tuku kupet mayok kina.

*Yesus nu aposel 12 piro ningina
(Markus 6.7-13; Lukas 9.1-6)*

⁵ Yesus nu nane 12 ta kukulningam bafumba saningina: Tane kasomok mbal tuku ma ande ko Samaria mbal tuku tumbrañ ande mbol kine ndakap. ⁶ Tane ka Israel mbal nane sipsip ngisikanu tanjañ minig nane tugum kape. ⁷ Tane kumba Kuate nu nuñe gageu kulatkam tuku ait buk patukate nga saningmba likap. ⁸ Tane guaze mbal wakeika kumanu mbal kile-tidinga ngirñger ñak mbal mage serningmba guwa ngaigonu pitaikap. Sangri ta piya kugatok ake tinget tukunu sangri tamba pirokap sulumba piya wi ndakap.

⁹ Tane kambim nga tanjine ndametin ¹⁰ pale fat kupe ngaro ndumndum ta ñakmba kusrekap. Tane tawi tinganu ta ndo ñak kape. Tane piro tanjo tukunu tane nane afu tugumñge agañ ndende kilam kumun.

¹¹ Tane tumbrañ ande mbol promba tanjo mayenu ande tane kulatkam tuku sota kanjermba nu ndoñ minmba piroka

ka kambim nga nu kusremba kape. ¹² Tane wande ande ponja wande tuku mbal ngamunggal mukuk ñak minam tuku saningap. ¹³ Nane mbal magenu ndeta tane pasa saningig tanjamba nane ngamunggal mukuk ñak minwaig. Kuga ta pasa ta luka tanjine tugum prowa. ¹⁴ Mbal afu tane kilam mbulmba ko tane pasa kukliwap le isam mbulwaig kande wande ko tumbrañ ta kusrewam bafumba nane katesemba rironkuwaig nga nane am mbolñge tuptup kupe mbolñge denganu minig ta paurñgap. ¹⁵ Ye sinja satinjamñgit. Ait sunjo mbolñge tumbrañ tane pitaikate ta nu tumbrañ ngaigonu Sodom le Gomora tuku pa limba sunjo pasa ñak tamñgat.

*Yesus tuku mbal nane piti kanjerkamñgaig
(Markus 13.9-13; Lukas 12.11-12; 21.12-17)*

¹⁶ Tane isap. Ye tane kukultingi le kumba sipsip tanjañ ngannu age nguikok ngamukñge minamñgaig. Ta tuku tane kurau mayemba gami tanjañ wamdus bafuk minap. ¹⁷ Tane rironkap. Afunje tane kilmba pasa mbolñge kile-tidinga nangine kusem wandekñge tane pani faramñgaig. ¹⁸ Afunje tane didika kilmba ka gabat kame nyu sugo ñak mbal tugumñge kile-tidinguwaig le tane ye tuku nga pasa mayenu saningap le gabat mbal kasomok mbal turmba ye tuku nyu isamñgaig. ¹⁹ Nane tanjamba tane kilmba gabat sugo tuku wai mbolñge patikuwaig ta tane wamdus fulilka ndanjmba sakube o nga wamdus te-sulu ndawap. Pasa te-tiwam ait mbolñge tane tuku wamdus sinamñge pasa mayok kanjat. ²⁰ Tanjine wamdusmbi kuga. Mam Kuate tuku Guwanje wamdus tinguwa le tane sakamñgaig.

²¹ Ait ta mbolñge ande nu nuñe tira nuñe kumam tuku ngueu mbal tuku wai mbolñge palmbimñgat. Mam nu nuñe kiño mbolñge tanjawamñgat. Kiño kame nane ina mam kat nangine kasurningmba kumwaig nga pasa mbolñge patikamñgaig. ²² Tane yine mbal tukunu nane ñakmba tane kasurtingamñgaig. Ande nu sangri tinga dirnanja minwa ta Kuateñge nu tuku muskil te-tiwe tambimñgat. ²³ Tumbrañ ande mbolñge

nane tane kilmba piti sertingwaig ndeta tane kua ka tumbrañ ande mbol kape. Ye siñka satinğamngit. Tane tañamba Israel mbal tuku tumbrañ afu mbol kine ndakap le ye Ndindo Katesek Tanjo prowamngit.

²⁴ Skul kiño nu nuñe tisa li ndate. Piro tanjo nu nuñe sunjo li ndate. ²⁵ Kiño ande nu nuñe tisa suk ko piro tanjo ande nuñe sunjo suk mayok kuwa ta kumuñ. Ye tane tuku Sunjo ta nane ye bukla ñaigonu tuku gabat Belsebul ñgade. Ta tuku nane tane mata nyu sugo ñaigonu tañañ satinğamngaiğ.

*Sine Kuate tuku ndo kuru-kurukube
(Lukas 12.4-7)*

²⁶ Nane tane kilmba ñaigo siglikade mbal tuku kuru kuru ndakap. Wam kame kile tanjo am mbolñge mine ndakade ta kilimok mayok kanğaiğ. Wam afu kuirok minig ta ñakmba kila patikamngaiğ. ²⁷ Ye kuirka tane pasa satinğet te tane pasa ta tumba mañgur sinamngge saninğap. Tane kile yabu pasa isig ta ñakmba isam tuku kuenka saninğap. ²⁸ Nane tane tuku ñgarosu bale faram sakade mbal tuku kuru kuru ndakap. Nane kanu balewam kumuñ kuga. Kuate nu tane tuku ñgarosu kanu turmba ma ñayo mbolñge pankam kumuñ tukunu tane nu tuku ndo kuru-kurukap.

²⁹ Tanjo nu sulik sulik armba maket mbolñge patika ndametin fudinndo ndo tate ta sulik sulik ñakmba siñgine Mam nu idusniñmba nu wokate le ndo ande kumit. ³⁰ Nu tane tuku gabat wañe giganmba ta mata nu kila minit. ³¹ Ta tuku tane wam ande tuku kuru kuru ndakap. Kuate am mbolñge tane sulik sulik gudommba liniñmba mbolñge minig.

*Yesus tuku nyu yabu ndakam tuku
(Lukas 12.8-10)*

³² Ande nu tanjo ñgamukñge ye tuku nyu te-mayokmba sakate ta ye mata yinje Mam samba mbolñge minit nu am mbolñge tanjo ta tuku nyu te-mayokamngit. ³³ Ande nu tanjo ñgamukñge ye tuku nyu yabukate ta ye mata yinje Mam samba mbolñge minit nu am mbolñge nu tuku nyu yabukamngit.

*Tanjo Yesus mbolñge purkade
(Lukas 12.51-53; 14.25-27)*

³⁴ Tane ye wamdus ulendi mañau kilke mbol mbal ñgamukñge palmbim tuku prowen nga idus ndawap. Ye kame bagi tumba nane tetkam tuku prowen. ³⁵ Kiño nu mam nuñe ndon ko kulim nu ina nuñe ndon ko pino nu nuñe rujan nuñe ndon nane tañamba muñgu purkam tuku ye prowen. ³⁶ Tanjo tuku wande tuma mbal nu tuku ñgueu mbal mayok kanğaiğ.

³⁷ Ande nu ina mam ko kiño kat nuñe tuku sunğomba kume purmba ye tuku sunğomba kume pur ndate ta nu ye tuku nyu ñak minit ta nu denKate. ³⁸ Tanjo ande nu ye tuku nga idusmba nu nuñe mironj nuñe ail kazrai kuramba ye dubi ndayate ta nu ye tuku nyu ñak minit ta nu denKate. ³⁹ Ande nu nuñe abo mine mayewam tuku sunğomba idusmba kurau mayete ta nu ñgisikamngat. Ande nu ye tuku nga nuñe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu siñka nuñe abo ta tumba ñak minamngat.

*Yesus nu lafu mayenu kilam tuku sakina
(Markus 9.36-41)*

⁴⁰ Ande nu tane auktiñmba wakeikate ta nu ye mbolñge mata tañate. Ye mbol tañate ta Mam nu ye kukulyina nu mbol mata tañate. ⁴¹ Ande nu Kuate tuku tuan tanjo minit le andenğe nu aukmba wakeite ta nu tuan tanjo ndon lafu mayenu tamngat. Tanjo ande nu tanjo tinreknu minit le andenğe nu aukmba wakeite ta nu tanjo tinreknu ndon lafu mayenu tamngat. ⁴² Ye siñka satinğamngit. Ande nu nyu kugatok minmba ye dubiyanu tanjo tañañ minit le andenğe nu kule tidonu ndo tuwit ta Kuate nu wam ta mata lafunu tambimngat nga saninğina.

11

¹ Yesus nu nuñe dubinaig tanjo 12 wam pagu pasa niñge denpurmba nu tinğ ma ta tuku tumbrañ afu mbol pasa kuklimba wam pagukam kina.

*Yohanus nu tanjo armba kukulnikina le
Yesus tugum kinaik
(Lukas 7.18-35)*

² Yohanus nu muli wandek sinamngge minmba Kristus nu wam afu ke likina ta ismba nu tuku pasa pilna le nuñe dubiwanu tanjo armba ka Yesus kusnanaik:

³ Ande nu prowam tuku kuyar pasa sakate ta ne e ko sine ande tairngube nginaik le ⁴ nu pasa lafumba sanikina: Ye wam ke liket te takile ammbi kanjerka kilbambi isik ta luka kumba njakmba Yohanus kubeu tape. ⁵ Kile am tukulok mbal mambilde. Kupe njaigongade mbal likade. Ngirnger njak mageke likade. Kilba tukulok pasa isig. Afu kume likade ta abonga tingade. Sanzal mbal Kuate tuku pasa mayenu isig. ⁶ Ande nu ye tuku nga wamdus tero ndakate ta nu gare-gareka minit. Tale tanjamba ka Yohanus sawap ngina.

⁷ Nale luka kinaik le Yesus nu ndek manjur sungo ta Yohanus tuku saningina: Tane ame aganj kanjeram tuku ma baknu mbol kinaig? Bubrenge ulem wane ande mbilmbilwa le tane kanjeram kinaig e? ⁸ Ko tane tanjo ande tawi mayenu tinganu kanjeram kinaig e? Nane tawi magenu tinganu mbal wande sugo sinamnge nyu njak minig tuku. ⁹ Tane ndanam tuku ma baknu mbol kinaig? Tane tuan tanjo ande kanjeram kinaig e? Yohanus nu tuan tanjo ta ye tane kila satingamngit. Nu tuan tanjo ndo kuga. Nu tuan tanjo njakmba lininjmba mbolnge minit. ¹⁰ Kuyar pasa ande nu tuku tenenmba sakate.

Ne isa. Ye tanjo ande kukuli le nu ambonga prowa sulumba ne tuku ndin wakeiyamngat ngate. *Malakai 3.1*

¹¹ Ye sinja satingamngit. Tanjo njakmba Yohanus kule pisnenge lininjmba mbolnge minit ta Kuate tuku gageu mayok kinig mbal njakmba nane Yohanus lide. Afu nyu kugatok mata. ¹²⁻¹³ Moses tuku tukul tuan tanjo kame nane Kuate nu nuje gageu kulatkam tuku dir pasa ndo saka ka Yohanus mbolnge diknginaig. Yohanus tuku ait mbolnge tugu pilmba tanjo pino gudommba Kuate tuku gageu mayok kambim tuku sanjri tinga munju signa-signanga mburerika kile minig. ¹⁴ Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta pro ndawa le Elia nu ambonga prowam tuku kuyar pasa* sakate ta Yohanus tuku sakate. Tane pasa te ismba son ngade e? ¹⁵ Tane kilba njak ndeta pasa te isap.

¹⁶ Tane ait te mbolnge minig mbal tane

tuku manjau ta ame wam tanjan nga saki. Tane kinjo kame maket mbolnge minyoka munju wiwikade tanjan. Nane tenenmba munju wiwikade: ¹⁷ Sine tabu tabu fitka mune uleg ta tane ndek kupes kupes ndade. Sine manj malmbikeg ta tane ndek malmbiketket nga lok mine ndakade ngade.

¹⁸ Ata. Yohanus nu prona sulumba nyamagan ko grep kule nye ndaka minna le nu bukla njayonu njak nga saka nu mbulnaig. ¹⁹ Ye Katesek Tanjo ye pro nyamagan le grep kule nyet le tane sakade: Ai si. Nu nyamagan grep kule nyam tuku piririte tanjo. Nu takis kilanu mbal une njak mbal ndonj gulab mayete nga tane ye mata mbulig. Ata. Wamdus kuyar mayete tanjo wam ke likate ta mbolnge nu tinjeknu kilimok mayok kinit nga saningina.

Tumbran afu nane Yesus ngumnaig (Lukas 10.13-15)

²⁰ Tumbran afu Yesus nu buk nane ngamuknge wam kitek sanjrinu ke likina ta nane ngamungal biye mbil ndanaig tukunu kile nu nane kilmba saning likina: ²¹ Korasin tumbran le Betsaida tumbran ose. Ye wam kitek sanjrinu tale ngamuknge ke liken ta ande nu wam ndui ta Tirus le Sidon ngamuknge ke likina kande nane dal ndaka nanjine mbar tuku ngamungal biye mbilmba nane tawi urfunu tinjmba kuke tugu pismba tanjanaig kande. ²² Ye sinja satingamngit. Ait sungo mbolnge tale Korasin le Betsaida tumbran tale Sidon le Tirus tuku pa limba tale sungo pasa njak tamngaik.

²³ Kaperneum tumbran ne nyu sungo njak minmba ne samba mbol kambim tuku nga iduste e? Kuatenge ne tumba bukngiwa le ne kumanu mbal tuku tumbran kanjat. Ye wam kitek sanjrinu tane ngamuknge ke liken ta ande nu wam ndui ta Sodom tumbran ngamuknge ke likina kande nane ngamungal biye mbilmba kile minig kande. ²⁴ Ye tane satingamngit. Ait sungo mbolnge tane Kaperneum mbal Sodom tuku pa ta limba tane sungo pasa njak tamngaig.

Sine ka Yesus tugumnge mabtube (Lukas 10.21-22)

* **11:14:** Tuan tanjo Malakai nu pasa ta kuyarna (Malakai 4.5)

²⁵ Ait ta mbolŋge ndo Yesus nu sakina: O Mam, ne samba kilke tuku Sunŋo. Ye ne tuku nyu te-dunŋet. Afu kila sugo wamdus kuyar ŋak ne nane wam kame tum ndaniŋgit. Kiŋo kame taŋaŋ minig mbal ne nane ndo tumniŋgit. ²⁶ O Mam, ne nane nzali dubimba ne taŋate ŋgina.

²⁷ Kile Yesus nu nane saniŋgina: Mam nu wam ŋakmba ye wai mbolŋge patikina. Ande nu Kuate tuku Kiŋo kila mine ndakate. Mam nu ndo ye kila. Ande nu Mam kila mine ndakate. Ye nu tuku Kiŋo ye ndo nu kila. Ye nane afu Mam kila pilwaig ŋga nu tumniŋget ta nane mata nu kila minig. ²⁸ Tane piro karenka agan pitinu kuramba poska minig mbal tane ye tugum te yalpe le yenŋe muskil kile-tidiŋge tiŋgi. ²⁹ Ye wamdus bafuk ŋak minmba ŋgan mukuk minet tukunu tane ye tuku pasa kumnemŋge minap le tane tumtiŋgi le tane mabtap. ³⁰ Ye tuku miŋge pasa ta piti kuga. Ye tane mbolŋge agan pilet ta buloknu ndo ŋga saniŋgina.

12

Kusem ait mbolŋge maŋau kam tuku pasa (Markus 2.23-28; Lukas 6.1-5)

¹ Kusem ait ande mbolŋge Yesus nane wit piro ande sinam sinam lika nuŋe dubinaig mbal gubaniŋgina le nane wit alonu supika nyam nyam kinaig le ² Farisi mbal afunŋe nane kanŋerka nane Yesus sanaig: Ai si. Nane dubinade mbal sine tuku tukul lukamba kusem ait mbolŋge nane nyamaŋan kilig ŋga sanaig.

³ Taŋakinaig le nu ndek nane saniŋgina: David nuŋe mbal ndon nane guba ŋaigoniŋgina le nu wam ande kina ta tane kuyar ta burkade tae. ⁴ Nu Kuate tuku wandek sinam kina sulumba tukul bret Kuate am mbolŋge patikinaig ta afu kilmba pro nuŋe mbal ndon nyinaig. Bret ta taŋo nane nye ndakade tuku. Pris mbalŋge ndo nyade tuku. ⁵ Pris mbal mata nane kusem ait mindek kusem wande sunŋo sinamŋge pirokade ta nane mbar ndade. Moses nu nane taŋamba kam kumuŋ ŋga kuyarna ta tane kila. ⁶ Tane isap. Ande nu kile tane ŋgamukŋge minit ta nu kusem wande sunŋo ta limba nu mbolŋge minit. ⁷ Kuate tuku

kuyar pasa ande teŋenmba sakate. Tane ye tuku ŋga aganmor kilmba atraukade ta ye sunŋomba idus ndawet. Tane taŋo sinaniŋmba nzaliniŋgam tuku ye sunŋomba iduset ŋgate. Tane kuyar pasa ta tugunu katesede kande tane ye dubiyanu mbal te pasa mbolŋge pati ndakade kande. ⁸ Ye Ndindo Katesek Taŋo ye kusem ait tuku gabat minet ŋgina.

Yesus nu taŋo wai pagriŋganu ta wakeina

(Markus 3.1-6; Lukas 6.6-11)

⁹ Yesus nu taŋamba tiŋga kumba nane tuku kusem wandek sinam kina. ¹⁰ Sinam taŋe taŋo ande wai kummba pagriŋganu ŋak minna le Farisi mbal nane Yesus tumba pasa mbolŋge palmbim saka nu kusnanaig: Sine siŋgine tukul maŋau dubimba kusem ait mbolŋge guaze taŋo ande wakeiwam kumuŋ e ŋga kusnanaig le ¹¹ nu ndek nane saniŋgina: Tane tuku ande nu sipsip ndindo ŋak minit le kusem mbolŋge nu bariŋga burok sinam ndekate ta nu kusem ŋga idusmba tam tuku piro ndakate e? ¹² Ata. Taŋo nu siŋka sipsip lite. Ne kusem ait mbolŋge ande turte ta ne tukul luka ndate ŋga saniŋgina.

¹³ Taŋakina sulumba kile nu ndek taŋo ta sana: Ne wai kuitka ŋgina le nu wai kuitka wai mayekina. Nuŋe wai inum taŋaŋ mayok kina. ¹⁴ Taŋana le Farisi mbal nane mayok ka Yesus balewam tuku pasa katmba ndin sotinaig.

Aisaia tuku dir pasa kumuŋgina

¹⁵ Yesus nu Farisi mbal tuku wamdus ta katesemba nu ma ta kusremba ma ande mbol kina le taŋo pino gudommba nu dubinaig. Nu nane tuku guaze wakeike likina sulumba ¹⁶ nu nane mbolŋge maŋau ke likina ta afu sa ndaniŋguwaig ŋga miŋge pipniŋgina. ¹⁷ Nu taŋana ta tuan taŋo Aisaia tuku kuyar pasa ande kumuŋgina. Nu teŋenmba Kuate tuku miŋge kuyarna.

¹⁸ Tane isap. Taŋo te nu ye tuku piro taŋo. Ye nu madiwen.

Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare toret.

Ye yiŋe Guwa nu tuwi le nu ye tuku maŋau tiŋreknu kasomok mbal ŋakmba saniŋgamŋgat.

19 Nu afu ndon kualeyau ndaka minje fetke nda. Nu ndinmba sijsij likuwa le ande nu tuku pasa ise nda.

20 Ande nu ulem tana isunu baklelkanu minwa le nu ngurmba bukne nda. Ko ande nu bulu tana kupam bafumba fudinmba bulunga minwa le nu fuwe nda.

Nu tana minmba ma ma nu wam nakmba kile-ibenka manau tinreknudo te-mayokamngat.

21 Kasomok mbal nakmba nu sine muskil kile-tidinge singuwa nga nu tairnga minamngaig. *Aisaia 42.1-4*
Aisaia nu tana kuyarna.

Yesus nu Besebul ndon piro tuma nginaig (Markus 3.20-30; Lukas 11.14-23)

22 Tango ande bukne nu tuku am minje tukulnikina ta nane mindemba Yesus tugum pronaig le nu tango ta wakeina le nu mambilmba pasatina.

23 Tana le tango pino nakmba pirerek purka ndek sakinaig: i ... Tango te David tuku mbun e nga saka minnaig le 24 Farisi mbal nane pasa ta ismba ndek sakinaig: A ... bukla kame tuku gabat Besebulne nu sangri ta tuwit le nu bukla pitaike likate nginaig.

25 Kile Yesus nu nane tuku wamdus ta katesemba saningina: Gabat sunjo ande tuku kuasmbi nane pur yimyamka nanjine nanjine kame buwaig ta nane kugawamngaig. Tumbran mbal ko wande tuma mbal nane pur yimyamka nanjine nanjine kame buwaig ta nane sangri nak minam kumu kuga. 26 Tana ndo Satan nu nune mbal afu pitaike kande nane pur yimyamka nanjine nanjine kame bumba Satan nu sangri nak mine ndakate kande. 27 Tane ye Besebul tuku sangrimbi bukla pitaike sakade e? Nanjine mbal afu bukla pitaike ta nane mata Besebul tuku sangrimbi tana e? Nane kusnaningap le nane tuku pasa lafunu tamba nanjine pasa ta pilewaig. 28 Ye Kuate tuku Guwa tuku sangrimbi bukla pitaike ta Kuate nu nune gageu kulatkate wam tane ngamukne buk prote. 29 Tango sangrinu ande nune wande kulatkate ta

ande pro nu tuku agan ndende kuayaram kumu kuga. Nu tango sangrinu ta ndaleka te-ibenwa sulumba ndo agan ndende ta kilam kumu.

30 Ande nu ye tuku tango mine ndakate ta nu ye tuku ngueu tango. Ande nu ye tur ndayumba ake minit ta nu ye tuku piro nayo silite. 31 Tane isap. Tango tuku une manau tumail panningig manau ta Kuate nu nakmba sauka gilaingate tuku. Ande nu Tukul Guwa tumail pante ta Kuate nu mbar ta gilainge nda. 32 Ande nu ye Ndindo Katesek Tango tala pasa sayate ta Kuate nu mbar ta sauka gilaingate tuku. Ande nu Tukul Guwa tala pasa tuwit ta Kuate nu ait te mbolne ngumnega mata mbar ta sauka gilainge nda.

33 Ail alonu magenu kanjerka ail ta nayonu nga sa ndakap. Ko ail alonu najonu kanjerka ail ta mayenu nga sa ndakap. Sine ail alonu kanjerka ail ta tuku tugu kateseweg. 34 Ngamungal sinamne wamdus minig ta minje mbolne kilimok alonu mayok kinig. Tane mben najonu tuku fat. Tane tango najonu tukunu tane pasa mayenu inum te-mayokam kumu kuga. 35 Tango mayenu nu nune ngamungal mayenu minit sulumba nu ndek wam magenu ndo ke likate. Tango nayonu nu nune ngamungal nayonu minit sulumba nu ndek wam najonu ndo ke likate.

36 Tane isap. Tango fare ake wamdusmbi sakade ta pileningam tuku ait mbolne nane nanjine pasa ta nakmba Kuate am mbolne kile-mayokkamngaig. 37 Ne pasa sake likate ta mbolne Kuate nu ne pilenga lafunu tanmbimngat nga saningina.

Nane wam kitek sangrinu kanjeram sakinag

(Mateus 16.1-4; Markus 8.11-13; Lukas 11.29-32)

38 Kile kusem pasa biteknganu mbal nane Farisi ndon Yesus sanaig: Tum Tango, ne manau kitek sangrinu ande te-mayoka le sine kanjerbe nginaig le 39 nu ndek nane saningina: Tane sinja mbal najonu Kuate ngumnede tuku. Tane ye tuku sangri kanjeram idusde ta ye tane tumtinge nda. Wam sangrinu ande tuan tango Yona mbolne prona ta ndo

tumtingamngit. ⁴⁰ Yona nu kualegan sungo tuku fungul sinamnge mara kenmba minna. Tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango ye kilke sinamnge mara kenmba minamngit. ⁴¹ Yona nu man mayok ka Nineve mbal rironj pasa saningina le nane ndek ngamunggal biye mbilnaig. Ande tenge minit ta nu Yona lite ta tane nu tuku pasa pitaide. Ta tuku ait sungo mbolnge tane ait te mbolnge minig mbal Nineve mbal ndonj tingap le Nineve mbal tuku manjau mayenunge tane tuku manjau njayonu te-mayokamngat.

⁴² O buk mandor pino ande Siba kilke kulatkina ta nu Solomon tuku wamdus kuyar mayenu isam tuku ndin kuen njayo dubimba nu tugum kina. Ande tenge minit ta nu Solomon lite ta tane nu tuku pasa ise ndakade. Ait sungo mbolnge tane ait te mbolnge minig mbal pino ta ndonj tingap le nu tuku manjau mayenunge tane tuku manjau njayonu te-mayokamngat.

⁴³ Andenge guwa njayonu tango ande mbolnge pitaite le nu ka ma baknu mbol kumba mabta minam tuku ma sota kine promba lika ka kuga le nu sakate: ⁴⁴ Yiye buk minen tuku wande mbol manjau luka ka ngate. Nu pro nane buk firfir gurenmba aganj ndende njakmba kile-tidinga patikinaig le wande ta ngaskolnu minit le kangerte. ⁴⁵ Nu kangermba sanjri tinga minam tuku ta nu kumunj kuga le nu kumba ka nuje kuasmbi ⁷ nane nu tuku manjau liwanu ta kilmba luka pro wande ta mbolnge minig. Tanjade le tango ta tuku mine manjau ambokok limba kile njayonu sunjokanu sinamnge minit. Wam ndui ta ndo tane manjau njagonu kade mbal tane mbolnge prowamngat nga saningina.

*Yesus ina mambo kat nuje pronaij
(Markus 3.31-35; Lukas 8.19-21)*

⁴⁶ Yesus nu tanjamba pasata minna le ina nuje mambo kat nuje pro mayok tanje nu tuku pasa pilnaig le ⁴⁷ ande nu Yesus sana: Ina nanje mambo kat nanje pro kilimnge minmba ne kusnangade ngina. ⁴⁸ Tanjakina le nu tango ta sana: Ne yiye ina yiye mambo kame tuku sayate e ngina sulumba ⁴⁹ wai tok nuje dubinaig kuasmbi denjnjamba sakina: Mbal te yiye ina yiye

mambo kame tanjan minig. ⁵⁰ Yiye Mam nu samba mbolnge minit ima nu nu tuku nzali dubite ta nu yiye maib kulim ina tanjan minit ngina.

13

*Aganj tumu tuku yaba pasa
(Markus 4.1-9; Lukas 8.4-8)*

¹ Yesus nu ki ndui ta mbolnge wande kusremba kina ka kule kualinj piyal tanje minyok minna le ² manjur sugo nu tenjamumba manjurkinaig le nu ndek wan ande ponga ta mbolnge minyoka pasa ninmba minna le nane piyal tanje tinga pasa isnaig. ³ Nu yaba pasambi wam gummmba saningina sulumba sakina:

Tango ande nu aganj tumunu barenjningam piro mbol kina. ⁴ Kina ka barenjningina ta tinju afu ndinngge ndeke likinaig ta sar umanjnge pro nye sulunaig. ⁵ Tinju afu kilke ndame njak ma mbolnge ndeke likinaig ta kilke fudinndo tukunu pitik ndo manje pronaij. ⁶ Pronaij ta ki sunjo promba pasokina le sumbailnu sinam nzi kine ndakinaig tukunu karenja kume sulunaig. ⁷ Tinju afu ma anja njagonu sinamnge ndeke likinaig ta anjanje tinga songinaig le rure-rureka pro mage ndanaig. ⁸ Tinju afu kilke mayenu mbolnge ndeke likinaig ta ndo alo magenaig. Tugunu mindek mbolnge afu alonu 100 afu 60 afu 30 tanjamba tanjamba alonaig. ⁹ Tane kilba njak ndeta pasa te isap nga saningina.

*Yesus nu yaba pasambi ndo saningina
(Markus 4.10-12; Lukas 8.9-10)*

¹⁰ Kile nuje dubinaig mbal Yesus tugum promba nu kusnanaig: Ne ndanam yaba pasambi ndo nane saningit nga kusnanaig le ¹¹ nu ndek nane saningina: Kuate nu nuje gageu kulatkate wam afu kuirok minig ta tane kila palmbim tuku ye tane maditingen. Nane afu wam ta kila pilwaig nga madi ndaningen. ¹² Ande nu wam afu njak minit ta Kuatenge nu manj lato tuwit le nu sunjomba njak minit. Ande nu wam denkanu minit ta Kuatenge nuje wam fudinndo ta yaite. ¹³ Ye yaba pasambi ndo pasa saningit ta tugunu tenjmba. Nane wam afu kangerka alonu kanger ndakade. Nane isig sulumba ise ti ndamba tugunu

katese ndade. ¹⁴ Tuan tango Aisaia nu dir pasa kuyarna ta nane sinjka kumude. Nu Kuate tuku minje tejenmba kuyarna.

Tane pasa isamngaig ta tugunu katesewenda.

Tane wam afu kanjerkamngaig ta alonu kanjer tiwe nda.

¹⁵ Mbal te nane tuku ngamungal tukulok.

Nane kilba tukulningig. Nane am tukulok minig.

Kuga ta nane ammbi alonu kanjermba kilbambi tugunu ismba wamdus puluninguwa le ngamungal biye mbilmba ye tugum prowaig le wakeikamngit.

Aisaia 6.9-10

Aisaia nu tanjamba kuyarna.

¹⁶ Tane Kuatenge make patikate le tane wam magenu kanjerka pasa mayenu isig.

¹⁷ Ye sinjka tane satinjamngit. Tuan tango kame mbal tinjeknu tane wam kanjerka isig te nane kanjerka isam tuku wamdus sungo pilmba kume farnaig ngina.

Agan tumu tuku yaba pasa tugunu (Markus 4.13-20; Lukas 8.11-15)

¹⁸ Kile Yesus ndek nane saningina: Tango nu nyamagan tumunu bareningina ngit pasa ta tugunu satinji le isap. ¹⁹ Tinju afu ndinje ndeke likinaig ngit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku gageu mayok kambim tuku pasa ta ismba katese maye ndade le Satanje pro nane tuku ngamungal sinamje pasa ta yaika tumba balet. ²⁰ Tinju afu kilke ndame njak mbolje ndeke likinaig ngit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa ismba nzali sungo njak pitik ndo tade sulumba ²¹ nane sumbailnu kugatok tana ait fagnu ndo dubide. Nane pasa ta dubide ta afunje piti serningig le nane pitik ndo kusrede.

²² Tinju afu ma anja njaigona sinamje ndekinaig ngit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa isig ta kilke te tuku piti agan ndende kilam tuku nzali wamdus ta njak minig le pasa isig ta balet le alo ndate. ²³ Tinju afu kilke mayenu mbolje ndekinaig ta nane afu Kuate tuku pasa ismba katesede tana. Nane katesemba minig sulumba alo kile-mayokka afu alonu 100 afu 60 afu 30 tanjamba tanjamba kilemayokkade nga saningina.

Anja njaigona tuku yaba pasa

²⁴ Yesus nu yaba pasa ande tejenmba saningina: Kuate nu tango pilenga nuje gageu kilit wam ta tango ande nuje piro mbolje wit tinju bareningina tana. ²⁵ Bareningina le furirna le nane kinye sulunaig le nuje njeu tanonge anja njaigona tinju kilmba pro nu tuku piro mbol tange bareningmba nu kua ka kina. ²⁶ Wit ta tinja ka koknaig le anja njaigona mata kilimok mayok kinaig le nuje piro mbalje kanjerkinaig sulumba ²⁷ kumba ka piro miro tango sanaig: Sunjo, ne wit tumunu magenu njeu likina ta ndanam kile anja njaigona turmba prode nga sanaig le ²⁸ nu ndek nane saningina: A ... njeu tango andenge tana ngina. Tanakina le nane nu kusnanaig: Sine ka anja ta fulkubee nginaig le nu saningina: ²⁹ Kuga. Tane anja njaigona ta fulkam saka ka mbarmba wit turmba fulkubekaj. ³⁰ Anja njaigona ta ulendika minwaig le ait kumunguwa le ye piro mbal tejenmba saningamngit: Tane ambonga ka anja njaigona ta fulka pa mbolje pannu tuku ndaleka patikap sulumba wit kilmba nyamagan wandekje patikap nga saningamngit ngina.

Mastet tinju le yis tuku yaba pasa (Markus 4.30-32; Lukas 13.18-21)

³¹ Yesus nu man yaba pasa ande tejenmba saningina: Kuate tuku gageu tugeka sunjokate wam ta mastet tinju tango andenge tumba ka nuje piro mbolje ngukina tana. ³² Mastet tinju ta agan naj fudinjo agan tumunu njakbanje nu liwanu ta nu promba sunjoka nu kumzanjel ail njakmba linimba nu ail sunjo tana mayok kinit. Sar uman pro wainu mbolje te patikade ngina.

³³ Tanjamba nu man lato yaba pasa ande tejenmba saningina: Kuate tuku gageu tango ngamukje minig wam ta yis pino andenge tumba plaua sinamje pilna tana. Yis ta plaua njakmba ulmba silina ngina.

³⁴ Yesus nu wam ta njakmba yaba pasambi ndo manjur sunjo ta saningina. Nu pasa ande te-mayokmba sa ndakina. ³⁵ Nu tana ta tuan tango ande o buk pasa sakina ta kumungina. Pasa ta tejenmba.

Ye yaba pasambi pasa sakamngit. Tugu mbolnge wam kame kuirok mine likinaig kile tanamba minig ye wam kame ta kile-mayokkamngit. *Mune 78.2*

Anga n̄aigonu tuku yaba pasa tugunu

³⁶ Kile Yesus nu tinga mangur sungo ta kusreka kina ka wande ponjina le nuje dubinaig mbal pro nu sanaig: Ne anga n̄aigonu tuku yaba pasa sakat ta tugunu te-mayokmba sasinga le sine isbe nginaig. ³⁷ Tanakinaig le nu ndek nane saningina: Tango wit tumunu ngukina nga sakit ta ye Ndindo Katesek Tango. ³⁸ Piro ma ta kilke te. Wit tinu magenu ta Kuate tuku gageu. Anga n̄aigonu ta Satan tuku gageu. ³⁹ Ngueu tango anga n̄aigonu ngukina nga sakit ta Satan. Wit alonu kilam tuku ait sakit ta kugawam tuku ait. Wit alonu kilam tuku mbal nane Kuate tuku enel kame. ⁴⁰ Nane anga n̄aigonu fulka ndaleka pa mbolnge pankade ngit ta kugawam tuku ait mbolnge tanamba mayok kangat. ⁴¹ Ye Ndindo Katesek Tango ye yije enel kukulningi le nane pro yije gageu mine ndaka wam n̄aigonu ke likade mbal nane afu mata mbarwaig nga didikade ta nane kilmba ⁴² pankuwaig le pa sungo mbol kangaig. Ma ta mbolnge minamngaig mbal nane malmbi sungomba maketin tiknga minamngaig. ⁴³ Ait ta mbolnge mbal tinreknu nane nanjine Mam kulatkate ma mbolnge ki tana bulunga minamngaig. Tane kilba njak ndeta pasa te isap.

Agan mayenu yubenginaig tuku yaba pasa

⁴⁴ Kuate tuku gageu mayok kambim tuku wam sungo ta yaba pasa te suk. Tango ande kilke sarka agan mayenu piya o mbolnge nane kilkek sinamnge yubenginaig ta kangerna. Kanjermba nu man burok tukulmba nu gare njak kumba nuje agan ndende njakmba piyate sulumba ndametin kilmba ka kilke ta piyamba nuje tate.

Igog tin tuku yaba pasa

⁴⁵ Kuate tuku gageu mayok kambim tuku wam sungo ta yaba pasa ande te suk. Tango ande nane afu tugumnge igog tin magenu sota piyamba likate. ⁴⁶ Nu igog tin inum

maditaknu piya o mbolnge kanjermba nu kumba nuje agan ndende njakmba kilmba piyana sulumba ndametin kilmba ka igog tin mayenu ta piyamba tina.

Kuman tuku yaba pasa

⁴⁷ Kuate nu tango pilenga nuje gageu kilig wam ta yaba pasa te suk. Nane afu kuman yu sinamnge buknginaig le kualegan gudommba yeki yeki kuman sinam kinaig. ⁴⁸ Kuman kumungina le nane didika tumba tabeknge minyoka kualegan ta pilenga magenu nza sinamnge patika n̄aigonu ta kilmba pankinaig. ⁴⁹ Kugawam tuku ait mbolnge manau tanamba ndo mayok kangat. Enel kame nane pro tango pilenga magenu kusreka n̄aigonu kilmba ⁵⁰ pankuwaig le pa sungo mbol kangaig. Ma ta mbolnge minamngaig mbal nane malmbi sungomba maketin tiknga minamngaig nga saningina.

⁵¹ Kile Yesus nu nane kusnaningina: Tane pasa kame satinngit ta tane tugunu katesede e ngina le nane au nginaig. ⁵² Tanakinaig le nu ndek saningina: Kusem pasa biteknganu tango ande Kuate tuku kuasmbi mayok kumba ye dubiyate ta nu wande miro tango tana. Nu nuje wandeknge agan ndende urfunu kiteknu turmba kile-mayokkate tana ngina.

Nasaret mbal Yesus talanaig (Markus 6.1-6; Lukas 4.16-30)

⁵³ Yesus nu yaba pasa sake denjurna sulumba nu tinga ma ta kusremba ⁵⁴ luka nuje tumbran tuguk prona. Pro tange nu nane tuku kusem wande sinam kumba pasa kuklina le nane ndek pirerek purka sakinaig: i ... Nu ima tugumnge kila sungo ta tina? Imanje nu sanjri tuna le nu wam sanjrinu te ke likate? ⁵⁵ Nu sine tuku wande pilit tango ta tuku kinu nuje ndo. Ina nuje Maria. Nu tuku mambo kat nuje Yakobus Yosef Simon Yudas sine nane njakmba kila mineg. ⁵⁶ Kulim kat nuje mata tumbran tekok. Nu aninge sanjri ta tina nga saka minmba ⁵⁷ nu talamba gubra tinaig le nu nane saningina: Kuate tuku tuan tango nane njakmbange nu tuku nyu te-mayokde. Nuje tumbran tuguk nuje tugu ndare tuma kat nuje nanenge ndo nu talade nga saningina.

⁵⁸ Nane nu talanaig tukunu Yesus nu nane ngamuknje wam sangrinu sunngomba ke ndakina.

14

*Herodus nu Yohanus balena
(Markus 6.14-29; Lukas 9.7-9)*

¹ Ait ta mbolnje Yesus tuku nyu sunngoka tugekina le Galilea ma tugu kulatkanu mandor Herodus Antipas nu wam ta ismba ² nuñe piro mbal saningina: Tanngo ta nu Yohanus kule pisne inde. Nu kummba man abonnga tingina. Ta tuku nu sangri kitek ñak wam ta ke likate nga saningina.

³⁻⁴ Yohanus kumna ta tugunu tenemba. Herodus nu mambo nuñe Filipus tuku pino Herodias yaina le Yohanus nu Herodus sawe lika sana: Ne tukul lukamba mbarte nga sawe lika minna. Tanjana le Herodus nu nane afu kukulningina le Yohanus biye timba ndaleka tumba muli wandeknje pilnaig. ⁵ Nu Yohanus balewam bafuna ta tanngo pino nane Yohanus tuan tanngo nginaig tukunu nu kuru-kuruka muli wandeknje ndo kusrena.

⁶ Kile Herodus ina nuñenge te-pilna ait ta kumunga mayok kina le Herodias kulim nuñe nu mangurkinaig mbal am mbolnje kupesna le Herodus nu nzalina sulumba sana: ⁷ Ye sinka ki am mbolnje ne sanet. Ne ame aganj nzalinu tam saka ta ye ne tanmbimngit nga sana. ⁸ Tanjaka sana le nu mayok kina le ina nuñe nu wam paguna le nu pro Herodus sana: Yohanus kule pisne gabatnu nza ñak sa ngina.

⁹ Herodus nu pasa ta ismba ngamungal pitina ta nu buk pasa sangri pilena le nane ñakmba isnaig tukunu nu tanngo afu kukulningina le ¹⁰ nane muli wandek kumba Yohanus ñinfok kat purmba ¹¹ gabatnu nza ñak tumba pino mbanzo tunaig le nu ndek tumba ka ina nuñe tuna.

¹² Tanjanaig le Yohanus dubiwanu kuasmbi nane wam ta ismba nane kumba ka mindesin ta tumba ngukinaig sulumba ka Yesus kila sanaig.

*Yesusnje tanngo 5,000 isukusneningina
(Markus 6.30-44; Lukas 9.10-17;
Yohanus 6.1-14)*

¹³ Yesus nu pasa ta ismba nu tinga wan ande ponnga kumba ka ma yamok kina le

tanngo pino gudommba Yesus nu kina pasa ta ismba nanngine tumbrañ kusreka ndinmba nu dubinaig.

¹⁴ Kile Yesus nu ka iben ka nu tanngo gudommba kanngerka nu nane sinaningina sulumba afu guaze ñak ta wakeike likina.

¹⁵ Ki butungina le nuñe dubiwanu tanngo pro nu sanaig: Sine ma baknu mbolnje mineg. Buk furirte. Ne mangur te kukulninga le kuwaig ka tumbrañ afu mbolnje nyamagan piyaningmba nyuwaig nginaig le ¹⁶ nu ndek saningina: Tane ndanam nane kuwaig nga sakade. Tanenge isukusneningap ngina le ¹⁷ nane lafumba Yesus sanaig: i ... Sine bret 5 kualegan karenanganu armba ndo nginaig le ¹⁸ nu ndek nane saningina: Kilmba yalpe ngina.

¹⁹ Kile Yesus nu tanngo pino nane pibi mbol tange minyokuwaig nga saningina. Nane minyokinaig le nu bret fonfon kualegan ta turmba kilmba tandeka samba mbol ambe mambimba Kuate gare pasa tumba bret fetfetmba nuñe dubinaig mbal ningina le nane walmba ninge likinaig le ²⁰ nane kilmba nyumba maroningina. Nane bret fetfetna ta baten nu kilmba sambe 12 ligneninginaig. ²¹ Isukusnaig tanngo ta gudommba 5,000 tananj. Pino kinjo kame afu mata turmba minnaig.

*Yesus nu kule kualin mbol mbol likina
(Markus 6.45-52; Yohanus 6.16-21)*

²² Kile Yesus nu nuñe dubiwanu tanngo saningina: Tane ambonga wan ponnga luka kule kualin sim kape le ye kuasmbi te kukulningi le kuwaig ngina. ²³ Nu tanngo pino kukulningina le kinaig le nuñe ndo tabe ponnga Kuate ndon pasatam kina ka nuñe mata tange minna le buk furirna.

²⁴ Nuñe dubiwanu tanngo nane wan ñak kumba minnaig le bubre sunngo tumailamnge pro wan te-lukina. Nane kule kualin ngamunge minnaig le kule mbalo wan katmba minna. ²⁵ Tanjamba minna le ma ma mafewam patukina le Yesus nu kumba kule mbol mbol lika nane tugum kina. ²⁶ Nane nu kule mbol mbol lika ilna ta kannger ti ndamba mindekanu ande ilit nga nane kuru kuru ñayomba wikarau-naig le ²⁷ Yesus nu pitik ndo wika nane saningina: Tane kuru kuru ndakap. Te

yenje. Tane wamdus bulka piti ndatinguwa ngina le ²⁸ Petrus nu ndek sana: Sungo, sinja nenje e? Tanjamba kande ne ye saya le ye mata ne sota kule mbol mbol ili ngina le ²⁹ nu ndek yale ngina. Yale ngina le Petrus nu wan ta kusremba gurduknja kule mbolnje tinja lika Yesus tugum kina.

³⁰ Nu kumba minna sulumba nu bubre sungo ta kanjermba kuru-kuruka nu buto kambim bafuna sulumba wika sakina: Sungo, ye turya ngina. ³¹ Tanjakina le nu pitik ndo Petrus pakarka biyamba te-dunja nu sana: Ne ndanam ye tuku sangri tuku wamdus terokate? Ne ye kumuŋ kuga nga iduste e ngina.

³² Tanjamba nale wan ponjinaik le kule bubre kugana le ³³ wan mbolnje minnaig mbal nu mbarinjmba sanaig: Ne sinja Kuate tuku Kinjo nginaig.

Yesus nu Genesaretnje guaze afu wakeik-ina

(Markus 6.53-56)

³⁴ Nane kumba ka kule kualinj pakarka Genesaretnje iben kinaig. ³⁵ Iben kinaig le Genesaret mbal nane Yesus kila pilmba afu kukulninginaig le nanjine tumbran njakmba kumba ka kila saninginaig le guaze mbal njakmba kilmba nu tugum prowe likinaig. ³⁶ Nane Yesus sarsarmba guaze mbal nu tuku tawi nzalenu ndo kirembe mayekam tuku sanaig. Tanjamba nane nu tuku tawi nzalenu kirenaig mbal ta njakmba mageke likinaig.

15

Wa kat nanjine tuku tukul

(Markus 7.1-13)

¹ Farisi kusem pasa biteknjanu mbal ndon Jerusalemnje ndeka Yesus tugum promba nu kusnanaig: ² Ndanam saka ne dubinade tanjo wa mbun kame tuku tukul lukamba nane wai minya ndanja isukusig nga sanaig le ³ nu ndek nane saningina: Ye mata tane kusnatingamngit. Ndanam saka tane singine wa mbun kame tuku tukul dubikade sulumba Kuate tuku tukul afu lukakade. ⁴ Kuate nu tukul ande pilna ta tenjembba sakate. Tane ina mam tuku nyu kurauka minje kumnemnje minap. Ande nu ina mam nune tapra pasa sanikuwa

kande nu balewap ngate. ⁵ Tane tukul pasa ta lukamba tenjembba sakade. Ande nu ina mam kat nune aganj afu nikam mbulmba ye yije aganj njakmba buk Kuate tuku nga madiwen ngate le tane nu mam nune aganj nda tuwa ngade. ⁶ Ata. Tane singine wa mbun kame tuku manau ndo dubikade sulumba Kuate tuku tukul te-side. ⁷ Tuan tanjo Aisaia tuku dir pasa ande kumumbi tane yabri mbal mbol mayok kinit. Nu tenjembba Kuate tuku minje kuyarna.

⁸ Mbal te nane minjembi ndo ye kumnemnje minanu sukde. Nane tuku ngamunggal ye maskenje minig.

⁹ Nane ye mbarinjyade ta alo kugatok.

Nane tanjo tuku wamdus te-mayokmba Kuate tuku pasa tananj tumningig.

Aisaia 29.13

Aisaia nu tanjamba kuyarna nga saningina.

Ngamunggal njaigo siglikam tuku pasa
(Markus 7.14-23)

¹⁰ Kile Yesus nu manjur sungo ta wika yalpe nga saningina: Tane pasa te ismba katese mayewap. ¹¹ Tanjo nu aganj tumba nyate tanje nu tuku ngamunggal kutur tuwe ndakate. Nu minjembi ndo wam kilemayokka ngamunggal kutur tuwit ngina.

¹² Tanjakina le nune dubiwanu tanjo kame nu tugum promba sanaig: Ne tanjamba sakat le Farisi mbal nane ne tuku wamdus palsemngat ta ne kamus ndate e nga sanaig le ¹³ nu ndek yaba pasambi saningina: Yije Mam samba mbolnje minit nu aganj afu ngu ndakina le ake prode ta nu sinja goninjmba pankamngat. ¹⁴ Tane Farisi mbal idus ndaningap. Nane am tukulok minmba tugusemba tanjo pino tum ndaningig. Tanjo am tukulok ande nu inum am tukulok ta tumba ndin tumam tuku kinit ta nale arnej baringa burok sinamnje ndekade nga saningina.

¹⁵ Tanjakina le Petrus ndek nu sana: Tanjo kutur tuwit tuku ne yaba pasa sakat ta tugunu te-mayokmba sasinja le isbe ngina le ¹⁶ nu ndek sakina: Tane Farisi tananj wamdus karenju minig e? ¹⁷ Tanjo nu aganj nyate ta falngu sinam kumba nu sumbikate le mayok kinit. Tane wamdus pulu ndatingit e? ¹⁸ Tanjo nu ngamunggal sinamnje iduste sulumba

mingembi te-mayokte wam tanje nu kutur tuwit. ¹⁹ Tanjo tuku ngamungal sinamnje manau afu tenemba. Wamdus najgonu, tanjo bale manau, pino kuayar, tanjo pino ndon fare une manau, kuayar manau, yabri pasambi afu ndalekam tuku, waje pasa. ²⁰ Wam najgonu jakmba tanje tanjo tumba kutur tuwig. Tanjo nu wai minya ndanja isukusit manau tanje nu kutur tuwe ndakate nga saningina.

*Kasomok pino ande Yesus tala ndana
(Markus 7.24-30)*

²¹ Kile Yesus nu tinga Tirus le Sidon patuknje ma tugu ta mbol kina. ²² Nu kumba ka ma ta prona le Kanannu pino ande pro Yesus wika sana: O Sunjo, ne David tuku mbun. Ne ye sinanu turya. Yinje kulim buklange wanena le sinamanzer sunjo jak minit nga sana.

²³ Tanjakina le Yesus nu nda isanu sukmba minna le nuje dubinaig tanjo pro nu sarsarumba sanaig: Pino te nu sine dubika wika wika ilit. Ne sawa le luka kuwa nga sanaig le ²⁴ nu ndek nane saningina: Ye Israel mbal sipsip ngisikanu tanjan minig nane tugumnje ndo pirokam tuku yinje Mam nu ye kukulyina ngina.

²⁵ Kile pino ta pro Yesus tugumnje dagol tidronga sana: O Sunjo, ne ye turya ngina le ²⁶ nu ndek lafumba sana: Ande nu kinjo kame tuku nyamagan yaika age ningit ta nu wam maye ndate ngina.

²⁷ Tanjakina le pino ta nu man sana: Sunjo, ta son ta age nane mata tanjo tuku nyamagan fambonu mbain kumnemnje ndekade le nyade tuku nga sana.

²⁸ Tanjaka sana le nu pasa lafumba sana: Pino, ne sinja ye tuku sangri tomba tingate. Ne ye wam kam tuku nzalinate ta tanjamba ndo mayok kuwa ngina le ait ta mbolnje ndo kulim nuje mayekina.

Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina

²⁹ Kile Yesus nu tinga Galilea kule kualin make dubimba kumba tabe ponga minyokina le ³⁰ tanjo kuasmbi gudommba nu tugum prove likinaig. Kupe najgonu, kupe wai isu kigi-kagonganu, am tukulok, pasate ndakanu ta jakmba kilmba Yesus

tugumnje patikinaig le nu nane wakeike likina. ³¹ Wakeikina le pasate ndakanu ta pasatinaig. Kupe wai isu kigi-kagonganu ta magekinaig. Kupe najgonganu ta likinaig. Am tukulok ta nane mambilnaig. Tanjanaig le manjurka minnaig mbal wam kame ta kanjerka nane pirerek purka Israel mbal tuku Mbara nyu te-dunginaig.

*Yesus tanjo 4,000 isukusneningina
(Markus 8.1-10)*

³² Kile Yesus nu nuje dubinaig mbal ta wika yalpe nga saningina: Mbal te pro ye ndon manjurka minig te ki kenmba buk kugade. Nanjine nyamagan ta buk nye suglukinaig tukunu ye nane tuku sinayate. Ye nane kukulningi le gubak kuwaig ta nane ka ndinje gubanu baklelbekaig nga saningina.

³³ Tanjakina le nuje dubiwanu tanjo nu sanaig: Sine ndanje. Ma baknu te aninge nyamagan kumumbi manjur sunjo te ninje le nyuwaig nginaig le ³⁴ nu ndek nane kusnaningina: Tane bret giganmba jak e ngina le nane lafumba sakinaig: Sine bret 7 kualegan karenanganu fonfon ndui ndui ndo jak nginaig.

³⁵ Tanjakinaig le Yesus nu manjur sunjo ta minyokuwaig nga saningina sulumba ³⁶ bret fonfon 7 kualegan turmba kilmba Kuate gare pasa tuna sulumba fetfetmba nuje dubiwanu tanjo ningina le nane kilmba walmba ninje likinaig. ³⁷ Ninje likinaig le nane jakmba kilmba nyinaig le maroningina. Agan fetfetna batenju ta kilmba nane sambe 7 ligneninginaig.

³⁸ Isukusnaig tanjo ta gudommba 4,000 tanjan. Pino kinjo kame afu mata turmba minnaig.

³⁹ Kile Yesus nu mbal ta kukulningina le kinaig le nu wan ponga kumba Magadan ma mbol kina.

16

Nane wam kitek sangrinu kanjeram sakinnaig

(Mateus 12.38-42; Markus 8.11-13; Lukas 11.29-32; 12.54-56)

¹ Kile Farisi mbal Sadusi mbal ndek Yesus tugum promba nu tagowam tuku samba mbolok sangri ande te-mayokuwa

le kanjeram sanaig. ² Tanjamba sanaig le nu lafumba sakina: Tane ki butungam bafute le tane sakade: Indole ki pro mayewamngat. Ma njakmba gurkate ngade. ³ Maratukuk tane sakade: Kite sawe piyamngat. Gaunge ma songate ngade. Samba mbolnge aganj mayok kinig ta tane kanjerkade. Wam kame ait te mbolnge kilimok mayok kinig ta tane kanjerka katese ndade e? ⁴ Tane sinjka mbal njagonu Kuate ngumnede tuku. Tane ye tuku sanjri kanjeram tuku idusde ta ye tumtinge nda. Wam sanjrinu ande tuan tango Yona mbolnge prona ta ndo tumtingamngit njina. Tanjakina sulumba nu tinga nane kusreka kina.

*Farisi le Sadusi mbal tuku manjau
(Markus 8.14-21)*

⁵ Yesus nane wanj ponja kumba ka kule kualinj simnge ibenj kinaig ta nuje dubiwanu tango nane bret afu kile ndaka kinaig. ⁶ Nane tanje minnaig le Yesus nu nane saningina: Tane Farisi le Sadusi mbal tuku yis ta rironkap njina. ⁷ Nu tanjakina le nane nanjine nanjine saka ismba sine bret afu nda kilgig ta tuku nu sakate inde nga saka minnaig le ⁸ nu nane tuku wamdus katesemba saningina: Tane ndanam bret kile ndakaig ta tuku saka minig. Tane ye kumunj kuga nga idusde? ⁹ Tane wamdus pulu ndatingit? Ye wam afu ke liken ta tane gilaingade e? Ye bret 5 tambi tango 5,000 isukusneningen le batenju sambe giganmba ligeneninginaig? ¹⁰ Ko bret 7 tambi tango 4,000 isukusneningen le batenju sambe gigan-naig? ¹¹ Ye Farisi le Sadusi mbal tuku yis rironkap nga satinjit ta bret tuku sa ndatingit. Ndanam saka tane wam ta kila pile ndakade nga saningina.

¹² Nu tanjakina le nane wamdus puluningina. Nu bret tuku yis rironkam tuku sa ndakina. Nu Farisi le Sadusi mbal tuku tum manjau rironkam tuku sakina.

*Petrus nu Yesus Kuatenje madina tango njina
(Markus 8.27-30; Lukas 9.18-21)*

¹³ Yesus nane Sesarea Filipi ma tugu mbol pronaig sulumba nu nuje dubinaig

mbal kusnaningina: Tango pino nane ye Ndindo Katesek Tango ye ima ngade nga kusnaningina le ¹⁴ nane ndek nu sanaig: Nane afu ne Yohanus kule pisnenje ngade. Afu ne Elianje ngade. Afu sakade ne Yeremia ko tuan tango ambokok ande njinaig.

¹⁵ Tanjakinaig le nu nane kusnaningina: Tane ye ima nga idusde e njina le ¹⁶ Simon Petrus nu lafumba sana: Ne Kristus Kuatenje madinina tango. Kuate nu abo minit ne nu tuku Kinjo nga sana le ¹⁷ nu ndek Petrus sana: Simon, Yona tuku kinjo, Kuate nu sinjka ne make pilit. Ne tango tugumnge wamdus ta te ndakate. Yije Mam nu samba mbolnge minit nunje wamdus ta te-mayokmba tumnate. ¹⁸ Ye ne sanamngit. Ne tuku nyu Petrus.* Ye ndame ta mbolnge yije kuasmbi patiki le kume tuku sanjringe nane kile-ibenjam kumunj kuga. ¹⁹ Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta te-mayokam tuku ye ne sanjri tanmbimngit. Ne wam afu kilke te mbolnge peuninga ta samba mbolnge mata wam ta peuningamngat. Ne wam afu kilke te mbolnge peu ndaninga ta samba mbolnge mata peuninge nda nga Petrus sana. ²⁰ Tanjamba nu nuje dubinaig tango nu Kuatenje madina tango ta afu sa ndaninguwaig nga sanjrimba peuningina.

*Yesus nu nuje kumam tuku saningina
(Markus 8.31-9.1; Lukas 9.22-27)*

²¹ Ait ta mbolnge ndo Yesus nu tugu pilmba nuje dubiwanu mbal saningina: Ye mbumba Yerusalem kanjit. Ye ka le tanje Israel mage mage pris gabat mbal kusem pasa biteknganu mbal nane ye tumba piti gudommmba suwaig le afunje ye baleyamnjaig. Ye kumi le mara kenju mbolnge Kuate nu te-tiyamngat nga saningina. ²² Tanjakina le Petrus nu Yesus tumba te Yamokmba sawe lika sana: A ... Sunjo. Ndo kuga. Kuate nu ne kulatkate. Wam ta ne mbol prowe nda njina le ²³ nu mbilka Petrus sana: Satan, ne kua kaye. Ye tuku ndin tukul ndawa. Ne Kuate tuku wamdus pitaimba tango tuku wamdus ndo dubite njina.

* **16:18:** Petrus ta Grik pasa. Nyu ta tugunu ndame.

²⁴ Tanjakina sulumba Yesus nu nuje dubiwanu tango saningina: Ima nu ye tuku tango minam idusmba kande nu nuje nzali kusreka nuje miroj nuje ail kazrai kuramba ye dubiyuwa. ²⁵ Ima nu nuje abo mine mayewam tuku sunjomba idusmba kurau mayete ta nu ngisikamngat. Ima nu ye tuku nga nuje abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu nuje abo ta tumba njak minamngat. ²⁶ Ande nu kilke te tuku aganj ndende njakmba kilwa le nuje kanu ngisikuwa ta nu mine mayewam tuku ta ose. Ande nuje kanu ngisikuwa ta ame aganjmbi piyamba manj luka tam kumun? ²⁷ Ye Ndindo Katesek Tango ye yije Mam tuku kilja sangri njak nuje enjel kame ndonj luka prowamngit. Prowi sulumba ye tango yinyam njakmba nane manjau ke likinaig ta lafunu ningamngit. ²⁸ Ye sinja satinjamngit. Tane tenje tinj minig mbal afu kume ndaka minap le ye Ndindo Katesek Tango yije gageu kulatkam tuku prowi le tane kanjeryamngai.

17

*Yesus nu ngarosu kitek tina
(Markus 9.2-13; Lukas 9.28-36)*

¹ Mara 6 kugana le Yesus nu Petrus Yakobus le maib nuje Yohanus nane kilmba nanenge ndo tabe sunjo ande ponjinaig. ² Ka tanje nane kejj ta mambilmba minnaig kande Yesus tuku ngarosu mbilka kisémba mayok kina. Nuje tumail pasi ki tuku kilja suk. Nu tuku tawi kauknu uge lijnu ndo mayok kina. ³ Tanjana le Moses le Elia nale mayok ka Yesus ndonj pasata minnaik le nane kanjerkinaig.

⁴ Tanjamba Petrus nu ndek Yesus sana: Sunjo, sine tenje mineg te mayenu ndo. Ne woka le ye baibai kejjmba ande ne tuku ande Moses tuku ande Elia tuku patiki nga sana.

⁵ Petrus nu tanjamba saka minna le gau ande uge lijnu ndo pro nane kainingina le gau ta sinamnje pasa ande mayok ka tenjenmba sakina: Ande te ye tuku Kinjo. Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare sunjo tet. Tane nu tuku pasa ise mayewap nga sakina le ⁶ Petrus nane minje pasa ta ismba

kuru kuru mayemba ndek kilke mbolnje truk kinaig. ⁷ Tanjamba minnaig le Yesus nu pro nane kigreka saningina: Tane kuru kuru ndakap. Tane tingap nga saningina le ⁸ nane tandeka mambilmba Yesus nuje ndo minna le kanjernaig.

⁹ Nane tinga Yesus ndonj luka ndek ka ndinje Yesus nu nane peunijmba saningina: Ye Ndindo Katesek Tango ye kummba manj tingi le ndo tane wam kinatanu suk kanjeraig ta afu saningap ngina.

¹⁰ Kile nuje dubiwanu tango kejj ta nu kusnanaig: Ndanjam kusem pasa biteknanganu mbal nane Elia nu ambonga prowa le ndo Kristus nu prowamngat nga sakade nginaig le ¹¹ nu ndek nane saningina: Son. Elia nu ambonga prowa sulumba wam njakmba kuaneka kile-tidingam tuku ta ¹² ye tane tenjenmba satinjet. Elia nu buk mayok kina le nane nu kila pile ndakinaig. Nane nu tumba nanjine nzali dubimba njayo silinaig. Tanjamba ndo nane ye Ndindo Katesek Tango mata njayo siliyamngai nga saningina le ¹³ nuje dubiwanu tango pasa ta ismba nu Yohanus kule pisne tuku saningina ta nane wamdus puluningina.

*Yesus nu kinjo ande bukla njak wakeina
(Markus 9.14-29; Lukas 9.37-43)*

¹⁴ Nane kejj ta Yesus ndonj manj luka ka manjur sunjo ta tugum pronaij le tanjo ande pro Yesus tugumnje dagol tidronja nu sana: ¹⁵ O Sunjo, ne ye tuku kinjo sinanu tura. Zulbarek manjau nu mbol prote le nu sinamanzer sunjo njak minit. Manjau tanje nu tate le ait afu nu pa mbol ndekate. Ait afu nu kule sinamnje ndekate. ¹⁶ Ye nu tumba nanje dubinade tanjo te tugum prowit ta nane nu wakeiwam fuguwaig nga sana. ¹⁷ Tanjakina le nu ndek sakina: Tane Kuate talamba ngamunggal son tugusek kugatok mbal tane ye piti seryade. Ye ait giganmba tane ndonj minamngit? Kinjo ta tumba yalpe ngina. ¹⁸ Tanjakina le nane kinjo ta tumba pronaij le nu bukla njayonu ta sawe likina le nu kinjo ta kusremba kua kina le kinjo ta mayekina.

¹⁹ Tanjamba Yesus nuje ndo minna le nuje dubiwanu tanjo nane nu tugum promba kusnanaig: Ndanjam sine bukla ta pitaiwe fuguwig nga kusnanaig le ²⁰⁻²¹ nu

ndek nane sanjina: Tane ngamunggal son tugusek kugatok ta tuku. Ye sinjka satinjet. Tane Kuate tuku sanjri tomba tinjade manjau ta mastet tinu tananj fudinndo ndo minwa ta tane tabe te samba ne goka ka ma si kaye nga sawap ta nu tanawamngat. Ngamunggal son manjau tamba tane wam njakmba kanjerkam kumu. [Ande nu nyamagan pinka ndo Kuate yabante sulumba nu bukla pitaikam kumu.]

*Yesus nu nuje kumam tuku sanu arna
(Markus 9.30-32; Lukas 9.43-45)*

²² Yesus nane Galilea ma tugu mbolnje kine promba minmba nu nuje dubiwanu kuasmbi sanjina: Nane ye Ndindo Katesek Tango tumba kilke mbol mbal tuku wai mbolnje pilwaig le baleyamngaig. ²³ Baleyuwaig le ye kumi sulumba mara kenju mbolnje Kuate nu ye kuaneyuwa le tinungit nga sanjina. Tanjakina le nane pasa ta ismba piti sunjo njak minnaig.

Yesus nu takis ndametin pankina

²⁴ Yesus nane Kaperneum tumberan pronaig le kusem wande sunjo tuku ndametin kilanu mbal pro Petrus kusnanaig: Tane tuku tum tanjo nu kusem wande sunjo tuku takis ndametin patikate e njinaig le nu au njina. ²⁵ Tanjakina sulumba nu man luka wande mbol kina le Yesus nu katesemba Petrus kusnana: Simon, kilke te mbolok gabat sugo nane ima tugumnje takis ndametin kilig? Nane nanjine kinjo kame tugumnje kilig e ko mbal afu tugumnje kilig nga Petrus kusnana le ²⁶ nu ndek Yesus sana: Nane mbal afu tugumnje kilig njina. Tanjakina le nu Petrus sana: Ta tuku gabat sunjo tuku kinjo kame takis patinu tuku piti ta nane mbolnje mine ndakate ta ²⁷ sine kusem wande sunjo ta tuku takis ndametin pan ndakube ta nane afu gubra tubekaig. Ta tuku ne kule kualinj nzi mbol kumba kuku tilainja kualegan ambonga tamngat ta minjenu kakerka takis ndametin kumumbi kanjeramngat. Ndametin ta tumba ye tuku takis nane turmba patika nga sana.

18

*Tango ngamuknje ima nu sunjo minit
(Markus 9.33-37; Lukas 9.46-48)*

¹ Ait ta mbolnje Yesus dubiwanu tanjo nane nu tugum promba nu kusnanaig: Kuate kulatkate mbal ngamuknje ima sunjo minit nga kusnanaig le ² nu ndek kinjo ande tumba nane ngamuknje te-timba nane sanjina: ³ Ye sinjka satinjamngit. Tane mbilka kinjo kame tananj mayok ndakape ta tane Kuate kulatkate ma mbol kine nda. ⁴ Ande nu kinjo tenen nyu kugatok minam iduste ta nu Kuate tuku gageu njakmba ngamuknje nu sunjo minit. ⁵ Ande nu ye tuku nga idusmba kinjo tenen tate ta nu ye mata tate. ⁶ Kinjo ande tenen ye tuku son ngate le andenje didikate le nu ye ngumneyate ta tanjo ta ose. Nu kinjo didi ndaka minwa le ambonga afunge wit firfiranu ndame sunjo tumba njinfok tur kusmba buknginaig le yu buto ka kumna kande maye kande. Nu pa tam tuku mine ndakate kande.

⁷ Tango pino Kuate ngumnewaig nga tago afu sinjka prowamngaig ta ima nu tanamba tanjo tagoningit le nane Kuate ngumnede ta ose. Nu pa sunjo tamngat.

⁸ Ne tuku wai ko kupe ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buknga. Ne wai ko kupe ndindo njak minmba Kuate tugumnje abo tugu kanjera ta maye. Ne wai ko kupe armba njak mina le Kuatenje ne tumba buknguwa le ne ugmba minmba minam tuku ma ta mbol kaye ta njayo. ⁹ Ne tuku am ande nu ne unekam tuku didikate ndeta gomba buknga. Ne am ndindo njak minmba Kuate tugumnje abo tugu kanjera ta maye. Ne am armba njak mina le Kuatenje ne tumba buknguwa le pa sunjo mbol kaye ta njayo.

¹⁰⁻¹¹ Tane kinjo ande tenen talamba ake aganj nga idus ndawap. Kinjo kame kulatkanu enel kame mara mara samba mbolnje yije Mam am mbolnje minig. [Ye Ndindo Katesek Tango ye ngisikanu minig mbal muskil kile-tidingam tuku ye prowen.]

*Sipsip ande ngisikina tuku yaba pasa
(Lukas 15.3-7)*

¹² Tane wam te ismba tane ndanmba idusde. Tango ande nu sipsip 100 njak ndindo inum ngisikate le nu tanjaig ngate nga idusde? Kuga. Nu sipsip afu 99 ta kilmba

ka tabe ande mbolŋge kusreka nu luka kumba ande ŋgisikate ta sotate. ¹³ Ye sinjka satinŋamŋgit. Nuŋe sipsip 99 ŋgisi ndakade ta nu nane tuku gare fudinmba tate. Sipsip ndindo ŋgisikate le sota luka tate sulumba nu ta tuku gare sunŋo tate. ¹⁴ Tanjamba ndo tanjine Mam nu samba mbolŋge minit nu kiŋo inum tejen mata nu ŋgisi ndakuwa ŋga iduste.

Tira tanŋo tuku mbar te-tiwam tuku pasa

¹⁵ Tira ande nu ne mbolŋge mbar ande kuwa ndeta ne kumba sinŋinŋdo nu ndo sawa. Nu ne tuku pasa pitai ndamba ŋgamunŋgal biye mbilwa ndeta maye. Maŋau tambi ne naŋe gulab maŋ luka tate. ¹⁶ Ko nu ne tuku pasa isam mbulwa kande ne tira ndindo ko armba kilmba nu tugum kape sulumba nu ndoŋ pasa te-tiwap. Tane ar ko tane keŋ pasa ta sawap ta maye. ¹⁷ Tanŋo ta nu nale tuku mata isam mbulwa kande kile ne Kuate tuku kuasmbi ŋakmba saninŋa le iswaig. Nu nane tuku mata isam mbulwa kande nu kasomok tanŋo ko takis kilanu tanŋo tanŋa nu ndoŋ ulendi ndakap.

¹⁸ Ye sinjka satinŋamŋgit. Tane wam afu kilke te mbolŋge peuningap ta samba mbolŋge mata wam ta peuningamŋgat. Tane wam afu kilke te mbolŋge peu ndaningap ta samba mbolŋge mata peuninge nda.

¹⁹ Ye maŋ satinŋi le isap. Tane tuku armba nale wamdus ulendimba wam ande tuku Kuate yabanwaik ta yiŋe Mam nu samba mbolŋge minit nu wam ta kamŋgat. ²⁰ Tanŋo armba ko keŋmba nane ye tuku nyu mbolŋge maŋgurkade ta ye nane ŋgamukŋge minet ŋga saninŋina.

Mbar gilainŋam tuku pasa

²¹ Kile Petrus nu Yesus tugum promba nu kusnana: Sunŋo, yiŋe tira ande nu ye mbolŋge mbar giganwa le ye gilainŋi. Nu mbaram 7-wa le ye mbar ta gilainŋi e ŋga kusnana le ²² nu lafumba sana: Kuga. Ne nu tuku mbar 7 ndo gilainŋa ta kumuŋ kuga. Ne nu tuku mbar 77 tanjamba gilainŋa.

²³ Tane isap. Kuate nu nuŋe gageu kulatkate maŋau ta wam kube te suk. Tanŋo sunŋo ande nuŋe piro mbal afu nane nu tuku ndametin kilnaig ta luka lafuwaig ŋga

sakina. ²⁴ Nu lafunu kilam tuku tugu pilna le tanŋo ande nu lafuwam tuku ndametin soŋ 100,000 tanŋa nane nu tumba pron-aig. ²⁵ Nu ndametin ta lafuwam kumuŋ kuga tukunu tanŋo sunŋo nu nane afu saninŋina: Tane tanŋo te tumba nuŋe pino kiŋo kat nuŋe ndoŋ agaŋ ndende ŋakmba turmba afu tugumŋge piro agaŋ tanŋa minam tuku piyamba ndametin kilmba pro nuŋe ndametin lafuwap ŋgina.

²⁶ Tanjakina le nu sunŋo tugumŋge ndeka dagol tidronŋa sarsarmba sana: O sunŋo, ne ait tutura le ye lafunu ta kumumbi kilmba tanmbimŋgit ŋga sana. ²⁷ Tanjaka sana le tanŋo sunŋo nu sinanu lafuwam tuku wamdus kusremba nu ake kukulna le kina.

²⁸ Nu kumba ka nuŋe piro tuma ande nu tuku soŋ ndindo lafuwam tuku minna ta kanjerna. Kanjermba nu biye timba ŋjinfok pipka ye tuku ndametin lafuwa ŋga sana.

²⁹ Tanjakina le nuŋe piro tuma ta ndek nu tugumŋge truk ka nu sarsarmba sana: Ne ait tutura le ye lafunu ta te-kumumbimba tanmbimŋgit ŋga sana. ³⁰ Tanjamba sana ta nu mbulmba nu tumba ka muli wandekŋge pilmba nu tuku ndametin ta ŋakmba lafuwe suluwa sulumba ndo nu mayok kuwa ŋgina.

³¹ Kile nuŋe piro tuma mbal afu nu wam kina ta kanjermba nane pitinŋina le nane kumba ka nanjine sunŋo ta kubeu tunaig le ³² nu pasa ta ismba piro tanŋo ta wikina sulumba sana: A ... ne sinjka tanŋo ŋayonu. Ne ye sarsaryat le ne ndametin lafuwam tuku ta ye wamdus kusrewit. ³³ Ye tanjamba ne sinanu mapenit ta ndaŋam saka naŋe piro tuma tanŋo ta sinanu mape ndawat ŋga sana. ³⁴ Tanjaka nu gubra tormba tanŋo ta tumba muli wande kulatkanu mbal tuku wai mbolŋge pilmba saninŋina: Nu ye tuku ndametin ŋakmba lafuwe suluwa le nu mayok kuwa ŋga saninŋina.

³⁵ Tane tanjamba ndo tanjine tira tuku mbar tugusemba wamdus gilai ndaŋap ta yiŋe Mam nu samba mbolŋge minit nu mata tane mbolŋge tanjawamŋgat ŋgina.

*Tango pino munju purkik tuku pasa
(Markus 10.1-12)*

¹ Yesus nu pasa ta sake denpurmba nu tija Galilea ma kusremba kumba Yudea ma tugu mbol promba Yordan kule sim kina le ² tango pino gudommba nu dubinaig le nu tanje nane tuku guaze wakeikina.

³ Tanjamba minna le Farisi tango afu Yesus tagowam tuku pro nu kusnanaig: Sine sinjine tukul manjau dubimba ande nu piyo nuje mbar ande mbolnje pitaiwam kumun e nga kusnanaig le ⁴ nu ndek sakina: Tane Kuate tuku kuyar pasa bur ndakade e? Pasa ta tenenmba sakate. Tugu mbolnje Kuate nu tango pino kilemayokka nu ngarosu kise kise wakeikina sulumba sakina:

⁵ Tango nu ina mam nuje kusreka piyo nuje ndon munju kile-denga minwaik. Nale ngarosu ndindo mayok kanjaik ngina. *Mulum Pasa 2.24*

Kuyar pasa nu tanakate. ⁶ Ta tuku nale armba mine ndakik. Nale aganj ndindo tananj minik. Kuate nu aganj kilmba ulendinikit ta tanjonje nale pur ndanikuwa ngina.

⁷ Tanjakina le Farisi nane ndek nu sanaig: Tanjamba ta ndanam Moses nu tukul pasa tenenmba sakina: Ande nu piyo nuje pitaiwam nga waje ande kuyarmba tuwa sulumba nu pitaiwam kumun nga sakina le ⁸ nu ndek nane saningina: Tane wamdus karenu njak. Ta tuku Moses nu tango pino pitaikam tuku wokina. Tugu mbolnje manjau ta mine ndakina. ⁹ Ye tenenmba satinjamngit. Pino ande nu tango ndon fare mine ndakate le tango nuje manjau kise tuku nu pitaimba pino kise ndon munju kilik ta nu pino kuayarmba unekate nga saningina.

¹⁰ Tanjakina le nuje dubiwanu tango ndek Yesus sanaig: Tango pino kilmba manj pitaikam tuku tukul sangrinu tanjamba minwa kande sine tango pino kile ndakube nga sanaig le ¹¹ nu ndek nane saningina: Tango njakmba munju kilam tuku minig. Kuate nu manjau ta laipam tuku afu sanjri ningit nane ndo munju kile ndakade. ¹² Afu nane ina sinamnje aganj afu denkanu mayok kinig tukunu nane pino

kile ndakade. Afu tango manjambi nane tuku ngarosu njaigo siglikinaig. Afu nane Kuate tuku gageu tugekuwa nga piro ta kumba pino kilam tuku wamdus ta kugatok. Ande nu manjau ta dubiwam kumun ndeta dubiwa nga saningina.

*Yesus nu kiyo kame nyaro ningina
(Markus 10.13-16; Lukas 18.15-17)*

¹³ Nane afu kiyo kame fonfon kilmba Yesusnje wai nane mbol patika Kuate yabanwa nga Yesus tugum pronaig le nuje dubinaig mbal tanje nane saningine lika kileluka minnaig. ¹⁴ Tanjanaig le Yesus nu nane saningina: Kiyo kame peu ndaningap. Nane ye tugum te prowaig. Kiyo kame nane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig ngina. ¹⁵ Tanjamba nu wai nane mbol patika sulumba tija kina.

*Tango ande aganj ndende gudommba njak
(Markus 10.17-31; Lukas 18.18-30)*

¹⁶ Mara ande tango inum Yesus tugum promba nu kusnana: Tum Tango, ye ame manjau mayenu ki sulumba abo tugu tumba minmba minamngit nga kusnana le ¹⁷ nu lafumba sana: Ndanam ne manjau mayenu tuku kusnayate. Kuate nu ndo mayenu. Ne minmba minam tuku abo tugu ta tam idusmba kande ne Kuate tuku tukul dubika nga sana.

¹⁸ Tanjaka sana le tango ta nu kusnana: Ye tukul pasa ndanj dubiki ngina le nu lafumba sana: Tango bale ndawa. Pino kuayar ndawa. Aganj ande kuayar ndawa. Yabri pasambi ande ndale ndaka. ¹⁹ Ina mam nane tuku nyu kurauka minje kumnemnje mina. Ne nane ngarosu tuku wamdus sunjo njak minit tanjamba ndo nane ne tugumnje minig mbal tuku kume purmba mina nga sana le ²⁰ tango mo ta ndek nu sana: Ye tukul ta njakmba dubika minet. Ame manjau ye mbol denkate ngina le ²¹ Yesus lafumba ndek nu sana: Ne abo tugu ta tam idusmba kande ne kumba ka nane aganj ndende njakmba piyamba ndametin kilmba sanzal mbal ninmba ne ye dubiya. Ne tanjawa ta ne samba mbolnje aganj ndende magenu njak minamngat nga sana le ²² tango mo nu pasa ta ismba nu aganj ndende sunjomba

ajak tukunu nu wamdus piti ajak Yesus kus-remba kina.

²³ Nu kina le Yesus nu nuje dubiwanu tango saningina: Ye sinja satinghamgit. Aganj ndende sunjomba ajak mbal nane Ku-ate tuku gageu mayok kambim tuku minde bada sunjo. ²⁴ Aganjmor sunjo kamel nu nil burok silinu tuku ta minde bada sunjo kuga. Tango nu aganj ndende sunjomba ajak ta nu ngumneninjmba Kuate tuku gageu mayok kambim tuku manau ta sinja minde bada sunjokanu ngina.

²⁵ Tanajina le nuje dubiwanu tango pasa ta isnaig sulumba nane piriri najayomba sakinaig: Yoi. Tanajmba ndeta ndanjandajmba sine afu abo minam tuku ndin te-silikamngig nginaig le ²⁶ Yesus nu nane kanjerka saningina: Tango nane wam afu ke fugude ta Kuate nu wam ta ajakmba kam kumun nga saningina.

²⁷ Kile Petrus lafumba Yesus sana: Ai te. Sine ne tuku nga singine aganj ndende ajakmba kusreka ne dubineg. Sine ame aganj tamngig nga kusnana le ²⁸ nu ndek nane saningina: Ye sinja satinghamgit. Kilke kitek mayok kuwa le ye Ndindo Kate-sek Tango yije minyo mbili maditaknu mbolnje minyoka ajakmba kulatkamngit ta tane ye dubiyade mbal mata minyo mbili 12 mbolnje minyoka Israel tuku tugu 12 ta kilmba pileninghamngig. ²⁹ Ande nu ye tuku nga nuje wande, tira kat nuje, kulim kat nuje, ina mam kat nuje, kutu kat nuje, nuje kilke aganj kame tananj kusrekate ta nu aganj kusrekate ta kitek gudommmba kilmba nu abo tugu ajak minmba minamngat. ³⁰ Ata. Nane afu kile tumailamngge minig ta nane ngumnem kanngig. Afu kile ngumnemngge minig ta nane tumailam kanngig ngina.

20

Piro tango piya kilnaig tuku yaba pasa

¹ Kile Yesus nu sakina: Kuate nuje gageu lafunu ningit wam ta piro miro tango ande wam kina tananj. Nu maratukuk tinga ki nda promba minna le mbal afu nu tuku grep piro mbolnje pirokam tuku sota kilam kina. ² Nu kina ka afu kanjerka ki

ndindo tuku piya ningam tuku saningina le nane woka tango ta tuku piro mbol kinaig.

³ Ki kanum 9 mbolnje nu manj kumba ka maket mbolnje afu nane ake minnaig ta kanjerka saningina: ⁴ Tane pirokam idusmba kande tane ye tuku piro mbol kape le ye tane piya kumumbi tingamngit nga saningina le nane kinaig.

⁵ Ki kanum 12 mbolnje ki kanum 3 mbolnje nu manj wam ndui ta ndo kina. ⁶ Tanajmba ki kanum 5 mbolnje nu manj kumba ka afu ake minnaig ta kanjerka saningina: Ndanam tane ake tin minig le ka furirte nga saningina le nane nu sanaig: ⁷ Afunje sine piro nda singig nginaig le nu ndek saningina: Tane kumba ye tuku piro mbolnje pirokap ngina le nane kinaig.

⁸ Ki butunga furirna le miro tango nu nuje piro kulat tango sana: Piro mbal wika nane piya ninga. Ngumnenja prowaig ta mbolnje tugu pilmba ka ka maratukuk prowaig mbolnje biteknga nga sana le ⁹ piro kulat tango nu mbal afu furiram piro tugu pilnaig ta wika ki ndindo tuku piya kumumbi ninge likina.

¹⁰ Tanajna le mbal maratukuk pronaj ta nane wam ta kanjermba sine ndametin manj lato kilamngig nga idusnaig ta kuga. Nane mata ki ndindo tuku piya ndo kilnaig. ¹¹ Tanajmba nane gubra tumba ka piro miro tango sanaig: ¹² Mbal te nane ait fagnu ndo pirokaig a. Sine maratukuk tinga piro tugu pilmba ka ka kinge sine pasoka mundusinmba piro karenkigig le furirte. Ndanam saka ne sine nane ndon piya kumu kumu singat nga sanaig le ¹³ piro miro tango nu nane tuku ande lafumba sana: Mata, ye ne mbolnje mbar ndawit. Ne ye ndon pasa katmba naje piro tuku ki ndindo tuku piya tam tuku wokat tae. ¹⁴ Ne naje ndametin ta tumba kaye. Ye yije nzalimbi nane afu furiram prowaig ta ne ndon kumu kumu ndametin ningam iduset. ¹⁵ Ndametin te yije ndametin. Ye afu ningam bafuwi ta ningam kumun. Ndanam saka ye waknyumba minet le ne ye tuku gubra tat nga sana.

¹⁶ Kile Yesus nu tenjmba saningina: Afu ngumnemngge minig ta tumailam kanngig.

Afu tumailamnge minig ta ngumnem kanngaig nga saningina.

*Yesus nuje kumam tuku sanu kenja
(Markus 10.32-34; Lukas 18.31-34)*

¹⁷ Yesus nane Yerusalem kumbange nu nuje dubiwanu tanjo 12 ndo kilmba kile Yamokka saningina: ¹⁸ Tane isap. Sine mbumba Yerusalem kangig. Ka ambenge nane afu ye Ndindo Katesek Tanjo tumba pris gabat kusem pasa biteknganu mbal tuku wai mbolnge pilwaig le nane ye te-tiyumba kumwa nga sakamngaig. ¹⁹ Nane kasomok mbal tuku wai mbolnge ye pilwaig le nane ye maim maim te-sumba ngusyuwaig sulumba ail kazrai mbolnge ye baleyamngaig. Ye kumi le mara kenju mbolnge Kuate nu manj ye te-tiyamngat nga saningina.

*Yakobus le Yohanus nale sugo minam tuku sakinaik
(Markus 10.35-45)*

²⁰ Sebedeus tuku kiyo armba Yakobus le Yohanus ina nakilenge nale kilmba ka Yesus tugumnge dagol tidronga nu aganj yabanja le ²¹ nu ndek kusnana: Ame aganj tuku ne ye yabanjate ngina le nu ndek sana: Ne yije kiyo ar te ma nika le ne naje gageu kulatka mina le inum ne tuku ndinamnge inum najamnge minyokuwaig nga iduset ngina.

²² Tanjakina le Yesus nu lafumba sanikina: Tale wam yabanjik ta tugunu tale gilai. Ye kule kaglinu nyamngit ta tale mata nyam kumu e nga sanikina le nale sakinaik: Au. Sile kumu nginaik. ²³ Tanjakinaik le Yesus nu nale sanikina: Son. Ye kule kaglinu nyamngit ta tale mata nyamngaik ta ye tuku ndinamnge ko najamnge afu tanjamba kile-minyokam tuku ta ye miro kuga. Yije Mam nu tanjo afu madiningina nane ndo ma ta mbolnge minyokamngaig nga sanikina.

²⁴ Nu dubiwanu tanjo 10 wam ta isnaig sulumba nale aba nuje tuku palsejningina le ²⁵ Yesus nu nane te yalpe nga wika saningina: Kasomok mbal tuku gabat sugo nane pasa sangrinu jak minig ta tane kila. Gabat afu nane kumnemnge minig ta nane mata tanjo pino nane kukul tenjmba matuk kinig ta ²⁶ tane manjau ta ke

ndakap. Tane ngamuknge ima nu sunjo minam idusmba ndeta nu tane jakmba tuku piro tanjo minwa. ²⁷ Tane ngamuknge ima nu kulat tanjo minam idusmba ndeta nu tane jakmba tuku piro tanjo tanjan minwa. ²⁸ Ye Ndindo Katesek Tanjo ye mata tanjo pino ye sinzanyuwaig nga pro ndawen. Ye nane sinzanyjmba yije ngarusu kumam tuku pilmba nane gudommba muskil kile-tidinge ningam tuku prowen nga saningina.

*Yesus nu tanjo armba am tukulkanu wakeikina
(Markus 10.46-52; Lukas 18.35-43)*

²⁹ Yesus nane Yeriko kusrewam bafunaig le tanjo gudommba nu dubimba kinag.

³⁰ Tanjo armba nale am tukulok ndin makembinje minnaik. Nale Yesus kina ta afunge sanikinaig le ismba nale ndek wi kuenka sanaik: David tuku mbun sunjo, ne sile sinanu tursika nga sakinnaik. ³¹ Tanjakinaik le manjur sunjo nale maninkuwaik nga sanike likinaig kande nale lato lato wika sakinaik: David tuku mbun sunjo, ne sile sinanu tursika nga saka minnaik.

³² Tanjamba saka minnaik le Yesus nu tinga nale kusnanikina: Ye ame wam tale mbolnge ki nga idusik ngina le ³³ nale ndek nu sanaik: O Sunjo, sile tuku am wakeika nginaik. ³⁴ Tanjakinaik le Yesus nu nale sinanikmba nale tuku am kigrekina kande am maranja mambilnaik sulumba nu dubimba kinaik.

21

*Yesus nu gabat sunjo tanjan Yerusalem kina
(Markus 11.1-11; Lukas 19.28-40; Yohanus 12.12-19)*

¹ Yesus nane kumba ka Yerusalem patunaig sulumba Betfasi tumbranj Olif tabe patumba Yesus nu nuje dubinaig tanjo armba sanikina: ² Tale tumbranj si kumba biteknga donki ande fat jak pannaig le tinj minik ta kanjerkamngaik. Kanjerka muli kuklinikmba kilmba ye tugum te yalpe. ³ Ande nu tale kusnatikuwa kande tale nu sawap: Sunjo nu donki te piro jak nga sawap. Tanjakap le nu pitik ndo maye kilmba kape nga satikamngat ngina.

⁴ Yesus nu nale tanjamba wam pagukina ta o buk tuan tanjo ande pasa sakina ta kumunjina. Nu tejenmba kuyarna.

⁵ Sion tumbran sunjo sawap le nuje tanjo sunjo kanjerwa. Nu ngannu nyu kugatok tanjan donki fat mbolnje minyoka donki njak nu tugum prote njina. *Sakaria 9.9*

⁶ Yesus nu nuje dubinaig tanjo ar ta wam pagukina le nale ka kumunaik. ⁷ Nale donki nuje fat ndon kilmba Yesus tugum pronaik sulumba nangine kumin kilmba muskilnu mbolnje farnaig le Yesus nu ponja minyokina. ⁸ Tanjana le manjur sunjo ta nane nangine kumin kilmba ndinje farnimba afu nane ail wai kugerka kilmba pro ndinje farninge likinaig.

⁹ Tanjamba kile afu Yesus tumailamje afu ngumnemje nane kumbanje wikaraumba sakinaig:

Sine David tuku mbun tuku nyu te-dungube o.

Tanjo te Sunjo tuku nyu mbolnje prote.

Nu Sunjonje nyaro tuwa o.

Sine Sunjo Kuate tuku nyu te-dungube o njinaig. *Mune 118.26*

¹⁰ Nane tanjamba kumba minnaig le Yesus nu donki njak Yerusalem bitek prona le tumbran sunjo ta tuku tanjo pino njakmba pirerek purka tanjo ta imanje njinaig le ¹¹ nane manjur sunjo nu dubinaig ta nane ndek sakinaig: Tanjo te Yesus. Nu tuan tanjo. Nu Nasaretu Galilea ma tugu mbolok njinaig.

Yesus nu Yerusalem kusem wande sunjo wakeina

(Markus 11.15-19; Lukas 19.45-48; Yohanus 2.13-22)

¹² Kile Yesus nu Yerusalem kusem wande sunjo ta sinam kumba ka kawan tanje nane afu aganj ndende piyaninginaig afu piyanimba kilnaig ta nane njakmba kogronkina sulumba nane ndametinj munju walka minnaig mbal tuku mbain kilmba kile-panka afu umanj kurinum piyawam tuku patikinaig mbal tuku minyo mbili mata kile-panka pitaike likina.

¹³ Tanjamba nu nane saningina: Kuyar pasa nu tejenmba sakate.

Ye tuku wande ta mbarinyam tuku wande.

Tane wande te mbilmba kuayar tanjo tuku wande tanjan pilig njate. *Aisaia 56.7; Yerima 7.11*

Yesus nu tanjamba nane saningina sulumba ¹⁴ nu kusem wandek sinam tanje minna le afu am tukulok afu kupe njagonu nane gudommba nu tugum pronaig le nu nane wakeike likina. ¹⁵ Tanjana le kinjo kame nane kusem wandek sinam tanje wika-raumba sakinaig: Sine sinjine sunjo David tuku mbun tuku nyu te-dungube o nga saka minnaig.

Tanjamba minnaig le pris gabat kame kusem pasa biteknganu afu ndon Yesus nu wam kitek sanjrinu ke likina le kanjerka kinjo kame tuku zigna ta ismba nane palsejningina le ¹⁶ nane Yesus sanaig: Nane ne tuku sakade ta ne nda isit e njinaig le Yesus nu lafumba saningina: Ye iset. Tane kuyar pasa ande bur ndakade e? Pasa ta nu tejenmba sakate.

Ne kinjo kame fonjon kinjo dabronu turmba tumningit le ne tuku nyu kumumbi te-dungade njate. *Mune 8.3*

¹⁷ Tanjamba sanimmba Yesus nu nane kusreka mayok ka tumbran sunjo kusremba ka Betani tumbran promba tanje minna.

Yesus nu ail ande taprana (Markus 11.12-14,20-24)

¹⁸ Mafena le nane man luka Yerusalem kambim saka kumba ka ndinje Yesus nu gubana le ¹⁹ nu fik ail ande ndin makembinje tin minna ta alonu kilmba nyam saka tugum kumba mambilna kande kuga. Nu wanenu ndo kanjerkina. Tanjamba nu fik ail ta sana: Ne man alowe nda nga sana. Nu tanjaka sakina le ait ndui ta mbolnje ndo ail ta wanenu karenge sulunaig.

²⁰ Tanjanaig le nuje dubinaig mbal nane piriri njayomba sakinaig: i ... Ame manau tanjan a. Fik ail te pitik ndo wanenu karenge suluwaig njinaig le ²¹ nu lafumba nane saningina: Ye sinja satinjamngit. Tane Kuate nu kumun nga wamdus tero ndakap ta ye fik ail mbolnje manau kit tanjamba tane mata kam kumun. Ta ndo kuga. Tane tabe si samba ne goka tinga yu buto sinam kaye nga sawap ta nu tanjawamngat. ²² Tane Kuate nu kumun nga yabanjan ta nu kumumbi tinjamngat nga saningina.

Imanje Yesus kukulna nga nane nu kusnanaig

(Markus 11.27-33; Lukas 20.1-8)

²³ Yesus nu manj kusem wande sunjo sinam kumba ka tanje pasa kuklimba tumningmba minna le pris gabat kame Israel mage mage afu pro nu kusnanaig: Imanje ne kukulnina le ne wam kame te ke likate? Imanje ne sangri tinmba kukulnina nga kusnanaig le ²⁴ nu ndek nane saningina: Ye mata tane wam ande kusnatingi le kumumbi lafuwap ta imanje ye wam kame te kam tuku kukulyina ta tane kila satinjamngit. ²⁵ Imanje kule pisne piro Yohanus tuna? Kuatenge e ko tanjonge ngina.

Tanjakina le nane ka kasomnje nanjine nanjine munju kusnanga sakinaig: Sine ndanmba sabe. Sine Kuatenge nga sabe ta ndanam tane Yohanus tuku son nda nginaig ngamngat. ²⁶ Ko sine tanjonge ndo ngube ta tanjo pino nane sine mbolnje wam najonu kamngaig. Manjur sunjo te nane njakmba Yohanus nu Kuate tuku tuan tanjo nga idusde nginaig. ²⁷ Tanjamba nane Yesus tuku pasa lafumba sakinaig: Iyo. Sine gilai nginaig le nu ndek nane saningina: Ariya. Ye mata imanje kukulyina le wam kame ke liket te satinje nda ngina.

Kinjo armba tuku yaba pasa

²⁸ Yesus manj lato sakina: Tane pasa te ismba ndanmba idusamngaig. Tanjo ande nu kinjo armba njak minna. Nu kumba ka nuje kinjo mulum ta sana: Kinjo, kite ne kumba ka grep piro mbolnje piroka nga sana le ²⁹ kinjo ta mam nuje sana: Ye mbulit ngina. Tanjakina ta mine minemba nu wamdus biye mbilmba tinja pirokam kina.

³⁰ Kile tanjo ta nu manj kumba ka maib nuje pasa ndui ta ndo sana le nu lafumba sakina: Ta maye. Ye kangit ngina ta nu kine ndakina. ³¹ Tane ndanmba idusde. Kinjo ndan mam nuje tuku pasa kumumba kina nga kusnaningina le nane ndek lafumba sakinaig: Kinjo mulumnje nginaig.

Tanjakinaig le Yesus nu kusem gabat mbal ta saningina: Ye sinja satinjamngit. Takis kilanu mbal pino tanjo didik farde mbal nane tane litingmba ambonga Kuate tuku gageu mayok kinig. ³² Yohanus nu manjau

tinreknu tumtingina le tane son nda nginaig. Takis kilanu mbal pino nane tanjo didik farde nane nu tuku pasa ismba son nga nanjine manjau najgonu kusrekinaig. Nane tanjanaig le tane wam ta kanjerkinaig sulumba ngamunggal biye mbilmba nu tuku pasa mata son nda nginaig nga saningina.

Piro tanjo najgonu tuku yaba pasa

(Markus 12.1-12, Lukas 20.9-19)

³³ Yesus nu manj sakina: Tane yaba pasa ande te mata isap. Kilke miro tanjo ande nu grep piro nguka fondembi kormba nu grep alonu firfirmba kulenu kilam tuku nguruw wakeina sulumba piro kulatkam tuku wande kuennu o mbolok pilna. Piro njakmba denpurmba nu piro mbal kilmba patika nu tinja kilke kise mbol kina. ³⁴ Kina ka tanje minmba ma ma grep alonaig le kamusmba alonu kilam tuku nu mbal afu kukulningina le piro tanjo tugum kinaig. ³⁵ Kumba ka pron-aig le nane kanjerka kilmba ande tumba panintumba inum tumba balemba ande ndamembi balemba tanjamba tanjamba ke likinaig. ³⁶ Nane tanjanaig le kilke miro nu ambonga kukulningina ta limba manj gudommmba kukulningina le nane mbolnje mata wam ndui ta ndo ke likinaig.

³⁷ Tanjanaig le piro miro nu nuje kinjo nuje kukulna le nane tugum kina. Nu tenemba isdusna: Nane nu kanjermba ye tuku kinjo nga mapewamngaig nga idusna. ³⁸ Tanjana le piro mbal nane nu pron-aig le kanjermba sakinaig: Tanjo ilit si nu mam nuje tuku aganj ndende njakmba kilam tuku nyu njak. Sine nu balebe sulumba piro te singine tube nga sakinaig. ³⁹ Tanjaka nane nu biye timba buknginaig le kilim kina le tanje balenaig le kumna.

⁴⁰ Ye tane kusnatinget. Piro miro tanjo nu tanjo kame ta tugum promba nane mbolnje ame wam kamngat nga kusnaningina le ⁴¹ nane afu nu sanaig: Nu piro mbal najgonu ta kume najyonu ningiwa sulumba nu piro tanjo afu kitek kilmba patikamngat. Alonu kilig ait mbolnje nane alonu kilmba nu tumba minamngaig nginaig.

⁴² Tanjakinaig le Yesus nu nane saningina: Kuyar pasa ande te tane bur ndakade e?

Ndame sunġo ande wande pilig mbal gisleknu nġa te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame nġakmba nu mbolnġe sanġri tinġade.

Sunġo nuġe wam ta kina le sine kanġermba pirerek purka gare toreg nġate.

Mune 118.22

⁴³ Ta tuku ye tane satinġamnġit. Kuate nu tane Israel kile-sika mbal kise nuġe gageu tuku madininġuwa le alonu kumumbi kile-mayokkamnġaig nġina. ⁴⁴ [Ande nu ndame sunġo ta mbolnġe baringa ndekuwa ta nu isu nġurnġurmba nu kumamnġat. Ndame sunġo ta tanġo ande mbolnġe ndekuwa ta nu du firfiramnġat.]

⁴⁵ Pris gabat kame Farisi mbal ndoġ nane yaba pasa kame sake likina le ismba nu nane tuku sakina ta katesenaig sulumba ⁴⁶ nane nu biye tiwam tuku ta manġur sunġo nane nu tuan tanġo nġa sakinaiġ tukunu nane tanġo pino tuku kuru-kurukinaig.

22

Pagumba nye sunġo tuku yaba pasa (Lukas 14.15-24)

¹ Yesus nu man yaba pasa ande saninmba sakina: ² Kuate nu nuġe gageu wike likate wam ta gabat sunġo ande nuġe kiġo pino tam tuku pagumba nye sunġo pilna tanġan. ³ Ait kumunġina le nu nuġe piro tanġo kukulninġina le kumba ka buk saninġina mbal ta kilam kinaig. Nane kumba nane saninġinaig kande nane nġakmba mbule sulunaig.

⁴ Kile gabat sunġo nu piro tanġo afu saninġina: Tane kumba ka mbal buk saninġen ta tenenmba saninġap. Nu makau ande pailnu fatnu afu kuya nġak turmba bale farmba nyamagan kilmba pagumba kile tane tairnġa minit. Nuġe kiġo pino tam tuku pagumba nye ta mbol prowap nġa saninġap nġina le ⁵ nane kumba ka saninġinaig kande nane ismba ake pasa sakanu sukmba ande nu tinġa nuġe piro mbol kina le ande nu tinġa nuġe ndametin piro kam kina le ⁶ nane afu tinġa nu tuku piro mbal ta kilmba nġaigo siglika bale farnaig. ⁷ Tanġanaig le gabat sunġo nu wam ta ismba nu gubra tumba nuġe kame mbal

kukulninġina le nane kumba ka nane bale far sulumba nane tuku tumbran piynaig le uġna.

⁸ Kile nu nuġe piro mbal afu saninġina: Pino tam tuku pagumba nye buk kuanekit ta saninġen mbal ta nane nda prowaig. ⁹ Tane kumba ka tumbran sunġo tuku ndin nġakmba dubike lika tanġo nġakmba kanġerka pagumba nye te mbol prowam tuku saninġap nġina.

¹⁰ Tanġakina le nane kinaig ka ndin nġakmba dubike lika mbal magenu nġaigonu turmba kile-siglika nġakmba kilmba pronaiġ le pino tam tuku pagumba nye ta tuku wande kumunġina.

¹¹ Gabat sunġo nu pronaiġ mbal ta kanġerkam wandek sinam kumba ande nu pagumba nye tuku kumin tinġe ndaka ake kumin tinġina ta kanġerna sulumba ¹² tanġo ta sana: Mata, ne ndanġam ake te prowat. Ne pagumba nye tuku kumin tinġam kuga nġa kusnana le nu kikonu maninok minna.

¹³ Kile gabat sunġo ta nuġe piro mbal saninġina: Tanġo te kupe wai ndaleka bukġap le mayok ka ma make sunġo sinam kuwa. Ma ta mbolnġe minamnġaig mbal nane malmbi sunġomba maketin tiknġa minamnġaig nġina.

¹⁴ Kuate nu nane gudommba nuġe gageu minam tuku wikate ta nane ndui ndui ndo nu tuku gageu minam tuku madininġit nġa saninġina.

Takis pankam tuku pasa (Markus 12.13-17; Lukas 20.20-26)

¹⁵ Farisi mbal nane kumba ka nanġine nanġine saka ismba nu ame pasa mbarwa le biye tibe nġa ndin sotinaig. ¹⁶ Tanġamba nane nanġine dubinaig mbal afu Herodus dubinaig mbal afu ndoġ kukulninġinaig le Yesus tugum promba sanaig: Tum Tanġo, ne tanġo tugusek ta sine kila. Ne ande tuku kiko ndanate. Ne tanġo nyu nġak tuku kuru kuru ndakate. Tanġo nġakmba Kuate tuku manġau dubikam tuku tumsinġit. ¹⁷ Ne sine sasina. Sine Zu mbal sinġine tukul manġau dubimba Rom gabat Sesar takis tambim kumun e? Ne ndanmba iduste nġinaig.

¹⁸ Nane Yesus yabri paknaig ta nu katesemba nane saninġina: Tane yabri tanġo ndo. Ndanġam ye tagoyade? ¹⁹ Takis

ndametiŋ ande tumba pro ye tumyap ŋgina le nane ndametiŋ ande tumba pro nu tunaig. ²⁰ Tanjanaig le nu ndek nane kusnaniŋgina: Ndametiŋ te mbolŋge ima tuku kanu. Ima tuku nyu minit ŋga saniŋgina le ²¹ nane ndek sakinaig: Sesar tuku ŋginaig le Yesus nu nane tejenmba saniŋgina: Ata. Tane gabat sunŋo Sesar kumnemŋge minig. Nu tambim tuku aŋaŋ sakate ta nu tape. Kuate nu aŋaŋ tambim tuku sakate ta Kuate tape ŋgina.

²² Tanjakina le nane pasa ta ismba pirerek purka nu kusremba luka kinaig.

*Kummba maŋ aboŋgam tuku pasa
(Markus 12.18-27; Lukas 20.27-40)*

²³ Ki ndui ta mbolŋge Sadusi tanŋo afu Yesus tugum pronaig. Sadusi mbal nane tanŋo kummba maŋ tinŋe nda ŋga idusmba minig tuku. Nane Yesus kusnanaig: ²⁴ Tum Tanŋo, Moses nu tejenmba kuyarna: Tanŋo ande kummba pino kuembol kiŋo kugatok kusrewa le maib nuŋeŋge pino ta tumba aba nuŋe tuku kiŋo te-pilwa ŋga kuyarna. ²⁵ Ariya. Ma te mbolŋge tanŋo ande maib kat nuŋe 7 minnaig. Aba nanŋine pino ande tina sulumba minna ma ma kiŋo kugatok kumna le mambo nuŋe dubiknu nu pino ta tina. ²⁶ Nu tumba minmba ma ma nu mata kiŋo kugatok kumna le mambo nuŋe keŋnu nu mata tanjana. Tanjamba tanjamba nane 7 ta pino ndui ta ndo tumba ka ka kiŋo kugatok kume farnaig le ²⁷ ŋgumneŋga pino kuembol nu mata kumna. ²⁸ Ata. Ne kumanu mbal tingamŋgaig ŋga sakate ta tanŋo 7 ŋgamukŋge nu ima tuku pino minamŋgat? Nane ŋakmba pino ndui ta ndo tinaig ŋga Yesus sanaig.

²⁹ Tanjakinaig le nu nane saniŋgina: Tane Kuate tuku kuyar pasa nu tuku sanŋri tane wamdus pulu ndatingit. Ta tuku tane wamdus mbarde. ³⁰ Nane kumanu mbal aboŋga tinŋa Kuate tuku eŋel suk minamŋgaig. Nane muŋgu kile nda. ³¹ Tane kumanu mbal tinŋe nda ŋga idusmba sakade ta pasa ande sine ŋakmba isam tuku Kuate nu sakina ta tane bur ndakade e? Pasa ta tejenmba sakate. ³² Ye Abraham Isak Yakob nane tuku Mbara Sunŋo minet ŋga sakate. Abraham nane kume likinaig ta nduiye ŋgisikinaig kande Kuate ye nane

tuku Mbara ŋga Moses sa ndana kande. Nu abo ŋak minig mbal tuku Mbara ŋga saniŋgina.

³³ Tanjakina le maŋgur sunŋo Yesus tuku tum pasa ta isnaig sulumba piriri ŋayonaig.

*Tukul pasa sanŋrinu
(Markus 12.28-34; Lukas 10.25-28)*

³⁴ Yesus nu Sadusi mbal tuku pasa te-ibenŋa le nane pasa kugatok minnaig ta Farisi mbal nane wam ta ismba nane ŋakmba pro Yesus tugumŋge maŋgurkinaig. ³⁵ Tanjamba nane tuku ande nu kusem pasa bitekŋga sakanu tanŋo Yesus tagowam tuku kusnana: ³⁶ Tum Tanŋo, tukul ndaŋ tukul ŋakmba liniŋmba mbolŋge minit ŋga kusnana le ³⁷ nu lafumba sana: Tangine Sunŋo Kuate tane nu tuku kume purmba tangine ŋgamuŋgal abo guwa wamdus ŋakmba nu tape. ³⁸ Tukul pasa ta tukul ŋakmba liniŋgit.

³⁹ Tukul ande tanjaŋ nu dubiknu tejenmba. Tane tangine ŋgarosu tuku kume purde tanjamba ndo tane tugumŋge minig mbal tuku kume purap. ⁴⁰ Tukul armba ta tukul pasa afu tuan tanŋo kame tuku pasa ta ŋakmba tuku tugu minik ŋga sana.

*Yesus nu Kristus tuku nane kusnaniŋgina
(Markus 12.35-37; Lukas 20.41-44)*

⁴¹ Farisi mbal nane tanŋe maŋgurka minnaig le Yesus nu nane kusnaniŋgina: ⁴² Kuatenŋe madina tanŋo Kristus nu ima tuku mbuŋ ŋga idusde ŋga kusnaniŋgina le nane sakinaig: Nu David tuku mbuŋ ŋginaig.

⁴³ Tanjakinaig le nu nane saniŋgina: Ta son ndeta Tukul Guwa nu ndaŋam David wamdus tuna le nu Kristus tuku saka nu ye tuku Sunŋo ŋga tejenmba kuyarna.

⁴⁴ Sunŋo Kuate nu ye tuku Sunŋo sana: Ne ye tuku ndinam kumam tenŋe sanŋri ŋak minyak mina le ma ma yenŋe ne tuku ŋgueu mbal ŋakmba kile-ibenŋa ne tuku kupe kumnemŋge patikamŋgit ŋgina. *Mune 110.1*

⁴⁵ David nu tanjamba kuyarmba nu ye tuku Sunŋo ŋgina. Ata. Nu David tuku mbuŋ ndo e ko nu David tuku Sunŋo ŋgina. ⁴⁶ Nu tanjamba kusnaniŋgina ta ŋakmba nu tuku pasa lafuwam fugumba maninok minnaig. Tanjamba nane ki ait ta mbolŋge ŋgumneŋga

mata nu kuru-kuruka wam ande kusna ndanaig.

23

Israel gabat kame tuku manjau

(Markus 12.38-40; Lukas 11.43-46; 20.45-46)

¹ Kile Yesus nu nuje dubiwanu tanjo manjur sunjo ta turmba saningina: ² Kussem pasa tugunu biteknanganu mbal Farisi mbal nane Moses tanañ tukul pasa biteknaga sanu tuku ndo piro ta biyig ta ³ nane sakade pasa ta nane kumu ndade. Tane nane sakade ta dubikap sulumba nane tuku manjau dubi ndakap. ⁴ Nane tukul manjau gudommaba agañ pitinu tanañ tanjo mbolnge patika minde bada sunjo ningig ta nane nangine mironj fudinmba tur ndakade.

⁵ Nane afunje kanjerkuwaig nga nane tanjo am mbolnge wam magenu kade. Nane tukul pasa patinu tuku ningot wakeika tukul pasa kuyarka sigrika tumail mbol wai mbol kusmba ñak likade. Nangine tawi mbolnge nzale kugennu wakeikade. ⁶ Nane pagumba nye sunjo ko kussem wandeknge nane tanjo tumailamnge minyokam tuku nzaliningit. ⁷ Nane maket mbolnge lika tanjo nane sugo nga kaiyeninguwaig nga kilba pilig. Afunje nane kanjerka tum tanjo ngade le nane gare sunjonig.

⁸ Tane tana ndawap. Ande nu tane tum tanjo nguwa kande tane nu peuwap. Ndindo ndo nu Tum Tanjo minit. Tane ñakmba kumu kumu tira minig. ⁹ Kilke te mbolnge gabat tanjo ande yije mam nda ngap. Tane tuku Mam ndindo nu samba mbolnge minit. ¹⁰ Afunje tane sugo nguwaig kande tane nane peuningap. Tane tuku Sunjo ndindo ndo minit. Nu Kristus.

¹¹ Tane ngamuknge ima nu sunjo minam idusmba ndeta nu tane ñakmba tuku piro tanjo tanañ minwa. ¹² Ande nu nuje nyu payamkuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-ibenamngat. Ande nu nuje nyu yabukuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-mayokamngat.

Kussem gabat mbal tuku yabri manjau
(Markus 12.40; Lukas 11.39-44; 20.47)

¹³ Kussem pasa tugunu biteknanganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tanjo ndo. Tane nane afu Kuate tuku gageu mayok kambim tuku ndin tukulde. Tane Kuate tuku gageu mayok kambim mbulmba nane afu mayok kambim bafude le nane peuningig.

¹⁴ [Osese. Kussem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal tane pino kuembol kame tuku agañ ndende didika kile-suluwe ningig. Tangine nyanu ta yabukam tuku tanjo am mbolnge Kuate yabañ kuende. Ta tuku tane pa lato tamngaig.]

¹⁵ Osese. Kussem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal tane tangine dubikanu tanjo ndindo ndo te-silinu tuku yu mbol mbol kilke mbol mbol sota ma masken kinig. Ande tane dubikate le tangine yabri manjau ta tumde le nu tane litinmba pa sunjo nayo tam tuku minit.

¹⁶ Tane am tukulok minmba tugusemba ndin tum ndaningig mbal ose. Tane tejenmba sakade. Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku kussem wande nyun tate ta ake. Nu kussem wande sinamnge golmbi wakeikinaig agañ kame nyun kilig ta nu nuje pasa ta kumuwa ngade. ¹⁷ Tane am tukulok nginngan mbal ndo. Gol kame ta Kuate tuku wande sinamnge minig tukunu nane tukul. Kuate tuku wande ta gol kame liningit.

¹⁸ Tane tejenmba mata sakade. Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku Kuate tuku atrau mbain nyun tate ta ake. Nu atraukam tuku agañ mbain mbolnge minit ta nyun tate ta nu nuje pasa ta kumuwa ngade. ¹⁹ Tane sinjka am tukulok mbal ndo. Atraukam tuku agañ ta atrau mbain mbolnge minit tukunu nu tukul. Atrau mbain ta atrau agañ lite. ²⁰ Ta tuku ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku atrau mbain nyun tate ta agañ mbain mbolnge minit ta turmba nyun tate. ²¹ Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku wande sunjo nyun tate ta Kuate nu wande ta mbolnge minit nu turmba nyun tate. ²² Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku samba nyun tate ta nu Kuate tuku minyo mbili sunjo turmba nyun tumba Kuate nu ta mbolnge minit nu mata nyun tate.

²³ Kusem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tanjo ndo. Tane tukul ande dubimba piro karenka aganj fonfon nguna ilinzu njakmba manjur 10 patika ande Kuate tuwig. Tane tanjade sulumba tane tukul manjau sugo kusreka manjau tinreknu mape manjau tanjo pino ngamuknge ke ndaka tanjine piro tugusemba biye ndakade. Tane tukul sugo ta turmba kade kande maye kande.

²⁴ Tane am tukulok minmba tanjo pino tugusemba ndin tum ndaningig. Tane ngailmbo kule sinamnge kanjermba pitaide sulumba kamel kule sinamnge minit ta kanjer ndamba kule tur njinkade.

²⁵ Kusem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tanjo ndo. Tane tanjine waim nza sanjilnu minya mayede ta tanjine ngamungal aganj ndende gudommba kilam tuku piririmba aganj terokam tuku wamdus liganu minig.

²⁶ Farisi mbal tane am tukulok minig. Tanjine waim nza sinanu kutur njakmba ta sauka minya mayewap le sanjilnu turmba kau prowa.

²⁷ Kusem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tanjo ndo. Tanjo kumu mbolnge ndame suku kaukauk mindepiye mayenu prote ta sinam tanje isu menja mundurkate tananj tane minig.

²⁸ Tane tanjo am mbolnge tinreknu ndo minig. Tanjine ngamungal sinamnge yabri manjau kutur manjau ligmba menja minig.

²⁹ Kusem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tanjo ndo. Tane tuan tanjo kame tuku kumu mbolnge ndame magenu patika tanjo tinreknu tuku kumu mbolnge mindepiye mayenu patika sakade: ³⁰ Sine tuku mbunj kame tuku ait mbolnge sine mingenj kande nane tuan tanjo kame tuku ndare kutuwe ninginaig ta sine nane ndonj ulendi ndakigenj kande ngade. ³¹ Tane tanjamba pasa sakade ta tanjine tugu te-mayokde. Kuate tuku tuan tanjo kame bale farninginaig mbal ta tane nane tuku fat ngade. ³² Ese. Tane tanjine mbunj kame tuku manjau njaigonu ta tuturap le sungokuwa. ³³ Tane mbenj njaigonu tuku fat. Tane pa njayonu tam tuku minig. Tane pa ta laipam tuku ndin kuga. ³⁴ Ta

tuku ye tuan tanjo kame tanjo wamdus kuyar magenu Kuate tuku pasa kukliwam tuku kukulningi le tane tugum prowaig le tane nane afu kilmba bale farka afu ail kazrai mbolnge patikamngaig. Afu tanjine kusem wandeknge ngusniymba afu kilmba amsesekap le nane kua ka sili-silimba tumbran njakmba mbol kine prowamngaig.

³⁵ Tane tanjapaw le tanjo tinreknu kilke te mbolnge bale farde ta nane njakmba tuku ndare tanje tane pasokamngat. Abo abo tanjo tinreknu Abel nu tugu pilmba ndare kutukina. Ta tuturmba kumba ka nane Berekia tuku kinjo nuje Sakaria nu Kuate mbarinjam tuku mbain atrau mbain ngamuknge minna le nane pro nu balemba ndare kutunaig. ³⁶ Ye sinjka satinjamngit. Nane njakmba ndare kutuninge likinaig ndare tanje tane pasokamngat nga saningina sulumba sakina:

³⁷ O Yerusalem, Kuate nu buk tuan tanjo kame kukulningina le ne kilmba bale farmba afu ndamembi bale farningina. Teg inonu fat kilmba tawo sirite tananj ye tane kilmba tawo siriwam bafuwet le tane ye ram kua kinig. ³⁸ Tane isap. Kile Kuate nu tane ngamuknge mine ndakate. ³⁹ Ye tane satinjet. Tane ye nda kanjeryap sulumba manj kanjeryumba ndek sakamngaig. Ne Sunjgo tuku nyu mbolnge prote. Sunjgonje ne nyaro tinwa nga sakamngaig ngina.

24

Yesus nu kusem wande njayonjam tuku sakina

(Markus 13.1-21; Lukas 21.5-6)

¹ Yesus nu mayok ka kusem wande sunjo ta kusremba kumba minna le nuje dubinaig mbal nane nu tugum promba kusem wande sunjo ta tuku wande magenu njakmba kanjerkuwa nga nu samba tumnaig le ² nu ndek nane saningina: Ye sinjka satinjamngit. Tane wande njakmba kanjerkade te ngumnenja ndame njakmba munju sailka mine nda. Afunge sambrininguwaig le njakmba kutusewamngaig ngina.

Kilke tugu kugawam tuku pasa
(Markus 13.3-37; Lukas 21.7-36)

³ Nane kumba ka Olif tabe mbol promba Yesus nu minyokina le nuñe dubinaig tanjo nanenge ndo nu tugum promba sanaig: Ne kusem wande njayongamngat nga sasingat ta ginu mara prowamngat. Sine ame manau kanjermba ne prowam tuku ait kilke te kugawam tuku ait patukate nga idusmba katesewamngig nginaig le ⁴ nu ndek lafumba saningina: Tane riron mayewap. Nane afu gudommmba pro tane yabritimmba ⁵ ye tuku nyu tumba ye Kristus Kuatenge madiyina tanjo nga nane gudommmba didikuwaig le ndenunjaig. ⁶ Tane kame sugo maskenenge mayok kuwaig le pasa ismba ko tangine tugumngge kame zigna afu ismba wamdus te-sulu ndawap. Wam kame ta sinja prove likamnggaig ta kugawam tuku ait ta kile. ⁷ Kilke ande tinga kilke kise ndonj kame buwamngaik. Gabat ande nuñe gageu kilmba gabat kise tuku gageu ndonj kame buwamnggaig. Ma yimyam mbolnge guba mumni prove likamnggaig. ⁸ Piti kame ta pino kutu te-palmbim tuku ngaro rar tate tanjan prowamnggaig.

⁹ Afunge tane bige tidinga piti sunjo tam tuku gabat afu tuku wai mbolnge patikuwaig le nane tane kilmba bale faramnggaig. Tane yine mbal tukunu kilke tugu njakmba tane kasurtingamnggaig. ¹⁰ Piti ta sinamngge nane gudommmba ye kusreyumba ndeka nanjine nanjine munju kupet minmba munju kasurka minamnggaig.

¹¹ Yabri tuan tanjo gudommmba mayok kuwaig sulumba tanjo gudommmba didikuwaig le nane yabri manau dubikamnggaig. ¹² Ait ta mbolnge manau njagonu tugeka sunjokuwa le tanjo nane nanjine nanjine munju iduska munju turke nda. ¹³ Ande nu ye kusre ndayumba minmba ka kumwa ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tambimngat. ¹⁴ Kuate nu nuñe gageu kulatkate pasa mayenu ta kilke tugu njakmba mbolnge kukliwe likuwaig le njakmba iswaig le kugawam tuku ait prowamngat.

¹⁵ Tuan tanjo Daniel tuku pasa ngumnenja kumunguwa le ande njule parak tukul ma mbolnge mayok ka tukul kuerka

kutur tambimngat. (Tane pasa te burkade mbal tane wamdus pulutinguwa). ¹⁶ Tane Daniel tuku pasa kumunguwa le kanjermba Yudea mbal nane kua ka tabe ponjuwaig. ¹⁷ Ande nuñe wande kawanenge minmba kande nu wandeknge aganj ndende afu kilam idus ndamba pitik ndo kua kuwa. ¹⁸ Ande nu nuñe piro mbolnge minmba kande luka pro nuñe tawi tam idus ndawa. ¹⁹ Ait ta mbolnge pino fungulok pino kinjo dabronu amo nyanu njak ose. Nane piti sunjo kanjeramnggaig. ²⁰ Tane Kuate yabanap le murke ait mbolnge ko kusem ait mbolnge manau ta pro ndawa.

²¹ Ait ta mbolnge piti sunjo pasa njak prowamngat. O buk tugu mbolnge ka kile mata piti afu tanjan kanjer ndakeg. Piti ta kugawaig le manj piti tanjan prove nda. ²² Kuate nu nane kilam tuku madiningina mbal idusnimbmba piti ait kuen ta kuerkina le ait fagnu ndo piti ta prowamngat. Nda kuerkina kande ait ta prowa le tanjo njakmba njisike sulude kande.

²³ Ande nu tane satimmba kanjera Kristus Kuatenge madina tanjo minit te ko nu minit si nguwa kande nu tuku pasa ise ndakap. ²⁴ Yabri tanjo prowaig sulumba afu ye Kristus ngumba afu ye Kuate tuku tuan tanjo ngamnggaig. Nane Kuate madiningina mbal yabrinimbmba didikube nga wam kitek sangrinu ke likamnggaig. ²⁵ Wam kame ta sinja prowamnggaig. Ta tuku ye tane wam pagutinget. ²⁶ Nane afu Kristus nu ma baknu mbolnge minit nga satinguwaig kande nu kanjeram kine ndakap. Ko afu nu wande te sinamngge kuirka minit nga satinguwaig kande tane nane tuku yabri pasa ta ise ndakap. ²⁷ Teliñ nu ki prote ma mbolnge teliñmba pin-derka kumba ka ki butungate kumam kumba samba njakmba kilnjate tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tanjo prowamnggit. ²⁸ Aganj ande kumanu menja mundur kinit le wir tanje minig.

²⁹ Sina manzer ait sunjo ta kugawa le ki mukumba dabunungat. Tambun mata bulunge nda. Samba tuku sanjri njakmba pirpurka buru-burukuwaig le mbai njakmba guroromba ndeke lika minamnggaig. ³⁰ Wam kame ta mayok

kuwaig le ye Ndindo Katesek Tango ye samba mbolŋge mayok kaŋgit. Mayok ka ye kilŋa saŋgri suŋgo pasa ŋak gau mbolŋge ndeki le kilke mbolok mbal ŋakmba ye kaŋgeryumba wikaraumba malmbi ŋayowamŋgaig. ³¹ Tabil wi suŋgo ande mayok kuwa le ye yiŋe eŋel kame kukulniŋgi le kilke tugu ŋakmba mbolŋge Kuatenŋe nuŋe madiniŋgina mbal kilemaŋgurkamŋgaig.

³² Tane fik ail kaŋgerap. Nuŋge tumtingamŋgat. Tane kuzrunu kitek promba nzude le kaŋgerka katesemba sakade: Ki ait patukate ŋgade. ³³ Taŋamba ndo wam kame sakit te prowaig le kaŋgerka ye prowam tuku ait patukate ta kila palmbimŋgaig. ³⁴ Ye siŋka satinŋamŋgit. Ait te mbolŋge minig mbal kume ndakuwaig le wam kame ŋakmba ta prowamŋgaig. ³⁵ Kilke tugu samba tugu ŋgisinuŋgaig. Ye tuku pasa ande ŋgisike nda. Minmba minamŋgat.

³⁶ Ginu mara ki kanum ndaŋ wam kame ta prowamŋgaig ta ande nu kila mine ndakate. Samba mbolŋge eŋel mata nane gilai. Ye Kuate tuku Kiŋo ye mata gilai. Mam nu ndo kila minit. ³⁷ Noa tuku ait mbolŋge maŋau pronaig taŋamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowam tuku ait mbolŋge maŋau ndui ta mayok kaŋgaig. ³⁸ Kule suŋgo pro ndana le nane nyamagan kule nyumba pino piyamba kilmba taŋamba taŋamba minnaig ma ma Noa nu waŋ pongina. ³⁹ Waŋ pongina le ndo kule suŋgo promba nane ŋakmba ma gureŋmba kile-butokina le nane wamdus puluniŋgina. Taŋamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowi le ndo nane ye idus ndayade mbal wamdus puluniŋgamŋgat.

⁴⁰ Ait ta mbolŋge taŋgo armba piro ndindo mbolŋge minwaik le ye inum tumba inum kusrewamŋgit. ⁴¹ Pino armba wit firfirmba minwaik le ye inum tumba inum kusrewamŋgit.

⁴² Taŋgine Suŋgo nu ginu mara prowamŋgat ta tane gilai. Ta tuku tane mambilmba tairŋga minap. ⁴³ Wandu miro taŋgo kuayar taŋgo prowam tuku ait pasa isit kande nu wandu kulatka minmba kuayar taŋgo pro kuayaram tuku

peute kande. ⁴⁴ Tane kuaneka ye tairŋga minap. Ye Ndindo Katesek Tango tane mata ait gilai minap le ye prowamŋgit ŋga saniŋgina.

Piro taŋgo mayenu ŋayonu tuku yaba pasa (Lukas 12.41-48)

⁴⁵ Yesus nu maŋ lato sakina: Tango ande wamdus kuyar mayenu ŋak piro mayete ta taŋgo suŋgo nu tumba nuŋe piro mbal kulatka ait kumuŋguwa le nyamagan walmba niŋgam tuku nu pilit. ⁴⁶ Taŋgo ta nuŋe piro kumba minwa le nuŋe suŋgo promba kaŋgerwa le nu gare ŋak minamŋgat. ⁴⁷ Ye siŋka satinŋamŋgit. Nuŋe suŋgo taŋamba nu kaŋgermba nu nuŋe agaŋ ndende ŋakmba kulatkam tuku nu tumba palmbimŋgat.

⁴⁸ Ko piro taŋgo ta ŋayonu ndeta yiŋe suŋgo dalkate ya ŋga saka ⁴⁹ nu ndek kulatkate mbal pani farmba kule kamenu nyade mbal ndoŋ ulendika nyamagan kule kamenu nyumba ⁵⁰ nuŋe suŋgo luka prowam tuku ait idus ndamba minwa le nu prowamŋgat. ⁵¹ Nu promba nu piti suŋgo tumba pitaiwa le ma ŋayo yabri mbal ŋgamukŋge minamŋgat. Ma ŋayo ta mbolŋge minamŋgaig mbal nane malmbi suŋgomba maketiŋ tikŋga minamŋgaig ŋgina.

25

Pino mbanzo 10 tuku yaba pasa

¹ Yesus nu maŋ teŋemba sakina: Kuate nu nuŋe gageu kilam tuku prowamŋgat ta wam kube te suk. Pino mbanzo 10 nane taŋgo ande pino tam tuku prowam bafuna le nu te-silikam tuku naŋgine lam kilmba kinaig. ² Pino mbanzo 5 ta nane wamdus kugatok. Nane 5 afu ta nane wamdus kuyar mayenu ŋak.

³ Pino wamdus kugatok ta nane kambim ŋga naŋgine lam kilmba kule kile ndaka kinaig le ⁴ pino wamdus kuyar mayenu ŋak ta nane kambim ŋga naŋgine lam kilmba kule turmba kilmba kinaig. ⁵ Nane kinaig ka taŋgo pino tam tuku ta nu dalka pitik nda prona le minde ma ma ginyumŋgina le kinynaig.

⁶ Furir ŋgamu wi ande mayok kina: Ai si. Taŋgo pino tam tuku prote si. Tane mayok ka kaŋgerap ŋgina le ⁷ pino kame ta ŋakmba

abonnga nanjine lam bulu sunjowam tuku wik wilnu mbilninginaig. ⁸ Tanjanaig sulumba pino kame wamdus kugatok tanje nane ndek pino wamdus njak ta saninginaig: Sine kule afu singap. Sine tuku lam kupam bafude nga saninginaig le ⁹ wamdus kuyar mayenu njak mbal ndek nane saninginaig: i ... Sine tane kule tinje ta tane sine turmba lam kupe likamngai. Tane luka kumba stua mbolnje kule afu sota piyawap nga saninginaig.

¹⁰ Nane lam kule piyawam kinaig le tanjo pino tam tuku ta nu prona le pino 5 nane nu tairnga minnaig ta nu ndon pagumba nye sunjo tuku wande sinam kumba malanga tukulnaig. ¹¹ Malanga tukulmba minnaig le pino 5 ta luka pro malanga katmba sakinaig: Sunjo, malanga talka. Sine prowig o nginaig kande ¹² tanjo ta nu pasa lafumba saningina: Tane ima kate. Ye sinjka tane gilai nga saningina.

¹³ Yesus nu tanjamba ndek lato sakina: Ait ta ginu mayok kanjat ginu mara ki kanum ndan mbolnje ye prowamngit ta tane gilai tukunu tane ye tairnga mambimba minap ngina.

*Piro tanjo kenmba ndametin kilnaig
(Lukas 19.11-27)*

¹⁴ Yesus nu man sakina: Kuate nu nuje gageu kilam tuku prowamngat ta wam kube te suk. Tanjo ande nu kilke masken ande mbol kambim nga nuje aganj ndende kulatkam tuku nuje piro mbal tuku wai mbolnje patikina sulumba ¹⁵ nu nane tuku manau kanjerka kumumbi piro walmba ningina. Nu piro tanjo ande ndametin son 500 tumba ande son 200 tumba ande son 100 tuna. Nane ndametin tambi pirokuwaig nga nu tinja ma masken kina.

¹⁶ Piro tanjo nu son 500 kilna ta nu pitik ndo kumba ka ndametin tambi piroka minna ma ma son 500 man lato kilna. ¹⁷ Wam ndui ta ndo piro tanjo nu son 200 kilna ta nu pitik ndo kumba ka ndametin tambi piroka minna ma ma son 200 man lato kilna le ¹⁸ piro tanjo nu son 100 kilna ta nu kumba ka kilke sarka burok ta sinamnje ndametin patika yubengina le tanje minnaig.

¹⁹ Tanjamba minnaig ma ma sunjo nu luka promba nuje ndametin piro mbal ningina ta kilam tuku saningina. ²⁰ Tanjakina le ande nu son 500 tuna ta nu pro sana: Sunjo, ne buk son 500 ye sina. Ai te. Ye tambi piroka man son 500 lato kilen ngina le ²¹ nuje tanjo sunjo nu sana: Ese. Ne piro tanjo mayenu. Ne piro mayena. Ne ye tuku aganj fudinndo kulat mayena tukunu kile ne piro sunjo kulatkam tuku ye ne palmbimngit. Ne yale. Ne ye ndon sile gare-garekamngik ngina.

²² Kile ande nu son 200 tuna ta nu pro sana: Sunjo, ne buk son 200 ye sina. Ai te. Ye tambi piroka man son 200 lato kilen ngina le ²³ nuje tanjo sunjo nu sana: Ese. Ne piro tanjo mayenu. Ne piro mayena. Ne ye tuku aganj fudinndo kulat mayena tukunu kile ne piro sunjo kulatkam tuku ye ne palmbimngit. Ne yale. Ne ye ndon sile gare-garekamngik ngina.

²⁴ Kile ande nu son 100 tuna ta nu pro tenjamba sana: Sunjo, ne tanjo wamdus karennu njak ta ye kila. Nane afu pirokade le ne pro alonu ake kilit. Afu aganj tumunu ngukade le ne pro goningit. ²⁵ Ye ne tuku kuru-kuruka nane son 100 ta ngisikikat nga kilmba kilke sarka burok sinamnje yubengen. Nane son 100 ta noten ngina. ²⁶ Tanjakina le nuje tanjo sunjo ndek nu sana: Ne sinjka piro tanjo njayonu. Ne kanyum tanjo ndo. Nane afu pirokade le ye pro alonu ake kilet nga iduste? Afu aganj tumunu ngukade le ye pro goningit e? ²⁷ Yinje manau ne kila ta ndanam saka ye tuku son 100 ben mbolnje pile ndakina. Ne tanjana kande ye pro yinje ndametin lafunu lato kilet kande ngina.

²⁸ Tanjamba nu nuje piro mbal saningina: Son 100 yaimba tanjo nu son 1,000 njak ta tape ngina. ²⁹ Ande nu aganj afu njak minit ta andenje nu man lato tuwit le nu sunjomba njak minamngat. Ande nu aganj denkanu minit ta andenje nu tuku aganj fudinndo ta yaite. ³⁰ Piro tanjo kanyum sambek ta tumba kilimnje bukngap le ma make sunjo mbol kuwa. Ma ta mbolnje nane malmbi sunjomba maketin tiknga minamngai ngina.

Pileningam tuku ait

³¹ Ye Ndindo Katesek Tanjo ye yiŋe kilŋa sunjo eŋel kame ndoŋ prowi sulumba ye yiŋe minyo mbili maditaknu mbolŋge minyokamŋgit. ³² Ye minyoki le kilke tugu ŋakmba pro ye tugumŋge maŋgurkamŋgaig. Nane taŋawaig le sipsip kulatkanu taŋo nu sipsip meme lisis minig le pileŋga kise kise patikate taŋaŋ ye maŋgur ta paplamba kuasmbi armba patinunŋgit. ³³ Taŋamba ye sipsip kilmba yiŋe ndinamŋge patiki sulumba meme kilmba yiŋe ŋaiŋamŋge patinunŋgit.

³⁴ Ye Sunjo ye yiŋe ndinamŋge minamŋgaig mbal ta teŋemba saninŋamŋgit: Yiŋe Mam nu siŋka tane make patikate. Tane yalpe. Nu kilke te te-mayok ndana ait mbolŋge tane nuŋe gageu mayok ka nu ndoŋ minam tuku maditinŋina. ³⁵ Ye gubayina le tane nyamagaŋ sinaig. Ye kule parayina le tane kule sinaig. Ye rawe taŋo taŋaŋ minen le tane ye tumba kulatkinaig. ³⁶ Ye tawi kugatok minen le tane tawi sinaig. Ye guaze ten le tane ye turyinaig. Ye muli wandekŋge minen le tane ye kaŋgeryam tuku pronaiŋ.

³⁷ Ye taŋamba nane saninŋi le nane tinreknu mbal ta lafumba sayamŋgaig: Sunjo, sine ginu ne gubak minna le kaŋgernumba nyamagaŋ tingen. Ko ne kule paranina le kule tingen. ³⁸ Ginu ne rawe taŋo taŋaŋ minna le ne tumba kulatkigen. Ko ginu ne tawi kugatok minna le ne tawi tingen. ³⁹ Sine ginu ne guaze ŋak ko muli wandekŋge minna le ne kaŋgernam tuku progen ŋga kusnayamŋgaig. ⁴⁰ Taŋakuwaig le ye Sunjo ye pasa lafumba saninŋamŋgit: Tane yiŋe mbal nyu kugatok turkinaig ta tane ye turyanu taŋaŋ ŋga saninŋamŋgit.

⁴¹ Kile ye yiŋe ŋaiŋamŋge minamŋgaig mbal ta teŋemba saninŋamŋgit. Tane pa sunjo tam tuku minig mbal tane ye kusreyumba kape. Kuate nu o buk Satan nuŋe eŋel kame ndoŋ minam tuku pa kuanekina ta mbol kape. ⁴² Ye gubak minen le nyamagaŋ se ndakinaig. Kule parayina le tane kule se ndakinaig. ⁴³ Ye rawe taŋo taŋaŋ minen le tane ye kulat ndakinaig. Ye tawi kugatok minen le tane ye tawi se ndakinaig. Ye guaze ŋak ko muli wandekŋge

minen le tane pro ye kaŋger ndayinaig ŋga saninŋamŋgit.

⁴⁴ Ye taŋamba saninŋi le nane mata pasa ndui ta ndo lafumba sayamŋgaig: Sunjo, ne ginu mara gubak ko kule paranina ko rawe taŋo taŋaŋ minna ko tawi kugatok ko guaze ŋak ko muli wandekŋge minna le kaŋgernumba tur ndanigen ŋgamŋgaig. ⁴⁵ Nane taŋakuwaig le ye nane teŋemba saninŋamŋgit: Ye siŋka satinŋet. Tane yiŋe mbal nyu kugatok tur ndakinaig ta ye tur ndayanu taŋaŋ ŋga saninŋamŋgit. ⁴⁶ Mbal te nane ma ŋayo mbol kumba rar kamusmba minmba minamŋgaig. Rar ta kugawe nda. Mbal tinreknu nane abo tugu ŋak minmba minamŋgaig. Kume nda.

26

*Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig
(Markus 14.1-2; Lukas 22.1-2; Yohanus 11.45-53)*

¹ Yesus nu pasa ŋakmba saninŋe denpurbamba nu nuŋe dubiwanu taŋo saninŋina: ² Ki ait armba kugawaik le pagumba nye sunjo Pasowa prowamŋgat ta tane kila. Prowa le nane afunŋe ye tumba ail kazrai mbolŋge kumi ŋga afu tuku wai mbolŋge palmbimŋgaig ŋgina.

³ Ait ta mbolŋge pris gabat mbal Israel mage ndoŋ pris sunjo Kaiafas tuku wande mbol maŋgurkinaig sulumba ⁴ nane Yesus kuirkuirka biye timba balewaig ŋga ndin sotinaig.

⁵ Nane teŋemba sakinaig: Sine pagumba nye tuku maŋgur sunjo sinamŋge nu biye tibe ta ŋayo. Kame zigna sunjo mayok kakat ŋga saka minnaig.

Pino ande Yesus tuku gabat mbolŋge gurenŋ kutuna

(Markus 14.3-9; Yohanus 12.1-8)

⁶ Betani tumbraŋŋge Yesus nu taŋo ande buk ngirinŋer ŋak nyunu Simon nu tuku wandekŋge isukusmba minna. ⁷ Isukusmba minna le pino ande ndame botol gurenŋ mundur mayenu ŋak piyanu o mbolŋge ta tumba Yesus tugum promba nu tuku gabat mbolŋge gurenŋ ta kutuna.

⁸ Taŋana le nuŋe dubiwanu taŋo wam ta kaŋgermba nane palseŋningina le sakinaig: Ndaŋam saka gurenŋ mayenu ake kutuwat

a. ⁹ Nu gurenj ta tumba nane afu mbolŋge piyana kande nu ndametiŋ sunjo tina le ndametiŋ tambi sine sanzal mbal turkeg kande ŋga sakinaig.

¹⁰ Tanjakinaig le nu pasa ta ismba ndek saniŋgina: Ndanjam tuku tane pino te piti serde. Nu ye mbolŋge wam mayewat.

¹¹ Sanzal mbal mara mara tane ŋgamukŋge minamŋgaig. Ye tane ndoŋ ait kuennu mine nda. ¹² Pino nu gurenj mayenu

tembi ye tuku ŋgarosu pisnewat ta nu ye ŋgunu tuku ŋgarosu wakeiyat. ¹³ Ye sinjka satinŋamŋgit. Kilke tugu ŋakmba mbolŋge nane pasa mayenu kuklimba nu wam kat te turmba sakuwaig le nane ismba nu tuku saka minamŋgaig ŋgina.

Yudas nu Yesus tuku kupet tanjo
(Markus 14.10-11; Lukas 22.3-6)

¹⁴ Kile nane 12 ta tuku ande Yudas Iskariotnu nu ka pris gabat mbal tugum promba saniŋgina: ¹⁵ Ye Yesus tumba tane tuku wai mbolŋge pili ta piyanu giganmba ye samŋgaig ŋgina le nane ndek silwa ndametiŋ soŋ keŋmba nu tunaig.

¹⁶ Tunaig le Yudas nu kumba ka Yesus tumba nane tuku wai mbolŋge palmbim tuku ait mayenu ande tairŋga minna.

Yesus nu nuŋe dubinaig tanjo ndoŋ Pasowa nyinaig
(Markus 14.12-21; Lukas 22.7-13,21-23; Yohanus 13.21-30)

¹⁷ Bret yis kugatok nyam tuku kusem ait ambonŋanu mbolŋge Yesus dubiwanu tanjo nu tugum promba kusnanaig: Sine aniŋge ne ndoŋ Pasowa nyam tuku ka kuanekube ŋginaig le ¹⁸ nu ndek saniŋgina: Yerusalem tumbraŋ sunjo mbol kape. Tanjo ande ye tane satinŋi le nu tugum kumba sawap: Tum Tanjoŋge nuŋe ait buk patukate ŋgat. Nuŋe dubinaig tanjo ndoŋ ne tuku wandekŋge Pasowa nyam tuku sasingat ŋga sawap. ¹⁹ Yesus nu tanjamba sakina le nuŋe dubinaig tanjo nane tanjamba kumba ka Pasowa nyam tuku agaŋ ndende kuanekinaig.

²⁰ Furirna le Yesus nu nuŋe dubiwanu tanjo 12 ndoŋ kumba ka isukusmba minmba ²¹ nu ndek sakina: Ye sinjka satinŋamŋgit. Tane ŋgamukŋge ande nu ye tuku kupet minit ŋgina. ²² Tanjakina

le nane wamdus ŋaigoŋga ndui ndui nu kusnanaig: i ... Sunjo ne yeŋge ŋga iduste e ŋga kusnanaig le ²³ nu lafumba sakina: Ande nu ye ndoŋ nza tuma bret kule pak mbilmba nyat ta not. ²⁴ Ye Ndindo Katesek Tanjo ye kuyar pasa kumumba kumamŋgit ta ande nu ye tumba nane wai mbolŋge palmbimŋgat ta ose. Nu piti sunjo tamŋgat. Ina nuŋeŋge te-pile ndakina kande maye kande ŋgina.

²⁵ Tanjakina le nuŋe kupet tanjo Yudas nu ndek sakina: i ... Tum tanjo, ne yeŋge ŋga iduste e ŋgina le Yesus nu lafumba sana: Ne sakate not ŋgina.

Yesus nu pasa nyam tuku manjau te-mayokna

(Markus 14.22-26; Lukas 22.15-20; 1 Korin 11.23-25)

²⁶ Nane isukusmba minmba Yesus nu manj bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba nuŋe dubiwanu tanjo niŋmba sakina: Bret te tumba nyap. Te yiŋe ŋgarosu ŋgina.

²⁷ Tanjamba nu grep kule murko ŋak ta mata tumba Kuate gare pasa tumba nane niŋmba sakina: Tane ŋakmba grep kule te tumba nyap. ²⁸ Te yiŋe ndare. Ndare ta mbolŋge pasa kitek Kuate nu tanjo ndoŋ o buk katna ta alonu mayok kanŋgat. Ye yiŋe ndare kutuwi le Kuate nu nane gudommba tuku une saukamŋgat. ²⁹ Ye tane satinŋamŋgit. Ye manj grep kule teŋen nye ndaki ma ma yiŋe Mam kulatkate ma mbolŋge ye grep kule kitek manj tane ndoŋ nyamŋgit ŋgina. ³⁰ Tanjaka denpurmba nane mune ande ulnaig sulumba tinga Olif tabe mbol kambim saka kinaig.

Yesus nu Petrusŋge nu tuku nyu yabukamŋgat ŋga sana

(Markus 14.27-31; Lukas 22.31-34; Yohanus 13.36-38)

³¹ Kumbanŋe Yesus nu nane saniŋgina: Furir te mbolŋge tane ŋakmba kua ka ye kusreyamŋgaig. Kuyar pasa teŋenmba sakate.

Kuatenge sipsip kulat tanjo balewa le sipsip pururumba sili-siliwamŋgaig ŋgate. *Sakaria 13.7*

³² Ye kummba maŋ tiŋgi sulumba ye ambonga Galilea ma tugu mbol ka le tane ngumneŋga prowamŋgaig ŋga saningina.

³³ Tanakina le Petrus nu ndek sana: Nane ŋakmba kuru-kuruka kua ka ne kusrenuwaig ta yenge ndo ne kusrene nda ŋgina le ³⁴ nu Petrus sana: Ye sinjka ne sanamŋgit. Furir te mbolŋge teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenamŋgat ŋgina. ³⁵ Tanaka sana le Petrus nu ndek lafumba sakina: Kuga. Ne balenumba ye mata baleyam bafuwaig le ta mata ye sinjka ne tuku nyu yabuke nda ŋgina le nuŋe dubinaig mbal ŋakmba pasa ndui ta ndo sakinaig.

*Yesus nu Kuate ndoŋ pasatina
(Markus 14.32-42; Lukas 22.39-46)*

³⁶ Yesus nane kumba ka ma ande nyunu Getsemani pronaig sulumba nu nuŋe dubinaig tanŋo saningina: Tane tenge minap. Ye ka sinje Kuate yabanamŋgit ŋgina. ³⁷ Tanaka nu ndek Petrus le Sebedeus tuku kiŋo armba Yakobus Yohanus nane kenj ta kilmba kina ka tanje nu ngamunjal piti sunŋo kamusmba wamdus fagka minna. ³⁸ Tanamba nu nane saningina: Ye wamdus ŋayonŋa piti sunŋo ye toyate le kamuset. Tane tenje ye ndoŋ mambilmba minap ŋgina.

³⁹ Tanamba saka nu dirdirka kumba ngurŋgurka ndek truk ka Kuate yabanmba sakina: O Mam, kumuŋ ndeta kule murko te ye mbol pitaimba te-siwa ŋget ta ne ye tuku nzali te dubi ndawa. Nane nzali ndo dubiwa ŋgina.

⁴⁰ Tanamba nu luka ka nuŋe dubiwanu tanŋo kanjerkina ta nane kinymba minnaig le nu ndek Petrus sana: Ne ait fagnu te ye tuku ŋga idusmba mambilmba minam kuga e? ⁴¹ Satan tuku tago tane mbol prowikat tukunu tane abo minmba yabanmba minap. Tangine ngamunjal Kuate yabanam tuku idusde ta ngarosumbi dubiwam tuku ta piti ŋgina.

⁴² Yesus nu maŋ lato kumba ka yabanmba sakina: O Mam, kule murko te ye laipyam kumuŋ kuga ta ye nyamŋgit. Nane nzali ta ndo dubiwa ŋgina. ⁴³ Tanamba nu maŋ luka prona ta nane ginyumŋge am piti patikinaig le kinymba minnaig le

⁴⁴ nu nane kanjerka nu maŋ nane kusreka luka kumba ka pasa ndui ta ndo yabanmba. ⁴⁵ Yaban denpurmba nu pro nuŋe dubiwanu tanŋo kusnaningina: Tane mabtumba kinymba minamŋgaig? Ait buk patukate. Andenŋe ye Ndindo Katesek Tanŋo tumba une ŋak mbal tuku wai mbolŋge palmbim tuku bafute. ⁴⁶ Ai si. Ye tuku kupet prote si. Tane tingap le sine nane tugum si kab ŋgina.

*Yudas nane Yesus biye tinaig
(Markus 14.43-50; Lukas 22.47-53; Yohanus 18.1-12)*

⁴⁷ Nu tanamba pasata minna le tanŋo 12 ta tuku ande Yudas nu tanŋo gudommba kame bagi sibugi kilmba ŋak pronaig. Pris gabat mbal Israel mage nanenŋe tanamba kukulninginaig le pronaig. ⁴⁸ Yesus tuku kupet tanŋo nu nane kila palmbim tuku buk tenenmba wam paguningina: Ye ka ande mumuwi ndeta not. Tanŋo ta biye tiwap ŋgina.

⁴⁹ Kile nane promba Yudas nu pitik ndo Yesus tugum kumba Tum Tanŋo kaiye ŋga sakina sulumba nu mumuna le ⁵⁰ nu ndek Yudas sana: Mata, ne wam idusmba te prowat ta pitik ka ŋgina. Tanamba sakina le nane pro Yesus biymba biye denaig.

⁵¹ Kile Yesus dubiwanu tanŋo ande nuŋe kame bagi gomba tumba pris sunŋo tuku piro tanŋo kilbanu pike welna. ⁵² Tanana le Yesus nu tanŋo wam kina ta sana: A ... nane kame bagi tumba nuŋe ma mbolŋge pale. Tanŋo nane kame bagimbi kame bude ta afunŋe nane kame bagimbi bale faramŋgaig. ⁵³ Ye yiŋe Mam yabani ta nu pitik ndo enel kuasmbi gudommba kukulninguwa le ye turyam prowamŋgaig ta ne idus ndate? ⁵⁴ Ye tanawi ta Kuate tuku kuyar pasa ye tuku sakina ta kumuŋge nda ŋga sana.

⁵⁵ Kile Yesus nu manŋur sunŋo ta saningina: Ndanam saka ye kuayar tanŋo tanan tane bagi sibugi kilmba ŋak ye biye tiyam prode. Ye mara mindek kusem wande sunŋo sinamŋge tanŋo pino wam paguka minyok minen tamba tane ye biye tiyam kuga e? ⁵⁶ Wam ŋakmba mayok kinig te tuan tanŋo kame nane Kuate tuku pasa kuyarnaig ta kumude ŋgina. Tanakina le

nunje dubinaig tanjo njakmba nu kusremba sili-silimba kua kinaig.

Nane Yesus tumba kusem gabat mbal tugum kinaig

(Markus 14.53-65; Lukas 22.54-71; Yohanus 18.13-14; 19.24)

⁵⁷ Nane Yesus biye tinaig mbal ta nu tumba pris gabat sunjo Kaiafas tuku wande mbol kinaig. Wande ta mbolnje kusem pasa biteknjanu mbal Israel mage mage nane buk pro manjurkinaig. ⁵⁸ Petrus nu maskenje Yesus dubimba kina ka pris gabat sunjo tuku fonde sinam kina ka wande mab tanje ame wam Yesus mbolnje kuwaig le kanjeram tuku nu kame mbal ndon minyok minna.

⁵⁹ Pris gabat mbal Israel gabat sugo pasa pilewanu mbal njakmba Yesus balewam tuku afunje yabri pasa te-mayokuwaig nga sotinaig le ⁶⁰ nane gudommba tinga yabri pasa tumba Yesus mbaranu nginaig ta nu kumam tuku pasa ande mayok nda kina. Nane tanjamba pasa ndin sotinaig ma ma kile tanjo armba tinga sakinaik: ⁶¹ Tanjo te tenemba sakina le sile isken. Kusem wande sunjo ye sambriwi sulumba mara kenmba mbolnje manj palmbim kumun nga sakina le sile isken nginaik.

⁶² Tanjakinaik le pris gabat sunjo nu tinga Yesus kusnana: Nane ne mbaranu nga sakade te ne ndanmba iduste. Ne nane tuku pasa lafuwe nda e ngina ta ⁶³ nu minje tukulmba maninok minna le pris gabat nu man kusnana: Ne Kristus? Ne Kuate tuku Kinjo e? Kuate nu abo minit ne nu am mbolnje lafuwa le sine isbe ngina le ⁶⁴ Yesus nu pasa lafumba sakina: Ne sakate not. Ye ne sanamngit. Ye Ndindo Katesek Tanjo Kuate Sanjri Nayo nu tuku ndinamnje minyok mini sulumba gau mbolnje ndeki le tane ye kanjeryamngaig ngina.

⁶⁵ Tanjakina le pris gabat sunjo nu pasa ta ismba palsejna le nu ndek nunje tawi fetfetmba sakina: Kile mbulbe. Pasa ande sote nda. Nu Kuate tuku nyu njayo silite. Tane nu tuku pasa njayonu te ismba ⁶⁶ tane ndanmba idusde ngina le nane sakinaig: Nu tanjo njayonu. Nu kumwa nginaig. ⁶⁷ Tanjamba nane afu tinga ka Yesus

tumailnu nguspemba nu waimbi katmba sanaig: ⁶⁸ Imanje ne katnate? Ne Kuatenje madinina tanjo ndeta nyun ta le sine isbe nginaig.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukina
(Markus 14.66-72; Lukas 22.54-62; Yohanus 18.15-27)

⁶⁹ Petrus nu wande mab tanje minyok minna le pino ande nu tugum promba sana: Ne mata Galileanu tanjo Yesus ndon minna tuku ngina. ⁷⁰ Tanjakina le nu nane njakmba am mbolnje nu Yesus tuku nyu yabuka sakina: i ... Ne pasa sakate ta ye nginnganket ngina.

⁷¹ Kile nu tinga kumba ka fonde malanga ta tugumnje tin minna le piro pino ande nu kanjermba nane nu tugumnje minnaig mbal saningina: Nu Nasaretnu tanjo Yesus nu ndon minna tuku ngina le ⁷² Petrus nu sanjri tinga man Yesus tuku nyu yabukina: Ye Kuate am mbolnje saket. Ne tanjo sakate ta ye sinjka nu gilai ngina.

⁷³ Tanjamba minmba tanjo afu Petrus tugumnje minnaig ta nane pro nu sanaig: Ne yabrikate. Ne nu tuku tanjo ande. Ne mata Galileanu tanjo tuku pasa njin tugu sine iseg nginaig le ⁷⁴ nu nunje mironj nunje ngaro taprana sulumba sakina: Tanjo ta ye sinjka gilai ngina. Tanjakina le pitik ndo teg witina. ⁷⁵ Tanjana le Yesusnje Petrus pasa sana ta nu idusna: Teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat nga sana. Nu pasa ta idusmba nu tinga mayok ka malmbi njayona.

27

Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig
(Markus 15.1-5; Lukas 23.1-2; Yohanus 18.28-32)

¹ Mafena le maratukuk tinga pris gabat mbal Israel mage mage nane njakmba manjurkinaig sulumba Yesus balewam tuku pasa saka ismba minnaig. ² Pasate denjurmba nane Yesus ndaleka tumba ka gabat sunjo Pilatus tuku wai mbolnje pilnaig.

Yudas nu kumna
(Aposel 1.18-19)

³ Yesus tuku kupet tanjo Yudas nu Yesus balewam tuku pasa sanjri pilenaig le

ismba nu wamdus biye mbilmba silwa ndametiŋ soŋ keŋmba ta kilmba pro pris gabat mbal Israel mage mage saningina: ⁴ Tanŋo te ye tane tuku wai mbolŋge pilen ta nu mbar kugatok. Ye siŋka mbaren ŋgina le nane nu sanaig: Tanjaig. Piti ta naje ŋginaig. ⁵ Tanjakinaig le kusem wande sunŋo sinam tanŋe ndametiŋ bareŋmba nu mayok ka kina ka nuŋe ŋinfok muli panmba kuikŋga kumna.

⁶ Kile pris gabat mbal nane ndametiŋ ta tanŋermba kilmba sakinaig: Ndametiŋ te tanŋo kumwa ŋga patikigen. Ta tuku kusem wande sinamŋe ndametiŋ minig te tur ulendi ndabe ŋginaig. ⁷ Tanjamba nane pasa saka kine inummba minnaig sulumba rawe mbal kumwaig le ŋgunu tuku kilke ande piyanaig. Kilke ta waim wakeikanu tuku tanŋo kame tuku kilke. ⁸ Ta tuku kilke ta kile nyunu ndare kutukina tuku kilke ŋgade.

⁹ Wam ta mbolŋge tuan tanŋo Yeremia tuku pasa ande kumuŋgina. Pasa ta teŋenmba sakate.

Nane nu kanŋermba piyanu silwa ndametiŋ soŋ keŋmba kumumbi patikinaig ta ¹⁰ nane silwa ndametiŋ ta kilmba waim wakeikanu mbal tuku kilke ande piyanaig. Sunŋo nu nane tanjamba kam tuku ye sayina ŋgate. *Sakaria 11.12-13*

Pilatus nu Yesus tuku pasa isna (Markus 15.2-5; Lukas 23.3-5; Yohanus 18.33-38)

¹¹ Yesus nu Rom mbal tuku gabat ta tugumŋge tiŋgina le nu Yesus kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sunŋo e ŋgina le Yesus ndek nu sana: Ne sakate not ŋgina.

¹² Tanjakina le pris gabat mbal Israel mage mage nane pasa gudommmba kilmba Yesus mbolŋge patika nu mbaranu ŋga saka minnaig le nu nane tuku pasa ande lafu ndana le ¹³ Pilatus nu kusnana: Ai te. Ne mbar gudommmba kanu sakade ta ne nda isit e ŋgina.

¹⁴ Nane nu mbar gudommmba kanu sakinaig ta Yesus nu pasa ta inum lafumba gabat tanŋo sa ndana le nu wam ta tuku pirerek purkina.

Pilatus nu Yesus balewaig ŋga saningina (Markus 15.6-15; Lukas 23.13-25; Yohanus 18.39-19.16)

¹⁵ Yar mindek Pasowa tuku ait mbolŋge nane Zu mbal Pilatus tugum kumba muliŋ kilanu tanŋo ande paska tam tuku sawanu le nu paska niŋganu. ¹⁶ Ait ta mbolŋge tanŋo mbaranu ande nyunu Barabas nu muli wandekŋge minna.

¹⁷⁻¹⁸ Tanŋo ŋakmba Yesus tuku saka minnaig le pris gabat mbal gubra kagli firka ake Yesus tumba nu tuku wai mbolŋge pilnaig ta Pilatus nu kila. Ta tuku nane pro nu tugumŋge maŋgurkinaig le nu Yesus kusrewam idusmba nane kusnaningina: Ye Yesus nane Kristus ŋgade nu paska tiŋgi e ko tanŋo ŋayonu Barabas paska tiŋgi ŋga kusnaningina.

¹⁹ Pilatus nu nuŋe minyo mbili maditaknu ta mbolŋge minyoka Yesus pilemba minna le piyo nuŋe nu tanŋo ande kukulna le nu tugum promba sana: Piyo naje nu teŋenmba sakat. Ne tanŋo tiŋreknu ta kusrewa. Ye nu tuku kiŋatit sulumba ye wamdus fulilka minet ŋga sakat ŋgina.

²⁰ Pris gabat mbal Israel mage mage nane tanŋo pino sisenŋinŋmba wam pagukinaig le Barabas paska te-luka niŋmba Yesus balewam tuku Pilatus sanaig. ²¹ Tanjamba sanaig le gabat tanŋo nu maŋ kusnaningina: Ye nale tuku ima paski le mayok kuwa ŋga idusde ŋgina le nane Barabas ŋginaig.

²² Tanjakinaig le Pilatus nu nane saningina: Ye Barabas paski sulumba Yesus nane Kristus ŋgade te ye nu ndaŋi ŋga idusde ŋgina le nane ŋakmba lafumba sakinaig: Ail kazrai mbolŋge nil danŋguwaig ŋginaig.

²³ Tanjakinaig le nu ndek sakina: Ndanam. Nu ame wam mbarna ŋgina le nane maŋ sunŋomba wikaraumba sakinaig: Ail kazrai mbolŋge nil danŋguwaig ŋga saka minnaig.

²⁴ Kile zigna sunŋo mayok kambim bafuna le Pilatus nu kanŋermba nuŋe pasambi nane tuku wamdus kile-ibenkam kumuŋ kuga ta katesemba nu kule tumba pro maŋgur sunŋo ta nane am mbolŋge nuŋe wai minyanŋa sakina: Tanŋo te kumwa ta ye tuku mbar kuga. Mbar ta tanŋine ŋgina

le ²⁵ nane njakmba ndek sakinaig: Ta maye. Nu tuku ndare ta sine singine kiño kame turmba pasokuwa nginaig.

²⁶ Nane tanjamba sakinaig le Pilatus nu Barabas paska tumba Zu mbal niñgina sulumba kame mbal saningina le nane Yesus tumba muli karennumbi ngusnaig. Tanjanaig le Pilatus nu nane saningina: Tango te tumba ail kazrai mbolñge palpe ngina.

Kame mbal nane Yesus tumba njayo sili-naig

(Markus 15.16-20; Yohanus 19.2-3)

²⁷ Kame mbal Yesus tumba Pilatus tuku wande sunjo ngirpem tanje pilmba kame tanjo njakmba wikinaig le pro manjurkinaig. ²⁸ Kile nane Yesus tuku tawi paska tawi gurgur mindepiye mayenu tumba nu kai tunaig sulumba ²⁹ muli nzapo njakpirka gabat kaimba dido tumba nu tuku wai ndinam mbolñge pilmba nu usre kupetmba pro dagol tidronga sakinaig: Ese. Ne Zu mbal tuku gabat sunjo nginaig. ³⁰ Tanjamba nane nu nguspemba dido ta yaimba gabatnu katanu. ³¹ Nane tanjamba usre kupetmba nzumil te-tumba denpurmba tawi ta man paska nuñe tawi siluk tumba ail kazrai mbolñge palmbim tuku nu tumba kinaig.

Nane Yesus tumba ail kazrai mbolñge pil-naig

(Markus 15.21-32; Lukas 23.26-43; Yohanus 19.17-27)

³² Kinaig ka ndinñge Sirenenu tanjo Simon te-silika nu Yesus tuku ail kazrai kurawa nga sangrimba sanaig le nu kurana. ³³ Tanjamba nane kumba ka ma nyunu Golgota pronaig. Nyu ta tugunu Tango Gabat Murko. ³⁴ Pro tanje nane ndek marasin kaglinu ande ngaro rar mukuwam tuku grep kule tur mbilmba nyuwa nga tunaig ta nu fudinmba tagomba mbulna.

³⁵ Kame mbal Yesus tumba ail kazrai mbolñge nil danñginaig sulumba nu tuku tawi kilam tuku usre ande kinaig sulumba ³⁶ ail kazrai tugum tanje minyoka nu kulatka minnaig.

³⁷ Gabat fumñge nu balenaig tuku pasa gabat tenenmba kuyarnaig: *Tango te nyunu Yesus. Nu Zu mbal tuku gabat sunjo* nga kuyarnaig. ³⁸ Nane kuayar tanjo armba

turmba kilmba ande nu tuku ndinamñge ande njainam kumamñge ail kazrai mbolñge nil danñginaig.

³⁹ Nane afu munju lilika kine ilemba Yesus nzumil te-tumba nduku-ndukumba sanaig: ⁴⁰ Tango nu Israel kusem wande sunjo sambrimba mara kenmba mbolñge man palmbim tuku sakina ta kile aningne. Ne nane miron nane ngarosu tura. Ne Kuate tuku Kiño kande ail kazrai kusremba iben kaye nga samba minnaig.

⁴¹ Pris gabat mbal nane kusem pasa biteknaganu mbal Israel mage mage nane mata Yesus nunumba pingil mer te-tumba sakinaig: ⁴² Nu tanjo afu tuku muskil kiletidingina. Kile nu nuñe muskil te-tiwam kumun kuga. Nu Israel mbal tuku gabat sunjo minmba ndeta kile ail kazrai ta kusremba ndekuwa le sine son ngube. ⁴³ Ye Kuate tuku sangri tomba tinget nga sakina. Ye nu tuku Kiño ngina. Ariya. Kuate nu nzalinu kande nu tuku muskil te-tiwe tuwa nga saka minnaig le ⁴⁴ kuayar tanjo armba Yesus tugumñge ail kazrai mbolñge danñginaig ta nale mata manau ndui tambu nu tumail pannaik.

Yesus nu kumna
(Markus 15.33-41; Lukas 23.44-49; Yohanus 19.28-30)

⁴⁵ Ki kanum 12 mbolñge ma njakmba ma furir sunjo promba kumba ka ka ki kanum 3 mbolñge kugana. ⁴⁶ Ki kanum 3 tanjan Yesus nu wi kuenka sakina: *Eli, Eli, lama sabaktani* ngina. (Pasa ta tugunu tenenmba. Yinje Mbara, yinje Mbara, ndanam ne ye kusreyat).

⁴⁷ Tanjakina le nane afu tanje minnaig ta ndek sakinaig: Tango te nu Elia wikate nginaig le ⁴⁸ pitik ndo tanjo ande pinderka kumba ka kulelu tumba grep kule mbolñge tolna sulumba Yesus nyuwa nga didombi te-dunga nu tuku minje mbolñge pilna le ⁴⁹ nane afunje ndek sakinaig: Yauk. Elia nu pro nu paska te-ibenamngat inde nginaig. ⁵⁰ Kile Yesus nu man sungomba witina sulumba nu kumna.

⁵¹ Yesus nu kumna le kusem wande sunjo sinamñge tukul wande tukulanu tawi sunjo ta mbolñge fetka ibenñge biteknagina. Mumni sunjo prona le ndame sugo afu fetke likinaig. ⁵² Ndame burok

afu mindesin ngukanu ta kakerke likinaig le Kuate tuku mbal gudommaba o buk kume likinaig tuku man abonga tinginaig. ⁵³ Yesu nu man tingina le nane ndame burok kusreke lika mayok kumba Yerusalem tumbran sungo ta kine likinaig le tanjo gudommaba nane kanjerkinaig.

⁵⁴ Kame mbal tuku gabat nuje kuasmbi ndon Yesu kulatka minnaig ta nane mumni kamusmba wam afu pronaig ta kanjerka nane kuru-kuruka sakinaig: i ... Tanjo te nu sinja Kuate tuku Kinjo nginaig.

⁵⁵ Pino afu gudommaba maskennje mambilmba nu kanjermaba minnaig. Yesu nu buk Galilea kusremba Yerusalem kina ta nane nu dubimba sinzanjaig. ⁵⁶ Nane ngamuknje ande Maria nu Magdalanu pino. Ande Maria kise nu Yakobus le Yosef nale tuku ina nakile. Ande Sebedeus tuku kinjo ar ta tuku ina nakile.

Tanjo ande Yesu tuku mindesin wakeina (Markus 15.42-47; Lukas 23.50-56; Yohanus 19.38-42)

⁵⁷ Ki ait ta furiram maror tanjo ande Arimateanu nyunu Yosef nu prona. Nu Yesu dubiwanu tanjo ande minna. ⁵⁸ Nu Pilatus tugum kumba Yesu tuku mindesin tam tuku sana le Pilatus nu woka mindesin nu tape nga saningina.

⁵⁹ Saningina le Yosef nu mindesin tumba tawi kaukauk purfennumbi songina sulumba ⁶⁰ nu tumba ka nuje ndame burok ande kitek buk sarka wakeina tuku ta sinamnje pilna. Pilna sulumba ndame sungo ande barimba pro burok minje ta tukulmba nu kina.

⁶¹ Nu kina le Maria Magdalanu nale Maria kise ndon nale ndame burok tmailam tanje minyok minnaik.

Kame tanjo nane Yesu tuku mindesin kulatkinaig

⁶² Yesu nu kumna le mafena le pris gabat mbal Farisi mbal ndon kumba ka Pilatus tugum promba manjurka sakinaig: ⁶³ Sunjo, yabri tanjo ta nu minna ait mbolnje pasa ande sakina ta sine kile man iduseg. Nu tenemba sakina: Ye kumi sulumba mara armba kusreka kenju mbolnje man tingamngit ngina. ⁶⁴ Ta tuku ne nane kame mbal kukulninga le nane

kumba ka ki ait kenmba mbolnje nu tuku kumu kulatkuwaig. Kuga ta nuje dubinaig tanjo nane nu tuku mindesin kuayar tumba ka yubenga nu buk tingat nga tanjo pino saningwaig le nuje yabri ambokok ta sunjo njayowikat nga sanaig.

⁶⁵ Tanjaka sanaig le Pilatus nu ndek nane saningina: Tane kame mbal afu kilmba ka nu tuku kumu ta kulat mayewap nga saningina le ⁶⁶ nane kumba ka ndame ta mbolnje katesewam tuku wasik pilmba kame mbal tanje patikinaig.

28

Yesu nu man tingina (Markus 16.1-10; Lukas 24.1-12; Yohanus 20.1-18)

¹ Nanjine kusem ta kugana le piro tugu palmbinu ait mbolnje maratukuk tinga Maria Magdalanu nale Maria ande kise ndon nale tinga ndame burok mindesin pilnaig ta kanjeram kinaik. Kumba ka ta pronaik le ² mumni sunjo prona le Sunjo tuku enel ande samba mbolnje ndeka ndame sungokanu burok minje tukulnaig ta barina le kasom kina le ndame ta mbolnje minyok minna. ³ Enel ta tuku tumail pasi uge linu ndo teli tuku bulu tanja. Nu tuku tawi ta kauknu ndo. ⁴ Kame mbal ta nane nu kanjermaba kuru-kuruka ngarosu piririmba ngurngurka ndeka tanjo kumanu tanja minnaig.

⁵ Tanjamba minnaig le enel pino ar ta sanikina: Tale kuru kuru ndakap. Yesu nane nu tumba ail kazrai mbolnje nil dannginaig ta tale nu sotade ta ye kila. ⁶ Nu tenje mine ndakate. Nu buk sakina tanjamba nu tingat. Ai te. Nu pilnaig tuku ma mbol te kuga. ⁷ Tale pitik luka kumba ka nuje dubiwanu tanjo tenemba saningap: Yesu nu kumna ta man tingat. Nu ambonga Galilea ma tugu mbol kuwa le tane ka tanje kanjeramngai nga saningap. Ye pasa ta tale satikam prowit ngina. ⁸ Nu tanjamina le nale kuru-kuruka gare njak pitik ndo ndame burok ta kusremba nuje dubiwanu mbal saningam tuku pinderkinaik.

⁹ Nale pinderka kinaik le Yesu pro ndinje nale kile-siglika kaiyenikina le nale ndek dagol tidronga nu tuku kupe biymba

nu tuku nyu te-dunġinaik. ¹⁰ Tanġanaik le nu nale sanikina: Tale kuru kuru ndakap. Tale kumba yinġe tira kame saninġap le Galilea ma tugu kuwaig. Tanġe nane ye kanġeryamnġaig nġa saninġap nġina.

¹¹ Pino ar ta kumba minnaik le kame mbal Yesus tuku kumu kulatkinaig ta afunġe kumba ka Yerusalemnġe wam nġakmba mayok ke likinaig ta pris gabat mbal wam kubeu ninġinaig. ¹² Kubeu ninġinaig le pris gabat kame Israel mage mage ndoġ manġurkinaig sulumba wam ta tuku saka ismba denġpurmba ndametinj afu kilmba kame mbal ta ninġmba saninġinaig: ¹³ Tane tanġo pino tenġemba saninġap. Sine furir kinymba gilainġig le nuġe dubiwanu tanġo afunġe pro nu tuku mindesinj kuayar tumba kaig nġa saninġap. ¹⁴ Gabat sunġo Pilatus nu wam te iswa ta sine ka nu tugum kumba pasa kumumbi te-tibe le tane pa kanġere nda nġinaig.

¹⁵ Tanġakinaig le kame mbal ta ndametinj yaika ka wam pagukinaig pasa ta kumunaig. Wam kube ta Zu mbal nġgamuknġe sunġoka kumunġina le kile saka minig.

Nuġe dubiwanu tanġo afu Yesus kanġernaig

(Markus 16.14-18; Lukas 24.36-49; Yohanus 20.19-23; Aposel 1.6-8)

¹⁶ Nuġe dubiwanu tanġo 11 nane Galilea ma tugu mbol kinaig ka tanġe Yesus nu o buk nane tabe ande saninġina ta nane ta poġnġinaig. ¹⁷ Nane tabe ta mbolnġe Yesus kanġermba nu tuku nyu te-dunġinaig ta nane afu tanġo kise nġa wamdus terokinaig.

¹⁸ Kile Yesus pro nane saninġina: Sanġri nġakmba kilke mbolnġe samba mbolnġe Kuate nu ye tuku wai mbolnġe pilna.

¹⁹ Ta tuku tane kape sulumba kilke tugu nġakmba mbolnġe tanġo pino nġakmba ye dubiyam tuku tumninġap. Tanġawap sulumba nane Mam tuku nyu mbolnġe Nindo nuġe tuku nyu mbolnġe Tukul Guwa tuku nyu mbolnġe kule pisne ninġap sulumba ye pasa afu tane dubikam tuku saka tumtinġen ta nġakmba nane tumninġap.

²⁰ Tane tanġawap le ye tane ndoġ minmba mini le ma ma kilke te kugawam tuku ait prowamnġat nġa saninġina.

Son.

MARKUS

Markus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna

Yesus nu tanjo 12 madinina ta Markus nu nane tuku ande kuga. Yesus nu luka samba mbol kina le Paulus nu Barnabas ndon pasa mayenu saka likinaig ta nu nale turkina. Markus tuku mape nyu ande Yohanus. (Aposel 13.1-4 kanjerap).

Markus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tejenmba. Nane kasomok mbal nane yabri mbara sunjomba mbarininaig ta Yesus nu nane nakmba lininmba mbolnge minit ta nane katesewaig nga nu pasa mayenu te kuyarna sulumba Yesus nu manau sanjri kitek sunjomba ke likina ta te-mayokmba nane tumnina.

*Yohanus kule pisne tanjo pasa kuklina
(Mateus 3.1-12; Lukas 3.1-18; Yohanus 1.19-28)*

¹ Kuate tuku Kinjo Yesus Kristus tuku pasa mayenu ta ² tuan tanjo Aisaia nu tejenmba kuyarna le minit.

Ne isa. Ye tanjo ande kukuli le nu ambonja promba ne tuku ndin wakeiyamngat.

³ Ma baknu mbolnge wi ande kuenja tejenmba sakate. Sunjo tuku ndin wakeimba kuanekap. Nu likam tuku ndin te-tiwap ngate. *Aisaia 40.3*

⁴ Yohanus kule pisne tanjo nu pasa ta kumumba ma baknu mbolnge minmba pasa kuklimba tanjo nane ngamungal biye mbilmba manau najgonu kusreka kule pisne tuwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilaingamngat nga saka minna.

⁵ Nu tanjamba minna le Yerusalem mbal Yudea tumbran yimyam nane nakmba nu tugum prowe likinaig. Nane nanjine une manau kile-mayokke likinaig le Yohanus nu ndek Yordan kule mbolnge nane kule pisneninmba minna.

⁶ Yohanus nu kamel nguenu nak tawi silika let tinmba nu kasbur wak alonu nguimzan kulenu kilmba nyumba tanjamba minna sulumba ⁷ pasa kuklimba sanina:

Ande nu ye ngumnemnge prowamngat ta nu ye tuku sanjri lite. Ye tanjo mayenu kuga. Ye nu tugumnge loka nu tuku kupe ngaro tuku muli kukliwam tuku wam naj ta mata ye nu mbolnge kam kumun kuga. ⁸ Ye tane kulembi kule pisnetinget. Nu tane Tukul Guwambi tane tuku ngamungal kule pisne tanaj tingamngat nga sanina.

Yohanusnge Yesus kule pisnena le Satan nu Yesus tagona

(Mateus 3.13-17; 4.1-11; Lukas 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Ait ta mbolnge Yesus nu Galilea ma Nasaretnge Yohanus tugum prona le Yohanusnge nu Yordan kule mbolnge kule pisnena. ¹⁰ Kule pisnena le nu tabek kina le pitik ndo samba talkina le Tukul Guwa gami tanaj ndeka Yesus mbolnge minna le kanjerna. ¹¹ Tanjana le samba mbolnge pasa ande promba tejenmba sakina: Ne yiye Kinjo. Ye ne tuku kume purmba ne tuku gare sunjo tet ngina.

¹² Nu kule pisne tina le kile ndo Tukul Guwa Yesus nu ma baknu mbol kuwa nga kukulmba sana le nu ndek kina. ¹³ Ma ta mbolnge aganjmor nguikok ndo minnaig.

Nu kumba ka mara 40 tanje minna le Satan nu pro ndek Yesus tago-tagona. Tanjewe denjurna le Kuate tuku enel ndeka Yesus sinzanjaig.

*Yesus nu tanjo bailkamba wike likina
(Mateus 4.12-22; Lukas 4.14-15)*

¹⁴ Nane Yohanus mulintumba wandeknge pilnaig le Yesus nu pro Galileange Kuate tuku pasa mayenu kuklimba sakina: ¹⁵ Kile ait kumungate le Kuate nu nune gageu kulatkam tuku ait buk patukate. Tane ngamungal biye mbilmba manau najgonu kusreka pasa mayenu ismba son ngap ngina.

¹⁶ Kile Yesus nu Galilea kule kualin make dubimba kumbanje nale aba nakile Simon le Andreus ndon kuman buknga minnaik le kanjerkina. Nale tuku piro ta kualegan kilnaik tuku. ¹⁷ Yesus nu nale kanjerka ndek sanikina: Tale ye dubiyap le yenge tale tumtiki le tanjamba tanjo kilamngaik nga sanikina. ¹⁸ Sanikina le nale pitik ndo tinga kuman kusreka nu dubimba kinaik.

¹⁹ Yesus nu manj fudinmba kumba ka Sebedeus tuku kiŋo ar Yakobus nale maib nuŋe Yohanus ndoŋ kaŋgerkina. Nale nakile waŋ mbolŋge minyoka kumaŋ za-ilŋga minnaik le ²⁰ nu kaŋgerka nale wikina le nale mam nakile Sebedeus nuŋe piro taŋgo ndoŋ waŋ mbol taŋge kusreka nu dubinaik.

*Yesus nu taŋgo ande bukla ŋak wakeina
(Lukas 4.31-37)*

²¹ Nane kinaig ka Kaperneum tumbran pronaiŋ. Pro kusem ait mbolŋge Yesus nu kusem wandek sinam kumba taŋge nane pasa tumniŋmba minna. ²² Nu kusem pasa bitekŋganu mbalŋge pasa tumningig taŋamba tum ndaniŋgina. Nu pasa miro taŋgo taŋaŋ pasa saniŋgina le nane ŋakmba pirerek purkinaig.

²³ Naŋgine kusem wandek sinam taŋge taŋgo ande bukla ŋak minna. ²⁴ Nu ndek witimba sakina: Yesus Nasaretnu, ne sine ndoŋ wamdus tuma kuga. Ne sine bale faram tuku prote e? Ne Kuate tuku Kiŋo ta ye kila ŋgina le ²⁵ nu ndek bukla ta sawe lika sana: Ne maninka. Taŋgo ta kusremba mayok ka kaye ŋgina. ²⁶ Taŋakina le bukla taŋgo ta kusrewam bafumba witimba ŋgarosu zulbarekŋga nu mayok ka nu kusremba kina le ²⁷ nane ŋakmba ndek pirerek purka muŋgu kusnaŋginaig: Ame wam teŋen. Pasa te kitek. Nu saŋgri ŋak taŋaŋ bukla mata saniŋgit le nane nu tuku pasa isig ŋginaig.

²⁸ Taŋamba Yesus tuku nyu Galilea ma ŋakmba kumuŋge likina.

*Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina
(Mateus 8.14-17; Lukas 4.38-41)*

²⁹ Kile Yesus nane ndek kusem wandek ta kusremba Yakobus le Yohanus kilmba ka Simon le Andreus tuku wandek mbol kinaig ka taŋge ³⁰ Simon magma nuŋe nu guaze ŋak ŋgaro pa tiŋgina le nu kinye ŋak minna le nane ndek Yesus kila sanaig. ³¹ Taŋakinaig le nu pro pino ta wainu biymba te-tina le ŋgaro pa tiŋgina ta mukumba nu mayekina. Taŋamba nu tiŋga nane tuku paguna.

³² Ki butuŋgam bafuna le nane afuŋge naŋgine mbal guaze tugu yimyam ŋak afu

bukla ŋak ta kilmba mindeka Yesus tugum prove likinaig. ³³ Tumbran ta tuku mbal ŋakmba wandek mab taŋge maŋgurkinaig le ³⁴ Yesus nu gudommba guaze tugu kise kise ŋak kile-tidiŋga bukla ŋaigonu ŋak ta pitaike likina. Bukla kame nane Yesus kila tukunu nu nane tuku miŋge pipniŋgina le nu tuku sa ndakinaig.

*Yesus nu Galileange pasa kuklina
(Lukas 4.42-44)*

³⁵ Mafemba minna le Yesus nu abonga tiŋga mayok kumba ka ma yamokŋge Ku-ate ndoŋ pasata minna. ³⁶ Pasata minna le Simon nane nu sotinaig. ³⁷ Sota kumba ka taŋge nu te-silika sanaig: Nane ŋakmba ne sota kusnaŋgade ŋginaig le ³⁸ nu ndek nane saniŋgina: Sine tiŋga tumbran patuk patuk ta kab. Ye taŋge mata pasa kukliwamŋgit. Kuate nu ta tuku ye kuku-lyina ŋgina. ³⁹ Taŋamba nu Galilea tumbran ŋakmba mbolŋge lika naŋgine kusem wandek mbolŋge pasa kukliwe lika bukla gudommba pitaike likina.

*Yesus nu taŋgo ŋgirŋger ŋak wakeina
(Mateus 8.1-4; Lukas 5.12-16)*

⁴⁰ Taŋgo ande ŋgirŋger ŋak Yesus tugum promba dagol tidroŋga nu sarsarmba sana: O Sunŋo, ne kumuŋ. Ne nzalinuwa ndeta ye tuku ŋgarosu wakeiwa ŋgina le ⁴¹ nu taŋgo ta kaŋgermba sinamba ndek wai kuitka kiremba sana: Au. Ye ne wakeinet. Ne mayeka ŋgina. ⁴² Taŋakina le ŋgirŋger gagulka ŋgarosu mayekina le ⁴³ Yesus nu kukulmba pasa saŋgrinu sana: ⁴⁴ Ye ne mbolŋge maŋau kit te afu sa ndaniŋga. Ne mayekat tukunu ne kumba ka Moses tuku tukul dubimba atrau agaŋ pris tawe le atraukuwa le ŋakmba ne mayekat ta katesewaig ŋgina.

⁴⁵ Taŋamba peuna ta nu kina ka wam ta saka saka likina. Ta tuku Yesus nu kile tumbran sugo afu ŋgamukŋge ake likam kumuŋ kuga. Nu ma yamok ta mbolŋge ndo minanu le nane tumbran tumbran ŋakmba nu tugum prove likanu.

2

*Yesus nu taŋgo ŋgarosu milmailkanu wakeina
(Mateus 9.1-8; Lukas 5.17-26)*

1 Mara afu kinaig le Yesus nu manj luka Kaperneum promba wande ande mbolnge minna le nane pasa ismba 2 nane gudommmba pro wande ta sinamnge manjurka wande mab ta mata kumungina.

3 Kile nane afunje tanjo ngarosu milmailkanu mindemba nane tuku bailkamba nu sukunja pronaig ta 4 tanjo gudommmbange ma tukulnaig tukunu Yesus tugum prowam kumuŋ kuga le nane ndek wande ponja Yesus gabat fumnge wande fu tetka guaze tanjo nzananzaŋ ŋak ta muli panmba pilnaig le ndekina. 5 Tanjana le Yesus nu nane nu tuku sanjri tomba tinjinaig ta katesemba nu ndek tanjo ngarosu milmailkanu ta sana: Kinjo, ye ne tuku mbar ŋakmba sauka gilainget ŋgina.

6 Tanjaka sana le wandek sinam tanje kusem pasa biteknjanu mbal afu minnaig ta nane nanjine wamdusmbi sakinaig: 7 Ndanjam saka tanjo te tanjamba sakate. Nu Kuate le tanjo tuku mbar saukate e? Kuatenje ndo mbar saukam kumuŋ ŋga idusmba minnaig le 8 nu pitik nane tuku wamdus kamusmba ndek sanjngina: Ndanjam saka tane wamdus te-pilemba minig. 9 Ye tane kusnatingamngit. Ame pasa ye tanjo ngarosu milmailkanu te sanu tuku wam bada? Ye ne tuku mbar sauka gilainget ko tinja nane nzananzaŋ kuramba lika kaye nget. 10 Ye Ndindo Katesek Tanjo kilke te mbolnge mbar saukam tuku ye sanjri ŋak. Tane wam ta kila palmbim tuku ye kile pasa wam bada te sakamngit ŋgina. Tanjaka nu tanjo ngarosu milmailkanu ta sana: 11 Ye ne sanet. Tinja nzananzaŋ kuramba nane tumbran kaye ŋgina.

12 Tanjakina le nu nane ŋakmba am mbolnge pitik ndo tinja nuje nzananzaŋ kuramba mayok ka kina le nane wam ta kanjermba pirerek purka wai makemba Kuate tuku nyu te-dunja sakinaig: i ... Sine wam kitek tenjen kanjer ndaweg ŋginaig.

*Yesus nu Levi wikina
(Mateus 9.9-13; Lukas 5.27-32)*

13 Yesus nu mayok kumba ka manj kule kualinj piyal tange minna le nane gudommmba pro nu te-ŋgamunaig le nu nane pasa tumningina. 14 Pasa tumninge denjurmmba nu tinja kumba ka takis kilanu

wande mbolnge Alfeus tuku kinjo Levi piroka minna le kanjermmba sana: Ne ilmba ye dubiya ŋgina le nu ndek tinja nu dubimmba kina.

15 Kile Yesus nuje dubiwanu mbal ndon Levi tuku wande mbol kinaig le takis kilanu mbal nane afu une ŋak nane gudommmba nu dubimmba kinaig. Nane isukusmba minnaig le nu dubinaig mbal afu mata nu ndon isukusnaig. 16 Tanjanaig le kusem pasa biteknjanu mbal Farisi afu nane Yesus mbal ŋaigonu ta ndon isukusmba minna le kanjermmba ndek nu dubiwanu kuasmbi sanjnginaig: Ndanjam saka nu takis kilanu mbal wam ŋaigonu kade mbal ndon isukusit ŋginaig le 17 nu pasa ta ismba sanjngina: Guaze kugatok mbal nane dokta tugum kine ndakade. Guaze ŋak mbal ndo nu tugum kinig. Afu sine magenu ŋgade ta ye nane wika wakeikam pro ndawen. Ye une ŋak mbal wika wakeikam tuku prowen ŋgina.

*Nyamagan pinkam tuku pasa
(Mateus 9.14-17; Lukas 5.33-39)*

18 Mara ande Yohanus kule pisne dubiwanu mbal Farisi mbal nane Kuate tuku ŋga nyamagan pinka minnaig le nane afu pro Yesus kusnanaig: Yohanus dubiwanu mbal Farisi dubikanu mbal ait afu nyamagan pinkade. Ndanjam nane dubinade mbal manjau ta ke ndakade ŋginaig le 19 nu lafumba sanjngina: Tanjo ande nu pino tam tuku pagumba nye mbolnge nu nuje mbal ndon minit tukunu nane nyamagan pin ndakade. 20 Ait ande prowa le afunje pro tanjo ta nane ŋgamuknje tuwaig le nane pitinu nyamagan pinkamngigaig.

21 Ande nu tawi urfunu burokuwa le kuminj abonu tumba burok ta tukulmba zail ndangate. Nu tanjawa ta kuminj kitek tanje urfunu didikuwa le lato fetkamngat.

22 Ande nu grep kule kitek tumba aganjmor ngaro urfunu sinamnge tol ndate. Nu tanjawa ta grep kule fulilka aganjmor ngaro urfunu fetka grep kule kutuke suluwamngat. Grep kule aganjmor ngaro tur ŋgisikamngat. Nane grep kule kitek tumba aganjmor ngaro kitek sinamnge tolde ŋgina.

*Kusem ait mbolnge manjau kam tuku pasa
(Mateus 12.1-8; Lukas 6.1-5)*

²³ Kusem ande mbolŋge Yesus nane wit piro ande sinam sinam lika nuŋe dubiwanu mbal wit alonu supika nyam nyam kinaig le ²⁴ Farisi tango afunŋe nane kaŋgerka Yesus sanaig: Ai si. Ndanam saka nane sine tuku tukul lukamba kusem ait mbolŋge nyamagan kilig ŋginaig le ²⁵ nu lafumba saniŋgina: David nuŋe mbal ndoŋ nane guba ŋaigoninŋina le wam pile paskinaig sulumba nu wam ande kina ta tane kuyar ta burkade tae. ²⁶ Abiatar nu pris sunŋo minna le David nu Kuate tuku wandek kina sulumba tukul bret Kuate am mbolŋge patikinaig ta afu kilmba nyumba nuŋe mbal mata niŋgina le nyinaig. Bret ta tango nane nye ndakade tuku. Prisnŋe ndo nyade tuku ŋgina sulumba ²⁷ sakina: Kuate nu kusem ait tanŋonŋe kulatkuwa ŋga pilna. Kusem aitnŋe tango kulatkuwa ŋga tango te-mayok ndana. ²⁸ Ye Ndindo Katesek Tango ye kusem ait tuku gabat mata minet ŋgina.

3

Yesus nu tango wai pagriŋganu wakeina (Mateus 12.9-14; Lukas 6.6-11)

¹ Yesus nu maŋ kusem wandek sinam kina. Sinam tanŋe tango ande wai kummba pagriŋganu ŋak minna.

² Farisi nane nu kusem ait mbolŋge tango wakeiwa le pasa mbolŋge palmbim tuku nu kulatka minnaig le ³ nu tango wainu kummba pagriŋganu ŋak ta sana: Ne ilmba ŋgamu tenŋe tinŋa ŋgina. ⁴ Tanakina sulumba Yesus ndek nane saniŋgina: Sine sinŋine tukul dubika kusem ait mbolŋge sine afu mbolŋge wam mayebe ko ŋayobe? Ande wakeibe ko balebe ŋga kusnaniŋgina le nane maninok minnaig.

⁵ Tananaig le Yesus nu gubra tumba mbilmbilka nane kaŋgerkina ta nane ŋgamunŋal karenŋanu ŋak tukunu nu ŋgamunŋal pitina sulumba tango ta sana: Ne wai kuitka ŋgina le nu wai kuitka wai mayekina. ⁶ Tanana le Farisi mbal pastinŋa mayok ka Herodus dubinaig mbal ndoŋ maŋgurkinaig sulumba Yesus balewam tuku pasa katmba ndin sotinaig.

Nane gudommba Yesus dubimba kinaig

⁷ Yesus nuŋe dubiwanu mbal ndoŋ ma ta kusremba Galilea kule kualinŋ tugum kinaig le Galilea mbal gudommba nu dubimba kinaig. ⁸ Yudea ma tugu Yerusalem tumbraŋ sunŋo Idumia ma Yordan kule make sim Tirus le Sidon patuknŋe tumbraŋ fonfon ta tuku mbal gudommba Yesus wam ke likina ta ismba nu tugum prowe likinaig.

⁹⁻¹⁰ Nane prowe likinaig mbal Yesus nu guaze tanŋo wakeike likina ta kila tukunu guaze mbal promba nu kirewam tuku munŋu signaniŋginaig le Yesus nu ndek nuŋe dubiwanu mbal saniŋgina: Ye tuku waŋ ande madiwap. Nane gudommba munŋu signa-signanŋa ye pipkade ŋgina.

¹¹ Mara mindek bukla ŋaigonu nane Yesus kaŋgermba ka nu tugumŋe bariŋge lika wikaraumba sakanu: Ne Kuate tuku Kinjo ŋganu le ¹² nu ndek nane minŋe pipniŋmba nu tuku nyu te-mayok ndawaig ŋga saniŋmba minanu.

Yesus nu aposel 12 madiniŋgina (Mateus 10.1-4; Lukas 6.12-16)

¹³ Yesus nu tabe ande ponŋina sulumba nuŋe nzalimbi tanŋo wike likina le nane ndek nu tugum pronaiŋ. ¹⁴ Tananaig le nu nane ŋgamuknŋe tango 12 nu ndoŋ minam tuku madiniŋgina. Nu nane kukulniŋguwa le nuŋe pasa kuklimba ¹⁵ bukla pitaikam tuku sanŋri tam tuku ŋga nu nane madiniŋgina.

¹⁶ Nane tuku nyu kat nanŋine ta tenenmba. Ande Simon Yesusnŋe nyu kitek Petrus ŋgina. ¹⁷ Ande Yakobus nu Sebedeus tuku kinjo nuŋe. Ande Yohanus nu Yakobus tuku maib nuŋe. (Nale ar ta Yesus nyu ande Boanesis ŋgina. Nyu ta tugunu Kuaila). ¹⁸ Nane afu Andreus, Filipus, Bartolomeus, Mateus, Tomas. Ande Yakobus nu Alfeus tuku kinjo nuŋe. Ande Tadeus. Ande Simon mape nyu nuŋe Selot. ¹⁹ Ande Yudas Iskariotnu. Ngumnenŋa nu Yesus tuku kupet tanŋo mayok kina.

Yesus nu Belsebul ndoŋ piro tuma ŋginaig (Mateus 12.22-32; Lukas 11.14-23; 12.10)

²⁰ Kile Yesus nu tinŋa ka wande mbol kina ta nane gudommba maŋ pro maŋgurkinaig le Yesus nane isukusam mata

kumuŋ kuga. ²¹ Yesuŋ tuku ndare tuma wam ta ismba nu itilu ŋginŋgankate ŋga idusmba nane nu tam kinaig.

²² Kile kusem pasa bitekŋganu mbal afu Yerusalemŋge ndekinaig ta ndek sakinaig: A... bukla Belsebulŋge nu tate. Bukla kame tuku gabat Belsebulŋge saŋgri ta tuwit le nu bukla pitaikate likate ŋga sakinaig.

²³ Tanakinaig le Yesuŋ nu ndek te yalpe ŋga yaba pasa afu nane saninŋgina sulumba sakina: Satan nu nuŋe mbal pitaikam kumuŋ e? ²⁴ Gabat suŋgo ande tuku kuasmbi nane pur yimyamka nanŋine nanŋine kame buwaig ta nane saŋgri ŋak minam kumuŋ kuga. ²⁵ Wande ande tuku mbal nane pur yimyamka nanŋine nanŋine kame buwaig ta nane mata saŋgri ŋak minam kumuŋ kuga. ²⁶ Tanamba ndo Satan nu nuŋe mbal pitaika pur yimyamka nane ndoŋ kame bute kande nu mata saŋgri ŋak mine ndaka ŋgisikam bafute kande.

²⁷ Tanŋo saŋgrinu ande nuŋe wande kulatkate ta ande pro nu tuku aŋaŋ ndende kuayaram kumuŋ kuga. Nu tanŋo saŋgrinu te-ibenmba nu ndalekuwa sulumba ndo aŋaŋ ndende kilam kumuŋ.

²⁸ Ye sinŋa satinŋamŋgit. Tanŋo tuku une maŋau tumail pan maŋau ta ŋakmba Kuate nu sauka gilainŋate tuku. ²⁹ Ande nu Tukul Guwa tumail pante ta Kuate nu mbar ta sauka gilainŋe nda. Nu mbolŋge minmba minamŋgat ŋgina. ³⁰ Nane Yesuŋ nu bukla ŋak ŋginaig tukunu nu tanamba nane riroŋ pasa ninŋina.

Yesuŋ ina mambo kat nuŋe pronaiŋ
(Mateus 12.46-50; Lukas 8.19-21)

³¹ Kile Yesuŋ ina nuŋe mambo kat nuŋe ndoŋ nane pro wande tugum tanŋe tinŋa pasa pilnaiŋ le ³² nane maŋgur Yesuŋ te-ŋgamumba minnaiŋ ta nane nu sanaig: Ina nanŋe mambo kat nanŋe kulim kat nanŋe nane pro kilimŋge tinŋa ne kusnanŋade ŋginaig. ³³ Tanakinaig le Yesuŋ nu nane saninŋgina: Tane yiŋe ina yiŋe maib kame tuku sayade e ŋgina sulumba ³⁴ nu mbilka nane nu tugumŋge minyokinaig mbal ta saninmba sakina: Mbal te yiŋe ina yiŋe mambo kame tanan minig. ³⁵ Ima nu Kuate tuku nzali dubite ta nu yiŋe maib yiŋe kulim yiŋe ina tanan minit ŋga saninŋgina.

4

Agan tumu tuku yaba pasa
(Mateus 13.1-9; Lukas 8.4-8)

¹ Mara ande kule kualin piyal tanŋe Yesuŋ nu maŋ nane pasa tumninmba minna le maŋgur suŋgo nu te-ŋgamumba maŋgurkinaig. Tananaig le nu waŋ ande kule mbolŋge faitka minna ta poŋga minyokina le nane maŋgur ŋak ta piyalŋge minnaiŋ. ² Tanamba Yesuŋ nu yaba pasambi wam gudommba nane tumninmba pasa ande tejenmba saninŋgina: ³ Tane isap. Tanŋo ande nu aŋaŋ tumunu bareŋningam piro mbol kina. ⁴ Kina ka bareŋningina le tinŋu afu ndinŋge ndeke likinaig ta sar umaŋŋge pro nye sulunaig. ⁵ Tinŋu afu kilke ndame ŋak ma mbolŋge ndeke likinaig ta kilke fudinŋdo tukunu pitik ndo maŋge pronaiŋ. ⁶ Pronaiŋ ta ki suŋgo promba pasokina le sumbailnu sinam nzi kine ndakinaig tukunu karenŋa kume sulunaig. ⁷ Tinŋu afu ma aŋga ŋaigonu sinamŋge ndeke likinaig ta aŋgaŋge tinŋa sonŋinaig le rure-rureka pro mage ndanaig. ⁸ Tinŋu afu kilke mayenu mbolŋge ndeke likinaig ta ndo alo magenaig. Maŋge pro magemba kumba ka tugunu mindek mbolŋge afu 30 afu 60 afu 100 tanamba tanamba alonaig. ⁹ Tane kilba ŋak ndeta pasa te isap ŋga saninŋgina.

Yesuŋ nu yaba pasambi ndo saninŋgina
(Mateus 13.10-17; Lukas 8.9-10)

¹⁰ Nane ŋakmba sili-silinaig le Yesuŋ nuŋe ndo minna le nuŋe dubiwanu tanŋo afu nu tugumŋge minnaiŋ ta nane yaba pasa kame ta tuku kusnanaig le ¹¹ nu ndek nane saninŋgina: Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam kuirok minit ta tane kila palmbim tuku ye tane maditinŋen. Nane afu kasomŋge minig ta nane yaba pasa ndo isig. ¹² Nane wam afu kanŋerkade ta alonu kanŋer tiwe nda. Nane pasa isig ta tugunu katesewe nda. Nane katesemba ŋgamunŋal biye mbilwaiŋ le Kuate nu nane tuku une sauka gilainŋe ninŋikat ŋga ye yaba pasambi ndo saninŋgit ŋgina.

Agan tumu tuku yaba pasa tugunu
(Mateus 13.18-23; Lukas 8.11-15)

¹³ Kile nu nane saningina: Yaba pasa satinjit ta tane katese ndade ta ye ndanmba man yaba pasa afumbi satinji le katesewamngaig? ¹⁴ Agan tumunu tanjo bareningina ta Kuate tuku pasa. ¹⁵ Tinu ndinje ndekinaig nga sakit ta mbal afu tanan. Nane Kuate tuku pasa isig le Satan nu pitik ndo pro nane tuku ngamungal sinamnge pasa ta yaika tumba balete. ¹⁶ Tinu afu kilke ndame jak mbolnje ndekinaig ngit ta mbal afu tanan. Nane Kuate tuku pasa isig sulumba nzali sunjo jak pitik ndo tade ta ¹⁷ sumbailnu kugatok tanan ait fagnu ndo dubide. Nane pasa ta dubide ta afunje piti serningig le nane pitik ndo kusrede. ¹⁸ Tinu afu ma anga najgonu sinamnge ndekinaig ngit ta mbal afu tanan. Nane Kuate tuku pasa isig ta ¹⁹ kilke te tuku piti, agan ndende kilam tuku nzali, nzali afu wamdus ta jak minig le pasa isig ta balete le alo ndate. ²⁰ Tinu afu kilke mayenu mbolnje ndekinaig ngit ta mbal afu tanan. Nane Kuate tuku pasa isimba tumba dubimba afu alo 30 afu 60 afu 100 tanamba tanamba alo kile-mayokkade nga saningina.

*Tango nu lam bulumba mayoknje pilit
(Lukas 8.16-18)*

²¹ Yesus nu man saningina: Tango lam bulumba tumba nza ko mbain kumnemnje palmbim tuku idus ndate. Nu tumba kilimnje taikate. ²² Tanamba ndo wam afu tanjo am mbolnje kurok minig ta jakmba kilimok mayok kangaig. ²³ Tane kilba jak ndeta pasa ta isap ngina.

²⁴ Tanamba nu man lato saningina: Tane pasa isig te ise mayewap. Tane nane afu mbolnje manau kade ta manau ndui tambu ndo Kuate nu tane mbolnje kumba man lato kamngat. ²⁵ Ande nu wam afu jak minit ta Kuatenje nu man lato tuwit. Ande nu wam denkanu minit ta Kuatenje nu tuku wam fudinndo ta yaite ngina.

Agan tumunu prowam tuku yaba pasa

²⁶ Yesus nu pasa ndui ta tuturmba sakina: Kuate nu nune gageu tugeka sunjokate wam ta yaba pasa te suk. Tanjo nu agan tumunu kilmba kilke mbolnje bareningit. ²⁷ Bareninge denpumba ka

furir nu kinymba ki ait mbolnje abonga likate. Nu tanamba lika minit le agan bareningit ta manje promba ka ka sugokade. Manje ta ndanndanmba sugokade ta nu katese ndate. ²⁸ Kilkenje kulatkate. Manje prode sulumba kuzru wane-waneka sugoka kumba ka alode. ²⁹ Ait kumunga manderkade le nu pitik ndo ka alonu kilit nga sakina.

*Mastet tinu tuku yaba pasa
(Mateus 13.31-32; Lukas 13.18-19)*

³⁰ Kile Yesus nu man sakina: Kuate nune gageu tugeka sunjokate wam ta mastet tinu tuku manau suk. ³¹ Mastet tinu nu agan naj fudinndo. Agan tumunu afu jakmbange nu lide ta ³² tanjo nu tumba ngukate le nu promba sunjoka kumzanjel ail jakmba liningit. Wainu sugokade le sar uman te patika nzan tanje minig tuku ngina.

³³ Yesus nu tanamba yaba pasa afu gudombambi pasa tumninganu. Nane isimba katesewanu le nu man yaba pasa ande saninganu. ³⁴ Nu pasa ande temayokmba sa ndaninganu. Nu nune dubiwanu tanjo ndon minmba nane ndo pasa alonu saninganu.

*Yesus nu kule le bubre peunikina
(Mateus 8.23-27; Lukas 8.22-25)*

³⁵ Mara ait ndui ta ki butungam bafuna le Yesus nu nune dubiwanu mbal saningina: Sine kule kualin sim kab ngina. ³⁶ Tanaka nane mangur sunjo ta kusreka Yesus minna wan ta ponga kinaig le nane afu wan kise ponge lika nu ndon kinaig.

³⁷⁻³⁸ Kumba minnaig le Yesus nu wan pine mbolnje gabat tatu pilmba nu kinymba gilaingina. Kinymba gilaingina le bubre sunjo tingina le kule tongel tinga mbalo sugo tinge lika wan katmba kule wan sinam kumba ligam bafuna le nane ndek nu kuanemba sanaig: Tum Tango, sine ngisikam bafuweg te ne idus ndate e nginaig le ³⁹ nu abonga tinga bubre kule ta sanike likina sulumba sakina: Maninka iben ka baslengap ngina le bubre ndek mukumba ma betkiremba kule basle mayena.

⁴⁰ Tanana le Yesus nu mbilka nane saningina: Ndanam tane wamdus fulilkade.

Tane Kuate nu kumuŋ kuga ŋga idusde e ŋgina le ⁴¹ nane ndek kuru-kuruka nanŋine nanŋine sakinaig: i... Tango te nu ima suk a. Bubre kule mata nu tuku pasa isik ŋginaig.

5

*Yesus nu tango bukla ŋak wakeina
(Mateus 8.28-34; Lukas 8.26-39)*

¹ Kile Yesus nane kule kualin sim ka Gerasa mbal tuku ma ta mbol pronaig. ² Ma ta mbolŋge tango ande bukla ŋak mindesin patikinaig tuku ma mbolŋge minanu. ³ Tango kame nane nu biye timba muli kareŋnumbi mata ndalekam kumuŋ kuga. ⁴ Nane afunŋe muli kareŋnu kilmba nu tuku wai kupe ndalekanu ta nu mburerika wai kupe mbolŋge muli ta purpurninmba minanu le nane nu te-ibenam fugunaig. ⁵ Nu furir mafen mindek mindesin patikanu ma mbolŋge tabe pon pilemba witimba ndamembi nuŋe ŋgaro katmba minanu.

⁶ Nane ma ta mbol promba Yesus nu wan kusremba iben kina le tango bukla ŋak ta maskenŋe nu kanŋermba pinderka nu tugum promba dagol tidronŋina. ⁷⁻⁸ Tanjana le Yesus nu bukla sana: Guwa ŋayonu, ne tango te kusremba mayok kaye ŋgina le bukla tanŋe nu wi kuenka sarsarmba sana: Yesus, Sunŋo Kuate tuku Kinŋo, ne ye ndon wamdus tuma kuga. Ye Kuate am mbolŋge ne sanet. Ne piti ser ndaya ŋgina.

⁹ Tanjakina le Yesus ndek nu kusnana: Nane nyu ima ŋgina le nu lafumba sakina: Ye tuku nyu Kame Kuasmbi. Sine gudommba tenŋe mineg ŋgina. ¹⁰ Tanjakina sulumba nu sanŋri tinŋa sarsarmba sana: Ne kukulsinŋa le ma kise ande mbol nda kab ŋgina.

¹¹ Tabe ta mbolŋge mbo afu sunjarka mine likinaig le ¹² guwa ŋaigonu nane Yesus sarsarmba sanaig: Sine kukulsinŋa le mbo kame si tuku funŋul sinam kab ŋginaig le nu wokina. ¹³ Wokina le ŋaigonu tango ta kusremba kumba ka mbo funŋul sinam kine likinaig le nane sanŋri ŋak pinder-pindermba tabe te-tirok ta dubimba biringa kule kualin butonu sinam kumba ŋgisike sulunaig. Mbo kame ta gudommba 2,000 tanjan.

¹⁴ Kile mbo kulatkanu mbal kua ka pinder-pindermba kinaig ka tumbran sunŋo mbolŋge tumbran kilimŋge nane ŋakmba saninŋinaig le nane afu isnaig sulumba nane suk agan ta kanŋeram kinaig ka ¹⁵ Yesus tugum promba tango bukla ŋak minna ta kile nu tawi tinmba wamdus kuyar mayenu ŋak minna le kanŋermba nane piriri ŋayonaig. ¹⁶ Tanjanaig le nane wam ambonga kanŋernaig mbal tanŋe nane pronaig mbal tango bukla ŋak ta tuku wam, mbo manau ke likinaig ta ŋakmba kubeu ninŋinaig le ¹⁷ ismba nane ndek Yesus sarsarmba nu nane tuku ma kusremba kuwa ŋga sanaig.

¹⁸ Yesus nu wan ponŋa minna le tango ambonga bukla ŋak minna ta nu Yesus ndon kambim tuku sarsarna le ¹⁹ nu peumba sana: Ne luka nane tumbran kaye sulumba Sunŋo nu ne sinanumba ne mbolŋge wam mayewat ta nane gulab kame kubeu ninŋa ŋgina. ²⁰ Tanjakina le nu luka kumba Dekapolis tumbran 10 ta mbolŋge lika Yesus nu mbolŋge wam mayenu kina ta kubeu ninŋina le nane ŋakmba ismba pirerek purkinaig.

*Yesus nu kulim te-timba pino ande
wakeina*

(Mateus 9.18-26; Lukas 8.40-56)

²¹ Yesus nu man luka wan mbol mbol kule kualin tem ilna ta nane manŋur ŋak pro nu te-ŋgamunaig le nu piyal tanŋe minna. ²² Minna le kusem wande kulatkanu tango ande nyunu Yairus nu pro Yesus kanŋermba nu tugumŋge ngurngurka ndeka sarsarmba sana: ²³ Ye tuku kulim tawo ndo minit. Ne kumba nane waimbi ngarosu kirewa le nu abonŋa mayekuwa ŋgina. ²⁴ Tanjakina le Yesus nu ndon kina le nane gudommba nu te-ŋgamumba dubimba kinaig.

²⁵ Pino ande nu mara mindek tambun guaze ŋak minmba minna le yar 12 kina. ²⁶ Nu dokta gudommba tugum kina le nane nu wakeiwewe pisenŋinaig. Nu nane piyaninmba nuŋe ndametin mata panke suluna ta guaze sunŋoka ŋayona. ²⁷ Pino ta nu Yesus tuku nyu isna sulumba nu tango ŋgamuk kina ka Yesus ŋgumnemŋge nu tuku tawi kirena. ²⁸ Kiremba nu tenenmba idusna: Ye nu tuku tawi ndo kirewi ta ye

mayekamngit nga idusna. ²⁹ Nu tanjamba tawi kirena le guaze ta kugana le kamusna.

³⁰ Yesus tuku sangri ande nu kusrena le kamusmba nu mbilka nane kusnaniŋgina: Imange ye kireyat ngina le ³¹ nuŋe dubinaig mbal ndek Yesus sanaig: Ai ta. Nane gudommba ne te-ŋgamunumba signanade. Ndanam imange ye kireyat ngate nginaig. ³² Tanjakinaig le Yesus nu mbilka agan nu kirena ta kanjeram tuku sotina. ³³ Sota minna le pino nu mayekina ta katesemba nu kuru-kuruka ngarosu piririmba mayok kumba Yesus tugumngge ngurngurka ndeka pasa njakmba kile-mayokkina le ³⁴ nu ndek sana: Kulim, ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ne mayekat. Ne wamdus bulok njak kaye ka maye mina ngina.

³⁵ Nu pasa ta saka minna le kile nane afu Yairus tuku wandekngge pro nu sanaig: Ne tuku kulim buk kumat. Ne ake sinan Tum Tango te piro karej tuwe ndaka nginaig ta ³⁶ Yesus nu pasa ta nda isanu sukmba kusem wande kulatkanu tanjo ta sana: Ne wamdus fulil ndaka. Ne ye tuku sangri tomba tingate ta ndo idusmba mina ngina.

³⁷ Tanjakina sulumba nu nane njakmba nu ndon kinaig ta peuniŋmba Petrus Yakobus maib nuŋe Yohanus nane ndo kilmba kina. ³⁸ Nane kusem wande kulatkanu tanjo tuku wande tugum pronaig ta nane gudommba malmbi wikaraumba zigna sunjo mayok kina le kanjerkina.

³⁹ Kile Yesus nu wandek sinam kina ka nane saniŋgina: Ndanam tane sunjomba malmbika zigna tinga minig. Kulim te kume ndakat. Nu kinymba minit nga saniŋgina le nane ndek nu nzumilnaig. ⁴⁰ Tanjanaig le Yesus nu nane njakmba mayok kuwaig nga pitaika kulim tuku ina mam nu ndon minnaig mbal turmba kilmba mindesin tugum kinaig. Kulim ta nu yar 12 njak.

⁴¹ Kile Yesus nu mindesin tuku wai biyamba sana: *Talita kum* ngina. (Pasa ta tugunu: Kulim ne tinga). ⁴² Tanjakina le nu pitik ndo abonja tinga lika minna le nane kanjernaig sulumba pirerek purka wamdus sulunaig le ⁴³ Yesus nu nane peuniŋmba afu wam ta kubeu nda ningap ngina sulumba sakina: Kulim nyamagan tape le nyuwa ngina.

6

Nasaret mbal Yesus talanaig (Mateus 13.53-58; Lukas 4.16-30)

¹ Yesus nu tinga nuŋe dubiwanu mbal ndon ma ta kusremba luka nuŋe tumbran tuguk prona. ² Pro kusem mbolngge nu nane tuku kusem wande sinam kumba nu tinga nane pasa tumniŋmba minna le nane pasa isnaig mbal pirerek purka sakinaig: i ... Sangri ta imange nu tuna. Ima tugumngge kila sunjo ta tina. Nu nuŋe waimbi wam sangrinu kitek ke likate a. ³ Tango te nu wande pilit tuku tanjo. Nu Maria tuku kinjo. Yakobus Yosef Yudas Simon nu nane tuku aba nanjine. Kulim kat nuŋe mata tumbran tekok nga saka nane Yesus talamba gubra tinaig.

⁴ Tanjanaig le Yesus ndek nane saniŋgina: Kuate tuku tuan tanjo nane njakmbange nu tuku nyu te-mayokde. Nuŋe tumbran tuguk nuŋe ndare tuma nuŋe tira kat nuŋe nanenge ndo nu talade nga saniŋgina.

⁵⁻⁶ Nane nu talanaig tukunu Yesus nu wamdus teroka nane ngamukngge wam sangrinu afu ke ndakina. Nu guaze mbal ndui ndui ndo nuŋe waimbi kigreka nane wakeikina.

Yesus nu aposel 12 piro ningina (Mateus 10.5-15; Lukas 9.1-6)

Yesus nu tumbran njakmba wam paguniŋmba lika minmba ⁷ nu nuŋe tanjo 12 ta wika kile-manjurka nane guwa njaigonu pitaikam tuku sangri ningina sulumba ar ar kukulningam bafumba saniŋgina: ⁸ Tane kambim nga tanjine ndametinj pale fat nyamagan ta njakmba kusreka ndumndum ndo biyamba kape. ⁹ Kupe ngaro patikap sulumba tawi ndindo ndo silikap. ¹⁰ Tanjamba tane kape sulumba wande ndan ponja ndeta tanje ndo minmba piro ka ka kambim nga wande ta man kusrewap. ¹¹ Tumbran ande tane kilam mbulmba ko pasa kukliwap le pitaiwaig kande tane kambim bafumba nane katesemba rironkuwaig nga tuptup kupe sina mbolngge danganu minig ta nane am mbolngge paurngap ngina.

¹² Nu wam pagu denjpurmba nane kukulningina le kumba ka pasa kuklimba tanjo pino ngamuŋgal biye mbilmba manjau

ɲaigonu kusrekuwaig ɲga saniɲmba minnaig. ¹³ Nane bukla pitaike lika nane gudommba guaze ɲak gabat mbolɲge gurenj kutunaig le mageke likinaig.

*Herodus nu Yohanus balena
(Mateus 14.1-12; Lukas 9.7-9)*

¹⁴ Yesus tuku nyu sunjoka tugekina le nane afu ismba sakinaig: Yohanus kule pisne tanjo kumna ta nu manj abonja tinjina. Ta tuku nu sanjri kitek ɲak wam ta ke likate ɲga saka minnaig. ¹⁵ Tanjakinaig le nane afu ndek sakinaig: Nu Elianje ɲginaig le afunje nu tuan tanjo ande ambokok tanjan ɲginaig le ¹⁶ mandor Herodus nu pasa ta ismba ndek sakina: Yohanus buk ɲinfok kat puren ta nu manj abonjina ɲga sakina.

¹⁷⁻¹⁸ Yohanus kumna ta tugu tenjenmba. Herodus nu mambo nuje Filipus tuku pino Herodias yaimba nuje pinonu tina le Yohanus ndek nu sawe lika sana: Ne mambo naje tuku pino yaimba tina ta ne tukul lukamba mbarte ɲgina. Ta tuku Herodus nu afu kukulɲingina le Yohanus biye timba ndaleka tumba muli wandekɲge pilnaig le minna.

¹⁹ Herodias nu Yohanus tuku gubra tumba nu balewam tuku ndin sotina ta kumuɲ kuga. ²⁰ Ta ndanam? Yohanus nu tanjo tinjeknu. Nu Kuate tuku tanjo tukunu Herodus nu kuru-kuruka nu kulatka minna. Herodus nu Yohanus tugum kambinu le nu Kuate tuku pasa sawanu le ismba nu wamdus te-sulumba pitina ta nu Yohanus tuku pasa manj lato isam tuku nzali sunjo ɲak minna.

²¹ Tanjamba minnaig ma ma ait ande Herodias nu Yohanus balewam tuku ndin kanjerna ta tenjenmba. Herodus ina nuje te-pilna ait ta mayok kina le nu pagumba nye sunjo pilmba nu kumnemɲge minnaig mbal kame gabat sugo sugo Galilea nyu ɲak ta ɲakmba wike likina le pronaig. ²² Nane isukusmba minnaig le Herodias kulim nuje pro nane am mbolɲge kupesna le Herodus nuje gulab kat nuje ndonj nu tuku kupes ta kanjermba nzaliningina. Kile mandor Herodus nu ndek kulim ta sana: Ne ame aganj nzalinu saya ta ye ne tanmbimɲgit. ²³ Ye ki am mbolɲge ne sanet. Ye yiɲe aganj ndende kulatket te ɲgamunje fetka

inumnu tam tuku saya ta mata ye ɲgailne nda ɲgina. ²⁴ Tanjakina le kulim ta kilim ka ina nuje tugum kumba ndek kusnana: Ina, ye ame aganj nu yabanj e ɲgina le nu lafumba sakina: Yohanus kule pisne gabatnu yabanja ɲgina le ²⁵ nu manj luka gabat sunjo tugum kumba sana: Ne kile ndo Yohanus kule pisne gabatnu nza ɲak sa ɲgina.

²⁶ Tanjamba sana le Herodus nu ismba nu ndek ɲgamunjal piti sunjo tina ta nu buk nuje pasa sanjri pilena le nane ɲakmba isnaig tukunu nu nuje pasa kuerka pitaiwe fuguna. ²⁷ Tanjamba nu ndek kame tanjo ande Yohanus gabatnu tumba te prowa ɲga kukulna le nu muli wande mbol kina sulumba Yohanus ɲinfok kat purna. ²⁸ Kat purmba gabatnu nza ɲak tumba pro kulim mbanzo ta tuna le nu ndek tumba ka ina nuje tuna.

²⁹ Yohanus nuje dubinaig tanjo nane wam ta ismba ka nu tuku mindesin tumba kumba ka ndame burok sinamɲge pilnaig.

*Yesus nu tanjo 5,000 isukusneningina
(Mateus 14.13-21; Lukas 9.10-17;
Yohanus 6.1-14)*

³⁰ Kile Aposel kame nane luka Yesus tugum promba nane pasa tumniɲmba wam afu ke likinaig ta ɲakmba kubeu tunaig.

³¹ Ma ta mbolɲge nane gudommba Yesus tugum luluka minnaig le nane isukusam kumuɲ kuga tukunu nu nuje dubiwanu tanjo saningina: Sine ma yamok mbol kab sulumba mabtube ɲgina.

³² Nane wanj ponja ma yamok ande mbol kambim bafunaig ta ³³ nane gudommba Yesus nane kambim bafunaig ta katesemba nanjine tumbran kusreke lika ndinmba pinder-pindermba ma kambim bafunaig ta mbol ambonja pronaig. ³⁴ Kile Yesus nane ka ibenj ka nu tanjo pino gudommba kanjerka nane sipsip kulat tanjo kugatok tanjan ɲga nane sinaningina. Tanjamba nu ndek wam gudommba tumningina.

³⁵ Tanjamba minna le ki butunjam bafuna le nuje dubiwanu tanjo pro nu sanaig: Sine ma baknu mbolɲge mineg. Buk furiramɲgat. ³⁶ Ne nane kukulninga le

kuwaig ka tumbran afu patuknge wande afu kasomnge nane tanje nyamagan piyanimba nyuwaig nginaig le ³⁷ nu ndek sakina: Tanenge nyamagan ningap le nyuwaig ngina. Tanakina le nane ndek nu sanaig: Yoi. Sine soj 20 kilmba ka bret gudommba piyanibe nga iduste e nginaig le ³⁸ nu ndek saningina: Tane bret giganmba nak minig? Kape ka mambilap ngina le nane kinaig ka bret 5 kualegan karenanu armba ndo kanjerka pro Yesus kila sanaig.

³⁹ Kile Yesus nu tango pino nakmba mangur nduik nduik pibi mbol tanje minyokuwaig nga saningina le ⁴⁰ nane afu 50 afu 100 tanamba tanamba minyoke likinaig. ⁴¹ Minyoke likinaig le Yesus nu bret fonfon 5 kualegan ar ta kilmba tandeka samba mbol ambe mambilmba Kuate gare pasa tumba bret fetfetmba nuje dubiwanu tango ningina le nane walmba ninge likinaig. Kualegan ar ta mata nu fetfetmba walmba nane ningina le ⁴² nane nakmba kilmba nyinaig le maroningina. ⁴³ Nane kualegan bret fetfetna ta baten nu kilmba sambe 12 ligneninginaig. ⁴⁴ Bret nyinaig mbal ta gudommba tango ndo burkinaig ta 5,000.

*Yesus nu kule kualinj mbol mbol likina
(Mateus 14.22-33; Yohanus 6.16-21)*

⁴⁵ Kile Yesus nu mangur sunjo ta kukulinimba nane nangine tumbran tumbran kuwaig nga saningina sulumba ndek nuje dubiwanu tango ambonga wan ponga luka kule kualinj sim Betsaida kuwaig nga saningina. ⁴⁶ Nane kine sulunaig le nu tinga kumba ka tabe ande ponga Kuate ndon pasatam kina.

⁴⁷ Furirna le nuje dubinaig tango wan nak kule kualinj fandonge minnaig le Yesus nu nuje mata ibenenge minmba ⁴⁸ bubre nane tumailamnge prona le nane piro karenka koika kumba minnaig le kanjerkina.

Mafewam patukina le Yesus nu tinga ka kule mbol mbol lika kumba ka ka nane tugum promba nane liningam idusna. ⁴⁹⁻⁵⁰ Nane nu kule mbol mbol lika ilna le kanjermba mindekanu ande ilit nga kuru kuru njayomba wikaraunaig le nu pitik ndo

saningina: Tane kuru kuru ndakap. Te yenje. Tane wamdus bulka piti ndatinguwa ngina.

⁵¹ Tanakina sulumba Yesus nu wan ponga nane ndon minna le bubre mukuna. Tanana le nane wam ta kanjermba piriri njayomba am go sulumba minnaig. ⁵² Ta ndanam? Yesus nu buk nane gudommba bret ningina wam ta nane kanjermba ngamungal tukulok minmba nu tuku sanjri katese ndanaig tukunu nane piriri njayonaig.

Yesus nu Genesaretnje guaze afu wakeikina

(Mateus 14.34-36)

⁵³ Nane kumba ka kule kualinj pakarka Genesaretnje iben ka wan ta muli pan-naig. ⁵⁴ Nane iben kinaig le mbal afu pitik ndo Yesus prona ta kanjermba ⁵⁵ pinder-pindermba tumbran nakmba pasa pilmba pilmba kinaig le nane Yesus minna ma ta isnaig sulumba guaze mbal nzanjan mbolnge patika sukunga kilmba nu tugum prove likinaig.

⁵⁶ Nu tumbran sugo sugo ko tumbran fonfon mbol prove likanu ta nane nangine guaze mbal kilmba mangur ma mbolnge patika Yesus tuku tawi ndo kirewam tuku nu sarsaranu. Tanamba nu tuku tawi kirenaig mbal kame ta nakmba mageke likinaig.

7

*Wa kat nangine tuku tukul
(Mateus 15.1-9)*

¹ Kusem pasa biteknganu mbal afu Yerusalemnge ndekinaig ta nane Farisi tango afu ndon pro Yesus tugumnge manjurka minnaig. ² Tanamba minmba Yesus dubiwanu tango afu nane tukul dubi ndamba wai minya ndanga isukusnaig le kanjerkinaig. ³ Farisi tango Zu mbal nakmba wa kat nangine tuku tukul dubimba wai minya ndanga kutur nak isukuse nda. ⁴ Nane pro maket mbolnge luka kumba ka kule pisig sulumba ndo isukusig. Nane wa kat nangine tuku tukul gudommba tanamba dubikade. Tukul afu waim nza ta nakmba minya mayemba ndo patikade.

⁵ Kile Farisi tango kusem pasa biteknganu mbal Yesus kusnanaig: Ndanam saka

nane dubinade mbal nanjine mine manjau mbolnge sinjine wa kat sinjine tuku tukul manjau lukade. Nane wai kutur njak isukusig nginaig le ⁶ nu ndek nane sanjina: Aisaia tuku dir pasa ande kumumbi tane yabri mbal mbol mayok kinit. Nu tejenmba Kuate tuku minje kuyarna.

Mbal te nane minjembi ndo ye kumnemnje minanu sukde. Nanjine ngamungal ye maskenje minig.

⁷ Nane ye mbarinyade ta alo kugatok. Nane tango tuku wamdus te-mayokmba Kuate tuku pasa tananj tumningig. *Aisaia 29.13*

⁸ Tane Kuate tuku tukul kusreka tango tuku tukul ndo kilmba dubikade ngina.

⁹ Yesus nu manj lato sanjina: Tane sinjine wa kat sinjine tuku tukul kulat mayemba Kuate tuku tukul kusrekam tuku wamdus kuyar mayenu njak. ¹⁰ Moses nu Kuate tuku tukul ande tejenmba sakina: Tane ina mam tuku nyu kurauka minje kumnemnje minap. Ande nu ina mam nuje tapra pasa sanikuwa kande nu balewap nga sasingina. ¹¹⁻¹² Tane tukul ta lukamba tejenmba sakade. Ande nu ina mam nuje sanikit: Ye aganj afu tikam tuku ta yije aganj ndende njakmba ta o buk Kuate tuku nga madiningen ngate le tane nu aganj kame ta ina mam nuje nike ndaka turkam tuku ndin tukulde. ¹³ Tanjamba tane sinjine wa kat sinjine tuku manjau ndo dubikade sulumba Kuate tuku pasa kile-sikade. Tane manjau tananj gudomma ke likade nga sanjina.

Ngamungal njaigo siglikam tuku pasa (Mateus 15.10-20)

¹⁴ Kile Yesus nu nane minnaig mbal ta manj te yalpe nga sanjina: Tane njakmba pasa te ismba kila pile mayewap. ¹⁵ Tango nu aganj mayoknje minit le tumba nyate aganj tange nu tuku ngamungal kutur tuwe ndakate. Nu nuje wam njaigonu ngamungal sinamnje kile-mayokkate tange ngamungal kutur tuwig. ¹⁶ [Tane kilba njak ndeta pasa ta isap ngina.]

¹⁷ Tanjakina sulumba Yesus nu nane kusreka wande mbol kina le nuje dubinaig

tango nane yaba pasa ta tuku Yesus kusnanaig le ¹⁸ nu ndek sanjina: Tane mata kila kugatok minig e? Tango nu aganj mayoknje minit le tumba nyate tange nu tuku ngamungal kutur tambim kumunj kuga. Tane wamdus pulu ndatingit e? ¹⁹ Nyamaganj tango tuku ngamungal sinam kine ndakate. Falngu sinam kumba nu sumbikate le mayok kinit ngina. Nyamaganj njakmba tukul kugatok njakmba sine nyam tuku minig ta Yesus nu yaba pasa tembi sine tumsinjina.

²⁰ Nu manj lato nane sanjina: Tango nuje wam njaigonu kile-mayokkate tange nu kutur tuwig. ²¹ Tango tuku ngamungal sinamnje wamdus njaigonu, fare manjau kutur njak, kuayar manjau, tango bale manjau, ²² pino kuayar, afu tuku aganj ndende kilam tuku piriride, wam njaigonu, yabri manjau, kiko kugatok une manjau, afu tuku mine mayenu tuku am kikonj tingade, waje pasa, mbe mbol mbol wam, nginngan manjau ²³ wam njaigonu njakmba tange tango sinamnje mayok ka nu tumba kutur tuwig nga sanjina.

Kasomok pino ande Yesus tala ndana (Mateus 15.21-28)

²⁴ Kile Yesus nu tinga Tirus ma tugu mbol kina ka tange wande ande ponga nane afu nu minna ta katese ndawaig nga idusna ta kumunj kuga. ²⁵ Pino ande kulim nuje bukla njak ta nu buk Yesus tuku nyu ismba pro nu tugumnje dagol tidronga lokina. ²⁶ Pino ta kasomok pino. Nu Finisianu Siria ma mbolok pino ande.

Buklange kulim nuje tina ta Yesusnje pitaiwa nga nu sarsarumba minna le ²⁷ nu ndek pino ta sana: Ande nu kinjo kame tuku nyamaganj yaika age ningit ta nu wam maye ndate. Nu ambonja nuje kinjo kame isukusneningwa ngina.

²⁸ Tanjakina le pino ta ndek nu sana: Sunjo, ta son ta age nane mata kinjo kame tuku nyamaganj fambonu mbain kumnemnje ndekade le nyade tuku ngina le ²⁹ nu ndek sana: Ne tanjamba sakate tukunu ne luka kaye. Bukla ta kulim nane buk kusrewat ngina le ³⁰ nu tinga luka ka nuje wande mbolnje kulim nuje kinyam mbili

mbolŋge minna le kaŋgerna ta bukla buk kulim kusrena.

Yesus nu kilba tukulok taŋgo wakeina

³¹ Yesus nu tiŋga Tirus ma tugu kusremba Sidon limba Dekapolis sinamŋge tumbran 10 ta ŋgamu fetka Galilea kule kualin tugum kina. ³² Ka ta prona le nane afu taŋgo ande mane gileb gileb kilba tukulok mindemba Yesus tugum promba nuŋge taŋgo ta mbolŋge wai pilwa ŋga sarsarimba minnaig le ³³ nu taŋgo ta tumba te-yamokmba waitok kilba burok sirmba ndek ŋguspeka nu tuku mane kirena sulumba ³⁴ samba mbol ambe tandeka mabsen supimba taŋgo ta sana: *Efata* ŋgina. (Pasa ta tugunu: Ne buroka). ³⁵ Taŋakina le kilba buroka mane bulka pasa purfeŋnu tina.

³⁶ Yesus nu pasa saŋgrimba nane wam ta kube ndawaig ŋga peuniŋgina ta nane ndek saka saka lika ³⁷ nane wamdus te-sulumba sakinaig: Taŋgo te nu wam ŋakmba ke mayete. Kilba tukulok nane mata pasa isig. Miŋge tukulok pasa purfeŋnu sakade ŋginaig.

8

Yesus taŋgo 4,000 isukusneniŋgina
(*Mateus 15.32-39*)

¹ Ait ta mbolŋge taŋgo gudommmba maŋ pro Yesus tugumŋge maŋgurka nyamagan kugatok minnaig le nu nuŋe dubinaig taŋgo te yalpe ŋga saniŋgina: ² Mbal te pro ye ndoŋ maŋgur minig te ki keŋmba buk kugade. Naŋgine nyamagan ta nye suglukinaig tukunu ye nane tuku sinayate. ³ Ye nane gubak kukulniŋgi le kuwaig ta nane naŋgine tumbran kambim ŋga ka ndinŋge gubanu baklelbeikaig. Afu nane tumbran maskenok ŋgina.

⁴ Taŋakina le nuŋe dubiwanu mbal ndek nu sanaig: Ma baknu te aniŋge nyamagan kilmba niŋbe le nyuwaig ŋginaig le ⁵ nu ndek nane kusnaniŋgina: Tane bret giganmba ŋak e ŋgina le nane lafumba sakinaig: Sine bret 7 ndo ŋak ŋginaig.

⁶ Kile Yesus nu nane maŋgur sungo ta minyokuwaig ŋga saniŋgina sulumba bret fonfon 7 ta kilmba Kuate gare pasa tumba nu fetfetmba nuŋe dubiwanu taŋgo

niŋgina le nane kilmba walmba niŋge likinaig. ⁷ Kualegan kareŋganu fonfon ta mata kilmba Kuate gare pasa tumba nuŋe dubiwanu taŋgo niŋmba ŋakmba walap ŋgina. ⁸ Nane taŋamba walnaig le taŋgo pino ŋakmba kilmba nyinaig le maroniŋgina. Agaŋ fetfetna batennu ta kilmba nane sambe 7 ligneniŋginaig. ⁹ Isukusnaig mbal ta gudommmba 4,000 taŋaŋ.

¹⁰ Kile Yesus nu mbal ta kukulniŋgina le kinaig le nu pitik ndo nuŋe dubinaig taŋgo ndoŋ waŋ poŋga Dalmanuta ma mbol kinaig.

Nane wam kitek saŋgrinu kaŋgeram saki-naig
(*Mateus 12.38-42; 16.1-4; Lukas 11.29-32*)

¹¹ Farisi taŋgo afu pro Yesus ndoŋ kua-leyauka minnaig sulumba nu tagowam tuku wam kitek saŋgrinu ande te-mayokuwa le kaŋgeram sanaig. ¹² Taŋamba sanaig le Yesus nu wamdus piti tumba mabsen supimba saniŋgina: Tane ait te mbolŋge minig mbal tane ndaŋam ye tuku saŋgri kaŋgeram idusde? Ye siŋka satinŋamŋgit. Ye tane wam kitek saŋgrinu ande tumtiŋge nda ŋgina. ¹³ Taŋamba nu nane kusreka nu maŋ waŋ poŋga kule kualin sim kina.

Farisi le Sadusi mbal tuku maŋau
(*Mateus 16.5-12*)

¹⁴ Nane prepreka bret sungomba kile ndakinaig. Bret ndindo ndo waŋ mbolŋge minna.

¹⁵ Kile Yesus nu nane saniŋgina: Tane Farisi mbal le Herodus tuku yis ta rironkap ŋgina. ¹⁶ Taŋakina le nane naŋgine naŋgine saka ismba sine bret kugatok ta tuku nu sakate inde ŋga saka minnaig le ¹⁷ nu nane tuku wamdus katesemba saniŋgina: Ndaŋam tane bret kile ndakaig ta tuku saka minig? Tane minanu ndui ta ndo minmba ye tuku saŋgri katesemba wamdus pulu ndatingit? Tane ŋgamuŋgal tukulok minig kande. ¹⁸ Tane am kugatok taŋaŋ agaŋ kaŋger nda kade. Tane kilba kugatok taŋaŋ pasa ise ndakade. Ye wam afu ke liken ta tane gilaingade e? ¹⁹ Ye nane 5,000 tuku bret 5 fetfeten ta tuku batennu sambe giganmba ligneniŋginaig

nga kusnaniŋgina le nane lafumba saki-naig: Sambe 12 ŋginaig le ²⁰ nu maŋ lato kusnaniŋgina: Bret 7 nane 4,000 tuku fet-feten ta tuku batenŋnu sambe giganmba ligneniŋginaig ŋgina le nane ndek sakinaig: Sambe 7 ŋginaig. ²¹ Tanakinaig le Yesus nu nane kusnaniŋgina: Kile tane katesede e ŋgina.

Yesus nu Betsaidanŋe tanŋo am tukulok wakeina

²² Kile nane kumba ka Betsaida tumbranŋ pronaig. Pronaig le nane afu tanŋo am tukulok mindemba pro Yesusŋge kirewa ŋga sanŋri tinŋa nu sarsarmba minnaig. ²³ Tanamba minnaig le nu ndek tanŋo am tukulok ta waimbi biymba tumbranŋ kusremba kilim kinaik. Kinaik ka tanŋe nu tanŋo ta tuku am ŋguspenu sulumba nuŋe wai nu tuku am mbolŋge patika kusnana: Ne aŋaŋ ande kanŋerte e ŋgina le ²⁴ nu tandeka mambilmba sakina: Ye tanŋo kanŋerket ta nane ail likanu suk kanŋerket ŋgina.

²⁵ Tanaka sana le Yesus nu maŋ wai am mbolŋge patikina le nu am tidinŋa mambilmba am mayekina le nu aŋaŋ ŋakmba kanŋer magekina le ²⁶ nu tanŋo ta sana: Ne tumbranŋ te nda kaye. Nane ŋakmba laipniŋmba nane tumbranŋ tuguk kaye ŋgina.

Petrus nu Yesus Kuatenŋe madina tanŋo ŋgina

(Mateus 16.13-20; Lukas 9.18-21)

²⁷ Yesus nu nuŋe dubiwanu tanŋo ndoŋ kumba ka Sesarea Filipi ma tugu tuku tumbranŋ afu mbol kine likinaig. Kumbanŋe nu nuŋe dubiwanu mbal kusnaniŋgina: Tanŋo pino nane ye ima ŋgade ŋgina le ²⁸ nane ndek nu sanaig: Afu ne Yohanus kule pisnenŋe ŋgade. Afu ne Elianŋe ŋgade. Afu sakade ne tuan tanŋo ande ŋginaig. ²⁹ Tanakinaig le nu nane kusnaniŋgina: Tane ye ima ŋga idusde e ŋgina le Petrus nu lafumba sana: Ne Kristus Kuatenŋe madina tanŋo ŋgina. ³⁰ Tanakina le nane nuŋe nyu ta afu sa ndaniŋgam tuku peuniŋgina.

Yesus nu nuŋe kumam tuku saniŋgina
(Mateus 16.21-28; Lukas 9.22-27)

³¹ Kile Yesus nu tugu pilmba nane wam paguka saniŋgina: Ye Ndindo Katesek

Tanŋo piti gudommba kilamŋgit. Is-rael mage mage pris gabat kusem pasa bitekŋganu mbal nane ye pitaiyuwaig le afunŋe ye baleyamŋgaig. Ye kumi sulumba mara kenŋnu mbolŋge tinunŋit ŋgina.

³² Yesus nu piti ta te-mayokmba saniŋgina le Petrus ndek nu tumba te-yamokmba sawe lika minna. ³³ Tanamba minna le nu mbilka nuŋe dubiwanu tanŋo afu kanŋerka Petrus sawe lika sana: Satan, ne kua kaye. Ne Kuate tuku wamdus pitaimba tanŋo tuku wamdus ndo dubite ŋgina.

³⁴ Kile Yesus nu nuŋe dubiwanu tanŋo maŋgur sunŋo ta turmba te yalpe ŋga saniŋgina: Ima nu ye tuku tanŋo minam idusmba kande nu nuŋe nzali kusreka nuŋe mironŋ nuŋe ail kazrai kuramba ye dubiyuwa. ³⁵ Ima nu nuŋe abo mine mayewam tuku sunŋomba idusmba kurau mayete ta nu ŋgisikamŋgat. Ima nu ye tuku ko pasa mayenu tuku ŋga nuŋe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu nuŋe abo ta ŋak minamŋgat. ³⁶ Ande nu kilke te tuku aŋaŋ ndende ŋakmba kilwa le nuŋe kanu ŋgisikuwa ta nu mine mayewam tuku ta ose. ³⁷ Ande nuŋe kanu ŋgisikuwa ta ame aŋaŋmbi piyamba maŋ luka tam kumuŋ? ³⁸ Nane ait te mbolŋge minig mbal nane une sugo kumba Kuate ŋgumnede tuku. Ima nu nane ŋgamukŋge ye tuku nyu ye tuku pasa yabukate ta ye Ndindo Katesek Tanŋo ye yiŋe Mam tuku kilŋa sanŋri ŋak enel kame ndoŋ ndeki sulumba ye mata nu tuku nyu yabukamŋgit ŋgina.

9

¹ Yesus nu maŋ lato saniŋgina: Ye siŋka satinŋamŋgit. Tane kile tenŋe tinŋa minig mbal afu kume ndakap le Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam sanŋrinu te-mayokuwa le kanŋeramŋgaig ŋgina.

Yesus nu ŋgarosu kitek tina
(Mateus 17.1-13; Lukas 9.28-36)

² Mara 6 kugana le Yesus nu Petrus Yakobus Yohanus nane kilmba tabe sunŋo ande poŋginaig. Ka tanŋe nane kenŋ ta mambilmba minnaig le Yesus tuku ŋgarosu mbilka kiseumba mayok ka ³ nu tuku tawi ta kauknu uge liŋnu ndo mayok kina.

Ma tugu ñakmba mbolñge ande nu kuminj kauknu minyanğate le tañamba kau prowam kumuñ kuga.

⁴ Kile Elia nale Moses ndoñ mayok ka Yesus ndoñ pasata minnaik le ⁵⁻⁶ nuñe dubiwanu taño nane kanğerka kuru kuru sunğonaig. Tañamba Petrus nu ndañmba saki ñga wam pile paska ake fare Yesus sana: Tum Taño, sine tenge mineg te mayenu ndo. Sine baibai kenmba patikube. Ande ne tuku ande Moses tuku ande Elia tuku ñga sana.

⁷ Tañakina le gau ande pro nane kainiñgina le gau ta sinamñge pasa ande mayok ka tenenmba sakina: Ande te yiñe Kiño. Ye nu tuku wamdus sunğo ñak minet. Tane nu tuku pasa ise mayewap ñgina.

⁸ Tañamba sakina le Petrus nane pitik ndo mbilka mambilnaig kande Yesus nuñe ndo tiñ minna le kanğernaig.

⁹ Kile nane luka ndeka ndinñge Yesus nu nane peuniñmba saniñgina: Ye Ndindo Katesek Taño ye kummba mañ tiñgi le ndo tane wam kanğeraig ta afu saniñgap ñgina le ¹⁰ nane ndek wamdus sinamñge idusmba ame pasa nu kummba tiñgamñgat ñga sakat ñga nanğine nanğine saka minnaig.

¹¹ Tañamba nane Yesus kusnanaig: Ndañam kusem pasa bitekñganu mbal nane Elia nu ambonğa prowa le ndo Kristus nu prowamñgat ñga sakade ñginaig le ¹²⁻¹³ nu lafumba ndek saniñgina: Elia nu ambonğa prowa sulumba wam ñakmba kuaneka kile-tidiñgam tuku ta ye tane satinğamñgit. Elia nu buk prona le kuyar pasa nu tuku sakate tañamba nane afunğe nanğine nzali dubimba nu tumba ñayo silinaig. Kuyar pasa tañge ye Ndindo Katesek Taño tuku ame wam sakate? Ye piti sugo kili le nane ye talayumba kasuryamñgaig ñga saniñgina.

*Yesus nu kiño ande bukla ñak wakeina
(Mateus 17.14-21, Lukas 9.37-43)*

¹⁴ Yesus nane tabe mbolñge ndeka minnaig le taño mañgur sunğo pro nuñe dubiwanu taño afu ta kile-kogorka kusem pasa bitekñganu mbal nane ndoñ kualeyauka minnaig le kanğerkinaig.

¹⁵ Kile mañgurkinaig mbal ndek Yesus

kanğermba pirerek purka ñakmba pinder-pindermba kumba ka Yesus kaiyenaig le ¹⁶ nu nane kusnaniñgina: Tane ame wam tuku kualeyauka minig ñgina le ¹⁷ taño ande mañgur sinam tañge lafumba ndek sana: Tum Taño, yiñe kiño bukla ñayonu andenğe miñge tukule tuna tukunu ye nu tumba ne sota prowit. ¹⁸ Buklanğe nu biye timba bukñgate le bariñga miñge subal promba maketiñ gigermba ñgarosu parginj prote. Ye ne tuku dubinanu taño afu tenge pitaiwaig ñga saniñgit ta nane pitaiwe fuguwaig ñgina le ¹⁹ nu ndek nane saniñgina: Tane Kuate talade mbal. Ye ait giganmba tane ndoñ minamñgit? Tane ye piti seryade. Kiño ta tumba yalpe ñgina.

²⁰ Tañakina le nane kiño ta tumba Yesus tugum pronaig le bukla Yesus kanğermba pitik ndo kiño ta zulbarek serna le nu kilke mbolñge ndeka biri-bariñga miñge subal kutukina. ²¹ Tañana le Yesus nu mam nuñe kusnana: Nu ait giganmba agañ te ñak minna ñgina le nu sana: Nu kiño fudiñndo minna le agañ te nu tina. ²² Ait gudommba nu kiño balewam saka nu tumba pa mbolñge kule buto mbolñge bukñga tañate. Ne kumuñ kande sine sinasiñmba tursiñga ñgina le ²³ nu ndek lafumba sana: Ne ye kam kumuñ ñga kusnayate e? Ande nu Kuate tuku sanğri tomba tiñgate ta nu wam ñakmba kanğerkam kumuñ ñgina. ²⁴ Tañakina le kiño ta mam nuñe pitik ndo wika sana: Ye Kuate tuku sanğri tomba tiñget wam ta kumuñ kuga tukunu ne ye turya ñgina.

²⁵ Kile nane gudommba pinder-pindermba pro Yesus te-ñgamuwam bafunaig le nu kanğerka ndek bukla sawe lika sana: Ne miñge kilba tukulte tuku bukla yenğe ne sanet. Kiño te nduiye kusremba nu sinam mañ kine ndaka ñgina. ²⁶ Tañakina le bukla ta witimba kiño ta zulbarek ser ñayona sulumba nu kusrena le kiño kumanu sukmba minna le nane gudommba nu kanğermba nu kumat ñga saka minnaig ta ²⁷ Yesus nu ndek wainu biymba nu te-tina le nu tiñgina.

²⁸ Yesus nu nuñe dubiwanu taño ndoñ wande mbol promba nanğine ndo minmba nane nu kusnanaig: Ndañam sine bukla

pitaiwe fuguwig nginaig le ²⁹ Yesus nu lafumba nane saningina: Kuate yabanjam tuku manau ta ndo bukla pitaikam kumuņ. Ndin ande mine ndakate ngina.

*Yesus nu nuņe kumam tuku sanu arna
(Mateus 17.22-23; Lukas 9.43-45)*

³⁰ Kile Yesus nu nuņe dubiwanu tanjo ndon ma ta kusremba afunje nane katese ndaninguwaig nga Galilea ma tugu make kuerka kinaig. ³¹ Tanjamba nu nuņe dubiwanu tanjo 12 wam pagu pasa sanimbba sakina: Ande nu ye Ndindo Katesek Tanjo tumba kilke mbol mbal tuku wai mbolnje pilwa le baleyamngaig. Baleyuwaig le ye kumi sulumba mara kenju mbolnje ye manj tingamngit ngina. ³² Tanjakina ta nane pasa ta ismba tugunu katese ndanaig sulumba nu kusnawam tuku ta wamdus pitiningina.

*Tanjo ngamuknje ima nu sunjo minit
(Mateus 18.1-5; Lukas 9.46-48)*

³³⁻³⁴ Yesus nane Kaperneum kumba ka ndinje nuņe dubiwanu tanjo nane nanjine nanjine munju tulinga ima nane ngamuknje sunjo minam tuku ta saka minnaig. Ka Kaperneumnje wande ande ponja Yesus nu nane kusnaningina: Tane ame wam ndinje tanjine tanjine munju tulinga sakaig ngina le nane sanu fugumba maninok minnaig.

³⁵ Tanjanaig le Yesus nu minyoka tanjo 12 ta te yalpe nga saningina: Tane ngamuknje ima nu sunjo minam idusmba ndeta nu tane njakmba tuku kumnemnje minmba tane tuku piro tanjo minwa ngina. ³⁶ Tanjakina sulumba nu kinjo ande tumba nane ngamuknje te-timba bagailmba saningina: ³⁷ Ande nu ye tuku nga idusmba kinjo tenen aukmba wakeite ta nu ye mata wakeiyate. Ye wakeiyate ta Kuate ye kukulyina nu mata wakeite ngina.

*Ande nu ngueu kuga ta nu sine tuku gulab
(Lukas 9.49-50)*

³⁸ Kile Yohanus nu Yesus sana: Tum Tanjo, sine tanjo ande ne tuku nyu mbolnje bukla afu pitaikina le kanjermba nu peugen. Nu sine tuku kuasmbi kuga ngina le ³⁹ nu lafumba sana: Nu peu ndawap. Ande nu ye tuku nyumbi wam

ande kitek sangrinu kate ta nu pitik ndo ye tuku ngumnem pasa sake nda. ⁴⁰ Ande nu sine tuku ngueu tanjo mine ndakate ta nu sine tuku gulab. ⁴¹ Ye sinjka satinjamngit. Ande nu tane Kristus tuku tanjo nga kule tidonu tinguwa ta Kuate nu wam ta mata lafunu tambimngat ngina.

*Une tuku piti
(Mateus 18.6-9; Lukas 17.1-2)*

⁴² Yesus nu manj saningina: Kinjo ande tenen ye tuku son ngate le andenje didikate le nu ye ngumneyate ta tanjo ta ose. Nu kinjo ta didi ndakina le ambonga afunje wit firfiranu ndame sunjo tumba njinfok tur kusmba buknginaig le yu buto kina kande maye kande. Nu pa tam tuku mine ndakate kande.

⁴³ Ne tuku wai inum ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buknga. Ne wai ndindo njak Kuate tugumnje abo tugu kanjera ta maye. Ne wai armba njak mina le Kuateenje ne tumba buknguwa le ne ma njayo mbol kaye ta njayo. Ma njayo ta pa ugmba minmba minamngat. ⁴⁴ [Ma ta mbolnje kuin ngarosu nyumba minmba minamngaig. Pa ta ugmba minmba minamngat.]

⁴⁵ Ne tuku kupe inum ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buknga. Ne kupe ndindo njak Kuate tugumnje abo tugu kanjera ta maye. Ne kupe armba njak mina le Kuateenje ne tumba buknguwa le ma njayo mbol kaye ta njayo. ⁴⁶ [Ma ta mbolnje kuin ngarosu nyumba minmba minamngaig. Pa ta ugmba minmba minamngat.]

⁴⁷ Ne tuku am ande ne unekam tuku didikate ndeta ne am ta gomba buknga. Ne am ndindo njak Kuate kulatkate ma mbol kaye ta maye. Ne am armba njak mina le Kuateenje ne tumba buknguwa le ma njayo mbol kaye ta njayo. ⁴⁸ Ma ta mbolnje kuin ngarosu nyumba minmba minamngaig. Pa ta ugmba minmba minamngat.

⁴⁹ Nane aganjmor kilmba Kuate atraukam tuku sol tumba pisneningig tanjamba ndo Kuate nu pambi tanjo njakmba tuku ngamungal kule pisne tanjan ningamngat. ⁵⁰ Sol nu aganj mayenu ta kaglinu kugawa le sine ame aganjmbi manj wakeibe le kaglinu manj prowamngat? Kumunj kuga.

Tane kurauka sol kaglinu minit tanjan mine mayewap sulumba tanjine tanjine ngamunggal mukuk njan minap njina.

10

Tango pino munju purkik tuku pasa (Mateus 19.1-12)

¹ Yesus nu ma ta kusremba Yudea ma tugu mbol kina ka Yordan kule sim kina le nane gudommba man nu te-ngamunaig. Nu nuje manau dubimba wam paguniimba minna le ² Farisi tango afu nu tagowam tuku pro kusnanaig: Sine sinjine tukul manau dubimba ande nu piyo nuje pitaiwam kumu e nga kusnanaig le ³ nu ndek nane kusnaningina: Moses nu wam ta tuku ndanmba kuyarmba wam pagusingina e njina le ⁴ nane nu sanaig: Moses nu ande nu piyo nuje pitaiwam nga waje ande kuyarmba tuwa sulumba nu pitaiwam kumu nga sakina njinaig.

⁵ Tanjakinaig le Yesus nu nane saningina: Tane wamdus karen nu jak. Ta tuku Moses nu pasa ta kuyarna. ⁶ Abo abo Kuate nu aganj ndende kile-mayokkina ta nu tango pino ngarusu kise kise wakeikina. ⁷ Ta tuku tango nu ina mam nuje kusreka piyo nuje ndon munju kile-denja minwaik. ⁸ Nale ngarusu ndindo mayok kangaik. Kuyar pasa nu tanjakate. Nale armba mine ndakik. Nale aganj ndindo tanjan minik. ⁹ Kuate nu aganj kilmba ulendinikit ta tanjonje nale pur ndanikuwa nga saningina.

¹⁰ Yesus nu ka wande mbolnje minna le nuje dubiwanu tango wam ta tuku nu kusnanaig le ¹¹ nu ndek saningina: Ande nu piyo nuje pitaimba pino kise tate ta nu pino kuayarmba unekate. ¹² Pino ande tango nuje pitaimba tango kise tate ta nu tango kuayarmba unekate njina.

Yesus nu kiyo kame nyaro ningina (Mateus 19.13-15; Lukas 18.15-17)

¹³ Nane afu kiyo fonfon kilmba Yesusnje wai nane mbol patikuwa nga pronaig le nuje dubiwanu tango tanje nane saninge lika kile-luka minnaig. ¹⁴ Tanjanaig le Yesus nu wam ta kanjermba palsejna le saningina: Kiyo kame peu ndaningap. Nane ye tugum te prowaig. Kiyo kame nane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

¹⁵ Ye sinja satinjamngit. Nane afu kiyo kame tenen mine ndakuwaig ta nane Kuate kulatkate ma mbol kine nda njina.

¹⁶ Tanjakina sulumba nu kiyo kame kilmba bagailniimba wai nane mbol patika nane nyaro ningina.

Tango ande aganj ndende gudommba jak (Mateus 19.16-30; Lukas 18.18-30)

¹⁷ Yesus nu kambim saka ndin prowam bafuna le tango ande pinderka pro nu tugumnje dagol tidronja kusnana: Tum Tango mayenu, ye ndanji sulumba abo tugu tumba minmba minamngit njina le ¹⁸ nu ndek sana: Ndanam ye mayenu nga sakate. Kuate nu ndo mayenu minit. ¹⁹ Kuate tuku tukul kame ta ne kila. Tango bale ndawa. Pino kuayar ndawa. Aganj ande kuayar ndawa. Yabri pasambi ande ndale ndaka. Aganj ande yabuka te ndaka. Ina mam naje tuku nyu kurauka minje kum-nemnje mina. Tukul kame ta ne kila njina le ²⁰ tango ta ndek nu sana: Tum Tango, ye kiyo ndo minen sulumba tukul jakmba ta dubika kile minet njina.

²¹ Kile Yesus nu tango ta kanjer timba nu tuku kume purmba sana: Wam ndindo ndo ne kumu ndate. Ne ka naje aganj ndende piyaninmba ndametin kilmba sanzal mbal ninga sulumba ye dubiya. Ne tanjawa ta samba mbolnje ne aganj ndende magenu jak minamngat njina le ²² nu pasa ta ismba nu aganj ndende sunjomba jak tukunu nu wamdus piti tumba ainel pasi kume ngurngurka kina.

²³ Nu kina le Yesus nu mbilka nuje dubiwanu tango saningina: Aganj ndende sunjomba jak mbal nane Kuate tuku gageu mayok kambim tuku minde bada sunjo njina le ²⁴ nuje dubiwanu tango nane pasa ta ismba pirerek purkinaig le nu man lato saningina: Kiyo kame, Kuate tuku gageu mayok kambim tuku manau ta minde bada sunjo. ²⁵ Aganjmor sunjo kamel nu nil burok silinu tuku ta minde bada sunjo kuga. Tango nu aganj ndende sunjomba jak ta ngumneninmba Kuate tuku gageu mayok kambim tuku ta sinja minde bada sunjo njaya njina.

²⁶ Tanjakina le nane piriri njayomba sanaig: Yoi. Tanjamba ndeta ndanjanmba sine

afu abo minam tuku ndin te-silikamngig nginaig le ²⁷ nu nane kanjerka saningina: Tango nane wam te ke fugude ta Kuate nu kumuŋ. Nu wam ŋakmba kam kumuŋ ngina.

²⁸ Kile Petrus nu Yesus sana: Ai te. Sine ne tuku ŋga singine agan ndende ŋakmba kusreka ne dubineg ngina le ²⁹ nu ndek sakina: Ye sinka satingamngit. Ima nu pasa mayenu idusmba ye tuku ŋga nuŋe wande, tira kat nuŋe, kulim kat nuŋe, ina mam kat nuŋe, kutu kat nuŋe, nuŋe kilke agan kame taŋaŋ kusrekate ta ³⁰ nu kilke te mbolŋge minit sulumba nu wande, tira kame, kulim kame, ina, kutu kame, kilke ta ŋakmba kitek gudommba kilamngat. Taŋawa le afuŋge nu ye tuku tango ŋga piti seramngaiŋ. Ngumnenga nu kilke kitek mbolŋge abo tugu ŋak minmba minamngat. ³¹ Ata. Afu kile tumailamngge minig ta nane ngumnem kanŋaiŋ. Afu ngumnemngge minig ta nane tumailam kanŋaiŋ ngina.

*Yesus nuŋe kumam tuku sanu keŋna
(Mateus 20.17-19; Lukas 18.31-34)*

³² Yesus nane ndin dubimba Yerusalem kumbaŋge nu pitik Yerusalem kambim ŋga ambonŋina. Taŋana le nuŋe dubinaig mbal nane ganiŋina le wamdus te-sulunaig le afu nu ngumnem dubinaig mbal nane kurukuruka minnaig.

Kile Yesus nu nane 12 ndo kilmba kileyamokka nu mbolŋge maŋau prowamngat ta te-mayokmba saningina: ³³ Tane isap. Sine mbumba Yerusalem kanŋig. Ka ambenge ande nu ye Ndindo Katesek Tango tumba pris gabat kusem pasa bitekŋganu mbal tuku wai mbolŋge pilwa le nane ye te-tiyumba kumwa ŋga saka kasomok mbal tuku wai mbolŋge palmbimngaiŋ. ³⁴ Pilwaiŋ le nane ye maim maim te-sumba ŋguspeyumba ŋgusyuwaiŋ sulumba ye baleyamngaiŋ. Ye kumi sulumba mara keŋnu mbolŋge maŋ abonŋa tingamngit ngina.

*Yakobus le Yohanus nale sugo minam tuku sakinaik
(Mateus 20.20-28)*

³⁵ Sebedeus tuku kiŋo armba Yakobus le Yohanus nale Yesus tugum promba sanaik: Tum Tango, sile wam ande ne ka ŋga

idusmba minek nginaik le ³⁶ nu ndek nale kusnanikina: Ye ame wam tale mbolŋge ki ngina le ³⁷ nale nu sanaik: Sile ma sika le ne naŋe kilŋa sanŋri ŋak mayok kaye le ande ne tuku ndinamngge ande ŋaiŋamngge minyokupe nginaik.

³⁸ Taŋakinaik le nu ndek nale sanikina: Tale agan yabaŋkade ta tugunu tale gilai. Ye kule kaglinu nyamngit ta tale mata kule kaglinu ta nyam kumuŋ e? Ko ye kule silikamngit ta tale mata kule ta silikam kumuŋ e ngina le ³⁹ nale sakinaik: Au. Sile kumuŋ nginaik. Taŋakinaik le Yesus nu nale sanikina: Son. Ye kule kaglinu nyamngit ta tale mata nyamngaiŋ. Ye kule silikamngit ta tale mata silikamngaiŋ ta ⁴⁰ ye tuku ndinamngge ko ŋaiŋamngge afu taŋamba kileminyokam tuku ta ye miro kuga. Kuate nu tango afu madiniŋina nane ndo ma ta mbolŋge minyokamngaiŋ ŋga sanikina.

⁴¹ Nuŋe dubiwanu tango 10 wam ta isnaig sulumba Yakobus le Yohanus tuku palseŋningina le ⁴² Yesus nu nane te yalpe ŋga saningina: Kasomok mbal tuku gabat kame nane miŋge karenŋ ŋaigo ŋak minig ta tane kila. Gabat afu nane kumnemngge minig ta nane mata tango pino nane kukul te-niŋmba matuk kinig. ⁴³ Tane maŋau ta ke ndakap. Tane ŋgamukŋge ima sunŋo minam idusmba kande nu tane ŋakmba tuku piro tango minwa. ⁴⁴ Tane ŋgamukŋge ima kulat tango minam idusmba kande nu tane ŋakmba tuku piro agan taŋaŋ minwa. ⁴⁵ Ye Ndindo Katesek Tango ye mata tango pino ye sinzaŋyuwaiŋ ŋga pro ndawen. Ye nane sinzaŋniŋmba yiŋe ŋgarosu kumam tuku pilmba nane gudommba muskil kiletidinge niŋgam tuku prowen ngina.

*Yesus nu tango am tukulok wakeina
(Mateus 20.29-34; Lukas 18.35-43)*

⁴⁶ Yesus nuŋe dubiwanu tango afu gudommba ndon Yeriko promba tumbran ta kusrewam bafunaig le Timeus kiŋo nuŋe Bartimeus* nu am tukulok ndin makembiŋge agan yabaŋka minna.

⁴⁷ Nasaretnu tango Yesus ilna ta afuŋge nu sanaig le ismba nu ndek wi kuenka sakina: Yesus, David tuku mbuŋ sunŋo, ne ye sinanu turya ngina. ⁴⁸ Nu taŋamba wikina

* 10:46: Bar pasa ta tugunu Kiŋo

le nane afu gudommba nu maninkuwa nga sawe likinaig ta nu maŋ lato wika sana: David tuku mbuŋ sunŋo, ne ye sinanu turya ngina.

⁴⁹ Wika minna le Yesus nu tinŋa saningina: Nu sawap le ye tugum te ilwa ngina le nane am tukulok ta sanaig: Ariya. Kile tinŋa kaye. Nu ne wikate nginaig le ⁵⁰ nu pastinŋa kuminŋ kaikanu ta gagulmba bukŋga Yesus tugum kina le ⁵¹ nu ndek sana: Ye ame wam ne mbolŋge ki nga iduste ngina le taŋgo am tukulok nu sana: Tum Taŋgo, ye mambilam tuku sunŋomba iduset ngina le ⁵² nu ndek am tukulok ta sana: Ne kaye. Ne ye tuku sanŋri tomba tinŋate tukunu ne mayekat ngina. Taŋaka sana le pitik ndo nu am maraŋga purfena le Yesus dubimba kina.

11

Yesus nu gabat sunŋo taŋaŋ Yerusalem kina

(Mateus 21.1-11; Lukas 19.28-40; Yohanus 12.12-19)

¹ Yesus nane kumba ka Yerusalem patunaig sulumba Betfasi le Betani tumbraŋ Olif tabe patumba Yesus nu nuŋe dubiwanu taŋgo armba sanikina: ² Tale tumbraŋ si kumba bitekŋga doŋki fat ande panaig le tinŋ minit afunŋe muskilnu mbolŋge minyo ndakinaig ta tale kaŋgeramŋgaik. Kaŋgermba muli kuklimba tumba ye tugum te prowap. ³ Ande nu tale ndaŋam taŋawik nga kusnatikuwa kande tale nu sawap: Sunŋo nu doŋki te piro ŋak. Piro kugawa le sile pitik ndo tumba luka te prowamkik nga sawap ngina.

⁴ Taŋaka nu nale kukulnikina le nale kinaik ka doŋki fat wande malaŋga tugumŋge panaig le ndinŋge tinŋ minna le kaŋgermaik. Nale muli kuklimba minnaik le ⁵ afu tugum taŋge nale kusnanikinaig: Tale ndaŋam doŋki fat ta muli kukliwik nginaig le ⁶ Yesus nale wam pagukina taŋamba saninginaig le nane ndek sakinaig: Ta maye tumba kape nginaig.

⁷ Nale doŋki fat ta tumba Yesus tugum promba nakile tawi afu kilmba doŋki muskil mbolŋge farnaik le Yesus nu poŋga minyokina. ⁸ Taŋana le nane gudommba nanŋine kuminŋ kilmba ndinŋge farninŋmba

afu ail wainu waŋe magenu ŋak duŋenŋe kugerkinaig tuku ta kilmba pro ndinŋge farninŋge likinaig. ⁹ Taŋamba nane afu Yesus tuku tumailamŋge afu ngumnemŋge nane kumbaŋge wikaraumba sakinaig:

Sine Kuate tuku nyu te-dunŋube o.

Taŋgo te Sunŋo tuku nyu mbolŋge prote.

Nu Sunŋonge nyaro tuwa o.

¹⁰ Nu sinŋine mbuŋ David tuku ma mbolŋge nuŋe gageu kulatkamŋgat.

Sine Kuate tuku nyu te-dunŋube o nginaig.

Mune 118.26

¹¹ Yesus nu taŋamba Yerusalem prona sulumba nu kusem wande sunŋo sinam kumba taŋge nu mbilmbilka agaŋ ndende ŋakmba kaŋgerkina. Taŋamba ki butunŋina le nu taŋgo 12 ta kilmba luka Betani kinaig.

Yesus nu ail ande taprana

(Mateus 21.18-19)

¹² Mafena le nane Betani kusremba kinaig ka ndinŋge Yesus nu gubana. ¹³ Nu maskenŋge fik ail ande kaŋgerna ta waŋenu gudommba ŋak le nu alonu mambilam kina ta alowam tuku ait kuga tukunu waŋenu ndo kaŋgerkina. ¹⁴ Taŋamba nu ndek fik ail ta sana: Ne maŋ alowe nda. Afu ne tuku alonu maŋ nye nda ngina. Taŋakina ta nu dubiwanu taŋgo mata pasa ta isnaig.

Yesus nu Yerusalem kusem wande wakeina

(Mateus 21.12-17; Lukas 19.45-48; Yohanus 2.13-22)

¹⁵ Kile nane Yerusalem pronaig sulumba Yesus nu kusem wande sunŋo sinam kumba ka kawaŋ taŋge afu agaŋ ndende piya ninŋinaig afu piyaninŋmba kilnaig ta nane ŋakmba kogronŋka pitaikina. Taŋamba nu ndametiŋ munŋu walka minnaig mbal nane tuku mbain kilmba kile-panka umaŋ kurinum piyawam tuku patikinaig mbal tuku minyo mbili mata kile-pankina sulumba ¹⁶ nane agaŋ kilmba kusem wande sinam sinam ndin taŋaŋ dubimba kinaig ta peuningina sulumba ¹⁷ nu nane wam paguka saningina: Kuyar pasa nu teŋenmba sakate: Ye tuku wande ta kilke mbol mbal ŋakmba ye mbarinŋyam tuku wande ngate. Tane wande te mbilmba kuayar taŋgo tuku wande taŋaŋ pilig ngina.

¹⁸ Taŋgo pino ŋakmba nu tuku tum pasa tuku pirerek purka saka minnaig le pris

gabat mbal kusem pasa biteknanganu mbal nane Yesus nu wam kina ta ismba nu tuku kuru-kuruka nu balewam tuku ndin soti-naig.

¹⁹ Furirna le Yesus nane tumberaŋ sunjo ta kusremba kinaig.

*Yesus nu yabanam tuku tumningina
(Mateus 21.20-22)*

²⁰ Mafena le maratukuk nane luka kumba fik ail ta liwam bafumba kanternaig ta kareŋga sumbailnu turmba kumna.

²¹ Kile Petrus nu Yesus pasa sakina ta idusmba nu sana: Tum Tango, ai si. Kubele ail taprana si kummba kareŋgina ŋgina le ²² nu ndek nane saniŋgina: Tane Kuate tuku sanjri tomba tinjap. ²³ Ye tane satinjet. Ande nu Kuate yabanmba wamduŋ tero ndaka wam ta sinjka mayok kanjat ŋga idusmba nu tabe si samba ne goka tinja yu buto sinam kaye ŋga sawa ta nu tanawamŋgat. ²⁴ Ta tuku ye satinjet. Ne Kuate yabanmba ye sinjka wam ta tamngit ŋga idusa ta ne tamngat. ²⁵ Ne Kuate yabanmba minit ta ande ne mbolŋge mbarte ta ne gilaingana. Ne tanawa ta ne tuku Mam samba mbolŋge minit nu mata ne tuku mbar sauka gilaingamngat. ²⁶ [Ne ande tuku mbar gilai ndannga ta ne tuku Mam samba mbolŋge minit nu ne tuku mbar mata gilaingana nda ŋgina.]

Imanŋe Yesus kukulna ŋga nane nu kusnanaig

(Mateus 21.23-27; Lukas 20.1-8)

²⁷ Nane maŋ mbumba Yerusalem kinaig sulumba Yesus nu kusem wande sinamŋge kine promba minna le pris gabat kame kusem pasa biteknanganu afu Israel mage mage nane ŋakmba pro nu kusnanaig: ²⁸ Imanŋe ne kukulnina le ne wam kame te ke likate? Imanŋe ne sanjri tinmba kukulnina ŋga kusnanaig le ²⁹ nu ndek saniŋgina: Ye mata tane wam ande kusnatingi le lafuwap ta imanŋe wam kame te kam tuku kukulyina ta ye tane kila satinjamngit. ³⁰ Imanŋe kule pisne piro Yohanus tuna? Kuatenŋe e ko tanjonŋe ta tane ye sayap ŋgina.

³¹ Tanjakina le nane ka kasomŋge nanjine nanjine muŋgu kusnanga sakinaig: Sine ndanmba sabe. Sine Kuatenŋe ŋga sabe ta

ndanjam tane Yohanus tuku son nda ŋginaig ŋgamngat. ³² Ko sine tanjonŋe ŋgube ta mata kumuŋ kuga ŋginaig.

Tango ŋakmba Yohanus nu sinjka Kuate tuku tuan tango ande ŋga saka minnaig le gabat mbal nane tango pino tuku kuru-kurukinaig. ³³ Ta tuku nane Yesus sanaig: Iyo sine gilai ŋginaig le Yesus nu ndek nane saniŋgina: Ata. Ye mata imanŋe sayina le wam kame ke liket te satinŋe nda ŋgina.

12

*Piro tango ŋaigonu tuku yaba pasa
(Mateus 21.33-46; Lukas 20.9-19)*

¹ Yesus nu yaba pasambi wam afu saniŋgina sulumba sakina: Tango ande nu grep piro ŋguka fondembi kormba nu grep firfirmba kulenu kilam tuku ŋguruŋ wakeina sulumba piro kulatkam tuku wande kuenu o mbolok pilna. Piro ŋakmba denpurmba nu piro mbal kilmba patika nu tinja kilke kise mbol kina.

² Ait kumuŋgina le piro ta tuku alonu afu kilam tuku nu tango ande kukulna le piro mbal tugum kina. ³ Ka prona le nane nu biye timba paninŋa pitainaig le nu ake luka kina. ⁴ Tanjana le piro miro tango nu maŋ tango ande kukulna le nane nu gabat mbolŋge kat buromba ŋayo silinaig. ⁵ Nu maŋ tango inum kukulna le nane nu tumba balenaig. Tanjamba tanjamba nu nane gudommba kukulninge likina le nane afu pani farmba afu bale farnaig.

⁶ Kile tango ndindo ndo piro miro tango ndoŋ minna. Tango ta nuŋe kiŋo. Nu kiŋo ta tuku kume purmba minna. Ngumne tukulmba nu kiŋo ta kukulna sulumba sakina: Nane nu kanjermba ye tuku kiŋo ŋga mapewamngaiŋ ŋga kukulna le kina. ⁷ Nu kumba piro mbal tugum prona le kanjermba sakinaig: Tango ilit si nu mam nuŋe tuku agaŋ ndende kilam tuku nyu ŋak. Sine nu balebe sulumba piro te sinjine tube ŋginaig. ⁸ Tanjaka nane nu biye timba balenaig sulumba mindesiŋ tumba bukŋginaig le kilim kina.

⁹ Tane ndanmba idusde. Grep piro miro tango nu ndanjamngat? Nu pro piro mbal ta bale farmba piro kulatkam tuku kuasmbi

kise patikamngat. ¹⁰ Kuyar pasa ande te tane bur ndakade e?

Ndame sungo ande wande pilig mbal gisleknu nga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame njakmba nu mbolnje sangri tinjgade.

¹¹ Sungo nunje wam ta kina le sine kanjermba pirerek purka gare toreg ngina. *Mune 118.22*

¹² Gabat mbal nane yaba pasa ta ismba Yesus nu nane tuku sakina ta katesemba nu biye tiwam tuku ta nane tango pino tuku kuru-kuruka nu kusremba kinaig.

Takis pankam tuku nane Yesus kusnanaig

(Mateus 22.15-22; Lukas 20.20-26)

¹³ Kile gabat kamejge Farisi tango Herodus dubiwanu tango afu kukulninginaig le Yesus tagowaig le nu pasa ande mbarwa le nu biye tiwam tuku kinaig. ¹⁴ Nane pro nu sanaig: Tum Tango, ne tango tugusek ta sine kila. Ne ande tuku kiko ndanate. Ne tango nyu njak tuku kuru kuru ndakate. Ne tango njakmba Kuate tuku manau dubikam tuku tumsingit. Ne sine sasinga. Sine Zu mbal singine tukul manau dubimba Rom tuku gabat Sesar takis tambim kumuñ e? Sine takis patikube e ko mbulbe nga sanaig le ¹⁵ Yesus nu nane tuku yabri pasa katesemba saningina: Ndanam tane ye tagoyade? Ndametin ande tumba pro ye tumyap le kanjeri ngina. ¹⁶ Tanjakina le nane ndametinj ande tumba nu tumnaig le nu ndek kusnaningina: Ndametin te mbolnje ima tuku kanu. Ima tuku nyu minit nga kusnaningina le nane lafumba sakinaig: Sesar tuku nginaig. ¹⁷ Tanjakinaig le Yesus nu ndek tejenmba saningina: Ata. Tane gabat sungo Sesar kumnemnje minig. Nu tambim tuku aganj sakate ta nu tape. Kuate aganj tambim tuku sakate ta Kuate tape ngina le nane pasa ta ismba pirerek purkinaig.

Kummba manj abongam tuku pasa
(Mateus 22.23-33; Lukas 20.27-40)

¹⁸ Kile Sadusi tango afu Yesus tugum pronai. Sadusi mbal nane tango kummba manj tinje nda nga idusmba minig tuku. Nane pro Yesus kusnanaig: ¹⁹ Tum Tango, Mosesnje tejenmba kuyarna: Tango ande

kummba pino kuembol kinjo kugatok kusrewa le maib nunenje pino ta tumba aba nunje tuku kinjo te-pilwa nga kuyarna.

²⁰ Ariya. Mambo kat nunje ndon nane 7 minnaig. Aba nanjine pino ande tina sulumba minna ma ma kinjo kugatok kumna.

²¹ Kumna le maib nunje nu dubiknu pino ta tina. Nu tumba minna ma ma nu mata kinjo kugatok kumna le maib nunje kejnua mata tanjana.

²² Tanjamba tanjamba nane 7 pino ndui ta ndo tumba kinjo kugatok kume farnaig. Ngumnenga pino kuembol nu mata kumna. ²³ Ata. Ne kumanu mbal tinjamngaig nga sakate ta tango 7 ngamuknje nu ima tuku pino minamngat e? Tango 7 ta pino ndui ta ndo tinaig nginaig.

²⁴ Tanjakinaig le nu nane saningina: Tane Kuate tuku kuyar pasa nu tuku sangri tane wamdus pulu ndatingit. Ta tuku tane wamdus mbarde. ²⁵ Nane kumanu mbal abonga tinja Kuate tuku enjel suk minamngaig. Nane munju kile nda. ²⁶ Kumanu mbal manj tinje nda nga idusmba sakade ta Moses tuku wam kube mbolnje ail fudinndo pa bulu njak wam ta tuku tane bur ndakade e? Kuate nu Moses tejenmba sana: Ye Abraham Isak Yakob ye nane tuku Mbara Sunjo minet ngina. ²⁷ Abraham nane kume likinaig ta nduiye ngisikinaig kande Kuate ye nane tuku Mbara nga Moses sa ndana kande. Nu abo njak minig mbal tuku Mbara. Ta tuku tane kumanu mbal kummba manj tinje nda nga sakade ta tane sinjka wamdus mbarde.

Tukul pasa sangrinu

(Mateus 22.34-40; Lukas 10.25-28)

²⁸ Nane Yesus ndon kualeyauka minnaig le kusem pasa biteknganu tango ande pro nu nane tuku pasa lafu mayete nga nu mata Yesus kusnana: Tukul ndan tukul njakmba lininganu minit ngina le ²⁹ nu ndek sakina: Tukul nu mbolnje minit ta tejenmba sakate. Israel mbal tane ise mayewap. Singine Kuate nu Mbara Ndindo. Ande mine ndakate. ³⁰ Tanjine Sunjo Kuate tane nu tuku kume purmba tanjine ngamungal abo guwa wamdus sangri ta njakmba nu tape nga sakate.

³¹ Tukul ande nu dubiknu tejenmba sakate. Tane tanjine ngarosu tuku kume

purde tanjamba ndo tane tugumŋe minig mbal tuku kume purap ŋgate. Tukul pasa armba ta tukul pasa ŋakmba lininganu minik ŋgina.

³² Tanjakina le kusem pasa bitekŋganu tanjo nu Yesus sana: Tum Tanjo, ne kumumbi sakate. Kuate ndo Mbara. Ande mine ndakate. ³³ Ima nu Kuate tuku kume purmba nuŋe ŋgamuŋgal wamdus sanjri ta ŋakmba nu tuwit sulumba nuŋe ŋgarosu tuku kume purte tanjamba ndo nuŋe tugumŋe minig mbal tuku kume purwa ta nu manjau mayete. Manjau ar tanje aganjmor kilmba bale farmba atraukade manjau ta liningit ŋgina.

³⁴ Tanjakina le Yesus nu tanjo te wamdus te-mayemba pasa kumumbi lafuwat ŋga nu sana: Ne Kuate tuku gageu inum mayok kambim bafute ŋgina. Tanjakina le nane Yesus kusnawam tuku kuru-kuruka man kusna ndanaig.

*Yesus nu Kristus tuku nane kusnaniŋgina
(Mateus 22.41-46; Lukas 20.41-44)*

³⁵ Yesus nu kusem wande sunjo sinamŋe wam paguka nane saniŋgina: Ndanjam kusem pasa bitekŋganu mbal nane Kuatenje madina tanjo Kristus nu David tuku mbuŋ ŋga sakade? ³⁶ Tukul Guwanje David wamdus tuna le nu tejenmba sakina: Sunjo Kuatenje ye tuku Sunjo sana: Ne ye tuku ndinam kumam tenje sanjri ŋak minyok mina le ma ma yenje ne tuku ŋgueu mbal kilmba kile-ibenka ne tuku kupe kumnemŋe patikamŋgit ŋgina. *Mune 110.1*

³⁷ David nu tanjamba kuyarmba Kristus nu ye tuku Sunjo ŋgina. Ata. Nu David tuku mbuŋ ndo e ko nu David tuku Sunjo ŋgina.

*Israel gabat kame tuku manjau
(Mateus 23.1-36; Lukas 20.45-47)*

Manjur sunjo ta nane Yesus tuku pasa isam tuku nzaliniŋgina le ³⁸ nu wam afu tumniŋmba saniŋgina: Kusem pasa bitekŋganu mbal tuku manjau rironkap. Nane tawi kugennu silika likam nzaliniŋgit. Nane maket mbolŋge lika tanjo nane sugo ŋga kaiyeniŋguwaig ŋga kilba pilig. ³⁹ Kusem wandekŋge pagumba nye sunjo mbolŋge nane mbili tumailamŋe minyokam nzaliniŋgit. ⁴⁰ Nane pino

kuembol kame tuku aganj ndende didika kile-suluwe niŋgig. Nane nanjine manjau ŋayonu ta yabukam tuku tanjo am mbolŋge Kuate yaban kuende. Ta tuku nane pa lato tamŋgaig ŋgina.

*Pino kuembol ande nuŋe ndametiŋ Kuate tuna
(Lukas 21.1-4)*

⁴¹ Yesus nu kusem wande sinamŋe ndametiŋ patikam tuku ma ta tumail tumba minyoka nane ndametiŋ pankinaig le kanjerka minna. Nane aganj ndende sunjomba ŋak mbal ndametiŋ sugokanu pankinaig le ⁴² kile pino kuembol ande aganj ndende kugatok promba nuŋe toea armba ndo kilmba pro patikina le ⁴³ Yesus ndek nuŋe dubiwanu tanjo wikina sulumba saniŋgina: Ye sinjka satinjet. Pino kuembol te aganj ndende kugatok ta nu ndametiŋ fudiŋdo patikat ta nane afu pankaig ta liningat. ⁴⁴ Ta ndanam? Nane ndametiŋ gudommba ŋak ta afu ndo patikaig ta pino kuembol te nu aganj ndende kugatok nuŋe ndametiŋ ŋakmba panke suluwat. Nu nyamagan pijawam tuku ande mata mine ndakate ŋgina.

13

*Yesus nu kusem wande ŋayonjam tuku sakina
(Mateus 24.1-2; Lukas 21.5-6)*

¹ Yesus nu mayok ka kusem wande sunjo ta kusrewam bafuna le nuŋe dubiwanu tanjo andenje nu sana: Tum Tanjo, ai te. Kusem wande te tuku wande kame magenu ndo. Nane ndame magenumbi patike likinaig ŋgina le ² nu ndek sana: Ne wande sugo ŋakmba kanjerkate te ŋgumneŋga ndame ŋakmba muŋgu sailka mine nda. Afunje sambriniŋguwaig le ŋakmba kutusewamŋgaig ŋgina.

*Kilke tugu kugawam tuku pasa
(Mateus 24.3-44; Lukas 21.7-36)*

³ Nane kumba ka Olif tabe mbol promba Yesus nu kusem wande tumail tumba minyok minna le Petrus Yakobus Yohanus Andreus nanenje ndo promba Yesus kusnanaig: ⁴ Ne kusem wande ŋayonjamŋgat ŋga sasiŋgat ta ginu mara prowamŋgat. Sine ame aganj kanjermba ait ta buk

patukate nga idusmba katesewamngig nginaig le ⁵ nu pasa tugu pilmba nane wam paguningina: Tane rironj mayewap. Afu pro tane yabritinjbeigaig. ⁶ Nane afu ye tuku nyu tumba ye Kuatenge madiyina tanjo nga gudommba didikuwaig le ndenunggaig. ⁷ Tane kame sugo maskenenge mayok kuwaig le pasa ismba ko tanjine tugumnge kame zigna ande ismba tane wamdus fulil ndakap. Wam kame ta sinja prove likamngaig ta kugawam tuku ait kile.

⁸ Kilke ande tinja kilke kise ndonj kame buwamngaik. Gabat ande nuje gageu kilmba gabat kise tuku gageu ndonj kame buwamngaig. Ma yimyam mbolnge mumni guba prove likamngaig. Piti kame ta pino kutu te-palmbim tuku ngaro rar tate tananj prowamngaig.

⁹ Tane tanjine rironj mayewap. Afunje tane kilmba pasa mbolnge kile-tidinguwaig le afu nanjine kusem wandeknge tane pani faramngaig. Afu tane kilmba ka gabat sugo sugo nyu sugo njak mbal tugumnge kile-tidinguwaig le tane ye tuku nga pasa mayenu saningap le nane ye tuku nyu isamngaig. ¹⁰ Pasa mayenu kilke tugu njakmba mbolnge kukliwap le ndo kugawam tuku ait prowamngat.

¹¹ Nane tanjamba tane kilmba pasa mbolnge patika mbal sugo wai mbolnge patikuwaig le wamdus fulilka ndanjmba sakube o nga wamdus te-sulu ndawap. Pasa te-tiwam tuku ait mbolnge tane tuku wamdus sinamnge pasa afu mayok kanngaig ta ndo sakap. Tukul Guwa nu wamdus tinjuwa le pasa sakamngaig. Tanjine wamdusmbi kuga.

¹² Ait ta mbolnge ande nuje tira nuje kasurmba kumam tuku ngueu mbal tuku wai mbolnge palmbimngat. Tanjo nu nuje kinjo mbolnge mata tanjawamngat. Kinjo kame nane ina mam kat nanjine kumwaig nga nane pasa mbolnge patikamngaig. ¹³ Tane ye tuku tanjo tukunu nane njakmba tane kasurtingamngaig. Ande nu ye kusre ndayumba minmba ma ma kumwa ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tambimngat.

¹⁴ Ngumnennga ande nu njule parak tukul ma mbolnge mayok ka tukul kuerka katur tambimngat. (Tane pasa te burkade

mbal tane wamdus pulutinguwa). Wam ta mayok kuwa le kanjermba kame sunjo prote nga Yudea mbal nane kua ka tabe ponjuwaig. ¹⁵ Ande nu wande kawanenge minmba kande nu pitik kua kumba wandeknge aganj kilam idus ndawa. ¹⁶ Ande nu piro mbolnge minmba kande luka nuje tawi tam idus ndawa.

¹⁷ Ait ta mbolnge pino fungulok pino kinjo dabro amo nyanu njak ose. Nane piti sunjo kanjeramngaig. ¹⁸ Tane Kuate yabanap le murke ait mbolnge manjau ta pro ndawa. ¹⁹ Ait ta mbolnge piti sunjo pasa njak prowamngat. Kuate nu aganj ndende njakmba kile-mayokkina ait mbolnge ka kile ait te mbolnge mata piti afu tananj kanjer ndakeg. Ngumnennga mata piti tananj ande prove nda. ²⁰ Kuate nu nuje kilam tuku madiningina mbal idusnjmba piti ait kuen ta kuerkina le ait fagnu ndo piti prowamngat. Nda kuerkina kande ait ta prowa le tanjo njakmba ngisike sulude kande.

²¹ Ande nu tane satinjmba kanjera Kristus Kuatenge madina tanjo minit te ko nu minit si nguwa kande nu tuku pasa ise ndakap. ²² Yabri tanjo prowaig sulumba afu ye Kristus ngumba afu ye Kuate tuku tuan tanjo ngamngaig. Nane Kuatenge madiningina mbal yabrininjmba didikube nga nane wam kitek sanjrinu ke likamngaig. ²³ Tane mambilmba rironjka minap. Wam kame ta prowamngaig. Ta tuku ye tane wam pagutinjet.

²⁴ Sina manzer ait sunjo ta kugawa le ki mukumba dabunungat. Tambun mata bulunge nda. ²⁵ Samba tuku sanjri njakmba pirpurka buru-burukuwaig le mbai njakmba samba mbolnge guroromba ndeke lika minamngaig. ²⁶ Wam kame ta mayok kuwaig le ye Ndindo Katesek Tanjo ye sanjri sunjo kilnja njak gau sinamnge prowi le nane ye kanjeryamngaig. ²⁷ Ye ndeka enjel kame kukulningi le kilke tugu njakmba mbolnge Kuate nuje madiningina mbal kile-mangurkamngaig.

²⁸ Tane fik ail kanjerap. Tane kuzrunu kitek promba nzude le kanjerka katesemba sakade: Ki ait patukate ngade. ²⁹ Tanjamba ndo wam kame sakit te

prowaig le kanjerka ye prowam tuku ait patukate ta kila palmbimngaig. ³⁰ Ye sinjka satinjamngit. Ait te mbolnje minig mbal kume ndakuwaig le wam kame njakmba ta prowamngaig. ³¹ Kilke tugu samba tugu ngisikamngaig. Ye tuku pasa ande ngisike nda. Minmba minamngat.

³² Ginu mara ki kanum ndan ta ande nu kila mine ndakate. Samba mbolnje enel mata nane gilai. Ye Kuate tuku Kiŋo ye mata gilai. Mam nu ndo kila minit. ³³ Ait ta ginu mayok kanjat ta tane gilai tukunu tane rironjka mambilmba minap. ³⁴ Wam ta yaba pasa te suk. Tanjo sunjo ande ma ande kambim nga nuje piro mbal piro walmba ande wande kulatkam tuku pilmba sate: Ye mambilmba tairnga mina ngate. ³⁵ Wande miro tanjo ginu mara prowamngat ta tane gilai. Furiram e ko furir ngamu e ko teg kaglinu ulwa le ko maratukuk ta tane gilai tukunu mambilmba tairnga minap. ³⁶ Tane idus ndamba minap le nu pitik ndo pro kanjerkikat. ³⁷ Ye tane satinjet pasa te tanjamba ndo nane njakmba saninjet. Tane mambilmba minap ngina.

14

Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig
(*Mateus 26.1-5; Lukas 22.1-2; Yohanus 11.45-53*)

¹ Pagumba nye sunjo Pasowa bret yis kugatok nyam tuku ki ait armba minnaig le pris gabat mbal kusem pasa biteknjanu mbal ndonj kuirkuirka Yesus biye timba balewam tuku ndin sotinaig sulumba ² sakinaig: Sine pagumba nye tuku manjur sunjo sinamnge nu biye tibe ta njayo. Kame zigna sunjo mayok kakat nginaig.

Pino ande Yesus tuku gabat mbolnje gurenj kutuna

(*Mateus 26.6-13; Yohanus 12.1-8*)

³ Betaninge Yesus nu tanjo ande buk ngiringer njak nyunu Simon nu tuku wandeknje isukusmba minna. Nu isukusmba minna le pino ande ndame botol gurenj mundur mayenu njak piyanu o mbolnje ta tumba Yesus tugum promba botol ndumor ngurmba nu tuku gabat mbolnje gurenj ta kutuna. ⁴ Kutuna le nane afu wam

ta kanjermba palsejningina le nanjine nanjine sakinaig: Ndanam saka gurenj mayenu ake kutuwat a. ⁵ Nu gurenj ta tumba piyana kande nu ndametinj sonj 30 limba kilna le sine sanzal mbal turkeg kande nginaig.

Nane tanjamba pino ta tumba sawe likinaig le ⁶ Yesus nu ndek nane saninjingina: Tane mbulap. Ndanam tane pino te piti serde. Nu ye mbolnje wam mayete. ⁷ Sanzal mbal mara mara tane ngamuknje minamngaig. Tane nane turkam idusmba ndeta turkam kumuŋ. Ye tane ndonj ait kuennu mine nda. ⁸ Pino te nu ye mbolnje nuje manjau kumumba gurenj mayenu te ye pisneyat. Nu ye ngunu tuku ngarosu wakeiyat. ⁹ Ye sinjka satinjamngit. Kilke tugu njakmba mbolnje nane pasa mayenu kuklimba nu wam kat te turmba sakuwaig le nane ismba nu tuku saka minamngaig ngina.

Yudas nu Yesus tuku kupet tanjo
(*Mateus 26.14-16; Lukas 22.3-6*)

¹⁰ Kile nu dubiwanu tanjo 12 ta tuku ande Yudas Iskariotnu nu Yesus tumba pris gabat mbal wai mbolnje palmbim nga nane sota kina le ¹¹ nane nu tuku pasa ismba gare tumba pasa katmba ndametinj afu nu tambim tuku sanaig. Sanaig le Yudas nu Yesus tumba nane tuku wai mbolnje palmbim tuku ait mayenu ande tairnga minna.

Yesus dubiwanu tanjo armba Pasowa kuanekinaik

(*Mateus 26.17-25; Lukas 22.7-13; 22.21-23; Yohanus 13.21-30*)

¹² Bret yis kugatok nyam tuku kusem ait ambonganu mbolnje Zu mbal nane sipsip fat bale farmba nyanu. Ait ta prona le nuje dubiwanu tanjo ndek Yesus kusnanaig: Sine aninge ne ndonj Pasowa nyam tuku ka kuanekube nginaig le ¹³ nu ndek nuje dubiwanu tanjo armba sanikina: Tale tumbraj sunjo mbol kape. Kumba ka prowap le tanjo ande waim kule njak tale tugum promba kuwa le nu dubimba kape. ¹⁴ Nu kumba wande pongamngat ta tale wande ta tuku miro tanjo tenemba sawap: Tum Tanjonje sakat nu nuje dubiwanu tanjo ndonj wande rum ndan mbolnje

Pasowa nyamngig nga sawap. ¹⁵ Tanjakap le nu rum sunngo ande o mbolnge aganj ndende kumumbi patikinaig le minig ta tumtikamngat. Tanjawa le tale rum ta sinamnge sine Pasowa nyam tuku kuanekap nga sanikina. ¹⁶ Tanjakina le nuje dubiwanu tanngo ar ta tumbran sunngo mbol kinaik ka Yesus nu sakina ta kumumba mayok kina le nale Pasowa nyam tuku aganj ndende kuaneka man luka kinaik.

¹⁷ Furirna le Yesus nu tanngo 12 ta kilmba kumba ka kuanekinaik wande ta ponnginaig. ¹⁸ Ka tanje nane isukusmba minmba Yesus nu sakina: Ye sinjka satinngamngit. Tane ngamuknge ande ye ndon isukusit te nu ye tuku kupet minit ngina. ¹⁹ Tanjakina le nane wamdus njaigonnga ndui ndui nu kusnanaig: i ... Ne yenje nga iduste e nginaig le ²⁰ nu ndek nane saningina: Ande tane 12 ngamuknge nu ye ndon nza tuma bret kule pak mbilmba nyate ta not. ²¹ Ye Ndindo Katesek Tanngo ye kuyar pasa kumumba kumamngit ta ande nu ye tumba nane wai mbolnge palmbimngat ta ose. Nu piti sunngo tamngat. Ina nujenge te-pile ndakina kande maye kande ngina.

Yesus nu pasa nyam tuku manau te mayokna

(Mateus 26.26-30; Lukas 22.14-20; 1 Korin 11.23-25)

²² Nane isukusmba minmba Yesus nu bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba nuje dubiwanu tanngo niymba sakina: Bret te tumba nyap. Te yinje ngarosu ngina. ²³ Tanjamba nu grep kule murko njak ta mata tumba Kuate gare pasa tumba ningina le yaimba nyinaig. ²⁴ Tanjanaig le nu ndek saningina: Te yinje ndare. Ndare ta mbolnge pasa kitek Kuate nu tanngo ndon o buk katna ta alonu mayok kangat. Ye nane gudommba tuku nga ye yinje ndare kutuwamngit. ²⁵ Ye sinjka satinngat. Ye man grep kule tenen nye ndaki ma ma Kuate kulatkate ma mbolnge ye grep kule kitek nyamngit ngina.

²⁶ Tanjaka denpurmba nane mune ande ulnaig sulumba tinnga Olif tabe mbol kambim saka kinaig.

Yesus nu Petrusnge nu tuku nyu yabukamngat nga sana

(Mateus 26.31-35; Lukas 22.31-34; Yohanus 13.36-38)

²⁷ Kumbanje Yesus nu nane saningina: Tane njakmba kua ka ye kusreyamngaig. Kuyar pasa tenenmba sakate. Kuatenge sipsip kulat tanngo balewa le sipsip pururumba sili-siliwamngaig nga sakate. ²⁸ Ye kumumba man tinji sulumba ye ambonga Galilea ma tugu mbol ka le tane ngumnenngamngaig nga saningina.

²⁹ Tanjakina le Petrus ndek nu sana: Nane njakmba kua ka ne kusrenuwaig ta ye ndo ne kusrene nda ngina le ³⁰ nu Petrus sana: Ye sinjka ne sanamngit. Furir te mbolnge teg witiwam ar ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat ngina. ³¹ Tanjaka sana le Petrus nu sangri tinnga sakina: Kuga. Ne balenumba ye mata baleyam bafuwaig le ta mata ye sinjka ne tuku nyu yabuke nda ngina le nuje dubinaig mbal njakmba pasa ndui ta ndo sakinaig.

Yesus nu Kuate ndon pasatina

(Mateus 26.36-46; Lukas 22.39-46)

³² Nane ma ande nyunu Getsemani pron-aig sulumba nu nuje dubiwanu tanngo saningina: Tane tenge minap. Ye ka sinje Kuate yabanamngit ngina. ³³ Tanjaka nu Petrus Yakobus Yohanus nane ken ta kilmba kina ka tanje nu ngamungal piti sunngo kamusmba wamdus fagkina le isu sangri kugana. ³⁴ Tanjamba nu nane saningina: Ye wamdus njayonnga piti sunngo ye toyate le kamuset. Tane tenge mambilmba minap ngina. ³⁵ Tanjamba saka nu dirdirka kumba ngurngurka ndek truk ka piti ta nu laipam kumuñ e nga nu Kuate yabanmba sakina: ³⁶ O Mam ne wam njakmba kam kumuñ. Kule murko te ye mbol pitaimba te-siwa nget ta ne ye tuku nzali te dubi ndawa. Nane nzali ndo dubiwa ngina.

³⁷ Tanjamba nu luka ka nane kangerkina ta nane kinymba minnaig le nu ndek Petrus sana: Simon, ne kinyit e? Ne ait fagnu te mambilmba minam kuga e? ³⁸ Satan tuku tago tane mbol prowikat. Abo minmba yabanmba minap. Tangine ngamungal Kuate yabanam tuku idusde ta ngarosumbi dubiwam tuku ta piti ngina.

³⁹ Tanjamba sake denjpurmba nu luka kina ka pasa ndui ta ndo man yabanmba sakina.

⁴⁰ Tanjamba nu man luka prona ta nane ginyumnge am piti patikinaig le kinymba minnaig le kanjerkina le nane piririmba ame pasa lafube o nga wam pile paskinaig.

⁴¹ Yesus nu man kumba ka yaban kenja sulumba promba man kusnaningina: Kile mata mabta kinymba minig e? Kile kumungat. Ait buk prowat. Andenge ye Ndindo Katesek Tango tumba une njak mbal tuku wai mbolnge palmbim tuku bafute.

⁴² Ai si. Ye tuku kupet tango prote. Tane tingap le sine nane tugum si kab ngina.

Yudas nane Yesus biye tinaig

(Mateus 26.47-56; Lukas 22.47-53; Yohanus 18.1-12)

⁴³ Nu tanjamba pasata minna le tango 12 ta tuku ande Yudas nu tango gudommba kame bagi sibugi kilmba njak pronaig. Pris gabat mbal kusem pasa biteknganu mbal Israel mage nanenge tanjamba kukulninginaig le pronaig. ⁴⁴ Yesus tuku kupet tango nu nane kila palmbim tuku buk tenenmba wam paguningina: Ye ka ande mumuwi ndeta not. Tango ta biye timba tumba kape ngina. ⁴⁵ Kile nane promba Yudas nu pitik ndo Yesus tugum kumba Tum Tango kaiye ngina sulumba mumuna le ⁴⁶ nane pro Yesus biymba biye denaig.

⁴⁷ Ande nu tugumnge minna tange nune kame bagi gomba tumba pris sungo tuku piro tango kilbanu pike welna. ⁴⁸ Tanjana le Yesus nu nane saningina: Ndanam saka tane ye kuayar tango tanan bagi sibugi kilmba ye biye tiyam prode. ⁴⁹ Ye mara mindek tane ngamuknge kusem wande sungo sinamnge tango pino wam paguka minen ta tane ye biye tiyam kuga e? Ta maye. Kuate tuku kuyar pasa kumumba mayok kuwa ngina.

⁵⁰ Tanjakina le nu dubinaig tango njakmba nu kusremba sili-silimba kua kinaig le ⁵¹ tango mbanzo ande nu tawi kaukauk ndindo tinmba Yesus dubimba kina le nane ndek nu biye tinaig. ⁵² Biye tinaig le nu mbil bunja tawi gagulmba kusremba wagek kua kina.

Nane Yesus tumba gabat mbal tugum kinaig

(Mateus 26.57-68; Lukas 22.54-55,63-71; Yohanus 18.13-14,19-24)

⁵³ Kile nane Yesus tumba pris gabat sungo tugum kinaig. Pris gabat mbal Israel mage mage kusem pasa biteknganu mbal nane njakmba buk pro tange manjurkinaig. ⁵⁴ Petrus nu maskenenge Yesus dubimba kina ka pris gabat sungo tuku fonde sinam kumba ka wande mab tange nu kame mbal ndon pa likmba minnaig.

⁵⁵ Pris gabat mbal Israel pasa pilewanu sugo njakmba Yesus balewam tuku pasa gabat ande sotete pisenjinginaig le ⁵⁶ nane gudommba yabri pasa tumba Yesus mbaranu nginaig ta pasa gabat ndindo mayok ndakina.

⁵⁷ Kile nane afu tinga nu mbolnge pasa pilmba yabri pasa tenenmba sakinaig: ⁵⁸ Nu tenenmba sakina le isgen. Kusem wande sungo tango waimbi pilnaig te ye sambriwi sulumba mara kenmba mbolnge kise ande waimbi pile ndakanu ta palmbimngit nga sakina le isgen nginaig ta ⁵⁹ pasa ta mbolnge mata pasa gabat ndindo mayok ndakina.

⁶⁰ Kile pris gabat sungo nu nane ngamuknge tinga Yesus kusnana: Nane ne mbaranu nga sakade te ne ndanmba iduste. Ne nane tuku pasa lafuwe nda e ngina ta ⁶¹ nu pasa ande sa ndaka mingge tukulmba maninok minna le pris gabat sungo nu man Yesus kusnana: Ne Kristus? Ne Kuate tuku Kinjo e ngina le ⁶² nu pasa lafumba sakina: Ne sakate not. Ye Ndindo Katesek Tango Kuate Sangri Nayo nu tuku ndinamnge minyok mini sulumba gau mbolnge ndeki le tane ye kanjeryamngai ngina.

⁶³ Tanjakina le pris gabat sungo pasa ta ismba palsejna le nu ndek nune tawi fetfetmba sakina: Kile mbulbe. Pasa ande sote nda. ⁶⁴ Tane nu Kuate tuku nyu njayo silite pasa te ismba tane ndanmba idusde ngina le nane njakmba sakinaig: Nu tango njayonu. Nu kumwa nginaig.

⁶⁵ Kile nane afu tinga ka Yesus nguspemba amnu songa waimbi katmba sanaig: Imange ne katnate e? Ne tuan tango ndeta nyun ta le sine isbe nginaig. Tanjakinaig le polis kame nge mata nu tumba katnaig.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukina
(*Mateus 26.69-75; Lukas 22.56-62; Yohanus 18.15-18,25-27*)

⁶⁶ Petrus nu wande mab tanje minna le pris gabat sunjo tuku piro pino ande promba ⁶⁷ Petrus pa likmba minna le nu kanjer timba sana: Ne mata Nasaretnu tanjo Yesus ndon minna tuku ngina. ⁶⁸ Tanjakina le nu ndek Yesus tuku nyu yabuka sakina: i ... Ne pasa sakate ta ye nginnganket ngina sulumba nu tinja kilim ka malanja tugum tanje minna le teg ande witina.

⁶⁹ Kile piro pino ta man pro nu kanjermba nu tugumnge minnaig mbal saningina: Tango te mata nu tuku tanjo ande ngina le ⁷⁰ nu man Yesus tuku nyu yabukina. Tanjamba minmba man tanjo afu Petrus tugumnge minnaig ta nu sanaig: Ne yabrikate. Ne nu tuku tanjo ande. Ne Galileanu nginaig le ⁷¹ nu nunje miroj nunje ngaro tapramba sakina: Tane tanjo sakade ta ye sinja gilai ngina.

⁷² Tanjakina le pitik ndo teg witiwam arna le Petrus Yesusnge pasa sana ta nu idusna: Teg witiwam ar ndawa le ne ambonga ye tuku nyu yabukam kenamngat nga sakina. Nu pasa ta idusmba malmbi nyayona.

15

Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig
(*Mateus 27.1-2; Lukas 23.1-5; Yohanus 18.28-38*)

¹ Maratukuk tinja pris gabat mbal Isra-rael mage mage kusem pasa biteknganu mbal pasa pilewanu sugo njakmba pitik ndo pro manjurka pasa wakeimba nane Yesus ndaleka tumba ka gabat sunjo Pilatus tuku wai mbolnje pilnaig. ² Tanjanaig le Pilatus ndek nu kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sunjo e ngina le nu lafumba sana: Ne sakate not ngina.

³ Kile pris gabat mbal nane pasa gudommba kilmba Yesus mbolnje patika nu mbaranu nga sanaig le ⁴ Pilatus nu man kusnana: Ai te. Ne mbar gudommba kanu sakade ta ne pasa kugatok e? Ne nane tuku pasa ande lafuwe nda e ngina. ⁵ Pilatus nu tanjamba kusnana kande Yesus nu pasa ande lafu ndana le nu pirerek purkina.

Pilatus nu Yesus balewaig nga saningina
(*Mateus 27.15-26; Lukas 23.13-25; Yohanus 18.39-19.16*)

⁶ Yar mindek Pasowa tuku ait mbolnje nane Zu mbal Pilatus tugum kumba mulin kilanu tanjo ande paska tam tuku yabanjanu le nu paska ninjanu. ⁷ Ait ta mbolnje tanjo afu nane gabat kame ndon kame bumba ande balenaig le nane kilmba muli wandeknje patikinaig le minnaig. Nane tuku ande Barabas.

⁸ Kile Zu mbal gudommba pro Pilatus tugumnge manjurka sanaig: Ne wam kate tanjamba kile mulin kilanu tanjo ande paska sinja nginaig. ⁹⁻¹⁰ Tango njakmba Yesus tuku saka minnaig le pris gabat mbal gubra kagli firka ake Yesus tumba nu tuku wai mbolnje pilnaig ta Pilatus nu kila. Ta tuku nu Yesus kusrewam idusmba nane kusnaningina: Tane ye Zu mbal tuku gabat sunjo te paska tinji nga idusde e ngina le ¹¹ pris gabat mbal ndek tanjo pino sisenjinmba wam pagukinaig le Barabas te-luka tam tuku Pilatus sanaig.

¹² Tanjakinaig le Pilatus nu man saningina: Ye Barabas paski sulumba tane Zu mbal tuku gabat sunjo ngade tanjo te ye nu ndanji nga idusde ngina le ¹³ nane lafumba wika-raumba sakinaig: Ail kazrai mbolnje nil dannguwaig nginaig.

¹⁴ Pilatus nu man lato sakina: Ndanjam. Nu ame wam mbarna ngina le nane man sunjomba wikaraumba sakinaig: Ail kazrai mbolnje nil dannguwaig nga sakinaig.

¹⁵ Tanjakinaig le Pilatus nu manjurkinaig mbal ta gareninguwa nga Barabas paska tumba Zu mbal ninjina sulumba kame mbal saningina le Yesus tumba muli karennumbi ngusnaig. Ngusmba tumba ail kazrai mbolnje pilwaig nga saningina.

Kame mbal nane Yesus tumba nyayo sili-naig
(*Mateus 27.27-31; Yohanus 19.2-3*)

¹⁶ Kame mbal Yesus tumba Pilatus tuku wande sunjo ngirpem tanje pilmba kame tanjo njakmba wikinaig le pro manjurkinaig. ¹⁷ Nane tawi gurgur mindepiye mayenu tumba Yesus kai tumba muli nzapo njak pirka gabat kainaig. ¹⁸ Tanjanaig sulumba

nane ndek nu nzumilmba gabat sunjo mbolnje manau kade tanjamba sanaig: Ese. Ne Zu mbal tuku gabat sunjo nginaig. ¹⁹ Tanjamba nane ndek didombi gabatnu katmba nguspemba nu tugumnje dagol tidronginaig.

²⁰ Nane tanjamba Yesus usre kupetmba nzumil te-tumba denpurmba tawi gurgur ta paska nuje tawi siluk tumba ail kazrai mbolnje palmbim tuku nu tumba kinaig.

Nane Yesus tumba ail kazrai mbolnje pilnaig

(Mateus 27.32-44; Lukas 23.26-43; Yohanus 19.17-27)

²¹ Kinaig ka ndinje Sireneni tanjo Simon ma kasomnje minna tuku te-silika nu Yesus tuku ail kazrai kurawa nga sangrimba sanaig le nu kurana. Nu Aleksander le Rufus tuku mam nakile. ²² Nane Yesus tumba ma nyunu Golgota pronaig. Nyu ta tugunu Tanjo Gabat Murko. ²³ Pro tanje nane ndek ngaro rar mukuwam tuku marasin grep kule tur mbilmba nyuwa nga tunaig ta nu mbulna.

²⁴⁻²⁵ Maratukuk ki kanum 9 mbolnje kame mbal Yesus tumba ail kazrai mbolnje nil danjginaig. Tanjamba nane nu tuku tawi kilam tuku usre ande kinaig sulumba nu tuku tawi inum inumnu kilelikinaig. ²⁶ Ail kazrai mbol tanje balenaig tuku pasa gabat ta tenenmba kuyarnaig: *Zu mbal tuku gabat sunjo* nga kuyarnaig.

²⁷ Nane kuayar tanjo armba turmba kilmba ande nu tuku ndinamnje ande najam kumamnje ail kazrai mbolnje nil danjginaig. ²⁸ Wam ta mbolnje kuyar pasa ande kumumba mayok kina ta tenenmba sakate.

Nane nu kanjermba wam najgonu kanu mbal ndon ulendide nga sakate. *Aisaia 53.12*

²⁹ Nane afu munju lilika kine ilemba Yesus nzumil te-tumba nduku-ndukumba sanaig: Tanjo nu Israel kusem wande sunjo sambrimba mara kenmba mbolnje man palmbim tuku sakina ta kile aninge. ³⁰ Ne nane muskil te-timba ail kazrai kusremba iben kaye nginaig.

³¹ Pris gabat kusem pasa biteknganu mbal nane mata Yesus nunumba pingil

mer te-tumba nanjine nanjine saka minnaig: Nu tanjo tuku muskil kile-tidingina. Kile nu nuje muskil te-tiwam kumun kuga. ³² Nu Kuatenje madina tanjo Israel mbal tuku gabat sunjo minmba ndeta kile ail kazrai ta kusremba iben kuwa le sine son ngube nginaig le tanjo armba nu tugumnje ail kazrai mbolnje danjginaig ta nale mata nu tumail pannaik.

Yesus nu kumna
(Mateus 27.45-46; Lukas 23.44-49; Yohanus 19.28-30)

³³ Ki kanum 12 mbolnje ma njakmba ma furir sunjo promba kumba ka ka ki kanum 3 mbolnje kugana. ³⁴ Ki kanum 3 mbolnje Yesus nu wi kuenka sakina: *Eloi, Eloi, lama sabaktani* ngina. (Pasa ta tugunu tenenmba. Yije Mbara, yije Mbara, ndanam ne ye kusreyat).

³⁵ Tanjakina le nane afu tanje minnaig ta ndek sakinaig: i ... Nu Elia wikate nginaig le ³⁶ tanjo ande pinderka kumba ka kulelu tumba grep kule mbolnje tolna sulumba Yesus nyuwa nga didombi te-dunga nu tuku minje mbolnje pilna sulumba nane sanjgina: Yauk. Elia nu pro paska te-ibenamngat inde ngina. ³⁷ Kile Yesus nu man sunjomba witina sulumba nu kumna.

³⁸ Yesus nu kumna le kusem wande sunjo sinamnje tukul wande tukulanu tawi sunjo ta mbolnje fetka ibenje bitekngina.

³⁹ Kame mbal tuku gabat ail kazrai tumail tumba minna ta Yesus nu tanjamba kumna le kanjermba ndek sakina: i ... Tanjo te nu sinjka Kuate tuku kinjo ngina.

⁴⁰ Pino afu mata nane maskenje mambilmba nu kanjermba minnaig. Nane ngamuknje ande Maria nu Magdalanu pino. Ande Maria kise nu Yoses le Yakobus fudin nale tuku ina nakile. Pino ande nyunu Salomi. ⁴¹ Yesus nu Galilea ma mbolnje minna le pino kame tanje nane nu sinzanmba dubiwanu. Pino afu Yesus ndon Yerusalem pronaig ta turmba tanje minnaig.

Tanjo ande Yesus tuku mindesinj wakeina
(Mateus 27.57-61; Lukas 23.50-56; Yohanus 19.38-42)

⁴² Ait ta nanjine kusem kuanekanu ait.
⁴³ Furirna le Arimateanu tanjo Yosef nu Pilatus tugum kambim tuku gagna ta nu sanjri tinja kumba Yesus tuku mindesin tam tuku yabanja. Yosef nu tanjo pinonje nu mayenu nginaig. Nu Israel mbal pasa pilewanu sugo nane tuku ande.

⁴⁴ Pilatus nu pasa ismba nu kume ndakate nga idusmba nuje kame gabat wikina sulumba nu buk kumat e nga kusnana le nu ndek sakina: Au. Nu buk kumat ngina. ⁴⁵ Tanjakina le Pilatus nu kila pilmba Yosef sana: Maye tumba kaye ngina.

⁴⁶ Kile Yosef nu tawi kaukauk ande piyamba ka Yesus tuku mindesin paska tawimbi songa tumba kumba ka ndame burok o buk sarkinaig tuku sinam tanje pilna. Pilna sulumba ndame sunjo ande barimba pro burok minje tukulna.
⁴⁷ Tanjamba minna le Maria Magdalanu Maria kise Yoses ina nuje nale pilna ma ta kanjermba minnaik.

16

Yesus nu manj tinjina

(Mateus 28.1-8; Lukas 24.1-12; Yohanus 20.1-10)

¹ Nanjine kusem ta kugana le furiram Maria Magdalanu, Maria kise (nu Yakobus tuku ina nuje), Salomi nane kej ta Yesus tuku mindesin pisnewam tuku gurenj mundur mayenu piyamba patikinaig.

² Mafena le piro tugu palmbinu ait mbolnje maratukuk tinja nane ndame burok tugum kinaig. ³ Nane kumbanje munju kusnanjinaig: Brok minje mbolnje ndame sunjo ta imanje talke singamngat o nginaig. ⁴ Tanjamba saka kinaig ka mambilnaig kande ndame sunjo buk talka bari-naig le kasomnje minna le kanjernaig.

⁵ Kile nane burok sinam kumba mam-bilnaig kande tanjo mo kuminj kuen njayo kaukauk njak mindesin minnambi ndi-namnje minyok minna le kanjermba nane piriri njayonaig le ⁶ nu ndek nane sanjgina: Tane piriri ndawap. Tane Nasaretnu tanjo Yesus ail kazrai mbolnje nil danjginaig ta sotade ta nu tenje mine ndakate. Nu o buk tingat. Ai te. Nu pilnaig tuku ma tam te kuga. ⁷ Tane luka kape sulumba

nuje dubiwanu tanjo kame Petrus turmba tenjenmba sanjgap: Nu ambonga Galilea kuwa le tane ka tanje nu kanjermanjgaig nga o buk nane sanjgina tae ngina.

⁸ Tanjakina le nane pirerek purka ndame burok kusremba kua kinaig. Nane kuru-kurukinaig tukunu ndinje afu sa ndaninginaig.

Nane gudommba Yesus kanjernaig

⁹ [Piro tugu palmbinu ait ndui ta mbolnje mafena le Yesus nu tinja ambonga nu Maria Magdalanu tugumnje mayok kina. Yesus nu buk bukla 7 pino ta mbolnje pitaikina tuku.

¹⁰ Nu Yesus kanjermba kumba ka nu ndon minnaig mbal nane wamdus njagonja malmbi njakmba minnaig ta sanjgina: ¹¹ Yesus nu buk abonga ye tugum prowat le kanjerit nga sanjgina ta nane nu tuku pasa son nda nginaig.

¹² Ki ndui ta mbolnje nale ar ta ma kasom kinaik le ndinje Yesus nu ngarosukise tumba nale tugumnje mayok kina. ¹³ Nane kej kinaig ka ka nale nu kila pilnaik sulumba luka kumba ka Yesus ndon minnaig mbal afu sanjginaig ta mata nane son nda nginaig.

¹⁴ Njgumnenga nuje dubiwanu tanjo 11 nane isikusmba minnaig le Yesus nu nane tugumnje mayok kina. Nane nu tinjina le kanjernaig mbal tuku wam kube ismba njgamunjal tukulmba son nda nginaig tukunu nu nane njgamuknje mayok ka nane kilmba sanjnge likina.

¹⁵ Tanjamba nu nane wam paguka sanjgina: Tane kumba ka ma tugu njakmba mbolnje pasa mayenu kukliwap. ¹⁶ Ima nu ismba son nga kule pisne tuwa ta Kuate nu tanjo ta tuku muskil te-tiwe tambimngat. Ima nu son nda nguwa ta nu ngisikamngat. ¹⁷ Nane ye tuku sanjri tomba tinjade mbal nane wam kitek tenjen ke likamnjgaig. Nane ye tuku sanjrimbi bukla pitaika pasa kuale kitek sakamnjgaig. ¹⁸ Nane kame mbenj kigreka ko kumam tuku kule nyuwaig ta nane kume nda. Nane guaze mbal mbolnje wai patika kile-tidingamnjgaig ngina.

¹⁹ Sunjo Yesus nu nane pasa ninje denjurna le Kuatenje nu te-dunja ka

samba mbolŋge nuŋe ndinam kumamŋge
pilna le minyokina. ²⁰ Taŋana le nuŋe
dubiwanu taŋgo nane tumbranŋ ŋakmba
mbol kine lika pasa mayenu kuklinaig le
Sunŋo nu nane ndoŋ minmba wam kitek
saŋgrinu kile-mayokka nane tuku pasa
saŋgri pileniŋgina.]
Son.

LUKAS

Lukas nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna

Lukas nu Zu tanjo kuga. Nu Grik tanjo minmba dokta piroka minna ta nu nuje ammbi Yesus kanjer ndana. Nu nane afunje Yesus tuku kubeu tunaig le nu nane tuku pasa ismba son nga Yesus tuku sanjri tomba tinjina.

Lukas nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tejenmba. Nu nuje mbal Yesus tuku son nguwaig nga nu waje te kuyarna. Nane Grik mbal nane manau tinjeknu jak minam tuku sunjgomba idusnaig tukunu nu Yesus tuku manau tinjeknu ta tuku sunjgomba te-mayokmba kuyarmba tumninjina.

Lukas nu waje te Teofilus tuku kuyarmba pilna sulumba ngumne nga nu man lato waje ande turmba nu tuku kuyarna ta Aposel kame tuku piro ngeg.

¹ Yinje gabat Teofilus kaiye.

Wam afu buk sine ngamuknge mayok ke likinaig ta tanjo gudommmba wam ta ulendimba kuyarningam tuku tagonaig. ² Afu nane nanjine ammbi abo abo wam kanjerkinaig sulumba pasa mayenu kuklimba sasinmba minnaig ta nane pasa ta dubimba kuyarnaig. ³ Ye ait kuennu nane tuku kuyar pasa ta tugusemba burka ise timba minet ta ye mata ne tuku kuyaram nga tugu mbolnje kubemba ka ka biteknjamngit. ⁴ Ne burkumba ne buk wam kubeu tinnaig ta ngamunjal son ngam tuku ye ne tuku waje te kuyaret.

Yohanus prowam tuku pasa mayok kina

⁵ Herodus nu Yudea ma tuku gabat sunjo minna le pris ande nyunu Sakaria minna. Sakaria nu Abia tuku kuasmbi ande. Piyo nuje nu pris Aron tuku tugu. Pino ta nyunu Elisabet. ⁶ Sakaria nale Sunjo Kuate tuku wam pagu pasa nu tuku nzali jakmba dubi magekinaik sulumba nale nu am mbolnje tinjeknu minnaik. ⁷ Elisabet nu pino mbanzonu ninjina tukunu nale kinjo kugatok minnaik ma ma buk saibo patikinaik.

⁸ Kile Sakaria tuku kuasmbi tuku ait prona le nane Kuate tumailamnje pris piroka minnaig. ⁹ Tanjamba minnaig sulumba pris mbal nane nanjine manjambi kinaig le Sakaria tuku nyu mayok kina le nu Sunjo tuku wande sinam kumba pa mundur mayenu piyna. ¹⁰ Piymba minna le tanjo pino gudommmba kilimnje Kuate yabanmba minnaig.

¹¹ Sakaria nu piroka minmba mam-bilna kande Sunjo tuku enel ande mundur mayewam tuku atrau mbain ndinamnje tin minna le kanjerna. ¹² Nu enel ta kanjermba piririmba wam pile paskina le ¹³ enel nu sana: Sakaria ne kuru kuru ndaka. Kuate nu ne tuku yaban pasa isat. Piyo naje Elisabet nu ne tuku kinjo te-palmbimngat. Te-pilwa le ne nyunu Yohanus nga njina. ¹⁴ Nu mbolnje ne ngamunjal gare tumba wamdus bulok minamngat. Nane gudommmba gare sunjo tamngaig njina.

¹⁵ Tanjakina sulumba enel nu man sana: Kuate am mbolnje nu tanjo sunjo minamngat. Nu grep kule le kule kamenu nye nda. Nu ina sinamnje Tukul Guwa jak te-pilwa le nu tuku ngamunjal kumunjamngat. ¹⁶ Nu pasa kukliwa le Israel mbal gudommmba ngamunjal biye mbilmba nanjine Sunjo Kuate tugum kanjaig. ¹⁷ Nu Elia tana manayok ka Tukul Guwa tuku sanjrimbi piroka nu Sunjo tuku ambonjamngat. Mam kame kinjo kame tetkanu minig ta nunje ngamunjal ulendiwe ningamngat. Nu mbolnje Kuate tuku pasa ngumnede mbal nane mbilka mbal tinjeknu ndon ulendikamngaig. Nu tanjo tuku ngamunjal wamdus kiletidinguwa le Sunjo prowamngat nga Sakaria sana.

¹⁸ Tanjakina le nu ndek lafumba sana: Ye buk saibo pilen. Ye tuku pino mata tana. Ye ndanmba ne tuku pasa ta son nji njina le ¹⁹ nu lafumba sana: Ye Gabriel. Ye Kuate tumailamnje tin minet tuku tanjo. Nunje ye kukulyat le pasa mayenu te sanet. ²⁰ Ait kumunjuwa le pasa te alonu mayok kanjat. Ne ye tuku pasa te son nda ngate tukunu ne minje tukulkuwa le pasate ndaka mina ma ma Kuate tuku pasa kumunjuwa le ne man pasatamngat nga sana.

²¹ Tango pino nane kilimnge Sakaria tair minmba ndanmba nu kusem wande sinamnge dalka minit o nga idusmba minnaig le ²² kile nu mayok ka waimbi ndo pasa saniŋmba pasatam kumuŋ kuga le nane nu kanŋermba nu wandek sinamnge kiŋatanu suk agaŋ kanŋerat nga katesenaig.

²³ Sakaria tuku piro ait kugana le nu luka nuŋe tumbraŋ kina ka ²⁴⁻²⁵ tanŋe minnaik sulumba piyo nuŋe kiŋo konna le nu ndek sakina: Ye kiŋo kugatok nane ŋakmba am mbolŋge kiko ŋak minen ta Kuatenŋe ye ranŋun mayenu sumba ye tuku kiko pitaina ŋgina. Tanŋamba nu tanŋo am mbol li ndaka minna le tambun wai inum sulumba kina.

Yesus prowam tuku pasa mayok kina

²⁶ Tambun 6 Elisabet nu funŋulok minna le Kuate nu eŋel Gabriel maŋ kukulna le Galilea ma tugu Nasaret tumbraŋ kina sulumba ²⁷ nu pino mbanzo ande tugum prona. Pino ta nyunu Maria. Nu tanŋo ande ndoŋ mine ndakina tuku. Nane tanŋo ande nu tuwa nga buk madinaig. Tango ta nyunu Yosef. Nu David tuku ndare.

²⁸ Kile Gabriel nu pro Maria sana: Kaiye. Sunŋo nu ne nyaro tinmba nu ne ndoŋ minit ŋgina. ²⁹ Tanŋamba sana le Maria nu pasa ta ismba wamdus pilemba nu ŋgamunŋal pitimba ame pasa tanŋamba sayate o nga idusmba minna le ³⁰ eŋel ndek nu sana: Maria, ne kuru kuru ndaka. Kuate nu ne make pilit. ³¹ Ne funŋul ŋak mina sulumba kiŋo ande te-palmbimŋgat. Kiŋo ta nyunu Yesus nga. ³² Nu nyu sunŋo ŋak minwa le nane nu tuku nyu Kuate o mbolŋge minit nu tuku Kiŋo ŋgamŋgaig. Sunŋo Kuatenŋe nu tuku mbuŋ David o buk nyu sunŋo ŋak minna tanŋaŋ nyu sunŋo tuwa le ³³ nu Yakob tuku ndare kulatka minmba minamŋgat. Nu tuku nyu sunŋo ta ŋgisike nda. Minmba minamŋgat nga Maria sana.

³⁴ Tanŋakina le nu ndek eŋel kusnana: Ye tanŋo kugatok minet. Ndanmba wam ta mayok kanŋat nga kusnana le ³⁵ nu sana: Tukul Guwa nu ne mbol kumuŋguwa le Kuate tuku sanŋri ne kainamŋgat. Tanŋawa le ne Kuate tuku Kiŋo te-palmbimŋgat. Kiŋo ta nu purfeŋnu ndo. ³⁶ Ne isa. Naje tugu Elisabet nu ninŋina sulumba o buk saibo

pilna ta kile nu ŋgaro piti ŋak minit le tambun 6 kinit. ³⁷ Ata. Kuate nu wam ŋakmba kam kumuŋ ŋgina.

³⁸ Tanŋakina le Maria nu lafumba sana: Ye Sunŋo tuku miŋge kumnemnge minet. Ye pasa kuga. Ne wam sakat ta ye mbolŋge tanŋamba mayok kuwa ŋgina le eŋel nu kusremba kina.

Maria nu Elisabet tugum kina

³⁹ Ait ta mbolŋge Maria nu tinŋa pitik ndo Yudea ma tabe ŋak ta tumbraŋ ande kina ka ⁴⁰ Sakaria tuku wande poŋga Elisabet kanŋermba kaiyena. ⁴¹ Elisabet nu kaiye pasa isna le kiŋo funŋul sinamnge patenŋina le Tukul Guwa nu Elisabet wamdus tuna le ⁴² nu pasa kuenŋka sakina: Kuate nu pino ŋakmba ŋgamukŋge ne make pilit. Kiŋo ne tuku funŋul sinamnge minit ta Kuatenŋe nu mata make pilit. ⁴³ Ye pino mayenu kuga. Ndanŋam yiŋe Sunŋo tuku ina nuŋe ne ye tugum te prowat. ⁴⁴ Ne kaiyeyat ta ye isit le kiŋo ye tuku funŋul sinamnge nu gare sunŋo tumba patenŋat. ⁴⁵ Ne Sunŋo tuku pasa ismba son ŋgina tukunu ne gare sunŋo ŋak mina le pasa ta ne mbolŋge kumu-kumumba mayok kanŋat nga Maria sana.

Maria tuku mune

⁴⁶ Kile Maria nu sakina:

Ye Sunŋo tuku nyu te-duŋget.

⁴⁷ Ye Kuate tuku gare sunŋoyate.

Nunŋe ye muskil te-tiwe sate.

⁴⁸ Ye nu tuku miŋge kumnemnge kuirkuirka minet le nu ye idusyumba temayokyate.

Kile Kuate nu ye make pilit ta saka ismba tutur-tuturmba minmba minamŋgaig.

⁴⁹ Sunŋo Sanŋri Nayo nu ye mbolŋge wam maŋete.

Nu tuku nyu purfeŋnu ndo.

⁵⁰ Tango ŋgamukŋge afu nu tuku nyu kurauka dubide mbal nu nane ŋakmba mapekate.

⁵¹ Kuate nu nuŋe sanŋri sunŋo temayokmba wam kumumbi tenŋemba ke likate.

Nu nanŋine nyu kile-duŋgade mbal wam kam idusde ta kugerkate le kua ka sili-silide.

⁵² Nu kilke tuku gabat sugo kile-ibenkate sulumba kuirkuirka minig mbal kile-mayokkate.

⁵³ Nu gubak minig mbal aganj ndende magenu ningit le nane maroningit.

Nu aganj ndende njak mbal manjau inum nda ningit le ake minig.

⁵⁴⁻⁵⁵ Nu singine mbunj pasa sangrinu saningina ta kumumba nu nuje piro mbal Israel sine tursingit.

Nu Abraham nuje ndare njakmba mapeka minmba minamngat ngina ta nu nuje pasa ta gilai ndangate.

Maria nu tanjamba mune ulna.

⁵⁶ Nu Elisabet ndonj tambun kermba min-naik sulumba nu tinga luka nuje tumbranj kina.

Yohanus kule pisne tanjo prona

⁵⁷ Ait kumungina le Elisabet nu kiyo tepilna. ⁵⁸ Te-pilna le nu tugumnge minnaig mbal nuje ndare tuma ndonj wam ta ismba Kuate nu Elisabet ranjun mayenu tuna nga nu ndonj gare-garekinaig.

⁵⁹ Mara 8 mbolnge nane nanjine tukul dubimba kiyo ngaro pikam tuku manjurkinaig. Nane mam nuje Sakaria waukam tuku saka minnaig kande ⁶⁰ Elisabet ndek saningina: Kuga. Nu Yohanus ngap ngina le ⁶¹ nane ndek nu sanaig: i ... Tanjamba kuga. Ne tuku ndare ande nyunu tanjamba mine ndakate nginaig.

⁶² Tanjamba nane nuje mam nuje kiyo ta nyu ima waukuwa nga waimbi kusnanaig le ⁶³ nu kuyaram tuku wane ande tuwaig nga waimbi saningina le tunaig le nu tenenmba kuyarna. Nu tuku nyu Yohanus ngina le nane njakmba ndek pirerek purkinaig.

⁶⁴ Kile ndo Sakaria tuku mane bulkina le nu pasatumba Kuate tuku nyu te-dungina. ⁶⁵ Tanjana le nane nu tugumnge minnaig mbal njakmba kuru-kurukinaig le wam ta Yudea ma tabe njakmba mbol kumungina.

⁶⁶ Tango pino pasa ta ismba wamdus te-sulumba Sunjo tuku sanjri kiyo ta mbolnge minna ta kila pilmba nu sunjoka ndanndanamngat o nga idusmba minnaig.

Sakaria tuku dir pasa

⁶⁷ Sakaria nu Kuate tuku nyu te-dungina le Tukul Guwa nu mbol kumungina le nu dir pasa tenenmba sakina:

⁶⁸ Sine Israel mbal singine Sunjo Kuate tuku nyu te-dungube.

Nu sine nuje mbal tugum te promba muskil kile-tidinge singit.

⁶⁹ Nu ande sanjri njayo singine muskil kile-tidinge singam tuku nuje piro tanjo David tuku ndare mbolnge te-mayokte.

⁷⁰ Kuate nu o buk tanjamba nuje tuan tanjo kame tuku minge mbolnge sakina.

⁷¹ Nu sine tuku ngueu mbal sine kasur-singig mbal ta njakmba kile-ibenka muskil kile-tidinge singamngat.

⁷² Nu singine mbunj kame mapekamngit nga saningina ta kile kumute.

Nu nane ndonj wamdus ulendika pasa sangrinu saningina ta gilai ndangina.

⁷³⁻⁷⁵ Nu sine Israel tuku ngueu mbal wai mbolnge kile-luka kilamngat. Tanjawa le sine kuru kuru kugatok nu tuku piro biyamba nu am mbolnge tinjeknu minmba ma ma kumamngig.

Nu tanjamba singine mbunj Abraham pasa sangrinu sana.

⁷⁶ O kiyo, ne Kuate Sunjo tuku tuan tanjo.

Ne ambonga kumba Sunjo tuku ndin wakeimba kuanekamngat.

⁷⁷ Ne sine tumsinga le Kuate nu nuje mbal tuku une sauka gilainga muskil kile-tidinge singam tuku ndin kanjeramngig.

⁷⁸ Kuate nu sinjka sine mapekam tuku iduste.

Nu samba tumbranj tuku mafewam tuku bulu kukulwa le sine tugum prowamngat.

⁷⁹ Promba sine kilnjasinguwa le sine ma make sinamnge kume tuku sanjri kumnemnge mineg mbal ndin kanjermba ngamungal gare tumba wamdus bulok minamngig.

Sakaria nu tanjamba dir pasa sakina.

⁸⁰ Kiyo dabro ta minna ma ma sunjoka wamdus sangrinu njak tingina. Nu sunjoka kumba ma baknu mbolnge minna le ma ma ait kumungina le Israel ngamuknge mayok kina.

2

Maria nu Yesus te-pilna (Mateus 1.18-25)

¹⁻³ Ait ta mbolŋge Sesar Augustus nu ma tugu ŋakmba mbolŋge tanŋo pino tuku nyu kuyarke likam tuku sakina le nane ŋakmba ndek nyu kuyarkam tuku nanŋine tumbranŋ tuguk kine likinaig. (O buk mandor Kuirinius nu Siria ma tugu kulatkam tuku gabat minna le nane maŋau ta tugu pilnaig).

⁴ Yosef nu David tuku ndare tukunu nu tinŋa Galilea ma Nasaret tumbranŋ kusremba David tuku tumbranŋ tuguk Betlehem Yudea ma tugu mbol kina. ⁵ Nuŋe pino madiwe tunaig ta nu tumba nakile nyu kuyarkam tuku kinaik. Maria nu buk fungulok.

⁶ Nale kumba ka Betlehemŋge promba tanŋe minmba Maria nu kiŋo te-palmbim bafuna ta ⁷ tanŋo kinyam tuku wande kumuŋgina le nu agaŋmor tuku wandek sinam tanŋe kiŋo mulum te-pilna. Te-pilna sulumba kumiŋmbi sonŋa agaŋmor isukusanu nza mbol tanŋe pilna le minna.

Enel kame sipsip kulatkanu mbal tugum mayok kinaig

⁸ Tumbranŋ ta kasomŋge sipsip kulat mbal afu furir nanŋine sipsip kulatka minnaig. ⁹ Kulatka minnaig le Sunŋo tuku enel ande nane tugum tanŋe mayok kina le Sunŋo tuku bulu sanŋrinu nane kilŋaningina le murkuka kuru kuru sunŋo tinaig. ¹⁰ Tanjanaig le enel nu ndek saningina: Tane kuru kuru ndakap. Ye pasa mayenu satinŋam prowet. Tanŋo pino ŋakmba mbolŋge gare sunŋo mayok kaŋgat. ¹¹ Furir te mbolŋge David tuku tumbranŋ tugukŋge pino ande kiŋo te-palet. Nu Sunŋo nu Kuatenŋe madina tanŋo Kristus. Nuŋge tane muskil kile-tidinge tinŋamŋgat. ¹² Tane nu kila palmbim tuku teŋenmba. Kiŋo ande kumiŋmbi sonŋanu ŋak agaŋmor isukusanu nza mbolŋge kinye ŋak minit ta not ŋgina.

¹³ Tanjamba saka minna le pitik ndo samba mbolok enel kuasmbi sunŋo pro nu ndoŋ ulendika Kuate tuku nyu te-dunŋa teŋenmba sakinaig:

¹⁴ Samba mbolŋge Kuate tuku nyu sunŋo mayok kuwa.

Kilke mbolŋge Kuatenŋe make patikate mbal ŋgamunŋal wamdus bulok minwaig ŋginaig.

¹⁵ Kile enel kame tanŋe nane kusreka luka samba mbol kinaig le sipsip kulatkanu mbal nanŋine nanŋine sakinaig: Sine wam mayok ket le Sunŋoŋge sasiŋgat ta ka Betlehemŋge kaŋgerbe ŋginaig.

¹⁶ Tanjaka nane pastinŋa pinderpindermba ka Maria le Yosef kile-siglika kiŋo agaŋmor isukusanu nza mbolŋge kinye ŋak minna le kaŋgernaig.

¹⁷ Kaŋgernaig sulumba wande kusremba kilim kumba enel nu kiŋo tuku saningina ta ŋakmba kubeu niŋginaig le ¹⁸ nane sipsip kulatkanu mbal tuku pasa ismba pirerek purkinaig le ¹⁹ Maria nu pasa ŋakmba wamdus sinamŋge idus tidinŋa minna.

²⁰ Sipsip kulatkanu mbal nane luka ndek kumba enel pasa saningina tanjamba kaŋgerkinaig tukunu nane Kuate tuku nyu te-dunŋa kinaig.

Yesus nyu pilnaig

²¹ Kusem ndindo kugana le nane kiŋo tumba ŋgaro pikmba nyunu Yesus ŋginaig. Maria nu kiŋo kon ndana le enel nu tanjamba kiŋo nyun tuwa ŋga wam paguna.

Yesus tumba kusem wande sunŋo sinam kinaig

²² Moses tuku tukul dubimba ina nuŋe ŋgarosu purfeŋnu mayok kuwa ŋga Kuate atraukam tuku ait kumuŋguwa le nale kiŋo tumba Kuate tuku madimba nu tambim ŋga mbumba Yerusalem kinaik. ²³ Sunŋo tuku kuyar mbolŋge tukul ta teŋenmba minit: Kiŋo mulum prowa ta Sunŋo tuku madimba nu tambim tuku ŋgate. ²⁴ Kuyar pasa ande ta gami armba ko kurinum fat armba kilmba Kuate atraukam tuku sakate. Nale tukul ta kumuŋam tuku kinaik.

²⁵ Yerusalemŋge tanŋo tinreknu ande Kuate dubina tuku nyunu Simeon minna. Nu Israel mbal tuku muskil kile-tidinge niŋgam tuku tanŋo tairŋga minna. Tukul Guwa nu ŋak minna. ²⁶ Nu Tukul Guwanŋge buk sana: Ne kume ndaka mina le Sunŋoŋge madina tanŋo Kristus prowa le kaŋgeramŋgat ŋgina.

²⁷ Ait ta mbolŋge Tukul Guwanŋe Simeon wamdus tuna le nu tinŋa kusem wande sinam kina. Nu ka tanŋe minna le Maria le Yosef Yesus tumba tukul dubimba maŋau ta kam saka pronaik le ²⁸ Simeon nu ndek kiŋo yaimba bagailmba Kuate tuku nyu tedunŋa tenenmba sakina:

²⁹ O Sunŋo, ne ye pasa sayina ta kumunŋat tukunu kile ye ne tuku piro tanŋo ŋgamunŋal wamdus bulok kumamŋgit.

³⁰ Yiŋe ammbi sine muskil kile-tidinŋam tuku tanŋo kaŋgeret.

³¹ Ne kilke mbol mbal ŋakmba am mbolŋge nu te-mayokna.

³² Nu kasomok mbal kilŋaniŋguwa le nane ne kila palmbimŋgaig.

Nu mbolŋge sine Israel nyu mayok kaŋgat ŋgina.

³³ Simeon nu taŋamba sakina le ina mam nuŋe wamdus pirerek purkinaik.

³⁴⁻³⁵ Kile nu nale nyaro nikmba maŋ ina nuŋe Maria sana: Kiŋo te Kuatenŋe pilna le nu mbolŋge Israel afu bariŋga ndekamŋgaig. Afu tinŋamŋgaig. Nu Kuate tuku nzali te-mayokuwa le nane gudommba nu kasurwaig le nane tuku wamdus kilimok mayok kaŋgat. Ne nu tuku ŋgamunŋal rar sunŋo tamŋgat ŋga Maria sana.

³⁶ Tuan pino ande nyunu Ana nu mata tanŋe minna. Nu Fanuel kulim nuŋe Aser tuku ndare ande. Nu saibo pile mayena. Nu yar 7 tanŋo ŋak minna sulumba ³⁷ tanŋo nuŋe kumna le nu kuembol minmba ma ma yar 84 kusrena. Nu furir ki kidemmba kusem wande sunŋo ta sinamŋe minmba nu Kuate mbariŋmba mara afu nyamagan pinka Kuate yabaŋmba minna. ³⁸ Ait ta mbolŋge ndo nu mata kusem wande mbol promba kiŋo kaŋgermba Kuate tuku nyu tedunŋina. Nane afu Yerusalem muskil tetiwam tuku tairŋga minnaig mbal nu kiŋo ta tuku nane saniŋmba minna.

Nale luka Nasaret kinaik

³⁹ Yosef le Maria nale Sunŋo tuku tukul ŋakmba ke sulumba nale luka Galilea kumba nakile tumbran Nasaret kinaik ka ⁴⁰ tanŋe kiŋo nu sunŋokina le Kuate nu make pilna le nu sanŋri pilmba wamdus kuyar mayenu ŋak tinŋina.

Yesus nu kiŋo mo kusem wande sinam kina

⁴¹ Pagumba nye sunŋo Pasowa tuku kusem ait mbolŋge yar kidemba Maria le Yosef mbumba Yerusalem kumba minanu.

⁴² Yesus nu yar 12 ŋak minna le ait ta kumunŋina le nale nakile ait ta dubimba maŋ mbumba Yerusalem kinaik ka ⁴³ tanŋe Pasowa ait kugana le nale luka ndek kinaik le Yesus nu Yerusalemŋe minna ta nale wam ta katese ndanaik. ⁴⁴ Nu afu ndoŋ kinit ŋga idusmba kumba ka ndinŋe ait ndindo kugana le furirna le nale nakile ndare tuma gulab kame ŋgamukŋge kusnaŋga nu sota kinaik ka ⁴⁵ tanŋe kaŋger ndamba luka maŋ nu sota mbumba Yerusalem kinaik.

⁴⁶ Pro Yerusalemŋe nu sota ka mara keŋnu mbolŋge kusem wande sunŋo sinamŋe tum tanŋo ŋgamukŋge nu minyoka pasa ismba nane kusnakusnaniŋmba minna le kaŋgernaik. ⁴⁷ Nu kila sunŋo ŋak minmba kumumbi lafuna le ŋakmba pirerek purkinaig.

⁴⁸ Kile nale nu kaŋgermba piriri ŋayonaik sulumba ina nuŋe sakina: Kiŋo, ndaŋam ne sile piro kareŋ sikit le sile mam naŋe ndoŋ ŋgamunŋal fulilka ne sota minek ŋgina le ⁴⁹ nu ndek nale sanikina: Tale ndaŋam ye sota piro kareŋkik. Tale ambonŋa yiŋe Mam tuku wande te mbolŋge ndaŋam nda mambilaik ŋgina le ⁵⁰ nale nu tuku pasa ismba tugunu katese ndanaik.

⁵¹ Kile Yesus nu tinŋa nale ndoŋ luka ndek Nasaret kumba ka tanŋe nale tuku miŋge kumnemŋe minna. Ina nuŋe nu wam ŋakmba mayok kinaig ta wamdus sinamŋe idus tidinŋa minna.

⁵² Yesus nu sunŋokina le Kuatenŋe nu make pilna. Nu ŋgamunŋal kuyar mayenu ŋak tinŋina le tanŋo pino ŋakmba nu make pilnaig.

3

Yohanus kule pisne tanŋo pasa kuklina (Mateus 3.1-12; Markus 1.2-8; Yohanus 1.19-28)

¹ Sesar Tiberius nu Rom mbal kulatka yar 15 ŋak minna le Pontius Pilatus nu Yudea ma tugu kulatka minna. Herodus nu Galilea ma tugu kulatka minna le maib nuŋe Filipus nu Iturea le Trakonitis ma

tugu kulatka minna. Lisantias nu Abilene ma tugu kulatka minna.

² Anas nale Kaiafas ndon pris gabat sugo minnaik. Ait ta mbolnge Sakaria tuku kiŋo nuŋe Yohanus nu ma baknu mbolnge minna le Kuate nu tugum promba wam paguna le ³ nu tiŋga tumbraŋ afu Yordan kule patuknge mine likinaig ta ŋakmba mbol kumba pasa kuklimba taŋgo nane ŋgamuŋgal biye mbilmba maŋau ŋaigonu kusreka kule pisne tuwaig le Kuate nu nane tuku une sauca gilaingamngat ŋga saka minna. ⁴ Tuan taŋgo Aisaia nu pasa ande kuyarna le Yohanus mbolnge kumuŋgina ta teŋenmba.

Ma baknu mbolnge wi ande kuenjka teŋenmba sakate.

Sungo tuku ndin wakeimba kuanekap.

Nu likam tuku ndin te-tiwap.

⁵ Nguruŋ ŋakmba kilke diŋningam tuku.

Taba ŋakmba saika kile-ibenkam tuku.

Baŋaŋok ta kile-tidiŋge likam tuku.

Ndin mbuter ŋakmba sai basleniŋgam tuku.

⁶ Taŋamba kile-tidiŋgap le Kuate nu taŋgo muskil kile-tidiŋge niŋgam tuku ndin kilke mbol mbal ŋakmba kaŋgeramngaiŋ. *Aisaia 40.3-5*

Aisaia nu taŋamba kuyarna.

⁷ Mbal gudommba kule pisneniŋguwa ŋga Yohanus tugum prowe likinaig le nu nane saniŋgina: Tane mbeŋ tuku fat Kuate tuku pa tam tuku minig. Tane imange riron pasata satingat le pa ta laiptiŋguwa ŋga kule pisne tam prode. ⁸ Tane siŋka ŋgamuŋgal biye mbilmba taŋgine maŋau ŋaigonu kusrekaig kande alonu kumumbi kilemayokkap le kaŋgerkube. Abraham nu sine tuku mbuŋ ŋga payam ndakap. Ye tane kilimok satingat. Kuate nu tane pitaika ndame kame tembi Abraham tuku ndare kitek kile-mayokkam kumuŋ. ⁹ Kuate nu sapor ail tugunu tugumngge pilna le minit. Ail afu alo mage ndade ta ŋakmba pike lika pankate le pa mbol kinig ŋga saniŋgina.

¹⁰ Taŋakina le maŋgur sungo ta ndek Yohanus kusnanaig: i ... Sine ndaŋamngig ŋginaig le ¹¹ nu lafumba saniŋgina: Ande nu tawi armba ŋak kande inum tumba tawi kugatok si tuwa. Nyamagaŋ mata taŋawap ŋgina.

¹² Takis kilanu mbal afu kule pisneniŋguwa ŋga nu tugum promba nu kusnanaig: Tum taŋgo, sine ndaŋamngig ŋginaig le ¹³ nu ndek nane saniŋgina: Tane takis kilmba kumumbi ndo kilap ŋgina.

¹⁴ Kame taŋgo afu mata nu kusnanaig: Sine mata ndaŋamngig ŋginaig le nu sakina: Tane taŋgo afu tuku ndametiŋ didikam tuku pani farmba ko pasa mbolnge yabri pasa sa ndakap. Taŋgine mundu tuku piya biymba tala ndakap ŋgina.

¹⁵ Taŋgo pino nane Kristus prowam tuku minde minnaig sulumba Yohanus tuku wamdus teroka Kuatenge madina taŋgo ta noten e ko noten kuga ŋga saka minnaig le ¹⁶ nu katesemba ndek nane ŋakmba saniŋgina: Ye kulembi tane kule pisne tiŋget. Ande ye ŋgumnemngge prowamngat ta nu ye tuku saŋgri liwamngat. Ye taŋgo mayenu kuga. Ye nu tugumngge nu tuku kupe ŋgaro tuku muli kukliwam tuku wam ŋai ta mata nu mbolnge kam kumuŋ kuga. Nu pro Tukul Guwambi pambi tane tuku ŋgamuŋgal kule pisne taŋaŋ tiŋgamngat. ¹⁷ Nu wit pileŋgam bafute. Nu pro wit mbain mbolnge minig ta silimba bareŋmba alonu kilmba nuŋe nyamagaŋ tuku wande mbolnge patikamngat. Nu tiglu ta kilmba pa mbolnge kutuwa le ugmba minmba minamngat. Pa ta kupe nda ŋgina. ¹⁸ Taŋamba Yohanus nu nane wam paguka pasa mayenu kuklimba minna.

¹⁹ Mara ande mandor Herodus nu maib nuŋe tuku pino Herodias yaimba wam ŋaigonu afu turmba ke likina le Yohanusŋge nu tumba sawe likina le ²⁰ nu ndek Yohanus tumba muliŋtumba wandekngge pilna. Wam ta mbolnge nu nuŋe mbar ŋakmba liniŋmba mbar suŋgona.

*Yohanusŋge Yesus kule pisnena
(Mateus 3.13-17; Markus 1.9-11)*

²¹ Yohanus nu muli wandek sinamngge mine ndaka nu taŋgo kuasmbi suŋgomba kule pisneniŋgina sulumba Yesus turmba kule pisnena. Yesus nu kule pisne tumba Kuate ndon pasata minna le samba talkina le ²² Tukul Guwa ŋgarosu te-mayokmba gami taŋaŋ ndeka nu mbolnge minna. Kile samba mbolnge pasa ande promba

tejenmba sakina: Ne yiŋe Kiŋo. Ye ne tuku kume purmba ne tuku gare sunŋo tet ŋgina.

*Yesus tuku mbuŋ kat nuŋe
(Mateus 1.1-17)*

²³ Yesus nu yar 30 ŋak minmba nu piro tugu pilna. Nane ŋakmba nu Yosef tuku kiŋo ndo ŋga idusnaig. Yosef tuku ndare tuturmmba tejenmba lukina.

Yosef nu Hilai tuku kiŋo. ²⁴ Hilai nu Matat tuku kiŋo. Matat nu Levi tuku kiŋo. Levi nu Melki tuku kiŋo. Melki nu Yanai tuku kiŋo. Yanai nu Yosef tuku kiŋo. ²⁵ Yosef nu Matatias tuku kiŋo. Matatias nu Amos tuku kiŋo. Amos nu Neam tuku kiŋo. Neam nu Esli tuku kiŋo. Esli nu Nagai tuku kiŋo. ²⁶ Nagai nu Meat tuku kiŋo. Meat nu Matatias tuku kiŋo. Matatias nu Semen tuku kiŋo. Semen nu Yosek tuku kiŋo. Yosek nu Yoda tuku kiŋo. ²⁷ Yoda nu Yoanan tuku kiŋo. Yoanan nu Resa tuku kiŋo. Resa nu Serubabel tuku kiŋo. Serubabel nu Sealtiel tuku kiŋo. Sealtiel nu Neri tuku kiŋo. ²⁸ Neri nu Melki tuku kiŋo. Melki nu Adi tuku kiŋo. Adi nu Kosam tuku kiŋo. Kosam nu Elmadam tuku kiŋo. Elmadam nu Er tuku kiŋo. ²⁹ Er nu Yosua tuku kiŋo. Yosua nu Elieser tuku kiŋo. Elieser nu Yorim tuku kiŋo. Yorim nu Matat tuku kiŋo. Matat nu Levi tuku kiŋo. ³⁰ Levi nu Simeon tuku kiŋo. Simeon nu Yuda tuku kiŋo. Yuda nu Yosef tuku kiŋo. Yosef nu Yonam tuku kiŋo. Yonam nu Eliakim tuku kiŋo. ³¹ Eliakim nu Melea tuku kiŋo. Melea nu Mena tuku kiŋo. Mena nu Matata tuku kiŋo. Matata nu Natan tuku kiŋo. Natan nu David tuku kiŋo. ³² David nu Yesi tuku kiŋo. Yesi nu Obed tuku kiŋo. Obed nu Boas tuku kiŋo. Boas nu Salmon tuku kiŋo. Salmon nu Nason tuku kiŋo. ³³ Nason nu Aminadab tuku kiŋo. Aminadab nu Admin tuku kiŋo. Admin nu Arni tuku kiŋo. Arni nu Hesron tuku kiŋo. Hesron nu Peres tuku kiŋo. Peres nu Yuda tuku kiŋo. ³⁴ Yuda nu Yakob tuku kiŋo. Yakob nu Isak tuku kiŋo. Isak nu Abraham tuku kiŋo. Abraham nu Tera tuku kiŋo. Tera nu Nahor tuku kiŋo. ³⁵ Nahor nu Serak tuku kiŋo. Serak nu Riyu tuku kiŋo. Riyu nu Pelek tuku kiŋo. Pelek nu Eber tuku kiŋo. Eber nu Sela tuku kiŋo. ³⁶ Sela

nu Kanan tuku kiŋo. Kanan nu Arfaksat tuku kiŋo. Arfaksat nu Sem tuku kiŋo. Sem nu Noa tuku kiŋo. Noa nu Lamek tuku kiŋo. ³⁷ Lamek nu Metusala tuku kiŋo. Metusala nu Enok tuku kiŋo. Enok nu Yaret tuku kiŋo. Yaret nu Mahalalel tuku kiŋo. Mahalalel nu Kenan tuku kiŋo. ³⁸ Kenan nu Enos tuku kiŋo. Enos nu Set tuku kiŋo. Set nu Adam tuku kiŋo. Adam nu Kuate tuku kiŋo.

4

*Satan nu Yesus tagona
(Mateus 4.1-11)*

¹ Yohanus nu Yesus kule pisnena le Tukul Guwa nu mbolŋge kumuŋgina. Kile Tukul Guwa nu wamdus tuna le nu tiŋga Yor-dan kule kusremba ka ma baknu mbolŋge minna le ² Satan pro mara 40 taŋaŋ nu tago-tagomba minna. Yesus nu agaŋ inum nye ndaka minna le ait ta kugana le nu guba mayena.

³ Kile Satan nu Yesus sana: Ne Kuate tuku Kiŋo ŋga sakate ta kile ndame te sawa le bret kuilkuwa le ne tumba nya ŋga sana.

⁴ Taŋakina le nu lafumba sana: Kuate tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Taŋgo nane bret nyade ta mbolŋge ndo abo minam kumuŋ kuga ŋga sakate ŋgina. *Lo 8.3*

⁵ Kile Satan nu Yesus tumba ka biŋ sunŋo ande mbol kumba ka pitik ndo kilke te tuku sugo ŋakmba tummba sana: ⁶ Nyu sugo saŋgri ŋakmba mine likade te ŋakmba ye tuku wai mbolŋge minig. Ye ande tambim idusmba ta tambimŋgit. ⁷ Ne ye tuku nyu te-dunŋa mbariŋya ta saŋgri ŋakmba te ne tanbimŋgit ŋgina le ⁸ nu lafumba sana: Kuyar ande tejenmba minit.

Taŋgine Sunŋo Kuate nu tuku nyu te-dunŋa nu mbariŋap. Nu tuku miŋge ndo kumnemŋge minap ŋga sakate ŋgina. *Lo 6.13-14*

⁹ Kile Satan nu Yesus tumba ka Yerusalem kusem wande sunŋo funu kuennu ta mbolŋge pilna sulumba sana: Ne Kuate tuku Kiŋo ŋga sakate ta patenŋa o ibeŋ nzi kaye. ¹⁰ Kuyar pasa ande tejenmba sakate. Kuate nu nuŋe eŋel kame kukulniŋguwa le pro ne kulatkamŋgaig ŋgate tukunu ne maye minamŋgat.

11 Ne ndame mbolŋge naje kupe danŋga fetkikat ŋga nane pro waimbi ne biye-biyenamŋgaig ŋgate. *Mune 91.11-12*

12 Tanakina le nu ndek Satan sana: Kuyar pasa ande tejenmba sakate. Tanŋine Sunŋo Kuate tago ndawap ŋga sakate ŋgina. *Lo 6.16*

13 Satan nu tanamba Yesus mbolŋge tago ŋakmba ke sulumba nu kusremba nu maŋ tagowam tuku ait mayenu ande tairŋga minna.

Yesus nu Galileanŋge piro tugu pilna (Mateus 4.12-17; Markus 1.14-15)

14-15 Yesus nu Tukul Guwa tuku sanŋri ŋak tinŋa luka Galilea ma mbol kumba tanŋe minna. Nu nane tuku kusem wande sinam kine lika pasa kuklina le ŋakmba nu tuku nyu te-dunŋinaig. Ma patuk patuk ŋakmba nu tuku nyu ise likinaig.

Nasaret mbal Yesus talanaig (Mateus 13.53-58; Markus 6.1-6)

16 Yesus nu kumba nuŋe sunŋokina tuku tumbran Nasaret prona. Pro tanŋe nuŋe maŋau dubimba kusem ait mbolŋge kusem kanŋeram kina ka tanŋe Kuate tuku pasa burkam tuku tinŋina. 17 Andenŋe tuan tanŋo Aisaia tuku kuyar ta tuna le nu ndek waŋe kuklimba pasa sota ka ande kanŋermba tejenmba burkina.

18 Sunŋo tuku Guwa nu ye mbolŋge minit. Nuŋe ye madiyina le ye piro tejenmba kam tuku minet.

Ye sanzal mbal tugumŋge pasa mayenu kukliwamŋgit.

Ye saninŋi le mulin kilanu tanŋo minig ta nane mayok kanŋaig. Am tukulok mbal am maranŋamŋgaig.

Ye sinamanzerka minig mbal muskil kiletidinŋe ninŋamŋgit.

19 Kuate nu kilke mbol mbal turkam tuku ait prote ŋga saninŋamŋgit. *Aisaia 61.1-2*

20 Yesus nu kuyar ta burka waŋe maŋ fil-filmba luka piro tanŋo tumba minyokina. Minyokina le kusem wandekŋge minyok minnaig mbal nane ŋakmba nu kanŋer timba minnaig le 21 nu pasa tugu pilmba saninŋina: Kuyar pasa burkit le isaig ta ki ait te mbolŋge alonu mayok kinit ŋgina.

22 Nu minŋe bulokmbi pasa purfenŋu kuklina le nane ŋakmba nu tuku saka minmba pirerek purka sakinaig: i ... Tanŋo te Yosef tuku kinŋo. Ndanmba nu pasa tejen kuklite ŋga saka minnaig le 23 nu ndek nane saninŋina: Ye kila. Tane yaba pasa ande tejenmba sayam idusde. Dokta, nane miroŋ ŋgarosu wakeiya ŋga idusde. Kaperneum tumbranŋge maŋau sanŋrinu ke likina le isgen ta kile naje tumbran tuguk tenŋe ka le sine kanŋerbe ŋga sayam idusde ŋgina.

24 Yesus nu maŋ lato saninŋina: Ye sinŋa satinŋamŋgit. Tuan tanŋo ande nuŋe tumbran tugukŋge pasa kukliwa ta nane nu talawamŋgaig. 25 Tuan tanŋo Elia nu minna le yar kenmba tambun 6 sawe piye ndakina le ma tugu ŋakmba mbol guba sunŋo prona. Ait ta mbolŋge Israel pino kuembol gudommba minnaig ta Kuate nu Elia kukulna le nane tuku inum tugum kine ndakina.

26 Kasomok pino kuembol ande Sarefat tumbran Sidon ma mbolok ta tugum kina.

27 Tuan tanŋo ande Elisa minna le Israel tanŋo gudommba ŋgirŋger ŋak minnaig ta Elisa nu nane tuku inum wakei ndana. Sirianu kasomok tanŋo Neaman ndo wakeina ŋga saninŋina.

28 Yesus nu tanamba saninŋina le kusem wandekŋge minnaig mbal ndek gubra sunŋo tinaig sulumba 29 nane pastinŋa Yesus biye timba didika kumba ka tumbran kusremba nanŋine tumbran tabe ndumor mbolŋge bukŋgam kinaig kande 30 nu nane kusreka ŋgamuk ŋgamuk kina.

Yesus nu tanŋo ande bukla ŋak wakeina (Markus 1.21-28)

31 Kile Yesus nu Galilea ma mbol kumba ka Kaperneum tumbran prona. Pro kusem ait mbolŋge nu nane pasa tumninmba minna le 32 nane ismba nu pasa miro tanŋo tanan tumningina tukunu nane pirerek purkinaig.

33 Kusem wandek sinam tanŋe bukla ŋak tanŋo ande minna. Nu wi kuenŋka sakina: 34 Yesus Nasaretnu, ne sine ndon wamduš tuma kuga. Ne sine bale faram prote e? Ye kila. Ne Kuate tuku Kinŋo ŋgina le 35 nu ndek bukla ta sawe lika sana: Ne maninka. Tanŋo ta kusremba mayok ka kaye ŋgina le

bukla ta nane ngamuknje tango ta tumba te-
buknga nu nayo sili ndamba mayok ka nu
kusremba kina. ³⁶ Tanjana le nane njakmba
ndek pirerek purka munju kusnanginaig:
Pasa ta ame pasa tananj. Nu sangri njak
gabab sunjo tananj bukla saningit le kua ka
tango kusreka kinig nginaig.

³⁷ Kile Yesus tuku nyu ma ta tuku tum-
braj njakmba kumunje likina.

*Yesus nu guaze mbal gudommba
wakeikina*

(Mateus 8.14-17; Markus 1.29-34)

³⁸ Yesus nu kusem wande kusremba ka
Simon tuku wande mbol kina. Simon tuku
magma nune ngaro sunjomba pa tingina le
nane Yesusnje nu turwa nga nu sanaig le
³⁹ nu ka ngaro pa tingina ta sawe likina le
ngaro mukumba nu mayekina. Tanjamba nu
pitik ndo tinga nane tuku paguna.

⁴⁰ Ait ta mbolnje ki butungam bafuna le
afunje nangine mbal guaze tugu yimyam
ta njakmba kilmba mindeka Yesus tugum
prowe likinaig le nu njakmba waimbi ki-
grekina le mageke likinaig. ⁴¹ Nu bukla
njak mbal mata wakeikina le bukla nane
kusreka wikaraumba sakinaig: Ne Kuate
tuku Kiyo nginaig. Bukla nane Yesus nu
Kuatenje madina tango ta kila tukunu nu
nane minje pipningina le nu tuku sa ndak-
inaig.

⁴² Mafemba minna le Yesus nu tinga ma
yamok kina le nane afu nu sota ka te-
silika nu nane ndon minam tuku ngailkinaig
le ⁴³ nu ndek nane saningina: Kuga. Ye
tumbraj afu mbolnje Kuate nune gageu
kulatkate pasa mayenu ta kukliwamngit.
Kuate nu ta tuku ye kukulyina ngina.
⁴⁴ Tanjakina sulumba tinga kumba ka Yudea
mbal tuku kusem wande njakmba mbolnje
pasa kuklimba saningmba minna.

5

*Yesus nu nane afu nu dubiwam tuku ma-
diningina*

(Mateus 4.18-22; Markus 1.16-20)

¹ Yesus nu Genesaret kule kualinj tuku
piyalnje minna le nane gudommba Kuate
tuku pasa isam tuku munju signa-signanja
nu pipka minnaig. ² Tanjamba minnaig
le nu wanj armba tabeknje minnaik ta

kanjerkina. Kualegan kilanu mbal nane
wanj ta kusreka nane kumanj minyanga
minnaig.

³ Kile Yesus nu Simon tuku wanj pongina
sulumba wanj mbitiwa le piyal kusremba
dir si kuwa nga sana ta nu kumuna. Tanjana
le nu wanj mbol tanje minyok minmba
tango pino pasa tumningmba minna.

⁴ Nu pasa saningje denpurmba kile nu
ndek Simon sana: Wanj mbitimba ka fando
sinje kualegan kilam tuku kumanj panke
likap ngina le ⁵ nu lafumba sakina: Sunjo,
sine furir te mbolnje kualegan sotigig ta
afu nda kilig ta nenje sakate tukunu ye
kumba manj kumanj bukngamngit ngina.

⁶ Tanjaka sana le nane kumba ka kumanj
buknginaig ta kualegan gudommba sinam
kinaig le kualegan pitinunje kumanj sam-
briwam bafunaig le ⁷ nane ndek nangine
piro tuma wanj ande mbolnje minnaig ta
waimbi aukninginaig le nane pro kualegan
kilmba wanj arnej lignenikinaig le wanj
buto kambim bafunaik.

⁸⁻¹⁰ Petrus nane nu ndon minnaig mbal
turmba kualegan gudommba kilnaig ta
kanjerka piriri njayomba minnaig. Yakobus
le Yohanus, Simon ndon piro tuma nale
mata tanjanaik.

Kile Simon Petrus nu ndek Yesus tugum
tange dagol tidronga nu sana: Sunjo ne
ye kusreyumba kaye. Ye mayenu kuga.
Ye une njak ngina le nu ndek Simon sana:
Ne kuru kuru ndaka. Ngumnenja ne tango
pino tanjamba kilamngat ngina. ¹¹ Tanjakina
le nane wanj koika tabek kinaig sulumba
aganj ndende njakmba kusreka Yesus du-
bimba kinaig.

Yesus nu tango ngirnger njak wakeina

(Mateus 8.1-4; Markus 1.40-45)

¹² Yesus nu tumbraj sunjo ande
mbolnje minna le tango ande ngarosu
njakmba ngirnger njak Yesus kanjermba pro
nu tugum tanje truk ka nu sarsarmba
sana: O Sunjo, ne kumun. Ne nzalinuwa
ndeta ye tuku ngarosu wakeiwa ngina le
¹³ nu ndek wai kuitka nu kirembe sana:
Au. Ye ne wakeinet ngina. Tanjakina
le ngirnger gagulka ngarosu mayekina le
¹⁴ Yesus nu minje pipmba nu sana: Ye
ne mbolnje manjau kit te afu sa ndaninga.

Ne kumba ka nane ngarosu pris tuma. Ne mayekat ta Moses tuku tukul dubimba atrau agan pris tawe le atraukuwa le njakmba ne mayekat ta kila pilwaig ngina.

¹⁵ Minje pipna ta Yesus tuku nyu saka kubeumba kinaig le tanjo kuasmbi gudommmba mara mara nu tuku pasa isam tuku guaze wakeikuwa nga nu tugumnje manjurke likinaig. ¹⁶ Tanjanaig le Yesus nu yamok kumba Kuate ndon pasatina.

Yesus nu tanjo ngarosu milmailkanu wakeina
(*Mateus 9.1-8; Markus 2.1-12*)

¹⁷ Mara ande Yesus nu nane pasa tumnamba minna le Farisi tanjo kusem pasa biteknjanu tanjo afu nane tanje minnaig. Nane Yerusalem tumbran sunjo Galilea ma tugu Yudea ma tugu ta tuku tumbran fonfon njakmba mbolnje prowe likinaig. Guaze wakeikam tuku Yesus nu Sunjo tuku sangri njak minna.

¹⁸ Kile tanjo afunje tanjo ande ngarosu milmailkanu sukunja Yesus tugum palm-bim saka tumba pronaig. ¹⁹ Pronaig le tanjo gudommmbange ma tukulnaig le nane wandek sinam kambim kumuñ kuga le nane ndek wande ponga funu tetka guaze tanjo nzananzañ njak ta muli panmba tanjo ngamuknje Yesus tumailam tanje pilnaig. ²⁰ Tanjanaig le Yesus nu nane nu tuku sangri tomba tinjinaig ta katesemba nu ndek tanjo ta sana: Mata, ye ne tuku mbar njakmba sauka gilainget ngina.

²¹ Tanjakina le kusem pasa biteknjanu mbal Farisi ndon nu talamba idusnaig: Nu Kuate le tanjakate e? Kuatenje ndo mbar saukam kumuñ nga idusmba minnaig le ²² nu nane tuku wamdus kamusmba ndek saningina: Ndanam saka tane wamdus tepilemba minig. Ye tane kusnatingamngit. ²³ Ame pasa ye tanjo te sawam tuku wam bada? Ye ne tuku mbar sauka gilainget ko tinja lika kaye nget. ²⁴ Ye Ndindo Katesek Tanjo kilke te mbolnje mbar saukam tuku ye sangri njak. Tane wam ta kila palpe nga ye kile pasa wam bada te sawamngit ngina. Tanjaka nu tanjo ngarosu milmailkanu ta sana: Ye ne sanet. Ne tinja nzananzañ kuramba nane tumbran kaye ngina.

²⁵ Tanjakina le nu nane njakmba am mbolnje pitikndo tinja nzananzañ kuramba lika kumba Kuate tuku nyu te-dunga nune tumbran kina le ²⁶ nane wandek tanje minnaig mbal pirerek purka wai makemba Kuate tuku nyu te-dunga nu tuku kuru-kuruka sakinaig: i ... Sine ki ait te mbolnje wam kitek sangri njayo kanjergig nginaig.

Yesus nu Levi wikina
(*Mateus 9.9-13; Markus 2.13-17*)

²⁷ Kile Yesus nu mayok ka kumba takis kilanu wande mbolnje takis kilanu tanjo ande Levi piroka minna le kanjermba sana: Ilmba ye dubiya ngina le ²⁸ nu tinja agan njakmba kusreka nu dubimba kina.

²⁹ Levi nu nune wande mbolnje Yesus tuku pagumba nye sunjo ande kina le nane gudommmba afu takis kilanu afu mbal kise tanje isukusnaig. ³⁰ Isukusmba minnaig le Farisi nane kusem pasa biteknjanu mbal afu ndon gubra tumba Yesus dubinaig mbal saninmba sakinaig: Ndanam saka tane takis kilanu mbal wam njaigonu kade mbal ndon isukusig nginaig le ³¹ Yesus nu ndek lafumba saningina: Guaze kugatok mbal nane dokta tugum kine ndakade. Guaze njak mbal ndo nu tugum kinig. ³² Afu sine magenu ngade ta nane ngamunjal mbilwaig nga ye pro ndawen. Ye une njak mbal ngamunjal mbilwaig nga prowen ngina.

Nyamagan pinkam tuku pasa
(*Mateus 9.14-17; Markus 2.18-22*)

³³ Nane afu pro Yesus sanaig: Yohanus dubide mbal nane ait gudommmba nyamagan pinka Kuate yabanmba minig. Farisi mbal dubikade mbal nane mata tanjade. Ndanam ne dubinade mbal mara mindek isukusmba ndo minig nginaig le ³⁴ nu ndek lafumba saningina: Tanjo ande nu pino tam tuku pagumba nye mbolnje nu nune mbal ndon minit tukunu nane nyamagan pin ndakade. ³⁵ Ngumnenja nane afunje pro tanjo ta nane ngamuknje tuwaig le nane wamdus pitininguwa le nyamagan pinkamngig ngina.

³⁶ Tanjamba nu yaba pasambi nane saningina: Ande nu tawi urfunu burokuwa le tawi abonu tumba fudinmba kuerka burok ta tukulmba zail ndangate. Nu

taɲawa ta tawi kitek ta ɲayo siliwamɲgat. Kumɲɲ abonu kumɲɲ urfunu mata katlisam kumuɲ kuga.

³⁷ Ande nu grep kule kitek tumba agamɲmor ɲgaro urfunu sinamɲge tol ndate. Nu taɲawa ta grep kule fulilka agamɲmor ɲgaro urfunu fetka grep kule kutuka ndeke suluwamɲgat. Agamɲmor ɲgaro mata ɲayomɲgamɲgat. ³⁸ Nane grep kule kitek tumba agamɲmor ɲgaro kitek sinamɲge tolde. ³⁹ Taɲgo nu grep kule ambokok nyate ta nu grep kule kitek nyam idus ndate. Grep kule ambokok ta kikoɲnu ɲgate ɲgina.

6

Kusem ait mbolɲge maɲau kam tuku pasa (Mateus 12.1-8; Markus 2.23-28)

¹ Kusem ande mbolɲge Yesus nane wit piro ande sinam sinam lika nuɲe dubinaig mbal nane wit alonu supika waimbi ɲgisneka nyam nyam kinaig le ² Farisi taɲgo afu nane kaɲgerka sanɲginaig: Ndanam saka tane sine tuku tukul lukamba kusem ait mbolɲge nyamagan kilig ɲginaig le ³ Yesus nu pasa ta lafumba sanɲgina: David nuɲe mbal ndon nane guba ɲaigonɲgina le nu wam ande kina ta tane kuyar ta burkade tae. ⁴ Nu Kuate tuku wandek sinam kina sulumba tukul bret Kuate am mbolɲge patikinaig ta afu kilmba nyumba nuɲe mbal mata ɲingina le nyinaig. Bret ta taɲgo nane nye ndakade tuku. Pris mbalɲge ndo nyade tuku ɲga sanɲgina sulumba ⁵ sakina: Ye Ndindo Katesek Taɲgo ye kusem ait tuku gabat minet ɲgina.

Yesus nu taɲgo wai pagriɲganu ta wakeina (Mateus 12.9-14; Markus 3.1-6)

⁶ Kusem ait ande mbolɲge Yesus nu kusem wandek sinam kina sulumba nu nane pasa tumɲɲmba minna. Sinam taɲge taɲgo ande wai ndinam kummba pagriɲganu ɲak minna.

⁷ Kusem pasa bitekɲganu mbal Farisi ndon Yesus nu kusem ait mbolɲge taɲgo wakeiwa le pasa mbolɲge palmbim tuku nu kulatka minnaig le ⁸ nu nane tuku

wamɲdus katesemba wai kummba pagriɲganu ɲak taɲgo ta sana: Ilmba tenge tiɲga ɲgina le nu ka nane ɲgamukɲge tiɲgina.

⁹ Kile Yesus nu nane sanɲgina: Ye tane kusnatiɲgamɲgit. Sine siɲgine tukul dubika kusem ait mbolɲge nane afu mbolɲge wam mayebe ko ɲayobe? Ande wakeibe ko kusrebe le kumwa ɲga kusnatiɲgina. ¹⁰ Taɲaka nu mbilka nane ɲakmba kaɲgerkina sulumba nu taɲgo ta sana: Ne wai kuitka ɲgina le nu wai kuitka wai mayekina. ¹¹ Taɲana le nane ndek Yesus tuku gubra suk suk nda tinaig sulumba naɲgine naɲgine sakinaig: Sine nu mbolɲge ndanbe ɲginaig.

Yesus nu aposel 12 madiniɲgina (Mateus 10.1-4; Markus 3.13-19)

¹² Ait ta mbolɲge Yesus nu Kuate yabanam saka tabe ande mbol kumba ka taɲge Kuate ndon pasata minna le ka mafena. ¹³ Mafena le nu dubinaig mbal ɲakmba kile-maɲgurka nane ɲgamukɲge taɲgo 12 madiniɲmba nane aposel nyu niɲgina.

¹⁴ Nane tuku nyu kat naɲgine ta tenenmba. Ande Simon Yesusɲge nyu kitek Petrus ɲgina. Ande maib nuɲe Andreus. Nane afu Yakobus, Yohanus, Filipus, Bartolomeus, ¹⁵ Mateus, Tomas. Ande Yakobus nu Alfeus kiɲo nuɲe. Ande Simon mape nyu ande Selot. ¹⁶ Ande Yakobus tuku kiɲo nuɲe Yudas. Ande Iskariotnu taɲgo Yudas. Nu ɲgumneɲga Yesus tuku kupet mayok kina.

Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina (Mateus 4.23-25)

¹⁷⁻¹⁸ Yesus nu nane 12 ndon tabe mbol ndekinaig sulumba ma guton ande mbol pronaig le Yesus dubinaig mbal gudommba pasa isam tuku guaze wakeikuwa ɲga Yesus tugum prowe likinaig. Nane afu Yerusalemnu afu Yudea ma tugu mbolok. Afu Tirus le Sidon piyal tuku tumbraɲ armba takok. Nane afu piti sugo bukla ɲak ta nu nane mata turka bukla pitaikina. ¹⁹ Nu nuɲe saɲgrimbi guaze mbal wakeikina le ɲakmba nu kirewam bafumba minnaig.

*Gare tugusek tuku pasa
(Mateus 5.3-12)*

²⁰ Kile Yesus nu mambilmba nu dubinaig mbal kanjerka saningina:

Tane sanzal minig mbal tane gare manau mbolnge minap. Tane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

²¹ Tane kile gubak minig mbal tane gare manau mbolnge minap. Kuate nu kumumbi tingamngat.

Tane kile malmbika minig mbal tane gare manau mbolnge minap. Tane nzumil-nunngai.

²² Tane ye Katesek Tango tuku mbal minig tukunu afunge tane kasurtinmba pitaika tumail pantinmba nyu kile-ibenkade ta tane gare manau mbolnge minap.

²³ Nane tanjawaig le tane gare-gareka patepatengap. Samba mbolnge tane tuku lafu mayenu minit. Ata. Nanjine mbun kat nanjine tanjamba Kuate tuku tuan tanjo kame kilmba piti ndui ta ninjingaig.

²⁴ Tane agan ndende den ndaka minig mbal ose. Tangine mine mayewam tuku buk te-sulunaig.

²⁵ Tane kile maro jak minig mbal ose. Tane guba sunjo tamngai.

Tane kile nzumil jak minig mbal ose. Tane wamdus piti tumba malmbinunngai.

²⁶ Nane jakmba tangine nyu kile-dunjuwaig ta tane ta tuku rironkap. Ata. Nanjine mbun kat nanjine tanjamba yabri tuan tanjo tuku nyu kile-dunjingaig.

*Ngueu mbal ngamungal ninjam tuku pasa
(Mateus 5.38-48)*

²⁷ Tane ye tuku pasa isig mbal ye pasa afu tane satinngamngit. Tangine ngueu mbal tuku kume purap. Tane tuku gubra kagli firkade mbal manau mayenumbi lafuwap.

²⁸ Nane kasur pasa tingig mbal pasa bafuknu ningap. Nane tane tumail pantingig mbal tane nane sinanu Kuate yabanap.

²⁹ Ande nu ne dabil pannate ta dabil inum tuma le pannuwa. Ande nu ne tuku tawi tate ta ne nane tawi inum ngail ndaka ta mata turmba tawe. ³⁰ Ande ne agan inum yabanate ta nu tawe. Ande nu ne tuku agan afu kilit ta ne agan ta kile-luka kilam tuku sa ndawa. ³¹ Nane afu ne

mbolnge manau magenu kuwaig nga nzalinate tanjamba ne afu mbolnge ka.

³² Nane afu tane tuku kume purwaig kande tane ndek nane tuku kume purmba sine tanjo magenu nda ngap. Mbal ngaigonu nane mata tanjade. Afu nane tuku kume purde le nane ndek nane tuku kume purde.

³³ Nane afu tane mbolnge wam magewaig le tane ndek nane mbolnge wam magemba sine tanjo magenu nda ngap. Mbal ngaigonu nane mata tanjade.

³⁴ Tane lafunu kilam idusmba agan inum tape sulumba sine tanjo magenu nda ngap. Mbal ngaigonu nane mata nanjine nanjine lafunu kilam tuku tanjade.

³⁵ Tane tangine ngueu mbal tuku kume purka nane mbolnge wam magenu kap. Lafunu kilam idus ndamba agan ake ningap. Tanjawaig le tane lafunu sunjo tamngai. Tane tangine Sunjo Kuate tuku manau te-purmba nu tuku kinjo kame minamngai. Ta ndanam? Nu wam ngaigonu kade mbal Kuate gare pasa nda tuwig mbal nu nane mbolnge wam magete. ³⁶ Tangine Mam nu tanjo jakmba mapeningit tanjamba tane mata tanjawaig.

*Tango pileningam tuku pasa
(Mateus 7.1-5)*

³⁷ Tane tanjo afu tuku manau pile ndaningap. Tanjawaig le Kuate nu tane tuku manau mata pilenge nda. Ande nu mbarwa ndeta pitai ndawap. Tanjawaig le tane mbarap le Kuatenge tane pitaikanda. Afu tane mbolnge mbarwaig kande nane tuku mbar gilainngap. Tanjawaig le Kuate nu tane tuku mbar mata sauka gilainngamngat.

³⁸ Tane waknyap le Kuate nu tane mbolnge sunjomba lato lato waknyamngat. Tane nane afu mbolnge manau kade ta manau ndui ta Kuate nu tane mbolnge kamngat ngina.

³⁹ Kile Yesus nu yaba pasa ande saningina: Tango ande am tukulok inum am tukulok ta tumba ndin tumam kumun kuga. Nale arnej baringa burok sinamnge ndenunngai. ⁴⁰ Skul kinjo nu nune tisa li ndate. Nu tisa tugumnge kila jakmba tate sulumba nune tisa tanjan mayok kinit. ⁴¹ Ndanam nane am mbolnge ail ban minit

le ne kanjer ndamba naje tira tuku am mbolnje am sumbi kanjermba sakate? ⁴² Ndanam tuku ne tira ta sate. Ye ne tuku am mbolnje am sumbi ta saukamngit ngate. Ne yabri tanjo ndo. Ne ambonja naje am mbolnje ail baj ta paska. Ne am purfewa le tira naje tuku am mbolnje am sumbi saukam kumun ngina.

*Sine ail alonu mbolnje ail pilengeg
(Mateus 7.15-20; 12.33-35)*

⁴³ Kile Yesus ndek sakina: Ail mayenu nu alo najonu kile-mayok ndakate. Ko ail najonu nu alo magenu kile-mayok ndakate. ⁴⁴ Sine ail alonu kanjerka ail ta tuku tugu kateseweg. Tane suwar ail mbolnje apasin alonu kilig e? Ko ulem mbolnje mar alonu kilig e? ⁴⁵ Tanjamba ndo tanjo mayenu nu wamdus mayenu njak minit sulumba nu wam magenu ndo ke likate. Tanjo najonu nu wamdus najonu njak minit sulumba nu wam najonu ndo ke likate. Ngamungal sinamnge wamdus minig ta minje mbolnje alonu kilimok te-mayokte ngina.

*Wande patinu tuku yaba pasa
(Mateus 7.24-27)*

⁴⁶ Kile Yesus nu man nane saningina: Ndanam tane ye nyun ta Sunjo ngade sulumba ye tuku minje kumnemnge mine ndakade. ⁴⁷ Ima nu ye tugum promba ye tuku pasa ismba ka kumu-kumute ta nu tanjo tenen. ⁴⁸ Tanjo ande nu wande palmbim nga burok sarka sinam nzi kina le makek tugu ndame patika danjngina tanan. Ngumnenja kule sunjo ndeka wande tumba kulisokngam kumun kuga. Wande ta makek ndamembi danjngina tukunu sanjri njak minna.

⁴⁹ Tanjo ande nu ye tuku pasa ismba dubi ndate ta nu tanjo tenen. Tanjo ande wande palmbim nga nu burok sarka makek tugu ndame pati ndaka ake kilkembali ndo dijna tanan. Kule sunjo ndeka wande kaduna le surka ndeka fudu najona nga saningina.

7

*Yesus nu kame gabat tuku piro tanjo wakeina
(Mateus 8.5-13)*

¹ Yesus nu pasa ninje denjpurmba nu tinja Kaperneum tumbrañ kina. ² Tumbrañ tanje Rom mbal tuku kame gabat ande minna. Tanjo ta tuku piro tanjo ande guazenga buk kumam bafuna. Nu tanjo ta tuku nzali sunjo njak minna.

³ Tanjamba nu Yesus tuku nyu ismba nu Zu mage mage wika nane Yesus kusnawaig le nu pro piro tanjo wakeiwa nga kukulningina le kinaig. ⁴ Nane kinaig ka Yesus tugum promba nu sarsarmba sanaig: Sine tuku kame gabat ta nu mayenu. Ne nu turam kumun e? ⁵ Nu sine Israel mbal tuku wamdus sunjo njak minit. Sine tuku kusem wande nuje ndametinmbi pilna nga sanaig.

⁶ Tanjakinaig le Yesus nu ndek nane dubika kame gabat tuku wande patuna le nu nuje gulab afu kukulningina le ka nu sanaig: Nu tenenmba sakat. Sunjo nu piro karenka ye tugum te pro ndawa. Ye tanjo mayenu kuga. Ye tuku wande mbol te nu nda prowa. ⁷ Ye mata nu tugum prowe nda. Nu sando kuwa le ye tuku piro tanjo mayekuwa. ⁸ Ye sugo afu kumnemnge minet. Ye mata kame mbal afu tuku gabat minet. Ye ande kukulmba ne kaye nget ta nu kinit. Ande wika yale nget ta nu ilit. Ye yije piro tanjo ande ka piro si ka nget ta nu kate. Nu sanjri sunjo njak ta ye kila. Sando kuwa ta kumun. Nu tanjamba pasa palet nga Yesus sanaig.

⁹ Yesus nu pasa ta ismba nu pirerek purka mbilka manjur sunjo nu dubimba kinaig ta saningina: i ... Ye tane satinjamngit. Kasomok tanjo te nu ye tuku sanjri tomba tingate. Sine Israel ngamuknge son manau sanjrinu tanan kanjer ndawet ngina.

¹⁰ Kame gabat kukulningina ta nane luka nuje wande tugum pronaij ta piro tanjo nu buk mayekina le pro kanjernaig.

Yesus nu Nain tanjo ande kumna le tetina

¹¹ Mafena le Yesus nu man tinja Nain tumbrañ kina le nu dubinaig mbal tanjo kuasmbi gudommaba nu ndon kinaig. ¹² Kinaig ka tumbrañ fonde malanja patunaig le kile nane tanjo mindesin ande ngunu saka sukunja pronaij. Tanjo kumna

ta pino kuembol ande tuku kiŋo nuŋe ndindo. Nain mbal gudomma pino ta dubimba pronaig. ¹³ Pronaig le Sunŋo nu pino ta kaŋgermba sinanu nu sana: Ne malmbi ndaka ŋgina.

¹⁴ Kile nu ka ter kirena le taŋgo min-desiŋ sukuŋginaig ta nane tiŋginaig le nu ndek sakina: Taŋgo mo, ye ne sanet ne aboŋga tiŋga ŋgina. ¹⁵ Taŋamba sana le taŋgo kumna tuku ta aboŋga tiŋga minyoka pasatina le Yesus ndek nu tumba ina nuŋe ndoŋ minwa ŋga sana.

¹⁶ Kile nane ndek kuru kuru sunŋo tumba Kuate tuku nyu te-dunŋa sakinaig: Tuan taŋgo sunŋo ande sine ŋgamukŋge mayok ket. Kuate nu nuŋe mbal sine tur-siŋgam tuku te prowat ŋginaig. ¹⁷ Taŋamba pasa ta Yudea ma ŋakmba kumuŋga ma patuk patuk ŋakmba ise likinaig.

*Yohanus nu taŋgo armba kukulnikina le Yesus tugum kinaik
(Mateus 11.1-19)*

¹⁸ Yohanus kule pisne taŋgo dubinaig mbal pro Yesus nu wam ŋakmba ke likina ta nu ndoŋ kubenaig le nu ndek nuŋe dubinaig tuku taŋgo armba sanikina: ¹⁹ Tale kumba ka Sunŋo kusnawap. Ande prowam tuku kuyar pasa sakate ta ne e ko sine ande tairŋgube ŋga kusnawap ŋgina.

²⁰ Taŋgo ar ta kinaik ka Yesus tugum promba nale ndek nu kusnanaik: Ande nu prowam tuku ta ne e ko sine ande tairŋgube? Yohanus kule pisne taŋgo taŋaka sasikmba kukulsikat ŋginaik.

²¹ Nale taŋge minnaik le Yesus nu gudomma afu guaze ŋak afu bukla ŋaigonu ŋak wakeike lika afu am tukulok am maraŋge niŋgina. ²² Taŋamba nu nale sanikina: Tale luka ka wam ke liket te takile ammbi kaŋgerka kilbambi isik ta ŋakmba Yohanus kubeu tape. Kile am tukulok mbal mambilde. Kupe ŋaigoŋgade mbal likade. Ngirŋger ŋak mageke likade. Kilba tukulok pasa isig. Afu kume likade ta aboŋga tiŋgade. Sanzal mbal Kuate tuku pasa mayenu isig. ²³ Ande nu ye tuku ŋga wamdus tero ndakate ta nu gare-gareka minit. Tale taŋamba ka Yohanus sawap ŋgina.

²⁴ Yohanus tuku taŋgo ar ta luka kinaik le Yesus nu ndek maŋgur sunŋo ta Yohanus tuku saniŋgina: Tane ame agaŋ kaŋgeram ma baknu mbol kinaig? Bubrenge ulem waŋe ande mbilmbilwa le tane kaŋgeram kinaig e? ²⁵ Ko tane taŋgo ande tawi mayenu tiŋganu kaŋgeram kinaig e? Nane tawi magenu tiŋmba agaŋ magenu ŋak mbal wande sugo sinamŋge nyu ŋak minig tuku. ²⁶ Tane ame agaŋ kaŋgeram ma baknu mbol kinaig? Tane tuan taŋgo ande kaŋgeram kinaig e? Yohanus nu tuan taŋgo ta tane kila satingamŋgit. Nu tuan taŋgo ndo kuga nu tuan taŋgo ŋakmba liniŋgit. ²⁷ Kuyar pasa ande nu tuku teŋenmba sakate.

Ne isa. Ye taŋgo ande kukuli le nu amboŋga prowa sulumba ne tuku ndin wakei-wamŋgat ŋgate. *Malakai*

3.1

Taŋgo ta Yohanus. ²⁸ Ye satingi le isap. Taŋgo ŋakmba Yohanusŋge liniŋmba mbolŋge minit ta nane Kuate tuku gageu mayok kinig mbal ŋakmba nane Yohanus lide. Afu nyu kugatok mata ŋga saniŋgina.

²⁹ Taŋakina le taŋgo pino takis kilanu mbal nane Yohanusŋge o buk kule piseniŋgina tukunu nane Yesus tuku pasa ta ismba Kuate nu kumumbi sine tuku mbar te-mayokmba tumsiŋgit ŋginaig. ³⁰ Nane Farisi mbal kusem pasa bitekŋganu mbal Yohanusŋge buk kule pisne ndaniŋgina tukunu nane Kuatenŋge turniŋgam tuku ndin ta mbulmba pitainaig.

³¹ Yesus nu maŋ sakina: Ait te mbolŋge minig mbal ye tane tuku maŋau ame wam taŋaŋ ŋga saki. ³² Tane kiŋo kame maket mbolŋge minyoka muŋgu wiwikade taŋaŋ. Nane teŋenmba muŋgu wiwikade: Sine tabu tabu fitka mune uleg ta tane ndek kupes kupes ndade. Sine malmbikeg ta tane ndek malmbiketket ŋga lok mine ndakade ŋgade. ³³ Ata. Yohanus kule pisne nu prona sulumba nyamagaŋ le grep kule nye ndaka minna le nu bukla ŋak ŋga saka nu mbulnaig. ³⁴ Ye Katesek Taŋgo ye pro nyamagaŋ le grep kule nyet le tane sakade: Ai si. Nu nyamagaŋ grep kule nyam tuku piririte taŋgo. Nu takis kilanu mbal une ŋak mbal ndoŋ gulab mayete ŋga tane ye mata mbulig. ³⁵ Ata. Wamdus kuyar mayete

tanjo wam kile-mayokkate ta mbolnje nu tinjeknu kilimok mayok kinit nga saningina.

Yesus nu Farisi tanjo ndon isukusna

³⁶ Mara ande Farisi tanjo ande nyunu Simon nu Yesus ndon isukusam sana le nu kumba wande ponja nu ndon isukusmba minnaik. ³⁷ Tumbran ta tuku une pino ande minna. Yesus nu Farisi ndon isukusmba minnaik le nu ismba ndame botol guren mayenu jak tumba wande ta ponjina. ³⁸ Ponja Yesus ngumnemnje nu tuku kupe tugum tanje malmbikina le am kule guroromba Yesus tuku kupe mbain mbolnje ndekinaig le nu ndek nune gabat wanjemi kupe saukina sulumba Yesus tuku kupe bigmba guren tumba nu tuku kupe mbolnje kutu-kutuna.

³⁹ Tanjana le Farisi tanjo nu wam ta kanjermba idusna: Tanjo te nu tuan tanjo kande une pino nu kirete te nu kila pilit kande nga idusna.

⁴⁰ Yesus nu ndek katesemba nu tanjo ta sana: Simon, ye ne ndon pasa jak ngina le nu lafumba sana: Tum Tanjo, maye. Ye saya le isi ngina le ⁴¹ Yesus nu sana: Tanjo armba tanjo inum tuku ndametin lafuwam tuku minnaik. Ande nu son 50 lafuwam tuku ande nu son 5 lafuwam tuku jak minnaik. ⁴² Nale ndametin kiringinaik le nu nale arnej tuku wam ta gilaingina. Tanjo ar ta ima nu tanjo sunjo tuku wamdus sunjo jak minamngat ngina le ⁴³ nu ndek sakina: Ye iduset nu ndametin sunjo jak nu lafuwam tuku gilaingina nunje ngina le Yesus nu sana: Ne son sakate ngina. ⁴⁴ Tanjaka nu mbilka pino ta kanjermba Simon sana: Ne pino te kanjera. Ye ne tuku wande ponjit le ne ye kupe minyangam tuku kule nda sat. Pino te pro nune am kulembi ye tuku kupe minyanga nune gabat wanjemi ye kupe sauke sat. ⁴⁵ Ne ye kanjeryumba gare jak mumu ndayat. Pino te ye prowit le ye tuku kupe mumumba minit. ⁴⁶ Ne ye tuku gabat guren pisne ndawat. Nu ye tuku kupe mbolnje guren mayenu kutuwat. ⁴⁷ Ye ne sanamngit. Pino te ye nu tuku une sunjomba sauka gilaingit le nu ye tuku kume purmba ye mbolnje wam mayekat. Ande nu une fudinjo kate le

sauket ta nu ye tuku sunjomba kume pur ndate ngina.

⁴⁸ Kile Yesus nu pino ta sana: Ye ne tuku une jakmba sauka gilainget ngina. ⁴⁹ Tanjakina le nane nu ndon tuma isukusmba minnaig mbal nane ndek nanjine nanjine munju kusnanjinaig: Tanjo te ima le nu une sauka gilainganu nga sakate nginaig. ⁵⁰ Yesus nu pino ta man sana: Ne ye tuku sanjri tomba tinjate tukunu ye ne tuku muskil te-tiwe tinit. Ne ngamungal mukuk jak kaye ngina.

8

Pino gudommba Yesus dubimba nu sinzanjaig

¹ Mara afu kuganaig le Yesus nu tinja tumbran fonjon tumbran sugo sugo afu mbol kine lika Kuate nu nune gageu kulatkate pasa mayenu ta sanjmba kine promba lika minna. Yesus madiningina kuasmbi 12 nane nu ndon kinaig. ² Pino afu buk guaze jak afu bukla jak nu wakeike likina ta nane mata nu dubimba kinaig. Ande Maria nu Maria Magdalanu nginaig. Yesus nu mbolnje bukla 7 pitaikina. ³ Pino ande Yohana nu Herodus tuku piro kulatkanu tanjo Susa nu tuku piyo nune. Ande Susana. Pino gudommba afu turmba nane nanjine aganj ndendembi Yesus nane sinzanjnjmba nane dubika kinaig.

*Aganj tumu tuku yaba pasa
(Mateus 13.1-9; Markus 4.1-9)*

⁴ Mara ande tanjo pino gudommba tumbran kise kise mbolnje prowe lika Yesus tugumnje manjurkinaig le nu ndek yaba pasa ande saningina: ⁵ Tanjo ande nu nune aganj tumunu bareningam piro mbol kina. Kina ka bareningina le tinju afu ndinje ndeke likinaig le tidonga likinaig ta sar umanje pro nye sulunaig. ⁶ Tinju afu kilke ndame jak ma mbolnje ndekinaig sulumba manje promba tinjinaig ta kilke njairnu kugatok tukunu karenja kume sulu-naig. ⁷ Tinju afu ma anga najgonu sinamnje ndeke likinaig ta anganje tinja songinaig le rure-rureka pro mage ndanaig. ⁸ Tinju afu kilke mayenu mbolnje ndeka pro magemba tugunu jakmba mbolnje alonu

sunḡomba mayok kinaig nga saningina sulumba nu wi kuenḡka sakina: Tane kilba ḡak ndeta pasa te isap ḡgina.

*Yesus nu yaba pasambi ndo saningina
(Mateus 13.10-17; Markus 4.10-12)*

⁹ Kile nu dubinaig mbal nane yaba pasa ta tugunu isam tuku kusnanaig le ¹⁰ nu ndek saningina: Kuate nu nuḡe gageu kulatkate wam afu kuirok minig ta tane kila palmbim tuku ye tane maditingen. Afu nane yaba pasa ndo isig. Nane wam kanḡerka alonu kanḡer tiwe nda. Nane pasa ismba tugunu katesewe nda nga saningina.

*Aganḡ tumu tuku yaba pasa tugunu
(Mateus 13.18-23; Markus 4.13-20)*

¹¹ Kile Yesus ndek nane saningina: Yaba pasa satinḡit ta tugunu tenenmba. Aganḡ tumunu sakit ta Kuate tuku pasa tanan. ¹² Tinḡnu ndinḡe ndekinaig nga sakit ta mbal afu nane Kuate tuku pasa isig tanan. Satanḡe nane son ḡguwaig le Kuatenḡe muskil kile-tidinḡe ninḡikat nga nu pro nane tuku ḡgamunḡal sinamḡe pasa ta yaika tumba balete. ¹³ Tinḡnu afu kilke ndame ḡak mbolḡe ndekinaig ḡgit ta mbal afu tanan. Nane Kuate tuku pasa isig sulumba nzali sunḡo ḡak tade ta nane sumbailnu kugatok tanan ait fagnu ndo son ḡga dubide. Tagoninḡam tuku ait prote le nane pasa ta kusrede. ¹⁴ Tinḡnu afu ma anḡa ḡaigonu sinamḡe ndekinaig ḡgit ta nane mbal afu tanan. Nane Kuate tuku pasa ismba kilke te tuku piti gare manḡau aganḡ ndende ta ḡakmba sunḡomba idusde le pasa isig ta balete le alo mage ndade. ¹⁵ Tinḡnu afu kilke mayenu mbolḡe ndekinaig ḡgit ta mbal afu tanan. Nane Kuate tuku pasa ismba nane wamdus mayenu sanḡri ḡak tukunu pasa biyig sulumba nane dirnanḡa alonu kile-mayokka minig ḡgina.

*Tanḡo nu lam bulumba mayokḡe pilit
(Markus 4.21-25)*

¹⁶ Yesus nu manḡ lato sakina: Tanḡo lam bulute ta nu tumba nza kaimba ko mbain kumnemḡe pile ndakate. Kuga. Nu lam bulunḡe tanḡo afu prowaig le kilḡaninguwa ḡga te-mayokmba mbolḡe taikate. ¹⁷ Wam afu kile tanḡo am mbolḡe kuirok minig ta ḡakmba kilimok mayok kanḡaig.

¹⁸ Tane ye tuku pasa ismba kuraukap. Tane ise maye ndabekaig. Ande nu wam afu ḡak minit ta Kuatenḡe nu manḡ lato tambimḡat. Ande nu wam denkanu minmba ye wam ḡak ḡga iduste ta wam fudinḡdo ta Kuatenḡe yaiwamḡat ḡgina.

*Yesus ina mambo kat nuḡe pronaiḡ
(Mateus 12.46-50)*

¹⁹ Yesus nu tanḡe minna le nuḡe ina mambo kat nuḡe nane pro nu tugum kambim tuku ta nane gudommmba ma tukulnaig. ²⁰ Tanḡanaig le nane afunḡe Yesus sanaig: Ina nanḡ mambo kat nanḡe pro kilimḡe minmba ne kusnanḡade ḡginaig le ²¹ nu ndek nane tenenmba saningina: Nane Kuate tuku pasa ismba dubide mbal nane yinḡe ina yinḡe mambo kame tanan minig ḡgina.

*Yesus nu kule le bubre peunikina
(Mateus 8.23-27; Markus 4.35-41)*

²² Mara ande Yesus nu sine kule kualin sim kab ḡga nuḡe dubinaig mbal ndon wanḡ ande ponḡinaig. ²³ Nane wanḡ ponḡa kinaig ka Yesus nu am kaikaina le kinye ḡlainḡina. Kinymba minna le bubre sunḡo tinḡina le kule tonḡel tinḡa wanḡ sinam kumba minna le nane ḡgisikam bafunaig sulumba ²⁴ nane ka Yesus kuanemba sanaig: Sunḡo, sine ḡgisikam bafuweg ḡginaig. Tanḡakinaig le nu abonḡa tinḡa bubre kule mbalo sanikina le nale ndek mukumba ma betkiremba kule basle mayena.

²⁵ Tanḡana le nu nane saningina: Tane Kuate tuku sanḡri tomba tinḡade ta aninḡe palḡig ḡgina le nu dubinaig mbal nane kuru-kuruka pirerek purka nanḡine nanḡine munḡu kusnanḡinaig: i ... Tanḡo te nu ima suk a. Bubre kule sanikat ta nale mata nu tuku pasa isaik ḡginaig.

*Yesus nu tanḡo bukla ḡak wakeina
(Mateus 8.28-34; Markus 5.1-20)*

²⁶⁻²⁹ Gerasa mbal tuku ma mbolḡe tanḡo ande bukla ḡaigonunḡe wanena. Ait kuennu nu wagek minmba wande ande mbolḡe mine ndaka nu mindesin patikinaig tuku ma ndame burok sinamḡe minanu. Nu ait kuennu ait mindek bukla tanḡe tanu le nane afunḡe muli karenḡnu kilmba nu tuku wai kupe kusanu ta

nu purpurmba bukla tanje nu wamdus tambinu le nu kua ka duje kumba minna.

Yesus nane kumba ka Gerasa mbal tuku kilke Galilea ma tumail tumba minit tanje iben kinaig. Iben ka Yesus nu kina le tumbran sungo ta tuku tanjo guwa najgonu naj tanje nu kanjermba witimba pro nu tugumnje dagol tidrongina. Tanjana le nu ndek bukla ta sana: Tanjo ta kusremba mayok kaye ngina le nu kuenka sarsarmba sana: Yesus, Sunjo Kuate tuku Kinjo, ne ye ndon wamdus tuma kuga. Ye piti ser ndaya ngina.

³⁰ Tanjaka sana le Yesus nu kusnana: Nane nyu ima ngina. Bukla gudommba nu mbolnje minnaig tukunu nu lafumba sana: Ye tuku nyu Kame Kuasmbi ngina. ³¹ Tanjakina le bukla kame nane Yesus sarsarmba sanaig: Ne kukulsinga le ma buto njayo ta sinam nda kab nginaig.

³² Tabe ta mbolnje mbo gudommba sunjarka minnaig tukunu bukla kame nane Yesus sarsarmba sanaig: Ne sine kukulsinga le sine mbo kame si tuku funjul sinam kab nginaig le nu wokina. ³³ Wokina le bukla najgonu tanjo ta kusremba kumba mbo funjul sinam kine likinaig le nane sanjri naj pinder-pindermba tabe te-tirok ta dubimba biri-baringa kule kualinj butonu sinam kumba ngisike sulunaig.

³⁴ Tanjanaig le mbo kulatkanu mbal wam ta kanjermba kua ka pinder-pindermba kinaig ka tumbran sunjo mbolnje kilimnje najkmba saninginaig le ³⁵ nane afu isnaig sulumba nane suk aganj ta kanjeram kinaig ka Yesus tugum promba tanjo bukla najgonunje nu kusrenaig le nu tawi tinjmba Yesus tugumnje minyoka wamdus mayenu naj minna le kanjermba piriri njayonaig. ³⁶ Tanjanaig le wam ta ambonja kanjernaig mbalnje pronaj mbal Yesus nu bukla naj tanjo wakeina ta kubeu ninjinaig.

³⁷ Kile Gerasa ma patuk patuk nane najkmba kuru kuru suk suk ndanaig sulumba pro Yesus nane kusreka kuwa nga sanaig. Tanjakinaig le nu wanj pongina le ³⁸ nu bukla naj tanjo wakeina ta nu ndon kambim tuku sarsarna. Sarsarna le

nu peumba sana: ³⁹ Ne luka nane tumbran kaye sulumba Kuate nu ne mbolnje wam mayewat ta wam kubeu ninga ngina. Tanjakina le nu ndek luka tumbran tumbrannje Yesus nu mbolnje wam mayenu kina ta najkmba kubeu ninjmba likina.

Yesus nu kulim ande te-timba pino ande wakeina

(Mateus 9.18-26; Markus 5.21-43)

⁴⁰ Yesus nu wanj mbol mbol luka kule kualinj tem ilna le nane gudommba nu tairnga minnaig mbal nu kanjermba garegareka nu tinaig. ⁴¹ Tanjamba kusem wande kulatkanu tanjo ande nyunu Yairus nu pro Yesus tugumnje ngurngurka ndeka nu tuku wande mbol kuwa nga sarsarmba minna. ⁴² Nu kulim ndindo yar 12 naj tananj kumam tuku tawo ndo minna. Yesus nu ndek tanjo ta dubimba kina le nane gudommba nu te-kornaig.

⁴³ Pino ande nu mara mindek tambun guaze naj minmba minna le yar 12 kina. Dokta najkmba nu wakeiwe pisenginaig. ⁴⁴ Nu pro Yesus ngumnemnje nu tuku tawi nzalenu kirena le guaze ta kugana. ⁴⁵ Tanjana le Yesus nu kamusmba kusnangina: Imanje ye kireyat ngina le nane najkmba ndek sinenje kuga nga sakinaig le Petrus nu sana: Sunjo, nane gudommba ne te-ngamunumba ne signanade tae ngina le ⁴⁶ nu ndek nu sana: Kuga. Andenje ye kireyat. Ye tuku sanjri ande kusreyat le kamusit ngina. ⁴⁷ Tanjakina le pino ta yabukam fugumba nu ngarosu piririmba pro Yesus tugumnje ngurngurka ndeka nane najkmba am mbolnje nu guaze naj Yesus kiremba pitik ndo mayekina ta sakina. ⁴⁸ Sakina le nu ndek pino ta sana: Kulim, ne ye tuku sanjri tomba tinjgate tukunu ne mayekat. Ne ngamungal mukuk naj kaye ngina.

⁴⁹ Yesus nu pasata minna le kile tanjo ande Yairus tuku wandeknje pro nu sana: Ne tuku kulim buk kumat. Ne ake sinanj Tum Tanjo piro karenj tuwe ndaka ngina le ⁵⁰ Yesus nu pasa ta ismba ndek Yairus sana: Ne wamdus fulil ndaka. Ne ye tuku sanjri tomba tinjgate tukunu kulim nane abonjgamngat ngina.

⁵¹ Kina ka Yairus tuku wande tugum promba Yesus nu nane njakmba peuniŋmba Petrus Yakobus Yohanus kulim tuku ina mam nane ndo kilmba wandek sinam kina. ⁵² Nane gudommba kulim ta tuku malmbi wikaraumba minnaig le Yesus ndek nane saniŋgina: Tane malmbi ndakap. Nu kume ndakat. Nu kinymba minit ŋgina le ⁵³ nane ndek nu siŋka kumat nga nu nzumilnaig. ⁵⁴ Taŋanaig le nu ka mindesiŋ tuku wai biymba sana: Kulim, ne aboŋga tiŋga ŋgina kande ⁵⁵ nu tuku guwa maŋ mindesiŋ sinam kina le nu aboŋga tiŋgina. Taŋana le Yesus ndek sanikina: Nyamagaŋ tape le nyuwa ŋgina.

⁵⁶ Ina mam nuŋe nale pirerek purka minnaig le Yesus nale miŋge pipnikmba nane afu sa ndaniŋguwaik nga peunikina.

9

Yesus nu aposel 12 piro niŋgina
(*Mateus 10.5-15; Markus 6.7-13*)

¹ Kile Yesus nu nane 12 ta wika kilemaŋgurka nane bukla ŋaigonu njakmba pitaika guaze tugu yimyam wakeike likuwaig nga piro tuku sanŋri niŋgina. ² Nane kumba ka Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam ta kuklimba guaze mbal wakeikuwaig nga nane kukulniŋgam bafumba ndek wam paguka saniŋgina: ³ Tane kambim nga taŋgine pale fat nyamagaŋ ndametiŋ ta njakmba kusrekap. Tawi silikanu ta ndo njak kape sulumba ⁴ wande ande poŋga taŋge ndo minmba piroka ka kambim nga wande ta kusrewap. ⁵ Tumbran ande tane kilam mbulwaig kande tane kambim bafumba nane katesemba rironkuwaig nga tuptup kupe mbolŋge denganu minig ta nane am mbolŋge paurŋgap ŋgina.

⁶ Wam pagu denpurmba nu nane kukulniŋgina le tiŋga kumba ka tumbran njakmba mbolŋge pasa mayenu kuklimba guaze mbal wakeike lika minnaig.

Herodus nu Yesus tuku nyu isna
(*Mateus 14.1-2; Markus 6.14-16*)

⁷ Yesus nane wam ke likinaig ta afu ismba Yohanus kumna ta maŋ aboŋga tiŋgina ŋginaig. ⁸ Afuŋge Elia nu maŋ mayok kina ŋginaig le afuŋge tuan taŋgo ambokok

ande maŋ aboŋga tiŋgina ŋginaig. ⁹ Pasa ta Herodus Antipas nu ismba wamdus tesulumba sakina: Yohanus njinfok buk kat puren ta kile pasa iset ta taŋgo ta ima nga Yesus kaŋgeram tuku wamdus sunŋgo njak minna.

Yesusŋge taŋgo 5,000 isukusneniŋgina
(*Mateus 14.13-21; Markus 6.30-44; Yohanus 6.1-14*)

¹⁰ Aposel kame nane luka wam ke likinaig ta Yesus kubeu tunaig le nu nane kilmba Betsaida tumbran tuku ma yamok kinaig. ¹¹ Kinaig le nane gudommba nu kina pasa ismba nu dubimba kinaig le nu nane kaŋgerka ndek kaiyeniŋmba wikina sulumba Kuate nu nuŋe gageu kulatkate pasa ta kuklimba afu guaze njak ta wakeike likina.

¹² Nu taŋamba minna le ki buk butuŋgina le nane 12 ta pro nu sanaig: Sine ma baknu mbolŋge mineg. Ne maŋgur sunŋgo te kukulniŋga le kuwaig ka tumbran afu patukŋge wande afu kasomŋge nane taŋge nyamagaŋ kilmba kinyam tuku mbili kilelikuwaig nga sanaig. ¹³ Taŋaka sanaig le nu ndek nane saniŋgina: Tanenŋge nyamagaŋ niŋgap le nyuwaig ŋgina le nane ndek nu sanaig: i ... Sine bret 5 kualegan kareŋok armba ndo. Ne sinenŋge nane tuku nyamagaŋ piyabe nga iduste e ŋginaig. ¹⁴ Nane minnaig mbal gudommba taŋgo 5,000 taŋaŋ.

Kile Yesus nu nuŋe dubinaig taŋgo ta saniŋgina: Taŋgo pino njakmba paplaka 50, 50 taŋamba minyokuwaig nga saniŋgap ŋgina. ¹⁵ Taŋakina le nane ndek saniŋginaig le taŋamba minyoke likinaig. ¹⁶ Kile Yesus nu bret fonfon 5 kualegan ar ta turmba kilmba tandeka samba mbol ambe mambilmba Kuate gare pasa tumba nyamagaŋ ta fetfetmba nuŋe dubinaig mbal niŋgina le nane walmba niŋge likinaig. ¹⁷ Nane njakmba kilmba nyinaig le maroniŋgina. Nyamagaŋ fetfetna ta batenju kilmba sambe 12 ligneniŋginaig.

Petrus nu Yesus Kuatenŋge madina taŋgo ŋgina
(*Mateus 16.13-20; Markus 8.27-30*)

¹⁸ Mara ande Yesus nu Kuate yabaŋna sulumba nu dubinaig taŋgo nanenŋge ndo

minnaig le nu nane kusnaniŋgina: Tanjo pino nane ye ima ŋgade e ŋgina le ¹⁹ nane ndek nu sanaig: Nane afu ne Yohanus kule pisneŋge ŋgade. Afu ne Elianŋge ŋgade. Afu sakade ne tuan tanjo ambokok ande maŋ aboŋga tiŋgina ŋginaig.

²⁰ Tanakinaig le nu nane kusnaniŋgina: Tane ye ima ŋga idusde e ŋgina le Petrus nu lafumba sana: Ne Kristus Kuatenŋge madinina tanjo ŋgina. ²¹ Tanamba sana le nane nuŋe nyu ta afu sa ndaniŋguwaig ŋga sangrimba peuniŋgina.

*Yesus nu nuŋe kumam tuku saniŋgina
(Mateus 16.21-28; Markus 8.31-9.1)*

²² Yesus nu maŋ saniŋgina: Ye Ndindo Katesek Tanjo piti gudommaba kilamŋgit. Israel mage mage pris gabat kame kusem pasa bitekŋganu mbal nane ye pitaiyuwaig le afuŋge ye baleyamŋgaig. Ye kumile mara keŋnu mbolŋge Kuate nu te-tiyamŋgat ŋgina.

²³ Kile nu nane afu saniŋgina: Ima nu ye tuku tanjo minam idusmba kande nu nuŋe nzali kusreka nu ki mindek nuŋe ail kazrai kuramba ye dubiyuwa. ²⁴ Ima nuŋe abo mine mayewam tuku sunŋomba idusmba kurau mayete ta nu ŋgisikamŋgat. Ima nu ye tuku ŋga nuŋe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu nuŋe abo ta ŋak minamŋgat.

²⁵ Ande nu kilke te tuku agan ndende ŋakmba kilwa le nuŋe kanu ŋgisikuwa ta nu mine mayewam tuku ta ose. ²⁶ Ye Ndindo Katesek Tanjo yiŋe Mam tuku kilŋa nuŋe eŋel kame tuku kilŋa yiŋe turmba ŋak ndenuŋgit. Ande nu nane afu ŋgamukŋge ye tuku nyu ye tuku pasa yabukate ta ye ndeki sulumba ye mata nu tuku nyu yabukamŋgit ŋgina. ²⁷ Ye sinŋa satinŋamŋgit. Tane tenge tiŋ minig mbal afu kume ndakap le Kuate nuŋe gageu kulatkate wam te-mayokuwa le tane kanŋeramŋgaig ŋgina.

*Yesus nu ŋgarosu kitek tina
(Mateus 17.1-13; Markus 9.2-13)*

²⁸ Yesus nu pasa ta saniŋgina sulumba mara 8 tanan kugana le nu Petrus Yohanus Yakobus nane kilmba Kuate ndon pasatam tuku tabe ande mbol kinaig. ²⁹ Ka tanŋe nu Kuate ndon pasata minna le Petrus nane

am kaikainiŋgina le kinynaig. Kinymba minnaig le Yesus tuku tumail pasi mbilka kiseumba mayok ka nu tuku tawi kauknu uge liŋnu ndo mayok kina. ³⁰ Tanana le tanjo armba Moses nale Elia pro nu ndon pasata minnaik. ³¹ Nale samba mbolok kilŋa ŋak mayok ka Yesus nu Kuate tuku pasa kumumba Yerusalemŋge kumamŋgat ta tuku saka minnaig.

³² Kile Petrus nane aboŋga mambilnaig kande Yesus tuku kilŋa tanjo armba nu ndon tiŋ minnaik ta turmba kanŋerkinaiŋ. ³³ Tanjo ar ta nu kusrewam bafunaik le Petrus nu wam pile paska ake fare sana: Sunjo, sine tenge mineg te mayenu ndo. Sine baibai keŋmba patikube. Ande ne tuku ande Moses tuku ande Elia tuku ŋga sana.

³⁴ Nu pasa ta saka minna le gau ande pro nane kainiŋgina le nane kuru kuru sunjo tinaig. ³⁵ Kile gau sinamŋge pasa ande mayok ka tenŋemba sakina: Ande te yiŋe Kiŋo. Ye nu madiwen. Tane nu tuku pasa ise mayewap ŋgina. ³⁶ Pasa ta kugana le Yesus nuŋe ndo tiŋ minna le kanŋernaig.

Tanamba nane wam kanŋernaig ait ta mbolŋge afu ndon wam kube ndanaig.

*Yesus nu kiŋo ande bukla ŋak wakeina
(Mateus 17.14-21; Markus 9.14-29)*

³⁷ Mafena le nane tabe ta kusremba ndekinaig le tanjo pino kuasmbi gudommaba Yesus tugum pronaiŋ. ³⁸ Tanamba nane ŋgamukŋge tanjo ande wi kuenka sarsarmba sana: O Tum Tanjo, ne ilmaba ye tuku kiŋo ndindo te kanŋermaba sinanuwa. ³⁹ Bukla ŋayonu andeŋge nu tate le pitik ndo nu sunŋomba witite. Nu zulbarek serte le miŋge supika subal promba nu paninŋa pitik nu kusre ndate. ⁴⁰ Ye ne dubinade mbal nane nu pitaiwaig ŋga sarsarniŋgit ta nane pitaiwe fuguwaig ŋgina.

⁴¹ Tanakina le nu ndek sakina: Tane Kuate talamba ŋgamunŋgal son tugusek kugatok mbal tane ye piti seryade. Ye ait giganmba tane ndon minamŋgit ŋgina sulumba mbilka tanjo ta sana: Nane kiŋo ta tumba yale ŋgina. ⁴² Nu kiŋo ta tumba ilmaba minna le bukla tanŋe kiŋo tumba zulbarek sermba bukŋgina le Yesus nu bukla sawe lika pitaina sulumba kiŋo ta tumba mam

nunje tuna le ⁴³ nane njakmba Kuate tuku sanjri sunjgo ta kanjgermba pirerek purka minnaig.

*Yesus nu nunje kumam tuku sanu arna
(Mateus 17.22-23; Markus 9.30-32)*

Nane njakmba Yesus nu wam ke likina ta tuku pirerek purka minnaig le nu ndek nunje dubinaig mbal ta saninjina: ⁴⁴ Tane pasa te ngamunjal sinamnje pile mayewap. Nane ye Ndindo Katesek Tango tumba kilke mbol mbal tuku wai mbolnje palm-bimnjaig njina.

⁴⁵ Nane pasa ta isnaig ta tugunu kurok minna le katese ndanaig. Nane nu man kusnawam tuku ta wamdus pitinjina.

*Tango ngamuknje ima nu sunjgo minit
(Mateus 18.1-5; Markus 9.33-37)*

⁴⁶ Nunje dubinaig mbal nane ima nane ngamuknje sunjgo minit ta tuku munju tulinjinaig le ⁴⁷ Yesus nu nane tuku wamdus ta katesena sulumba nu kinjo ande tumba nunje tugum tanje te-timba saninjina: ⁴⁸ Ande nu ye tuku nga idusmba kinjo tenjen aukmba wakeite ta nu ye mata wakeiyate. Ye wakeiyate ta Kuate ye kukulyina nu mata wakeite. Ata. Ande tane ngamuknje nyu kugatok minit ta nu sunjgo njina.

*Ande nu ngueu kuga ta nu sine tuku gulab
(Markus 9.38-41)*

⁴⁹ Kile Yohanus nu ndek Yesus sana: Sunjgo, tango ande ne tuku nyu mbolnje bukla afu pitaikina le kanjgermba nu peugen. Nu sine tuku kuasmbi kuga njina le ⁵⁰ nu ndek Yohanus sana: Nu peu ndawap. Ande nu ngueu mine ndakate ta nu sine tuku gulab njina.

Samaria mbal tuku tumbran ande Yesus talanaig

⁵¹ Kuate nu Yesus te-dunga samba mbol kambim tuku ait patukina le nu wamdus ndindo pilmba Yerusalem kambim tuku kina. ⁵² Tanjamba nu tango afu kukulningina le nane ambonga kumba nu tuku ma wakeiwam tuku Samaria mbal tuku tumbran ande mbol kinaig ta ⁵³ tumbran mbal nane Yesus nu Yerusalem kambim sakina ta isnaig sulumba nu pitainaig.

⁵⁴ Tanjanaig le nu dubinaig tanjgo ar Yakobus le Yohanus nane wam kinaig ta kanjgermba ndek sanaig: Sunjgo, ne woka le sile sakupe le samba mbolnje pa ndeka pasokuwa nga sanaig. ⁵⁵ Tanjakinaig le Yesus nu mbilka nale sanike likina. ⁵⁶ Tanjamba nane tinja tumbran kise kinaig.

*Tango afu Yesus dubiwam idusnaig
(Mateus 8.18-22)*

⁵⁷ Kumbanje tanjgo ande Yesus sana: Ne ma njakmba mbol kambim saka ta ye ne ndon kanjik njina le ⁵⁸ nu ndek sana: Mbo nguikok sar umanj nane te njak ta ye Ndindo Katesek Tango ye mabtam tuku wande kugatok. Ne ye ndon lika piti ta kurawam kumun e njina.

⁵⁹ Tanjamba nu tango kise ande sana: Ne ye dubiya njina le nu ndek sana: Sunjgo, ye luka kumba ka mam kumwa le nguki sulumba ne dubinamngit njina. ⁶⁰ Tanjakina le Yesus nu sana: Mbal afu wamdus kumaknu minig nanenje kumanu mbal ngukuwaig. Ne tinja kumba Kuate nunje gageu kulatkate wam ta kuklimba saka lika njina.

⁶¹ Tango kise ande nu sana: Sunjgo, ye ne dubinam iduset ta ye ambonga kumba ka yinje mbal ndon pasata minap ninjamba pro ne dubinamngit njina le ⁶² nu ndek sana: Tango ande nu piro tugu pilmba ka ngamunje nu wamdus kise tuwa ta nu Kuate tuku gageu minit ta nu denkte.

10

Yesus nu tango 72 kukulningina

¹ Kile Sunjgo nu tumbran afu kambim bafuna sulumba nu tanjgo 72 madinijmba ar ar kukulningam bafumba wam paguka saninjina: ² Piro mbolnje nyamaganj alonu gudommaba minig. Kilam tuku piro tanjgo denkte. Tane piro miro tanjgo yabanjap le nu piro tanjgo afu kukulninguwa le nane nunje nyamaganj alonu kilwaig. ³ Ye tane kukultingi le tane sipsip fat tanjanj ngannu age nguikok ngamuknje minamnjaig. ⁴ Tane kambim nga tanjgine ndametin pale fat kupe ngaro ta njakmba kusrekap. Tane kumba ka ndinje afu pasa sunjgomba sa nda ningap. ⁵ Tane wande ande ponja ambongan wande ta tuku mbal saninjap: Tane

ngamunjal mukuk minap nga saningap. ⁶ Tango inum ngamunjal mukuknu tanje minwa ta tane pasa sakade tanjamba nu ngamunjal bulka minamngat. Kuga ta pasa ta luka tanjine tugum prowamngat.

⁷ Tane wande ande mbolnje minap le nyamagan afu tinguiwaig le yaika nyumba minap. Tane piro tango tukunu afu tugumnje aganj ndende kilam kumuņ. Wande ndindo ta mbolnje minap. ⁸ Tane tumbran ande prowap le tumbran mbal tane kaiyetinjmba yalpe nguwaig kande tane tanje minap. Nyamagan afu tinguiwaig le tane yaika nyap. ⁹ Nane tuku guaze mbal wakeikap sulumba nane saningap: Kuate nu nuņe gageu kulatkate wam kile tane tugum prote nga saningap.

¹⁰ Tumbran ande tane pitaitinguiwaig ndeta tane tumbran ngamunje saningap: ¹¹ Ata. Tumbran te tuku tuptup sine tuku kupe mbolnje denganu minig te sauke suluweg. Tanjine mbar rironkap. Kuate nu nuņe gageu kulatkate wam ta tane tugum prote le tane pitaide nga saningap ngina.

¹² Kile Yesus nu saningina: Ye tane satinjamngit. Ait sunjo mbolnje tumbran tane pitaikate ta Sodom tumbran tuku pa limba nu sunjo pasa njak tamngat.

*Tumbran afu nane Yesus ngumnaig
(Mateus 11.20-24)*

¹³ Yesus nu man sakina: Korasin le Bet-saida tumbran ose. Ye wam kitek sangrinu tale ngamuknje ke liken ta tale ngamunjal biye mbil ndanaik. Ande nu wam ndui ta Tirus le Sidon tumbran ngamuknje ke likina kande nane dal ndaka nanjine mbar idusnjmba tawi urfunu tinjmba kuke tugu pismba ngamunjal biye mbilnaig kande. ¹⁴ Ait sunjo mbolnje tale Korasin le Bet-saida tumbran tale Tirus le Sidon tuku pa limba tale sunjo pasa njak tamngaik.

¹⁵ Kaperneum tumbran ne nyu sunjo njak minmba ne samba mbol kambim tuku iduste ta Kuatenje ne tumba buknguwa le ne kumanu mbal tuku tumbran kanjat ngina.

¹⁶ Kile Yesus nu nuņe mbal saningina: Ande tane tuku pasa isit ta nu ye tuku mata isit. Ande tane pitaikate ta nu ye

mata pitaiyate. Ye pitaiyate ta ande nu ye kukulyina nu mata pitaite ngina.

*Tango 72 ta man luka Yesus tugum pron-
aig*

¹⁷ Kile nane 72 ta gare sunjo njak luka Yesus tugum promba ndek sanaig: Sunjo, sine ne tuku nyu mbolnje pirokigen ta bukla kame mata sine tuku pasa isnaig nginaig le ¹⁸ nu ndek nane saningina: Samba mbolnje telinj bitek promba ndekate tanjan Satan nu baringina le kanjeren. ¹⁹ Tane isap. Ye tane sanjri tinggen tukunu tane mben njagonu zinanjsail ngueu tango Satan tuku sanjri njakmba tidongap ta tane njago siglike nda. ²⁰ Guwa njagonu tane tuku pasa isnaig ta tuku gare-gare ndakap. Tane Kuate tuku mbal mayok kinaig le nu samba mbolnje tane tuku nyu kuyarningina le tane abo njak minmba minam tuku nyu njak minig. Tane wam ta tuku gare-garekap ngina.

*Yesus nu gare sunjo tina
(Mateus 11.25-27)*

²¹ Ait ta mbolnje ndo Yesus nu Tukul Guwa tugumnje gare tumba Kuate yabanmba sana: O Mam, ne samba kilke tuku Sunjo. Ye ne tuku nyu te-dunget. Afu kila sugo wamdus kuyar njak ne nane wam kame tum ndaningit. Kinjo kame tanjan minig mbal ne nane ndo tumningit. O Mam, ne nane nzali dubimba ne tanjate ngina.

²² Kile Yesus nu nane saningina: Mam nu wam njakmba ye wai mbolnje patikina. Ande nu Kuate tuku Kinjo kila mine ndakate. Mam nu ndo ye kila. Ande nu Mam kila mine ndakate. Ye nu tuku Kinjo ye ndo nu kila. Ye nane afu Mam kila pilwaig nga nu tumninget ta nane mata nu kila minig ngina.

²³ Tanjaka Yesus nu mbilka nuņe dubinaig mbal saningina: Kuate nu tane make patikate le tane wam magenu kanjerkade. ²⁴ Ye satinjamngit. Tuan tango kame gabat sugo tane wam kanjerka isig te nane kanjerka isam tuku wamdus sunjo pilmba kume farnaig ngina.

*Samaria tanjo ande nuņe ngueu tanjo
turna*

²⁵ Kile kusem pasa biteknjanu tanjo ande nu tinga Yesus tagowam tuku nu kusnana: Tum Tanjo, ye ame wam ki sulumba abo tugu tumba minmba minamngit ngina le ²⁶ nu ndek sana: Tukul pasa kuyar mbolnge ndanmba sakate. Ne pasa ta burka ndanmba iduste ngina le ²⁷ nu lafumba sana: Moses tuku tukul pasa tenenmba sakate. Tanjine Sunjo Kuate tane nu tuku kume purmba tanjine ngamunggal abo guwa sangri wamdu ta nakmba nu tape. Tane tanjine ngarosu tuku kume purde tanjamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap ngina. ²⁸ Tanjakina le Yesus nu ndek sana: Ne pasa kumumbi lafumba sakate. Ne tanjamba ka ta ne abo tugu nak minamngat ngina.

²⁹ Kile kusem pasa biteknjanu tanjo ye pasa kusnangit ta manjur te ye talayubekaig nga nu man kusnana: Ye tugumnge minig mbal ta ima kate ngina le ³⁰ nu ndek sana: Zu tanjo ande Yerusalem kusremba Yeriko kambim saka ndek kina le ndinnye kuayar tanjo afu nu biye timba paninta nu tuku tawi aganj ndende kuayar kilmba kua kinaig le kumam bafumba minna. ³¹ Tanjamba minna le pris ande ndin dubimba ndek kumba nu tanjo ta kangerna sulumba nu laipmba ndin make dubimba kusremba kina.

³² Levi tuku ndare ande kusem wande pirokanu nu mata pro kangermba nu laipmba ndin make dubimba kusremba kina.

³³ Kile Samarianu tanjo ande nu ma ta promba Zu tanjo ta kangermba nu sinana sulumba ³⁴ nu ndek nu tugum kumba grep kule guren tur kilmba nu tuku we minyanja kuse lika nu tumba nuje aganjmor mbol pilmba ka badbaid ande sinamnye pilmba kulatka minna le mafena. ³⁵ Mafena le nu kambim saka nu badbaid tuku miro tanjo ndametinj soj inumnu tumba sana: Ne tanjo te kulatka mina. Nanje piya afu nu tuku nga panku ta ye luka prowi sulumba lafuwamngit ngina.

³⁶ Ariya. Ne ndanmba iduste. Kuayar mbalnge tanjo kat nayonaig ta nane kenj ta imanje nu tugumnge minit tuku tanjo tananj nu turna ngina le ³⁷ kusem pasa biteknjanu tanjo nu sana: Tanjo ande nu

sinanu wakeina nunge ngina le nu sana: Ne kumba manau ndui ta ka ngina.

Yesus nu Marta le Maria tugum kina

³⁸ Yesus nane kumba tumbraj ande pronaj le pino ande nyunu Marta nu pro Yesus tumba nuje wande mbol kina. ³⁹ Yesus nu tanje minna le Marta tuku maib nuje Maria nu Yesus tuku kupe tugum tanje minyoka nu tuku pasa ismba minna. ⁴⁰ Marta nu paguwam tuku mburrika nu ndek Yesus tugum promba sana: Sunjo, yije maib ye kusreyat le yije ndo wam tormba minet ta ye kanger ndayate? Nu sawa le ye turyuwa ngina le ⁴¹ nu ndek sana: O Marta, ndanam ne wamdu sunjomba teroka pitinate. ⁴² Ne wamdu ndindo nak minit kande maye. Maria nu wamdu ndindo mayenu madimba dubite ta andenje nu peuwam kumun kuga.

11

Kuate yabanjam tuku pasa (Mateus 6.5-15; 7.7-11)

¹ Mara ande Yesus ma ande mbolnge Kuate ndon pasata minna. Nu pasate denpurna le nu dubina tanjo ande nu sana: Sunjo, Yohanus nu nuje dubide tanjo yabanjam tuku tumningina. Tanjamba ne sine mata tumsinga ngina le ² nu ndek nane saningina: Tane tenenmba Kuate ndon pasatap.

Singine Mam, nanje nyu purfen nu minmba minwa.

Ne nanje gageu kilmba kulatkam tuku prowa.

³ Ki kidemba nyamaganj kumumbi singa.

⁴ Nane afu sine mbolnge mbarde le sine ndek gilaingeg tanjamba ndo ne sine tuku mbar mata sauka gilainga.

Sine tagosingam tuku ait prowa le ne piti ta peuwa.

Tane tanjamba Kuate ndon pasatap ngina.

⁵ Yesus nu man saningina: Tane ngamuknge ande furir ngamu nu tinga nuje gulab tugum kumba wika sate. Tira, bret kenmba ye sa. ⁶ Yije gulab ande nu prowat ta ye nyamaganj kuga ngate. ⁷ Gulab nuje wandek sinam tanje nu sate: A... ye minde

bada nda sa. Ye kinyam saka wande buk suwit. Yiŋe kiŋo kame mata buk kinyaig. Ye tiŋga agaŋ ande tanmbim kumuŋ kuga ŋgate. ⁸ Ye tane satinŋamŋgit. Nu gulab nuŋe ta tuku idusmba nda tuwit. Nu wam saka kuakiŋga wika dirnaŋgate ta tuku ndo nu tiŋga agaŋ sakate ta tuwit.

⁹ Ye tane satinŋamŋgit. Ne wam ande tam tuku Kuate yabaŋmba dirnaŋga ta tanmbimŋgat. Ne wam ande sota mina ta te-silikamŋgat. Ne malaŋga ande katkata ta talke tanmbimŋgat. ¹⁰ Ima nu wam ande tuku Kuate yabaŋmba dirnaŋgate ta nu tate. Ima nu agaŋ ande sota minit ta nu te-silika tate. Ima nu malaŋga katkatmba minit ta nu talke tuwit.

¹¹ Tane ŋgamukŋge ande kiŋo nuŋe kualegaŋ yabaŋte le nu lafumba mbeŋ tuwit e? ¹² Ko teg tiŋ yabaŋte le nu lafumba ziŋaŋsail tuwit e? ¹³ Tane kilke mbol mbal une ŋak ta taŋgine kiŋo kame agaŋ magenu niŋgig tuku. Taŋgine Mam samba mbolŋge minit nu purfeŋnu ndo. Nu tane tuku maŋau limba nu yabaŋde mbal Tukul Guwa niŋgit ŋga saniŋgina.

Yesus nu Belsebul ndoŋ piro tuma ŋginaig (Mateus 12.22-30; Markus 3.20-27)

¹⁴ Taŋgo ande buklaŋge miŋge tukulna le Yesus nu bukla pitaina le nu maŋ pasatina. Taŋana le taŋgo pino nane pirerek purkinaig ta ¹⁵ nane Farisi teŋenmba sakinaig: A ... bukla kame tuku gabat Belsebulŋge nu saŋgri tuwit le nu bukla pitaikate ŋginaig le ¹⁶ nane afu pro Yesus tagowam tuku samba mbolok saŋgri ande te-mayokuwa le kaŋgeram tuku sanaig.

¹⁷ Taŋakinaig le Yesus nane tuku wamdus katesemba ndek saniŋgina: Gabat suŋgo ande tuku kuasmbi nane pur yimyamka naŋgine naŋgine kame buwaig ta nane kugawamŋgaig. Naŋgine wande ŋakmba simbri-sambriwe suluwamŋgaig. ¹⁸ Ye Belsebul tuku saŋgrimbi bukla ŋaigonu pitaikanu ŋga sakade ta son kande Satan nu nuŋe mbal ndoŋ pur yimyamka naŋgine naŋgine kame bumba Satan nu saŋgri ŋak mine ndakate kande. ¹⁹ Taŋgine mbal afu bukla pitaikade ta nane mata Belsebul tuku saŋgrimbi taŋade e? Nane

kusnaniŋgap le nane tuku pasa lafunu tambu taŋgine pasa ta pilewaig. ²⁰ Ye Kuate tuku saŋgrimbi bukla pitaiket ta Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam tane ŋgamukŋge prote.

²¹ Taŋgo saŋgrinu ande tui mbanduwaŋ bigmba nuŋe wande kulatka minit ta nuŋe agaŋ ndende mine mayede. ²² Ande nu tuku saŋgri lite ta pro nu ndoŋ kame bumba nu te-ibenmba nu tui mbanduwaŋ payamkate ta yaite sulumba nu tuku gabis agaŋ ndende kilmba afu walmba niŋgit.

²³ Ande nu ye tuku taŋgo mine ndakate ta nu ye tuku ŋgueu taŋgo. Ande nu ye tur ndayumba ake minit ta nu ye tuku piro ŋayo silite.

²⁴ Andeŋge guwa ŋayonu taŋgo ande mbolŋge pitaiwa le nu ka ma baknu mbol kumba mabta minam tuku ma sota kine promba lika ka kuga le nu sakamŋgat: Yiŋe buk minen tuku wande mbol luka ka ŋgamŋgat. ²⁵ Nu pro nane buk fir-fir gureŋmba agaŋ ndende ŋakmba kile-tidiŋga patikinaig le kaŋgerkumba ²⁶ nu saŋgri tiŋga minam tuku ta nu kumuŋ kuga le nu kumba ka nuŋe kuasmbi 7 nane nu tuku maŋau liwanu ta kilmba luka pro wande ta mbolŋge minamŋgaig. Taŋawaig le taŋgo ta tuku mine maŋau ambokok limba kile ŋayonu suŋgokanu sinamŋge minamŋgat ŋga saniŋgina.

Gare suŋgo tam tuku pasa

²⁷ Yesus nu taŋaka saka minna le pino ande nane ŋgamukŋge wika nu sana: Pino ne te-pilmba amo tinna ta nu gare suŋgo ŋak minit ŋgina. ²⁸ Taŋakina le nu ndek sakina: Ta son ta Kuate tuku pasa ismba dubide mbal nane siŋka gare suŋgo ŋak minamŋgaig ŋgina.

Nane wam kitek saŋgrinu kaŋgeram saki-naig

(Mateus 12.38-42; 16.1-4; Markus 8.11-13)

²⁹ Kile taŋgo pino lato-latomba pro maŋgurkinaig le nu ndek nane saniŋgina: Ait te mbolŋge minig mbal tane ŋaigonu ndo. Tane ye tuku saŋgri kaŋgeram idusde ta ye tumtiŋge nda. Wam saŋgrinu ande tuan taŋgo Yona mbolŋge prona ta ndo tumtiŋgamŋgit. ³⁰ Nineve mbal Yona

mbolŋge Kuate tuku saŋgri kaŋgernaig. Nu kualegaŋ fungul sinamŋge ait armba minmba keŋnu abo ŋak mayok kina. Tane ye Ndindo Katesek Taŋgo mbolŋge wam taŋaŋ kaŋgeramŋgaig.

³¹ O buk mandor pino ande Siba kilke kulatkina ta nu Solomon tuku wamdus kuyar mayenu isam tuku ndin kuen ŋayo dubimba nu tugum kina. Ande teŋge minit ta nu Solomon lite ta tane nu tuku pasa ise ndakade. Ait sungo mbolŋge tane ait te mbolŋge minig mbal pino ta ndoŋ tiŋgap le nu tuku maŋau mayenunŋe tane tuku maŋau ŋayonu te-mayokamŋgat.

³² Yona nu Nineve mbal rironŋ pasa saninŋina le nane ndek ŋgamunŋal biye mbilnaig. Ande nu teŋge minit ta nu Yona lite ta tane nu tuku pasa pitaide. Ait sungo mbolŋge tane ait te mbolŋge minig mbal Nineve mbal ndoŋ tiŋgap le nane tuku maŋau mayenunŋe tane tuku maŋau ŋayonu te-mayokamŋgat ŋga saninŋina.

*Ngarosu tuku bulu
(Mateus 5.15; 6.22-23)*

³³ Kile Yesus maŋ lato sakina: Taŋgo nane lam bulumba mbain kumnemŋge pile ndakade. Ko nane nza kai ndade. Lam bulunŋe taŋgo prowaig le kilŋaniŋguwa ŋga te-mayokmba mbolŋge taikade. ³⁴ Ne tuku am sati taŋaŋ ŋgarosu kilŋawam tuku. Ne am maye minit ta ŋgarosu ŋakmba bulu mbolŋge minit. Ne am ŋayo minit ta ŋgarosu ŋakmba ma make sinamŋge minit. ³⁵ Ne rironŋka. Ne tuku ŋgamunŋal tuku sati am ŋayonu taŋaŋ minikat. ³⁶ Ne tuku ŋgarosu ma make fudinŋdo mine ndakate ta ŋgarosu ŋakmba kilŋa ŋak. Sati bulu ne kilŋanate taŋaŋ ŋgina.

Yesus nu kusem gabat mbal saninŋe likina

(Mateus 23.1-36; Markus 12.38-40)

³⁷ Yesus nu pasata minna le Farisi taŋgo ande nu ndoŋ isukusam tuku sana le nu ka nu ndoŋ isukusmba minnaik. ³⁸ Nu wai minya ndaŋga isukusna le Farisi taŋgo nu tukul lukate ŋga pirerek purkina le ³⁹ Sungo nu sana: Tane Farisi mbal taŋgine waim nza saŋgilnu ndo minya mayede ta taŋgine ŋgamunŋal agaŋ ndende gudommmba kilam tuku piririmba wam

ŋaigonu kam tuku wamdus liganu minig. ⁴⁰ Tane ŋginŋan taŋgo ndo. Kuate nu agaŋ saŋgilnu ndo wakeika sinanu nu wakei ndakina e? ⁴¹ Taŋgine ŋgamunŋal sanzal mbal niŋgap le taŋgine agaŋ ŋakmba purfeŋnu taŋaŋ minamŋgaig.

⁴² Osese. Farisi mbal tane tukul ande dubimba piro karenka agaŋ fonfon ŋguna ilinzu ŋakmba maŋgur 10 patika ande Kuate tuwig. Tane taŋade sulumba tane taŋgo pino mbolŋge maŋau tiŋreknu ke ndaka Kuate tuku kume pur ndade. Tane tukul sugo ar ta turmba dubide kande maye kande.

⁴³ Osese. Farisi mbal tane kusem wande mbolŋge taŋgo tumailamŋge minyonu tuku nzalitiŋgit. Maket mbolŋge tane sugo ŋga kaiyetiŋgam tuku kilba pilig. ⁴⁴ Tane rironŋkap. Tane mindesiŋ yubengade ma taŋaŋ. Taŋgo nane ma ta gilai tukunu ta mbolŋge likade ŋgina.

⁴⁵ Yesus nu taŋakina le kusem pasa bitekŋganu taŋgo ande nu sana: Tum Taŋgo ne taŋamba sakate ta sine tuku nyu turmba ŋayo silite ŋgina le ⁴⁶ nu ndek sana: Kusem pasa bitekŋganu mbal ose. Tane tukul gudommmba agaŋ pitinu sugo taŋaŋ taŋgo mbolŋge patika minde bada sungo niŋgig. Tane fudinŋmba nane tur ndakade.

⁴⁷ Ose. Tane rironŋkap. Tuan taŋgo kame taŋgine mbuŋ kameŋge bale farnaig ta tane nane tuku kumu mbolŋge ndame magenu patike likade. ⁴⁸ Tane wam kade tamba taŋgine mbuŋ kame tuku maŋau ŋayonu ta magenu ŋgade. Nane tuan taŋgo kame bale farninŋinaig le tane nane tuku kumu mindepiyeniŋgig. ⁴⁹ Ta tuku Kuate nu nuŋe wamdus kuyar mayenumbi teŋenmba sakina: Ye tuan taŋgo aposel kame afu kukulniŋgi le nane kilmba amseseka afu bale faramŋgaig ŋgina. ⁵⁰ Taŋawap sulumba ait te mbolŋge minig mbal tane ndare taŋge pasokamŋgat. Nane o buk kilke te-mayokna ait mbolŋge tuan taŋgo kilmba ndare kutuwe niŋginaig ta taŋamba ndo kile tane minig tukunu nane ŋakmba tuku ndare taŋge tane pasokamŋgat. ⁵¹ Abo abo Abel nu tugu pilmba ndare kutukina. Ta turmba kumba ka Sakaria nu mbariŋam tuku mbain atrau mbain ŋgumukŋge minna

le nane pro tanje nu balemba ndare kutunaig. Ye sinjka satinjamngit. Nane njakmba ndare kutuninge likinaig ta ndare tanje tane pasokamngat.

⁵² Kussem pasa biteknjanu mbal ose. Tane Kuate tuku pasa kila palmbim tuku ndin tukulde. Tangine kila palmbim mbulmba nane afu kila palmbim idusde le nane tukulningig ngina.

⁵³ Yesus nu pasa denpurmba mayok kina le kussem pasa biteknjanu mbal Farisi mbal nane gubra tormba sangri tinga pasa sunjgomba kusna-kusnanaig. ⁵⁴ Nu pasa inum mbarwa le nu tumba pasa mbolnje palmbim nga nane nu kulatka minnaig.

12

Yabri manjau rironjkap (Mateus 10.26-27)

¹ Ait ta mbolnje tanjo suk suk kuga pro manjurka munju tido-tidonjinaig le Yesus nu pasa tugu pilmba nu dubinaig mbal ta saningina: Farisi mbal tuku yis aganj ta rironjkap. Yis ta nane tuku yabri manjau. ² Wam kame kile tanjo am mbolnje mine ndakade ta kilimok mayok kanjaig. Wam afu kile kuirok minig ta njakmba kila patikamnjaig. ³ Tane pasa afu kuirka sakinaig ta ngumnenja manjur sinamnje sakamnjaig. Tane wandek sinamnje yabu sakinaig ta njakmba isam tuku kuenjka sakamnjaig ngina.

Sine Kuate tuku ndo kuru-kurukube (Mateus 10.28-31)

⁴ Yesus nu manj saningina: Tira kame, ye tane satinjamngit. Afu tane bale faram sakade ta nane tuku kuru kuru ndakap. Nane tane kilmba bale farwaig sulumba tane mbolnje wam inum kam kumunj kuga. ⁵ Ande tane kuru-kurukam tuku ye tane rironj pasa satinjamngit. Kuate nu tanjo balemba kanu mata balemba ma njayo mbol bukngam kumunj tukunu tane nu ndo kuru-kurukap.

⁶ Tanjo nu sulik sulik wai inum sulumba maket mbolnje patika ndametinj fudinndo ndo tate ta sulik sulik ndindo mata Kuate nu iduste. ⁷ Nu tane tuku gabat waje giganmba ta mata nu kila minit. Ta tuku

tane wam ande kuru kuru ndakap. Ku-ate am mbolnje tane tuku ande sulik sulik gudommmba lininjmba mbolnje minit nga saningina.

Yesus tuku nyu yabu ndakam tuku (Mateus 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Yesus nu manj lato sakina: Ye tane satinjamngit. Ande nu tanjo ngamuknje ye tuku nyu te-mayokmba sakate ta ye Ndindo Katesek Tanjo ye mata Kuate tuku enjel kame ngamuknje nu tuku nyu te-mayokamngit. ⁹ Ande nu tanjo ngamuknje ye tuku nyu yabukate ta ye mata Kuate tuku enjel kame ngamuknje nu tuku nyu yabukamngit. ¹⁰ Ande nu ye Ndindo Katesek Tanjo kasur pasa sayate ta Kuate nu mbar ta sauka gilainjamngat. Ande nu Tukul Guwa tumail pante ta Kuate nu mbar ta sauka gilainje nda. ¹¹ Nane tane kilmba kussem gabat mbal ko gabat sugo sugo tugumnje kile-tidinguwaig le wamdus fulilka sine ndanjmba sakube o nga wamdus te-sulu ndawap. ¹² Pasa te-tiwam tuku ait mbolnje ndo Tukul Guwanje pasa sakam tuku tumtinguwa le sakamnjaig ngina.

Tanjo nu aganj sunjgomba njak tuku yaba pasa

¹³ Manjur sunjo ngamuknje tanjo ande Yesus sana: Tum Tanjo, ne yinje aba sawa le mam tuku aganj ndende kuembolnu paplamba afu ye suwa ngina le ¹⁴ nu ndek sana: Ye tane piletinjmba aganj ndende paplamba tingam tuku ta ye tuku piro kuga ngina.

¹⁵ Kile Yesus nu nane saningina: Tane rironjkap. Tane aganj ndende kilam tuku piririmba minbekaig. Tanjo nu aganj ndende sunjgomba kilit ta nu aganj ndende ta mbolnje nu abo minmba minam kumunj kuga ngina.

¹⁶ Tanjaka nu yaba pasa ande saningina: Aganj ndende sunjgomba njak tanjo ande nu tuku piro mbolnje nyamaganj sunjgomba mayok kinaig le ¹⁷ nu kanjgerkina sulumba sakina: Nyamaganj te ndanjmba patinungit. Patinu tuku wande njakmba buk ligig ngina. ¹⁸ Nu tanjamba wamdus tumba sakina: Kile ye iduset. Nyamaganj patinu tuku wande sambrinjmba ye kitek sugokanu patika nyamaganj aganj ndende

ɲakmba ta sinamɲge patikamɲgit. ¹⁹ Tanjawi sulumba ye wamdus bulok minmba yar gudommba agan ndende ta mbolɲge minamɲgit. Ye mabte mayemba kuapi kikonu kule mayenu nyumba gare ɲak minamɲgit ɲga idusna. ²⁰ Nu tanjamba idusmba minna le Kuate nu tanjo ta sana: Ne ɲgin ɲgan tanjo ndo. Furir te mbolɲge ne kumamɲgat. Ne agan ndende patikina ta imanje kulatka nyumba minamɲgat ɲgina.

²¹ Kile Yesus nu sanɲgina: Ande nu agan ndende gudommba kilmba Kuate am mbolɲge denkanu minit ta nu ɲginɲgan tanjo ndo ɲgina.

*Kuate nu sine idussɲgit
(Mateus 6.25-34)*

²² Kile Yesus nu nuɲe dubinaig mbal sanɲgina: Ye wam ande idusmba tane satɲgamɲgit. Tane tanjine ɲgarosu turam tuku nyamagan tawi kilam tuku wamdus piti ser ndawap. ²³ Ngarosu sanjri tinjam tuku nyamagan ndo kuga. Nu maye minam tuku tawi ndo kuga.

²⁴ Tane sar uman kanjerkap. Nane nyamagan ɲguka alonu kile ndakade. Nane guba ait mbolɲge nyamagan nyam tuku pati ndakade. Kuatenge nane nyamagan ɲɲgit. Ata. Nu am mbolɲge tane sar uman linɲganu minig. ²⁵ Ande nu tane ɲgamukɲge wamdus piti sunjo tumba manau tambi nu nuɲe abo minam tuku ait tuturam kumuɲ kuga. ²⁶ Wam ɲai ta tane kam kumuɲ kuga. Ndanam tane wam sugo tuku pititɲgig.

²⁷ Tane anja bot prode ta kanjerkap. Nane tawi wakeikam tuku piro ndakade. Ye tane satɲgamɲgit. O buk gabat sunjo Solomon nu mindepiye maditaknu silikina ta anja bot tuku mindepiye li ndanɲgina. ²⁸ Anja ta ki ndindo ndo minig. Mafete le fulka kilmba pa mbol pankade. Anja ɲagai pa mbolɲge pankade ta mata Kuate nu mindepiyeniɲgit. Nu sinja tane tawi kile-tinjamɲgat. Tane Kuate nu kumuɲ kuga ɲga idusde e?

²⁹ Tane nyamagan kule nyam tuku wamdus piti ser ndawap. ³⁰ Kuate dubi ndade mbal agan kame ta kilam tuku wamdus sulude. Tane agan kame ta

kugatok ta tane minam kumuɲ kuga ta tanjine Mam nu kila. ³¹ Tane Kuate tuku gageu nu tuku minje kumnemɲge minam tuku wamdus sanjrinu palpe le Kuate nu ɲgarosu mine mayewam tuku agan ndende kumumbi tinjamɲgat.

³² Tane Kuate tuku sipsip tanan tanjine miron ɲgarosu kulatkam kumuɲ kuga ta tane ta tuku kuru kuru ndakap. Tanjine Mam nu kulatkate ma tane tinjam tuku wamdus sunjo ɲak minit. ³³ Tane tanjine agan ndende piyanɲmba ndametiɲ kilmba sanzal mbal ɲingap. Tane piya kise ɲayo ndanate ta tairɲga samba mbolok agan ndende ɲgisi ndakade ta kilam tuku kuanekap. Ma ta kuayar tanjo pro ndade. Subɲge mata agan ɲaigo sigli ndade tuku.

³⁴ Tanjine agan ndende magenu ma ndan mbolɲge minig ta tanjine ɲgamunjal mata ma ta mbolɲge minig ɲga sanɲgina.

Piro mbal nanjine gabat tairɲga minam tuku

³⁵⁻³⁶ Kile Yesus nu man sakina: Tanjo sunjo ande pino tam tuku pagumba nye sunjo ande mbol kina sulumba nuɲe piro mbal nane nu luka pro malanga katwa le pitik talkam tuku nane tawi tinmba lam bulumba nu tairɲga minwaig ɲga sanɲgina. Tane mata nane tanan tanjine Sunjo prowam tuku kuaneka tairɲga minap. ³⁷ Tango sunjo nu promba nane abo minwaig le kanjerkuwa ta nu nane gareniɲgamɲgat. Ye sinja satɲgamɲgit. Nu piro tawi tinmba nane mbain mbolɲge minyokuwaig ɲga nu nyamagan ɲinjamɲgat. ³⁸ Nu pitik pro ndawa le ka furir ɲgamu ko mafewam patukuwa le nu promba nane abo minwaig le kanjerkuwa ta nane nu tugumɲge gare tamɲgaig.

³⁹ Tane wam te idusap. Wande miro tanjo nu kuayar tanjo prowam tuku ait kila kande nu kuayar tanjo pro kuayaram tuku peute kande. ⁴⁰ Tane kuaneka ye tairɲga minap. Ye Ndindo Katesek Tanjo tane mata ait gilai minap le prowamɲgit ɲgina.

*Piro tanjo mayenu tuku yaba pasa
(Mateus 24.45-51)*

⁴¹ Kile Petrus ndek nu kusnana: Sunjo, ne yaba pasa sakate ta sinenjo ndo rironjo pasa isam tuku e ko nane afu turmba e ngina le ⁴² Sunjo nu sana: Tanjo ande wamdus kuyar mayenu njak piro mayete ta nuje gabat sunjonje nu tumba nuje piro mbal kulatka minwa le ait kumunjo le nyamaganjo walmba ningam tuku nu pilit. ⁴³ Tanjo ta nuje piro kumba minwa le nuje gabat luka promba nu kanjerwa le nu gare njak minamngat. ⁴⁴ Ye sinja satinjamngit. Nuje gabat nu nuje aganj ndende njakmba kulatkam tuku nu tumba palmbimngat.

⁴⁵ Ko nu idusmba yije gabat dalkate ya nga nu ndek piro tanjo pino afu pani farmba nyamaganjo kule kamenu nyumba nginnganka ⁴⁶ nu nuje gabat luka prowam tuku ait idus ndamba gilai minwa le nu prowamngat. Nu promba nu piti sunjo tumba pitaiwa le nu ma njayo mbol kumba kukul pisude mbal ndonjo minamngat.

⁴⁷ Piro tanjo ande nuje gabat tuku pasa ise mayemba piro ta ke ndakate ta nuje gabat nu tumba sunjomba paninjate. ⁴⁸ Piro tanjo inum nuje gabat tuku pasa ise maye ndamba wam ande mbarte ta nu fudinmba paninjate. Kuate nu tanjo ande wam sunjo tuwit sulumba nu tugumnje manjo alonu sunjo kilam tuku iduste. Nu tanjo ande wam sunjo ande wai mbolnje pilit sulumba nu tugumnje lafunu lato kilam iduste ngina.

*Tanjo Yesus mbolnje purkade
(Mateus 10.34-36)*

⁴⁹ Yesus manjo lato sakina: Ye tanjo ngamuknje pa dikngam prowen. Pa ta kile bulunjo nga ye wamdus sunjo njak minet. ⁵⁰ Ye rar sunjo tumba kule tanjanjo silikamngit. Ye rar ta suluwi sulumba ndo ngamungal bulkamngat.

⁵¹ Ye ngamungal ulendi manjo kilke mbol mbal ngamuknje palmbim tuku prowen nga idus ndawap. Ye tane satinjamngit. Ye tane tetkam tuku prowen. ⁵² Kile wande tuma mbal wai inum sulumba nane ye tuku nga purkamngaig. Nale ar nane kenjo ta tuku ngueu minamngaig. Nane kenjo ta nale ar ta tuku ngueu minamngaig. ⁵³ Mam nu kinjo nuje ndonjo kinjo nu mam nuje ndonjo

purkamngaig. Ina nu kulim nuje ndonjo kulim nu ina nuje ndonjo purkamngaig. Pino nu rujan nuje ndonjo rujan nu pino ta ndonjo purkamngaig ngina.

*Aganj kanjerka kila palmbim tuku
(Mateus 16.2-3)*

⁵⁴ Kile Yesus nu manjur sunjo ta saningina: Fando sinje gau pilit le tane pitik ndo kila pilmba sakade: O sawe piyamngat njade le sinja sawe piyit. ⁵⁵ Bubrenje gau njakmba gagulte le tane kila pilmba sakade: O ki prowamngat njade le sinja ki prote. ⁵⁶ Tane yabri tanjo. Tane kilke samba mbolnje aganj mayok kinig ta burkam kumunjo. Ndanam ait te mbolnje wam kame kilimok mayok kinig ta tane burka kila palmbim kumunjo kuga. Ndanam tane wamdus tinreknombi manjo pile ndanjade?

⁵⁷ Ande nu ne tumba pasa pilewanu tanjo tugum tumba kambim bafute ta tale kumba ndinje gubra ta nu ndonjo tetiwe tumap. ⁵⁸ Ne tanja ndawa ta nu ne didika tumba pasa pilewanu tanjo wai mbol pilwa le nunje ne tumba kame tanjo tuwa le nunje ne mulinjumba wandeknje palmbimngat. ⁵⁹ Ye tane satinjamngit. Ne nane mbar tuku piya sunjo ta kumumba fudinjo lafu sulu ndawa ta ne muli wande sinamnje prove nda ngina.

13

Ne mbil ndaka ngisinungat

¹ Ait ta mbolnje nane afunje pro Galilea mbal afu tuku Yesus wam kubeu tumba sanaig: Nane aganjmor bale farmba Ku-ate atrauka minnaig le Pilatus nu afu saningina le nane ka bale farninginaig le ndare ta aganjmor ndare tur liskina nginaig. ² Tanakinaig le nu ndek saningina: Nane Galilea mbal afu lininjumba une sunjo kinaig ta tuku nane kume njayonu ta tinaig nga idus ndawap. ³ Tane ngamungal biye mbil ndawap ta tane mata kume njayonu tanjamba tamngaig.

⁴ O buk Siloamnje wande kuen ande ngurka ndekina sulumba Yerusalem tanjo 18 bale farna. Tanjo kame ta Yerusalem mbal afu lininjumba une sunjo kinaig ta tuku nane kume njayonu ta tinaig nga idus ndawap. ⁵ Tane ngamungal biye mbil

ndawap ta tane mata tanjamba kume njayonu tamnjagaig nga saninjina.

Ail alo kugatok tuku yaba pasa

⁶ Yesus nu yaba pasa ande sakina: Tanjo ande nuje piro mbolnje fik tinu ngukina le promba tinjina. Nu pro fik alonu sotina kande kuga le ⁷ nu nuje piro tanjo sana: Ai te. Fik ail te yar kenmba alonu sotet ta kuga. Ne pikmba buknga. Nu kilke njair ake nyate ta njayo njina. ⁸ Tanjakina le tanjo ta ndek nu sana: Sunjo, yar te mbolnje ndo mapewa le ye tugunu tugumnje kilke pikmba aganjmor sumbi nguke tumi. ⁹ Yar ande si alowa ndeta minwa. Alo ndawa ndeta pikmba buknga njina.

Yesus nu pino ande wakeina

¹⁰ Kussem ait ande mbolnje Yesus nu kussem wande ande sinamnje pasa tumnjamba minna. ¹¹ Tanje pino ande guwa njayonu nu mbol kina le yar 18 guaze njak minna. Nu tuku muskil isu bananjina le posok minna.

¹² Kile Yesus nu kanjermba nu wika sana: Pino, ye ne tuku guaze pitaiwet njina. ¹³ Tanjakina sulumba nu ka waimbi kirena le nu pitik ndo tinja muskil te-timba mayeka gare-gareka Kuate tuku nyu tedunjina.

¹⁴ Kussem kulatkate gabat ta Yesus nu kussem ait mbolnje guaze wakeina tukunu nu kanjermba palsejna le nu nane saninjina: Ki ait 6 pironu tuku. Mara ta mbolnje prowap le nu tane wakeikuwa. Kussem ait mbolnje pro ndawap njina. ¹⁵ Tanjakina le Sunjo nu sana: Tane yabri tanjo ndo. Kussem ait mbolnje tane mata tanjine aganjmor tuku wande sinam kumba ka muli kuklininjamba kule ninjam tuku kilmba kinig tae. ¹⁶ Pino te Abraham tuku tugu. Satanje njayo silina le yar 18 buk kinaig. Ye kussem ait mbolnje muskil tetiwe tuwit ta wam njayowit e njina. ¹⁷ Tanjaka saninjina le nuje njueu mbal kiko sunjo tinaig le tanjo pino nu manau magenu sanjrinu ke likate nga gare sunjo tinaig.

*Mastet tinu le yis tuku yaba pasa
(Mateus 13.31-33; Markus 4.30-32)*

¹⁸ Kile Yesus nu nane saninjina: Kuate nu nuje gageu tugeka sunjokate wam ta

agan te suk. ¹⁹ Mastet tinu tanjo andenje tumba nuje piro mbolnje ngukina tanjan. Nu promba ail suk tinjina le sar umanj afu pro ail ta wainu mbolnje te patikinaig njina.

²⁰ Nu pasa tuturmba man saninjina: Ku-ate tuku gageu tanjo ngamuknje minig wam ta aganj te suk. ²¹ Yis pino andenje tumba plaua sinamnje pilna tanjan. Yis ta plaua njakmba ulmba silina njina.

*Malanja fudinjo tuku yaba pasa
(Mateus 7.13-14; 7.21-23)*

²² Kile Yesus nu Yerusalem kambim nga tumbran sugo fonfon ta njakmba mbolnje pasa kuklimba tumnjamba kina le ²³ tanjo ande pro nu kusnana: Tum Tanjo, Kuatenje tanjo pino ndui ndui ndo kilmba muskil kile-tidingamngat e njina le ²⁴ nu ndek nane njakmba saninjina: Tane malanja fudinjo sinam kambim tuku sanjri tinja minap. Ye tane satinjamngit. Nane gudommmba malanja ta sinam kambim tuku tagowamnjagaig ta nane kumun kuga. ²⁵ Wande miro tanjo nu tinja malanja suwa le tane kilimnje tinja malanja katkatmba sawamnjagaig: Sunjo, ne malanja talke sinja nga sawamnjagaig le nu tane satinjamngat: Ye tane gilai. Tane anikok mbal ngamngat. ²⁶ Tanjawa le tane ndek nu sawamnjagaig: A ... ne sine kila. Sine ne ndonj tuma isukusgenj tuku. Ne sine tuku tumbran sinamnje pasa kuklimba tumsinjina nga sawamnjagaig le ²⁷ nu tane satinjamngat: Ye sinja tane tuku tumbran gilai. Tane wam njagonu ke likade mbal ye kusreyumba kua ka kape ngamngat.

²⁸ Ait ta mbolnje Abraham Isak Jakob tuan tanjo njakmba ndonj Kuate kulatkate ma mbolnje minwaig le tane kanjerkamnjagaig. Kanjerkap ta tane peutinguwa le kilimnje maketinj tiknga malmi sunjomba minamnjagaig. ²⁹ Kilke tugu njakmba mbolnje kasomok mbal gudommmba pro nuje gageu minam tuku Kuate kulatkate ma sinam kumba ka isukusmba minamnjagaig. ³⁰ Ata. Afu kile ngumnemnje minig ta nane tumailam kanjagaig. Afu kile tumailamnje minig ta nane ngumnem kanjagaig nga saninjina.

*Yesus nu Yerusalem tuku sina sunjona
(Mateus 23.37-39)*

³¹ Ait ta mbolnje ndo Farisi tango afu pro Yesus sanaig: Ne ma te kusremba kua kaye. Herodus nu ne balenam sakate nginaig le ³² nu ndek saningina: Tane kumba kurauf ta sawap. Ye kite indole guwa njaigonu pitaika guaze mbal wakeika mini sulumba aspile yije piro suluwamngit. ³³ Nu tenge ye baleyam sakate e? Nu tenge baleye nda. Ye kite indole aspile ndin dubimba piroka Yerusalem kanjit. Yerusalem mbalnje ye baleyamngaig. Nanenje Kuate tuku tuan tango kame bale farnaig tuku.

³⁴ O Yerusalem, Kuate nu o buk tuan tango kame kukulningina le nenje nane kilmba bale farka afu ndamembi bale farningina. Teg inonu fat kilmba tawo sirite tanan ye tane kilmba tawo siriwam bafuwet le tane ye ram kua kinig. ³⁵ Tane isap. Kile Kuate nu tane ngamuknje mine ndakate. Ye tane satinjamngit. Tane ye nda kangeryap sulumba man kangeryumba ndek sakamngaig: Ne Sunjgo tuku nyu mbolnje prote. Sunjonje ne nyaro tinwa nga sakamngaig ngina.

14

Yesus nu tango ngaro fulil njak wakeina

¹ Kussem ait ande mbolnje Yesus nu kumba Farisi gabat tango ande tuku wande mbolnje isukusam kina le nane afu nu buro-buromba minnaig. ² Minnaig le tango ande ngaro fulil njak Yesus tumailam tanje tingina le ³ nu ndek Farisi le kussem pasa biteknganu mbal kusnaningina: Sine singine tukul dubimba kussem ait mbolnje guaze mbal wakeikam kumun e nga kusnaningina. ⁴ Kusnaningina ta nane minje tukulmba minnaig le nu ngaro fulil njak tango ta tumba wakeina sulumba nu kukulna le kina.

⁵ Tanjana le Yesus nu nane kusnaningina: Kussem ait mbolnje tanjine kinjo ande ko aganjmor ande baringa kule burok sinam kinit le nu pitik tam tuku piro ndakade e ngina le ⁶ nane nu tuku minje lafuwam fugunaig.

Tango nu nunje nyu te-ibenwa

⁷ Farisi gabat nane wikina le isukusam pronaig mbal nane kumba mbili tumailamnje madininmba minyokinaig le Yesus nu manau ta kangermba nane saningina: ⁸ Tango ande pino tam tuku pagumba nyam tuku ne wikuwa kande ne kumba ka isukusam tuku mbili tumailamnje minyo ndaka. Pagu miro tango nu tango inum ne tuku nyu lite ta nu turmba wikuwa le prowikat. ⁹ Tanjawa ta pagu miro tango nu pro sanamngat: Ne tinga mbili te kusrewa le tango te minyokuwa nga sanuwa le ne tinga kiko sunjgo tumba kumba ngumnemnje minyokamngat.

¹⁰ Tango ande pagumba nye ta tuku ne wikuwa kande ne kumba ka isukusam tuku mbili ngumnemnje minyoka. Ne tanjawa ta nu ne sanamngat: Tira, ne tinga mbumba mbili tumailam tenje minyoka nga sanuwa le nane isukusig am mbolnje ne nyu sunjgo mayok kanjat. ¹¹ Ande nu nunje nyu payamkuwa ta Kuatenje nu tuku nyu te-ibenjamngat. Ande nu nunje nyu yabukuwa ta Kuatenje nu tuku nyu temayokamngat ngina.

¹² Kile Yesus nu pagu miro tango sana: Ne pagumba nye sunjgo pilmba kande nane gulab kame, tira kat nane, nane tugu ndindo, nane tumbrajan tuma aganj ndende njak nane wi ndaka. Ne tanjawa ta nane ne tuku nyamagan kumumba lafuwamngaig. ¹³ Afu sanzalnu afu kupe wai isu kigikagonganu afu kupe njaigonu afu am tukulok ne nane wika isukusneninga. ¹⁴ Nane ne tuku nyamagan lafuwam kumun kuga tukunu ne gare sunjgo tamngat. Ngumnengga ait sunjgo mbolnje mbal tinjeknu tinguwaig le ne lafu mayenu tamngat ngina.

*Pagumba nye sunjgo tuku yaba pasa
(Mateus 22.1-10)*

¹⁵ Tango inum nu nane ndon isukusmba minna ta nu pasa ta ismba nu sana: Tango ande Kuate kulatkate ma sinam tanje isukusmba minwa sulumba nu gare sunjgo tamngat ngina le ¹⁶ Yesus nu ndek yaba pasa ande sana: Tango ande pagumba nye sunjgo palmbim saka nane gudommba tuku pasa patike likina. ¹⁷ Pagumba nye ait kumungina le nunje piro tango kukulna le kumba ka buk saningina mbal ta tugum

kina ka saningina: Tane prowap. Nu buk kuanekat ngina kande ¹⁸ nane njakmba pasa ta ismba mbulmba nangine piro kise kise tuku sakinaig.

Ande nu sakina: Mata, ye kambim tuku ta kilke kitek piyawit ta kile kanjeram kanjit. Ne ka tanjamba sawa ngina. ¹⁹ Ande nu sana: Mata, ye pironu tuku makau 10 piyawen ta piro tagoningam kanjit. Ne ka tanjamba sawa ngina. ²⁰ Ande nu mata tenjenmba sakina: Ye ailfu ndo pino kitek ten tukunu ye kambim kumun kuga ngina.

²¹ Kile piro tango nu luka nuje gabat kila sana le nu gubra sungo tumba sana: Pitik tumbran sungo mbol si kumba ndin sugo fonfon dubika kumba afu sanzalnu afu kupe wai isu kigi-kagonganu afu am tukulok afu kupe najgonu ta njakmba kilmba prowa ngina.

²² Piro tango nu tanjana sulumba nu man luka pro tango sungo sana: Sungo, ne pasa sakat ta ye buk tanjawit ta minyokam tuku mbili kumu ndangat ngina. ²³ Tanjakina le tango sungo nu ndek sana: Ne tumbran sungo kilim si kumba ndin sugo fonfon dubika kumba ne sangri tinga nane njakmba saninga le wande te lignewaig. ²⁴ Ye ne sanamngit. Ye ambonga saningen mbal nane sinjka ye tuku nyamagan nye nda ngina.

Tango wamdus te-mayewa sulumba Yesus dubiwa
(Mateus 10.37-39)

²⁵ Nane kuasmbi gudommmba Yesus dubimba kinaig le nu mbilka nane saningina: ²⁶ Ande nu ye ndon minam idusmba kande nu ye tuku sungomba kume purwa sulumba mam nuje, ina nuje, piyo nuje, kiyo kat nuje, tira kat nuje, kulim kat nuje, nuje ngarusu turmba tuku sungomba kume pur ndawa. Manau ta mbolnge ndo nu ye dubianu tango minam kumun. ²⁷ Ande nu ye tuku nga idusmba nu nuje miron nuje ail kazrai kuramba ye dubi ndayate ta nu ye dubianu tango minam kumun kuga.

²⁸ Tane tuku ande wande sungokanu palmbim nga ambonga nuje ndametin burkate. Ye wande ta suluwam kumun e ko kumun kuga nga iduste. ²⁹ Nu

tanja ndamba pitik ndo makek kilmba pro sigrika wande te-timba nu ndametin denkuwa ta wande ta suluwe nda. Tanjawa le nane afunje kanjermba nu talamba nzumilmba sakamngaig: ³⁰ A ... tango wande sungo pile sulute tuku tango nga talawamngaig.

³¹ Ko kilke gabat sungo ande kilke gabat ande ndon kame buwam nga nu ambonga wamdus te-mayete. Nu tuku kame tango 10,000 njak ande tuku kame tango 20,000 njak kile-ibenkam kumun e ko kumun kuga nga iduste. ³² Sine kumun kuga nguwa ta ngueu tango ma maskenngje minit le nu pitik pasa pilit le nu ndon pasa katmba wamdus tumade.

³³ Ta tuku ande tane ngamuknge nu nuje aganj ndende njakmba tuku wamdus sungo kusrewa sulumba ndo ye dubianu tango minam kumun.

³⁴ Sol nu aganj mayenu ta kaglinu kugawa le sine ame aganjmbi man wakeibe le kaglinu mayok kambim kumun. ³⁵ Nu ake minit. Kilke njair kitek wakeiwam kumun kuga. Aganjmor sumbi tur mbilam mata kumun kuga. Nane ake kutumba pankade. Tane kilba njak ndeta pasa ta isap nga saningina.

15

Sipsip le ndametin ngisikina tuku yaba pasa

(Mateus 18.12-14)

¹ Takis kilanu mbal wam najgonu ke likanu tango afu ndon mara mara Yesus tugumngje pasa isam tuku pro mangurka minanu. ² Tanjamba minnaig le Farisi kusem pasa biteknaganu mbal ndon nane Yesus tuku gubra pasa sakinaig: A ... tango si nu wam najgonu kade mbal kaiyeninmba nane ndon isukusig tuku nga saka minnaig.

³ Tanjamba minnaig le nu ndek yaba pasa ande saningina: ⁴ Ande tane ngamuknge sipsip 100 njak ndindo inum ngisikate le nu tanaig nda ngate. Nu 99 ta ma ngamu tange kusreka nu kumba ande ngisikate ta sota ma ma te-silika tate. ⁵ Tate sulumba gare-gareka sipsip tumba kailmane mbolnge pilmba ka ⁶ tumbranngje nuje tumbran tuma nuje gulab kame kilemangurka saningit: Ai te. Yije sipsip

ngisikina ta te-silikit sulumba tane ye njak gare-garekap ngate.

⁷ Ye tane satinjamngit. Manau ndui tanaŋ tango 99 ngamunggal biye mbilam tuku wam ande ke ndaka tinreknu minig ta samba mbol mbal nane tuku fudinmba gare tade. Tango nyanu ande ngamunggal biye mbilte ta nane nu tuku gare sungo tade.

⁸ Ko pino ande ndametin 10 njak ndindo inum ngisikate le nu tanaig nda ngate. Nu lam bulumba kumbri tumba wande gurenmba sota ma ma te-silika tate. ⁹ Tumba nuŋe tumbraŋ tuma gulab kame kile-manjurka saningit: Ai te. Yin ndametin ngisikina ta te-silika gare sungo tet ngate.

¹⁰ Ye tane satinjamngit. Manau ndui tanaŋ tango nyanu ande ngamunggal biye mbilte le Kuate tuku enel kame nane nu tuku gare sungo tade ngina.

Kiŋo ande ngisikina tuku yaba pasa

¹¹ Yesus nu maŋ pasa inum sakina: Tango ande nu kiŋo armba njak. ¹² Maib nuŋeŋe mam nuŋe sana: Mam, ne nane agan ndende paplamba ye tuku patikina ta ye kilamngit ngina. Tanakina le mam nuŋe agan ndende njakmba paplana ta kilmba nale walmba nikina.

¹³ Tanana le kile kiŋo fudin ta nuŋe agan ndende njakmba piyaninmba ndametin kilmba tinnga kilke masken ande kina ka tanŋe minmba nuŋe maim maim maŋaumbi ake sinaŋ ndametin kusreka minna. ¹⁴ Tanamba minna ma ma ndametin kuganaig le ma ta mbolŋge guba sungo prona le nu agan njakmba denkina.

¹⁵ Tanamba nu ma takok tango ande tugum kumba sarsarna le kukulna le nu tuku mbo kulatka minna. ¹⁶ Nu fungul burso nzim ka mbo agan nyinaig ta nyam tuku wamdus sungo njak minna ta andenŋe nu agan inum nda tuna.

¹⁷ Tanamba minna ma ma wamdus puluna le nu ndek wamdusmbi sakina: Yin mam tuku piro tango nane nyamagan gudommba nyumba baten nu mata patikade. Tenŋe guba nu ye baleyam bafute. ¹⁸ Ye tinnga luka ka mam sawamngit: O mam, ye Kuate am mbolŋge ne am mbolŋge mbar sungo ken. ¹⁹ Ye mayenu kuga. Ye ne tuku

kiŋo minam kumuŋ kuga. Ye ne tuku piro tango ndo minamngit nŋa sawamngit ngina.

²⁰ Tanamba idusmba nu tinnga mam nuŋe sota kambim tuku kina. Nu kumba ka ndin maskenŋe ilmba minna le mam nuŋe nu kanŋermba sina sunŋona le nu pinderka kumba kiŋo nuŋe bagailmba mumuna. ²¹ Tanana le kiŋo ta ndek mam nuŋe sana: O mam, ye Kuate am mbolŋge ne am mbolŋge mbar sungo ken. Ye tango mayenu kuga. Ye ne tuku kiŋo minam kumuŋ kuga ngina kande ²² mam nuŋe piro mbal wika saningina: Tane pitik kumba tawi mayenu ande tumba ilmba siluk tape. Wai tok yubi mayenu pile tumba kupe ngaro kilmba pro siluk tape. ²³ Makau fat kuya njak ta balemba tumba kuapi kikonu wakeiwap. Sine nu ndon tuma isukusmba gare-garekuba. ²⁴ Yin kiŋo te kumanu tanaŋ maŋ abonŋat. Nu ngisikanu tanaŋ mayok ket ngina. Tanakina sulumba nane nu ndon gare-gareka minnaig.

²⁵ Tanamba minnaig le kiŋo mulum piro mbolŋge promba tumbraŋ makembinŋe nane kupesmba mune wikarau minnaig le isna. ²⁶ Isna sulumba nu piro tango ande wika kusnana: Tane ame maŋau sunŋokanu kade ngina le nu lafumba sana: ²⁷ Maib nane luka prowat le mam nane nu ngisi ndakina nŋa gare-gareka makau fat kuya njak ta balemba kuapikat ngina. ²⁸ Tanamba sana le nu ismba gubrana le wandek kine ndakina.

Tanana le mam nuŋe nu mayok ka nu sinam kuwa nŋa sarsarna le ²⁹ kiŋo nu mam nuŋe sana: Ye yar gudommba ne tuku minŋe kumnemŋe piroka ne tuku pasa ande luka ndawet. Ne meme fat ande sate le ye yin gulab kame ndon pagumba nyumba gare-gareka mine ndaket. ³⁰ Ne kiŋo nane ta nane ndametin tuna le une pino mbolŋge panke suluna ta ne nu tuku nŋa makau fat kuya njak balewat ngina. ³¹ Tanakina le mam nuŋe ndek nu sana: O kiŋo, ne ye ndon mara mindek minit. Ye tuku agan ndende te ne tuku. ³² Maib nane nu kumanu tanaŋ maŋ abonŋat. Nu ngisikanu tanaŋ mayok ket. Ta tuku sine ake minbe ta mayenu kuga. Sine nu tuku nŋa gare-garekuba ngina.

16

Piro tango nu wamdus kuen njayo njak

¹ Yesus nu nuñe dubinaig mbal saningina: Maror tango ande nu tango ande madina le nu tuku aganj ndende kulatkina. Tanjamba minna le nane afunje pro tango sunjo ta sanaig: Nu aganj ndende kumumbi kulat ndakate le ngisikade nginaig le ² nu pasa ta ismba tango ta wikina le ilna le nu kusnana: Ne ndante le ye pasa iset. Ne piro ta man biye nda. Ne ka nane aganj ndende piyade le kuyarte waje ta tumba prowa le kanjeri ngina.

³ Tanjaka sana le aganj ndende kulat tango nu idusna: Yiñe gabat nuñe piro te mbolnje pitaiyuwa le ye ndani. Ye tag tumba sangri tinga kilke pikam kumuñ kuga. Ye afu tugumnje ndametiñ yabanji ta kikoyikat nga idusna. ⁴ Nu tanjamba idusmba minna ma ma kile nu sakina: Ese. Kile ye iduset. Yiñe gabatnje pitaiyuwa le ye nane afu tuku wandeknje mine mayewam tuku kile wam ande kamngit ngina.

⁵ Tanjamba idusmba nu nuñe gabat tuku aganj ndende kile-likinaig mbal ta njakmba wike likina le pronaiñ. Pronaiñ le nu ndek ande kusnana: Yiñe gabat tuku aganj ndende ne tugumnje lafunu giganmba minig ngina le ⁶ nu ndek sana: Ye gureñ dram 100 man lafuwam tuku minig ngina. Tanjakina le nu tango ta sana: Pitik nane kuyaranu waje ta tumba dram 50 kusreka 50 ndo kuyara ngina. ⁷ Kile nu man tango ande kusnana: Ne tugumnje lafunu giganmba minig ngina le nu ndek sana: Ye wit bek 100 lafuwam tuku minig ngina. Tanjakina le nu tango ta sana: Nane kuyaranu waje ta tumba wit bek 20 kusreka 80 ndo kuyara ngina.

⁸ Nuñe gabat nu manau ta ismba nuñe kulat tango njayonu nu wamdus kuennu nga nu tuku nyu saka minna.

Tane isap. Kilke te tuku manau du-bide mbal nane wamdus kuennu njak minmba munju turkade sulumba tane bulu mbolnje minig mbal litingig. ⁹ Ye tane satingamngit. Tane mata kilke mbolok ndametiñmbi tangine kuasmbi afu turka gulab magenu patikap. Tane tanjaway ta

ngumnenja ndametiñ ta kugawaig le minmba minam tuku wande tamngaig.

¹⁰ Tango ande nu aganj fudiñdo tumba kulat mayete ta nu aganj sungokanu mata kulat mayewam kumuñ. Ande nu aganj fudiñdo tumba kulat maye ndate ta nu aganj sungokanu mata tumba kulat mayewam kumuñ kuga. ¹¹ Ne kilke te mbolok aganj tamba ne piro mayewam fugute ta ne samba mbolok aganj kate-seknu tamba mata pirokam kumuñ kuga. ¹² Ne ande tuku aganj ndende kilmba kulat mayewam fugute ta nane aganj ndende kulat mayewam mata kumuñ kuga.

¹³ Tango ande nu gabat armba tugumnje nu pironu kumuñ kuga. Nu ande ngamunggal tumba ande idus ndate. Nu ande tuku nyu te-mayokmba ande tuku nyu te-mayok ndate. Tanjamba ndo ne ndametiñ kilam tuku ndo iduste ta ne Kuate wamdus tambim kumuñ kuga nga saningina.

Yesus nu wam pagu pasa afu saningina

(Mateus 5.31-32; 11.12-13; 19.9; Markus 10.11-12)

¹⁴ Farisi mbal nane ndametiñ kilam tuku nzali sunjo njak minnaig tukunu nane Yesus tuku pasa ta ismba pinjil mer tetunaig. ¹⁵ Tanjanaig le nu ndek nane saningina: Tane tango am mbolnje tinreknu minam tuku piro karenkade ta Kuate nu tane tuku ngamunggal kila. Kilke mbolok mbal manau afu magenu ngade ta Kuate am mbolnje wam ta njule parak.

¹⁶ Tukul pasa tuan tango kame tuku pasa minnaig le ka ka Yohanus pronaiñ. Yohanus tuku ait mbolnje tugu pilmba Kuate nuñe gageu kulatkate pasa mayenu kuklide le gudommba nu tuku gageu mayok kambim tuku mburerika sangri tingade.

¹⁷ Samba tugu kilke tugu njakmba ngisikamngaig. Moses tuku tukul pasa fambonu inum fudiñdo ngisike nda.

¹⁸ Ande nu piyo nuñe pitaimba pino kise tate ta nu pino kuayarmba unekate. Tango ande nu andenje pino pitaita le tate ta nu mata pino kuayarmba unekate ngina.

Maror tango le Lasarus tuku pasa

¹⁹ Maror tango ande nu mara mindek kumiñ piyanu o mbolnje ta tinjamba

kuapi kikonu nyumba gare njak minanu. ²⁰ Tanjamba minanu le sanzal tanjo ande nyunu Lasarus nu we gudommba njak maror tanjo ta tuku wande malanga tugum tanje ²¹ nu maror tanjo isukuswa le nyamagan fambonu ndekuwaig le nyam tuku idusmba minanu. Tanjawanu le agenje pro we nuje ndonga minanu.

²² Nu tanjamba sinamanzerka minna ma ma nu kumna le enjel kame pro nu tumba kumba ka Abraham tugumje pilnaig le minna.

²³ Tanjamba minna le ma ma maror ta nu mata kumna le ngukinaig. Nu kumanu mbal tuku tumbra kina ka tanje rar sunjo tumba nu maskenje mambilna kande Lasarus nu Abraham ndon minna le kanjerkina. ²⁴ Tanjamba kanjerkina sulumba nu wika sana: Mam Abraham, ne ye sinayumba Lasarus kukula le wai tokmbi kule kirembe pro ye tuku minje mbolnje pilwa le mane tugu fudinmba tido pilwa. Ye pa te sinamje rar sunjo tet ngina le ²⁵ nu ndek sana: Kinjo, ne isa. Ne abo minna sulumba mine mayenu tina ta buk kugana. Lasarus nu mine sinamanzer tina ta mata buk kugana. Kile nu ngamungal mukuk njak minit le ne rar sunjo njak minit. ²⁶ Kuatenje ndin tukulna sulumba ngurun sinam nzikok sile minek tuku ma ngamunge pilna. Ande mbol tekok ne tugum ndekam kumun kuga. Ande iben takok mata mbol te mbambim kumun kuga ngina.

²⁷ Tanjakina le nu man Abraham sana: Mam, tanjamba ndeta ne Lasarus kukula le nu yiye mam tuku wande mbol kuwa sulumba ²⁸ yiye maib 5 minig ta riron pasa ningwa. Nane mata ma te mbol promba rar sunjo tubekaig ngina le ²⁹ Abraham ndek nu sana: Kuga. Nane Moses tuku pasa tuan tanjo njakmba tuku kuyar pasa njak minig. Nane pasa ta ismba dubiwaig ngina le ³⁰ nu lafumba sana: O mam Abraham, ta kumun kuga. Tanjo kumanu ande kumba ka nane saningwa le nane sinja ngamungal biye mbilamngaig ngina le ³¹ nu ndek sana: Nane Moses tuku pasa tuan tanjo kame tuku pasa isam mbulmba minig ta kumanu andenje luka kumba ka

saningwa ta mata nane son nje nda ngina.

17

Une tuku piti

(Mateus 18.6-7; 18.21-22; Markus 9.42)

¹ Kile Yesus nu nuje dubinaig mbal ta saningina: Tanjo pino Kuate ngumnewaig nga tago afu sinja prowamngaig. Ima nu tanjamba tanjo tagoningit le nane Kuate ngummede ta tanjo ta ose. Nu pa sunjo tamngat. ² Ande nu ye tuku kinjo inum didikate le ye ngumneyate ta tanjo ta ose. Nu kinjo didi ndakina le ambonga afunje wit firiranu ndame sunjo tumba njinfok tur kusmba buknginaig le yu buto kina kande maye kande. Nu pa tam tuku mine ndakate kande.

³ Tane riron mayewap. Nanje tira ande mbarwa ndeta nu sawe lika kilba buro tawe. Nu ngamungal biye mbilwa kande nu tuku mbar gilainga. ⁴ Nu ki ait ndindo ne mbolnje mbar 7 ke lika ta njakmba ne tugum promba sanuwa: Tira, ye ne mbolnje mbarit ta ye kikoyate nga sanuwa kande ne nu tuku mbar njakmba gilainga ngina.

Kuate tala ndawam tuku manau

⁵ Tanjakina le aposel kame nane Sunjo sanaig: Sine Kuate tuku sangri tomba tingam tuku sangri pilesinga nginaig le ⁶ nu lafumba saningina: Tane Kuate tuku sangri tomba tingade manau mastet tinu tanjan fudinndo minwa ta tane kumzan ail nzi samba ne goka ka yu sinam sinje man tinga prowa nga sawap ta nu tanjawanngat.

⁷ Ande tuku piro tanjo nu kilke pikit tuku ko sipsip kulatkate tuku nu furirte le luka prote ta nuje gabatnje ne kile wandek ka isukusa nga sa ndate. ⁸ Nu tenemba sate: Ne ye tuku nyamagan wakeimba kutumba sa le nyi le ne ka isukusa ngate. ⁹ Piro tanjo nuje sungonje piro sate le kate ta nuje sunjo ne mayewat nga sa ndate. ¹⁰ Tane mata Kuate pasa satngit le kade ta sine piro tanjo magenu nga sa ndakap. Nu piro sinngit ta ndo keg ngap ngina.

Yesus nu tanjo 10 ngirnger njak wakeikina

¹¹ Yesus nu Yerusalem kambim nga Samaria le Galilea ma tugu ta ngamuk ngamuk kina. ¹² Nu tumbra ande bitekngina le tanjo 10 ngirnger njak nane

kasomŋe tinja ¹³ wi kuenka nu sanaig: Sunjo Yesus, ne sine sinanu turka ŋginaig le ¹⁴ nu nane kaŋgerka ndek saniŋgina: Tane kumba tanjine ŋgarosu pris tumningap ŋgina. Tanjakina le nane ka ndinŋe ŋgirŋger gagulke sulunaig.

¹⁵ Kile nane tuku ande nuŋe ŋgaro mayekina ta kaŋgermba luka kumba miŋge fetka Kuate tuku nyu te-duŋgina. ¹⁶ Nu luka Yesus tuku kupe tugumŋe truk ka gare pasa tuna. (Tango ta nu Samaritanu). ¹⁷ Tanjana le nu ndek sana: Tango 10 magekaig ta nane 9 ta animbi kagig. ¹⁸ Ande Kuate tuku nyu te-duŋgam tuku luka pro ndawat. Rawe tango te ndo prowat ŋgina sulumba ¹⁹ nu tango ta sana: Ne ye tuku sanjri tomba tinjate tukunu ne mayekat. Ne tinja kaye ŋgina.

Kuate nu nuŋe gageu kulatkate tuku pasa

(Mateus 24.23-28; 24.37-41)

²⁰⁻²¹ Mara ande Farisi tango afu pro Yesus kusnanaig: Ginu mara Kuate nuŋe gageu kulatkam tuku prowamŋgat ŋginaig le nu nane saniŋgina: Nane afu nu prowat te ko prowat si ŋga satinŋe nda. Kuate nuŋe gageu kulatkam prowa ta tanjine ammbi nu kaŋgere nda. Tane isap. Kile tane ŋgamukŋge Kuate nuŋe gageu kulatka minit ŋgina.

²²⁻²⁵ Kile Yesus nu nuŋe dubinaig mbal saniŋgina: Ait te mbolŋge minig mbal ye Ndindo Katesek Tango pitaiyumba rar sunjomba samŋgaig. Ait ande prowa le tane ki ait ndindo mbolŋge ye Katesek Tango nu kaŋgerbe ko ŋga idusap ta ye kaŋgerye nda. Afuŋge tane satinmba nu minit te ko nu minit si ŋguwaig kande nane dubi ndakap. Teliŋ bulu pinderka samba ŋakmba kiljate tanjamba ye Ndindo Katesek Tango prowamŋgit.

²⁶ Noa tuku ait mbolŋge maŋau ke likinaig tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowam tuku ait mbolŋge maŋau ndui ta ke likamŋgaig. ²⁷ Nane nyamagan kule nyumba pino piyamba kilmba tanjamba minnaig ma ma Noa nu waŋ poŋgina. Waŋ poŋgina le ndo kule sunjo promba nane ŋakmba ma gurenmba kile-butokina.

²⁸ Lot tuku ait mbolŋge nane mata tanjanaig. Nane nyamagan kule nyumba agan ndende muŋgu walka piyaninmba kilmba agan tumu ŋguke lika wande patike lika tanjamba tanjamba minnaig. ²⁹ Lot nu Sodom kusremba kina ait ta mbolŋge ndo samba mbolŋge pa soŋ paknu sawe tanjan ndeka nane pasokina le uge sulunaig. ³⁰ Tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango mayok ka le ndo nane ye idus ndayade mbal wamduŋ puluningamŋgat.

³¹ Ait sunjo ta mbolŋge tango wande kawanŋge minmba kande nu wandekŋge agan ndende afu kilam idus ndamba pitik ndo kua kuwa. Ande piro mbolŋge minmba kande luka nuŋe wande mbol kam-bim idus ndawa. ³² Tane Lot piyo nuŋe nu maŋau kina ta idusap. ³³ Ande nu nuŋe abo mine mayewam tuku ndin sotate ta nu ŋgisikamŋgat. Ande nu nuŋe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nuŋe abo ta ŋak minamŋgat.

³⁴ Tane isap. Furir ta mbolŋge tango armba mbainŋge kinywaik le ye inum tumba inum kusrewamŋgit. ³⁵ Pino armba wit firfirmba minwaik le ye inum tumba inum kusrewamŋgit. ³⁶ Tango armba piro ndindo mbolŋge minwaik le ye inum tumba inum kusrewamŋgit ŋgina.

³⁷ Tanjakina le nu dubinaig mbal ndek nu kusnanaig: Sunjo, wam ta aninŋe tanjamba mayok kaŋgat ŋginaig le nu yaba pasambi nane saniŋgina: Agan ande kumanu menja mundur kinit le wir tanje maŋgurka minig ŋgina.

18

Pasa pilewanu tango tuku yaba pasa

¹ Yesus nu dubinaig mbal nane kanyum ndamba dirnanga Kuate yabanam tuku yaba pasa ande tumningina sulumba sakina: ² Tumbran sunjo ande mbolŋge pasa pilewanu tango ande minna. Nu Kuate kuru kuru ndaka tango afu mata idus ndaningina. ³ Tumbran sunjo ta mbolŋge pino kuembol ande minna. Nu mara tango pilewanu tugum luluka samba minna: Ande nu ye piti pileyate ta ne ye turyumba nu tumba pasa mbolŋge pale ŋga samba minna ta ⁴ tango ta nu mbulmba

minna ma ma mara ande nu idusna; Ye Kuate kuru kuru ndaka tanjo mata idus ndaninget ta pino kuembol te nu ye ndagari seryate. ⁵ Ye nu turamngit. Kuga ta nu mara mara luluka minwa le ye sangri kugawikat nga idusna.

⁶ Sunjo nu wam kube ta saninge denpurmba ndek saningina: Tane pilewanu tanjo njonu ta tuku pasa ta idusap. ⁷ Kuate nuje madiningina mbal turninguwa nga ki furir mindek nu wikade ta nu dalke nda. ⁸ Nu pitik ndo lafumba turningit ngina sulumba saningina: Ye Ndindo Katesek Tanjo ait sunjo mbolnge kilke te mbol ndeki sulumba nane Kuate tuku son nga minig e ko kuga ta ye kanjerkamngit ngina.

Farisi tanjo le takis kilanu tanjo tuku yaba pasa

⁹ Tanjo afu nane nangine mine manau idusmba sine tinreknu nga tanjo afu talaninginaig ta Yesus nu katesmba yaba pasa tembi saningina: ¹⁰ Tanjo armba Kuate ndon pasatam kusem wande sunjo mbol kinaik. Ande Farisi tanjo ande takis kilanu tanjo. ¹¹ Farisi tanjo ta nu nuje wamdusembi Kuate sana: O Kuate, ye tanjo afu ngamuknge ye tuku mine kise. Ye kuayar ndawet tuku. Ye pino kuayar ndawet. Ye tinreknu ndo minet. Ye takis kilanu tanjo tenen kuga. Ta tuku ye ne gare pasa sanet. ¹² Kusem mindek tuku piro ait mbolnge ye ait armba ne idusnumba nyamagan pinka minet. Yije piya njakmba mangur 10 patika ande ne tinet nga Kuate sana.

¹³ Tanjakina le takis kilanu tanjo nu kikonu maskenngge tinja nu tandekam mbulmba nu tawo katmba sakina: O Kuate, ye une tanjo. Ne ye sinanu mapeya ngina.

¹⁴ Ye tane satinngamngit. Takis kilanu tanjo ta Kuate am mbolnge tinreknu mayok ka luka nuje tumbran kina le Farisi tanjo ta nu ake luka kina.

Ande nu nuje nyu payamkuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-ibenngat. Ande nu nuje nyu yabukuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-mayokamngat nga saningina.

*Yesus nu kinjo kame nyaro ningina
(Mateus 19.13-15; Markus 10.13-16)*

¹⁵ Ina mam afu kinjo kame kilmba Yesusnge wai nane mbol patikuwa nga pronaig le nuje dubinaig mbal tanje nane kanjerka saninge lika kile-luka minnaig. ¹⁶ Tanjanaig le Yesus nu kinjo kame ta wikina sulumba sakina: Kinjo kame peu ndaningap. Nane ye tugum te prowaig. Kinjo kame nane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig. ¹⁷ Ye sinja satinngamngit. Nane afu kinjo kame tenen mine ndakuwaig ta nane Kuate kulatkate ma mbol kine nda ngina.

*Tanjo ande aganj gudommba njak
(Mateus 19.16-30; Markus 10.17-31)*

¹⁸ Mara ande kulat tanjo inum Yesus tugum promba kusnana: Tum Tanjo mayenu, ye ndani sulumba abo tugu tumba minmba minamngit ngina le ¹⁹ nu lafumba sana: Ndanam ye mayenu sayate. Kuate nu ndo mayenu minit. ²⁰ Kuate tuku tukul kame ta ne kila. Pino kuayar ndawa. Tanjo bale ndawa. Aganj ande kuayar ndawa. Yabri pasambi ande ndale ndaka. Ina mam nane tuku nyu idusnikmba wakeika ngina.

²¹ Tanjakina le tanjo ta nu sana: Ye buk kinjo ndo minen sulumba tukul njakmba ta dubika kile minet ngina le ²² nu pasa ta ismba nu sana: Wam ndindo ne kumu ndate. Ne ka nane aganj ndende njakmba piyaninmba ndametin kilmba walmba sanzal mbal nija sulumba ne ye dubiya. Ne tanjawa ta samba mbolnge aganj ndende magenu njak minamngat ngina le ²³ tanjo ta nu pasa ta ismba nu aganj ndende sunjomba njak tukunu wamdu piti sunjo tumba maninok minna.

²⁴ Tanjamba minna le Yesus nu kanjermba sakina: Nane aganj ndende sunjomba njak mbal nane Kuate tuku gageu mayok kambim tuku minde bada sunjo. ²⁵ Aganjmor sunjo kamel nu nil burok silinu tuku ta minde bada sunjo kuga. Tanjo nu aganj ndende sunjomba njak ta nu Kuate tuku gageu mayok kambim tuku ta sinja minde bada sunjokanu ngina.

²⁶ Tanjakina le nane Yesus tuku pasa isnaig mbal ndek sakinaig: Yoi. Tanjamba ndeta ndanndanmba sine afu abo minam tuku ndin te-silikamngig nginaig le ²⁷ nu

lafumba sakina: Tanjo nane wam afu ke fugude ta Kuate nu wam ta kam kumuŋ ŋgina.

²⁸ Kile Petrus nu Yesus sana: Ai te. Sine siŋgine agan ndende ŋakmba kusreka ne dubineg ŋgina le ²⁹ nu ndek nane saningina: Ye siŋka satinŋamŋgit. Tanjo ima nu nane afu Kuate tuku gageu prowaig ŋga piroka nuŋe wande, piyo nuŋe, tira kat nuŋe, ina mam kat nuŋe, kiŋo kat nuŋe, agan kame taŋan kusrekate ta ³⁰ nu kilke te mbolŋge minmba nu agan afu kusrekate ta kitek gudommmba kilamŋgat. Ngumneŋga nu kilke kitek mbolŋge abo tugu ŋak minmba minamŋgat ŋga saningina.

*Yesus nuŋe kumam tuku sanu keŋna
(Mateus 20.17-19; Markus 10.32-34)*

³¹ Yesus nu nuŋe dubinaig tanjo 12 ndo kilmba kile-yamokka saningina: Tane isap. Sine mbumba Yerusalem kanŋig. Ka ambeŋge tuan tanjo kameŋge ye Ndindo Katesek Tanjo tuku wam ŋakmba kuyarniŋge likinaig ta kumuŋgamŋgat. ³² Afu ye tumba kasomok mbal wai mbolŋge pilwaig le nane ye maim maim te-sumba tumail panyumba ŋguspeyumba ³³ ŋgusyuwaig sulumba ye baleyamŋgaig. Ye kumi le ŋgukuwaig le mara keŋnu mbolŋge ye maŋ aboŋga tinuŋgit ŋgina.

³⁴ Yesus nu taŋamba sakina ta pasa ta tugunu kuirok minna le nane katese ndanaig.

*Yesus nu tanjo am tukulok wakeina
(Mateus 20.29-34; Markus 10.46-52)*

³⁵ Yesus nu kumba ka Yeriko tumbran sunjo patuna le tanjo am tukulok ande ndin makembiŋge agan ndende yabanja minna. ³⁶ Nu taŋamba minmba nane gudommmba kinaig le nu kupe fudu ismba kusnaniŋgina: i ... Ta ame zigna sunjo taŋamba ŋgina le ³⁷ nane ndek nu sanaig: Nasaretnu tanjo Yesus kinit si ŋginaig. ³⁸ Tanjakinaig le nu ndek wi kuenka sakina: Yesus, David tuku mbuŋ sunjo, ne ye sinanu turya ŋgina.

³⁹ Taŋamba wikina le nane afu ambongiŋaig tanje nu maninkuwa ŋga sawe likinaig ta nu maŋ lato wika sana: David tuku mbuŋ sunjo ye sinanu turya ŋgina le ⁴⁰ nu tinja nane saningina: Tumba ye

tugum te prowap ŋga saningina. Nane tanjo am tukulok ta tumba nu tugum pronaig le nu kusnana: ⁴¹ Ye ame wam ne mbolŋge ki ŋga ne iduste ŋgina le nu ndek sakina: Sunjo, ye mambilam tuku sunjomba iduset ŋgina.

⁴² Tanjakina le Yesus ndek nu sana: Am maranja mambila. Ne ye tuku sanjri tomba tinjate tukunu ne mayekat ŋgina le ⁴³ nu pitik ndo am maranja mambilmba Kuate tuku nyu te-duŋga Yesus dubimba kina. Tanjana le nane ŋakmba wam ta kanjgermba Kuate tuku nyu te-duŋginaig.

19

Sakeus tuku wam kube

¹ Kile Yesus nu Yeriko tumbran sunjo ŋgamu fetka ka kusrewam bafuna. ² Tumbran sunjo tanje tanjo ande nyunu Sakeus minna. Nu takis kilanu mbal tuku gabat. Nu agan ndende sunjomba ŋak.

³ Tanjo ta nu Yesus prona le tanjo te ima ŋga nu kanjeram bafuna ta tanjo pino sunjomba minnaig le nu fagnu tukunu Yesus kanjere fuguna sulumba ⁴ nu ambonga pinderka ka Yesus kambim tuku ndin kuermba ail ande ndin make mbolŋge minna ta poŋgina.

⁵ Ail mbol tanje minna le Yesus nu pro ail tugum tanje tinja ndek tandeka nu wika sana: Sakeus, ne pitik ibeŋ kaye. Kite ye ne tuku wande mbolŋge minamŋgit ŋgina. ⁶ Tanjakina le nu pitik ndo ibeŋ ka gare sunjo tumba Yesus tumba nuŋe wande mbol kina le ⁷ nane afu wam ta kanjgermba gubra tumba Yesus talamba sakinaig: Ndanam saka nu tanjo ŋayonu ta tuku wande mbol kumba nu ndoŋ minit ŋginaig.

⁸ Kile Sakeus nu tinja Sunjo sana: Sunjo, ne isa. Yiŋe agan ndende ŋakmba minig ta paplamba sanzal mbal walmba niŋge likamŋgit. Ye nane afu tuku ndametiŋ ndui ndui kuayaren ta lafunu bailka bailka taŋamba niŋgamŋgit ŋgina le ⁹ nu ndek sakina: Ki ait te mbolŋge Kuatenje wande te tuku mbal muskil kile-tidiŋge niŋgat. Tanjo te mata Abraham tuku tugu ande. ¹⁰ Ye Ndindo Katesek Tanjo ŋgisikanu minig mbal sota muskil kile-tidiŋge niŋgam tuku prowen ŋgina.

*Piro tanjo 10 ndametiŋ kilnaig
(Mateus 25.14-30)*

¹¹ Nane pasa ta ismba minnaig le Yesus nu Yerusalem patuna le nane afu wamdus mbarmba Kuate nu nuŋe gageu kulatkam tuku ait kile ndo mayok kaŋgat ŋga idusnaig. Ta tuku Yesus nu yaba pasa tembi saniŋgina:

¹² Tanjo ande nyu ŋak nu maŋ lato nyu sunjo tam tuku gabat inum sota kilke masken kambim tuku sakina. Nu kumba luka pro nuŋe mbal kulatkam idusna. ¹³ Nu kambim ŋga nuŋe piro tanjo 10 wika ndametiŋ soŋ ndui ndui niŋmba saniŋgina: Tane ndametiŋ tembi piroka minap le ye luka prowamŋgit ŋga saniŋmba nu kina. ¹⁴ Nuŋe mbal afu nu kasurmba minnaig ta nu kina le afu kukulniŋginaig le nane ka gabat sunjo sanaig: Nu sine kulatkam tuku sine nu mbulig ŋginaig.

¹⁵ Tanjamba minnaig ma ma tanjo ta nu gabat nyu tina sulumba luka nane tugum prona sulumba nu nuŋe piro mbal buk ndametiŋ niŋgina ta nane piroka ndametiŋ giganmba kilnaig ta kila palmbim tuku ŋga nane wike likina. ¹⁶ Tanjana le piro tanjo ande promba nu sana: Sunjo, ye ne tuku ndametiŋ soŋ ndindo tamba piroka minen ma ma ndametiŋ soŋ 10 kilen ŋgina. ¹⁷ Tanjakina le nu sana: Ese. Ne piro tanjo mayenu. Ne piro mayena. Ne ye tuku agan fudiŋndo kulat mayena tukunu kile ne tumbran 10 kulatkamŋgat ŋgina.

¹⁸ Kile piro tanjo ande pro nu sana: Sunjo, ye ne tuku ndametiŋ soŋ ndindo tamba piroka minen ma ma ndametiŋ soŋ 5 kilen ŋgina le ¹⁹ nu ndek nu sana: Ne tumbran 5 kulatkamŋgat ŋgina.

²⁰ Kile piro tanjo inum pro nu sana: Sunjo, ne tuku ndametiŋ soŋ ndindo nane noten. Ye ndametiŋ ta ŋgisikikat ŋga kumiŋmbi so mayemba pilen. ²¹ Ne wamdus karen nu ŋak ta ye kila. Nane afu pirokade le ne pro alonu ake kilit. Afu tumunu ŋgukade le ne pro nyamagan ake kilit. Ye ne kuru-kuruka tanjawen ŋgina. ²² Nu tanjakina le tanjo sunjo nu sana: Ne piro tanjo ŋayonu. Ne nane pasa tamba ne pasa mbolŋge palmbimŋgit. Ye wamdus karen nu ŋak e? Afu pirokade le ye pro

alonu ake kilet ŋga iduste? Afu tumunu ŋgukade le nyamagan ake kilet e? ²³ Ye tuku maŋau ne kila ta ndanam saka ye tuku ndametiŋ beŋ mbolŋge pile ndakina. Ne tanjana kande ye pro yiŋe ndametiŋ lafunu lato kilet kande ŋgina.

²⁴ Tanjakina sulumba tanjo sunjo nu nane afu saniŋgina: Ndametiŋ soŋ ndindo ta yaimba tumba tanjo nu ndametiŋ soŋ 10 ŋak ta tape ŋgina le ²⁵ nane afu nu kusananaig: Sunjo, nu ndametiŋ soŋ 10 ŋak ta ndanam nu tambim tuku sakate e ŋginaig le ²⁶ nu lafumba saniŋgina: Ande nu agan afu ŋak minit ta andeŋge nu maŋ lato tuwit. Ande nu agan denkanu minit ta andeŋge nuŋe agan fudiŋndo ta mata yaite. ²⁷ Ariya. Nane afu ye kumnemŋge minam mbulmba ye tuku ŋgueu minig ta kilmba pro ye tuku am mbolŋge bale farap ŋgina. Yesus nu tanjamba yaba pasambi saniŋgina.

*Yesus nu gabat sunjo tanjan Yerusalem kina
(Mateus 21.1-11; Markus 11.1-11; Yohanus 12.12-19)*

²⁸ Kile Yesus nu tinga mbumba Yerusalem kina. ²⁹ Nu kumba ka tumbran armba Betfasi le Betani Olif tabe patumba ta tugum prona sulumba nuŋe dubinaig tanjo armba sanikina: ³⁰ Tale tumbran si kumba bitekŋga doŋki fat ande pannaig le tiŋ minit afu muskilnu mbolŋge buk minyo ndakinaig ta tale kaŋgeramŋgaik. Kaŋgermba muli kuklimba tumba ye tugum te prowap. ³¹ Ande tale ndanam muli kukliwik ŋga kusnatikuwa kande teŋemba sawap. Sunjo nu doŋki te piro ŋak ŋga sawap ŋgina.

³² Tanjakina le nale kumba ka nu sanikina tanjamba kaŋgernaik. ³³ Nale doŋki fat muli kuklimba minnaik le doŋki miro tanjo nane nale kaŋgerka kusnanikinaig: Ndanam tale doŋki fat muli kukliwik ŋginaig le ³⁴ nale ndek sakinaik: Sunjo nu doŋki te piro ŋak ŋginaig.

³⁵ Nale doŋki fat tumba Yesus tugum pronaik sulumba kumiŋ afu kilmba doŋki muskil mbolŋge farniŋmba Yesus tumba mbolŋge pilnaig le minyokina. ³⁶ Nu doŋki ŋak kina le nane nanŋine tawi kilmba ndiŋge farniŋginaig.

³⁷ Yesus nu Yerusalem patumba Olif tabe te-tiram bafuna le nuñe dubinaig mbal nane tanjo kuasmbi sungomba ndon nu buk wam sangrinu ke likina le kanjerkinaig ta idusniñmba gare-gareka Kuate tuku nyu te-dunga wikaraumba sakinaig:

³⁸ Ese. Nu gabat sunjo. Nu Sunjo tuku nyu mbolñge prote.

Nu Sunjonñge nyaro tinwa o.

Ese. Samba mbolñge sine tuku gubra kile kugate.

Sunjo Kuate tuku nyu sunjo mayok kuwa o ñginaig. *Mune 118.26*

³⁹ Tanjakinaig le Farisi afu manjur ngamukñge Yesus sanaig: Tum Tanjo, ne dubinade mbal te saniñge lika peuninga ñginaig le ⁴⁰ nu ndek saniñgina: Ye tane satinjamñgit. Ye nane peuningi ta ndame minig tenje wikarauwamñgaig ñgina.

⁴¹ Tanjakina sulumba Yesus nu Yerusalem patuna sulumba kanjermba malmbika sakina: ⁴² Yerusalem tumbrañ ose. Ki ait te mbolñge ne ngamunjal mukuk minam tuku wamdus pulunuwa ko. Ne wamdus pulune nda. ⁴³ Ait ande prowa le ne tuku ñgueu mbal promba ne kornumba tesinamnamñgaig. ⁴⁴ Nane ne tuku mbal ñaigo siglika ne tuku ndame wande sambriniñguwaig le ndame ande nu munju sailka mine nda. Kuatenñge ne turnam tuku ait buk prote ta ne wamdus pulu ndanate ñgina.

Yesus nu Yerusalem kusem wande sunjo wakeina

(Mateus 21.12-17; Markus 11.15-19; Yohanus 2.13-22)

⁴⁵ Yesus nu Yerusalem kusem wande sunjo sinam kumba ka kawan tanje nane afu ndametiñ piroka agañ ndende piyaniñmba minnaig ta kanjerka kogronka pitaikina sulumba ⁴⁶ saniñgina: Kuyar pasa ande nu tenenmba sakate.

Ye tuku wande ta mbariñyam tuku wande.

Aisaia 56.7

Tane wande te mbilmba kuayar tanjo tuku wande tanañ pilig. *Yeremia 7.11*

Kuyar pasa nu tanjamba sakate ñgina.

⁴⁷ Yesus nu mara mindek kusem wande sunjo sinam tanje tanjo pino pasa tumniñmba minna le pris gabat kame kusem pasa bitekñganu mbal nyu ñak mbal ta

ñakmba nu balewam tuku ndin sotinaig ta ⁴⁸ tanjo pino ñakmba Yesus tuku pasa isam tuku kilba pilmba minnaig le nane nu balewam tuku ndin kiringinaig.

20

Imanje Yesus kukulna nga nane nu kusnanaig

(Mateus 21.23-27; Markus 11.27-33)

¹ Mara ande Yesus nu kusem wande sunjo sinamñge pasa mayenu kuklimba tanjo pino tumniñmba minna le pris gabat kame kusem pasa bitekñganu mbal Israel mage mage nane pro nu kusnanaig:

² Imanje kukulnina le ne wam kame te ke likate? Imanje ne sanjri tinmba kukulnina. Saka le sine isbe ñginaig le ³ nu ndek nane saniñgina: Ye mata tane wam ande kusnatiñgi le tane sayap le isi. ⁴ Imanje kule pisne piro Yohanus tuna. Kuatenñge e ko tanjonñge ñgina.

⁵ Tanjakina le nane ka kasomñge nangine nangine munju kusnanga sakinaig: Sine ndañmba sabe. Sine Kuatenñge nga sabe ta ndañam tane Yohanus tuku son nda ñginaig ngamñgat. ⁶ Ko sine tanjonñge ngube ta tanjo pino ndamembi sine bale farsinjamñgaig. Nane ñakmba Yohanus nu Kuate tuku tuan tanjo ande ngade ñginaig.

⁷ Tanjamba nane ndek Yesus tugum kumba nu tuku pasa lafumba sanaig: Iyo. Kuatenñge Yohanus kukulna e ko imanje kukulna ta sine gilai ñginaig. ⁸ Tanjakinaig le nu ndek nane saniñgina: Ariya. Ye mata tanjamba imanje kukulyina le wam kame ke liket te satinñge nda ñgina.

Piro mbal ñaigonu tuku yaba pasa

(Mateus 21.33-46; Markus 12.1-12)

⁹ Kile Yesus nu yaba pasa te saniñgina: Tanjo ande nu grep piro ande nguka piro mbal kilmba patika nu ait kuen ñayo minam tuku kilke ande mbol kina. ¹⁰ Ait kumunñgina le piro ta tuku alonu afu kilam tuku nu tanjo ande kukulna le piro mbal tugum kina. Ka prona le nane nu biye timba paninñta pitainaig le nu ake luka kina. ¹¹ Tanjana le piro miro tanjo nu man tanjo ande kukulna le nane nu mata tumba paninñta ñayo silimba pitainaig le nu ake luka kina. ¹² Kile nu man tanjo

inum kukulna le nu tumba kat buromba pitainaig. ¹³ Tanjanaig le piro miro tanjo ye ndanđanđamba ki nga idusmba sakina: Ye yiŋe kiŋo tuku kume purmba minet te nu kukuli le nane nu kaŋgermba ye tuku kiŋo nga nu mapewamŋgaig nga idusna.

¹⁴ Tanjamba nu kiŋo nuŋe kukulna le kina le piro mbal nane nu kaŋgermba sakinaig: Tanjo ilit si nu mam nuŋe tuku agaŋ ndende ŋakmba kilam tuku nyu ŋak. Sine nu balebe sulumba piro te siŋgine tube ŋginaig. ¹⁵ Tanjaka nane nu tumba bukŋginaig le kilim kina le tanje balenaig.

Tane ndanđamba idusde? Piro miro tanjo mbal ta mbolŋge ame wam kamŋgat nga idusde. ¹⁶ Nu nane bale farniŋmba piro kulatkam tuku kuasmbi kise patikamŋgat nga saniŋgina le nane afu pasa ta ismba sakinaig: i ... Nu tanjawe nda ŋginaig le ¹⁷ nu nane kaŋger tidiŋga saniŋgina: Tane nu tanjawe nda nga sakate ta kuyar pasa ande nu teŋenmba sakate.

Ndame suŋgo ande wande pilig mbal gisleknu nga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame ŋakmba nu mbolŋge sanŋri tiŋgade ŋgate. *Mune 118.22*

¹⁸ Ande nu ndame suŋgo ta mbolŋge bariŋga ndekuwa ta nu isu ŋgurnŋgurbamba nu kumamŋgat. Ko ndame suŋgo ta tanjo ande mbolŋge ndekuwa ta nu du firfiramŋgat nga saniŋgina.

¹⁹ Kussem pasa bitekŋganu mbal pris gabat kame nane yaba pasa ta ismba nu nane tuku sakina ta kila pilmba nu biye tiwam tuku ta nane tanjo pino tuku kuru-kurukinaig.

Takis pankam tuku nane Yesus kusnanaig

(Mateus 22.15-22; Markus 12.13-17)

²⁰ Gabat kame nane Yesus kulatka minmba nane yabri tanjo afu tanjo kateseknu sakuwaig nga kukulniŋginaig le Yesus tugum pronaig. Nu pasa ande mbarwa le nu tumba gafman wai mbolŋge palmbim idusnaig.

²¹ Tanjo kame ta pro nu sanaig: Tum Tango, ne tugusemba ndo pasata sine wam pagusiŋgit. Ne tanjo tuku nyu pile ndaniŋmba tanjo ŋakmba Kuate tuku maŋau dubikam tuku tumsiŋgit. ²² Ne sine

sasiŋga. Sine Zu mbal siŋgine tukul dubimba Rom gabat Sesar takis tambim kumuŋ e ŋginaig le ²³ nane nu yabri paknaig ta nu katesemba saniŋgina: ²⁴ Ndametiŋ ande tumba pro ye tumyap ŋgina le nane ndametiŋ ande tumba pro tumnaig. Tanjanaig le nu nane kusnaniŋgina: Ndametiŋ te mbolŋge ima tuku kanu. Ima tuku nyu minit nga kusnaniŋgina le ²⁵ nane ndek sakinaig: Sesar tuku ŋginaig. Tanjakiŋaig le nu ndek saniŋgina: Ata. Tane gabat suŋgo Sesar kumnemŋge minig. Nu tambim tuku agaŋ sakate ta nu tape. Kuate nu agaŋ tambim tuku sakate ta Kuate tape ŋgina.

²⁶ Tanjakiŋa le nane tanjo pino am mbolŋge nuŋe pasa tambu ndalenu tuku ndin ande kaŋger ndamba nu pasa lafuna ta tuku pirerek purka miŋge tukulmba minnaig.

Kummba maŋ aboŋgam tuku pasa

(Mateus 22.23-33. Markus 12.18-27)

²⁷ Kile Sadusi tanjo afu Yesus tugum pronaig. Sadusi mbal nane tanjo kummba maŋ tiŋge nda nga idusmba minig tuku.

²⁸ Nane pro nu sanaig: Tum Tango, Mosesŋge teŋenmba kuyarna. Tanjo ande kummba pino kuembol kiŋo kugatok kusrewa le maib nuŋeŋge pino ta tumba aba nuŋe tuku kiŋo te-pilwa nga kuyarna.

²⁹ Ariya. Tanjo ande maib kat nuŋe 7 minnaig. Aba naŋgine pino ande tina sulumba minna ma ma kiŋo kugatok kumna.

³⁰ Kumna le mambo nuŋe dubiknu nu pino ta tina ma ma nu mata kiŋo kugatok kumna. ³¹ Kile mambo nuŋe nu dubiknu nu mata tanjana. Tanjamba tanjamba nane 7 ta pino ndui ta ndo tumba kiŋo kugatok

kume farnaig le ³² ŋgumneŋga pino kuembol ta nu mata kumna. ³³ Ata. Ne kumanu mbal tiŋgamŋgaig nga sakate ta tanjo 7 ŋgamukiŋge nu ima tuku pino minamŋgat?

Nane ŋakmba pino ndui ta ndo tinaig nga Yesus sanaig.

³⁴ Tanjakiŋaig le nu nane saniŋgina: Kilke te mbolŋge tanjo pino muŋgu kilig tuku.

³⁵ Kumanu mbal Kuatenge nane tiŋreknu nga kile-tidiŋguwa le kilke kitek mbolŋge minamŋgaig ta nane maŋ muŋgu kile nda.

³⁶ Nane maŋ kumam kumuŋ kuga. Nane

eñel tanañ minamñgaig. Kuate nu nane kile-tidinguwa le nane nu tuku kinjo kame minamñgaig.

³⁷ Kumanu mbal mañ aboñga tingam tuku Moses nu mata sine tumsingit. Nu ail fudin pa bulu ñak wam ta tuku kuyarma Abraham Isak Yakob Kuate nu nane tuku Mbara Sunjo minit nga kuyarna. ³⁸ Abraham nane kume likinaig ta nduiye ngisikinaig kande Kuate ye nane tuku Mbara nga Moses sa ndana kande. Kuate nu abo ñak minig mbal tuku Mbara kumanu mbal tuku Mbara. Nane abo tugu ndui ta ñak minamñgaig nga saningina.

³⁹⁻⁴⁰ Yesus nu tanjamba sakina le kusem pasa biteknganu mbal afu nane mañ kusnawam tuku ta nane kuru-kuruka sakinag: Tum Tango, ne pasa kumumbi sakate nginaig.

Yesus nu Kristus tuku nane kusnaningina
(Mateus 22.41-46; Markus 12.35-37)

⁴¹ Kile Yesus nu nane saningina: Nane afu Kuatenge madina tango Kristus nu David tuku mbun nga sakade ta ⁴² David nu tuku mune wañe ta mbolñge nuñe miron tenemba saka kuyarna.

Sunjo Kuate nu ye tuku Sunjo sana:

Ne ye tuku ndinam kumam tenge sanjri ñak minyok mina le ma ma ⁴³ yenje ne tuku ñgueu mbal ñakmba kileibenka ne tuku kupe kumnemñge patikamngit ngina. *Mune 110.1*

⁴⁴ David nu tanjamba kuyarma Kristus nu ye tuku Sunjo ngina. Ata. Nu David tuku mbun ndo e ko nu David tuku Sunjo nga kusnaningina.

Israel gabat kame tuku manau
(Mateus 23.1-36; Markus 12.38-40)

⁴⁵ Tango pino ñakmba Yesus tuku pasa ismba minnaig le nu nuñe dubinaig mbal saningina: ⁴⁶ Tane kusem pasa biteknganu mbal tuku manau rironkap. Nane tawi kugennu silika likam nzaliningit. Nane maket mbolñge lika nane afunje nane sugo nga kaiyeninguwaig nga kilba pilig. Kusem wandekñge pagumba nye sunjo mbolñge nane mbili tumailamñge minyokam tuku nzaliningit. ⁴⁷ Nane pino kuembol kame tuku agañ ndende kile-suluwe ningig. Nane nanjine manau ñaigonu ta yabuka

tango am mbolñge Kuate yabañ kuende. Ta tuku nane pa lato tamñgaig ngina.

21

Pino kuembol ande nuñe ndametiñ Kuate tuna

(Markus 12.41-44)

¹ Yesus nu kusem wande sunjo sinam tange mambimba nane afu agañ ndende sunjomba ñak ndametiñ Kuate tuku patikinaig le kanjerkina.

² Kile pino kuembol ande agañ ndende kugatok nuñe ndametiñ toea armba ndo kilmba pro patikina le nu kanjermba sakina: ³ Ye sinja satinngamngit. Pino kuembol te agañ ndende kugatok ta nu ndametiñ fudinndo patikat ta nane ñakmba tuku ndametiñ liningit. ⁴ Ta ndañam? Nane ndametiñ gudommba ñak ta afu ndo patikaig le pino kuembol te nu agañ ndende kugatok nuñe ndametiñ ñakmba panke suluwat. Nu nyamagan piyawam tuku ande mata mine ndakate ngina.

Yesus nu kusem wande ñayongam tuku sakina

(Mateus 24.1-2; Markus 13.1-2)

⁵ Nane afu kusem wande sunjo tuku Yesus sanaig: Ai te. Nane ndame magenumbi wande pilnaig. Nane afu agañ magenu ndo Kuate tunaig le tambi wande mindepiyenaig nginaig le nu ndek sakina: ⁶ Tane wande kanjerde te ait ande prowa le ndame ñakmba munju sailka mine nda. Afunje sambrininguwaig le ñakmba kutusewamñgaig nga saningina.

Kilke tugu kugawam tuku pasa

(Mateus 24.3-44; Markus 13.3-37)

⁷ Yesus nu tanjamba sakina le nane nu kusnanaig: Tum Tango, ne kusem wande ñayongamngat nga sasingat ta ginu mara prowamngat. Sine ame manau kanjermba wam ta mayok kambim patukate nga idusmba katesewamngig nginaig le ⁸ nu ndek sakina: Tane riron mayewap. Nane afu gudommba pro tane yabritimba ye tuku nyu tumba sakamñgaig: Ye Kuatenge madiyina tango. Ait kugawam tuku buk patukate ngamñgaig. Tane nane dubi ndakap. ⁹ Tane kame sugo maskenñge mayok kuwaig le pasa ismba ko tane

tugumŋge kame zigna ismba tane piriri ŋayomba wamdus fulil ndakap. Wam kame ta sinjka prowe likamŋgaig ta kugawam tuku ait ta kile.

¹⁰ Kilke ande tinga kilke kise ndoŋ kame buwamŋgaik. Gabat ande nuŋe gageu kilmba gabat kise tuku gageu ndoŋ kame buwamŋgaig. ¹¹ Ma yimyam mbolŋge mumni sugo guba guaze sangrinu prowe likamŋgaig. Gau mbolŋge agan sugo pasa ŋak kuru kuru ŋayowam tuku mayok kine likamŋgaig.

¹² Wam kame ta pro ndawaig le tane ye tuku mbal tukunu afuŋge tane bige tidinga piti tinmba tane kilmba kusem gabat tugumŋge kile-tidinga ko mulin kilmba wandekŋge patikamŋgaig. Nane tane kilmba nyu sugo ŋak mbal tugumŋge kile-tidingamŋgaig. ¹³ Ait ta mbolŋge tane ye tuku ŋga pasa mayenu saningap le nane ye tuku nyu isamŋgaig. ¹⁴ Tane wamdus temayewap. Piti ta prowa le sine ndanmba sakube o ŋga idus ndawap. ¹⁵ Yenŋe tane tuku minŋge bul sermba kila tingi le tanŋine ŋgueu mbal nane tane tuku pasa te-ibenmba lafuwam kumuŋ kuga.

¹⁶ Tanŋine ina mam, tira kat tanŋine, ndare tuma, gulab kat tanŋine nane mata tane kilmba ŋgueu mbal tuku wai mbolŋge patikuwaig le tane afu bale faramŋgaig. ¹⁷ Tane yiŋe mbal tukunu nane ŋakmba tane kasurtingamŋgaig ta ¹⁸ tane ŋgisike nda. ¹⁹ Tane ye kusre ndayumba minmba abo tugu ŋak minamŋgaig.

²⁰ Kame mbalŋge Yerusalem te-ŋgamumba minwaig le kanŋerka nu ŋayo siliwam tuku ait buk patukate ŋga idusap. ²¹ Kanŋerka Yudea mbal nane kua ka tabe ponŋuwaig le nane Yerusalem sinamŋge minig mbal kua ka mayok kuwaig. Afu Yerusalem makembiŋge minig kua ka tumbran sunŋo sinam kine ndakuwaig.

²² Ait ta mbolŋge kuyar pasa une lafunu sakate ta ŋakmba kumunungat. ²³ Pino fungulok pino kinjo dabro amo nyanu ŋak ose. Nane piti sunŋo kanŋeramŋgaig. Sina manzer sunŋo ma te mbol prowa le Kuate tuku gubra kanŋeramŋgaig. ²⁴ Afu bagimbi bale faramŋgaig. Afu ndaleka kilmba kilke yimyam mbol kine likamŋgaig. Kasomok

mbalŋge Yerusalem tumba kupe-kupeka nu ŋayo silimba minwaig le ma ma nane tuku ait kugawamŋgat.

²⁵ Ngumneŋga agan afu kitek ki tambun mbai mbolŋge mayok kine likamŋgaig. Yu mbalo sugo pasa ŋak fudu ŋayowaig le kilke mbol mbal wam pile paska kuru kuru sunŋo tamŋgaig. ²⁶ Samba tuku sanŋri ŋakmba pirpurka buru-burukuwaig le tanŋo nane wamdus fulilka ina o kile ame manau sine mbol prowamŋgat o ŋga nanŋine kuru kuru ta dubimba kume likamŋgaig.

²⁷ Wam kame ta mayok kuwaig le ye Ndindo Katesek Tanŋo ye sanŋri kilŋa sunŋo pasa ŋak gau sinamŋge prowi le nane kanŋeryamŋgaig. ²⁸ Wam kame sakit ta tugu pilwaig le tane tandeka mambilmba minap. Tane muskil kile-tidinge tingam tuku ait buk patukate ŋga idusap ŋgina.

*Fik ail mbolŋge wam ande tumningina
(Mateus 24.32-35; Markus 13.28-31)*

²⁹ Kile Yesus nu yaba pasa ande saningina: Tane fik ail, ail afu turmba kanŋerka. ³⁰ Nzude le tane kanŋerka katesemba sakade. Ki ait patukate ŋgade. ³¹ Tanjamba ndo wam kame sakit te prowaig le kanŋerka Kuate nuŋe gageu kilmba kulatkam tuku ait patukate ta kila palm-bimŋgaig. ³² Ye sinjka satinŋamŋgit. Ait te mbolŋge minig mbal kume ndakuwaig le wam kame ŋakmba ta prowamŋgaig. ³³ Kilke tugu samba tugu ŋgisinungat. Ye tuku pasa ande ŋgisike nda. Minmba minamŋgat.

³⁴ Tanŋine miron kuraukap. Tane kuapi kikonu nyumba kule kamenu nyumba ŋginŋganka minbekaig. Tane kilke te tuku agan ndende sunŋomba tuku idus ndaningap. Ait sunŋo ta tuinge mbo tate tanan tane tugum bitek prowikat. ³⁵ Ait ta kilke mbol mbal ŋakmba tugum pitik ndo prowamŋgat. ³⁶ Tane mara mara mambilmba yabanmba minap. Tane piti kame ta prowaig le sanŋri tinga minap sulumba ngumneŋga ye Ndindo Katesek Tanŋo ye am mbolŋge tingam tuku Kuate yabanap ŋga saningina.

³⁷ Ki ait mindek Yesus nu tanjamba kusem wande sunŋo sinamŋge wam pagu pasa

niŋmba minanu. Furiranu le nu mayok ka kumba Olif tabe mbolŋge kinyanu. ³⁸Tango pino gudommba maratukuk tinja nu tuku pasa isam tuku kusem wande tugum prowe lika minanu.

22

Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig (Mateus 26.1-5,14-16; Markus 14.1-2,10-11; Yohanus 11.45-53)

¹ Israel mbal tuku pagumba nye sunjo Pasowa bret yis kugatok nyam tuku ait ta patukina le ² pris gabat kame kusem pasa bitekŋganu tango nane tango pino tuku kuru-kuruka Yesus kuirkuirka biye timba balewaig nga ndin sotinaig.

³ Tanjanaig le Satan nu pro nane 12 ta tuku tango ande Yudas Iskariotnu sinam kina le ⁴ nu ka pris gabat mbal kusem wande tuku gabat mbal nu Yesus tumba nane tuku wai mbolŋge palmbim tuku nane ndon ndin katesemba pasatinaig. ⁵ Nane nu tuku pasa ismba gare tormba pasa katmba ndametinj afu nu tambim tuku sakinaig le ⁶ nu wokina sulumba tango pino am kirim-bik Yesus tumba nane tuku wai mbolŋge palmbim tuku ait mayenu ande tairnnga minna.

Yesus dubinaik tango armba Pasowa kuanekinaik

(Mateus 26.17-25; Markus 14.12-21; Yohanus 13.21-30)

⁷ Bret yis kugatok sipsip fat bale farmba nyam tuku kusem ait ta prona le ⁸ Yesus nu Petrus le Yohanus sanikina: Tale kumba ka Pasowa tuku aganj kuanekap le sine njakmba kumba nyube ngina.

⁹ Tanjakina le nale ar ta Yesus kusnanaik: Sile ka aningge kuanekupe nginaik le nu ndek sanikina: ¹⁰ Tale kumba ka tumbran sunjo mbol bitekŋgap le tango ande waim kule njak tale tugum promba kuwa le nu dubimba kape. Nu wande pongamngat ta tale nu dubimba ka wande ta tuku miro tango tenenmba kusnawap. ¹¹ Tum Tango nu sakat nu nune dubinaig mbal ndon wande rum ndanj mbolŋge Pasowa nyamngig nga sawap. ¹² Tanjakap le nu rum sunjo ande o mbolŋge aganj ndende kumumbi patiki-naig le minig ta tumtikamngat. Tanjawa le

tale rum ta sinamngge sine Pasowa nyam tuku kuanekap nga sanikina.

¹³ Tango ar ta kumba ka Yesus nu sakina ta kumumba mayok kina le nane Pasowa nyam tuku aganj ndende kuaneka manj luka kinaik.

Yesus nu pasa nyam tuku manjau te-mayokna

(Mateus 26.26-30; Markus 14.22-26; 1 Korin 11.23-25)

¹⁴ Ait ta kumungina le Yesus nu aposel kame ndon kumba ka kuanekinaik wande ta mbolŋge minyoka isukusmba minnaig. ¹⁵ Isukusmba minmba nu nane saningina: Ye rar sunjo nda ti sulumba ambonga tane ndon Pasowa nyam tuku wamdus sunjo tet. ¹⁶ Kile ye sinjka satinngamngit: Ye Pasowa nye ndaki ma ma Pasowa te alonu mayok kuwa le ye Kuate kulatkate ma mbolŋge manj nyamngit ngina. ¹⁷ Tanjaka nu grep kule murko njak tumba Kuate gare pasa tumba saningina: Grep kule te tumba nyap. ¹⁸ Ye tane satinngamngit. Ye grep kulenu ait te mbolŋge kusrewi sulumba Kuate pro nu nune gageu kulatkuwa le ndo ye manj nyamngit ngina.

¹⁹ Tanjaka nu bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba walmba niŋmba sakina: Te yiŋe ngarosu tanenu nga tinjet. Tane ye idusyam tuku manjau te kumba minap ngina. ²⁰ Nane tanjamba isukuse denjurnaig le nu grep kule murko njak tumba manjau ndui ta kina sulumba saningina: Grep kule murko njak ye kutuwet te pasa kitek Kuate nu tango ndon o buk katna ta alonu mayok kambim tuku tanenu nga yiŋe ndare kutuwamngit. ²¹ Tane isap. Ye tuku kupet tango ye ndon tuma isukusmba minek. ²² Ye Ndindo Katesek Tango Kuate tuku wamdus o buk pilna ta dubimba ye kumamngit ta ande nu ye tumba nane tuku wai mbolŋge palmbimngat ta nu ose. Nu piti sunjo tamngat ngina le ²³ nane pasa ta ismba ndek nanjine nanjine munju kusnanjinaig: Imanje wam ta kamngat a nginaig.

Ande sunjo minam tuku munju tulinjinaig

²⁴ Nane 12 ta ima nane ngamuknge sungo minam tuku munju tulinga kualeyaukinaig le ²⁵ Yesus nu nane saningina: Kasomok mbal tuku gabat sugo nane minje karenj nayo njak minig. Tango pino nane gabat sugo tuku saka nane sine kulat mageka tursinganu nga sakade. ²⁶ Tane gabat sugo tana minine ndakap. Ande tane ngamuknge sungo minit ta nu fudinndo tana minwa. Ande nu gabat minit ta nu tane tuku piro tana minwa. ²⁷ Tane idusap. Tango armba ande minyokate le ande piroka waim kutumba pro tuwit le nyate ta ima nu sungo? Tango nu isukusmba minit ta nu sungo. Ye tange Sungo ta ye tane ngamuknge piro tana minet. ²⁸ Ye piti sungomba kile-liken le tane ye kusre ndayinaig. ²⁹ Ta tuku yije Mamnge nuje gageu kulatkam tuku ye pilna tana ye tane patikamngit. ³⁰ Ye ma kulatkamngit ta mbolnge tane ye ndon isukusamngaig. Tane minyonu tuku mbili sugo mbolnge minyoka Israel tugu 12 kilmba pileningamngaig nga saningina.

Yesus nu Petrusnge nu tuku nyu yabukamngat nga sana

(Mateus 26.31-35; Markus 14.27-31; Yohanus 13.36-38)

³¹ Kile Yesus nu Petrus sana: Simon, ne ise mayewa. Nane wit firfirnu pufngade tana Satan nu tane tagotinguwa le tane afu ndekam tuku nu sangri tinga Kuate kusnana. ³² Ne Kuate tuku sangri tomba tingate ta kusre ndawa nga ye Kuate yabanjet. Ne ngamungal biye mbilmba tira kat nane turka sangri pileninga ngina.

³³ Tana le Petrus ndek sakina: Sungo, nane ne mulintumba wandeknge pilwaig ko tumba balenuwaig le ta mata ye ne ndon ngina le ³⁴ nu ndek sana: Petrus, furir te teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenjamngat ngina.

Nangine aganj ndende kilmba njak kambim tuku

³⁵ Kile Yesus nu nane saningina: Ye tane buk tange ndametinj pale fat kupe ngaro ta njakmba kusreka kape ngen le tane kinaig ta aganj ande denkinaig e ngina le kuga nginaig. ³⁶ Nu man lato saningina: Kile ande nu ndametinj ko pale fat njak kande kilmba

njak kuwa. Ande nu kame bagi kugatok ndeta nuje tawi ande tumba piyamba ndametinj kilmba nuje bagi piyawa. ³⁷ Ye sinja satngamngit. Kuate tuku kuyar pasa ye tuku tenemba sakate.

Nane nu kanjermba wam njaigonu kanu mbal ndon ulendiwamngaig ngate.

Aisaia 53.12

Pasa ta kile ye mbolnge kumungamngat. Tuan tana kame ye tuku kuyarkinaig ta kile njakmba kumumba prode ngina. ³⁸ Tana le nu dubinaig mbal ta sakinaig: Sungo, ai te. Kame bagi armba minik te nginaig le nu nane saningina: Ta maye sine kab ngina.

Yesus nu Kuate ndon pasatina

(Mateus 26.36-46; Markus 14.32-42)

³⁹ Yesus nu mayok kumba nuje manau dubimba Olif tabe mbol kina le nu dubinaig mbal nu ndon kinaig. ⁴⁰ Nu kumba ka ma ta mbol promba nane saningina: Tane tenge Kuate yabanmba minap. Satan tuku tago tane mbol prowikat ngina. ⁴¹ Nu tana saka dirdirka kumba dagol tidronga Kuate yabanmba sana: ⁴² O Mam, ne nzalinuwa ndeta kule murko te ye mbol pitaimba te-siwa nget ta ne ye tuku nzali te dubi ndawa. Nane nzali ndo dubiwa ngina.

⁴³ Nu yabanmba minna le enjel ande samba mbolnge ndeka nu sangri pilena. ⁴⁴ Kile nu piti suk suk ndana sulumba nu ndek sangrimba yabanmba minna le nuje mundu ndare tana kutuka kilke mbolnge ndekina.

⁴⁵ Nu yaban denjurmba nu tinga nuje dubinaig mbal tugum promba nane kanjerkina ta nane ngamungal pitiningina le kinymba minnaig le ⁴⁶ nu ndek nane saningina: Ndanam tuku tane kinymba minig. Abonga tinga Kuate yabanmba minap. Satan tuku tago tane mbol prowikat ngina.

Yudas nane Yesus biye tinaig

(Mateus 26.47-56; Markus 14.43-50; Yohanus 18.12)

⁴⁷ Yesus nu tana minna le tana 12 ta tuku ande Yudas nu tana gudommba kilmba pro Yesus mumuwam tuku nga nu tugum pronan. ⁴⁸ Tana le nu ndek Yudas sana: Yudas, ye Ndindo Katesek Tango

nane tumningam tuku ne gulab tananj ye mumuyam prote e ngina.

⁴⁹ Tanjakina le nane Yesus ndon minnaig mbal nane manau prowamngat ta kila pilmba nu sanaig: Sunjo, sine bagimbi nane bale farninbe nginaig sulumba ⁵⁰ nane tuku ande kame bagimbi pris sunjo tuku piro tanjo kilbanu ndinam pike welna. ⁵¹ Tanjana le Yesus ndek sakina: Mbulap ngina sulumba tanjo ta tuku kilba kirena le mayekina.

⁵² Kile pris gabat mbal kusem wande tuku polis gabat mbal Israel mage mage nu biye tiwam pronai le Yesus nu nane saningina: Ndanam saka tane ye kuayar tanjo tananj bagi sibugi kilmba ye biye tiyam prode. ⁵³ Ye mara mindek kusem wande sunjo sinamnge minen ta tane ye biye tiyam kuga e? Ta maye. Kile tanjine ait prote. Kile ma make tuku sangri mayok kinit ngina.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukina

(Mateus 26.57-58,69-75; Markus 14.66-72; Yohanus 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Nane Yesus biye timba pris gabat sunjo tuku wande mbol kinaig le Petrus nu nane ngumnem dubika kina. ⁵⁵ Nane afu wande mab tanje pa diknga likmba minnaig le nu ka nane ndon minyokina. ⁵⁶ Nu minyok minna le pino ande promba pa bulu mbolnge Petrus kanjermba manjanjer tina sulumba sakina: Tanjo te mata Yesus ndon minna tuku ngina le ⁵⁷ nu ndek sakina: A ... pino, ye kuga. Ne tanjo sakate ta ye gilai ngina.

⁵⁸ Mine minemba tanjo ande Petrus kanjermba manjanjer sakina: Ne mata nu tuku tanjo ande ngina le nu ndek sakina: A ... mata, ye kuga ngina.

⁵⁹ Kile tanjo ande nu sangri maramba saningina: Tanjo te yabrikate. Nu nu ndon minna tuku. Ata. Nu Galileanu ngina le ⁶⁰ Petrus nu tanjo ta sana: Mata, ne tanjaka sakate ta ye nginnganket ngina.

Nu pasata minna le pitik ndo teg witina le ⁶¹ Sunjo nu mbilka Petrus kanjerna le nu Sunjo tuku pasa idusna: Furir te mbolnge teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat ngina. ⁶² Nu pasa ta idusmba nu tinja mayok ka malmbi njayona.

Nane Yesus tumba njayo silinaig

(Mateus 26.67-68; Markus 14.65)

⁶³ Tanjo afu Yesus kulatka minnaig ta nane nu tumba aza pile-pilemba nzumil te-tumba nu paninjinaig. ⁶⁴ Tanjamba nane nu tuku am tawimbi songa katmba kusnanaig: Imanje ne katnate. Ne dir pasa miro ndeta nyunu nyun ta le sine isbe nginaig. ⁶⁵ Nane tanjamba kasur pasa samba nu tumail panmba minnaig.

Gabat njakmba Yesus tuku pasa isnaig

(Mateus 26.59-66; Markus 14.55-64; Yohanus 18.19-24)

⁶⁶ Mafena le Israel mage mage pris gabat mbal kusem pasa biteknganu mbal nane njakmba manjurkinaig sulumba Yesus tumba ka nanjine manjur ma mbolnge te-timba kusnanaig: ⁶⁷ Ne Kristus Kuatenje madinina tanjo kande sasanga nginaig le nu ndek nane saningina: Ye satangi ta tane ye tuku pasa ismba son nje nda. ⁶⁸ Ye pasa ande kusnatingi ta tane lafuwe nda. ⁶⁹ Kile ye Ndindo Katesek Tanjo Kuate Sangri Njajo nu tuku ndinam kumamnge minyokamngit ngina. ⁷⁰ Tanjakina le nane njakmba nu kusnanaig: Ne Kuate tuku Kinjo nga sakate e nginaig le nu nane saningina: Sakade not ngina.

⁷¹ Tanjakina le nane sakinaig. Kile mbulbe. Pasa ande sote nda. Nuje mingembi pasa njayonu sakate le sine iseg. Not ndo nginaig.

23

Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig

(Mateus 27.1-22; Markus 15.1-5; Yohanus 18.28-38)

¹ Kile nane njakmba tinja Yesus tumba gabat sunjo Pilatus tugum kumba ka ² nu pasa mbolnge te-timba sakinaig: Tanjo te nu sine Zu mbal didika ndin njayonu tum-singit. Nu sine takis ndametin Sesar nda tambim tuku saka nuje miron gabat sunjo ye Kristus ngate nga Pilatus sanaig.

³ Kile Pilatus nu ndek Yesus kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sunjo e nga kusnana le nu lafumba sana: Ne sakate not ngina. ⁴ Tanjakina le Pilatus nu pris gabat mbal manjur sunjo ta saningina: Ye tanjo te mbolnge mbar ande kanjer ndawet ngina

le⁵ nane sanjri maramba sanaig: Nu tanjo pino wamdus kuagnekate. Nu Galileanje tugu pilmba kumba ka te promba Yudea tumbran jakmba mbolnje nuje wam pagu pasa niymba likate nginaig. ⁶ Tanjaka sanaig le nu pasa ta ismba tanjo te Galileanu e nga kusnaniygina le ⁷ nane au nginaig.

Galilea ma kulatkanu tanjo Herodus nu ait ta mbolnje Yerusalemnje minna tukunu Pilatus nu afu saniygina le nane Yesus tumba Herodus tugum kinaig.

Nane Yesus tumba Herodus tugum pron-aig

⁸ Herodus nu Yesus kanjermba gare sunyona. Ta ndanam? Nu o buk Yesus tuku nyu ismba nu wam kitek sanjrinu ande kuwa le kanjeram tuku wamdus sunjo jak minna.

⁹ Herodus nu ndek pasa gudommba nu kusnana ta Yesus nu lafu ndamba maninok minna. ¹⁰ Nale tanjamba minnaik le pris gabat kusem pasa biteknganu mbal nane sanjri maramba pasa tugu gudommba Yesus mbolnje patika minnaig.

¹¹ Kile Herodus nuje kame mbal ndon Yesus aza pile-pilemba nzumil te-tunaig. Tanjamba Herodus nu gabat sunjo tuku tawi siluk tumba nu afu saniygina le tumba luka Pilatus tugum kinaig.

¹² Pilatus le Herodus nale buk munju ngueu jak minnaik ta ait ta mbolnje nale wamdus ulendinaik.

Pilatus nu Yesus balewaig nga saniygina
(*Mateus 27.15-26; Markus 15.6-15; Yohanus 18.39-19.16*)

¹³ Kile Pilatus nu pris gabat kame gabat sugo sugo tanjo pino jakmba wikina le pro manjurkinaig le saniygina: ¹⁴ Tane tanjo te tumba ye tugum te promba nu tanjo pino didika ndin nyayonu tumninganu ngade ta ye tane am mbolnje nu tuku pasa isit ta tane nu mbaranu ngade ta ye kanjer ndawet. ¹⁵ Herodus nu mata mbar ande nu mbolnje te-sili ndaka manjukulat le ye tugum te prowat. Tane isap. Nu kumam tuku wam ande ke ndakina tukunu ¹⁶ ye nu tumba kame mbal ningi le ngusmba kusrewaig le kanjat nga saniygina. ¹⁷ (Yar mindek Pasowa tuku ait mbolnje Rom gafman

nu mulinj kilanu tanjo ande paska Zu mbal ninganu).

¹⁸ Kile nane jakmba ngumbeyumba sakinnaig: A ... Barabas paska singa. Tanjo te balewa nginaig. ¹⁹ (Barabas nu tanjo afu kilmba Yerusalemnje gabat kame afu ndon kame bumba nuje ande balena le mulintumba wandeknje pilnaig tuku).

²⁰ Pilatus nu Yesus paskam saka man saniygina le ²¹ nane man ngumbeyumba sakinnaig: Ail kazrai mbolnje nil danjguwaig nga saka minnaig. ²² Kile Pilatus nu nane saniygam kenja sulumba sakina: Ndanam? Nu ame wam mbarna? Ye aganj ande nu balewam tuku kanjer ndawet. Ye nu tumba kame mbal ningi le ngusmba kusrewaig le nu kuwa ngina kande ²³ nane nu ail kazrai mbolnje nil danjgam tuku sanjri maramba wi kuenka Pilatus tuku pasa kuerka te-ibenjaig. ²⁴ Te-ibenjaig le Pilatus nu nane tuku nzali dubina.

²⁵ Barabas nu tanjo afu kilmba gabat kame afu ndon kame bumba nuje ande balena le tumba muli wande mbolnje pilnaig ta nane nu paskuwa nga sanaig le Pilatus nu tanjo ta paskina. Nu nangine nzali dubimba Yesus balewaig nga kame mbal ningina.

Nane Yesus tumba ail kazrai mbolnje pilnaig

(*Mateus 27.32-44; Markus 15.21-32; Yohanus 19.17-27*)

²⁶ Nane Yesus tumba kinaig ka ndinnye Sirenenu tanjo Simon nu piro mbolnje luka Yerusalem kambim bafuna le te-silika biye timba ail kazrai nu kurau tunaig le nu Yesus dubimba kina.

²⁷ Nane kinaig le tanjo pino kuasmbi gudommba Yesus dubimba kinaig. Nane ngamuknje pino afu Yesus tuku malmbi sunyonaig le ²⁸ nu mbilka nane saniygina: Yerusalem pino kame, tane ye tuku nga malmbi ndakap. Tangine ngarusu tangine kinjo kame tuku nga malmbikap. ²⁹ Mine minemba ait ande prowa le pino niyanu kinjo kugatok mbal nane wamdus bulok jak minig nga sakamngaig. ³⁰ Nane afu ndek sakamngaig: Bin sugo ngurka sine bale farsingap o. Tabe fonfon guenga sine tidon patikap o ngamngaig. ³¹ Ye purfenju ta nane

ail abonu tanaŋ ye pa mbolŋge pilig. Tane ail kumaknu tanaŋ minig mbal nane tane kilmba ndaŋamŋgaig ŋgina.

³² Tanaŋo armba wam ŋaigonu kanu nale turmba Yesus ndoŋ bale faram tuku kilmba kinaig ka ³³ ma nyunu Tanaŋo Gabat Murko pronaig sulumba nane Yesus tumba ail kazrai mbolŋge nil daŋŋginaig. Tanaŋba nane tanaŋo wam ŋaigonu kanu ta kilmba ande nu tuku ndinamŋge ande ŋaiŋamŋge ail kazrai mbolŋge nil daŋŋginaig.

³⁴ Kile Yesus nu sakina: Mam, nane ye mbolŋge mbarde te nane katese ndade. Ne nane tuku mbar sauka gilaiŋga ŋgina.

Nane afu Yesus tuku tawi kilam tuku usre ande kinaig le ³⁵ tanaŋo pino gudommba tanaŋge tiŋga Yesus kaŋgermba minnaig. Israel gabat mbal nu pingil mer te-tumba talamba sakinaig: Nu Kuatenŋge madina ndeta nu tanaŋo afu tuku muskil kile-tidiŋgina ta kile nuŋe mironŋ muskil te-tiwa ŋginaig. ³⁶ Kame mbal mata pro nunumba nu grep kule kaglinu nyuwa ŋga miŋge susumba sanaig: ³⁷ Ne Zu mbal tuku gabat sunŋo ndeta naŋe muskil te-tiwa ŋginaig. ³⁸ Nu tuku gabat funŋge kuyar ande teŋenmba minna: *Tanaŋo te Zu mbal tuku gabat sunŋo* ŋga kuyarnaig.

³⁹ Tanaŋo ŋaigonu ar ail kazrai mbolŋge minnaig ta ande nu tumail panmba sana: Ne ima. Ne Kuatenŋge madinina tanaŋo ndeta naŋe muskil te-timba sile mata kile-tidiŋge sika ŋgina. ⁴⁰ Tanaŋakina le inum ta nu sawe lika sana: A ... ne Kuate tuku kuru kuru ndakate? Sine keŋ kume te mbolŋge mayok kambim tuku pasa mbolŋge patikaig. ⁴¹ Sile sikile mbar tuku kumpe ta maye ta tanaŋo te nu mbar kugatok ŋgina. ⁴² Tanaŋakina sulumba nu ndek Yesus sana: Yesus, ne naŋe ma mbolŋge gabat sunŋo prowa sulumba ye idusya ŋgina le ⁴³ nu ndek sana: Ye siŋka ne sanamŋgit. Ki ait te mbolŋge ne ye ndoŋ ŋgiriŋ tumbraŋŋge minamŋgat ŋgina.

Yesus nu kumna
(*Mateus 27.45-56; Markus 15.33-41; Yohanus 19.28-30*)

⁴⁴ Ki kanum 12 mbolŋge ki kumna le ma ŋakmba ma furir sunŋo promba kumba ka

ka ki kanum 3 mbolŋge kugana. ⁴⁵ Kussem wande sunŋo sinamŋge malaŋga tukulanu tawi sunŋo ŋgamuŋge fet arkina.

⁴⁶ Kile Yesus nu wi kuenŋka sakina: Mam, yiŋe kanu ne tuku wai mbolŋge kusrewet ŋgina. Tanaŋka sakina sulumba nu kumna.

⁴⁷ Kumna le kame gabat sunŋo nu wam ta kaŋgermba nu Kuate tuku nyu te-duŋga sakina: O son. Tanaŋo te nu mbar kugatok ŋgina.

⁴⁸ Ake mbal wam ta kaŋgeram prowe likinaig ta nane ŋgamuŋgal rar sunŋo tumba tawo katkatniŋmba luka naŋgine tumbraŋ kine likinaig le ⁴⁹ nane Yesus kila minnaig mbal pino afu Galileange nu dubimba pronaig ndoŋ kasomŋge tiŋga wam kame ta kaŋgerkinaig.

Tanaŋo ande Yesus tuku mindesiŋ wakeina
(*Mateus 27.57-61; Markus 15.42-47; Yohanus 19.38-42*)

⁵⁰ Zu tanaŋo ande Arimateanu nyunu Yosef minna. Nu Israel mbal tuku pasa pilewanu tanaŋo sunŋo ande. Nu tanaŋo mayenu tiŋreknu ndo. ⁵¹ Nane Yesus balewam sakinaig ta nu nane ndoŋ wamduŋ ulendi nda pilna. Kuate nu pro nuŋe gageu kulatkam tuku ait ta nu tairŋga minna.

⁵² Kile nu ka Yesus tuku mindesiŋ tam tuku Pilatus sana le nu wokina. ⁵³ Tanaŋa le nu kumba ka mindesiŋ paska tawi kaukaukmbi sonŋa tumba ka ndame burok buk sarka wakeina tuku ta sinamŋge pilna. Ndame burok ta tanaŋo ande nda pilnaig tuku. ⁵⁴ Ait ta naŋgine kussem tuku kuanenu tuku ait. Kile ki butuŋgina le kussem ta tuku ait prona.

⁵⁵ Pino afu Galileange Yesus dubimba pronaig ta nane Yosef dubimba kinaig ka ndame burok sinamŋge mindesiŋ pilna le kaŋgermba ⁵⁶ nane luka kumba gureŋ afu mundur magenu ŋak kuaneka patikinaig sulumba tukul dubimba kussem ait mbolŋge mabtinaig.

24

Yesus nu maŋ tiŋgina
(*Mateus 28.1-10; Markus 16.1-8; Yohanus 20.1-18*)

¹ Nane piro tugu palmbinu ait mbolŋge pino kame gureŋ kuanekinaig ta kilmba

maratukuk tinga ndame burok tugum kinaig kande ² ndame sungo buk talka bari-naig le kasomnge minna le kangernaig. ³ Nane burok ta sinam kumba Sungo Yesus tuku mindesin nda kangernaig.

⁴ Nane wamdus te-sulumba minnaig le kile tango armba tawi kilna nak bitek promba nane tugumnge tinginaik le ⁵ nane ndek nale kangerka kuru-kuruka lokinaig le tango ar tange saninginaik: Ndanam kumanu ma mbolnge tango abo nak sotade. Nu buk tingat. Tenge mine ndakate. ⁶ O buk nu Galileange pasa satingina ta idus ndade? Nane ye Ndindo Katesek Tango tumba wam njaigonu kanu mbal tuku wai mbolnge pilwaig le ⁷ ail kazrai mbolnge nil dannguwaig le ye kumi sulumba mara kennu mbolnge man tinungit ngina nga saninginaik. ⁸ Tanakinaik le pino kame Yesus tuku pasa buk saningina le isnaig ta man idusnaig.

⁹ Nane ndame burok kusremba luka kumba nuje dubinaig tango ¹¹ nane tango pino afu turmba kila saninginaig. ¹⁰ Pino kame ta Maria Magdalanu, Yohana, Maria ande Yakobus tuku ina nuje nane pino afu turmba. Nane aposel kame ndon wam kubeu ninginaig ta ¹¹ nane ismba ake ndinngge pasa nga son nda nginaig. ¹² [Petrus nu tinga pinder nak nak kumba ndame burok tugum promba bafuka mindesin songanu tawi ta ake minnaig le kangerkina. Tanamba nu idus-idusmba luka tumbran kina.]

*Nale Emaus ndinngge Yesus kangernaik
(Markus 16.12-13)*

¹³ Ki ndui ta mbolnge nale armba Emaus tumbran kambim tuku kinaik. Yerusalemnge Emaus kambim tuku kuenu ki kanum armba tana kinaik. ¹⁴ Nale kumbange wam nakmba pronaig ta saka saka kinaik. ¹⁵ Tanamba nale pasata mungu kusnanga kumba minnaik le Yesus nuje miron pro nale ndon kina. ¹⁶ Nale tuku am tukulnikina le nale nu kangermba pulu ndanikina.

¹⁷ Kile nu nale kusnanikina: Tale ame wam tuku saka saka kinik ngina le nale tinga tumail pasi kiri-kareka piti nak tana mambilnaik le kangerkina le

¹⁸ inumnge nyunu Kleopas nu Yesus sana: Yoi. Yerusalem pronaig mbal nane nakmba wam kame ailfu mayok kinaig ta kangerkinaig. Ne aninge minna ngina.

¹⁹ Tanakina le nu nale sanikina: Ame wam kinaig ngina le nale sanaik: Nasaretnu tango Yesus nu mbolnge wam kinaig. Nu tuan tango sungo. Nu tuku pasa wam ke likina ta Kuate am mbolnge tango am mbolnge sangrinu mayok kina.

²⁰ Singine pris gabat mbal singine sugu nakmba nu tumba pasa mbolnge te-timba nu kumwa nga sakinaig le ail kazrai mbolnge nil dannginaig le kumna. ²¹ Nu Israel mbal tuku muskil kile-tidinguwa ko nga tapraka idusmba mingen. Ta ndo kuga. Wam afu turmba. Ait armba buk kinaik le kile kennu. ²² Singine pino afu wam ande sakaig le sine ismba piriri njayowig. Kite maratukuk tinga nane ndame burok tugum kumba ²³ Yesus tuku mindesin kanger ndawaig. Nane kinatanu suk enel armba kangerkaig le enelnge nu abo minit nga saninganu sakaig. Nane tanamba pro kubeu singaig. ²⁴ Singine mbal afu tinga kumba ka wam ta kumu-kumumba kangeraig ta Yesus kanger ndawaig nga sanaik.

²⁵⁻²⁶ Nale tanamba sakinaik le Yesus nu sanikina: Tale nginngan tango. Kristus nu rar sungo tam kumun. Nu tanawa le nuje nyu sungo mayok kangat. Ndanam tale tuan tango tuku kuyar son nda ngade ngina. ²⁷ Tanaka Yesus nu Moses le tuan tango nakmba tuku kuyar ta mbolnge tugu pilmba kuyar pasa nu tuku sakade ta nakmba bitekngina.

²⁸ Nane pasata ka Emaus tumbran patumba Yesus nu tumbran limba kambim bafuna le ²⁹ nale sangri tinga sanaik: Nda kaye. Buk furirte. Ne sile ndon tenge kinybe nginaik le nu nale ndon wandek kinaig. ³⁰ Tanamba nane isukusam bafumba Yesus nu bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba nale nikina le ³¹ kile nale am purfenikina le nu kangermba katesenaik le nu pitik ndo ngisika kina. ³² Tanana le nale nakile nakile mungu kangerka sakinaik: O son. Sine ndinngge ilmba kuyar pasa tugunu sake likat le gare sungo kamuskik nginaik.

³³ Kile nale pastinga luka Yerusalem kinaik ka tanje nuje dubinaig tanjo 11 nane afu turmba manjurka minnaig le nane tugum kinaik le kanjerka sanikinaig: ³⁴ O sinja. Sunjo nu manj tingat. Simon nu kanjerat nginaig le ³⁵ nale mata wam ndinje promba ka nu Emausnge bret fetfetna le nale nu kila pilnaik ta njakmba kubeu ninginaik.

*Yesus dubinaig mbal afu nu kanjernaig
(Mateus 28.16-20; Markus 16.14-18;
Yohanus 20.19-23; Aposel 1.6-8)*

³⁶ Nale kubemba minnaik le Yesus nu mayok ka nane ngamuknge tingina. ³⁷ Nane piriri njayomba kuru-kuruka mindekanu nga idusnaig le ³⁸ nu nane saningina: Ndanam tane piriri njayomba wamdus te-sulude. ³⁹ Ye tuku wai kupe nzilal kanjerkap. Pro ye tuku ngarosu kirembe kila palpe. Te yenje. Mindekanu nane ngarosu kugatok ngina.

⁴⁰ Nu tanjamba saningina sulumba nuje wai kupe nzilal tumningina le ⁴¹ nane gare sunjo tumba ndek wamdus tero ndakinaig le nu nane kusnaningina: Tane nyamagan njak e ngina le ⁴² nane kualegan uganu ande tunaig le ⁴³ tumba nane am mbolnge nyina.

⁴⁴ Kile Yesus nu nane saningina: Ye o buk tane ndon minmba Moses tuan tanjo kame njakmba tuku kuyar mune kuyar ye tuku kuyarkinaig ta njakmba kumungamngat nga satingen ngina.

⁴⁵ Tanjamba nu nane kuyar kila pilwaig nga nu nane wamdus purfeu serningina sulumba ⁴⁶ saningina: Tuan tanjo kame nane Kristus tuku tenemba kuyarnaig: Nu rar sunjo tumba kumwa sulumba mara kenju mbolnge manj tinungat. ⁴⁷ Nane afu nu tuku nyu tumba Yerusalemnge tugu pilmba ka ma njakmba mbolnge kukliwamngaig. Kukliwaig le nane ismba ngamungal biye mbilwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilaingamngat. Nane tanjamba ye tuku kuyarnaig. ⁴⁸ Tane wam kame te njakmba kilemayokkamngaig. ⁴⁹ Tane isap. Mam nu ande prowam tuku sakina ta nu kukuli le tane mbol prowamngat. Tane Yerusalem kusre ndawap. Samba mbolok sanjri tairnga minap ngina.

*Kuate nu Yesus te-dungina
(Markus 16.19-20; Aposel 1.9-11)*

⁵⁰ Kile Yesus nu nane kilmba mayok ka kumba Betani tumbrajan prona ka tanje nuje wai te-dunga nane nyaro ningina. ⁵¹ Tanjamba minna le Kuate nu te-dungina le nane kusreka samba mbol kina. ⁵² Tanjana le nane gare tormba luka Yerusalem kinaig sulumba ⁵³ tanje nane mara mindek kusem wande sunjo sinamnge Kuate tuku nyu te-dunga minnaig.

Son.

YOHANUS

Yohanus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna

Yesus nu tanjo 12 madiningina ta Yohanus nu nane tuku ande. Nu mara mindek Yesus tugumnge minmba nu tuku kume purmba minna tukunu pasa njakmba Yesus nu yaba pasambi Zu mbal saningina ta tugunu kilimok kuklimba nu tumna le nu katese mayena.

Yohanus nu nuje nyu yabuka tanjo ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta tuku sakina ta nu nuje mironj tuku sakina. (Yohanus 20.2; 21.7 kanjerap).

Yohanus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tenenmba. Yesus nu Kuatenge madina tanjo. Nu Kuate tuku Kiyo ta sine son nga nu kila pile mayebe nga nu pasa te kuyarke likina. Sine Yesus tuku son ngube ta sine nuje nyu mbolnge abo tugu minmba minam tuku tamngig. (Yohanus 20.30-31 kanjerap).

Minje Pasa abo njak

¹ O buk kilke te nda minna le ande nyunu Minje Pasa minmba minna. Nu Kuate ndon minmba minna. Minje Pasa nu Kuate. ² Tugu mbolnge nu nale Kuate ndon minmba minnaik. ³ Nu aganj ndende njakmba kile-mayokkina. Nu kile-mayok ndakina kande aganj ndindo mata mine ndakate kande. Nu ndo tugu.

⁴ Abo manau ta Minje Pasa nu miro. Abo manau nu bulu tananj sine tanjo kilnasingit. ⁵ Bulu ta ma make sinamnge bulungate le ma makege bulu kupe seram kumu kuga.

⁶ Tanjo ande Kuatenge kukulna le prona ta nyunu Yohanus. ⁷ Nu bulu ta tuku manau te-mayokmba saninguwa le njakmba son ngam tuku nu prona. ⁸ Yohanus nu bulu ta kuga. Nu bulu ta tuku manau te-mayokam prona.

⁹ Bulu tugusek tanjo pino njakmba kilnaningam tuku kilke te mbol prowam bafuna. ¹⁰ Nunje kilke te te-mayokna sulumba minna ma ma nu kilke te mbol prona. Prona le kilke mbol mbal nane nu

katese ndanaig. ¹¹ Nu nuje mbal tugum prona le nane nu nzalinu te ndakinaig. ¹² Afu nu nzalinu tumba nu kumu nginaig mbal Kuate nu nane nyu ningina le nane nu tuku kiyo kame mayok kinaig. ¹³ Nuje kiyo kame mayok kinig mbal ina mam tuku ndare ko ngarosu tuku nzali ko tanjo tuku wamdusmbi kuga. Kuate nu nuje manau nane sinamnge pilit le nuje kiyo kame mayok kinig.

¹⁴ Minje Pasa nu sine tanjo tananj mayok ka sine ngamuknge minna le sine nu tuku tugusek manau tanjo make patikam manau nu kumunganu njak minna le kanjerka Mam Kuate tuku Kiyo ndindo ta kila pilgen. ¹⁵ Yohanus nu tanjo ta kanjermba nu kumumbi wika saningina: Ande ye ngumnemnge prowamngat nga satingen tanjo ta not. Ye nda minen le nu minmba minna. Ta tuku nu ye liyumba mbolnge minit nga satingen ngina.

¹⁶ Wam magenu njakmba nu mbolnge kumunganu njak minig le sine nu tugumnge kileg. Nu sine ake sinanj make patika lato-latoomba singit. ¹⁷ Moses nu prona le tukul manau mayok kina. Yesus Kristus prona le tanjo ake sinanj make patikate manau le tugusek manau mayok kinaik. ¹⁸ Ande nu Kuate kanjer ndate. Nuje Kiyo Ndindo nale Mam ndon ndindo minmba munju kume purkik ta nunje Mam nuje tuku manau te-mayokna le kile kanjereg.

Yohanus kule pisne tanjo pasa kuklina

(*Mateus 3.1-12; Markus 1.2-8; Lukas 3.1-18*)

¹⁹ Zu afu Yerusalemnge Yohanus tuku pasa pilnaig le pris mbal Levi tuku ndare afu ndon pro Yohanus kusnanaig: Ne ima nginaig le ²⁰ nu nuje mironj tuku yabu ndaka te-mayokmba saningina: Kuatenge madina tanjo Kristus ye nu kuga ngina. ²¹ Tanjakina le nane nu man kusnanaig: Ne Kristus kuga ngate ta ne ima. Ne tuan tanjo Elia e nginaig le nu sakina: Ye Elia kuga ngina le nane man lato kusnanaig: Tuan tanjo sunjo prowam tuku nga sakade ta nenje e nginaig le ye nu kuga ngina.

²² Kile nane nu sanaig: Ne ima. Nane afu sine kukulsingig ta ndanjmba nane

saningbe. Ne naje mironj tuku ndanjate njinaig le ²³ nu ndek nane saningina:

Ye tanjo ma baknu mbolnje wika tenemba saka minet: Sunjo tuku ndin te-tiwap nget.

Aisaia

40.3

Tuan tanjo Aisaia nu tanamba o buk ye tuku sakina njina.

²⁴ Nane Farisinge kukulninginaig mbal ta man lato Yohanus kusnanaig: ²⁵ Ne Kristus ko Elia ko tuan tanjo sunjo ande kuga njate ta ndanam saka ne tanjo pino kule pisneningit njinaig le ²⁶ nu ndek saningina: Ye kulembi tanjo pino kule pisneninget. Ande nu tane ngamuknje pro minit ta tane nu gilai minig. ²⁷ Nu ye ngumnemnje prowamngat ta nu ye liyate. Ye tanjo mayenu kuga. Ye nu tugumnje loka nu tuku kupe ngaro tuku muli kukliwam tuku wam naj ta mata nu mbolnje kam kumun kuga njina.

²⁸ Betani tumbran Jordan kule make simnje Yohanus nu nane kule pisnenimba minna le wam ta mayok kina.

Kuate tuku Sipsip Fat

²⁹ Mafena le Yesus nu Yohanus tugum ilmba minna le nu kanjermba sakina: Ai si. Kuate tuku Sipsip Fat ilit si. Nu kilke mbol mbal njakmba tuku une saukate. ³⁰ Ande ye ngumnemnje prowamngat nga buk satingen tanjo ta not. Ye nda minen le nu minmba minna. Ta tuku nu ye liyumba mbolnje minit nga satingen. ³¹ Ye mata nu gilai minen ta tane Israel mbal nu kila palmbim tuku ye pro kule pisne piro biyumba minet njina.

³²⁻³³ Kile Yohanus nu nane saningina: Ye mata Kristus gilai minen ta Kuatenje ye kule pisne piro biyam tuku kukulyina nunje ye wam paguyumba sakina: Tukul Guwa ndeka tanjo ande mbolnje minwa le ne kanjeramngat ta not. Nunje tane Tukul Guwambi tane tuku ngamungal kule pisne tana tingamngat nga sayina. Tukul Guwa nu samba mbolnje gami tana ndeka tanjo te mbolnje minna le kanjeren. ³⁴ Ye wam ta kanjermba tanjo te nu Kuate tuku Kinjo ye katesemba kile nu tuku saka minet njina.

Yesus nu tanjo afu madiningina

³⁵ Mafena le Yohanus nu nune dubiwanu tanjo armba ndon tin minnaig le Yesus nu kumba minna le ³⁶ kanjermba sanikina: Ai si. Kuate tuku Sipsip Fat kinit nosin njina. ³⁷ Tanjaka sakina le nu dubinaik tanjo ar ta pasa ta ismba Yesus dubimba kinaik le ³⁸ nu mbilka kanjerka nale kusnanikina: Tale ndanam ilik njina le nale nu sanaik: Rabi, ne wande ndan mbolnje minit njinaik. (Rabi pasa ta tugunu Tum Tanjo). ³⁹ Kile nu ndek nale sanikina: Tale ilmba kanjerap njina le nale nu ndon kumba ka nu wande minna ta kanjernaik. Furiram ki kanum 4 mbolnje nale ka nu ndon minnaik le ka furirna.

⁴⁰ Nale Yohanus tuku pasa ismba Yesus dubinaik tanjo ar ta ande nyunu Andreus nu Simon Petrus tuku aba nune. ⁴¹ Nu pitik ndo mambo nune sota te-silika sana: Sile Mesias* kanjerik nga sana. (Mesias nyu ande Kristus). ⁴² Andreus nu mambo nune mindemba Yesus tugum kina le nu kanjermba sana: Ne Yohanus tuku kinjo Simon. Ne nyu kitek Sefas njina. (Nyu ta tugunu Ndame. Nane Grik pasambi Petrus njade).

Yesus nu Filipus nale Nataniel wikina

⁴³ Mafena le Yesus nu Galilea ma mbol kambim saka Filipus te-silika sana: Ne ye dubiya njina. ⁴⁴ Filipus nu Betsaidanu. Andreus nale Petrus ndon nane tumbran tuma.

⁴⁵ Kile Filipus nu tanjo ande nyunu Nataniel sota te-silika sana: Moses tuan tanjo njakmba ande tuku kuyarnaig ta sine nu kanjergig. Nu Nasaretnu tanjo Yesus. Nu Yosef tuku kinjo njina le ⁴⁶ Nataniel nu sakina: i ... Nasaretnje tanjo sunjo ande prowam kumun kuga njina le nu lafumba sana: Ne ye ndon ilmba ka kanjera njina.

⁴⁷ Nale kumba minnaik le Yesus nu Nataniel kanjermba sakina: Ai si. Israel tanjo tugusek nu yabri manau kugatok njina le ⁴⁸ nu pasa ta ismba Yesus sana: Ne ndanmba ye tuku wamdus kila palet njina le nu ndek sana: Ne Filipusnje wi ndakat le ne fik ail kumnem tanje minat le ye ne kanjernit nga sana. ⁴⁹ Tanjakina

* **1:41:** Mesias nyu ta tugunu: Kuatenje madina tanjo

le Nataniel nu ndek sana: Rabi, ne sinjka Kuate tuku Kiyo. Ne Israel tuku Gabat Sunjo ngina le ⁵⁰ nu sana: Ne fik ail kum-nemnge minat le kanjernit ngit ta tuku ne ye tuku son ngate e? Ne wam kitek sugokanu wam te limba kanjerkamngat ngina sulumba ⁵¹ sakina: Ye sinjka sanamngit. Ngumneŋga samba talkuwa le Kuate tuku eŋel kame ye Ndindo Katesek Tanjo tugum ndeka mbumba kumba minwaig le ne kanjernuŋgat ngina.

2

Kana tumbranjo pino tam tuku pagunaig

¹ Mara armba kuganaig le Galilea ma tugu Kana tumbranjo tango ande pino tam tuku pagumba nye sunjo prona. Yesus ina nuje mata nane ndonjo tange minna. ² Nane pasa pilnaig le Yesus nuje dubiwanu mbal ndonjo mata ka tange minnaig.

³ Nane isukusmba kumba grep kule kuganaig le Yesus ina nuje nu sana: Nane grep kule kugawaig ngina le ⁴ nu sana: Ina, ndanam ne ta tuku sayate. Ye tuku ait kile ngina. ⁵ Tanjakin le ina nuje nu kumba ka piro mbal saningina: Nu wam ande kam tuku satinguwa kande nu tuku pasa kumuwap nga saningina.

⁶ Wande ta mbolnje kule lingam tuku waim sugo 6 minnaig. Waim ta tuku ndindo 100 lita tana. Zu mbal tuku manau waim ta kule kutumba kupe wai minyanjam tuku. ⁷ Kile Yesus nu piro mbal saningina: Waim njakmba te kule linga likap ngina le nane kule linginaig. ⁸ Tanjanaig le nu ndek saningina: Kule afu murko sinamnje tolmba ka pagu kulatkanu tango tape ngina le nane tanaig. ⁹ Kule grep kule kuilkina ta pagu kulatkanu tango fudinmba tumba nyina. Aninge grep kule prona ta nu gilai. Piro mbal kule tolnaig nanenge ndo kila. Nu gilai minmba nu tango nu pino tam tuku wika sana: ¹⁰ Singine manau ta sine ambonja grep kule kikonnu tango ninmba ka nane njakmba nye kumude le ngumneŋga grep kule kaglinu suk ta ningeg le nyade. Ne manau mbilmba kile ndo grep kule kikonjo nayo singit le nyeg ngina.

¹¹ Yesus nu Galilea ma tugu Kana tumbranjo wam tamba tugu pilmba nuje

sanjri te-mayokna. Tanjana le nuje dubinaig mbal nu sinjka Kuatenje madina tango ta son nginaig.

¹² Ait ta kugana le Yesus nuje ina maib kat nuje kilmba nuje dubiwanu mbal ndonjo ndek kinaig ka Kaperneum tumbranjo ait afu tange minnaig.

Yesus nu Yerusalem kusem wande sunjo wakeina

(Mateus 21.12-13; Markus 11.15-17; Lukas 19.45-46)

¹³ Zu mbal tuku pagumba nye sunjo nyunu Pasowa patukina le Yesus nu mbumba Yerusalem kina ka ¹⁴ tange kusem wande sunjo sinam kumba kawanjo tange afu makau sipsip umanj kurinum piyanjam tuku patike lika afu ndametinjo munjo walka minnaig le kanjerkina. ¹⁵ Nu kanjerka muli kilmba pirka rabejo wakeimba tumba nane njakmba makau sipsip turmba kogronjo pitaikina sulumba ndametinjo munjo walka minnaig mbal nane tuku ndametinjo barejnimbamba nane tuku mbain kile-panke likina.

¹⁶ Tanjamba nu umanj kurinum piyawam tuku patikinaig mbal saningina: Aganj ndende te kilmba kape. Mam tuku wande te tane mbilmba piya ma tana nda palpe ngina. ¹⁷ Tanjakin le nuje dubinaig mbal wam ta kanjermba kuyar pasa ande idusnaig ta tenemba.

Ye ne tuku tukul wande minam tuku ngamungal kunde-kundete ngate.

Mune 69.9

¹⁸ Kile Zu mbal ta nane Yesus sanaig: Ne sine pitaikat ta manau kitek sanjrinu ka le sine ne nyu njak ngube nginaig le ¹⁹ nu ndek saningina: Tane kusem wande sunjo te sambriwe suluwap le mara kenmba mbolnje ye manjo te-tiwamngit ngina. ²⁰ Tanjakin le Zu mbal nane ndek pirerek purka sakinaig: i ... Nane kusem wande te yar 46 pirokinaig. Yoi. Ne mara kenmba te-tiwam sakate e nginaig.

²¹ Yesus nu kusem wande tuku sakina ta nuje ngarosu tuku yaba pasa tumba tanjamba sakina. ²² Ngumneŋga Yesus nu kumna sulumba manjo tingina le nuje dubiwanu mbal nuje pasa ta manjo idusnaig. Idusmba nuje pasa kuyar pasa ta turmba son nginaig.

²³ Pasowa ait mbolŋge Yesus nu Yerusalemŋge wam kitek sangrinu ke likina le nane gudommba nu tuku son ŋginaig ta ²⁴ nu nane tuku nzali dubi ndana. Nu nane ŋakmba tuku wamdus kila. ²⁵ Andenŋe nu ande tuku sa ndana le nu ŋakmba ta kila minna.

3

Nikodemus nu Yesus ndoŋ pasatinaik

¹ Farisi tanŋo ande nu Zu mbal tuku gabat tanŋo minna ta nyunu Nikodemus. ² Nu furir Yesus tugum promba nu sana: Tum Tanŋo, Kuate nu ne ndoŋ minit le ne tanjamba wam kitek sangrinu ke likate. Nu ne ndoŋ nda minwa ta ne tanjamba ke likam kumuŋ kuga. Ta tuku sine kila. Kuate nu ne kukulnina le pro sine tumsinmba minit ŋgina. ³ Tanjakina le Yesus ndek nu sana: Ye sinŋa ne sanamŋgit. Tane kiŋo dabro kitek tanj man mayok nda kape ta tane Kuate kulatkate ma sinam kine nda ŋgina le ⁴ nu ndek sana: i ... Ndanmba tanŋo buk sunŋokina ta ina nuŋenŋe man te-palmbimŋgat. Nu luka ina nuŋe tuku funŋul sinam kuwa le man te-palmbim kumuŋ kuga ŋgina le ⁵ Yesus nu man sana: Ande nu kule le Tukul Guwanŋe kitek te-pile ndakuwaik ta nu Kuate kulatkate ma sinam kine nda. ⁶ Ande nu tanŋonŋe te-pilit ta nu ŋgarosu ndo. Ande nu Tukul Guwanŋe te-pilit ta nu Tukul Guwa ŋak minmba samba mbolok tanŋo mayok kinit. ⁷ Tane kiŋo dabro kitek man mayok kambim tuku sanit ta tuku wamdus sulu ndawa. ⁸ Bubre nuŋe nzali dubimba prote le tane fudunu isig. Nu aninŋe tinŋa ka aninŋe kugate ta tane tugunu katese ndade. Tanjamba ndo Tukul Guwanŋe ande kitek te-pilit ta tane tugunu mata katese ndade ŋgina.

⁹ Nikodemus man lato Yesus sana: Ne manjau sakate ta ndanndanmba mayok kinit ŋgina le ¹⁰ nu ndek sana: Ne Israel mbal tuku tum tanŋo ande ta ne ndanjam tugunu katese ndate? ¹¹ Ye sinŋa pasa sanamŋgit. Sine wam afu kila mineg ta kile-mayokkeg. Wam afu ammbi kanŋerkigen ta satinŋeg le tane sine tuku pasa ta pitaide. ¹² Ye kilke mbolok wam saket ta tane son ŋgam fugude. Samba mbolok tuku wam saki ta tane sinŋa son ŋgam kumuŋ kuga. ¹³ Ande

nu samba mbol kine ndakate. Ye Ndindo Katesek Tanŋo ndo samba tumbranŋge minnen sulumba ndeken.

¹⁴ Moses nu ma baknu mbolŋge mben kanu ail mbolŋge pilmba te-dunŋina tanjamba ndo nane ye Ndindo Katesek Tanŋo ail mbolŋge pilmba te-dunŋamŋgaig. ¹⁵ Ye te-dunŋuwaig le ande nu ye kumuŋ ŋga son ŋguwa ta nu abo tugu tumba minmba minamŋgat ŋgina.

¹⁶ Kuate nu kilke mbol mbal ŋakmba tuku kume purmba nuŋe Kiŋo nuŋe ndindo ninŋina. Ima nu Kiŋo nuŋe kumuŋ ŋga son ŋgate ta nu ŋgisi ndaka abo ŋak minmba minamŋgat. ¹⁷ Ta ndanjam? Kuate nu Kiŋo nuŋe kukulna le kilke te mbol pronata ta une tuku pa ninŋam tuku pro ndana. Nu tanŋo pino ŋakmba tuku muskil kile-tidinŋam tuku pronata. ¹⁸ Ima nu tuku kume tuku sanŋri tomba tinŋuwa ta Kuatenŋe nuŋe une tuku pa tuwe nda. Ima nu Kuate tuku Kiŋo ndindo tuku son nda ŋguwa ta nu nuŋe une tuku pa tam tuku minit. ¹⁹ Tanŋo afu nane nanŋine une tuku pa tam tuku minig ta tugunu tenenmba. Bulu tugusek nu kilke te mbol pronata le tanŋo nane wam ŋaigonu kade tukunu nane bulu ta mbulmba ma make nzalininŋit. ²⁰ Tanŋo nu uneka minit ta bulu tanŋe nu wam kate ta kile-mayokkikat ŋga nu bulu kua ka maskenŋe minit. ²¹ Tanŋo nu manjau tugusek mbolŋge minit ta nu Kuate tuku nzali dubimba manjau kate ta te-mayokam tuku bulu tugum prote ŋga Nikodemus sana.

Yohanus nu Yesus tuku sakina

²² Kile Yesus nu nuŋe dubinaig mbal ndoŋ tinŋa Yudea ma tugu mbol kinaig ka tanŋe minmba nu tanŋo pino kule pisneninŋina.

²³⁻²⁴ Yohanus nu muli wandekŋge mine ndaka minmba nu Enon tumbranŋge minna. Enon tumbran nu Selim tumbran patukŋge. Tanŋe kule gudommba minnaig tukunu tanŋo pino nane Yohanus tugum pronataig le nu nane mata kule pisneninŋina.

²⁵ Ait ande Yohanus dubinaig tuku tanŋo nane Zu tanŋo ande ndoŋ kule pisne manjau tuku kualeyauka minnaig. Nane Yohanus tugum promba nu sanaig: ²⁶ Tum Tanŋo,

ne Yordan kule simŋge taŋgo ande ne ndoŋ minna le ne nu tuku maŋau te-mayokmba sakina ta kile nu tenge kule piseneningit. Nane ŋakmba nu tugum kumba minig ŋga sanaig le ²⁷ nu ndek saniŋgina: Kuate samba mbolŋge minit nu taŋgo sanŋri tuwit le pirokate. ²⁸ Ye o buk tane satinŋen le isnaig. Kuateŋge madina taŋgo ye nu kuga. Ye nu tuku ndin wakeiwam tuku ambonŋa Kuateŋge kukulyina. ²⁹ Taŋgo ande nuŋe pino ndinok imanŋe tate? Nuŋe taŋgo nuŋenŋe tate. Taŋgo ta nu gare ŋak minit le taŋgo gulab nuŋe nu gare pasa ta ismba nu mata gare-garekate. Ye mata taŋaŋ. Nane nu tugum kumba minig le ye kaŋgermba gare sunŋo tet. ³⁰ Kile ye tuku nyu ibeŋ ka kugawa le nu tuku nyu sunŋoka ka mbol kuwa ŋgina.

³¹ Ande mbol ambenŋe ndekina ta nu sine ŋakmba lisiŋmba nu mbolŋge minit. Sine kilke te mbolŋge proŋeŋ ta sine kilke mbolok taŋgo ndo. Sine kilke mbolok wam ndo sakeg. Ande nu samba mbolŋge ndekina ta sine ŋakmba lisiŋmba nu mbolŋge minit. ³² Nu wam kaŋgerka isna ta kumumbi sakate le ŋakmba nu tuku pasa pitaide. ³³ Ande nu tuku pasa son ŋgate ta nu maŋau tambu nu Kuate tuku pasa mata son ŋgate. ³⁴ Kuateŋge kukulna taŋgo ta nu Tukul Guwa ŋaknu tuwit tukunu Kuate sakate taŋamba nu mata sakate. ³⁵ Mam Kuate nu Kiŋo nuŋe tuku kume purte sulumba nu agaŋ ndende ŋakmba nu tuku wai mbolŋge patikina. ³⁶ Ande nu Kuate tuku Kiŋo nu kumuŋ ŋga son ŋguwa ta nu abo tugu ŋak minmba minamŋgat. Ande nu Kuate tuku Kiŋo tuku miŋge pitaiwa ta nu abo tugu te nda. Kuate tuku gubra nu mbolŋge minmba minamŋgat ŋga sakina.

4

Yesus nu Samaria pino ndoŋ pasatina

¹ Yesus nu Yohanus limba taŋgo pino gudommmba kule piseneningina le nane nu dubinaig ta Farisi mbal kila minig ŋga nu Yudea ma tugu kusrena. ² Yesus nu nuŋe mironŋ taŋgo pino kule pisne ndaningina. Nuŋe dubinaig taŋgo taŋge nane kule piseneninginaig. ³ Nu Yudea kusremba maŋ

Galilea kambim saka kina. ⁴ Ndin ta Samaria ma tugu ŋgamuk ŋgamuk kina.

⁵ Nane ndin dubimba kumba Samaria tuku tumbraŋ ande Sikar pronaig. Sikar tumbraŋ ta kilke ande Yakobŋge o buk kiŋo nuŋe Yosef tuna ta patukŋge minna. ⁶ Ma ta mbolŋge kule burok Yakobŋge wakeina tuku minna. Ki kanum 12 taŋaŋ Yesus nu lika ma ma matuk ka nu ka kule burok ta tugumŋge minyokina.

⁷⁻⁸ Nuŋe dubinaig taŋgo nane buk nya-magaŋ piyawam tumbraŋ kinaig le Yesus nuŋe ndo taŋge minna. Taŋamba minna le Samarianu pino ande kule kunyam ndekina le nu ndek pino ta sana: Kule kunyumba sa le nyi ŋgina le ⁹ nu ndek sana: Ndaŋam saka ne Zu taŋgo ye Samaria pino kule yabanyate ŋgina. (Zu mbal Samaria ndoŋ ulendika waim ndindombi kule nye ndakade tuku).

¹⁰ Yesus nu lafumba sana: Kuate nu agaŋ mayenu taŋgo ningit ta ne gilai. Ye ne kule yabaŋnit ta ne ye mata gilai. Ne ye kila kande yabanyate le ne abo ŋak minmba minam tuku kule tinet kande ŋga sana le ¹¹ pino ta nu sana: Sunŋo, burok te kule o sinam nziŋge minit. Ne kunyam tuku murko kuga. Ne aninŋe kule abo ŋak tumba samŋgat. ¹² Sine tuku mbuŋ sunŋo Yakob nu kule burok te sarkina. Nu nuŋe kiŋo kame agaŋmor turmba kule te nyumba minnaig. Ne nu limba kule kise sam sakate e ŋgina le ¹³ nu lafumba sana: Ima nu kule milka te nyuwa ta nu maŋ kule parawamŋgat. ¹⁴ Ima nu ye kule tuwi le nyuwa ta nu maŋ kule parawe nda. Kule ta nu tuku ŋgamuŋgal sinamŋge bulbulmba prote taŋaŋ minwa le nu abo tugu tumba minmba minamŋgat ŋgina.

¹⁵ Taŋakina le nu ndek Yesus sana: Sunŋo, kule ta ye sa le nyi sulumba ye maŋ kule paraye nda. Ye maŋ kulenu lulu ndaki ŋgina le ¹⁶ nu pino ta sana: Ne kumba ka taŋgo naŋe tumba prowa ŋgina le ¹⁷ nu ndek sakina: Ye taŋgo kugatok ŋgina le nu sana: Ne taŋgo kugatok ŋgate ta siŋka sakate. ¹⁸ Ne buk taŋgo wai inum sulumba kilmba kusreke likina. Taŋgo ne ŋak minit ta ne tuku kuga. Ne ake gulabte. Ne taŋgo kugatok ŋga sakat ta ne yabri ndakat ŋgina.

¹⁹ Nu pasa ta ismba sana: Sunjo, ye kile katesewet. Ne tuan tango ande. ²⁰ Ye ne tuku kusna nak. Sine Samaria sine tuku wa mbun kame tabe te mbolnge Kuate tuku nyu te-dunga nu mbarinanu. Tane Zu mbal Yerusalemnge ndo Kuate tuku mbarinam tuku ma minit nga sakade ngina le ²¹ nu ndek sana: Ye pasa sanamngit te ne ise mayewa. Ait ande prowamngat ta tane tabe te mbolnge ko Yerusalemnge Kuate mbarinje nda. Manau kitekmbi Kuate mbarinamngaig. ²² Tane Samaria mbal Kuate fudinmba kila pilmba nu mbarinde. Sine Zu mbal nu kila minmba mbarinje. Nu sine ngamuknge ande tango pino tuku muskil kile-tidingam tuku temayokamngat. ²³ Mine minemba manau kise prowamngat. Kile buk tugu pilit. Ima nu sinja Mam Kuate mbarinam idusmba kande Tukul Guwambi tugusemba Mam mbarinwa. Mam nu tango kame tanan nu mbarinam tuku sota minit. ²⁴ Kuate nu Guwa tukunu ima nu Kuate mbarinam idusmba kande nu Tukul Guwambi tugusemba nu mbarinwa ngina.

²⁵ Kile pino ta nu sana: Mesias nyunu ande Kristus nu prowamngat ta ye kila. Nu promba wam nakmba tumsingamngat ngina le ²⁶ nu ndek sana: Ye kile ne ndon pasatek te ye nunje ngina.

²⁷ Nu tanamba saka minna le nuje dubiwanu tango nane luka pro nu pino ta ndon pasata minna le kanjermba piriri njayonaig. Piriri njayomba ne ame aganj sotate ko ne ndanam nu ndon pasatate nga kusna ndanaig.

²⁸ Kile pino ta waim kusremba luka tumbran kina sulumba nane saningina: ²⁹ Tango ande ye manau nakmba ke liken ta kile-mayokka sayat. Nu Kristus inde. Tane ilmba ka kanjerap ngina. ³⁰ Tanakina le nane ndek tumbran kusremba nu sota kinaig.

³¹ Pino ta ka tumbranngje minna le Yesus dubiwanu tango nane nu sanaig: Tum Tango, ne nyamagan tumba nya nga saka minnaig le ³² nu nane saningina: Ye nyamagan ande nyam tuku minit ta tane gilai ngina le ³³ nuje dubiwanu mbal nane ndek nanjine nanjine sakinaig: Andenje nyamagan tawet le nyat inde nginaig.

³⁴ Kile Yesus nu nane saningina: Kuatenje ye kukulyina le ye nu tuku nzali dubimba nu tuku piro suluwam tuku ta ye tuku nyamagan. ³⁵ Tane tenemba pasa sakade. Tambun bailkamba kugawa le nyamagan alonu kilam tuku ait prowamngat nga sakade. Ye tane satinjamngit. Tane nyam piro si kanjerkap. Nyamagan buk magekinaig. Kilam tuku ait buk kumungat. ³⁶ Tango nu alonu kilit nu kile ndo piyanu tate. Nu nyamagan kilit ta nu tango pino abo minmba minam tuku kilit. Wam ta tuku nyamagan tumunu ngukate tango nyamagan alonu kilit nale arnej gare-garekik. ³⁷ Tane tuku yaba pasa ande tenemba. Andenje nyamagan tumunu ngukate le andenje nyamagan alonu kilit nga sakade. Yaba pasa ta son. ³⁸ Tane piroka nyamagan ngu ndakinaig. Alonu kilam tuku ye kukultinget. Afu piro karenkinaig le tane alonu kilig nga saningina.

³⁹ Pino ta nu Sikar tumbran mbal sanimba sakina: Tango ta ye manau ke liken ta nakmba kile-mayokka sayat ngina. Tanakina le Samaria tumbran takok mbal gudommmba Yesus tuku son nginaig. ⁴⁰ Nane kumba Yesus tugumngje nu nane ndon minam tuku ngailkinaig le nu ait armba nane ndon minna. ⁴¹ Afu gudommmba nu tuku pasa ismba nu tuku son nga ⁴² nane ndek pino ta sanaig: Sine ambonga nenje sakina le ismba son ngigenj. Kile singine miron nu tuku pasa ismba nu Kristus Kuatenje madina tango ta kila pileg. Nu kilke mbol mbal muskil kile-tidinge ningam tuku tango nga sakinaig.

Yesus nu gabat tango ande tuku kinjo wakeina

⁴³⁻⁴⁴ Yesus nu o buk sakina: Tuan tango ande nuje tumbran tuguk mbal nane nu talade ngina. Ta tuku mara armba kuganaig le nu Yudea ma tugu kusremba Galilea kambim saka kina.

⁴⁵ O buk Yesus nu pagumba nye sunjo ait mbolnge Yerusalemnge wam kitek sangrinu afu ke likina le Galilea mbal pagumba nye ta tuku pronai ta nane kanjerkinaig. Ta tuku kile nu Galilea pronale nane garegareka nu nane ndon minam tuku sanaig.

⁴⁶ Nu Galilea ma tugu promba maŋ Kana tumbraŋ kina. Nu buk tanġe kule mbilna le grep kule prona tuku. Ka tanġe minna le Kaperneumŋe gabat tanġo ande kiŋo nuŋe guaze sunġo tina. ⁴⁷ Nu tawo ndo minna le mam nuŋe Yesus nu Galilea prona pasa ta ismba nu tugum kumba kiŋo nuŋe wakeiwa ŋga sarsarumba minna le ⁴⁸ nu ndek sana: Tane wam kitek sanġrinu pirerek purkam tuku kaŋgermba ndo ye son ŋgade ŋgina. ⁴⁹ Tanġakina le gabat tanġo ta nu Yesus sana: O Sunġo, ne pitik ndeka. Ye tuku kiŋo kumikat ŋgina le ⁵⁰ nu ndek tanġo ta sana: Ne ndek kaye. Kiŋo naŋe kume nda ŋgina le nu Yesus tuku pasa ismba son ŋga ndek kina.

⁵¹ Nu ndek kina ka ndinŋe nuŋe piro tanġo afu mbumba nu kaŋgermba sanaig: Kiŋo naŋe nu mayekina ŋga sanaig le ⁵² nu ndek nane kusnaninġina: Ki ait ndaŋ mbolŋe nu mayekina ŋga kusnaninġina le nane nu sanaig: Kubele ki mbilna le ŋgarosu pa tinġina ta mukuna ŋginaig. ⁵³ Tanġakinaig le mam nuŋe nu pasa ta ismba Yesus nu kiŋo naŋe kume nda ŋgina ait ta mbolŋe ndo kiŋo nuŋe mayekina ta katesena. Tanġamba tanġo ta nuŋe wande tuma mbal ŋakmba Yesus tuku son ŋginaig.

⁵⁴ Yesus nu Yudea ma tugu kusremba pro Galileanġe minna ta nu wam kitek sanġrinu tambi nu ke arna.

5

Yesus nu Betesda kule tugumŋe tanġo wakeina

¹ Kile Zu mbal tuku pagumba nye sunġo ait ande prona le Yesus nu mbumba Yerusalem kina. ² Tumbraŋ sunġo mbol tanġe sipsip tuku malaŋga patumba kule kualin fudinġo ande minna. Kule ta Hibru pasambi nyunu Betesda. Kule makembiŋge baibai wai inum sulumba minnaig. ³ Baibai ta sinamŋe guaze mbal gudommaba afu am tukulok afu kupe ŋaigonu afu ŋgarosu milmailkanu tanġamba kinye ŋak mine likinaig. [Mine lika kule galmuŋwa ŋga tairŋga minnaig. ⁴ Sunġo tuku eŋel ande ait afu nu kule mbolŋe ndekanu le kule galmuŋanu le ima nu ambonġa kambinu ta nu mayekanu.]

⁵ Tanġo ande yar 38 guaze ŋak nu tanġe minna. ⁶ Yesus nu kaŋgermba nu ait kuennu tanġamba minna ta kila pilmba ndek nu kusnana: Ne mayekam iduste ŋga kusnana le ⁷ guaze tanġo ta nu sana: O Sunġo, kule galmuŋte le ande nu ye tumba kule mbol palmbim tuku mine ndakate. Ye yiŋe mironġ kule mbol kambim tuku tumet le ande nu ye liyumba kule mbol kinit ŋgina.

⁸ Tanġakina le Yesus ndek nu sana: Ne tinġa naŋe nzaŋnzaŋ kuramba kaye ŋgina le ⁹ nu pitik ndo mayeka tinġa nuŋe nzaŋnzaŋ kuramba lika kina.

¹⁰ Ait ta kusem ait tukunu Zu gabat afu tanġo ta kaŋgermba kusnanaig: Ndaŋam saka ne tukul lukamba naŋe nzaŋnzaŋ tumba lika kinit ŋga sanaig le ¹¹ nu nane saninġina: Ande nu ye wakeiyat ta nuŋe naŋe nzaŋnzaŋ kuramba kaye ŋga sayat le tanġawet ŋgina.

¹² Tanġamba saninġina le nane ndek nu kusnanaig: Imaŋe ne tanġamba sanat ŋginaig. ¹³ Ma ta mbolŋe tanġo pino gudommaba minnaig le Yesus nu buk kina tukunu mayekina tanġo nu ima nu wakeina ta lislismba katese ndana.

¹⁴ Mine minemba Yesus nu kusem wande sunġo sinamŋe tanġo ta kaŋgermba sana: Ata. Kile ne maye minit. Naŋe une maŋau ŋakmba kusreka. Kuga ta piti ande ne mbol prowikat ŋgina. ¹⁵ Tanġakina le tanġo ta kumba ka Zu mbal saninġina: Tanġo nu ye wakeiyat ta Yesusŋe ŋgina.

¹⁶ Yesus nu kusem mbolŋe nu wakeina tukunu Zu mbal nane pro nu piti sermba minnaig le ¹⁷ nu lafumba nane saninġina: Yiŋe Mam ndinok nu piroka minit. Ye mata piroka minet ŋgina. ¹⁸ Tanġakina le Zu mbal nane pasa ta ismba sakinaig: A ... nu ambonġa kusem lukawat. Kile nu lato mbarmba Kuate nu yiŋe Mam ndinok ŋgat ta nu Kuate ndoŋ kumu kumu minanu tanġaŋ ŋgate ŋginaig. Tanġaka nane maŋ gubra tumba nu siŋka balewam tuku pasa sanġri pilenaig.

Yesus nu nuŋe mironġ tuku Zu mbal saninġina

¹⁹ Kile Yesus nu nane saninġina: Ye siŋka satinġamŋit. Ye Kuate tuku Kiŋo

yiŋe wamdusmbi piro afu kam kumuŋ kuga. Mam nu piro ke likate le kaŋgerket ta ndo ke liket. ²⁰ Nu ye nuŋe Kiŋo tuku kume purte sulumba wam ŋakmba ke likate ta ye tumyate. Ye wam ke liket te ŋgumneŋga ta liniŋmba wam kitek saŋgrinu tumyuwa le tane kaŋgerka pirerek purkamŋgaig. ²¹ Mam nu kumanu mbal abo niŋmba kile-tidiŋgate taŋamba ndo ye nu tuku Kiŋo yiŋe nzali dubimba kumanu mbal afu abo niŋget.

²² Mam nu taŋgo tuku maŋau pileniŋmba lafunu niŋgam tuku piro ta ke ndakate. Piro ta ye wai mbolŋge pilna. ²³ Nane Mam tuku nyu te-duŋgade taŋamba ye tuku nyu te-duŋguwaig ŋga Mam nu piro ta ye sina. Ima nu ye tuku nyu te-du ndaŋgate ta nu Mam ye kukulyina nu tuku nyu mata te-du ndaŋgate. ²⁴ Ye siŋka satinŋamŋgit. Ima nu ye tuku pasa ismba Mam ye kukulyina nu tuku son ŋgate ta nu abo tugu minmba minam tuku ŋak minit. Nu une tuku pa lafunu te nda. Nu ŋgisikam tuku wam kusremba abo minmba minam tuku ŋak minit.

²⁵ Ye siŋka satinŋamŋgit. Mine minemba ye Kuate tuku Kiŋo kumanu mbal yalpe ŋgi le nane ŋgamuŋge ye tuku wi isig mbal tiŋga abo ŋak minmba minamŋgaig. ²⁶ Mam nu abo maŋau miro. Ye nu tuku Kiŋo saŋgri sina le ye mata abo maŋau miro. ²⁷ Kuate nu taŋgo tuku maŋau pilenŋga lafunu niŋgam tuku ye Ndindo Katesek Taŋgo nyu sina. ²⁸ Tane pasa te tuku wamdus te-sulu ndawap. Ait ande prowa le nane mindesiŋ patikade ma sinamŋge minig mbal nane ye tuku wi ismba ²⁹ tiŋga mayok kaŋgaig. Nane afu maŋau magenu ke likinaig ta nane abo minmba minam tuku tiŋgamŋgaig. Afu maŋau ŋaigonu ke likinaig ta nane pasa mbol kambim tuku tiŋgamŋgaig.

³⁰ Ye yiŋe wamdusmbi wam ande kam kumuŋ kuga. Ye Mam tuku nzali dubimba taŋgo pileniŋget. Ye yiŋe nzali dubiwam tuku idus ndawet. Nu ye kukulyina ta ye nu tuku nzali ndo dubiwam iduset. Ta tuku ye taŋgo kumumbi pileniŋget. ³¹ Ye yiŋe miron tuku saket ta tane son ŋgam kumuŋ kuga. ³² Kuate nu ye tuku saka minit ta son pasa. Nu tuku pasa ta ye

kila. ³³ Tane taŋgo afu kukulniŋginaig le pro Yohanus kusnanaig le nu mata son pasa ye tuku sakina. ³⁴ Taŋamba sakina ta nu taŋgo ndo. Ye nu tuku pasa sunŋomba idus ndawet. Ye tane tuku wamdus kilmba muskil kile-tidiŋge tiŋgam tuku idusmba Yohanus tuku pasa satinŋet. ³⁵ Nu sati taŋaŋ ndin tumtiŋgina le ait fagnu ndo tane gare ŋak nu ndoŋ minnaig. ³⁶ Son. Yohanus nu kumumbi ye tuku sakina ta ye nu tuku pasa sunŋomba idus ndawet. Mam nu piro kam tuku saŋgri sina le piro ke liket taŋge Mam kukulyina ta te-mayokte. Ye ta tuku sunŋomba iduset. ³⁷ Tane Mam tuku ŋin tugu ise ndaka nu tuku tumail kaŋger ndade ta nu ye tuku saka minit ta ye tuku piro mbolŋge te-mayokte. ³⁸ Tane nu ye kukulyina taŋgo son nda ŋgade tukunu nu tuku pasa tane sinamŋge mine ndakate.

³⁹ Tane abo tugu minmba minam tuku tube ŋga tane piro karenka kuyar pasa burka minig. Kuyar pasa taŋge ye tuku sakate ta ⁴⁰ tane abo tugu tam tuku ye tugum prowam mbulig.

⁴¹ Taŋgonŋge ye tuku nyu te-duŋguwaig ŋga ye idus ndawet. ⁴² Tane tuku ŋgamuŋgal ta ye kila. Tane Kuate tuku kume pur ndade. ⁴³ Ye Mam tuku nyu ŋak tane tugum prowen ta tane ye pitaiyade. Ande nu nuŋe nyu ŋak tane tugum prowa ta tane nu nzalinu tamŋgaig. ⁴⁴ Taŋgine nyu mbol kuwa ŋga taŋgine taŋgine muŋgu nyu kile-mayokkade. Kuatenŋge tane tuku nyu kile-mayokkam tuku idus ndade. Ta tuku tane ye tuku son ŋgam kumuŋ kuga.

⁴⁵ Tane ye tuku son nda ŋgade ta yenŋe Mam sawamŋgit ŋga idus ndawap. Kuga. Taŋgo ande tane tala ndamba minig ta nuŋge tane tuku mbar ta te-mayokamŋgat. Taŋgo ta Moses. ⁴⁶ Moses nu ye tuku kuyarna. Tane siŋka Moses tuku son ŋgade kande tane ye tuku mata son ŋgade kande. ⁴⁷ Tane nu tuku kuyar son nda ŋgade ta ndaŋmba ye tuku pasa ismba son ŋgam kumuŋ ŋga nane saniŋgina.

6

*Yesusŋge taŋgo 5,000 isukusneniŋgina
(Mateus 14.13-21; Markus 6.30-44;
Lukas 9.10-17)*

¹ Kile Yesus nu wanj ponga Galilea kule kualin sim kina. Kule kualin ta nyunu ande Tiberias.

² Yesus nu nuje sangri te-mayokmba guaze mbal afu wakeikina le tango pino gudommba kangernaig tukunu nane nu dubimba kinaig. ³ Nu kule kualin sim kumba nuje dubiwanu tango ndonj tabe ande ponga ka tanje minyok minnaig. ⁴ (Zu mbal tuku pagumba nye sunjo Pasowa buk patukina).

⁵ Minyok minmba Yesus nu mambilmba tango pino gudommba prowe likinaig le kangerka Filipus kusnana: Sine aninge nyamagan piyamba tango kame nzi ninbe le nyuwaig nga kusnana. ⁶ Yesus nu wam kam tuku ta buk idusna ta nu Filipus tagowam tuku kusnana le ⁷ nu ndek sana: Yoi. Tanjamba kande soj 20 kilmba aganj piyamba fonfon ninbe le afu kumunje nda ngina.

⁸ Nu dubina tango ande Simon Petrus tuku aba nuje Andreus nu ndek sana: ⁹ Ai te. Kinjo te nu bret wai inum sulumba kualegan armba kilmba prowat ta tango pino gudommba ngamuknje aganj ta nda minanu sukamngat ngina le ¹⁰ Yesus nu nane saningina: Kile saningap le minyokuwaig ngina. Tanjakina le nane saninginaig le minyokinaig. Ma ta pibi njak. Minyokinaig mbal gudommba tango ndo 5,000 tanjan.

¹¹ Kile Yesus nu bret fonfon 5 ta kilmba nu Kuate gare pasa tuna sulumba minyokinaig mbal ta walmba ninje likina. Nu kualegan mata tanjana le nangine nzali dubimba kilmba nyinaig le maroningina. ¹² Maroningina le Yesus nu nuje dubinaig tango saningina: Aganj fetfetit batenju ta ngisikubekaig. Kilmba manjurkap ngina le ¹³ nane bret batenju kilmba sambe 12 ligeninginaig.

¹⁴ Tango pino nu wam kitek sangrinu kina ta kangermba sakinaig: Tuan tango sunjo prowam tuku sakinaig ta noten nginaig. ¹⁵ Tanjaka saka nane sangri tinga Yesus tumba nangine gabat sunjo palmbim tuku bafunaig le nu katesemba tinga nuje ndo tabe ande pongina.

*Yesus nu kule mbol mbol likina
(Mateus 14.22-23; Markus 6.45-52)*

¹⁶ Furiram nuje dubiwanu tango ndek kule kualin tuku piyal kinaig. ¹⁷ Ka piyalnge furirna le Yesus nu nane tugum pro ndana le nane wanj ponga Kaperneum kambim saka wanj koika fando si kinaig.

¹⁸ Nane kumba minnaig le bubre tinga kule mbalo sugo sugo tinginaig. ¹⁹ Nane koika ka fando ngamu 6 kilomita tanjan tinginaig le Yesus nu kule mbol mbol lika wanj tugum ta kumba minna le nane nu kangermba kuru kuru njayonaig. ²⁰ Tanjanaig le nu nane saningina: Tane kuru kuru ndakap. Te yenje ngina le ²¹ nane pasa ta ismba wamdus iben kinaig le nu wanj ponguwa nga sanaig. Nu wanj pongina le kile ndo wanj ma kambim bafuna ta mbol pronai.

Nyamagan tugusek

²² Mafena le nane kule kualin simnje minnaig mbal nane idusnaig: Kubele wanj ndindo minna le nu dubinaig tango nanenge ndo wanj ta ponga kinaig. Yesus nu nane ndonj kine ndakina nga idusnaig. ²³ Tanjamba idusmba minnaig le Tiberias mbal tuku wanj afu Yesus nu Kuate gare pasa samba bret ningina le nyinaig ma ta mbol pro iben kinaig. ²⁴ Iben kinaig le nane tanje minnaig mbal Yesus nuje dubiwanu mbal mine ndakinaig le kila pilmba nane ndek wanj kame ta ponga Yesus sota Kaperneum kinaig.

²⁵ Nane kinaig ka Kaperneumnje Yesus kangernaig sulumba sanaig: Tum Tango, ne ginu te prowat nga kusnanaig le ²⁶ nu nane saningina: Ye sinjka tane satinjet. Tane nyamagan tinggen le marotingina ta idusmba ye sotade. Ye manau sangrinu ke liken le kangerkinaig ta tuku tane ye sote ndakade. ²⁷ Nyamagan kagagte ta tuku sota piro karenj ndakap. Nyamagan njayo ndangate tuku ta sotap. Abo tugu minmba minam tuku nyamagan ta ye Katesek Tango yenje tingamngit. Mam Kuate nu nyamagan tanjan tingam tuku ye nyu sina ngina.

²⁸ Tanjakina le nane nu sanaig: Sine ame wam ke lika Kuate tuku piro kube nga kusnanaig le ²⁹ nu nane saningina: Ye Kuatenje

kukulyina tanjo tane ye tuku son ngap. Kuate tuku piro ta not ngina.

³⁰ Nane ndek nu sanaig: Ne ame manau ka le sine ne tuku sanjri kanjermba ne tuku son ngube. Ne ame wam kamngat. ³¹ O buk sine tuku wa mbun kame nane ma baknu mbolnge minnaig sulumba mana nyumba minnaig. Kuyar pasa nu tenenmba sakate.

Nu aganj samba mbolnge patikina le ndekinaig le nane nyinaig. *Kisim Bek 16.4,15*

Kuyar pasa nu tanakate nginaig le ³² nu nane saningina: Ye sinjka satinjamngit. Moses nu nyamaganj ningina ta samba mbolok nyamaganj tugusek kuga. Yinje Mam nunje samba mbolok nyamaganj tugusek tingit. ³³ Kuate tuku nyamaganj tugusek ta samba mbolnge ndeka kilke mbol mbal abo tugu tingit ngina.

³⁴ Tanakina le nane ndek nu sanaig: Sunjo, nyamaganj ta mara mara sinja le nyube nginaig le ³⁵ nu nane saningina: Abo manau tingit tuku nyamaganj ta ye. Ima nu ye tugum prowa ta nu manj gubawe nda. Ima nu ye tuku son nguwa ta nu manj kule parawe nda. ³⁶ Ye buk satinjit not. Tane ye kanjeryade ta ye tuku son nda ngade. ³⁷ Mam nu tanjo afu yinje mbal minam tuku madinjingit ta nane ye tugum prode. Ima nu ye tugum prowa ta ye sinjka nu pitaiwe nda. ³⁸ Ye samba mbolnge ndeken ta yinje nzali dubiwam tuku pro ndawen. Kuate nu ye kukulyina le ye nu tuku nzali dubiwam tuku prowen. ³⁹ Nu tuku nzali ta tenenmba. Nu nane madinjingit le ye tugum prode mbal ndindo ande ngisike nda. Ye kulatka minmba ma ma ait sunjo mbolnge njakmba manj kile-tidinjamngit. ⁴⁰ Mam tuku nzali ta tenenmba. Nane ye nu tuku Kinjo kumunj nga son ngade mbal njakmba abo tugu njak minmba minamngaig. Ait sunjo mbolnge ye nane manj kile-tidinjamngit ngina.

⁴¹ Yesus nu samba mbolnge nyamaganj ndekina ta ye ngina le Zu mbal nane ismba gubra tumba nanjine nanjine sakinaig:

⁴² A ... nu ndanam saka samba mbolnge ndeken ngate. Sine nu tuku ina mam kila. Nu Yosef tuku kinjo nu Yesusnge nginaig le ⁴³ nu nane saningina: Tane tanjine tanjine

gubra pasa sa ndakap. ⁴⁴ Ande nunje wamdusmbi ye tugum prowam kumunj kuga. Mam nu ye kukulyina nunje afu wamdus ningiwa le ndo ye tugum prowam kumunj. Ait sunjo mbolnge ye nane kile-tidinjamngit. ⁴⁵ Tuan tanjo kame tenenmba kuyarnaig: Kuate nu nane njakmba tumningamngat nga kuyarnaig. Ima nu Mam tuku pasa ismba kila pilit ta nu ye tugum prote. ⁴⁶ Ande nu Mam kanjer ndate. Ye Kuate tugumnge ndeken ta ye nu kanjeren. ⁴⁷ Ye sinjka satinjamngit. Ima nu ye tuku son ngate ta nu abo tugu minmba minam tuku njak minit. ⁴⁸ Abo manau tingit tuku nyamaganj ta ye. ⁴⁹ Singine mbun nane ma baknu mbolnge mana nyumba minnaig ma ma kume farnaig. ⁵⁰ Nyamaganj kise samba mbolnge ndekina nga saket ta ande nu nyuwa ta nu kume nda. ⁵¹ Nyamaganj abo manau tingit ta samba mbolnge ndekina ta ye. Ima nu aganj ta tumba nyuwa ta nu abo minmba minamngat. Nyamaganj sakit ta ye tuku ndem. Kilke mbol mbal tane abo njak minmba minam tuku ye yinje ndem tingamngit ngina.

⁵² Kile Zu mbal nane munju kusnanga sakinaig: Nu ndanmba nunje ndem sinjiwa le nyamngig nga saka minnaig le ⁵³ nu ndek saningina: Ye sinjka satinjamngit. Ye Ndindo Katesek Tanjo tane ye tuku ndem ndare tumba nye ndakap ta tane abo tugusek kugatok. ⁵⁴ Ima nu ye tuku ndem ndare tumba nyate ta nu abo njak minmba minam tuku minit. Ait sunjo mbolnge ye nu manj te-tiwamngit. ⁵⁵ Ye tuku ndem te nyamaganj tugusek. Ye tuku ndare te kule tugusek. ⁵⁶ Ima nu ye tuku ndem ndare nyate ta nu ye ndonj sailkate le ye nu ndonj minet. ⁵⁷ Mam nu abo minmba minit nunje ye kukulyina. Nu minmba minit tukunu ye nu mbolnge minmba minet. Tanjamba ndo tanjo ima nu ye tumba nyuwa ta nu ye mbolnge abo njak minmba minamngat. ⁵⁸ Singine mbun nane aganj samba mbolnge ndekina ta nyumba ma ma kume farnaig. Aganj ye saket te tanjamba kuga. Ima nu aganj te tumba nyuwa ta nu abo njak minmba minamngat nga saningina.

⁵⁹ Yesus nu Kaperneum kusem wande sinamnge nane pasa tumningmba minmba

nu pasa ta kuklimba saningina le ⁶⁰ nu dubimba likinaig mbal gudommaba nane pasa ta ismba sakinaig: Pasa te sine tuku wamdus piti sersingit. Sine isam mbuligig nginaig.

⁶¹ Nane gubra pasa yabu saka minnaig le nu katesemba nane saningina: Ye tuku pasa ta tuku tane wamdus piti-tingit? ⁶² Ye Ndindo Katesek Tango ye manj luka yiye minen tuku ma mbol ambe ka le tane kangeryumba ye tuku ndanmba idusamngigaig. ⁶³ Ye abo manjau tugusek sakit ta Tukul Guwange tingit. Kilke mbolok tuku aganngge turtingam kumunj kuga. Pasa satiningit ta Tukul Guwa tugumngge prode. Pasa ta tane abo tam tuku ndin tumtingit ta tane afu son nda ngade ngina.

⁶⁴ Yesus nu buk tugu mbolngge ima nu nu tuku son nda nginaig ima nu tuku kupet tango mayok kangat ta nu kila minna tukunu nu tanakina sulumba ⁶⁵ sakina: Tane afu ye son nda ngade ta tuku ye buk tenenmba satiningit. Mam nu afu wamdus ningguwa le ndo ye tugum prowam kumunj ngina.

⁶⁶ Nu tanjamba saka minna le nu dubinaig mbal gudommaba ndek nu kusremba manj nu ndonj li ndakinaig. ⁶⁷ Tanjanaig le Yesus nu nuje dubinaig tango 12 ta kusnaningina: Tane mata tanjamba ye kusreyam idusde e ngina le ⁶⁸ Simon Petrus nu ndek lafumba sana: Sunjo, sine ne kusrenumba ima tugum kab. Ne ndo abo minmba minam tuku ndin sasingam kumunj. ⁶⁹ Sine ne kila pileg. Ne Kuatenge madinina tango ngina.

⁷⁰ Tanakina le Yesus nu lafumba saningina: Ye tane 12 maditingen ta ande tane ngamukngge nu bukla njayonu njak ngina. ⁷¹ Yesus nu Yudas Iskariotnu Simon tuku kinjo ta tuku sakina. Ngumennga nu Yesus tuku kupet mayok kina.

7

Yesus maib kat nuje nane nu talanaig

¹ Kile Yesus nu Galilea ma tugu mbol kine promba lika minna. Yudea mbal nane nu balewam saka minnaig tukunu nu Yudea ma mbol nda kina. ² Nu Galileange minna le Zu mbal nane baibai patika pagumba

nyam tuku ait patukina le ³ Yesus tuku maib kat nuje nu sanaig: Ne tinga Yudea ma tugu mbol kaye. Kumba ka tanje ne tenge manjau kate tanjamba ka le ne dubinade mbal kangerwaig. ⁴ Ande nu nuje nyu mayok kuwa nga iduste ta nu kuirka piro ndakate. Ne manjau sangrinu ke likate ta tango am mbolngge ka le nane kangerkuwaig nginaig. ⁵ Nuje maib kat nuje mata nu tuku son nda nga tanjamba sakinaig.

⁶ Kile Yesus nu nane saningina: Mara njakmba tane mbumba kambim tuku ait. Ye tuku ait kile. ⁷ Kilke mbol mbal nane tane kasur ndatingig. Ye nane tuku manjau njagonu kile-mayokka saket ta tuku nane ye kasuryade. ⁸ Tane tinga pagumba nye ta tuku mbumba kape. Ye kine nda. Ye tuku ait kile ngina. ⁹ Tanjamba saka nu Galileange minna.

Yesus nu pagumba nye ta mbol kina

¹⁰ Maib kat nuje pagumba nye ta tuku mbumba kinaig le nu minna ma ma kuirkuirka mbumba kina. ¹¹ Pagumba nye ta mbolngge Zu gabat mbal nane nangine nangine munju kusnanga Yesus sota nu aningge minit nga saka minnaig.

¹² Manjur sunjo ta sinamngge afu sisusaska sakinaig: Nu tango mayenu nginaig le nane afu ndek sakinaig: Kuga. Nu tango didik farmba wam njagonu tumningit tuku nginaig. ¹³ Nane Zu gabat tuku kuru-kuruka pasa te-mayokmba sa ndakinaig.

¹⁴ Pagumba nye ta ait kenmba kina le Yesus nu kusem wande sunjo sinam kumba pasa kuklimba tumningmba minna. ¹⁵ Minna le Zu gabat afu nu tuku pasa isnaig sulumba nane pirerek purka sakinaig: i ... Nu ndanmba kila ta tina. Nu skul sunjo mbolngge minyo ndakina nga sakinaig. ¹⁶ Tanakinaig le nu ndek lafumba saningina: Pasa tumtinget te yiye wamdusmbi kuga. Kuatenge ye kukulyina le ye nu tuku wamdus tane satinjet. ¹⁷ Ande nu Kuate tuku nzali dubiwam iduste ta ye yiye wamdusmbi ko Kuate tuku wamdusmbi pasa tumtinget te nu kila palmbim kumunj. ¹⁸ Ande nu nuje wamdusmbi pasa kuklite ta nu nuje nyu mbol kuwa nga pasa kuklite. Ande nu nuje sunjo tuku nyu mbol kuwa nga pasa

kuklite ta nu tugusek. Nu yabri kugatok. ¹⁹ Moses nu tukul pasa tingina. Ata. Tane tukul ta dubikade e? Tane ye baleyam tuku ndin sotade nga saningina.

²⁰ Tanakina le nane nu lafumba sanaig: A ... ne bukla nak nginngankate. Ima ne balenam sakate nginaig le ²¹ nu nane saningina: Ye manau ande ken le tane wamdus piti tinaig. ²² Kiŋo tuku ngaro pikam tuku manau Mosesnge sine singina. Moses pro ndana le singine mbunŋge manau ta tugu pilnaig. Moses ait satingina ta kusem ait mbolŋge ait kumunŋate ta tane kusem mbolŋge kiŋo tuku ngaro pikig. ²³ Tane Moses tuku tukul luka ndawam tuku nga kusem ait mbolŋge mata kiŋo tuku ngaro pikig. Ndanam saka tane ye kusem ait mbolŋge tango ande tuku ngarosu wakeiwen le ye tuku gubra pilig. ²⁴ Tane ammbi ndo tango pile ndanŋap. Tango tuku tugu kanŋermba pilenŋap ngina.

²⁵ Kile Yerusalem mbal afu sakinaig: Tango balewam sakade ta noten. ²⁶ Nu kilimŋge pasa saka minit le gabat kame nu peu ndade? Nu sinŋa Kuatenŋe madina ta gabat mbal kila pilnaig inde nginaig le ²⁷ nane afu sakinaig: Tango te tuku tumbraŋ tuguk sine kila. Kristus prowa le nu aningŋe prote ta sine gilai minamngig nga sakinaig.

²⁸ Yesus nu ndek kusem wande sunŋo sinamngŋe pasa kuklimba sakina: Tane ye tuku tumbraŋ tuguk ye turmba kila nga idusde e? Ye yiŋe wamdusmbi pro ndawen. Kuate nu ye kukulyina ta nu tugusek. Tane nu gilai. ²⁹ Ye nu tugumngŋe prowen tukunu ye nu kila minet. Nunŋe ye kukulyina ngina. ³⁰ Tanaka sakina le nane ndek nu biye tiwam tuku ta biye ti ndanaig. Nu kumam tuku ait kile. Nane puram kumuŋ kuga.

³¹ Tango pino gudommba nu tuku son nginaig sulumba sakinaig: Ande prowam tuku sakinaig ta not. Tango wam ke likate te liwam kumuŋ kuga. Nu Kristus nginaig.

³² Tango pino nane tanamba sisu-sasuka sakinaig le Farisi mbal isnaig sulumba nane pris gabat mbal ndoŋ kusem wande tuku polis afu kukulninginaig le Yesus biye tiwam kinaig le ³³ nu ndek sakina: Ye ait

fagnu tane ndoŋ mini sulumba ye man luka Kuate nu ye kukulyina ta nu tugum kanŋit. ³⁴ Tane ye sotap ta ye kanŋerye nda. Ye ka minamngit ma ta tane ye tugum prowam kumuŋ kuga ngina le ³⁵ Zu mbal nane ndek nanŋine nanŋine sakinaig: Nu animbi kuwa le sine nu sota kanŋere nda. Nu kasomok ma mbol kumba Zu mbal afu Grik ngamukngŋe minig nane ndoŋ minmba Grik mbal pasa kuklimba tumningam sakate e? ³⁶ Nu ndanŋam tenenmba sakate: Tane ye sotap ta ye kanŋerye nda. Ye ka ma minamngit ta tane ye tugum prowam kumuŋ kuga ngate. Pasa tugunu te ndanmba tuku nginaig.

Kule tugusek

³⁷ Pagumba nye ta tukulam tuku ait sunŋo mbolŋge Yesus nu tinga wi kuenka sakina: Ima nu kule parawa kande ye tugum promba kule tumba nyuwa. ³⁸ Ima nu ye kumuŋ nga ye tuku sanŋri tomba tingate ta Kuate tuku pasa sakate tanamba kule abo nak nu tuku ngamunŋal sinamngŋe bulbulmba minmba minamngat ngina. ³⁹ Yesus nu tanamba sakina ta nu Tukul Guwa tuku sakina. Nane nu tuku son nginaig mbal Tukul Guwa tam tuku minnaig. Sakina ait mbolŋge Yesus nu sanŋri kilŋa sunŋo nda tina tukunu Tukul Guwa nu nde ndakina.

⁴⁰ Nane pasa ta isnaig sulumba afu sakinaig: Tuan tango ande prowam tuku sakinaig ta not nginaig le ⁴¹ afu ndek sakinaig: Nu Kuatenŋe madina tango nginaig. Tanakinaig le nane afu ndek sakinaig: Kuga. Kristus nu Galileanŋe prowe nda. ⁴² Nu David tuku ndare mbolŋge nu minna tuku ma Betlehemngŋe prowamngat. Kuate tuku pasa tanakate nginaig. ⁴³ Tanamba nane wamdus pur yimyam kinaig sulumba ⁴⁴ afu nu biye tiwam tuku ta biye ti ndanaig.

Zu gabat mbal nane Yesus talanaig

⁴⁵ Polis mbal luka Farisi le pris gabat tugum pronaig le sakinaig: Ndanam tane nu tumba pro ndawaig nginaig le ⁴⁶ polis mbal lafumba saninginaig: Nu tuku pasa sanŋrinu. Sine tanan tango ande pasa sanŋrinu sakina le ise ndakigen nginaig. ⁴⁷ Tanakinaig le Farisi mbal ndek nane

saninginaig: A ... nu tane yabritingat le tane mata nu tuku son ngaig e? ⁴⁸ Sine Farisi ko gabat ande nu tuku son ngate le kanjer ndade tae. ⁴⁹ Ake mbal nane nu tuku son ngade ta nane tukul pasa gilai. Nane ma njayo mbol kambim tuku minig nga sakinaig.

⁵⁰ Kile nane tuku ande Nikodemus nu o buk furir Yesus tugum prona ta nunge tinja sakina: ⁵¹ Sine singine tukul dubimba tango ake pitaiwam kumuñ kuga. Nu tuku pasa ismba nu tuku manjau kanjermba ndo lafunu tambim kumuñ ngina le ⁵² nane ndek nu sanaig: Ne mata Galileanu yamban tango kande. Ne kuyar pasa bur mayewa sulumba kila pale. Galileange tuan tango ande prowe nda nga sanaig.

⁵³ Tanjamba nane njakmba sili-silimba nanjine wande mbol kine likinaig.

8

Pino ande unekina le tumba Yesus tugum pronaig

¹ Nane njakmba sili-silimba nanjine wande mbol kine likinaig le Yesus nu Olif tabe mbol kina. ² Mafena le maratukuk tinja nu ndeka kusem wande sunjo sinam kina. Kina le nane gudomma nu tugum pronaig le nu pasa kuklimba tumningmba minna.

³ Tanjamba minna le Farisi kusem pasa biteknjanu mbal ndonj pino ande tango kuayarna le kanjermba nu tumba pro nane ngamuknge te-timba Yesus sanaig: ⁴ Tum Tango, pino te tango ande ndonj minat le kanjergig. ⁵ Moses tuku tukul mbolnje ande tanjawa kande ndamembi balewap nga sakate. Ne pino te tuku ndanjmba iduste nga kusnanaig. ⁶ Nane nu pasa ande mbarwa le nu tumba pasa mbolnje palm-bim tuku nu tagonaig.

Kile Yesus nu minyoka wai tokmbi kilke mbolnje kuyarmba minna. ⁷ Kuyarmba minna le nane nu kusna-kusnamba minnaig le nu tinja sakina: ⁸ Ima nu tane ngamuknge mbar kugatok ndeta nunge ambonga ndame tumba pino te katwa ngina. Tanjaka sakina sulumba nu manj minyoka kilke mbolnje kuyarmba minna.

⁹ Nane pasa ta ismba tango mage mage nane kua kinaig le nane afu ngumnenja

nduik nduik sili-silinaig. Pino ta nunje ndo Yesus tugumnge tin minna le ¹⁰ nu tinja nu kusnana: Nane animbi kagig. Ande nu une lafunu tanmbim tuku mine ndakate e nga kusnana le ¹¹ nu ndek sakina: Sunjo, ande mine ndakate ngina le nu sana: Ye mata ne une lafunu tanmbim idus ndawet. Ne luka kumba manj une ndaka nga sana.

Kilke te tuku bulu

¹² Yesus nu manj tango pino saningina: Ye kilke te tuku bulu. Tango pino kiljaninget. Ande ye dubiyuwa ta nunje mine ta bulu njak. Nu ma make sinamnge mine nda ngina.

¹³ Tanjakina le Farisi mbal nu sanaig: Ne nane mironj nane tugu kuklite ta ne yabri pasa ndo sakate tae nginaig le ¹⁴ nu ndek nane saningina: Ye aninge prowen manj animbi kangit ta ye kila. Ta tuku ye yije mironj tuku sanu kumuñ. Tane ye aninge prowen manj animbi kangit ta tane gilai minig. ¹⁵ Tane tango tuku wamdusmbi ndo ye pileyade. Ye tanjamba ande pile ndawet. ¹⁶ Ye ande pilewam idusmba ta yije wamdusmbi ndo kuga. Kuate nu ye kukulyina ta ye nu ndonj wamdus ulendi tango pileningek. Ta tuku ye kumumbi pileningam kumuñ. ¹⁷ Tukul pasa nu sakate: Tango armba nale pasa ndui ta ndo sakade ta son pasa ngade. ¹⁸ Ye yije Mam nu ye kukulyina nu ndonj yije tugu kukliwek ta son pasa ndo ngina. ¹⁹ Tanjaka saningina le nane ndek nu kusnanaig: Ne Mam nane aninge minit nga kusnanaig le nu sakina: Tane ye tuku Mam gilai. Tane ye mata gilai minig. Tane ye kila kande ye tuku Mam mata kila minig kande nga saningina.

²⁰ Yesus nu kusem wande sinam tanje ndametinj patikade ma mbolnje pasa ta kuklimba minna le afu nu biye tiwam tuku ta biye ti ndanaig. Nu kumam tuku ait kile.

Yesus nu samba tumbranj tuku saningina

²¹ Yesus nu manj pasa tuturmba saningina: Ye ka le tane ye sotete pisenja tangine une ta njak minmba kumamngaig. Ye kangit ma ta tane prowam kumuñ kuga ngina le ²² Zu mbal ndek nanjine nanjine sakinaig: Nunje ngarosu balewamngat inde.

Ta tuku ye kanjit ma ta tane prowam kumuŋ kuga ŋga sakat ŋginaig.

²³ Tanjakinaig le nu nane saniŋgina: Tane ibeŋ tekok mbal. Ye mbol ambekok. Tane kilke tekok. Ye kilke tekok kuga. ²⁴ Ta tuku ye satinjit. Tane une ŋak minmba kumamŋgaig. Tane yiŋe mironj tuku sakit ta son nda ŋgap ta tane sinjka une ŋak minmba kumamŋgaig ŋgina.

²⁵ Tanjakina le nane ndek nu kusnanaig: Ne ima ŋginaig le nu nane saniŋgina: Ye abo abo yiŋe mironj tuku saka minet ta not. ²⁶ Ye tane tuku mbar tuku pasa sunjomba ŋak minet ta ye sa ndaket. Ande nu ye kukulyina nu tugumŋge pasa ten ta ndo ye satinjet. Pasa ta tugusek ŋgina.

²⁷ Nu tanjamba Mam Kuate tuku sakina ta nane katese ndanaig. ²⁸ Ta tuku Yesus maŋ lato nane saniŋgina: Tane ye Ndindo Katesek Tanjo ye tumba ail kazrai mbolŋge palmbimŋgaig. Ait ta kugawa le o son ta nuŋge ŋgamŋgaig. Ye yiŋe wamdusmbi pasa afu sa ndaket. Mamŋge tumyina ta ndo saket ta tane katesewamŋgaig. ²⁹ Ande nu kukulyina ye nu tuku nzali ndo dubiwet. Ta tuku nu ye kusre ndayumba ye ndoŋ minmba minit ŋga sakina.

³⁰ Nu tanjamba saka minna le nane gu-dommba nu tuku son ŋginaig.

Yesus nu Zu mbal ndoŋ kualeyaukinaig

³¹ Yesus nu Zu mbal afu nu tuku son ŋginaig ta tenjenmba saniŋgina: Tane ye tuku pasa ismba kumumba kap ta tane sinjka ye dubiyanu tanjo mayok kanjgaig. ³² Tane pasa tugusek kila palpe le pasa tanje tane tuku muskil kile-tidinje tinjamŋgat ŋgina.

³³ Tanjakina le nane ndek sakinaig: Sine Abraham tuku mbuŋ mineg. Sine nane afu kumnemŋge ndalekanu tanjaŋ mine ndakeg. Ne ndaŋam saka sine tuku muskil kile-tidinje sinjam tuku sakate ŋginaig le ³⁴ nu maŋ lato saniŋgina: Ye sinjka satinjamjit. Ima nu unekate ta nu une maŋau kumnemŋge ndalekanu tanjaŋ minit. ³⁵ Piro tanjo nu nuŋe sunjo tuku wandekŋge mara mara mine ndakate. Kinjo nu mam nuŋe tuku wande mbolŋge mara mara minit. ³⁶ Ata. Ye Kuate tuku Kinjo ye tane tuku muskil kile-tidinji ta tane muskil kile-tidi mayewamŋgaig.

³⁷ Tane Abraham tuku mbuŋ ŋgade ta ye kila ta tane ye tuku pasa isig ta tane tuku ŋgamunjal sinam kine ndakate tukunu tane ye baleyam sakade. ³⁸ Ye yiŋe Mam tugumŋge maŋau kanjerke liken ta sake liket. Tane tanjine mamŋge maŋau tumtingit ta kade ŋgina.

³⁹ Tanjakina le nane nu sanaig: Sine tuku mam Abraham ŋginaig le nu nane saniŋgina: Tane Abraham tuku kinjo kame kande Abraham tuku maŋau dubide kande. ⁴⁰ Ye pasa tugusek Kuate tugumŋge ismba pro satinjet le tane ye baleyam sakade. Abraham nu maŋau tanjaŋ ke ndakina. ⁴¹ Tane tanjine mam tuku maŋau te-purde ŋgina le nane nu sanaig: i ... Sine ndinŋge kile-pati ndakinaig. Sinjine Mam ndindo nu Kuate ŋginaig.

⁴² Kile Yesus nu ndek saniŋgina: Ye Kuate tugumŋge minen sulumba te prowen. Yiŋe wamdusmbi kuga. Nuŋge ye kukulyina. Kuate nu tane tuku Mam kande tane ye tuku mata kume purde kande. ⁴³ Ye pasa kile-mayokket te tane isam mbulmba kilba tukulde. Ta tuku tane katese ndade. ⁴⁴ Tanjine mam Satan. Tane nu tuku nzali ndo dubiwam idusde. Nu abo abo tanjo bale farna tanjamba kile minit. Nu wamdus tugusek kugatok tukunu nu maŋau tugusek ŋakmba pitaikate. Nu mane tanjo. Nu yabri maŋau miro. Ta tuku nu yabri wam ndo te-mayokam kumuŋ. ⁴⁵ Tane tanjine mam tuku maŋau ŋak minig sulumba ye pasa tugusek satinjet ta tane son ŋgam fugude. ⁴⁶ Tane tuku ande ye tuku mbar ande kanjermba sanu kumuŋ kuga. Ye tane pasa tugusek satinjet ta tane ndaŋam tuku son nda ŋgade. ⁴⁷ Kuate tuku kinjo kame nane nu tuku pasa isig. Tane nu tuku kinjo kame mine ndakade tukunu nu tuku pasa ise ndakade ŋgina.

⁴⁸ Tanjakina le Zu mbal nane ndek nu sanaig: Ne Samaria yamban bukla ŋayonu ŋak ŋgeg ta sine kumumbi sakeg ŋginaig le ⁴⁹ nu nane saniŋgina: Ye bukla ŋak kuga. Ye Mam tuku nyu te-duŋget le tane ye tuku nyu te-ibenje. ⁵⁰ Ye yiŋe nyu mbol kuwa ŋga idus ndawet. Kuate nu ye tuku nyu mbol kuwa ŋga sakate. Nu tanjo ŋakmba kumumbi pilenjingit. ⁵¹ Ye sinjka

satingamngit. Ima nu ye tuku pasa dubimba minwa ta nu kume nda ngina.

⁵² Kile Zu mbal nane ndek sakinaig: i ... Abraham tuan tango njakmba kume likinaig ta ne sakate: Ima nu ye tuku pasa dubimba minwa ta nu kume nda ngate. Ta tuku kile sine kila pileg. Ne bukla njak. ⁵³ Sine tuku mbuj sungo Abraham ne nu liwanu nga iduste? Abraham tuan tango njakmba kume likinaig. Ne ima le naje nyu tedungate nginaig le ⁵⁴ nu ndek saningina: Ye yiye mironj yiye nyu payam ndaket. Yiye Mam nunge ye tuku nyu tedungate. Tane nu sine tuku Mbara Sungo ngade ta ⁵⁵ tane nu gilai. Tane nu kila ngade ta tane yabri tango ndo. Ye nu kila nget ta tane yabri pasa sakade tanjamba kuga. Ye sinja nu kila minmba nu tuku pasa dubiwet. ⁵⁶ Singine mbuj Abraham nu o buk ye prowam tuku ait ismba nu gare-gareka tairnga minna. Nu ye tuku ait kanjermba gare sungo tina nga saningina.

⁵⁷ Tanjakina le Zu mbal ndek nu sanaig: i ... Ne yar 50 mine ndakate. Ne Abraham kanjeranu nga sakate e nginaig le ⁵⁸ nu ndek nane saningina: Ye sinja satingamngit. Abraham pro ndana le ye minmba minen kile minet nga saningina.

⁵⁹ Tanjakina le nane ndek ndame kilmba nu balewam bafunaig le nu nuje ngaro kuirkuirka tumba kusem wande kusremba kina.

9

Yesus nu tango am tukulok wakeina

¹ Yesus nane ndin dubimba kinaig ka tango ande nu am tukulok ina sinamnge prona ta kanjernaig. ² Kanjermba nuje dubiwanu tango Yesus kusnanaig: Tum Tango, imange unekina le nu am tukulok prona. Ina mam nunenge e ko nuje mironj e nga kusnanaig le ³ nu ndek nane saningina: Ina mam nuje tuku une ko nuje une tanje am tukul ndana. Kuate tuku sangri nu mbolnge mayok kambim tuku nu am tukulok minit. ⁴ Kile mafen minitmbi ye Kuatenge kukulyina ta sine nu tuku piro kube. Mine minemba furirwa le sine njakmba pirokam kumuñ kuga. ⁵ Ye kilke

te mbolnge minmba kilke te kiljawet tuku bulu ngina.

⁶ Nu tanjaka sakina sulumba kilke mbol nguspeka ruga wakeimba tumba tango ta am mbolnge pilna sulumba nu sana: ⁷ Ne kumba Siloam kule kualinj mbolnge am minyanja ngina. (Siloam nyu ta tugunu Kukulna). Tanjamba kukulna le nu ndek kumba am minyanja mambil mayemba luka prona.

⁸ Nu prona le nu tuku tumbranj tuma nane afu turmba nu buk aganj ndende yabanja minna le kanjernaig ta ndek sakinnaig: i ... Ande buk aganj ndende yabanja minna nunge inde nginaig le ⁹ nane afu sakinaig: Au. Nunge nginaig le afu sakinnaig: Kuga. Tango ande nu suk nginaig. Tanjakinaig le nu nane saningina: Sakade not. Ye nunge ngina le ¹⁰ nane ndek nu kusnanaig: i ... Ne ndanaj le am mayekat nginaig le ¹¹ nu lafumba sakina: Tango ande nyunu Yesus nunge ruga wakeimba ye tuku am mbolnge pilmba sayat: Ne ka Siloam kule kualinj mbolnge am minyanja ngat. Ye ka am minyanjit le ye am marangat ngina le ¹² nane nu kusnanaig: Nu aningje minit nginaig le nu ndek saningina: Iyo. Ye gilai ngina.

¹³⁻¹⁴ Yesus nu ruga wakeimba am maranje tuna ta kusem ait le nane afu tango buk am tukulok minna ta tumba Farisi mbal tugum pronaig le ¹⁵ nane mata nu kusnanaig: Ne ndanaj le am mayekat nginaig le nu saningina: Nu ruga wakeimba ye tuku am mbolnge palet le ye ka am minyanjit le kile mambilet ngina. ¹⁶ Tanjakina le Farisi mbal afu sakinaig: Tango ta kusem ait tukul lukamba nu mabte ndakate. Kuatenge nu kukul ndana nginaig le nane afu tenemba sakinaig: Kuga. Nu tango njayonu kande nu manjau sangrinu tanjamba kam kumuñ kuga kande nginaig. Nane tanjamba pur yimyam kinaig. ¹⁷ Tanjamba nane manj tango am mayekina ta kusnanaig: Tango ta tuku ne ndanmba iduste nginaig le nu saningina: Nu tuan tango ande ngina.

¹⁸ Zu gabat mbal tango ta ina sinamnge am tukulok prona le kile mayekina ta son

nda nga nu tuku ina mam wika kusnanikinaig: ¹⁹⁻²⁰ Tale kiŋo ande am tukulok tepalmbinu nga saka minik ta noten e nginaig le nale lafumba sakinaik: Am tukulok tepilkeŋ ta not nginaik. Tanakinaik le nane ndek sanikinaig: Nu ndaŋat le am mayekat nga kusnanikinaig le nale ndek sakinaik: ²¹ Iyo. Sile gilai. Nu sunŋokanu. Nu kusnawap. Nu ndaŋat le am mayekat ko imanje nu am wakeiwe tawet ta nuŋe sakuwa le isap nginaik. ²² Nale Zu mbal tuku kuru-kurukinaik sulumba tanamba saninŋinaik. Ta ndaŋam? Zu gabat mbal nane pasa ande buk katmba ima nu Yesus nu Kuatenŋe madina tanŋo nguwa kande nu kusem wandekŋe pitaimba nu tukulbe nginaig. ²³ Wam ta tuku nale sakinaik: Nu sunŋokanu. Nu kusnawap nginaik.

²⁴ Kile nane maŋ tanŋo am mayekina ta te yale nga sanaig: Tanŋo ta ŋayonu ta sine kila. Ne Kuate am mbolŋe siŋka son pasa saka nginaig le ²⁵ nu ndek sakina: Nu ŋayonu e ko mayenu e ta ye gilai. Wam ande ye mbolŋe kat ta ndo ye kila. Ye buk am tukulok minen ta kile ye mambilet ngina.

²⁶ Tanakina le nane maŋ nu kusnanaig: Nu ne ndaŋat? Nu ame wam kat le ne am mayekat nga kusnanaig le ²⁷ nu lafumba saninŋina: A ... ye buk satinŋit le tane isaig. Ndaŋam saka maŋ lato isam tuku kusnaŋgade. Tane mata nu dubiwanu tanŋo minam idusde e ngina le ²⁸ nane ndek gubra tumba nu tumail panmba sanaig: A ... ne nu dubiwanu tanŋo. Sine Moses ndo dubiweg. ²⁹ Kuate nu Moses ndoŋ pasatina ta sine kila. Tanŋo te aninŋe prona ta sine gilai nginaig le ³⁰ nu pasa lafumba saninŋina: i ... Nu ye tuku am wakeiwe sat ta ndaŋam nu aninŋe prona ta tane gilai ngade. ³¹ Nu tuku maŋau ta kilimok. Kuate nu tanŋo ŋayonu ise ndakate. Ande nu Kuate mbarinmba nu tuku nzali dubite le ndo Kuate nu tuku yabaŋ pasa isit le wam saŋgrinu kate. ³² Ande nu ina sinamŋe am tukulok prona le andenŋe nu tuku am maraŋge tuna nga sakade le ise ndakeg. ³³ Tanŋo ta nu Kuatenŋe kukul ndana kande maŋau tanŋaŋ inum kam kumuŋ kuga kande ngina. ³⁴ Tanakina le nane gubra tumba sanaig: Yoi. Ne ina sinamŋe

une ŋak te-pilnaik. Ne sine gabat kame wam pagukam iduste e nga nane tanŋo ta kusem wandekŋe pitainaig le mayok kina.

³⁵ Tanŋo pitainaig le mayok kina ta Yesus nu ismba tanŋo ta sota kaŋgerna sulumba nu sana: Ne Katesek Tanŋo Ndindo ta tuku ne son ngate e ngina le ³⁶ nu ndek nu sana: Sunŋo, ne ima tuku sakate. Tanŋo ta saya le isi sulumba ye nu tuku son ŋi nga sana. ³⁷ Tanakina le nu ndek sana: Ne buk nu kaŋgerat. Ye ne ndoŋ pasatet te ye nuŋe ngina le ³⁸ nu ndek sana: O Sunŋo, ye ne tuku son ŋget nga nu tugumŋe dagol tidronŋina.

³⁹ Kile Yesus nu tenenmba sakina: Nane am tukulok mbal mambilam tuku mambilde mbal am tukulkam tuku ye tanŋo tanamba pilenŋam kilke te mbol prowen ngina le ⁴⁰ Farisi mbal afu tanŋe minnaig ta pasa ta ismba sanaig: i ... Ne sine mata am tukulkanu nga iduste e nginaig le ⁴¹ nu nane saninŋina: Tane am tukulkanu minig kande une tuku pa tane mbolŋe mine ndakate kande. Tane sine am maraŋganu mineg ngade tukunu tane pa tam tuku minig ngina.

10

Sipsip kulat tanŋo mayenu

¹ Ye siŋka satinŋamŋit. Ande nu sipsip tuku malaŋga sinam nda kumba nu fonde ponŋa sinam kinit ta nu kuayar tanŋo ndo.

² Ande nu malaŋga kumam sinam kinit ta nu sipsip tuku kulat tanŋo. ³ Nu prote le malaŋga kulat tanŋo malaŋga talke tuwit. Nu sinam kinit le nuŋe sipsip nu tuku ŋin tugu katesemba nu kila pilig. Nu nuŋe sipsip tuku nyu yimyam wike lika kilmba kilemayokka kinit. ⁴ Nu nuŋe sipsip ŋakmba kilemayokkate sulumba nu ambonŋa kinit le nane nu tuku ŋin tugu kila tukunu nu dubimba kinig. ⁵ Tanŋo kisenŋe pro wikuwa ta nane nu dubiwe nda. Nane nu tuku ŋin tugu gilai tukunu nane nu ram kua kaŋgaig ngina. ⁶ Yesus nu yaba pasa ta saninŋina ta nane tugunu katese ndanaig.

⁷ Katese ndanaig le nu te-mayokmba saninŋina: Ye siŋka satinŋamŋit. Sipsip

tuku malanga ta ye. ⁸ Ambonga pron-aig mbal ta nane njakmba kuayar tanjo ndo. Sipsip nane tuku pasa ise ndakinaig. ⁹ Ye ndo malanga. Ande nu ye tugum tembi sinam kuwa ta nu ngisike nda. Nu mayok ka sinam ka nyamagan mayenu te-silika nyumba minamngat. ¹⁰ Kuayar tanjo nu sipsip kuayarmba bale farmba njaigo siglikam tuku ndo prote. Ye nane abo tugu kitek lato lato tumba gare sunjo njak minwaig nga ye prowen.

¹¹ Ye sipsip kulat tanjo mayenu. Sipsip kulat tanjo mayenu sipsip mine mayewaig nga nu kumam tuku kuru kuru ndakate. ¹² Ande nu sipsip miro tanjo kuga ta nu ndametin kilam tuku ndo sipsip kulatkate. Age nguikok prote le nu sipsip kusreka kua kinit le age tanje nane bige tidin gate le nane pururumba sili-silide. ¹³ Nu ndametin kilam tuku ndo sipsip kulatkate sulumba nu sipsip sunjomba idus ndaningit. ¹⁴⁻¹⁵ Ye sipsip kulat tanjo mayenu. Mam nu ye kila minit le ye nu kila minet. Tanjamba ndo ye yije sipsip kila minet le nane ye kila minig. Ye nane mine mayewam tuku ye yije ngarosu mape ndamba kumamngit.

¹⁶ Yije sipsip gudommba fonde te sinamnge mine ndakade. Ye nane mata kili le nane ye tuku njin tugu kila pilmba ye dubiyamngaig. Tanjamba nane kuasmbi ndindo tanjan minwaig le ye nane tuku kulat tanjo ndindo minamngit. ¹⁷ Ye yije ngarosu mape ndamba kumi sulumba man abo tumba tingamngit. Ta tuku yije Mam nu ye tuku kume purte. ¹⁸ Ande nu nuje nzali dubimba ye baleyam kumun kuga. Ye yije nzali dubimba kumamngit. Ye sangri njak minmba yije ngarosu kumam tuku palmbimngit. Kumi sulumba sangri ndui ta tumba man tingamngit. Yije Mam nu ye wam ta kam tuku nyu sina nga saningina.

¹⁹ Tanjaka saningina le Zu mbal nane pasa ta ismba man wamdus pur yimyam kinaig. ²⁰ Afu gudommba ndek sakinaig: Nu bukla njak nginngankate. Tane nu tuku pasa ise ndakap nginaig le ²¹ nane afu ndek saki-naig: Tanjo bukla njak tanjamba pasatam

kumun kuga. Bukla njayonunge tanjo am tukulok wakeiwam kumun kuga nginaig.

Zu mbal Yesus ngumnaig

²² Yerusalemnge nane o buk kusem wande tuku malanga man talkinaig ta idusam tuku pagumba nye sunjo mayok kina. Ait ta murke ait.

²³ Yesus nu kusem wande sunjo tuku kawan ande nyunu Solomon ta mbolnge kine inummba minna le ²⁴ Zu mbal afu pro nu te-ngamumba kusnanaig: Ne Kuatenge madinina tanjo ndeta tugusemba saka le isbe. Sine isam tuku wamdus sulumba tairnga mineg nginaig le ²⁵ nu ndek lafumba saningina: Ye buk satingen ta tane son nda ngade. Ye Mam tuku nyu mbolnge wam ke liket piro kame tanje Mam nu ye kukulyina ta te-mayokde ta ²⁶ tane ye tuku sipsip kuga tukunu tane ye tuku son nda ngade. ²⁷ Ye tuku sipsip nane ye tuku njin tugu kila. Ye nane kila minet le nane ye dubiyade. ²⁸ Ye abo tugu minmba minam tuku ningi le nane sinja ngisike nda. Ande nu ye tugumnge nane bige tidin ga kilam kumun kuga. ²⁹ Sipsip njakmba Mam nu ye tugumnge patikina le kulatka minet. Ande nu Mam tugumnge nane bige tidin ga kilam kumun kuga. ³⁰ Sile Mam ndon ndindo ndo nga sakina.

³¹ Tanjakina le Zu mbal nane man ndame kilmba nu balewam bafunaig le ³² nu ndek nane saningina: Ye Mam tuku sangrimbi manau magenu gudommba ke liket le kanjerkade. Ame manau njayonu ket le tane ye baleyam bafude nga saningina le ³³ nane nu sanaig: Sine ne wam magenu kate ta tuku ne balenam idus ndaweg. Ne tanjo ndo ta ne ye Kuate nga nu tuku nyu njayo silite nginaig.

³⁴ Nu ndek lafumba saningina: Kuyar pasa mbolnge Kuate nu tenenmba sakate. Tane mbara kame tanjan minig ngate. ³⁵ Sine kuyar pasa ande te-siwam kumun kuga. Kuate nu tanjamba nuje mbal afu pasa ningina le nane mbara tanjan minig ngina. ³⁶ Ye ake tanjo kuga. Kuatenge madiyahamba kukulyina le kilke te mbolprowen. Ndanam saka ye Kuate tuku Kinjo nget le Kuate tuku nyu njayo siliwanu ngade. ³⁷ Ye Mam Kuate tuku piro ndaket

nga idusmba kande tane ye tuku son nda ngap. ³⁸ Ye nu tuku piro ket nga idusmba kande piro ket manjau te ndo son ngap. Ta mbolnge tane Mam nu ye ndon minmba minit le ye nu ndon minmba minet ta kila palmbimngai ngina.

³⁹ Tanjaka sakina le kile nane nu man biye tiwam tuku ta nu nane kusreka kua ka kina. ⁴⁰ Nu kina ka Yordan kule sim ka buk Yohanusnge kule piseneningina ma ta mbolnge minna. ⁴¹ Tanje minna le nane gudommba nu tugum promba sakinaig: Yohanus nu manjau sangrinu afu ke ndakina ta nu tanjo te tuku sakina ta kumumbi sakina nginaig. ⁴² Tanjamba ma ta tuku mbal gudommba Yesus tuku son nginaig.

11

Lasarus nu kumna

¹ Betani tanjo ande Lasarus nu guazengina. Kulim kat nuje Maria le Marta. ² Maria nu buk guren tumba Yesus tuku kupe mbolnge kutumba nuje gabat wajembi saukina. Leu nuje Lasarus guazengina. ³ Guazengina le nuje kulim kat nuje ar ndek Yesus tuku pasa pilmba sakinaik: Sunjo, ande ne nu tuku kume purte ta nu guaze njak minit nga sanaik le ⁴ nu pasa ta ismba sakina: Guaze tanje nu balewe nda. Kuate tuku nyu sunjo mbol kuwa le wam ta mbolnge ye Kuate tuku Kinjo nyu sunjo mayok kambim tuku guaze ta prona ngina.

⁵ Yesus nu Maria le Marta leu nakile Lasarus nu nane tuku kume pur sunjo njak. ⁶ Nu Lasarus guazengina pasa ta ismba minna ma ta mbolnge man ait armba tanje minna. ⁷ Mara armba kugana le nu nuje dubiwanu tanjo saningina: Sine man Yudea kab ngina le ⁸ nane nu sanaig: Tum Tango, ailfu ndo Zu mbal ma ta mbolnge ndamembi ne balenam bafunaig. Ndanam saka ne man kambim sakate e nginaig le ⁹ nu ndek sakina: Maratukuk ka furiram ta mafen minit. Ande nu ki mbol likate ta nu baringam kumun kuga. Mafen tuku bulunge nu kiljate. ¹⁰ Ande nu furir likate ta nu bulu kugatok tukunu baringate ngina. ¹¹ Tanjaka sakina

sulumba nu nane saningina: Sijgine gulab Lasarus nu kinymba minit. Ye ka nu kuanewamngit ngina.

¹² Tanjakina le nuje dubiwanu tanjo nane nu sanaig: Sunjo, nu kinymba minit ndeta nu mayekamngat nginaig. ¹³ Yesus nu Lasarus kumna ta tuku nu kinymba minit nga saningina ta nane nu kinyat nga idusmba tanjamba sanaig. ¹⁴ Kile Yesus nu kilimok saningina: Lasarus kumna. ¹⁵ Ye nu tugum nda kan le nu kumna ta tuku ye piti ndayate. Tane ye tuku son ngap nga ye iduset. Kile sine nu tugum kab ngina.

¹⁶ Nu tanjamba sakina le Tomas mape nyu ande Didimus nu ndek Yesus dubinaig tanjo afu saningina: Nu kumam kinit. Ariya. Sine kumba nu ndon kumbe ngina.

Kumanu mbal abonga tingam tuku miro

¹⁷ Yesus nane Betani pronaig le nane Lasarus tumba ndame burok sinamnge pilnaig le ki bailkamba kugana ta kila sanaig. ¹⁸ Betani tumbran Yerusalem kambim tuku 3 kilomita tanjan ndin kuen kuga. ¹⁹ Zu mbal gudommba Maria le Marta leu nakile kumna le wamdus kile-ibenkam tuku pro tanje minnaig.

²⁰ Marta nu Yesus ilmba minna pasa isna sulumba nu tinga ka ndinnges Yesus kangerna le Maria nu wandeknges minna. ²¹ Marta nu Yesus sana: O Sunjo, ne buk pro minna kande ye tuku leu kume ndakina kande. ²² Kile ait te mbolnge mata ne ame wam tuku Kuate yabaja ta ne tanmbimngat ta ye kila ngina le ²³ nu lafumba sana: Leu naje nu man abonga tingamngat ngina le ²⁴ Marta ndek lafumba nu sana: Ait sunjo mbolnge kumanu mbal njakmba tinguwai le nu mata tingamngat ta ye kila ngina.

²⁵ Tanjakina le nu ndek sana: Kumanu mbal abonga tingam tuku ta ye miro. Ande nu ye tuku sangri tomba tinga kumwa ta nu man abonga tingamngat. ²⁶ Ima nu abo minmba ye tuku sangri tomba tingate ta nu ngisike nda. Ye pasa sanet te ne son ngate e nga kusnana le ²⁷ nu ndek sana: O Sunjo, ne Kuate tuku Kinjo ne Kristus. Ande nu kilke te mbol prowamngat nginaig ta ne

Yesus nu malmbikina

²⁸ Tanjakina sulumba Marta nu tinga kumba ka maib nuje Maria sinjindo sana: Tum Tango pro ne ilwa nga sakat ngina le ²⁹ nu ismba pastinga nu sota kina.

³⁰ Yesus nu tumbran nda prona. Nu tumbran makembinge Marta ndon pasatinaik ma ta mbolnge minna. ³¹ Zu mbal nane wandeknge Maria wamdus te-ibenmba minnaig ta nu pastinga kina le nane nu mindesin tugumnge malmbinu kinit nga nu dubimba kinaig.

³² Maria nu Yesus tugum promba dagol tidronga sana: O Sunjo, ne prona kande ye tuku leu kume ndakina kande ngina. ³³ Maria nu malmbikina le nu dubimba kinaig mbal jakmba malmbikinaig le Yesus nu nane kanjerka wamdus tatrunkina le nu nane kusnaningina: ³⁴ Tane aningne nu tumba pilnaig nga kusnaningina le nane nu sanaig: Sunjo, ne sine jak kumba ka kanjera nginaig le ³⁵ nu malmbikina.

³⁶ Tanjana le Zu mbal afu sakinaig: Ai si. Nu Lasarus tuku sunjomba kume purte nginaig. ³⁷ Tanjakinaig le nane afu ndek sakinaig: Nu tango am tukulok ta nu am marange tuna. Ndanam tuku nu Lasarus teti ndana le nu kumna nga sakinaig.

Yesus nu Lasarus wikina le abongina

³⁸ Kile Yesus nu man wamdus tatrunkina le nu kumba ka mindesin pilnaig ma ndame burok ta tugum prona. Ndam sunjo ande burok tukulanu minna. ³⁹ Kile Yesus nu ndek saningina: Ndam talkap ngina le tango kumna ta kulim nuje Marta nu ndek sana: Sunjo, nu kumna le ki bailkamba kuganaig. Mindesin te buk mundur kinit ngina le ⁴⁰ nu sana: Ye ne ame pasa sanit? Ne ye tuku sangri tomba tinga ta ne Kuate tuku sangri kanjeramngat nga sanit ngina. ⁴¹ Tanjakina le nane ndek ndame talkinaig le Yesus nu tandeka sakina: O Mam, ne ye tuku pasa isit tukunu ye ne gare pasa tinet. ⁴² Ne mara mara ye tuku pasa isit ta ye kila. Afu minig te nenje ye kukulyina ta nane kila pilwaig nga ye pasa te sanet ngina.

⁴³ Tanjaka sake denpurmba nu wi kuenka sakina: Lasarus, ne tinga kilim kaye ngina le ⁴⁴ nu kumna tuku ta tinga mayok kina.

Nane buk tawimbi kupe wai kusnaig sulumba tawi inum gabat songinaig ta jak tingina le Yesus ndek nane saningina: Tane kuminj kukliwap le nu kuwa ngina.

Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig (Mateus 26.1-5; Markus 14.1-2; Lukas 22.1-2)

⁴⁵ Zu mbal Maria dubimba pronaig ta nane Yesus wam kina ta kanjermba nane gudommba nu tuku son nginaig le ⁴⁶ nane afu Farisi mbal tugum kumba Yesus wam kina ta kubeu ninginaig le ⁴⁷ Farisi mbal ndek kumba pris gabat mbal ndon gabat sugo sugo jakmba kilemanjurkinaig sulumba sakinaig: Sine kile ndanndanamngig? Nu manau kitek sangrinu gudommba ke likate. ⁴⁸ Sine nu mapebe le nu manau kumba minwa ta nane jakmba nu tuku son ngamngai. Tanjawaig ta Rom mbal sine Sesar kusrewanu nga pro kusem wande sunjo nayo silimba sine Israel jakmba bale faramngai nginaig.

⁴⁹ Tango sunjo ande nyunu Kaiafas nu yar ta mbolnge pris tuku gabat sunjo minna. Tango ta nu nane ngamuknge tinga saningina: Tane wam gilai mbal. ⁵⁰ Sine Israel tuku ma tumba tango ndindo kumwa ta maye. Tanjawa ta sine jakmba ngisike nda ngina. ⁵¹ Kaiafas nu tanjakina ta nu nuje wamdus dubimba sa ndakina. Nu yar ta mbolnge pris gabat sunjo minna le Kuate ngine nu wamdus tuna le nu dir pasa saningmba Yesus nu Israel jakmba tuku nga kumamngat ngina. ⁵² Israel mbal ndo kuga. Nu Kuate tuku kiyo kame kilke tugu jakmba mbolnge kilwa le kuasmbi ndindo minwaig nga kumamngat.

⁵³ Ait ta mbolnge Zu gabat mbal nane tugu pilmba Yesus balewam tuku ndin sota minnaig. ⁵⁴ Ta tuku kile Yesus nu Zu am mbol li ndakina. Nu nuje dubiwanu mbal kilmba duje makembinge tumbran ande nyunu Efraim kinaig ka tanje minnaig.

⁵⁵ Zu mbal tuku pagumba nye sunjo Pasowa ait patukina le tumbran fonfon tuku mbal gudommba Pasowa mayok nda kuwa le purfen nu mayok kambim tuku nga Yerusalem kinaig. ⁵⁶ Nane pro Yesus sota kusem wande sunjo sinam tanje nangine nangine munju kusnanga sakinaig: Tane

ndaŋmba idusde. Nu prowamŋgat e ko prowe nda ŋga saka minnaig.

⁵⁷ Farisi nane pris gabat mbal ndoŋ nane buk taŋgo pino wam paguka saniŋginaig: Ande nu Yesus minit ma ta kila minmba kande nu sine sasiŋguwa le sine ka biye tibe ŋginaig.

12

Maria Yesus tuku kupe mbolŋge gureŋ kutuna

(Mateus 26.6-13; Markus 14.3-9)

¹ Pasowa tuku pagumba nye ait ta buk fagkina le Yesus nu maŋ Lasarus kumna le te-tina tuku tumbran Betani kina. ² Ka taŋge nane Yesus tuku pagunaig le Marta nu nyamagan kutumba minna. Lasarus mata nane ndoŋ isukusmba minna. ³ Isukusmba minnaig le Maria nu gureŋ mayenu ande pitinu 500 gram taŋaŋ piyanu o mbolŋge ta tumba prona sulumba Yesus tuku kupe mbolŋge kutumba nuŋe gabat waŋembi kupe saukina le mundur mayenu wande ta kumuŋgina le ⁴ Yesus dubiwanu taŋgo ande Yudas Iskariotnu nu ŋgumneŋga Yesus tuku kupet mayok kina ta nuŋge sakina: ⁵ A ... ndaŋam saka gureŋ ta tumba nane afu mbol nda piyana. Nu taŋana kande nu soŋ 30 tunaig le sine sanzal mbal turkeg kande ŋgina. ⁶ Yudas nu sanzal mbal idusniŋmba pasa ta sa ndakina. Nuŋge naŋgine ndametiŋ kulatka afu kuayarmba minanu. Ta tuku nu sakina.

⁷ Kile Yesus nu ndek sana: Nu piti ser ndawa. Ye kume ndaket le nu ambonga ye tuku mindesiŋ wakeiwanu taŋaŋ gureŋ ta tumba ye pisneyat. ⁸ Sanzal mbal nane mara mara tane ŋgamukŋge minamŋgaig. Ye tane ndoŋ ait kuennu mine nda ŋgina.

Nane Lasarus balewam tuku pasa kat-naig

⁹ Zu mbal gudommmba nane Yesus minna ta ismba nu kaŋgeram pronaig. Nu ndo kaŋgeram pro ndanaig. Nane Lasarus kumna le Yesus nu te-tina ta turmba kaŋgeram pronaig. ¹⁰⁻¹¹ Yesus nu Lasarus te-tina le nane gudommmba pris gabat mbal

tuku pasa kusreka Yesus tuku son ŋga minnaig. Ta tuku pris mbal nane Lasarus mata balewam tuku pasa katnaig.

Yesus nu gabat sungo taŋaŋ Yerusalem kina
(Mateus 21.1-11; Markus 11.1-11; Lukas 19.28-40)

¹² Mafena le Yesus nu mbumba Yerusalem prowam bafumba minna le taŋgo pino gudommmba pro Yerusalemŋge pagumba nye ta tuku minnaig ta nane isnaig. ¹³ Nane ismba ndek pator waŋe supika kilmba nu tugum kumba ka wika-raumba sakinaig:

Sine Kuate tuku nyu te-dungube o.

Taŋgo te Sungo tuku nyu mbolŋge prote.

Nu Sungoŋge nyaro tuwa o.

Nu sine Israel tuku gabat sungo nyaro tuwa o ŋginaig. *Mune 118.26*

¹⁴ Yesus nu doŋki fat ande te-silika muskilnu mbolŋge minyokina. Kuyar pasa ande teŋemba sakate.

¹⁵ Sion tumbran sungo ne kuru kuru ndaka.

Ai si. Ne tuku taŋgo sungo prote si.

Nu doŋki fat mbol minyoka ne tugum prote ŋgate. *Sakaria 9.9*

Kuyar pasa ta Yesus nu kumuna.

¹⁶ Ait ta mbolŋge nuŋe dubiwanu mbal kuyar pasa ta idus ndanaig. ŋgumneŋga Yesus nu samba mbolŋge saŋgri kilŋa sungo tina le nane kuyar pasa ta idusmba saki-naig: Son. Kuyar pasa nu tuku sakate ta kumumbi nu mbolŋge mayok kina.

¹⁷ Nane Yesus Lasarus wikina le ndame burok sinamŋge abonga tingina le kaŋgeraig mbal Yerusalemŋge afu kubeu niŋmba minnaig le ¹⁸ maŋgur sungo ta nu maŋau saŋgrinu kina le isnaig sulumba nane kumba ka ndinŋge nu te-silikinaig le ¹⁹ Farisi mbal naŋgine naŋgine sakinaig: Ai si kaŋgerap. Nane ŋakmba nu dubide. Sine wam ande kam kumuŋ kuga ŋginaig.

Yesus nu nuŋe kumam tuku sakina

²⁰ Nane Kuate mbariŋam tuku pagumba nye ta mbol pronaig ta afu Grik mbal.

²¹ Nane Filipus tugum pronaig. (Filipus nu Galileanu Betsaida tumbranok).

Nane pro nu sanaig: Taŋgo sungo, sine Yesus kaŋgeram proweg ŋginaig le ²² nu

kina ka Andreus sana. Tanjamba nale ki-naik ka Yesus kila sanaik le ²³ nu ndek nale sanikina: Ye Ndindo Katesek Tanjo Kuate nu sangri kilja sunjo sam tuku ait buk prote. ²⁴ Ye sinja satinjamngit. Wit tinu ande kilkek sinamnge ngukap le ndo alonu gudommba mayok kanjaig. Kilkek sinamnge ngu ndakap ta nuje ndo minamngat. ²⁵ Ima nu nuje abo mine mayewam tuku wamdus sunjo tate ta nu ngisikamngat. Ima nu kilke te mbolnje nuje abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu abo jak minmba minamngat. ²⁶ Ima nu ye tuku piro biyam idusmba kande nu ye dubiyuwa. Nu tanjawa ta nu ye ndon minamngat. Ande nu ye tuku piro biywa ta Mamnge nu tuku nyu te-mayokamngat.

²⁷ O Mam, ye ngamungal pitiyate ta ye ndanmba sani. Wam ye mbol prowamngat ta laipyuwa nga sani? Kuga. Ye tanjake nda. Piti ta kurawam tuku ye prowen. ²⁸ O Mam, naje nyu sunjo ta mbol kuwa ngina. Nu tanjakina le samba mbolnje minje pasa ande tenenmba sakina: Yinje nyu sunjo buk mbol kina. Kile manj mbol kangat nga sakina.

²⁹ Nane tanje minnaig mbal pasa ta ismba afu ndek sakinaig: Kuaila fudukate nginaig le afu nane sakinaig: Enel ande nu ndon pasatate nginaig le ³⁰ nu ndek sakina: Pasa ta ye isi nga pro ndawat. Tane isap nga prowat. ³¹ Kile kilke mbol mbal pileningam tuku ait prote. Kilke te tuku gabat Satan Kuate nje te-ibenamngat. ³² Nane afu ye ail mbolnje pilmba tedunnguwaig le ye kilke mbol mbal wike liki le nane ye tugum prowamngaig ngina. ³³ Yesus nu ndanndanmba kumamngat ta te-mayokmba nu pasa ta saningina.

³⁴ Nane ndek pasa lafumba sakinaig: Moses tuku kuyar pasa Kristus nu minmba minamngat nga sakate ta ne ndanam nane Katesek Tanjo Ndindo tumba tedunjamngaig ngate. Katesek Tanjo ta nu ima nginaig le ³⁵ nu nane saningina: Kile bulu tugusek ait fagnu ndo tane kiljatinjamngat. Bulu tane kiljatinmba minitmbi tane kilja mbolnje likap. Kuga ta ma makenje tane songikat. Ande nu ma make sinamnge likate ta nu ndin kanjer

ndate. ³⁶ Bulu kiljatinmba minitmbi nu tugum kumba kila palpe. Tanjawa ta tane bulu jak minamngaig ngina. Yesus nu tanjaka sakina sulumba nu nane kusreka kuirka minna.

Zu gudommba nane Yesus talanaig

³⁷ Yesus nu manjau kitek gudommba nane am mbolnje ke likanu ta nane nu tuku son nda nga minnaig. ³⁸ Tuan tanjo Aisaia tuku pasa ande nane mbolnje kumungina ta tenenmba.

O Sunjo, sine pasa kukliweg le ande nu son nda ngate.

Ne naje sangri te-mayokte le ande nu katese ndate. *Aisaia 53.1*

³⁹ Nane Kristus talanaig ta Aisaia nu o buk dir pasa ande tenenmba kuyarna.

⁴⁰ Kuate nu nane tuku am tukule ninmba ngamungal mata tukule ningina. Kuga ta nane ammbi alonu kanjermba wamdus puluninguwa le ngamungal biye mbilmba ye tugum prowaig le nane wakeikamngit ngina. *Aisaia 6.10*

⁴¹ Aisaia nu Kristus tuku kilja sunjo kanjermba nu tanjamba Yesus tuku kuyarna.

⁴² Zu gabat gudommba Yesus tuku son nginaig ta Farisi mbal nane kusem wande nje nane peuninbekaig nga nanjine son ta yabukinaig. ⁴³ Nane tanjo pino jakmba nane nzaliningam tuku sunjomba idusnaig sulumba Kuate nu nane nzaliningam tuku wam ta fudinndo nga idusnaig.

⁴⁴ Kile Yesus nu wi kuenka saningina: Ande nu ye tuku son ngate ta nu ye tuku ndo son nda ngate. Kuate nu ye kukulyina ta nu tuku mata son ngate. ⁴⁵ Ande nu ye tuku manjau kanjer tite ta nu Kuate nu ye kukulyina ta nu tuku manjau mata kanjer tite. ⁴⁶ Ye kilke te tuku bulu tanjaj tanjo pino jakmba kiljaninjet. Ye son ngade mbal nane ma make sinamnge mine ndakade. ⁴⁷ Ande nu ye tuku pasa ismba dubi ndawa ta ye nu pilemba pasa mbolnje te-ti ndawet. Ye tanjo pileninmba pasa mbolnje kile-tidingam pro ndawen. Ye nane tuku muskil kile-tidinge ningam tuku prowen. ⁴⁸ Ima nu ye pitaiyumba ye tuku pasa ngumnete ta ait sunjo mbolnje ye pasa sake liket tenje nu pilemba pasa

mbolŋge te-tiwamŋgat. ⁴⁹ Ye pasa sake liket te yiŋe wamdusmbi sa ndaket. Mam nu ye kukulyina nuŋge wam paguyina le ye sake liket. ⁵⁰ Nuŋe wam pagu pasa ta abo minmba minam tuku ndin tumtingit. Ta tuku ye pasa satinŋet te Mamŋge wam paguyina le ndo satinŋet ŋgina.

13

Yesus nu nuŋe dubinaig mbal tuku kupe minyanŋgina

¹⁻⁵ Pasowa ait pro ndana le Yesus nu nuŋe dubinaig mbal ndoŋ isukusmba minnaig le Yudas Iskariotnu Simon tuku kiŋo nu Satanŋge buk wamdus tuna le nu Yesus tumba nuŋe ŋgueu mbal niŋgam tuku idusmba minna.

Yesus nu kilke te kusremba Mam nuŋe tugum kambim tuku ait patukina le nu kila minmba nuŋe mbal kilke te mbolŋge minnaig ta nane tuku kume purmba minna sulumba nu ndek nyamaganŋ kusremba tinŋa nuŋe siot paska tawi ande tumba ŋgaro kusmba nza mbolŋge kule kutumba nuŋe dubiwanu tanŋo tuku kupe minyanŋge likina. Mam Kuate nu sanŋri ŋakmba nu wai mbolŋge pilna le nu Mam tugumŋge ndekina ta nu maŋ luka mbumba kanŋgat wam ta ŋakmba nu kila minmba taŋana.

⁶ Tanjamba minyanŋge lika ka Simon Petrus tugum prona le nu kusnana: i ... Sunŋo, neŋge ye tuku kupe minyanŋgam bafute e ŋgina le ⁷ nu ndek sana: Ye maŋau ket te ne tugunu katese ndate. Ngumneŋga ne pulunamŋgat ŋgina le ⁸ nu maŋ sana: Siŋka. Ne ye tuku kupe minyanŋge nda ŋga sana. Tanjakina le nu maŋ sana: Ye ne tuku kupe minya ndanŋi ta ne ye ndoŋ gulab minam kumuŋ kuga ŋgina le ⁹ Simon Petrus ndek nu sana: Sunŋo, tanjamba kande kupe ndo minya ndanŋa. Ye tuku kupe wai gabat turmba minyanŋga ŋgina le ¹⁰ nu sakina: Ande nu ŋgarosu ŋak kule pisat ta nu kupe ndo minyanŋga maŋ purfeŋnu mayok kanŋgat. Tane ŋakmba purfeŋnu minig ta tane tuku ande nu purfeŋnu mine ndakate ŋgina. ¹¹ Yesus nu ima nu tuku kupet mayok kanŋgat ta nu kila minna tukunu ande nu purfeŋnu mine ndakate ŋga saninŋgina.

¹² Nu nane tuku kupe minyanŋge denpurmba nu tinŋa nuŋe siot tumba silika isukusam tuku ma mbol kina sulumba nane kusnaniŋgina: Ye tane mbolŋge maŋau kit ta tane tugunu katesede? ¹³ Tane ye nyun ta Sunŋo tane tuku Tum Tanŋo ŋgade ta son. Tane kumumbi sakade. ¹⁴ Ye Sunŋo tane tuku Tum Tanŋo minmba ye nyu kugatok tane kumnemŋge minanu tananŋ tane tuku kupe minyanŋge likit. Tane mata nyu kugatok tananŋ tanŋine tanŋine kupe minyanŋge likap. ¹⁵ Ye tane mbolŋge maŋau kit ta tane kanŋgermba tanjamba dubimba kap ŋga ye tumtingit. ¹⁶ Ye siŋka satinŋamŋgit. Piro tanŋo nu nuŋe sunŋo li ndate. Kukul tanŋo nuŋe kukulte tanŋo li ndate. ¹⁷ Ye tane pasa satinŋet te tugunu katesemba dubiwap ta tane gare maŋau mbolŋge minamŋgaig.

¹⁸ Ye tane ŋakmba tuku sa ndakit. Ye madingen mbal ye tane tuku wamdus kila. Kuyar pasa ande teŋemba sakate.

Ande nu ye tuku nyamaganŋ ye ndoŋ isukusit ta nu ye tuku ŋgueu mayok kinit ŋgate. *Mune 41.9*

Pasa ta siŋka kumumbi mayok kanŋgat. ¹⁹ Pasa ta mayok kuwa le ye Kuateŋge madiyina tanŋo ta tane son ŋgam tuku ye ambonŋa satinŋgit. ²⁰ Ye siŋka satinŋamŋgit. Ye yiŋe tanŋo ande kukuli le prowa le ande nu aukmba wakeite ta nu ye mata wakeiyate. Ye wakeiyate ta Kuate ye kukulyina nu mata wakeite ŋgina.

Yudas nu Yesus tuku kupet tanŋo (Mateus 26.20-25; Markus 14.17-21; Lukas 22.21-23)

²¹ Yesus nu pasa ta saninŋgina sulumba ŋgamunŋgal pitina le pasa te-mayokmba saninŋgina: Ye siŋka satinŋamŋgit. Tane ŋgamukŋge ande nu ye tuku kupet minit ŋgina. ²² Tanjakina le nuŋe dubinaig tanŋo ndek ima tuku sakate ŋga idusmba nanŋine nanŋine munŋu kanŋgerkinaig.

²³ Nu dubiwanu tanŋo ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta nale munŋu patuk patuk isukusmba minnaik. ²⁴ Simon Petrus nu tanŋo ta nu kusnawa ŋga gabatmbi sana le ²⁵ tanŋo ta Yesus maŋ patumba nu gemmba nu kusnana: Sunŋo, ne ima tuku sakate ŋgina le ²⁶ nu sakina: Ye

bret te kule pak mbol pilmba tambimngit not ngina. Nu tanjaka bret tumba kule pak mbilmba Simon tuku kiŋo Yudas Iskariotnu tuna. ²⁷ Tuna le Satan pro Yudas sinam kina le Yesus nu sana: Ne wam kam iduste ta pitik kumba ka ngina. ²⁸ Nu Yudas pasa sana ta nane isukusmba minnaig mbal nane katese ndanaig. ²⁹ Nane idusnaig: Yudas nu ndametiŋ tuku pale fat kulatkate tukunu Yesus nu Pasowa tuku nyamagan afu piyawam tuku ko ndametiŋ afu sanzal mbal ningam tuku nga sate nga idusnaig.

³⁰ Kile Yudas nu bret ta nyumba mayok ka kina ta buk furirna.

Wam pagu pasa kitek

³¹ Nu mayok ka kina le Yesus nu nane saningina: Ye Ndindo Katesek Tanjo kile ye tuku nyu sunjo mbol kanjat. Wam ta mbolnge Kuate tuku nyu sunjo mata mbol kanjat. ³² Kuate nu ye mbolnge nyu sunjo mbol kuwa le ye nu mbolnge mata nyu sunjo mbol kanjat. Kile ndo nu ye tuku nyu sunjo te-mbolamngat.

³³ Kiŋo kame ye, ait fagnu tane ndoŋ minamngit. Tane ye sota kanjerye nda. Ye o buk Zu mbal tanjamba saningen ta kile tane satinamngit. Tane ye kanjit ma ta tane prowam kumuŋ kuga.

³⁴ Ye tukul kitek ande satinamngit. Tane tanjine tanjine muŋgu iduska kume purkap. Ye tane tuku kume puret tanjamba tane mata tanjine tanjine muŋgu kume purkap. ³⁵ Tane muŋgu kume purkap ta tanjo pino tane ye dubiyade mbal minig ta katesewamngaig ngina.

Yesus nu Petrusnge nu tuku nyu yabukamngat nga sana

(Mateus 26.31-35; Markus 14.27-31; Lukas 22.31-34)

³⁶ Yesus nu tanjamba sakina le Simon Petrus nu kusnana: Sunjo, ne animbi kanjat ngina le nu sana: Ye kanjit ma ta kile ne ye dubiyam kumuŋ kuga. Ngumnenja ne ye dubiyamngat ngina.

³⁷ Tanjakina le Petrus nu sana: Ndanam kile ye ne dubinam kumuŋ kuga ngate. Ne tuku nga ye kumam tuku kuru kuru ndaket ngina le ³⁸ nu ndek sana: Ne ye tuku nga ne kumam tuku kuru kuru ndakam iduste e?

Ye sinjka ne sanamngit. Furir te mbolnge teg wi ndakuwa le ne ye tuku nyu yabukam kenjamngat ngina.

14

Kuate tugum kambim tuku ndin

¹ Ye pasa pitinu satinngit ta tuku tane wamdus fulil ndakap. Tane Kuate tuku sanjri tomba tinga ye tuku sanjri mata tomba tingap. ² Mam tuku tumbraŋnge wande gudommba minig. Tanjamba mine ndakuwaig ta ye satinngi nda. Ye kumba ka tane tuku ma wakeiwamngit. ³ Tane tuku ma wakeiwi sulumba luka pro tane kili le tane ye ndoŋ minmba minamngaig. ⁴ Ye kambimngit ma ta tane ndin kila ngina.

⁵ Tanjakina le Tomas nu ndek kusnana: Sunjo, ne kambimngat ta sine gilai. Ndin ndaŋ dubimba ne tugum prowamngig nga kusnana le ⁶ nu ndek sana: Kambim tuku ndin, wam tugusek, abo tugu ta ye miro. Ande nu ye laipyumba Mam tugum kambim kumuŋ kuga. ⁷ Tane ye kila pilig tukunu Mam mata kila palmbimngaig. Kile tane nu kila palig. Tane buk nu kanjernaig ngina.

⁸ Kile Filipus ndek Yesus sana: Sunjo, sine tuku nzali ne naje Mam tumsinga le kanjerbe ngina le ⁹ nu ndek sana: Filipus, ye ait kuennu ne ndoŋ minet. Ne ye kila pile ndakate e? Ande nu ye tuku tugu kanjer tite ta nu Mam mata kanjerte. Ndanam tuku ne naje Mam tumsinga le kanjerbe ngate. ¹⁰ Ye Mam ndoŋ sailket le nu ye ndoŋ minit. Sile ndindo ta ne son nda ngate? Ye mara mara pasa satinngit ta yine wamdusmbi sa ndaket. Mam nu ye ndoŋ minmba nunge piro ta ke likate. ¹¹ Ye Mam ndoŋ minet le nu ye ndoŋ minit ta son ngap. Tane son ngam fugumba kande piro ke liket ta kanjerka ye nu ndoŋ minet ta son ngap. ¹² Ye sinjka satinngit. Ande nu ye tuku sanjri tomba tinga ta ye manjau ke liket te nu mata kamngat. Ye Mam tugum kanjit ta tuku nu ye manjau ket te liniŋmba manjau sanjrinu ke likamngat. ¹³ Tane ye ndoŋ minmba wam afu tuku yabanyap ta ye Mam tuku nyu sunjokuwa nga ye wam ta kamngit. ¹⁴ Tane ye ndoŋ minmba wam ande tuku yabanyap ta ye kamngit ngina.

Yesus nu Tukul Guwa ndekam tuku sakina

¹⁵ Tanjakina sulumba nu man sakina: Tane ye tuku kume purap ta tane ye tuku minje dubiwamngaig. ¹⁶ Tanjap le ye Mam sawi le ande kukulwa le ndeka tane sinzanjimbamba minmba minamngat. ¹⁷ Nu wam tugusek tuku Guwa. Kilke te mbolok manjau dubide mbal nane nu gilai minmba nu tam kumun kuga. Tane nu kila minig le nu tane ndon minmba tane tuku ngamungal sinamnge minmba minamngat.

¹⁸ Ye tane kusreki le munzanu tanjan mine nda. Ye man luka tane tugum prowamngit. ¹⁹ Mine minemba kilke te mbolok manjau dubide mbal nane man ye kangerye nda. Tane ye mara mara kangeryumba minamngaig. Ye abo minmba minet tukunu tane mata abo minmba minamngaig. ²⁰ Ait ta prowa le ye Mam ndon minet le tane ye ndon minig le ye tane ndon minet wam ta tane katesewamngaig.

²¹ Ima nu ye tuku wam pagu pasa dubiwa ta nu ye tuku kume purte. Nu ye tuku kume purwa ta Mam mata nu tuku kume puramngat. Ye mata nu tuku kume purmba ye pro yije wamdus tumi le nu ye kila palmbimngat ngina.

²² Tanjakina le Yudas ande Iskariotnu kuga nu ndek Yesus kusnana: Sunjo, ndanam ne pro naje wamdus sine ndo tumsimbamba kilke te mbolok manjau dubide mbal tumninge nda nga sakate ngina le ²³ Yesus ndek nu sana: Ande nu ye tuku kume purte ta nu ye tuku pasa dubite. Mam nu tango ta tuku kume purmba minwa le sile Mam ndon nu tugum kumba nu ndon minmba minamkik. ²⁴ Ande nu ye tuku kume pur ndate ta nu ye tuku pasa dubi ndate. Pasa satinjet le isig ta ye tuku pasa kuga. Mam nu ye kukulyina nu tuku pasa.

²⁵ Ye tane ndon minmba pasa kame te satinjet. ²⁶ Mam nu ye tuku nyu mbolnge sinzanjintang tuku Tukul Guwa kukulwa le ndekamngat. Nunje tane wam njakmba tumtingamngat. Pasa njakmba sake liken ta nu man lato tumtinguwa le idusamngaig.

²⁷ Tane wamdus piti njak minmba kuru kuru ndakap. Ye tane kusreka ngamungal mukukmbi wamdus bul sertingamngit.

Kilke te tuku manjau dubide mbal wamdus bul serningig tanjan kuga. Ye ngamungal mukukmbi wamdus bulok minet manjau ta tingamngit.

²⁸ Ye tane kusreki sulumba man luka tane tugum prowamngit nga satinjet le isaig. Mam nu Sunjo. Nu ye liyate. Ta tuku tane ye tuku kume purde kande ye Mam tugum kangit ta gare tade kande. ²⁹ Ye nda kinet sulumba ambonga tane kila satinjet. Wam ta mayok kuwa le tane pasa te tuku son ngap nga satinjet. ³⁰ Ye kile tane ndon sunjomba pasate nda. Kilke te tuku gabat Satan nu buk prowam bafute. Nu ye tuku sanjri kumun kuga ta ³¹ kilke mbolok mbal ye Mam tuku kume puret ta kila pilwaig nga ye Mam tuku minje dubiwamngit.

Ariya. Kile tingap le kab ngina.

15

Grep muli tugusek

¹ Yesus nu man saningina: Ye grep muli tugusek. Mam nu grep muli kulatka nu miro minit. ² Ye tuku wainu afu alo ndade ta Mamnge supika kile-pankate. Wainu afu alode ta man alo magewaig nga kugerka wakeikate. ³ Ye pasa satinjen ta mbolnge tane tinjeknu mayok kinaig. ⁴ Tane ye ndon sailkap le ye tane ndon minmba minamngit. Grep muli wainu anje tur ulendika mine ndakuwa ta nuje ndo alowe nda. Tanjamba ndo tane ye ndon sail ndakap ta tane alo kile-mayokke nda.

⁵ Ye grep muli angenu. Tane wainu. Ande nu ye ndon sailkate ta ye nu ndon minet le nu alo gudommamba kile-mayokkate. Tane ye ndon sail ndakap ta tane wam inum kam kumun kuga. ⁶ Ande nu ye ndon sail ndakuwa ta nu muli wainu tanjan Kuatenge supimba buknguwa le karengamngat. Wainu tanjan ta kile-manjurka kilmba pankate le panje uge sulude. ⁷ Tane ye ndon sailkap le ye tuku pasa tane sinamnge minwa ta tangine nzali mbolnge Kuate yabanap le kumumba mayok kanggaig. ⁸ Tane alonu gudommamba kile-mayokkade ta Mam tuku nyu sunjo mbol kinit. Manjau tamba tane sinjka ye dubiyanu tanjo kilimok mayok kinig.

Kume pur manjau

⁹ Mam nu ye tuku kume purte taɲamba ndo ye tane tuku kume puret. Ye tane tuku kume puret wam ta kusre ndamba ye tugumɲge minap. ¹⁰ Ye Mam tuku miɲge kumnemɲge minet ta nu ye tuku kume purte wam ta ye kusre ndawet. Tane ye tuku miɲge kumnemɲge minap ta ye tane tuku kume puret wam kusrewe nda. ¹¹ Tane ye tugumɲge gare tumba gare sungo ɲak minap ɲga ye pasa ta satinɲgit.

¹² Ye tuku wam pagu pasa ta teɲenmba. Ye tane tuku kume puret taɲamba ndo tane taɲgine taɲgine muɲgu kume purkap. ¹³ Ande nu nuɲe gulab kame mage minam tuku kumit ta nu taɲgo ɲakmba tuku kume pur maɲau liningit. ¹⁴ Tane ye tuku miɲge dubiwap ta tane ye tuku gulab minamɲgaig. ¹⁵ Gabat sugo afu nane wam ande kam idusmba naɲgine piro taɲgo sa ndaniɲgig ta ye pasa ɲakmba Mam tugumɲge isen ta tane satinɲgen. Ta tuku ye kile tane piro taɲgo ɲge nda. Tane ye tuku gulab ɲget. ¹⁶ Tanenɲge ye madi ndayinaig. Yenɲge tane maditinɲgen. Tane ka alo magenu kile-mayokkap le alo ta minmba minwaig ɲga ye tane maditinɲgen. Tane ye tuku nyu mbolɲge Mam yabaɲap ta nuɲge wam ta tinɲgamɲgat. ¹⁷ Tane wam pagu pasa te dubiwap sulumba taɲgine taɲgine muɲgu kume purka minap ɲgina.

Afu Yesus tuku mbal ɲgueu patikamɲgaig

¹⁸ Yesus nu maɲ lato saniɲgina: Kilke mbol mbal nane abo abo ye kasuryinaig taɲamba ndo tane mata kasurtingamɲgaig. ¹⁹ Tane kilke te tuku maɲau dubide kande nane sine tuku afu ɲga tane tuku nzali torde kande. Ye kilke mbol mbal ɲgamukɲge tane kile-mayokka maditinɲgen tukunu nane singine mbal kuga ɲga kasurtingig. ²⁰ Ye buk pasa ande satinɲgit ta idusap. Piro taɲgo nu nuɲe sungo li ndate ɲga satinɲgit. Ye tane tuku Sungo nane afuɲge ye piti seryinaig taɲamba ndo nane tane mata piti sertinɲgamɲgaig. Afu ye tuku pasa dubide taɲamba ndo nane tane tuku pasa mata dubiwamɲgaig. ²¹ Kuate nu ye kukulyina ta nane nu gilai minig tukunu nane tane ye tuku mbal ɲga ɲgueu patikamɲgaig.

²² Ye pro tugusek maɲau tum ndaniɲgen kande nane une tuku pa tam tuku mine ndakade kande. Ye nane tumniɲgen tukunu nane une tuku pa tam tuku minig. ²³ Ande nu ye kasuryate ta nu ye tuku Mam mata kasurte. ²⁴ Maɲau saɲgrinu nane afuɲge ke ndakinaig ta ye nane ɲgamukɲge ke liken. Ye maɲau ta nda ke liken kande nane une tuku pa tam tuku mine ndakade kande. Nane wam kame ta kaɲgerka ye kasuryumba Mam turmba kasurmba minig. ²⁵ Kuyar pasa ande teɲenmba sakate.

Nane ake sinaɲ ye tuku gubra tade ɲgate.

Mune 35.19; 69.4

Kile pasa ta alonu kumumbi mayok kinit.

²⁶ Ye Mam tugum kumba wam tugusek tuku Guwa kukuli le pro tane sinzaɲtinɲmba nu kumumbi ye tuku sakamɲgat. ²⁷ Ye piro tugu pilen mbolɲge tane ye ndoɲ minmba kile minig. Ta tuku tane mata kumumbi ye tuku saka minamɲgaig.

16

¹ Tane son maɲau kusrebekaig ɲga ye pasa ɲakmba ta sake likit. ² Nane afu tane kusem wande sinam kambim tuku peutingamɲgaig. Ait ande prowa le nane sine Kuate tuku piro mayeweg ɲga idusmba tane bale faramɲgaig. ³ Nane sile Mam ndoɲ gilai tukunu taɲawamɲgaig. ⁴ Ye kile tane kila satinɲget te ɲgumneɲga maɲau ta mayok kuwa le pasa satinɲgit te idusamɲgaig. Ambonga ye tane ndoɲ minen ta ye pasa te sa ndatinɲgen.

Tukul Guwa tuku piro

⁵ Kile Mam nu ye kukulyina ta ye nu tugum kaɲgit. Ye animbi kaɲgit ta tane ye kusnayam idus ndade. ⁶ Ye tane pasa te satinɲget tukunu tane ɲakmba ɲgamuɲgal piti ɲak minig. ⁷ Ye sinɲka satinɲgamɲgit. Tane maye minam tuku ye tane kusreka kaɲgit. Ye nda ka ta ande tane sinzaɲtinɲgam tuku ndeke nda. Ye kumba ka nu kukuli le tane tugum prowamɲgat. ⁸ Nu prowa sulumba une tuku tugu, maɲau tinɲreknu tuku tugu, une tuku pa lafunu tam tuku wam ta ɲakmba kilke mbol mbal kile-mayokka saniɲguwa le katese mayewamɲgaig ta teɲenmba. ⁹ Nane ye tuku son nda ɲgade tukunu nane une ɲak ta nu te-mayokmba

saningamngat. ¹⁰ Ye tane kusreka Mam tugum luka kangit tukunu ye tinreknu nga saningamngat. ¹¹ Kuate nu kilke te tuku gabat Satan pa tambim tuku pilna tukunu nane mata pa lafunu tam tuku minig ta saningamngat.

¹² Ye pasa afu sunngomba tane satinngam tuku ta tane wamdus sinamnge patikam kumuñ kuga. ¹³ Wam tugusek tuku Guwa prowa sulumba nu tugusek manau ñakmba tumtingamngat. Nu nuñe wamdusmbi pasa satinnganda. Nu Kuate tugumnge pasa isit ta ndo satinngamngat. Wam afu ngumnennga mayok kangaig ta mata wam pagukamngat. ¹⁴ Nu ye tuku pasa tumba tane tumtinguwa le ye tuku nyu sunngo mbol kangat. ¹⁵ Mam tuku wam ñakmba ta ye tuku. Ta tuku ye satinngit nu ye tuku pasa tumba tane tumtingamngat nga satinngit ngina.

Gare pasa le piti pasa

¹⁶ Yesus nu man sakina: Mine minemba tane ye kangerye nda. Man mine minemba ye kangeryamngaig ngina le ¹⁷ nuñe du-biwanu tanjo afu ndek nangine nangine mungu kusnanginaig: Ndanam nu sakate: Mine minemba tane ye kangerye nda. Man mine minemba ye kangeryamngaig ngate. Ye Mam tugum kangit nga sakat ta tugunu ndanmba. ¹⁸ Mine minemba nga sakat ta ait giganmba. Nu pasa sake likate te sine tugunu katese ndaweg nginaig.

¹⁹ Nane Yesus kusnawam tuku idusmba minnaig ta nu katesemba nu ndek saningina: Tane ye mine minemba kangerye nda. Man mine minemba ye kangeryamngaig ngit ta tane tugunu katesewam tuku mungu kusnangade e? ²⁰ Ye sinjka satinngamngit. Kilke te mbolok manau dubide mbal nane gare ñak minwaig le tane sinamanzerka malmbi ñakmba minamngaig. Tane wamdus piti ñak minap ma ma wam ta mbilmba tane gare sunngo ñak minamngaig. ²¹ Pino nu kiño te-palmbim tuku ait prote le nu rar kamusmba piti ñak minit. Nu kiño tate sulumba kangermba gare tormba rar ta man idus ndate. ²² Tane mata tanan kile wamdus piti ñak minig. Ye man tane tugum prowi le tane gare toramngaig. Gare ta andenge te-ibenam kumuñ kuga. ²³ Ait ta

mbolnge tane ye agan ande tuku kusnaye nda. Ye sinjka satinngamngit. Tane ye tuku nyu mbolnge wam ande Mam yabanap ta nu tane tinngamngat. ²⁴ Tane buk ye tuku nyu mbolnge wam ande Mam yaban ndanaig. Kile tanjamba Kuate yabanap le nu tane tinnguwa le tane gare sunngo tamngaig.

Yesus nu kilke te tuku sanjri te-ibenja

²⁵ Ye yaba pasambi pasa satinngeliket. Ait ande prowa le yaba pasambi satinnganda. Ye tane Mam tuku kilimok satinngamngit. ²⁶ Ait ta mbolnge tane ye tuku nyu mbolnge Kuate yabanap le ye tane tuku yaban pasa tumba Mam sawe nda. ²⁷ Kuga. Mam nu nuñe miron tane tuku kume purte tukunu tane tuku yaban pasa ismba tinngamngat. Tane ye tuku kume purmba ye Mam tugumnge ndeken ta tane son ngade wam ta tuku nu tane tuku kume purte. ²⁸ Ye Mam tugumnge kilke te mbol prowen. Kile ye kilke te kusremba man luka Mam tugum kangit ngina.

²⁹ Yesus nu tanjaka sakina le nuñe du-biwanu tanjo nane sakinaig: Ese. Kile ne yaba pasambi sa ndakate. Ne kilimok sakate le ³⁰ sine katese mayeweg. Ne wam ñakmba tuku kila minit. Singine kusna pasa wamdus sinamnge ndo minig le ne kila pilit. Ta tuku ne Kuate tugumnge ndekina ta sine son ngeg nginaig le ³¹ nu ndek sakina: Tane kile ye tuku son ngade e? ³² Mine minemba tane yiñe ndo kusreyumba kua ka sili-silimba tanjine tumbran kine likamngaig. Tanawap ta Mam nu ye ndon minmba minit tukunu ye yiñe ndo mine nda. ³³ Tane ye ndon minmba ngamungal mukuk minap nga ye pasa ta ñakmba satinngeliket. Tane kilke te mbolnge minap sulumba piti sunngomba kamusamngaig ta tane kuru kuru ndaka sanjri tinnga minap. Ye kilke te tuku sanjri ñaigonu buk kile-ibenken ngina.

17

Yesus nu nuñe mbal tuku Kuate yabanja

¹ Yesus nu pasate denpurna sulumba nu tandeka mambilmba Kuate yabanmba sakina: O Mam, ait buk prowat. Ne ye tuku nyu sunngo ta te-mbola le ye suk ne tuku nyu

sunġo ta te-mbolamġit. ² Ne kilke mbol mbal ye tuku saġgri kumnemġe minwaig ġa patikina le ne ye sina mbal ye nane abo tugu minmba minam tuku niġet. ³ Ima nu ne Mbara Ndindo Tugusek kila pilmba ye Yesus Kristus ne kukulyina ta turmba kila pilit ta nu abo tugu tumba minmba minamġat. ⁴ Ne ye piro kam tuku sayina ta ye buk ke suluwit sulumba ne tuku nyu sunġo kilke mbol mbal ġgamukġe tembolet. ⁵ O Mam, kilke te nda minna le ye ne ndoġ nyu sunġo ġak minkeġ ta kile ye tuku nyu maġ taġamba te-mbola le ye ne tugumġe mini.

⁶ Ne kilke mbol mbal afu sina ta ye ne tuku maġau tumniġen. Nane ne tuku mbal minnaig le ne ye sina le nane ne tuku pasa dubide. ⁷ Wam ġakmba ne ye sina ta ne tugumġe prode ta kile nane kila pilig. ⁸ Ne ye pasa sayina ta nane niġen le wamdus sinamġe pilmba son ġginaig. Ye ne tugumġe prowen ta nane siġka katese mayenaig sulumba neġe ye kukulyina ta nane son ġginaig.

⁹ O Mam, ye kile nane tuku yabaġnet. Ye kilke mbol mbal ġakmba tuku yabaġndanet. Ne nane afu ye sina ta ye nane tuku ndo yabaġnet. Nane ne tuku. ¹⁰ Ye tuku mbal ta ne tuku. Ne tuku mbal ta ye tuku. Nane mbolġe ye tuku nyu sunġo mbol kinit.

¹¹ Ye kilke te kusremba ne tugum prowi le ne ye sina mbal kilke te mbolġe minamġaig. O Mam, ye ne ndoġ ndindo minek taġamba ndo nane naġgine naġgine wamdus ndindo minam tuku naġe nyu sunġo tambi nane kulatka. ¹² Ye nane ndoġ minmba naġe saġgri ye sina tambi nane kulatken. Ye nane kigraibken le ande ġgisi ndakina. Ande ġayonu ġgisikam tuku minit kuyar pasa sakate ta nuġe ndo ġgisikate.

¹³ O Mam, ye kile ne tugum prowamġit. Ye kilke te mbolġe minmba nane ye tugumġe gare tumba gare ġak minwaig ġa nane isam tuku pasa ġakmba te saket. ¹⁴ Ye ne tuku pasa nane niġen. Ye kilke te mbolok kuga. Taġaġ ndo nane mata kilke te mbolok kuga. Ta tuku kilke mbol mbal nane kasurniġig. ¹⁵ Ne nane kile-duġa le kilke te kusrewam tuku sa ndanet. Ne nane kigraibka le Satan nu nane kile-iber

ndakuwa ġa ne yabaġnet. ¹⁶ Ye kilke te mbolok kuga. Taġaġ ndo nane mata kilke te mbolok kuga.

¹⁷ Ne maġau tugusek tumniġa le nane ne tuku mbal mayok kuwaig. Ne tuku pasa ta tugusek. ¹⁸ Ne ye kukulyina le kilke te mbol mbal tugum prowen. Taġamba ndo ye nane kukulniġet le kilke te tuku maġau dubide mbal tugumġe pirokade. ¹⁹ Ye ne tuku miġe dubimba ta ndo idus tiwet. Ta mbolġe nane mata ne tuku mbal mayok kaġgaig.

²⁰ Ye nane tuku ndo yabaġndanet. Nane afu nane tuku pasa ismba ye tuku son ġgamġaig nane tuku turmba yabaġnet. ²¹ Nane wamdus ndindo minwaig ġa ne yabaġnet. O Mam, ye ne ndoġ minmba minet le ne ye ndoġ minmba minit taġamba ndo nane sile ndoġ minmba minwaig. Taġawaig le kilke mbol mbal nane kaġgerka neġe ye kukulyina ta katesewamġaig. ²² Ye ne ndoġ ndindo minek taġamba ndo nane mata wamdus ndindo minwaig ġa ne ye nyu sunġo sina ta ye nane niġet. ²³ Ye nane ndoġ minmba minet le ne ye ndoġ minmba minit taġamba ndo nane mata wamdus ndindo minwaig. Wam ta mbolġe kilke mbol mbal ne ye kukulyina ta katesewamġaig. Ne ye tuku kume purte taġamba ndo ne nane tuku mata kume purte ta nane katesewamġaig.

²⁴ O Mam, ne ye sina mbal nane sile tuku tumbraġ prowaig ġa iduset. Ne kilke te te-mayok ndana sulumba ne ye tuku kume purmba ne kilġa saġgri sunġo sina ta nane kaġgerwaig ġa wamdus sunġo ġak minet. ²⁵ Mam ne purfeġnu. Kilke te mbolok maġau dubide mbal nane ne gilai minig. Ye ne kila. Yiġe mbal te ne ye kukulyina ta nane kila minig. ²⁶ Ye ne tuku tugu tumniġen ta maġ lato lato tumniġmba minamġit. Ye taġawi le ne ye tuku kume purte maġau nane tuku ġgamuġgal sinamġe minwa le ye nane ndoġ minmba minamġit ġa Mam nuġe yabaġna.

18

*Yudas nane Yesus biye tinaig
(Mateus 26.47-56; Markus 14.43-50;
Lukas 22.47-53)*

¹ Yesus nu yaban denpurmba nuje dubiwanu tango kilmba ka Kidron kule nguruj pakarka piro ande sinam kinaig. ² Yesus nuje dubiwanu mbal ndonj mara mara piro ta mbolnje mangurka minanu tukunu Yesus tuku kupet tango Yudas nu ma ta nu kila. ³ Kile Yudas nu pris gabat le Farisi mbal tugumnje kame mbal polis mbal afu turmba kilna sulumba nane sati lam kame aganj njak pronaig.

⁴ Pronaig le Yesus manjau njakmba nu mbol prowamngaig ta nu kila minmba nu mayok ka kusnaningina: Tane ima sotade ngina le ⁵ nane ndek nu sanaig: Sine Nasaretnu tango Yesus sota proweg nginaig le ye nunje ngina. Kupet tango Yudas nu mata kame mbal ndonj tanje tin minna.

⁶ Yesus nu ye nunje ngina le kame mbal njakmba piriri njayomba ngumnem ngumnem ndeke likinaig. ⁷ Tanjanaig le Yesus nu manj lato nane kusnaningina: Tane ima sotade ngina le Nasaretnu tango Yesus soteg nginaig le ⁸ nu nane saningina: Ye buk satinjit ye nunje. Tane ye sotumba ndeta nane si kusrekap ngina. ⁹ Tanjamba nu yabanj pasa buk sakina ta kumuningina. Nu tenenmba sakina: Ne ye sina mbal kigraibket le ande nu ngisi ndakate ngina.

¹⁰ Kile Simon Petrus nu nuje kame bagi gomba tumba pris sunjo tuku piro tango kilbanu ndinam pike welna. (Piro tango ta nyunu Malkus). ¹¹ Tanjana le Yesus nu Petrus sana: A ... nane bagi tumba nuje ma mbolnje pale. Yinje Mam nunje piti te kule kaglinu tananj sate ta ye mbule nda. Ye nyamnjit ngina.

Nane Yesus tumba Anas tugum kinaig

¹² Kile kame mbal nanjine gabat ndonj Zu mbal tuku polis turmba nane Yesus biye timba wainu mulintumba ¹³ nane ambonja nu tumba Anas tugum kinaig. Tango saibo ta tuku mbiyel nuje Kaiafas nu yar ta mbolnje pris gabat sunjo minna. ¹⁴ Nu o buk Zu mbal saningina: Sine Israel tuku ma tumba tango ndindo kumwa ta maye nga saningina.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukam kenja (Mateus 26.69-75; Markus 14.66-72; Lukas 22.55-62)

¹⁵ Nane Yesus tumba kinaig le Simon Petrus nu Yesus dubiwanu tango ande ndonj nu dubimba kinaik. Pris gabat sunjo nu tango ande ta nu kila. Ta tuku tango ta nu Yesus dubimba pris gabat sunjo tuku fonde sinam kina.

¹⁶ Petrus nu malanja mayoknje minna le tango ande nu pris gabat sunjo kila ta nu pro malanja kulatkanu pino ta sana sulumba nu mayok ka Petrus tumba fonde sinam kina.

¹⁷⁻¹⁸ Piro mbal polis mbal ndonj nane murkeningina le nane pa diknga likmba tin minnaig le Petrus nu mata kumba nane ndonj pa likmba tin minna. Tanjana le malanja kulatkanu pino ta ndek nu sana: Ne tango ta tuku dubiwanu tango ande ngina le nu ndek sana: i ... Ye kuga ngina.

¹⁹ Kile pris gabat sunjo Yesus kusnakusnana: Ne nane dubinade mbal ame pasa saningit le ne dubinade ngina le ²⁰ nu ndek sana: Ye tango pino njakmba am mbolnje pasa tumningen. Kusem wande sunjo fonfon Zu mbal mangurkade tuku ma ta njakmba mbolnje pasa tumningen. Ye kuirkuirka pasa afu sa ndaningen. ²¹ Ne ndanam ta tuku kusnayate. Ye pasa sake liken ta isnaig mbal nane kila minig. Ne ka nane kusnaninga ngina. ²² Tanjakina le Zu mbal tuku polis tango ande nu tugumnje minna ta nu ndek Yesus dabil panmba sana: Ne ndanam tanjamba pris gabat sunjo sate ngina le ²³ nu ndek sana: Ye pasa ande mbarmba sakit kande te-mayokmba saya. Ye mbar ndawit le ndanam ake sinanj katyate ngina. ²⁴ Tanjakina le Anas nu piro mbal saningina le Yesus wainu muli njak tumba pris gabat sunjo Kaiafas tugum kinaig.

²⁵ Simon Petrus nu tanje pa likmba tin minna le afu nane nu kanjermba sanaig: Ne mata nu tuku dubiwanu tango ande nginaig le nu Yesus tuku nyu yabuka sakina: i ... Ye kuga ngina.

²⁶ Tango Petrusnje kilba pike welna ta nu tuku ndare tuma ande pris gabat sunjo tuku piro tango nu Petrus kanjermba sana: Ne mata nu ndonj piro mbolnje minat le kanjernit ngina. ²⁷ Tanjakina le nu manj lato Yesus tuku nyu yabukina le teg witina.

Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig (Mateus 27.1-2,11-14; Markus 15.1-5; Lukas 23.1-5)

²⁸ Maratukuk tinga nane Kaiafas tuku wande kusremba Yesus tumba ka gafman tuku wande tugum pronaig. Nane pro nanjine tukul ande idusmba sine kasomok mbal tuku wandek sinam kumba kutur tumba Pasowa nyam kumuŋ kuga nga nane wande ta sinam nda kinaig. ²⁹ Ta tuku gabat sunjo Pilatus nu mayok ka nane kusnaningina: Tango te ndaŋat le nu tumba pasa mbol prowaig nga kusnaningina le ³⁰ nane nu sanaig: Nu mbar ndawa ta sine nu tumba ne tugum prowe nda nginaig. ³¹ Tanjakinaig le Pilatus nu ndek saningina: Tanjine nu tumba tanjine tukul dubimba nu pilemba lafunu tape ngina le Zu mbal nane nu sanaig: Tane Rom gafman tuku tukul ta tanjo ande balewam tuku sine peusingit nginaig. ³² Nane pasa sakinaig ta Yesus nu o buk ail kazrai mbolŋge kumam tuku sakina ta kumunaig.

³³ Pilatus nu luka wande sinam kina sulumba afu saningina le nane Yesus tumba pronaig le nu kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sunjo e ngina le ³⁴ nu ndek sana: Ne nane wamdusmbi tanjamba kusnayate e ko afunje saninaig le ye kusnayate nga kusnana le ³⁵ Pilatus nu sana: A ... ye Zu tanjo kuga. Nane mbal tanjine pris gabat nanenje ne tumba ye wai mbolŋge palgig. Ne ndaŋa le nane ne mbolŋge tanjade e nga kusnana le ³⁶ nu lafumba sana: Ye kilke te kulatkam tuku gabat kuga. Ye kilke te tuku gabat kande yinje gageu nane ye Zu mbal tuku wai mbolŋge pile ndakuwaig nga nane ndoŋ kame bude kande. Ye kilke kulatket ta kise ngina.

³⁷ Tanjakina le Pilatus nu ndek kusnana: Ne gabat sunjo e ngina le nu lafumba sana: Ne sakate not. Ye tugusek manjau temayokam tuku inanje ye te-pilna le kilke te mbol prowen. Ima nu tugusek manjau sotate ta nu ye tuku minje isit ngina le ³⁸ nu ndek nu kusnana: Tugusek manjau ta ame agan ngina. Tanjakina sulumba nu manj mayok ka Zu mbal saningina: Ye nu tuku mbar ande kanjer ndawet. ³⁹ Tane tuku Pasowa ait mbolŋge mulintanu tanjo ande paskanu ta kile manj tanjawamngit. Ye

Zu mbal tuku gabat sunjo te paska tingi e ngina. ⁴⁰ Tanjaka saningina le nane ndek wikaraumba kuenka sakinaig: Tanjo ta sine mbulig. Ne Barabas paska sine sinja nginaig. (Barabas nu agan ndende kuaryaranu tanjo).

19

¹ Kile Pilatus nu Yesus tumba kame mbal ningina le muli karennumbi nu ngusnaig. ² Nane muli ande nzapo jak pirka gabat kaimba tawi gurgur mindepiye mayenu tumba nu kai tunaig sulumba ³ nane ndek nu nzumilmba sanaig: Ese. Ne Zu mbal tuku gabat sunjo nga samba dabil pannaig.

⁴ Kile Pilatus manj mayok ka Zu mbal saningina: Tane isap. Ye nu tuku mbar ande kanjer ndawet. Ye nu tumba manj tane tugum prowi le tane kanjermba kila palpe ngina. ⁵ Tanjakina le Yesus nu gabat mbolŋge muli nzapo jak tawi gurgur jak manj mayok kina le Pilatus nu ndek saningina: Ai te. Tango te kanjerap ngina.

⁶ Tanjakina le pris gabat mbal polis mbal Yesus kanjermba jakmba wikaraumba sakinaig: Ail kazrai mbolŋge nil danjguwaig nga saka minnaig le Pilatus nu ndek nane saningina: Tanjine nu tumba ail kazrai mbolŋge nil danjgap. Ye nu tuku mbar ande kanjer ndawet ngina le ⁷ Zu mbal ndek sakinaig: Nu sine tuku tukul sunjo lukamba ye Kuate tuku Kinjo nga sakina. Ta tuku nu sinja kumwa nginaig.

⁸ Nane nu Kuate tuku Kinjo nginaig le Pilatus nu ismba nu kuru kuru sunjona sulumba ⁹ nu ndek Yesus tumba wandek sinam kumba manj kusnana: Ne aninge prona ngina kande nu pasa lafu ndana le ¹⁰ Pilatus nu ndek sana: Ne ye tuku pasa lafuwe nda? Ye gabat sunjo. Yenge saki le ne kusrenamngaig. Kuga ta ne ail kazrai mbolŋge balenamngaig ta ne idus ndate e ngina le ¹¹ nu Pilatus sana: Kuate nu wo ndakuwa ta ne ye mbolŋge wam ande kam kumuŋ kuga. Ta tuku ande nu ye tumba ne wai mbolŋge pilna ta nu tuku mbar ta ne tuku mbar lite ngina.

¹² Tanjakina le Pilatus nu Yesus kusrewam tuku ndin sotina ta Zu mbal wikaraumba sakinaig: Tango ta ye gabat sunjo ngate tukunu nu Rom gabat Sesar tuku ma tam

iduste. Ne nu kusrewa ta Sesar nu ne ndon gubra tamngat nga sanaig.

¹³ Pilatus nu pasa ta ismba nu Yesus tumba mayok kina sulumba nu ka pasa pilenganu mbili mbolnge minyokina. Ma ta nyunu Ndam Basleṅnu Nṅak. Nane Hibru pasambi Gabata ṅgade. ¹⁴ Mara ta Pasowa tuku kusem kuanenu tuku ait.

Ki buk mbilam bafuna le Pilatus nu pasa pilenganu mbili mbolnge minyoka Zu mbal saningina: Ai te. Tanjine Gabat Sunḡo te ṅgina. ¹⁵ Tanjakina le nane wikaraumba sakinaig: Nu balewaig. Ail kazrai mbolnge nil danḡḡuwaig ṅginaig le nu nane saningina: i ... Tanjine gabat sunḡo te balewaig ṅga sakade e ṅgina le pris gabat mbal lafumba sakinaig: Sesar ndo singine gabat sunḡo minit ṅginaig.

¹⁶ Tanjakinaig le Pilatus nu Yesus tumba ail kazrai mbolnge pilwaig ṅga nane tuku wai mbolnge pilna.

Nane Yesus tumba ail kazrai mbolnge nil danḡḡinaig

(Mateus 27.32-44; Markus 15.21-32; Lukas 23.26-43)

¹⁷ Yesus nu nuṅe ail kazrai kurana le kame mbal nu tumba ma ande nyunu Tanḡo Gabat Murko ta tugum pronaig. Hibru pasambi ma ta Golgota ṅgade. ¹⁸ Tanḡe nane nu tumba ail kazrai mbolnge nil danḡḡa tanḡo armba turmba kilmba ail kazrai mbolnge nil danḡḡe likinaig ta ande simḡe ande temḡe Yesus nu ṅgamunḡe.

¹⁹ Pilatus nu nane afu saningina le ail kazrai mbolnge pasa ande tenenmba kuyarmba pilnaig: *Tanḡo te Nasaretnu tanḡo Yesus. Nu Zu mbal tuku gabat sunḡo ṅga kuyarnaig.* ²⁰ Nane Hibru pasambi Rom pasambi Grik pasambi pasa ta kuyarnaig. Yesus ail kazrai mbolnge pilnaig ma ta Yerusalem patukḡe tukunu Zu mbal gudommba pro pasa ta burkumba ²¹ Zu mbal tuku pris gabat kame nane ka Pilatus sanaig: Nu Zu mbal tuku gabat sunḡo ṅga kuyarat ta sauka. Nu nuṅe mironḡ ye Zu mbal tuku gabat sunḡo ṅgate tanjamba kuyara ṅginaig kande ²² Pilatus nu nane saningina: Kuga. Ye kuyarit ta ndo minwa ṅgina.

²³ Kame mbal nane Yesus ail kazrai mbolnge nil danḡḡe denpurmba nane bailkamba nu tuku tawi agaḡ ndende walmba kilnaig. Nu tuku tawi kuennu ta mata tinaig. Tawi ta zail ndanganu. Basleṅnu mbolnge tugu pilmba ka ibenḡe bitekḡgina. ²⁴ Ta tuku kame mbal nanḡine nanḡine sakinaig: Sine tawi mayenu te fetfetmba kile ndakube. Sine usre ande kumba ande tawi tam tuku madibe ṅginaig. Nane tanjakinaig ta kuyar pasa ande kumunaig ta tenenmba.

Nane ye tuku tawi walmba kilnaig. Ye tuku tawi tam tuku usre ande kinaig ṅgate. *Mune 22.18*

Kame mbal nane wam ta kinaig.

²⁵ Pino afu Yesus tuku ail kazrai tugumḡe tinḡ minnaig ta nyu kat nanḡine tenenmba. Yesus ina nuṅe, ina nuṅe tuku maib nuṅe, Klopas tuku piyo nuṅe Maria, Maria Magdalanu pino turmba. ²⁶ Yesus nu nuṅe dubiwanu tanḡo ande tuku kume purna ta ina nuṅe ndon tinḡ minna le kanḡermba ndek ina nuṅe sana: Ina, ne tuku kiḡo not ṅgina. Tanjakina sulumba nu ndek nuṅe dubiwanu tanḡo ta sana: ²⁷ Ne tuku ina nanḡe not ṅgina. Ait ta mbolnge tanḡo ta Maria tumba nuṅe wande mbolnge kulatka minmba minna.

Yesus nu kumna

(Mateus 27.45-46; Markus 15.33-41; Lukas 23.44-49)

²⁸ Kile Yesus nu nuṅe piro ḡakmba kugana ta kila pilmba nu kuyar pasa ande kumumba sakina: Ye kule parayate ṅgina.

²⁹ Nza grep kule ḡak tanḡe minna ta nane kulelu tumba grep kule sinamḡe pilmba papanimbi te-dunḡa Yesus tuku minḡe mbolnge pilnaig le ³⁰ nu ḡair ḡinkina sulumba sakina: Kile piro suluwit ḡga gabat welndeka nu kumna.

Nane Yesus tuku takel make buronaig

³¹ Mara ta kusem kuanenu tuku ait. Kusem ta mbolnge kusem ait sunḡokanu. Ta tuku mindesinḡ ail kazrai mbolnge mine ndakuwaig ḡga Zu mbal nane ka Pilatus sanaig: Kame mbal tuku pasa palpe le tanḡo kenḡ ta kupe kat ḡgurḡgurwaig le kumwaig le paskuwaig ḡginaig. ³² Tanjakinaig le nu wokina le kame mbal ismba ndek tanḡo ar Yesus

ndonj nil dannginaig nale tuku kupe kat ngurngurkinaig. ³³ Tanjamba nane pro Yesus nu buk kumna le kanjermba kupe ngur ndanaig. ³⁴ Kame tanjo andenje mbanduwanmbi nu tuku takel make soburona le pitik ndo ndare kule tur ndekina.

³⁵ Ye Yohanus tanje minmba yije ammbi wam ta kanjeren tukunu ye son saket. Tane mata son ngam tuku ye kuyaret. ³⁶ Wam kina ta kuyar pasa armba alo kumumbi mayok kinaik. Pasa ande tejenmba sakate. Ne tuku isu ande ngure nda ngate. *Mune*

34.20

³⁷ Pasa ande tejenmba sakate.

Nane nu tuku ngarosu soburonaig mbal nu kanjeramngai ngate. *Sakaria 12.10*

Tanjo armba Yesus tuku mindesij wakeinaik

(Mateus 27.57-61; Markus 15.42-47; Lukas 23.50-56)

³⁸ Kile Arimateanu tanjo Yosef nu Pilatus tugum kina. Yosef nu Yesus dubina tanjo ta nu Zu mbal tuku kuru-kuruka nuje son manau yabukina. Nu Yesus tuku mindesij tam tuku Pilatus yabanja le wokina le nu pro mindesij ta tumba kina.

³⁹ Nikodemus nu o buk Yesus tugum furir prona ta nu mata gurenj armba kublinaig tuku ta kilmba prona. Gurenj pitinu ta 30 kilo tanjan. ⁴⁰ Nale Yesus tuku mindesij tumba Zu mbal tuku manau dubimba gurenj kutu-kutumba tawi kaukukmbi songa kusnaik.

⁴¹ Yesus ail kazrai mbolnje balenaig ma ta tugumnje kumzanj ail tuku piro ande sinamnje mindesij palmbim tuku ndame burok kitek ande minna. Ndame burok ta buk mindesij ande tanje pile ndakinaig tuku. ⁴² Ait ta Zu mbal kusem kuanenu tuku ait tukunu nale Yesus tuku mindesij tumba ka burok patuknje minna ta sinamnje pilnaik le minna.

20

Yesus nu manj tingina

(Mateus 28.1-8; Markus 16.1-8; Lukas 24.1-12)

¹ Kusem kugana le piro tugu palmbinu ait mafe maye ndana le Maria Magdalanu

nu ndame burok ta tugum kumba mambilna kande ndame sunjo buk talka bari-naig le kanjerna. ² Wam ta kanjermba nu pinderka luka kina ka Simon Petrus tanjo ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta nale sanikina: Nane afu sinjine Sunjo tuku mindesij ndame burok sinamnje tumba ka pilnaig ma ta sine gilai nga sanikina le ³ nale pastinga ndame burok ta tugum kambim saka kinaik.

⁴ Nale pinderka kumba Yesus dubiwanu tanjo ande nu Petrus limba nu ambonga burok tugum ta prona. ⁵ Tanjamba nu loka mambilna sulumba mindesij kusnaig tuku tawi ta ndo kanjerna. Kanjermba nu sinam kine ndakina.

⁶ Tanjamba minna le Simon Petrus pinderka pro burok sinam kina sulumba tawi mindesij kusnaig ta ndo minna le kanjerna. ⁷ Gabat songinaig tuku tawi ta kasomnje minna le kanjerna. ⁸ Kile tanjo nu ambonga prona ta nu mata burok sinam kina sulumba tawi ta kanjerka Yesus nu tingina ta nu son ngina. ⁹ Kuyar pasa nu Kristus manj tingam tuku sakina ta nale katese ndanaik.

¹⁰ Tanjamba nale luka nakile wande mbol kinaik.

Maria Magdalanu nu Yesus kanjerna

(Mateus 28.9-10; Markus 16.9-11)

¹¹ Maria nu ndame burok tugum tanje tinga malmbika minna sulumba loka burok sinam ta mambilna kande ¹² enjel armba tawi kaukuk njak Yesus tuku mindesij minna ma ta mbolnje ande gabat tugumnje ande kupe tugumnje minyok minnaik le kanjerkina. ¹³ Enjel ar ta ndek Maria sanaik: Pino, ne ndanam malmbikate nga kusnanaik le nu ndek sakina: Nane ye tuku Sunjo tumba ka ma aninge pilnaig ta ye gilai nga sanikina. ¹⁴ Sanikina sulumba nu mbilka Yesus nu tugum tanje tij minna le kanjerna ta imanje nu katese ndana.

¹⁵ Kile Yesus nu kusnana: Pino, ne ndanam malmbikate. Ne ima sotate nga sana le nu piro te kulatkanu tanjo nga idusmba nu sana: Mam, nenje nu tumba ka ma inumnje pilna kande ye saya le ka nu tumba ka ngina. ¹⁶ Tanjakina le Yesus

nu sana: Maria ngina le nu mbilka *Rabuni* ngina. (Rabuni pasa ta tugunu Tum Tango).

¹⁷ Yesus ndek sana: Ye Mam tugum ambe nda kan tukunu ne ye biye ndaka. Ne kumba yiŋe tira kame teŋemba saniŋga. Ye siŋgine Mam siŋgine Kuate nu tugum ambe kaŋgit nga saniŋga ngina. ¹⁸ Tanjakina le nu kumba Yesus dubiwanu mbal tugum promba saniŋgina: Ye Sungo kaŋgerit nga nu pasa njakmba sana ta nane kubeu niŋgina.

Nuŋe dubiwanu mbal afu Yesus kaŋgernaig

(*Mateus 28.16-20; Markus 16.14-18; Lukas 24.36-49*)

¹⁹ Ki ta piro tugu palmbinu ait furiram Yesus dubiwanu mbal nane wande ande mbol maŋgurka Zu mbal tuku kuru-kuruka wande malaŋga tukul ndiŋmba minnaig kande Yesus nu nane ngamukŋge mayok ka tiŋga saniŋgina: Tane ngamuŋgal mukuk njak minap ngina. ²⁰ Tanjakina sulumba nuŋe wai takel make nane tumniŋgina le nane naŋgine Sungo kaŋgermba gare tornaig.

²¹ Kile nu maŋ saniŋgina: Tane ngamuŋgal mukuk njak minap. Mam nu ye kukulyina taŋamba ndo ye mata tane kukultiŋgamŋgit ngina sulumba ²² nu nane mbolŋge mab-seŋmba guwa fitka sakina: Tane Tukul Guwa tap. ²³ Tane nane afu tuku une saukap ta une ta mine nda. Afu tuku une sau ndakap ta une ta minmba minamŋgat ngina.

Tomas nu Yesus kaŋgerna

²⁴ Yesus dubiwanu taŋgo 12 buk ma-diniŋgina ta tuku ande Tomas mape nyu ande Didimus nu Yesus mayok kina ait ta nu nane ndoŋ mine ndakina. ²⁵ Nane afu ndek Tomas sanaig: Sine siŋgine Sungo kaŋgergig nginaig le nu sakina: Tane yabrikade. Yiŋe ammbi wai mbolŋge nil tuku ma kaŋgerka wai tokmbi nzilal kigreka takel make buronaig ma kirewi sulumba ndo ye nu tiŋgat ta son ngamŋgit ngina.

²⁶ Mara 8 kugana le nane maŋ wande ndui ta mbolŋge maŋgurka minnaig ta Tomas ndoŋ. Wande malaŋga tukul ndiŋmba minnaig le Yesus nu maŋ nane ngamukŋge mayok ka tiŋga saniŋgina:

Tane ngamuŋgal mukuk njak minap ngina sulumba ²⁷ kile nu Tomas sana: Ne ilmbe ye tuku wai te kaŋgerka wai tokmbi kigreka wai kuitka takel burok kirewa. Ne wamdus tero ndaka son nga ngina.

²⁸ Tanjakina le Tomas nu ndek sakina: O yiŋe Sungo, ne ye tuku Mbara ngina le ²⁹ nu ndek Tomas sana: Ne ye kaŋgeryate sulumba son ngate. Afu nane ye nda kaŋgeryumba son nguwaig ta nane gare njak minamŋgaig ngina.

Yohanus nu pasa te kuyarna tuku tungunu

³⁰ Yesus nu nuŋe dubiwanu taŋgo am mbolŋge wam kitek sungomba ke likina ta afu ndo kuyarŋget. ³¹ Yesus nu Kuatenŋe madina taŋgo. Nu Kuate tuku Kiŋo ta tane son nga nu kila pile mayewap nga ye pasa te kuyarke liket. Tane nu tuku son ngap ta nuŋe nyu mbolŋge tane abo tugu minmba minam tuku tamŋgaig.

21

Tango 7 Yesus kaŋgernaig

¹ Ngumnenga Yesus dubiwanu taŋgo afu Tiberias kule kualiŋ tugumŋge minnaig le nu maŋ nane tugumŋge mayok kina ta teŋemba. ² Nane minnaig mbal ta ande Simon Petrus ande Tomas mape nyu ande Didimus. Ande Galileanu taŋgo Nataniel tumbraŋ nuŋe Kana. Afu ta Sebedeus tuku kiŋo armba Yesus dubiwanu taŋgo armba turmba. ³ Nane minnaig sulumba Simon Petrus nu saniŋgina: Ye kualegaŋ sotam kaŋgit ngina le nane sakinaig: Sine ndoŋ nginaig. Nane kumba waŋ poŋga kinaig ka kumaŋ bukŋga didika minnaig le mafena kande kualegaŋ kile ndakinaig.

⁴ Maratukuk ki prowam bafuna le Yesus nu piyal tange tiŋ minna le nane nu kaŋgermba lislisimba nu katese ndanaig. ⁵ Kile nu nane wika kusnaniŋgina: Oi. Mata kame, tane kualegaŋ afu kilaig e ngina le kualegaŋ kuga o nginaig. ⁶ Nu ndek saniŋgina: Tane maŋ ndinam kumamŋge bukŋgap ta tane kualegaŋ kilamŋgaig ngina. Tanjaka saniŋgina le nane ndek taŋanaig le kualegaŋ pitinunŋge kumaŋ didike fugunaig.

⁷ Kile tanjo ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta nu Petrus sana: Ai si. Singine Sunjo ngina le ⁸ nu pasa ta ismba nu pirokam tuku mal tinjina ta tawi tumba tinjmba patenga kageka tabek kina le nane afu kumanj kualeganj njak didika kule makembi kinaig. Wanj piyal patuknje wai tutur 50 tanjamba ndo minna.

⁹ Nane wanj kusremba kinaig ka piyal tanje pa ande diknginaig le ugmba minna le kanjernaig ta kualeganj pasokanu bret turmba pa mbolnje minnaig le kanjerkinaig.

¹⁰ Kile Yesus nu nane saningina: Kualeganj kilaig ta afu kilmba yalpe ngina le ¹¹ Simon Petrus nu ndek kina ka wanj ponja kumanj kualeganj njak ta didikina le tabek kina. Kualeganj sugo ta burkinaig ta 153 minnaig ta pitinunje kumanj pur ndakina.

¹² Kile Yesus nu nane saningina: Tane ilmiba isukusap ngina. Nuje dubiwanu tanjo nane ne ima nga kusnawam tuku kuru-kuruka nu kusna ndanaig. Nu nanjine Sunjo ta nane katesenaig. ¹³ Kile nu tinja bret kualeganj tur kilmba walmba ningina le nyinaig.

¹⁴ Yesus nu kummba tinjina sulumba ait te nu nuje dubiwanu tanjo tugumnje prowam kejna.

Yesus nu Petrus ndonj pasatina

¹⁵ Nane isukuse sulunaig le Yesus nu Simon Petrus sana: Yohanus tuku kinjo Simon, ne tanjo kame te lininjmba ne sunjomba ye tuku kume purte e nga kusnana le nu Yesus sana: Sunjo ne kila. Ye ne nzaliyate ngina. Tanjakina le Yesus ndek sana: Ne ye tuku sipsip fat isukusneningja ngina.

¹⁶ Kile nu manj kusnawam arna: Yohanus tuku kinjo Simon, ne ye tuku sunjomba kume purte e nga kusnana le nu lafumba sana: Sunjo ne kila. Ye ne nzaliyate ngina. Tanjakina le Yesus nu sana: Ne ye tuku sipsip kulatka mina ngina.

¹⁷ Kile nu manj kusnawam kejna: Yohanus tuku kinjo Simon, ne ye tuku sunjomba nzalinate e nga kusnana. Yesus nu ne ye tuku sunjomba nzaliyate nga sawam kejna le Petrus nu ngamunggal piti njak sana: Sunjo, ne wam njakmba kila. Ye ne

nzaliyate ta ne kila minit ngina. Tanjakina le Yesus nu sana: Ne yije sipsip isukusneningja. ¹⁸ Ye sinja sanamngit. Ne mbanzo minmba ma kambim tuku idusmba let tinjmba nane nzali ndo dubimba tinja kine promba minna. Ne saibo pilmba wai kuitka le andenje let tumba ne kusmba nu tuku wamdus nenge dubiwa nga nu ne didika kanjat ngina. ¹⁹ Nu tanjamba Petrus dir pasa sana. Ngumnenja Petrus nu kummba Kuate tuku nyu sunjo tembolamngat ta nu tumna. Tanjaka sana sulumba nu ndek sakina: Ne ye dubiya ngina.

²⁰ Tanjakina le Petrus nu mbilka tanjo ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta ilna le kanjerna. Tanjo ta nane buk wande mbolnje isukusmba minmba nu Yesus patumba minyoka gemna sulumba ima nu ne tuku kupet tanjo mayok kanjat nga Yesus kusnana. ²¹ Petrus nu tanjo ta ilna le kanjermba ndek Yesus sana: Sunjo, tanjo te nu ndanamngat nga sana le nu lafumba sana: ²² Nu abo minwa le ye luka ndekamngit nga idusi ta ne tuku piro kuga. Ne ye dubiya ngina.

²³ Ngumnenja Yesus tuku mbal afu tanjo ta kume nda nga sakinaig le pasa ta sunjokina ta Yesus nu tanjo ta kume nda nga sa ndakina. Kuga. Nu tenjmba sakina: Nu abo minwa le ye luka ndekamngit nga idusi ta ne tuku piro kuga nga Petrus sana.

²⁴ Yesus dubiwanu tanjo nu kume nda nga sakinaig ta ye Yohanus. Wam kame te njakmba yije ammbi kanjerken sulumba pasa te kuyarke liket. Pasa te sinja son pasa ta sine kila. ²⁵ Yesus nu manau afu sunjomba turmba ke likina. Ande nu wam ta njakmba kuyarke likina kande kilke tugu njakmba mbolnje wane ta patikam tuku ma kumunj kuga kande.

Son.

APOSEL Aposel kame tuku piro

Lukas nu Teofilus tuku waŋe armba kuyarningina. Nu ambonga kuyarna ta Yesus Kristus tuku pasa mayenu. Kile waŋe arnu te aposel kame pirokinaig tuku kuyarna.

Yesus nu samba mbol kambim bafuna sulumba nuŋe dubiwanu taŋgo wam paguka saningina: Tane kilke tugu ŋakmba mbol kape sulumba ye tuku nyu saningap ŋgina. Taŋakina sulumba nu nane kusreka luka samba mbol kumba Tukul Guwa pilna le ndekina le nuŋe dubiwanu taŋgo ta nane Tukul Guwa ŋak Yesus tuku miŋge kumu-kumumba kilke tugu ŋakmba mbol lika nu tuku pasa mayenu taŋgo pino ŋakmba tumningmba saning likinaig le nane sunngomba ŋgamuŋgal biye mbilmba Yesus tuku son ŋga kule pisne kile-likinaig.

¹ O Teofilus kaiye. Ye ambonga waŋe ande kuyarmba ne tuku pilen ta Yesus nu wam ŋakmba ke lika pasa tumningmba minna le ² ma ma Kuatenge te-dunŋa samba mbol kina. Nu Tukul Guwa ŋak minmba kambim tuku ait mbolŋge aposel buk madiningina ta wam paguningina. Ye wam ta ŋakmba waŋe mbolŋge kubeu tinen.

³ Yesus nu rar tumba kummba maŋ tingina sulumba mara 40 sinamŋge nu aposel tugumŋge mayok ka Kuate nuŋe gageu kulatkate maŋau ta tumningina sulumba wam afu sangrinu ke likina le kaŋerkumba nu tingina wam ta kila pilnaig. ⁴ Nu nane ndoŋ minmba teŋenmba saningina: Tane Yerusalem tumbraŋ sunngo te kusre ndawap. Mam nu ande kukulwa le tane ndoŋ minmba minam tuku sakina ta nu tairŋga minap. Ye o buk tane ta tuku satinŋen. ⁵ Yohanus nu kulembi nane kule pisneningina. Mine minemba ye tane Tukul Guwambi tane tuku ŋgamuŋgal kule pisne taŋaŋ tingamŋgit ŋgina.

⁶ Mara ande nane maŋgurka nu kusnanaig: Sunngo, ne kile sine Israel mbal tuku muskil kile-tidinga singine kilke singamŋgat e ŋginaig le ⁷ nu ndek saningina: Mam nu nuŋe nyu tambi wam kame mayok kambim tuku ait madiningina

ta ginu mara ame ait mbolŋge mayok kaŋgaig ta tane kila palmbim tuku maŋau kuga. ⁸ Tukul Guwa tane mbolŋge prowa le tane sanŋri ŋak minmba ambonga Yerusalemŋge ŋgumneŋga Yudea ma tugu Samaria ma tugu kilke tugu ŋakmba mbolŋge lika ye tuku nyu saningap ŋgina.

⁹ Taŋamba saningmba minna le nane nu kaŋgermba minnaig le Kuatenge nu tedunŋa tumba samba mbol kina le gau kaukauk ande pro nu songina le nane maŋ nu kaŋger ndanaig. ¹⁰ Nane samba mbol tandeka nu kina ndin ta kaŋger timba minnaig le kile taŋgo armba kumiŋ kugen kaukauk ŋak taŋge mayok kumba ndek nane saninginaig: ¹¹ Galilea mbal, ndaŋam tane samba mbol te tandeka mam-bilmba minig. Kuatenge Yesus te-dunŋat le tane kusreka samba mbol ket le kaŋgeraig taŋamba ndo nu maŋ luka ndenunŋat ŋga saninginaig.

Taŋgo ande Yudas tuku ma tina

¹² Kile nane tinga Olif tabe kusremba luka Yerusalem kinaig. Ndin ta kuen ndo kuga. ¹³ Nane kinaig ka Yerusalem promba naŋgine wande minnaig ta poŋga rum o mbolŋge ta sinam kinaig. Nyu naŋgine ta teŋenmba. Petrus, Yohanus, Yakobus, Andreus, Filipus, Tomas, Bartolomeus, Mateus. Ande Alfeus tuku kiŋo nuŋe Yakobus. Ande Simon mape nyu ta Selot. Ande Yakobus tuku kiŋo nuŋe Yudas.

¹⁴ Pino kame afu Yesus ina nuŋe Maria ndoŋ, Yesus tuku maib kat nuŋe nane ŋakmba taŋge maŋgurka ŋgamuŋgal ulendimba Kuate yabaŋmba minnaig.

¹⁵ Ait ande Yesus dubinaig kuasmbi 120 taŋaŋ maŋgurka minnaig le Petrus nu nane ŋgamukŋge tinga sakina: ¹⁶ Tira kame, o buk Tukul Guwaŋge David tuku miŋge mbolŋge Yudas tuku sakina le kuyarna. Kuyar pasa ta ŋgisinu kumuŋ kuga. Yudasŋge Yesus minna ma ta tumningina le pro nu biye tinaig. ¹⁷ Taŋgo ta nu sine piro tuma ande. Nu sine tuku piro inum nu biyna. ¹⁸ Nu mbar sunngokina le mbar ta tuku ndametiŋmbi kilke ande piyanaig. Nu gabat kumam te-tirka sangrimba ndeka fungul puluka sina walelena le nu kumna. ¹⁹ Yerusalem mbal nane wam ta ismba

kilke ta nyun ta Akeldama nginaig. Nyu ta tugunu Ndare Kutukina tuku Kilke.

²⁰ Mune waje mbolnge kuyar ande Yudas tuku tenemba minit.

Nuŋe wande ake minwa.

Ande maŋ tanŋe nda kinywa. *Mune 69.12*

Kuyar ande mata tenemba sakate.

Ande nu nu tuku piro tuwa. *Mune 109.8*

Kuyar pasa tanamba sakate nga saningina.

²¹⁻²² Petrus nu maŋ lato saningina: Sine tanŋo ande te-silika madibe. Tanŋo ta nu sine ndoŋ Yesus tingina wam ta saka temayokam tuku. Yesus nu sine ndoŋ minna le nane afu mara mara sine dubika lika minnaig tanaŋ tanŋo ande madibe. Ande nu Yohanus kule pisneningina ait mbolnge sine ndoŋ minmba ka ka Yesus nu sine kusreka samba mbol kina tanaŋ tanŋo inum madibe ngina.

²³ Tanakina le nane tanŋo armba nyun kilnaig ta ande Yosef ande Matias. Yosef nu mape nyu ande Yastus ande Barsabas.

²⁴ Nane tanŋo ar ta kile-tidinginaig sulumba yabanmba sakinaig: O Sunŋo, ne tanŋo ŋakmba tuku wamdus kila. Tanŋo ar te ima ne madina ta tumsinga. ²⁵ Yudas nu nuŋe minam tuku mbili ŋayonu mbol kumba piro ta kusrena. Tanŋo ande tumsinga le nu piro ta biyamba aposel nyu tamngat nginaig.

²⁶ Tanakinaig sulumba nane nanŋine maŋaumbi kinaig le Matias tuku nyu mayok kina le nu aposel 11 ndoŋ ulendikinaig.

2

Tukul Guwa ndekina

¹ Zu mbal tuku pagumba nye ait sunŋo ande nyunu Pentikos prona le Yesus dubinaig mbal wande ande mbolnge maŋgurka minnaig. ² Minnaig le samba mbolnge fudu sunŋo ande bubre suk ndeka prona sulumba wande minnaig ta fudu sunŋo ta kumungina. ³ Kile agaŋ ande pa mane suk denpur-denpurka nane ŋakmba mbol kine likina le kaŋgernaig. ⁴ Tukul Guwa nu nane ŋakmba mbol kumungina le nane ndek pasa kuale gilai ta sake lika minnaig.

⁵ Tanamba minnaig le Zu afu Kuate tuku nyu kurauka ma tugu kise kise mbolnge promba Yerusalemnge maŋgurkinaig ta

⁶ nane fudu sunŋo ta ismba pro nane tugumnge maŋgurka nanŋine pasa kuale yimyam ise lika nane piriri ŋayomba wamdus te-sulunaig sulumba ⁷ pirerek purka sakinaig: i ... Nane ŋakmba te Galilea mbal ndo. ⁸ Ndanam nane sine ŋakmba tuku pasa kuale yimyambi sakade. ⁹ Sine afu Partianu, Medianu, Elamnu, Mesopotamianu. Sine afu Yudeanu, Kapadosianu, Pontusnu, afu Asianu. ¹⁰ Sine afu Frigianu, Pamfilianu, Isipnu, afu Sirene tumbraŋ sunŋo patuk patuk tumbraŋ foŋfoŋ Afrikanŋe progen. Sine afu Romnge te progen ta afu Zu mbal afu kasomok mbal Zu mbal tanaŋ Kuate dubiweg tuku. ¹¹ Sine afu Kretanu, afu Arabianu. Sine tanamba tanamba ma tugu yimyam mbolnge prowe likeg. Kuate nu wam saŋgrinu kitek ke likate ta sinŋine pasa kualembi sakade le iseg nginaig.

¹² Nane ŋakmba pirerek purka wamdus te-sulumba mungu kusnanŋinaig: Wam te tugunu ndanmba tuku nginaig le ¹³ afu nane nzumil te-ninmba sakinaig: Nane grep kule kamenu sunŋomba nyaig sulumba nginngankade nginaig.

Petrus nu Kuate tuku pasa kuklina

¹⁴ Tanakinaig le aposel 12 maŋgurka minnaig ta nane ngamuknge Petrus nu tinga wi kuenka saningina: Tane Yerusalem mbal Zu mbal ma tugu afu mbolnge prowe likinaig tane ŋakmba kilba pilmba ye tuku pasa ise tiwap. ¹⁵ Kile maratukuk ki ait 9 tate. Sine grep kule nyumba nginngankanu nga sasingig ta tanamba kuga. ¹⁶ Tuan tanŋo Yoel nu dir pasa sakina ta kile alonu mayok kinit. Nu tenemba kuyarna.

¹⁷ Kuate nu sakate. Kilke kugawam tuku ait patukuwa le ye yiŋe Guwa kilke mbol mbal ningamngit.

Tanaŋawi le tane tuku kiŋo kulim kame Tukul Guwanŋe pasa saningua le ismba kile-mayokkamngaiŋ.

Tane tuku tanŋo mo nane kiŋatanu suk agaŋ kaŋgerkamngaiŋ. Tane tuku saibo nane kinymba kiŋa alo ŋak kaŋgerkamngaiŋ.

¹⁸ Ait ta mbolnge yiŋe piro tanŋo piro pino yiŋe Guwa niŋgi le nu nane

pasa saningwa le ismba kile-mayokkamngait.

¹⁹⁻²⁰ Ye Sunjo, ye luka prowam tuku ait pro ndawa le tane katewam tuku ye samba mbolnge kilke mbolnge wam kitek sangrinu kile-mayokkamngait.

Samba mbolnge ki bulu kugamba dabuka tambun ndare suk gurnungat. Kilke mbolnge ndare pa sunjo pa guwa dabuknu mayok ke likamngait.

Tane wam njakmba ta kanjerka piriri njayowamngait.

²¹ Ima nu Sunjonge turwa nga wikuwa ta ye nu tuku muskil te-tiwe tambimngait.

Yoel 2.28-32

Yoel nu tanjamba Kuate tuku pasa kuyarna nga saningina.

²² Petrus man lato saningina: Israel mbal, tane pasa te ise tiwap. Nasaretnu tanjo Yesus Kuatenge kukulmba nu sanjri tuna ta tane kila. Nu wam sangrinu kitek tane ngamuknge ke likina le kanjerkinaig.

²³ Ande nu Yesus tumba tane wai mbolnge palmbim tuku Kuate nu o buk wamdus ta tina. Tane nu ail kazrai mbolnge kumwa nga une mbal wai mbolnge pilnaig le nane nu balenaig le kumna. ²⁴ Kumna le Kuate nu Yesus tuku kume tuku sanjri pitaimba te-tina. Kume tuku sanjringe Yesus biye dewam kumun kuga. ²⁵ David nu wam ta tuku o buk Kristus tuku minje tenenmba kuyarna.

Sunjo nu mara mara ye ndonj minit le kanjeret.

Ye wamdus piti sulu ndawi nga nu ye ndinam kumamnge gemyumba minit.

²⁶ Ta tuku ye ngamunggal bulok gare njak minet.

Ye kumam tuku minet ta ye piti ndayate.

²⁷ Ye tuku kanu kumanu mbal tuku tumbran kine nda.

Ye ne tuku piro tanjo yije ngarosus menu tuku ndin tukulamngat.

²⁸ Abo minmba minam tuku ndin ne ye tumyate.

Ne ye ndonj mina le ye gare toramngait ngina.

Mune 16.8-11

Petrus nu David tuku kuyar pasa tanjamba nane saningina sulumba sakina: ²⁹ Tira kame, ye pasa satimngait te tane kila. Singine mbun David nu kumna le ngukinaig.

Nu tuku kumu ta kile minit le kanjereg.

³⁰ David nu Kuate tuku tuan tanjo minmba nu tuku mbun ande nu tuku ma mbolnge gabat sunjo minam tuku Kuate nu pasa sangrinu sana ta nu kila minna. ³¹ Ta tuku David nu Kristus kummba timngait wam ta kanjermba tenenmba sakina: Kristus nu kumanu mbal tuku tumbran kine nda. Nu tuku ngarosus mata menu tuku ndin tukulamngait ngina. ³² David nu pasa kuyarna ta Yesus tuku kuyarna. Nu kumna le Kuate nu te-tina le tingina. Sine njakmba wam ta kanjergen. ³³ Kuate nu Yesus te-dunga nune ndinam kumamnge pilna sulumba nune pasa sangrinu sakina ta kummba Yesus Tukul Guwa tuna. Tanjamba ndo kile nu sine Tukul Guwa singat le nu tuku sanjri ismba kanjerde te.

³⁴ David nu samba mbol kine ndakina ta nu tenenmba Kristus tuku sakina.

Sunjo Kuatenge ye tuku Sunjo sana: Ne ye tuku ndinam kumam tenge sanjri njak minyok mina le ma ma ³⁵ yenge ne tuku ngueu mbal njakmba kile-ibenka ne tuku kupe kumnemnge patikamngait ngina. *Mune 110.1*

³⁶ Tane Israel mbal wamdus pulutinguwa. Tane Yesus tumba ail kazrai mbolnge balenaig ta Kuate nu tanjo ta tumba nune madina tanjo nga tanjo njakmba tuku Sunjo pilna nga saningina.

Nane gudommba ngamunggal mbilmba son nginaig

³⁷ Zu mbal pasa ta ismba sine sinjka mbargen nga nane ngamunggal rar sunjo kamusmba Petrus aposel afu turmba saninginaig: Tira kame, sine ndanbe o nginaig le ³⁸ Petrus nu ndek nane saningina: Tane ngamunggal biye mbilmba tangine manau njagonu kusreka Yesus Kristus ndonj ulendika kule pisne tap. Tane tanjap le Kuate nu tane tuku une njakmba sauka gilainga Tukul Guwa timngait. ³⁹ Kuate nu tane tangine kinjo kame kasomok mbal turmba idusnimba o buk Tukul Guwa tanjo ningamngait ngina. Sunjo Kuate nu ima kate wikate ta nu Guwa ningit nga saningina.

⁴⁰ Petrus nu tanjamba pasa lato sanimmba sakina: Tangine kuasmbi tuku manau

ņayonu kusrewap le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinguwa ᅅgina le ⁴¹ nane nu tuku pasa ismba son ᅅginaig mbal nane kule pisne tinaig. Ki ait ta mbolᅅge nane gudommba 3,000 taᅅaᅅ Yesus dubinaig mbal ndoᅅ ulendikinaig sulumba ⁴² nane mara mindek aposel kame tuku wam pagu pasa ismba nane wamdus ulendi tuma isukusmba pasa nyumba Kuate yabaᅅmba minnaig.

⁴³ Aposel kame nane wam kitek gudommba saᅅgrinu ke likinaig le nane ᅅakmba Kuate tuku nyu kurauka kuru-kuruka minnaig. ⁴⁴ Nane son ᅅginaig mbal ᅅakmba tuma minmba naᅅgine agaᅅ ndende muᅅgu ᅅgail ᅅgail ndakinaig. ⁴⁵ Nane afu agaᅅ denkanu ta naᅅgine ᅅgamukok agaᅅ ta kilmba piyamba ndametiᅅ tambi nane turkanu. ⁴⁶ Mara mindek nane kusem wande suᅅgo sinam taᅅge maᅅgurka naᅅgine wande yimyam mbolᅅge tuma isukusmba gare-gareka wamdus bulok ᅅak ulendi minanu. ⁴⁷ Nane taᅅamba Kuate tuku nyu te-duᅅga minanu le taᅅgo pino ᅅakmba nane tuku saka minanu. Mara mindek Kuate nu afu tuku muskil kile-tidinganu le nane ka Yesus tuku kuasm̄bi ndoᅅ ulendikanu.

3

Taᅅgo ande kupe baklelok mayekina

¹⁻² Taᅅgo ande ina sinamᅅge kupe baklelok mayok kina. Mara mindek nane afu taᅅgo ta sukuᅅga taᅅgo pino ndametiᅅ yabaᅅᅅᅅgam tuku kusem wande malaᅅga ande nyunu Maditak tugum taᅅge palm-binu.

Ait ande Petrus nale Yohanus ndoᅅ Kuate yabaᅅam tuku ait ki kanum 3 mbolᅅge nale kusem wande ta mbol kinaik. Kinaik le nane afu maᅅ taᅅgo ta sukuᅅga pro taᅅge pilnaig.

³ Kile Petrus nale kusem wande sinam kambim bafunaik le taᅅgo ta nale kaᅅgerka agaᅅ inum tuwaik ᅅga nale yabaᅅnikina.

⁴ Yabaᅅnikina le Petrus nale nu fumble timba sanaik: Ne sile kaᅅgerka ᅅginaik.

⁵ Taᅅakinaik le nu idusna agaᅅ ande ye sam tuku sayade ᅅga idusmba nu nale kaᅅger tidinga minna le ⁶ Petrus nu ndek sana: Ye gol silwa ndametiᅅ kugatok ta ye ne agaᅅ

ande tanmbimᅅgit. Ne Nasaretnu taᅅgo Yesus Kristus tuku saᅅgri mbolᅅge ne tiᅅga lika ᅅgina.

⁷ Taᅅakina sulumba nu taᅅgo ta tuku wai ndinam biymba te-duᅅgina le rakukadu kupe mbain turmba saᅅgri tiᅅgina. ⁸ Taᅅana le nu pitik ndo pastiᅅga nale ndoᅅ kusem wandek sinam kumba gare-gareka Kuate tuku nyu te-duᅅga nu kumbaᅅge pate-pateᅅga kina. ⁹ Nu kumbaᅅge Kuate tuku nyu te-duᅅgina le taᅅgo pino nu kaᅅgermba kila pilmba sakinaig: ¹⁰ i ... Kusem wande malaᅅga Maditak tugumᅅge ndametiᅅ yabaᅅkate taᅅgo ta not ᅅginaig. Taᅅamba nane pirerek purka wamdus tesulumba minnaig.

¹¹ Taᅅgo ta Petrus le Yohanus bigmba nane ma ande nyunu Solomon tuku kawaᅅ pronaig le nane gudommba pinder-pindermba pro taᅅgo ta kaᅅgermba pirerek purka wai makemba minnaig le ¹² Petrus nu wam ta kaᅅgermba nane sanaᅅgina: Israel mbal, ndaᅅam saka tane pro wam te tuku pirerek purka am goka sine kaᅅger tidingade. Sile taᅅgo magenu sikile saᅅgrimbi taᅅgo te wakeiwanu ᅅga idusde e? Taᅅamba kuga. ¹³ Abraham Isak Yakob siᅅgine mbuᅅ ᅅakmba tuku Mbara nu nuᅅe piro taᅅgo Yesus tuku nyu mbol kuwa ᅅga nu wam te kate. Tane Yesus tumba gafman tuku wai mbolᅅge pilnaig le Pilatus nu Yesus paskam tuku sakina ta tane saᅅgri maramba mbulnaig. ¹⁴ Kuate tuku taᅅgo purfeᅅnu ta tane mbulmba taᅅgo balewanu taᅅgo paska te-mayokam tuku Pilatus sanaig. ¹⁵ Tane abo tugu miro balenaig. Tane balenaig ta Kuate nu te-tina le tiᅅgina le sile Yohanus ndoᅅ kaᅅgerkeᅅ. ¹⁶ Tane taᅅgo kaᅅgerde te sile Yesus tuku saᅅgri tomba tiᅅga taᅅgo te kupe te-tiwe tukik le tane ᅅakmba am mbolᅅge nu mayekat.

¹⁷ Yiᅅe tira kame, tane gabat kame ndoᅅ Yesus mbolᅅge wam ᅅayonaig ta tane nu tuku tugu katese ndamba taᅅanaig ta ye kila. ¹⁸ Kuate nu o buk nuᅅe tuan taᅅgo kame tuku miᅅge mbolᅅge nuᅅe madina taᅅgo rar tam tuku saki-naig ta alonu Yesus mbolᅅge kumuᅅgina. ¹⁹ Ta tuku taᅅgine maᅅau ᅅaigonu kus-

reka ngamungal biye mbilap le Kuate nu tane tuku une njakmba sauke sulumba tane wamdus bul sertingguwa le gare njak minamngaig. ²⁰ Nu Yesus kukulwa le tane tugum prowamngat. Nu o buk tane muskil kile-tidinge tingam tuku nu pilna. ²¹ Kile nu samba mbolnge minmba Kuate nu wam njakmba kile-tidinguwa le wam tugusek ndo minam tuku ait tairnga minit. O buk Kuate nu nuje tuan tango kame tuku minje mbolnge ait ta tuku sakina. ²² Moses nu tenenmba sakina.

Sungo Kuate nuje pasa te-mayokam tuku ye tuan tango pilna tanamba ndo nu sine Israel ngamuknge tuan tango ande palmbimngat. Tane nu tuku pasa njakmba ise tiwap.

²³ Ande nu nu tuku pasa talawa ta Kuatenge nuje mbal ngamuknge paska tumba kasomnge pilwa le nu ngisikamngat. *Lo 18.15-19*

Moses nu tanamba sakina.

²⁴ Kuate tuku tuan tango Samuel tuan tango afu nu ngumnemnge mayok kinaig ta nane njakmba ait te mbolnge wam prowam tuku sake likinaig. ²⁵ Tane Kuate tuku tuan tango kame tuku mbun. Kuate nu pasa sangrinu tangine mbun ninmba Abraham ndon wamdus ulendika sinjka son pasa sakina ta tane tuku turmba sakina. Nu tenenmba Abraham sana. Ne tuku mbun kat nane mbolnge kilke tugu njakmba mbolnge ye wam mayenu kamngit ngina. ²⁶ Kuate nu nuje piro tango te-tina sulumba sine Israel mbal manau njaigonu kusreka gare manau mbolnge minbe nga nu Yesus kukulna le ambonga sine tugum prona nga saningina.

4

Nane Petrus nale mulin kilmba wande-knge patikinaig

¹ Petrus nale Zu mbal pasa ninmba minnaik le kusem wande tuku polis gabat kame pris mbal Sadusi afu nane njakmba mangur ta tugum pronaig. ² Pro Petrus nale Yesus kummba man tingina tanamba tango mata kumbe sulumba tingamngig nga pasa tumninmba minnaik le nane ismba palsejningina. ³ Palsejningina le nale bige

tidinga kilmba furirte nga indole nale pasa te-tiwaik nga mulin kilmba wande-knge patikinaig. ⁴ Tananaig ta nane Petrus tuku pasa isnaig mbal ta gudommmba Yesus dubinaig mbal ndon ulendika tango 5,000 tanan mayok kinaig.

⁵ Mafena le Israel gabat sugo Israel mage mage kusem pasa biteknganu mbal nane njakmba pro Yerusalemnge mangurkinaig. ⁶ Pris gabat sungo Anas nu tuku ndare tuma Kaiafas Yohanus Aleksander nane mata pronaig. ⁷ Nane mangurka polis kame kukulninginaig le nane ka Petrus nale kilmba pro pasa mbolnge kile-tidinginaig le gabat sugo nale kusnanikinaig: Tale wam kinaik ta sanjri ta imanje tikina? Imanje tale kukultikina nginaig le ⁸ Tukul Guwange Petrus wamdus tuna le nu nane saningina: Singine gabat, singine mage mage tane isap. ⁹ Sile tango kupe baklelok turkik le nu mayekat. Tane ta tuku sile pasa mbolnge kile-tidingaig ndeta ¹⁰ tane gabat mbal Israel njakmba pasa te ismba kila palpe. Tango kupe baklelok mayekat le kile kanjerde te tugunu tenenmba. Nasaretnu tango Yesus Kristus nu tuku sanjrimbi tango te kupe te-tiwik. Tane nu ail kazrai mbolnge balenaig ta Kuate nu tumba tedungina. ¹¹ Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Ndame ande tane ndame wande pilig mbal gisleknu nga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame njakmba nu mbolnge sanjri tingade ngate. *Mune 118.22*
Ndame ta Yesus. ¹² Kilke mbol mbal ngamuknge sine kile-luka kilam tuku Kuatenge Yesus singina. Ande nu singine muskil kile-tidinge singam tuku mine ndakate nga saningina.

¹³ Petrus le Yohanus kuru kuru kugatok minje bulok sakinaik le gabat mbal nane wam ta kanjermba tango ar te ake tango ndo kila kugatok nga wamdus te-sulunaig. Tanamba nale Yesus ndon minnaik ta katesenaig.

¹⁴ Kupe baklelok tango mayekina ta Petrus nale ndon tange tin minna tukunu nane kanjermba nale tuku pasa pitaiwam tuku ndin ande kanjer ndanaig. ¹⁵ Tanamba nane polis kame saninginaig le nale kilmba mayok kinaig. Mayok kinaig

le nanjine nanjine munju kusnanja ndin sota ¹⁶ sakinaig: Sine tanjo ar te mbolnje ndanje. Nale wam kitek sangri jak kinaik ta Yerusalem mbal jakmba isnaig. Sine wam ta tomba yabukam kumuŋ kuga. ¹⁷ Nale tuku pasa tanjo pino ngamuknje sungokikat. Ta tuku sine manju te peuwam tuku nale Yesus tuku kuasmbi afu man saka tum ndaningap nga rironj pasa ninbe nginaig.

¹⁸ Tanakinaig sulumba nale man wika pasa sangrinu sanikinaig: Tale Yesus tuku man afu saka tum ndaningap nginaig le ¹⁹ nale ndek lafumba sakinaik: Sile Kuate tuku minje dubipe e ko tanjo tuku minje dubipe? Ame wam Kuate am mbolnje mayenu. Tanjine wamdus sinamnje pilewap. ²⁰ Sikile ammbi aganj kanjerka pasa isken ta minje tukule nda nginaik. ²¹ Tanakinaik le gabat mbal man lato rironj pasa sangrinu sanikmba nale kukulnikinaig le kinaik.

Tanjo pino jakmba tanjo mayekina le kanjermba Kuate tuku nyu te-dunginaig. Ta tuku gabat sugo nane tanjo pino tuku kuru-kuruka nale ake kukulnikinaig le kinaik. ²² Tanjo wakeinaik ta nu yar 40 buk kusrena tuku.

²³ Kile Petrus nale kumba ka nakile mbal kile-siglika pris gabat kame Israel mage mage tanjamba tanjamba manju sake likaig nga kubeu ninjinaig le ²⁴ nane pasa ta ismba wamdus ndindo ulendi pilmba ndek Kuate yabanmba sakinaig: O Sunjo, ne sangri tugu. Ne samba kilke yu aganj ndende jakmba nenje ndo kile-mayokkina. ²⁵ O buk nanje piro tanjo singine mbun David nu Tukul Guwanje wamdus tuna le pasa ande tenjenmba kuyarna.

Ndanam kasomok mbal nane Kuate tuku gubra kagli tornaig. Ndanam nane ake sinanj wam njayonu kam idusnaig.

²⁶ Kilke te tuku nyu jak mbal kame buwam saka tinga

gabat sugo afu ndonj ulendika manjurka Kuate nuje madina tanjo ndonj kame buwam idusnaig ngina. *Mune 2.1-2*

²⁷ O son. Sine ne tuku pasa ta alonu kilimok kanjergeren. Herodus, Pontius Pilatus, kasomok mbal Israel mbal afu turmba nane Yerusalemnje manjurka ne madina tanjo Yesus balewam tuku sakinaig. ²⁸ Nane Yesus tumba balenaig ta ne o buk nanje sangri nanje wamdusmbi wam afu mayok kambim tuku idusna ta nane ta kumunaig.

²⁹ O Sunjo, nane sine mata njaigo siglikam tuku saka minig. Ta tuku sine ne tuku piro mbal kuru kuru kugatok minje bulokmbi ne tuku pasa kukliwam tuku sine sinzanjina. ³⁰ Ne nanje sangri temayokmba nanje piro tanjo purfernu Yesus tuku nyu mbolnje guaze mbal wakeika wam sangrinu kitek ke lika nginaig.

³¹ Nane yaban denjurnaig le nane minnaig wande ta buru-burukina. Buru-buruka Tukul Guwa nane tuku wamdus kumungina le nane wamdus bulka Kuate tuku pasa minje bulokmbi saka minnaig.

Yesus tuku son nginaig mbal tuku manju

³² Yesus tuku son nginaig mbal nane jakmba ngamunggal wamdus ulendimba minnaig. Nanjine aganj ndende mata ulendimba jakmba tuma minam tuku patikinaig.

³³ Aposel nane Sunjo Yesus tingina le kanjergeren nga pasa sangri jak saka minnaig le Kuate nu nane sinzanjinaig le nane mine magenaig. ³⁴ Nane afu kilke jak wande jak afu tugumnje piyanjmba ndametin kilmba pro aposel kame ninganu. ³⁵ Nanjine mbal afu aganj denkanu ta nane ndametin ta kilmba walmba ninganu.

³⁶ Nane tuku tanjo ande Siprusnu nyunu Yosef nu Levi tuku ndare. Nane aposel kame nu tuku mape nyu Barnabas nginaig. (Barnabas nyu ta tugunu: Nu tanjo wamdus bul serningit tuku). ³⁷ Nu mata nuje kilke piyamba ndametin kilmba aposel kame ninjina.

5

Ananias le Safira

¹ Tanjo ande nyunu Ananias nu piyo nuje Safira ndonj kilke inum piyamba ndametin kilnaik. ² Kilnaik sulumba Ananias nu ndametin ngamunge paplamba

inumnu nakile pilmba inumnu aposel ningam tuku idusmba piyo nuɲe sana le wokina. Nu ndametiɲ inumnu tumba pro aposel ningina sulumba sakina: Sile sikile kilke piyamba ndametiɲ kilcik ta noten ndo ɲgina.

³ Tanjakina le Petrus ndek nu sana: Ananias, ne ndaɲam Satanɲge wamdus tanet le ne ndametiɲ paplamba inumnu naɲe kusremba inumnu tumba pro Tukul Guwa yabri pakte. ⁴ Naɲe kilke minat ta ne kile piyawat sulumba ndametiɲ kilat. Ndametiɲ ta naɲe agaɲ. Ndametiɲ ta paplamba afu sine singam idusmba ko naɲe ɲakmba kilam idusmba ndeta ta maye. Naɲe ndametiɲ. Ndaɲam ne maɲau ɲayonu kam tuku idusat. Ne sine yabri ndasiɲgit. Ne Kuate yabrite ɲga sana.

⁵⁻⁶ Ananias nu pasa ta ismba nu kumaknu ndekina. Kumna le taɲgo mo afu promba wandek taɲge nu tuku mindesiɲ tawimbi soɲga tumba ka ɲgukinaig. Ananias nu kumna le nane wam ta isnaig mbal nane kuru kuru suɲgo tinaig.

⁷ Tanjamba minnaig ma ma ki kanum keɲmba kinaig le piyo nuɲe Safira nu taɲgo nuɲe wam kina ta nu katese ndamba wandek ta mbol prona. ⁸ Prona le Petrus ndek nu kusnana: Takile kilke piyamba ndametiɲ kilaik ta noten ndo e ɲga kusnana le nu lafumba au not ndo ɲgina. ⁹ Tanjakina le Petrus ndek nu sana: Tale ndaɲam saka Suɲgo tuku Guwa tagowam tuku pasa ulendiwaik. Ata. Taɲgo mo taɲgo naɲe tuku mindesiɲ ɲgukaig ta kupe fudu isa. Malaɲga tugum prode ta. Nane kile ne mata taɲawamɲgaig ɲgina le ¹⁰ nu pitik ndo Petrus tuku kupe tugum taɲge kumaknu ndekina le taɲgo mo pro nu kaɲgermba nu tuku mindesiɲ mata tumba ka taɲgo nuɲe gemmba ɲgukinaig.

¹¹ Tanjanaig le Yesus tuku kuasmbi nane kuru kuru suɲgo tinaig. Mbal afu kasomɲge minnaig mata pasa ta ismba nane kuru-kurukinaig.

Aposel kame wam saɲgrinu ke likinaig

¹² Aposel kame taɲgo pino ɲgamukɲge wam afu kitek saɲgrinu ke likinaig. Nane mara mindek kusem wandek ta mbol kumba Solomon tuku kawaɲɲge maɲgurka

minanu. ¹³ Maɲgurka minnaig le nane ɲakmba nane tuku saka minmba pro nane ndoɲ ulendikam tuku kuru-kurukinaig.

¹⁴ Nane gudommba son ɲga nane ndoɲ ulendikinaig le Suɲgo tuku mbal tugekina. ¹⁵ Yerusalem mbal nane guaze mbal kilmba pro ndinɲge yaɲgo farniɲge lika patikinaig. Ta ndaɲam? Petrus nu kuwa le nu tuku kanumnunɲge ndo nane mbol kuwa le nane magekuwaig ɲga idusmba patike likinaig. ¹⁶ Yerusalem patukɲge tumbraɲ mine likinaig nane mata guaze mbal afu guwa ɲaigonu ɲak kilmba pro patike likinaig le ɲakmba magekinaig.

Nane aposel kame piti ninginaig

¹⁷ Pris mbal tuku gabat suɲgo Sadusi mbal nu ndoɲ wamdus ulendi minnaig ta nane aposel kame piro kinaig ta ismba nane sine tuku piro lide ɲga nane gubra kagli firkinaig sulumba ¹⁸ nane kumba aposel kame bige tidiɲga muliɲ kilmba wandekɲge patikinaig.

¹⁹ Nane taɲge minnaig le ka furirna le Suɲgo tuku eɲel ande pro wandek malaɲga talka nane kilmba kile-mayokka saniɲgina: ²⁰ Tane kape sulumba kusem wandek sinam taɲge taɲgo pino abo tugu tam tuku ndin tumningap ɲgina le ²¹ nane pasa ta ismba mafewam patukina le nane kumba ka kusem wandek sinam taɲge pasa kuklimba minnaig.

Kile pris gabat suɲgo nane nu ndoɲ minnaig mbal pro Israel pasa pilewanu sugo naɲgine mage mage turmba maɲgurkam tuku saniɲginaig sulumba aposel kame kilmba te prowaig ɲga polis mbal kukulninginaig le muli wandek sinam kinaig. ²² Nane pro muli wandek sinam kumba nane kiringa luka kumba saniɲginaig: ²³ Sine kumba ka muli wandek su ndiɲanu kaɲgergig. Polis mbal malaɲga kulat mayemba minnaig le sine malaɲga talka sinam kumba nane kaɲger ndakigig ɲginaig. ²⁴ Tanjakinaig le kusem wandek tuku polis gabat pris gabat mbal nane pasa ta ismba nane kuru-kuruka pasa te tugeka kumunɲga ka animɲge tinunɲat o ɲga wamdus te-sulumba minnaig.

²⁵ Tanjamba minnaig le taɲgo ande nane tugum promba saniɲgina: Tane taɲgo kame

mulin kilmba wandeknge patikaig ta nane kusem wande mbol sinje tanjo pino pasa tumniimba minig ngina. ²⁶ Tanakina le kusem wande kulat gabat nuje polis tanjo afu ndon nane kumba ka aposel kame ngan kilmba pronaig. Nane tanjonge ndamembi bale farsinbekaig nga idusmba tanjanaig.

²⁷ Kilmba promba Israel mbal tuku pasa pilewanu sugo tumailamnge kile-tidinginaig le pris gabat sunjo nu nane kusaningina: ²⁸ Sine buk Yesus tuku manau nane afu sa ndaningap nga peutingigen ta tane ise ndaka saka saka likade le Yerusalemnge buk sungoka tugekate. Tane tanjo kumna ta tuku ndare sine pasokuwa nga tanjade e ngina le ²⁹ Petrus aposel kame nane lafumba nu sanaig: Sine Kuate tuku minje pitaimba tanjo tuku minje dubiwam kumun kuga. ³⁰ Tane Yesus kumwa nga ail kazrai mbolnge balenaig ta singine mbun kame tuku Mbarange tetina le abonga tingina. ³¹ Sine Israel mbal ngamungal biye mbilbe le Kuate nu sine tuku une saukamngat. Ta tuku nu Yesus tumba te-dunga nuje ndinam kumamnge pilna le kile nu sine njakmba tuku gabat sunjo minit. Nu sine tuku muskil kile-tidinge singit tuku tanjo. ³² Sine wam ta njakmba kile-mayokka sakam tuku mineg. Sine ndo kuga. Tukul Guwa nu mata wam ta kile-mayokkate. Kuate tuku minje pasa ismba dubide mbal nane njakmba nu Tukul Guwa ningit nga pris gabat sunjo ta sanaig.

³³ Tanakinaig le gabat kame nane pasa ta ismba gubra kagli tormba nane aposel baleningam tuku idusmba saka minnaig.

Gamaliel nu aposel kame mapekina

³⁴ Pasa pilewanu tanjo ngamuknge Farisi tanjo ande nyunu Gamaliel minna. Nu Moses tuku wam pagu pasa kukliwam tuku tanjo. Tanjo pino njakmba nu tuku saka minnaig.

Tanjo ta tinga aposel kame ka kilimnge ait fagnu minap ngina le nane kinaig. ³⁵ Nane kilimnge minnaig le Gamaliel nu gabat sugo saningina: Israel gabat kame, tane wam ande nane mbolnge kam tuku idusde ta ambonga tane wamdus temayewap sulumba. ³⁶ O buk tanjo ande nyunu Teudas nu mayok ka ye nyu njak

ngina le nane gudommba 400 tanan nu dubinaig. Dubimba minnaig ma ma tanjo afunge nu balenaig le nu dubinaig mbal kua ka sili-silinaig le nu tuku piro kumna. ³⁷ Ngumnenga tanjo nyu kuyaram tuku ait ande mbolnge Galileanu tanjo nyunu Yudas nu mayok ka nane gudommba didike likina. Didike likina le nane afunge nu balenaig le nu dubinaig mbal kua ka sili-silinaig. ³⁸ Ta tuku ye tane satinngamngit. Tanjo kame te njaigo sigli ndaka kusrekap. Nane nanjine wamdusmbi pirokade ndeta piro ta kugamba ngisikamngat. ³⁹ Piro te Kuate mbolnge prote ndeta sine kume seram kumun kuga. Sine kume seram tagobe ta Kuate ndon kame bumba minbekig ngina.

⁴⁰ Tanakina le gabat sugo nu tuku pasa dubimba aposel kame man wika polis kame nane ngusninguwaig nga saninginaig. Ngusniimba riron pasa saningina Yesus tuku nyu afu sa ndaningap nga kukulninginaig le mayok kinaig. ⁴¹ Mayok ka manjur wande kusremba nane ndek sakinaig: Ese. Sine Yesus ndon mineg tukunu rar te kuraweg. Sine nu mbolnge rar te tam tuku Kuate nu sine madisingina nga gare-gareka kinaig.

⁴² Tanamba nane nanjine piro kusre ndanaig. Nane mara mindek kusem wandeknge nanjine wande yimyam mbolnge tanjo pino tumniimba Yesus nu Kristus Kuate nge madina tanjo nga saka minnaig.

6

Aposel kame turningam tuku afu madinginaig

¹ Ait ta mbolnge Yesus dubinaig mbal gudommba mayok kinaig. Nane afu Grik pasa tinaig tuku afu Hibru pasa tinaig tuku. Grik pasa tinaig mbalnge Hibru pasa tinaig mbal ndon gubra pilnaig. Ta ndanam? Mara mindek aposel kame nyamagan paplamba walanu le Hibru mbal nanjine pino kuembol niimba Grik mbal tuku pino kuembol nda ninganu.

² Aposel kame 12 gubra pasa ta ismba nane njakmba kile-mangurka saninginaig: Tira kame, sine aposel Kuate tuku pasa kukliwam tuku piro kusremba nyamagan ndo walam kumun kuga. ³ Ta tuku

kile tanjine tanjo 7 madiningap. Tanjo afu Tukul Guwa nane tuku wamdus kumunganu tanjo pino nane tuku saka minig ta kanjerka madiningap. ⁴ Tanjapaw le sine Kuate yabanmba nu tuku pasa kukliwam tuku piro ta ndo idusbe nginaig.

⁵ Tanjakinaig le nane pasa ta ismba njakmba gareningina le nane tanjo 7 madininginaig. Ande nyunu Stefanus nu ngamunggal son sangri njak. Tukul Guwa nu tuku wamdus kumungina. Afu Filipus, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas, Nikolaus. (Nikolaus nu Antioknu. Nu Zu tanjo kuga ta nu Zu tanjan Kuate dubina). ⁶ Nane tanjo kame ta kilmba aposel kame tugum pronai le aposel kame wai nane mbolnje patika yabanjaig.

⁷ Kuate tuku pasa Yerusalemnge sunjoka tugekina le nane gudommmba mbilka ngamunggal son nginaig le Yesus dubinaig mbal tugeka sunjomba pronai. Pris gudommmba mata Yesus son nga nu dubinaig.

Zu mbal Stefanus tumba pasa mbolnje pilnai

⁸ Kuate nu Stefanus make pilmba sangri tuna le nu wam kitek sangrinu tanjo pino ngamuknje ke likina. ⁹ Tanjana le Zu mbal afu nu ndon pasambi kualeyaukam bafunaig. Nane tuku kusem wande nyunu Friman. Nane afu Sireneni afu Aleksandrianu afu Silisianu afu Asianu nane Friman mbal ndon ulendika Stefanus tugum promba pasambi kualeyaukinaig. ¹⁰ Tanjanaig le Tukul Guwa nu Stefanus wamdus mayenu tuna le nu pasa tina ta nane pasa lafu fugunaig. ¹¹ Lafu fugunaig sulumba nane ka tanjo afu ndameti njamba saninginaig; Stefanus nu Moses le Kuate tuku nyu njai siglikina le isgen nga tanjo pino ngamuknje sakap nginaig.

¹² Nane kumba tanjamba sakinaig le tanjo pino Israel mage mage kusem pasa biteknganu mbal nane njakmba ismba wamdus pa sunjo tumba kumba Stefanus biye timba ka Israel mbal pasa pilewanu sugo tugumnje te-tinaig. ¹³ Te-tinaig sulumba nane tanjo afu buk wam paguninginaig ta nane tinja yabri pasa sakinaig: Tanjo te nu mara mara singine kusem wande tukul pasa turmba nuje pasambi

kilmba njai siglikate. ¹⁴ Nasaretu tanjo Yesus nu wande te sambrimba Moses tuku wam pagu pasa sine dubikam tuku singina ta nu mbilmba manau kitek kilemayokkamngat nga sakina le isgen nginaig.

¹⁵ Israel pasa pilewanu tanjo sugo nane Stefanus kanjer timba minnaig le nu tuku tumail pasi mbilka enjel tumail suk mayok kina le kanjernaig.

7

¹ Nane Stefanus kanjer timba minnaig le pris gabat sunjo ndek nu kusnana: Nane ne mbolnje pasa pilig te son e ngina le ² nu lafumba sakina: Yinje tira kame yinje mam kame tane isap. Singine mbun Abraham nu Haran kilke mbol nda kina sulumba nu Mesopotamia kilke mbolnje minna le Sunjo Kuate kilnja njak nu tugumnje mayok ka sana: ³ Ne nane kuasmbi nane kilke kusreka kaye. Yenje kilke kise ande tumnamngit ngina.

⁴ Tanjaka sana le nu ndek nuje kilke tuguk Kaldea kusremba kumba ka ka Haran kilke mbol pronai. Pro tanje minna le mam nuje kumna. Kumna le Kuatenje kilke kise ande mbol kaye ngina le nu tinja kumba ka ka kile sine mineg ma te mbol pronai. ⁵ Nu abo abo kilke te mbol pronai le Kuate nu kilke te fudinmba tuwe ndaka nu pasa sangrimbi nu kilke te Abraham nuje ndare njakmba ningam tuku sana. Kuate nu sana ait ta nu kinjo kugatok minna. ⁶ Nu tenemba Abraham sana: Ne tuku mbun kilke te kusremba kilke kise mbolnje rawe tanjo tanjan minamngaig. Minwaig le kilke ta mbolok mbal nane piti sunjo ningwaig le nane tuku piro aganj tanjan minmba ka yar 400 kugawamngaig. ⁷ Yar 400 kugawaig le ye kilke ta mbolok mbal piti ninji le nane mbun kusrekuwaig le nane kilke ta kusremba luka ma te mbol promba ye tuku nyu te-dunga mbarinyumba minamngaig ngina.

⁸ Tanjakina sulumba Kuate nu Abraham ndon pasa katmba ngaro pikam tuku manau te-mayokna. Ngumnenga nuje kinjo Isak te-pilmba mara 8 mbolnje nu tuku ngaro pikna. Isak nu sunjoka Yakob te-pilmba nu mata Yakob mbolnje tanjana. Yakob nu sunjoka kinjo 12 kile-patikina

ta nane sine tuku asitibud. ⁹ Singine asitibud 11 maib nangine Yosef mam nu make pilit nga gubra kagli firka nu tumba mbal kise tugumnge piyanaig le nane nu tumba nangine kilke Isip kinaig. Tanjanaig le Kuate nu Yosef kusre ndana. ¹⁰ Piti gudommaba nu mbolnge prowe likinaig ta Kuate nu Yosef kulat mayena. Mara ande nu Isip gabat tugumnge tingina le Kuate nu wamdus kuyar sungo tuna le Farao nu nzalinu nuje piro mbal Isip nakmba kulatkam tuku nu gabat pilna.

¹¹ Kile guba sungo Isip le Kanan kilke mbolnge prona le nane nyamagan kiringa sinamanzer sungo tinaig. Singine asitibud mata Kanan kilke mbolnge nyamagan kiringinaig. ¹² Singine mbun Jakob nu Isipnge wit minig nginaig pasa ta ismba nuje kiyo kame wit afu piyaningam tuku kukulningina le kinaig. ¹³ Tanjamba minmba ma ma man lato kukulningina le kinaig le kile Yosef nu nuje nyu temayokna le aba kat nuje kila pilnaig. Farao nu mata Yosef tuku ndare kila patikina.

¹⁴ Kile Yosef nu mam nuje, nuje tugu kame Isip prowam tuku pasa pilna. Nane nakmba 75. ¹⁵ Tanjamba Jakob nane Isip kilke mbol kinaig. Kinaig ka tanje minnaig ma ma Jakob nu kumna. Kumna le minnaig ma ma singine mbun afu mata kume likinaig. ¹⁶ Kume likinaig le nangine mbalnge nane tuku isu kilmba luka Sikem tumbran ndame burok sinam tanje patikinaig. Hamor mbal tuku ndame burok ta Abraham nu o buk piyamba ndametin afu nane ningina.

¹⁷ Kuate nu o buk Abraham pasa sangrinu sana ait ta buk patukina le Abraham tuku mbun Isipnge tuge nayona. ¹⁸ Kile tanjo kise nu Yosef gilai nu Isip mbal tuku gabat tingina sulumba ¹⁹ nu singine mbun piti sungo ninmba nane tuku kiyo dabro kitek kumwaig nga wandeknge minam tuku tukulmba mayoknge patikam tuku saningina.

²⁰ Moses ina nuje piti ta sinamnge tepilna. Kiyo ta mayenu le ina nuje nangine wandek tanje tambun kenmba yubenga kulatka minna. ²¹ Tanjamba nu yubengam ku-

mun kuga le kiyo nuje mayoknge pilna le Farao tuku kulim nu Moses kanjermba yije kiyo nga madimba tumba nuje wande mbol kina ka ²² tanje minmba ma ma Moses nu Isip mbal tuku kila nakmba kila pilmba nu tanjo sungo mayok kina. Nu pasa saka wam ke lika nyu nak minna.

²³ Tanjamba minna ma ma Moses nu yar 40 kusremba nuje tugu Israel mbal kanjerkam idusmba nane tugum kina. ²⁴ Nu pro Isip tanjo andenge Israel tanjo ande kat nayona le kanjerna. Tanjamba nu kumba Israel tanjo ta te-simba Isip tanjo ta balena le kumna. ²⁵ Moses nu tanjo ta balemba tenenmba idusna. Kile yije mbal Kuatenge nane tuku muskil kile-tidenge ningam tuku ye kukulyat ta nane katesewamngaig nga idusna ta nane tanjamba idus ndanaig.

²⁶ Mafena le nuje mbal armba kame bumba minnaik le kanjerka nale tumawaik nga ka sanikina: Tira kame, ndanam takile takile tira ndo kame bude ngina. ²⁷ Tanjakina le tanjo nu kame tugu pilna ta nu Moses waimbi pitaimba nzumilmba sana: Imanje ne sine tuku pile tanjo gabat tanjo pilna. ²⁸ Ne kubele Isip tanjo balena tanjamba ne ye baleyam tanjate e ngina le ²⁹ nu pasa ta ismba kuru-kuruka Isip kilke kusremba kua ka Midian kilke mbol kina. Kina ka tanje rawe tanjo tanjan minna sulumba ma ta mbolnge nu kiyo armba kile-patikina.

³⁰ Minna ma ma yar 40 man kusrena. Mara ande nu ma baknu Sinai tabe tugu tugum tanje minmba ail fudinndo sinamnge pa mane mayok kina le nu enel ande kanjerna. ³¹ Kanjermba nu wamdus pilemba pa ta tugusemba kanjer tiwam tuku kumba minna le Sunjo tuku minje pasa mayok ka Moses sana: ³² Ye nanje mbun kame Abraham Isak Jakob nane tuku Mbara minet ngina le nu ismba piriri nayomba kanjeram mbulmba am te-kasona le ³³ Sunjonje nu sana: Ne tin minit ma ta tukul ma. Ne kupe ngaro paska. ³⁴ Isip mbalnge yije mbal piti sunjo ningig le kanjerket. Nane tuku malmbi mata iset. Ta tuku ye nane muskil kile-tidenge ningam

tuku ndeket. Ne tinnga le kukulni le Isip kaye nga Moses sana.

³⁵ Israel mbal buk Moses pitaimba sakinaig: Imange ne sine tuku pile tanjo gabat tanjo pilna nga Moses sanaig ta Kuatenge tanjo ta madimba nuje enjel ail fudinndo sinamnge mayok kina ta mbolnge Moses nu Israel mbal tuku gabat sunjo minmba nane muskil kile-tidindgam tuku kukulna. ³⁶ Kukulna le nu ka Isipnge wam kitek sangrinu ke lika Israel mbal kilmba kina. Tanjamba nu Yu Gurgur tugumnge ma baknu mbolnge yar 40 sinamnge mata wam kitek sangrinu ke likina. ³⁷ Moses ndui ta nu Israel mbal saningina: Kuate nuje pasa te-mayokam tuku ye tuan tanjo pilna tanjamba ndo nu sine Israel ngamuknge nuje tuan tanjo ande palmbimngat ngina. ³⁸ Moses nu Israel mbal ndon ma baknu mbolnge minna. Nu Sinai tabe pongina le enjelnge wam pagumba abo nak minam tuku ndin singine mbun kame tumningmba saningam tuku Moses sana. ³⁹ Saningina ta nane singine mbun Moses tuku minge kum-nemnge minam mbulmba nu pitaimba man luka Isip kambim mindesimba minnaig.

⁴⁰ Moses nu Sinai tabe mbolnge minna le nane ndek Aron sanaig: Moses nu buk Isipnge sine kilmba prona ta nu animbi kina. Ne singine mbarinjam tuku aganj afu wakeika le ndin tumsingwaig nginaig sulumba ⁴¹ nane makau pail kanunu wakeimba aganjmor balemba nu atraukinaig. Tanjamba nane aganj wakeinaig ta tuku gare-garekinaig. ⁴² Tanjanaig le Kuate nu nane wai kusrekina le nane tambun ki mbai kame nangine mbara nga mbarinjinmba minnaig le tuan tanjo ande nu wam ta tuku tenenmba Kuate tuku minge kuyarna.

Israel mbal tane ma baknu mbolnge yar 40 minmba aganjmor baleninmba atraukinaig ta ye tuku idusmba tana ndanaig.

⁴³ Tane kambim nga yabri mbara nyunu Molok nu tuku tawi wande tumba kinaig.

Mbai suk yabri mbara nyunu Refan ngade ta turmba tumba kinaig.

Tane kanunu ta mbarinjingam tuku wakeikinaig.

Ta tuku yije nzali dubimba nane afu tane kilmba kilke masken Babilon sim kanngaig ngina. *Amos 5.25-26*

Tuan tanjo nu tanjamba kuyarna.

⁴⁴ Singine mbun kame ma baknu mbolnge Kuate tuku pasa isam tuku tawi wande nak minnaig. Kuate nu tawi wande ta palmbim tuku Moses wam paguna sulumba kanunu te-mayokmba tumna tanjamba ndo pilna. ⁴⁵ Ngumnennga Kuatenge Kanan mbal pitaike likina le singine mbun nane Yosua ndon kilke tinaig ta nane tawi wande ta kuramba kilke te mbol pronaig. Tawi wande ta minmba minna le David prona.

⁴⁶ Kuate nu David make pilna le nu Kuate kusnana: Sine Yakob tuku ndare sine ne mbarinjam tuku wande ande pilbe e nga kusnana ta ⁴⁷ David nu wande ta pile ndakina. Nu tuku kinjo nuje Solomonnge Kuate mbarinjam tuku wande ta pilna. ⁴⁸ Tanjo kame nangine waimbi wande patikade ta Sunjo Kuate nu wande ta sinamnge mine ndakate. Tuan tanjo ande tenenmba kuyarna.

⁴⁹ Sunjo nu sakate: Samba ta ye Sunjo Kuate minyoket tuku ma. Kilke ta ye kupe patiket tuku ma.

Kilke mbol mbal ye minam tuku wande ndanndanmba palmbimngaig? Ko ye aninge minmba mabti?

⁵⁰ Ye yije sangrimbi aganj ndende nakmba te kile-mayokken ngate. *Aisaia 66.1-2*

Tuan tanjo nu tanjamba kuyarna.

⁵¹ Tane sinka ngamungal tukulok mbal. Tane Kuate gilai mbal tanan ngamungalmbi nu idus ndamba pasa tugusek isam mbulig. Tane singine mbun kame tanan tane Tukul Guwa mara mara pitaide. ⁵² Nane Kuate tuku tuan tanjo nakmba kilmba ngaigo siglika ande mape ndanaig. Tuan tanjo ande purfenju prowamngat nga sakinaig le mbun kame nane bale farninge likinaig. Tanjo purfenju ta tane nu tuku kupet minmba tumba balenaig. ⁵³ Enjel kame Kuatenge kukulningina le sine tukul dubikam tuku mbun kame ninginaig ta tane lukakade nga saningina.

⁵⁴ Stefanus nu tanjamba Israel gabat sugo saningina le nane nu tuku pasa ta ismba gubra sunjo tumba amain makemba maketiŋ tikŋga minnaig. ⁵⁵ Tanjamba minnaig le Tukul Guwa Stefanus tuku wamdus kumunŋina le nu samba mbol ambe mambilmba am tidinŋa Kuate tuku kilŋa kanjermba Yesus nu tuku ndinam kumamŋe tiŋ minna le kanjerna. ⁵⁶ Kanjermba nu ndek sakina: Ambe kanjerap. Samba talkat le Katesek Tanjo nu Kuate tuku ndinam kumamŋe tiŋ minit le kanjeret ŋgina.

⁵⁷ Tanjakina le nane isam mbulmba kilba tukulmba ngumbeyumba pinder-pindermba nu biye tinaig sulumba ⁵⁸ nane nu tumba tumbraŋ sunjo kusremba mayok ka kasomŋe pilnaig. Pilmba nu pasa mbolŋge pilnaig mbal nane nanjine tawi paska tanjo mo ande nyunu Saulus nu tuku kupe tugumŋe patika ndame kilmba Stefanus katmba minnaig. ⁵⁹ Nane katmba minnaig le nu yabanmba sakina: Sunjo Yesus, ye tuku kanu ta ŋgina. ⁶⁰ Tanjaka nu ndek dagol tidronŋa wi kuenjka sakina: Sunjo, nane ye mbolŋge mbarde te ne nane tuku mbar sauka gilainŋa ŋgina. Nu tanjamba sakina sulumba kumna.

8

¹⁻² Stefanus kumna le Saulus nu wam ta kanjermba nane mayewaig ŋga idusna le Kuate tuku nyu kurauka dubinaig tanjo afu Stefanus ŋguka nu tuku malmbi sunjonaig.

Stefanus balenaig ait mbolŋge Yesus tuku kuasmbi Yerusalemŋe minnaig ta nane afunje piti serninginaig le nane kua ka afu Yudea ma tugu afu Samaria ma tugu mbol kine likinaig. Aposel kame ndo Yerusalemŋe minnaig.

³ Saulus nu Yesus tuku kuasmbi kilmba ŋaigo siglika nane tuku wande mindek ponja bige tidinŋa muliŋ kilmba didika wandekŋe patika tanjamba kine promba likina.

Samaria mbal pasa mayenu isnaig

⁴ Nane kua ka sili-silinaig mbal nane ma ŋakmba mbol lika pasa mayenu kuklimba kinaig. ⁵ Tanjamba Filipus nu Samaria tumbraŋ ande mbol kina sulumba Yesus

nu Kuatenje madina tanjo Kristus ŋga nane sanjmba minna le ⁶ Samaria mbal gudommba nu tuku pasa ismba manau kitek sanjrinu ke likina ta kanjerka nane ŋakmba kilba pilmba nu tuku pasa ise mayenaig. ⁷ Nu afu guwa ŋaigonu ŋak nane kusrekuwaig ŋgina le nane wikaraumba nane kusreka kinaig. Kupe wai baklelkanu afu kupe ŋaigonu ŋakmba mageke likinaig le ⁸ tumbraŋ ta tuku mbal gare sunjo tinaig.

⁹ Tumbraŋ tanje tanjo ande nyunu Simon minna. Tanjo ta ye nyu ŋak ŋga nu wam sanjrinu afu nune kuanyembi ke likanu le nane kanjerka ŋakmba pirerek purka minanu. ¹⁰ Samaria mbal nyu ŋak nyu kugatok nane ŋakmba Simon tuku pasa ise mayenaig sulumba sakinaig: Tanjo te nu sunjo. Nu Kuate tuku sanjri sunjo te mayokte ŋga saka minnaig. ¹¹ Ait kuennu Simon nune kuanye manau kina le nane pirerek purka minmba nane nu tuku pasa ise mayenaig.

¹² Kile Filipus nu pro Kuate nune gageu kulatkate wam sanjmba Yesus Kristus tuku nyu te-mayokna le nane son ŋga kule pisne tinaig. ¹³ Simon nu mata son ŋga kule pisne tina. Nu Filipus ndoŋ minna le nu wam kitek afu sanjrinu ke likina le nu kanjerka pirerek purka am go sulumba minna.

¹⁴ Samaria mbal Kuate tuku pasa ismba son ŋginaig le aposel kame Yerusalemŋe wam ta ismba Petrus le Yohanus kukulnikinaig le nale ndek kinaik. ¹⁵ Kinaik ka Samaria ma tugu mbol pronai. ¹⁶ Samaria mbal nane Yesus tuku nyu mbolŋge kule pisne tinaig ta nane Tukul Guwa nda tumba minnaig le Petrus le Yohanus nale ndek wam ta katesenaik sulumba nane Tukul Guwa tuwaig ŋga Kuate yabanai sulumba ¹⁷ wai nane mbolŋge patikinaik le Tukul Guwa nane ŋakmba mbolŋge kumunŋina.

¹⁸ Aposel ar nale wai nane mbolŋge patikinaik le nane Tukul Guwa tinaig ta Simon nu kanjermba ndametiŋ afu kilmba nale tugum promba sanikina: ¹⁹ Tale ndametiŋ te kilmba wam ta tuku sanjri ye sap le ye mata nane afu mbolŋge yiŋe wai pili le nane Tukul Guwa tuwaig ŋgina. ²⁰ Tanjakina le Petrus ndek nu kasurmba

sana: Ne nane ngarosu ndametiŋ turmba ma nayo mbol kaye. Tukul Guwa Kuateŋge ake singit ta ndametiŋmbi piyawam tuku agan kuga. ²¹ Ne tuku ngamuŋgal Kuate am mbolŋge tugusek kuga. Ta tuku ne Kuate tuku piro ande mata kam kumuŋ kuga. ²² Ne nane ngamuŋgal biye mbilmba nane wamduŋ nagonu ta kusreka Kuate nu nane mbar sungo ta sauka gilaiŋgam tuku nu yabaŋa. ²³ Ne agan ŋakmba kilam tuku wamduŋ kagli firka nane maŋau nagonuŋge ne didikate le ye kamuset ŋgina. ²⁴ Tanamba sana le nu Petrus tuku pasa lafumba sana: Tale ye tuku ŋa Kuate sungomba yabaŋap. Wam kame ye mbol prowam tuku sakaik ta ye mataryate ŋgina.

²⁵ Petrus nale Sungo tuku pasa kuklimba Samaria mbal wam paguniŋge denpurmba nale luka mbumba Yerusalem kinaik. Kumba ndinŋge Samaria ma tuku tumbraŋ afu gudommba mbolŋge pasa mayenu saniŋge lika kinaik.

Etiopianu tanjo pasa mayenu isna

²⁶ Sungo tuku eŋel ande Filipus tugum promba sana: Ne tiŋga Yerusalem kumam si kaye. Yerusalem kusremba Gasa kambim tuku ndin ma baknu mbol kinit ta dubimba kaye ŋgina. ²⁷ Tanakina le nu tiŋga kumba ka ndin ta mbol prona sulumba Etiopianu tanjo sungo ande nuŋe karis mbolŋge minyokina le kaŋgerna. Tanjo ta nu Etiopia kilke tuku mandor pino Kandase nu tuku ndametiŋ kulatkina tuku. Nu Kuate mbariŋam Yerusalem kina tuku. ²⁸ Kile nu luka Etiopia kambim saka karis mbol tanje minmba tuan tanjo Aisaia tuku kuyar ande burka kina. ²⁹ Tanana le Tukul Guwaŋge Filipus sana: Karis kinit si tugum kaye ŋgina le ³⁰ nu pinder ŋak ŋak kumba nu tuan tanjo Aisaia tuku kuyar burkina le ismba nu kusnana: Ne pasa burkate ta tugunu ne katesete e ŋa kusnana le ³¹ nu lafumba sana: Ye ndanmba pasa tugunu te katesewi? Ne mbumba tenje minyoka pasa te tugunu saya ŋgina.

³² Nu tuan tanjo Aisaia tuku pasa burkina ta tenenmba.

Andenŋge sipsip balewam tuku tumba kinit tanjan nane nu tumba kinig. Sipsip

nguenu kuerkade le nu witi ndate tanjan nu nane tuku pasa lafu ndate.

³³ Nane nu kiko pile tumba nu tuku pasa teti ndamba ake tumba nayo silide.

Kilke te mbolŋge mine sungo ndamba kumwa le afu nu tuku kuasmbi mine nda. *Aisaia 53.7-8*

Kuyar pasa tanamba sakate.

³⁴ Kile ndametiŋ kulat tanjo nu Filipus kusnana: Kuate tuku tuan tanjo nu pasa te kuyarna ta nuŋe ngarosu tuku kuyarna e ko ande tuku ŋgina. ³⁵ Tanakina le Filipus nu Aisaia tuku pasa ta mbolŋge tugu pilmba pasa mayenu kuklimba Yesus tuku sana.

³⁶ Samba kumba ka kule kualin ande tugum promba Etiopianu tanjo ndek nu sana: Ai si. Kule ande minit si. Kile ne ye kule pisneyam kumuŋ e ŋgina le ³⁷ nu lafumba sana: Ne wamduŋ ŋakmbambi son ŋgate kande ye ne kule pisneni ŋgina le nu lafumba sana: Yesus Kristus nu Kuate tuku Kiŋo ta ye nu tuku son nget ŋgina. ³⁸ Tanakina sulumba karis tiŋgam tuku saniŋgina le karis tiŋgina le nale ibeŋ kinaik. Ibeŋ ka kule sinam kinaik sulumba Filipus nu tanjo ta kule pisnena. ³⁹ Nale maŋ luka tabek kinaik le pitik ndo Tukul Guwaŋge Filipus didik tumba ma kise mbol kina le Etiopianu tanjo nu maŋ kaŋger ndana. Nu Yesus tina tukunu nu gare ŋak nuŋe karis poŋga Etiopia kina.

⁴⁰ Filipus nu Asdodŋge minna ta wamduŋ puluna. Nu tumbraŋ sungo ta kusremba kumba tumbraŋ ŋakmba mbolŋge pasa mayenu kuklimba lika ka Sesarea prona.

9

Saulus nu ngamuŋgal biye mbilna

¹ Saulus nu Sungo Yesus dubinaig mbal tuku gubra tumba ye nane ŋakmba bale faramngit ŋga nu pris gabat sota kina sulumba ² sana: Ye Damaskus tumbraŋ sungo mbol nzi kumba Yesus dubide mbal tanjo pino kaŋgerka ndaleka kilmba luka Yerusalem mbambim tuku ne waŋe afu kuyarka sa. Damaskus tuku kusem wande gabat kame niŋge liki le kaŋgerka ye piro ta kam tuku nyu ŋak kila minwaig ŋgina.

³ Saulus nu waŋe ta kilmba ka Damaskus patuna le samba mbolŋge bulu sungo ande mayok ka nu kiljana. ⁴ Kiljana le nu

ndek kuru-kuruka kilke mbolŋge ndekina le miŋge pasa ande promba sana: Saulus, Saulus, ne ndaŋam tuku ye ŋayo siliyate ŋgina le ⁵ nu ndek kusnana: Sungo, ne imanŋe ŋgina le nu sakina: Ye Yesus ne ye ŋayo siliyate ta. ⁶ Kile ne tiŋga tumbran sungo mbol nzi kaye. Nziŋge mina le andeŋge ne wam kam tuku sanamŋat ŋgina. ⁷ Tanakina le tanŋo kame Saulus ndoŋ kinaig ta nane tiŋga maninok minnaig. Ta ndaŋam? Nane pasa prona ta isnaig sulumba tanŋo ande nda kaŋgernaig.

⁸ Saulus nu tiŋga am maranŋina ta agan kaŋger ndakina. Kaŋger ndakina le nu waiwaimba kumba Damaskus pronaig. ⁹ Kumba ka tanŋe mara keŋmba nu agan kaŋger ndaka nyamagan kule mata nye ndakina.

¹⁰ Yesus dubina tanŋo ande Damaskusŋge minna. Tanŋo ta nyunu Ananias. Nu kiŋatanu suk Sunŋonŋe nu wika Ananias ŋgina le nu ndek sakina: Sunŋo, ye minet te ŋgina. ¹¹ Tanakina le Sunŋo nu sana: Ne tiŋga ndin ande nyunu Tiŋreknu si mbol kaye. Ne kumba ka Yudas tuku wande poŋga Tarsusnu tanŋo nyunu Saulus nu tuku kusnanga. Nu Kuate yabaŋmba minit. ¹² Nu mata kiŋatanu suk ne kaŋgernat. Ne nu tugum promba nuŋe am mayekam tuku ne nu mbolŋge wai patikat le kaŋgernat ŋgina.

¹³ Tanakina le Ananias ndek nu sana: O Sunŋo, tanŋo ta Yerusalemŋge ne tuku mbal kilmba ŋaigo siglikanu ŋga gudommbanŋe sakade le iset. ¹⁴ Tenŋe mata ne tuku nyu te-dunŋade mbal bige tidinga kilmba ndalekam tuku pris gabat mbal tugumŋge nyu tina ŋgina le ¹⁵ Sunŋo nu sana: Kuga. Yenŋe tanŋo ta madiwen. Ye yiŋe nu kukuli le nu ka kasomok mbal gabat sugo kise kise Israel mbal nane ŋakmba tugumŋge ye tuku saninŋamŋat. ¹⁶ Tanamba nu piti gudommba kaŋgerke likamŋat. Ye nu manau ta mbolŋge kila sawamŋgit. Ne tiŋga nu tugum kaye ŋgina.

¹⁷ Kile Ananias nu tiŋga ka Saulus nu minna wande ta poŋga nu wai kilmba nu mbolŋge patika sana: Tira, ne ndeka ndinŋe Sunŋo Yesus kaŋgerna ta nuŋe ye kukulyat. Ne tuku am mayeka sulumba

Tukul Guwa tam tuku ne tugum prowet ŋgina le ¹⁸ pitik ndo kualegan suprep suk agan am mbolŋge gagulka ndekinaig le nu am mayeka mambilna. Tanamba nu tiŋga kule pisne tina sulumba ¹⁹ nu man isukusmba sanŋri tumba Damaskusŋge Yesus dubinaig mbal ndoŋ mara afu minna.

Saulus nu Damaskusŋge pasa mayenu kuklina

²⁰ Saulus nu dal ndaka Zu mbal tuku kusem wande sinam kine lika Yesus nu Kuate tuku Kiŋo ŋga kuklimba saninŋina le ²¹ nu tuku pasa isnaig mbal nane wamdus te-sulumba sakinaig: i ... Tanŋo te nu buk Yerusalemŋge nyu ta te-dunŋinaig mbal kilmba ŋaigo siglikina. Tumbran sunŋo te mbolŋge mata tanŋo pino nu dubide ta bige tidinga ka pris gabat nane am mbolŋge kiletidingam tuku prona ŋginaig. ²² Saulus nu sanŋri lato tumba Yesus nu siŋka Kuateŋge madina tanŋo Kristus ŋga kukli mayena le Zu mbal Damaskusŋge minnaig ta nu tuku pasa ismba lafuwam kumuŋ kuga.

²³ Kile Zu tanŋo afu Saulus balewam tuku sakinaig le ²⁴ nane afu ismba pro nu sanaig le isna. Nane Damaskusŋge ki furir mindek nu balewam tuku fonde malanŋa kulatka minnaig. ²⁵ Tanamba minnaig le furir ande Saulus tuku kuasmbi nane ndek nu sambenŋa muli panmba fonde tuku bubre malanŋa kumam pilnaig le mayok kina. ²⁶ Mayok kina sulumba nu ka Yerusalem prona. Ka tanŋe nu Yesus dubinaig mbal ndoŋ ulendikam bafuna le nane kuru-kuruka nu Yesus dubiwanu tanŋo kuga ŋginaig. ²⁷ Tanakinaig le Barnabasŋge nu tumba ka aposel kame saninŋina: Tanŋo te nu ndinŋe Sunŋo kaŋgerna le Sunŋonŋe pasa sana. Damaskusŋge nu nane kuru kuru ndaka sanŋri tiŋga Yesus tuku nyu te-mayokmba sakina ŋgina. ²⁸ Tanakina le Saulus nu Yerusalemŋge Yesus dubinaig mbal ndoŋ ulendika kine promba minna. ²⁹ Nu tanŋo tuku kuru kuru ndaka Yesus tuku nyu te-mayokmba saka minna.

Saulus nu Zu mbal Grik pasatade afu ndoŋ pasambi Yesus tuku muŋgu tulinŋinaig le nane nu balewam tuku ndin sotinaig. ³⁰ Sota minnaig le Yesus dubinaig

mbal nane kila pilmba Saulus mindemba Sesarea tumbran sungo mbol pronaig. Pro tanje nu Tarsus kuwa nga kukulnaig le kina.

³¹ Ait ta mbolnje Yesus tuku kuasmbi nane Yudea Galilea Samaria ma tugu ta njakmba mbolnje piti afu kanjer ndaka mine mayemba sanjri tinginaig. Nane Kuate kumnemnje minmba Tukul Guwanje nane sinzanjingina le nane tugekinaig.

Petrus nu tanjo ande wakeina

³² Petrus nu ma tugu njakmba mbol kumba Yesus tuku mbal kanjerkam Lida tumbran prona. ³³ Prona sulumba tanjo ande nyunu Eneas ngarosu milmailkanu yar 8 guaze ta njak mbain mbolnje kinye njak ndo minna le kanjerna. ³⁴ Kanjermba nu ndek sana: Eneas, Yesus Kristusnje ne wakeinamngat. Ne tinga naje yango tetiwa ngina. Tanjakina le nu pitik ndo tingina. ³⁵ Tanjana le Lida le Saron tumbran mbal nane tanjo ta mayekina le kanjermba nane njakmba ngamungal biye mbilmba Yesus dubinaig.

Petrus nu pino ande te-tina le abongina

³⁶ Yopa tumbranje Yesus dubina tuku pino ande nyunu Tabita minna. (Grik pasambi nyu ta Dorkas). Pino ta nu wam magenu ke lika sanzal mbal turka minanu.

³⁷ Ait ta mbolnje nu guaze sunjo tumba kumna. Kumna le pino afu nu kule pisenmba nu tumba wande ta mbain armba njak inum mbol tanje pilnaig le minna. ³⁸ Yopa tumbran sunjo ta nu Lida tumbran patuknje tukunu Yesus dubinaig mbal Petrus nu Lidanje minna pasa ta ismba nane tanjo armba kukulnikinaig le ka nu tugum promba sarsarmba sanaik: Ne pitik sile ndon kab nginaik.

³⁹ Tanjakinaik le Petrus nu tinga nale ndon kina ka tumbran ta pronaig le nane afu nu tumba wande o mbolnje ta ponjinaig. Nane wande ponjinaig le pino kuembol njakmba Petrus laipmba te ngamumba malmbika Dorkas nu buk tawi wakeika ninge likina ta kilmba Petrus tumnaig. ⁴⁰ Tumnaig le nu nane njakmba mayok kuwaig nga sanjingina le nane mayok kinaig. Tanjanaig le nu ndek dagol tidronga Kuate yabanja. Yaban denjpurmba

nu mbilka mindesinj ta sana: Tabita, ne abonga ngina le nu am maranga Petrus kanjermba minyokina le ⁴¹ nu ndek nu tuku wai biyemba te-tina le tingina. Tingina le nu tumba Yesus dubinaig mbal pino kuembol nane njakmba wika njingina.

⁴² Wam ta Yopa tumbran sunjo kumungina le nane gudommmba Sunjo Yesus son nginaig le ⁴³ Petrus nu Yopanje mara kuen suk tanjo ande nyunu Simon nu ndon minna. Tanjo ta nu aganjmor ngarombi aganj kame wakeikina tuku.

10

Pasa mayenu kasomok mbal tugum kina

¹ Sesarea tumbran sunjo mbolnje tanjo ande nyunu Kornelius minna. Nu Rom gafman tuku kame mbal 100 kulatka minna. Kame kuasmbi ta Italinu. ² Tanjo ta nu nuje ndare tuma ndon Kuate kumnemnje minmba nu mbarinjmba minanu. Nu sanzal mbal ndameti nj walmba ninge lika nu Kuate yabanmba minanu.

³ Mara ande ki kanum 3 mbolnje nu kinatanu suk aganj ammbi kanjerna ta Kuate tuku enjel ande nu tugum promba Kornelius ngina. ⁴ Tanjakina le nu fumble timba wamdus fulilka nu sana: Sunjo, ndanjam ngina le enjel nu ndek sana: Ne sanzal mbal turningit ta Kuate nu kanjerte. Ne Kuate yabante ta nu isit. Nu ne idusnumba minit. ⁵ Ta tuku ne tanjo afu kukulninga le Yopa tumbran sunjo mbol nzi kumba tanjo ande nyunu Simon Petrus tam kuwaig. ⁶ Nu nuje nyu tuma tanjo ndon minik. Tanjo ta nu aganjmor ngarombi aganj wakeikate tuku. Nu tuku wande piyal patuknje minit ngina.

⁷ Enjel nu Kornelius kusrena le nu ndek nuje piro tanjo armba kame tanjo ande turmba wikina. Kame tanjo ta nu mara mara nu tugumnje piroka nu mata Kuate dubimba minna. ⁸ Nane pronaig le nu enjel tuku wam pagu pasa kumu-kumumba kubeu ninmba Yopa kuwaig nga kukulningina. Kukulningina le nane kumba ka ndinje kinyenaig.

⁹ Mafena le nane ndin dubimba kumba ka Yopa patunaig le ki kanum 12 Petrus nu Kuate yabanjam tuku nga wande ponja

funu tuku mbain mbolŋge minna. ¹⁰ Nu mbol tanġe minmba guba mayena. Guba mayena le nane pagumba minnaig le Petrus nu kiŋatanu suk aġaŋ ande kaŋgerna. ¹¹ Samba talka aġaŋ ande tawi suŋgo suk tundunnu bailkamba muli ŋak andeŋge muli kusre-kusrena le ndekina. ¹² Ndekina le tawi ta mbolŋge aġaŋmor mbeŋ sar umaŋ yeki yeki minnaig le kaŋgerkina.

¹³ Kile miŋge pasa ande nu sana: Petrus, ne tiŋga aġaŋ te inum balemba nya ŋgina le ¹⁴ nu ndek lafumba sana: Suŋgo, kuga. Sine Zu mbal aġaŋ afu nyam tuku tukul ŋak ta ye tukul lukamba aġaŋ taŋaŋ inum nye ndaket ŋgina. ¹⁵ Taŋakina le pasa ta maŋ lato nu sana: Kuatenġe aġaŋ ande mayenu ŋgate ta ne tukul ndawa ŋgina. ¹⁶ Nale taŋamba pasa ndui ta sakam keŋnaik le andeŋge pitik ndo tawi ta te-duŋgina le samba mbol kina.

¹⁷ Petrus nu kiŋatanu suk wam kaŋgerna ta wamdus te-sulumba tugunu wam kate-semba minna le Kornelius taŋgo keŋmba kukulniŋgina ta nane afuŋge Simon tuku wande tumniŋginaig le nane pro wande malaŋga tugum taŋge tiŋga wika sakinaig: ¹⁸ Oi. Simon Petrus nu teŋge minit e ŋginaig.

¹⁹ Petrus nu kiŋatanu suk wam kaŋgerna ta idus-idusmba minna le Tukul Guwa nu sana: Taŋgo keŋmba ne sota prowaig. ²⁰ Ne tiŋga ibeŋ kaye. Ne wamdus tero ndaka nane ndoŋ kaye. Yeŋge nane kukulniŋgen ŋgina. ²¹ Taŋaka sana le Petrus nu ibeŋ ka nane saniŋgina: Tane taŋgo sotade ta ye noten. Tane ndaŋam ye tugum prowaig ŋgina le ²² nane nu sanaig: Singine gabat Kornelius nu kame taŋgo 100 kulatkate. Nu taŋgo tiŋreknu Kuate kumnemŋge minit. Israel mbal ŋakmba nu tuku saka minig. Kuate tuku eŋel nu wam paguna le nu sine ne tumba nu tuku wande mbol kumba ne tuku pasa isam tuku sine kukulsiŋgina le ne tam proweg ŋginaig. ²³ Taŋakinaig le Petrus ndek nane ŋgailka nane nu ŋak kinyam tuku saniŋgina.

Mafena le Petrus nu nane ndoŋ kina. Yopa mbal afu Yesus dubinaig tuku nane mata Petrus mindemba kinaig. ²⁴ Kinaig ka ndinŋge kinyaig. Mafena le Kornelius nu buk nuŋe ndare tuma nuŋe gulab nane

ŋakmba kile-manġurka Petrus tairŋga minnaig le nane Sesarea pronaig.

²⁵ Petrus nu wande sinam kina le Kornelius nu tiŋga pro Petrus nu taŋgo suŋgo ŋga nu tugumŋge dagol tidroŋgina. ²⁶ Taŋana le Petrus nu te-timba sana: Taŋa ndawa. Ye mata taŋgo ndo. Ne tiŋga ŋgina. ²⁷ Taŋaka nu Kornelius ndoŋ pasapasaka kumba ka wande suŋgo sinam taŋge taŋgo pino gudommba manġurkinaig le kaŋgerkina. ²⁸ Kaŋgerka nu ndek saniŋgina: Sine Zu taŋgo tane kasomok mbal tuku wande mbol kumba ko tane ndoŋ isukusam tuku tukul suŋgo ŋak ta tane kila. Kuate nu wam ande ye tumyina tukunu ye wamdus kitek tumba kasomok mbal ta ŋaigonu ŋge nda. ²⁹ Ta tuku ne afu ye tam tuku kukulniŋgina le ye pasa kugatok nane dubika te prowit. Ariya. Saka. Ne ndaŋam ye tuku pasa pilna ŋga sana.

³⁰ Taŋaka sana le Kornelius nu sakina: Mara keŋmba buk kinaig ait teŋen ki kanum 3 mbolŋge yiŋe wande mbol teŋge ye Kuate yabaŋmba minen le pitik ndo taŋgo ande tawi kilŋa ŋak ye tugum prona le kaŋgeren. ³¹ Nu ye sayina: Kornelius, ne sanzal turniŋgit ta Kuate nu kaŋgerte. Ne Kuate yabaŋte ta nu isit. Nu ne idusnumba minit. ³² Ne taŋgo afu kukulniŋga le taŋgo ande nyunu Simon Petrus nu tam Yopa kuwaig. Nu nuŋe nyu tuma Simon ndoŋ minik. Taŋgo ta nu aġaŋmor ŋgarombi aġaŋ wakeikate tuku. Nu tuku wande piyal patukŋge minit. Nu taŋamba ye sayina. ³³ Taŋakina le ye pitik ndo taŋgo afu ne tam tuku kukulniŋgen. Ne ye tugum te prowat ta kumumbi. Sine ŋakmba Kuate am mbolŋge manġurka mineg. Suŋgo nu ne pasa afu sine sasiŋgam tuku sanina ta isam tairŋgeŋ ŋga Petrus sana.

³⁴ Taŋakina le Petrus nu nane saniŋgina: Kile ye wamdus puluyate. Kuate nu taŋgo ŋakmba wamdus niŋgit. ³⁵ Zu mbal ko kasomok mbal ŋgamukŋge ima kate Kuate kumnemŋge minmba nu tuku pasa dubide ta Kuate nu nane ŋakmba tuku gareniŋgit. ³⁶ Sine Yesus Kristus ndoŋ ulendikeg mbal kile Kuate nu sine ndoŋ wamdus mukuk minit. Nu pasa mayenu ta ŋakmba isam tuku sine Israel

siŋgina. Yesus nu tanjo ŋakmba tuku Sunjo.
³⁷ Yohanus nu pasa kuklimba nane kule pisneningina le Nasaretnu tanjo Yesus nu pro pasa mayenu ta Galilea ma mbolŋge tugu pilmba kumba ka Yudea ma tugu ŋakmba kumunŋina. ³⁸ Nu Kuatenge Tukul Guwa tuna le nu sanjri ŋak ma ŋakmba mbolŋge lika nu wam mage kina. Kuate nu ndoŋ minna. Afu Satan tuku sanjri kumnemŋge minnaig ta nu nane tuku muskil kile-tidiŋgina. ³⁹ Nu Yerusalemŋge Zu ma ŋakmba mbolŋge wam ke likina le sine kanjerkiŋgeŋ. Nane nu tumba ail kazrai mbolŋge nil danjŋinaig le kumna. ⁴⁰ Kumna le mara keŋnu mbolŋge Kuatenge nu te-tina le nu tiŋgina le sine kanjerŋeŋ. ⁴¹ Tanjo ŋakmba nu kanjer ndanaig. Sine ndo nu kanjerŋeŋ. Yesus nu maŋ tiŋgina ta nane ŋakmba saningam tuku Kuate nu o buk sine madisingina. Nu tiŋga sine ndoŋ tuma isukusmba kule nyumba mingeŋ. ⁴² Nu sine pasa mayenu kukliwam tuku patikina. Kumanu mbal abo minig mbal pileningam tuku Kuate nu ye pilna ta ŋakmba saningap ŋga sasingina. ⁴³ Tuan tanjo ŋakmba nu tuku sakinaig. Ima kate nu kumuŋ ŋga son ŋgade ta Kuate nu Yesus tuku nyu mbolŋge nane tuku une sauka gilaingamŋgat ŋga saningina.

Kasomok mbal Tukul Guwa tinaig

⁴⁴ Petrus nu pasata minna le nane nu tuku pasa isnaig mbal Tukul Guwa nane mbol kina le ⁴⁵⁻⁴⁶ nane pasa kuale gilai yimyam sake lika Kuate tuku nyu tedunŋinaig. Tanjanaig le Zu tanjo Yesus tuku son ŋginaig nane Yopange Petrus mindemba pronaig ta nane wam ta kanjermba Kuatenge kasomok mbal mata Tukul Guwa niŋgit ŋga nane pirerek purkinaig.

⁴⁷ Kile Petrus nu sakina: Kuatenge sine Tukul Guwa siŋgina tanjamba ndo kile nane mata niŋgit. Nane kule pisne tam tuku sine tukulningam kumuŋ kuga ŋgina. ⁴⁸ Tanjamba Petrus nu nane Yesus Kristus ndoŋ ulendika kule pise tap ŋga saningina le nane kule pisne tinaig. Tanjamba nu nane ndoŋ mara afu minam tuku ŋgailkinaig le nu nane ndoŋ minna.

11

Petrus nu Yerusalemŋge kasomok mbal tuku sakina

¹ Aposel kame Yesus tuku mbal Yudea ma mbolŋge mine likinaig ta nane kasomok mbal Kuate tuku pasa tinaig ta nane isnaig. ² Petrus nu mbumba Yerusalem prona kande Zu tanjo afu nane nu sawe lika sanaig: ³ Ndanam saka ne siŋgine tukul lukamba ŋgaro pike ndakanu mbal ndoŋ ulendika isukusna ŋginaig.

⁴ Tanjamba sawe likinaig le nu ndek wam ŋakmba mayok kinaig ta kumu-kumumba kubeu niŋmba saningina: ⁵ Ye Yopange Kuate yabanmba minen sulumba ye kiŋatanu suk agan ande kanjeren. Agan ande tawi sunjo suk tundunnu bailkamba muli ŋak samba mbolŋge andeŋge muli kusrekusrena le ye tugum ndekina. ⁶ Tanjana le ye agan ta kanjer tiwen ta sinam tanje aganmor ŋguikok agan rabmba likade sar umaŋ tanjamba kanjerken. ⁷ Kanjerka minen le miŋge pasa ande ye sayina: Petrus, ne tiŋga agan te inum balemba nya ŋgina le ⁸ ye nu sawen: Sunjo, kuga. Sine Zu mbal agan afu nyam tuku tukul ŋak ta ye tukul lukamba agan tanjan inum nye ndaket ŋgen. ⁹ Ye tanjaka saken le samba mbolŋge pasa maŋ lato sayina: Kuatenge agan ande mayenu ŋgate ta ne tukul ndawa ŋgina. ¹⁰ Sile tanjamba sakam keŋkeŋ le andeŋge tawi ta tedunŋina le samba mbol kina. ¹¹ Kina le ait ndui ta mbolŋge ndo Sesareange Kornelius nu tanjo keŋmba ye tam tuku kukulningina le ye wande minen ta tugum pronaig. ¹² Pronaig le Tukul Guwa nu ye sayina: Ne wamdus tero ndaka tanjo prowaig ta dubika kaye ŋgina. Tira 6 te nane mata ye ndoŋ kumba Kornelius tuku wande poŋga sinam kagenŋ.

¹³ Kornelius nu sine sasingina: Ye enel ande yiŋe wandekŋge tiŋ minna le kanjeren. Nu teŋemba sayina. Ne nane afu kukulninga le nane Yopa tumberaŋ sunjo mbol nzi tanjo ande nyunu Simon Petrus tam kuwaig. ¹⁴ Simon nu pasa afu naŋe ndare tuma turmba satinguwa le tanjine muskil kile-tidiŋge tiŋgam tuku ndin kanjeramŋgaig ŋgina.

¹⁵ Kornelius nu wam kube ta denjurna le ye tanga pasa tugu pilmba saken le ambonga sine Tukul Guwa tigen tanjamba ndo kasomok mbal tinaig. ¹⁶ Ye wam ta kanjermba ye Sunjo Yesus tuku pasa ande idusen ta tenjamba. Yohanus nu kulembi nane kule pisneningina. Kile ye Tukul Guwambi tane tuku ngamunggal kule pisne tana tingamngit nga sasingina. ¹⁷ Ambonga sine Zu mbal Sunjo Yesus Kristus tuku son ngigen le Kuate nu Tukul Guwa sinjina tanjamba ndo nane mata Tukul Guwa ningina. Ye ima le Kuate tuku nzali tukulam kumu nga saningina.

¹⁸ Tanakina le nane Petrus tuku pasa ta ismba nane pasa kugatok Kuate tuku nyu te-dunga sakinaig: Kuate nzalite le kasomok mbal mata ngamunggal biye mbilmba abo tugu minmba minam tuku tade nginaig.

Antiok mbal Yesus tinaig

¹⁹ Stefanus balenaig le Yesus tuku mbal kua ka sili-silinaig ta afu masken ka Finisia ma tugu Siprus nuy Antiok tumbra sunjo tanjamba kine likinaig ka Zu mbal ndo Yesus tuku pasa saninginaig sulumba kasomok mbal sa ndaninginaig.

²⁰ Nane tanjanaig ta Siprus le Sirenenu Zu tango afu Antiok tumbra sunjo mbol kumba nanenge kasomok mbal Yesus tuku saninginaig le ²¹ Kuate nane tuku piro sangri pilena le nane gudommba nane tuku pasa ismba son nga ngamunggal biye mbilmba Sunjo Yesus dubinaig.

²² Yesus tuku kuasmbi Yerusalemnge manau ta ismba Barnabas kukulnaig le nu ndek Antiok kina. ²³ Nu nane tugum prona sulumba Kuate nu sinjka mbal te make patikate nga nu gare-gareka nane wamdus ndindo Yesus biye dewam tuku tumningina. ²⁴ Barnabas nu tango mayenu. Nu ngamunggal son sangrinu. Tukul Guwa nu tuku wamdus kumungina le nane gudommba nu tuku pasa ismba son nga Sunjo Yesus dubinaig.

²⁵ Kile Barnabas nu Saulus sota Tarsus tumbra sunjo mbol kina. ²⁶ Kumba ka nu te-silika tumba nu ndon luka Antiok tumbra pronaik. Nale ar ta yar ndindo

Antioknge minmba nane tango pino gudommba Yesus tuku tumningina minnaik. Tanakina le Yesus dubinaig mbal Antioknge minnaig ta nane ambonga Kristen nyu tinaig.

²⁷ Ait ta mbolnge tuan tango afu Yerusalem kusremba ndeka Antiok pronaig. ²⁸ Pro tange minnaig le tuan tango ande nyunu Agabus nu Tukul Guwange wamdus tuna le nu tanga guba sunjo kilke tugu jakmba mbolnge prowamngat nga saningina. (Ngumnenga Klaudius nu gabat sunjo minna le guba sunjo ta prona). ²⁹ Tanakina le Yesus dubinaig mbal nane wamdus tumba nanjine tira kame Yudea ma tugu mbolnge turkam tuku sine ndametin jak minig ta kumumba patikube nginaig. ³⁰ Nane tanjamba patika Barnabas le Saulus kukulnikinaig le nale ndametin kilmba mbumba kinaik ka Yerusalemnge gabat mbal ninginaik.

12

¹ Ait ta mbolnge mandor Herodus nu Yesus tuku kuasmbi afu ngaigo siglikina. ² Nu nuje kame mbal saningina le nane Yohanus aba nuje Yakobus tuku njinfok kuerkinaig. ³ Kuerkinaig le Zu mbal nane wam ta ismba gare sunjo tinaig le Herodus nu kila pilmba nu man Petrus ndalekam tuku afu kukulningina. Ait ta Israel mbal bret yis kugatok nyam tuku kusem sunjo.

⁴ Nane nu biye timba mulintumba wandeknge pilnaig le nu Petrus kulatkam tuku kame tango 16 mungu turturkam tuku bailka bailka patikina. Pasowa ait ta kugawa le nu Zu mbal am mbolnge Petrus pasa mbolnge palmbim idusna. ⁵ Petrus nu muli wandek sinamnge minna le kame mbal ta nane nu kulatkinaig le Yesus tuku kuasmbi Petrus tuku nga Kuate sungomba yabanjaig.

Enjel Petrus te-mayokna

⁶ Herodus nu mafewa le Petrus nane jakmba am mbolnge te-tiwam tuku sakina ta furir ait ta mbolnge Petrus nu kame tango ar ngamuknge wai kupe muli jak kinymba gilainjina. Kame tango armba kilimnge malanja kulatka minnaik.

⁷ Kile Sunjo tuku enjel ande Petrus tugumnge mayok kina le bulu promba wande sina ta kiljana. Enjel nu Petrus tuku kailmane burumba kuanemba sana: Pitik tinja ngina kande sen muli wai mbol ta kuklika ndekinaik. ⁸ Tanjanaik le enjel nu Petrus sana: Ne tawi tinmba kupe ngaro silika ngina le nu ta kumuna. Tanjana le nu man sana: Nane tawi sunjo ta tumba kaika ye dubiya ngina le ⁹ nu enjel dubimba mayok kina. Enjel nu tanjana ta Petrus nu kinambi aganj kanjeranu nga idusna.

¹⁰ Kile enjel nu tumba kame mbal tumail-amnge tinjinaig ta lininjmba ka ngumnemnge tinjinaig ta lininjmba ka muli wande tuku malanja sunjo tugum pronaiik. Pronaiik le tanjonje talkanu sukna le nale kilim kinaik. Kilim ka tumbran sunjo sinam ta ndin ande dubimba kinaik le enjel nu Petrus kusremba kina. ¹¹ Kina le nu wamdus puluna le wamdusmbi sakina: Herodus nu ye njayo siliyam iduste le Zu mbal wam ta tairnga minig ta Kuate nu ye nane tuku wai mbolnge te-luka tam tuku enjel te kukulat nga idusna.

¹² Nu wamdus puluna le nu Yohanus Markus tuku ina nunge Maria tuku wande tugum kina. Wande ta sinamnge nane gudommba mangurka yabanmba minnaig. ¹³ Yabanmba minnaig le nu wande ta tuku fonde malanja katkatna le piro pino ande nyunu Roda nu malanja talkam pronaiik kande ¹⁴ nu Petrus tuku pasa nin tugu katesemba nu gare sunjo tumba malanja tal ndaka pinderka luka kumba nane saningina: Petrus pro malanja tugum sinje tinj minit nga saningina. ¹⁵ Tanjakina le nane ndek nu sanaig: Ne nginjgankate kande nginaig le nu sangri tinja nane saningina: Kuga. Ye sinja saket. Petrusnge ngina. Tanjakina le nane sakinaig: Nu tuku mindekanu kande nginaig.

¹⁶ Petrus nu malanja katkatmba minna le nane pro malanja talka Petrus kanjermba piriri njayonaig le ¹⁷ nu waimbi nane peuninjmba maninkuwaig nga Sunjo nu muli wande sinamnge te-mayokna ta kubeu ninjina sulumba nu nane saningina: Wam kube te Yakobus yije tira njakmba saningap ngina. Tanjamba nu nane kusreka

ma kise mbol kina.

¹⁸ Mafena le kame tanjo nu kulatka minnaig ta nane Petrus kiringa ndanjanmba pro ket nga wamdus te-sulumba minnaig le ¹⁹ Herodus nu ndek nane afu kukulinjina le ma njakmba mbolnge Petrus sotinaig. Sotete pisenjinaig le nu ndek kame tanjo Petrus kulatkinaig ta nane kusna-kusnaningina sulumba gubranu nane afunge bale farkuwaig nga saningina. Tanjakina sulumba Herodus nu tinja Yudea ma kusremba Sesarea tumbran sunjo mbol kina.

Herodus nu kumna

²⁰ Tirus le Sidon kilke nyamagan sunjomba kuga le nane Herodus kilke kulatkina ta mbolnge nane nyamagan piyawanu.

Ait ande Herodus nu tumbran ar ta tuku gubra tina le tumbran ar ta tuku tanjo kuasmbi mangur njak pro Herodus tuku wande kulatkanu tanjo nyunu Blastus tugum promba nunge nane turkuwa le Herodus ndon tumawam sakinaig. Tanjakinaig le Herodus nu pasa te-tiwam tuku ait ninjina. ²¹ Ait ta kumungina le Herodus nu mindepiye tawi magenu siglika nunge minyo mbili maditaknu mbolnge minyoka nane mangurkinaig ta pasa afu saningina le ²² nane ismba wikaraumba sakinaig: Tanjo te kilke mbolok tanjo kuga. Nu mbara ande nginaig. ²³ Tanjakinaig le nu lok minmba Kuate tuku ma tam idusna kande Sunjo tuku enjel ande pro nu katna le kuinjge nu tuku ndem nyinaig le ma ma nu kumna. ²⁴ Nu kumna le Kuate tuku pasa sunjokina le nane gudommba son nginaig.

Tukul Guwa Barnabas le Saulus piro nikina

²⁵ Barnabas le Saulus ndametinj ningam tuku piro ta ke sulunaik sulumba nale Yerusalem kusremba tanjo mo Yohanus Markus tumba luka ndek Antiok kinaik.

13

¹ Yesus tuku kuasmbi Antioknge minnaig ta afu tuan tanjo afu tum tanjo tanjan pirokinaig. Ande nyunu Barnabas ande Simeon nyun ta Dabuk Dabuk nginaig. Ande Sireneny tanjo nyunu Lusius. Ande

Manaen nu buk Herodus ndon kiŋo fonfon wande ndindo mbolŋge minnaik tuku. Ande Saulus.

² Mara ande nane ŋakmba maŋgurka nyamagan pinka Sunjo tuku nyu te-dunja minnaig le Tukul Guwa nu nane saningina: Barnabas le Saulus ye buk piro ande tuku madiniken ta kile nale kam tuku patikap ŋgina. ³ Tanakina le nane nyamagan pinka Kuate yabaŋmba nane nanjine wai Barnabas le Saulus mbolŋge patika kile pirokuwaik ŋga kukulnikinaig le kinaik.

Siprus mbal pasa mayenu isnaig

⁴ Tukul Guwa nu nale kukulnikina le nale Antiok kusremba ndek Selusia kinaik. Nale Yohanus Markus nale turkuwa ŋga tumba ŋak kinaik. Kinaig ka Selusiaŋge waŋ ponga ka Siprus nuy mbol kinaig ka ⁵ Salamisŋge iben kinaig. Salamis tumbraŋ sunjo mbolŋge nane piro tugu pilmba kusem wande mbolŋge Kuate tuku pasa kuklinaig.

⁶ Nane nuy ta tuku ma ŋakmba mbol lika pasa kuklimba ka Pafos pronaig. Pro tanje nane Zu tanjo ande yabri tuan tanjo nyunu Bar-Yesus te-silikinaig. Tanjo ta nu kuanye tanjo. ⁷ Pafosŋge tanjo ande wamdus kuyar mayenu ŋak nyunu Sersius Paulus nu gabat tanjo minna. Nu Bar-Yesus ndon gulab mayenu. Nu Kuate tuku pasa isam tuku Barnabas le Saulus wikina.

⁸ Nale pro pasa kuklimba sanaik le Bar-Yesus nu gabat tanjo pasa ismba son ngikat ŋga nu nale tuku pasa ndin kuer-kuerna. (Bar-Yesus Grik pasambi nane Elimas* ŋginaig). ⁹ Tanjana le Saulus nyu ande Paulus Tukul Guwa nu mbol kumungina le nu Elimas fumble timba sigair mbakmba sana: ¹⁰ Ne Satan tuku kiŋo. Ne maŋau tiŋreknu ŋakmba pitaikate. Ne yabri maŋau kumba wam ŋaigonu ndo ke likate. Ndanam saka ne Kuate tuku maŋau mayenu tumba yabri pasambi ndin tukulte. ¹¹ Ata. Kile Kuatenje ne tuku am tukulwa le ne ait afu agan kanjerke nda ŋgina. Tanakina le pitik ndo agan inum bidu suk pro nu tuku am tukulna le am ma make ndekina. Tanjana le nu nane afu pro nu tuku wai biymba

ndin tumwaig ŋga kumbaŋge nane wikina. ¹² Tanjana le gabat sunjo nu wam ta kanjermba pirerek purka Kuate tuku pasa isna ta Yesus tuku son ŋgina.

¹³ Kile Paulus nane waŋ ponga Pafos kusremba ka Pamfilia ma mbol promba Pergange iben kinaig. Pro tanje Yohanus Markus nu nale kusreka luka Yerusalem kina. ¹⁴ Kina le Paulus le Barnabas nale Perga kusremba Pisidia ma Antiok tumbraŋ sunjo mbol pronaik.

Pro tanje minmba kusem ait ande mbolŋge nale kumba ka Zu mbal tuku kusem wande sinam tanje minyokinaik.

¹⁵ Minyokinaik le nane Moses tuan tanjo kame tuku kuyar burke denjumba kusem wande kulat mbal nane tanjo ande kukulnaig le nu kumba Paulus nale sanikina: Tira kame, tale pasa afu tanjo pino wamdus sanjri pileningam tuku ŋak ndeta saningap ŋgina le ¹⁶ Paulus nu tinja wai te-dungina le nane maninkinaig le saningina: Tane Israel mbal kasomok mbal Kuate kunnemŋge minig ta turmba tane ye tuku pasa isap. ¹⁷ Sine Israel mbal tuku Mbara nunje singine mbun kame madiningina. Nu nane kulat magekina le nane Isip kilke mbolŋge rawe tanjo minmba tugekinaig. Tugekinaig le Kuatenje nune sangrimbi ndin wakeina le nane Isip kusremba ¹⁸ yar 40 ma baknu mbolŋge minnaig le Kuate nu nane kusre ndakina. ¹⁹ Yar 40 kuganaig le Kuate nu Kanan ma mbolŋge mbal kise kise 7 kile-ibenka pitaikina sulumba kilke ta Israel mbal ningina. Ningina le nane yar 450 tanjamba tanje minnaig. ²⁰ Minnaig le Kuate nu nane kulatkam tuku tanjo afu madiningmba patikina. Tanjamba kumba ka tuan tanjo Samuel prona.

²¹ Samuel tuku ait mbolŋge singine mbun kame tanjo ndindo nanjine gabat sunjo minam tuku Samuel kusnanaig. Kusnanaig le Kuate nu Benyamin tuku ndare Kis tuku kiŋo nune Saul madimba pilna le nu yar 40 nane kulatkina. ²² Ngumnenga Kuate nu Saul te-simba nane tuku gabat sunjo minam tuku tugu kise David madimba pilmba sakina: Yesi tuku kiŋo nune David nu ye ndon wamdus ndindo

* **13:8:** Elimas nyu ta tugunu Kuanye Tanjo

ņak. Nu ye tuku nzali ņakmba dubikamņgat ņgina.

²³ Kuate nu pasa sanņgrinu o buk sakina taņamba nu David tuku mbuņ ande Israel mbal tuku muskil kile-tidiņgam tuku kukulna ta Yesus. ²⁴ Yesus nu piro tugu pile ndakina le ambonņa Yohanus nu Israel mbal nane ņgamuņgal biye mbilmba kule pisne tuwaig ņga saniņmba minna. ²⁵ Nu nuņe piro suluwam patukina sulumba nu teņenmba nane saniņgina: Tane ye ima ņga idusde? Ye Kristus kuga. Ande ye ņgumnemņge prowamņgat ta nu sunņgo. Ye nu tuku kupe ņgaro muli kukliwam tuku wam ņai ta mata nu mbolņge kam kumuņ kuga ņgina.

²⁶ Yiņe tira kame Abraham tuku mbuņ kame kasomok mbal Kuate kumnemņge minig tane ņakmba isap. Sine muskil kile-tidiņgam tuku pasa mayenu ta o buk sine tugum prona. ²⁷ Yerusalem mbal nanņine gabat mbal ndoņ Yesus nu Kuatenņge madina taņgo Kristus ta nane gilai. Kusem mindek nane tuan taņgo kame tuku kuyar burke likade ta nane wamdus pulu ndaniņgina. Taņamba nane Yesus kumwa ņga sakinaig sulumba nane Kuate tuku kuyar pasa kumumba taņanaig. ²⁸ Nane nu balewam tuku mbar ande kaņger ndanaig ta nane ake sinaņ nu tumba Pilatusņge balewa ņga sanaig ta ²⁹ nane kuyar pasa kumunaig. Nu kumna le nane nu ail kazrai mbolņge paska mindesiņ ndame burok sinamņge pilnaig. ³⁰ Pilnaig le Kuatenņge nu te-tina le maņ tiņgina. ³¹ Nu tiņga nu dubinaig mbal buk Galilea kusremba Yerusalem pronaig ta nu nane tugumņge mayok kanu le kaņgeranu. Mbal ta kile Israel ņgamukņge nu tuku nyu temayokde. ³² Sile Barnabas ndoņ tane mata pasa mayenu te isap ņga te prowik. Kuate nu siņgine mbuņ kame pasa sanņgrinu saniņgina ta ³³ kile sine tugumņge alonu temayokmba Yesus te-tina le tiņgina. David nu nuņe mune waņe arnu mbolņge ta tuku teņenmba kuyarna le minit.

Ne ye tuku Kiņo. Kite ye ne tuku Mam mayok kinet ņgina. *Mune 2.7*

³⁴ Kuatenņge Yesus te-tina le nduiye tiņga ņgarosu me ndaņgina ta kuyar pasa ande

mbolņge Kuate nu wam ta te-mayokmba sakina:

Ye wam afu magenu ke likam tuku David sawen ta ye ne mbolņge taņamba kamņgit ņgina. *Aisaia 55.3*

³⁵ David nu mune waņe ande mbolņge teņenmba kuyarna.

Ye ne tuku piro taņgo yiņe ņgarosu menu tuku ndin tukulamņgat ņgina. *Mune 16.10*

³⁶ David nu Kuate tuku nzali dubimba nuņe kuasmbi ņgamukņge pirokina sulumba kumna. Kumna le nane nu tumba nuņe mbuņ kame gemniņmba ņgukinaig le menņgina. ³⁷ Ande Kuatenņge te-tina le tiņgina ta nu me ndaņgina.

³⁸ O tira kame, tane pasa te ise mayewap. Kuate nu Yesus te-tina ta nu mbolņge nu sine tuku une sauka gilainņgate. ³⁹ Tane tangine unenņge didikate ta Moses tuku tukulņge tane turkam kumuņ kuga. Tane Yesus tuku kume tuku sanņri tomba tiņgap le Kuatenņge tane tuku muskil kile-tidiņge tiņgamgat. ⁴⁰ Tane rironņ mayewap. Tuan taņgo kame tuku pasa tane mbolņge kumunņgikat. Pasa ta teņenmba sakate.

⁴¹ Kuate talaka nzumil te-tuwig mbal tane isap.

Tane piriri ņayomba ņgisinuņgaig. Tane tuku ait mbolņge ye wam sanņgrinu ande ki ta tane son ņge nda. Ande nu tugusemba wam ta kuklimba sakuwa ta mata tane son ņge nda. *Habakuk 1.5*

Paulus nu taņamba pasa kuklimba saniņgina.

⁴² Kile Paulus le Barnabas mayok kinaik le nane maņ kusem ande mbolņge nale tuku pasa isam saka ņgailkinaig. ⁴³ Taņamba nane sili-silimba kusem wande kusrenaig. Nane gudommmba afu Zu mbal afu kasomok mbal Zu taņanņ Kuate dubinaig tuku ta nane Paulus le Barnabas dubika kinaig. Kumba ka taņge nale nane ndoņ pasapasakumba Kuate nu tane ake sinaņ make patikina wam ta biye demba minap ņga saniņginaik.

⁴⁴ Kusem ande mbolņge Antiok mbal ņakmba Kuate tuku pasa isam tuku maņ pro maņgurkinaig le ⁴⁵ Zu mbal nane taņgo pino gudommmba pro maņgurkinaig le kaņgerka

nane wamdus kagli firka gubra tinaig. Paulus nu pasa kuklimba minna le nane nu tumail panmba nu tuku pasa pitaimba nane pasa ndin kise sakinaig. ⁴⁶ Nane taɲanaig ta Paulus le Barnabas nale kuru kuru ndaka sanɣri tinɣa saninɣinaig: Tane Zu mbal tane ambonɣa Kuate tuku pasa mayenu isam tuku minig. Tane isam mbulmba pitaide ta abo minmba minam tuku ndin turmba pitaide. Ta tuku kile sile kasomok mbal tugum kaɲkik. ⁴⁷ Kuate nu sile kasomok mbal pasa mayenu saninɣam tuku teɲenmba sasikina.

Kilke mbol mbal muskil kile-tidinɣam tuku ye ne sati taɲaɲ kasomok mbal kilɲaninɣam tuku ne pilet. *Aisaia 42.6; 49.6*

Paulus nale taɲamba saninɣinaig le ⁴⁸ kasomok mbal pasa ta ismba nane gare sunɣo tumba Kuate tuku nyu te-duɲɣinaig. Nane abo minmba minam tuku Kuatenɣe madininɣina ta nane pasa ta ismba son nɣinaig le ⁴⁹ Kuate tuku pasa ma ta mbolɲge kumuɲga sunɣokina.

⁵⁰ Sunɣokina le Zu mbal nane ndek gabat pino kame Kuate dubinaig tuku tumbranɲ sunɣo ta tuku gabat sugo turmba Paulus le Barnabas pitaikam tuku nane tuku wamdus kunde-kundenaig. Taɲanaig le gabat sugo nane gubra tumba sine tuku tumbranɲ te kusremba kape nɣa pitaikinaig le ⁵¹ Paulus nale kambim nɣa nane Kuate tuku pasa pitaide ta nanɣine mbar rironɲkuwaig nɣa tuptup kupe mbolɲge denganu ta nane am mbolɲge paurɲga nale Ikonium kinaik.

⁵² Yesus dubinaig mbal Antioknɣe minnaig ta Tukul Guwa nane tuku wamdus kumuɲgina le nane gare ɲak minnaig.

14

Ikonium mbal pasa mayenu isnaig

¹ Nale Ikonium tumbranɲ sunɣo mbol pronaik le wam ndui ta ndo mayok kina. Nale Zu mbal tuku kusem wande sinam kumba pasa kuklinaik le nane gudommaba afu Zu mbal afu Grik mbal Yesus son nɣinaig. ² Taɲanaig le Zu mbal afu Yesus son nda nɣinaig ta nane kasomok mbal tugumɲge Yesus dubinaig mbal kasurninɣuwaig nɣa nane tuku wamdus

kunde-kundenaig. ³ Paulus le Barnabas ma ta mbolɲge mine sunɣomba kuru kuru ndaka Kuatenɣe kilke mbol mbal make patikate nɣa taɲamba pasa kuklimba minnaik le Sunɣo nu nuɲe pasa kulatka sanɣri nikina le nale wam kitek sanɣrinu ke likinaik. ⁴ Taɲamba kinaik le Ikonium taɲgo pino nane pur arnaik. Afu aposel kame dubikinaig le afu Zu mbal dubikinaig.

⁵ Taɲamba minnaig le Zu mbal afu nanɣine gabat sugo ndonɲ kasomok mbal afu turmba nane Paulus le Barnabas bige tidinɣa ndamembi bale faram bafunaig le ⁶ nale pasa ta ismba kua ka Likonia ma tugu mbol kinaik. Kinaig ka ta promba Listra le Derbe tumbranɲ sugo ar ta mbolɲge pasa mayenu kuklimba tumbranɲ ar ta tuku tumbranɲ fonɣonɲ sinam tange mata ⁷ pasa mayenu kuklimba lika minnaik.

Listra mbal pasa mayenu isnaig

⁸ Listranɣe taɲgo ande kupe arɲen baklelok ina sinamɲge taɲaɲ mayok ka sunɣokina. Nu ti danɣa minyok ndo minna. ⁹ Taɲgo ta nu Paulus tuku pasa ismba minna le Paulus nu kaɲger timba Yesus nu wakeiwam tuku nu nɣamuɲgal son kumumbi ɲak ta kaɲgermaba nu wi kuenɲka sana: ¹⁰ Ne tugusemaba tinɣa nɣina. Taɲakina le nu pastinɲ tilainɣa likina.

¹¹ Taɲgo pino Paulus nu taɲgo ta wakeina le kaɲgermaba nanɣine Likonia pasambi kuenɲka sakinaig: i ... Taɲgo ar te kilke mbolok kuga. Mbara afu taɲgo kuilka sine tugum te prowaik nɣinaig. ¹² Taɲakinaig sulumba nane Barnabas tuku nyu nanɣine mbara Sus nɣinaig. Paulus nu pasa tugu taɲgo tukunu nyun ta mbara Hermes nɣinaig.

¹³ Sus mbarinɲam tuku wande tumbranɲ sunɣo makembinɣe minna. Wande ta tuku pris nu taɲgo pino ndonɲ Paulus le Barnabas atraukam saka ail bot nɣika makau pailnu birɲenɲinɲmaba kilmba tumbranɲ sunɣo tuku malaɲga tugum prona. ¹⁴ Barnabas le Paulus wam ta kaɲgermaba palseɲnikina le nale ndek nakile tawi fetfetmaba pinderka kumba nane nɣamuknɣe sunɣomba wika sakinaik: ¹⁵ Taɲgo kame, ndaɲam saka tane wam te kam bafude. Sile

tango tane minig tanjaŋ. Sile pasa mayenu tumba te prokik. Tangine maŋau alo kugatok te kusremba mbilka Mbara ndindo abo tugu ŋak nu ndo dubiwap ŋga tumtingam prokik. Nunge samba tugu kilke tugu yu tugu agaŋ ndende ŋakmba wakeikina. ¹⁶ Wa mbuŋ kame nane naŋgine nzali dubimba kinaig le Kuate nu peu ndaniŋgina. ¹⁷ Tanjamba kile nu minit maŋau ta tane tumtingit. Tane ŋakmba nu kila palmbim tuku nu wam mayete. Nu sawe nyamaŋaŋ kumumbi tiŋgit le tane alonu kilmba nyumba maro ŋak wamdus gare ŋak minig ŋga saniŋginaik.

¹⁸ Paulus nale tanjamba saniŋginaik ta nane tuku wamdus pitik ibeŋ ndakinaig. Nane lato saka minnaig le ndo nane atraukam tuku wamdus ta kusrenaig.

Nane Paulus paniŋtinaig

¹⁹ Antiok le Ikoniumŋge Zu mbal afu Listra promba Listra mbal tuku wamdus kunde-kundemba nane ndoŋ Paulus tumba kasomŋge pilmba ndamembi katnaig sulumba kile kumat ŋga idusmba nu didika tumba tumbraŋ sunŋo kilim kumba ka mayokŋge kusrenaig le minna. ²⁰ Minna le Yesus dubiwanu mbal kumba ka Paulus te-ŋgamunaig le nu ŋair ŋinka aboŋga tiŋga tumbraŋ sunŋo sinam kina.

Mafena le nu Barnabas ndoŋ Listra tumbraŋ sunŋo kusremba Derbe kinaik. ²¹ Ka tanŋe nale pasa mayenu kuklimba nane saniŋginaik le nane gudommba mbilka Yesus son ŋginaig. Tanjanaig le nale tumbraŋ sunŋo ta kusremba luka Listra Ikonium Antiok maŋ kine likinaik. ²² Kumba ka tanŋe Yesus dubinaig mbal wamdus saŋgri pileniŋmba Yesus tuku pasa biye demba minap ŋginaik sulumba sakinaik: Sine Kuate tuku gageu siŋka piti yimyam sunŋomba kaŋgerkumba ma ma Kuate tugum kaŋgig ŋginaik.

²³ Nale ma ŋakmba mbolŋge Yesus tuku kuasmibi kulat tanŋo naŋgine madika patikinaik. Tanjamba nale nyamaŋaŋ pinka yabaŋmba kulat tanŋo ta saniŋginaik: Tane Yesus son ŋgade tukunu nunŋe tane sinzaŋtiŋgamŋgat ŋginaik.

Nale luka ndek Antiok kinaik

²⁴ Kile nale tiŋga kumba Pisidia ma tugu ŋgamu fetka kumba ka Pamfilia ma tugu mbol pronaik. ²⁵ Pro Perga tumbraŋ sunŋo mbolŋge nale pasa kuklinaik sulumba nale tiŋga Atalia tumbraŋ sunŋo mbol kinaik ka ²⁶ tanŋe waŋ poŋga luka kumba ka ka Antiok pronaik. Tumbraŋ tanŋe Yesus tuku kuasmibi nane buk Paulus nale piro ta kuwaik ŋga madiniŋginaig sulumba Kuate nu nale make patikuwa ŋga yabaŋmba kukulnikinaig le kinaik.

²⁷ Nale luka pro tanŋe Yesus tuku kuasmibi kile-maŋgurka Kuatenŋe nale saŋgri nikina le wam ke likinaik ta ŋakmba kubeu niŋginaik sulumba Kuatenŋe kasomok mbal Yesus son ŋgam tuku ndin wakeina ta sakinaik. ²⁸ Tanjamba nale Antiokŋge ait kuennu Yesus dubinaig mbal ndoŋ minnaik.

15

Yerusalemŋge pasa sunŋo ande te-tinaig

¹ Paulus le Barnabas Antiokŋge minnaik le tanŋo afu Yudea ma mbolokŋge promba Yesus dubinaig mbal saniŋginaig: Tane Moses tuku tukul dubimba ŋgaro pike ndakap ta tane ŋgisikamŋgaig ŋginaig. ² Tanjakinaig le Paulus le Barnabas nale kuasmibi ta ndoŋ kualeyaukinaig le Yesus tuku mbal ndek Paulus le Barnabas tanŋo afu ndoŋ kukulniŋmba saniŋginaig: Tane Yerusalem kumba aposel le gabat kame ndoŋ maŋgurka pasa ta te-tiwap ŋginaig. ³ Tanjamba kukulniŋginaig le nane kumba ka Finisia le Samaria ma ŋgamu fetka kumba ndinŋge Yesus tuku mbal afu kaŋgerka saniŋginaig: Kasomok mbal mata pasa mayenu ismba ŋgamuŋgal biye mbilnaig ŋginaig le nane wam ta ismba gare tornaig.

⁴ Paulus nane mbumba ka Yerusalem pronaig le Yesus tuku kuasmibi aposel le gabat kame ndoŋ nane kaŋgerka garegareka kaiye niŋginaig. Tanjanaig le Kuatenŋe Paulus nane saŋgri niŋgina le wam ke likinaig ta kubeu niŋginaig le ⁵ Farisi tanŋo afu Yesus dubinaig ta nane tiŋga ndek sakinaig: Kasomok mbal Yesus dubide ta sine nane tuku ŋgaro pikmba Moses tuku tukul ŋakmba dubikuwaig ŋga saniŋbe

nginaig le ⁶ aposel kame Yesus dubinaig tuku gabat kame nane pasa ta ismba te-tiwam tuku manjurkinaig.

⁷ Manjurkinaig ta nane wamdus yimyam kile-mayokka pasa tugu sunjomba saka minnaig le Petrus ndek tinga saningina: Tira kame, kasomok mbal Kuate tuku pasa mayenu ismba son ngam tuku Kuate nu ye madiyahumba nane tugum kukulyina ta tane kila. ⁸ Kuate nu tango jakmba tuku ngamunggal kila. Nu kasomok mbal kilam tuku idusmba minna ta nu te-mayokmba sine ambonga Tukul Guwa singina tanjamba ndo nu nane mata Tukul Guwa ningina. ⁹ Nu sine Zu mbal nane kasomok mbal mbolnge wam ndui ta kina. Kasomok mbal afu Yesus tuku kume tuku sangri tomba tinginaig le nu nane tuku une mata sauka gilaingina. ¹⁰ Singine mbun kame sine mata Moses tuku tukul ta dubikam tuku piro karenj ka dubiwe fugugenj. Ndanam saka tane kile Kuate tuku wamdus tagode sulumba kasomok mbal Yesus dubide ta minde bada pile sunjo ningig. ¹¹ Sunjo Yesus nu ake sinaj sine make patikate le muskil te-tiweg ta sine son ngeg. Tanjamba ndo kasomok mbal mata manjau ndui ta ndo kate ngina.

¹² Manjurkinaig mbal nane Petrus tuku pasa ismba maninok minnaig le Barnabas nale Paulus ndonj nale mata tinga Kuate nu kasomok mbal ngamuknge wam sangrinu kitek ke likina ta kubeu ninginaig le isnaig. ¹³ Nale kubeu denjurnaig le Yakobus nu tinga saningina: Tira kame, tane isap. ¹⁴ Kuatenge kasomok mbal ngamuknge afu nuje mbal minam tuku nu ambonga Simon kukulna le nane tugum kina ta jakmba kubewat le sine isgig. ¹⁵ Kuatenge kasomok mbal afu wikate ta tuan tango kame mata sakinaig. Andenje tenjenmba kuyarna.

¹⁶ Afunge David tuku tugu njaigo siglika kile-ibenjinaig ta ngumneja ye pro wakeiki le manj mayok kanjaig.

¹⁷ Ye tanjawi le kilke mbol mbal ye madiningen ta ye sota ka ka te-silikamnjaig.

¹⁸ Kuate nu o buk nuje wamdus tanjamba te-mayokna ta nuje sakate ngina. *Amos 9.11-12*

¹⁹ Yakobus nu tuan tango tuku kuyar sanjmba sakina: Ye tenjenmba iduset. Kasomok mbal afu ngamunggal biye mbilmba Kuate dubide ta sine nane minde bada pile sunjo nda ninbe. ²⁰ Sine waje ande nane manjau dubikam tuku tenjenmba kuyarbe. Nane afu nangine mbara kanunu atraukade ndem ta nda nyap. Tane tango pino ndonj fare fare une ndakap. Aganjmor njinfok pipkade le ndare nda prote ta nda nyap. Ndare mata nda nyap. Sine tanjamba waje kuyarbe. ²¹ Moses tuku tukul ta o buk tugu pilmba Zu mbal ma jakmba mbolnge kusem kidemba nangine kusem wandeknge nu tuku kuyar burka ismba minig nga saningina.

Nane kasomok mbal tuku waje kuyar tumba Antiok kinaig

²² Gabat kame aposel ndonj Yesus dubinaig mbal jakmba pasa ta ismba tango afu Paulus le Barnabas dubika Antiok kambim tuku madiningam sakinaig. Tanjamba nane tango armba nyu jak madinikinaig ta ande nyunu Yudas ande Silas. Yudas nyunu ande Barsabas. ²³ Tanjamba nane waje ande tenjenmba kuyarnaig.

Singine tira kame kasomok mbal Antiok tumbranj sunjo Siria le Silisia ma tugu mbolnge mine likade tane jakmba kaiye.

Sine aposel kame le gabat kame tane ndonj pasatam proweg.

²⁴ Sine tango afu kukul ndaningigenj le nangine wamdus dubimba tane Moses tuku tukul pasa dubiwap nga satininginaig. Tanjanaig le tane wamdus pititingina ta sine isgenj. ²⁵ Sine manjurka pasa ta isgenj sulumba tango armba madinikigenj le tane tugum ta prowamnjaig. Nale singine gulab Barnabas le Paulus ndonj kukulningigenj. ²⁶ Barnabas le Paulus singine Sunjo Yesus Kristus tuku piro ndo idusmba mara afu nale kume dirnaig. ²⁷ Tango ar kukulnikigenj ta Yudas le Silas. Nane tane tugum prowaig sulumba sine pasa afu kuyarkigenj te nane pasa ndui ta satinguwaig le isap. ²⁸ Tukul Guwanje wamdus singina ta ndo tane dubiwam tuku satinjeg. Sine tane minde bada sunjo pile tinga nda. Tane

tukul kame te ndo dubikap. ²⁹ Nane afu nanjine mbara kanunu atraukade ndem ta nda nyap. Ndarenu mata nda nyap. Aganmor njinfok pipkade le ndare nda prote ta nda nyap. Tane tanjo pino ndon fare fare une ndakap. Tane tukul kame te ndo dubikap ta tane wam mayewamngaig.

Not ndo. Kile minap.

Yerusalem mbal tanjamba waje kuyarnaig.

³⁰ Nane waje ta Yudas nale nikmba kukulnikinaig le nale Barnabas le Paulus dubika ndek Antiok kinaig. Kumba ka ta promba Yesus tuku kuasmbi kilemanjurka nale waje ta ninjinaig le ³¹ nane waje ta burka wam pagu pasa te maye nga gare tinaig.

³² Yudas le Silas nale Kuate tuku tuan tanjo. Nale ndek Antiok mbal pasa gudommba saninjinaig le nane sanjri tinjinaig. ³³ Nale mara afu Antioknge minnaig le kile Antiok mbal nale kukulnikinaig mbal ta tugum kuwaik nga kaiyenikinaig. ³⁴ [Silas nu wamdus ande tumba mbulmba Antioknge minna.]

³⁵ Paulus le Barnabas Antioknge minmba tanjo afu ndon Sunjo tuku pasa nane tumnjamba minnaig.

Barnabas le Paulus nale munju kusrekinaig

³⁶ Tanjamba minnaig ma ma Paulus nu Barnabas sana: Sile buk ma yimyam mbolnge Sunjo tuku pasa kuklimba ninjiken ta kile sile man Yesus dubide mbal tuku mine kanjerkam tuku kap ngina. ³⁷ Tanjakina le Barnabas nu ndek woka Yohanus Markus ndon kambim tuku sakina kande ³⁸ Paulus nu mbulmba ndek sakina: Kuga. Sile nu ndon piroka mingen ma ma piro kuga ndana le Pamfilianje nu sile kusrekina tukunu ye mbulit ngina le ³⁹ nale munju kusrekinaig. Tanjamba Barnabas nu ndek Markus tumba wan ponga Siprus nuy mbol kinaig le ⁴⁰ Paulus nu Silas ndon pirokam tuku sakina le Yesus tuku mbal nane sakinaig: Sunjonje tale make patikuwa nginaig sulumba kukulnikinaig le kinaig.

⁴¹ Paulus nu Silas tumba Siria le Silisia ma tugu mbol kumba Yesus tuku kuasmbi kame sanjri pileninge likina.

16

Paulus nu li arnu tugu pilna

¹ Nale kumba ka Derbe promba Listra kinaig. Ka tanje tanjo ande Yesus dubina tuku nyunu Timoteus minna le kanjernaig. Ina nune Zu pino. Nu mata Yesus son ngina. Mam nune Grik tanjo. ² Yesus dubinaig mbal Listranje Ikoniumnge nane njakmba Timoteus tuku saka minnaig.

³ Timoteus mam nune Grik tanjo ta tumbran ta tuku Zu mbal nane njakmba kila. Ta tuku Paulus nu Timoteus nu ndon pirokuwa nga ngaro pike tuna. ⁴ Tanjana sulumba nane tumbran njakmba mbolnge lika Yerusalemnge aposel le gabat manjur mbolnge tukul afu nane dubikam tuku sakinaig ta saninjamba likinaig. ⁵ Nane tanjanaig le Yesus tuku kuasmbi sanjri tinjinaig le mara mindek nane afu Yesus dubiwam tuku pro nane ndon ulendikinaig.

Masedonia mbal pasa mayenu isnaig

⁶ Paulus nane Tukul Guwanje peuningina le nane Asia ma mbolnge pasa kukli ndamba Frigia le Galesia ma mbol kinaig. ⁷ Frisia le Galesia pronai sulumba kumba ka Misia ma patumba Bitinia ma mbol kambim sakinaig ta Tukul Guwa nane man peuningina. ⁸ Peuningina le nane Bitinia kine ndaka Misia laipmba ndek Troas tumbran sunjo mbol pronai. ⁹ Pro tanje furir Paulus nu kinatanu suk Masedonia tanjo ande kanjerna. Tanjo ta nu Paulus tugumnge tinja Paulus nu Masedonia promba nane turkuwa nga sarsarumba minna. ¹⁰ Nu kinatanu suk wam ta kanjerna le Paulus Silas Timoteus ye Lukas Kuatenge Masedonia mbal nu tuku pasa mayenu isam tuku kukulsingit nga wamdus pulusingina le sine dal ndaka Masedonia kambim tuku ndin sotigen.

¹¹ Troasnge sine wan ponga pakarka Samotres nuy mbol kagen. Ka tanje kinymba mafena le wan ponga Neapolis kagen. ¹² Tanje iben ka ndin dubimba ka Filipi promba sine mara afu tanje mingen. Filipi nu Masedonia ma tugu tuku tumbran sunjo. Tumbran tanje Rom mbal gudommba pro mine likinaig.

13 Kusem ait mbolŋge sine Zu mbal afu kule makembi tanŋe yabaŋmba minig kande ŋga idusmba tumbraŋ suŋgo kusremba kule makembi ta ndek kageŋ ka tanŋe pino afu maŋgurka minnaig le nane ndoŋ minyoka pasa-pasakigeŋ. 14 Pino kame sine tuku pasa isnaig ta ande nu Tiatira tumbraŋ suŋgo mbolok pino nyunu Lidia. Nu tuku piro ta nu tawi gurgur magenu wakeika patikanu le nane piyawanu. Nu Kuate mbariŋmba minanu. Paulus nu pasatina le Kuatenŋe nu tuku wamdus purfeu tuna le nu Paulus tuku pasa ise tidiŋgina. 15 Taŋamba nu nuŋe ndare tuma ndoŋ kule pisne tinaig sulumba nu sine ŋgailka sasiŋgina: Tane ye siŋka mbilka Yesus dubiwanu ŋga idusmba kande tane ka ye tuku wande mbolŋge minap ŋgina.

Paulus nale Filipinŋe muliŋ kilmba wandeŋge patikinaik

16 Mara ande sine yabaŋ ma mbol kageŋ le pino mbanzo ande sine kile-siglikina. Pino ta kagmaikam tuku guwa ŋayonu ŋak. Nu tanŋo afu tuku piro agaŋ taŋaŋ minmba kagmai piro kina le nane nu mbolŋge ndametiŋ suŋgomba kilnaig. 17 Pino ta nu sine Paulus ndoŋ dubika wika sakina: Tanŋo kame te nane Suŋgo Kuate tuku piro tanŋo. Tane muskil kile-tidiŋge tiŋgam tuku ndin tumtiŋgig ŋgina. 18 Nu ait suŋgomba sine dubika taŋamba saka minanu le Paulus nu ndagarina le mbilka guwa ŋayonu ta sana: Ye Yesus Kristus tuku saŋgri mbolŋge ne sanet. Pino ta kusremba ne mayok kaye ŋgina. Taŋakina le nu pitik ndo pino ta kusremba mayok kina.

19 Mayok kina le tanŋo kame nu kulatka minnaig ta nane ndametiŋ kilanu ndin tukulkina le kaŋgermba Paulus le Silas bige tidiŋga kilmba didika ka maŋgur ma mbolŋge gabat sugo am mbolŋge kile-tidiŋginaig. 20 Gabat sugo tugumŋge kile-tidiŋga sakinaig: Tanŋo ar te Zu tanŋo. Nale sine tuku tumbraŋ suŋgo mbol te pronaik sulumba tanŋo pino tuku wamdus ŋaigo siglikade. 21 Nale maŋau afu kise sine dubiniŋgam tuku sasiŋgik. Maŋau sasiŋgik ta sine Rom mbal dubikam kumuŋ kuga ŋginaig.

22 Tanŋo pino maŋgur minnaig ta nale pasa mbolŋge patikinaig mbal ndoŋ ulendika Paulus le Silas tuku gubra pasa sakinaig. Taŋakinaig le Rom kame gabat nale tuku tawi fetfetmba nane afu saniŋginaig le nale kilmba gudabmbi pani farnikinaig. 23 Nale pani farnikmba ma ma patikinaig le kame gabat nale muliŋ kilmba wandeŋge patika muli wande kulatkanu tanŋo sanaig: Ne nale kulat mageka ŋginaig. 24 Taŋaka sanaig le nu pasa ta ismba wande ŋgamuŋge nale patikina. Nu ail mbaŋ armba kilmba nale tuku kupe burok sigirka kuse ndiŋnikina.

25 Furir ŋgamu Paulus le Silas Kuate tuku nyu te-duŋga mune afu nindmba Kuate yabaŋmba minnaik le muli wandeŋge tanŋo ŋakmba nane wam ta ismba minnaig. 26 Taŋamba minnaik le mumni suŋgo promba muli wande makek buruburuŋmba wande malaŋga ŋakmba talke likinaig le muliŋ kilnaig mbal wai kupe ndaleke likinaig ta muli ŋakmba ake kuklike likinaig.

27 Muli wande kulatkanu tanŋo nu aboŋga tiŋga malaŋga ŋakmba talok minnaig le kaŋgerka tanŋo ŋakmba kua kagig ŋga idusmba kuru-kuruka nuŋe bagi gomba tumba nuŋe mironŋ ŋgaro balewam bafuna kande 28 Paulus nu kuenŋka sakina: Naŋe mironŋ ŋgaro bale ndawa. Sine ŋakmba mineg o ŋgina.

29 Kile wande kulatkanu tanŋo nu sati tuku wikina sulumba tumba pinderka muli wandeŋ sinam kumba nu kuru-kuruka piriri ŋayomba ka Paulus le Silas tugumŋge truk kina. 30 Taŋamba nu tiŋga nale kilmba mayok kumba sanikina: O tira kame, ye ndaŋi sulumba abo ŋak minmba minamŋgit ŋgina le 31 nale nu sanaik: Ne Suŋgo Yesus tuku son ŋga le nu ne tuku muskil te-tine tinwa sulumba naŋe ndare tuma mbal turmba kile-tidiŋge niŋguwa ŋginaik. 32 Taŋaka sakinaik sulumba Paulus nale pasa kuklinaik le muli wande kulatkanu tanŋo nuŋe ndare tuma turmba Suŋgo tuku pasa isnaig.

33 Muli wande kulatkanu tanŋo nu Paulus nale kilmba kumba ka katnikinaig tuku we ta minyanŋge likina. Taŋamba

nu nuje ndare tuma kame ndon kule pisne tinaig. ³⁴ Kule pisne tinaig sulumba Paulus le Silas kilmba nangine wande mbol kumba isukusnenikinaig. Nu nuje ndare tuma nakmba Kuate son nginaig tukunu gare sunjo tinaig.

³⁵ Mafena le kame gabat Paulus le Silas paska kile-mayokkuwaig nga kame tango afu kukulninginaig le ka muli wande kulatkanu tango sanaig. ³⁶ Sanaig le nu ka Paulus nale sanikina: Rom kame gabat ye tale pitaiki le ake kambim tuku sakaig. Tale mayok ka wamdus bulok nak kape ngina kande ³⁷ Paulus nu sana: Kuga. Sile Romnu. Nane sile tuku pasa te-ti ndamba tango am mbolnge ake pani farsikmba mulin kilmba wandeknge patikinaig ta nane mbarnaig. Kile nane kuirkuirka sile pitaikam kumu kuga. Sile mayok kine nda. Kame gabat ta saningap le nangine mironj te promba sile paskuwaig ngina.

³⁸ Kame tango nane luka Rom kame gabat Paulus tuku pasa saninginaig le Paulus le Silas nale Romnu ta kila pilmba wamdus fulilkinaig sulumba ³⁹ nane kumba nale sanikinaig: Ae. Sine mbargen nginaig. Tanjamba nale paska kile-mayokka tale tumbran sunjo te kusremba kape nginaig.

⁴⁰ Nale muli wande kusremba ka Lidia tugum pronaik. Nu tugum promba Yesus dubinaig mbal nakmba sangri tingam tuku pasa afu saninginaig sulumba tinga ma kise mbol kinaik.

17

Tesalonika mbal pasa mayenu isnaig

¹ Paulus le Silas nale kinaik ka Amfipolis le Apolonia tumbran sugo ar ta kusreka kinaik ka Tesalonika pronaik. Tumbran tanje Zu mbal tuku kusem wande ande minna. ² Paulus nu kusem mindek nuje manau dubimba kusem wandeknge kuyar pasa burka kuklimba nane ndon pasa tugu yimyam tugu biteknga tumninmba minna le kusem kenmba kinaig.

³ Paulus nu kuyar pasa tugunu kuklimba tenenmba saningina: Kristus nu pro rar sunjo tumba kumwa sulumba nu man tinungat nga kuyar pasa tumsingit. Ye Yesus

tuku satinjet ta nu Kristus ngina. ⁴ Tanjakina le Zu tango afu Paulus tuku pasa ismba son nga Paulus le Silas ndon ulendikinaig. Grik tango gudommmba Kuate dubinaig ta pino kame afu nyu nak minnaig ta nane mata son nginaig.

⁵ Nane gudommmba Paulus nale dubikinaig le Zu mbal afu gubra tumba wamdus kagli firka ndek tiglu sota nyumba likanu tango afu kilmba kuasmbi sunjo kile-manjurkinaig le nane nakmba ngumbeyumba tinga kumba Yason tuku wande kormba Paulus nale kilmba tango nakmba am mbolnge kile-tidingam tuku sotinaig. ⁶ Sotinaig kande nane Paulus nale kiringa ndek Yason Yesus tuku mbal afu turmba bige tidinga kilmba didika pro tumbran sunjo tuku gabat kame tugumnge kile-tidinga wika saninginaig: Tango ar ta ma tugu nakmba mbolnge nakile pasa kuklimba tango pino tetkinaig sulumba kile nale tumbran sunjo te mbol pronaik le ⁷ Yasonnge kilna. Nane nakmba singine gabat Sesar tuku tukul lukaka gabat kise nyunu Yesus minit nga sakade nginaig. ⁸ Tanjakinaig le tumbran sunjo ta tuku gabat mbal tango pino nane gabat kise tuku nyu ta ismba wamdus najonginaig ta ⁹ gabat kame nane zigna sunjo ta tukulam tuku Yason nane ndametin afu yaika nane kukulninginaig le luka kinaig.

Berea mbal pasa mayenu isnaig

¹⁰ Furirna le Yesus tuku mbal Paulus le Silas kukulnikinaig le nale tinga ka Berea pronaik. Pro tanje Zu mbal tuku kusem wande sinam kinaik. ¹¹ Nale kuyar pasa kuklinaik le Berea tuku Zu mbal nane Tesalonika tuku Zu mbal tanan mine ndaka nane pasa ise mayenaig. Nane mara mindek kuyar pasa burka nale tuku pasa son e ko kuga nga sotanu. ¹² Tanjamba Zu mbal gudommmba Yesus tuku son nginaig. Grik tango pino nyu nak nane afu mata son nginaig.

¹³ Kile Tesalonika tuku Zu mbal afu Paulus nu Bereange Kuate tuku pasa kuklimba minanu pasa ta ismba nane ndek Berea pronaig. Pro tanje nane kuasmbi yimyam ngamuknge Paulus le Silas talanikuwaig nga nane tuku wamdus didikinaig le ¹⁴ Yesus tuku mbal wam ta

kila pilmba Paulus piyal nzi kuwa nga sanaig sulumba afu nu mindemba ndek kinaig. Silas le Timoteus nale Bereanje minnaik.

¹⁵ Kinaig ka ka piyalnge tumbran sungo Atens pronai. Pro tanje nane Paulus kusremba lukam bafunaig le nu Silas le Timoteus ndin ande kanjermba ndeta pitik te prowaik nga pasa pilna le nane kinaig.

Atens mbal pasa mayenu isnaig

¹⁶ Atensnge Paulus nu nale tairnga minmba nu kine promba lika nane tuku mbara kanunu gudommaba kanjerka wamdus njayongina sulumba ¹⁷ nu kumba ka kusem wande sinamnge Zu mbal kasomok Kuate dubinaig mbal nane ndonj pasa tugu biteknga tumnijmba minna. Mara mindek nu tumbran sungo tuku manjur ma mbolnge nane afu minanu ta nane ndonj mata tanjawanu.

¹⁸ Nu Yesus kummba manj tingina wam ta tuku saningina le Epikurian le Stoik mbal afu pro nu ndonj pasambi kualeyaukumba sakinaig: Tanjo te njule parak pasa sakate nga talanaig. Afu tenjenmba sakinaig: Nu rawe mbal tuku mbara afu tuku sakate inde nginaig.

¹⁹ Tanjaka saka nane Paulus tumba kumba ka nanjine manjur ma sunjo nyunu Ariopagusnge manjurka Paulus sanaig: Ne pasa kiteknu sakate ta manj saka le sine isbe. ²⁰ Ne pasa sakate ta sine nginngankek. Sine pasa ta tugunu isam tuku iduseg nginaig. ²¹ Atens mbal rawe mbal tanje minnaig ta turmba nane ait njakmba mbolnge wam kube kitek saka ismba minanu.

²² Kile Paulus nu Ariopagus manjur ma ngamuknge tinga saningina: Atens mbal, tane mbara yimyam dubikam tuku wamdus pilig le kamuset. ²³ Ye kine promba tanjine mbara kanunu gudommaba kanjerke liken ta ande tuku mbain mbolnge kuyar ande tenjenmba kanjeren. Mbara ande sine gilai ta mbain te mbolnge mbarinam tuku nga kuyarnaig. Ata. Mbara tane gilai minig ta ye kila satinngamngit. ²⁴ Kuatenge kilke aganj ndende njakmba kile-mayokkina. Nu samba le kilke tuku Sunjo. Tanjo nanjine

waimbi mbarinam tuku wande pilig ta nu ta sinamnge mine ndakate. ²⁵ Kuate nu ngarosu abo minam tuku aganj njakmba kumumbi singit. Aganj njakmba nu miro. Sine Kuate tuku piro keg ta sine aganj inum nu tambim tuku mine ndakate.

²⁶ Kuate nu tanjo ndindo wakeina le nu tuku ndare puluka tugeka kilke tugu yimyam mbolnge mine likade. Nane ma ndanj mbolnge minyokamngaig ko ginu mara nane tuku ait prowam tuku ta Kuate nu o buk madina. ²⁷ Kilke mbol mbal nu sota te-silikuwaig nga Kuate nu tanjamba wam ta ke likate. Nane nu sotade ta nu maskenngene mine ndakate. Nu sine njakmba tugumnge minit. ²⁸ Tanjo ande tenjenmba kuyarna. Sine abo njak minmba likeg ta nu tugu nga kuyarna. Tanjine kuyar tanjo ande mata tenjenmba kuyarna. Sine nu tuku kinjo kame mineg nga kuyarna. ²⁹ Sine Kuate tuku kinjo kame mineg ta son. Ta tuku tanjo nanjine wamdusmbi gol silwa ko ndame kilmba aganj afu wakeikade ta singine mbara ngam kumunj kuga. ³⁰ Tanjo tuku nginngan manjau ta Kuate nu buk mapeka pa ninge ndakina ta kile nu kilke tugu njakmba ngamungal biye mbilmba nanjine mbar kusrekuwaig nga sakate. ³¹ Sine kilke mbol mbal pilesingam tuku Kuate nu ait ande madina. Ait ta kumunguwa le sine kumumbi pilesingam tuku nu tanjo ande pilna. Tanjo pilna ta sine nu kila pilbe nga nu kumna le Kuatenge manj te-tina le tingina nga Atens mbal saningina.

³² Nane Yesus kummba manj tingina pasa ta ismba nane afu Paulus tuku pasa talamba nzumil te-tunaig le afu ndek sanaig: Mara ande manj sine sasinga le isbe nginaig.

³³ Tanjakinaig le Paulus nu manjur ma ta kusremba kina le ³⁴ Atens mbal afu Paulus ndonj ulendika Yesus tuku son nginaig. Nane tuku ande nyunu Dionisius. Nu Ariopagus ma ta tuku pasa pilewanu tanjo ande. Pino ande nyunu Damaris nane afu turmba son nginaig.

18

Korin mbal pasa mayenu isnaig

¹ Paulus nu Atens kusremba Korin tumbran sunjo mbol kina. ² Pro tanje nu Zu

tango ande nyunu Akuila te-silikina. Nuñe kilke tuguk ta Pontus. Nu ailfu ndo piyo nuñe Prisila ndoñ Itali kilke mbolñge minnaik ta mandor Klaudius Zu mbal ñakmba Rom kusrewaig ñga sakina le nale Rom kusremba Korin pronaik. ³ Nale tuku piro ta tawi wande zailñga wakeikanu. Paulus nu mata piro ndui ta kina tukunu nu nale ndoñ minmba piroka minna. ⁴ Kussem mindek nu kussem wandekñge Zu mbal Grik mbal wamdus kilam tuku nane ndoñ pasa tugu bitekñga tumniñmba minanu.

⁵ Tanamba minna le Silas nale Timoteus ndoñ Masedoniañge pronaik le nu tawi wande tuku piro kusremba ait ñakmba mbolñge Yesus nu siñka Kristus ñga Zu mbal ñgamukñge te-mayokmba saka minna. ⁶ Tanamba saka minna le Zu mbal nane Paulus ndoñ pasambi kualeyauka nu tumail pannaig le nu ndek nuñe tawi tumba nane am mbolñge tuptup paurñga saningina: Tane ñgisikap ta ye tuku mbar kuga. Tangine mbar. Ye kile kasomok mbal tugum kanñgit ñgina.

⁷ Tanakina sulumba Paulus nu nane kusreka kumba kasomok tango ande Kuate dubina tuku nyunu Titius Yustus nu tuku wande mbolñge minna. Nu tuku wande Zu mbal tuku kussem wande gemmba minna.

⁸ Zu mbal tuku kussem wande kulat tango nyunu Krispas nuñe ndare tuma ndoñ nane Paulus tuku pasa ismba son ñginaig. Korin mbal afu turmba son ñginaig sulumba kule pisne tinaig.

⁹ Tanamba minnaig sulumba furir ande Paulus nu kinatanu suk Sunño kanñgerna le nu sana: Ne kuru-kuruka miñge tukul ndamba pasa kukliwa. ¹⁰ Ye ne ndoñ minet. Nane afu ne ñayo silinam kumuñ kuga. Tumbran sunño te mbolñge nane gudommba ye tuku mbal mayok kambim tuku minig ñga Paulus sana. ¹¹ Tanakina le Paulus nu nane ndoñ yar ndindo ande bateñnu Kuate tuku pasa tumniñmba minna.

¹² Kile Galio nu Akaia ma tugu kulatka minna le Zu tango ñakmba manñgurka Paulus biye timba tumba nu tugum promba sanaig: ¹³ Tango te nu sine tuku tukul lukaka Kuate mbariñam tuku manñau kitek

tango pino tumniñgit ñginaig. ¹⁴ Tanakinaig le Paulus nu pasa lafuwam bafuna le Galio nu ndek Zu mbal saningina: Zu mbal tane isap. Tango te nu Rom mbal tuku tukul ande mbarmba ko wam ñayote kande ye tane tuku pasa ismba te-tiwet kande. ¹⁵ Ima tane ñgamukñge pasa siñka ñak ko nyu ñak minit ko ima tangine mbuñ kame tuku kuyar pasa dubite mbar kame ta tuku ye te-tiwe nda. Kumba tangine te-tiwap ñgina. ¹⁶ Tanaka nu nane pitaikina le nane mayok ka kinaig. ¹⁷ Nane ka kussem wande kulat tango Sostenes biye timba tumba ka pasa pilewanu wande tugum tanje paniñtinaig ta Galio nu wam ta kanñgermba nda kanñgeranu sukmba minna.

Paulus nu luka Antiok kina

¹⁸ Paulus nu ait kuennu Korinñge Yesus tuku mbal ndoñ minna sulumba kile nu nane kusreka wan ponna Siria ma tugu mbol kambim kina. Prisila Akuila nale Paulus ndoñ kinaik. Nane ka Senkrea tumbran sunño mbolñge Paulus nu nuñe gabat kuerkina. Ta ndañam? Nu buk pasa sanñgrinu Kuate sana ta kumuna tukunu nu tanje gabat kuerkina.

¹⁹ Tanamba nane wan ponna kumba ka Efesusñge ibeñ kinaig. Ibeñ ka Paulus nu Prisila Akuila kusreka nuñe ndo kussem wande mbol kina ka tanje Zu afu ndoñ pasa tugu bitekñga tumniñmba minna le ²⁰ Zu mbal afu Paulus nu nane ndoñ minam tuku ñgailkinaig ta nu mbulna. ²¹ Nu nane kusrekam ñga saningina: Kuate nu nzaliwa ndeta ye man te prowamñgit ñgina. Tanakina sulumba nu wan ponna Efesus kusrena. ²² Nu kumba ka Sesareange ibeñ kina. Ibeñ ka nu ndek mbumba kumba Yerusalem prona sulumba Yesus tuku mbal kaiyeniñmba nu man ndek Antiok kina.

Paulus nu li keñnu tugu pilna

²³ Antiokñge ait kuennu minna sulumba nu man tinña Galesia le Frigia ma mbol lika Yesus tuku mbal sanñgri pileniñmba minna le ²⁴ Zu tango ande nyunu Apolos nu Efesus prona. Nuñe tumbran tuguk Aleksandria. Nu Kuate tuku kuyar pasa tugusemba kila pilmba nu miñge bulok pasa kuklina. ²⁵ Yohanus kule pisneñge

Sunjo Yesus tuku sakina ta nane afunje tumnaig le nu ta kubewam tuku sanjri njak. Nu Yesus tuku tugusemba sakina ta nu Yohanus kule pisne tuku pasa ta ndo idusmba sakina. ²⁶ Nu tanjo tuku kuru kuru ndaka Zu mbal tuku kusem wande-
deknje pasa kuklimba minna. Nu pasa kuklina le Prisila le Akuila nale isnaik sulumba nu tumba Yesus tuku tugu njakmba tugusemba samba tumnaik.

²⁷ Tanjanaik le Apolos nu Akaia ma mbol kambim sakina le Yesus dubinaig mbal nane nu turmba Akaia Kristen tuku kila waje ande kuyarmba nane nu tuwaig nga saninginaig. Apolos nu Akaia prona sulumba tanje minmba Kuatenje make pilna le Yesus tuku son nginaig mbal nu nane sunjomba turkina. ²⁸ Nu tanjo njakmba ngamuknje kuyar pasa burka Yesus nu Kristus ta tugusemba tumninja Zu mbal tuku pasa njakmba kile-ibenjkina.

19

Efesus mbal pasa mayenu isnaig

¹ Apolos nu Korinje minna le Paulus nu kumba ka tabe pon pilemba Efesus prona. Pro tanje Yesus dubinaig mbal afu kile-siglikina sulumba ² kusnaningina: Tane pasa mayenu isnaig ta tane Tukul Guwa tinaig e nga kusnaningina le nane ndek nu sanaig: Kuga. Sine Tukul Guwa nyu ise ndakeg nginaig. ³ Tanjakinaig le nu man lato kusnaningina: Tane Tukul Guwa gilai ngade ta ima tuku nyu mbolnje kule pisne tinaig ngina le nane nu sanaig: Sine Yohanus tuku nyu mbolnje kule pisne tigen nginaig. ⁴ Tanjaka sanaig le nu saningina: Yohanus nu pasa kuklimba tanjo pino tenenmba saningina. Tane ngamungal biye mbilmba kule pisne tap. Ande ye ngumnemnje prowamngat ta tane nu tuku son ngap ngina. Tanjo ta Yesus nga saningina le ⁵ nane pasa ta ismba Sunjo Yesus tuku nyu mbolnje kule pisne tinaig. ⁶ Tanjanaig le Paulus nu wai nane mbolnje patikina le nane Tukul Guwa tumba pasa kuale gilai ta saka minnaig. Tukul Guwa nu nane pasa saningina le ismba kile-mayokkinaig. ⁷ Nane tanjanaig mbal ta ulendika tanjo 12 tanjan.

⁸ Paulus nu Efesusnje tambun kenmba minna sulumba nu tanjo tuku kuru kuru ndaka kusem wande sinamnje Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta Zu afu ndon pasa tugu biteknja tumninja minna. ⁹ Afu nu tuku pasa ismba ngamungal tukulmba tanjo pino am mbolnje Yesus tuku mbal kiko pileninja minnaig le Paulus ndek Yesus tuku mbal ndon kusem wande kusrenaig. Nane tanjo ande nyunu Tiranus tuku tanjo tumnjanu wande-
deknje mara mara manjurka Paulus nu tanje afu ndon pasa biteknja tumninja minanu. ¹⁰ Nu yar armba tanjamba minna le Asia ma mbolnje Zu le Grik njakmba Sunjo tuku pasa isnaig.

¹¹ Ait ta mbolnje Kuate nu Paulus sanjri tuna le nu wam kitek sanjri njak ke likina le ¹² nane afu Paulus tuku piro tawi mundu saukanu tawi ta kilmba nangine guaze mbal mbolnje patike likinaig le nane magekinaig. Afu guwa najgonu nane mbolnje minnaig ta kua kine likinaig.

Skevas tuku kinjo kame mbarnaig

¹³⁻¹⁵ Zu mbal tuku pris gabat ande nyunu Skevas nu kinjo 7 njak minna. Kinjo kame ta ma yimyam mbolnje lika kumba guwa najgonunje mbal waneninganu wakeikanu. Nane Sunjo Yesus tuku nyu ismba nyu ta sanjri njak nga guwa najgonu afu pitaikam tuku ake tummba ande sanaig: Yesus tuku nyu Paulusnje te-mayokte nyu tambine saneg. Ne tanjo te kusrewa nginaig. Tanjakinaig kande guwa najyonu ndek nane saningina: Yesus le Paulus ye kila ta tane ima kate ngina. ¹⁶ Tanjaka tanjo guwa najyonu njak ta patenga nane ngamuk kumba nane kilmba pani farmba njakmba kile-ibenjkina. Kile-ibenjkina le nane wande ta kusremba nane ngarusu ndare njak njak wagek kua ka kinaig.

¹⁷ Efesusnje Grik mbal Zu mbal njakmba wam ta ismba kuru kuru sunjo tinaig sulumba nane gudommba Yesus tuku nyu te-dunga saka minnaig. ¹⁸ Yesus dubinaig mbal nane mata pro manjur mbolnje nangine kuanye tugu mindek kile-mayokkinaig. ¹⁹ Nane afu nangine kagmai manau waje mbolnje kuyarke likanu ta waje kame ta njakmba kilmba

manjurka nane njakmba am mbolnje pasokinaig le uge sulunaig. Wane kame ta njakmba ulendika piyanu ta son 5,000 tajan. ²⁰ Nane nanjine mbar ta kusrekenaig le Sunjo Yesus tuku pasa sunjokina le nu dubinaig mbal tuge njayona.

²¹ Wam njakmba ta mayok kinaig le Paulus nu wamdus tumba nu Masedonia le Akaia ma tugu kuwa sulumba man luka Yerusalem kambim tuku sakina. Ngumneŋa nu Rom mata kanjeram tuku saka minna. ²² Nu turnaik tuku tanjo armba Timoteus le Erastus kukulnikina le nale Masedonia kinaik le nu ait afu Asia ma mbolnje minna.

Efesusnje gubra sunjo mayok kina

²³ Ait ta mbolnje Efesusnje nane gudomma Yesus tuku mbal tuku gubra tumba pasa sunjo ande mayok kina. Gubra tugunu ta tenemba.

²⁴ Tanjo ande nyunu Demetrius nu silwambi agan kame wakeikanu. Tanjo ta nu Efesus mbal nanjine pino mbara Artemis mbarinam tuku wande ta kanunu silwambi fonfonmba wakeikina le nane njakmba piyamba minnaig le Demetrius nuje piro tanjo turmba ndametin sunjo kilnaig. ²⁵ Tanjo ta manjur pilmba nuje piro mbal nuje piro tuma turmba saningina: Mata kame, singine mbara tuku wai kuyar fonfon patika ndametin sunjo kileg ta tane kila. ²⁶ Paulus ngade tanjo ta nu tenge Asia ma njakmba mbolnje pasa kuklimba tanjo nanjine waimbi mbara wakeikade ta mbara kuga nga gudomma didikate le nane mbilka nanjine mbara kame kusrekade wam ta tane isig. ²⁷ Ta tuku nane njakmba sine tuku piro talawam bafude. Ta ndo kuga. Sine tuku pino mbara Artemis mbarinam tuku wande kusrewaig le ake minamngat. Tanjawaig ta singine mbara sunjo kile Asia kilke tugu njakmba nyu te-dunja minig ta nane nu ngumnewaig le nu nyu kugatok minamngat ngina.

²⁸ Nane pasa ta ismba gubra kagli firka wikaraumba ngumbeyumba sakinaig: Artemis nu sine Efesus mbal tuku gabat sunjo nginaig. ²⁹ Nane wikaraumba minnaig le Efesus mbal zigna ta ismba

njakmba pinder-pindermba Masedonia tanjo armba Paulus ndon likinaik tuku Gaius le Aristarkus bige tidinnga kilmba didika manjur ma sunjo mbol pronaig. ³⁰ Paulus mata tanjo manjur sunjo ta tugum kambim bafuna ta Yesus dubinaig mbal nu ngailkinaig. ³¹ Asia gabat sugo afu nane Paulus ndon gulabnaig ta nane mata Paulus manjur ma mbol nda kuwa nga afu kukulninginaig le pro Paulus peunaig.

³² Manjurkinaig mbal nginnganka sine pro ndanam manjurkigig nga saka fare fare pasa gabat yimyam saka ngumbeyumba minnaig le ³³ Zu mbal nane nanjine tanjo ande nyunu Aleksander nu pasa te-tiwa nga mbiti-mbitinaig le kile nane afu nu pasa tuwa nga sanaig. Nu pasa te-tiwam idusmba nane maninkuwaig nga waimbi peuninmba saningam bafuna ta ³⁴ nane nu Zu tanjo ta kila pilmba nane ngumbeyumba pasa ndui ta sakinaig: Artemis nu sine Efesus mbal tuku gabat sunjo nga saka minnaig le ka ki kanum armba kina.

³⁵ Tanjamba ngumbeyumba minnaig le Efesus tuku wane kuyar pirokate tanjo pro wai te-dunja maninkuwaig nga saka minna le ma ma nane mininmaninnaig. Tanjanaig le nu nane saningina: Efesus mbal, tane isap. Sine Artemis mbarinam tuku wande nu tuku ndame kanu samba mbolnje ndekina ta turmba kulat mageweg ta kilke mbol mbal njakmba nane kila. ³⁶ Ande nu pasa ta pitaiwam kumuŋ kuga. Ta tuku tanjine gubra te-ibenmba wam ande njayonu pitik kam idus ndawap. ³⁷ Tane tanjo armba kilmba prowaig te nale singine mbarinam tuku wandeknje agan ande kuayarmba ko singine mbara Artemis tuku ngumnem pasa sa ndakade. ³⁸ Sine pasa pilewanu wande njak. Pasa pilewanu tanjo mata minig. Demetrius nuje piro mbal ndon afu tuku gubra njak ndeta nane kilmba pasa mbolnje patikuwaig. ³⁹ Tane pasa gabat afu minig ndeta ta mata manjurkam ait mbolnje kile-tidinngap. ⁴⁰ Kile sine pasa zigna sunjo mayok kinit te gabat sugo ismba kusnasinguwaig ta ame pasa alonu saningamngig. Manjur sunjo te pasa alo kugatok ngina. ⁴¹ Tanjaka pitaika

kapeningina le nane sili-silinaig.

20

Paulus nu Masedonia le Grik ma tugu mbol kina

¹ Nane gubra ngumbeyu ta maninka sili-silinaig le Paulus nu Yesus dubinaig mbal kile-mangurka pasa afumbi sangri pileningina sulumba nane kusreka Masedonia ma tugu mbol kina.

² Nu ma ta mbol lika kumba Yesus dubinaig mbal sangri pileningmba ka ka Grik kilke mbol pronan. ³ Pro tanje nu tambun kenmba minna. Tambun kenmba kuganaig le nu wan ponga man luka Siria ma mbol kambim sakina ta Zu mbal afu nu balewam saka ndin tukulnaig le nu wamdus mbilmba Masedonia kumam kambim sakina.

⁴ Tango afu nu ndon kinaig ta nyu nangine tenemba. Bereanu tango ande Pirus tuku kinu nu Sopater. Tesalonikanu tango armba Aristarkus le Sekundus. Derbenu tango ande nyunu Gaius. Ande Timoteus. Asianu tango armba Tikikus le Trofimus. ⁵ Tango 7 ta ye Lukas sile Paulus ndon kusreka ambonga kumba ka Troasnge sine tairnga minnaig.

⁶ Sile Filipinge bret yis kugatok nyam tuku kusem kugana le sile wan ponga kumba ka mara 5 kuganaig le Troas progen. Pro tanje nane ambonginaig mbal ta kile-sigluka kusem ndindo tanje mingen.

Paulus nu Yutikus te-tina le abongina

⁷ Tanje mingen sulumba kusem mbolnge* sine pasa nyam tuku mangurkigen le Paulus nu ye indole kangit nga pasa kuenmba kuklimba minna le furir ngamuna. ⁸ Sine mangurkigen wande ta mbain kenmba nak. Mbain inum o mbolnge bulu gudommba taikanu minnaig le sine ta mbolnge mingen.

⁹ Tango mo ande nyunu Yutikus nu bubre malanga mbolnge minyok minna. Paulus nu pasa didika kuenmba minna le Yutikus nu kinye gilainga mbol tanje kakloska ndek kilke mbol ndekina. Ndekina le afu iben ka nu te-dunginaig ta nu kumna le kangernaig. ¹⁰ Tanjanaig le Paulus nu iben

ka nu mbolnge baufka bagailmba sakina: Tane wamdus fulil ndakap. Nu abo nak minit ngina.

¹¹ Tanjaka Paulus nu man mbain mbol ambe kina ka nane ndon pasa nyumba nu nane ndon pasata minna le ka mafena. Mafena le nu nane kusreka kina. ¹² Nu kina le nane mata sili-silimba tango mo abongina ta ndon kumba wamdus bulok kinaig.

Paulus nu Efesus gabat tango kame wam paguningina

¹³ Paulus nu ndinmba ka Asusnge wan pongam sasingina le sinej ndo wan ponga Asus kagen. ¹⁴ Nu pro Asusnge wan pongina le sine kagen ka Mitilenenge iben kagen. ¹⁵ Manj tinga ka mafena le sine Kios limba kaman mafena le Samos progen. Tanje tinga kumba ka Efesus limba mafena le Miletusnge iben kagen. ¹⁶ Paulus nu tenemba idusna. Ye Asia ma mbol nda ka sulumba pitik ndo Yerusalem kumba pagumba nye sungo Pentikos kangeramngit nga idusmba nu Efesusnge iben ndakina.

¹⁷ Miletusnge iben ka Paulus nu nane afu kukulningina le nane Yesus tuku kuasmbi tuku gabat tango afu kilam Efesus kinaig ka ¹⁸ nane kilmba pronan le nu ndek Efesus gabat tango kame ta saningina: Ye abo abo Asia ma mbol prowen sulumba ye tane ndon mine sungowen le tane ye tuku mine manau kila pilnaig. ¹⁹ Ye nyu kugatok tana Kuate tuku piro biyen. Ye mara afu piro tuku piti kausmba malm-biken. Zu mbal ye baleyam sakinaig ta ye piti ta mata kuramba piro kusre ndawen. ²⁰ Ye mangur mbolnge tango tuku wande mbolnge lika pasa satinge liken. Pasa afu tane wamdus sangri piletingam tuku ye ande kusre ndawen. ²¹ Zu mbal Grik mbal turmba ngamungal biye mbilmba nangine manau najgonu kusreka singine Sungo Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tinguwaig nga ye riron pasa saningen.

²² Kile ye Yerusalem kambim tuku Tukul Guwanje sangri tinga ye sayumba minit. Ka Yerusalemnge ame manau ye mbolnge prowamngat ta ye gilai. ²³ Nane ye

* **20:7:** Kristen tango pino nane Yesus tingina ait ta nangine kusem ngade. Zu mbal nane Sarare ta nangine kusem ngade

ndalekuwaig sulumba rar sungo tam tuku ma nakmba mbolnge Tukul Guwanje sayate ta ndo ye kila. ²⁴ Yiŋe mine mayewam tuku ye idus ndawet. Sungo Yesus nu piro sina te ke suluwam tuku ndo iduset. Kuate nu tanjo ake sinan make patika muskil kile-tidingate pasa mayenu ta kukliwam tuku ye piroket.

²⁵ Ye tane ngamuknge liken sulumba Kuate nuŋe gageu kulatkate wam tumtingen ta tane ye man kanjerye nda ta ye kila. ²⁶ Ta tuku ye tane satinjet. Tane afu ngisikumba ndeta ye tuku mbar kuga. Tangine mbar. ²⁷ Kuate tuku nzali tanjo dubikam tuku ta nakmba satinjen. Ye inum kusre ndawen. ²⁸ Tangine manau kurauka Kuate dubi mayewap. Tane Sunjo Yesus tuku mbal kulatkam tuku Tukul Guwanje tane patikina. Ta tuku tane nuŋe sipsip kame nyamagan magenu ningap le nyuwaig. Nane nuŋe mbal mayok kambim tuku Sunjo Yesus nu kumna.

²⁹ Ye tane kusreki le age nguikok afu tane ngamuknge promba Sunjo Yesus tuku sipsip mape ndaka naigo siglikamngaig ta ye kila. ³⁰ Tane ngamuknge mbal afu mata tinja Sunjo Yesus tuku mbal nane dubikuwaig nga Kuate tuku pasa tumba biye mbilmba satinjamngaig. ³¹ Ta tuku tane kuraukap. Yar kenmba ye tane ndon minmba furir ki mindek riron pasa tinmba tane tuku malmbi nakmba minen. Ye tuku manau ta gilai ndangap.

³² Ye tane Kuate tuku wai mbolnge patiket. Nuŋe tane make patika muskil kile-tidinge tingina wam ta biye mayewap ta tangine wamdus sangri tinjuwa le ngumneŋga Kuate tuku mbal nakmba ndon tane mage minmba minamngaig. ³³ Ye tane ndon minmba tane tuku agan ndende ko ndametin kilam idus ndawen. ³⁴ Ye yiŋe waimbi piroka ndametin kilmba ye ndon minnaig mbal turmba agan ndende kumumbi piyaninjen ta tane kila. ³⁵ Ye Yesus tuku pasa ande idusmba yiŋe piro karenmbi mbal afu sangri kugatok turkam tuku manau ta tumtingen. Nu tenenmba sakina. Ande nu agan ande tinit ta ne sunjomba gare ndanate. Ne agan ande tumba ande ake tuwit ta nyaro ta luka nanje

mbol kuwa le ne gare sunjonamngat nga saningina.

³⁶ Paulus nu sake denpurmba nu dagol tidronga nane ndon Kuate yabanja. ³⁷ Yaban suluna le nane nakmba nu bagailmba malmbinaig. ³⁸ Paulus nu tane man ye kanjerye nda ngina tukunu nane nu tuku ninan sunjonaig. Tanamba nane numindemba tumba wan tugum pronaig.

21

Paulus Yerusalem kambim tuku wan pongina

¹ Sine nane kusreka wan ponga pakarka kumba Kos nuy progen. Tanje tinja kumba ka mafena le Pos nuyngge iben kagen. Tanje man tinja kumba ka Patara progen. ² Pro tanje wan ande Finisia kambim bafuna le ta ponga kagen. ³ Sine kumba ka Siprus nuy kanjermba wai najam kumam limba ka Siria ma mbol kumba ka Tirusngge iben kagen. Wan ta Tirus tuku agan ndende kilna tuku.

⁴ Ka tanje iben ka Yesus dubinaig mbal kile-siglika nane ndon kusem ndindo mingen. Nane Tukul Guwanje wamdus ningina le Paulus Yerusalem nda kuwa nga peumba ngailkinaig ta ⁵ ait kumungina le sine Yerusalem kambim saka tingigen le Yesus dubinaig mbal nanjine pino kinjo turmba sine mindeka tumbran sunjo kusremba kilim ka piyal progen. Pro tanje sine nakmba dagol tidronga Kuate yabanmba sine nane kapeningigen sulumba ⁶ sine wan pongigen le nane luka tumbran kinaig.

Agabus dir pasa ande Paulus tuku sakina

⁷ Sine Tirus kusremba ka Tolesesngge iben kagen sulumba Yesus dubinaig mbal kaiyeninmba nane ndon mara ndindo mingen. ⁸ Mafena le sine man kumba ka Sesareange iben kagen. Sesareange Yesus tuku pasa kukliwanu tanjo Filipus te-silika nu ndon mingen. Nane buk aposel kame turningam tuku tanjo ⁷ madininginaig ta nu nane tuku ande. ⁹ Filipus nu kulim kame bailkamba tanjo kugatok. Nane Tukul Guwanje pasa saninganu le ismba kile-mayokka minanu.

¹⁰ Sine Filipus ndonj mara afu mingenj le tuan tango ande nyunu Agabus Yudeanje prona. ¹¹ Promba Paulus tuku let tumba nuje wai kupe ndaleka sakina: Tukul Guwa nu tenemba sakate. Let te tuku miro tango Yerusalemnge Zu mbal afu nu tenemba ndaleka kasomok mbal tuku wai mbolnje palmbimngaig ngina. ¹² Tanjakina le sine nane nak mingenj ta pasa ta ismba Paulus nu Yerusalem nda kuwa nga sarsamba peugenj kande ¹³ nu ndek sasingina: Tane ndanam saka ye tuku malmbika wamdus piti seryade. Ye Yerusalem ka le nane afu ye mulintumba wandeknje pilwaig ndeta maye. Yesus tuku nga ye baleyuwaig le kumam tuku ye kuru kuru ndaket ngina. ¹⁴ Tanjakina le sine Paulus tuku wamdus te-ibeje fugumba sakigenj: Kuate tuku nzali mayok kuwa ngigenj.

Paulus nu Yerusalem prona

¹⁵ Mara afu kuganaig le sine Yerusalem kambim tuku kuaneka tinga kagenj. ¹⁶ Sesareanu tira kame afu sine mindeka kumba ka Nason tuku wande mbolnje minam tuku progenj. Tango ta nu Siprusnu. Nane abo abo pasa mayenu kuklinaig le nu mbilka Yesus tina. ¹⁷ Sine Yerusalem progenj le Yesus tuku mbal nane gare-gareka sine kaiyesinginaig.

¹⁸ Mafena le sine Paulus ndonj Yakobus sota kagenj. Nu tugum promba gabat kame nakmba Yakobus ndonj minnaig le kanjerkigenj. ¹⁹ Paulus nu nane kaiyeningina sulumba nuje piro mbolnje Kuate nu kasomok mbal ngamuknje wam ke likina ta kumumba kubeu ningina le ²⁰ nane nu tuku pasa ismba Kuate tuku nyu te-dunginaig sulumba sanaig: Tira, Zu mbal gudommaba nane Yesus tuku pasa mayenu ismba son ngade. Nane Moses tuku tukul mata kulat mayede. ²¹ Nenje pasa ande saninganu nga afu sakade le iseg. Zu tango kasomok mbal ngamuknje mine likade ta nane Moses tuku tukul pasa kusreka nanjine kinjo kame tuku ngaro pike ndaka singine mbunj kame tuku manau dubi ndakap nga ne saninganu ngade le iseg. ²² Ne tumbrañ sunjo mbol prowat te nane nakmba pasa isamngaig.

²³ Ta tuku sine wam ande sakube le ne kumuwa. Singine tango bailkamba nane piro ande kam tuku Kuate pasa sanjrinu tunaig. ²⁴ Ne tango bailkamba ta ndonj ulendika atrau aganj kilam tuku ndametinjinga. Ninga sulumba Moses tuku tukul ta dubimba kule pismba ngaro minyanja tane atraukap. Tanjawap sulumba nane gabat kugerkuwaig. Ne Moses tuku manau tanjamba ka le nane kanjermaba sanungaig: Sinja nu Moses tuku manau dubimba kate. Sine pasa isgenj ta yabri pasa ngamngaig. ²⁵ Kasomok mbal Yesus tuku son ngade ta nane tukul afu dubikam tuku sine wane ande buk kuyargenj. Nane afu nanjine mbara kanunu atraukade ndem ta nda nyap. Ndarenu nye ndakap. Aganjmor njnfok pipkade le ndare nda prote ta nda nyap. Tane tango pino ndonj fare fare une ndakap. Sine tanjamba pasa kuyarmaba ningigenj nga Paulus sanaig.

²⁶ Gabat mbal tanjamba Paulus wam pagunaig le nu kumba tango bailka ta ndonj ulendikina. Mafena le nu nane ndonj Moses tuku pasa dubimba kule pismba ngaro minyanjinaig. Minyanjinaig sulumba kusem wande mbol kumba nane pris sanaig: Sine kule pismba minmaba ka mara 7 mbolnje sine aganj kilmba probe le sine nakmba tuku Kuate atrauka nginaig.

²⁷ Nane tanjamba ka ait 7 patukina le Asia kilke mbolok Zu afu Paulus nu Zu mbal tuku kusem wande sinamnge minna le kanjernaig. Nane Paulus kanjermaba biye timba tango pino Paulus tuku gubra tuwaig nga wika saninginaig: ²⁸ Zu mbal, sine tursingap o. Tango te ma nakmba mbolnje nu sine Israel mbal singine kusem wande te singine tukul pasa ta nakmba nu nuje pasambi ngaigo siglikate. Kile nu Grik afu kilmba sinam te kumba wande kutur mbilmbilde nginaig. ²⁹ Pasa sakinginaig ta tugunu tenemba. Nane buk Paulus Efesus tango ande nyunu Trofimus ndonj Yerusalemnge kanjerkinaig. Kanjerka Paulus nu Trofimus tumba kusem wande sinam kambinu nga idusmaba minnaig.

³⁰ Kile Yerusalem nakmba pinder-pindermba Paulus biye timba didika te-kilimnaig le nane afu kusem wande malanja sunaig. ³¹ Nane Paulus balewam

saka minnaig le Rom kame mbal tuku gabat sunjo Yerusalem mbal njakmba kame bunaig ta ismba³² nu pitik ndo kame gabat afu kame mbal ndon kilmba pinderka nane tugum pronai. Pronai le nane Paulus paninta minmba kame gabat sunjo nuje kame mbal ndon kanjerka nane Paulus kusrenaig.

³³ Tanjanaig le kame gabat nu Paulus muli armbambi ndalekuwaig nga afu saningina sulumba nu manjurkinaig mbal ta kusnaningina: Tango te ima. Nu ame wam mbarna nga kusnaningina le³⁴ nane ngumbeyumba pasa gabat yimyam kilemayokkinaig.

Kame gabat nu pasa gabat ise tidinjam kumun kuga tukunu kame mbal nane Paulus tumba nangine wande sunjo mbol kuwaig nga saningina le³⁵ nane ndek nu tumba ka nangine wande mbol kambim tuku mbili ponjam bafunaig le nane gudommaba pro nu balewam sakinaig tukunu kame mbal Paulus waimbi tumba tedunja tumba wande ponjinaig.³⁶ Tanjanaig le nane gudommaba kame mbal dubika Paulus balewap nga wikaraumba saka minnaig.

Paulus nu Zu mbal tugumnge pasa kuklina

³⁷ Nane mbili ponja wande sinam kambim bafunaig le Paulus nu Grik pasambi kame gabat kusnana: Ye pasa ande ne sanam kumun e ngina. Tanjakina le nu lafumba sana: i ... Ne Grik pasa kila? ³⁸ Ailfu Isipnu tango ande gabat sugo kile-ibenkam tuku tango najgonu kuasmbi 4,000 kame bagi njak ma baknu mbol kina ta ye ne tango ta nga idusit ta kuga ngina le³⁹ nu lafumba sana: Ta yenje kuga. Ye Zunu. Yinje ma tugu Silisia. Yinje tumbran sunjo Tarsus. Ye tango pino manjurkaig si pasa afu saningam kumun e ngina le⁴⁰ nu wokina le Paulus nu wande ta tuku mbili mbolnge tingina sulumba nu wai te-dunja nane peuniimba minna le minin-maninnaig le nu ndek Hibru pasambi nane saningina:

22

¹ Ye tuku mam kame yinje tira kame tane ye tuku pasa isap. Ye wam ande mbar

ndawen ngina.² Paulus nu Hibru pasambi saningina le nane ismba njakmba minje tukulmba amtinga minnaig.

³ Kile nu man sakina: Ye Zu tango. Yinje ma tugu Silisia. Yinje tumbran Tarsus. Ye kinjo fudinjo Tarsus kusremba Yerusalemnge minen. Minmba ka sunjoka Gamaliel tugum prowen le nunje singine mbun kame tuku tukul njakmba ye tumyina le kila pile mayewen. Tane tukul dubika wamdus sangrinu Kuate tuwig tanjamba ye mata tanawen.⁴ Ye Yesus dubinaig mbal kilmba bale farmba tango pino bige tidinnga kilmba ndaleka muli wandeknge patike liken.⁵ Pris mbal tuku gabat kame Israel pasa pilewanu sugo njakmba ye manau ken ta nane kila. Nane ye piro ta kam tuku Damaskusnge tira kame kilam tuku wane kuyarma sinaig. Sinaig le Yesus dubinaig mbal bige tidinnga ndaleka kilmba pro tenje piti ningam tuku ye Damaskus kambim saka ndek kan.

⁶ Ye ka Damaskus patuwen le ki mbilam bafuna le samba mbolnge bulu sunjo ande mayok ka ye kiljayina le⁷ ye kuru-kuruka kilke mbolnge ndeken. Tanawen le minje pasa ande ye sayina: Saulus, Saulus, ndanam tuku ne ye tumba njayo siliyate ngina le⁸ ye pasa ta ismba kusnawen: Sunjo, ne imange ngen le nu man ye sayina: Ye Nasaretnu tango Yesus ne ye njayo siliyate ta ngina.⁹ Tango kame ye ndon minnaig ta nane bulu ndo kanjernaig. Pasa Yesus ye sayina ta nane ise ndakinaig.

¹⁰ Kile ye nu sawen: Sunjo, ye ndani ngen le nu lafumba sayina: Ne tinga Damaskus tumbran sunjo mbol si kumba sinje mina le tango ande ne tugum promba ne pirokam tuku Kuate buk ne pilna ta sanamngat ngina.¹¹ Bulu sunjo ta ye tuku am tina tukunu mambil fuguwen le tango ye ndon kagen ta ye waiwaiyumba ka Damaskus tumbran sunjo mbol promba tanje minen.

¹² Tango ande nyunu Ananias nu tanje minna. Nu Kuate kumnemnge minmba tukul njakmba dubikina. Zu mbal Damaskusnge njakmba nu tuku saka minnaig.¹³ Nu ye tugum promba sayina:

Tira, ne man am purfewa ngina kande am purfena le mambimba nu kanjeren.

¹⁴ Kile nu ye sayina: Singine mbun kame tuku Mbaranje ne nu tuku wamodus kila palmbim tuku nu tuku piro tango purfen nu kanjermba nu tuku minje isam tuku nu ne madinina. ¹⁵ Ne wam kanjerka pasa isna ta ne ma njakmba mbolnje lika saka le nane iswaig. ¹⁶ Ne dal ndaka Yesus tuku piro tuku sanjri tomba tinja kule pisne ta le Kuate nu ne tuku une saukamngat nga sayina.

¹⁷ Ngumnenga ye luka Yerusalem prowen sulumba ye kusem wande sunjo mbolnje yabanmba kinatanu sukmba ¹⁸ Sunjo Yesus kanjeren le nu ye sayina: Ne pitik tinja Yerusalem kusremba kua kaye. Ne tenje ye tuku pasa kukliwa ta nane ise nda ngina le ¹⁹ ye ndek nu sawen: Sunjo ye mbulit. Ye buk kusem wande njakmba mbolnje ne son nginaig mbal kilmba ngusniymba mulinj kilmba wandeknje patike liken wam ta Yerusalem mbal njakmba kila. ²⁰ Ne tuku pasa kukliwanu tango Stefanus nane nu balemba ndare kutuwe tunaig le ye nane tuku tawi kulatka nane kanjerka wam ta mayede ngen wam ta mata nane kila ngen kande ²¹ nu ye sayina: Kuga. Ne tinja le kukulni le ma masken kasomok mbal tugum kanjat nga sayina ngina.

²² Nane Paulus tuku pasa ismba maninkinaig ma ma kasomok mbal tugum kambim tuku ngina le nane wikaraumba sakinaig: Tango te njayonu. Balewap le kumwa nga wikaraumba sakinaig. ²³ Nane wikaraumba nangine tawi kilmba kuilkuilnga tuptup roka baremba minnaig le kame gabat sunjo nu ndek kame mbal afu sanjgina: ²⁴ Nane ndanam tango te tuku gubra sunjo tade. Nu tumba singine wande sunjo te sinamnje mulimbi ngusap le nu pasa tugu njakmba sakuwa le isbe ngina.

²⁵ Nane ndek nu tumba ngusam tuku kupe wai didike likinaig le Paulus nu kame mbal tuku gabat ande nu patuknje tin minna ta sana: Ye Rom tango. Tane ye tuku pasa te-ti ndamba ngusyam kumun kuga ngina le ²⁶ kame mbal tuku gabat nu pasa ta ismba nu kame gabat sunjo tugum kumba

sana: i ... Ne tango si nane ndanjwaig nga sanjngat. Nu Romnu ngina le ²⁷ kame gabat sunjo pro Paulus kusnana: Ne Rom tango e ngina le nu au ngina. ²⁸ Tanjina le gabat sunjo nu Paulus sana: Nane ye Romnu tango nguwaig nga ndametinj sunjomba Rom mbal ninjen ngina le nu sana: Yinje piro tamba Rom nyu te ndaken. Ye ina sinam mayok kan ta ye Romnu ngina.

²⁹ Nane Paulus ngusam bafunaig mbal pasa ta ismba njakmba pastinja nu kusrenaig. Kame gabat sunjo Paulus tuku tugu ise timba ye nu ngusam tuku ndalekit nga nu mata wamodus fulilkina.

Paulus nu gabat sugo tugumnje pasa kuklina

³⁰ Mafena le kame gabat sunjo ndanam Zu mbal Paulus tumba pasa mbolnje tetinaig nga nu tugunu isam tuku idusna. Tanjamba nu kame mbal afu Paulus ndalekinaig tuku muli kukliwaig nga sanjmba nu pris gabat mbal Zu mbal pasa pilewanu sugo njakmba kile-manjurka Paulus tumba nane ngamuknje te-tina le

23

¹ nu Zu mbal tuku gabat sugo fumble tidinja ndek sanjgina: Tira kame, ye kinjo fudinndo minmba Kuate am mbolnje mbar ande ke ndaken kile minet ngina. ² Nu tanjamba sakina le pris gabat sunjo Ananias nane afu Paulus tugumnje tin minnaig ta nu tuku minje katwaig nga sanjgina.

³ Tanjina le Paulus ndek nu sana: Ne yabri tango. Ne singine tukul dubimba ye pileyam iduste ta ndanam ne tukul lukamba ye katyam tuku sakate. Kuate ne mata katnamngat ngina. ⁴ Tanjaka sana le nane afu Paulus tugumnje tin minnaig ta nu sanaig: Ne Kuate tuku pris sunjo tumail pante nginaig le ⁵ nu sakina: Tira kame, tango te nu pris sunjo ta ye gilai tukunu tanjamba sawit. Kuyar pasa tenjamba sakate. Tanjine gabat sunjo ande pasa njayonu sa ndawap ngate nga sanjgina.

⁶ Gabat sugo sugo minnaig ta nane afu Farisi afu Sadusi ta Paulus nu idusna sulumba nu wika sakina: Tira kame, ye

Farisi tango. Ye Farisi mbal tuku fat. Kumanu mbal manj tingam tuku ye iduset. Ta tuku tane ye tumba pasa mbolnge palgig ngina. ⁷ Nu tanjamba sakina le kile Farisi mbal Sadusi mbal ndonj munju tulinginaig le manjurkinaig mbal nane pur arnaik. ⁸ Ta ndanam? Sadusi mbal nane tenenmba idusde. Tango kummba manj abonje nda. Enel kame guwa mata nda minig nga idusde. Farisi mbal nane aganj kame ta njakmba son ngade. Ta tuku nane munju purkinaig.

⁹ Tanjamba nane sungomba wikaraumba munju tulinga Farisi mbal afu nane Kuate tuku pasa biteknganu nane tinga sakinaig: Tango te sine nu mbolnge mbar ande nda kangereg. Guwa andenje ko enel andenje nu pasa tuna inde nginaig. ¹⁰ Nane munju tulinga minnaig ma ma gubra suk suk nda ningina le kame gabat sunjo nu kuru-kuruka nane Paulus piraibka balebekaig nga kame mbal saningina le nane nu didika tumba nanjine wande sunjo mbol kinaig.

¹¹ Ait ta furir Sunjo nu Paulus tugum promba sana: Ne kuru kuru ndaka sanjri tinga. Ne Yerusalem tumbran sunjo te mbolnge ye tuku nyu te-mayokmba saningit tanjamba ndo ne Romnje mata ye tuku nyu te-mayokamngat ngina.

Zu afu Paulus balewam tuku pasa kat-naig

¹²⁻¹³ Mafena le Zu tango kuasmbi 40 limba manjurka Paulus balewam tuku wamdus sunjo pilnaig sulumba nane Kuate am mbolnge pasa sanjrinu sakinaig: Sine Paulus balemba ndo manj nyamaganj kule nyamngig nginaig. ¹⁴ Tanjamba nane pris gabat mbal Zu mage mage tugum kumba saninginaig: Sine pasa sanjrinu Kuate am mbolnge sakigig. Sine Paulus balemba ndo manj nyamaganj tumba nyamngig ngigig. ¹⁵ Ta tuku tane pris mbal Israel pasa pilewanu sugo ndonj kame gabat tuku pasa palpe. Paulus nu te promba pasa afu tane ndonj manj kile-tidingam tuku nu sawap. Nane afu nu mindemba ilwaig le ndinnje nu balewamngig nginaig.

¹⁶ Paulus kulim nunje tuku kinjo nu nga nunje balewam sakinaig ta isna sulumba

nu kame mbal tuku wande sunjo sinam kumba nga nunje kila sana le ¹⁷ nu ndek kame gabat ande wika sana: Tango mo te tumba nanjine gabat sunjo tugum kaye. Nu pasa ande njak ngina.

¹⁸ Nu tango mo ta tumba gabat tugum kumba sana: Mulin tanu tango Paulusnje tango mo te ne ndonj pasa ande sakam tuku sayat le tumba ne tugum prowet ngina le ¹⁹ kame gabat nu waimbi biymba te-yamokmba kile saya le isi ngina. ²⁰ Tanjakina le nu ndek kame gabat sunjo sana: Nane Zu mbal manjurka pasa ndindo katmba sakaig le isit. Indole ne Paulus kukula le pasa pilewanu mbal tugum kumba pasa afu manj kile-tidingam tuku ne yabrinamngai. ²¹ Ne nane tuku pasa ismba kumu ndawa. Nanjine tango 40 limba nane ndinnje kuirka Paulus balewam tuku tair minamngai. Nane Kuate am mbolnge pasa sanjrinu sakinaig: Sine Paulus balemba ndo manj nyamaganj kule nyamngig nginaig. Kile nane kuaneka Paulus balewam saka ne tuku pasa ndo tairnga minig ngina. ²² Tanjaka sana le kame gabat sunjo ndek nu sana: Pasa sayate te ye nu sawit nga ande sa ndawa ngina. Tanjamba wam pagumba kaye ngina le nu kina.

²³ Kile kame gabat sunjo nu kame gabat armba wika sanikina: Tale kame mbal 200 hos ponu tuku 70 turmba kilmba Sesarea kambim tuku kuanekap. Tango 200 tui njak mata tane mindeka kambim tuku saningap. Tanjamba furir ait 9 mbolnge njakmba kile-manjurkap sulumba ²⁴ Paulus tumba hos mbolnge pilmba nu te-ngamumba kulat mayemba gabat sunjo Feliks tugum kape ngina. ²⁵ Kame gabat sunjo nu tanjamba nale wam paguka waje ande Feliks tambim tuku tenenmba kuyarna.

²⁶ Gabat sunjo Feliks kaiye.

²⁷ Zu mbal nane tango te biye timba balewam bafunaig le nu Romnu tango nginaig le ye pasa ta isen sulumba kame mbal afu kilmba kumba ka Zu mbal ngamuknje te-luka ten. ²⁸ Nane ame wam tuku tango te tumba pasa mbolnge palm-bim bafunaig le ye tugunu isam tuku nu tumba ka nanjine pilewanu mbal tugumnje te-tiwen. ²⁹ Ye nane tuku

pasa gabat isen ta nu balewam tuku ko mulintam tuku kanjer ndawen. Nu Zu mbal tuku tukul afu lukakina ta tuku ndo nu tumba pasa mbolnge pilnaig. ³⁰ Ailfu Zu mbal nu balewam tuku pasa katnaig ta andenje kite ye sayat le ye pitik ndo kame mbal kukulninget le nu tumba ne tugum prode. Zu mbal afu Paulus tuku gubra njak ta nane ndek kumba ne ndonj te-tiwam tuku saningjen.

Not ndo.

Ye Klaudius Lisias.

³¹ Kame mbal nu tuku wam pagu pasa kumumba furir Paulus tumba kumba ka Antipatris tumbrañ sunjo mbol pronaig.

³² Mafena le kame mbal luka nanjine wande sunjo mbol Yerusalem kinaig le hos njak mbal ndo Paulus mindemba tumba Sesarea kinaig. ³³ Kumba ka Sesarea promba Paulus tumba gabat sunjo Feliks wai mbolnge pilmba waje turmba tunaig.

³⁴ Nu waje ta yaika burkina sulumba nu ndek Paulus kusnana: Ne anikok njina le ye Silisianu njina. ³⁵ Tanjakina le nu sana: Nane ne pasa mbolnge pilnaig mbal te prowaig le ye ne tuku pasa te-tiwi njina. Tanjamba nu kame mbal saningina le Paulus tumba Herodus nu wande sunjo pilna ta sinamnje pilmba kulatkinaig.

24

Paulus nu Feliks tugumnje pasa kuklina

¹ Paulus nu mara 5 Sesareanje minna le pris sunjo Ananias Zu mbal tuku tanjo mage mage turmba Yerusalemnje ndek Sesarea pronaig. Tanjo ande pasa te-tiwam tuku kila sunjo njak nyunu Tertulus nu ndonj pronaig. Pro gabat sunjo tugumnje nane Paulus tumba pasa mbolnge pilnaig.

² Gabat sunjo ta Paulus wikina le Tertulus nu Paulus mbarna nga tenenmba sakina: Feliks singine gabat sunjo, ne kilke te kulat mayete le sine kame kugatok mineg. Ne manau najgonu afu kanjerka kile-tidinga manau kitek magenu tumsingit. ³ Ta tuku sine Zu mbal ma njakmba mbolnge ne tuku sakeg. ⁴ Ye ne tuku ait puram idus ndawet. Ye pasa fagnu ndo ne isam tuku sanamngit.

⁵ Tanjo te nu maim maim tugu. Nu ma njakmba mbolnge Zu mbal tetkate le nane

ngamuknje kame pulukate. Zu afu singine manau kusrekade le sine nane Nasaretnu ngeg ta nu nane tuku gabat minit. ⁶ Ta ndo kuga. Nu sine tuku kusem wande sunjo kutur pile tambim bafuna le sine nu biye tigen. Nu biye timba singine tukul manau mbolnge nu tuku pasa pilengam sakigen ta ⁷ kame gabat Lisias nu pro nuje kame mbal saningina le nane sine tuku wai mbolnge nu tumba kinaig. ⁸ Sine nu tuku pasa njak mbal sine ne tugum promba pasa te-tiwam sasingina. Nuje mbar njakmba sakeg te ne nu kusnawa ta sanuwa le isamngat nga Feliks sana le ⁹ Zu mbal afu Tertulus turmba pasa tugu ndindo Paulus tuku sakinaig.

¹⁰ Tanjakinaig le gabat sunjo Feliks gabatmbi saka njina le Paulus ndek nu sana: Gabat sunjo, ne yar gudommba sine Israel mbal tuku pasa pilengate. Ta tuku ye yije pasa ne isam tuku piti kugatok sanamngit. ¹¹ Ye Kuate tuku nyu te-dunga nu mbarinjam tuku Yerusalem prowen ta mara 12 kuganaig. Ne nane afu kusnaninga ta pasa ndui ta isamngat. ¹² Yerusalem kusem wande sunjo mbolnge ye ande ndonj pasambi munju tulingen le kanjer ndanaig. Kusem wande fonfon ko tumbrañ sunjo sinamnje tanjo pino sisenninganu wam ta mata ke ndaken. ¹³ Ye mbaranu pasa ta nane tugunu te-mayoke fugude.

¹⁴ Nane pasa ande ne sanaig ta son. Yesus tuku manau yabrikanu ngade ta ye nu dubimba manau tamba sine tuku mbun kame tuku Kuate mbarinet. Ye tukul pasa tuan tanjo tuku kuyar turmba son nget. ¹⁵ Zu mbal nane tanjo magenu najgonu kumwaig le Kuatenje kile-tidingamngat nga idusde ta ye mata tanjamba iduset. ¹⁶ Ta tuku ye mara mara Kuate am mbolnge tanjo pino am mbolnge manau tinjeknu kam tuku ndo idusmba matuk tukulket.

¹⁷ Ait kuennu ye Yerusalem kanjer ndamba ailfu ndo yije mbal turkam tuku ye ndametin kilmba Kuate atraukam tuku prowen. ¹⁸ Ye Kuate atraukam tuku ngarosu minyanja ka kusem wandeknje minen le nane ye kanjeryinaig. Ye tanjo gudommba ndonj zigna minen le kanjer ndayinaig.

Asianu Zu afu pro tanje ye te-silikinaig ta ¹⁹ nane kile aninge minig? Nane ye tuku pasa njak ndeta pro ne tugumnje sakuwaig.

²⁰ Ye Zu mbal tuku pasa pilewanu sugo tugumnje pasa kukliwen ta tanjo kame tenje minig ta nane isnaig. Nane ye tuku pasa ande isnaig ndeta kile sanuwaig. ²¹ Ait ta ye nane ngamuknje wika saken: Kumanu mbal manj abonga tinunjaig ngen. Ta tuku nane ye pasa mbolnje pilnaig inde nga Feliks sana.

²² Feliks nu Yesus dubinaig mbal tuku manjau buk kila pilna tukunu nu nane tuku pasa te-ibenjmba saningina: Tanjaig. Kame gabat sunjo Lisias te prowa le ye tane tuku pasa te-tiwamngit ngina. ²³ Tanjakina sulumba nu kame mbal tuku gabat sana: Tane Paulus tumba kumba kulatkap. Nu sunjomba tukul ndamba nuje gulab afu nu turam tuku peu ndaningap ngina.

²⁴ Ait afu kuganaig le Feliks nu piyo nuje Drusila ndonj luka pronai. Piyo nuje nu Zunu. Feliks nu Paulus wikina le nu nale tugum promba Kristus Yesus tuku sangri tomba tingam tuku wam sanikina. ²⁵ Manjau tinjeknu nzali njaigonu towam tuku Kuate nu sine njakmba pilesingam tuku manjau ta njakmba sakina le Feliks nu kuru-kuruka Paulus sana: Ye ait ande mayenu kanjermba ndeta ne manj wikamngit. Kile ne kaye ngina. ²⁶ Feliks nu wamdus ande tina ta tenjenmba. Paulus tuku ndametinj ande ake didika tumba nu muli wandeknje paskam idusmba nu mara gudommba Paulus wika nu ndonj pasa-pasakanu.

²⁷ Yar armba kugana le Porsius Festus nu Feliks tuku ma tina. Feliks nu nuje piro kusremba Zu mbal nu nzaliwaig nga Paulus muli wandeknje kusrena le minna.

25

Paulus nu Festus tugumnje pasa kuklina

¹ Festus nu piro tugu pilna le ait kenmba kinaig le nu Sesarea kusremba mbumba Yerusalem kina. ² Nu kumba ka Yerusalem prona le pris gabat mbal Zu tanjo nyu njak nane pro Paulus nu mbarna nga Festus sanaig. ³ Paulus nu pro Yerusalemnje pasa te-tiwa nga nane nu sarsarmba minnaig.

Nane Paulus tumba kuwaig le ndinnje balewam idusmba tanjamba nu kusnamba minnaig le ⁴ Festus nu nane saningina: Kuga. Paulus nu Sesareange muli wandeknje minit. Ait afu kugawaig le ye mata ndek kanjit. ⁵ Tane tanjine tanjo nyu njak njak ye ndonj kumba ka nzinge tane Paulus tuku pasa njak ndeta nu tumba pasa mbolnje palpe ngina.

⁶ Festus nu Yerusalemnje mara 8 ko 10 kuganaig le manj luka Sesarea ndek kina. Zu mbal afu mata nu dubimba ndek kinaig. Mafena le Festus nu pro pilewam tuku mbili mbolnje minyoka afu saningina le Paulus tumba pronaig. ⁷ Tumba pronaig le Zu mbal Yerusalemnje ndek kinaig ta nane Paulus te-ngamumba mbar manjau sugo afu kanu nga sakinaig ta tugu biteknje fugunaig.

⁸ Kile Paulus nu nane tuku pasa lafumba sakina: Ye Zu mbal tuku tukul ko kusem wande sunjo ko Sesar tuku nyu mbolnje mbar ande ke ndaken ngina. ⁹ Tanjakina le Festus nu Zu mbal nu nzaliwaig nga nu Paulus sana: Ne mbumba Yerusalem kaye le ye ka ambenje ne tuku pasa te-tiwi e nga kusnana kande ¹⁰ Paulus nu sakina: Ye mbumba Yerusalem kine nda. Rom gabat sugo pasa pilewanu wande noten. Tenje ye tuku pasa te-tiwap. Ye Zu mbal tugumnje mbar ande ke ndaken ta ne mata kila. ¹¹ Ye tanjo njayonu mbar ande kumba ta ye kumam kumun. Zu mbal nane yabri pasa ndo sakade. Ande nu ye tumba nane tuku wai mbolnje palmbim kumun kuga. Ye Sesar tugum kumba pasa te-tiwam tuku iduset ngina.

¹² Tanjakina le Festus nu ka nuje gabat kame ndonj pasata nu Sesar tugum kuwa e ko nda kuwa nga saka nane tuku wamdus ismba pro Paulus sana: Ne Sesarnje ne tuku pasa iswa nga sakat not ndo. Ye ne kukulni le Sesar tugum kanjat ngina.

Mandor Agripa nu Festus tugum prona

¹³ Mara afu kuganaig le mandor Agripa piyo nuje Bernise ndonj gabat sunjo kitek Festus kaiyewam tuku pronaig. ¹⁴ Nale nu ndonj tanje minnaig ma ma Festus nu Paulus tuku Agripa sana: Ailfu gabat sunjo Feliks nu kambim nga tanjo ande

muli wandekŋge kusremba kina. ¹⁵ Ye mbumba Yerusalem kan le pris gabat kame Zu mage mage tanjo ta mbarna nga sayumba lafu ŋayonu tawe ŋginaig le ¹⁶ ye nane saninŋen: Sine Rom mbal tuku maŋau tanjo ande mbarte le ande nu pasa mbolŋge pilit ta nale kumu kumu tinja pasatade. Nu tuku pasa ismba ndo lafunu tuweg ŋgen. ¹⁷ Nane ye ndoŋ te pronaig ta ye dal ndaken. Mafena le ye pasa pilewam tuku mbili mbolŋge minyoka saninŋen le Paulus tumba pro sine ŋgamukŋge te-tinaig. ¹⁸ Tanjanaig le nu pasa mbolŋge pilnaig mbal nane tinja Paulus nu mbar sungowanu sakinaig le mbar ande ŋayonu kanu nga idusen ta ye kanŋer ndawen. ¹⁹ Nane Paulus ndoŋ nanjine maŋau tuku wamdus purkinaig. Tanjo ande nyunu Yesus kummba maŋ tinjanu sakina le nane nu nda tinjina nga nu tuku gubra tinaig.

²⁰ Ye nane tuku pasa te-tiwam tuku ndin inum kanŋer ndamba nu ka Yerusalemŋge pasa te-tiwa nga sawen ta nu mbulna. ²¹ Nu muli wandekŋge minmba Rom gabat Sesarŋge nu tuku pasa isam tuku sakina. Ta tuku nu muli wandek sinamŋge minwa le ndin ande kanŋermba nu kukuli le Sesar tugum kuwa nga minde minet nga Agripa sana.

²² Kile Agripa ndek Festus sana: Ye mata tanjo ta tuku pasa isam nzaliyate ŋgina le Festus nu sakina: Ata. Indole ne isamŋgat ŋgina.

²³ Mafena le Agripa nale Bernise ndoŋ nakile tawi magenu silika mindepiye mayemba maŋgur ma mbol pronaik. Kame mbal tuku gabat sugo sugo Sesarea nyu ŋak mbal mata pronaig. Nane ŋakmba maŋgurkinaig le Festus nu afu kukulniŋgina le Paulus tumba pronaig. ²⁴ Pronaig le Festus nu sakina: Mandor Agripa, tane ŋakmba tenge minig mbal tane isap. Tanjo te kanŋerap. Zu mbal Yerusalemŋge afu tenge nane ŋakmba mara mara minge fetka tanjo te ŋayonu balewa nga sayumba minig ta ²⁵ ye nu balewam tuku mbar ande kanŋer ndawen. Nu gabat sunjo Sesar tugumŋge pasa te-tiwam sayina tukunu ye nu kukuli le Sesar tugum kuwa nga idusmba minet ta ²⁶ ye tanjo te ame wam

mbarna ta sinjine gabat sunjo saki le iswa. Ta tuku mandor Agripa tane ŋakmba nu tuku pasa isap nga nu wikit le te prowat. Sine ŋakmba nu tuku pasa ismba nu ame maŋau mbarna ta kila pilmba ye Sesar tuku wane ande kuyaramŋgit. ²⁷ Ake kukuli ta mayenu kuga. Nu mbarna ta turmba kuyaram tuku nga Agripa sana.

26

Paulus nu Agripa tugumŋge pasa kuklina

¹ Kile Agripa nu Paulus sana: Ne nane wam kube saka le sine isbe ŋgina. Tanjakina le Paulus nu pasa tugu palmbim nga wai kuitka sakina: ²⁻³ Mandor Agripa, Zu mbal tuku mine maŋau ta ne kila. Ta tuku Zu mbal nane ye mbaranu nga sakade ta ye ne tugumŋge sakam tuku gareyate. Ye tuku pasa te mbule ndaka isa.

⁴ Ye Yerusalemŋge yiŋe mbal ndoŋ kiŋo ndo minmba ka sunjoken. Zu mbal ŋakmba ye tuku mine kila. ⁵ Ne nane kusnaniŋga le ye Farisi tuku maŋau dubiken ta sanamŋgaig. O buk nane wam ta kila minnaig. Sine Farisi mbal sine Zu mbal ŋakmba liniŋmba tukul pasa dubikam tuku matuk tukulkeg. ⁶ Kuate nu kumanu mbal tinjamŋgaig nga sinjine mbuŋ kame saninŋina wam ta ye sunjomba iduset. Ta tuku ye pasa mbolŋge minet.

⁷ Sine Zu mbal tugu 12 ŋakmba ki furir pasa ta idusmba Kuate mbariŋmba alonu tairiŋga mineg. Ye alonu ta kanŋeren nga saket. Ta tuku Zu mbal ye tumba pasa mbolŋge pilnaig. ⁸ Ndanam tane Kuate nu kumanu mbal kuagnekam kumuŋ kuga nga idusde?

⁹ Ye mata Nasaretnu tanjo Yesus tuku piro Yerusalemŋge ŋayo silimba ye wam mayewet nga idusen. ¹⁰ Pris gabat mbal nyu sinaig le ye nu tuku mbal muliŋ kilmba wandekŋge patiken. Afunje nane pasa mbolŋge kile-tidiŋga baleniŋgam sakinaiŋ ta ye mata woken. ¹¹ Kussem wande mbolŋge nane Yesus tuku nyu ŋayo siliwaig nga piro kareŋ niŋgen. Nane afu kua kinaig le ye gubra kagli firka nane dubika kasomok mbal tuku tumbran sugo yimyam mbolŋge sota liken.

¹² Mara ande pris gabat mbal ye Yesus dubinaig mbal bige tidingam tuku nyu sinaig le ye Damaskus kambim tuku kan. ¹³ Ye ndin dubimba kumba ka ki mbilam bafuna le samba mbolnje bulu sungokanu ki tuku bulu limba mayok kina sulumba mbal ye ndon kagen ta njakmba kilnasinjina. ¹⁴ Kilnasinjina le sine kilke mbolnje ndek tiri-turugen le minje pasa ande Hibru pasambi sayina: Saulus, Saulus, ndanam tuku ne ye njayo siliyate. Ne baflo tana nane nzali dubite le nane kulat tanonge katnate le rar kamuste ngina le ¹⁵ ye nu kusnawen: Sunjo, ne imanje ngen le nu man sayina: Ye Yesus ne njayo siliyate ta. ¹⁶ Kile ne tinga. Ne ye tuku piro biyamba wam kanjerkat te afu man tumni le wam njakmba ta nane afu saningam tuku ye ne tugum mayok kat. ¹⁷ Ye ne kukulni le Zu mbal kasomok mbal tugum kangat. Nane ne njayo silinam iduswaig le ye ne turni le ne njayo siline nda. ¹⁸ Ne nane wamdus purfeu serninga le ma make tuku manau kusremba bulu mbolnje prowam tuku ne kukulnet. Nane Satan tuku sanjri njakmba kusreka Kuate tugum kuwaig le nu nane tuku une sauke ningwa le nane Kuatenje madiningina mbal ndon ulendikamngaig. Ta tuku ne kukulnet nga sayina.

¹⁹ Mandor Agripa, ye samba mbolnje pasa sayina ta ye dubi mayewen. ²⁰ Ye ambonja Damaskus mbal tugumnje pasa kuklimba nane ngamungal biye mbilmba nangine manau najgonu kusreka Kuate dubimba manau kitek ta tuku alonu kile-mayokkuwaig ngen. Ngumnenja ye Yerusalemnje Yudea ma tugu njakmba mbolnje kasomok mbal turmba ngamuknje pasa ndui ta kuklimba saningen. ²¹ Wam ta tuku Zu mbal nane ye kusem wandeknje minen le ye biye tiyumba baleyam sakinaig.

²² Baleyam sakinaig ta mara mara Kuate ye turyumba ka kile turyate le tane nyu njak mbal nyu kugatok ngamuknje pasa kukliwet. Moses tuan tango njakmba wam prowam tuku buk sake likinaig ta ndo kuklimba saket. Ye pasa kise sa ndaket. ²³ Pasa ta tenemba. Kristus nu rar sunjo tuwa sulumba kumanu mbal ti ndanjuwaig

le nu ambonja tinungat. Tanawa sulumba nu Zu mbal kasomok njakmba kilmba bulu mbolnje patikamngat nga Agripa sana.

²⁴ Paulus nu tanamba sana le Festus nu kuenka sakina: Paulus, ne itulu nginngankate. Ne wane burka kila sunjo tina tambik ne itulu nginngankam bafute ngina le ²⁵ nu lafumba sakina: Gabat sunjo Festus, ye tango itulu nginngankade tana kuga. Ye pasa purfen nu tugusek ndo saket. ²⁶ Mandor Agripa, ye pasa saket te njakmba ne kila. Ye wam kubeu tinjet te kuirka pro ndanaig. Ne o buk isna. Ta tuku minje bulokmbi ne sanet. ²⁷ Ye ne kusnanet. Ne tuan tango kame tuku kuyar son ngate e? Ne son ngate ta ye kila ngina.

²⁸ Tanakina le Agripa nu sana: Ne ait fagnu ndo pasa sayate ta mbolnje ye pitik ndo Kristen mayok kinet nga ne iduste e ngina le ²⁹ Paulus nu sana: Ne tane njakmba tenge minig tane pitik ndo ko gitmba mbilka ye minet tenen mayok kambim tuku ye Kuate sunjomba yabanjet. Ye mulintanu minet tenemba minap nga idus ndawet ngina.

³⁰ Tanakina le mandor Agripa gabat sunjo Festus piyo nuje Bernise nane tange minnaig mbal njakmba tinginaig. ³¹ Tinga mayok ka nangine nangine saka ismba tango te kumam tuku ko mulintam tuku wam ande kanjer ndagig nga saka kinaig. ³² Kumbanje Agripa nu Festus sana: Tango te Sesarnje nu tuku pasa te-tiwam tuku sakina. Kuga kande kile paska pitaiwet kande ngina.

27

Paulus nu Rom kuwa nga kukulna

¹ Gabat kame nane Paulus wan ponga Itali kilke mbol kuwa nga nu mulin kilanu tango afu ndon kilmba kame gabat ande wai mbolnje patikinaig. Kame gabat nyunu Yulius. Nane Sesar tuku kame mbal. Ye Lukas nane ndon kan. ² Wan inum Asia ma tugu mbolnje kundu mindek iben ka kambim bafuna le sine pongigen. Wan ta Adramitium tumbran sunjo mbolnje minna tuku. Masedonia tango Aristarkus nu Tesalonikanu nu sine ndon kagen.

³ Sine kumba mafena le Sidon tumbran sungo mbolnge iben kagen. Tumbran tanje Yulius nu Paulus mbolnge wam mayemba nuje gulab kame afu sotuwa le turwaig nga sana le sine kagen. ⁴ Luka pro wan ponga kumba bubre tumailamnge prona le sine bubre kua ka Siprus nuy najam kumam limba kagen. ⁵ Kumba ka Silisia le Pamfilia ma linimba ka Lisia ma tugu tumbran sungo Mirange iben kagen le ⁶ tanje wan inum Itali kilke mbol kambim bafuna le kame gabat nu wan ta te-silikina le sine jakmba wan ta ponga kagen. Wan ta Aleksandria tumbran sungo mbolnge minna tuku. ⁷ Kumba ka bubre fare fare prona le sine minde bada sungoka gitmba ka Nidus tumbran sungo patugen. Pakarka kambim tuku bubrengge tukulingina le sine kumba ka Kreta nuy ndinam kumam kumba piyal make make kagen. ⁸ Piyal make dubimba minde bada sungoka kumba ma ande nyunu Kundu Mayenu tanje iben kagen. Ma ta tugumnge tumbran sungo ande nyunu Lasea minna.

⁹ Zu mbal nyamagan kusrekanu ait sungo buk kugana le sine dalka mingen tukunu Paulus nu bubre sungo tingam tuku ait prote nga nu ndek nane saningina: ¹⁰ Tango kame, sine wan ponga man kambim bafube ta sine piti ande te-silunngig. Agan ndende wan jak sine tango turmba ngisinunngig. Ye tanamba kamusmba saket ngina kande ¹¹ kame gabat tango nu Paulus tuku pasa nda isanu sukmba wan kulat tango wan miro nale tuku pasa ndo ismba dubina.

¹² Sine Kundu Mayenunje mingen ta bubre ait mbolnge mine mayewam kumuñ kuga tukunu nane gudommba kambim saka sine Feniks kine tumbe nginaig. Feniks nu nuy ta tuku kundu ande. Ma ta bubre kua ka mine mayewam kumuñ. Nane tanje bubre ait kugawa nga tairnga minam sakinaig. ¹³ Bubre taleu fudinmba fitna le ariya kile sine kab nga saka anga didika Kreta nuy make make kagen.

¹⁴ Sine kumba dir kagen le Kreta nuy kumamnge bubre sungo ndekina. Bubre ta nyunu Duje Yawan. ¹⁵ Ndeka wan kaduna le sine wan mbilmba yalmbim fugumba

tanjaig ngigen le bubrengge sine mbitisingina le kagen. ¹⁶ Sine kumba ka ka nuy ande fudinndo nyunu Kauda ndinam kumam kumba make make kagen ta minde bada sungoka dingi ngisikikat nga te-mbolmba wan mbolnge pilgen sulumba kagen. ¹⁷ Dingi te-mbolmba wan fetkikat nga nane ngirpenu muli karennumbi kuse likinaig. Afrika ma paranu mbolnge wan ndinngikat nga kuru-kuruka lai kile-ibenkinaig le bubrengge wan mbitina le kagen. ¹⁸ Bubre yu sungo tinga sine kilmba kulisoknga ka mafena le wan bulkam tuku agan ndende afu yu pankinaig. ¹⁹ Kumba ka man furirmba mafena le nangine waimbi wan tuku agan afu pankinaig. ²⁰ Kagen ka ait afu ma dabuka pa guwa tingina le sine ki mbai kanjer ndakigen. Bubre yu suk suk nda tinga sine kilmba kublisingina le sine wamdus mayenu pro kinaig le ngisikamngig ngigen.

²¹ Nane ait kuennu isukuse ndakinaig le Paulus nu nane ngamuknge tinga saningina: Tango kame, tane ye tuku pasa ismba Kreta nuy mbolnge mingen kande sine piti tenen te-sili ndaka wan mbolnge agan jakmba kumumbi minig kande. ²² Tane wamdus fulil ndaka sangri tingap. Sine tango jakmba ngisike nda. Wan ndo ngisikamngat. ²³ Ye Kuate tuku tango ye nu mbarinet tuku. Furir nu enel ande kukulat le pro ye sayat: ²⁴ Paulus ne sinka gabat sungo Sesar tugum kanngat. Ne kuru kuru ndaka. Kuate nu ne turnuwa le ne mbolnge nane jakmba mine mayewamngaig ngina. ²⁵ Ye Kuate tuku sangri tomba tinget. Nu pasa sayat ta kumuwanngat. Ta tuku tane wamdus fulil ndaka sangri tingap. ²⁶ Bubrengge wan mbitiwa le nuy ande mbol prowamngat ngina.

²⁷ Kusem armba kugana le furir ait ta sine Adria yu mbol fare fare pinderka kumba furir ngamu wan tuku piro mbal sine kilke ande patuweg kande nga idusmba minnaig. ²⁸ Tanamba nane ndek muli agan ande pitinu jak yu butonu katesewam tuku buknga didika burka 40 mita tajan kannganaig. Man dirdirka kumba buknga didika burkinaig ta 30 mita. ²⁹ Wan tuku piro mbal mbun mbolnge

wanj fetkikat nga wanj pine mbolnje anga baillkamba pankinaig sulumba ma purfewa nga yabanmba minnaig.

³⁰ Kile wanj tuku piro mbal kua kambim saka anga afu wanj ndumor mbol pankam kineng nga dingi kuklimba yu mbol pilnaig le ³¹ Paulus nu kanjerka kame mbal nanjine gabat turmba saningina: Nane si wanj kusrewaig ta tane ngisinunjaig ngina. ³² Tanakina le kame mbal dingi tuku muli pike pugurkinaig le ake faitka kina.

³³ Mafewam patukina le Paulus nu nane isukuswaig nga sarsarninmba saningina: Tane kusem armba ngisinu tuku wamdus fulilka nyamagan afu tugusemba nye ndakinaig. ³⁴ Tane nyamagan afu kilmba nyap nget. Nyamagan ta tanjine ngarusu sangri pilewam tuku. Sine kume nda. Nakmba mage minamngig nga saningina. ³⁵ Nu pasa ta sakina sulumba nu bret afu kilmba Kuate gare pasa tuna sulumba nane nakmba am mbolnje fetfetmba nyina le ³⁶ nane wam ta kanjermba wamdus bulkinaig le nane mata nyamagan afu kilmba nyinaig. ³⁷ Sine wanj mbolnje mingen mbal ta 276. ³⁸ Nane nakmba isukusnaig sulumba wanj bulkuwa nga wit nakmba kilmba yu pankinaig.

³⁹ Mafena le ma ande kanjermba nginnganka kundu ande kanjermba sine ka sinje iben kambim tagobe nginaig. ⁴⁰ Nane ndek anga nakmba muli pike pugurka kusreka ulum muli kuklinaig sulumba kile ndumor mbolnje lai ta kuklimba te-dunga piyalnje iben kambim tuku kagenj. ⁴¹ Kagenj ka yu tongel tinjanu ma ta mbolnje wanj ma paranu ponja ndinina le yu mbalo sugo sugo tinja wanj pine kumam katnaig le fetkina. ⁴² Fetkina le mulin kilanu mbal iben ka kua kubekaig nga kame mbal nane bale farkam bafunaig le ⁴³ kame mbal tuku sunjo nu Paulus turam tuku idusmba nane tuku wamdus muku serningina. Tanamba nu sine nakmba sasingina: Tane kage kila mbal ambonja patenja kageka kape. ⁴⁴ Tane kage gilai mbal ail ban ko wanj tuku ail isu afu kilmba kageka kape ngina le sine nakmba kageka kumba ka piyalnje kumumbi promba iben ka tabek kagenj.

28

Paulus nu Malta nuy mbolnje minna

¹ Sine nakmba kumumbi tabek kagenj sulumba nuy ta nyunu Malta nginaig le isgenj. ² Yamban mbal nane sine kulat magekinaig. Sawe piymba murke sunjo prona le nane pa diknga sine pa likam tuku sasinginaig. ³ Sine pa likmba minmba Paulus nu pa afu kilmba manjurka pa mbolnje patikina le kame mbenj ande pa kamusmba mayok ka Paulus wainu make ndinina. ⁴ Tanana le Malta mbal nane Paulus tuku wai mbolnje mbenj kuiknga minna le kanjermba nanjine nanjine ndek sakinaig: Nu tanjo balewanu tanjo. Yu mbolnje ngisi ndakat ta kile nune mbar tuku mbenjnge makewat ta kile kumamngat nginaig. ⁵ Tanakinaig le Paulus nu ndek wai parenj-parenja le mbenj pa mbolnje ndekina le nu maye minna.

⁶ Kile Malta mbal nane nu tuku wai fulilkamngat e ko nu am purwa le ndekamngat e nga idusmba nu kanjermba minnaig. Tanamba idusmba minnaig ta Paulus tuku ngaro mbolnje manjau ande mayok ndakina le nane wamdus mbilmba sakinaig: Nu mbara ande nginaig.

⁷ Nuy ta tuku gabat sunjo Publius. Sine nu tuku kilke patumba tabek kagenj. Publius nu sine kilmba mara kenmba nu sine kulat magekina.

⁸ Ait ta mbolnje Publius tuku mam nune nu guaze sunjo nak minna. Nu ngaro pa tinja pinem ndare nak kumba minna le Paulus nu tugum kumba Kuate yabanmba wai nu mbolnje patikina le mayekina. ⁹ Mayekina le nuy ta tuku guaze mbal afu isnaig sulumba nane Paulus tugum pronaig le nu nane wakeikina le nakmba magekinaig. ¹⁰ Magekinaig sulumba nane manjau gudommmba sine mbolnje ke likinaig. Tanamba ngumnenja kambim bafugenj ait mbolnje sine aganj ndende kugatok ta kumumbi kilmba sine sinjinaig.

Paulus nu Rom kina

¹¹ Aleksandria tumbrajan sunjo tuku wanj ande bubre mindemba Maltanje minna. Nanjine mbara sunjo Sus tuku kinjo armba kanunu wakeika wanj ndumor mbolnje patikinaig.

Tambun kenmba kuganaig le sine wan ta ponga kagen. ¹² Kagen ka Sirakusnge iben ka mara kenmba tanje mingen. ¹³ Tanje tinja pikir-pakarka Regiumnge iben kagen. Tanje ait ndindo mingen le bubre ande sine ngumnemnge tinjina le sine bubre ta sumba pinderka kumba ka furirmba mafena le sine Puteolinge iben kagen. ¹⁴ Tumbran sungo ta mbolnge Yesus tuku mbal afu kanjerkigen le sine nane ndon minam tuku sasinjinaig le sine kusem ndindo nane ndon mingen. Tanjamba man tinja ndinmba ka Rom tuku tumbran fonfon mbolprogen.

¹⁵ Romnge Yesus son nginaig mbal sine tuku pasa ismba afu ka sine Apias tumbran manjurkanu ma mbolnge kanjersinjinaig. Afu nane ka ma ande nyunu Badbaid Kenmba mbolnge kanjersinjinaig le Paulus nu nane kanjerka Kuate gare pasa samba ngamungal bulkina. ¹⁶ Sine Rom progen le Rom tuku gabat kame Paulus tumba mulintanu tango tana pile ndaka wande ande mbol pilmba kame tango ndindo nu kulatkuwa nginaig.

Romnge minnaig mbal pasa mayenu isnaig

¹⁷ Mara kenmba kuganaig le Zu mbal tuku gabat kame Romnge minnaig ta Paulus nu nane kile-manjurka sanjina: Tira kame, Zu mbal afu Yerusalemnge ye tumba pasa mbolnge pilmba Rom mbal tuku wai mbolnge pilnaig. Ye singine mbun kame tuku tukul ande luka ndawen. Singine tango inum mata njayo sili ndawen. ¹⁸ Rom mbal ye tuku manau pilenga ye baleyam tuku mbar inum kanjer ndamba ye paska pitaiwam tuku sakinaig. ¹⁹ Sakinaig ta Zu mbal sangri tinja Rom mbal tuku pasa pitainaig. Ta tuku ye ndin ande kanjer ndamba Rom gabat Sesarnge ye tuku pasa te-tiwa ngen. Ye yije Israel mbal pasa mbolnge patikam idus ndawet. ²⁰ Sine Israel mbal tango ande pro singine muskil kile-tidinge singam tuku tairngeg. Ye tango ta tuku saka minet sulumba muli wandeknge minet. Ye tane ndon pasatam tuku wike liken ta tugunu not ngina.

²¹ Tanjakina le nane nu sanaig: Yuda mbal ne tuku manau ta tuku waje afu kuyarnimba sine kila sa ndasinginaig. Afu te prode ta mata ne mbaranu nga sa ndakade. ²² Ma njakmba mbolnge Nasaretnu tango Yesus tuku mbal manau njayonu dubide ta ndo sakade le iseg. Ta tuku sine ne tuku wamdus isam nzalisingit nginaig. ²³ Tanjamba nane nu ait ande tunaig.

Ait ta kumungina le nane gudommmba pro nu minna wande ta mbolnge manjurkinaig le Paulus nu maratukuk pasa kuklimba minna le ki ka butungina. Nu Kuate nune gageu kulatkate wam ta tugunu temayokmba nane Yesus kila pilmba son nguwaig nga nu Moses tuan tango njakmba tuku kuyar tugunu biteknga sanjina. ²⁴ Tanjana le nane afu pasa ta ismba son nginaig le afu nane talakinaig. ²⁵ Nane wamdus pur yimyamka kambim bafunaig le Paulus nu pasa ndindo tuturmba sanjina: Tukul Guwanje tuan tango Aisaia wamdus tuna le nu singine mbun kame pasa ande sanjina ta nu mbar ndana. ²⁶ Nu tejenmba sakina.

Ne Israel mbal tugum kumba sanjina: Tane pasa isamngaig ta tugunu katesewenda. Tane wam afu kanjerkamngaig ta alonu kanjer tiwe nda.

²⁷ Mbal te nane tuku ngamungal tukulok. Nane kilba tukulningig. Nane am tukulok minig.

Kuga ta nane ammbi alonu kanjermba kilbambi tugunu ismba wamdus puluninguwa le ngamungal biye mbilmba ye tugum prowaig le wakeikamngit. *Aisaia 6.9-10*

Aisaia nu tanjamba kuyarna ngina.

²⁸ Paulus man lato sanjina: Zu tango, ye tuku pasa te ise tiwap. Kuate nu tango tuku muskil kile-tidinge ningit pasa mayenu ta kasomok mbal tugum kinit. Nanenge pasa isamngaig ngina. ²⁹ Tanjamba sanjina le Zu mbal nane wamdus pur yimyamka kua-leyauka sili-silinaig.

³⁰ Paulus nu yar armba Romnge wande miro tango piya tumba minna sulumba afu nu tugum pronai mbal ta njakmba kilmba ³¹ Kuate nune gageu kulatkate pasa ta sanjimba Sunjo Yesus Kristus tuku nane

ŋakmba saninmba tumningina. Ande nu peu
ndana.
Son.

ROM Rom mbal tuku waŋe Paulusŋge kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 27 kinaig le Paulus nu Korinŋge minmba Rom mbal tuku waŋe te kuyarna.

Rom tumbran ta Rom mbal tuku tumbran sunŋo. Paulus nu Romŋge Kristus tuku mbal kaŋernu kambim idusna ta nuŋe pironŋe ndin tukulna le nu waŋe te kuyarmba pilna le nane tugum kina.

Waŋe te mbolŋge Paulus nu teŋenmba tumsinŋit. Kuate nu purfeŋnu ndo minmba une fudiŋmba mata ake kusrewam kumuŋ kuga. Sine ŋakmba une ŋak tukunu sine Kuate am mbolŋge tingam kumuŋ kuga. Ande nu Zu mbal tuku tukul pasa ŋakmba dubikuwa ta nu abo ŋak minmba minam kumuŋ ta Zu mbal nane tukul pasa ta dubikam fugunaig tukunu nane mata une mbal mayok kinaig.

Kasomok mbal nane tukul pasa kugatok minig ta naŋgine pileŋganu wam kumumbi dubi ndakinaig tukunu nane mata une mbal mayok kinaig. Ta tuku taŋgo ŋakmba Kuate tuku pa tam tuku minig.

Piti ta ŋgamukŋge Kuate nu ndin ande wakeina sulumba kiŋo nuŋe kukulna le nu taŋgo tuku une kuramba piya ŋayonu tumba ail kazrai mbolŋge kumna. Kile ande nu Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tingate ta Kuate nu taŋgo ta tuku ŋgamuŋgal son kaŋgermba nu tinreknu ŋgate.

¹ Ye Paulus Yesus Kristus tuku piro taŋgo tane Rom mbal tuku waŋe te kuyaret. Ye aposel minam tuku Kuate nu ye tuku nyu te-mayokna sulumba nuŋe pasa mayenu kukliwam tuku ye madiyina.

² Kuate tuku pasa mayenu kile prote ta o buk Kuate nu wam ta prowamŋgat ŋa nuŋe tuan taŋgo saninŋina le dir pasa kuyarke likinaig. ³ Pasa mayenu ta nuŋe Kiŋo nuŋe tuku. Nu taŋgo mayok kina ta David tuku ndare mbolŋge mayok kina. ⁴ Nu Kuate ndoŋ ndindo minnaik ta nu kumna sulumba maŋ aboŋga tinga Kuate tuku Kiŋo minna ta kilimok mayok kina. Kuate tuku

Kiŋo ta nu sinŋine Sunŋo Yesus Kristus. ⁵ Nu ake sinan ye make pilmba aposel minam tuku ye tuku nyu te-mayokna. Kasomok mbal ŋakmba Kristus tuku pasa ismba son ŋga dubiwaig le nu tuku nyu taŋgo ŋakmba ŋgamukŋge sunŋokuwa ŋga nu aposel piro ta ye sina. ⁶ Kuate nu tane kasomok mbal turmba Yesus Kristus tuku mbal minam tuku wikina.

⁷ Tane Romŋge mine likade sinŋine Mam Kuate nu tane nuŋe mbal minam tuku ma-ditingina ta ye tane ndoŋ pasatam prowet. Sinŋine Mam Kuate nu tane tuku kume purmba minit. Nu nale sinŋine Sunŋo Yesus Kristus ndoŋ tane make patika ŋgamuŋgal wamdus bul sertinŋuwaik. Son.

Paulus nu Rom kambim tuku wamdusmba minna

⁸ Tane Yesus Kristus tuku son mayede le kilke mbol mbal ŋakmba isig. Ye ta tuku gare-gareka Yesus Kristus tuku nyu mbolŋge yiŋe Mbara tuku nyu te-duŋget. ⁹ Ye Kuate tuku piro taŋgo minet sulumba nuŋe Kiŋo tuku pasa kukliwam tuku yiŋe wamdus ŋakmba pilet. Ye pasa satinŋet te yabri tingate nda ta Kuate nu kila. Ye yabaŋet ait ŋakmba mbolŋge tane gilai ndaŋget. ¹⁰ Kuate nu ndin ande tumyuwa le ye tane tugum prowam tuku nu yabaŋmba minet. Ye ait kuennu tane tugum prowam tuku tairŋget. ¹¹ Ye tane tugum promba Tukul Guwa tuku saŋgri afu tingi le tane saŋgri tingap ŋga ye wamdus sunŋo ŋak minet. ¹² Ye pro tane tuku ŋgamuŋgal son kaŋgermba ye mata wamdus bul seryuwa le sine ŋakmba sinŋine ŋgamuŋgal son maŋau mbolŋge ŋgamuŋgal mukuk munŋu ninŋe-ninŋekube.

¹³ Tira kame, tane ye tuku wamdus te kila palpe. Ye tane Rom mbal tugum prowam tuku ait sunŋomba iduset ta wam afuŋge ye tuku ndin tukulde le ye tane tugum pro ndawet. Ye kasomok mbal afu tugumŋge piroken sulumba alonu kaŋgerken taŋamba ye tane ŋgamukŋge alonu taŋaŋ kaŋgerkam tuku idusmba tane tugum prowam saket. ¹⁴ Taŋgo ŋakmba pasa mayenu isam tuku piro ta ye tuku wai mbolŋge minit. Tumbran sunŋo mbolŋge minig mbal, yamban mbal, kila sugo ŋak

mbal, kila kugatok mbal nane njakmba pasa mayenu isam tuku ta ye tuku piro. ¹⁵ Ta tuku ye tane Rom mbal mata pasa mayenu tingam tuku wamdus sangrinu pilet.

¹⁶ Ye Kristus tuku pasa mayenu tuku wamdus sungokanu njak minet. Pasa ta tango turkam tuku sangri njak. Ima nu pasa mayenu ismba Yesus Kristus tuku son ngate ta Kuate nu tango ta tuku muskil te-tiwe tuwit. Ambonga Zu mbalnge ndo. Kile kasomok mbal turmba. ¹⁷ Pasa mayenu tanje Kuate nu tango tinreknu kilemayokkate ndin ta tumsingit ta tejenmba. Ande nu Kuate am mbolnge tinreknu mayok kinit ta nu Kuate tuku sangri tomba tingam tuku wam ta mbolnge tugu pilmba ka ngamungal son sangri tingate ta ndin not. Kuyar pasa wam ta tuku tejenmba sakate. Tango nane Kuate tuku sangri tomba tinga nu am mbolnge tinreknu mayok kinig mbal nanenge ndo abo njak minmba minamngaig ngate.

Habakuk 2.4

Tango tuku mbar manau

¹⁸ Nane Kuate pitaimba manau njaigonu kade sulumba tugusek pasa peumba minig mbal Kuate nu samba mbolnge nane tuku wam njaigonu ta tuku gubra sungo njak minit ta kilimok tumningit. ¹⁹ Kuate tuku manau magenu ta tango kila palmbim tuku minig. Kuate nu wam njaigonu kade mbal ta tugusemba tumningit le kila pilig. ²⁰ Nu kilke te wakeina le nuje manau kilimok mayok kina le tango nane katese-naig. Nu aganj ndende kile-mayokkina ta sine kanjerka Kuate tuku wam kanjer ndakeg ta kila patikeg. Nu Mbara Sungo Ndindo sangri njayo minmba minit ta sine kila mineg. Wam njaigonu kade mbal ta nane mata kila minig tukunu nane nangine mbar te-ibenjam kumuñ kuga. ²¹ Nane kila minig ta nu Mbara Sungo Ndindo nga nu tuku nyu te-du ndangade. Nu wam ke likate ta tuku nu gare pasa ande sa ndade. Nane nginngan wamdus tumba nane wamdus tugusek kugatok ma make sinamnge minig. ²² Nane nangine mironj payamka sine kila njak mbal nga sakade sulumba nane nginngan mbal ndo mayok kinig. ²³ Nane tango, sar umanj, aganjmor,

mbeñ, kumig tuku aganj ta njakmba kanunu wakeika aganj kame ta mbarinngig sulumba nane Kuate nu sangri sungo njak minmba minit ta nane nu idusmba mbarin ndade.

²⁴ Nane Kuate pitaide tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Tanjate le nane nangine nzali njaigonu dubika wamdus kutur sungo tuku sangri kumnemnge minig. Tanjamba nane nangine nangine ngarosu kikokam tuku manau ke likade. ²⁵ Nane katesek Mbara pitaide ta tuku nane tanjade. Nane yabri wamdus dubimba aganj ndende Kuatenge wakeikina ta mbarinngimmba minig. Kuate nu aganj ndende wakeikina ta nane nu mbarin ndade. Nyu te-dungam tuku wam nu mbolnge kumba minmba minam tuku minit. Son.

²⁶ Nane tanjamba Kuate pitaide tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Tanjate le nane nzali njaigonu kikokam tuku manau sangri kumnemnge minig. Pino kame nane tango ndonj minam tuku manau ndinok ta mbilmba kiko manau ke likade. ²⁷ Tango kame nane pino ndonj minam tuku manau mbilmba tango tango ndo minam tuku ngamungal kunde-kundenngit le kiko manau ke likade. Nangine mbar ta tuku lafunu kumumbi nangine ngarosu mbolprode.

²⁸ Nane Kuate nda kanjeranu sukde tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Tanjate le nane nginngan wamdus kutur sungo tuku sangri kumnemnge minmba manau nda kam tuku ta ke lika minig. ²⁹ Nane tuku mine mbar manau kumunganu njak minig. Nane wam njaigonu ke lika afu tuku aganj ndende kilam tuku piriride. Nane afu ake sinanj piti serninmba nane tuku mine manau tuku am kikonj tingade. Nane afu bale faram idusde sulumba nane ndonj kualeyaukade. Nane yabri manau kile-mayokka nane afu tuku nyu kile-ibenka minje motmotkade. ³⁰ Nane afu waje pasa ningig sulumba Kuate kasurde. Nane afu tugumnge maimmaka nangine tumail te-dunga ngarosu payamkade. Nane wam njaigonu kitek kam tuku tumtumde sulumba ina mam tuku minje pitaikade. ³¹ Nane wamdus tugusek

te ndakade. Afu tuku wam nane ke maye ndade. Nane kume pur manau mape manau kugatok minig. ³² Manau njaigonu tanjamba ke likade mbal nane kumam kumuŋ nga Kuate nu tukul pilna ta nane kila. Nane kila ta nane wam kame njaigonu kusre ndaka kumba minig. Ta ndo kuga. Afunŋe tanjamba kade le kanŋerka nane kumumbi kade nga sakade.

2

Kuate nu tanŋo njakmba pilenŋgamŋgat

¹ Ne afu mbarde le kanŋerka nane mbarde nŋate ta ne mata mbar tanjaŋ njak tukunu ne manau tamba naŋe mironŋ ye une njak nŋate. Ne tanjaka naŋe mbar te-ibenjam tuku ndin tukulmba naŋe mironŋ pa mbolŋge pilit. ² Manau njaigonu njakmba kuyarke likit ta tanjamba manau kade mbal Kuate nu lafunu niŋgit. Nu mbar ndate kumumbi kate ta sine kila.

³ Ne wam njaigonu tanjamba ke likade mbal pilenŋmba ne manau ndui ta kate ta Kuate nu pa se nda nga idus ndawa. ⁴ Kuate nu ranŋun mayenu nu nŋan minmba pitik ndo mbar tuku lafunu tine ndakate. Ne Kuate tuku manau mayenu ta mbilmba wamdus mbar ndawa. Nu ne tuku mbar nda kanŋeranu suke nda nga idus ndawa. Nu ne nŋamuŋgal biye mbila nga tairnŋa ranŋun mayenu tinit.

⁵ Ne wamdus karenŋu pilmba nŋamuŋgal biye mbilam mbulit. Naŋe manau tamba ait sunŋo tuku ne gubra tam tuku njirman pilmba minit. Ait ta prowa le Kuate nu tanŋo kumumbi pilenŋgate wam ta kilimok mayok kanŋat. ⁶ Tanŋo njakmba manau ke likade ta nu kumumba lafunu niŋgamŋgat. ⁷ Nane afu samba mbolok nyu kilŋa abo tugu nŋayo ndanŋam tuku ta ndo idusde sulumba wamdus sanŋrinu pilmba wam magenu ke likade mbal ta Kuate nu abo tugu minmba minam tuku niŋgamŋgat. ⁸ Nane afu nanŋine nŋarosu ndo idusmba tugusek pasa pitaide sulumba manau njaigonu dubikade mbal ta Kuate nu nane tuku gubra sunŋo tumba pa sunŋo niŋgamŋgat.

⁹ Ait ta mbolŋge manau njaigonu ke likade mbal piti kanŋermba sinamanzer sunŋo

tamŋgaig. Ambonŋa Zu mbal mbolŋge kasomok mbal turmba. ¹⁰ Nane manau magenu ke likade mbal nane samba mbolok kilŋa, nyu sunŋo, nŋamuŋgal mukuk wam ta njakmba kilamŋgaig. Ambonŋa Zu mbal mbolŋge kasomok mbal turmba. ¹¹ Kuate nu tanŋo njakmba mbolŋge manau tinŋreknu ndo te-mayokte. Nu ande kusre ndate.

¹² Nane Moses tuku tukul kila minmba wam njaigonu ke likade mbal nu nane tukul mbolŋge pilenŋga pa kumumbi niŋgamŋgat. Nane Moses tuku tukul gilai minmba wam njaigonu ke likade mbal nu tukul pasambi pile ndanŋa nanŋine mbar manjambi pilenŋga pa niŋguwa le nŋisikamŋgaig. ¹³ Moses tuku tukul pasa ise ndo kade mbal nane Kuate am mbolŋge tinŋreknu mayok kine ndakade. Tukul pasa dubide mbal nane ndo Kuate am mbolŋge tinŋreknu mayok kinig.

¹⁴ Kasomok mbal afu Moses tuku tukul pasa gilai minmba nanŋine kilambi kamusmba tukul pasa tanjaŋ dubikanu sukde ta nanŋine mironŋ tukul njak. ¹⁵ Tukul pasa ta nanŋine nŋamuŋgal sinamŋge minit ta nane te-mayokde. Nanŋine pilenŋgam tuku wam tanŋe tukul tuku ma mbolŋge ndin mayenu tumniŋgit. Tumniŋmba ait afu piti serniŋgit. Ait afu wamdus bulok niŋgit. ¹⁶ Ye pasa mayenu kukliwet tanŋe tenenmba tumsiŋgit. Ait sunŋo prowa le Kuate nu Kristus Yesus mbolŋge tanŋo tuku wamdus kurok njakmba pilenŋgamŋgat.

Zu mbal tuku mbar wamdus

¹⁷ Ne ye Zu tanŋo nga sakate. Ye une tanŋo kuga ye Moses tuku tukul pasa njak nŋate. Kuate nu ye tuku Mbara minit nga ne payamkate. ¹⁸ Ne sakate: Afunŋe tukul pasa tumyinaig le ye Kuate tuku nzali njakmba kila minmba manau mayenu pilenŋga kam kumuŋ nŋate. ¹⁹ Ye am tukulok mbal ndin tumniŋget. Wamdus ma make sinamŋge minig mbal ye bulu tanjaŋ kilŋaniŋget. ²⁰ Ye wamdus tugusek kugatok mbal nane kile-tidiŋga wamdus gisleknu mbal tumniŋget nŋate. Ne tukul pasa mbolŋge kila tugusek njakmba njak tukunu ne afu tanjamba turkam kumuŋ nga ne iduste.

²¹ Ne afu tumningit ta ne nane ngaro tum ndate nga ye iduset. Ne nane kuayar ndawaig nga saningit ta ne nane miron kuayar ndate? ²² Ande tuku pino kuayar ndawaig nga saningit ta ne nane miron ande tuku pino kuayar ndate? Ne yabri mbara kanunu kanjerka njule paranate ta ne yabri mbara mbarinam tuku wandek sinam kinit sulumba aganj afu kuayar ndate? ²³ Ne ye Zu tanjo ye tukul pasa njak nga payamkate ta ne tukul pasa ta lukamba Kuate tuku nyu njayo sili ndawet nga iduste? ²⁴ Kuyar pasa tane Zu mbal tuku tenenmba sakate.

Tane tuku manau njagonu mbolnje kasomok mbal nane Kuate tuku nyu tumba njayo silide nga sakate. *Aisaia 52.5*

Kuate am mbolnje ima nu Zu tanjo ndinok

²⁵ Zu tanjo, ne ngaro pikit sulumba tukul pasa njakmba dubikate ta ngaro pikit manau ta alo njak. Ne tukul pasa lukamba minmba ne ngaro pikit manau ta Kuate am mbolnje ngaro pike ndakanu tananj minit. ²⁶ Tanjamba ndo kasomok tanjo ande ngaro pike ndakate sulumba nu Kuate tuku tukul pasa dubikate ta nu Kuate am mbolnje ngaro pikanu tananj minit. ²⁷ Kasomok mbal nane ngaro pikam tuku manau kugatok ta nane tuku afu tukul pasa dubide. Tane Zu mbal afu tukul pasa tuku wane njak minmba ngaro pikig manau dubimba tane tukul pasa lukakade. Tane tuku mbar kasomok mbal ta mbolnje kilimok mayok kinig. ²⁸ Ande nu ngarosu tuku manau dubimba Zu tanjo mayok kinit ta nu Zu tanjo ndinok kuga. Ngarosu mbolnje ngaro pikig ta ngaro pike ndinok kuga. ²⁹ Ande nu nuje ngamunjal njakmba Kuate tuwit ta nu Zu tanjo ndinok. Tukul pasa dubimba ngaro pikig wam ta ngaro pike ndinok kuga. Tukul Guwa nu tanjo sinamnje pirokate ta nu ngaro pike ndinok njak minit. Ande nu Zu tanjo ndinok mayok kinit ta tanjonje nu tuku nyu te-du ndanjade. Kuatenje nu tuku nyu te-dunigate.

3

¹ Tane Zu mbal ye tuku pasa ta ismba ndanjamba idusde? Sine Zu tanjo mineg

ta alo kugatok nga idusde? Ko ngaro pike manau ake teg nga idusde? ² Kuga. Ye tanjamba idus ndawet. Kuate nu sine Zu mbal wam magenu sunjomba singina. Wam ande tenenmba. Nu nuje tukul pasa kulatkam tuku sine Zu mbal wai mbolnje pilna.

³ Sine tuku mbun afu pasa ta kulat ndakinaig le Kuate nu wamdus mbilmba wam afu kam sakina ta nu ke ndakate nga idusde? ⁴ Sinjka ye tanjamba idus ndawet. Kilke mbol mbal njakmba yabri tanjo ndo mayok kuwaig ta Kuate nu nuje tugusek manau ta kusrewe nda. Kuyar pasa ande Kuate tuku tugusek wam ta tuku tenenmba sakate.

Ne pasa sakate ta mbolnje tuguseknu ndo mayok kinit.

Afunje ne tumba pasa mbolnje pilig ta ne nane tuku pasa lite. *Mune 51.4*

Kuyar pasa ta tanjamba sakate.

⁵ Sine manau njagonu ke likeg ta mbolnje Kuate tuku tugusek manau sunjomba kilimok mayok kinit. Sine wam ta idusmba Kuate nu singine manau njagonu keg le lafunu singit ta sine nu mbarte nga sakam kumun e? i ... Sine tanjamba sa ndakube. Wamdus ta tanjo tuku nginngan wamdus ndo. ⁶ Kuate nu lafunu kumumbi sinje ndakate kande nu sine kilke mbol mbal pilesingam tuku mine ndakate kande.

⁷ Tane ndanjamba idusde. Ye yabri pasa ndo saki le Kuate tuku manau tinjeknu kilimok mayok kuwa sulumba nu tuku nyu sunjokuwa. Ye wam ta idusmba Kuate nu ye une tanjo kuga nga pa se nda nga sakam kumun e? ⁸ i ... Tanjamba kande sine manau njagonu kube le wam magenu kilimok mayok kuwaig. Yabri mbal afu ye tanjamba pasa kukliwanu nga saka ye tuku nyu njayo silide. Kuate nu mbal ta kumumbi pa ninjamngat.

Tanjo tinjeknu ande mine ndakate

⁹ Sine Zu mbal kasomok mbal liniinmba mine mayenu sinamnje mineg nga idusde e? Kuga. Sine Zu mbal kasomok mbal sine njakmba une tuku sanjri kumnemnje minmba pa tam tuku mineg ta ye buk tane tumtingit. ¹⁰ Kuyar pasa wam ta tuku tenenmba sake likate.

Tango tiŋreknu ndindo ande mine ndakate.

Mune 143.2

11 Kuate kila pile mayewanu ande mine ndakate.

Nu sotanu ande mine ndakate.

12 Tango ŋakmba ndin mayenu kusremba tighu taŋaŋ mayok kinig. Tango ndindo ande maŋau tiŋreknu ke ndakate. *Mune 14.1; 53.1*

13 Nane tuku ŋinfok kilke burok talok minit le taŋgo mindesiŋ meŋga mundur mayok kinit taŋaŋ.

Nane yabri pasa ndo kile-mayokkade.

Nane tuku miŋge mbolŋge kame mben tuku mbai sumbi minig taŋaŋ. *Mune 5.9; 140.3*

14 Nane gubra tumba kasur pasa ndo sakade. *Mune 10.7*

15 Nane pitik ndo taŋgo tuku ndare kutuwam idusde.

16 Nane kine promba wam ŋakmba ŋaigo siglikade le sinamanzer sungo mayok kinig.

17 Ngamuŋgal mukuk wamdus bulok minam tuku maŋau ta nane gilai. *Ai-saia 59.7*

18 Nane Kuate idus ndamba nu tuku nyu kurau ndakade. *Mune 36.1*

Kuyar pasa nu taŋamba sake likate.

19 Tukul pasa nu wam afu dubikam tuku sakate ta nu kumnemŋge minig mbal dubikam tuku sakate. Wam ta tuku ande nu nuŋe mbar te-ibenam kumuŋ kuga. Sine ŋakmba une taŋgo mayok ka Kuate tuku pa tam tuku mineg. 20 Ande nu tukul pasa dubimba nu Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kine nda. Tukul pasa nu taŋgo ŋakmba tuku une ndo te-mayokmba tumniŋgit.

Kuate nu sine tiŋreknu kile-mayokkate

21 Tango tiŋreknu mayok kambim tuku ndin Kuate nu buk te-mayokna ta tukul pasa mbolŋge ndin ta mayok ndakina. Moses tuan taŋgo ŋakmba ndin ta tuku kuyarke likinaig ta teŋenmba. 22 Sine Yesus Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgeg mbal Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kineg. Nu sine son ŋgeg mbal ŋakmba tiŋreknu ŋgate. Sine ndin kise kise mbolŋge mayok nda kineg.

23 Sine ŋakmba une maŋau ke likeg sulumba Kuate am mbolŋge denkanu mineg. Ta tuku sine nu ndoŋ tumawam kumuŋ kuga le 24 Kristus Yesus nu sinenu ŋga kumna sulumba siŋgine muskil kile-tidiŋge siŋgina. Wam tamba Kuate nu piya kugatok ake sinaŋ sine make patika tiŋreknu kile-mayokkate. 25-26 Nu taŋgo ndoŋ ngamuŋgal mukuk minam ŋga nu Kristus Yesus nane ŋakmba am mbolŋge kumam tuku pilna le nu nuŋe ndare kutuna. Sine nu tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgeg mbal kile Kuate ndoŋ tumaweg. Nu buk ŋgan minmba taŋgo tuku une lafunu niŋge ndakina ta nu tiŋreknu minit ta ngumnemga kilimok temayokmba taŋgo tuku une saukam tuku ndin kumumbi wakeina. Taŋamba kile nu tiŋreknu minit sulumba sine Kristus tuku son ŋgeg mbal tiŋreknu ŋgam kumuŋ.

27 Sine wam ande payamkam kumuŋ e? Siŋka kumuŋ kuga. Ta ndaŋam? Sine wam afu ke likeg maŋau ta mbolŋge ndo sine payamkam kumuŋ. Sine Yesus Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgam tuku maŋau mbolŋge payamkam kumuŋ kuga. 28 Tango ande nu tiŋreknu mayok kinit ta nu Yesus Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgate wam ta mbolŋge taŋate ta sine kila. Tukul pasa mbolŋge ande nu tiŋreknu mayok kine ndakate.

29 Kuate nu Zu mbal tuku Mbara ndo mine ndakate. Kasomok mbal tuku turmba minit. 30 Nu sine ŋakmba tuku Mbara Ndindo minit. Nu sine ŋgaro pikeg mbal Yesus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgeg wam ta mbolŋge tiŋreknu kile-mayokkate. Taŋamba ndo tane ŋgaro pike ndakade mbal Yesus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgade wam ndui ta mbolŋge ndo tiŋreknu kile-mayokkate.

31 Siŋgine ngamuŋgal son maŋau taŋge tukul pasa te-site ŋga idus ndawap. Kuga. Siŋgine ngamuŋgal son maŋau taŋge tukul pasa saŋgri pilete.

4

Abraham tuku son maŋau kaŋgerap

1 Sine tuku mbuŋ Abraham sine nu tuku ndaŋkuba. 2 Abraham nu wam magenu ke likina ta mbolŋge tiŋreknu mayok kina

kande nu payamkam kumuŋ kande. Nu tiŋreknu mayok kina ta nuŋe wam kame ta mbolŋge kuga. Ta tuku nu Kuate am mbolŋge payamkam kumuŋ kuga. ³ Kuyar pasa nu Abraham tuku teŋenmba sakate.

Abraham nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku saŋgri tomba tiŋgina le Kuate nu tuku ŋgamuŋgal son ta kaŋgermba nu taŋgo tiŋreknu ŋgina. *Mulum Pasa 15.6*

⁴ Sine pirokeg sulumba piyanu teg ta ake te ndakeg. Singine piro mbolŋge teg.

⁵ Taŋamba ndo sine piro ndaka Kuate nu une taŋgo tiŋreknu kile-mayokkate ŋga nu tuku saŋgri tomba tiŋgeg le wam ta mbolŋge ndo Kuate nu sine tuku ŋgamuŋgal son ta kaŋgermba sine tiŋreknu ŋgate.

⁶ Kuate nu taŋgo ande kaŋgermba nu tiŋreknu ŋgate ta nuŋe wam ke likate ta idusmba taŋamba sa ndakate tukunu taŋgo ta nu gare ŋak minit ŋga David nu teŋenmba kuyarna.

⁷ Suŋgo nu tane tuku une sauke tiŋgit mbal tane gare suŋgo ŋak minig.

⁸ Nu tane kile-tidiŋga taŋgine une tuku pile ndatiŋgit tukunu tane gare torde. *Mune 32.1*

David nu taŋamba kuyarna.

⁹ Sine ŋgaro pikeg mbalŋge ndo gare ta tamŋgig ŋga idusde e ko nane ŋgaro pike ndakade mbal turmba gare ta tamŋgaig ŋga idusde? Abraham nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku saŋgri tomba tiŋgina le Kuate nu taŋgo tiŋreknu ŋgina ta sine ŋakmba kila mineg. ¹⁰ Ame wam mbolŋge Kuate nu Abraham tiŋreknu ŋgina. Nu Abraham tiŋreknu ŋgina ta nu buk ŋgaro pikna e ko nu pike ndakina? Nu ŋgaro pike ndakina le nu Abraham tiŋreknu ŋgina. ¹¹ Nu ŋgaro pike ndakina ait mbolŋge nu Kuate tuku son ŋgina le Kuate nu taŋgo tiŋreknu ŋgina. Wam ta te-mayokam tuku nu ŋgaro pike maŋau ta tina. Ta tuku nane ŋgaro pike ndaka Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal ŋakmba nane Abraham tuku mbuŋ minig. Kuate nu mbal ta nane Abraham ndoŋ tiŋreknu ŋgate. ¹² Taŋamba ndo sine ŋgaro pikeg mbal Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgeg sulumba ndo Abraham tuku mbuŋ mineg. Abraham nu ŋgaro pike ndakina ait mbolŋge nu

Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgina le Kuate nu tiŋreknu ŋgina.

Kuate tuku wam magenu kilam tuku ndin

¹³ Kuate nu Abraham nuŋe mbuŋ kame ndoŋ kilke tugu ŋakmba ningam tuku pasa saningina ta nane tukul pasa dubikinaig tukunu nu pasa ta sa ndaningina. Nane Kuate tuku saŋgri tomba tiŋginaig le nu nane tuku ŋgamuŋgal son kaŋgerka nane tiŋreknu ŋga kilke tugu ningam tuku saningina. ¹⁴ Tukul pasa ŋakmba kumumbi dubide mbal Kuate tuku wam magenu kilam tuku minwaig ndeta sine Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgeg wam ta alo kugatok. Taŋamba kande ande nu wam magenu ta kilam tuku mine ndakate kande. ¹⁵ Ta ndaŋam? Tukul pasa nu taŋgo kilmba pa ndo niŋgit. Tukul pasa mine ndakuwa ta taŋgo nu tukul luka ndate.

¹⁶ Nane Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal nane nu tuku wam magenu kilam tuku minig. Nu ake sinaŋ sine make patika piya kugatok siŋgit. Nu taŋate tukunu nu wam magenu Abraham nane ningam tuku saningina ta Abraham tuku mbuŋ ŋakmba kilam tuku minig. Tukul kum-nemŋge minig mbal ndo kuga. Nane Abraham taŋaŋ Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal ŋakmba kilam tuku minig. Abraham nu sine ŋgamuŋgal son ŋgeg mbal ŋakmba tuku mbuŋ minit. ¹⁷ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Ne taŋgo kuasmbe suŋgomba tuku mbuŋ naningine minamŋgat ŋgate. *Mulum Pasa 17.5*

Abraham nu Kuate tuku pasa ta ismba son ŋgina tukunu nu taŋamba Kuate am mbolŋge siŋgine mbuŋ mbuŋ mayok kina. Mbara ta nu kumanu mbal kile-tidiŋga abo niŋgit. Agaŋ afu mine ndakade ta nu nuŋe pasambi kile-mayokkate. ¹⁸ Kuate nu teŋenmba Abraham sana.

Ŋgumneŋga ne tuku ndare mbolŋge mbuŋ gudommbe mayok kaŋgaig ŋgina. *Mulum Pasa 15.5*

Pasa ta alonu mayok kambim tuku ndin mine ndakina le nu Kuate tuku pasa ta ismba son ŋga alonu tairŋga minna ma ma ŋgumneŋga nu kilke mbol mbal ŋakmba tuku mbuŋ mbuŋ mayok kina.

¹⁹ Abraham nu buk yar 100 patukina le nuñe nğarusu tuku sanğri kugana. Piyo nuñe Sara nu mata kiño tam kumuñ kuga. Nu niñkina. Abraham nu wam pitinu ta idusmba Kuate nu kam kumuñ nğa nuñe son mañau ta kusre ndana. ²⁰ Nu Kuate talawam tuku wamdus kugatok tukunu Kuate nu pasa sanğrinu sana ta nu wamdus tero ndakina. Nu Kuate tuku nyu te-dunğa minna le ma ma nuñe nğamunğal son ta mañ sunğoka sanğri tiñgina. ²¹ Kuate nu wam kam tuku pasa sanğrinu sana ta nu siñka wam ta kamnğat nğa saka minna le ²² Kuate nu Abraham tuku nğamunğal son ta kanğermba nu tiñreknu nğina.

²³ Kuate nu Abraham tiñreknu nğina pasa ta Abraham tuku ndo sa ndakate. ²⁴ Sine tuku turmba sakate. Kuate nu siñgine Sunğo Yesus Kristus kumna le te-tina ta sine nu tuku sanğri tomba tiñgeg mbal Kuate nu sine mata tiñreknu nğamnğat. ²⁵ Sine tuku une saukam tuku Kuate nu Yesus kumwa nğa pilna le nu kumna. Sine nu am mbolnğe tiñreknu mayok kambim tuku Kuate nu Yesus te-tina le abonğa tiñgina.

5

Kuate nu sine tiñreknu nğate

¹ Sine Kristus tuku kume tuku sanğri tomba tiñgeg wam ta mbolnğe Kuate am mbolnğe tiñreknu mayok kineg. Tanaweg le siñgine Sunğo Yesus Kristus mbolnğe Kuate nu sine ndon wamdus mukuk minit. ² Kristusnğe ndin wakeina le sine Kuate nu ake sinañ make patikate mañau ta sinamnğe mineg. Kile sine Kuate tuku kilña tamnğig nğa minde-mindeka gare nğak mineg. ³ Ta ndo kuga. Piti afu sine mbolnğe prove likade le sine ta tuku mata gare nğak mineg. Sine siñgine piti ku-grakube le siñgine nğamunğal son sanğrinu mayok kanğat ta sine kila. ⁴ Nğamunğal son sanğrinu mayok kuwa le sine wam nğakmba kumumbi kam tuku mayok kanğig. Tanamba sine Kuate minde-mindeka gare nğak minamnğig.

⁵ Sine Kuate minde-mindeka gare nğak mineg ta sine siñka kikosiñge nda. Kuate nu Tukul Guwa sine sinamnğe pilit le

nu sine tuku kume purte ta lato lato temayokmba tumsingit le kamuseg.

⁶ Sine siñgine miron nğarusu turam tuku sanğri kugatok mingen le Kristus nu pro sine une nğak mbal tuku kumna. ⁷ Sine tanğo tuku mañau ta siñka kise. Tanğo ande nu tanğo mayenu ande turmba kumam tuku ta mata wam bada nğa iduseg. Tanğo ndui ndui ndo nane tanğo ranğun mayenu turam tuku nanğine kuru kuru mañau te-ibermba kumam kumuñ. ⁸ Sine tanğo une nğak mingen le Kuate nu sinenu nğa Kristus pilna le nu sine tuku kumna. Wam ta mbolnğe Kuate nu sine tuku sunğomba kume purmba minit ta te-mayokmba tumsingit.

⁹ Kristus nu kumna wam sunğo ta mbolnğe sine tiñreknu mayok kineg tukunu kile sine nu mbolnğe Kuate tuku gubra laipmba nu ndon wamdus mukuk mineg. ¹⁰ Sine Kuate ndon nğueu mingen ta nuñe Kiño nuñe kumna wam sunğo ta mbolnğe sine Kuate ndon tumagen. Tanamba kile Kuate nu nuñe Kiño nuñe tuku abo mine mañau mbolnğe sine tuku muskil kile-tidinğamnğat. ¹¹ Ta ndo kuga. Siñgine Sunğo Yesus Kristus nu sine kilmba Kuate ndon tumana le wam ta mbolnğe kile sine Kuate ndon gulab mayemba nu ndon gare-gareka mineg.

Paulus nu Adam le Kristus tuku sakina

¹² Tanğo ndindo mbolnğe une mañau kilke mbolnğe mayok kina le une mañau ta mbolnğe kume mañau prona. Tanğo nğakmba unekinaig tukunu kume mañau tanğo nğakmba mbolnğe kumuñgina. ¹³ Moses tuku tukul pasa pro ndana le une mañau kilke te mbolnğe minna. Minna ta tukul pasa mine ndakina tukunu nane pasa mbolnğe ti ndanğinaig. ¹⁴ Pasa mbolnğe ti ndanğinaig ta Adam minna ait mbolnğe kume mañau nu tugu pilmba nane nğakmba kulatka minna le ka Moses tuku ait prona. Adam nu tukul lukakina sulumba kumna. Nuñe ndare nane Adam tanan tukul luka ndakinaig ta nane mata uneka kume likinaig.

¹⁵ Adam nu ande nğumnenğa prowamnğat ta kubena. Kuate nu wam mayenu piya kugatok siñgina ta Adam nu unekina

wam ta limba siŋka kise. Tanŋo ande tuku une maŋau mbolŋge tanŋo ŋakmba kume likinaig ta tanŋo ande Yesus Kristus tuku wam mayenu mbolŋge Kuate nu tanŋo ŋakmba tursiŋgit. Nuŋe ake sinaŋ make patikate wam mbolŋge Kuate nu wam mayenu piya kugatok tanŋo ŋakmba mbolŋge lato lato pilit. ¹⁶ Kuate nu piya kugatok wam mayenu siŋgit le wam mayok kinig ta nu Adam tuku une maŋau mbolŋge wam mayok kinaig ta liniŋmba siŋka kise. Tanŋo nu unekam nduina le piliŋgam tuku wam mayok ka ŋgisikam tuku maŋau te-mayokna. Une maŋau gudommba mayok ke likinaig le Kuate tuku wam mayenu piya kugatok ta mayok ka muskil kile-tidiŋgam tuku maŋau te-mayokna. ¹⁷ Tanŋo andeŋge unekina le nu mbolŋge kume maŋau mayok ka gabat suŋgo minna ta Kuate nu sine make patikina wam ta mbolŋge sine piya kugatok tiŋreknu mayok kageŋ. Ta tuku sine tanŋo ande Yesus Kristus mbolŋge abo ŋak minmba gabat sugo taŋaŋ mayok kaŋgig.

¹⁸ Tanŋo andeŋge unekina le ŋgisikam tuku maŋau ta tanŋo ŋakmba mbol kumuŋgina. Taŋamba ndo tanŋo ande nu wam tiŋreknu kumumbi te-mayokna le maŋau tiŋreknu mayok ka abo ŋak minmba minam tuku maŋau tanŋo ŋakmba mbol kumuŋgina. ¹⁹ Tanŋo andeŋge Kuate tuku miŋge pitaina le tanŋo ŋakmba une mbal mayok kinaig. Taŋamba ndo tanŋo andeŋge Kuate tuku miŋge dubi mayena le tanŋo gudommba tiŋreknu mayok kinaig.

²⁰ Tukul pasa mayok kina le tukul lukawam tuku maŋau suŋgokina. Une maŋau tugeka suŋgokina ta Kuate nu ake sinaŋ make patikina wam ta une maŋau ta limba suŋgo ŋayona. ²¹ Kume maŋau sinamŋge uneŋge tanŋo kulatka minna. Taŋamba ndo kile maŋau tiŋreknu sinamŋge Kuate nu ake sinaŋ make patikate wam tanŋe tanŋo kulatka minit. Taŋamba kulatka minwa le ma ma siŋgine Suŋgo Yesus Kristus mbolŋge abo tugu minmba minam tuku tamŋgig.

6

Sine Kristus ndoŋ kumanu taŋaŋ kumgeŋ

¹ Sine kile ndaŋmba sakube. Kuate nu ake sinaŋ tanŋo make patikate maŋau ta suŋgomba kilimok mayok kuwa ŋga sine maŋau ŋaigonu kumba minbe e? ² i ... Ye taŋamba idus ndawet. Sine une maŋau nduiye kusremba kumanu taŋaŋ kumgeŋ mbal kile siŋgine mine ta une maŋau mbolŋge minam kumuŋ kuga. ³ Sine kule pisne tumba Kristus Yesus ndoŋ ulendikigeŋ mbal sine kule pisne tigeŋ ta Kristus ndoŋ kumanu taŋaŋ kumgeŋ wam ta tane kila. ⁴ Sine kule pisne tumba Kristus ndoŋ kumanu taŋaŋ kumgeŋ ta nane sine nu ndoŋ ŋgukanu taŋaŋ ŋgukinaig. Taŋanaig ta Mam Kuatenŋe nuŋe saŋgri suŋgo tamba nu te-tina le sine nu ndoŋ aboŋganu taŋaŋ aboŋgigeŋ sulumba mine kitek mayenu mbolŋge mineg.

⁵ Sine Kristus ndoŋ kumanu taŋaŋ kumgeŋ ta nu ndoŋ ulendikigeŋ. Sine nu ndoŋ tiŋganu taŋaŋ tiŋga nu ndoŋ ulendika abo kitek ŋak mineg. ⁶ Ngarosu une maŋau ŋak te te-simba sine une tuku piro mbal maŋ mine ndakube ŋga wamdus ambokok ta Kristus ndoŋ ail kazrai mbolŋge daŋŋganu taŋaŋ daŋŋginaig wam ta sine kila. ⁷ Tanŋo nu kumit ta une maŋaunŋe nu maŋ kulat ndakate. Nu siŋka muskil te-tite. ⁸ Sine Kristus ndoŋ kumanu taŋaŋ kumgeŋ tukunu sine mata nu ndoŋ abo ŋak minmba minamŋgig wam ta sine kila mineg. ⁹ Kristus nu buk kummba tiŋgina. Kile nu abo ŋak minit ta maŋ kume nda. Kume maŋaunŋe nu maŋ kulatke nda. ¹⁰ Nu kumna ta une tuku saŋgri nduiye kusremba kumna. Kile nu abo ŋak minit ta nu Kuate tuku nyu te-duŋgam tuku minit. ¹¹ Tane Kristus Yesus ndoŋ ulendikade tukunu taŋgine miroŋ tuku teŋenmba idusap. Tane une tuku saŋgri nduiye kusremba kumanu taŋaŋ kumnaig sulumba kile abo ŋak minmba Kuate tuku nyu te-duŋgam tuku minig.

¹² Tane une maŋau pitaiwap le nu maŋ tane kulat ndakuwa le taŋgine ŋgarosu tuku nzali ŋaigonu dubi ndakap. ¹³ Une maŋau saŋgri pilewam tuku taŋgine ŋgarosu inum inumnu une tuku piro agaŋ taŋaŋ pati ndakap. Tane kummba tiŋga abo ŋak minig mbal taŋaŋ minig. Ta tuku maŋau mayenu

sanjri pilewam tuku tanjine ngarosu inum inumnu Kuate tuku piro aganj tananj patikap. ¹⁴ Tane tukul pasa sinamnje mine ndakade. Kuate nu ake sinanj make patikate manjau sinamnje minig. Ta tuku une tuku sanjrinje tane kulat ndakuwa.

Piro tanjo mayenu tuku yaba pasa

¹⁵ Kile sine ndanjube. Sine tukul pasa sinamnje mine ndaka Kuate nu make patikate wam sinamnje mineg tukunu sine wam najgonu ndo kube e? i ... Ye tanjamba idus ndawet. ¹⁶ Tane ande tuku wamdus dubiwam tuku tanjine ngarosu pilig ta tane nu tuku piro tanjo tananj mayok kinig ta tane kila. Tane une manjau tuku piro mbal minap ta tane ngisikamnjaig. Tane Kuate tuku minje kumnemnje minap ta nu tane tinjeknu kilemayokkuwa le abo naj minamnjaig.

¹⁷ Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Tane buk une tuku piro mbal minnaig le afunje tugusek pasa tumtinginaig ta kile tanjine wamdus najkmbambi dubide. ¹⁸ Tane une manjau tuku sanjrinje ndaleka minna le nu tane muskil kile-tidingina le kile tane manjau tinjeknu tuku piro mbal tananj minig. ¹⁹ Ye tane manjau tinjeknu tuku piro mbal nga satinjit ta tane wamdus pulutingam tuku ndo satinjit. Tane nu tuku piro mbal kuga. Tanjine wamdusmbi nu dubide. Tane o buk tanjine ngarosu inum inumnu kutur manjau tuku piro aganj patikinaig sulumba wam najgonu lato lato kumba minnaig. Tanjamba ndo kile tanjine ngarosu inum inumnu manjau tinjeknu tuku piro aganj tananj patikap sulumba Kuate tuku mbal purfenju mayok kape.

²⁰ Tane buk une tuku piro mbal minnaig le manjau tinjeknunje tane kulatkam kumunj kuga. ²¹ Tane une tuku piro mbal minmba manjau ke likinaig ta tuku kile kiko kamusde. Tane alonu ame aganj tinaig? Manjau tanje kumam tuku ndin ndo wakeite. ²² Kile tane une tuku sanjri kumnemnje mine ndakade. Kuga. Tane Kuatenje muskil kile-tidingina le kile tane nu tuku piro mbal minig. Tanjamba tane Kuate tuku mbal purfenju mayok kinig sulumba abo naj minmba minam tuku ndin mbolnje minig. ²³ Une kumnemnje

pirokade mbal nane piyanu kume manjau tade. Sine sinjine Sunjo Yesus Kristus tuku mbal Kuate nu piya kugatok abo tugu minmba minam tuku sinjit.

7

Tukul pasa le une manjau tuku pasa

¹ Tira kame, tane tukul pasa naj minig mbal ye tane satinjamngit. Tanjo abo minig ait mbolnje ndo tukul pasanje nu kulatka minit ta tane kila. ² Pino nu tanjo nunje abo minwa le nu tukul pasa dubimba tanjo kise tam kumunj kuga. Tanjo nunje kumwa ta nu tanjo kilig tuku tukul ta kumnemnje mine ndakate. ³ Nu tanjo nunje kume ndakate le nu tanjo kise tate ta nu munju kilig tuku tukul pasa purte. Tanjo nunje kumit ta nu tukul ta kumnemnje mine ndakate. Nu tanjo kise tuwa ta nu une ndakate.

⁴ Tira kame, tanjamba ndo tane ande tuku mbal minam Kristus tuku ngarosu mbolnje tane kumanu tananj kummba tukul tuku sanjri kusrenaig. Ande nu kummba tingina ta sine nu tuku mbal mineg. Kile sine Kuate tuku mbal minmba nu tuku nga wam magenu tinjeknu ndo kile-mayokkam tuku mineg. ⁵ Sine buk kilke te tuku manjau mbolnje mingen le tukul pasanje ngarosu tuku nzali najgonu tukulningina tukunu une manjau nu sine sinamnje sanjri tinga piroka kume manjau te-mayokna. ⁶ Tukul pasa tuku sanjri sine kulatka minna ta kile sine kumanu tananj kumgen sulumba nu tuku sanjri kumnemnje mine ndakeg. Kile sine manjau ambokok mbolnje tukul kumnemnje minmba Kuate dubi ndaweg. Sine manjau kitek Tukul Guwa mbolnje Kuate dubiweg.

⁷ Sine wam ta tuku ndanjube. Tukul pasa le une manjau nale ndui ta ndo minik e? i ... Ye tanjamba idus ndawet. Ye tukul pasa mbolnje ndo une tuku sanjri ta kamusen ta tenjamba. Tukul pasa ande sakate: Tanjo tuku aganj kanjerka am kikonj ti ndanjap ngate. Tukul pasa ta mine ndakate kande ye am kikonj tingam tuku manjau najyonu ta kamus ndawet kande. ⁸ Tukul pasa nu tanjamba sakate tukunu une manjau nu tukul mbolnje ndin kanjermba ye tuku

ngamunggal sinamnge am kikonj tingam tuku manjau kise kise kile-mayokkina. Tukul pasa mine ndakuwa ta une manjau nu kumanu tanañ minit. ⁹ Ambonja ye tukul gilai ait mbolnje ye abo njak minet nga idusen. Ye tukul kila pilen le une manjau sangri tinga ye kumam tuku pilna. ¹⁰ Tukul pasa nu abo minam tuku ndin tumyam tuku prona ta ye nu mbolnje kume manjau ndo te-siliken. ¹¹ Tukul pasa ta mayok kina le une manjau ye didikam tuku tukul mbolnje ndin kanjermba ye didika tukul pasa tambu ye baleyina.

¹² Moses tuku tukul pasa purfenju tinjeknu mayenu ndo minit. ¹³ Wam mayenu tanje ye baleyina nga sakam kumuñ e? i ... Ye tanjamba idus ndawet. Uenje nu wam mayenu ta tumba ye baleyina sulumba nuje manjau njayonu ta te-mayokna. Tukul mbolnje une nu sinja aganj njayonu ta kilimok mayok kinit.

Une tuku sangri

¹⁴ Tukul pasa nu Tukul Guwa tuku sangri mbolnje prote ta sine kila ta ye tanjo tuku manjau gisleknu njak minet tukunu ye une tuku piro tanjo ndalekanu tanañ minet. ¹⁵ Ye wam ke liket ta ndanam saka ye tanjawet. Ye wam nzaliyate ta ye ke ndaket. Ye wam njule parak ta ndo ke liket. ¹⁶ Ye wam nzali ndayate ta ke liket sulumba yije manjau tambu tukul nu kumumbi sakate njget. ¹⁷ Ye wam njagonu ke liket ta yenje kuga. Une nu ye sinamnge minmba nuje wam ta ke likate. ¹⁸ Ye tanjo tuku manjau gisleknu njak minet le wam mayenu ande ye sinamnge mine ndakate ta ye kila. Ye wam magenu kam tuku wamduset ta ke fuguwet. ¹⁹ Ye manjau mayenu kam nzaliyate ta ye ke ndaket. Ye manjau njayonu kam mbulet ta ye ket. ²⁰ Ye manjau mbulet ta ke liket ta yenje ke ndaket. Une nu ye sinamnge minmba nuje kate.

²¹ Wam njayonu mayok kinit ta tenjenmba. Ye wam mayenu ande kam nzaliyate sulumba ye wam njayonu ndo ket. ²² Yije ngamunggal sinamnge yije pilewanu wamnje Kuate tuku tukul pasa kumumbi sakate nga tumyate ta ²³ wam njayonu ande ye tuku ngarosu mbolnje sangri tinga yije pilewanu wam ta ndonj kame bumba

minik le kamuset. Nu ye tumba une manjau ye sinamnge minit te kumnemnje pilit le ye wam njagonu ke liket.

²⁴ A ... ye sinja sinamanzer sunjo njak minet. Yije ngarosu tuku sangri mbolnje ye kumam tuku minet te imanje ye turyuwa. ²⁵ Ese. Ye Kuate gare pasa sunjo tuwet. Nunje singine Sunjo Yesus Kristus mbolnje sine tursinjmba muskil kile-tidinge singit.

Ta tuku ye yije pilewanu wamnje Kuate tuku tukul kumnemnje minet ta ye tanjo tuku manjau gisleknu njak minmba une manjau kumnemnje minet.

8

Tukul Guwa tuku sangri

¹ Sine Kristus Yesus ndonj ulendikeg mbal sine pa tam tuku mine ndakeg. ² Sine nu ndonj ulendikeg sulumba Tukul Guwa kumnemnje mineg le nu une tuku sangri te-simba muskil kile-tidinge sinjmba abo mine manjau singit.

³ Sine tanjo tuku manjau gisleknu njak mingenj tukunu tukul pasa nu sine tursinge fuguna ta Kuatenje nu sine turkina sulumba nu nuje Kinjo kukulna le nu kilke mbolok une njak tanjo tanañ mayok ka Kuate tuku nzali dubimba une saukam tuku ngarosu kumam tuku pilna. Tanjana le Kuate nu kilke mbolok tanjombi une tuku sangri kume serna. ⁴ Ta tuku sine tanjo tuku manjau gisleknu kumnemnje mine ndaka Tukul Guwa tuku nzali kumnemnje mineg mbal sine tukul pasa am mbolnje kumumbi mayok kinge.

⁵ Nane tanjo tuku manjau gisleknu kumnemnje minig mbal nanjine wamdu tanjo tuku wam mbolnje ndo minig. Tukul Guwa tuku nzali kumnemnje minig mbal nanjine wamdu Tukul Guwa tuku wam mbolnje minig. ⁶ Ande nu nuje wamdu tanjo tuku manjau mbolnje pilit ta nu njgisikamngat. Ande nu nuje wamdu Tukul Guwa mbolnje pilit ta nu abo njak ngamunggal mukuk minamngat. ⁷ Tanjo tuku manjau gisleknu kumnemnje minig mbal nane Kuate tuku ngueu minig. Nane Kuate tuku tukul pasa kumnemnje mine ndakade. Nane sinja dubiwam fugude.

⁸ Nane tanjo tuku manjau gisleknu kumnemnge minig tukunu nane Kuate gare tambim kumuŋ kuga.

⁹ Tukul Guwa siŋka tane sinamnge minit ta tane nu tuku nzali kumnemnge minig. Tane tanjo tuku manjau gisleknu kumnemnge mine ndakade. Ande nu Kristus tuku Guwa kugatok ta nu Kristus tuku tanjo kuga. ¹⁰ Tane une manjau ŋak tukunu ŋgarosu kumam tuku minig ta Kristus nu tane sinamnge minit le tane tiŋreknu mayok ka ŋgamuŋgal abo tugu ŋak minig. ¹¹ Yesus kumna le Kuatenge tetina ta nuŋe Guwa tane sinamnge minit. Nu tane sinamnge minit tukunu nu Kristus Yesus kumna le te-tina tanjamba ndo tanjine kumig tuku ŋgarosu ta mata kile-tidiŋgamŋgat.

¹² Tira kame, sine tanjo tuku manjau gisleknu maŋ dubi ndakube. Nu sine kulat ndakate. ¹³ Sine tanjo tuku manjau gisleknu kumnemnge minbe ta sine ŋgisikamŋgig. Sine Tukul Guwa tuku sanjri mbolŋge ŋgarosu tuku manjau kile-ibenka kume serniŋbe ta sine abo ŋak minamŋgig. ¹⁴ Sine Kuate tuku Guwa tuku nzali dubiweg mbal sine Kuate tuku kiŋo kame mineg. ¹⁵ Sine Tukul Guwa tigeŋ mbal sine piro mbal mayok ka kuru kuru wam mbolŋge pro ndageŋ. Kuga. Sine nu mbolŋge Kuate tuku kiŋo kame mayok ka ndek yiŋe Mam ŋga Kuate wikeg. ¹⁶ Tukul Guwa nu sine sinamnge tane kumumbi Mam ŋgade ŋga tumsiŋgit le sine Kuate tuku kiŋo kame mineg ta kila pileg. ¹⁷ Sine kiŋo kame mineg ta Mam tuku agaŋ ndende kilam tuku mineg. Kuate nu sine tuku Mam tukunu sine Kristus ndoŋ nuŋe agaŋ ndende ta kilamŋgig. Kile sine ait te mbolŋge nu ndoŋ piti kuraweg ta sine nu ndoŋ kilŋa tamŋgig.

Sine gare sunjo tamŋgig

¹⁸ Kilŋa sunjo sine mbolŋge mayok kaŋgat ta ye wam ta idusmba kile piti kuraweg te agaŋ fudiŋndo ŋget. ¹⁹ Kuate nu kilke mbolŋge agaŋ ndende ŋakmba kile-mayokkina ta nane Kuate tuku kiŋo kame mayok kambim tuku ait tairŋga mindesimba minig. ²⁰ Agaŋ ŋakmba ta manjau gisleknu mbolŋge pronaig. Nane nanjine

nzali dubimba tanjamba pro ndanaig. Kuatenunge nane kilmba manjau ta kumnemnge patikina ta nane nduiye tanjamba minmba minam tuku pati ndakina. ²¹ Agaŋ kame ŋakmba ta kile ŋaigoŋgam tuku manjau kumnemnge minig ta nane Kuate tuku kiŋo kame ndoŋ muskil kile-tidiŋge niŋgamŋgat. ²² Agaŋ ŋakmba ta pino kiŋo te-palmbim tuku rar kamuste tanjamba muskil te-tiwam tuku mindesimba wikaraumba minig ta sine kila. ²³ Agaŋ kame ta ndo kuga. Sine Tukul Guwa ŋak minmba samba mbolok gare kamuseg mbal sine mata ŋgarosu tuku muskil te-timba Kuate tuku kiŋo kame mayok kambim tuku tairŋga ŋgamuŋgal sinamnge wikaraumba mineg.

²⁴ Kuate nu buk muskil kile-tidiŋge siŋgina le kile sine wam ta tuku alonu tairŋga minde mineg. Sine wam ande tairŋga minde mineg le nu prowa sulumba tumail pulusiŋguwa le maŋ nu tairŋge nda. ²⁵ Sine wam ande tuku tumail pulu ndasiŋgit le sine wamdus sanjrinu pilmba wam ta ndo tairŋga mineg.

²⁶ Tanjamba ndo sine sanjriknu mine ndakeg le Tukul Guwa nu sine sinzaŋsiŋgit. Kuate nu yabaŋ pasa ndaŋ nane kumumbi kade ŋga nzalite ta sine gilai mineg. Tukul Guwa nu sine tuku ŋgamuŋgal sinamnge Kuate yabaŋam tuku ta sine tuku sunjomba idusmba pasate fugumba malmbe ndo kate. ²⁷ Kuate nu tanjo tuku ŋgamuŋgal ŋakmba kaŋgerte ta nu Tukul Guwa tuku wamdus kila pilit. Tukul Guwa nu Kuate tuku nzali dubimba nu tuku mbal tuku yabaŋte le Kuate nu nuŋe malmbe ndo ismba nu tuku wamdus kila minit.

²⁸ Sine Kuate tuku kume pureg mbal nu nuŋe wamdus dubimba sine kilam tuku wikina. Wam kame kise kise sine mbolŋge prove likade ta sine mine mayewam tuku ndo prode ta sine kila. ²⁹ Kuate nuŋe Kiŋo ta kiŋo mulum minwa ŋga nu o buk sine kilam tuku madisiŋgina ta nuŋe Kiŋo nuŋe tuku manjau te-purbe ŋga idusna. ³⁰ Tanjamba nu sine kilam tuku o buk madisiŋgina mbal nu sine wikina. Nu sine wikina sulumba tiŋreknu kile-mayokkina. Sine tiŋreknu kile-mayokkina sulumba nyu sugo siŋgam tuku patikina.

Kuate tuku kume pur manjau sunjo

³¹ Ye wam kame satinjit ta tugunu tejenmba. Kuate nu sine ndonj sailka minwa le imanje sine kile-ibenkam kumuñ? Kumunj kuga. ³² Nu nuñe Kiño nuñe mape ndamba sine tursinjam tuku kumwa nga pilna. Tanjamba kile nu nuñe Kiño nuñe mbolnje wam njakmba sinjit le sine ngamunjal mukuk njak mineg. ³³ Kuate nuñe sine tinjeknu njate. Ta tuku ande nu sine Kuatenje madisingina mbal pasa mbolnje patikam kumuñ kuga. ³⁴ Kristus Yesus nu sinenu nga kumna tukunu ande nu sine pa sinjam tuku mine ndakate. Nu kumna wam ta ndo kuga. Kuate nu te-tina le nu tinjina. Kile nu Kuate tuku ndinam kumamnje minmba sine tuku nga Kuate yabanmba minit.

³⁵ Kristus nu sine tuku kume purmba minit ta imanje nu tuku kume purte wam ta kuerkam kumuñ? Piti ait, sinamanzer, afunje kasursinjit, gubak mineg, aganj denkanu mineg, kame aganj sine tugum prode, afu balesinjam bafude wam kame ta njakmba nu tuku kume purte wam ta kuerkam kumuñ kuga. ³⁶ Kuyar pasa ande nu tejenmba sakate.

Sine ne tuku mbal ait njakmba kumam tuku mineg.

Sipsip bale faram tuku pilengade tanjamba afu sine bale faram tuku pilengade njate.

Mune 44.22

³⁷ Kristus nu sine tuku sunjomba kume purte ta nu piti njakmba ta kugrakam tuku tursinjit le sine sanjri njak mayok kinieg. ³⁸⁻³⁹ Ye sinja son pasa satinjamnjit. Kuate nu sinjine Sunjo Yesus Kristus mbolnje sine tuku sunjomba kume purte ta sanjri andenje nuñe wamdus ta kuerkam tuku mine ndakate. Sine kumeg e ko abo mineg ta enjel le guwa sugo sugo tuku sanjri wam kame kile sine mbolnje prode ko ngumnenga prowamnjaig aganj ndende samba le kilke mbolnje mine likade wam kame sakit ta njakmbanje Kuate nu sine tuku kume purte wamdus ta kuerkam kumuñ kuga.

9

Kuate nu nuñe wamdus dubimba nuñe

mbal madininjit

¹ Ye Kristus tuku tango minet ta ye yabri pasa sa ndaket. Ye pasa satinjamnjit te sinja son pasa. Tukul Guwanje pasa te sinja son pasa nga sayate le ye tane satinjet ta tejenmba. ² Ye Zu mbal tuku piti sunjoyate le ngamunjal rar kamusmba minet. ³ Ye Kristus ndonj purka ngisikumba manjau tambi yinje ndare tuma turkam kumuñ kande ye wam ta mata iduset kande.

⁴ Nane Israel tugu minig. Nane nuñe kiño kame minam tuku Kuatenje nane madininjina. Nu nane ndonj minmba minit. Nu nuñe pasa ta nane ndonj katna. Nane tukul pasa njak. Kuate mbarinjam tuku ndin nu nane tumninjina. Nu wam magenu kam sakina ta nane ambonja ismba tinaig. ⁵ Abraham Isak Yakob nane nane tuku mbun. Kristus nu ngarosu njak mayok kina ta nu nane tuku ndare mbolnje mayok kina. Nu Kuate. Nu aganj njakmba kulatka minit. Nyu te-dunjam tuku wam ta nu mbolnje kumba minmba minam tuku minit. Son.

⁶ Israel mbal nane Kuate tuku ndin pitaide tukunu Kuate nu wam kam saninjina ta ke ndakate nga idus ndawap. Nane Israel tuku tugu njakmba minig ta afu ndo Israel ndinok. ⁷ Ta tuku Abraham tuku mbun njakmba minig ta afu ndo nu tuku mbun ndinok. Kuate nu tejenmba Abraham sana.

Isak tuku ndare mbolnje ndo ne tuku mbun mayok kanjaig nga sana. *Mulum Pasa 21.12*

⁸ Pasa ta tugunu tejenmba. Sine ngarosu mbolnje Abraham tuku mbun mayok kinieg mbal sine Kuate tuku kiño kame mayok nda kinieg. Kuate nu pasa sanjrinu Abraham sana ta sine pasa ta mbolnje Abraham tuku mbun mayok kinieg mbal ndo sine Kuate tuku kiño mayok kinieg. Sine Abraham tuku mbun ndinok. ⁹ Kuate nu Abraham tejenmba sana.

Yar ande si piyo naje Sara nu kiño tuwa le ye sinja luka prowamnjit njina.

Mulum Pasa 18.10

¹⁰ Ta ndo kuga. Ngumnenga Rebeka nu sinjine mbun Isak ndonj kiño armba funjul sinamnje konkinaik. ¹¹ Kiño armba ta pro ndamba wam magenu ko njagonu ke

ndakinaik le nu o buk ande madina. Ku-ate nu tanjo madiningit ta nane wam ke likade mbolnje madi ndaningmba nu nuje wamdus ndo dubimba madiningmba wikate. ¹² Nu nuje manau ta te-mayokmba Rebeka tejenmba sana.

Kinjo mulum nu kinjo ngumnenngamngat ta tuku minje kumnemnje minamngat nga sana. *Mulum Pasa 25.23*

¹³ Kuyar pasa ande mbolnje Kuate tuku minje tejenmba minit.

Yakob tuku ye kume puret ta Esau ye kasuret ngate. *Malakai*

1.2

¹⁴ Kuate nu nuje nzali dubimba ande madimba ande pitaite ta nu wam kumumbi ke ndakate nga sakam kumuñ e? i ... Ye tanjamba idus ndawet. ¹⁵ Kuate nu pasa te Moses sana le nu kuyar mbolnje kuyarna le minit.

Ye tanjo ande mapewam iduset ta ye nu mapewet.

Ye tanjo ande sinawam iduset ta ye nu sinawet ngate. *Kisim Bek 33.19*

¹⁶ Ta tuku Kuate nu ande mapete ta tanjo tuku wamdus ko nuje piro tuku mundu ta tuku nu mape ndate. Kuga. Nu nuje wamdus sina tambi ndo nu mapete.

¹⁷ Kuate nu kuyar pasa ande mbolnje Isip tuku gabat Farao tuku tejenmba sakate.

Ye ne mbolnje yije sangri te-mayoki le ye tuku nyu kilke mbol mbal iswaig nga ye ne gabat pilen ngate. *Kisim Bek*

9.16

¹⁸ Ata. Kuate nu nuje nzali dubimba afu mapekate sulumba afu nuje pasa pitaiwam tuku wamdus karennu ningit.

¹⁹ Kile tane tuku ande tejenmba ye kusnayanngat. Sine Kuate tuku nzali pitaiwam kumuñ kuga ta ndanam saka Kuate nu tanjo tuku gubra pilit nga ye kusnayuwa ta ²⁰ ye tejenmba nu tuku pasa lafuwamngit. Ne ima le Kuate ndonj kua-leyaukate. Kilke waim andenje nu tanjo wakeite ta samba ne ndanam saka ye tejenmba wakeiyina nga sa ndate. ²¹ Waim wakeikanu tanjo ta nu kilke kilmba nuje nzali ndo dubimba aganj wakeikate. Nu kilke ndui tambi waim ande maditaknu wakeimba waim ande ake aganj patinu tuku wakeite.

²² Tanjamba ndo Kuate nu nuje nzali dubimba nuje aganj ndende mbolnje wam afu kam kumuñ. Nu une tuku gubra jak minmba nuje sangri sunjo te-mayokmba jakmba tumningam tuku iduste ta nu ngan minmba pitik ndo ngisikam tuku minig mbal pa ninje ndakate. ²³ Nu nuje mapekate mbal mbolnje nuje wam magenu lato lato patikuwa le jakmba kanjerwaig nga idusmba tanjate. Mbal ta nane nu ndonj gare jak minmba minam tuku Kuate nu o buk nane madiningina.

²⁴ Kuate nu sine wike likate mbal tuku saket ta afu Zu mbal afu kasomok mbal.

²⁵ Kuate nu tuan tanjo Hosea mbolnje nu kasomok mbal tuku tejenmba sakina.

Nane ye tuku mbal mine ndakade kuasmbi ta nane ye tuku mbal minamngaig. Mbal ta ye nane wamdus ninje ndaken ta ye nane tuku kume purmba minamngit.

²⁶ Ma ande tuku mbal nane Kuate tuku mbal kuga nga saken ta ye tane Kuate abo jak minit tuku kinjo kame ngamngit. *Hosea 2.23; 1.10*

Kuate nu tanjamba sakina.

²⁷ Tuan tanjo Aisaia nu Israel mbal tuku tejenmba wi kuenka sakina.

Piyalnje fulbul minig tananj Israel mbal burnu kumuñ kuga ta ndui ndui ndo muskil kile-tidingam tuku wam tamngaig.

²⁸ Kuate nu dal ndaka kilke te mbolnje pitik ndo pasa nduiye te-timba la-funu pa ningamngat. *Aisaia*

10.22-23

²⁹ Aisaia nu o buk pasa ande tejenmba sakina.

Samba mbolok mbal tuku Mbara nu sine tuku ndare afu mape ndakina kande sine Sodom le Gomora tananj kile mine ndakeg kande. *Aisaia 1.9*

Aisaia nu tanjamba sakina.

³⁰ Ye tuan tanjo kame tuku pasa satinngit ta tugunu tejenmba. Kasomok mbal nane tinreknu mayok kambim tuku ndin sota matuk tukul ndakinaig ta nane Kuate nu kumuñ nginaig sulumba Kuate am mbolnje tinreknu mayok kinaig. ³¹ Israel mbal nane tinreknu mayok kambim tuku tukul dubika matuk tukulka nane tinreknu

mayok ndakinaig. ³² Ta ndaŋam? Nane tiŋreknu mayok kambim tuku wamdus saŋgrinu pilnaig ta naŋgine piro tuku saŋgri mbolŋge sotinaig. Kuate nu kumuŋ nga nu mbolŋge sote ndakinaig. Ndame ande taŋgo kupe daŋŋgade ta nane ndame ta mbolŋge bikekade. ³³ Kuyar pasa nu teŋenmba sakate.

Ata. Ye Sion tumbraŋŋge ndame ande kupe daŋŋgam tuku pili le minamŋgat. Ndame suŋgo ta mbolŋge nane bar-inuŋgaig. Ande nu ndame ta tuku saŋgri tomba tiŋguwa ta nu tumail pulunuŋgat ŋgate. *Aisaia 28.16*

10

Israel mbal ndin mayenu ŋgisinaig

¹ Tira kame, yiŋe mbal Israel nane muskil kile-tidiŋge niŋgam tuku ndin ta te-silikuwaig nga ye wamdus saŋgrinu pilmba Kuate yabaŋet. ² Nane Kuate dubi mayewam tuku ŋgamuŋgal kundeniŋgit ta nane ndin katese ndade. Ye nane tuku maŋau ta kila. ³ Nane Kuatenge ndo taŋgo tiŋreknu kile-mayokkate wam ta gilai minmba naŋgine saŋgrimbi tiŋreknu mayok kambim tuku wamdus saŋgrinu pilig. Nane Kuate nu taŋgo tiŋreknu kile-mayokkate ndin ndindo ta pitaide.

⁴ Kristus mbolŋge tukul pasa kumna. Kile nu tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal nane Kuate am mbolŋge tiŋreknu mayok kinig. ⁵ Moses nu tukul pasa dubimba tiŋreknu mayok kambim tuku teŋenmba kuyarna.

Ande nu tukul pasa ŋakmba dubi mayewa ta nu abo ŋak minmba minamŋgat ŋgina. *Wok Pris 18.5*

⁶ Kristus tuku kume mbolŋge tiŋreknu mayok kinit wam ta minde bada taŋaŋ kuga. Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Ima nu samba mbol ambe kaŋgat nga idus ndawa ŋgate. *Lo 30.12*

Sine pasa tamba ande nu samba mbol kumba Kristus tumba ndekuwa le son ŋgam kumuŋ ŋganu sukeg. ⁷ Ko ima nu kumanu mbal tuku tumbraŋ kaŋgat nga idus ndawap. Pasa tamba ande nu Kristus kumanu mbal ŋgamukuŋge te-tiwa le son ŋgam kumuŋ ŋganu sukeg.

⁸ Kristus son ŋgam tuku ndin minde bada taŋamba kuga. Kuyar pasa te ise tiwap.

Kuate tuku pasa tane tugumuŋge minit. Tane tuku miŋge mbolŋge ŋgamuŋgal sinamŋge minit. *Lo 30.14*

Ata. Nu son ŋgam tuku minde bada kuga. Pasa tane tugumuŋge minit ta sine kukliweg. Tane Kristus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋgap ŋgeg not.

⁹ Ne nane miŋgemi Yesus nu Suŋgo Ndindo minit nga te-mayokmba saka sulumba nane ŋgamuŋgalmbi Kuatenge Yesus kumna le te-tina ta ne son nga ta Kuate nu ne tuku muskil te-tiwe tanmbimŋgat.

¹⁰ Sine ŋgamuŋgalmbi son ŋgeg le Kuatenge sine tiŋreknu ŋgate. Sine miŋgemi pasa ta te-mayokeye le muskil kile-tidiŋge siŋgit.

¹¹ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Ande nu ndame ta tuku saŋgri tomba tiŋguwa ta nu tumail pulunuŋgat ŋgate. *Aisaia 28.16*

¹² Sine Israel mbal tane kasomok mbal Suŋgo am mbolŋge sine kise kise mine ndakeg. Nu sine ŋakmba tuku Suŋgo ndindo minit. Nane afu nu sinzaŋniŋguwa nga nu wikade ta nu nane ŋakmba nuŋe raŋgun mayenu tamba sinzaŋniŋgit. ¹³ Kuyar pasa nu teŋenmba sakate.

Nane afu Suŋgonge sinzaŋniŋguwa nga wikade ta nu nane ŋakmba muskil kile-tidiŋge niŋgamŋgat ŋgate. *Yoel 2.32*

¹⁴ Nane nu tuku saŋgri gilai minmba son nda ŋgade mbal ta ndaŋndaŋmba nuŋge nane sinzaŋniŋguwa nga nu wikam kumuŋ? Nane nu tuku nyu ise ndakuwaig ta ndaŋmba nane son ŋguwaig? Ande nu Kristus tuku pasa tumba nane tugumuŋge kukli ndawa ta ndaŋmba nane isamŋgaig?

¹⁵ Afu naŋgine mbal afu pasa kukliwam tuku kukul ndaniŋguwaig ta ndaŋmba nane kumba pasa ta kukliwamŋgaig? Kuyar pasa ande ta tuku teŋenmba sakate.

Ande nu pasa mayenu tumba pro sine tugumuŋge sakate ta sine gare-garekeg ŋgate. *Aisaia 52.7*

Israel mbal pasa mayenu pitainaig

¹⁶ Kristus tuku pasa mayenu isig mbal gudommba nane pasa ta dubi ndade. Aisaia nu ta tuku tejenmba sakina.

O Sungo, sine pasa kukliweg le ande nu son nda ngate ngina. *Aisaia 53.1*

¹⁷ Sine Aisaia tuku pasa ta mbolnge tejenmba kila pileg. Son ngam tuku ndin ta Kristus tuku kukliweg. ¹⁸ Ye tane kusnatingamngit. Israel mbal nane pasa mayenu ise ndakinaig e? Kuga. Nane sinjka pasa mayenu buk isnaig. Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Nane Kuate tuku pasa kuklinaig le kilke mbol mbal njakmba isnaig. Nangine pasa ta sungoka kilke tugu njakmba kumungina ngate. *Mune 19.4*

¹⁹ Ye manj lato kusnatingamngit. Nane Israel mbal pasa ismba tugunu katese ndanaig e? Kuga. Nane sinjka katesenaig. Moses nu o buk Kuate tuku minje pasa tejenmba sakina.

Ye mbal nyu kugatok mbolnge manjau mayenu ki le tane Israel mbal wamdus njayongamngit. Ye kilke kisekok mbal wamdus tugusek kugatok minig ta sinzaninggi le tane gubra tamngaig ngina. *Lo 32.21*

²⁰ Ngumnenga Aisaia nu Kuate tuku minje te-mayokmba pasa sangrinu ande tejenmba sakina.

Ye sote ndakade mbal ye te-silikam tuku ndin tumningamngit. Nane ye kusna ndangade mbal nane ye kila palm-bim tuku ye nane tugumnge mayok kangit ngina. *Aisaia 65.1*

²¹ Nu nuje mbal Israel tuku tejenmba sakina.

Ait kuennu nane ye tuku pasa pitaimba ngueu pilig mbal nane ye tugum prowaig nga wika minet ngina. *Aisaia 65.2*

Aisaia nu Kuate tuku minje tanjamba te-mayokna.

11

Kuate nu Israel mbal tuku sinaningina

¹ Ye tane kusnatingamngit. Kuate nu nuje mbal Israel pitaikina nga idusde e? Sinjka nu tanja ndana. Ye mata Israelnu. Ye Abraham tuku ndare. Ye tuku tugu

ta Benyamin. ² Kuate nu nuje mbal Israel kilam tuku o buk madiningina ta nu nane pitai ndakate. Elia tuku wam kube kuyar pasa mbolnge minit ta tane kila. Nu Israel mbal tuku manjau kanjerka nu nane pasa mbolnge patika Kuate sana: ³ O Sungo, nane Israel mbal ne tuku tuan tanjo njakmba kilmba bale farmba ne atraukam tuku mbain ta kilmba njago siglikade. Kile ye yije ndo ne dubinumba minet le nane ye mata baleyam tuku ndin sotade ngina.

⁴ Tanjakina le Kuate nu ndek Elia tejenmba sana: Kuga. Israel mbal ngamuknge nane gudommba 7,000 ye dubiyade le ye nane kulatket. Nane yabri mbara Baal mbarin ndade nga Elia sana.

⁵ Tanjamba ndo kile ait te mbolnge sine Israel mbal ndui ndui Kuate dubimba mineg. Kuate nu o buk sine ake sinanj make patika kilam tuku madisingina. ⁶ Nu ake sinanj sine make patika madisingina ta singine wam ke likeg ta mbolnge sine nuje mbal mayok nda kineng. Kuga. Sine nuje ake make patikate wam ta mbolnge ndo nuje mbal mayok kineng. ⁷ Wam ta mbolnge sine tejenmba kila pileg. Israel mbal nane tinjeknu mayok kambim tuku ndin sotinaig ta te-sili ndakinaig. Kuate nu sine ndui ndui kilam tuku madisingina mbal sinenge ndo te-silikeg. Nane afu ngamunggal tukulmba wamdus karejnu ningina. ⁸ Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Kuate nu nane tuku ngamunggal wamdus tukulam tuku manjau ningina le nane ammbi aganj kanjer ndaka kilbambi pasa ise ndakade. Kile nane tanjamba ndo minig ngate. *Aisaia 29.10*

⁹ David nu mata tejenmba sakina. Nane aganj ndende kumumbi minmba den ndakeg nga idusde. Wamdus tange nane biye tidinguwa le nane ndekuwaig sulumba lafunu kumumbi tuwaig.

¹⁰ Nane tuku am ma makenge songuwa le mambil ndawaig.

Nane piti njak minmba poska lika minmba minwaig ngina. *Mune 69.22-23*

David nu tanjamba sakina.

Kuate nu kasomok mbal kilna

11 Ye manj tane kusnatingamngit. Israel mbal nane Kuate tuku ndin nduiye ngisinaig nga idusde e? i ... Nane tana ndanaig. Nane mbarmba Kristus pitainaig le muskil kile-tidinge ningam tuku pasa ta nane tane kanjerka am kikonj tinga pasa mayenu ta manj tam iduswaig nga tane kasomok mbal tugum kina. 12 Israel mbal mbarnaig le kilke mbol mbal njakmba Kuate tuku wam mayenu ta te-silikinaig. Nane Kuate kusrenaig le nuje wam mayenu tane kasomok mbal mbol prona. Ngumne nga Israel mbal manj ngamunggal biye mbilmba Kuate tugum kuwaig le wam mayenu nane tuku mbar mbolnge prona ta limba sinjka wam mayenu sunjo njayo tanjo njakmba mbolnge mayok kanjat.

13 Kile ye tane kasomok mbal satiningamngit. Ye tane kasomok mbal tuku aposel minet ta piro te sunjo nga wamdus sangrinu pilmba piroket. 14 Ye manjau tamba yije tugu am kikonj tinga nane tuwaig nga iduset. Tanjamba nane afu turmba muskil kile-tidinguwaig. 15 Kuate nu Zu mbal kile-sikina le kilke mbol mbal njakmba Kuate ndonj tumawam tuku ndin mayok kina. Ngumne nga nu manj Israel mbal luka kilwa le ame wam sunjo mayok kanjat? Tanjo kummba manj abongate wam sunjo tanjanj.

16 Bret inumnu kuerka Kuate atraukate ta bret njaknu ta Kuate tuku. Ail tugunu Kuate tuku minit ta ail wainu njakmba nu tuku. 17 Ail ndinok ta Kuate nu wainu afu kat pugurka dujekok olif ail wainu kilmba wainu ndinok afu ngamuknge tuturmba kuse likina. Tane kasomok mbal dujekok olif ail tanjanj kile Zu mbal tuku wam magenu nane ndonj kilig. 18 Tane wam ta tuku idusmba sine ail wainu ndinok liningeg nga payam ndakap. Ail tugunu ail wainu mbolnge sanjri ti ndangate. Kuga. Tane ail tugunu mbolnge sanjri tingade.

19 Tane afu tanjine ngarosu payamka tenjenmba sakade. Sine kasomok mbal ail ta mbolnge tuturbe nga nu wainu afu kat pugurka pankina nga sakade ta son ta 20 nane Zu mbal son nda nginaig tukunu Kuate nu nane kat pugurka pankina. Tane ngamunggal son njak minig tukunu tane ail ta mbolnge minig. Tane tanjine ngarosu

payam ndaka kurau mayemba tanjine ngamunggal son biye dewap. 21 Wainu ndinok ta nane son nda nginaig le Kuate nu nane mape ndaka kat pugurkina. Tane dujekok olif ail tanjanj minmba son manjau kusrewap ta nu sinjka tane mape ndaka kat pugurkamngat.

22 Ata. Tane Kuate tuku ranjun manjau le gubra manjau te kila palpe. Kuate kusremba baringade mbal nu mape ndaka kile-pankate ta tane Kuate tuku ranjun mayenu ta tade. Tane tanjamba tumba minmba minam tuku ngamunggal son biye dewap. Kuga ta nu tane mata kat pugurka pankamngat.

23 Israel mbal nane manj ngamunggal biye mbilmba Kuate tuku sanjri tomba tinguwaig ta nu nane kilmba manj ail ta mbolnge tuturninguwa le minamngaig. Kuate nu tanjawam kumu. 24 Tane kasomok mbal buk dujekok olif ail wainu minnaig le Kuate tanje tane kat pugurka kilmba nu ail prode manjau ta mbilmba olif ail mayenu ta mbolnge tuturmba kuse likina. Wainu ndinok ta nu nane manj kilmba ail ta mbolnge tuturmba kuse likam tuku ta minde bada kuga.

Kuate nu kilke mbol mbal njakmba sinaningit

25 Tira kame, tane tanjine ngarosu payamkubekaig nga ye wam ande kuirok minit ta te-kilimba satiningamngit. Israel mbal afu Kuate tanje ngamunggal tukulmba wamdus karenju ningina le Kuate ngumne nga ta nane tanjamba nduiye mine nda. Kuate nu tane kasomok mbal giganmba kilam tuku maditingina ta ka kumunguwa le Israel mbal ngamunggal tukulmba wamdus karenju minig ta kusrewamngaig. 26 Wam ta mbolnge Israel mbal njakmba muskil kile-tidinge ningamngat. Kuyar pasa ande ta tuku tenjenmba sakate.

Muskil kile-tidinge ningam tuku tanjo nu Sion tumbrajan sunjo mbolnge prowamngat.

Nu prowa sulumba Yakob tuku tugu Kuate ngumnede manjau ta pitaiwamngat.
Aisaia 59.20

²⁷ Tanjamba ye nane ndon pasa katen ta kumumba nane tuku une manau saukamngit ngate. *Yeremia 31.33*

²⁸ Kristus tuku pasa mayenu Israel mbal nane pitaimba Kuate ngueu pilnaig ta tane kasomok mbal pasa ta isig. Nane Kuate tuku ngueu pilig wam ta mbolnge nu tane turkate ta Kuate nu nane kilam tuku madiningina ta nu nane tuku mbunj kame idusniimba nane tuku kume purmba minit. ²⁹ Kuate nu wamdus mbil ndate tuku. Nu nunje wam magenu afu ningit ta nu man yai ndakate. Nu afu kilam tuku madiningit ta nu man nane pitai ndaningit. ³⁰ Israel mbal nane ambonja Kuate tuku minje dubinaig ta ngumneja Kristus mbolnge pitainaig. Tane nu tuku pasa ambonja pitainaig mbal kile Kuate nu Kristus mbolnge tane mapekate. ³¹ Nu tane kasomok mbal mapeka minit tanjamba ndo Israel mbal mata mapekam tuku ta kile nane nu tuku minje pitaimba minig. ³² Sine njakmba Kuate tuku minje pitaigne le nu sine kilmba une tuku ndalekanu manau mbol patikina. Tanjana sulumba kile nu Kristus mbolnge sine njakmba mapeka kilamngat.

³³ Kuate tuku manau ta mayenu ndo. Nu tuku wamdus kila sungo o mbolnge. Sine sinjka nu tuku wamdus kila pile ndakeg. Nunje wamdus kile-mayokkam tuku ndin sine pilengam kumunj kuga. ³⁴ Kuyar pasa nu tenemba sakate.

Ima nu Sungo tuku wamdus kila minit? Ima nu Sungo wam pagu pasa sawam kumunj ngate. *Aisaia 40.13*

³⁵ Ima nu aganj ande Sungo tuna ta tuku lafunu nu mbolnge minit? ³⁶ Nunje aganj ndende njakmba kile-mayokkina ta nu tugu. Nu miro. Nu tuku nyu sungo kilja sangri ta minmba minamngat. Son.

12

Sine Kuate tuku ndo minbe

¹ Tira kame, tane Kuate tuku mape manau idusmba tangine ngarosu Kuate tuku nga madimba patikap le minwaig. Kuate nu atrau aganj tana ta nu nzalite. Sine tanaweg ta sine kumumbi Kuate mbarineg. ² Tane kilke te tuku manau te-pur ndawap.

Tangine wamdus Kuate mbolnge palpe sulumba kitek mayok kape. Tane tanjamba Kuate tuku nzali kila palpe sulumba wam magenu o mbolnge Kuate garete ta ke likam kumunj.

Piro sangri yimyam tuku pasa (1 Korin 12)

³ Kuate nu ye make pilmba aposel pilna. Ye nyu tambi satinngamngit. Tane tangine mironj payam ndaka kumumbi pilengap. Kuate nu sangri yimyam tingit ta idusmba tangine mironj pilengap. ⁴ Ngarosu ndindo mbolnge aganj inum inumnu piro kise kise ke likade. ⁵ Tanjamba ndo sine Kristus ndon ulendikeg mbal sine gudommaba ta ngarosu ndindo ndo mineg. Ngarosu ta mbolnge sine inum inumnu mineg ta ulendika ngarosu ndindo. ⁶ Kuate nu sine njakmba make patika sine yimyam sangri kise kise ake singit tambi sine pirokuba. Ande nu Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkam tuku sangri tate ta nu nunje ngamungal son manau tambi kile-mayokkuwa. ⁷ Ande nu tango turkam tuku sangri tate ta nu tango turkuwa. Ande nu pasa kukliwam tuku sangri tate ta nu pasa kukliwa. ⁸ Ande nu tango sangri pileningam tuku sangri tate ta nu sangri pileninguwa. Ande nu aganj ndende njak afu turka ningam tuku sangri tate ta nu waknyumba ninguwa. Ande nu gabat tango minam tuku sangri tate ta nu wamdus sangrinu pilmba piro ta kuwa. Ande nu sinamanzerka minig mbal turkam tuku sangri tate ta nu gare njak turkuwa.

Tira kame ngamungal ningam tuku pasa

⁹ Tane wamdus tugusekmbi munju kume purkap. Tane manau njaigonu njakmba ngumnenimba manau magenu ndo bige dedengap. ¹⁰ Tangine tira kat tangine tana tangine tangine munju kume purkap. Tane tangine tangine tira kame tuku nyu kile-dungam tuku ngamungal kundedetinguwa. ¹¹ Tane kanyum ndamba sangri tinga piropkap. Tukul Guwa mbolnge tumail gare njak mayok kape sulumba Sungo tuku piro mbal minap. ¹² Tane muskil kile-tidinge tingam tuku tairngade ta tuku gare-gareka minmba piti sinamnge ngan pilmba dirnangap. Tane mara mara

Kuate yabanmba minmba ¹³ Kuate tuku mbal aganj ndende denkade ta turkap sulumba kisekok mbal kilmba tangine wande mbolnge patikap.

¹⁴ Tane piti sertingig mbal Kuatenge nane sinzaningguwa nga yabanap sulumba nane nyaro pasa ninmba kasur pasa ninge ndakap. ¹⁵ Nane gare njak minig mbal ndonj tane gare-garekap. Nane piti njak minmba malmbikade mbal ndonj tane malmbikap. ¹⁶ Tane tira kame ndonj wamdus ulendika tuma minmba sine sugo nga piro nyu kugatok ta kam tuku mbule ndakap. Tane sine kila sugo njak nga idus ndawap.

¹⁷ Ande tane mbolnge manau nyayonu kuwa kande tane manau nyayonumbi lafu ndawap. Tango njakmba ngamuknge manau tinreknu ndo ke likap. ¹⁸ Tane tango njakmba ndonj ngamungal ulendi minam tuku ndin sotap.

¹⁹ Tira kame, nane afu tane mbolnge manau njaigonu kuwaig le tane Kuatenge lafuwa nga piti ta nu wai mbolnge ndo palpe. Kuate tuku kuyar ta tuku tejenmba sakate. Sungo nu sakate: Manau njaigonu lafunu ta ye tuku piro. Yenge pa ta ningamngit ngate. *Lo 32.35*

²⁰ Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Ne tuku ngyeu tango nu gubawa kande nyamaganj tawe le nyuwa. Nu kule parawa kande kule tawe le nyuwa.

Ne tanawa ta nu nune ngyeu manau ta tuku kiko tumba wamdus rar prowa le kamusmba minamngat ngate. *Sindaun 25.21*

²¹ Manau njaigonu tanje tane kile-ibenjikat nga tane nu mape ndawap. Tangine manau magenu tambu manau njaigonu ta kile-ibenjikap.

13

Kuatenge gabat sugo patike likate

¹ Sine njakmba gafman kumnemnge minbe. Kuate tuku wamdus mbolnge ndo nane mayok kinig. Gabat sugo mine likade ta nunge patikate. ² Ande nu gafman tuku minge pitaite ta nu Kuate tuku wamdus pitaite. Pitaide mbal ta nane piya kumumbi tade.

³ Manau magede mbal nane kulat tango sugo tuku kuru kuru ndakade. Nane wam njaigonu kade mbal ndo kulat tango tuku kuru-kurukade. Ne gabat ande tuku kuru-kurukam idus ndamba kande ne manau magenu ka le nu ne nzalinuwa. ⁴ Kuate nu tane turkam tuku gabat sungo ta pilit. Nu manau nyayonu lafuwam tuku nyu njak minit. Ta tuku ne manau nyayonu kumba kande ne nu tuku kuru-kuruka. Kuate nu manau njaigonu kade mbal pa ningam tuku gabat sungo ta nu tuku piro tango minit. ⁵ Ta tuku ye satigit. Tane gafman tuku minge kumnemnge minap. Tane Kuate tuku pa laipam tuku ndo nu kumnemnge mine ndakap. Tane manau tinreknu nga nu kumnemnge minap.

⁶ Tane takis ndametinj pankap. Gafman mbal nane piro ke likade ta nane Kuate tuku piro biyig. ⁷ Tane afu mbolnge wam kam tuku minwaig kande nane mbolnge ke likap. Tane takis ndametinj pankam tuku minmba kande pankap. Tane nyu njak mbal idusninmba nane gare ningam tuku wam ta ndo kap.

Tangine tangine mungu kume purkap

⁸ Tane aganj ande lafuwam tuku mine ndakuwa. Tangine tangine mungu kume puram tuku manau ta ndo lafuwam tuku minwa. Nane afu tane tugumnge minig ta tane nane tuku kume purde ta tane Kuate tuku tukul pasa njakmba kumude. ⁹ Kuate tuku tukul gudommmba minig. Tango pino mungu kuayar ndakap. Tango bale ndawap. Aganj ande kuayar ndawap. Aganj ndende kilam tuku piriri ndawap. Tukul kame sakit ta njakmba tukul pasa tenge ulendite. Tukul ta tejenmba. Tane tangine ngarusu tuku kume purde tanamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap ngate. ¹⁰ Tango nu kume pur manau tambu ande njayo siliwam kumunj kuga. Ande nu kume pur manau njak minit ta nu tukul njakmba kumute.

¹¹ Kile mineg ait te tane kila. Ta tuku wam njakmba ta dubikap. Sine muskil kile-tidinge singam tuku pasa ismba son ngigerj ait ta kile ait kuen kinit. Ta tuku

tanjine wamdus kinyanu minig ta kuagnekap. ¹² Ma furir tuku ait kugawam bafute le mafewam tuku ait buk patukate. Ta tuku ma make tuku manau kile-sika mafen tuku manau kilmba tamba manau njaigonu kile-ibenkuba. ¹³ Sine mafen mineg tanjan manau magenu ndo kube. Sine afu ndon minyoka isukusmba maim-maimka kule kamenu nye ndakube. Sine fare fare tanjo pino ndon une ndakube. Kutur manau kiko njak ta ke ndakube. Afu ndon kualeyau ndakube. Afu tuku mine tuku wamdus kagli Njr ndakube. Sine ma make tuku manau tanjan njakmba kusrekube.

¹⁴ Tane singine Sunjo Yesus Kristus tuku manau te-purap sulumba tanjine ngarosu tuku nzali njaigonu kam tuku idus ndaningap.

14

Sine tira kame tuku son manau pile ndanjube

¹ Tira ande tuku son manau gisleknu ta nu tane ndon manjurkam tuku tap. Tane nu ndon kualeyauka nu tuku manau te-ibenam tuku idusmba te ndakap. ² Tira ande nu ye aganj njakmba nyam kumun ngate. Ande nu son manau gisleknu njak minmba ye mbarikit nga nu ndem mbulmba nyamagan ndo nyate. ³ Ande nu ndem nyate tanje ande nu nyamagan ndo nyate ta tala ndawa. Ande nu ndem nda nyate tanje nu tanjo ndem nyate ta nu mbarte nga sa ndakuwa. Kuate nu nale arnen kilna. ⁴ Ne ima le ande tuku piro tanjo tuku son manau pilete. Nu pilemba kumumbi kate ko mbarte ta ne tuku piro kuga. Nunje Sunjo tuku piro. Sunjonge nu sanjri tuwit ta nu kumumbi mayok kanjat.

⁵ Tira ande nu ait afu tukul njak ngate. Ande ait njakmba kumu kumu tukul kugatok nga iduste. Tanjine miron yimyan manau dubiwam tuku ta pilenga te-tiwap.

⁶ Ait afu sugo ngade mbal ta nane Kuate tuku nyu idusmba tanjade. Nane ndem nyade mbal Kuate gare pasa tuwig sulumba Kuate tuku idusmba nyade. Nane ndem nda nyade mbal nane Kuate tuku mata idusmba ndem nda nyade. Nane nyamagan ndo nyade ta tuku Kuate gare

pasa tuwig. ⁷ Sine mineg ta singine miron tuku mine ndakeg. Ko kumeg ta singine miron tuku kume ndakeg. ⁸ Sine abo njak mineg ta sine Sunjo tuku nyu te-dungam tuku mineg. Sine kumeg ta Sunjo tuku nyu te-dungam tuku kumeg. ⁹ Kristus nu kumanu mbal abo njak minig mbal tuku Sunjo minam tuku nu kummba man tinjina. Ta tuku sine abo mineg e ko kumeg ta sine Sunjo tuku ndo mineg.

¹⁰ Ne wam ta idusmba tira ande tuku son manau pilenga nu mbarte nga sa ndaka. Ko ne afu tuku son manau kanjerka tala tala ndaninga. Sine njakmba Kuate am mbolnje tingube le nunje sine pilesingamngat.

¹¹ Kuyar pasa ande ta tuku tenenmba sakate.

Sunjo nu sakate: Ye sinja abo minet tanjan pasa te sinja mayok kanjat. Tanjo njakmba ye tugumnje dagol tidrongamngai. Nane njakmba ye tuku nyu te-dungamngai ngate. *Ai-saia 45.23*

¹² Ta tuku sine njakmba Kuate tugumnje singine wam njakmba ke likeg ta kilimok kile-mayokkamngig.

Sine tira kame tuku ngamungal njaigo sigli ndakube

¹³ Ta tuku sine singine mungu pilengeg wam ta kusrekube. Sine wamdus sanjrinu pilmba singine tira inum ndekam tuku wam ande ke ndakube. ¹⁴ Ye Sunjo Yesus ndon ukendiket ta nyamagan ndem njakmba nyam tuku tukul kuga. Ye wam ta kila minet ta ande nu aganj ande nyam tuku tukul njak nga iduste ta nu tuku wamdus sinamnje tukul tanjan mayok kinit. ¹⁵ Tira ande nu aganj ande nyam tuku tukul njak ngate le ne tumba nyate ta ne nu tuku wamdus njayo silit. Tanjate ta ne tira tuku kume purte wam ta kusrete. i... Kristus nu tira ta tuku kumna. Ne aganj nyate tamba nu njayo sili ndawa.

¹⁶ Ne ye aganj njakmba nyam kumun nga sakate ta ne kumumbi sakate. Nane wamdus mayenu ta andenge njayo siliwam tuku ndin wakei ndawa. ¹⁷ Sine Kuate kumnemnje mineg mbal sine nyamagan le kule nyeg ko nda nyeg ta alo sunjo kuga. Sine tinjeknu mayok ka ngamungal mukuk minmba Tukul Guwa mbolnje gare njak

mineg wam ta ndo alo sungokanu. ¹⁸ Ande nu tanjamba Kristus dubite ta nu Kuate gare tuwit. Tanjo pino nane nu tuku manjau ta kanjermba saka minig.

¹⁹ Sine ngamunggal ulendi minmba singine singine wamdus sangri pilewam tuku sangri tinga wam ta ndo ke likube. ²⁰ Ne aganj ande nzalinu nyate tamba Kuate tuku piro njayo sili ndawa. Nyamagan njakmba tukul kugatok ta ande nu ne aganj nyate ta mbolnje ndekate ta ne mbarte. ²¹ Nane tira ande baringikat nga ne ndem ko grep kule nye ndaka ko wam kise afu ke ndakate ta ne manjau tinreknu dubite. ²² Ne wam afu kam kumunj ngate ta Kuate am mbolnje ndo minwa. Ne wam ande pilenga ye kam kumunj nga idusmba wamdus piti kugatok ta ne gare njak minit. ²³ Ne wamdus armba njak aganj ande nya ta ne mbarte. Ne nane ngamunggal son pitaimba tumba nyate ta tuku. Ande nu wam andembi nunje son ngate manjau piti serte ta nu mbarte.

15

¹ Sine Kristus dubimba ngamunggal son sangri njak mineg mbal sine tira kame son manjau gisleknu minig ta turkuba. Sine singine maye minam tuku ndo idus ndabe.

² Sine tira kame wamdus sangri pileningam tuku nane tuku wamdus kumnemnje minmba manjau tamba nane turkuba. ³ Kristus nu mata nunje maye minam tuku ndo idus ndana. Kuyar pasa ande Kristus nu Kuate ndonj pasatina ta tejenmba sakate.

Nane ne tumail pannade mbal ye turmba tumail panyade. *Mune 69.9*

Kuyar pasa nu tanjamba sakate.

⁴ Kuyar pasa o buk kuyarke likinaig ta sine tumsingam tuku mayok kinaig. Sine kuyar pasa ta burka sangri tinga dirnanjube sulumba ngamunggal mukuk njak minmba Kuate tairnjube. ⁵ Sine sangri tinga ngamunggal mukuk minam tuku manjau Kuate tugumnje prote. Nunje tane sangri tingawa le tane Kristus Yesus tuku manjau kubemba tangine tangine wamdus ulendi tuma minap. ⁶ Tane tanjamba minap ta tane ulendika minje ndindombi singine Sunjo Yesus Kristus tuku Mam Kuate tuku nyu te-dungamngaig. Son.

Kristus nu kilke mbol mbal njakmba wikina

⁷ Kristus nu Kuate tuku nyu mbol kuwa nga nu sine njakmba kilna. Tanjamba ndo tane mata Kuate tuku nyu mbol kuwa nga tangine tangine afu njakmba kile likap. ⁸ Kristus tuku manjau satinjit ta tugunu tejenmba. Kuate nu pasa o buk sakina ta alonu mayok kuwa nga Kristus nu Zu mbal tuku piro tanjo mayok kina. Wam ta mbolnje Kuate nu Zu mbal tuku mbunj kame pasa saningina ta kumungina. ⁹ Wam ta mbolnje kasomok mbal mata Kuatenje mapekina le nane nu tuku nyu te-dunginaig. Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Ye kasomok mbal ngamuknje ne tuku nyu te-dungamngit. Ye ne tuku nyu mbol kuwa nga mune ande ulamngit ngate. *2 Samuel 22.50; Mune 18.49*

¹⁰ Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tane kasomok mbal Kuate tuku mbal Israel ndonj gare-gareka minap ngate.

Tukul Pasa 32.43

¹¹ Pasa ande mata tejenmba sakate.

Tane kasomok mbal Sunjo tuku nyu te-dungap.

Ese. Kilke tugu njakmba nu tuku nyu te-dungap ngate. *Mune 117.1*

¹² Tuan tanjo Aisaia nu mata sakina:

Yesi tuku mbunj sunjo ande prowamngat. Nu kasomok mbal tuku Sunjo minam tuku mayok kanjat. Nunje nane muskil kile-tidinge ningam tuku tairngamngaig ngina. *Aisaia 11.10*

¹³ Sine Kuate tairnga mineg wam ta nunje singit. Tane nu kumunj nga minap le nunje gare manjau ngamunggal mukuk sungomba tingawa. Nu tanjawa ta tane Kuate tairnga minig wam ta Tukul Guwanje lato lato sangri pilemba minamngat.

Paulus nu nunje piro tuku sakina

¹⁴ Tira kame, ye tane tuku wamdus ar ar ndawet. Tane rangun manjau kumungganu njak minmba pasa tugusek njakmba kila minig tukunu tangine tangine munju kile-tidingam kumunj. ¹⁵⁻¹⁶ Kuate nu ye make pilmba tane kasomok mbal ngamuknje Kristus Yesus tuku piro tanjo minam tuku ye madiyina. Ta tuku ye waje te mbolnje

tane man idusam tuku ye pasa sangrinu afu kuyarit. Ye pasa mayenu kukliwet te pris tanan Kuate tuku piro biyet. Tane kasomok mbal Tukul Guwa mbolnge kumumbi purfen nu mayok kape le Kuate nu nzalinu kilwa nga ye tane atrau agan mayenu tanan Kuate tambim tuku piro ket.

¹⁷ Ye Kristus ndon ulendiket tukunu ye Kuate tuku piro ke liket te ye payamkam kumu. ¹⁸ Kristus nu kilke mbol mbal nakmba pasa mayenu dubiwaig nga nu ye mbolnge wam afu ke likina ta ndo ye saka minet. ¹⁹ Ye pasa kuklimba wam afu ke lika ye san gri kitek tumnimbamba Tukul Guwa tuku san gri yimyam kile-mayokka wam nakmba ta Kristus nu ye mbolnge piro kina. Ta tuku ye Yerusalemnge Kristus tuku pasa mayenu kukliwam tuku piro tugu pilmba kumba ka ka Iliria ma mbolnge tinga piro suluwen.

²⁰ Ye Kristus tuku piro mbal afu tuku piro tuturam idus ndawet. Nu tuku nyu kinit ma mbolnge ye pasa kukliwe nda. Nu gilai mbal tugumnge ye pasa kukliwam tuku wamdus sangrinu pilet. ²¹ Kuyar pasa ande ye idusmba tanamba piro ket ta tenenmba. Nane nu tuku pasa ise ndakade mbal nane ismba wamdus purfeningamngat.

Nane nu tuku nyu ise ndakade mbal nane nu kila palmbimngagig ngate. *Aisaia 52.15*

Paulus nu Rom mbal kanjerkam idusna

²² Ye ait sun gomba tane tugum prowam tuku iduset ta yiye piro sun go tenge ndin purte. ²³ Kile kilke te mbolnge piroket ta buk kugate. Ye yar gudommba tane tugum kambim tuku sun gomba idusmba minet ta ye Spen kambim nga pro tane kanjertingam iduset. ²⁴ Ye tane ndon ait fagnu minmba gare ti le tane ye mindeyumba ka ndinngge kayeyap le ye Spen ka nget.

²⁵ Ye kile ndametin afu kilmba Yerusalemnge Kuate tuku mbal turkam kan git. ²⁶ Nane agan ndende tuku denkade tukunu Masedonia le Akaia ma mbolnge tira kame afu nane turkam tuku ndametin te patikinaig. ²⁷ Nane nan gine miron wam ta kam idusnaig ta nane kumumbi kinaig. Kasomok mbal Israel mbolnge lafu nak minig. Nane Israel mbal tugumnge

Kuate tuku wam magenu kilig tukunu kile kasomok mbal nane Israel mbal afu ngarusu tuku aganmbi turkam kumu. ²⁸ Ye ndametin te kilmba Yerusalem mbal ningi sulumba ye Spen kambim nga ka tane tugum ta prowamngit. ²⁹ Ye tane tugum prowi ta ye Kristus tuku gare manau nakmba nak tane tugum prowamngit ta ye kila.

³⁰ O tira kame, sine nakmba Sun go Yesus Kristus tuku mbal mineg. Sine Tukul Guwa mbolnge mun gu kume purkeg. Ta tuku ye tenenmba satinngamngit. Tane ye turyam tuku ye ndon Kuate sun gomba yabanbe. ³¹ Yudea ma tugu mbolnge son nda ngade mbal ye baleyam idusde ta ye maye minam tuku Kuate yabanap. Kristus tuku mbal Yerusalemnge nane kasomok mbal tuku ndametin te kilam mbulbekaig. Nane gare nak kilwaig nga ta tuku mata Kuate yabanap. ³² Kuate nu nzaliwa le ye tanamba gare nak tane tugum ta promba ait afu tane ndon mini sulumba wamdus gare tamngit.

³³ Kuate nu ngamungal wamdus bul ser singam tuku nu tugu. Nu tane ndon minmba minwa. Son.

16

Paulus nu Rom mbal kaiye pasa ningina

¹ Kristus tuku piro pino ande nyunu Febe tane nu tuku nyu kila palpe nga satinngamngit. Nu Senkrea tumbra sun go mbolnge Kristus tuku kuasmbi ngamuknge piro kate. ² Nu tane tugum ta prowa le tane Kuate tuku mbal minig ta te-mayokmba Sun go tuku nyu mbolnge nu tap. Nu wam afu denkuwa kande turap. Nu tira kame sun gomba ye mata turyina.

³ Prisila le Akuila nale ye ndon Kristus Yesus tuku piro kigen ta tane nale tuku gare pasa te sanikap. ⁴ Nalekam ta ye maye minam tuku ye turyumba kume dirnaik. Ta tuku kasomok mbal Kristus tuku kuasmbi minig ta nane nakmba ye ndon nale gare pasa niki. ⁵ Nale tuku wandeknge Kristus tuku kuasmbi manjurkade mbal nane mata gare pasa te ningap.

Mbal nakmba nyu kilamngit te yiye gare pasa te saningap. Yiye gulab mayenu Epenetus. Asia mbal ngamuknge nu

ambonga Yesus tuku son ngina. ⁶ Pino ande Maria tane ngamuknge piro karenkina. ⁷ Andronikus nale Yunias sine tugu ndindo nale ye ndon muli wandek sinamnge mingen. Ye Kristus gilai minen le nale ambonga son nginaik. Aposel kame ngamuknge nale nyu jak minik. Nane jakmba ta yinje gare pasa te ningap.

⁸ Afu tenenmba. Ye tuku gulab mayenu Ampliatu. ⁹ Ande Urbanus nu sine ndon Kristus tuku piro biyit. Ande Stakis nu ye tuku gulab mayenu ande. ¹⁰ Ande Apelis nu Kristus tuku tango tugusek mayok kina. Aristobulus tuku ndare tuma mbal mata yinje gare pasa ningap. ¹¹ Herodion nu ye ndon tugu ndui ta. Narsisus tuku ndare afu Sunjo tuku mbal minig ta jakmba yinje gare pasa te saningap.

¹² Afu tenenmba. Sunjo tuku piro karenkate pino ar Trifina nale Trifosa. Pino ande Persis nu mata Sunjo tuku piro karenkate. ¹³ Tira ande Rufus nu Sunjo tuku tango tugusek. Ina nuje nu ye tuku ina tana minit. ¹⁴ Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas tira afu nane ndon minig. ¹⁵ Filologus, Yulia, Nerus nale kulim nuje Olimpas Kuate tuku mbal nane ndon mine likade ta jakmba yinje gare pasa te saningap.

¹⁶ Tane tangine tangine tira kame ndon munju kume purkade manau ta alonu te-mayokap.* Kristus tuku kuasmbi yinyam jakmbange tane tuku kaiye pasa pilig le ilit.

Yabri tum mbal tuku riron pasa

¹⁷ Tira kame, nane afu tane purka afu tuku wamdus tugusek didikade ta tane nane kila patika nane ndon ulendi ndakap. Nanenge sine pasa tugusek tumtingen ta pitaide. ¹⁸ Nane singine Sunjo Yesus Kristus tuku piro mbal kuga. Nane nangine ngarosu tuku nzali ngaigonu maro jak minam tuku ndo piro kade. Nangine njule parak pasambi tira afu wamdus sangri kugatok ta didikade.

¹⁹ Tane Kuate tuku minje dubi mayede ta nane jakmba isig. Ye wam ta tuku gare-gareket. Tane manau mayenu kam tuku kila sunjo jak minap sulumba manau

nayonu kam tuku gilai tana minap. ²⁰ Tane tana minap ta Kuate nu pitik ndo Satan tumba tane tuku kupe kumnemnge pilmba to firamngat. Kuate nu ngamungal mukuk singit tuku tugu. Sine tuku Sunjo Yesus Kristus nu tane make patikuwa. Son.

²¹ Timoteus nu ye ndon pirokate ta nunje tane kaiye pasa tingit. Lusius Yason Sosipater nane ye tuku tugu ndui ta nane mata tane kaiye pasa tingit.

²² Ye Tertius Paulus tuku minje pasa kuyaret te ye mata kaiye pasa tingit.

²³ Gaius nu ye Paulus nu tuku wande mbolnge minam tuku sakate. Nu Kristus tuku mbal jakmba mbolnge wam mayenu ta kate. Nu mata tane kaiye pasa tingit. Erastus nu tumbra sunjo te tuku ndametin kulatkate tango sine tuku tira Kuartus nale mata tane tuku kaiye pasa pilik.

²⁴ [Sine tuku Sunjo Yesus Kristus nu tane make patikuwa. Son.]

Paulus nu Kuate tuku nyu te-dungina

²⁵ Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Ye pasa mayenu Yesus Kristus tuku kukliwet ta Kuate nu ta mbolnge tane sangri piletamngat. Pasa mayenu ta buk kuirok minna le tango nane gilai mine sunjona le ka ka kile nu kilimok mayok kinit. ²⁶ Kuate nu minmba minit nu tango jakmba pasa mayenu son nga dubiwaig nga iduste ta kilimok mayok kinit le kilke mbol mbal jakmba ise likeg. Tuan tango kame tuku kuyar ta mbolnge kilimok mayok kinit.

²⁷ Kuate nu ndo wamdus kila jakmba jak. Sine jakmba Yesus Kristus mbolnge Kuate tuku nyu sunjo ta te-dunga minmba minbe.
Son.

* **16:16:** Zu mbal nane kume purkade manau ta alonu te-mayokmba munju mumukade.

1 KORIN

Korin mbal tuku waŋe Paulusŋge ambonŋa kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 26 kinaig le Paulus nu Efesusŋge minmba Korin mbal tuku waŋe te kuyarna.

Korin tumbranŋ sunŋo ta Grik kilke mbolŋge minna. Tumbranŋ ta mbolŋge ma tugu yeki yeki tuku mbal pro tanŋe mine likinaig tukunu maŋau ŋaigonu mata sunŋokina. Korin mbal nane yabri mbara gudommba mbariŋniŋmba minnaig le Paulusŋge pasa mayenu tumba nane tugum kumba tumningina le isnaig wam kube ta Aposel 18 mbolŋge minit.

Korin mbal gudommba Paulus nu Kristus tuku sakina le ismba ŋgamunŋal biye mbilmba kule pisne tinaig le Paulus nu nane ŋgamukŋge yar ndindo batenŋu inum pirokina sulumba maŋ nane kusreka kina.

Paulus nu waŋe te kuyarna ta tugunu teŋenmba. Nu Efesusŋge minna le mbal afu nane nu tugum promba Kristus tuku mbal Korinŋge minig ta nane fare fare unekade ŋga nu kubeu tunaig sulumba sakinaig: Afu nane nanŋine maŋau ambokok ta maŋ lato ke likade. Nane pur yimyamka sine gabat kise kise tuku kuasmbi ŋgade. Nane tuku ande nu nuŋe ndare ndoŋ kinyna ta nane nu te-ti ndanaig. Nane kua-leyaukade sulumba nanŋine nanŋine tira pasa mbolŋge kile-tidŋgade sulumba fare fare tanŋo pino ndoŋ unekade ŋga Paulus sanaig le nu pasa ta ismba nane tuku mbar kile-tidŋgam tuku waŋe te kuyarna sulumba wam pagu pasa sunŋomba nane niŋgina.

Tanamba nu nane nu tuku kusna waŋe pilnaig ta turmba kumumbi lafuna.

1-2 Kuate tuku kuasmbi Korinŋge minig tane ŋakmba kaiye. Tane nuŋe mbal minam tuku Kuate nu wikate le tane Kristus Yesus ndoŋ ulendika nu tuku mbal mayok kinig. Kilke tugu ŋakmba mbolŋge sinŋine Sunŋo Yesus Kristus tuku nyu te-dunŋade mbal nane sine ndoŋ ulendika Sunŋo ndindo ŋak minig ta nane tuku turmba waŋe te

kuyaret. Ye Paulus Kuate nu nuŋe nzali dubimba ye Kristus Yesus tuku aposel mini ŋga nyu te-mayokna. Ye sinŋine tira Sostenes sile tane ndoŋ pasatam prowek. ³ Sinŋine Mam Kuate Sunŋo Yesus Kristus nale tane ake sinanŋ make patika ŋgamunŋal wamdus bul sertinŋuwaik. Son.

Paulus nu Kuate tuku garena

⁴ Kuate nu Kristus Yesus mbolŋge tane ake sinanŋ make patikina tukunu ye mara mara nu gare pasa tuwet. ⁵⁻⁶ Tane Kristus ndoŋ ulendika wam magenu ŋakmba kilnaig. Sine nu tuku pasa tane tugumŋge kukligenŋ le pasa ta tane tuku ŋgamunŋal sinamŋge sanŋri tingina le tane katese maŋau tugusek ŋakmba ŋak minmba miŋge bulokmbi te-mayokde. ⁷ Tane sinŋine Sunŋo Yesus Kristus luka prowam tuku minde minig ta wam ande tane mbolŋge den ndakate. Kuate nu buk wam magenu ŋakmba tinŋe suluna. ⁸ Nu tane sanŋri piletiŋmba minwa le ma ma nuŋe ait sunŋo mbolŋge mbar ande tane mbolŋge mayok kine nda. ⁹ Kuate nu nuŋe Kinjo sinŋine Sunŋo Yesus Kristus tane nu ndoŋ munŋu gare ŋak minam tuku wikina. Nu sinŋa wam ta te-mayokamŋgat.

Kuate tuku kuasmbi Korinŋge purkinaig

¹⁰ Tira kame, ye sinŋine Sunŋo Yesus Kristus nu tuku nyu mbolŋge tane sangrimba satingamŋgit. Tane pur yimyam ndaka ulendika tumawap sulumba tane wam ŋakmba mbolŋge ŋgamunŋal ndindo pilmba kap. ¹¹ Tane kualeyaukade ta Klowi tuku wande tuma mbal afu ye tugum promba ye kubeu sinaig le ye isen ta teŋenmba. ¹² Tane purka tane afu sakade ye Paulus tuku tanŋo ŋgade. Afu ye Apolos tuku afu ye Petrus tuku afu ye Kristus tuku ŋgade. ¹³ Yoi. Tane Kristus purpurde le nu gudommba tananŋ mayok kinig. Ye Paulus ye tanenu ŋga ail kazrai mbolŋge kume ndaken. Tane ye tuku nyu mbolŋge kule pisne te ndakinaig. ¹⁴ Ye tane ŋgamukŋge minmba afu kule pisne ndatingen tukunu kile ye wamdus piti kugatok minet. Ye Krispas nale Gaius ndo kule piseniken tukunu ¹⁵ tane sine Paulus tuku mbal minmba kule pisne tigenŋ ŋga sakam kumuŋ

kuga. ¹⁶ O son. Ye Stefanus tuku wande tuma mbal mata kule pisneningen. Ye afu turmba kule pisneningen e ko kuga e ye idus ndawet. ¹⁷ Kristus nu tango kule pisneningam tuku ye kukul ndayina. Ye pasa mayenu kuklimba sanu tuku kukulyina. Ye pasa ta kuklimba kilke te tuku wamdus kilambi tango wamdus dubikam tuku sa ndaket. Kuga. Ye ail kazrai tuku sa ndo ket.

Kristus nu Kuate tuku wamdus kuyar te-mayokte

¹⁸ Kristus nu ail kazrai mbolnge kumna ta ngisikam tuku minig mbal nane pasa ta ismba nginngan pasa ndo ngade. Sine Kuatenge muskil kile-tidinge singit mbal sine ismba ta Kuate tuku sangri ngeg. ¹⁹ Kuyar pasa ande Kuate tuku minge tenenmba sakate.

Nane kila sugo nak mbal yenge nane tuku kila nayo siglikamngit. Wamdus kuyar mayenu nak mbal yenge nane tuku wamdus te-siwamngit ngate.

Aisaia 29.14

²⁰ Kuate tuku wamdus kila tanje kilke te tuku nginngan wamdus kila kilimok kile-mayokkate. Ta tuku kila nak mbal aninge? Ko kuyar pasa biteknanganu mbal aninge? Ko nangine wamdus kilambi afu tuku pasa kile-ibenkade mbal aninge? Nane tuku kila alo kugatok. ²¹ Kuate nu tango nane nangine kilambi nu kila palmbim tuku ndin ta tukulna. Sine pasa kukliweg le afu nginngan pasa ngade ta pasa tanje ndo nane Kuate kila palmbim kumu. Nu pasa tamba son ngade mbal muskil kile-tidinge ningit. Kuate tuku wamdus kuyar not. ²² Zu mbal nane wam kitek sangrinu kanjerkumba ndo son ngam idusde. Grik mbal nane pasa kila wamdus mayenu nak isam idusde. ²³ Sine Kristus nu ail kazrai mbolnge kumna pasa ta kukliweg. Zu mbal nane pasa ta ismba gubra tumba pitaide. Grik mbal nane ismba nginngan pasa ndo ngade. ²⁴ Sine Kuatenge wikate mbal Zu ko kasomok mbal sine Kristus tuku pasa ta ismba son ngeg. Kuate tuku sangri nu tuku wamdus kila nu mbolnge minig le sine kila pileg. ²⁵ Kuate nu wam te-mayokte le nginngan wam ngade ta tango tuku kila lite. Nu wam te-mayokte le

gisleknu ngade ta tango tuku sangri lite. ²⁶ Tira kame, tane Kuatenge wikate mbal tane tango ndan ndan. Afu tango am mbolnge kila nak afu sangri nak afu nyu nak tane ngamuknge tango tanan gudomma mine ndakade. ²⁷ Kuga. Kuate nu kila nak mbal kiko tuwaig nga kila kugatok mbal kilam tuku madiningina. Sangri nak mbal kiko tuwaig nga nu sangri kugatok mbal madiningina. ²⁸ Kuate nu nyu nak mbal ake agan tanan mayok kuwaig nga mbal nyu kugatok tango nane kanjerka talaningig ta kilam tuku madiningina. ²⁹ Ta tuku ande Kuate am mbolnge nune nyu payamkam kumu kuga. ³⁰ Kile sine Kristus Yesus ndon ulendika abo kitek nak mineg ta Kuatenge singit. Nunge Kristus pilna le sine nu mbolnge wamdus kila teg. Nu sine tuku muskil kile-tidinge singit le sine Kuate am mbolnge tinjeknu mayok ka nu tuku mbal purfen nu mineg. ³¹ Ta tuku kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Tango ima nu payamkam idusmba kande nu Sunjo wam ke likate ta idusningmba payamkuwa ngate. *Yeremia 9.24*

2

Paulus nu Kuate tuku sangrimbi pasa kuklina

¹ Tira kame, ye buk tane tugum promba Kuate tuku pasa tugusek satingen ta wamdus kila nak ko pasa kila sunjo nakmbi sa ndatingen. ² Ye Yesus Kristus nane nu ail kazrai mbolnge balenaig ta ndo idusmba satingen. ³ Ye pro tane ngamuknge sangri kugatok kuru-kuruka pirimba minen. ⁴ Ye pasa kukliwen ta tane tuku wamdus didikam tuku ye pasa kila sunjo nakmbi kukli ndawen. Ye pasa sando ken le Tukul Guwa nu pasa ta sangri pilena le tane son nginaig. ⁵ Wam ta mbolnge tangine ngamungal son tango tuku wamdus kila mbolnge mine ndakate. Kuate tuku sangri mbolnge minit.

Kuate tuku wamdus kuyar

⁶ Kuate tuku mbal nane kila sugo nak nane ngamuknge sine wamdus kila sugo ningeg. Wamdus kila ta kilke te mbolok kuga. Kilke te tuku sugo sugo

kila kilig tana sine kile ndakeg. Mbal ta ngisikamngai. ⁷ Sine Kuate tuku wamdus kila kuirok minna ta te-mayokey le nuje mbal ndo ismba kila pilig. Kuate nu kilke te-mayok ndana sulumba sine nu ndon kilna nak minbe nga nu tanamba wamdus tina ta kuirok minna. ⁸ Kuate tuku wamdus ta kilke mbolok sugo sugo nane gilai minnaig. Nane kila minnaig kande Sunjo kilna sangri nak nu tumba ail kazrai mbolnge bale ndanaig kande. ⁹ Kuate tuku kuyar pasa ande tenemba sakate.

Kuate nu wam magenu nu tuku kume purde mbal ningam tuku madiningina. Wam ta sugokanu o mbolnge. Tango nane ammbi kanjer ndakade. Kilbambi ise ndakade. Wamdusmbi kamus ndaningig ngate. *Aisaia 64.4*

¹⁰ Wam magenu kuirok minig ta Kuate nu nuje Guwambi tumsingit. Nuje Guwa nu Kuate tuku wamdus nakmba kila minmba sine kila sasingit. ¹¹ Tango nu ande tuku wamdus kila mine ndakate. Nu nuje miron ndo nuje wamdus kila minit. Tanamba ndo ande nu Kuate tuku wamdus kila mine ndakate. Nuje Guwa tanje ndo kila minit. ¹² Kuate tuku wamdus ta tango tuku wamdus tana kuga. Kuate nu wam sugo piya kugatok singina ta nu nuje Guwa singit tanje tumsingit. ¹³ Ta tuku nu wam sugo piya kugatok singina ta tango tuku wamdus kila tamba sine kukli ndaweg. Tukul Guwange tumsingit le kukliweg. Kukliweg le Tukul Guwa nak mbal pasa ta ismba katesede. ¹⁴ Tukul Guwa kugatok minig mbal nane Kuate tuku Guwa tuku wam kame talaka nginngan wam ndo nga nane katesewam kumun kuga. Tukul Guwa nak mbal ndo nuje wam kame pilenga alonu kamusmba katesede. ¹⁵ Nane wam nakmba pilenga pitik katesede. Tukul Guwa kugatok mbal nane Tukul Guwa nak mbal kumumbi pileningam kumun kuga. ¹⁶ Kuyar pasa ande tenemba sakate.

Ima nu Sunjo tuku wamdus kila minit?

Ima nu Sunjo wam paguwam kumun ngate. *Aisaia 40.13*

Pasa ta son. Sine Kristus tuku ndo kila mineg.

3

Kuate tuku gageu pur yimyam ndakap

¹ Tira kame, ye tane ndon minmba Tukul Guwa nak minig mbal tana pasa kila sugo nak sa ndatingen. Tane Kristus tinaig ta tane kinjo dabronu ndo minmba kilke te tuku manau dubide mbal tana minnaig. ² Ye nyamagan karen nu tinge ndaken. Amo ndo tingen. Ait ta tane pasa kila sugo nak isam kumun kuga. Kile mata tane tanamba ndo minig. ³ Tane tuku mine ta kilke mbolok mbal tana minig. Tane afu tuku mine am kikon tinga kualeyauka munju tetka minig sulumba tane tuku mine ta kilke mbolok mbal tana ndo minig tae. Tane tango kitek mayok ndakinig. ⁴ Ata. Tane afu sakade ye Paulus tuku tango ngade. Afu ye Apolos tuku ngade. Tane tanakade ta tane Tukul Guwa kugatok mbal tana minig. ⁵ Sile Apolos ndon tango ndan ndan. Sile Kuate tuku piro tango ndo. Nuje piro walmba sikina le sile piro kiken le tane pasa mayenu son nginaig. ⁶ Ye piro ta nyamagan tumunu nguken le Apolos nu agan tumunu ta kule tuna le Kuatenge ndo nyamagan alonu te-mayokna. ⁷ Ta tuku agan ngukate tango agan tumunu kule tuwit tango nale ar ta nyu kugatok. Kuatenge nyamagan alonu te-mayokte nuje ndo nyu nak. ⁸ Agan ngukate tango agan tumunu kule tuwit tango nale kumu kumu piro tango ndo. Ngumnenga piro miro tango nu nale yimyam piya kumumbi nikamngat. ⁹ Sile Apolos ndon Kuate tuku piro tango ndo. Sile piro tuma kek. Tane Kuate tuku nyam piro tana minig.

Sine Kuate tuku tukul wande mineg

¹⁰ Tane Kuate tuku wande tana minig. Kuate nu ake sinan ye make pilmba piro sina le ye tane tugumnge tango wai kuyar nak tana wande ta tuku makek te-tiwen. Tango afu nane makek ta mbolnge wande alonu pilmba minig ta nane rironkuwaig. Makek ta mbolnge wande alonu fare fare pile ndakuwaig. ¹¹ Kuate tuku wande palmbim tuku makek buk siriwen ta Yesus Kristus. Afu nane makek kise sigrikam

kumun kuga. ¹² Makek ta mbolnge piro mbal ail ndan ndan kilmba wande alonu palmbimngaig. Nane kuil anzin nzalail kilmba ko yakmbit kurbag tikbair kilmba pilwaig ta ngumnennga nane tuku piro kilimok mayok kanngaig. ¹³ Ait sungo mbolnge panje piro mbal tuku piro yimyam tagoninguwa le nane piro mayede ko nayoode ta kilimok mayok kanngaig. ¹⁴ Tango nu makek ta mbolnge wande pile mayete ta panje uge ndakuwa le nuje piro lafunu tamngat. ¹⁵ Ande nu pile maye ndate ta panje wande alonu ugwa le nu nuje piro lafunu te nda. Nu lafunu te ndakuwa sulumba nuje ngarosu ngisike nda. Nu pa tetka mayok kinit tana nu ngisike diramngat. ¹⁶ Sine Kuate tuku tukul wande mineg. Nuje Guwa sine sinamnge minit ta tane kila. ¹⁷ Wande ta Kuate nuje minam tuku madite. Tane tuku ande nu wande ta nayo siliwa ta Kuate nu tango ta nayo siliwamngat. Kuate tuku tukul wande ta sine.

Kilke mbolok kila ta tugusek kuga

¹⁸ Tane rironkap. Tane tuku ande ye kilke te mbolok kila nakmba nak minet ngate ta nu nuje wamdus mbarte. Nu kila ta nakmba ngumnenimba nginngan tango mayok kuwa sulumba nu kila tugusek tuwa. ¹⁹ Kilke mbol mbal tuku kila Kuate am mbolnge nginngan wam ndo mayok kinit. Kuyar pasa ande tenemba sakate.

Kila nak mbal nangine kila tuku yabri paknu tamba Kuate nu nane kilmba kile-ibenkate ngate. *Yob 5.13*

²⁰ Kuyar pasa ande mata sakate.

Sungo nu kilke te tuku kila nak mbal kangerka wamdus ta alo kugatok ngate. *Mune 94.11*

²¹⁻²² Ndanam saka tane gabat afu tuku nyu kile-dunga payamkade. Ye Paulus Apolos Petrus sine nakmba tane turkam tuku ndo mineg. Wam nakmba minig ta tane tuku minig. Kilke te tane tuku minit. Abo minam tuku manau kume manau wam kile minig afu ngumnennga prowamngaig ta nakmba tane tuku nga mayok kinig. ²³ Ata. Tane nakmba Kristus tuku minig le nu Kuate tuku minit.

4

Sungonge ndo nuje piro tango pileningit

¹ Tane tenemba sine tuku idusap. Sine Kristus tuku piro mbal minmba Kuate tuku pasa tugusek kuirok minig ta kilemayokkam tuku kulat mbal mineg. ² Sine piro kulat mbal sine kurauka piro ke mayebe nga saket. ³ Tanenge ko tango afunge ye tuku piro pilede ta ye tangaig nga ta tuku idus ndawet. Ye piro ket te yije miron mata pile ndawet. ⁴ Yije mbar afu katese ndamba ye piro mayewet nga iduset ta ye wam ta mbolnge piro tango kumumbi mayok nda kinet. Sungonge ndo ye tuku piro kumumbi pilete. ⁵ Ta tuku tane pitik ndo afu tuku wam pile ndaningap. Sungo tuku ait ndo tairngap. Nu luka pro sine tuku manau kuirok minig ta nakmba kilnanguwa sulumba tango wam kam idusde ta kilimok kile-mayokkamngat. Nu tana le Kuate nu tango yimyam kumumbi nyu kile-dungamngat. ⁶ Tira kame, kuyar pasa tumsingit tanamba tane tango ande payamka ande tuku nyu te-iben ndawap. Ye tane tuku gabat nakmba tuku satngit ta tane wam ta kila palpe nga sile Apolos sikile ngaro mbolnge pilmba satngit. ⁷ Imanje tane magenu ngate le tane nane afu lininganu nga idusde. Tane wam nakmba kilig ta Kuatenge tingit. Nuje tingit ta ndanam saka tane tangine miron kilanu sukmba payamkade. ⁸ Tane wam ande den ndakate nga idusde. Tane sine lisingba nyu sugo nak minig ngade. Yoi. Sine tane tanamba mayok kape nga wamdus sungo nak mineg. Tanamba ndeta sine tane ndon ulendika nyu sugo nak minbe. ⁹ Kuate nu sine aposel kilmba tango nakmba ngumnemnge nyu kugatok patikina nga ye iduset. Ta tuku tango naigonu bale faram tuku patikade tana enel kame tango nakmba pro sine kile-ngamukka kanger tidnga talasingig. ¹⁰ Sine aposel kame Kristus tuku mbal mineg tukunu tango am mbolnge nginngan tango sanngri kugatok tana mineg ta tane Korin mbal tane tenemba sakade. Sine Kristus tuku mbal mineg sulumba sine kila nak mbal mayok kumba sine sanngri nak nga sakade. Tane Kristus tuku mbal minmba tango am

mbolŋge nyu sunġo tade ta sine nyu sunġo nda teg. ¹¹ Sine aposel kame o buk kile mata gubak ndo minmba kule parasiŋmba tawi urfunu tiŋgeg. Afuŋge sine ŋaigo siglikade le sine tumbranġ kugatok taŋaŋ kine promba likeg. ¹² Siŋgine waimbi piro karenġka mundumbi nyamagaŋ piyaweg. Afu tumail pansiŋgig ta lafu ndamba nane sinanu Kuate yabaŋeg. Afu piti siŋgig ta sine ŋgan patika ake mineg. ¹³ Afu ka-sursiŋgig ta sine pasa bafumbi saniŋgeg. Taŋgo pino ŋakmba sine agaŋ ŋaigonu tigliu taŋaŋ ŋga pitaikade. ¹⁴ Ye pasa saŋgrinu kuyarit te tane kikotiŋguwa ŋga kuyar ndawit. Tane ye tuku kiŋo kame tukunu tane kile-tidiŋgam tuku pasa te kuyaret. ¹⁵ Tane Kristus tuku mbal piro taŋgo gudommmba tane ndin tumtiŋgam tuku minig ta tane mam gudommmba kuga. Ye pasa mayenu tumtiŋgen le tane Kristus Yesus tuku mbal mayok kinaig le ye tane tuku mam taŋaŋ minet. ¹⁶ Tane ye tuku maŋau te-purap ŋga sarsartiŋget. ¹⁷ Ta tuku ye Timoteus kukuli le tane tugum kaŋgat. Nu Sunġo mbolŋge ye tuku kiŋo mayenu minit. Ye Kristus Yesus ndoŋ ulendika minet maŋau te nuŋge tane maŋ satinġuwa le isap. Ye Kristus tuku kuasmbi tumbranġ ŋakmba mbolŋge minig ta taŋamba tumniŋget. ¹⁸ Tane afu taŋgine ŋgarosu payamka sakade. A ... Paulus nu kuru-kuruka sine tugum prowe nda ŋgade ta ¹⁹ Sunġo nu nuŋe nzali dubiwa le ye mine-minemba tane tugum prowamŋgit. Ye pro payamkade mbal tuku maŋau ta kaŋgeramŋgit. Nane tuku pasa ta alo ŋak e ko alo kugatok? ²⁰ Ande nu Kuate tuku gageu minit ta nu pasa ndo sa ndakate. Nu nuŋe maŋaumbi Kuate tuku saŋgri kile-mayokkate. ²¹ Tane ndaŋmba idusde? Taŋgine mbar maŋau sigair-sigairtiŋmba kile-tidiŋgi e ko kukotiŋmba pasa bafumbi satiŋgi e ŋga idusde.

5

Wam ŋaigonu kade mbal pitaikap

¹ Tane tuku ande nu mam nuŋe tuku pino kuayarmba nu ndoŋ minit ŋga sakade le ye iset. i ... Kuate gilai mbal mata taŋamba mbar ndade. ² Yoi. Tane payamka sine wam ande den ndakate ŋgade. Tane

loka kiko ŋak malmbika minam kumuŋ. Taŋgo taŋamba tane ŋgamukŋge kate ta nu tumba pitaiwap. ³⁻⁴ Yiŋe ŋgarosu tane ndoŋ mine ndakate ta yiŋe wamduŋ ta tane ndoŋ minit. Ye tane ndoŋ minanu taŋaŋ ye teŋenmba satinġamŋgit. Tane maŋgur palpe le ye tuku wamduŋ Sunġo Yesus tuku saŋgri nale tane ndoŋ maŋgurkamŋgaik. ⁵ Tane Sunġo Yesus tuku nyu mbolŋge taŋgo ta Satan tuku wai mbolŋge palpe le nu tuku ŋgarosu ŋayo siliwa. Taŋawa le nu wam ta mbolŋge ŋgamuŋgal biye mbilwa le Sunġo Yesus nu prowa le taŋgo ta tuku guwa ŋgisi ndakuwa. ⁶ Tane payamkade ta wam maye ndade. Yis fudiŋndo plaua sinamŋge pileg le yis ta plaua ŋakmba ulmba silite ta tane kila. ⁷ Ta tuku tane bret yis kugatok taŋaŋ purfeŋnu ndo minap. Ata. Siŋgine Pasowa tuku Sipsip Fat Kristus nane buk nu tumba balenaig. Ta tuku taŋgine maŋau ambokok yis taŋaŋ ta kile-panka maŋau kitek ŋak minap. ⁸ Zu mbal nane Pasowa tuku kusem kaŋgerde maŋau ta sine bret yis ŋak taŋaŋ maŋau ŋaigonu ambokok pitaikube sulumba bret yis kugatok taŋaŋ maŋau tugusek kitek ŋak minbe. ⁹ Ye buk tane tuku waŋe ande kuyarmba tane unekade mbal ndoŋ ulendi ndakap ŋga kuyaren ta ¹⁰ ye Kuate dubi ndade mbal tuku sa ndatiŋgen. Tane nane fare fare pino taŋgo ndoŋ uneka agaŋ ndende kilam tuku piririmba yabri mbara mbariŋde mbal ta ŋakmba kusreka aniŋge minamŋgaig? Minam tuku ma ande mine ndakate. ¹¹ Ye pasa kuyaren ta tugunu teŋenmba. Ande nu ye Kristus tuku taŋgo ŋgate sulumba fare fare pino ndoŋ unekate e ko agaŋ ndende kilam tuku piririte e ko yabri mbara mbariŋte e ko afu tumail panniŋgit e ko kule kamenu nyumba ŋginŋgankate e ko agaŋ ndende kuayarte e ko mbar afu taŋamba kate ta tane nu ndoŋ ulendika isukuse ndakap. ¹²⁻¹³ Kuate dubi ndade mbal pileniŋgam tuku piro ta sine tuku kuga. Kuatenġe ndo nane tuku maŋau pileniŋgamŋgat. Sine tuku piro ta siŋgine mbal ndo pileniŋgam tuku. Tane taŋawap sulumba taŋgo une ŋak ta pitaiwap.

6

Kristen nangine nangine pasa mbol ti ndanguwaig

¹ Ndanam saka tane tangine tangine ande pasa mbolnge pilmba Kuate tuku mbal tugumnge te-ti ndamba Kuate dubi ndade mbal tugumnge te-tiwam kinig. ² Sine Kuate tuku mbal ngumnenga kilke te tuku mbal njakmba pileningam tuku mineg wam ta tane kila. Sine tanamba wam sugo pileningam tuku mbal mineg ta ndanam tane wam fonfon kile-tidingam kumuñ kuga ngade. ³ Sine enel kame mata pileningamngig. Ta tuku sine kilke te tuku wam sinka kile-tidingam kumuñ. ⁴ Tane wam afu kile tidingam tuku njak minig ta ndanam Kuate tuku mbal laipniñmba ake mbal tugum kinig. Tane wam njayode. ⁵⁻⁶ Ye pasa satinjet te ismba kikotinjuwa. Tane tuku ande nu ande tumba pasa mbolnge pilit sulumba Kristus tuku son nda ngade mbal tugum kumba te-tite. Yoi. Tane tuku ndindo ande wamdus kila njak pasa te-tiwam tuku mine ndakate le tane tanjade e. ⁷ Tane tangine tangine ande tumba pasa mbolnge pilig ta tane wam maye ndade. Afu tane njaiço siglika ko tane tuku aganj ndende kuayarwaig ndeta tane pasa kugatok minap ta maye ta ⁸ tane tanamba mine ndakade. Kuga. Tangine miroñ tangine tira njaiço siglika nane tuku aganj ndende kuayarde. ⁹ Manau njaiçonu kade mbal Kuate tuku gageu mayok ka nu kulatkate ma mbol kine nda ta tane kila. Ta tuku tane rironkap. Tangine wamdusnje yabritinjikat. Fare fare pino tanço ndon unekade mbal nane ma ta mbol kine nda. Yabri mbara mbarinje tanço pino munçu kuayarde tanço tanço ndo unekade mbal ta njakmba kine nda. ¹⁰ Aganj kuayarde, aganj kilam tuku piriride, kule kamenu nyumba nginngankade, tumail panningig, afu katniñmba nane tuku aganj ndende kilig ta nane njakmba sinka Kuate tuku ma mbol kine nda. ¹¹ Tane afu buk tanamba ke lika minnaig ta Kuate nu tane tuku une saukina. Kile tane Sunço Yesus Kristus sinçine Mbara tuku Guwa nale tuku sançri mbolnge Kuate tuku mbal mayok ka nu am mbolnge tinreknu minig.

Ngarosu kulatkam tuku pasa

¹² Tane afu sakade. Sine Kristus tuku mbal sine tukul kugatok mineg ngade ta son ta tukul kugatok wam afu keg ta sine tur ndasingig. Ye mata tukul kugatok minet ta wam afu tançe ye tuku ngamunçal didikikat nga ye wam ta ke ndaket. ¹³ Tane afu sakade. Aganj njakmba nyam tuku minig. Funçul nu nyamagan ta nyam tuku minit ngade ta son ta Kuate nu aganj ar ta kile-nçisikamngat. Tane kuraukap. Sine tuku ngarosu te fare fare tanço pino ndon unekam tuku mine ndakate. Nu Sunço tuku minit. Sunço nu ngarosu te turam tuku minit. ¹⁴ Kuate nu nuçe sançrimbi Sunço kumna le nu tuku ngarosu te-tina tanamba ndo nu sine tuku ngarosu mata kile-tidingamngat. ¹⁵ Sinçine ngarosu te Kristus tuku ngarosu inum inumnu mine likade ta tane kila. i ... Sine Kristus tuku ngarosu inum inumnu kilmba fare fare pino ndon tumawam kumuñ kuga. ¹⁶ Tanço nu fare fare pino ndon kinyik ta nale ngarosu ndindo tananj mayok kinik. Kuyar pasa tenenmba sakate.

Nale ngarosu ndindo mayok kinik ngate.

Mulum Pasa 2.24

¹⁷ Ande nu Sunço ndon ulendikate ta nu Sunço ndon ngamunçal ndindo mayok kinik. ¹⁸ Fare fare pino tanço ndon unekam tuku manau sinka kurau mayewap. Wam njaiçonu afu keg ta ngarosu njayo sili ndade. Fare fare pino ndon unekeg ta ngarosu njayo silite. ¹⁹ Kuate nu Tukul Guwa tinçina ta kile nu tane sinamnje minit. Tane tuku ngarosu ta nu tuku tukul wande minig. Tane tangine miroñ tuku mine ndakate ta tane kila. ²⁰ Tane nu tuku tanço minam tuku Kuate nu piya sunço kusrena. Ta tuku tangine ngarosumbi nu tuku nyu te-dunçam tuku manau mayenu kam tuku palpe le minwa.

7

Tanço pino munçu kilig tuku pasa

¹ Tane kusna waje ye tuku kuyarnaig ta kile lafuwamngit. Tanço nu pino nda tumba ake minit ta nu wam mayete nget ta ² tane fare unekubekaig nga ye tenenmba iduset. Tane tanço njakmba pino njak njak minap le pino mata tanço njak njak minap.

³ Tango nu munju kilanu manau kurauka dubimba nu nuje piyo nuje ngaro ngail ndawa. Pino mata tana nu tango nuje ngaro ngail ndawa. ⁴ Pino nu nuje miron ngaros kulat ndakate. Tango nujeje kulatkate. Tango mata nuje ngaros kulat ndakate. Piyo nujeje kulatkate. ⁵ Nalekam ngaro munju ngail ngail ndakap. Kuate yabanam nga tale arnej pasa katmba pinka ait fagnu ndo takile ngaros kuraukap ta ndo kumu. Ait ta kugawa le tale man tumawap. Kuga ta takile nzali towe fuguwap le Satannege tale tagotikikat. ⁶ Pasa te tukul tana sa ndatinget. Ande nu pino tam idusmba kande tuwa. Ande nu ake minam idusmba kande ake minwa. ⁷ Tane nakmba ye minet tejenmba minap nga ye iduset ta Kuate nu sine ndui ndui sangri yimyam singit. ⁸ Afu kosnu ko kuembol minig ta tane ye suk pino kugatok minig ta tane mayede. ⁹ Tangine nzali towam kumu kuga kande munju kilap. Tane munju kile ndaka ngaros tuku nzali kikon tanga minwa ta njayo. ¹⁰⁻¹¹ Munju kilnaig mbal ye tane tejenmba satinjamngit. Pino nu tango nuje kusre ndawa. Nu tango nuje kusremba ndeta nu ake minwa ko nu man tango nuje ndon tumawa. Not ndo. Tango mata piyo nuje pitai ndawa. Pasa te ye tuku pasa ndo kuga. Sunjo tuku pasa. ¹² Kile ye tane afu satinjamngit. Sunjo nu pasa te sa ndayate. Yine wamdusmbi satinjamngit. Pino ande Kristus tuku son nda nga nu tango nuje kusrewam idus ndawa ndeta tango ta nu pino ta pitai ndawa. ¹³ Ko tango ande Kristus tuku son nda nga nu piyo nuje pitaiwam idus ndawa ndeta pino ta mata nu kusre ndawa. ¹⁴ Ta ndanam? Kristus tuku son nda ngate tango nu Kristen pino nak tukunu nu Kuate tuku mbal sinamnge minit. Kristus tuku son nda ngate pino nu Kristen tango nak tukunu nu mata Kuate tuku mbal sinamnge minit. Nangine kutu kame ta ina e ko mam mbolnge nane Kuate tuku mbal tuku kinjo kame mayok kinig. Nane kasomnge minig mbal tuku kinjo kame suk kuga. ¹⁵ Son nda ngate tango ko pino munju kilik manau puram idusmba ndeta nu purwa. Tane tuku ande

mbolnge tanamba mayok kinit ta tukul ande nu peuwam tuku mine ndakate. Kuate nu sine ngamungal mukuk minam tuku wikate. ¹⁶ Kristen pino tango tane tangine tango ko pino son nda ngade ta ndanmba ndin tumnimb kile-luka kilamngag?

Singine mine yimyam mbolnge ndo minbe

¹⁷ Kuate nu sine mine kise kise singina. Sine mine ta mbolnge mingen le nu sine wikina. Kile mine ta kusrewam idus ndawap. Ye Kristus tuku kuasmbi nakmba tukul pasa ta saninget. ¹⁸ Ne ngaro pikna le Kuate nu ne wikina ta kile ne nzilal ta saukam idus ndawa. Ne ngaro nda pikna le Kuate nu ne wikina ta kile ngaro pikam idus ndawa. ¹⁹ Ngaro pikig e ko ngaro nda pikig manau ta alo kugatok. Sine Kuate tuku minge dubiweg wam ta ndo alo nak. ²⁰ Tango yimyam ame mine mbolnge minnaig le Kuate nu wikina ta mine ta mbolnge ndo minap. ²¹ Ne ande tuku piro agan tana minmba nu tugumnge piya kugatok pirokina le Kuate nu ne wikina ta ne rawe tango tana minam tuku piti ndanuwa. Nane kulat tango ne kusrenam tuku ndin ande mayok kuwa kande ne mayok kaye. Kuga ta tanaig. ²² Ne Sunjonge wikina tukunu kile ne Sunjo tuku tango minmba ndalekanu tana mine ndakate. Ko ne nane miron nane nzali kulatka minna le Kuate nu ne wikina ta kile ne Kristus tuku piro agan tana minit. ²³ Kuate nu ne tam tuku piya sunjo kusrena. Ta tuku ne tango tuku piro agan mayok nda kaye. Ne Kuate tuku piro agan mina. ²⁴ Tira kame, tane yimyam ame mine mbolnge minnaig le Kuate nu wikina ta mine ta mbolnge minmba Kuate tugumnge minap.

Tango pino munju kile ndakade tuku pasa

²⁵ Ye pino kosnu minig mbal tuku tukul ande Kuate tugumnge ise ndaken ta Sunjo nu ye turyate le ye wamdus tet te tugusek. ²⁶ Ye tejenmba iduset. Piti ait sunjo te ngamuknge mineg tukunu tangine minig manau kusre ndamba ta mbolnge ndo minap. ²⁷ Ne pino nak minmba ndeta pino pitaiwam idus ndawa. Ne pino kugatok minmba ndeta pino tam idus ndawa. ²⁸ Nane munju kilig mbal piti sunjomba

kamusde. Piti ta tane laiptingam tuku tanjamba pasa te satinjet. Ande nu pino tate ta nu mbar ndate. Pino mbanzo nu tanjo tate ta nu mata mbar ndate. ²⁹ Tira kame, ye pasa satinjet ta tugunu tejenmba. Ait buk fag kinit. Ta tuku nane pino njak mbal wamdus pino mbolnje ndo mine ndaka pino kugatok tanja minwaig. ³⁰ Nane piti njak minig mbal wamdus piti mbolnje ndo mine ndaka piti kugatok tanja minwaig. Gare njak minig mbal wamdus gare mbolnje ndo mine ndaka gare kugatok tanja minwaig. Aganj ndende piyade mbal aganj ndende kugatok tanja minwaig. ³¹ Kilke kangereg te ngisikamngat. Ta tuku tane kilke te tuku wam njakmba tuku sunjomba idus ndaningap. ³² Tane wamdus fulilka piti njak mine ndakap nga iduset. Tanjo nu pino kugatok nu Sunjo tuku wam kame ndo idusningmba nu gare tambim tuku ndin sotate. ³³ Tanjo pino njak ta nu kilke te tuku wam kame turmba idusningmba nu piyo nuje gare tambim tuku ndin sotate. ³⁴ Ta tuku nu Sunjo tuku idusmba piyo nuje turmba iduste le wam ar tanje nu didikade. Pino kosnu ko pino mbanzo ande nu Sunjo tuku wam ndo idusningmba nuje wamdus ngarosu njakmba Sunjo tuku palmbim kumu. Pino tanjo njak nu kilke te tuku wam turmba idusningmba nu tanjo nuje gare tambim tuku ndin sotate. ³⁵ Pasa te ye tane turtingam tuku ndo satinjet. Ye munju kilig manau peu ndaket. Tane manau kumumbi njak minmba wamdus njakmbambi Sunjo dubiwap nga ndin tumtinget. ³⁶ Tanjo nu nuje kulim kulatkate le nu buk sunjoka pino lete sulumba tanjo kugatok minit le mam nuje nu tanjo tambim idusmba kande tuwa. Ta mbar kuga. ³⁷ Ko nu nuje kulim kulatkate le nu tanjo tam idus ndate le mam nuje nu wamdus ta sangrinu pilmba tanjo ande tuwe ndakuwa ta mata nu mbar ndate. ³⁸ Manau arnej ta maye. Ande nu nuje kulim tanjo tuwit ta maye. Ande nu nuje kulim tanjo tuwe ndakate ta mayenu ndo. ³⁹ Pino nu tanjo nuje abo minwa le kusre ndawa. Tanjo kumwa le ndo piyo nuje nu nuje nzali dubimba tanjo kise tam kumu. Sunjo dubite tuku tanjo inum ndo tuwa.

⁴⁰ Nu tanjo inum nda tuwa ta nu sinjka gare njak minamngat njet. Kuate tuku Guwa nu wamdus sate le ye tanjamba satinjet nga iduset.

8

Yabri mbara atraukade ndem tuku pasa

¹ Afu nangine yabri mbara atraukade ndem tuku ye kusnayinaig ta tejenmba lafuwamngit. Sine kila njak nga sakade ta son ta tane sine kila njak mineg nga tangine ngaro payamkade. Tane kume pur manjambi ndo tanjo sangri pileningam kumu. ² Ande nu ye kila njak minet ngate ta nu kila kumumbi te ndakate. Nu denkate. ³ Ande nu Kuate tuku kume purte ta Kuate nu tanjo ta kila minit. ⁴ Yabri mbara atraukade ndem nyam tuku sakinaig ta tejenmba. Nane nangine mbara kanunu atraukade ta tugusek kuga. Mbara ndindo ndo minit. ⁵ Nane afu mbara kame samba mbolnje kilke mbolnje mine likade nga sakade ta mbara tanja gudommba minig ta nane katesek mbara kuga. ⁶ Singine Mam Kuate nu singine Mbara Ndindo. Ande mine ndakate. Aganj ndende njakmba nu tugu. Sine nu tuku ndo mineg. Yesus Kristus nu singine Sunjo ndindo. Nu aganj ndende njakmba kile-mayokkina. Sine nu mbolnje abo kitek teg. ⁷ Kristus tuku mbal afu wam ta kila pile maye ndade. Nane buk yabri mbara ta dubikinaig tukunu kile yabri mbara atraukade ndem ta nyumba wamdus gisleknu njak minmba nyade sulumba mbareg nga kutur tade. ⁸ Sine aganj pilenga nyeg ta mbolnje Kuate tugum kine ndakeg. Sine aganj afu nda nyeg ta mbolnje den ndakate. Ko aganj afu nyeg ta mbolnje kumumbi mayok nda kineg. ⁹ Sine tukul kugatok ndem njakmba nyam kumu ta sine rironkuba. Tira wamdus gisleknu ta baringikat. ¹⁰ Ne tanjo kila njak mbara atraukam tuku wandeknje ndem nyumba mina le nane tira wamdus gisleknu ne kangernumba sangri tinga nu mata mbara atraukanu ndem nyumba baringikat. ¹¹ Ne nane kila mayenu tamba tira nane njayo silite. Ne kurauka. Kristus nu tira ta tuku mata kumna. ¹² Nane tira kame wamdus gisleknu minig le ne nane baringam tuku ndin wakeite ta ne Kristus mata njayo silite.

¹³ Yiñe tira ande ndem mbolñge wamdus baringuwa ta ye ndem nduiye mbulmba nye nda.

9

Paulus nu piro tuku piya mbulna

¹ Ye afu kunnemñge mine ndaka Kuate ndo kunnemñge minet. Ye yiñe ammbi Sungo Yesus kangeren sulumba nu tuku aposel minet. Ye Sungo tuku piro ket le tane ye tuku piro alonu minig. ² Nane afu ye aposel kuga ñgade ta tane am mbolñge ye siñka aposel minet. Ye aposel minet ta alonu tane mbolñge kilimok mayok kinit. ³ Nane afu ye tuku nyu te-ibenje ta ye teñenmba nane saningamñgit. ⁴ Ye piro ka afu tugumñge nyamagan kilam kumuñ. ⁵ Aposel kame afu Sungo tuku maib kat nuñe Petrus turmba nangine pino ñak pasa mayenu tuku likade ta ye mata pino ñak ndeta tumba likam kumuñ. ⁶ Aposel ñakmba tanjo tugumñge nyamagan kilmba nyade. Sile Barnabas ndon sikile waimbi piroka nyamagan piyawamñgik nga idusde? ⁷ Kame tanjo ndan nuñe miron agañ ndende piyate? Kuga. Gafmanñge piyate. Tanjo ndan nu nyamagan ñguka alonu kile ndakate? Kuga. Nu alonu kilit. Makau kulat tanjo ndan nu gubak pirokate? Kuga. Nu makau amonu nyate. ⁸ Manau ta tanjo tuku wamdus ndo kuga. Kuate tuku wamdus mata. ⁹ Moses nu Kuate tuku pasa teñenmba kuyarna. Tane makau wit alonu tomba sikam tuku piro niñmba alonu afu nye ndakuwaig nga miñge tukul ndaningap nga sakina. *Lo 25.4* Kuate nu makau tuku ndo idusmba tukul ta sa ndakina. ¹⁰ Nu sine nu tuku piro biyeg mbal ta idussinmba sakina. Sine piro tugu pileg ko piro kulatkeg tanjamba piro ta tuku alonu kilbe nga nu pasa tamba tum-singit. ¹¹ Sile Kuate tuku wam magenu tane ñgamukñge ñgukiken. Ta tuku kile tangine agañ ndende fudinmba sikap nga wikam kumuñ. ¹² Piro mbal afu tane tugumñge agañ ndende wikade ta sile nane liningek. Sile siñka wikam kumuñ ta sile wi ndakek. Sile nane afu Kristus tuku pasa isam tuku ndin purpekik nga piti ñakmba kile-ibenja

pirokek. ¹³ Israel mbal tuku kusem wande sinamñge pirokade mbal nane wandek tange nyamagan kilig. Tango pino tuku atrau piro biyig mbal nane mata ndem ta tuku afu kilmba nyade ta tane kila. ¹⁴ Tanjamba ndo sine pasa mayenu kukliweg mbal nane pasa isig mbal tugumñge ñgarosu turam tuku agañ ndende kilap nga Sungo nu sasingina. ¹⁵ Ye tane tugumñge agañ ndende wikam kumuñ ta ye wi ndaken. Ye kile mata agañ ndende sap nga pasa te kuyar ndawet. Kuga. Ye piroket sulumba piya kugatok gare ñak payamket. Ye suwaig ta yiñe payamket manau te purikat. Ye gubange baleyuwa ta maye. ¹⁶ Ye pasa mayenu kukliwam tuku Kuate nu nyu sina. Piro ta mbolñge ye payamkam kumuñ kuga. Kukli ndawet kande ye pa tam tuku minet kande. ¹⁷ Ye yiñe wamdusmbi piroket kande piya tam tuku saket kande. Kuateñge piro te sina le nu tuku wamdus dubimba piroket tukunu ye kulat tanjo ndo. ¹⁸ Ta tuku ye pasa mayenu kukliwet te lafunu te ndaket. Ye lafunu tet ta teñenmba. Ye pasa mayenu kukliwet ta piya kugatok isig. Ye agañ ndende wikam kumuñ ta ye wi ndaket. Manau ta mbolñge ye maro ñak minet.

Paulus nu tanjo kilam tuku wamdus ndindo ñak

¹⁹ Ye afu kunnemñge mine ndaket ta ye nane gudommba tuku wamdus kili le Kristus tuku son ñguwaig nga ye yiñe wamdusmbi nane ñakmba kunnemñge minet. ²⁰ Ye Zu mbal tugumñge piroken ta nane tuku wamdus kili le Kristus tuku son ñguwaig nga ye nane tanjan minen. Ye tukul pasa kunnemñge mine ndaket ta ye tukul ta dubide mbal tugumñge piroken ta nane tuku wamdus kilam tuku ye tukul ñakmba dubiken. ²¹ Ye kasomok mbal tugumñge piroken ta nane tuku wamdus kili le afu Kristus tuku son ñguwaig nga ye nane tanjan Moses tuku tukul kugatok mayok kan. Ye tanjamba ken ta ye Kuate tuku tukul kusre ndaken. Kristus tukul pasa singina ta ye mara mara dubika minet. ²² Ye afu tugumñge wam afu ki le piti tubekaig nga nane kilam tuku nane tanjan wam ñakmba kurauken. Ye tanjo afu tuku wamdus kili

le Kuate nu nane tuku muskil kile-tidinge ningguwa nga ye nane yimyam njakmba tuku manjau dubiken. ²³ Ye wam njakmba ke liket ta Kristus tuku pasa mayenu sungokam tuku ke liket. Ta mbolnge pasa mayenu tuku alonu ye mata liye nda.

Sine wamdus sangrinu njak ndin mayenu dubibe

²⁴ Nane afu pinderka munngu lilikade ta ndindo nu ambongate le nane nu tuku nyu te-dungade ta tane kila. Tane mata nane tana Kuatenge tane tuku nyu kile-dungguwa nga tane sangri tinga ndin mayenu dubiwap. ²⁵ Pinderkade mbal pinder mbolnge sangri tinga pinderkam tuku nane ambonga nangine ngarosu tumtumba ngarosu tuku nzali yimyam kile-ibenkade. Nane pinder mbolnge kilke te tuku nyu sungo kugawam tuku ta tam tanade le sine nyu minmba minam tuku tam tanaweg. ²⁶⁻²⁷ Ye afu tugumnge pasa kuklimba dubi mayewam tuku tumninget ta nane kumumbi ndin ta mbolnge pinderka nyu sungo tuwaig le yiye miron kumumbi pinderka nyu sungo te ndatikit nga ye tenenmba ket. Yiye ngarosu tuku nzalinge ye didikikat nga ye mara mara ngarosu mape ndamba te-ibenam tuku wamdus sangrinu pilet. Ye Yesus tugumnge nyu sungo tam tuku wamdus ndindo ndo pilmba pinderket.

10

Israel mbal tuku manjau katesemba rironkam tuku pasa

¹ Tira kame, sine Israel mbal tuku mbun kame ma baknu mbolnge manjau kinaig ta tane idusap. Nane Moses ndon gau ande nane njakmba kainingina le njak lika njakmba yu sinam sinam ka tabek kinaig. ² Nane Moses dubiwaig nga gau yu ta mbolnge kule pisne tana tumba Moses ndon ulendikinaig. ³ Nane njakmba Kuatenge nyamagan kule ndui ta ningina le nyinaig. ⁴ Ndam sinamnge kule bulbulmba prona le nane nyinaig. Ndam ta Kristus tuku kanumnu tana nane ndon likina. ⁵ Nane tanamba Kuate tuku wam kangerkinaig ta Kuate nu nane gudommba tuku ndagariningina le nane ma baknu

mbolnge kume likinaig. ⁶ Mbu kame tuku wam ta sine rironkam tuku tum-singig. Sine nane tana wam nagonu kam tuku ngamungal kunde kunde ndasinguwa. ⁷ Sine nane tuku afu tana yabri mbara tuku nyu te-du ndangube. Kuyar pasa nane tuku tenenmba sakate. Israel mbal nane minyoka isukusnaig. Isukusmba kule nyumba nane tinga kupesmba pino didik farmba une manjau ke likinaig ngate. ⁸ Sine nane tuku afu tana fare fare pino tango ndon une nda kube. Mbar ta tuku ki ait ndindo mbolnge Kuatenge nane tuku 23,000 bale farna. ⁹ Sine nane tana Sungo tuku wamdus mukuknu tago tago ndabe. Nane tananaig le kame mbenj pro nane bale fanninge likinaig. ¹⁰ Sine nane tana gubra tumba wam sak pile ndabe. Wam ta tuku kame enen nane bale farna. ¹¹ Nane mbarnaig le pa lafunu nane mbol prowe likinaig ta tango kame kangerka rironkam tuku. Sine kugawam tuku ait mbolnge mineg mbal sine mata rironkam tuku nane tuku wam kube te kuyar pasa mbolnge minig. ¹² Ande nu sakate ye sangri njak ye tingam kumun ngate ta nu rironkuwa. Nu baringikat. ¹³ Satan nu wam njakmba tuku tago-tagosingit ta nu tango njakmba tanamba ndo tagoningit ta tago ait mbolnge Kuate nu kumumbi sine kulatkate. Nu sine tuku sangri kulatka minmba nu sine bike ndaka sangri tingam tuku ndin tursingit.

Sine mbara afu Kuate turmba dubikam kumun kuga

¹⁴ Tira kame, tane sinjka kurau mayewap. Yabri mbara yimyam mbarin ndaningap. ¹⁵ Tane wamdus kuyar mayenu njak minig tukunu ye tuku pasa te ismba pilewap. ¹⁶ Sine grep kule murko njak tumba Kuate gare pasa samba nyeg ta sine Kristus ndon ulendika nu tuku ndare nyanu tana. Sine bret tumba fetka nyeg ta sine Kristus tuku ngarosu nyanu tana. ¹⁷ Bret ndindo minit le sine tuma nyeg tukunu sine njakmba ulendika ngarosu ndindo mayok kinig. ¹⁸ Tane Israel mbal tuku manjau kangerap. Nane agamor balenimmba Kuate atraukanu ma mbolnge ndem inumnu tumba nyade ta nane Kuate ndon ulendikade. ¹⁹ Ye pasa satiningit ta

yabri mbara atraukade ndem ta sangri njak nga sa ndaket. Ko yabri mbara nu minit nga idus ndawet. ²⁰ Kuga. Nane ndem tumba yabri mbara atraukade ta bukla njaigonu atraukade. Nane Kuate atrau ndakade. Tane bukla njaigonu ndonj ulendi ndakap. Ye mbulit. ²¹ Tane Sunjo tuku grep kule nyumba nu ndonj ulendika manj bukla tuku grep kule nyumba nane ndonj ulendikam kumunj kuga. Tane Sunjo tuku mbain tugumnje isukusmba nu ndonj ulendika manj bukla tuku mbain tugumnje isukusmba nane ndonj ulendikam kumunj kuga. ²² Sine Sunjo pitaimba nu tuku ma mbolnje bukla kame patikube ta nu gubra kagli firkamngat. Tane tuku sangri Sunjo tuku sangri lite nga idusde e? Ndo kuga.

Singine mine mbolnje manjau pilenga kube

²³ Tane afu tenenmba sakade. Sine Kristus tuku mbal sine tukul kugatok mineg ngade ta son ta tukul kugatok wam afu keg ta sine tur ndasingig. Afu keg ta sine sangri pile ndasingig. ²⁴ Tane tangine maye minam tuku idus ndawap. Nane afu tane tugumnje minig ta nane pitinibekig nga idusmba manjau pilenga kap. ²⁵ Maket mbolnje ndem patikade ta piyamba nyap. Tane piyamba ndem te yabri mbara atraukaig e nga kusna ndangap. Tane ndem piyamba fare nyap. ²⁶ Kuyar pasa ande tenenmba sakate. Kilke aganj ndende njakmba minig ta Kuate nu miro ngate. ²⁷ Ande nu Kristus tuku son nda nganu nu ne ndonj isukusam tuku sanuwa le ne kambim idusmba kande kaye. Nu ndem tinwa le ake kilmba nyendo ka. Wamdus piti njak tumba ndem ta yabri mbara atraukaig nga kusna ndawa. ²⁸ Ande nu ne sanumba ndem te yabri mbara atraukaig tuku nguwa kande ne nda nya. Tango ta nu wamdus piti tumba sanate ta ne nu idusmba nye ndaka. ²⁹ Ne wamdus piti tikat nga ye sa ndaket. Tango inum ta nu wamdus piti tikat nga sanet.

Tane afu tenenmba sakade. Ye tukul kugatok minet. Ndanam saka ye tango wamdus piti njak ta idusmba wam afu ye nda kam tuku sakate? ³⁰ Ye Kuate gare pasa samba ndem tumba nyet ta maye. Ndanam ne ye tuku pasa njak ngade. i ...

Tane tanjamba sa ndakap. ³¹ Tane nyamaganj ko kule nyumba ko manjau afu ke lika gare tade ta Kuatenge ndo nyu sunjo tuwa. ³² Tane nane Zu mbal ko kasomok mbal ko Kuate tuku kuasmbi ndonj minmba nane baringubekaig nga nane manjau nzaliningit ta ndo kap. ³³ Ye mata tango njakmba tugumnje nane manjau nzaliningit ta idusningmba wam ke liket. Ye nane gudommba tuku wamdus kili le Kuate nu nane tuku muskil kile-tidinge ningguwa nga ye yinje piti kugatok minam tuku idus ndamba nane piti kugatok minwaig nga iduset.

11

¹ Ye Kristus tuku manjau kumumba dubiwet. Tanjamba ndo tane mata ye tuku manjau dubiwap.

Gabat songam tuku pasa

² Tane ye pasa satingen te bige magede tukunu ye gare-gareka tane mayede nget ta ³ ye kile wam ande tane katesewap nga satinngamngit ta tenenmba. Tango tuku gabat Kristus. Pino tuku gabat nuje tango nuje. Kristus tuku gabat Kuate. ⁴ Tango ande nu gabat songanu njak Kuate yabanje ko Tukul Guwa tugumnje pasa ismba kilemayokkate ta nu Kristus kiko pilete. ⁵ Pino ande nu gabat so ndanga Kuate yabanje ko Tukul Guwa tugumnje pasa ismba kilemayokkate ta nu mata nuje tango nuje kiko pilete. Nu tuku gabat kuerke sulude le kiko tate tananj. ⁶ Pino ande nu gabat songam mbulmba ndeta andenje nu tuku gabat waje kuer suluwa. Tanjawa le nu ta tuku kikowa le nu gabat songuwa. ⁷ Tango nane gabat so ndanguwaig. Kuate nuje suk tango wakeina le nu Kuate tuku kanumnu tananj minit. Pino nane gabat songuwaig. Pino nu tango tuku kanumnu tananj minit. ⁸ Kuate nu pino tuku ngarosu inumnumbi tango wakei ndana. Kuga. Nu tango tuku ngarosu inumnumbi pino wakeina. ⁹ Nu pino tuku nga tango wakei ndana. Kuga. Nu tango tuku nga pino wakeina. ¹⁰ Ta tuku pino kame nane tango kame kum-nemnje minig ta te-mayokam tuku gabat songuwaig le enjel kame nane kanjerkuwaig. ¹¹ Sine Sunjo ndonj ulendikeg mbal sine tango pino yimyam mine ndakeg. Sine

munngu turturkam tuku mineg. ¹² Kuate nu tanngo tuku ngarosu inumnu tumba pino wakeina. Kile pino tuku ngarosu mbolnge tanngo mayok kinig. Aganj ndende njakmba Kuate nu tugu. ¹³ Tanjine mironj manjau te pilengap. Pino nu gabat so ndanja nu Kuate yabanje ta nu wam mayete e ko kuga? ¹⁴⁻¹⁵ Ata. Tane idusap. Pino nu gabat mapete le kuen kinit ta sine manjau mayenu ngeg. Kuate nge nuje nane tumail pulukam tuku mindepiye tananj ningina. Tanngo nu gabat waje mapete le kuen kinit ta sine njakmba nu talamba kiko manjau ngeg. ¹⁶ Ande nu pino gabat so ndangam tuku sangri tinga kualeyaukam bafuwa ta ye nu sawamngit. Sine aposel kame Kuate tuku kuasmbi njakmba pino kame gabat songanu njak manjau ta ndo dubiweg nga sawamngit.

Pasa nyam tuku manjau

¹⁷ Tane manjau afu kade ta ye ismba wam ta maye ndade nget. Tane kusem kanjermba manjurkade ait ta manjau afu maye ndade. Tanjine tanjine munngu tur ndaka afu njaigo siglikade. ¹⁸ Tane Kuate tuku mbal manjur pilig ta tane wamdus pur yimyamkade ta afunje tanjamba sayade le ye ismba wam afu ta son nga iduset. ¹⁹ Ta ndanam? Pur yimyamkade manjau ta son pasa mbolnge Kuate nu Kristus tuku kuasmbi kilimok kile-mayokkate. ²⁰ Tane manjurka tuma isukusig ta Sunngo nu isukusam tuku manjau singina ta ke ndakade. ²¹ Tane manjurka kumu kumu isukuse ndakade. Tane yimyam pire pire tanjine nyamaganj kilmba prode sulumba tanjine ndek nye sulude le afu gubak minig afu grep kule sunngomba nyumba ngingankade. ²² Yoi. Tanjamba isukusam ndeta tanjine wandeknge nyap. Ko tane Kuate tuku kuasmbi talaninmba afu nyamaganj kugatok ta kiko pileningam idusmba tanjade e? Wam kade ta mbolnge ye tane wam mayede nga satinge nda. ²³ Ye buk pasa nyam tuku manjau tumtingen ta Sunngonge sina ta tenenmba. Yudas nu Sunngo Yesus tumba ngeueu mbal tuku wai mbol pilna furir ta mbolnge ndo Sunngo nu bret tumba ²⁴ Kuate gare pasa tumba bret fetfetmba saningina: Te ye tuku ngaros.

Tane turkam tuku tinget. Tane ye idusyam tuku manjau te kumba minap ngina. ²⁵ Nane tanjamba isukuse denpurnaig le nu grep kule murko njak tumba manjau ndui ta ndo kina sulumba sakina: Grep kule murko njak te pasa kitek Kuate nu tanngo ndon katna ta alonu mayok kambim tuku ye yije ndare kutuwamngit. Tane grep kule tenen nyade ait ta ye idusyumba nyap ngina. ²⁶ Sunngo nu manj pro ndawa le tane bret nyumba grep kule nyade ta singine Sunngo nu sinenu nga kumna ta te-mayokmba saka minig. ²⁷ Ta tuku ande nu Sunngo tuku bret ko nu tuku grep kule ake fare tumba nyate ta nu mbarte. Nu Sunngo tuku ngarosu ndare njaigo siglikate. ²⁸ Ande nu tumba nyam nga kande nuje manjau pile mayemba kile-tidingumba wamdus te-mayemba bret grep kule ta kilmba nyuwa. ²⁹ Ande nu Sunngo tuku ngarosu idus ndamba bret grep kule ake fare kilmba nyate ta nu nyumba ta tuku pa lafunu ta tumba nuje ngaro mbolnge pilit. ³⁰ Tane ngamuknge afu tanjamba kade sulumba afu baklelmba afu guaze njak minig afu buk kume likinaig. ³¹ Sine singine manjau singine mironj pilengube ta Sunngo nu sine pilesinge nda. ³² Nu sine pilesingit ta sine kilke te tuku manjau dubide mbal ndon ngisi ndakube nga nu pitisinmba kile-tidingate. ³³ Tira kame, tane isukusam tuku manjurkade ta munngu minde-mindekap. ³⁴ Ande nu gubawa kande nuje wande mbolnge isukuswa. Tane manjur mbolnge mbarap le pa lafunu tane tubekaig. Ye pasa afu minig ta yije mironj tane tugum prowi sulumba satingamngit.

12

Tukul Guwanje sine piro sangri yimyam singit

¹ Tira kame, sine Tukul Guwanje piro sangri yimyam walmba sinje likate wam ta tane tugunu katese mayewap. ² Tane o buk Kuate gilai minmba yabri mbara abo tugu kugatok mbarinngam tuku tane didike likinaig. ³ Ta tuku ye kilimok tane satingamngit. Ande nu Kuate tuku Guwanje wamdus tuwit le nu Yesus kasurmba tapra ndate. Nu Tukul Guwanje

wamdus tuwit le ndo Yesus nu Sunjo ngate. ⁴ Sine piro sanjri yimyam njak mineg ta Guwa ndindonge sinje likate. ⁵ Sine piro kise kise ke likeg ta Sunjo ndindo tuku pirokeg. ⁶ Sine sanjri kise-kisembi pirokeg ta Kuatenje sine nduik nduik njakmba mbolnje pirokate. ⁷ Tukul Guwa nu sine nduik nduik mbolnje sanjri kile-mayokkate ta tira njakmba turkam tuku. ⁸ Ande Tukul Guwanje wamdus tuwit le nu wamdus kuyar mayenu kile-mayokkate. Tukul Guwa ndui tanje ande wam kuirok minig ta sate le kile-mayokkate. ⁹ Nu ande sanjri tuwit le Kuate tuku sanjri tomba tingam tuku nu den ndakate. Tukul Guwa ndui tanje ande sanjri tuwit le nu guaze pitaikate. ¹⁰ Nu afu walmba sanjri yimyam ninje likate le ande nu wam kitek sanjrinu ke likate. Ande nu Tukul Guwa tugumnje pasa ismba kile-mayokkate. Ande nu guwa magenu najgonu pilenga katesete. Ande pasa kuale gilai ta nu sakate. Ande pasa kuale gilai ismba nu pasa tugunu biteknjate. ¹¹ Piro sanjri ta njakmba Tukul Guwanje ndo kile-mayokkate. Nu nuje nzali dubimba tanjo pino nduik nduik piro sanjri ta walmba ninjit.

Sine Kristus tuku ngarosu mineg

¹² Tanjo tuku ngarosu sinamnje inumnu gudommmba minig ta njakmba ulendika ngarosu ndindo ndo. Kristus tuku mbal mata tanjamba ndo minig. ¹³ Sine afu Zu afu kasomok mbal afu piro tanjo afu kulat tanjo sine njakmba Tukul Guwa kule pisne tananj tigenj sulumba ngarosu ndindo mayok kagenj. Kristus nu Guwa ndindo ta singina le sine njakmba kule tananj nyigenj. ¹⁴ Tanjo tuku ngarosu sinamnje aganj ndindo ndo mine ndakate. Inum inumnu gudommmba minig. ¹⁵ Kupe nu sakumba ye wai kuga tukunu ye ngarosu te inumnu mine ndaket nguwa ta kumunj kuga. Nu ngarosu ta tuku inumnu minit. ¹⁶ Ko kilba nu sakumba ye am kuga tukunu ye ngarosu inumnu mine ndaket nguwa ta mata kumunj kuga. Nu ngarosu ta tuku inumnu minit. ¹⁷ Tanjo tuku ngarosu am ndo minwa ta nu ame aganjmbi pasa isamngat? Ko nuje ngarosu kilba ndo minwa ta nu ndanjmba aganj mundurnu

kamusamngat? ¹⁸ Kuate nu nuje nzalimbi ngarosu inum inumnu minam tuku ma madinijmba wakeikina. ¹⁹ Ngarosu njakmba aganj ndui ta ndo minig kande ngarosu mine ndakate kande. ²⁰ Tanjo tuku ngarosu inum inumnu gudommmba minig ta njakmba ulendika ngarosu mayok kinit. ²¹ Amnje wai samba ne nda mina ta ye yije ndo mine mayewamngit nga sawam kumunj kuga. Ko gabatnje kupe samba ne nda mina ta ye yije ndo mine mayewamngit nga sawam kumunj kuga. ²² Singine ngarosu mbolnje aganj fonfon afu sanjri kugatok ngeg ta mine ndakade kande sine mine maye ndaweg kande. ²³ Ngarosu inumnu afu kiko teg ta sine kulat mageka songa mindepiye mageniנגeg. Ngarosu inumnu afu te kuga. ²⁴⁻²⁵ Kuate nu ngarosu wakeina ta ngarosu pur yimyam ndaka kumu kumu munju turkuwaig nga ngarosu tuku aganj fonfon sine kulat magekuba nga nu idusmba nanjine ma madinijmba patikina. ²⁶ Ngarosu inumnu rar kamuste ta inumnu njakmba piti njak minig. Ngarosu inumnu nyu sunjo tate ta inumnu njakmba nu mbolnje gare tade. ²⁷ Sine njakmba ulendimmba Kristus tuku ngarosu mineg. Sine nduik nduik njakmba nu tuku ngarosu inum inumnu mineg. ²⁸ Kuate nu nuje kuasmbi afu piro sunjo aposel patikate. Nane kumnemnje afu Tukul Guwanje pasa sanjngit le ismba kile-mayokkam tuku patikate. Nane kumnemnje afu pasa kukliwam tuku patikate. Afu nane wam kitek sanjrinu ke likam tuku, afu guaze pitaikam tuku, afu turka sinzanjningam tuku, afu piro yimyam kulatkam tuku, afu pasa kuale nane gilai ta sakam tuku nu tanjamba tanjamba nane patike likate. ²⁹ Sine njakmba aposel piro ndo ke ndakeg. Njakmba Tukul Guwanje pasa sanjngit le ismba kile-mayokkam tuku mine ndakeg. Njakmba pasa kukliwam tuku mine ndakeg. Sine njakmba wam kitek ke likam tuku sanjri njak mine ndakeg. ³⁰ Guaze pitaikam tuku, pasa kuale gilai sakam tuku, pasa kuale gilai ta tugunu biteknjam tuku sine njakmba piro sanjri kame ta kile ndakeg. ³¹ Tane njakmba Tukul Guwa tuku piro sanjri sugokanu yimyam kilam tuku wamdus sanjrinu

palpe.

Kile ye manau sungo ande kise tumtingamngit ta piro sangri afu ta njakmba liniŋmba mbolŋge minit.

13

Kume pur manau

¹ Ye tango kame ko eŋel kame tuku pasa kualembi sakam tuku sangri njak minmba kume pur manau denket ta ye tuku pasa ta ngiram wi sungo ake kinit tanaŋ. ² Ye Tukul Guwa tuku sangri afu njak minmba Tukul Guwanŋe pasa sayate le ismba kile-mayokka wam kuirok njakmba katesemba ye Kuate tuku sangri tomba tinaŋ tabe dirningam kumuŋ minet sulumba kume pur manau denket ta ye ake agaŋ tanaŋ minet. ³ Ye yiŋe agaŋ ndende njakmba sanzal mbal niŋmba ko yiŋe ngarosu paŋge ugwa nga bukŋga kume pur manau denket ta wam kame tanŋe ye turam kumuŋ kuga. ⁴ Ande nu kume pur manau njak minit ta nu ande tuku pitik gubra te ndakate. Nu mara mindek afu turkate. Nu afu tuku mine manau tuku wamdus kagli fir ndakate. Nu nuŋe ngarosu te-du ndaŋgate. ⁵ Nu nuŋe mironŋ payam ndakate. Nu afu tala ndaniŋgit. Nu nuŋe mironŋ yeye nda ngate. Nu pitik palseŋ ndate. Nu ande tuku gubra pitik kusremba gilaiŋgate. ⁶ Ande nu mbarte ta nu gare ndate. Nu sinanu wam tugusek njakmba tuku ndo gare tate. ⁷ Nu nuŋe piti kugraka bike ndakate. Nu ande tala ndate. Nu wam njakmba kumumbi mayok kuwaig nga tairŋga sangri tinaŋ dirnaŋgate. ⁸ Afu Tukul Guwa tugumŋge pasa ismba kile-mayokkade sangri ko pasa kuale gilai sakade sangri ko wam kuirok kile mayokkade sangri ta njakmba kugawamŋgaig. Kume pur manau ndo minmba minamŋgat. Kugawe nda. ⁹ Sine Tukul Guwa tugumŋge wam kuirok ko pasa ismba kile-mayokkeg ta afu ndo katesemba kile-mayokkeg. ¹⁰ Kile wam afu katese ndaweg ta ngumneŋga njakmba kile-mayokkuwa le katesewamŋgig. ¹¹ Ye kiŋo minen sulumba ye kiŋo tuku pasa kiŋo tuku wamdus njak minen. Ye kiŋo minmba wamdus pile maye ndawen. Kile ye sunŋoka gua gua manau njakmba

kusreken. ¹² Kile sine kule nza mbolŋge liŋmba tumail kaŋgerkeg tanaŋ Kuate tuku wam kame kaŋger maye ndaka wamdus tesuluweg. Ngumneŋga sine kaŋgerka katese mayewamŋgig. Kile sine fudiŋmba ndo kateseweg. Ngumneŋga Kuate nu sine tuku wamdus kila minit tanaŋmba ndo sine wam njakmba kumumbi tumsinguwa le katesewamŋgig. ¹³ Manau keŋmba minig. Ngamunŋgal son manau, Kuate mindeweg manau, kume pur manau. Wam keŋ ta ngamukŋge kume pur manau nu sunŋokanu minit.

14

Pasa kuale gilai sakam tuku manau

¹ Tane kume pur manau njak minam tuku dirnaŋgap sulumba Tukul Guwa tuku piro sangri njakmba kilam idusmba Tukul Guwanŋe pasa saniŋgit le ismba kile-mayokkam tuku piro sangri ta tam tuku wamdus sangrinu palpe. ² Ande nu pasa kuale gilai sakate ta nu tango kame sa ndaniŋgit. Nane pasa ta isig ta nane katese ndade. Nu Kuate sate. Tukul Guwanŋe nu tumte le nu tanaŋmba wam kuirok afu sakate. ³ Ande nu Tukul Guwa tugumŋge pasa ismba kile-mayokkate ta nane afu ismba kila pilmba sangri tingade. Afu piti njak ta nane piti gagulmba ngamunŋgal bulkade. ⁴ Ande nu pasa kuale gilai sakate ta nu nuŋe mironŋ ndo sangri tate. Ande Tukul Guwanŋe pasa sate le ismba kile-mayokkate ta nu Kuate tuku kuasmbi sangri pileniŋgit. ⁵ Ye tane njakmba pasa kuale gilai sakam tuku iduset ta tane Tukul Guwanŋe pasa satinŋuwa le ismba kile-mayokkam tuku ta ye sunŋomba iduset. Ande Tukul Guwanŋe pasa sate le ismba kile-mayokkate sangri tanŋe pasa kuale gilai sakate sangri ta lite. Ande nu Kuate tuku kuasmbi ngamukŋge pasa kuale gilai saka nane tugunu ismba sangri tingam tuku nu biye mbil ndawa ta alo kugatok. ⁶ Tira kame, ye tane tugum promba pasa kuale gilai saki ta ye tane turke nda. Ye pro Tukul Guwa tugumŋge pasa ko kila kuirok afu ko tum pasa ismba kile-mayokki ta ye tane turtingam kumuŋ. ⁷ Tango ande nu tabu tabu fitka ko ndombiŋ katmba mune ŋin

tugu dubi ndawa ta ima nu mune kuale katesewamngat? ⁸ Ko kame ngiram kuale tugusemba mayok nda kuwa ta ima nu kame aganj kuanekamngat? ⁹ Tanjamba ndo ne pasa kuale gilai sakate ta ima nu pasa ta katesewamngat? Ne tuku pasa ta ake pasa tananj mayok ka ngisikate. ¹⁰ Kilke tugu njakmba mbolnge pasa kuale yimyam sunngomba minig ta njakmba alo njak. ¹¹ Tanjo ande nu pasa kuale ye gilai tamba sakuwa ta ye nu rawe tanjo nget. Nu mata ye rawe tanjo ngate. ¹² Tane Tukul Guwa tuku piro sanjri yimyam kilam tuku wamdus sunjo njak minig ta ye kila. Tane piro sanjri afu Kuate tuku kuasmbi turkam tuku ta kilam tuku sunngomba idusap. ¹³ Tane tuku ande nu pasa kuale gilai sakate ta nu mbilam tuku piro sanjri ta turmba tam tuku Kuate yabanwa. ¹⁴ Ande nu pasa kuale gilai tamba Kuate yabante ta nu mingembi ndo sakate. Nuje wamdus pasa ta gilai minit. Tukul Guwa nu tuku minje mbolnge pasa ta sakate. ¹⁵ Ta tuku ye tenenmba iduset. Ye Tukul Guwa mbolnge pasa kuale gilai tamba Kuate yabanmba man yije wamdus kilambi yabanmngit. Ko Tukul Guwa mbolnge mune kuale gilai tamba ulmba man yije wamdus kilambi mune ande ulamngit. ¹⁶ Ne Tukul Guwa mbolnge pasa kuale gilai tamba yabanmba Kuate tuku nyu te-dunga nu gare tuwit ta ne ndon manjurkade mbal nane pasa ta katese ndamba ne tuku yaban pasa son ngam kumun kuga. ¹⁷ Ne Kuate tuku nyu tanjamba te-dungate ta maye ta ne afu tur ndakate. ¹⁸ Ye Paulus pasa kuale gilai tamba sunngomba saka tane njakmba litinget. Ta tuku ye Kuate gare pasa tuwet. ¹⁹ Ye pasa kuale gilai gudommba njak minet ta kusem mbolnge ye sakam idus ndawet. Ye pasa kila ta ndo sakam iduset. Pasa kila ndui ndui saket ta pasa kuale gilai gudommba saket wam lite. Ye pasa kila saket tamba Kuate tuku wam afu nane tumningam kumun. ²⁰ Tira kame, tane kiyo kame tananj mine ndaka wamdus pile mayewap. Tane kiyo dabro tananj wam najgonu kam tuku gilai minmba tanjo tananj wamdus pile mayewap. ²¹ Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Sunjo nu sakate: Pasa kuale kise rawe mbal tuku minje mbolnge ye Israel mbal ye tuku pasa isam tuku saningi ta pasa ta nane mata ise nda ngate.

Aisaia 28.11-12

²² Pasa ta mbolnge sine kila pileg. Pasa kuale gilai sakate sanjri ta Kristus tuku son ngeg mbal ismba rironkam tuku sa ndasingit. Son nda ngade mbal ismba rironkam tuku saningit. Ande Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkate sanjri ta sine son ngeg mbal sanjri pile-singam tuku tanate. Son nda ngade mbal tuku kuga. ²³ Tane Kuate tuku kuasmbi manjurka njakmba pasa kuale gilai sake lika minap le gilai mbal afu ko son nda ngade mbal nane pro pasa ta ismba tane nginngankade ngamngaig. ²⁴ Tane njakmba Tukul Guwanje pasa satinguwa le ismba kile-mayokka minap le gilai mbal ko son nda ngade pro pasa ta iswaig le nangine ngamungal nduaseka nangine mbar tumninguwa le idusamngaig. ²⁵ Tanjamba nane nangine mbar kuirok minig ta ismba ndek dagol tidronga Kuate mbarinmba sakamngaig: Kuate nu sinjka tane ndon minit nja sakamngaig.

Manjurkam tuku manau tugusek

²⁶ Tira kame, tane manjurkap sulumba tenenmba ke likap. Ande nu mune ulwa. Ande pasa kukliwa. Ande wam kuirok kile-mayokkuwa. Ande pasa gilai sakuwa. Ande nu pasa ta biye mbilwa. Tane tanjamba manjurkap sulumba tangine tangine sanjri tingam tuku sanjri kise kise kumumbi kile-mayokkap. ²⁷ Afu pasa kuale gilai tamba sakam kande armba ko kenmbanje ndo sakuwaig. Nane ndui ndui tinga sakuwaig. Tanjawaig le ande nu pasa kuale gilai ta biye mbilwa. ²⁸ Ande nu mbilam tuku mine ndakuwa kande nane minje tukulmba nangine ndo Kuate ndon pasa gilai ta sakuwaig. ²⁹ Afu Tukul Guwanje pasa satinguwa le ismba kile-mayokkam kande armba ko kenmbanje ndo sakuwaig le isig mbalnge pasa ta pilenguwaig. ³⁰ Ande nu pasa ta kuklimba minwa le ande Tukul Guwanje pasa inum kitek sawa kande tanjo nu pasa kuklimba minit ta nu pitik pasa ta denjpurmba

minyokuwa le inum suk tija sakuwa. ³¹ Tane ndui ndui njakmba Tukul Guwanje pasa satinguwa le ismba kile-mayokkap le wam ta mbolnje tane njakmba kila kitek tumba sangri tingamngaig. ³²⁻³³ Sine manjurka zigna tija fare fare pasa sakam kumun kuga. Wam ta Kuate tugumnje pro ndate. Sine tuku manjur mayenu mayok kambim tuku Kuate nu iduste. Tukul Guwanje afu pasa sanigit ta nane pasa ta kulatka towam kumun. ³⁴ Kussem kanjeram manjurkeg mbolnje pino kame minje tukulmba minwaig. Nane tukul pasa dubimba tango kumnemnje minwaig. Kuate tuku mbal ma yimyam mbolnje manjurkade nane njakmba tanjade. ³⁵ Pino ande nu kusem mbolnje pasa kukliwa ta manjau mayenu kuga. Nane Kuate tuku pasa ismba kusna njak kande nangine wandeknje tango kat nangine kusnaniinguwaig. ³⁶ Kuate tuku pasa ambonga tane Korin mbal tugum prona e? Ko sinenje ndo pasa te iseg nga idusde? Ndo kuga. ³⁷ Tane afu ye Tukul Guwa tugumnje pasa iset ko ye nu tuku sangri tet ngade mbal tane ye pasa kuyarket te Sunjonje tuku tukul sina ta katesewap. ³⁸ Nane afu tanjamba idus ndawaig ndeta tane nane ngumneningap. ³⁹ Tira kame, tane Tukul Guwa tugumnje pasa ismba sakam tuku piro sangri ta tam tuku sungomba idusap. Pasa kuale gilai sanu tuku sangri ta mata peu ndawap. ⁴⁰ Tane manjur mbolnje manjau ke likade ta zigna tija fare fare ke ndakap. Tane tugusemba ke likap.

15

Kristus kummba manj tingina

¹ Tira kame, ye ambonga pasa tugusek satingen le tane isnaig sulumba pasa ta mbolnje sangri tija minig ta ye kile manj pasa ndui ta tane idusam tuku satinjet. ² Tane pasa ta biye dewap le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidingamngat. Tane ake minje pasa ndo sakade ta nu tane tuku muskil kile-tidinge nda. ³ Ye Kristus tuku pasa tugusek isen sulumba satingen pasa ta alo sunjo njak ta tenenmba. Kristus nu kuyar pasa kumumba sine tuku une saukam tuku nu kumna. ⁴ Nu kumna le

ngukinaig ta nu manj kuyar pasa kumumba mara kenju mbolnje tingina. ⁵ Nu tingina le Petrus nu kanjerna. Ta ngumnemnje nane 12 nu kanjernaig. ⁶ Ngumnenja nuje tira kame gudommba 500 limba ma ande mbolnje manjurkinaig le nane tugumnje mayok kina le kanjernaig. Mbal ta kile gudommba minig. Ndui ndui ndo kume likinaig. ⁷ Ait ande Yakobusnje nu kanjerna. Manj ait ande mbolnje aposel njakmba nu kanjernaig. ⁸ Ngumne tukulmba ye tugumnje mayok kina le kanjeren. Ye nane minig tana kuga. Ye kutu bizowanu tana prowen. ⁹ Ye Kuate tuku kuasmbi kilmba najo sigliken tukunu ye aposel nyu tet ta denkte. Ye aposel njakmba kumnemnje minet. ¹⁰ Ye aposel minet ta yije sangrimbi kuga. Kuate nu ake sinan ye make pilmba aposel pilna. Nu ye make pilna ta nu mbar ndana. Alonu tanjamba kilimok mayok kina. Ye piro karenka aposel njakmba tuku piro liningen ta yije sangrimbi kuga. Kuate nu ye make pilna le ye tanawen. ¹¹ Yenje tane tugumnje pasa kukliwen e ko afunje ta wam sunjo kuga. Sine njakmba tanjamba ndo pasa kukliweg le tane son ngade ta ndo wam sungokanu.

Kumanu mbal tingamngaig

¹² Kristus nu kumna le Kuatenje te-tina le tingina ta sine tanjamba ndo pasa kukliweg ta ndanam saka tane tuku afu kumanu mbal manj tinge nda nga sakade. ¹³ Tane kumanu mbal manj tinge nda ngade ta son ndeta Kuatenje Kristus mata te-ti ndana. ¹⁴ Nu Kristus te-ti ndana ndeta sine pasa kukliweg te mata alo kugatok. Tanjamba ndeta tane nu tuku sangri tomba tingade ta mata tane turtinge nda. ¹⁵ Kuatenje kumanu mbal kile-tidi ndangate ndeta Kristus kumna le Kuatenje te-tina pasa sakeg ta mata son kuga. Tanjamba ndeta sine Kuate tuku yabri pasa ndo sakeg. ¹⁶ Kumanu mbal Kuatenje kile-tidi ndangate ndeta nu Kristus mata te-ti ndana. ¹⁷ Nu Kristus te-ti ndana ndeta tane nu tuku kume tuku sangrinje tursingam kumun ngade ta tane turtinge nda. Tanjamba ndeta tane une njak minmba ngisikam tuku minig le ¹⁸ nane afu Kristus tuku son nga kumnaig mbal nane mata kummba

ngisikinaig. ¹⁹ Sine kilke te mbolŋge mineg le Kristus nu sine tursingit. Kumbe le maŋ tursiŋge nda ta son ndeta sine kile yabri wamdus ndo dubimba sine afu tuku mine liniŋmba siŋka sinamanzer suŋgo mbolŋge mineg. ²⁰ Taŋamba kuga. Kuatenge Kristus nu kumna le te-tina. Kristus nu kumanu mbal ŋgamukŋge nu ambonŋa tiŋgina le ŋgumneŋga kumanu mbal ŋakmba tiŋgamŋgaig. ²¹ Taŋgo inum mbolŋge kume maŋau mayok kina. Taŋamba ndo taŋgo inum mbolŋge kummba tiŋgam tuku maŋau mayok kina. ²² Taŋgo ŋakmba Adam tuku ndare mbolŋge kile sine kumeg. Taŋamba ndo sine Kristus tuku son ŋgeg mbal kummba nu mbolŋge maŋ abonŋa tiŋgamŋgig. ²³ Sine siŋgine ait prowa le tiŋgamŋgig. Kristus nu ambonŋa tiŋgina. Nu luka prowa le sine Kristus tuku mbal mata abonŋa tiŋgamŋgig. ²⁴ Nu promba sugo sugo ŋakmba Kuate tuku ŋgueu minig ta kile-ibenŋkuwa sulumba nuŋe gageu ŋakmba kilmba Mam Kuate wai mbolŋge patikuwa le kilke te kugawamŋgat. ²⁵ Kristus nu gabat suŋgo minwa sulumba nuŋe ŋgueu ŋakmba taŋamba kile-ibenŋke suluwamŋgat. ²⁶ Nu ŋgueu ŋakmba kile-ibenŋka ŋgumne tukulmba nu kume maŋau mata te-ibenŋamŋgat. ²⁷ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Kuate nu agan ndende ŋakmba kilmba nu tuku kupe kumnemŋge patikamŋgat ŋgate.

Mune 8.6

Kuate ndo nu kumnemŋge mine ndakate. Nuŋge agan ndende ŋakmba Kristus kumnemŋge patikuwa le ²⁸ kile Kuate tuku kiŋo nu Mam nuŋe kumnemŋge minamŋgat. Taŋawa le Kuate nu agan ŋakmba tuku Suŋgo minamŋgat. ²⁹ Nane afu naŋgine kumanu mbal turkam tuku kule pisne tade. Kumanu mbal maŋ tiŋge ndaŋgade ta son ta ndaŋam nane kumanu mbal tuku kule pisne tade? ³⁰ Ko ndaŋam sine aposel kumam tuku piro keg? ³¹ Tira kame, ye mara mindek kumam tuku dirnaŋget ta tane ye ndoŋ siŋgine Suŋgo Kristus Yesus dubiweg ta ye tane tuku payamket. ³² Ye kummba maŋ ti ndaŋget kande ye Efesusŋge aganmor ŋguikok taŋaŋ nane afu ye ndoŋ kame bunaig ta ake rar ten kande. Alonu kilke te mbolok wam kuga. Kumanu

mbal maŋ ti ndaŋgade kande sine teŋenmba sakeg kande.

Sine mine minemba nduiye kumamŋgig.

Ta tuku sine minemba kule nyumba pagumba nyumba gare-gareka ndo minbe ŋgube.

Aisaia 22.13

³³ Yoi. Tane yabri wamdus ta te-ndakap. Ande nu mbal ŋaigonu ndoŋ ulendikate ta nu tuku maŋau mayenu nanenŋge ŋayo silide. ³⁴ Tane wamdus te-mayemba une maŋau ŋakmba kusrekap. Tane afu Ku-ate tuku maŋau gilai minig ta tane siŋka kikotiŋguwa.

Ngarosu kitek tamŋgig

³⁵ Nane afu taŋgo kummba maŋ abonŋa tiŋgam tuku pasa te ismba ye kusnayumba Kuate nu ndaŋmba kumanu mbal kile-tidiŋgamŋgat? Ngaro ndaŋ tumba tiŋgamŋgaig ŋga kusnayamŋgaig. ³⁶ Yoi. Ne agan tumu ŋgukate le kilkek sinamŋge kumit sulumba ndo maŋge prote. ³⁷ Ne anŋenu ŋgu ndakate. Ne tiŋnu ndo ŋgukate. ŋgukate le maŋge promba kuzru pilit. ³⁸ Ne agan tumu ŋgukate le tiŋnu yeki yeki Kuatenge anŋenu madiniŋgina taŋamba ndo prode. Tiŋnu mindek naŋgine anŋe ta mayok kinig. ³⁹ Ngarosu tuku ndem ndui ta mine ndakade. Taŋgo ndem aganmor ndem sar umaŋ ndem kualegaŋ ndem ta ŋakmba kise kise mine likade. ⁴⁰ Samba mbolok agan kame ŋgarosu ŋak minig ta mindepiye naŋgine kise. Kilke mbolok agan kame ŋgarosu ŋak minig ta mindepiye naŋgine kise. ⁴¹ Ki tuku bulu tambun tuku bulu mbai tuku bulu ta ŋakmba kise kise. Mbai kame mata bulu kise kise ŋak minig. ⁴² Kumanu mbal tiŋgamŋgaig ta taŋamba ndo. Nane kumig le ŋgukade ŋgarosu ta menŋga ŋgisikade. Nane tiŋguwaig sulumba ŋgarosu kitek maŋ me ndaŋgam tuku tiŋgamŋgaig. ⁴³ Ngarosu ŋgukeg ta mayenu kuga. Ngarosu kitek ta mayenu ndo. ŋgukeg ta gisleknu. Ngarosu kitek ta saŋgri ŋak. ⁴⁴ Ngarosu ŋgukeg ta kilke te mbolok agan. Ngarosu kitek ta samba mbolok agan. Kilke te mbolŋge sine ŋgarosu ŋak mineg tukunu samba mbolok ŋgarosu kitek mata minit. ⁴⁵ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate. Adam ambokok nu taŋgo abo ŋak mayok kina ŋgate ta Adam ŋgumnekok nu Guwa mayok

ka abo tugu kitek singina. ⁴⁶ Samba mbolok wam ambonga mayok kine ndakate. Kilke mbolok wam ambonga mayok kinit le samba mbolok wam ngumnemnge mayok kinit. ⁴⁷ Tanjo ambokok ta Kuate nu kilkemi wakeina le kilke mbolok tanjo mayok kina. Tanjo ngumnemnga mayok kina ta nu samba mbolnge ndekina. ⁴⁸ Kilke mbolok mbal Kuatenge Adam kilkemi wakeina nane nu tana minig. Tanjamba ndo sine Kristus tuku mbal samba mbolok tanjo Kristus tana minig. ⁴⁹ Tanjo Kuatenge kilkemi wakeina ta sine nu tuku ngarosu nak minig. Tanjamba ndo sine samba mbolok tanjo tuku ngarosu nak minamngig. ⁵⁰ Tira kame, kilke te tuku ngarosu nu Kuate kulatkate ma sinam kine nda. Ko ngisikam tuku ngarosu te abo minmba minam tuku wam te nda. ⁵¹ Ye pasa kurok ande te-mayokamngit. Sine Kristus tuku mbal nakmba kume nda. Afu ndo kumamngaig ta nu prowa le sine nakmba ngarosu kitek nak mayok kangig. ⁵² Kugawam tuku ait tabil wikuwa le ma telinge tana ngarosu kitek mayok kangig. Tabil wikuwa le Kuate nu kumanu mbal ambonga ngarosu me ndangam tuku nak kile-tidinguwa le sine abo nak minig mbal nane ngumnemnge ngarosu kitek nak mayok kangig. ⁵³ Sine ngaro mengate te mbilmba me ndangate ngaro tamngig. Sine kumeg ngaro mbilmba kume ndakam tuku ngaro tamngig. ⁵⁴ Sine tanjamba mayok kube le Kuate tuku kuyar pasa tuku alonu mayok kangat ta tenemba sakate.

Kume manau ta Kuatenge te-ibenmba nduiye pitaite ngate. *Aisaia 25.8*

⁵⁵ Kuyar pasa ande mata tenemba sakate.

Kume tuku sangri aninge?

Kume tuku kame agan aninge nga sakate.

Hosea 13.14

⁵⁶ Ima kate tukul lukaka unekade ta nane kume tuku kame agan ta tuku panu kamusde. ⁵⁷ Sine tanjamba kuga. Sine Kuatenge Sunjo Yesus Kristus singina le sine nu tuku sangrimbi une te-ibenjeg sulumba Kuate tuku gare-garekeg. ⁵⁸ Yine tira kame, tane wam ta idusmba bike ndaka sangri tinga minap sulumba nu tuku piro kummbi kap. Tane tanjamba Sunjo tuku piro

kap ta piro ta lafunu mayenu nak minit ta tane kila.

16

Afu turkam tuku ndametin patikap

¹ Kile ye Kuate tuku mbal ndametinmbi turkam tuku satimgamngit. Ye Kristus tuku kuasmbi Galesia ma mbolnge mine likade ndametin mangurkam tuku saningen tanjamba ndo tane kap. ² Tane nduik nduik nakmba tangine piro mbolnge ndametin kilig ta kusem mindek giganmba kilig ta kumumba tanjamba patikap. Tanjawa ta ye tane tugum prowa le tane patikam tuku piro karejke nda. ³ Tane tanjo afu madingap le ye pro wane afu kuyarka ningi le nane ndametin ta kilmba Yerusalem kuwaig. ⁴ Ye mata Yerusalem kambim tuku idusmba ndeta nane ndon kangit.

Paulus nu Korin kambim tuku sakina

⁵ Ye Masedonia kilke mbol kambim idusmba minet. Ye ka sulumba tane tugum ta prowamngit. ⁶ Pro tanje tane ndon ait afu minamngit. Ko bubre ait ndeta ait kuennu minamngit. Tanjawi sulumba ye tumbran ndan kambim bafuwi kande tane ye agan ndendemi sinzanjap le ka. ⁷ Ye pro ait fagnu tane kusreka kambim idus ndawet. Sunjo nu nzaliwa le ye ait kuennu tane ndon minam tuku iduset. ⁸ Ye Efesus tumbran sunjo te mbolnge piroka mini le Pentikos kusem kugawa le kangit. ⁹ Sunjonge pironu tuku malanga talkina le tenje piroket le alonu gudommba mayok kinig ta nane gudommba piro te peuwam tuku tago-tagode. ¹⁰ Timoteus nu tane tugum prowa le tane nu tangine gulab tana tap le nu wamdus bulok nak tane ndon minwa. Nu ye minet tenen Sunjo tuku pirokate. ¹¹ Ande nu tala ndawa. Tane nu ndon wamdus ulendi tuma minmba nu tumba sinzanjap le ye tugum te prowa. Ye tira afu ndon nu te prowamngat ngina ta tuku tairnga minig. ¹² Apolos nu tira afu kilmba tane tugum kuwa nga sarsaren ta kuga. Nu ait mayenu ande tairngate. Ait ande mayenu prowa le nu tane tugum prowamngat. ¹³ Tane kurauka Kristus tuku pasa son ngade ta biye dewap. Tanjo sangriknu kuru kuru

kugatok tana minap. ¹⁴Tane wam kade ta kume pur manjambi ndo kap. ¹⁵Tira kame, Akaia mbal ngamuknge Stefanus nuje ndare tuma ndon ambonga ngamunggal biye mbilmba son nginaig. Kile nane Kuate tuku mbal turka sinzaningam tuku idusmba minig ta tane kila. ¹⁶Stefanus nane afu nu tana piro karenkade mbal nane tane tuku gabat minwaig nga iduset. ¹⁷Tangine mbal Stefanus Fortunatus Akaikus nane ken ta ye tugum pronaig le ye gare sungo ten. Kile ye tane nakmba ndon minanu suket. ¹⁸Nane ye wamdus bul seryade. Tane tuku wamdus mata bul sertingig. Tanga kame tana minig ta nane tuku nyu idusningap. ¹⁹Kristus tuku kuasmbi Asia kilke mbolnge mine likade nane tane gare pasa tingig. Akuila le Prisila, Kristus tuku kuasmbi nale tuku wande mbolnge mangurkade ta turmba Sungo tuku nyu mbolnge gare pasa sungomba tingig. ²⁰Tira kame nakmba nane gare pasa tingig. Tane mata tangine tangine mungu kume purkade manau ta alonu te-mayokap. ²¹Ye Paulus kile yije waimbi kaiye pasa te kuyaramngit. Tane nakmba kaiye. ²²Ande nu Sungo Yesus tuku kume pur ndate ta nu ngisikam tuku minit. *Maranata.* * ²³Sungo Yesus nu tane sungomba make patikuwa. Son. ²⁴Tane Kristus Yesus ndon ulendikade mbal ye tane nakmba tuku kume purmba minet.
Son.

---

* **16:22:** Maranata pasa ta tugunu: Singine Sungo, ne prowa.

2 KORIN

Korin mbal tuku waŋe Paulusŋge arnu kuyarna

Paulus nu Korin mbal tuku waŋe arnu kuyarna te tugunu teŋenmba.

Nu Korin mbal tuku waŋe ambonŋa kuyarna ta nane tuku mbar afu kile-tidingam tuku kuyarna. Nu pasa waŋe sangrinu pilna tukunu nu piti ŋak minmba Titus kukulna le nane tugum kina. Nu kumba ka tanŋe maŋ luka Paulus tugum promba nu wam kubeu tuna sulumba sakina: Nane ne tuku pasa dubimba nanŋine mbar kile-tidinginaig ŋga sana le Paulus nu gare-garekina.

Wam ande mata Korin mbal tugumŋge mayok kina ta Titus nu Paulus teŋenmba kila sana: Yabri mbal afu Korin mbal ŋgamukŋge ne tuku nyu ŋayo silide. Yerusalem gabat mbalŋge ne pirokam tuku waŋe ande kuyarmba tine ndakinaig tukunu ne aposel kuga ŋgade ŋga Paulus sana.

Paulus nu pasa ta ismba nane tuku yabri pasa kile-ibenkam tuku nuŋe maŋau tinreknu ta waŋe te mbolŋge kuyarna sulumba sakina: Tane Korin mbal Kristus tuku kuasmbi ŋakmba ye tuku piro mbolŋge mayokke likinaig tukunu ye sinjka Kristus tuku aposel minet ŋgina.

¹ Kuate tuku kuasmbi Korinŋge nu tuku mbal afu ŋakmba Akaia kilke mbolŋge mine likade tane ŋakmba kaiye. Ye Paulus Kuate nu nuŋe nzali dubimba ye Kristus Yesus tuku aposel mini ŋga nyu te-mayokna. Ye sinŋine tira Timoteus sile tane ndon pasatam prowek.

² Sinŋine Mam Kuate, Sunŋo Yesus Kristus nale tane ake sinan make patika ŋgamunŋal wamdus bul sertinŋuwaik. Son.

Piti mbolŋge dirnanŋa tinŋam tuku pasa

³ Sinŋine Sunŋo Yesus Kristus tuku Mam Kuate sine nu tuku nyu te-dunŋube. Nu sine sunŋomba mapesinŋit. Nu mara mindek sine sinzaŋsinŋit le wamdus piti bulkade. ⁴ Nu sine piti mbolŋge mineg le sinzaŋsinmba wamdus bul sersinŋit. Wam tamba nane afu piti mbolŋge minig ta

sine mata nane sinzaŋsinmba wamdus bul serninŋam kumuŋ.

⁵ Kristus nu piti sunŋo kurana tanamba ndo sine mata piti sugo kugrakeg ta Kuatenŋe Kristus sinzaŋna tanamba ndo sine mata sinzaŋsinŋit le wamdus bulkade. ⁶ Ta tuku sine piti kugrakeg wam ta mbolŋge sine tane turka wamdus bul sertinŋam tuku ndin kila pileg. Sine piti mbolŋge Kuate nu wamdus bul sersinŋit ta tane sine tanan piti kugrakade le Kuate nu wamdus bul sersinŋit tanamba ndo sine tane turka wamdus bul sertinŋam kumuŋ. ⁷ Sine tane baringamŋgaig ŋga ŋgamunŋal piti ndasingit. Tane sine tanan piti kugrakade tukunu wamdus bul seram tuku maŋau sine teg tanamba ndo tade.

⁸ Tira kame, sine Asia kilke mbolŋge piti sugo kanŋerkigen ta tane kila satinŋamŋig. Sine piti sugo kanŋerka wamdus mayenu pro kinaig le kumamŋig ŋga idusgen. ⁹ Wam ta mbolŋge sinŋine sanŋri kumuŋ kuga ŋga kamusmba Kuate tuku sanŋri tomba tinŋigen. Nu kumanu mbal kile-tidingate tuku. ¹⁰ Sine kume dirgen le nu sine turkina. Nu tanamba maŋ tursinŋamŋat ŋga sine wamdus bulok mineg. ¹¹ Tane mata sine tuku ŋga Kuate yabanap le nu tane gudommba tuku yaban pasa ismba sine tursinŋuwa le wam ta mbolŋge nane gudommba nu tuku nyu te-dunŋuwaig.

Paulus nu Korin kambim sakina ta nu pitik nane tugum kine ndakina

¹² Sine nane ŋakmba tugumŋge maŋau purfenŋu yabri kugatok ke likeg ŋga wamdus bulok mineg. Sine tane Korin ŋgamukŋge maŋau tanan ke likeg. Sine kilke te tuku wamdus kilambi tanan daweg. Kuatenŋe ake sinan sanŋri sinŋit le sine tanaweg. ¹³ Sine pasa kuyarke likeg ta tugunu kile-mayokka kuyarkeg le tane burka katese mayewam kumuŋ.

¹⁴ Kile tane sine tuku maŋau fudinmba ndo katesede ta ŋgumnenŋa tane katese mayewap le Sunŋo Yesus tuku ait mbolŋge sine tane tuku gare-garekube le tane mata sine tuku gare-garekamŋgaig.

¹⁵ Ta tuku ye tane lato gare tinŋam tuku tane tugum kambim aram saken. ¹⁶ Ye

Masedonia kambim nga ka tane kanjerki sulumba ka Masedonia nge man luka pro tane tugum prowam saken. Tange ye aganj ndendembi sinzanyap le Yudea ma tugu mbol kambim tuku saken. ¹⁷ Ye tanjamba tane tugum kambim saken ta pro ndawen. Tane ye fare fare wam mbilmbilmba saket nga idusde e? Tanjamba kuga. Ye wam ande kam idusmba saket ta ye kilke mbolok mbal tananj mingembi ndo saka ngarosumbi dubi ndade tananj kuga. ¹⁸ Kuate nu son pasa ndo sakate tanjamba ndo ye tuku pasa te mata son pasa ndo. Ye tane tugum kambim saken ta mingembi ndo sa ndaken.

¹⁹ Sine kej ye Silvanus Timoteus sine tane tugum nge Kuate tuku Kinjo Yesus Kristus tuku pasa kuklimba satinjigenj. Nu wam kam sakate ta mata mingembi ndo sa ndakate. Nu sakate tanjamba ndo kate. ²⁰ Kuate nu sine wam magenu singam tuku pasa kusna ta alonu tanjamba Kristus mbol nge mayok kinig. Ta tuku sine nu mbol nge Kuate tuku pasa ta sinjka son pasa nga Kuate tuku nyu te-dungeg.

²¹ Kuate nu Kristus mbol nge sine tane turmba sanjri pilesingit le nu nje mbal minmba nu tuku pirokeg. ²² Nu sine nu nje mbal nga nu nje Guwa wasik tananj singina le sine nu tuku mbal mineg ta kateseweg.

²³ Ye Kuate am mbol nge satinjamanjit. Ye tane tugum pro ndawen ta tenenmba. Ye tane satinje lika piti tinjikit nga tane mapekam tuku idusmba ye pro ndawen. ²⁴ Sine tane tuku ngamungal son kulatkeg nga idus ndawap. Tangine mironj kulatkade le sanjri tinjate. Sine tane ndonj ulendika pirokeg ta tane gare njak minap nga iduseg.

2

¹ Ye buk tane tugum kumba satinje lika piti tinjen ta manj lato tane tugum kumba satinje likam mbulet. ² Ye kumba sigair-sigair tinjamba piti tinji ta ande nu ye gare sam tuku mine ndakate. Tane ndo ye gare sam tuku minig. ³⁻⁴ Ye tane tuku tenenmba iduset. Tane ye ndonj wam ndui ta tuku ndo gare teg nga iduset. Ta tuku ye tane tugum kumba wam afu tuku piti tam idus ndawet. Ye tane tugum ka le gare ndo sap nga iduset. Ye tane kile-tidingam tuku waje

kuyaren ta ye piti ngamungal rar sunjo tumba malmbi njakmba kuyaren. Ye piti tinjam tuku tanjamba kuyar ndawen. Kuga. Ye tane tuku kume purmba minet ta kila palpe nga kuyaren.

Ande mbarna ta nu tuku mbar gilaingap

⁵ Tane tuku ande ye mbol nge mbarna ta nu ye ndo piti ser ndayina. Tane njakmba piti sertinjina ta piti ta sunjo kuga. Ye pasa sanjrinu sake nda. ⁶ Tane gudommba nu lafunu tunaig ta kile maye. ⁷ Nu piti sunjo tumba nu tuku sanjri te-ibenjbekaig. Kile tane nu tuku mbar gilainga wamdus bul serap. ⁸ Tane nu tuku kume purmba minig ta te-mayokap le kila pilwa. ⁹ Nu tetiwam tuku ye tane tuku kuyaren ta tane ye tuku pasa njakmba dubikade e ko kuga ta ye katesewam tuku kuyaren. ¹⁰ Tane ande tuku mbar gilaingade ta ye mata nu tuku mbar gilainget. Ye tanenu nga Kristus am mbol nge mbar ta gilainget. ¹¹ Wam ta mbol nge Satan nu sine kile-ibenjkam kumunj kuga. Nu sine njai go siglikam iduste ta sine njakmba kila.

Paulus nane Kuate tuku sanjri mbol nge pirokinaig

¹² Ye pasa mayenu Kristus tuku kukliwam Troas tumbranj mbol prowen ta Sunjo nu buk ye pirokam tuku ndin wakeina. ¹³ Ye pirokam tuku ta yinje tira Titus nu Troas pro ndana tukunu ye piti njak minmba nane kusreka tinja nu sota Masedonia kilke mbol te prowen.

¹⁴ Sine Kuate tuku nyu te-dunngube. Nu Kristus mbol nge sine sanjri pilesinjmba sanjri njai gonu njakmba kile-ibenjkam tuku ndin tumsingit. Afu Kristus kila palmbim tuku Kuate nu sine mbol nge pirokate le nu nje pasa mayenu mundur mayenu tananj mayok ka ma njakmba kumungate. ¹⁵ Kristus nu sine sinam nge minit tukunu Kuate am mbol nge sine mundur mayenu tananj mineg. Mundur mayenu ta Kuatenge muskil kile-tidinga minit mbal ngisikade mbal ta njakmba tugum kinit ta ¹⁶ nane ngisiniu mbal pasa ta nane bale faram tuku mundur tananj kamusde le nane muskil kile-tidinganu mbal abo ningam tuku mundur tananj kamusde. i ... Ima

kate piro sunḡo ta kam kumuḡ. ¹⁷ Kuatenḡe nuḡe piro kam tuku madisiḡina mbal sineḡ ndo kumuḡ. Sine Kristus ndoḡ ulendika Kuate am mbolḡe wamdus tugusekmbi nuḡe pasa kukliweg. Nane afu ndametiḡ kilam tuku ndo nu tuku pasa kuklide ta sine nane taḡaḡ kuga.

3

Paulus nane pasa kitek tuku piro mbal

¹ Sine tane pasa satinḡeg tambi siḡine nyu payam ndakeḡ. Sine nane afu taḡaḡ tane sine tuku maḡau kila palmbim tuku waḡe afu kile ndakeḡ. Ko afuḡe sine tuku maḡau kila palmbim tuku waḡe afu siḡap ḡa idus ndaweg. ² Sine tuku kuyar waḡe ta tane minig. Tane mbolḡe sine tuku piro kilimok mayok kinit. Waḡe ta sine tuku ḡgamuḡgal sinamḡe minit ta nane ḡakmba kila. ³ Tane Kristus tuku waḡe ḡak minanu taḡaḡ mayok kinig. Sineḡe waḡe ta tinḡigeḡ. Kuate abo minmba minit nuḡe Guwaḡe Kristus tuku waḡe ta kuyarna. Andeḡe waimbi kuyar ndana. Kuyar ta tukul pasa taḡaḡ ndame mbolḡe mine ndakate. Tanḡine ḡgamuḡgal sinamḡe minit.

⁴ Sine Kristus mbolḡe sanḡri tinḡa taḡamba siḡine piro tuku saka Kuate am mbolḡe wamdus bulok mineḡ. ⁵ Sine siḡine sanḡri tomba tinḡa piro ta kam kumuḡ ḡa sa ndakeḡ. Sine Kuate tuku sanḡri tomba tinḡa ndo piro ta kam kumuḡ ḡgeg. ⁶ Nuḡe sanḡri siḡit le nuḡe pasa kitek ta sine kumumbi te-mayokey. Pasa kitek ta tukul pasa ambokok taḡaḡ kuyar mbolḡe mine ndakate. Tukul Guwa mbolḡe minit. Tukul maḡau nu kume maḡau siḡit ta Tukul Guwa nu abo mine maḡau siḡit.

⁷ Ndamē tukul pasa ḡak tugu pilmba mayok kina ta kilḡa sanḡri ḡayo mayok kina le Israel mbal nane Moses tuku tumail kaḡgere fugunaig. Tukul pasa nu kume maḡau ndo siḡit ta nu tuku kilḡa sunḡo ta ḡgumneḡga kugana. ⁸ Pasa kitek Kuate tuku Guwa mbolḡe mayok kinit ta nu kilḡa ambokok ta limba sanḡri ḡayo mayok kinit. ⁹ Pasa ambokok nu taḡo kilmba pa mbolḡe patikate ta nu kilḡa

sanḡri ḡak mayok kina. Pasa kitek nu taḡo tinḡreknū kile-mayokkate ta nu kilḡa ambokok ta limba sanḡri ḡayo mayok kinit. ¹⁰ Maḡau ambokok tuku kilḡa maḡau kitek tuku kilḡaḡe nu lite le nda minanu sukte. ¹¹ Pasa ambokok kugawam tuku ta nu kilḡa ḡak mayok kina. Pasa kitek minmba minam tuku ta nu siḡka kilḡa sanḡri ḡayo ḡak mayok kinit.

¹²⁻¹³ Moses tuku tumail kilḡa ta kuga-kugamba minna ta nu Israel mbal kaḡḡer ndawaig ḡa tawimbi tumail sonḡina. Pasa kitek tuku kilḡa ta taḡamba kugawe nda. Wam ta idusmba sine kuru kuru kugatok miḡe bulokmbi pasa kukliweg. ¹⁴ Israel mbal o buk kile mata Kuate tuku pasa ambokok ta burka nane tuku wamdus tawimbi sonḡanu taḡaḡ tugunu katese maye ndade. Kristus mbolḡe ndo wamdus purfewam kumuḡ. ¹⁵ Ait te mbolḡe mata nane Moses tuku pasa burkade ta nanḡine wamdus sonḡanu taḡaḡ tugunu katese maye ndade. ¹⁶ Ande nu ḡgamuḡgal biye mbilmba Sunḡo tugum kuwa ta Sunḡoḡe tawi ta talka wamdus nuḡe purfeu serwa le nu Kuate tuku kilḡa sanḡrinu ta kaḡḡeramḡgat.

¹⁷ Sine Sunḡo sakeḡ ta nu Tukul Guwa. Sunḡo tuku Guwa nu ande sinamḡe minit ta nu muskil te-tiwe tuwit le aḡaḡ ande nu ndale ndakate. ¹⁸ Sine pasa kitek son ḡgeg mbal tumail sonḡanu taḡaḡ mine ndakeḡ le Sunḡo tuku kilḡa sine mbolḡe kilimok mayok kinit. Sine Sunḡo tuku kilḡa lato lato teg sulumba nu tuku maḡau te-pureḡ. Siḡine Sunḡo Tukul Guwa tugumḡe kilḡa ta teg.

4

Kuate tuku kilḡa taḡo mbolḡe kilimok mayok kinit

¹ Kuate nu sine mapeka piro te siḡina tukunu sine wamdus piti kamusmba piro kusrewam idus ndaweg. ² Kiko maḡau ḡaigonu kuirka kade ta sine pitaika ḡgumneniḡigeḡ. Sine afu yabri ndaniḡeg. Sine Kuate tuku pasa mbil ndaweg. Sine pasa tugusek kilimok te-mayokmba Kuate am mbolḡe piziknu mineḡ ta nane ḡakmba kila.

³ Pasa mayenu kukliweg ta tugunu kilimok. Ngisinu tuku ndin mboln̄ge minig mbal ndo nane tugunu katese ndade. ⁴ Mbal ta nane Kristus tuku pasa son nda ngade. Ta ndanam? Kilke te tuku gabat Satan nu nane tuku wamdus tukulningit le nane pasa mayenu ismba wamdus purfe ndaningit. Nane Kristus nu kiln̄a san̄gri n̄ak Kuate tan̄an minit ta nane nu katese ndade.

⁵ Sine pasa kukliweg te singine miron̄ tuku kukli ndaweg. Yesus Kristus nu Sun̄go ndindo minit n̄ga wam ta kukliweg. Sine nu tuku n̄ga tane tuku piro mbal tan̄an mineg. ⁶ Kuate nu tugu mboln̄ge bulu mayok ka ma make kiln̄awa n̄gina ta nun̄ge singine ngamun̄gal kiln̄ate le sine Yesus Kristus kan̄germba Kuate tuku kiln̄a kila pileg.

Sine piti kan̄gerkeg ta Kuate nu sine kusre ndakate

⁷ Agan̄ mayenu kilke waim sinam̄n̄ge minig tan̄an Kuate nu nun̄ge wam mayenu sine sinam̄n̄ge pilit. Sine kilke waim tan̄an san̄gri kugatok mineg ta sine Kuaten̄ge san̄gri pilesingit le ⁸ piti yimyan̄ge sine tidon̄gade ta sine muskil te-tiwam kambim kumun̄. Sine wamdus te-suluweg ta sine wam pile pas ndakeg. ⁹ Afu sine kasursingig ta Kuate nu sine kusre ndakate. Nane sine bale faram tuku pani farde ta sine kume ndakeg. ¹⁰ Sine mara mindek Yesus kumna tan̄amba ndo sine kume direg ta sine kume ndakeg. Wam ta mboln̄ge tane Yesus abo n̄ak minit ta tane katese mayede.

¹¹ Sine abo n̄ak minmba Yesus tuku n̄ga mara mindek kume direg le nu abo n̄ak minit ta tane kila pilig. ¹² Sine mara mara kumam tuku ndin mboln̄ge mineg ta tane abo minmba minam tuku ndin mboln̄ge minig. ¹³ Ande nu kuyar pasa mboln̄ge ten̄enmba kuyarna.

Ye Kuaten̄ge pasa sakina ta son n̄ga nane n̄akmba san̄ingen n̄ga kuyarna. *Mune ... 116.10*

Sine mata nu tan̄an Kuate tuku pasa son n̄ga tane satin̄get. ¹⁴ Kuate nu Sun̄go Yesus kumna le te-tina tan̄amba ndo ngumnen̄ga sine nu ndon̄ kile-tidinguwa sulumba tane sine ndon̄ kilmba nu tugum̄n̄ge patikam̄ngat ta sine kila. ¹⁵ Sine tanenu n̄ga

piti n̄akmba te kugrakeg. Tan̄aweg le Kuate nu ake sinan̄ tan̄go make patikate wam ta tan̄go gudomm̄ba lato iswaig sulumba Kuate gare pasa samba nu tuku nyu tedun̄gam tuku mbal tuge n̄ayowaig.

¹⁶ Sine wam ta idusmba piti sinam̄n̄ge wamdus kanyummba piro kusrewam idus ndaweg. Sine tuku n̄garosu lato lato baklelde ta sine tuku ngamun̄gal san̄gri tin̄ga minig. ¹⁷ Piti ait fagnu ndo kan̄gerreg ta ngumnen̄ga alonu kiln̄a sun̄go gare minmba minam tuku tam̄ngig. Piti teg te gare man̄au tam̄ngig tan̄ge liwa le nda minanu sukam̄ngat. ¹⁸ Sine agan̄ ammbi kan̄gerkeg ta sun̄gomba idus ndaweg sulumba agan̄ ammbi kan̄ger ndakeg ta sun̄gomba iduseg. Agan̄ ammbi kan̄gerkeg te ait fagnu ndo minmba kugawam̄ngaig. Agan̄ ammbi kan̄ger ndakeg ta minmba minam̄ngaig.

5

Ngarosu kitek tam̄ngig

¹ Kilke te mbolok n̄garosu te baibai tan̄an. Anden̄ge sambriwa ta Kuate nu n̄garosu kitek singam̄ngat ta sine kila. Ngarosu kitek ta wande tan̄an ta tan̄gon̄ge wakei ndanaig. Nu samba mbolok agan̄ minmba minam tuku. ² Sine n̄garosu te n̄ak minmba samba mbolok n̄garosu sine mboln̄ge prowa n̄ga mindesimba mineg. ³ Sine samba mbolok n̄garosu ta n̄ak minmba kanu n̄garosu kugatok mine nda.

⁴ Sine baibai te sinam̄n̄ge minmba sinamanzer sun̄go n̄ak mineg ta sine n̄garosu te kusrewam idus ndaweg. Ngarosu kitek ambon̄ga sine mbol prowa sulumba n̄garosu kumam tuku te abo minmba minam tuku man̄au sinam kuwa n̄ga iduseg. ⁵ Kuaten̄ge sine tan̄amba ndo n̄garosu kitek mayok kambim tuku wakeika patikina sulumba nun̄ge Tukul Guwambi sine mboln̄ge asi sirimba tucker tidinganu tan̄an kina.

⁶ Sine wam ta idusmba mara mindek san̄gri tin̄geg. Sine kilke te mbolok n̄garosu sinam̄n̄ge mineg sulumba Sun̄go tugum̄n̄ge mine ndakeg ta sine kila. ⁷ Sine ammbi nu kan̄ger ndaweg ta singine li n̄akmba mboln̄ge nu tuku san̄gri tomba tin̄geg. ⁸ Sine san̄gri tin̄ga n̄garosu kusremba Sun̄go tugum kumba nu ndon̄ minam tuku

mindesiweg. ⁹ Sine kilke te mbolŋge minmba e ko nu tugum kaŋgig ta sine mara mindek nu tuku nzali ndo dubiwamŋgig. ¹⁰ Ngumnenga sine ŋakmba Kristus am mbolŋge tiŋgube le nu sine pilesinŋuwa le sine ŋgarosu te ŋak minmba maŋau ke likeg ta lafunu kumumbi tamŋgig.

Sine Kristus mbolŋge Kuate ndoŋ gula-beg

¹¹ Sine ŋakmba Kuate tugumŋge tiŋgamŋgig wam ta idusmba sine Suŋgo tuku kurauka nane gudommmba nu son ŋguwaig ŋga nane tuku wamdus didikam tuku pirokeg. Sine wamdus tiŋreknu ta tumba pirokeg ta Kuate nu kila. Tane mata taŋamba kila pilmba idusap ŋga satinŋet. ¹² Tane sine tuku nyu te-duŋgap ŋga pasa te sa ndatinŋet. Kuga. Nane afu wamdus ŋaigonu ŋak minmba taŋgo am mbolŋge mbal magenu taŋaŋ payamkade. Tane sine tuku maŋau kila palpe sulumba payamkade tuku mbal yabri pasa ta lafumba Paulus nane ŋgamuŋgal tugusek minig ŋga saninŋap.

¹³ Mbal ta sine ŋginŋan wamdus ŋak mineg ŋgade ta sine Kuate tuku piro sunŋokuwa ŋga taŋamba mayok kineg. Sine wamdus tugusek ŋak mineg ta sine tanenu ŋga taŋamba mayok kineg. ¹⁴ Kristus tuku kume pur maŋaunŋe sine tuku ŋgamuŋgal didikate le maŋau ŋakmba ke likeg. Singine wamdusmbi kuga. Taŋgo ndindo ta sine ŋakmba tuku ma tumba kumna le sine ŋakmba nu ndoŋ kumanu taŋaŋ kumgeŋ ta sine kila. ¹⁵ Nu sinenu ŋga kummba maŋ tiŋgina. Ta tuku kile sine singine nzali dubi ndamba nu tuku nzali ndo dubiweg.

¹⁶ Kile sine nane afu kaŋgerka taŋgo tuku maŋaumbi pile ndaninŋeg. Sine buk mbarmba maŋau tambi Kristus pilegeŋ ta kile afu mbolŋge taŋa ndaweg. ¹⁷ Ande nu Kristus ndoŋ sailkate ta nu kitek mayok kinit. Nuŋe maŋau ambokok ta kugana le maŋau kitek nu mbol prona.

¹⁸ Maŋau kitek ta Kuatenŋe te-mayokte. Sine nu tuku ŋgueu mbal mingeŋ le nu sine ndoŋ wamdus mukuk minam ŋga Kristus tuku kume mbolŋge sine ndoŋ tumana. Sine Kristus ndoŋ tumawam tuku ndin ta afu tumniŋgam tuku nu piro sinŋina. ¹⁹ Sine

piro ta kumba pasa kukliweg ta teŋenmba. Kuate nu Kristus mbolŋge sine taŋgo tuku mbar saukam tuku ndin wakeina sulumba nu sine ndoŋ tumana. Nu wam ta mbolŋge sine taŋgo ndoŋ tumate ta afu saninŋam tuku piro ta sine wai mbolŋge pilna.

²⁰ Kuate nu taŋamba sine tuku miŋge mbolŋge taŋgo wikate tukunu sine Kristus tuku piro mbal minmba Kristus tuku nyu mbolŋge tane sarsartinmba satinŋeg: Kuate ndin wakeina ta ndo dubimba tane nu tuku gulab mayok kape ŋgeg.

²¹ Kristus nu mbar kugatok minna ta Kuate nu sine tuku mbar ŋakmba nu mbolŋge patikina le nu une taŋgo taŋaŋ mayok kina. Kile sine nu ndoŋ ulendikeg tukunu Kuate nu nuŋe maŋau tiŋreknu sine mbolŋge pilit le sine tiŋreknu mayok kineg.

6

Paulus nane piroka piti sugo kugrakinaig

¹ Sine Kuate ndoŋ pirokeg tukunu sine tane sanŋrimba sarsartinŋamŋgig. Kuate nu ake sinan tane make patikate wam sunŋo ta ake agaŋ taŋaŋ kusre ndawap. ² Kuate nu teŋenmba sakate.

Ye tane make patiken tuku ait mbolŋge tane tuku wi ismba kilen. Taŋgo muskil kile-tidinŋen tuku ait mbolŋge tane turtinŋen ŋga sakate.

Aisaia ... 49.8

Tane ise mayewap. Kile ait te nu wikap ta nu isamŋgat. Kile ait te mbolŋge nu tane muskil kile-tidinŋe tiŋgamŋgat.

³ Sine Kuate ndoŋ pirokeg ta afunŋe sine talasinbekaig ŋga sine piro mayeweg.

⁴ Nane sine Kuate tuku piro mbal tugusek ŋguwaig ŋga mine ŋakmba mbolŋge sine kumumbi mayok kineg. Ngarosu piti sinamanzer maŋau ta mbolŋge sine sanŋri tiŋga bike ndakeg. ⁵ Afu sine kilmba ŋgusiŋgig. Afu sine mulin kilmba wandekŋge patikade. Afu sine kile-ŋgamukka tumail pansinŋig. Sine piro kareŋka mundu teg. Ait afu sine kinye ndaka gubak mineg. ⁶ Sine piti ta ŋakmba sinamŋge sanŋri tiŋga maŋau purfeŋnu ndo ke likeg. Sine pasa tugusek ta kila minmba wamdus mukuk mineg sulumba nane

ajakmba mboln̄ge ran̄gun mayeweg. Sine Tukul Guwa jak minmba sine wamdus tugusekmbi nane jakmba tuku kume pureg. ⁷ Sine pasa tugusek ndo saka Kuate tuku san̄gri mboln̄ge pirokeg. Wam ta jakmba mboln̄ge sine nu tuku piro mbal tugusek mayok kin̄eg. Sine man̄au tin̄reknu tamb̄i wam n̄aigonu jakmba kile-iben̄keg.

⁸ Nane afun̄ge sine tuku nyu kile-dun̄gade le afun̄ge tumail pansin̄gig. Afu sine wane pasa sasin̄gig le afun̄ge sine magenu n̄gade. Sine tugusek pasa ndo sakeg ta afun̄ge sine yabri mbal n̄ga pitaikade. ⁹ Afu sine nyu kugatok n̄ga talasin̄gig ta nane gudomm̄ba sine tuku nyu saka minig. Ait gudomm̄ba sine kume direg ta sine abo mineg. Sine n̄garosu piti sun̄go teg ta sine kume ndakeg. ¹⁰ Sine n̄gamun̄gal rar teg ta sine gare jak mineg. Sine sanzalnu mineg ta sine Kuate tuku wam magenu ta nane afu mboln̄ge keg le nane mine mayede. Sine agan̄ ndende kugatok mineg ta Kuate tuku wam magenu jakmba ta sine tuku minig.

¹¹ O Korin mbal, sine sin̄gine wamdus piti jakmba kile-mayokka kilimok satin̄geg. Sin̄gine n̄gamun̄gal jakmba tane tin̄ge suluweg. ¹² Sine tane tuku riweg le tane sinenu n̄ga ri ndade. ¹³ Ta tuku tane ye tuku kin̄o kame tan̄an̄ satin̄get. Sine tanembik riweg ta kile kumumbi lafuwap n̄get.

Sine Kristus son nda n̄gade mbal ndon̄ ulendi ndakube

¹⁴ Tane Kristus son nda n̄gade mbal ndon̄ tuma minam kumuñ kuga. Nane ndon̄ ulendi ndakap. Mbal tin̄reknu nane une mbal ndon̄ mun̄gu gare jak minam fugude. Ma make nu bulu ndon̄ minam kumuñ kuga. ¹⁵ Kristus nu Satan ndon̄ wamdus ulendi mine ndakik. Kristus son n̄gade mbal nane man̄au kise jak. Son nda n̄gade mbal nane man̄au kise jak. ¹⁶ Sine Kuate minmba minit nu tuku tukul wande mineg tukunu sine yabri mbara ta mata turmba mbarin̄am kumuñ kuga. Kuate nu ten̄enmba sakina.

Ye nane tuku n̄gamun̄gal sinam̄nge minmba nane ndon̄ likam̄ngit. Ye nane tuku Mbara mini le nane ye tuku gageu minam̄ngaig n̄gina. *Wok ... Pris ... 26.11-12; ... Esekiel ... 37.27*

¹⁷ Sun̄go nu ten̄enmba mata sakina. Tane wam n̄aigonu kade mbal kusreka yamokn̄ge minap.

Man̄au kutur jak kade ta n̄gumnenin̄gap. Tan̄awap le ye gare jak tane kilam̄ngit. *Ai-saia ... 52.11*

¹⁸ Ye tane tuku Mam mini le tane ye tuku kin̄o kame kulim kame minam̄ngaig n̄gina. *2 ... Samuel ... 7.14; ... Aisaia ... 43.6; ... Yeremia ... 31.9*

Sun̄go San̄gri N̄ayo nun̄ge tan̄amba sakate.

7

¹ O tira kame, Sun̄go nu sinenu n̄ga min̄ge pasa san̄grinu kusna ta idusmba n̄garosu n̄gamun̄galmbi kutur ke likeg ta jakmba pitaika Kuate tuku kurauka man̄au tin̄reknu purfen̄nu sine mboln̄ge kumun̄guwa n̄ga wamdus san̄grinu palpe.

Mbar te-tinaig le Paulus nu garena

² Tane man̄ sinembik riwap. Sine tane tuku ande mboln̄ge wam n̄ayo ndagen. Tane afu kilmba n̄aigo sigli ndakigen. Sine tane tuku ande yabrimba nu tuku agan̄ afu kile ndakigen. ³ Ye pasa san̄grimba satin̄git ta ye tane satin̄ge likam tuku sa ndatin̄git. Kuga. Ye buk tane satin̄git. Sine tane tuku n̄gamun̄gal sun̄go jak mineg. Sine kummba e ko abo minbe ta sine tane ndon̄ minam iduseg. ⁴ Ye tane tuku wamdus tero ndaka gare jak payamket. Ye tane idustin̄mba wamdus bulkate. Ye piti jakmba sinam̄nge tane idustin̄mba gare tet.

⁵ Sine Masedonia kilke mbol te progen̄ ta sine mabtam kumuñ kuga. Piti sun̄gomba mara mindek sine kile-kogorkinaig. Kame afu sine mbol pron̄aig. Kuru kuru man̄au mata n̄gamun̄gal sinam̄nge kamusgen̄.

⁶ Tan̄amba mingen̄ le Titus nu sine tugum pron̄a le sine nu kan̄germba wamdus bulkinaig. Kuate nu piti jak mbal wamdus bul sern̄ngit ta nun̄ge ndin ta wakeina.

⁷ Nu pron̄a ta tuku ndo wamdus bul ndakinaig. Nu pro tane tuku man̄au kan̄germba wamdus bulok tina ta kubeu sin̄gina le ismba sine mata wamdus bulkinaig. Tane ye sun̄gomba idusyumba tan̄gine mbar tuku kiko kamusmba malmbikade. Tane ye tuku pasa dubiwam tuku sun̄gomba idusde. Ye wam ta jakmba ismba tane tuku gare toren.

8-9 Ye buk waje ande kuyarmba tane kilmba satinje liken le tane ngamunggal piti tinaig ta ye mata tanenu nga piti kamusen. Tane ait fagnu piti nak minnaig sulumba wamdus biye mbilmba manau njaigonu kusrekinaig ta kile ye gare nak minet. Tane ngamunggal piti nak minnaig ta tuku ye gare te ndaket. Tane piti sinamnge mbilka manau njaigonu kusrekinaig ta tuku ye gare tet. Sine tane kilmba satinje likigen le tane wamdus tatrunkinaig ta tane manau Kuate idusnaig. Ta mbolnge sine tane njaigo sigli ndaka turtingigen.

10 Kuatenge ande mbar manau tuku piti tuwit le nu katesemba ngamunggal biye mbilte ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tuwit. Ande nu kilke te tuku piti kamusmba Kuate idus ndawa ta Kuate nu tango ta tuku muskil te-tiwe nda. Nu ngisikamngat. 11 Ata. Tane wamdus piti nak minmba Kuate manau idusnaig sulumba sangri tinga mbar ta te-tinaig. Tane mbar ta tuku gubra tumba wamdus fulilka minnaig. Tane ye tuku wamdus sungo tumba ye tuku pasa dubiwam tuku wamdus sangrinu pilmba tango mbarna ta lafunu tunaig. Wam nakmba kumumbi kinaig le kile pasa ande tane mbolnge mine ndakate.

12 Ye tane tuku waje kuyaren ta ande mbarna le ande piti tina ta tuku ndo kuyar ndawen. Tane sine tuku kume purmba minig ta Kuate am mbolnge wamdus pulutinguwa nga kuyaren. 13 Tane wamdus pulutingina le kile sine tane tuku mbar tuku piti kusrekigen.

Titus nu mata tane tuku gag nak ta nu tane tuku manau kanjerka piti kusremba gare tina le sine nu ndon manau lato gare tigen. 14 Ye buk tane tuku manau tuku payamka Titus sawen. Nu kumba tanamba kanjerna tukunu ye kiko kugatok. Sine son pasa ndo satinngigen tanan sine tane tuku payamka Titus sagen ta alonu kumumbi mayok kinit. 15 Nu tane tugum prona le tanjine mbar tuku wamdus fulilka nu kurauka tumba nu tuku minje dubi mayenaig. Nu tane tuku wam ta idusmba tane tuku lato lato kume purte. 16 Kile ye tane tuku wamdus tero ndaka gare nak minet.

8

Kuate tuku mbal afu turkap

1 Tira kame, Kristus tuku kuasmbi afu Masedonia kilke mbolnge mine likade te Kuate nu ake sinan nane make patikate le manau kade ta kila satinngamngit. 2 Afunge piti sugo ninmba nane tuku ngamunggal son tagoninnginaig ta nane gare nak minmba piti ta sinamnge agan ndende denkanu ta tanajig nga sunngomba waknyumba ndametinj patika afu turkinaig. 3 Nanjine ndametinj kanjerka paplamba kumumbi patikinaig sulumba nanjine wamdus tamba manau lato patikinaig ta yije ammbi manau ta kanjeren. 4 Nane sangri tinga sine sasinnginaig: Kuate tuku mbal Yudea ma tugu mbolnge sine nane sinjka turkam iduseg nga sasinnginaig. 5 Sine nane ndametinj ndo patikamngai nga idusgen ta nane wam ta limba nanjine ngarosumbi Sungo tuku nzali ndo dubiwam tuku pasa sangri pilenaig. Ta ndo kuga. Nane Kuate tuku nzali dubimba sine tuku pasa nakmba dubikam sakinaig.

6 Tanjanaig le sine Titus nu manau tane tugum kuwa nga sagen. Nu buk tane tugumnge afu turkam tuku ndametinj patikap nga tumtingina ta nu piro ta ke suluwa nga kukuleg. 7 Tane ngamunggal son sangrinu nak ta sine kila. Tane Kuate tuku pasa kukli mayede. Tane kila sungo nak minig. Nu tuku piro kam tuku wamdus sangrinu pilig. Sine tuku mata kume pur mayede. Ta tuku tane afu turka ndametinj ningam tuku manau ta mata ke mayewap nga iduseg.

8 Ye tanamba kap nga sa ndatinget. Ye tane tagotinmba tane kume pur manau tugusek nak e ko kuga ta katesewam saka tira afu ndametinj ningig wam ta kila satinngit. 9 Singine Sungo Yesus Kristus nu ake sinan tane make patikina wam ta tane kila. Nu agan ndende nakmba tuku miro ta nu tanenu nga sanzalnu mayok kina le tane nuje wam nakmba kilmba sanzalnu mine ndakade. 10 Ta tuku ye tane tenenmba kap nga iduset. Tane buk yar ande si mbolnge ndametinj patinu tuku wamdus sungo tumba tugu pilnaig ta tane kile suluwap nga iduset. 11 Tane buk

wam ta kam tuku nzalitingina tanjamba kile tanjine ndametiŋ kilig ta kanjerka kumumbi patikap. ¹² Tane ndametiŋ fudiŋdo e ko sunjokanu ŋak minig ta kumumba gare ŋak Kuate tape ta nu nzalite.

¹³ Tane nane afu ndametiŋ niŋmba tane denkanu minap ŋga idusmba sa ndatiŋget.

¹⁴ Kuga. Tane nane ndoŋ kumu kumu minap ŋga iduset. Kile tane agaŋ ndende gudommba ŋak minig mbal afu denkanu minig ta turkap. Ngumneŋga tane denkap le nane suk lafumba tane turkamŋgaig.

¹⁵ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Afu mana sunjomba kilnaig ta nane kumumbi kilanu idusnaig. Afu fudiŋmba kilnaig ta nane den ndaki-naig ŋgate. *Kisim ... Bek ...*

16.18

Piro tanjo afu Korin prowamŋgaig

¹⁶ Kuate nu Titus wamdus tuna le nu sine suk tane turkam tuku sunjomba iduste. Ta tuku ye Kuate gare pasa tuwet. ¹⁷ Sine nu tane tugum kambim tuku sa ndageŋ le nu nuŋe nzali dubimba tane tugum prowam iduste. ¹⁸ Sine tira ande Titus ndoŋ kukulbe le kanjat. Tanjo ta nu Kristus tuku pasa kukli mayete le Kuate tuku kuasmbi ŋakmba nu tuku saka minig. ¹⁹ Tira ta Kuate tuku mbalŋge madinaig le nu sine ndoŋ lika afu turkam tuku ndametiŋ patikade ta kulatkate. Sine wamdus sanjrinu pilmba piro kumumbi keg ta nu nane ŋakmba kila sanjinguwa le Sunjo tuku nyu te-dunjuwaig ŋga nu madinaig.

²⁰⁻²¹ Tanjamba idusmba afu sine ta-lasiŋmba ndametiŋ sunjo ta kulat maye ndade ŋgubekaig ŋga sine nu tumba likeg. Sine Sunjo am mbolŋge piro mayemba tanjo am mbolŋge mata piro mayebe le kilimok mayok kuwa ŋga iduseg.

²² Tira ande mata nu nale ndoŋ kuwa ŋga kukulbe le tane tugum prowamŋgaig. Nu tagomba piro yimyam tugeŋ ta nu wamdus sanjrinu pilmba piro ke mayena. Tane siŋka waknyumba afu turkam tuku minig ta nu kila pilmba kile tane tugumŋge pirokam tuku sunjomba iduste.

²³ Ye tane nane keŋ ta tuku kila satingamŋgit. Titus nu ye ndoŋ tane turkam tuku pirokek. Nale ar nu ndoŋ

ilik ta Kristus tuku nyu tane ŋgamukŋge sunjokuwa ŋga Kuate tuku kuasmbi nale tane tugum kambim tuku madinikinaig.

²⁴ Tane nane keŋ ta kilmba tanjine kume pur maŋau te-mayokmba kilap. Tanjawap le sine Kuate tuku kuasmbi ŋakmba tugumŋge tane tuku payamka sanjŋgeg ta alonu kilimok kanjerwaig.

9

Ndametiŋmbi Kuate tuku mbal turkap

¹ Ndametiŋ patika Kuate tuku mbal turkam tuku wam ta tane kila. Ye ta tuku maŋ sunjomba satinge nda. ² Tane mata ndametiŋ patinu tuku wamdusde ta ye kila. Ye Masedonia mbal tugumŋge tane Akaia mbal tuku payamka nane buk yar ande si mbolŋge ndametiŋ patikam tuku piro tugu pilnaig ŋga sanjŋget le ismba kile nane tuku sunjomba mata ndametiŋ patinu tuku wamdus sanjrinu pilig. ³ Sine tane tuku payamkeg ta alo kugatok ŋgubekaig ŋga ye tira keŋ ta kukulningi le tane tugum ta promba tane turkuwaig le ndametiŋ ta maŋgurka patikap. Ye pro tane tuku payamket tanjamba ndametiŋ ta ake kile ndo ki. ⁴ Tane ndametiŋ ta siŋka patikamŋgaig ŋga sine afu sanjŋgeŋ. Tane pati ndaka minap le Masedonia mbal afu ye ndoŋ kumba kanjerwaig ta sine kiko singikat. Tane mata kiko tingikat. ⁵ Wam ta idusmba ye tira keŋ ta ambonga tane tugum ta kuwaig le tane ndametiŋ patikam tuku o buk sakinaig tanjamba ndo patike sulumba ye ndo tairŋgap. Tanjawap ta tane tanjine nzalimbi ndo patikamŋgaig. Ye tane kilap kilap ki le ndagari ŋak patike nda.

⁶ Tane nyamagan kilanu maŋau ta idusap. Ande nu nyamagan tumunu ndui ndui ŋgukate ta nu alonu ndui ndui ndo kilit. Ande nu tumunu sunjomba ŋgukate ta nu alonu sunjomba kilit. ⁷ Tane ŋakmba yimyam tanjine wamdus pilenga ndametiŋ giganmba patikam idusde ta kumumba patikap. Tane andeŋge kilap kilap kuwa le tane ndagari ŋak pati ndakap. Tane gare ŋak tanjine ndametiŋ patikade ta Kuate nu nzalite.

⁸ Kuate nu tane mbolŋge waknyumba agaŋ magenu lato lato tingiwa le tane nane

afu turkam tuku agan denkanu njak mine nda. ⁹ Kuyar pasa ande tejenmba sakate. Nu nuje agan ndende waknyumba walmba sanzal mbal ningit. Nu tuku ranjun mayenu ta kugawe nda. Minmba minamngat ngate. *Mune... 112.9*

¹⁰ Sine nyamagan tumunu ngame ta Kuate tugumnge kileg. Agan nyeg ta mata nu tugumnge kileg. Tanamba ndo tane nane afu mbolnge waknyam tuku Kuate nu agan ndende kumumbi tingamngat. Tanawa le tane nane afu mbolnge waknyumba minap le nu tane tuku manau mayenu ta te-sungowamngat. ¹¹ Kuate nu mara mindek tane agan kumumbi tingit le tane den daka afu turkam kumu. Tanamba tane ndametin patikap le sine kilmba tambisanzal mbal turkuba le nane gudommba Kuate tuku nyu te-dungamngaig.

¹² Tane ndametin ningig tamba Kuate tuku mbal turkade. Wam ta ndo kuga. Tane tanade le nane afu Kuate tuku nyu te-dunga nu gare pasa tuwig. ¹³ Tane tira tuku ndametin patikap le afu wam ta kangermba tane Kristus tuku pasa mayenu dubiwanu ngade ta son nga Kuate tuku nyu te-dungamngaig. Tane Kuate tuku mbal nane afu turmba nane mbolnge waknyade ta tuku mata Kuate tuku nyu te-dungamngaig. ¹⁴ Ta ndo kuga. Kuate nu tane ake sinan make patikate wam temayokmba nane tanamba turkap le nane tane tuku kume purmba tane tuku nga Kuate yabanamngaig.

¹⁵ Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Nu agan sungo ande o mbolok agan ndende njakmba liningit ta sine singina.

10

Paulus nu nane tuku wamdus mbar tetina

¹ Tane afu tejenmba sakade. Paulus nu sine tugumnge sine gagnu pasa bafumbi sakate ta nu maskenngese pasa sangrinu kuyarba sasngit nga sakade. Ariya. Ye kile Kristus tuku wamdus bafuk ngan manau ta dubimba pasa bafumbi sarsartingamngit. ² Tane wamdus biye mbilap le ye tane tugum promba pasa sangrinumbi satngam

idus ndawet. Nane afu Paulus nane kilke te mbolok manau ndo dubimba nangine wamdusmbi pasa kukliwanu nga sakade mbal ta ndo ye sinja pasa sangrinumbi saningamngit.

³ Sine tango ndo mineg ta sine singine tango tuku kame aganmbi kame bu ndaweg. ⁴ Kuga. Sine Kuate tuku kame agan tamba Satan tuku sangri te-ibenmba afu tuku yabri wamdus ta njakmba pitaikeg. ⁵ Afu nangine wamdus ta payamka Kuate kila palmbim tuku ndin tukulde ta sine wamdus ta kuerka pitaiweg. Nane njakmba Kristus kumnemngese minwaig nga sine nane tuku wamdus kile-tidingeg. ⁶ Tane mata mbilka Kristus kumnemngese minap. Tanawap le afu tanamba mine ndakuwaig ta sine nane lafunu kumumbi ningamngig.

⁷ Tane wamdus te-mayewap. Ande nu nuje nyu te-dunga ye sinja Kristus tuku tango minet ngate ta nu sine mata Kristus tuku mbal mineg nga iduswa. ⁸ Sungo nu sine tane ngamunggal son sangri piletinbe nga nyu singina le tane kulatkeg. Sine tane ngaigo siglikam tuku nyu singe ndakina. Ye nyu ta tuku payamket le tane talayade ta ye kiko te nda. ⁹ Ye tane tuku wane kuyarke liket ta tane kuru kuru piletngam tuku kuyarket nga idus ndawap. ¹⁰ Afu nane tejenmba sakade. Paulus nu wane kuyarka tango sangri njak tanan pasa sangrinu kuyarte ta sine tugumngese nu sangri kugatok. Nu pasa sakate ta ismba talawam tuku ndo nga sakade. ¹¹ Tanakade mbal tane ye tuku pasa te ise mayewap. Sine wane kuyarka pasa sangrinu sakeg te tane tugumngese tanamba ndo ke likamngig.

¹² Mbal afu tane tugumngese nangine nyu kile-dungade. Yoi. Sine nyu tanan njak mine ndakeg. Mbal ta nginngan mbal. Nane nangine nangine mungu kangerka sine magenu nga payamkade. Manau tinreknumbi nangine manau pile ndangade.

¹³ Sine payamkeg manau ta kise. Kuate nu pirokam tuku nyu singina piro ta ndo sine payamkeg. Sine tane Korin mbal tugumngese mata pirokam tuku nyu singina. ¹⁴ Ta tuku sine tane tuku payamkeg ta mbar ndaweg. Sinenge Kristus tuku pasa mayenu tumtingen. ¹⁵ Sine tane

pasa dubide wam ta tuku sine siŋgine piro tuku payamkam kumuŋ. Sine nane afu tuku piro siŋgine ŋgaro mbolŋge pile ndakeg. Kile tane tuku ŋgamuŋgal son ta suŋgoka mbal kise mbol kuwa le ye nane tugum kambim tuku ndin mayok kuwa ŋga iduset. ¹⁶ Tanawa le sine tane kusreka kilke afu tane ŋgumnemŋge minig ta mbol kumba nane mata pasa mayenu saningamŋgig. Tanamba sine nane afu tuku piro siŋgine ŋgaro mbolŋge pile ndaka siŋgine piro ndo payamkam kumuŋ. ¹⁷ Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Tango ima nu payamkam idusmba kande nu Suŋgo wam ke likate ta idusniŋmba payamkuwa ŋgate. *Yeremia ... 9.24*

¹⁸ Ande nu nuŋe miron ye mayenu ŋgate ta nuŋe pasa ta alo kugatok. Suŋgoŋge nu mayenu ŋgate wam ta alo ŋak.

11

Paulus nu yabri aposel tuku manau te-mayokna

¹ O tira kame, tane ye tuku pasa te isap. Tane pasa te ŋginŋan pasa idusmba ndeta taŋaig. Pasa te isam tuku wamdus tukul ndawap. ² Kuate nu tane tuku kume purmba minit ta ye mata tane tuku suŋgomba kume puret. Pino mbanzo ande mam nuŋeŋge taŋgo ande tam tuku madite le nu taŋgo ta tuku ndo minit taŋaŋ tane Kristus tuku mbal ndo minap ŋga madi-tiŋgen.

³ Ye tane tuku wamdus piti ŋak minet. Mben nu nuŋe wamdus yabri paknu tamba Eva yabrina taŋamba taŋgo afuŋge tane yabritiŋmba didikuwaig le taŋgine wamdus Kristus mbolŋge minig ta kusrebekaig ŋga iduset. ⁴ Sine tane Yesus tuku nyu tumtingigen ta afuŋge pro ande tuku nyu satigig le tane wamdus bulokmbi nyu kise ta tade. Tane Tukul Guwa tinaig ta nane guwa kise satigig le tane tade. Ko pasa mayenu isnaig ta nane pasa kise kuklide le tane pasa ta mata wamdus bulokmbi tade.

⁵ Tane mbal ta nane aposel magenu o mbolŋge ŋgade ta nane ye li ndayade ŋget. ⁶ Ye pasa kukli mayewam tuku kila kugatok ta pasa kukliwet ta tugunu ŋakmba ye

kila. Ait suŋgomba sine tane siŋgine kila ta tumtingeg.

⁷ Ye Kuate tuku pasa mayenu tane satigen ta ye tane tugumŋge piya kilam mbulmba yiŋe nyu te-ibenmba tane mine mayenu mbolŋge minam tuku kile-duŋgen ta ye mbaren ŋga idusde e? ⁸ Ye Kristus tuku mbal afuŋge ndametiŋ sinaig le kuayaranu sukmba kilmba tane tugumŋge piroken. ⁹ Ye tane ndoŋ minmba agaŋ afu tuku denkinaig ta ye tane yabaŋ ndatiŋgen. Tira afu Masedoniange pro ye agaŋ denkanu minen ta nanenŋe sinaig. Ye tane piti sertiŋgikit ŋga agaŋ afu tane tugumŋge kile ndaken. Kile mata taŋamba idusmba minet. ¹⁰ Kristus tuku pasa tugusek ye sinamŋge minit ta son pasa ndo satigamŋgit. Ye tane tugumŋge piya kile ndaken ta payamka saka mini le Akaia mbal ŋakmba isamŋgaig. Ande ye peuyam kumuŋ kuga. ¹¹ Ye tane tuku kume pur ndamba nyu kile-ibenkam tuku idusmba taŋawet ŋga idus ndawap. Kuga. Ye tane tuku suŋgomba kume puret ta Kuate nu kila.

¹² Afu nanŋine miron payamka sine Paulus nane taŋaŋ pirokeg ŋgade ta peuningam tuku ndo ye piya kugatok piroken. ¹³ Mbal ta nane Kuatenŋe kukul ndaniŋgina. Kristus tuku aposel minanu sukmba nanŋine piro tamba tane yabritiŋgig. ¹⁴ Sine nane tuku wam ta tuku pirerek pur ndakube. Nanŋine gabat Satan nu taŋgo yabritiŋmba Kuate tuku eŋel mayenu taŋaŋ mayok kinit. ¹⁵ Sine wam ta idusmba Satan tuku piro mbal nane manau tiŋreknu kade mbal taŋaŋ minanu sukde ta tuku piriri ndaweg. Kuate nu ŋgumnenŋa nane tuku manau ta kumumbi lafumba pa niŋgamŋgat.

Paulus nu piro mbolŋge piti kugrakina

¹⁶ Ye man tane satigamŋgit. Tane ye ŋginŋan taŋgo ŋga idus ndawap. Ko ye ŋginŋan taŋgo ŋgumba kande wamdus tukul ndamba ye mapeyap le ye yabri mbal taŋaŋ fudiŋmba yiŋe piro tuku payamki. ¹⁷ Suŋgoŋge payamkam tuku tum ndayate. Yiŋe miron ŋginŋan mbal taŋaŋ payamket. ¹⁸ Nane gudommba

tañamba piro payamkade tukunu ye mata payamkam iduset.

¹⁹ Tane ndo kila sugo ñak minig sulumba ñginñgan mbal wamdus bulokmbi kilig inde. ²⁰ Tane nane tuku piro mbal minap ñga idusde le nane tane tuku agañ ndende kilam saka yabritiñmba nane sugo tañañ tane maim-maimtiñmba ko dabil pantingig ta tane ndek wamdus bulokmbi nane kilmba kulatkade. ²¹ Tane mbal tañañ kañgerka sañgri ñak ñgade. Sine tane ndoñ minmba nane sañgri ñak minig tañamba mine ndakigeñ. Tane sine sañgri kugatok ñgade ta kumumbi sakade.

Yabri aposel nañgine mañau tuku payamkade. Ta tuku ye mata ñgin ñgan mañau tambi payamkam kumuñ. ²² Nane sine Hibru ndare ñgade ta ye mata Hibru ndare. Nane sine Israel ndare mineg ñgade ta ye mata Israel ndare. Sine Abraham tuku mbuñ ñgade ta ye mata nu tuku mbuñ minet. ²³ Nane sine Kristus tuku piro mbal ñgade ta ye Kristus tuku piro mbolñge nane liniñget. Nane pirokade ta ye nane liniñmba piro karenket. Ye nane liniñmba ait sunğomba muli wande mbol kan. Ait gudommaba ye ñgusyinaig. Wam afu mbolñge ye kume diren. ²⁴ Zu mbal nane ait 5 tañamba ye tumba ñgusyinaig. Ñgusyinaig ta ka 39 mbolñge tiñge likinaig. ²⁵ Ait keñmba nane afu ye tumba mba-panimbi katyinaig. Ait ande ye baleyam bafumba ndamembi katyinaig. Ye wañ keñmba mbolñge liken le wañ fetkinaig. Ye ait ande yu mbol faitka minen le furirmba ka mafena. ²⁶ Ye piroka kine promba minet le ait afu kulenñge te-diryade. Kuayar mbalñge ndinñge ye baleye ndafloyade. Yiñe mbal kasomok mbal mata ye baleyam tuku ndin sotade. Tumbranñge duñenñge yu mbolñge ye ñgisike diret. Yabri gulab afu mata ye baleyam tuku ndin sotade. ²⁷ Ye piro karenka ñgaro rar minet. Furir afu kinye ndaket. Ait sunğomba guba kule para sungo ñak minet. Mara afu ye nyamagan tawi kinyam tuku wande mata denkate. ²⁸ Ye ñgarosu tuku piti ndo kugra ndaket. Kuga. Kristus tuku kuasmbi sañgri ñak minam tuku ye mara mara wamdus piti ñak minet. ²⁹ Tira ande nu sañgri kugatok

ta ye mata piti tet. Ande nu andenñge yabrite le ndekate ta ye gubra tet.

³⁰ Ye payamkam iduset ta ye wam kame ndañ mbolñge ye sañgri kugatok mayok kinet wam ta ndo payamket. ³¹ Singine Sungo Yesus Kristus tuku Mam Kuate ye siñka pasa saket te nu kila minit. Sine nu tuku nyu sungo ta te-dunğa minmba minbe.

³² Ye Damaskus tumbranñge minen le mandor Aretas nu nuñe kame gabat sana le nu kame mbal kukulniñgina le ye biye tiyam tuku tumbran sungo tuku fonde malanğa kulatka minnaig kande ³³ yiñe gulab kame ye sambekñge minyoken le fonde tuku bubre malanğa mbolñge te-mayokyumba muli biye-biyenaig le mayok ka kame gabat ta laipmba kua kan.

12

Kuate nu Paulus wam sugo tumna

¹ Payamkam tuku mañau ye turyam kumuñ kuga ta ye payamkamñgit. Sungo nu tumyina le ye kinatanu suk agañ kañgerken wam ta payamka satinği le isap. ² Kristus tuku tanço ande buk yar 14 kuganaig le Kuatenñge nu tumba te-dunğa samba mbol ambe kina. Ambenñge mañ lato te-dunğina le o mbol ambe kina. Nu ñgarosu ñak kina e ko nuñe kanu ndo kina e ta ye gilai. Kuatenñge ndo kila.

³⁻⁴ Tanço ta nu samba mbol ambenñge wam sugokanu afu isna. Isna ta Kuate nu miñge pipna le kilke te mbolñge afu ndoñ sakam kumuñ kuga. Nu tañamba samba mbol kina ta ndo ye kila. Nuñe ñgarosu ñak kina e ko nuñe kanu ndo kina e ta ye gilai. Kuatenñge ndo kila. ⁵ Ye tanço ta tuku kila idusmba nu tuku payamket. Ye yiñe miron tuku payam ndaket. Ye wam kame ndañ mbolñge sañgri kugatok mayok kinet ta ndo ye payamket.

⁶ Ye yiñe miron tañamba samba mbol kan ñga payamki ta ye ñgin ñgan tanço mayok nda kinet. Ye siñka saket ta ye wam ta mbolñge yiñe nyu te-dunğam idus ndawet. Kuga. Tanço nane ye pasa sake lika wam ñakmba ke liket ta mbolñge ye tuku nyu kumumbi iduswaig ñget.

⁷ Kuate nu wam sugo tumyina ta mbolŋge ye payamka yiŋe nyu te-dunġikit ŋga Satan tuku kukul taŋgo pro ye waimbi katyanu taŋaŋ ŋgaro rar sunġo ye mbol prona. Rar ta ye mbolŋge promba minit le kamusmba yiŋe nyu te-dunġam idus ndawet. ⁸ Sunġo nu piti ta pitaiwa ŋga ye saŋgri tiŋga yabaŋam kenjen ta nu ye wo ndayina. ⁹ Nu teŋenmba sayina. Ye ne make pilmba saŋgri tini le rar ta kurawam kumuŋ. Ne piti ta ŋak minmba saŋgri kugatok mina le ye tuku saŋgri ne mbolŋge kilimok mayok kuwa ŋga sayina. Kile Kristus tuku saŋgri sunġo ye mbol prowa ŋga ye saŋgri kugatok minet te gare-gareka payamket.

¹⁰ Ye saŋgri kugatok minet le afunġe ye tumail panyade le afunġe ŋgaro rar sade le afunġe ye ŋayo siliyade le afunġe piti sugo seryade wam ta ŋakmba mbolŋge ye Kristus tuku ŋga gare ŋak ndo minet. Ata. Ye saŋgri kugatok minet sulumba Kristus tuku saŋgri mbolŋge saŋgriknu mayok kinet.

Paulus nu nane turkam idusna

¹¹ Ye yiŋe maŋau payamkam idus ndawet ta afu ye tuku nyu ŋayo silide le tane nane peu ndaniŋgig tukunu ye yiŋe ŋginŋan maŋaumbi payamka yiŋe maŋau tuku kuyaret. Ye ake taŋgo suk minet ta afu tane nane aposel magenu ŋgade ta nane ye li ndayade. ¹² Ye tane ndoŋ minmba piti kaŋgerka saŋgri tiŋga piroka wam kitek saŋgrinu afu ke liken. Wam ta mbolŋge ye aposel tugusek minen le tane ye kaŋgeryinaig. ¹³ Kristus tuku kuasmbi afu mbolŋge ye wam mayenu ken ta tane tugumŋge wam maye ndawen ŋga idusde e? O son. Ye wam ande nane afu mbolŋge ken taŋamba tane mbolŋge ke ndaken. Ye tane tugumŋge piya kile ndaken. Wam ta tuku tane ye pitaiyade inde. O Korin mbal, ye mbaren ndeta ye tuku mbar gilainġap.

¹⁴ Ye maŋ ait kenju tane tugum prowam bafuwet. Tane tugum promba agaŋ afu sap ŋga satiŋge nda. Kuga. Tane ye ŋgamunġal ndo sap ŋga iduset. Kiŋo kame nane ina mam turkam tuku agaŋ ndende pati ndakuwaig. Ina mamŋge kiŋo kame turkam tuku agaŋ ndende patikuwaig.

¹⁵ Ye tane tuku mam taŋaŋ minet. Ye yiŋe agaŋ ndende tane turkam tuku ŋgail ndaket. Yiŋe abo mine maŋau mata tanenu ŋga kusrewam bafuwet. Ye taŋamba tane tuku sunġomba kume puret. Wam ta tuku tane ye tuku kume pur ndade ta ye tane tuku sunġomba kume puret wam ta kusrewam kumuŋ kuga.

¹⁶ Ye tane tugumŋge agaŋ afu kile ndaken ta tane afu teŋenmba sakade. Nu kuirkuirka sine yabrisiŋmba ndametiŋ afu kilna ŋga sakade. ¹⁷ Ginu ait ye kilen? Ye mbal afu kukulniŋgen le pro tane yabritiŋmba ndametiŋ didika kilmba ye sinaig e ŋga idusde. ¹⁸ Ye Titus ndo tane tugum kambim tuku kukulmba minen. Tira ande ta nu ndoŋ kuwa ŋga kukulen. Titus nu ame agaŋ tane yabritiŋmba kilna? Kuga. Sile Titus ndoŋ Guwa ndindo ta mbolŋge minek. Maŋau ndui ta ndo ke likek ta tane kila.

¹⁹ Tane waŋe te burka sine tane am mbolŋge tiŋreknu mayok kambim tuku kuyaraig ŋga idus ndawap. Sine Kristus ndoŋ ulendika nuŋe wamdus dubimba Kuate am mbolŋge pasa te kuyarkeg. Tane tuku son ta saŋgri pilewam tuku ndo kuyarkeg.

²⁰ Ye tane tugum prowam tuku ta ye wamdus piti ŋak minet. Ye pro tane maŋau ke likade ta kaŋgerka nzaliyamŋgat e ko kuga. Nzali ndayuwa ta ye tane kilmba satiŋge liki le tane ye tuku mata ndagari tamŋgaig. Ye pro tane wam kame te kap le kaŋgerkam tuku kuru-kuruket. Kua-leyaukade e ko afu tuku mine magenu tuku kagli firkade e ko gubra tade e ko ye ye ŋgade e ko waŋe pasa sakade e ko afu tuku nyu kile-ibenġa miŋge motmotkade e ko taŋgine ŋgarosu te-dunġade e ko taŋgine wamdusmbi maŋau kise kise ke likade maŋau kame ta ŋakmba ye kaŋgerkam mbulit.

²¹ Tane gudommba buk kutur maŋau kumba fare fare taŋgo pino ndoŋ minmba taŋgine ŋgarosu tuku nzali tukul ndamba dubikinaig. Tane ŋgamunġal biye mbil ndawap ta ye tane tugum promba yiŋe Mbaraŋge tane tuku am mbolŋge ye kiko pileyuwa le wamdus ŋayonġikat ŋga ye pitiyate.

13

Riron pasa afu

¹ Kile ye ait ken nu tane tugum prowamngit. Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Tango armba ko kenmba tango ande nu mbar ande kina nguwaig le son nga te-tiwap ngate. *Lo ... 17.6; ... 19.15*

² Ye buk ait arnu tane tugum prowen sulumba mbarmba minnaig mbal ta riron pasa saningen. Kile ye tane tugumngge mine ndaka nane tane turmba man riron pasa ndui ta satinngamngit. Ye man luka tane tugum prowi ta mbarde mbal ta sinja mapeke nda. ³ Tanawi le ye Kristus tuku pasa kukliwet tango minet ta tane wamdus tero ndaka katesewamnggaig. Kristus nu sangri sungo jak tane sinamngge pirokate.

⁴ Nu sangri kugatok tana minna le nane nu tumba ail kazrai mbolngge balenaig ta Kuate tuku sangringe te-tina le kile abo jak minit. Sine mata tana tango ndo sangri kugatok mineg ta sine nu ndon ulendika Kuate tuku sangri mbolngge minmba sangri tamba tane kile-tidingam tuku prowamngig.

⁵ Tangine ngamungal son pilenga kangerap. Tane sinja Kristus Yesus tuku ngamungal son ngade e ko kuga. Nu tane sinamngge minit le tane kamusde e ko kuga. Kuga ta tane tuku ngamungal son ta mbarkamngat.

⁶ Wam ta mbolngge sine tane pasa kuklimba tumtingen mbal ngamungal son tugusek jak ta katese mayewap.

⁷ Kuate nu tane turkuwa le mbar manau afu ke ndakap nga nu yabanmba mineg. Tane wam magenu kap le sine aposel tuku piro mayenu nguwaig nga idus ndaweg. Tane manau magenu ndo kam tuku iduseg. Afu sine piro maye ndaweg ngade ta sine piti ndasingit. ⁸ Sine pasa tugusek te-ibenam tuku mine ndakeg. Pasa ta turam tuku ndo mineg. ⁹ Sine sangri kugatok mineg le tane sangri jak mayok kinig ta sine sangri kugatok minam tuku garegarekeg. Tane tuku ngamungal son lato lato sangri tingua nga Kuate yabanmba mineg.

¹⁰ Sungo nu tane kulatkam tuku piro sina. Ye tane tugum prowi sulumba pasa sangrinu satinngam kumu ta ye tanawam

idus ndawet. Ta tuku tane kile-tidingam tuku ye wane ndo kuyaret. Sungo nu ye tane sangri piletingam tuku piro sina. Tane ngaigo siglikam tuku piro se ndakina.

¹¹ Kile ye pasa suluwamngit. Tangine mbar kile-tidingap. Ye tuku pasa isap. Tane wamdus ulendika ngamungal mukuk minap le Kuate nu tane ndon minamngat. Kume pur manau ngamungal mukuk manau nu tugu. ¹² Tane tangine tangine tira kame ndon mungu kume purkade manau ta alonu te-mayokap. ¹³ Kuate tuku mbal tenge minig ta jakmba tane kaiye pasa tingig.

¹⁴ Singine Sungo Yesus Kristus nu tane ake sinan make patikuwa. Kuate nu tane tuku kume purwa. Tukul Guwa nu tane ndon mungu gare jak minwa.

Son.

GALESIA Galesia mbal tuku waje Paulusnge kuyarna

Paulus nu Galesia mbal tuku waje kuyarna te tugunu tejenmba. Nu nunge li arnu mbolnge Galesia ma tugu mbolnge guaze ande tina le nane nu kulatka minnaig. Tananaig le nu Kristus tuku pasa mayenu nane saningina le nane ismba son nginaig le nu nane ndon ait afu minna sulumba man nane kusreka kina.

Yar kenmba kinaig le nane afu Paulus tugum kumba Galesia mbal nginngan wamdus tumba Yesus dubi maye ndade nga Paulus kubeu tunaig le isna.

Nane Yesus dubi maye ndanaig ta tugunu tejenmba. Paulus nu Galesia mbal kusrekina le Zu mbal afu pro Moses tuku tukul dubika ngaro pikam tuku sunngomba saninginaig sulumba sakinaig: Tane tukul pasa nakmba turmba dubikap le ndo Kuate nu tane muskil kile-tidinge tingamngat nga saninginaig. Tanamba nane Paulus tuku nyu te-ibermba nu aposel kuga nginaig sulumba sakinaig: Yerusalemnge gabat sugo minig ta nane ndo aposel minig nginaig.

Tanakinaig le Galesia mbal nane pasa ta ismba wamdus terokinaig le Paulus nu wam ta ismba wamdus piti nak minmba nane tuku mbar wamdus ta te-tiwam tuku waje te kuyarna.

1-2 Tane Kuate tuku kuasmbi Galesia ma tugu mbolnge mine likade ta ye Paulus tira mbal tenge minig ndon ye tane tuku waje te kuyaret. Ye aposel piro ten te tanjo nane ye kukul ndayinaig ko tanjo ande ye tugum promba ne aposel nga nyu temayok ndana. Kuga. Mam Kuatenge Yesus Kristus kumna le te-tina nale ar tanje ne aposel nga ye tuku nyu te-mayoknaik. ³ Mam Kuate singine Sunjo Yesus Kristus nale ake sinan tane make patika ngamungal wamdus bul sertinguwaik. Son.

⁴ Yesus Kristus nu kilke te tuku manau ngaigonu ngamuknge sine kile-luka kilam nga nunge ngarosu kumam tuku pilna sulumba sine tuku une saukina wam ta singine Mam Kuate tuku nzali mbolnge mayok kina.

⁵ Sine nu tuku nyu sunjo ta te-dunga minmba minbe. Son.

Kristus tuku pasa mayenu ndindo minit

⁶ Tane wam kade ta ye ismba piriri ngayowet. Kristus nu tane ake sinan make patikina le Kuate nu tane nunge mbal minam tuku wikina. Ndanam saka tane pitik ndo nu kusremba kile pasa kise dubiwam idusde. ⁷ Pasa mayenu ande sine tursingam tuku mine ndakate. Afunge tane tuku wamdus nginngan sertinmba Kristus tuku pasa mayenu nanjine wamdusmbi mbilam tagode. ⁸⁻⁹ Sine tane tugumnge pasa mayenu kukligen ta pasa tanje ndo tane turtingam kumu. Sine buk pasa sangrinu ande satinngin ta ye kile man lato satinngamngit. Tane Kristus tuku pasa mayenu ismba tinaig ta tanjo ande pasa mayenu tanan mbilmba kise kukliwa kande Kuatenge nu kasurwa. Sine tuku ande ko samba mbolok enel ande pasa mayenu ta mbilmba kise kuklibe kande sine mata Kuatenge kasursinguwa.

¹⁰ Ata. Tane ye nzaliyam tuku ye pasa ta satinngit e? Kuga. Kuatenge ndo ye nzaliyuwa nga iduset. Ye tanjo afunge nzaliyuwaig nga ndin sotet kande ye Kristus tuku piro tanjo mine ndaket kande.

¹¹ Tira kame, tane wam te kila pile mayewap. Ye Kuate tuku pasa mayenu kuklimba satinngin ta tanjo tuku pasa kuga. ¹² Tanjo andengete pasa mayenu te sa ndayina ko andengete tum ndayina. Yesus Kristus nunge tumyina.

¹³ Ye o buk sine Zu mbal tuku tukul pasa dubimba wam ke liken ta tane isnaig. Ye sangri tinga Yesus tuku kuasmbi kilmba piti sugo serninmba bale far suluwam tagowen. ¹⁴ Ye singine mbun kame tuku manau nakmba mage minam tuku ngamungal kunde-kundeyina le sine Zu mbal tuku tukul pasa dubi mayemba yine usre tuma mbal nakmba lininngin.

¹⁵ Ye tanawen ta ye ina tuku fungul sinamnge minen le Kuate nu Kinjo nunge tuku piro biyam tuku ye o buk madiyina. Madiyina tukunu nu ake sinan ye make pilmba wikina. ¹⁶ Ye pasa mayenu kasomok mbal tugumnge nunge Kinjo nunge tuku kukliwi nga nu Kinjo nunge tumyina

le ye ande sa ndawen. ¹⁷ Nane aposel nyu ambonga tinaig mbal ye nane sota mbumba Yerusalem mata kine ndaken. Ye tinja Arabia kilke mbol kan. Tanje minmba ma ma ngumnennga ye manj luka Damaskus tumbran sungo mbol prowen.

¹⁸ Yar kenmba kugana le ye Petrus kanjeram tuku mbumba Yerusalem kan. Ka tanje kusem armba nu ndonj minkenj. ¹⁹ Ye ambenge minen sulumba aposel afu kanjer ndaken. Sungo Yesus tuku maib nuje Yakobus nu ndo kanjeren. ²⁰ Ye tane tuku kuyaret te ye Kuate am mbolnje sinjka yabri pasa sa ndaket.

²¹ Ngumnennga ye Siria le Silisia kilke mbol ndeken. ²² Ait ta mbolnje Kristus tuku kuasmbi Yudea ma mbolnje mine likinaig ta ye kanjer ndayinaig. ²³ Afunje nane ndonj wam kubenaig le nane tejenmba isnaig: Tanjo nu ambonga sine piti sersinmba pasa mayenu sine son ngeg ta kume seram tuku sanjri tinjina ta kile nu nane afu ngamuknje pasa ta kuklimba sakate nga kubenaig le isnaig. ²⁴ Tanjamba nane ye mbolnje wam mayok kina ta tuku nane Kuate tuku nyu te-dunjinnaig.

2

Aposel afu Paulus ndonj wamdus ulendinaig

¹ Yar 14 kuganaig le sile Barnabas ndonj mbumba Yerusalem kakenj. Ye Titus mata tumba sine kenj mbumba kagenj. ² Kuatenje ye sayina le ye Yerusalem kan. Ye ka ambenge gabat sugo ndonj manjurka ye kasomok mbal ngamuknje pasa mayenu kukliwet ta nane tuku wamdus isam tuku kubewen. Ande ye tuku piro purwa le ye ake sinanj piro karenjkikit nga ye tanjawan.

³ Titus nu ye ndonj minna ta nu Grik tanjo ta gabat sugo mbal nane nu tuku ngaro pikam tuku sinjka kap nga sa ndakinaig. ⁴ Nu tuku ngaro pikam tuku pasa mayok kina ta yabri mbalnje pasa ta temayoknaig. Nane nanjine manjau yubenga pro sine ngamuknje tira mbal tananj mayok ka sine Yesus Kristus dubimba ngamungal mukuk mbolnje mineg wam ta pitaimba sine tukul pasa tuku piti kumnemnje minbe nga idusmba pronaj. ⁵ Sine nane

tuku wamdus katesemba tane kasomok mbal Kristus tuku pasa tugusek ndo dubiwap nga sine nane tuku pasa pitik ndo pitaigenj.

⁶ Yerusalem gabat sugo Zu mbal afunje nane tuku nyu sugokanu mbolnje minanu nga sakade ta ye nane tuku nyu sugo idus ndawet. Kuate nu tanjo tuku nyu pile ndangate. Gabat sugo ta nane ye tuku pasa ismba wam kise ande kam tuku sa ndayinaig. ⁷⁻⁸ Kuga. Zu mbal tugumnje Kristus tuku pasa mayenu kukliwam tuku piro ta Kuatenje Petrus tuku wai mbolnje pilna tanjamba ndo kasomok mbal tugumnje pasa mayenu kukliwam tuku piro ta Kuate nu ye tuku wai mbolnje pilna. Kuate nu Petrus sanjri tuna le Zu mbal ngamuknje pirokam tuku aposel nyu tuna tanjamba ndo nu ye mata sanjri sina le kasomok mbal ngamuknje pirokam tuku aposel nyu sina. Nane wam ta kila pilmba pasa ande sa ndayinaig.

⁹ Yakobus Petrus Yohanus Zu mbal afunje nane Kristus tuku kuasmbi tuku gabat sugo nga sakade ta nane Kuatenje nu ake sinanj ye make pilna wam ta kila pilmba pro sile Barnabas ndonj wai sikmba nane ndonj piro tuma minam tuku sasikinaig. Nane Zu mbal ngamuknje pirowaig le sile kasomok mbal ngamuknje pironu tuku sasikinaig. ¹⁰ Nane tukul ande dubiwap nda nginaig. Sile sanzal mbal turkam tuku ndo nginaig. Nane tanjakinnaig le ye wam ta kam tuku wamdus sanjrinu pilmba minen.

Paulus nu Petrus tumba sawe likina

¹¹ Ngumnennga Petrus nu Antiok promba minna sulumba nu wam ande mbarna le ye nu sawe liken ta tejenmba. ¹² Nu ambonga kasomok mbal ndonj manjurka isukusmba minna ta nu manjau mayena. Ngumnennga Yakobus nu nuje mbal afu Yerusalemnje kukulningina le Antiok pronaj le Petrus nu nane kanjerka nane ngaro pike ndakade mbal kasurningig nga nu nane tuku kuru-kuruka kasomok mbal kusreka kua kina ta nu wam njayona. ¹³ Zu mbal afu ambonga Petrus ndonj wam mayenaig ta kile nane mata manjau tinjeknu mbilmba mbar wam ta kinaig.

Nane tuku yabri manau tanje Barnabas mata didikina.

¹⁴ Nane wam kinaig ta mboŋge Yesus tuku pasa mayenu tuku manau pitainaig ta ye katesemba nane ŋakmba am mboŋge Petrus tumba sawe lika sawen: Ne Zu tanjo ta ailfu kasomok tanjo ŋgamukŋge ne Zu tanjo tanaŋ mine ndaka nane tanaŋ minna. Ndanam saka kile ne kasomok mbal Zu tanjo tanaŋ mayok kuwaig ŋga sanjri tinja saningit ŋga sawe liken.

Kristus mboŋge sine tinjeknu mayok kineg

¹⁵ Sinjine ina mam nane sine kile-patikinaig ta sine Zu mbal. Sine kasomok mbal une tanjo tanaŋ mayok nda kagenj ta ¹⁶ sine Zu mbal sine tukul dubika Kuate am mboŋge tinjeknu mayok nda kineg ta sine kila. Yesus Kristus tuku kume tuku sanjri tomba tinjeg wam ta mboŋge ndo sine Kuate am mboŋge tinjeknu mayok kineg. Ande nu tukul pasa dubimba tinjeknu mayok kine ndakate tukunu sine Zu mbal mata tinjeknu mayok kube ŋga tukul pasa kusremba Kristus Yesus tuku kume tuku sanjri tomba tinja nu tuku son ŋgigenj.

¹⁷ Sine Zu mbal afu Kristus mboŋge tinjeknu mayok kambim saka sine tukul pasa te-simba kasomok mbal tukul kugatok tanaŋ une tanjo mayok kineg. Ta tuku afu tenjemba sakamŋgaig. Ata. Kristus nu une manau sanjri pilete ŋga sakamŋgaig. i ... Sinja tanjamba kuga. ¹⁸ Ye tukul pasa te-siwen ta manj dubiwi ta ye yinje mironj une tanjo mayok kanjit.

¹⁹⁻²⁰ Ye tukul pasa tuku sanjri kumnemŋge minmba tinjeknu mayok nda kan tukunu sanjri tanje ye baleyam tuku pilna le ye Kristus ndonj ail kazrai mboŋge kumanu tanaŋ kumen. Kile ye tukul tuku sanjri kumnemŋge mine ndaka ye Kuate tuku ndo minam tuku minet. Ye abo ŋak minet te ye Kuate tuku Kinjo tuku sanjri tomba tinja nu tuku wamdus ndo dubimba wam ŋakmba ke liket. Nu ye tuku wamdus sunjo ŋak minmba nu yenu ŋga nuje ngarosu kumam tuku pilna. ²¹ Kuate nu tanjamba ake sinanj sunjomba sine make patikate wam ta ye te-si ndawet. Kuga. Ye tukul pasa te-simba Kristus tuku son

ŋget. Ande nu tukul pasa mboŋge tinjeknu mayok kambim kumunj ŋguwa ta Kristus nu sinenu ŋga kumna wam ta alo kugatok.

3

Sine Yesus tuku manau kitek ndo dubibe

¹ O Galesia mbal, tane ŋginŋgan wamdus ndo tade. Yesus Kristus nu sinenu ŋga ail kazrai mboŋge kumna ta ye tugusemba satinmba tumtingen le tane kila pile mayenaig. Imanje ŋule parak pasambi tane tuku wamdus mayenu ta didika balena? ² Tane wam ndindo ndo sayap le isi. Tane Tukul Guwa tinaig ta ame wam mboŋge tinaig. Tane tukul pasa dubimba tinaig e? Kuga. Tane Kristus tuku pasa mayenu ismba son ŋga tinaig. ³ Tane Yesus son ŋga Tukul Guwa tuku sanjri mboŋge tugu pilmba kitek mayok kinaig. Kile tangine sanjrimbi manau kitek ta tuturmba Kuate am mboŋge tinjeknu mayok kambim idusde e? Yoi. Tane ŋginŋgan mbal. ⁴ Tane manau kitek tugu pilmba wam sugo kanjerkinaig ta kile ake kusrekam idusde e? i ... Tanjamba kuga. Wam ta alo sunjo ŋak. ⁵ Tane tukul pasa dubide le Kuate wam ta tuku Tukul Guwa tinjmba wam kitek sanjrinu tane ŋgamukŋge kile-mayokkate ŋga idusde e? i ... Tanjamba kuga. Tane Yesus Kristus tuku pasa ismba son ŋgade wam ta tuku nu tanjate.

⁶ Tane Abraham tuku manau kanjerap. Nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku sanjri tomba tinjina le Kuate nu Abraham tuku ŋgamunjal son ta kanjermba nu tanjo tinjeknu ŋgina. ⁷ Ata. Sine Kuate tuku sanjri tomba tinja nu tuku son ŋgeg mbal sine Abraham tuku kinjo kame mineg. ⁸ Tane kasomok mbal Kuate tuku sanjri tomba tinja nu tuku son ŋgade sulumba nu am mboŋge tinjeknu mayok kinig wam ta kuyar pasa ande nu o buk te-mayokna. Kuate nu o buk Abraham tenjemba pasa mayenu sana.

Ne mboŋge ye kilke tugu ŋakmba mboŋge wam mayenu kamŋgit ŋga sana. *Mulum Pasa 12.3*

⁹ Nane Abraham tanaŋ Kuate tuku sanjri tomba tinjgade mbal Kuatenje nane Abraham ndonj wam mayenu ta ningit. ¹⁰ Nane

afu nanjine sanjri tomba tinja tukul pasa dubide mbal nane pa tam tuku minig. Kuyar pasa ande ta tuku tejenmba sakate.

Ima nu Kuate tuku tukul pasa njakmba dubika ande kusremba dubi ndate ta nu pa tam tuku minit nga sakate. *Lo 27.26*

¹¹ Kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tango nane Kuate tuku sanjri tomba tinja nu am mbolnje tinjeknu mayok kinig mbal nanenge ndo abo njak minmba minamngaig ngate. *Habakuk 2.4*

Ta tuku ande nu tukul pasa dubimba tinjeknu mayok kambim kumuŋ kuga ta kuyar pasanje tumsingit.

¹² Moses tuku tukul pasa ta sine son ngam tuku kuga. Sine ismba dubikam tuku ndo. Kuyar pasa ande tukul pasa tuku tejenmba sakate.

Ande nu tukul njakmba dubi mayewa ta nu abo njak minmba minamngat nga sakate. *Wok Pris 18.5*

¹³ Sine tukul pasa kumnemnge minmba Kuate tuku pa sunjo tam tuku mingen ta Kristus nu sinenu nga pa sunjo ta tina sulumba sine tuku muskil kile-tidinge singina. Wam ta tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Ail kazrai mbolnje minig mbal nane Kuate tuku pa sunjo tam tuku minig nga sakate. *Lo 21.23*

¹⁴ Kristus nu tanjamba kumna le Abraham mbolnje Kuate nu kilke tugu njakmba mbolnje wam mayenu kamngit nga sakina ta te-mayokna. Kile Yesus Kristus mbolnje tane kasomok mbal njakmba wam mayenu ta tam kumuŋ. Sine Kristus tuku kume tuku sanjri tomba tinjeg mbal sine Kuate nu Tukul Guwa nuŋe mbal ningam tuku sakina ta teg.

Kuate nu o buk wam mayenu kam tuku Abraham sana

¹⁵ Tira kame, ye pasa satinjit ta ye kile yaba pasa andembi tane tumtingamngit. Tango ande nu abo njak minmba ngumneŋga kumwa le afu nu tuku aganj ndende kilam tuku wane ande kuyarte. Nu pasa ta sanjri pilemba nuŋe nyu pilit ta andenje pasa ta te-simba ko tuturam kumuŋ kuga.

¹⁶ Pasa sanjrinu afu Kuate nu Abraham

nuŋe mbuŋ ndoŋ kilam tuku sana ta nu Abraham tuku mbuŋ njakmba tuku sandana. Nu tango ndindo tuku nanje mbuŋ nga sana. Nu tuku mbuŋ ta Kristus. ¹⁷ Ye pasa satinjit ta tugunu tejenmba. Kuate nu Abraham ndoŋ nuŋe pasa ta katmba nuŋe nyumbi sanjri pilemba. Tanjana le yar 430 kinaig le tukul pasa mayok kina ta tukul pasa ta Kuate nu o buk Abraham ndoŋ pasa katna ta te-simba kume seram kumuŋ kuga. ¹⁸ Sine Kuate tuku wam magenu kilam nga singine sanjrimbi tukul pasa dubimba kileg kande Kuate nu ake singam sakina ta mbolnje kile ndakeg kande. Kuate nu Abraham nuŋe wam magenu tambim saka sana sulumba ake tuna.

¹⁹ Kuate nu tukul pasa ngumneŋga temayokna ta tugunu tejenmba. Tukul pasa prona le tango nane nanjine une manjau kamusnaig. Tanjamba kamusmba minwaig le ma ma Abraham tuku mbuŋ prowamngat. Kuate nu pasa sanjrinu Abraham sana ta nu tuku mbuŋ ndindo ta tambim tuku sana. Nu nuŋe enjel kame kukulningina le tukul pasa tumba ndeka Moses sanaig. Sanaig le nu ndek tango pino saningina. ²⁰ Kuate nu wam magenu kam tuku sakina ta nu aganj inum kukul ndana. Kuga. Nu nuŋe miroŋ pasa sanjrinu Abraham sana.

²¹ Wam ta sine ndanjmba tumsingit. Tukul manjau le Kuate nu pasa sanjrinu Abraham sana pasa ar ta nale kigringa mine ndakade nga idusde e? Tanjamba kuga. Sine tukul pasa ande dubimba abo tugu minmba minam tuku teg kande sine tukul pasa ta mbolnje Kuate am mbolnje tinjeknu mayok kineg kande. ²² Kuate tuku kuyar pasa tango njakmba une tuku sanjri kumnemnge minmba pa tam tuku minig nga sakate. Ta tuku wam magenu Kuate nu tango ningam tuku sakina ta sine Yesus Kristus tuku kume tuku sanjri tomba tinja nu tuku son ngeg mbal ndo kileg.

²³ Kristus pro ndana le tukul pasa tanje sine ndalekanu tananj minna le ma ma Kristus mayok kina le sine nu tuku son ngigen. ²⁴ Tukul pasa nu piro njak. Kristus nu pro ndana le tukul pasa tanje sine kulatkina. Nu prowa le sine nu tuku kume tuku sanjri tomba tinja Kuate am mbolnje

tiņreknu mayok kambim tuku tukul pasa nuņge sine tuku une tumsiņgina. ²⁵ Kristus nu prona le sine nu tuku kume tuku saņgri toweg le maņau ande sine kulatkam tuku mine ndakate.

²⁶ Sine Kristus tuku son nģeg mbal sine ņakmba Kuate tuku kiņo kame mineg. ²⁷ Sine kule pisne tumba Kristus ndoņ ulendika nu tuku maņau te-pureg. ²⁸ Zu le kasomok, nyu ņak le nyu kugatok, taņgo le pino sine ņakmba ulendika Kristus Yesus mbolņge ndindo ndo mineg. ²⁹ Kristus nu Abraham tuku mbuņ. Tane Kristus tuku mbal minig ta tane mata Abraham tuku mbuņ minig. Kuate nu pasa mayenu Abraham sana ta tane kilam tuku minig.

4

¹ Ye yaba pasa ndui ta tuturmba satingamņgit. Kiņo nu mam nuņe tuku ma tam tuku minit. Nu kiņo fudiņndo minit le taņgo kisenģe nu tuku agaņ ndende ņakmba kulatka minit. Kiņo ta nu agaņ ndende ta tuku miro ta nu nyu kugatok taņaj minit. ² Kiņo ta mam nuņenģe nu agaņ ndende kilam tuku ait madina ta kumu ndaņgate le afunģe agaņ ndende ta kiņo turmba kulatka minig.

³ Taņamba ndo Yesus nu pro ndana le sine kiņo fonfoņ taņaj mingeņ sulumba kilke te tuku kila gisleknu ta kumnemņge piro mbal taņaj mingeņ. ⁴ Ait kumuņgina le Kuate nu nuņe Kiņo nuņe kukulna le kilke te mbol prona. Kiņo ta pino andenģe te-pilna le nu Zu mbal tuku tukul pasa ta kumnemņge minna. ⁵ Sine Kuate tuku kiņo kame mayok kab ņga nu sine tukul tuku saņgri kumnemņge mingeņ ta paska muskil kile-tidiņģe siņgina. ⁶ Sine Kuate tuku kiņo kame mineg tukunu Kuate nu nuņe Kiņo tuku Guwa kukulte le nu sine tuku ņgamuņgal sinamņģe minmba yiņe Mam ņga Kuate wikate. ⁷ Kile sine nyu kugatok piro mbal taņaj mine ndakeg. Sine Kuate tuku kiņo kame mineg tukunu sine Mam Kuate tuku wam magenu kilam tuku mineg.

Paulus nu Galesia mbal tuku piti suņģona

⁸ Tane buk Kuate gilai minnaig sulumba mbara afu kumnemņģe nane tuku piro

mbal taņaj ndalekanu taņaj minnaig. Mbara ta tugusek mbara kuga. ⁹ Kile tane Kuate kila minig le Kuate mata tane kila minit ta ndaņam saka tane maņ luka yabri mbara kumnemņģe ndalekanu taņaj minam idusde? ¹⁰ Tane wamdus saņgrinu pilmba Zu mbal tuku tukul dubikade. Tane ki ait afu tambun afu yar afu ta kusem ņga kurauka dubi magekade sulumba maņau tambi tiņreknu mayok kambim idusde. ¹¹ Maņau taņģe tane turtiņģe nda. Tane siņka ye piti seryade. Ye buk tane ņgamukņģe ake sinaņ piro karenģka saņgri kusrewen.

¹² O tira kame, tane tukul tuku piti kusreka ye minet taņaj mayok kape. Ye mata tukul pasa kusremba tane minig taņaj tukul kugatok mayok kan. Ye buk tane tugumņģe minen ta tane ye mbolņģe mbar ande ke ndakinaig. ¹³ Ye guaze andenģe ņgailkina tukunu ye tane ndoņ minmba pasa mayenu kukliwen le tane isnaig. Wam ta tane ņakmba kila. ¹⁴ Ye guaze ten ta tuku tane ye ņayo agaņ taņaj ye kasur ndayinaig. Tane ye kaņgerymba eņel ande ko Kristus kaņgeranu taņaj ye tinaig. ¹⁵ Ye tane ndoņ minen ta tane ye tuku gare ņak minnaig. Tane taņģine am goniņmba ye sam kumuņ kande tane goniņmba ye sinaig kande. Tane ye tuku gare suņģo tinaig ta aniņģe pilnaig? ¹⁶ Ye tane yabri ndatiņmba pasa tugusek ndo satingen. Ta tuku tane ye kasuryade inde.

¹⁷ Kile tane mbal kise tuku pasa isig ta nane wam magenu tane mbolņģe ke likade ta nane wamdus mayenu tumba taņa ndade. Tane ye pitaiymba tane tuku wamdus nane mbolņģe ndo minwaig ņga taņade. ¹⁸ Nane afu wamdus mayenu tumba wam magenu tane mbolņģe ke likade ta maye. Ye ta tuku piti ndayate. Tane taņamba afu mbolņģe gare taņaj kamusmba minap. Ye tane ndoņ nda mini ta mata taņamba ndo kap.

¹⁹ Yiņe kiņo kame, ye amboņģa wamdus piti suņģo ņak tane tugumņģe piroken le tane ņgamuņgal biye mbilmba Kristus tuku son ņginaig. Kile ye wamdus piti ndui ta kamuset. Tane Kristus tuku maņau tepurap le ye wamdus piti tet te ye kus-

reyuwa. ²⁰ Ye tane tuku wamdus fagka tane ndon minam tuku wamdus sunjo nak minet. Ye tane ndon mini sulumba yije wamdus kumumbi kile-mayokka satinjam tuku kamuset.

²¹ Tane tukul pasa dubiwam tuku wamdus nak minig mbal kuyar pasa nu sakate ta tane isap. ²² Kuyar pasa ta tenenmba minit. Abraham nu kiyo armba kile-patikina. Kiyo ande Sara tuku piro pino Hagar nge te-pilna. Kiyo ande piyo nuje Saran nge te-pilna. ²³ Sara tuku piro pino nu ngarusu sangri nak minmba kiyo te-pilna. Abraham piyo nuje nu ninjina ta Kuaten nge nu sana ta kumumba nu kiyo te-pilna.

²⁴ Wam armba ta alo nak. Pino armba ta Kuate nu pasa armba katna tanan. Kuate nu Sinai tabe mbol nge Moses ndon pasa katna ta Hagar tanan. Pasa ta mbol nge mayok kinig mbal nane piro mbal minam tuku mayok kinig. ²⁵ Ta tuku Arabia pasambi nane Sinai tabe ta Hagar tabe ngade. Kile Yerusalem nu Hagar tanan minit. Tumbran sunjo ta mbolok mbal nane tukul pasa kumnem nge minmba ndalekanu tanan minig.

²⁶ Sine samba mbol nge Yerusalem kitek tuku mbal mineg ta tukul kumnem nge ndalekanu mine ndakeg. Sine Sara tuku kiyo kame tanan mineg. ²⁷ Kuate tuku kuyar pasa wam ta tuku tenenmba sakate. Pino ninjika kiyo kugatok minit ta ne gare-gareka mina.

Ne kiyo te-palmbim tuku rar kamusam tuku wamdus sunjokanu pilit ta ne gare sunjo tumba wi kuenjka.

Ne tuku kiyo kame tugeka sunjo njayowam ngat.

Pino nu tango nak minit ta nu tuku kiyo kame lininjam ngat. *Aisaia 54.1*

Kuyar pasa nu tanamba sakate.

²⁸ Tira kame, Isak nu Kuate tuku pasa kumumba ina nu nenge te-pilna. Tanamba ndo nu sine kilam sakina ta sine kumumba nu tuku kiyo kame mayok kinig. ²⁹ Hagar nu ngarusu sangri nak minmba kiyo nuje te-pilna le Sara nu Kuaten nge sakina ta kumumba kiyo te-pilna. Tukul Guwa nu sangri tuna le nu tanana. Ngumnen nge Hagar tuku kiyo nu Isak kasurna. Tanamba ndo

kile tukul pasa dubide mbal sine Kristus tuku mbal kasursin jig.

³⁰ Kuate tuku kuyar pasa tenenmba sakate. Abraham nu kumwa le Hagar tuku kiyo nu mam nuje tuku agan ndende kilikat nga Sara nu tango nuje sana: Piro pino kiyo nuje ndon pitaika le nale kasom kuwaik ngina.

³¹ Tira kame, sine piro pino tuku kiyo kame ndalekanu tanan mine ndakeg. Sine Sara tuku kiyo kame mineg.

5

Sine Kristus tuku mbal ndalekanu tanan mine ndakube

¹ Sine ndalekanu mine ndakube nga Kristus nu sine muskil kile-tidin nge sinjina. Ta tuku manau anden nge man tane ndale ndakam tuku wamdus sangrinu palpe.

² Tane ise tiwap. Ye Paulus yenge pasa te satinjam ngit. Tane tinreknu mayok kambim idusmba ngaro pikap ta Yesus Kristus nu tane turtinge nda. ³ Ye riron pasa buk satin nge ta man lato satinjam ngit. Ande nu ngaro pikam idusmba kande nu tukul nakmba dubikuwa. ⁴ Tane tukul pasa dubika ta mbol nge Kuate am mbol nge tinreknu mayok kambim tuku idusde mbal tane Kristus ndon purkade. Kuate nu ake sinan tane make patikate wam ta tane ngummede. ⁵ Sine tana ndaweg. Sine Kristus tuku son ngeg mbal Tukul Guwan nge sangri sinjit le sine Kuate am mbol nge tinreknu mayok kambim tuku tair nge mineg. ⁶ Sine Kristus Yesus tuku mbal ngaro pikeg e ko ngaro pike ndakeg ta alo kugatok. Sine nu tuku kume tuku sangri tomba tingeg sulumba kume pur manau te-mayokey ta alo nak.

⁷ O Galesia mbal, tane ambonga pasa tugusek dubi mayenaig ta imange tane pasa tugusek ta dubi ndawam tuku ndin tukulmba peutingina? ⁸ Kuate nu nuje mbal mayok kambim tuku tane wikina ta nuje tane tuku wamdus didika ndin tukul ndana. ⁹ Tane kuraukap. Yis fudin ndo plaua sinam nge pileg le plaua nakmba ulmba silite nga sakeg ta ¹⁰ Sunjo nu ye ngamunjal mukuk sate le ye tane tuku wamdus piti ndayate. Tane ye tuku pasa

te ismba dubiwamngaig ta ye kila. Tanjo ima nu tane nginngan sertinngit ta nu piya njayonu tamngat.

¹¹ Tira kame, ye Kristus tuku mbal ngaro pikam tuku manau ta kam tuku satinngit kande Zu mbal nane ye piti ser ndayade kande. Yesus Kristus nu sine tinreknun mayok kube nga nu ail kazrai mbolnge kumna. Ngaro pike manau tane turtingam kumuŋ kuga. Ye tanjamba kukliwet ta Zu mbal Yesus nu ail kazrai mbolnge kumna pasa ta pitaide. ¹² Nane afu tane nginngan sertinmba ngaro pikam tuku satinngit mbal nane nanjine mal turmba pikwaig ta maye.

¹³ Tira kame, tane tukul pasanje ndalekanu mine ndakap nga Kuate nu tane wikina ta sine tukul kugatok nga tanjine wamdus dubimba fare fare li ndakap. Tane tukul kitek dubimba kume pur manau mbolnge tanjine tanjine munju turkap. ¹⁴ Kuate tuku kuyar pasa ande tenjenmba sakate.

Tane tanjine ngarosu tuku kume purde tanjamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap nga sakate.

Wok Pris 19.18

Tane tanjamba kap ta tane tukul pasa njakmba kumuwamngaig. ¹⁵ Tane riron mayewap. Tane age tanjan munju kasurka wamdus kagli firkap ta tane tanjine tanjine munju njaigo siglika purkamngaig.

Tukul Guwa le ngarosu tuku manau

¹⁶ Ye tane man satinngamngit. Tane Tukul Guwa tuku wamdus ndo dubika minap. Tanjine ngarosu tuku nzali dubi ndakap. ¹⁷ Ngarosu tuku nzalinje Tukul Guwa tuku nzali te-ibenjam bafute le Tukul Guwa tuku nzalinje ngarosu tuku nzali te-ibenjam bafute. Nale munju ngeu njak minik. Ta tuku sine wam afu kam iduseg ta kam kumuŋ kuga. ¹⁸ Tane Tukul Guwa tuku wamdus dubide sulumba tukul pasa kumnemnje mine ndakade.

¹⁹ Wam kame ngarosu tuku nzali mbolnge mayok kinig ta sine njakmba kila. Wam kame ta tenjenmba. Fare fare pino tanjo ndon unekade. Wamdus kutur pilig. Kiko kugatok nzali ngail ndakade. ²⁰ Yabri mbara mbarinngig. Tanjo makede. Afu kasurnngig. Afu ndon kualeyaukade.

Afu tuku mine mayenu ta tam tuku am kikon tingade. Gubra tade. Ye ye ngade. Munju tetkade. ²¹ Afu tuku agan ndende kilam tuku piriride. Kule kamenu nyumba nginngankade. Manjurka maim maim manau te-mayokde. Wam njaigonu njakmba tanjan ta ngarosu tuku nzali. Ye buk riron pasa sangrinu satinngit ta kile man lato satinngamngit. Nane tanjamba kade mbal ta Kuate tuku gageu mayok ka nu ndon mine nda.

²² Wam kame Tukul Guwa tuku nzali mbolnge mayok kinig ta tenjenmba. Kume pur manau, gare manau, ngamungal mukuk manau, mape manau, wamdus bafuk manau, ranjun mayenu, wam magenu kumumbi kam tuku manau, ngan manau, ngarosu tuku nzali te-ibenjam tuku manau. ²³ Tukul Guwa nu sine ndon minit le tanjamba alonu kile-mayokkeg. Sine tanjaweg ta tukul pasa ande sine kilmba pasa mbolnge patikam tuku mine ndakate. ²⁴ Sine Yesus Kristus tuku mbal sinjine ngarosu tuku nzali njaigonu njakmba kilmba ail kazrai mbolnge dannga kume serningigen.

²⁵ Sine kitek mayok ka Tukul Guwa njak mineg ta sine nu tuku wamdus ndo dubibe.

²⁶ Sine sinjine ngarosu payam ndakube. Sinjine sinjine tira tuku wamdus nduase ndabe. Tira afu tuku mine manau tuku am kikon ti ndangube.

6

Sine sinjine sinjine tira tuku piti kugrakube

¹ Tira kame, tanjine tanjo ande mbarmba ndekuwa ndeta tane afu Tukul Guwa tuku sanjri njak minig ta tane ngan manjambi nu te-tiwap. Tane kurau mayewap. Satan nu tane mata tagotinngit le ndekubekaig. ² Tane tanjine tanjine tira tuku piti kugrakap ta tane Kristus tuku tukul njakmba kumuwamngaig.

³ Tanjo ima nu ye mayenu nga iduste ta nuje wamdusnje nu yabrite. Nu ake tanjo ndo. ⁴ Sine afu tuku mine kanjerka sinjine mine pilenga payam ndakube. Sine yimyam sinjine miroŋ manau kanjerka pilenngibe. ⁵ Sine njakmba ndui ndui sinjine piti kugrakamngig.

⁶Tango ande nu Kuate tuku pasa mayenu kuklimba tane tumtingit ta tanjine aganj ndendembi nu turap.

⁷Tane kuraukap. Tane Kuate tuku nzali pitaimba sine pa te nda nga idusap ta tane wamdus mbarbekaig. Tango nu aganj tumunu ngukate ta nu alonu ndui ta ndo kilit. ⁸Ne ngarosu tuku nzali dubiwa ta ne ngarosu tuku nzali alonu tumba ngisikamngat. Ne Tukul Guwa tuku wamdus dubiwa ta ne Tukul Guwa tuku alonu tumba Kuate ndonj abo njak minmba minamngat. ⁹Sine wam magenu kam tuku kanyum ndasinguwa. Sine wamdus sanjgrinu pilmba wam magenu kumba minbe le ma ma ait kumunguwa le alonu kilamngig. ¹⁰Afu mbolnje wam magenu kam tuku ait prode ta sine kusre ndakube. Yesus tuku son ngade mbal singine tira minig ta sine nane tur magekube.

Rironj pasa le nyaro pasa

¹¹Tane kanjerap. Ye yinje waimbi wanje te mbolnje kuyar sugokanu kuyaret.

¹²Zu tango afu sanjri tinja tane ngaro pikam satinjig ta nane nanjine mbal am mbolnje nyu sugo tam tuku tanjade. Nane sine Kristus nu ail kazrai mbolnje kumna wam ta ndo te-mayokbe ta singine mbalnje piti sersinbekaig nga nane kuru-kuruka ngaro pikam tuku wam turmba te-mayokde. ¹³Ata. Ngaro pikig mbal ta nane tukul njakmba dubi ndakade. Tane ngaro pikam tuku satinjig ta tane ngarosu pikap le nanjine ngaro payamkam tuku tanjade.

¹⁴Ye wam ande tuku payam ndaket. Yesus Kristus nu ail kazrai mbolnje kumna wam ta tuku ndo ye payamket. Tanjamba kilke te tuku wam kame ye am mbolnje kumaknu tanjaj minig le ye idus ndaninget. Ye mata kilke te tuku manjau dubide mbal am mbolnje kumaknu tanjaj minet le nane ye idus ndayade.

¹⁵Tango nu ngaro pikit e ko nda pikit ta alo kugatok. Nu Tukul Guwa mbolnje kitek mayok kinit ta ndo alo njak. ¹⁶Nane wam ta son nga dubide mbal Kuate nu nane ngamungal wamdus bul serninmba nu nuje mbal njakmba mbolnje tanjawa. Son.

¹⁷Ye Yesus tuku piro tanjo minet. Yinje ngarosu mbolnje katyinaig tuku nzilal wam

ta kilimok te-mayokte. Ta tuku ande nu manj ye tuku nyu njayo sili ndawa.

¹⁸Tira kame, singine Sunjo Yesus Kristus nu tane ake sinanj make patikuwa. Son.

EFESUS

Efesus mbal tuku waje Paulusnge kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 32 kinaig le Paulus nu Romnge muli wandek sinamnge minmba Efesus mbal tuku waje te kuyarna sulumba nane tenemba saningina: Yesus nu Moses tuku tukul jakmba kile-sika nuje ngarosumbi Zu mbal kasomok mbal ulendimba tanjo kitek ndindo te-mayokna.

¹ Tane Kuate tuku mbal Efesusnge minmba Kristus Yesus dubi mayede ta tane jakmba kaiye. Ye Paulus Kuatenge madiyina le Yesus tuku aposel minet yenje tane ndon pasatam prowet.

² Singine Mam Kuate, Sunjo Yesus Kristus nale ake sinaj tane make patika ngamungal wamdus bul sertingywaik. Son.

Kuate nu sine mbolnge wam magenu kina

³ Singine Sunjo Yesus Kristus tuku Mam Kuate sine nu tuku nyu te-dungube. Sine Kristus ndon ulendikeg le Kuate nu samba mbolok wam magenu jakmba Tukul Guwa mbolnge singit le gare sunjo jak mineg.

⁴ Kuate nu kilke te te-mayok ndana sulumba nu Kristus mbolnge sine kilam tuku madisingina. Sine nu tuku mbal purfenju mbar kugatok nu am mbolnge tingam tuku nu tanana. ⁵ Nu sine tuku kume purmba Kristus mbolnge nuje kinjo kame mayok kambim tuku idusna. Nu nuje rangun mayenu manau ta dubimba wamdus ta tina. ⁶ Sine nu tuku nyu sunjo ta te-dungube nga nu nuje wam mayenu ta te-mayokmba nuje Kinjo nuje tuku kume purna ta nu mbolnge sine ake sinaj make patikina.

⁷ Nu sine make patikate manau ta fudinjo kuga. Wam ta sunjo njayo. Nuje Kinjo nuje tuku kume mbolnge nu sine tuku mbar saukina sulumba sine tuku muskil kile-tidingina. ⁸ Nu lato lato sine make patika wamdus kila magenu singit le ⁹ nuje wamdus buk kurok minna ta kila pile mayeweg. Kuate nu o buk nuje rangun mayenu manau ta dubimba wamdus tina

ta tenemba. ¹⁰ Ngumnerga ait kumunguwa le nu samba kilke aganj ndende jakmba kilmba Kristus kumnemnge patikuwa le nangine ma mbolnge minwaig le Kristus nu gabat sunjo minamngat.

¹¹ Kuate nu wamdus tumba tanjamba wam mayok kuwaig nga sakate ta kumumba mayok kinig. Nu o buk wamdus ande tumba Kristus mbolnge sine kilam tuku madisingina ta kile sine kilit. ¹² Kristus nu sine muskil kile-tidinguwa nga ambonga sine Zu son ngigen mbal sine singine mine jakmba mbolnge Kuate tuku nyu sunjo ta te-dungube nga nu sine madisingina. ¹³ Kristus nu tanjine muskil kile-tidinge tingina ta tane pasa mayenu tugusek ta ismba tane Kristus tuku son nginaig. Tanjanaig le nu tane kasomok mbal mata yije mbal nga Tukul Guwa tinmba sanjatingina. Nu o buk nuje mbal Tukul Guwa ningam tuku sakina. ¹⁴ Sine Tukul Guwa jak mineg tukunu sine Kuate tuku wam magenu kilamngig. Nu jak minbe le ma ma Kuate nu sine tuku muskil kile-tidinge singamngat. Nu tanjawa le sine nu tuku nyu sunjo ta te-dungamngig.

Paulus nu Efesus mbal tuku Kuate yabanja

¹⁵ Ye wam kame sakit ta jakmba idusningmba tane Sunjo Yesus tuku kume tuku sangri tomba tinja Kuate tuku mbal jakmba tuku kume purde ta ye ismba ye mara mara Kuate gare pasa tuwet. ¹⁶ Ye nu yabanjet ta ye tane gilai ndanjet. ¹⁷ Singine Sunjo Yesus Kristus tuku Mbara nu aganj ndende jakmba tuku gabat sunjo. Nu tane nuje Guwa tinguwa le nu wamdus kila mayenu tumtinguwa le tane Kuate kila pile mayewap nga ye yabanjet. ¹⁸ Nunje tane wamdus kilnatinguwa le Kuate nu tane wikina le nu tairnga minig ta tugunu kila pile mayewap. ¹⁹ Nu tane nuje mbal minam tuku kilit ta wam sugo pasa jak tane tuku minig ta kila palpe sulumba sine Kristus tuku son ngeg mbal sangri sunjo mara mara sine tam tuku minit ta tane katese mayewap nga ye yabanjet.

²⁰ Sangri ndui tambi Kuatenge Kristus kumna le te-timba tumba samba mbolnge nuje ndinam kumamnge pilna le minit.

²¹ Nu sugo sugo ñakmba liniñmba o mbolñge minmba nyu sugo sugo kilke te mbolñge kilke kitek mbolñge ta ñakmba liniñmba nu mbolñge minmba minamñgat. ²² Kuate nu agañ ndende ñakmba nu kumnemñge patikina sulumba nuñe kuasmbi tuku gabat sunjo minwa nga nu pilna. ²³ Kuate tuku kuasmbi ta Kristus tuku ñgarosu. Nuñe ñgarosu mbolñge nuñe nyu sunjoka mayok ka nu kumumbi minit le agañ ndende ñakmba nu mbolñge kumumbi mine likade.

2

Sine Kristus mbolñge abo kitek tigen

¹ Tane buk wam ñaigonu ke lika Kuate maskenñge minmba kumaknu minnaig. ² Tane kilke te tuku mañau ñaigonu dubika guwa ñaigonu tuku gabat sunjo kumnemñge minnaig. Nu kile Kuate tuku pasa pitaide mbal sinamñge piroka minit. ³ Sine ñakmba buk nane tañañ minmba siñgine wamdus ta ndo dubika nzali ñaigonu ke lika mingen. Sine tanjo ñakmba ndon Kuate tuku pa tam tuku mingen.

⁴ Kuate tuku mape mañau sunjokanu. Nu sine tuku sunjomba kume purmba ⁵ sine une mañau mbolñge kumaknu mingen le Kristus nu kumna le te-tina ta sine nu ndon kile-tidinñgina. Nu ake sinañ sine make patika muskil kile-tidinñgina. ⁶ Nu Kristus te-duñga sine nu ndon ulendikeg wam ta mbolñge nu sine turmba kile-duñga ka samba mbolñge nu ndon patikina le mineg. ⁷ Ait prove likamñgaig ta ñakmba mbolñge Kuate nu sine ake sinañ make patikate wam sunjo ta kilimok mayok kuwa nga nuñe ranjun mayenu Kristus Yesus mbolñge siñgina.

⁸ Kuate nu tane ake sinañ make patika tane muskil kile-tidinñgate ta tanjine piro mbolñge kuga. Kuatenñge piya kugatok tinjit. ⁹ Tanjo ñgarosu payamkubekaig nga nanjine piro mbolñge nu ninje ndakate. ¹⁰ Sine Kuate tuku wai kuyar mineg. Nu Kristus Yesus mbolñge sine wam magenu ke likam tuku nu sine abo kitek siñgina. Nu o buk sine tañamba minbe nga idusna.

Sine Kristus mbolñge kuasmbi ndindo mineg

¹¹ Tane Zu ndare mbolñge mayok nda kinaig ta tane gilai ndanjan. Sine Zu tanjo Kuate tuku mbal nga ñgaro pikeg tuku mbal ñgeg. Sine buk tane kasomñge minmba ñgaro pike ndakade tuku mbal ñgigen. ¹² Ait ta mbolñge tane Kristus gilai minmba sine Israel Kuatenñge madisinñgina mbal kasomñge minnaig le Kuate nu wam afu kam tuku Israel saninñgina ta tane nda isnaig. Tane Kuate gilai minmba muskil te-tiwam tuku wam katese ndanaig. Tane tanjine piti ambokok ta gilai ndanjan.

¹³ Tane buk Kuate maskenñge minnaig ta kile tane Kristus ndon ulendika nu tuku ndare mbolñge Kuate tugumñge minig. ¹⁴ Nu sile tuma ulendisikam tuku tanjo. Sile Zu mbal kasomok mbal ñgueu minken wam ta nu te-simba sile ulendisikina. ¹⁵ Nu Moses tuku tukul ñakmba kile-sika nuñe ñgarosumbi Zu mbal kasomok mbal kilmba tanjo kitek ndindo te-mayokna le sile wamdus mukuk minek.

¹⁶ Nu ail kazrai mbolñge kumna sulumba ñgueu mañau kume sermba sile mbal ar te ndindo te-mayokmba Kuate ndon tumana. ¹⁷ Nu pro sine Kuate tugumñge mingen mbal tane kasomñge minnaig mbal nu sile ñgamukñge pasa mayenu kuklimba Kuate nu wamdus mukuk sile ndon minam tuku ndin tumsikina. ¹⁸ Sile kuasmbi ar te nu mbolñge Tukul Guwa ndindo ñak minmba kile sile Mam Kuate tugum kambim kumun.

¹⁹ Ta tuku kile tane kasomok mbal rawe tanjo mine ndakade. Kuga. Tane sine ndon Kuate tuku mbal mineg. Sine ñakmba nu tuku wande tuma mbal mineg. ²⁰ Aposel kame tuan tanjo kame nane wande ta tugu pilnaig le tane nane mbolñge tuturde. Kristus Yesus nu wande ta tuku ndame sunjo. ²¹ Nu mbolñge wande alonu ñakmba ulendikade sulumba sanjri tinja Kuate nuñe minam tuku wande sunjo mayok kinit. ²² Tane Kristus ndon ulendikade ta tane mata Kuate tuku wande. Nu wande ta sinamñge nuñe Guwa pilit ta nu minit.

3

Kuatenñge Paulus kasomok mbal tuku piro tanjo madina

¹ Ye Paulus tane kasomok mbal mata Kuate tuku wande minig nga saket tukunu ye muli wandekngge minet. ² Kuate nu tango ake sinan make patikate wam ta tane kasomok mbal kila palpe nga piro te ye wai mbolngge pilna ta tane buk isnaig. ³ Kuate nu nuŋe wamdus kuirok minna ta te-mayokmba tumyina. Ye buk ta tuku fudinmba tane tuku kuyarit. ⁴ Tane pasa ta burka ye wam tugusek Kristus tuku katese mayewet ta kila palmbimnggaig. ⁵ Wam kuirok ta buk tango nane ise ndakinaig. Kile Tukul Guwanŋe te-mayokmba Kuate tuku aposel le tuan tango kame tum-singit. ⁶ Wam kuirok ta tenemba. Tane kasomok mbal mata Kristus tuku pasa mayenu ismba son ngade sulumba tane Israel mbal ndoŋ Kuate tuku kiŋo kame mayok ka kuasmbi ndindo minig. Kuate nu Kristus Yesus mbolngge wam mayenu nane mbolngge kamngit ngina ta tane nane ndoŋ tam tuku minig.

⁷ Kuate nu nuŋe sanŋri te-mayokmba ye ake sinan make pilmba Kristus tuku pasa mayenu kukliwam tuku ye madiyina. ⁸ Ye Paulus Kuate tuku mbal ngamukngge ye nyu kugatok ta Kuate nu ye make pilna. Sine Kristus mbolngge wam sugo kileg ta ye kasomok mbal ngamukngge kukliwam tuku nu tanamba ye make pilna. ⁹ Ye tanawet tukunu Kuate tuku wamdus buk kuirok minna ta alonu mayok kinit le tane kila pilig. Kuate nu agan ndende njakmba kile-mayokkina ta nu o buk wam ta kam tuku idusmba nuŋe miroŋ kila minna ta ¹⁰ kile mayok kinit le samba mbolngge guwa sugo sugo nane Kuate tuku wamdus kila ta tuku alonu Kristus tuku kuasmbi mbolngge kanŋerka ta wam sugo ngade. ¹¹ Kuate nu tugu mbolngge wam ta kam idusmba minna sulumba kile sinŋine Sunŋo Kristus Yesus mbolngge te-mayokte. ¹² Sine nu tuku kume tuku sanŋri tomba tinŋa nu mbolngge sine kuru kuru kugatok ngamunŋal mukuk Kuate tugum kineg.

¹³ Ye tanenu nga piti kanŋeret te tane ta tuku wamdus sanŋri kusre ndawap.

Kristus tuku kume pur manau sunŋo

¹⁴ Ta tuku ye dagol tidronŋa Mam Kuate tuku nyu te-dunŋet. ¹⁵ Kuate nu sine

njakmba tuku Mam Sunŋo minit. Samba mbolngge kilke mbolngge ina mam ngeg ta Kuate nu tugu. ¹⁶ Nu purfen nu sanŋri sunŋo njak ta nu nuŋe Guwa tinŋuwa le nu tane tuku ngamunŋal sanŋri piletinguwa nga ye nu yabanŋet. ¹⁷ Tane Kristus nu kumuŋ nga son ngap le nu tane tuku ngamunŋal sinamngge minwa le tane kume pur manau mbolngge sanŋri tinŋamnggaig. ¹⁸⁻¹⁹ Tane tanamba minap sulumba tane Kuate tuku mbal njakmba ndoŋ Kristus tuku kume pur wam ta katese mayewamnggaig. Nu tuku kume pur manau ta sunŋokanu o mbolngge. Ande nu tuku kume pur manau sunŋo ta kila pile suluwam kumuŋ kuga. Tane lato lato kila palpe ta tane Kuate tuku manau njakmba te-puramnggaig. Ye tanenu nga tanamba Kuate yabanŋet.

²⁰ Sine wam sugo afu kilam tuku wamdus sunŋo njak minmba Kuate yabanŋet ta nu tuku sanŋri sine mbolngge pirokate tukunu nu wam ta linimmba nu wam sugo pasa njak sinŋam kumuŋ. ²¹ Sine Kuate tuku kuasmbi Kristus Yesus ndoŋ Kuate tuku nyu sunŋo ta te-dunŋa minmba minbe. Son.

4

Sine Kristus mbolngge kuasmbi ndindo mineg

¹ Ye Sunŋo tuku piro tango ye muli wandek sinamngge minet te ye tane sarsar-tinŋet. Kuate nu tane wikina wam ta te-mayokmba mine mayenu mbolngge minap. ² Tane tanŋine nyu te-ibenmba nŋan manau njak minap sulumba ande tuku pitik gubra te ndakap. Tane kume pur manau dubimba afu nane manau kise dubide ta tala ndaninŋap. ³ Tukul Guwa mbolngge tane wamdus ulendi minig. Tane manau ta pur ndakuwa nga wamdus mukuk manau minam tuku wamdus sanŋrinu palpe. ⁴ Sine Tukul Guwa ndindo njak minmba nŋarosu ndindo ndo mineg. Kuate nu sine wam ndindo tairnŋa minam tuku wikina. ⁵ Sine tuku Sunŋo ndindo. Ngamunŋal son ndindo. Sine kule pisne ndindo teg. ⁶ Sine tuku Mbara ndindo. Nu sine njakmba tuku Mam ndindo minit. Nu sine njakmba kulatka sine njakmba mbolngge pirokate. Nu sine njakmba tuku ngamunŋal sinamngge minit.

⁷ Kristus nu nuje wamdus dubimba sine nduik nduik jakmba mbolnge sangri yimyam singina. ⁸ Kuyar pasa ande ta tuku tejenmba sakate.

Nu mulin kilanu mbal kilmba samba mbol ambe kina. Ambe nje wam kame magenu tanjo kame ningina nga sakate. *Mune 68.18*

⁹ Kuyar pasa ta nu mbol ambe kina nga sakate ta tugunu tejenmba. Nu ambonja kilke te o sinam nzi kina sulumba nu man luka samba mbol kina. ¹⁰ Ande nu ndekina ta nu samba mbol ambe kumba man tuturmba o mbol ambe kina le kile agan ndende jakmba nu kumnemnge minig.

¹¹ Nu sine afu aposel pirokam tuku sangri singina sulumba afu Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkam tuku piro singina. Afu lika pasa mayenu kukliwam tuku, afu Kuate tuku mbal kulatkam tuku, afu nuje pasa kukliwam tuku tanjamba tanjamba sangri yimyam singina. ¹² Sine Kuate tuku mbal pirokuba le Kristus tuku ngarusu sungoka sangri tingguwa nga nu tanjana.

¹³ Sine tanjamba minbe ma ma ngamungal son sangrinu kumu kumu mayok ka Kuate tuku Kinjo kila pile mayebe sulumba ka ka sugoka sine Kristus minit tanjan mayok kangig.

¹⁴ Tanjamba mayok kab ta sine kinjo kame tanjan mine ndaka tum pasa kise kise tanjo nangine yabri wamdus kilambi tugusek pasa tanjan kile-mayokkuwaig ta ismba bubre tinga yu tongel tingate tanjan wamdus kine inume nda. ¹⁵ Sine tanjo jakmba idusningmba tugusek manau ndo dubibe sulumba wam jakmba mbolnge singine Gabat Kristus ndon ulendikube. ¹⁶ Sine Kristus tuku ngarusu mineg. Nu nuje ngarusu kulatka sangri tuwit le nuje ngarusu jakmba ulendika mine mayede. Nane nangine piro yimyam tugusemba kuwaig ta ngarusu sungoka kume pur manau jak minmba sangri tingamngat.

Sine Kristus mbolnge mine manau kitek jak

¹⁷ Ye pasa te Sungo tuku nyu mbolnge satinngamngit ta tane ise mayewap. Kile tane Kuate dubi ndade mbal tanjan li

ndakap. Nane nangine wamdus wam alo kugatok mbolnge patikade le ¹⁸ ma make sunjo sinamnge minig. Nane ngamungal karennu pilmba wamdus kugatok tanjan minmba Kuate nu manau kitek tanjo ningit ta nane gilai minig. ¹⁹ Nane manau ngaionu kumba kiko kugatok minig. Nane nangine nzali ngail ndaka une manau kumba kutur manau jakmba kam tuku piriride.

²⁰ i ... Tane tanjamba Kristus tuku kila pile ndakinaig. ²¹ Afunge tane Yesus tuku pasa kuklimba tumtinginaig le ismba nu tuku tugusek wam kila pilnaig. ²² Tane kila pilnaig tanjamba tangine wamdus ambokok tamba manau ngaionu dubikinaig ta kusrekap. Tangine wamdus ambokok tange tane ngaigo siglike dirna. ²³ Tane wamdus kitek jak minmba ²⁴ Kuate tuku manau te-purap sulumba tugusek manau ndo dubimba mine mayenu mbolnge minap.

²⁵ Tane tanjo kitek minmba yabri pasa sa ndakap. Sine jakmba Kristus tuku ngarusu inumnu mineg tukunu tira ndon sinja pasa ndo sakap. ²⁶ Tane gubra tap sulumba gubra ta dubimba une ke ndakap. Tane ki mbol gubra tumba gubra ta jak kinye ndakap. ²⁷ Satan pirokam tuku ndin wakei ndawap.

²⁸ Ande nu agan ndende kuayarte ta nu manau ta kusrewa. Nu afu agan ndende denkanu minig ta turkam tuku piro karenkuwa. ²⁹ Tane pasa ngaionu sa ndakap. Pasa magenu ta ndo sakap le nane afu wamdus piti jak minig ta pasa ta ismba sangri pileninguwa.

³⁰ Kuate tuku Tukul Guwa piti ser ndawap. Kuate nu tane tuku muskil kile-tidingam saka Tukul Guwa tinmba sangatingina.

³¹ Wamdus ngueu jak, gubra manau, minje fetka kualeyau manau, wane pasa ta jakmba kusrekap. ³² Tane tangine tangine munju sina jak minap sulumba munju turkap. Kuate nu Kristus mbolnge tane tuku une sauka gilaingina tanjamba ndo tangine tangine mbolnge mbarde ta mata gilaingap.

5

Sine mafen minbe

¹ Tane Kuate tuku kiŋo kame nu tane tuku sunġomba kume purte. Tane nu tuku maŋau ta te-purap. ² Kristus nu sine tuku kume purmba sinenu ŋa nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna le atrau aġaŋ mundur mayenu taŋaŋ Kuate tugum ambe kina. Tane taŋamba ndo kume pur maŋau mbolŋge minap.

³ Tane Kuate tuku mbal minig tukunu fare fare taŋgo pino ndoŋ une maŋau, wamdus kutur maŋau, aġaŋ ndende kilam tuku piriride maŋau ta ŋakmba tane ŋgamukŋge mayok nda kuwaig. ⁴ Tane bukla pasa fare pasa fulaiŋ pasa ŋaigonu sa ndakap. Taŋgine miŋge ta Kuate gare pasa tumba minap. ⁵ Tane pasa te kila pile mayewap. Fare fare taŋgo pino ndoŋ unekade mbal, wamdus kutur ŋak mbal, aġaŋ ndende kilam tuku piriride mbal nane Kuate le Kristus kulatkade ma mbol kine nda. Ande nu aġaŋ ndende kilam tuku piririte ta nu Kuate idus ndamba nuŋe wamdus ta aġaŋ ndende ta mbolŋge ndo minit. ⁶ Tane rironġkap. Afunġe naŋgine yabri pasa tambu tane mbar kame ta ke likap ŋga tane didikubekaig. Kuate tuku pasa pitaimba mbar taŋaŋ kade mbal Kuate tuku gubra nane mbolŋge minit. ⁷ Ta tuku tane nane ndoŋ ulendi ndakap.

⁸ Tane buk ma make tuku mbal minnaig. Kile tane Sunġo ndoŋ ulendika tane mafen tuku mbal minig. Tane mafen tuku mbal minig taŋamba bulu mbolŋge likap. ⁹ Bulu mbolŋge likade mbal nane wam magenu tiŋreknu tugusek kile-mayokkade. ¹⁰ Wam ŋakmba pileŋga Sunġo nu nzalite wam ta ndo kap. ¹¹ Tane ma make tuku wam alo kugatok ta kasomŋge minmba taŋgine mine mayenu tambu nane tuku mbar kile-mayokkap. ¹² Nane kuirka maŋau ŋaigonu kade ta tane ismba taŋgine taŋgine kube-mba ise ndakap. ¹³ Wam kame ta buluŋge kilŋaŋiŋgit ta tugunu kilimok mayok kinig. Mayok kinig sulumba bulu mbolŋge minig. ¹⁴ Ta tuku ande nu teŋenmba sakate.

Kinyamba minit taŋgo ne aboŋga. Nane kumaknu maŋau kusrewa le Kristus nu ne kilŋanuwa ŋga sakate.

¹⁵ Tane kurau mayemba li mayenu mbolŋge minap. Tane wamdus kugatok

mine ndaka wamdus kila mayenu ŋak minap. ¹⁶ Ait te ŋayo ait tukunu ait afu wam magenu ke likam tuku prode ta ake kusre ndakap. ¹⁷ Tane wamdus kugatok taŋaŋ mine ndaka Sunġo tuku nzali kila palpe. ¹⁸ Tane kule kamenu nyumba ŋginŋganka maim maim maŋau ke ndakap. Taŋgine ŋgamunġal palpe le Tukul Guwa sinam kuwa le ¹⁹ David tuku mune, mune afu magenu, Tukul Guwa tuku mune ta ŋakmba taŋgine taŋgine muŋgu mune-munekap. Muŋgu mune-muneka wamdus sinamŋge Sunġo tuku nyu te-duŋgap. ²⁰ Tane mara mara siŋgine Sunġo Yesus Kristus idusmba wam ŋakmba tuku Mam Kuate gare pasa tape.

Munġu kilnaig mbal tuku pasa

²¹ Kristus nu sine tuku Sunġo ŋga tane taŋgine taŋgine pasa ismba kumnemŋge minap.

²² Pino kame, tane Sunġo tuku miŋge kumnemŋge minig taŋamba ndo taŋgine taŋgo kumnemŋge minap. ²³ Kristus nu nuŋe kuasmbi tuku gabat minit. Taŋamba ndo taŋgo kat taŋgine tane tuku gabat minig. Kristus tuku kuasmbi ta nu tuku ŋgarosu. Nuŋe ŋgarosu ta nu muskil kile-tidiŋgina. ²⁴ Kristus tuku kuasmbi nane nu kumnemŋge minig taŋamba ndo pino kame tane wam ŋakmba mbolŋge taŋgine taŋgo kumnemŋge minap.

²⁵ Taŋgo kame, Kristus nu nuŋe kuasmbi tuku sunġomba kume purmba nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna taŋamba ndo tane taŋgine pino tuku sunġomba kume purkap. ²⁶ Kulembi ŋgaro minyanġade taŋaŋ nu nuŋe pasambi nane Kuate tuku mbal purfenŋu kile-mayokkina. ²⁷ Nuŋe kuasmbi ta mbar kugatok purfenŋu maditaknu nu ndoŋ minwaig ŋga nu kumna. ²⁸ Taŋamba ndo taŋgo kame taŋgine ŋgarosu tuku kume purde taŋamba taŋgine pino tuku kume purkap. Ne naŋe pino tuku kume purte ta ne naŋe ŋgarosu tuku turmba taŋate. ²⁹⁻³⁰ Taŋgo nu nuŋe ŋgarosu kasur ndate. Kuga. Nu nuŋe ŋgarosu kulat mayemba sanġri pilete. Taŋamba ndo sine Kristus tuku ŋgarosu inum inumnu mineg tukunu nu sine nuŋe kuasmbi kulat mayete. ³¹ Kuyar pasa teŋenmba sakate.

Tango nu ina mam nuje kusreka piyo nuje ndonj munju kile-denga min-waik. Nale ngarusu ndindo mayok kangaik nga sakate. *Mulum Pasa 2.24*

³² Kuyar pasa te alonu sunjo kuirok minit le kamuset ta tejenmba. Kristus nu nuje kuasmbi ndonj tuku sakate. ³³ Pasa ta tane munju kilig wam ta tuku mata sakate. Ta tuku tango kame, tane tangine ngarusu tuku kume purde tanamba ndo tangine pino tuku kume purkap. Pino kame, tane tangine tango tuku nyu idusniŋmba nane kumnemŋe minap.

6

Ina mam le kiŋo kame tuku pasa

¹ Kiŋo kame, tane Kuate tuku nzali dubimba ina mam kumnemŋe minap. Manau ta tinjeknu. ²⁻³ Tukul pasa ande tejenmba sakate.

Ina mam tuku nyu kurauka minje kumnemŋe minap. Tane tanawap ta kilke te mbolŋge ait kuen mine mayenu mbolŋge minamŋaig nga sakate. *Lo 5.16*

Tukul ta sunjokanu. Kuate nu temayokmba dubikade mbal wam mayenu tam tuku sakina.

⁴ Tango kame, tane tangine kiŋo kame ndagariningam tuku sigair sigair ndaningap. Tane Kuate tuku nzali dubimba nangine mbar kile-tidinga wam magenu ndo tumningap.

Piro tango le piro kulat mbal tuku pasa

⁵ Piro tango, tane tangine kulat mbal tuku nyu idusniŋmba kurauka nane kumnemŋe minap. Tane Kristus kumnemŋe minig tanamba ndo tangine kulat mbal kumnemŋe minmba wamdus tugusekmbi pirokap. ⁶ Tane kulatkade mbal am mbolŋge nane nzaliningam tuku ndo piro ndakap. Tane Kristus tuku piro mbal tanan minig tukunu wamdus gare ŋakmbi Kuate tuku nzali dubimba pirokap. ⁷ Sine Sunjo tuku piro keg nga gare ŋak pirokap sulumba tango tuku piro ndo keg nga idus ndawap. ⁸ Piro tango ko piro kulat tango nu wam mayenu kate ta Sunjo nu kumumbi lafuwamŋgat ta tane kila.

⁹ Piro kulat mbal, tane mata tangine piro mbal mbolŋge wam magenu ndo kap. Tane nernerka pasa pitinu sa ndaningap. Tane tangine piro mbal ndonj tangine Sunjo ndindo samba mbolŋge minit. Nu tango ŋakmba mbolŋge manau kumumbi kate ta tane kila. Nu ande kusre ndate.

Sine Kuate tuku kame agan ŋak minbe

¹⁰ Kile ye pasa ndindo satinjam tuku minit. Tane Sunjo ndonj ulendika nu tuku sanjri ta mbolŋge sanjri tinjap. ¹¹ Tane Satan tuku yabri wamdus kila sunjo ta te-ibenjam tuku Sunjo tuku kame agan ŋakmba silike likap. ¹² Sine tango ndonj kame bumba mine ndakeg. Kuga. Sine bukla kame guwa ŋaigonu tuku sugo sugo ma make tuku gabat kame ta ŋakmba ndonj kame bumba mineg. ¹³ Ta tuku tane Kuate tuku kame agan ŋakmba sili ŋak likap. Tane tanawap ta kame ait mbolŋge tane sanjri tinja minig le ka kame kugate ta baklel ndade.

¹⁴ Tane kame tuku kuaneka tugusek manau let tanan tinjap. Manau tinjeknu tawo songam tuku agan tanan tumba silikap. ¹⁵ Tane Kristus tuku pasa mayenu mbolŋge ngamunggal mukuk tade ta kupe ngaro karennu tanan patikap. ¹⁶ Tane kame agan ŋakmba ta silika Satan tuku tui pa bulu ŋak sanjri pitaiwam tuku Kuate nu kumun nga nu tuku sanjri tomba tingade wam ta kandim tanan tap. ¹⁷ Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tinjit wam ta hat karennu tanan kaikap sulumba Tukul Guwa tuku kame bagi tap. Kame bagi ta Kuate tuku pasa.

¹⁸ Tane mara mara Tukul Guwa mbolŋge Kuate sunjomba yabanmba minap. Tane kanyum ndamba Kuate sarsarmba nu tuku mbal ŋakmba tuku yabanap. ¹⁹ Tane ye tuku mata Kuate yabanap le nu ye tuku minje bul serwa. Tanawa le ye kuru kuru kugatok Kristus tuku pasa mayenu tuku wam kame buk kuirok minnaig ta kile-mayokki. ²⁰ Ye pasa mayenu tuku kukul tango minet tukunu ye mulintanu wande te mbolŋge minet. Tane Kuate yabanap le ye kuru kuru kugatok kumumbi pasa ta kukliwi.

²¹ Siŋgine tira Tikikus nu Sunjo tuku piro kulat mayete ta nu tane tugum promba ye sine ŋakmba mineg maŋau te kubeu tiŋguwa le tane kila palmbimŋgaig. ²² Nunge tane kila satimba tane tuku wamdus bul ser-tiŋguwa ŋga idusmba nu kukulet.

²³ Mam Kuate siŋgine Sunjo Yesus Kristus nale tane siŋgine tira ŋakmba turtiŋguwaik le tane ŋgamuŋgal mukuk kume pur maŋau ŋgamuŋgal son saŋgrinu turmba ŋak minap. ²⁴ Tane siŋgine Sunjo Yesus Kristus tuku kume purmba minmba minig mbal Kuate nu tane make patikuwa. Son.

FILIPHI Filipi mbal tuku waje Paulusnge kuyarna

Paulus nu Romnge muli wandek sinamnge minmba Filipi mbal tuku waje kuyarna te tugunu tenenmba.

Kuate tuku kuasmbi Filipinge nane Paulus turam tuku ndametinj afu mangurka nangine tanjo Epafroditus tunaig le kilmba Paulus tambim tuku Rom kina ka Romnge nu Paulus ndametinj tumba nu turmba piroka minna. Nu Paulus turmba minna ma ma guaze ande tumba kume dirna le Filipi mbal nane pasa ta ismba piti jak minnaig. Epafroditus nu fudin mayekina sulumba nu luka nuje tumbran Filipi kambim tuku wamdus sunjo tina le Paulus nu kukulam saka Filipi mbal tuku waje te kuyarna.

Filipi mbal nane wam jakmba mbolnge Kuate dubi mayenaig tukunu Paulus nu waje te nane tuku gare waje kuyarna. Nane tanjamba gare manau mbolnge ndo minwaig nga nu nane sangri pileningina.

¹ Kristus Yesus ndonj ulendika Kuate tuku mbal Filipinge minig, tangine kulat tanjo kame gabat kame tane jakmba kaiye. Ye Paulus sile Timoteus ndonj Kristus Yesus tuku piro tanjo sile tane ndonj pasa-pasakam prowek.

² Singine Mam Kuate, Sunjo Yesus Kristus ndonj nale tane ake sinanj make patika ngamungal wamdus bul sertinguwai. Son.

Paulus nu Filipi mbal tuku yabanja

³ Ye mara mara tane idustinjmba Kuate gare pasa tuwet. ⁴ Ye tane tuku nga Kuate yabanjet ta ye gare sunjo tumba yabanjet. ⁵ Tane abo abo pasa mayenu isnaig ta ye ndonj ulendika pasa mayenu sungokam tuku piroka minmba kile minig. ⁶ Kuatenge piro mayenu ta tane mbolnge tugu pilna. Nu tane sinamnge piroka minwa le ma ma Yesus Kristus prowa le nu piro ta suluwamngat ta ye kila. ⁷ Ye tane tuku tanjamba iduset ta kumumbi iduset. Ye tane tuku kume purmba minet. Ye pasa mayenu tuku muli wandeknge ko

pasa mbolnge pasa mayenu sangri pilewet ta tane ye ndonj piro sunjo nyu jak ta teg. ⁸ Kristus Yesus nu tane tuku kume purmba minit tananj ye tane kanjerkam tuku wamdus sunjo jak minet ta Kuate nu kila.

⁹ Ye tane tuku nga yabanjet ta tuku tangine kume pur manau lato lato sungoka sangri tinguwa le tane kila jak minmba wam jakmba tuku pileningap. ¹⁰ Tanjamba tane wam magenu kap sulumba tane mine magenu jak minmba mbar kugatok minap le ma ma Kristus nu pilesingam tuku ait prowa. ¹¹ Yesus Kristus nu tane sinamnge pirokuwa le tane wam magenu kilemayokkap le Kuate tuku nyu sungokuwa le nane gudommba nu tuku nyu ta tedunguwaig.

Paulus nu Kristus tuku nyu sungokuwa ngina

¹² O tira kame, tane wam te kila palpe. Piti ye mbol prona le pasa mayenu wam ta mbolnge sungokate. ¹³ Ye Kristus tuku piro tanjo minet tukunu muli wandek sinamnge minet ta gafman tuku wande kulatkade mbal nane afu turmba isnaig. ¹⁴ Singine tira afu gudommba nane mata ye muli wandeknge minet le ismba nane Sunjo mbolnge sangri tinga kuru kuru kugatok Kuate tuku pasa kuklide.

¹⁵ Nane afu ye tuku piro tuku am kikonj tinga nangine nyu tedungam tuku Kristus tuku pasa kuklide. Afu wamdus mayenu jak kuklide ta ¹⁶ nane ye tuku kume purmba tanjade. Ye pasa mbolnge pasa mayenu sangri pilewen tukunu muli wandeknge minet te nane kila.

¹⁷ Nane afu tuku sakit ta nane nangine nyu sugo kilam idusmba Kristus tuku pasa kuklide. Nane wamdus tugusek te ndaka ye muli wandeknge minet te man lato piti sam saka tanjade. ¹⁸ Tanjaig. Afu yabri wamdus afu tugusek wamdusmbi Kristus tuku pasa kuklide ta maye. Nane jakmba Kristus tuku pasa kuklide tukunu ye gare tet. ¹⁹ Ye sinja gare jak minet tanjamba minamngit. Tane ye tuku nga Kuate yabanje le Yesus Kristus tuku Guwa nu mata ye turyumba sinzanjate wam kame ta mbolnge ye muli wande kusrewamngit ta ye kila.

²⁰Ye buk kuru kuru kugatok Kristus tuku pasa kukliwen tanjamba ndo kile kukliwam tuku idusmba wamdus sungo njak minet. Ye abo minmba ko kumi sulumba ye Kristus tuku nyu te-dungam tuku tanjawet. Wam ta ye mbolnge denkuwa ta ye kiko tamngit. ²¹Ye abo njak minet te Kristus tuku minet. Ye kumi sulumba Kristus tugum kanjit wam ta sungokanu. ²²Ye abo njak mini sulumba ye Kristus tuku piroki le alonu sungo mayok kanjat. Ta tuku ye wamdus araret. ²³Ye abo njak minam tuku kumam tuku wam ar tanje ye didikade le ye kummba Kristus tugum kambim tuku sungomba iduset. Wam ta sungokanu ta ²⁴ye tane idustinjmba turtinjgam tuku abo njak mini nga iduset. ²⁵Ta tuku ye tejenmba iduset. Ye tane sangri piletingi le tanjine ngamunggal son sungokuwa le tane gare njak minam tuku ye tane ndon minamngit. ²⁶Ye man tane tugum prowi le tane gare sungo tumba Kristus Yesus tuku nyu te-dungamngag.

Piti ngamuknge sangri tingam tuku pasa

²⁷Tane isap. Tanjine mine mbolnge Kristus tuku pasa mayenu ta kuraukap. Ye tane tugum prowamngit ko afu ye tugum pro kubewaig le ye tejenmba isam iduset. Tane ngamunggal ulendi sangri tinga pasa mayenu sungokam tuku wamdus ndindo njak matuk tukulka minig nguwaig le isam iduset. ²⁸Tanjine ngueu mbal tuku kuru kuru ndakap. Tane nane tuku kuru kuru kugatok minap le kanjertinjmba Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tinguwa le nane ngisikam tuku minig ta kamusamngag. ²⁹Kuate nu tane maditingina tukunu tane Kristus tuku son ngam tuku mbal minig. Tane nu tuku nga piti mata tamngag. ³⁰Tane buk ye mbolnge piti kanjernaig. Kile mata afunge nu piti njak minit ngade le isig. Tane ye ndon wam ngaigonu kile-ibenjam tuku piro ta mbolnge mineg.

2

Ngamunggal ulendika minam tuku pasa

¹Tane ndanjmba idusde. Tane Kristus ndon ulendikade ta sangri tingade e ko

kuga. Nu tane tuku kume purte ta tuku wamdus bulkade e ko kuga. Tane Tukul Guwa ndon munju gare njak minig ta kamusde e ko kuga. Tane Kristus tuku mbal minig ta afu sinanu mapekade e ko kuga. ²Tanjamba ndeta tane ngamunggal ulendi munju kume purka wamdus ndindo njak minap le ye tuku gare te marowa. ³Tane signanga mbe mbolmbolka wam afu ke ndakap. Tanjine wamdusmbi tanjine nyu kile-ibenka tira kame tuku nyunge tane litinganu nga idusap. ⁴Tanjine wam ndo idus ndaningap. Afu tuku wam turmba idusningap.

Sine Yesus tuku manjau dubibe

⁵Tane Kristus Yesunge wamdus tina tanjamba tap. ⁶Nu Kuate ndon ndindo minnaik ta nu Kuate ndon kumu kumu nyu sungo minam tuku sangri ti ndangina. ⁷Nu nuje nyu sungo ta te-mayok ndamba nu tanjo tanjan promba piro aganj tanjan mayok kina. ⁸Nu tanjo tanjan minmba nuje ngaro te-du ndanga Kuate tuku minje dubimba minmba ka ka kumna. Nu ail kazrai tuku kume kiko njak ta mbolnge kumna. ⁹Ta tuku Kuate nu Yesus te-dunga nyu sungo tuna le nyu njakmba lininjmba mbolnge minit. ¹⁰Aganj ndende njakmba samba mbolnge kilke mbolnge kumanu mbal tuku tumbranngge mine likade ta nane pro nu tugumngge dagol tidronga ¹¹Yesus Kristus nu Sunjo nga sakamngag. Tanjawaig le Mam Kuate tuku nyu sungokamngat.

Sine bulu tanjan minbe

¹²⁻¹³O tira kame, ye buk tane ndon minen le tane ye tuku minje pasa dubikinaig. Kile ye tane ndon mine ndaket ta mata dubi magekap. Kuate nu tane sinamngge piroka wamdus tinjmba nuje nzali dubikam tuku sangri tingit tukunu tane Kuatenge tane tuku muskil kile-tidinguwa nga nu tuku nyu kurauka nu kumnemngge minap.

¹⁴Tane wam njakmba kade ta afu kam mbulmba gubranu kualeyau ndakap. ¹⁵Nule parak kade mbal ngamuknge tane Kuate tuku kinjo kame tinreknu minap le afu tane mbolnge mbar pasa kugatok minwaig. Furirte le mbai bulu promba

ma kilnate tanaŋ tane nane ngamuknŋe minap sulumba abo minmba minam tuku ndin tuku pasa te-mayokmba tumningap. ¹⁶ Tanawap ta Kristus nu luka prowa le ye tane ngamuknŋe piroka matuk kan ta tane mbolnŋe alonu mayok kuwa le ye gare sunŋo tamnŋit. ¹⁷ Tane wamdus sangrinu pilmba Kuate dubi mayede le nu tanŋine ngamunŋal son ta atrau aganŋ mayenu tanaŋ nu nzalite. Nane ye baleyuwaig le ye tuku ndare atrau aganŋ tanaŋ kilke mbolnŋe kutukuwa ta ye tane ndonŋ gare nŋak minamnŋit. ¹⁸ Tane mata tanamba ye ndonŋ gare nŋak minap.

Paulus nu Timoteus le Epafroditus kukulnikam tuku sakina

¹⁹ Sunŋo nu nunŋe nzali dubiwa le ye mine-minemba Timoteus kukuli le tane tugum prowamnŋat. Tanamba nu luka pro ye ndonŋ kubewa le ye gare tumba wamdus bulkuwa nŋa iduset.

²⁰ Timoteusnŋe ndo nu ye ndonŋ minmba tane mage minam tuku sile wamdus ndindo nŋak minek. ²¹ Tanŋo afu nanŋine wam ta ndo idusnŋimba minig. Nane Yesus Kristus tuku wam idus ndade. ²² Timoteus tuku manau mayenu ta tane kila. Kiŋo ande nu mam nunŋe turte tanaŋ nu ye ndonŋ pasa mayenu tuku piro karenkate. ²³ Nane ame wam ye mbolnŋe kam bafuwaig ta ye isi sulumba Timoteus kukuli le tane tugum kuwa nŋa iduset. ²⁴ Sunŋo nu nzaliwa ndeta ye mata mine-minemba tane tugum prowamnŋit.

²⁵ Tane tuku tanŋo Epafroditus ye piti turyam tuku kukulnaig ta kile ye manŋ nu kukuli le luka tane tugum kuwa nŋa iduset. Nu yiŋe tira. Nu ye ndonŋ Kristus tuku piro kumba pasa mayenu sanŋri pilewam tuku kumu kumu tinŋek. ²⁶ Nu manŋ tane kanŋerkam tuku wamdus sunŋo nŋak minit. Nu guaze nŋak minna ta tane isnaig tukunu nu piti nŋak minit. ²⁷ Son. Nu guaze sunŋo tumba kume dirna ta Kuatenŋe nu sinanu te-tina. Nu ndo kuga. Nu ye mata sinanu ye piti nŋak minet te tuturmbe piti tikit nŋa nu te-tina. ²⁸ Ta tuku ye nu kukuli le luka tane tugum kuwa nŋa ye wamdus sangrinu pilet. Tane nu manŋ kanŋermbe gare sunŋo tap le ye mata wamdus bulkamnŋat. ²⁹ Tane

Sunŋo tuku nyu mbolnŋe nu tumba gare-garekap. Tane Epafroditus afu nu tanaŋ minig mbal nane tuku nyu idusnŋimba kile-dunŋap. ³⁰ Nu tane tuku nyu tumba ye turyumba nunŋe nŋarosu mape ndamba Kristus tuku piro kumba kume dirna.

3

Manau tinreknu tugusek

¹ O tira kame, tane Sunŋo ndonŋ ulendika gare-garekap. Ye buk tane tuku pasa afu kuyarken ta kile pasa ndui ta ndo kuyarket. Wam ta mbolnŋe ye kanyum ndayate. Ta ndanam? Manau tanŋe tane turtingam kumuŋ.

² Nane piro mbal afu age tanaŋ lika wam nŋaigonu ke lika nŋaro pikam tuku sanŋri tinŋade mbal kurau mayewap. ³ Sine Tukul Guwa nŋak minmba Kuate mbarinŋmbe Kristus Yesus mbolnŋe gare teg mbal sine ndo nŋaro pike manau tugusek nŋak mineg. Sine tanŋo tuku wam idusnŋimba ta kumuŋ nŋa idus ndaweg. ⁴ Ande nu tanŋo tuku wam mbolnŋe nunŋe nŋarosu payamkuwa ta ye nu liwet. ⁵ Ye Israel tanŋo mayok ka tanŋo sunŋo Benyamin tuku tugu. Kusam ait ndindo kugana le nane ye tuku nŋaro piknaig. Ye mata Hibru tanŋo. Ye sunŋoka tukul mbolnŋe Farisi tanŋo mayok kan. ⁶ Ye tukul manau maye minam tuku ye ngamunŋal kunde-kundeyina le Kristus tuku kuasmbi nŋaigo sigliken. Ye tukul dubiken le ande nu ye mbolnŋe mbar ande kanŋer ndana.

⁷ O buk ye wam kame ta sugo nŋen ta ye Kristus tam nŋa ye wam ta nŋakmba kusreken. ⁸ Son. Yiŋe Sunŋo Kristus Yesus kila palmbim tuku wam ta sunŋo nŋa ye wam afu ta nŋakmba kusreket. Ye Kristus tuku nŋa yiŋe wam sugo nŋakmba kusreka ye nu te-mayewam tuku idusmbe yiŋe wam ta tiglu nŋet. ⁹ Yiŋe sanŋrimbi tukul manau dubimbe ta mbolnŋe tinreknu mayok kambim tuku kile idus ndawet. Ye Kristus ndonŋ ulendika nu tuku kume tuku sanŋri mbolnŋe tinreknu mayok kambim iduset. Kuatenŋe Kristus tuku son nŋade mbal tanamba tinreknu kile-mayokkate. ¹⁰ Ye Kristus tuku lato lato kila pile mayewi nŋet. Nu Kuatenŋe te-tina le nu sanŋri nŋak minit

ta ye sanjri ta tam iduset. Nu piti kurana ta ye mata tanjamba kuramba minmba ka nu kumna tanjamba kumam iduset. ¹¹ Tanjamba ye kumi le Kuate nu ye te-tiyuwa nget.

¹² Manjau kame ta ye mbolnje kumungat nga ye idus ndawet. Ye Kristus tanjan mayok nda kinet. Kristus nu ye tina tukunu ye nu tanjan mayok ka nga wamdus sanjrinu pilet. ¹³ Tira kame, ye buk nu tanjan mayok kan nga idus ndawet. Ye wam ambokok ta njakmba gilainga Kristus tanjan mayok kambim tuku wamdus ndindo pilmba dirnanget. ¹⁴ Kuate nu sine samba mbol kumba Kristus tanjan mayok kube nga nu Kristus Yesus mbolnje sine wikate. Ye wam ta ndo tam tuku sanjri njak dirnanget. ¹⁵ Sine Kristus mbolnje sugokeg mbal sine wamdus tanjan njak minbe. Tane afu wamdus kise kise njak minig ta Kuate nu tane tumtingamngat. ¹⁶ Sine wam afu kila patikigen ta sine tugusemba du-bikube.

¹⁷ O tira kame, tane njakmba ye tuku manjau kubemba kap. Nane afu sine tuku manjau dubide mbal tane nane mata kanjerkap. ¹⁸ Ye nane afu tuku mara mara rironj pasa satinjen ta kile manj satinmba wamdus tatrukate. Mbal ta nane tuku mine mbolnje Kristus nu ail kazrai mbolnje kumna wam ta njayo silide. ¹⁹ Nane sinjka njisikamngaig. Nanjine njarosu nzali maro njak minam tuku nane wamdus ta mbolnje minig. Nane kiko manjau kumba payamka kilke te tuku wam ndo idusde. ²⁰ Sine tanjamba kuga. Sine samba mbolok mbal. Sine Sunjo Yesus Kristus nu samba mbolnje ndeka sine muskil kile-tidingam tuku tairngeg. ²¹ Nu nuje sanjrimbi aganj ndende njakmba kile-ibenjka nuje kumnemnje patikate ta nu sanjri tambu sinjine njarosu gisleknu te mbilmba nuje njarosu kitek tina tanjan sinjamngat.

4

Wam pagu pasa yeki yeki

¹ O tira kame, tane wam ta idusmba bike ndaka Sunjo ndonj ulendika sanjri tinjap. Ye tane tuku wamdus sunjo njak minmba manj kanjertingam iduset. Tane ye

tuku piro tuku alonu tanjan minig. Ye tane mbolnje gare sunjo tet.

² Yuodia le Sintike, ye tale sarsartikumba satiket. Tale Sunjo mbolnje wamdus ulendika tumawap. ³ O yije piro tuma, ne pino ar ta turka le nale tumawaik. Nale buk sile Klemens ndonj ye tuku piro tuma afu ndonj pasa mayenu sunjokam tuku piro karenjinaik. Ye tuku piro tuma ta njakmba abo njak minmba minam tuku Kuate nu nane tuku nyu waje mbolnje kuyarkina.

⁴ Tane mara mara Sunjo tugumnje gare tap. Ye manj lato satinjamngit. Tane gare tap. ⁵ Tane tango njakmba ngamuknje ngan manjau te-mayokap le kila pilwaig. Sunjo prowam tuku ait buk patukate. ⁶ Tane wam afu tuku wamdus fulil ndakap. Wam njakmba tuku Kuate gare pasa tumba tangine nzali ta nu sawap. ⁷ Tane tanjawan ta Kuate nu Kristus Yesus mbolnje ngamunjal wamdus bul sertinguwa le tane wam njakmba mbolnje sanjri tinjamngaig. Kuate nu ngamunjal wamdus bul sersinjit wam ta o mbolnje sungokanu.

⁸ O tira kame, ye pasa ndindo ndo minit. Wam magenu njakmba tango nane nzaliningit ta tangine wamdus wam ta ndo idusningap. Wam tugusek pizuknu tinjeknu purfenju maditaknu ta njakmba idusningmba minap. ⁹ Ye o buk wam njakmba satinmba ke lika tumtingen le kila patikinaig ta njakmba ke likap. Tane tanjawan ta Kuate nu tane ndonj minmba ngamunjal wamdus bul sertinjamngat.

Paulus nu Filipi mbal gare pasa ningina

¹⁰ O Filipi mbal, tane o buk ye turyinaig tanjamba ndo kile manj ye turyade le ye gare sunjo tumba Sunjo tuku nyu te-dunget. Tane buk ye turyam idusnaig ta ndin kuga ta ye kila. ¹¹ Ye aganj afu denkade ta tuku ye pasa te sa ndaket. Kuga. Yije mine njakmba mbolnje ye wamdus bulok njak minam tuku kila pilen. ¹² Ye aganj ndende gudommba njak e ko aganj ndende denkade ta ye manjau arnenj ta kila pilen. Ye aganj ndende sunjomba kilmba nyamaganj sunjomba njak e ko gubak minmba aganj ndende denkade mine tanjan mbolnje minam tuku ta ye kila pilen. ¹³ Kristus nunje sanjri sate le ye wam njakmba kam kumunj.

¹⁴ Tane ye piti ṅak minen le turyinaig wam ta mayenaig. ¹⁵ Ye abo abo piro tugu pilmba Kuate tuku pasa kuklimba minen sulumba Masedonia ma tugu kusrewen ta kusem wande afu nane ye tur ndayinaig. Tanenḡe ndo ye idusyumba ndametiḡ afu sinaig ta tane kila. ¹⁶ Ye Tesalonikaḡe minen ta tane mata ye turyumba minnaig. ¹⁷ Ye tane tuku ndametiḡ kilam tuku idus ndawet. Tanḡine maḡau mayenu ta sunḡokuwa le lafunu sunḡokanu mayok kuwa ḡga iduset.

¹⁸ Epafroditus ndametiḡ tunaig ta ye sina le kile ye den ndakate. Ye aḡaḡ ndende kumumbi ḡak minmba maḡ lato kilet. Tanḡine wam mayenu ta Kuate am mbolḡe atrau aḡaḡ mayenu taḡaḡ mayok kinit le Kuate nu garete. ¹⁹ Tane aḡaḡ afu denkade ta Kuate nu Kristus Yesus mbolḡe tane wam kumumbi tiḡgamḡgat. Aḡaḡ magenu ḡakmba nu tugu. ²⁰ Siḡine Mam Kuate nu tuku nyu sunḡo ta minmba minwa. Son.

²¹ Kristus Yesus tuku mbal ḡakmba ye tuku gare pasa te sanḡgaḡ. Tira kame ye ndoḡ mineḡ te nane mata gare pasa tiḡḡig.

²² Kuate tuku mbal ḡakmba tane gare pasa tiḡḡig. Nane tuku afu Sesar tuku wande kulatkade ta nane mata gare pasa sunḡomba tiḡḡig.

²³ Siḡine Sunḡo Yesus Kristus nu ake sinaḡ tane make patikuwa.

Son.

KOLOSI

Kolosi mbal tuku waje Paulusnge kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 20 kinaig le Paulus nu Romnge muli wandek sinamnge minmba Kolosi mbal tuku waje kuyarna te tugunu tenemba.

Nu muli wandek sinamnge minna le Kolosi tango ande nyunu Epafras nu Paulus tugum kumba Kolosi kusem wande nane yabri pasa ande dubide nga nu wam kubeu tuna le nu nane tuku wamdus mbar ta te-tiwam tuku nu waje te kuyarna.

1-2 Singine tira kame Kuate tuku mbal Kolosinge minmba Kristus dubi mayede ta tane nakmba kaiye. Ye Paulus Kuatenge madiyahina le Kristus Yesus tuku aposel minet. Sile Timoteus ndon ye tane tuku waje te kuyaret.

Singine Mam Kuate nu tane ake sinan make patika ngamuŋgal wamdus bul ser-tiŋguwa. Son.

Paulus nu Kolosi mbal tuku Kuate yabanja

³ Sine tane tuku yabaneg ta singine Sunjo Yesus Kristus tuku Mam gare pasa tuweg. ⁴ Tane Kristus Yesus tuku son ngade sulumba Kuate tuku mbal nakmba tuku kume purde ta Epafras nu sine sasingina le isgen. ⁵⁻⁶ Samba mbolnge gare wam sugo tane tuku minig. Ta tuku tane gare-gareka tanade. Kristus tuku pasa mayenu tane tugum prona le tane ismba samba mbolok wam magenu ta kila patikinaig. Kilke tugu nakmba mbolnge Kristus tuku pasa mayenu ta kumba alo sunjote. Tane ngamuknge mata nu alote. Tane buk pasa mayenu ismba wamdus pulutingina le Kuate nu ake sinan make patikate wam kila pilnaig ta nu tugu pilmba alona. ⁷ Sine tuku tur tango Epafras nunge tane Kuate nu ake sinan make patikate manau tumtingina le tane kila pilnaig. Nu sine tuku ma mbolnge Kristus tuku piro tugusemba kate. ⁸ Tane Tukul Guwa nak minmba kume pur manau dubide ta nunge sine wam kubeu singina.

⁹ Sine tane tuku manau ta ismba kile ait nakmba mbolnge tane tuku nga Kuate yabanmba mineg. Kuate nu Tukul Guwa tiŋguwa le tane wamdus kila nak minmba Kuate tuku nzali nakmba kila pile mayewap nga sine yabaneg. ¹⁰ Tane Kuate tuku nzali dubimba minap ta tangine mine mbolnge tiŋga Kuate tuku mbal minig ta kumumba nu gare tambimngaig. Tanamba tane wam magenu nakmba kile-mayokka Sunjo Ku-ate lato lato kila palmbimngaig. ¹¹ Kuate nu nuŋe sangrimbi tane kumumbi san gri tiŋguwa le piti ait mbolnge tane ngamuŋgal wamdus bulok san gri tiŋga gare nak minap nga iduseg. ¹² Tane Mam Kuate tuku nyu te-dungap. Nu nuŋe wam magenu kilam tuku nyu singina ta sine nuŋe bulu nak ma mbol kumba kilamngig. ¹³ Sine o buk ma make sunjo tuku san gri kumnemnge mingen ta Kuate nu sine kile-luka kilmba Kiŋo nuŋe tuku sunjomba kume purte ta nu kumnemnge patikina. ¹⁴ Nunge sine tuku muskil kile-tidingam tuku sine tuku une sauke suluna.

Kristus tuku tugu

¹⁵ Sine Kuate kanjer ndaweg ta nu tuku kiŋo nuŋe mbolnge nu kanjereg. Nu agan ndende nakmba mine likade ta liniŋmba o mbolnge minit. ¹⁶ Kuatenge Kiŋo nuŋe sana le nu samba kilke agan ndende nakmba kile-mayokkina. Agan ammbi kanjerkeg, agan ammbi kanjer ndakeg, guwa sugo sugo ta nakmba nunge kile-mayokkina. Kiŋo nuŋe agan ndende nakmba kile-mayokkina ta nu kumnemnge minam tuku sana le kile-mayokkina. ¹⁷ Agan ndende nakmba mine ndakinaig le Kuate tuku Kiŋo nu minna. Mara mara nu tuku san gri mbolnge agan ndende nakmba nangine ma mbolnge san gri tiŋga minig. ¹⁸ Nu Kuate tuku kuasmbi tuku gabat. Nane nu tuku ngarosus minig. Nane abo kitek nak minig ta nu tugu. Kumanu mbal ngamuknge nu ambonja tiŋgina sulumba agan ndende nakmba tuku Sunjo minit. ¹⁹ Kuate nu nzalina le nuŋe wam nakmba Kiŋo nuŋe mbolnge patikina le minig. ²⁰ Nu samba kilke agan ndende nakmba ndon wamdus mukuk minam tuku idusna sulumba nu nuŋe Kiŋo nuŋe nu ail kazrai mbolnge

kumna le nu wam ta mbolŋge ulendikam tuku maŋau te-mayokna.

²¹ Tane o buk Kuate kasomŋge nu tuku ŋgueu mbal minmba wam ŋaigonu ndo kumba minnaig ta ²² kile Kuate nu Kiŋo nuŋe tuku ŋgarosu tuku kume mbolŋge nu tane nuŋe gulab minam tuku kile-mayokkate. Tane nuŋe mbal purfeŋnu mbar kugatok nu tugumŋge kile-tidingam tuku nu taŋate. ²³ Tane bike ndaka saŋgri tiŋga Kristus tuku pasa son ŋgade ta biye dewap ta tane Kuate tugumŋge taŋamba tiŋgamŋgaig. Tane Kristus tuku pasa mayenu isnaig sulumba kile alonu tairŋga minig wamdus ta kusre ndawap. Ye Paulus pasa mayenu tuku piro taŋgo mayok kan. Sine pasa mayenu ta ma tugu ŋakmba mbol kumba kukliweg.

Paulus nu Kristus tuku kuasmbi turkina

²⁴ Kile ye tanenu ŋga piti suŋgo tet sulumba ye gare tet. Kristus nu nuŋe ŋgarosu turam tuku piti kugrakina ta ye mata nuŋe ŋgarosu turam tuku piti afu kugraket. Ye Kristus tuku piti tuturanu taŋaŋ minmba kugraket le nuŋe ŋgarosu kumumbi mayok kinit. Nuŋe ŋgarosu ta sine nuŋe kuasmbi. ²⁵ Kuate nu tanenu ŋga ye piro ande sina le ye Kristus tuku kuasmbi tuku piro taŋgo mayok kan. Piro ta ye Kuate tuku pasa kuklimba tugunu ŋakmba bitekŋget. ²⁶ Nu tuku pasa ta ait kuennu kuirok minna le taŋgo tuturmba pronaig ta nane gilai minnaig le ka ka kile nu nuŋe mbal tumningit. ²⁷ Nu tumningit ta kile tane kasomok sine ŋakmba nuŋe wamdus buk kuirok minna minna ta kila pilbe ŋga iduste. Nuŋe wamdus ta teŋenmba. Kile Kristus nu sine tuku ŋgamuŋgal sinamŋge minit le sine Kuate tugumŋge kilŋa suŋgo tam tuku tairŋga mineg.

²⁸ Sine aposel kame sine Kristus tuku wam saka kuklimba mineg. Sine nane ŋakmba rironŋ pasa niŋmba wamdus kilambi Kristus tuku wam tumningeg. Kristus tuku mbal ŋakmba sugoka Kuate tugumŋge kumumbi tiŋguwaig ŋga sine taŋaweg. ²⁹ Nane taŋamba mayok kuwaig ŋga ye wamdus saŋgrinu pilmba piro karenket. Kristus tuku saŋgri ye mbolŋge pirote tukunu saŋgri tambi ye pirotek.

2

¹ Ye tane kila satinŋamŋgit. Tane Kolosi mbal Laodisea mbal afu ye kaŋger ndayade mbal ye tane ŋakmba idustiŋmba wamdus te-sulumba piro karenka minet. ² Tane saŋgri tiŋga taŋgine taŋgine muŋgu kume purka wamdus ulendi minap ŋga ye suŋgomba iduset. Tane wamdus kila tugusek ŋakmba kilmba wamdus ndindo ŋak minmba Kuate tuku wamdus buk kuirok minna ta kila palpe. Nuŋe wamdus kuirok minna ta Kristus. ³ Sine Kristus kila pilbe ta wamdus kila ŋakmba nu mbolŋge kilamŋgig. ⁴ Mbal afu naŋgine yabri kila tambi tane didikubekaig ŋga ye pasa te satinŋet. ⁵ Ye kile tane ndoŋ mine ndaket ta ye tuku wamdus tane ndoŋ minit. Tane Kristus tuku ŋgamuŋgal son saŋgrinu ŋak minmba mine magenu mbolŋge minig le ye gare ŋak minet.

Kristus mbolŋge sine kumumbi mineg

⁶ Tane Kristus Yesus siŋgine Suŋgo ŋga tinaig taŋamba nu ndoŋ lika minap. ⁷ Epafras nu tane tumtingina taŋamba Kristus ndoŋ ulendi mayemba saŋgri ŋak sugoka son ŋgade pasa ta biye dewap. Tane Kuate tuku gare suŋgo ŋak minap.

⁸ Tane rironŋkap. Nane afu tum maŋau ŋgaskolnu kila sugo ŋak taŋaŋ tambi tane yabritiŋmba didikubekaig. Pasa ta taŋgo tuku wamdus sinamŋge prode. Kilke te tuku kila gisleknu ndo. Kristus tugumŋge pro ndade. ⁹ Kristus nu sine taŋgo taŋaŋ mayok kina le Kuate tuku wam ŋakmba nu mbolŋge minig. ¹⁰ Sugo sugo ŋakmba nu kumnemŋge mine likade. Tane nu ndoŋ ulendikade tukunu tane maŋau ande den ndaka kumumbi minig.

¹¹ Tane mata Kristus mbolŋge ŋgaro pikanu taŋaŋ kitek mayok kinaig. Tane waimbi ŋgaro pike maŋau te ndakinaig. Kristus nu taŋgine maŋau ŋaigonu pitaika tane kitek kile-mayokkina. ¹² Tane kule pisne tinaig ta tane Kristus ndoŋ kumanu taŋaŋ kumnaig. Tane Kuate tuku saŋgri Kristus nu kumna le te-tina ta son ŋga Kristus ndoŋ tiŋganu taŋaŋ tiŋginaig. ¹³ Tane o buk uneka kumaknu minmba kasomŋge Kuate gilai minnaig ta kile Kuate nu tane tuku une ŋakmba saukina sulumba

tane Kristus ndonj abo njak kile-tidingina. ¹⁴ Sine buk tukul tuku sanjri kumnemnje minmba nu dubi maye ndagenj tukunu sine pa tam tuku mingenj. Kuate nu sanjri ta peuka pa ta tumba ail kazrai mbolnje nil danjga kume serna. ¹⁵ Nu Kristus tuku kume mbolnje guwa sugo sugo njakmba tuku sanjri kile-ibenjkina le nane njakmba am mbolnje sanjri kugatok mayok kinaig.

Tukul afu tango tugumnje prode

¹⁶ Ta tuku tane kule le nyamaganj tuku tukul, pagumba nye tuku tukul, tambun kitek le kusem afu tuku tukul tane dubi ndakade le afunje tane kilmba pasa mbolnje patikade ta tane ise ndakap. ¹⁷ Tukul kame tananj ta njakmba alonu prowam tuku kanunu ndo. Alonu ta Kristus mbolnje mayok kinig. ¹⁸ Ande nu nuje kinambi sanjri tinga tane nu ndonj nyu kugatok tananj lok minmba enjel kame mbarinjinbe nguwa le tane mbulap. Tane pa tam tuku minig nguwa kande nu tuku pasa ise ndakap. Nu kilke te tuku wamdus njak minmba ake sinanj nuje ngarosu payamkate. ¹⁹ Tango ta nu purka nuje gabat Kristus kusrete. Ngarosu nu nuje gabat ndonj minit sulumba ndo nu sanjri njak minit. Gabat nu nuje ngarosu kulatka sanjri tuwit le ngarosu njakmba ulendika Kuate tuku sanjrimbi sunjgokate.

²⁰ Tane Kristus ndonj kumanu tananj kummba kilke te tuku kila gisleknu nduiye kusrekinaig ta ndanam saka tane kilke te mbolok mbal tananj minmba tango afu tuku tukul dubikam idusde. ²¹ Nane tenjenmba satinjig. Aganj si nda tap. Nyamaganj ta nda nyap. Aganj te kire ndawap nga satinjig. ²² Aganj kame ta kilmba piro ningam le kugawam tuku. Tukul kame ta tango tuku kila mbolnje ndo mayok kinig. ²³ Nane nanjine wamdus dubika enjel kame mbarinjinjam tuku wamdus sanjrinu pilmba ngarosu mape ndakade. Nane nyu kugatok tananj lok minmba tukul karenju ta dubika nanjine ngarosu piti serninjig. Manjau ta tango am mbolnje sinjka alo njak tananj mayok kinit ta ngarosu kikonj tingam tuku nzali peuwam kumunj kuga.

3

Tanjine wamdus kitek te-mayokap

¹ Tane Kuatenje Kristus te-tina le tane nu ndonj tinganu tananj tinginaig tukunu kile tanjine wamdus samba mbolok aganj mbolnje patikap. Kristus nu Kuate ndinam kumamnje minyo mbili maditaknu mbolnje minyok minit ta nu tugumnje patikap. ² Tanjine wamdus kilke te tuku aganj kame mbolnje pati ndaka samba tuku aganj kame mbolnje patikap. ³ Tane Kristus ndonj kumanu tananj kumnaig sulumba kile tanjine abo mine manjau Kristus ndonj Kuate tugumnje kuirok minig. ⁴ Sinjine abo kitek ta Kristus nu tugu. Nu mayok kuwa le tane nu ndonj kilnja njak mayok kanjgaig.

⁵ Tane kilke te tuku nzali ambokok tanjine ngamunjal sinamnje minig ta kume serninjap. Fare fare pino ndonj une manjau, wamdus kutur, njule parak manjau, am pile njayo manjau, aganj ndende kilam tuku piriride wamdus ta njakmba kume serninjap. Ande nu aganj ndende kilam tuku piririte ta nu yabri mbara mbarinte tananj. ⁶ Wam njagonu ta tuku Kuate tuku gubra tango mbolnje minit. ⁷ Tane mata buk kilke te tuku mbal minmba wam njagonu ta ke likinaig ta ⁸ kile tane gubra kagli fir manjau wane pasa fulainj pasa njagonu ta njakmba nduiye ngumneninjap. ⁹ Tane wamdus ambokok ta buk kusrekinaig. Ta tuku tanjine tanjine munju yabri yabri ndakap. ¹⁰ Kile tane kitek minig. Tane Kuate kila pile mayewap nga nu wamdus kitek tane sinamnje tugu pilna ta lato lato pilmba minit le ka ka tane kumumbi nuje manjau te-purde. ¹¹ Sine kitek mineg ta Zu le Grik, ngaro pikanu le ngaro nda pikanu, yamban tango le rawe tango, piro tango le kulat tango sine kise kise mine ndakeg. Sine njakmba Kristus ndonj ulendika ndindo ndo mineg le nu sine njakmba sinamnje minit.

¹² Tane Kuate tuku mbal minig. Nu tane tuku kume purmba tane kilam tuku maditingina tukunu tane tanjine tanjine munju sinaninjmba ranjun magenu njak minmba ye ye ndanjap. Tane ngan minmba wamdus bafuk njak minmba ¹³ ande

tuku pitik gubra te ndakap. Sunjo nu tane tuku mbar sauka gilaingina tanjamba ndo tanjine tanjine mbar gilaingap. ¹⁴ Wam magenu sakit ta kume pur manjambi kilemayokkap. Tanjawan ta wam kame ta ulendika kumumbi mayok kanjat.

¹⁵ Sine ngarosu ndindo minmba Kristus ndon ulendika nu tuku ngamunggal mukuk sinamnge minam tuku Kuate nu sine wikina. Sine wam njakmba ke likeg ta ngamunggal mukuknu manjau tanje kulatkuwa. Tane Kuate tuku gare-garekap. ¹⁶ Kristus tuku pasa tane sinamnge kumunganu minwa le tane wamdus kuyar mayenumbi tanjine tanjine mungu tumka riron pasa sakap. David tuku mune, mune magenu afu, Tukul Guwa tuku mune ta njakmba ninde lika wamdus sinamnge Kuate tuku nyu te-dungap. ¹⁷ Tane wam afu ke lika ko pasa sakam nga tane Sunjo Yesus tuku nyu idusmba wam njakmba ta ke lika nu mbolnje Kuate tuku nyu te-dungap.

Ina mam le kinjo kame tuku pasa

¹⁸ Pino kame, tane Kristus tuku mbal minig ta te-mayokmba tanjine tanjo kumnemnge minap.

¹⁹ Tanjo kame, tane tanjine pino kame tuku kume purkap sulumba nane pasa sanjrinumbi piti ser ndaningap.

²⁰ Kinjo kame, tane wam njakmba mbolnje ina mam tuku minje dubikap. Sunjo nu wam ta nzalite.

²¹ Tanjo kame, tane tanjine kinjo kame ake sinan sigair sigair ndaningap. Tane tanjawan ta nane wam magenu kam tuku sanjri kusrede.

Piro tanjo tuku pasa

²² Piro tanjo, tane wam njakmba mbolnje tanjine gabat tuku minje kumnemnge minap sulumba tane kulatkade mbal am mbolnje nane nzaliningam tuku ndo piro ndakap. Tane Kuate tuku idusmba wamdus tugusekmbi mara mara pirokap.

²³ Tane wam njakmba ke likade ta Sunjo tuku piroket nga gare njak pirokap sulumba piro te tanjo tuku piro nga idusmba ke ndakap. ²⁴ Sunjo nunje tane lafunu tingamngat wam ta gilai ndangap. Tane Sunjo Yesus tuku piro mbal minig. Nu nunje mbal wam magenu ningam tuku

patikina. ²⁵ Tanjo ima nu wam njayonu kumba minit ta Kuate nu nane njakmba lafunu ningamngat. Nu ande kusrewe nda.

4

Piro kulat mbal tuku pasa

¹ Piro tanjo tuku gabat mbal, tane manjau tinreknumbi tanjine piro mbal kulatkap. Tane mata tanjine Sunjo samba mbolnje minit ta gilai ndangap.

Wam pagu pasa yeki yeki

² Tane kanyum ndamba wamdus sunjo njak yabanmba minmba Kuate gare pasa tape. ³ Tane sine tuku mata Kuate yabanap le nu sine pasa mayenu kukliwam tuku ndin tumsingwa le sine Kristus tuku wam te-mayokbe. Wam ta buk kuirok minna ta kile kilimok minit. Ye wam ta kukliwen tukunu kile ye muli wandek sinamnge minet. ⁴ Tane Kuate yabanap le ye kumumbi pasa ta te-mayoki le nane ismba katesewaig.

⁵ Tane Kuate dubi ndade mbal tugumnge minig ta wamdus kuyar mayenu njak mbal tanan minap. Ait afu wam magenu ke likam tuku prode ta ake kusre ndakap. ⁶ Tane nyamagan sol njak tanan pasa kikonnu ndo saka minap. Tanjamba tane nane afu tuku pasa kumumbi lafuwamngaig.

⁷ Singine gulab Tikikus nu sine turka sine ndon Sunjo tuku piroka ye tuku piro tuma minit. Nu tane tugum prowa sulumba ye tuku wam njakmba kubewamngat. ⁸ Sine mineg manjau te nunje tane kila satimba tane tuku ngamunggal wamdus bul sertingwa nga ye nu kukulet.

⁹ Tane tuku tanjo Onesimus nu mata Tikikus ndon tane tugum kuwaik nga sawet. Nu singine gulab nu Kristus dubi mayete. Nale ar tanje wam njakmba tenje mayok ke likade ta kubeu tingamngaik.

¹⁰ Aristarkus nu ye ndon muli wandek sinam tenje minek nu tane gare pasa tingit. Barnabas ndaret nunje Markus nu mata tane gare pasa tingit. Ye o buk tane satingen tanjamba kile manj satinjet. Nu tane tugum prowa kande nu tap.

¹¹ Tanjo ande Yesus mape nyu Yustus nu mata tane gare pasa tingit. Yinje piro

mbal ngamuknge nane kej ta ndo Zu tango minmba Kuate tuku gageu afu kilam tuku pirokade. Nane mbolnge ye ngamungal wamdus bulkate.

¹² Tane tuku tango Epafra Yesus Kristus tuku piro tango nu mata tane gare pasa tingit. Tane sangri tinga sugoka Kuate tuku nzali nakmba kila palpe nga nu wamdus sangrinu pilmba mara mara tane tuku nga Kuate yabante. ¹³ Nu tane tuku Laodisea mbal tuku Hirapolis mbal tuku piro sangrite le kanget.

¹⁴ Singine gulab dokta Lukas nale Demas ndon tane gare pasa tingik.

¹⁵ Singine tira kame Laodiseange minig ta sine tuku gare pasa te saningap. Nimfa ngade pino ta Kuate tuku kuasmbi nu tuku wandeknge mangurkade ndon singine gare pasa nane mata saningap.

¹⁶ Tane waje te bur suluwap sulumba Laodisea mbal burkam tuku ningap. Ye Laodisea mbal tuku waje ande kuyarmba pilen ta tane mata waje ta tumba burkap.

¹⁷ Tane Arkipus sawap le nu wamdus ndindo ndo tumba Kuate tuku piro tina ta suluwa.

¹⁸ Ye Paulus kile yiye waimbi kaiye pasa te kuyaramngit. Tane nakmba kaiye. Ye muli wandek sinamnge minet te tane ye gilai ndangap. Kuate nu tane ake sinan make patikuwa.

Son.

1 TESALONIKA

Tesalonika mbal tuku waje Paulusnge ambonga kuyarna

Paulus nu Korinnge minmba Tesalonika mbal tuku waje te kuyarna ta tugunu tejenmba. Zu afu nane Kuate tuku kuasmbi Tesalonikange minnaig ta piti serninginaig le Paulusnge nane piti ngamuknge bike ndaka sanjri tingwaig nga nane tuku waje te kuyarna.

¹ Tane Mam Kuate, Sunjo Yesus Kristus nale tuku mbal Tesalonikange minig tane nakmba kaiye. Ye Paulus Silvanus le Timoteus sine tane ndon pasa-pasakam proweg. Kuate nu tane ake sinaj make patika ngamunggal wamdus bul sertingwa. Son.

Tesalonika mbal tuku ngamunggal son sanjrinu

² Sine mara mara tane idustinjmba Kuate gare pasa tuweg. Sine yabaneg ait mbolnge tane tuku nyu turmba te-mayokeg. ³ Tane tangine ngamunggal son alonu kile-mayokka tangine kume pur manjambi afu turkam tuku matuk tukulka Sunjo Yesus minde minig ta sanjri tingade.

⁴ O tira kame, Kuate nu tane tuku kume purna sulumba tane maditinjmba kilna ta sine kila. ⁵ Sine o buk tane tugumnge Kristus tuku pasa mayenu kukligen le Tukul Guwa tuku sanjrimbi pasa ta mayok ka tane tuku ngamunggal nduasekina le tane son nginaig. Sine pasa kukligen mbal tane ngamuknge mingen le sine tuku manjau ta tane kila pilnaig. ⁶ Tane pasa mayenu ismba dubimba piti sunjomba kanjerkinaig ta Tukul Guwa tane turka sinzantingina le tane wamdus bulkinaig. Tanjamba tane Sunjo tuku manjau sine tuku manjau ndui ta dubinaig.

⁷ Tangine manjau mayenu tange Yesus son ngade mbal Masedonia le Akaia ma tugu mbolnge mine likade ta nane Yesus dubi mayewam tuku ndin tumningina. ⁸ Tane mbolnge Sunjo tuku pasa Masedonia le Akaia ma tugu mbol ndo kine ndakina. Tane Kuate tuku sanjri tomba

tingade manjau ta kilke mbol mbal nakmba isnaig. Ta tuku sine afu saningam tuku mine ndakade. ⁹ Kuga. Nane nakmba sine tugum pro tejenmba tane tuku sakade le iseg. Sine tane Tesalonika mbal tugumnge pasa kukligen le tane ismba Mbara tugusek abo tugu nak nu kumnemnge minam saka ngamunggal biye mbilmba tangine yabri mbara nakmba kusreka Kuate ndo dubide. ¹⁰ Kile tane nu tuku Kinjo samba mbolnge ndekam tuku tairnga minig ta pro sakade le iseg. Kuate tuku Kinjo ta Yesus. Nu kumna le Kuatenge nu te-tina le nu abonga tingina. Kuate nu pro pilesingam tuku pa ta laipsingam tuku Yesus nu muskil kile-tidinge singit.

2

Paulus nu Tesalonika mbal ngamuknge pirokina

¹ O tira kame, sine tane tugumnge pirokigen ta ake piro ndakigen. Alonu tane mbolnge mayok kina ta tane kila.

² Sine tane tugum pro ndamba Filipinge pirokigen ta afunge rar sunjo sinjmba kiko pilesinginaig. Sine tane tugum promba afu sine ngueu patikinaig ta Kuate nu sine sanjri pilesingina le sine sanjri tinga nu tuku pasa mayenu kuklimba satingigen.

³ Sine tane pasa ismba son ngap nga pasa kukliweg te mbar wamdus ko kutur wamdus dubimba pasa kukli ndaweg. Ko tane yabritingam tuku pasa ta sa ndakeg.

⁴ Kuga. Kuate nu abo abo sine tuku manjau kanjerna sulumba nuje pasa mayenu kukliwam tuku piro te sine tuku wai mbolnge pilna. Ta tuku pasa mayenu kukliweg te tangonge sine nzalisingam tuku kukli ndaweg. Kuate nu sine tuku ngamunggal pilengate ta nu nzaliwa nga pasa kukliweg.

⁵ Sine tane tugumnge njule parak pasa sa ndakigen ta tane kila. Ko tane tuku aganj ndende kilam tuku piririmba yabri pasa sa ndatingigen ta Kuate nu kila. ⁶ Sine Kristus tuku aposel nyu tigen ta nyu tambu sine tane tuku wamdus didi ndakigen. Tane Tesalonika mbal ko mbal afu kise sine tuku nyu payamkam tuku sine idus ndaweg.

⁷ Ina ande nuje kinjo kame kulatkate tanjamba ndo sine tane ngamuknge wamdus

bafukmbi tane kulatkigen. ⁸ Sine tane tuku wamdus sunjo pilgen sulumba Kuate tuku pasa ndo sanu tuku idus ndagen. Sine sinjine wamdus nakmba kile-mayokka tane tumtingam tuku idusgen.

⁹ O tira kame, sine tane ngamuknge Kuate tuku pasa mayenu kuklimba mingen sulumba sine tane piti tinbekig nga sine furir ki mindek sinjine miroj ngaro turam tuku piro karenka matuk tukulkigen ta tane kila. ¹⁰ Sine manau tinreknu mbar kugatok tane Yesus son ngade mbal tugumnge mayok kagen ta tane nakmba kila. Kuate nu mata kila. ¹¹⁻¹² Tane Kuate tuku gageu mayok ka nuje kilja tugum prowam tuku nu tane wikate. Nu tane wikate ta tanjine mine mbolnge kumumba te-mayokap nga tanjo kame nanjine kiyo kame mbolnge manau kade tanjamba sine tane mbolnge kigen. Sine tane sarsartinmba wamdus sangri piletinmba rironj pasa tinjigenj.

¹³ Sine tane tugumnge Kuate tuku pasa kukligen ta tane pasa ta ismba tanjo tuku pasa tanaj ise ndakinaig. Tane kumumbi idusmba Kuate tuku pasa nga tinaig. Tane Kuate son ngade mbal pasa ta tuku sangri tane sinamnge pirokate. Wam ta tuku sine mara mara Kuate gare pasa tuweg.

¹⁴ O tira kame, Yesus Kristus ndonj ulendikade mbal Kuate tuku kuasmbi Yudea ma tugu mbolnge mine likade ta tane nane tanaj mayok kinaig. Zu mbal afu nanjine mbal piti ninjinaig tanjamba ndo tanjine mbal afunge tane mata piti tinjinaig. ¹⁵ Zu mbal nane Kuate tuku tuan tanjo bale farninmba sinjine Sunjo Yesus mata balenaig. Tanjamba nane sine mata pitaikinaig. Nane sinjka Kuate gare tuwe ndakade. Nane tanjo nakmba tuku ngueu minig. ¹⁶ Sine tane kasomok mbal pasa mayenu satinjeg le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tinjit manau ta sine kusrebe nga Zu mbal nane sine peusingam dirnangade. Tanjade le nanjine mbar sugo ke likinaig ta kumungam bafute le nane Kuate tuku pa njayonu kanjeramngaig.

Paulus nu Tesalonika mbal man kanjerkam idusna

¹⁷ O tira kame, sine ait fagnu mbolnge munju kusrekigen ta sinjka ngamungalmi

kuga. Ngarosu ndo munju kusrekigen. Sine manj tane tumail kanjerneru tuku wamdus sanjrinu pilmba ndin sota wamdus sunjo nak mingenj. ¹⁸ Ye Paulus sine manj tane tugum prowam tuku ndin sota minen ta Satan nu sine tuku ndin tukulna.

¹⁹ Sinjine Sunjo Yesus nu prowa le sine nu tugumnge tinjamngig ta sine tane mbolnge ndo tumail puluka gare sunjo tumba payamkamngig. ²⁰ Sinjine nyu temayokmba gare-garekam tuku aganj ta tane ndo.

3

Paulus nu nane kanjerneru tuku Timoteus kukulna

¹ Sine tane kanjerneru tuku wamdus sunjo ta kume seram kumunj kuga tukunu sikile ndo Silas ndonj Atensnge minbe nga ² sikile tira Timoteus kukulkenj le tane tugum prona. Nu Kuate tuku piro tanjo minmba Kristus tuku pasa mayenu kuklite. Nunje tane tuku ngamungal son sangri piletinmba tane ngamungal wamdus bul sertingam tuku nu kukulkenj. ³ Tane piti ngamuknge minig ta wamdus bike ndaka sangri tinjap nga iduskenj. Sine Kristus tuku mbal piti tanaj kanjerkam tuku mineg ta tane kila. ⁴ Sine buk tane ndonj mingenj sulumba sine Kristus tuku mbal piti kanjerkamngig nga satinjigenj. Pasa satinjigenj ta kile alonu kanjerde. ⁵ Tane piti afu kanjerkade ta ye ismba tane kanjerkam tuku wamdus kume sere fugumba tane tuku ngamungal son isam tuku Timoteus kukulen le tane tugum kina. Satan nu tane tagotinguwa le ndekap le sine tane tugumnge piro karenkigenj ta alo kugatok ngubekig nga ye nu kukulen.

⁶ Kile Timoteus nu tane kusreka sile tugum te promba tanjine ngamungal son bike ndaka tanjine kume pur manau sanjrinu minit ta kubete le isek. Tane sile tuku wamdus mayenu nak minig le sile tane kanjerkam tuku wamdus sunjo pilek tanjamba ndo tane mata sile kanjerneru tuku wamdus sunjo pilig.

⁷ O tira kame, sile piti sunjo sinamanzer nak minmba tane tuku ngamungal son tuku manau isek le wamdus bul sersikit. ⁸ Tane Sunjo kusre ndamba nu dubi mayede

tukunu sile piti te sinamŋge gare tumba sanŋri tek. ⁹ Sine tane idustiŋmba Ku-ate tuku am mbolŋge gare teg wam tanŋe marosiŋgit le sine tane tuku ŋga Kuate tuku nyu te-dunŋeg. ¹⁰ Ki furir mindek sine tane kanŋernu tuku wamdus ndindo ŋak minmba Kuate yabanmba mineg. Sine tane tugum promba tane tuku ŋgamunŋgal son wam afu denkaide ta tumtingam tuku idusmba mineg.

¹¹ Mam Kuate siŋgine Sunŋo Yesus nale ndin inum tumsinŋuwaik le sine tane tugum prowam tuku idusmba yabanŋeg. ¹² Sunŋo nu tane tuku kume pur maŋau sanŋri pilewa le sine tane tuku lato lato kume purmba mineg tanjamba ndo tane mata tanŋine tira kame, tanŋo ŋakmba tuku lato lato kume purkap ŋga yabanŋeg. ¹³ Tane tanjawaŋ ta Sunŋo nu tane tuku ŋgamunŋgal sanŋri piletiŋmba minwa le ma ma siŋgine Sunŋo Yesus nu nuŋe mbal ndoŋ prowa le tane Mam Kuate tugumŋge mbar kugatok purfenŋu tinŋamŋgaig. Son.

4

Sine maŋau purfenŋu ŋak minbe

¹ O tira kame, sine Sunŋo Yesus tuku nyu mbolŋge tane wam ande kam tuku sarsar-tinŋamŋgig. Sine o buk tane ndoŋ minmba mine maŋau Kuate nzalite ta tumtingiŋeŋ le tane kila pilmba kile tanjamba minig. Tane mine maŋau ta lato lato kumba minap ŋga satinŋeg. ² Sine Sunŋo Yesus tuku nyu mbolŋge tane wam pagu pasa satinŋiŋeŋ ta tane kila. ³ Tane purfenŋu minap ta Kuate tuku nzali. Tane fare fare tanŋo pino ndoŋ une ndaka ⁴ maŋau tinŋreknubi pino kilap. ⁵ Nane Kuate gilai mbal nanŋine ŋgarosu tuku nzali mbolŋge pino fare fare kilig tanjamba ke ndakap.

⁶ Tane tanŋine tira ande lukamba nu tuku pino didika nale munŋu kilik wam ta pur ndanikap. Nane tanjamba kade mbal ta Sunŋo nu lafunu ninŋamŋgat. Sine rironŋ pasa ta buk satinŋiŋeŋ le tane isnaig. ⁷ Kuate nu sine wikina ta kutur ŋak minbe ŋga wi ndakina. Nu sine purfenŋu minbe ŋga wikina. ⁸ Ande nu wam pagu pasa te pitaikate ta nu tanŋo tuku miŋge pitai

ndate. Nu Kuate Tukul Guwa siŋgit nu tuku miŋge pitaite.

⁹ Tane tanŋine tanŋine kume purkam tuku Kuatenŋe tumtingina. Ta tuku ye tane maŋau ta kap ŋga kuyar ndawet. ¹⁰ Tira kame Masedonia ma tugu mbolŋge mine likade ta tane nane ŋakmba tuku kume purkade. Tanŋine maŋau mayenu ta ndo lato lato kap.

¹¹ Tane ŋgan mine maŋau mbolŋge minam tuku wamdus sanŋrinu palpe. Tanŋine wam ndo idusniŋmba afu tuku wam kuer ndakap. Tane ake mine ndaka waimbi pirokap. Sine buk tanjamba tane wam pagutiŋgiŋeŋ. ¹² Tane tanjamba pirokap ta Yesus dubi ndade mbal tane kanŋerka tane tuku saka minamŋgaig. Maŋau ta mbolŋge tanŋine ŋgarosu kulatka afu piti serniŋe nda.

Sunŋo nu luka prowamŋgat

¹³ O tira kame, tane kumig mbal tuku wamdus mbarbekaig ŋga sine tane kila satinŋamŋgig. Mbal afu Yesus ndoŋ minam tuku idus ndamba nanŋine kumig mbal ta tuku malmbika piti sunŋo tade. Tane tanŋine kumig mbal tuku malmbi sunŋo ndawap. ¹⁴ Yesus nu kummmba abonŋina ta sine son ŋgeg. Tanjamba ndo Yesus son ŋga kumig mbal nane Kuatenŋe kile-tidinŋuwa le Yesus ndoŋ prowamŋgaig ta sine mata son ŋgeg.

¹⁵ Sine kile pasa satinŋamŋgig te Sunŋo tuku pasa. Sunŋo nu prowa le sine kilke te mbolŋge abo ŋak mineg mbal kumanu mbal kile-ŋgumnemke nda. Kuga. ¹⁶ Wi sanŋri mayok kuwa le eŋel kame tuku gabat nu wikuwa le Kuate tuku tabil fudukuwa le Sunŋo nu samba mbolŋge ndekamŋgat. Ndekuwa le nane Kristus son ŋga kumig mbal ambonŋa tinŋamŋgaig. ¹⁷ Nane tanjawaig le kilke te mbolŋge son ŋga mineg mbal sine ŋakmba kilmba kile-dunŋuwa le gau mbol ambenŋe kumig mbal ndoŋ ulendika kumba Yesus tugumŋge manŋurkamŋgig. Tanjabe sulumba sine Sunŋo ndoŋ mara mindek minmba minamŋgig. ¹⁸ Tane pasa tembi tanŋine tanŋine wamdus piti kile-ibenŋkap.

5

Yesus prowam tuku ait mambilmba minap

¹ O tira kame, Sunjo nu ginu ait mbolnje prowamngat ye ta tuku kuyar ndawet.

² Sunjo tuku ait kuayar tango nu pitik furir prote tana mayok kangat ta tane kila.

³ Tango nane sine mine mayeweg nguwaig le Sunjo nu pitik ndo prowa le kuma kuma nane mbolnje prowamngat. Pino nu kinjo te-palmbim nga pitik rar tate tana nane mbolnje prowamngat. Nane piti ta laipe nda.

⁴ O tira kame, tane ma furir sinamnje mine ndakade. Ait ta prowa le kuayar tango prote le nane piriri nayode tanamba tane piririwe nda. ⁵ Sine jakmba bulu tuku kinjo kame minmba ma make ko furir mine ndakeg. Sine mafen mineg. ⁶ Ta tuku afu kinyanu tana minig ta sine kinye ndakube. Sine wamdus kuyar mayenu jak mambilmba minbe.

⁷ Kinyig mbal nane furir ait mbolnje kinyig. Kule kamenu nyade mbal nane furir kule nyumba nginngankade. ⁸ Sine tanamba kuga. Sine mafen mineg tukunu sine wamdus kuyar mayenu jak minmba kame tango nune ngaro kigraibkam tuku agan patikade tanamba patikube. Sine ngamungal son kume pur manau kilmba tawo songam tuku agan tana silikube. Kuate nu sine tuku muskil kile-tidinge singit alonu ta minde minmba hat karenju tana kaikube.

⁹ Sine Kuate tuku gubra kanjeram tuku nu sine pati ndakina. Kuga. Sine Sunjo Yesus Kristus mbolnje muskil kile-tidingam tuku patikina. ¹⁰ Nu prowamngat ta sine abo minbe le ko kumbe le sine nu ndon minmba minam tuku nu sinenu nga kumna. ¹¹ Ta tuku tane tangine tangine wamdus piti kile-ibenka munjo sangri piletingig tanamba ndo minmba minap.

Wam pagu pasa yeki yeki

¹² O tira kame, tangine gabat kame nane Sunjo tuku manau tumtinmba tane kile-tidingam tuku riron pasa satiging ta tane nane tuku nyu idusninmba kumnemnje minap. ¹³ Nane Kuate tuku piro kade tukunu nane tuku kume purka nane tuku

nyu idusningap. Tane tangine tangine wamdus mukuk jak minap.

¹⁴ O tira kame, tangine tango afu ake kaloimba likade ta riron pasa ningap. Afu wamdus piti jak ta tangine pasambi nane tuku piti kile-ibenkap. Nane afu ngamungal son sangri kugatok ta sinzaninmba turkap. Tango jakmba ngamuknje gubra kugatok ngan minap. ¹⁵ Nane afu tane ngaigo siglikuwaig ndeta manau ndui tambu lafu ndawap. Tangine tira kame ko tango jakmba mbolnje wam magenu ke likam tuku wamdus sangrinu palpe.

¹⁶ Tane mara mara gare jak minmba ¹⁷ Kuate yabanmba minap. ¹⁸ Tane mbolnje wam afu prode ta tuku Kuate gare ndo tape. Tane Kristus Yesus tuku mbal tanamba kam tuku Kuate nu nzalite.

¹⁹ Tukul Guwa nu pa tana tane mbolnje uge jak minit ta fu ndawap. ²⁰ Nane afu Tukul Guwange pasa tumningig le kile-mayokkade ta pasa ta talaka pitai ndawap. ²¹⁻²² Tane wam jakmba pilenga wam ngaionu ngumneninmba wam magenu ta ndo biye dewap.

²³ Ngamungal mukuk wamdus bulok manau Kuate nu tugu. Nunje tane tinreknu kile-mayokkuwa. Nu tane kulatka minwa le ma ma singine Sunjo Yesus Kristus prowa le tangine ngaro ngamungal kanu ta jakmba mbar kugatok purfenju mayok kangag. Sine tanamba tane tuku nga Kuate yabaneg. ²⁴ Kuate nu tane wikate ta nu sinja tanamba kamngat.

²⁵ O tira kame, tane sine tuku yabanap. ²⁶ Tane tangine tangine tira kame ndon munjo kume purkade manau ta alonu temayokap.

²⁷ Ye Sunjo tuku nyu mbolnje pasa te satiget. Wane te burkap le tira kame jakmba iswaig.

²⁸ Singine Sunjo Yesus Kristus nu tane jakmba make patikuwa.

Son.

2 TESALONIKA

Tesalonika mbal tuku waŋe Paulusŋge arnu kuyarna

Paulus nu Korinŋge minmba Tesalonika mbal tuku waŋe amboŋga kuyarna le yar ndui ta mboŋge ndo nu maŋ lato waŋe arnu te kuyarmba pilna le nane tugum kina. Waŋe te tugunu ta teŋenmba.

Tesalonika mbal nane Paulus tuku waŋe amboŋga kuyarna ta burkinaig sulumba katese maye ndanaig. Nane Yesus luka prowam tuku pasa Paulusŋge kuyarna ta burkumba tugunu katese ndamba nu buk luka prona ŋga idusnaig. Ta tuku Paulus nu nane tuku wamdus purfeu serniŋgam tuku waŋe arnu te kuyarna.

¹ Tane Mam Kuate le Sunŋo Yesus Kristus nale tuku mbal Tesalonikaŋge minig tane ŋakmba kaiye. Ye Paulus Silvanus le Timoteus sine tane ndoŋ pasa-pasakam proweg. ² Mam Kuate le Sunŋo Yesus Kristus nale tane ake sinaŋ make patika ŋgamuŋgal wamdus bul sertiŋguwaik. Son.

Wam kame Yesus tuku ait mboŋge prowamŋgaig

³ O tira kame, sine mara mara tane idustiŋmba Kuate gare pasa tuweg. Tanŋine ŋgamuŋgal son sunŋo ŋayote le tane tanŋine tanŋine lato lato muŋgu kume purkade tukunu sine Kuate gare pasa tuweg ta maŋau kumumbi keg. ⁴ Sine Kuate tuku kuasmbi ŋakmba ŋgamukŋge tane tuku sunŋomba saka payamkeg. Nane afu tane pitimbi tidonŋade le rar kamusmba tanŋine ŋgamuŋgal son bike ndaka saŋgri tiŋgade wam ta tuku sine tane tuku payamka nane saniŋgeg.

⁵ Kuate nu kumumbi tane piletiŋgit. Tane Kuate kulatkate ma mbol kambim tuku minig sulumba piti ta kaŋerde. Nu piti tambi tane saŋgri piletiŋguwa le minap ma ma nu kulatkate ma mbol kaŋgaig. ⁶⁻⁷ Sunŋo Yesus nu nuŋe eŋel kame saŋgri ŋak nane ndoŋ samba mboŋge pa mane sunŋo taŋaŋ mayok kuwaig le nane afu tane piti tiŋgig ta Kuate nu kumumba pa niŋgamŋgat. ⁸ Nu promba nane afu Kuate

idus ndade mbal siŋgine Sunŋo Yesus tuku pasa mayenu pitaide mbal nane ŋakmba pa sunŋo niŋgamŋgat. ⁹ Nu nane pa niŋguwa le nane Sunŋo tuku tumail nuŋe kilŋa maŋ kaŋer ndamba mine ŋayonu mboŋge minmba minamŋgaig. ¹⁰ Nu prowa le sine nuŋe mbal nu kaŋgermba mbariŋ-mbariŋmba nu tuku nyu sunŋo ta te-duŋgamŋgig. Sine tane ŋgamukŋge pasa kukligen le tane son ŋginaig ta tane mata nu mbariŋamŋgaig.

¹¹ Sine wam ta idusmba mara mara tane tuku ŋga Kuate yabaŋeg. Nu tane nuŋe mbal mayok kambim tuku wikina ta tane nu am mboŋge taŋamba mayok kape ŋga nu yabaŋeg. Tane buk tanŋine ŋgamuŋgal sonmbi wam magenu ŋakmba kam idusde tukunu Kuatenŋe nu nuŋe saŋgri tiŋguwa le wam kame taŋamba mayok kuwaig ŋga iduseg. ¹² Mayok kuwaig le Sunŋo Yesus Kristus tuku nyu tane ŋgamukŋge sunŋokuwa le tane nu mboŋge mata nyu tamŋgaig. Siŋgine Kuate Sunŋo Yesus Kristus nale tane ake sinaŋ make patikade. Son.

2

Une tuku tugu tanŋo

¹ O tira kame, Sunŋo Yesus Kristus prowa le sine ŋakmba nu tugumŋge maŋgurkamŋgig. Sine wam ta tuku pasa afu satingamŋgig. ² Ande nuŋe kiŋambi Yesus nu buk luka prona ŋga sakuwa ko Paulus nane taŋamba sakinaig ko kuyarnaig ŋga satinguwaig ndeta tane pasa ta ismba piriri ŋayomba ŋgamuŋgal piti ndatiŋguwa. ³ Tane rironŋkap. Nane afu tane yabritiŋbekaig. Yesus prowam tuku ait ta pro ndawa le amboŋga tanŋo pino ŋakmba wamdus ulendimba Kuate pitaiwaig le une tuku tugu tanŋo mayok kaŋgat. Tanŋo ta nu ŋgisikam tuku tanŋo. ⁴ Nu mayok ka tanŋo nu ndo mbariŋwaig ŋga idusmba tanŋo tuku mbara yimyam nanŋine mbariŋniŋgam tuku agaŋ kame ta ŋakmba ndoŋ ŋgueu minmba tidonŋ pankamŋgat. Nu Kuate tuku wande sunŋo sinamŋge minyok minmba ye ndo Kuate ŋga sakamŋgat.

⁵ Ye tane ndoŋ minen sulumba wam ta tuku satingen ta tane idus ndade? ⁶ Une

tuku tugu tanjo ta nuje ait kumunguwa le nu mayok kanjat. Sangri andenge nu mayok kambim tuku peute. Sangri ta tane kila. ⁷ Kile une tuku tugu tanjo nu kuirkuirka piroka minit. Tanjamba minwa le ma ma sangri nu peumba minit ta nu kusrewamngat. ⁸ Kusrewa le une tuku tugu tanjo nu mayok kanjat. ⁹ Mayok kuwa le Satan nu sangri yimyam tuwa le nu yabri wam kitek sangri njayo gudomma kile-mayokkamngat. ¹⁰ Tanjamba nu nane ngisikam tuku mbal tugumnge manau najgonu ke lika sangri tamba yabringamngat. Nane muskil kile-tidinge ningam tuku pasa tugusek ismba mbulmba pitaide tukunu nane ngisikam tuku minig. ¹¹ Ta tuku Kuate nu nane tuku wamdus nginngan serninguwa le nane yabri manau ta kanjerka son ngamngaig. ¹² Nane Kuate tuku pasa tugusek pitaide sulumba une manau kam tuku ngamungal kunde-kundenjig mbal Kuate nu nane pa njayonu ningamngat.

Kuate nu Tesalonika mbal madiningina

¹³ O tira kame, sine tane idustinmba Kuate gare pasa tuweg. Nu tane tuku kume purte. Nu abo abo tane Tukul Guwa mbolnge Kuate tuku mbal mayok ka pasa tugusek ismba son ngap le tane tuku muskil kile-tidinge tingam tuku tane maditingina. ¹⁴ Tane singine Sunjo Yesus Kristus tuku kilja sangri sunjo tap nga sine tane ngamuknge pasa mayenu kukligen le Kuate nu tane wikina.

¹⁵ O tira kame, tane wam ta idusmba bike ndaka sangri tinga singine mingembi ko wanembi Kuate tuku pasa satingigen ta dubi mageka bige dedengap.

¹⁶ Singine Mam Kuate nu sine tuku sunjomba kume purmba ake sina sine make patikate le sine wam mayenu tairnga minmba ngamungal mukuk jak mineg. ¹⁷ Singine Sunjo Yesus Kristus Mam Kuate nale tane wamdus sangri piletinguwaik le tane wam ke likade ko pasa sakade ta magenu kile-mayokkap nga Kuate yabanjet. Son.

3

Yabanjam tuku pasa

¹ O tira kame, ye pasa te ndo satinngamngit. Sunjo tuku pasa tane ngamuknge sungokina tanjamba afu ngamuknge sungokuwa nga tane sine tuku nga Kuate yabanjet. ² Kuate tuku pasa isig mbal afu son nda ngade. Ta tuku tanjo najgonu nane sine najgo siglikubekaig nga Kuatenge sine tursingam tuku nga yabanjet.

³ Sunjo nunge tane tuku ngamungal sangri piletingamngat. Nu tane kulatkuwa le Satan nu tane najgo siglike nda. ⁴ Sunjo nu wamdus singina le sine tane tuku wamdus ar ar ndaweg. Sine wam pagu pasa buk satingigen ta tane tanjamba ndo ke lika minmba minamngaig ta sine kila. ⁵ Kuatenge tane wamdus purfeu sertinguwa le nu tane tuku sunjomba kume purte wam Yesus nu sangri tinga bike ndakina manau ta lato lato kila patika wamdus sangri tingap nga ye tane tuku nga Kuate yabanjet.

Pirokam tuku pasa

⁶ Tira kame, sine singine Sunjo Yesus Kristus tuku nyu mbolnge wam pagu pasa te satinngamngig. Tira ande nu sine tane wam pagu tingigen pasa ta pitaimba piro ndaka ake kaloimba minwa kande tane nu ndon ulendi ndakap. ⁷ Sine tane ngamuknge mingen ta ake kaloimba mine ndakigen. ⁸ Sine afu tugumnge nyamagan ake yai ndakigen. Sine jakmba piyamba kilgen. Sine tane piti tinbekig nga ki furir mindek singine waimbi piroka matuk kagen.

⁹ Sine Kristus tuku piro mbal tukunu sine tane tuku agan ndende ake kilam kumun ta tane sine tuku manau ta kubemba tanjamba pirokap nga sine piroka tane tuku agan ndende kile ndakigen. ¹⁰ Sine tane ngamuknge mingen sulumba tenemba wam pagutingigen. Tanjo ima nu piro ndaka ake minwa kande nu nyamagan nye ndakuwa ngigen.

¹¹ Tane tuku afu kanyummba ake kaloimba minig sulumba afu tuku wam kugerka ta afunge kubede le sine iseg. ¹² Sine Sunjo Yesus Kristus tuku nyu mbolnge mbal tanan wam pagu pasa tembi sarsarningamngig. Nane wamdus bafukmbi piroka piro tuku piya tamba nanginge nyamagan piyawaig.

¹³ Tira kame, tane wam magenu kam tuku kanyum ndawap. ¹⁴ Sine waje te pilbe le tane tugum prowa le ande nu sine tuku pasa te pitaiwa kande tane nu kanjermba kiko tuwa nga nu ndon ulendi ndakap. ¹⁵ Nu tane tuku tira ta nu ngueu tanjo tanan kanjer ndamba nu riron pasa tape.

Kaiye pasa

¹⁶ Ngamungal mukuk wamdus bulok manau Sunjo nu tugu. Nunge mara mara tanjine mine njakmba tuku ngamungal mukuk wam bul sertinguwa. Nu tane njakmba ndon minwa. Son.

¹⁷ Ye Paulus ye kile yije waimbi kaiye pasa te kuyaramngit. Tane njakmba kaiye. Waje te ye tuku nga tane katesewam tuku ye yije wai kuyar tuku manau pilet. Yije waje njakmba mbolnge ye tanawet.

¹⁸ Singine Sunjo Yesus Kristus nu tane njakmba ake sinan make patikuwa.
Son.

1 TIMOTEUS

Timoteus tuku waŋe

Paulusŋge ambonŋa kuyarna

Timoteus nu taŋgo mbanzonu minmba Kuate tuku kuasmbi Efesusŋge minnaig ta kulatka minna le Paulus nu Romŋge muli wandek sinam taŋge minmba Timoteus idusmba waŋe te kuyarma pilna le nu tugum kina.

Waŋe te tugunu teŋenmba. Yabri tum taŋgo afuŋge taŋgo pino Efesusŋge minnaig ta yabrininmba pasa suŋgomba saka minnaig le Paulus nu nane tuku mbar wamdus ta te-ibenam saka waŋe te kuyarna sulumba Timoteus nu saŋgrimba tinŋa Kristus tuku pasa tugusek kukliwa ŋga nu saŋgri pilena. Taŋamba nu gabat taŋgo madiniŋgam tuku pasa turmba Timoteus sana.

1-2 O Timoteus kaiye. Ne Kristus tuku son ŋgate ta ne siŋka ye tuku kiŋo. Ye Paulus Kristus Yesus tuku aposel ye ne ndoŋ pasapasakam prowet. Kuate nu sine muskil kile-tidiŋgina le sine Yesus Kristus son ŋga nu minde mineg. Nalenŋe ye madiyinaik le Kristus Yesus tuku aposel minet. Mam Kuate Yesus Kristus siŋgine Sunŋo nale ake sinaŋ ne make pilmba sinanu mapenumba ŋgamuŋgal wamdus bul sernuwaik. Son.

Yabri pasa tuku rironŋka

3 Ye buk Masedonia kambim saka nane afu pasa tugusek kusremba pasa kise sakinaiŋ ta peuniŋgam tuku ne Efesusŋge mina ngen. 4 Nane yabri wam kube ko naŋgine wa mbuŋ kame tuku tugu patit ke lika suŋgomba wamdus pile ndakuwaig. Nane wam ta sake lika ake sinaŋ kualeyaukade sulumba Kuate tuku son ŋga nu tuku wamdus kila palmbim idus ndade. 5 Ye rironŋ pasa sanet te naŋgine naŋgine muŋgu kume purka minwaig ŋget. Kuate am mbolŋge ŋgamuŋgal wamdus mukuk minam tuku kutur maŋau mbulwaig sulumba tugusemba nu tuku son ŋguwaig ta naŋgine naŋgine kume purkam kumuŋ.

6 Nane afu maŋau kame ta kusreka pasa alo kugatok ta muŋgu wam kubeka

isig. 7 Nane Kuate tuku tukul maŋau afu tumningam bafude ta nane tugunu gilai. Nane tukul pasa katese maye ndamba afu saŋgrimba saniŋgig.

8 Sine Kuate tuku tukul pasa katese mayemba dubibe ta maye. 9 Tukul pasa ta taŋgo tinreknu tuku pro ndana. Nu mbarde mbal tuku prona ta teŋenmba. Afu tukul lukakade ko Kuate ŋgumnemba unekade ko nu idus ndamba kilke te tuku maŋau ke likade ko ina mam ko taŋgo afu bale farde 10 ko taŋgo pino ndoŋ fare fare minig ko taŋgo pino ndoŋ minam tuku pino taŋgo ndoŋ minam tuku maŋau mbilmba maŋau kise ke likade ko pirokam tuku ŋga taŋgo bige tidiŋgade ko afu yabrininŋgig ko ki am mbolŋge ŋga yabri pasa sakade ko maŋau tugusek afu lukakade, tukul pasa nu nane tuku prona. 11 Pasa mayenu Kuatenŋe sina le kukliwet ta taŋamba ndo sakate. Kuate nu gare maŋau tuku tugu. Nuŋe pasa mayenu taŋge nu tuku nyu suŋgo temayokte.

Kuate nu Paulus sinanu mapena

12 Siŋgine Sunŋo Kristus Yesus nu ye saŋgri sina sulumba ye tala ndayumba pirokam tuku madiyina. Wam ta tuku ye nu gare pasa tuwet. 13 Ye buk nu pasa ŋayonu tumba nuŋe mbal piti ninmba nu tumail panmba minen. Ye nu tuku tugu gilai minmba nu son nda ŋga taŋawen ta Kuate nu ye mapeyina le 14 siŋgine Sunŋo nu ye ake sinaŋ make pilmba suŋgomba sinzanyina le kile ye Kristus Yesus tuku son ŋga tira kame tuku kume puret.

15 Pasa te siŋka son ŋgam tuku. Kristus Yesus nu mbarde mbal muskil kile-tidiŋge niŋgam tuku ndo kilke te mbol prona. Mbarde mbal ye nane ŋakmba liniŋmba mbar sunŋo ŋak minen ta 16 Yesus Kristus nu pitik mbar lafunu se ndakina. Nu ye ambonŋa mapeyuwa le nane afu wam ta kaŋgermba nane mata nu tuku kume tuku saŋgri tomba tinŋa abo tugu tumba minmba minwaig ŋga idusna.

17 Kuate nu ait ŋakmba tuku Gabat Sunŋo. Nu kumam kumuŋ kuga. Nu ammbi kaŋger ndaweg. Nu Mbara Sunŋo Ndindo. Sine nu tuku nyu suŋgo te-duŋga minmba minbe. Son.

Sanjri tinnga pirokam tuku pasa

18-19 O yiŋe kiŋo Timoteus, nane o buk Tukul Guwa tugumŋge pasa ismba kile-mayokka ne taŋamba ke likamŋgat ŋginaig. Ne pasa ta idusmba Kuate am mbolŋge ŋgamuŋgal mukuk ŋak minam tuku mbar maŋau pitaika Kristus tuku son ŋga minmba kame taŋgo taŋaŋ sanjri tinnga piroka. Afu naŋgine mbar maŋau ta yabukade le waŋ nu mbuŋ mbolŋge fetka ŋgisikate taŋamba naŋgine ŋgamuŋgal son ŋgisikate. ²⁰ Himeneus le Aleksander nale mata taŋade. Nale Kuate tumail pande ta kusrewaik ŋga ye nale Satan tuku wai mbolŋge patiken.

2

Kuate yabaŋam tuku maŋau

¹ Pasa te ambonŋa sani le ise mayewa. Ne Kuate ndoŋ pasata nu taŋgo pino turkuwa ŋga yabaŋmba nu gare pasa tawe. ² Gabat sugo sugo sine kulatkade mbal nane ŋakmba sine kulat magewam tuku Kuate yabaŋa. Nane taŋawaig ta sine piti kugatok mine mayenu mbolŋge minmba Kuate dubimba maŋau tugusek kam kumuŋ. ³ Ne taŋamba Kuate yabaŋa ta ne wam mayete. Kuate nu sine muskil kile-tidiŋge siŋgit nu yabaŋ maŋau ta nzalite. ⁴ Nu taŋgo pino ŋakmba muskil kile-tidiŋge niŋguwa le pasa tugusek kila pilwaig ŋga iduste.

⁵ Mbara Ndindo nu Kuate. Sine Kuate ndoŋ ulendisŋgam tuku taŋgo ndindo nu Kristus Yesus. ⁶ Ait kumuŋgina le nu Kuate tuku wamdus te-mayokmba taŋgo ŋakmba tuku muskil kile-tidiŋgam tuku nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna. ⁷ Ye pasa ta kuklimba kasomok mbal tumniŋgi le nane pasa tugusek ta son ŋguwaig ŋga nu ye kukulyina. Ye yabri ndaka son pasa saket.

⁸ Ma ŋakmba mbolŋge taŋgo nane Kuate yabaŋwaig ŋga iduset. Nane gubra maŋau wam ŋaigonu ŋakmba ŋgumneniŋmba maŋau purferŋu mbolŋge minmba wai kile-dunŋa Kuate yabaŋwaig ŋget.

Pino kame tuku pasa

⁹ Pino kame nane mindepiymba nane aleŋ aleŋ ndaka agaŋ ndende kumumbi mindepiywaig. Gabat pareŋ latomba agaŋ maditaknu golmbi wakeikanu piya

o mbolŋge tamba mindepiye ndakuwaig. ¹⁰ Sine Kuate tuku mbal ŋga idusmba kande ta kumumba wam magenu ndo kuwaig. Maŋau ta naŋgine mindepiye mayenu taŋaŋ.

¹¹⁻¹⁴ Kuate nu ambonŋa Adam wakeina sulumba ŋgumnenŋa Eva wakeina. Adam nu Satanŋge yabri ndana. Kuga. Pino ta nu Satanŋge yabrina le Kuate tuku miŋge pitaina. Wam ta tuku pino kame nane taŋgo lukaka Kuate tuku pasa tum ndaniŋguwaig ŋget. Nane mbolŋge mbolŋge ndamba maninok minmba pasa ismba kila pilwaig. ¹⁵ Pino nane kiŋo kile-patika Kuate tuku son ŋga afu tuku kume purmba wam ŋaigonu mbulmba maim maim ndaka minwaig. Taŋawaig ta Kuate nu nane tuku muskil kile-tidiŋge niŋgamŋgat.

3

Kulat mbal tuku pasa

¹ Pasa te siŋka son pasa. Ande nu kusem wande tuku kulat taŋgo piro kam nzaliwa ta piro ta mayenu ndo.

² Kulat taŋgo nu taŋgo am mbolŋge mbar kugatok minwa. Nu pino ndindo ŋak minmba nuŋe nzali ŋaigonu tidonŋuwa sulumba wamdus kuyar mayenu ŋak pizuknu minwa. Nu mbal afu kile-wandekka isukusneniŋguwa. Nu Kuate tuku pasa taŋgo pino tum mageniŋguwa. ³ Nu kule kamenu nyumba ŋinŋanka afu kat ndaniŋguwa. Nu ŋgan minmba afu ndoŋ kualeyau ndakuwa. Nu ndametiŋ tuku sunŋomba idus ndawa. ⁴ Nu nuŋe pino kiŋo kame kulat magekuwa le nuŋe kiŋo kame nu kumnemŋge minmba maim maim ndakuwaig. ⁵ Nu nuŋe pino kiŋo kulat magekam fugute ta nu ndaŋmba Kuate tuku kuasmbi kulatkamŋgat?

⁶ Taŋgo ailfu ndo ŋgamuŋgal biye mbilna ta nu kulat taŋgo nda minwa. Nu nuŋe ŋgaro payamkikat. Taŋawa ta nu Satan taŋaŋ lafu ŋayonu tamŋgat. ⁷ Nu Kristus gilai mbal am mbolŋge mata mayenu minwa. Nane nu tuku maŋau ŋayonu tuku sakuwaig ta Satan nu didika tumba ŋayo siliwikat.

Gabat taŋgo kame tuku pasa

⁸ Kusem wande tuku gabat kame nane mata wamdus kuyar magenu njak minwaig. Nane pasa mbilmbilmba mine ndakuwaig ko kule kamenu sunjomba nda nyuwaig. Nane ndametinj kilam tuku piriri ndawaig. ⁹ Nane mbar manau pitaika Kuate am mbolnje piti kugatok minam idusmba Kuate tuku pasa tugusek buk kurok minna ta biye mayewaig. ¹⁰ Tane nane manau kade ta pilenjangap le nane kummbi kuwaig ndeta nane piro ta kuwaig.

¹¹ Piyo kat nanjine nane mata wamdus kuyar magenu njak minmba ngumnem pasa sa ndakuwaig. Nane nanjine nzali najgonu tidonga manau magewaig.

¹² Gabat tango nane pino ndindo njak minmba nanjine pino kinjo wande tuma mbal kulat magekuwaig. ¹³ Nane gabat piro biye mayewaig ta afunje nane piro mbal magenu nguwaig le nane sine Kristus Yesus tuku pasa son njeg ta sanjri tinja kukliwamnjag.

Sine son njeg pasa ta tugunu

¹⁴⁻¹⁵ Ye mine-minemba ne tugum prowam iduset ta ye dalkikit nga kile wam pagu pasa te tinet. Ne Kuate tuku kinjo kame njamuknje minmba nane ndon manau magenu ke likam tuku kila pale nga ye waje te kuyaret. Nane Kuate abo tugu njak nu tuku kuasmbi minig. Nane makek sugo bike ndakade tana sanjri tinja nu tuku pasa tugusek biye dede. ¹⁶ Sine Kuate tuku son nga nu mbarinje wam ta sunjokanu kurok ta tenemba.

Nu tango njarosu tumba mayok kina. Nu tinjeknu ta Tukul Guwanje tumsinjina. Enjel kame nane nu kanjernaig.

Kilke njakmba mbolnje afu nu tuku pasa kuklinaig le kasomok mbal nu tuku son njinaig.

Kuatenje tumba man luka samba mbol kina.

4

Afu nane yabri pasa dubiwamnjag

¹ Tukul Guwanje manau mayok kanjag ta kilimok sakate. Ngumne nga afu Kristus tuku son ngade ta kusremba guwa najgonunje nane yabrinjguwaig le ismba bukla tuku pasa dubiwamnjag. ² Yabri

tum mbal nane nanjine mbar tuku piti tidonga mbaram tuku wamdus piti kugatok nane yabrinjmba minamnjag.

³ Nane tenemba sakamnjag. Tango pino munju kile ndakap. Aganj kame te nye ndakap njamnjag. Pasa ta yabri pasa ndo. Aganj kame ta Kuatenje kile-mayokkina. Pasa tugusek katesemba son ngade mbal nane Kuate gare pasa samba aganj ta kilmba nyuwaig nga nu aganj kame ta kile-mayokkina. ⁴⁻⁵ Kuatenje aganj kile-mayokkina ta njakmba magenu ndo. Kuate nu aganj kame ta magenu njate le sine nu gare pasa tumba yabanjmba nyube. Mbulam kumunj kuga.

Paulus nu Timoteus wam paguna

⁶ Wam pagu pasa ta njakmba tira kame sanjmba mina. Ne tana ta ne Kristus Yesus tuku piro tango mayenu minamngat. Kristus tuku pasa tugusek son nga dubite tange ne sanjri pilenamngat.

⁷ Kilke te mbolok njinngan wam kube ta ngumne nga sulmba Kuate tuku minje dubiwam tuku njamungal tumtummba mina.

⁸ Ne njarosu pinderkam tuku tumtuma ta alo fudinjo. Ne Kuate tuku minje dubiwa ta alo sunjokanu. Kile kilke te mbolnje ngumne nga kilke kitek mbolnje mata abo njak minmba minamngat.

⁹ Pasa ta sinja son njam tuku. ¹⁰ Kuate nu abo minmba minit nu tango njakmba tuku muskil kile-tidinge njam iduste ta sine nu tuku sanjri tomba tinjeg mbal nu sinja muskil kile-tidinge sinjamngat nga minde mineg. Sine wam ta idusmba piro karejka mundusingit.

¹¹ Ne wam pagu ta njakmba kuklimba sanjnga. ¹² Nane ne tango mbanzonu nga ne tala ndanuwaig. Kuga. Ne pasa mayenu, manau mayenu, kume pur manau, njamungal son, manau purfenju ta njakmba kumba mina le Kristus tuku son ngade mbal ne dubinuwaig.

¹³ Ne Kuate tuku pasa nane ndon burka tugunu kuklimba tumnjmba mina le ye ne tugum prowamngit.

¹⁴ O buk nane afu Tukul Guwa tugumnje pasa ismba kile-mayokkinaig le gabat kame nane ne mbolnje wai patikinaig le ne piro tuku sanjri tina wam ta ne gilai

ndanğa. ¹⁵ Ne wamdus ndindo tumba piro sakit ta biye mayewa le afu ne tuku piro maŋau sanğri tingate ta katesewaig. ¹⁶ Nane mine maŋau ko pasa tumningit ta mata kurau mayewa. Ne taŋawa ta Kuate nu ne pasa isig mbal turmba muskil kile-tidinge tingamngat.

5

Maŋau magenu tango pino mbolŋge kam tuku

¹ Taŋgo saibo ande mbarwa kande ne nu tumba sigair sigair ndawa. Ne mam nane wamdus mukukmbi sate taŋamba nu te-tiwa. Taŋgo mbanzonu maib nane mbolŋge maŋau kate taŋamba ka. ² Pino saibo ina nane taŋaŋ nane mbolŋge ka. Pino mbanzo kulim nane mbolŋge maŋau purfenŋu kate taŋamba ka.

Pino kuembol tuku pasa

³ Pino kuembol ande nu kulatkam tuku mbal afu mine ndakuwaig kande Kristus tuku mbalŋge nu kulatkuwaig. ⁴ Ko nu kiŋo kame ko wa kame ŋak ndeta nane ina mamŋge nane kulatkinaig ta lafunu nu kulatkuwaig. Kristus dubide mbal nane ambonğa nanğine tugu mbolŋge maŋau mayenu kuwaig ŋga Kuate nu nzalite.

⁵ Pino kuembol ande nu kulatkam tuku mbal afu mine ndakade le nu Kuate ndo ye turyamngat ŋga furir mafen mindek nu yabaŋte. ⁶ Pino kuembol nu nuŋe ŋgarosu tuku nzali dubimba likate ta nu abo minit ŋga iduste ta nuŋe kanu kumaknu minit. ⁷ Ne sanğri tinga wam pagu pasa ta turmba nane niŋga. Afuŋge nane maŋau ŋaigonu kade ŋgubekaig.

⁸ Ande nu nuŋe ina mam ndare tuma kulat ndakate ta nu Kristus tuku pasa son ŋgeg ta pitaite. Kuate gilai mbal minig tuku maŋau limba nu siŋka ŋayonu ndo minit.

⁹ Pino kuembol afu Kuate tuku piro biyam tuku nyu kuyarka le Kristus tuku kuasmbiŋge nane kulatkuwaig. Afu buk tango ndindo ndo ŋak minnaig ta tango kumnaig le kile saibo patika yar 60 taŋaŋ minig ta nane tuku nyu ndo kuyarka. ¹⁰ Nane buk kiŋo kame kulat mageka mbal afu kilmba isukusneniŋmba Kuate

tuku mbal sinzaŋniŋmba sinamanzerkinaig mbal wakeika wam magenu ŋakmba kam tuku wamdus sanğrinu pilnaig le afu ta tuku sakade. Ne saibo taŋaŋ tuku nyu ndo kuyarka.

¹¹⁻¹² Pino mbanzonu kuembol minig ta ne nane tuku nyu kuyar ndaka. Nanğine nzali tange nane didikate le maŋ tango kilmba Kristus ŋgumnemba nu tuku piro pino minam tuku pasa katnaig ta kuerkade. Maŋau ta tuku nane pa tam tuku minig. ¹³ Wam ta ndo kuga. Nane ake kanyummba wande wande mbol kumba fare fare pasata waŋe pasa tumba pasa afu nda sakam tuku si sakade. ¹⁴⁻¹⁵ Afu buk mbilka Satan dubide. Ta tuku ye maŋ sakamngit. Pino mbanzonu kuembol minig ta nane maŋ tango kilmba kiŋo kilepatika nanğine wande kulatka minwaig. Taŋawaig le sine tuku ŋgueu mbal sine Kristus tuku mbal tuku nyu kile-ibenke nda.

¹⁶ Kristus tuku son ŋgate ande nuŋe ndare ande kuembol minwa ndeta nu kulatkuwa. Kristus tuku kuasmbiŋge kulat ndakuwaig. Kuembol afu kulatkam tuku mbal mine ndakade ta nane ndo kulatkuwaig.

Gabat kame tuku pasa

¹⁷ Kussem wande tuku gabat kame afu piro ke mayede ta piro piya maŋ lato niŋgam kumuŋ. Afu sanğri tinga pasa kukli mayede ta siŋka piya lato niŋgap. ¹⁸ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Tane makau wit alonu tomba sikam tuku piro niŋmba alonu afu nye ndakuwaig ŋga miŋge tukul ndaniŋgap. *Lo 25.4*

Pasa ande teŋenmba sakate: Tane piro tango tukunu afu tugumŋge agaŋ ndende kilam kumuŋ ŋgate.

¹⁹ Taŋgo armba ko keŋmba gabat tango nu mbar ande kina ŋguwaig le ne son ŋga. Ko ndindonğe nu mbarat ŋguwa kande ne ise ndaka.

²⁰ Nane afu mara mara mbar maŋau kumba minwaig ndeta ne nane kilmba tango ŋakmba am mbolŋge kile-tidinga le nane afu kaŋgermba kuru-kurukuwaig.

²¹ Kuate, Kristus Yesus, eŋel kame Kuatenğe madiniŋgina ta nane ŋakmba am

mbolŋge ye pasa te sanamŋgit. Ne wam pagu pasa sanit ta dubimba ande make pilmba ande kasur ndawa.

²² Ande Kuate tuku piro biywa ŋga pitik madimba wai nu mbolŋge pile ndaka. Afuŋge ne didikuwaig le nane tuku mbar maŋau dubi ndawa. Ne maŋau kutur ŋak rironŋka.

²³ Ne kule tidonu ndo nye ndaka. Ne mara mara guaze tate tukunu ne grep kule fudinmba turmba nya le fuŋgul mayekuwa.

²⁴ Taŋgo afu tuku mbar maŋau kilimŋge minig le kilmba pasa mbolŋge patikade. Afu mbarde ta kuirok minig ta ŋgumneŋga Kuatenŋge kile-mayokkamŋgat. ²⁵ Afu tuku maŋau magenu mata kilimŋge minig. Afu tuku maŋau magenu kuirok minig ta siŋka ŋgumneŋga kilimŋge minamŋgaig.

6

Piro mbal tuku pasa

¹ Kristus tuku son ŋgade mbal piro agaŋ taŋaŋ afu tuku pirokade ta nane naŋgine gabat tuku kuraukuwaig. Nane taŋawaig ta afuŋge Kuate tuku nyu nu tuku pasa ŋaigo siglike nda. ² Naŋgine gabat kame Kristus tuku son ŋguwaig ta piro mbal nane kile nu ye tuku tira ŋga nu maim maim tuwe ndakuwaig. Naŋgine gabat son ŋgate ta nu tuku kume purmba maŋ lato nu tuku piro ke mayewaig.

Ndametiŋ tuku pasa

Ne taŋgo pino wamdus kuagneka pasa te saninga. ³ Ande nu siŋgine Suŋgo Yesus Kristus tuku pasa tugusek Kuate kumnemŋge minam tuku ta kusremba pasa kise sakate ta ⁴⁻⁵ nu ŋginŋgan taŋgo ndo. Nu ake nuŋe nyu payamkate. Nu pasa tugunu afu tuku muŋgu tulinu nzalite le mbal afu pasa tugusek gilai minmba ŋginŋganka minig ta nane tuku wamdus kuagnekate. Wam ta mbolŋge nane afu tuku mine ta tam tuku am kikonŋ tiŋga afu ndoŋ kualeyaukade sulumba afu tuku nyu ŋaigo siglikade. Afu ake tuliniŋmba kualeyaukade. Nane wamdus mbarmba sine Kuate kumnemŋge minmba ndametiŋ agaŋ ndende gudommba kilamŋgig ŋgade.

⁶ Ne isa. Ande ye Kuate kumnemŋge minet te kumuŋ ŋgate ta nu agaŋ ndende ŋak taŋaŋ nu siŋka gare ŋak minit. ⁷ Sine ina sinamŋge agaŋ ndende ŋak pro ndagen. Sine kumbe sulumba agaŋ ndende ŋakmba kusreka ake kaŋgig. ⁸ Kile sine tawi nyam-agaŋ ŋak minmba ndeta maye.

⁹ Afu agaŋ ndende kilam tuku piriride ta Satan nu nane tagoniŋgit le ndekade le kilmba ŋaigo siglikate. Nane wamdus kugatok naŋgine nzali kame taŋge nane kulatka didikade le dubika ŋgisikade. ¹⁰ Agaŋ ndende ko ndametiŋ kilam tuku piriride wam ta maŋau ŋaigonu yeki yeki ŋakmba tuku tugu. Afu ndametiŋ kilam piriride ta nane Kuate tuku son ŋginaig ta kusre-naig sulumba kile ŋgamuŋgal rar suŋgo ŋak minig.

Abo tugu minmba minam tuku pasa

¹¹ O Timoteus, ne Kuate tuku taŋgo. Ne maŋau ta ŋakmba rironŋka. Ne maŋau tiŋreknu ndo kam tuku, Kuate kumnemŋge minam tuku, nu tuku son ŋgam tuku, afu tuku kume purkam tuku, piti sinamŋge saŋgri tiŋga bike ndakam tuku, ŋakmba ŋgamukŋge ŋgan minam tuku wam ta ŋakmba ke mayewam tuku idusmba wamdus saŋgrinu pale.

¹² Ne Kristus tuku son ŋgina ta nane gudommba am mbolŋge te-mayokna le Kuate nu ne abo minmba minam tuku madin-ina. Ne Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgam tuku nane muŋgu lilika pinderkade taŋaŋ matuk tukulka abo tugu ta biye dewa.

¹³ Kuate nu agaŋ ndende ŋakmba abo niŋgit ta Kristus Yesus nu Pontius Pilatus tugumŋge nuŋe tugu te-mayokna ta ye nale am mbolŋge ne sanamŋgit. ¹⁴ Kuate tuku pasa dubi mageka le afuŋge pasa ta ŋayo sili ndawaig. Taŋamba mina le ma ma siŋgine Suŋgo Yesus Kristus mayok kaŋgat. ¹⁵ Ait kumuŋguwa le Kuatenŋge nu te-mayokamŋgat. Kuate nu gare tugu. Nu Kulat Suŋgo ndindo. Gabat ŋakmba tuku nu Gabat. Sugo ŋakmba tuku nu Suŋgo. ¹⁶ Nu ndindo kume nda. Bulu saŋgrinu sinamŋge minit le sine patuwam kumuŋ kuga. O buk kile mata ande nu kaŋgeram kumuŋ kuga. Nu tuku nyu suŋgo pasa ŋak saŋgri ŋayo minmba minwa. Son.

Agan ndende nak mbal tuku pasa

¹⁷ Ne agan ndende nak mbal saniŋga le nane agan ndende payamka sine agan ndende nak mage minamŋgig nga idus ndawaig. Agan ndende ta pitik kugade. Kuate nu sine gare tube nga agan waknyumba wam magenu nakmba siŋgit. Nu tuku sanŋri mbolŋge mage minamŋgig nga iduswaig. ¹⁸ Ne nane saniŋga le wam magenu sunŋomba kumba waknyumba afu turkuwaig. ¹⁹ Tanawaig ta nane wam mayenu ngumneŋga tam tuku ta kuaneka abo tugu tugusek ta tamŋgaig.

Kuate tuku pasa kulat mayewa

²⁰ O Timoteus, Kuatenŋe pasa tinna ta kulat mayewa. Nane afu kilke mbolok pasa alo kugatok saka ko ye kila nak nga pasa tugusek te-ibenŋde ta ne pasa ta ise ndaka.

²¹ Nane afu sine kila nak nga wamdus mbarmba Kristus tuku son nda ngade.

Kuate nu ake sinan tane make patika minwa.

Son.

2 TIMOTEUS

Timoteus tuku waŋe Paulusŋge arnu kuyarna

Paulus nu buk saibo pilmba Romŋge muli wandek sinam tanŋe minmba nu waŋe ŋakmba kuyarŋge likina ta tukulmba Timoteus tuku waŋe arnu te kuyarna.

Timoteus nu Kristus tuku kuasmbi Efesusŋge minnaig ta kulatka minna le Paulus nu wam pagu pasa te Timoteus tuku kuyarmba waŋe te pilna le nu tugum kina.

1-2 O yiŋe kiŋo Timoteus kaiye. Ye Paulus Kristus Yesus tuku aposel ne ndoŋ pasasakam prowet.

Kuate nu tanŋo kame ŋakmba Kristus Yesus tuku son ŋguwaig le abo tugu niŋgamŋgit ŋga sakina. Nu wam ta kumuwam tuku nuŋe nzalimbi ye aposel madiyina le pasa ta kukliwet. Mam Kuate Kristus Yesus ndoŋ nale ake sinan ne make pilmba mapenumba ŋgamuŋgal wamdus bul sernuwaik. Son.

Sunŋo tuku wam te-mayokam tuku kiko ndanuwa

3 Ye yiŋe mbuŋ kame tanan Kuate tuku piro biye mayewet ŋga ye mbar maŋau ŋakmba pitaika nu am mbolŋge ŋgamuŋgal wamdus bulok minet. Ye nu ndoŋ pasata mara ŋakmba mbolŋge ne tuku ŋga gare pasa nu tuwet. 4 Ye ne kusrenen le ne malmbikina ta idusmba ye ne kaŋgernumba maŋ gare sunŋo tam tuku mara mara wamdus sunŋo ŋak minet. 5 Wa naŋe Lois le ina naŋe Yunis nale o buk Kuate tuku sanŋri tomba tinŋinaik. Ne mata nale tuku maŋau ta dubite ŋga iduset. 6 Ta tuku ye teŋenmba ne sanamŋgit. Ye buk ne piro biya ŋga wai ne mbolŋge patiken le Kuate nu piro tuku sanŋri ne tinna. Ne sanŋri ta ŋak minmba piroka. 7 Kuate nu sine Tukul Guwa siŋgina ta sine kuru kuru sersiŋgam tuku nda siŋgina. Sine nu mbolŋge sanŋri tumba kume pur maŋau ŋak minmba ŋgarosu tuku nzali tidonŋam tuku maŋau ta kileg.

8 Ne wam ta idusmba Sunŋo tuku maŋau mayenu te-mayokmba sakam tuku kiko ndanuwa. Ye nu tuku tanŋo mbaranu tanan muli wandek sinamŋge minet te ne ye tuku mata kiko ndanuwa. Ne ye teŋen Kristus tuku pasa mayenu kukliwa le piti tinwaig ta ne Kuate tugumŋge sanŋri tumba piti ta kurawa. 9 Nunŋe sine tuku muskil kile-tidiŋge siŋmba nuŋe mbal ŋga madisiŋgina. Sine tuku maŋau magenu mbolŋge kuga. Nu nuŋe wamdus dubimba sine madisiŋgina. Nu samba kilke kilemayok ndakina sulumba Kristus Yesus mbolŋge ake sinan sine make patikina ta 10 kile alonu kaŋgereg. Sine muskil kile-tidiŋge siŋgit tanŋo Kristus Yesus nu mayok ka kume tuku sanŋri pitaimba abo tugu minmba minam tuku te-mayokna. Nu tuku pasa mayenu tanamba sakate.

11 Ye pasa mayenu ta kuklimba tumningam tuku nu ye aposel pilna le 12 ye piro ta ket tukunu kile piti te sade ta ye kiko ndayate. Ye Kristus tuku sanŋri tomba tinŋet ta ye nu tuku maŋau kila. Nu ye tuku wai mbolŋge piro pilna ta siŋka nu kulatka minmba minwa le ait sunŋo prowamŋgat.

13 O Timoteus, ne Kristus Yesus ndoŋ ulendika nu tuku son ŋga kume purmba pasa tugusek tumnen ta dubi mageka mina. 14 Tukul Guwa sine sinamŋge minit. Pasa tugusek Kuatenŋe tinna ta Tukul Guwa nu ne sanŋri tinwa le kulat mayewa.

15 Figelus nale Hermogenes Asia mbal ta nane ŋakmba ye kusreyinaig. Wam ta ne buk isna.

16-17 Onesiforus ndo nu Rom prona sulumba nu ye mbaranu tanan muli wandek sinamŋge minet te nu ye tuku kiko ndana le nu dal ndaka pitik ndo ye sotina. Nu ait sunŋomba pro ye turyina le wamdus bulken. Kuate nu Onesiforus tuku wande tuma mbal sinaniŋmba mapekuwa ŋga iduset. 18 Nu Efesusŋge mata ye sunŋomba turyina ta ne buk isna. Ait sunŋo mbolŋge Sunŋo nu sinanu mapewa ŋga yabanŋet.

2

Kristus tuku kame tanŋo

1 O kiŋo, Kristus Yesus nu ake sinan ne make pilmba sanŋri tinit ta ne sanŋri ta ŋak

tinga. ² Ye tanjo gudommba am mbolnje pasa kuklimba saken ta ne suk tanjo kate-seknu afu sota kanjerka pasa ta saninga le nanenge manj afu saningwaig.

³ Ne sine tanaŋ afunje ne piti tinwaig kande ne ye Kristus Yesus tuku kame tanjo nga sanjri tinga kurawa. ⁴ Kame tanjo nu nuje gabat tuku minje dubimba kame piro ndo kate. Nu piro kise ke nda kate. ⁵ Usre mbolnje tanjo inum nu usre tuku tukul dubi ndaka afu liningit ta nane nu tuku nyu te-du ndangade. ⁶ Tanjo inum piro karenkuwa ta nu ambonja piro alonu kilit. ⁷ Ne yaba pasa kame ta idus tidinga mina. Ne tanjawa ta Sunjo nu wam njakmba tugunu ne tumnamngat.

⁸⁻⁹ Ne Yesus Kristus tuku idusa. Nu David tuku mbun. Nu kummba manj tingina. Ye tanjaka nu tuku pasa mayenu kukli-wet tukunu nane ye tanjo njayonu tanaŋ ndaleka piti seryade. Nane ye ndalekinaig ta nane Kuate tuku pasa ndalekam kumuŋ kuga. ¹⁰ Wam ta idusmba ye ngamunjal wamdus bulok njak piti kame te kugraket. Kuate nu nane kilam tuku madiningina mbal Kristus Yesusnje nane muskil kile-tidinge ningwa le nane bulu kilja sunjo minmba minam tuku ta tuwaig nga iduset. ¹¹ Nu tuku pasa ta sinjka son pasa ndo. Sine Kristus ndonj kumanu tanaŋ kumgenj ta sine nu ndonj abo njak minmba minamngig. ¹² Sine piti sinamnje sanjri tinga minmba minbe ta sine Kristus ndonj gabat sugo minamngig. Sine nu ngumnebe ta nu mata sine ngumnesingamngat. ¹³ Sine nu dubiwam tuku sakeg ta kusrebe ta nu nuje pasa kusrewa nda. Nu sinjka nuje pasa ngumnewam kumuŋ kuga.

¹⁴ Nane wam ta manj iduswaig nga Sunjo am mbolnje saninga le nane pasa tugunu afu tuku munju tuli ndanguwaig. Manjau tanje nane tur ndaka pasa isig mbal njaigo siglikate.

Kuate tuku piro tanjo mayenu

¹⁵ Ne Kuate am mbolnje kiko ndanam tuku ne sanjri tinga piroka. Nu tuku pasa tugusek kila pile mayemba tugusemba tumninga le Kuate nu ne piro kumumbi kate njguwa.

¹⁶⁻¹⁷ Mbal afu kilke te mbolok pasa alo kugatok saka minig ta ne nane ise ndaka. Pasa ta karenj we tanaŋ sunjoka nane njaigo siglikate le nane tuku manjau njayonu sunjo njayote. Himeneus le Filetus nale mata pasa ta dubika ¹⁸ pasa tugusek buk kusrenaik. Nale tenemba sakade. Kummba abonjam tuku manjau ta buk mayok ka kugana. Kile sine kummba manj abonje nda nga sakade. Pasa tamba nane afu tuku ngamunjal son kile-ibenjkade.

¹⁹ Kuate tuku pasa makek sunjo siriwanu tanaŋ bike ndakate. Makek ta tuku kuyar ta tenemba sakate. Nane afu Sunjo tuku mbal minig ta Sunjo nu nane kila njak minit njgate. Pasa ande tenemba sakate. Ande nu ye Sunjo tuku njgate ta nu manjau njagonu kusrekuwa nga sakate.

²⁰ Wandu sunjo ande sinamnje nza yimyam gudommba minig. Afu silwa le golmbi wakeikanu. Afu ail le kilkemi wakeikanu. Afu piro sugo kam tuku. Afu piro fonfon kam tuku. ²¹ Tanjo nu manjau njagonu njakmba ngumneningit ta nu nza mayenu piro sugo kam tuku tanaŋ minit. Miro tanjonge nu nuje piro ta ndo kam tuku madite le piro magenu njakmba kam tuku minit.

²² Ne wam ta idusmba ne tanjo mbanzo tuku nzali njagonu ta rironjka. Mbal afu wamdus kutur kugatok Sunjo mbarinde ta ne nane ndonj Kuate tuku son ngam tuku, manjau tinjeknu ke likam tuku, kume pur manjau kam tuku, wamdus mukuk minam tuku wam ta njakmba tuku wamdus sanjrinu pale.

²³ Mbal afu nane nginngan pasata munju tulingade ta ne manjau ta ngumnawa. Nane tanjamba minmba gubra njak kualeyauka minig. ²⁴ Ne Sunjo tuku piro tanjo tukunu ne gubra tumba kualeyau ndaka. Ne tanjo njakmba ngamuknje rangun mayenu njak minmba pasa tugusemba kuklimba tumninga ngan mina. ²⁵⁻²⁶ Afu ne te-ibenjam tagode ta wamdus bafukmbi nane kile-tidinga. Satan nane nu nuje nzali dubiwaig nga nane bige tidingina. Ne wamdus bafukmbi kile-tidinga ta Kuatenje kuwa le nane ngamunjal biye mbilmba pasa tugusek kila pilwaig. Tanjawaig ta nane Satan

tuku wai gagulam kumuŋ.

3

Kugawam tuku ait

¹ Ne pasa te katese mayewa. Ait kugawam patukuwa le piti ait prowamŋgat. ² Tanŋo pino nanŋine ŋgarosu ndo idusniŋmba minamŋgaig. Nane ndametin kilam piririmba nanŋine nyu ndo payamkamŋgaig. Nane afu tumail pannimba ina mam tuku minŋe pitaikamŋgaig. Afunŋe nane turkuwaig ta nane gare pasa ninŋe ndaka nane Kuate mata ŋgumnewamŋgaig. ³ Nane afu ŋgamunŋal ninŋe nda. Nane gubra maŋau kusre ndamba nanŋine nzali ŋaigonu fare fare dubikamŋgaig. Nane ŋerŋerka maŋau magenu ŋakmba pitaikamŋgaig. ⁴ Nane gulab kame kilmba ŋgueu mbal ninŋamŋgaig. Nane wamdus kugatok fare fare maŋau ke lika nanŋine ŋgarosu ndo payamkamŋgaig. Nane nanŋine gare tam tuku wamdus sunŋo tumba Kuate fudinmba ndo idusamŋgaig. ⁵ Nane ŋgarosu ndo Kuate dubimba nu tuku sanŋri idus ndamba ŋgumnewamŋgaig. Tanŋo kame tanaŋ ne nane ŋgumneninŋa.

⁶ Mbal ta nane gulab tanaŋ afu tugum kumba yabrininŋig le pino kame afu wamdus sanŋri kugatok ta nane pasa ta ismba son ŋgade. Pino kame ta nanŋine mbar kame tuku piti kusrekam tuku wamdus kine inummba ⁷ mara mara tanŋo kise kise tuku pasa isig ta nane pasa tugusek kila palmbim kumuŋ kuga.

⁸ O bukok tanŋo Yanes le Yambres Moses te-ibenam bafunaik tanaŋmba ndo kile mbal tanŋe pasa tugusek te-ibenam bafude. Nane tuku wamdus ŋayonu. Nane yabri wam ta tuku ndo son ŋgade. ⁹ Nane tuku wam sanŋrinu ait kuen mine nda. Yanes le Yambres nale tuku maŋau tugusek kuga ta kilimok mayok kina tanaŋmba wam ndui ta ndo nane mbolŋe kilimok mayok kanŋgat.

Kuate tuku pasa biye mayewa

¹⁰ O Timoteus, ye tuku mine maŋau tugu ket ta ne kila. Ye pasa kuklimba tumninŋet ta ne mata kila. Ye Kuate tuku son ŋga piti sinamŋe ŋgamunŋal wamdus bulok ŋak sanŋri tinŋet. Ye tira kame tuku

kume purmba piti sinamŋe bike ndaket. Wam ta ŋakmba ne kila. ¹¹ Tumbran Antiok Ikonium Listra nane piti seryinaig le rar sugo kugraken ta ne kila. Piti ŋakmba ta sinamŋe Sunŋo nu ye turyina.

¹² Ima nu Kristus Yesus ndon ulendika Kuate dubiwam iduste ta sinŋa nane nu piti tambimŋgaig. ¹³ Yabri mbal wam ŋaigonu kade mbal ŋakmba nane tuku maŋau lato lato sunŋo ŋayowamŋgat. Nane mbal afu yabrininŋuwaig le Satan nu mbilka nane yabrininŋamŋgat.

¹⁴ O Timoteus, ne sine tuku wam tugusek ta ne kila. Ne sine tuku pasa ismba kila pilmba son ŋgina ta biye demba mina. ¹⁵ Ne kinŋo fudinŋdo minna sulumba Kuate tuku kuyar pasa kila pilna. Kuyar pasa ta ne muskil te-tiwam tuku ndin tumnate. Ande nu Kristus Yesus tuku kume tuku sanŋri tomba tinŋate ta Kuate nu muskil te-tiwe tuwit.

¹⁶⁻¹⁷ Kuate tuku kuyar pasa ŋakmba nuŋe mironŋ saninŋina le kuyarke likinaig. Sine Kuate tuku mbal kumumbi mayok ka piro magenu ŋakmba ke likam tuku sanŋri ŋak minbe ŋga nu pasa ta sinŋina. Pasa tanŋe sine kumumbi wam paguka mbar maŋau kile-mayokka kile-tidinŋate sulumba maŋau tinŋreknu ndo tumsinŋit le kila pileg.

4

Kuate tuku pasa kukliwa

¹ Kuate le Kristus Yesus nu abo minig mbal kumanu mbal turmba pileninŋamŋgat ta ye nale am mbolŋe sanamŋgit. Kristus Yesus nu mayok ka nuŋe gageu kilmba kulatkamŋgat wam ta idusmba ² ne wamdus sanŋrinu pilmba pasa kuklimba nane saninŋina. Nane ne tuku pasa isam tuku nzali ŋak e ko nzali kugatok ta tanaŋ ŋga ne pasa te kuklimba nane tuku wamdus purfeu serninmba kile-tidinŋa wamdus kuagneka. Ne kanyum ndamba pasa ta tumninmba mina. ³ Ait ande prowa le nane pasa tugusek isam tuku wamdus piti tamŋgaig. Nane pasa kise nzalininŋit ta isam tuku tum tanŋo afu sota kilamŋgaig. ⁴ Nane pasa tugusek isam

mbulmba yabri wam kube isam tuku kilba palmbimngai.

⁵ O Timoteus, ne piro kate ta ke mayewa. Ne bike ndaka piti kugraka Kristus tuku pasa mayenu ta saniŋmba mina.

Paulus nu nuŋe piro suluna

⁶ Mine minemba nane ye baleyuwaig le ye tuku ndare atrau agan taŋan kutukamngat. Ye kilke te kusrewam tuku ait buk patukate. ⁷ Nane usre mbolŋge pinderka mabtam tuku ma mbol prode taŋan ye piroka ka mabtam tuku ma mbol buk prowen. Ye Kristus tuku pasa son ngeg ta kusre ndamba biye dewet. ⁸ Kile Sungo nu ye tiŋreknu nga lafunu sam tuku pilna le minit. Nu kumumbi taŋo pileniŋgit. Ait sungo mbolŋge nuŋe lafu ta samngat. Ye ndo kuga. Nane afu nu maŋ mayok kambim tuku wamdus sungo ŋak minig ta nu nane mata lafu mayenu niŋgamngat.

Wam pagu pasa afu

⁹ Ne pitik ndo ndin sota te prowa. ¹⁰ Kresens nu Galesia ma mbol kina le Titus nu Dalnesia ma mbol kina. Demas nu kilke te mbolok maŋau tuku nzali sunghona le nu ye kusreyumba Tesalonika kina. ¹¹ Lukas nu ndo ye ndoŋ tenge minit. Ne Markus samba nu ndoŋ yalpe. Nu ye turyam tuku taŋo mayenu. ¹² Ye Tikikus kukulen le Efesus tumbran sungho mbol kina.

¹³ Ne ye tuku murke tuku tawi kaikam tuku Troasŋge Karpus tuku wandekŋge kusrewen ta tumba prowa. Ye tuku pasa waŋe kilmba afu aganmor ngaronumbi wakeikanu ta siŋka kusre ndaka kilmba prowa.

¹⁴⁻¹⁵ Aleksander nu ainmbi agan ndende wakeikanu taŋo ne nu rironka. Nu sanŋri tiŋga sine tuku pasa mbulmba te-ibenŋa sulumba nu ye ŋayo siliyina. Sunghoŋge lafunu tambimngat.

¹⁶ Nane abo abo ye pasa mbolŋge pilnaig le ande nu ye tur ndayina. Nane ŋakmba kua kinaig. Kuate nu nane tuku mbar ta sauka gilainguwa nga yabanet. ¹⁷ Sungho nu ndo ye kusre ndayina. Nu ye sanŋri pileyina le ye nu tuku pasa kumumbi kukliwen le kasomok mbal ŋakmba isnaig. Nu

taŋamba ye turyina ta nane laionŋge baleyuwaig nga sakinaig ta taŋa ndanaig.

¹⁸ Wam ŋaigonu ŋakmba ngamukŋge nu ye turyumba kigraibka nuŋe kulatkate ma mbolŋge ye palmbimngat. Sine nu tuku nyu sungho ta te-dungha minmba minbe. Son.

¹⁹ Prisila taŋo nuŋe Akuila ndoŋ Onesiforus tuku wande tuma mbal turmba ye nane ŋakmba kaiye pasa niŋget.

²⁰ Erastus nu Korinŋge kusrewen. Trofimius nu Miletusŋge guazenŋina le taŋge kusrewen le minit.

²¹ Ne dal ndaka murke ait pro ndatemi te prowa. Yubulus, Pudens, Linus, Klaudia tira kame te afu turmba ne kaiye pasa tinig.

²² Sungho nu ne ngamunghal sanŋri pilenumba minwa. Nu ake sinan ne make pilwa.

Son.

TITUS Titus tuku waŋe Paulusŋge kuyarna

Paulus nu Titus tuku waŋe kuyarna te tugunu teŋenmba.

Paulus nu o buk Kreta nuy mbolŋge minna sulumba nuy ta kusrewam saka Yesus tuku kuasmbi idusniŋmba ŋgamuŋgal pitina le Griknu taŋgo Titus wam pagumba sana: Ne kuasmbi te kulatka mina ŋgina. Taŋamba sana sulumba Paulus nu Titus kusremba ma inum kina ka taŋge nu Titus wam pagu pasa afu lato sawam idusmba waŋe te kuyarmba pilna le Titus sota kina.

¹ Titus kaiye. Ye Paulus Kuate tuku piro taŋgo Yesus Kristus tuku aposel ye ne ndoŋ pasatam prowet. Kuate nu nane kilam tuku madiniŋgina mbal ye nane tuku ŋgamuŋgal son saŋgri pileniŋgi le nu tuku pasa tugusek kila pile mayemba nu tuku miŋge kumnemŋge minwaig ŋga nu ye kukulyina. ² Nane abo minmba minam tuku wam ta son ŋga minde minwaig ŋga pasa kukliwet. Kuate nu samba kilke kile-mayok ndakina sulumba abo tugu ta siŋgam tuku sakina. Nu siŋka yabrikam kumuŋ kuga. ³ Ait kumuŋgina le mbal afu kukuliŋgina le abo tugu tuku pasa ta kuklinaig. Kuate nu sine tuku muskil kile-tidiŋge siŋgit ta nu piro ta ye tuku wai mbolŋge pilna.

⁴ Titus, ne sine ndoŋ ŋgamuŋgal son ndindo ŋak minit tukunu ne siŋka ye tuku kiŋo. Siŋgine Mam Kuate, Kristus Yesus sine tuku muskil kile-tidiŋge siŋgit taŋgo nale ake sinaŋ ne make pilmba ŋgamuŋgal wamdus bul sernuwaik. Son.

Titus nu Kreta nuy tuku gabat madiniŋgam tuku pasa

⁵ Piro afu sine buk sulu ndagen ta ne kile-tidiŋga suluwam tuku ye ne Kreta nuy mbolŋge kusrenen. Ye wam pagunen ta dubimba tumbraŋ ŋakmba mbol kumba Kristus tuku kuasmbi tuku gabat taŋgo afu madiniŋmba patika. ⁶ Gabat taŋgo ta taŋgo kame nu tuku mbar ande sanu tuku kaŋger ndawaig. Nu pino ndindo ndo ŋak minwa.

Nu tuku kiŋo kame mata Kristus tuku son ŋguwaig. Nane naŋgine nzali fare dubimba ko miŋge kumnemŋge mine ndakuwaig le afu nane mbolŋge wam taŋaŋ sanu tuku kaŋger ndawaig.

⁷ Gabat taŋgo nu Kuate tuku piro kulatkate. Ta tuku nane afu siŋka nu tuku mbar ande sanu tuku kaŋger ndawaig. Nu nuŋe ŋgarosu payam ndakuwa. Nu pitik ndo gubra te ndakuwa. Nu kule kamenu nyumba ŋginŋan ndaka ande kat ndawa. Nu ndametiŋ kilam tuku piriri ndawa. ⁸ Nu mbal afu kilmba isukusneniŋguwa. Nu maŋau magenu ndo nzaliwa. Nu pizuknu tiŋreknu minmba maŋau purfeŋnu ndo kuwa sulumba nuŋe nzali ŋaigonu kusrekuwa sulumba ⁹ Kuate tuku pasa afuŋge tumniŋginaig ta ndo biye dewa. Nu taŋawa ta nu pasa tugusek taŋgo pino tumniŋgam kumuŋ. Afu pasa ta te-ibenam tagowaig ta nu nane tuku wamdus mbarde ta kumumbi tumniŋgamŋgat.

Yabri mbal peuniŋgam tuku pasa

¹⁰ Nane gudommba miŋge kumnemŋge mine ndaka pasa alo kugatok saka afu yabrineŋgig. Zu mbal afu kile Kristen ŋgamukŋge minig ta nane gudommba taŋade. ¹¹ Nane ndametiŋ kilam tuku ndo idusmba wam ŋaigonu nda sakam tuku ta tumniŋmba taŋgo afu naŋgine kiŋo kame mata didikade le ŋgamuŋgal son kusrekade. Ne siŋka mbal ta peuniŋga.

¹² Kreta taŋgo ande nu tuan taŋgo taŋaŋ minna sulumba nuŋe mbal tuku teŋenmba sakina.

Kreta mbal nane yabri taŋgo ndo. Nane agaŋmor ŋaigonu taŋaŋ kanyummba nyamagaŋ tuku ndo piriride ŋgina.

¹³ Nu son sakina. Ne nane saŋgrimba saniŋge lika le Kristus tuku pasa tugusek ta ndo son ŋguwaig. ¹⁴ Nane pasa tugusek pitaide mbal tuku miŋge dubi ndakuwaig. Zu mbal tuku yabri wam kube ta mata ŋgumneniŋguwaig.

¹⁵ Mbale afu ŋgamuŋgal purfeŋnu minig ta nane agaŋ ndende ŋakmba purfeŋnu tukul kugatok ŋgade. Afu ŋgamuŋgal purfeŋnu kuga Kristus tuku son nda ŋgade ta nane agaŋ ndende afu purfeŋnu kaŋger ndakade. Nane ŋgamuŋgal purfeŋnu kuga

tukunu nane pileningam kumuŋ kuga. ¹⁶ Nane miŋgambi ndo sine Kuate kila ŋgade. Nanŋine maŋau ŋaigonu tanŋe sine Kuate gilai ŋgade. Nane Kuate am mbolŋge ŋule parak minig. Nane nu tuku miŋge pitaimba wam mayenu ande kam kumuŋ kuga.

2

Saibo kame, tanŋo mo, pino mbanzo tuku pasa

¹ O tira, ne teŋenmba ka. Kuate tuku pasa tugusek ta ndo tumninga.

² Tanŋo mage mage nane nanŋine nzali ŋaigonu kusrekuwaig. Nane gua gua ndaka wamdus kuyar magenu ŋak minwaig. Nane Kristus tuku pasa tugusek ta ndo son ŋguwaig. Afu tuku kume purkuwaig. Nane piti mbolŋge bike ndaka sanŋri tinŋuwaig.

³ Pino mage mage nane mata Kuate tuku nyu idusmba kurauka minwaig. Nane ŋgumnem pasa sa ndakuwaig. Kule kamenu nyam tuku piriri ndawaig. Nane wam magenu nane afu tumninguwaig. ⁴ Nane pino mbanzo wam pagukuwaig le nanŋine tanŋo kiŋo kat nanŋine tuku kume purkuwaig. ⁵ Nane wamdus kuyar magenu ŋak minwaig. Nane alen alen ndakuwaig. Nanŋine wande kulat mayemba ranŋun mayenu kumba nanŋine tanŋo tuku miŋge kumnemŋge minwaig. Nane taŋawaig ta afu nane kaŋgerka nane wam mayede ŋga Kuate tuku pasa ŋayo siliwe nda.

⁶ Tanŋo mo nane mata nanŋine nzali ŋaigonu kusrekuwaig ŋga saningga. ⁷ Ne nanŋe mironŋ mata wam magenu ndo ke lika le nane afu kaŋgernumba ne dubin-uwaig. Ne pasa ndinok ta ndo idusmba tugusemba tumninga. ⁸ Son pasa ndo nane te-ibenam kumuŋ kuga ta saningga. Ne taŋawa ta sine tuku ŋgueu mbal tuku ndin tukula le nane kiko kaŋgermba pasa kugatok minamŋgaig.

Piro mbal tuku pasa

⁹ Mbal afu nanŋine sugo tugumŋge pirokade ta nane teŋenmba saningga. Nane nanŋine gabat kumnemŋge minmba piro mayewaig le nu piro ta nzaliwa. Nanŋine gabat maim maim tuwe ndaka e ¹⁰ ko nu

tuku agan ndende kuayar ndaka nane piro mbal magenu ndo minwaig. Nane wam ŋakmba kumumbi ke likuwaig le afunŋe Kuate sine muskil kile-tidinge singit wam ta mayenu ŋguwaig.

Sine maŋau magenu kumba Sunŋo minde minbe

¹¹ Kuate nu tanŋo ŋakmba muskil kile-tidingam saka nu ake sinaŋ tanŋo make patikate wam ta te-mayokna. ¹² Maŋau ta mbolŋge nu sine wam magenu ke likam tuku tumsingit. Sine nu ŋgumnemba kilke te mbolok nzali ŋaigonu dubikeg ta kusrekube. Sine wamdus kuyar magenu ŋak minmba maŋau tinreknu ke lika nu tuku miŋge kumnemŋge minbe. Sine kilke te mbolŋge maŋau mayenu ta ŋak minmba ¹³ sine gare sunŋo tam tuku wam ta ndo tairŋga minbe. Sine muskil kile-tidinge singit tanŋo Yesus Kristus nu singine Mbara Sunŋo. Nu nuŋe kilŋa sanŋri ŋak mayok kuwa le gare sunŋo tamŋgig. ¹⁴ Sine maŋau ŋaigonunŋe sine ndaleka minna le nu sine muskil kile-tidinge singam tuku nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna. Sine nu tuku mbal purfenŋu mayok ka wam magenu ndo kam tuku wamdus sanŋrinu pilbe ŋga nu kumna.

¹⁵ O Titus, ne sanŋri tinga wam ŋakmba te saninmba nane tuku wamdus kuagneka rironŋ pasa saningga lika. Ande nu ne tuku pasa te ŋgumne ndawa.

3

Sine Kuate tuku waknye maŋau lafube

¹ O tira, ne nane saningga le gabat sugo kulat mbal ŋakmba kumnemŋge minmba nane tuku miŋge dubikuwaig. Piro magenu ŋakmba kam tuku nane wamdus kuaneka minwaig. ² Wane pasa kualeyau nane wam kame ta rironkuwaig. Nane wamdus bafu ŋak minmba tanŋo tuku nyu idusninmba nane ŋakmba mbolŋge maŋau kumumbi kuwaig.

³ Sine mata buk ŋginŋganka minmba miŋge pitaika yabri maŋau dubika mingen. Sine ŋgarosu kikonŋ tingam tuku maŋau le gare tam tuku maŋau yimyam tanŋe sine didikinaig le dubikigen. Sine mara mindek maŋau ŋaigonu ndo dubikigen. Afu

sine lisinginaig ta sine ta tuku gubra kagli firka mingenj. Afunje sine kasursinginaig le singine singine mata munju kasurkigenj.

⁴ Sine tanamba mingenj le muskil kile-tidinge singit tango Kuate nu nuje rangun mayenu kume pur manau kile-mayokka

⁵ sine tuku muskil kile-tidinge singina. Sine manau tinjeknu ke likigenj le nu tana ndana. Kuga. Nu sine sinanu ake sinanj mapekina. Nu sine tuku mbar minyanga saukina le Tukul Guwa nu abo tugu kitek sine singina.

⁶ Yesus Kristus nu muskil kile-tidinge singit ta mbolnje Kuate nu Tukul Guwa singina le sine mbol kumungina. ⁷ Nu ake sinanj sine make patika sine tinjeknu ngam tuku nu Tukul Guwa singina le sine abo tugu minmba minam tuku ta teg sulumba alonu kanjeram tuku minde mineg. ⁸ Pasa te sinja son pasa ndo. Ta tuku ye pasa sake likit te njakmba sanjri tinga saninga le Kuate tuku son ngade mbal nane wam magenu kam tuku wamdus sanjrinu pilwaig. Wam kame ta magenu ndo tango pino turkade.

⁹ Nane afu pasa tugu kugatok mbun kame tuku tugu patit ke lika munju tulingade sulumba wamdus pur yimyamka Moses tuku tukul pasa tugunu ta tuku kualeyaukade. Pasa ta tane turkam kumun kuga. ¹⁰ Ande tane pur yimyam tinjguwa kande nu rironj pasa tawe. Ne pasa tambim ara le nda iswa ndeta tane njakmba nu ndonj ulendi ndakap. ¹¹ Tango tananj nu ndin mayenu o buk kusrena ta ne kila. Nu tango njayonu ndo. Nuje mironj nuje une tuku pa ta tamngat.

¹² Ye Nikopolis tumbrañ sunjo mbol kumba murke ait mbolnje tanje minam tuku iduset. Ye Artemas ko Tikikus kukuli le ne tugum prowa kande ne ye tugum prowam tuku ndin sota.

¹³ Tukul pasa biteknjanu tango Senas nale Apolos ndonj ne kusrenumba kambim bafuwaik le ne nale turka le aganj ndende afu den ndakuwaik. ¹⁴ Singine tira kame wam paguka le nane wamdus sanjrinu pilmba wam magenu ke lika afu aganj afu denkade ta nane turkuwaig. Nane son ngade ta tanamba alonu te-mayokuwaig.

¹⁵ Nane ye ndonj minig mbal te njakmba ne kaiye pasa tinig. Afu ne ndonj minig mbal

sine tananj son nga sine tuku kume purmba minig mbal ta mata sine tuku kaiye pasa te saninga. Kuate nu tane njakmba ake sinanj make patika minwa.

Son.

FILEMON

Filemon tuku waɲe Paulusɲge kuyarna

Paulus nu Filemon tuku waɲe kuyarna te tugunu teɲenmba.

Filemon nu taŋgo ande nyu ɲak. Nu Paulus tuku piro mbolɲge Yesus tina tukunu nu Paulus ndoɲ gulab mayenaik.

Onesimus nu Filemon tuku piro agaɲ taɲaɲ nu tugumɲge piya kugatok pirokina. O buk maɲau ta minna. Taŋgo sugo afu taŋgo pino piyaniɲmba kilmba nane miro taɲaɲ gabat minnaig. Piro mbal ta nane naɲgine sugo tugumɲge piroka piya kugatok naɲgine piro agaɲ taɲaɲ minnaig. Nane naɲgine wamdusmbi naɲgine sugo kusrekam kumuɲ kuga. Zu mbal sugo afu nane mata piro mbal taɲaɲ ɲak minnaig ta nane tukul ande dubiwanu ta teɲenmba. Yar 7 nane ndoɲ pirokanu le nane kusrekanu le kambinu.

Mara ande Onesimus nuɲe suɲgo Filemon ram kua ka ma kise mbol kina. Kumba ka taɲge nu Paulus te-silika nu tugumɲge pasa mayenu ismba Yesus tuku son ɲga ɲgamuɲgal biye mbilna. Taɲana le Paulus nu Onesimus kukulwa le luka nuɲe gabat tugum kuwa le Filemon nu gubra ɲak Onesimus te nda kikat ɲga nu waɲe te Filemon tuku kuyarna.

¹ O tira Filemon sile tuku piro tuma taŋgo kaiye. Ye Paulus ye Kristus Yesus tuku piro biyen tukunu kile ye muli wandekɲge minet. Ye sikile tira Timoteus ndoɲ ne tugum prowek. ² Yesus tuku kuasmbi ne tuku wandekɲge maɲgurkade, pino Apia, sile tuku tira taŋgo Arkipus nu sile taɲaɲ pasa mayenu tuku saɲgri tiɲga pirokate tane ɲakmba tuku waɲe te kuyaret. ³ Siɲgine Mam Kuate Suɲgo Yesus Kristus ndoɲ nale tane ake sinaɲ make patika ɲgamuɲgal wamdus bul sertinɲuwaik. Son.

Paulus nu Filemon gare pasa tuna

⁴⁻⁵ O Filemon, ne Suɲgo Yesus Kristus tuku kume tuku saɲgri tomba tiɲga nu tuku kume purte sulumba nu tuku mbal ɲakmba idusniɲgit ta nane afuɲge ne tuku wam

kubede le ismba minet. Ta tuku ye Kuate yabaɲet ait mbolɲge ne idusnet sulumba Kuate gare pasa tuwet. ⁶ Naɲe ɲgamuɲgal son saɲgrinu ta nane afu ɲgamukɲge temayoka le nane kaɲgermba sine Yesus Kristus mbolɲge nyaro mayenu kileg ta kila patikuwaig ɲga idusmba yabaɲet. ⁷ Ese tira. Ne Yesus tuku mbal ɲakmba idusniɲmba turniɲgit le nane wamdus bulkade. Ye ne tuku maɲau mayenu ta ismba ye gare suɲgo tumba wamdus saɲgri pileyate.

Paulus nu Onesimus tuku Filemon sana

⁸⁻⁹ O tira, ye ne tuku tira Paulus ne wam ande ka ɲga iduset. Ye Kristus tuku nyu mbolɲge ne wam ta ka ɲga sani ta ne pitaiwam kumuɲ kuga. Ne kam tuku. Sine ɲakmba tira kame tuku muɲgu kume purkeg. Ye wam ta idusmba ne ka ɲga sa ndanumba ake kusnanamɲgit. Ye Paulus ye buk saibo pilet. Ye Yesus Kristus tuku piro taŋgo tukunu ye muli wandek teɲge minet. Yeɲge ne kusnanamɲgit. ¹⁰ Onesimus nu ne tuku piro agaɲ taɲaɲ ye nu tuku ne kusnanamɲgit. Kile nu ye tuku kiɲo taɲaɲ minit. Ye muli wandekɲge nu Yesus tuku son ɲgam tuku ndin tumen le nu son ɲgina le ye nu tuku mam minet. ¹¹ Nu o buk ne ndoɲ minna ta nu kanyummba piro maye ndana. Kile nu piro mayenu kam tuku iduste. Ta tuku nu kile sile arɲeɲ sinzaɲsikam kumuɲ.

¹² Ye Onesimus tuku kume purmba nu kukulet le ne tugum ilit. ¹³ Ye pasa mayenu tuku muli wandekɲge minet ta Onesimus nu ne tuku ma tumba ye turyuwa ɲga ɲgailkam iduset ta taɲaig. ¹⁴ Ye ambonɲga ne kusnanam iduset. Ne naɲe wamdus dubimba wam mayenu ka ɲget.

¹⁵ O tira, ye teɲenmba iduset. Onesimus ait fagnu ne kusrenina ta nu wam mayenu tumba ne ndoɲ minmba minam tuku nu taɲana inde. ¹⁶ Kile nu naɲe piro agaɲ taɲaɲ ndo kuga. Nu Yesus Kristus ndoɲ ulendika nu sine tuku tira ande. Nu ne tuku tira piro agaɲ taɲaɲ minit. Ta tuku ye nu iduset ta ne ye liyumba nu suɲgomba idusamɲgat.

¹⁷ Sile Kristus mbolɲge tuma minek ta idusmba kande Onesimus kaɲgermba ne ye tate taɲamba nu ta. ¹⁸ Nu ne mbolɲge mbar ande kina e ko ne tuku agaɲ ndende kilna

le lafuwam tuku minwaig kande nu tuku nyu kuyaram tuku ma mbolŋge ye tuku nyu kuyara.

¹⁹ Ye Paulus yiŋe waimbi waŋe te kuyaret. Yeŋge lafuwamŋgit. Ne Kristus mbolŋge abo kitek tina ta ye tuku piro mbolŋge tina. Ta tuku ne wam ande ŋgailyam kumuŋ kuga ta ye ta tuku idus ndawet.

²⁰ O tira, ne Sunŋo Yesus idusmba ye tuku kusna te pitai ndamba turya. Sile Kristus mbolŋge tira minek ta alonu te-mayokmba ye tuku wamdus bul sera.

²¹ O tira, ne ye tuku pasa pitaiwe nda ta ye kila. Ye tuku kusna pasa te ne limba naŋe wamdusmbi sunŋomba kamŋgat ŋga ye idusmba waŋe te ne tuku kuyaret. ²² Ye tuku kinyam mbili ande wakeiwa. Tane ŋakmba ye tuku yabaŋmba minig tukunu Kuate nu ndin wakeiwa le mayok kambim tuku wamdus sunŋo ŋak minet.

²³ Epafraŋs Yesus Kristus tuku piro tanŋo ye ndoŋ muli wande te sinamŋge minek nu ne kaiye pasa tinit. ²⁴ Markus Aristarkus Demas Lukas yiŋe piro tuma mbal nane mata ne kaiye pasa tinig.

²⁵ Singine Sunŋo Yesus Kristus nu ake sinanŋ tane ŋakmba make patikuwa.
Son.

HIBRU Zu mbal tuku waŋe

Gabat ande nu Zu mbal afu Yesus tuku son ŋginaig ta nane tuku waŋe kuyarna te tugunu teŋenmba.

Zu mbal afu Yesus tuku kume tuku saŋgri tomba tiŋginaig sulumba naŋgine tukul maŋau ambokok kusrekinaig. Kusrekinaig ta naŋgine mbal afuŋge piti serniŋginaig le nane maŋ tukul kame ta dubikinaig. Taŋanaig le Yesus dubiwanu gabat andeŋge waŋe te nane tuku wamduŋ te-tiwam tuku kuyarna.

Yesus nu ambokok maŋau ŋakmba kumumba maŋau kitek te-mayokna. Nu kumna sulumba nuŋe ndarembi sine muskil nduiye kile-tidiŋga siŋgine pris gabat suŋgo minit. Ta tuku nane maŋau ambokok saŋgri kugatok ta nduiye kusreka Yesus ndo dubiwaig ŋga nu waŋe te kuyarna.

Kuate tuku Kiŋo nu eŋel kame liniŋmba o mbolŋge minit

¹ O buk Kuate nu maŋau kise kiseumbe nuŋe pasa tugusek tuan taŋgo tuku miŋge mbolŋge kile-mayokka minanu le sine tuku wa mbuŋ kame nane isanu. ² Ismba minnaig le ma ma kugawam tuku ait te mbolŋge nu nuŋe Kiŋo nuŋe mbolŋge nuŋe pasa te-mayokmba sasiŋgina. Agan ndende ŋakmba nu wai mbolŋge patikam tuku nu Kiŋo nuŋe pilna. Tugu mbolŋge Kuate nu sakina le Kiŋo nuŋeŋge kilke te te-mayokna. ³ Kuate tuku kilŋa nu minit tuku maŋau ŋakmba nuŋe Kiŋo nuŋe mbolŋge minig le kaŋgerkeg. Nale ndindo minik. Kiŋo nuŋeŋge pasa saŋgrinu sakate le agan ndende ŋakmba naŋgine ma mbolŋge minmba kumumbi piroka minmba minig. Nuŋe Kiŋo taŋge taŋgo tuku une sauke suluna sulumba Kuate Suŋgo Ndindo nu tuku ndinam kumamŋge samba mbolŋge minyokina. ⁴ Taŋana le Kuate nuŋe Kiŋo nyu suŋgo te-mayokna le nu tuku nyu taŋge eŋel tuku nyu liniŋgina. Ta tuku nu nuŋe miron mata eŋel kame ŋakmba liniŋgina. ⁵ Kuate nu nuŋe Kiŋo ta teŋenmba sana.

Ne ye tuku Kiŋo. Kite ye ne tuku Mam mayok kinet ŋgina. *Mune 2.7*

Kuate nu eŋel ande taŋamba sa ndana. Nu maŋ nuŋe Kiŋo sana:

Ye ne tuku Mam mayok kaŋgit.

Ne ye tuku Kiŋo minamŋgat ŋga sana. **2**

Samuel 7.14

Nu eŋel ande taŋamba sa ndana.

⁶ Kuate nuŋe Kiŋo mulum kilke te mbolŋge te-mayokam bafuna sulumba nu nuŋe Kiŋo nuŋe tuku teŋenmba sakina.

Yiŋe eŋel kame, tane nu tuku nyu te-duŋga nu mbariŋap ŋgina. *Lo 32.43*

⁷ Kuate nu nuŋe eŋel kame tuku teŋenmba sakina.

Yiŋe eŋel kame nane bubre taŋaŋ kile-mayokket.

Yiŋe kukul mbal pa mane taŋaŋ kile-mayokket ŋgina. *Mune 104.44*

⁸ Nu nuŋe Kiŋo tuku pasa teŋenmba sakina.

Ne Kuate. Ne nyu suŋgo ŋak naŋe mbal kulatka minmba minamŋgat. Kugawe nda.

Ne kumumbi naŋe gageu kulatkate.

⁹ Ne maŋau tiŋreknu ndo nzalinu ne maŋau ŋaigonu ŋakmba mbulmba pitaikate.

Ta tuku ye ne tuku Mbara naŋe mbal ŋgamukŋge ne suŋgomba make pilmba nyu suŋgo tinmba gare tinen ŋgina. *Mune 45.6*

¹⁰ Kuate nu nuŋe Kiŋo tuku maŋ teŋenmba sakina.

Suŋgo, ne tugu mbolŋge kilke te-mayokna.

Ne naŋe wai kuyarmbi samba pilna.

¹¹ Kilke samba ŋgisikamŋgaik ta ne taŋawe nda.

Ne minmba minamŋgat.

Kilke samba tawi taŋaŋ urfu patika ŋaigonŋgamŋgaik.

¹² Taŋawaik le taŋgo nu tawi tumba filfilte taŋamba ne samba kilke filfilmba kile-sikamŋgat.

Nane tawi abonu kilmba tiŋgig taŋaŋ ne samba kilke urfunu kile-sika maŋ abonu kile-mayokkamŋgat.

Neŋge ndo mbilka kiseumbe mayok kine nda.

Ne tuku yar mata kugawe nda. Ne minmba minamŋgat ŋgina. *Mune 102.25*

¹³ Kuate nu maŋ lato nuŋe Kiŋo sana:

Ne ye tuku ndinam kumam tenge san gri
 ɲak minyok mina le ma ma yen ge
 ne tuku ɲgueu mbal ɲakmba kile-
 ibenka ne tuku kupe kumnem ɲge
 patikam ɲgit ɲgina. *Mune 110.1*

Nu enel ande pasa ta sa ndana. ¹⁴ Enel
 kame nane Kuate tuku pasa dubide tuku
 guwa ndo. Sine afu Kuaten ge muskil kile-
 tidin gam tuku mineg mbal nu nane kukul-
 nin git le pro sine tursin git.

2

Kuate nu ndin mayenu te-mayokna

¹ Kuate tuku Ki ɲo nu o mbol ɲge minit
 tukunu sine nu tuku pasa mayenu is-
 gen ta ake wamwamka li ndaka kurauka
 likube. Sine ta ɲa ndabe ta sine wa ɲ ta ɲa
 kundu mayenu limba fare fare kumba ka
 ɲgisikam ɲgit.

² O buk Kuate nu enel kukul ɲin ɲina le
 nane Moses tukul tuna ig ta son san gri ɲak.
 Sin gine mbu ɲ kame pasa ta lukana ig ta la-
 funu kumumbi tina ig. ³ Sine sin gine muskil
 kile-tidin gam tuku pasa mayenu Sun gon ge
 te-mayokmba sakina le nane isna ig
 mbal ɲge sine kubeu sin gina ig. Kile sine
 pasa mayenu te ake wamwamka likeg ta
 sine ta ɲamba ndo lafunu tam ɲgig. ⁴ Kuate
 nu nu ɲe pasa ta san gri pilemba wam
 yimyambi nu ɲe san gri kile-mayokka
 wam kitek ke likina. Nu nu ɲe nzali
 dubimba Tukul Guwa tuku san gri yimyam
 nin ge likina.

⁵ Kilke kitek prowam tuku sakig ta kilke
 ta kulatkam tuku Kuate nu nu ɲe enel madi
 ndanin ɲina. ⁶ Kuate tuku pasa mbol ɲge
 ande nu ten enmba kuyarna.

O Kuate, ta ɲo nu ima le ne mara mara nu
 idus timba minit. Nu ima le ne nu
 turam tuku kulatkate.

⁷ Ne ait fagnu nu tumba enel kame kum-
 nem ɲge pilna.

Ta ɲana sulumba ne ma ɲ nu tumba te-
 mayokmba nyu sun go tuna.

⁸ Ne aga ɲ ndende ɲakmba kilmba nu kum-
 nem ɲge patikina. *Mune*
8.4-6

Ta ɲamba Kuate nu aga ɲ ndende ɲakmba
 kilmba ta ɲo kumnem ɲge patikina. Aga ɲ
 ande ta ɲon ge kulat ndakanu ta ɲa ɲ mine
 ndakate.

Son. Kile ait te mbol ɲge aga ɲ ndende
 ɲakmba ta ɲo kumnem ɲge minig le sine
 ka ɲger ndakeg. ⁹ Ka ɲger ndakeg ta Yesus
 ka ɲgermba nu mbol ɲge kila pileg. Kuate
 nu ta ɲo ake sin a ɲ make patika Yesus nu
 ɲakmba tuku kumwa ɲga nu tumba ait
 fagnu enel kame kumnem ɲge pilna. Pilna
 le nu ɲakmba tuku kumna sulumba nyu
 sun go pasa ɲak mayok kina.

¹⁰ Kuate nu aga ɲ ndende ɲakmba kile-
 mayokkina. ɲakmba nu tuku nzali ndo du-
 biwam tuku minig. Nu ta ɲo gudommba
 nu ɲe ki ɲo kame mayok ka nu ɲe kil ɲa
 tugum ɲge minam tuku idusna sulumba nu
 kumumbi nane tuku muskil kile-tidin gam
 tuku ta ɲo rar sun go tuna. Yesus nu rar ta
 mbol ɲge nu sine tuku gabat mayok ka sine
 tuku muskil kile-tidin ge sin git.

¹¹ Ta ɲo nane Kuate tuku mbal mayok
 kambim tuku ande nu atrau piro biyit ta
 nane nu ndo ɲ tugu ndindo. ɲakmba Kuate
 tuku minig. Ta tuku sin gine Sun go nu sine
 yabu ndaka yi ɲe maib kame ɲga ¹² sine
 ndo ɲ minam tuku Mam nu ɲe ten enmba
 sana.

Mam Kuate, ye ne tuku nyu sun go ta yi ɲe
 maib kame ndo ɲ te-mayokmba saka
 minam ɲgit.

Ye na ɲe mbal ɲgamuk ɲge munembi ne tuku
 nyu te-du ɲgam ɲgit ɲgina. *Mune 22.2*

¹³ Nu ma ɲ kuyar ande mbol ɲge ten enmba
 sakina.

Kuate, ye ne tuku san gri tomba tin get ɲgina.
Aisaia 8.17

Pasa ande mata ten enmba.

Ye yi ɲe maib kame Kuaten ge ye sina ta
 ndo ɲ minet ɲgina. *Aisaia 8.18*

¹⁴ Kuate nu Yesus tuna mbal nane ɲgarosu
 ɲak. Ta tuku Kristus nu sine ta ɲa ɲ ɲgarosu
 ɲak mayok kina. Ta ɲamba nu ma ɲau ta
 dubimba nu kumna. Nu kumna ta tin ga
 kume tuku san gri Satan te-iben ɲa sulumba
¹⁵ sine kumam tuku kuru-kuruka mineg
 ta sine tuku muskil kile-tidin ga kuru kuru
 wam ta tukulna.

¹⁶ Nu enel kame turkam tuku nde ndak-
 ina ta kilimok. Nu sine Abraham tuku tugu
 ɲakmba tursin gam tuku ndekina. ¹⁷ Ta tuku
 nu nu ɲe maib kame minig ta ɲa ɲ mayok
 kina. Wam ta mbol ɲge ndo nu sine tuku
 pris sun go mayok kambim kumu ɲ. Nu

kumna sulumba nu Kuate tugumŋe sine mapeka sine tuku atrau piro kumumbi biyit le Kuate nu sine tuku une sauka gi-laingate. ¹⁸ Nu sine tanjo tanaŋ mayok kina le Satan nu tagomba minna ta nu piti ta kamusna tukunu kile nu sine tago mbolŋe mineg ta nu sine tursiŋgam kumuŋ.

3

Yesus nu Moses lite

¹ Tira kame, Kuatenŋe sine ŋakmba wik-ina le sine nu tuku kuasmbi ndindo mineg. Nu Yesus kukulna le nu sine tuku pris sunjo minit. Ta tuku siŋgine wamdus ŋakmba Yesus ndo idus tibe.

² O buk Moses nu Kuate tuku mbal ŋgamukŋe piro ke mayemba minna. Tanjamba ndo Yesus nu Kuatenŋe piro tuna ta nu piro ke mayena. ³ Nale arneŋ piro mayenaik ta Yesus nu Moses lite. Tanjo ande wande pilit ta sine wande tuku nyu te-du ndanŋeg. Sine tanjo tuku nyu te-duŋgeg. ⁴ Wande ŋakmba tanjonŋe patikade ta Kuate nu agan ŋakmba tugu. ⁵ Moses nu piro tanjo ndo Kuate tuku mbal ŋgamukŋe piro mayena. Kuate nu ŋgumneŋga wam kile-mayokkina ta nu wam ta tuku saka minna. ⁶ Kristus nu Kuate tuku Kiŋo minmba Kuate tuku mbal ŋgamukŋe piro mayena. Nu mbal ta tuku tugu. Sine wamdus sangrinu pilmba siŋgine Sunjo tuku pasa alonu tairŋga minbe ta sine Kuate tuku mbal nu tuku wande tanaŋ mineg.

Ŋgamuŋgal kilba tukul ndakam tuku pasa

⁷ Sine Tukul Guwa tuku pasa ise mayebe. Nu teŋemba sana.

Kile ait te mbolŋe tane Kuate tuku pasa isig te

⁸ tanŋine mbuŋ Moses ndoŋ ma baknu mbolŋe minnaig tanaŋ ŋgamuŋgal tukulmba kilba tukul ndakap.

Nane ye tuku wamdus mukuknu te gubra pile sam tuku tago-tagonaig.

⁹ Nane yar 40 ye tuku piro sangrinu yinyam kanŋerkumba

ta tuku nda idusmba ye tago-tagoyumba minnaig.

¹⁰ Ta tuku ye mbal ta tuku gubra tumba nane tuku teŋemba saken. Nane

tuku wamdus tugusek kuga. Nane ye tuku manau katese ndade ŋgen.

¹¹ Ye nane tuku gubra sunjo tumba pasa sangrinumbi teŋemba saken. Nane ye ndoŋ mabte nda ŋgen. *Mune 95.7-11*

Tukul Guwa nu tanjamba Kuate tuku miŋge pasa sakina.

¹² Tira kame, tane riron mayewap. Ande tane ŋgamukŋe wamdus tugusek kugatok minmba Kuate abo minmba minit nu talamba pitaiwikat. ¹³ Ki ait mindek tanŋine tanŋine muŋgu sanŋri pileneŋgap. Tane kile abo ŋak minig ait mbolŋe manau ta kusre ndawap. Tane tana ndawap ta une manau tanŋe tane didikuwa le tanŋine ŋgamuŋgal tukulmba kilba tukul sine Kristus wamdus ndindombi tigen. Sine manau ta kusre ndamba tanjamba ndo minbe ta sine nu tugumŋe gare ŋak minamŋig.

¹⁵ Kuate tuku pasa wam ta tuku teŋemba sakate.

Kile ait te mbolŋe tane Kuate tuku pasa isig te tanŋine mbuŋ kame tanaŋ ŋgamuŋgal tukulmba kilba tukul ndawap ŋga sakate. *Mune 95.7-11*

¹⁶ Tane idusap. Ima kate ŋgamuŋgal tukulmba kilba tukulnaig e? Moses nu nane ŋakmba kilmba Isip kusremba kinaig mbal ta. ¹⁷ Ima kate tuku Kuate nu yar 40 mbolŋe gubra tina e? Nane wam ŋaigonu ke lika ma baknu mbolŋe kume farnaig mbal ta. ¹⁸ Ima kate tuku Kuate nu pasa sangrimbi nane ye ndoŋ mabte nda ŋgina e? Nane nu tuku pasa ismba dubi ndanaig mbal ta. ¹⁹ Nane Kuate talamba nu kumuŋ kuga ŋga idusnaig tukunu nane nu ndoŋ mabte ndakinaig.

4

Kuate nu tanjo ndoŋ mabtam tuku iduste

¹ Kuate nu tanjo afu nu ndoŋ mabtam tuku pasa sangrinu pilna ta kile minit. Kuga ndate. Ta tuku sine kuru-kuruka kurau mayebe. Sine Kuate ndoŋ mabtam tuku wam lisiŋgikat. ² Sine siŋgine mbuŋ kame buk minnaig tanaŋ kile mata pasa mayenu iseg. Nane pasa mayenu ismba talakinaig tukunu pasa ta nane tur ndakina. ³⁻⁵ Sine nu tuku pasa ismba son ŋgeg

mbal ndo Kuate ndonj mabta mineg. Ku-ate nu tugu mbolnge aganj ndende njakmba kile-mayokka nuje piro njakmba sugluka mabtina. Kuate tuku pasa mbolnge ande nu mara 7 tuku tejenmba kuyarna.

Kuate nu mara 7 mbolnge nuje piro njakmba sugluka mabtina nga kuyarna.

Mulum Pasa

2.2

Afu nu ndonj mabtam tuku Kuate nu sakina ta nane nu talamba pitainaig le nu nane tuku tejenmba sakina.

Ye gubra sunjo tumba pasa sanjrinumbi tejenmba saken: Nane ye ndonj mabte nda nga saken.

Mune 95.11

⁶ Pasa tanje sine tejenmba tumsingit. Kuate nu tanjo ndonj mabtam tuku iduste. Nane ambonga Kuate tuku pasa mayenu isnaig mbal ta nane nu talamba nu ndonj mabte ndakinaig. ⁷ Ta tuku ngumneŋga Kuate nu tanjo ndonj mabtam tuku ait ande temayokna ta kite ki ait noten. Ye David tuku pasa buk satinjit ta Kuate nu tejenmba sakate.

Kile ki ait te mbolnge tane Kuate tuku pasa isig te ngamunjal tukulmba kilba tukul ndawap ngate.

Mune 95.7-8

Kuate ndonj mabteg wam kilke mbolok kuga

⁸ Yosua nu Israel mbal kilmba Kanan kilke mbol promba nane Kuate ndonj mabte ndakinaig. Nane tanjamba mabti-naig kande Kuate nu ngumneŋga manj mabtam tuku ait ande sa ndakina kande.

⁹ Kuate nu nuje piro ke suluna sulumba mabtina tanjamba ndo nuje mbal nu tugumnge mabtamngai. ¹⁰ Sine Kuate ndonj mabteg ta nu nuje piro sugluka mabtina tanjamba ndo sine singine piro tuku sanjri kusremba Kuate tuku sanjri tomba tinja mabteg. ¹¹ Sine tanjamba nu ndonj mabtam tuku wamdus sanjrinu pilmba dirnanjube. Ande nu pasa mayenu ismba talakuwa ta nu singine mbunj kame tanjaj Kuate ndonj mabte nda.

¹² Kuate tuku minje pasa sanjri njayo abo njak minmba minit. Pasa ta kame bagi agonu limba nu agok njayo. Nu tanjo tuku ngamunjal nduasemba ka sinam nzinge kilke mbolok manjau samba mbolok manjau ngamu fetka kilimok kile-mayokkate.

Tanjo tuku wamdus nzali kise kise kam idusde ta nu kinjenka kila minit. ¹³ Aganj ande Kuate am mbolnge kuirka minam kumunj kuga. Sine tuku wam njakmba nu am mbolnge mayoknge minig. Ngumneŋga nu sine pilesinguwa le sine ta son ngamngig.

Yesus nu sine tuku pris sunjo

¹⁴ Singine pris sunjo nu samba mbol kina sulumba kile Kuate tugumnge minit. Nu Kuate tuku kinjo nuje Yesus. Ta tuku pasa mayenu iseg te biye debe. ¹⁵ Singine pris sunjo nu kilke te mbolnge minmba tago njakmba nu mbolnge pronaig ta nu mbar ndana. Tago mbolnge sine sanjri kugatok ta nu kila pilna sulumba sine sinasingit. ¹⁶ Ta tuku sine kuru kuru kugatok wamdus bulok Kuate tugum kab. Nu ake sinanj tanjo make patika turkam iduste. Sine nu tugum kab ta nu sine mapeka singine piti ait mbolnge tursingit.

5

¹ Sine tanjo ngamuknge tanjo afu atrau piro biyam tuku mayok kinig ta nane sine njakmba tuku Kuate am mbolnge pirokade. Sine aganj afu Kuate tambim tuku ninjeg le nane Kuate tuku patikade sulumba singine une saukam tuku aganjmor bale farmba atraukade. ² Pris mbal nane tanjo ndo nane sine tanjaj mbar njak. Ta tuku nane katese ndade mbal mbarde mbal wamdus bafumbi kulatka piroka minig. ³ Pris mbal mbar njak tukunu nane tanjo tuku une saukam tuku aganjmor bale farmba atraukade ta nanjine une tuku turmba atraukade.

⁴ Tanjo ande nu nuje wamdusmbi atrau piro biyam tuku nuje nyu te-mayokam kumunj kuga. Kuatenge madiningit mbal ndo piro ta biyam kumunj. Abo abo nu Aron tanjamba madina. ⁵ Kristus nu mata nuje wamdusmbi pris sunjo mayok kambim tuku nu nuje nyu te-mayok ndana. Kuatenge Kristus nu piro ta kam tuku madina sulumba sana:

Ne ye tuku Kinjo. Kite ye ne tuku Mam mayok kinet ngina.

Mune 2.7

⁶ Kuate tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Ne Melkisedek tañan pris minmba minamngat ngate.

Mune

110.4

⁷ Yesus nu kilke mbolok tanjo minmba nuñe kume mbolñge Kuatenge nu tuku muskil te-tiwam kumuñ nga Kuate yabañmba sunğomba malmbika sarsarmba minna. Nu wamdus ndindo ñak Kuate kumnemñge minna le Kuate nu tuku yabañ pasa ta isna.

⁸ Yesus nu Kuate tuku Kiño ta nu mata piti sugo kamusna. Piti ta mbolñge Kuate kumnemñge minam tuku wam ta nu kila pile mayena. ⁹⁻¹⁰ Nu Kuate tuku nzali ndo dubimba piti kamusmba minna ma ma nu kumumbi mayok kina. Nu kumumbi mayok kina le Kuate nu nuñe Kiño ta teñenmba sana. Ne Melkisedek tañan pris sunjo minmba minamngat ngina. Nu pris sunjo mayok ka sine nu tuku pasa dubiweg mbal sine muskil kile-tidinğa abo minmba minam tuku sinğit.

Sine Kristus tuku wam ñakmba kila pilmba sugokube

¹¹ Sine Melkisedek tuku wam afu gudommba satinğam iduseg ta tane pasa isam tuku ngaro wasni ñak pronaig tukunu sine tugunu ñakmba tumtingam tuku piro karenkeg. ¹² Tane o buk Kuate tuku pasa isnaig ta kile tane nane afu tumningam tuku ta tane kumuñ kuga. Sine mañ pasa ndui ta tugu patika tumtingam iduseg. Tane kiño dabro tañan amo ndo nyam kumuñ. Tane nyamagan karennu nyam kumuñ kuga. ¹³ Kiño dabro amo ndo nyumba minit tañan tane mañau tinreknu katese ndamba mbirmbarmba minig. ¹⁴ Tanjo sugonje ndo nyamagan karennu nyade. Nane mara mara mañau tinreknu dubika wam magenu ñaigonu pitik katesede sulumba wam magenu ta ndo dubikade.

6

¹ Sine Kristus tuku pasa amo suk ta buk ismba kila pilgen tukunu kile sine nu tuku pasa nyamagan karennu suk ta isam tuku wamdus pilmba ka sugokube. Sine makek mañ lato lato sigrika wande palmbim kumuñ kuga. Sine buk wam kame alo kugatok dubikigen ta kusreka ngamuñgal biye

mbilmba makek karennu siriwanu tañan ² kule pisne mañau e ko tanjo mbolñge wai patinu tuku mañau sine kila pilgen. Sine tanjo kummba mañ tinğa e ko mbal ñaigonu lafu ñayonu tumba minmba minam tuku pasa ta mata sine buk kila pilgen. Ta tuku kile sine pasa alo sugo ñak isam tuku wamdus pilmba ka sugokube. ³ Kuate nuñe ndin tumsinğawa ta sine ndin ta mbolñge sugokamngig.

⁴ Nane afu Kristus tuku wam katese mayemba mañ kusrewaig ta nane kileluka kilam tuku ndin ande kanjer ndaweg. Ta ndañam? Kuate tuku bulu tanje nane tuku wamdus kilñaningina. Kuate nu ake sinañ tanjo make patikate wam ta nanğine wamdus sinamñge kamusnaig. Nane Tukul Guwa mata tinaig. ⁵ Nane Kuate tuku pasa ismba tagonaig ta mayenu nga idusnaig. Kilke kitek tuku sanğri minmba minam tuku ta mata kamusnaig. ⁶ Nane Kristus tuku wam ñakmba ta kila patika mañ kusrekuwaig ta nane Kuate tuku Kiño ngumnemba nu tumba nanğine waimbi lato mañ ail kazrai mbolñge danğganu sukde. Nane nu tuku nyu ñayo silide le ñakmba kanjerde. Ta tuku nane ngamuñgal biye mbilam tuku ndin ande mine ndakate.

⁷ Tane kilke tuku mañau kanjerap. Mara mara sawe piymba kilke mbolñge ndekate ta kilke nu sawe tate sulumba tanjo tuku piro turka nyamagan magenu tinğade ta Kuate nu kilke ta nyaro mayenu tuwit. ⁸ Kilke ande sawe tate sulumba anğa ñaigonu prode ta kilke ta piro kugatok. Kuate nu kilke ta kasuram bafute. Ngumnenga nu kilke ta piyamngat.

⁹ Tira kame, sine tane pasa pitinu satinğig ta Kuate nu tane mbolñge tanjawa nda nga sine iduseg. Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinğing tinguwa le tane nu kanjeramngaiğ. ¹⁰ Tane Kuate tuku kume purmba nu tuku mbal turka minig wam ta Kuate nu gilainje nda. ¹¹ Tane ñakmba tanğine mañau mayenu ta biye demba minap le ma ma wam tairnga minig ta alonu promba tane tumail pulutingamngat. ¹² Tane kanyummba ngaro wasni ñak mine ndakap. Kuate nu tanjo mbolñge wam magenu kamngit nga sakina ta o buk

nane afu nu kumuŋ nga ngamuŋgal mukuk tairnga minnaig ma ma kile nane Kuate tugumuŋge kaŋgerkade. Tane nane taŋaŋ minap.

¹³ O buk Kuate nu wam mayenu ande kam tuku Abraham sana ta nuŋe pasa saŋgri pilewam tuku Sunŋo ande nu limba mine ndakina le nu nuŋe nyu tambi pasa saŋgri pilemba teŋenmba Abraham sana: ¹⁴ Ye Sunŋo. Ye siŋka ne mboluŋge wam mayenu kamŋgit. Yenŋe ne tuku ndare te-tugewi le sunŋokamuŋgat nga Abraham sana le ¹⁵ nu ngamuŋgal mukuk tairnga minna ma ma tina.

¹⁶ Sine tango siŋgine pasa saŋgri pilewam tuku siŋgine nyu tambi sa ndakeg. Siŋgine mbara nu tuku nyumbi sine pasa saŋgri pileweg. Maŋau ta mboluŋge ande nu sine tuku pasa pitaiwam kumuŋ kuga.

¹⁷ Kuate nu nuŋe mbal mboluŋge wam mayenu kam tuku sakina ta nu wamdus biye mbil ndamba siŋka kamŋgat nga sine idusbe nga nu taŋgo tuku maŋau dubimba nuŋe nyumbi nuŋe pasa saŋgri pilena. ¹⁸ Kuate nu pasa sakate ko nuŋe nyumbi saŋgri pilete wam ar ta mbilka kise mayok kine nda. Nu yabrikam kumuŋ kuga. Sine afu Kuatenŋe tursiŋguwa nga kua ka nu tugum kineg mbal sine nu tuku pasa biye demba ngamuŋgal mukuk alonu tairnga minbe nga nu wam armba te kile-mayokkina. Nu nuŋe pasa sakina sulumba maŋ nuŋe nyumbi saŋgri pilena.

¹⁹ Wam armba ta mboluŋge sine nu tuku pasa alonu tairnga mineg mbal waŋ anŋa ndiŋkanu taŋaŋ bike ndakeg. Siŋgine anŋa ta samba mboluŋge tukul tawi sinamuŋge Kuate tugumuŋge minit. Purkam kumuŋ kuga. ²⁰ Yesus nu Melkisedek taŋaŋ pris sunŋo minmba nu ambonŋa sine tuku ndin wakeimba sinam kumba sinenu nga Kuate tumailamuŋge pris piro biyamba minmba minit.

7

Melkisedek nu pris mbal ŋakmba liniŋgina

¹ Melkisedek nu taŋgo sunŋo nyu ŋak ma ande nyunu Salem kulatkina. Nu Kuate tuku pris minna. Mara ande Abraham taŋgo sugo afu ndoŋ kame bumba nu

nane ŋakmba kile-ibenŋka nu luka kumba ndinŋge Melkisedek te-silikina le nu nyaro pasa tuna. ² Taŋana le nu Melkisedek nu taŋgo sunŋo nga nuŋe agaŋ ndende ŋakmba maŋgur 10 patika ande tumba nu tuna.

Melkisedek nyu tugunu ta Maŋau Tinreknu tuku Gabat. Nu kulatkina ma Salem nyu tugunu ta Wamdus Bulok. Ta tuku nu mata wamdus bulok tuku gabat. ³ Melkisedek tuku ina mam nu tuku wa mbuŋ kame tuku pasa ande ta tuku mine ndakate. Nu prona tuku tugu e ko kumna tuku tugu ta sine gilai. Nu wam ta kugatok taŋaŋ minna. Nu Kuate tuku Kiŋo taŋaŋ nu pris minmba minit.

⁴ Melkisedek nu siŋka nyu sunŋo. Siŋgine mbuŋ sunŋo Abraham tuku wam kaŋgerap. Nu gabat afu ndoŋ kame buna sulumba gabis agaŋ ndende kilna ta maŋgur 10 patika ande tumba Melkisedek tuna. ⁵ Ngumuŋga Levi tuku mbuŋ afu atrau piro biyam tuku Kuatenŋe madiniŋgina. Nane atrau piro biyanaig sulumba naŋgine mbal tuku agaŋ ndende maŋgur 10 patika ande didika kilnaig. Nane naŋgine mbal liniŋginaig ta tuku kuga. Nane ŋakmba Abraham tuku mbuŋ. Nane Moses tuku tukul ande dubimba naŋgine mbal tuku agaŋ ndende kilnaig. ⁶ Melkisedek nu Levi tuku ndare kuga. Abraham nu agaŋ ndende maŋgur 10 patika ande tumba nu tuna le Melkisedek nu sunŋo tukunu nu ndek yaimba kilna. Nu kilna sulumba nu Abraham nyaro pasa tuna. Abraham nu ake taŋgo kuga. Kuate nu taŋgo mboluŋge wam mayewam idusna sulumba nu Abraham pasa mayenu ta tuna.

⁷ Ima nu sunŋo? Taŋgo nu nyaro pasa tuwit ta e ko nyaro pasa tate ta? Taŋgo nu nyaro pasa tuwit nu sunŋo. Ta tuku Melkisedek nu siŋka Abraham lite. ⁸ Levi tuku mbuŋ afu naŋgine mbal tuku agaŋ ndende maŋgur ande kilnaig ta nane taŋgo ndo ŋakmba kume far sulunaig. Melkisedek nu Abraham tuku agaŋ ndende maŋgur ande kilna ta kuyar pasa nu tuku teŋenmba sakate. Nu abo ŋak minmba minit ŋgate.

⁹⁻¹⁰ Melkisedek nu ndinŋge Levi tuku mbuŋ Abraham kaŋgerna le ait ta mboluŋge

Levi kugatok ta nu mbuŋ nuŋe tuku funŋul sinamŋge minna. Abraham nu nuŋe agaŋ ndende maŋgur 10 patika ande Melkisedek tuna ta nu nuŋe ndare Levi tuku turmba Melkisedek tambinu taŋaŋ kina. Ta tuku kile Levi tuku mbuŋ afu naŋgine mbal tuku agaŋ ndende ndui ndui yaika kilig ta nane pris sunŋo Melkisedek li ndade.

Yesus nu Aron lite

¹¹ Kuate nu Levi tuku tugu Aron tuku ndare nane pris piro biyamba kulatkuwaig ŋga nu tukul maŋau taŋgo pino dubiwam tuku te-mayokna. Naŋgine piro ta mbolŋge taŋgo pino Kuate am mbolŋge kumumbi mayok kinaig kande pris kitek ande mayok nda kina kande. Pris kitek mayok kina ta nu Aron tuku ndare kuga. Nu Melkisedek taŋaŋ mayok kina.

¹² Pris kitek mayok kuwa ta tukul maŋau kitek turmba mayok kinit. Tukul ambokok kugate. ¹³ Pris kitek ye sakit ta nu Levi tuku tugu kuga. Nu Yuda tuku tugu. Yuda tuku mbuŋ ande atrau mbain mbolŋge atrau ndakina. ¹⁴ Singine Sunŋo Yesus nu Yuda tuku tugu mbolŋge prona wam ta sine ŋakmba kila. Moses nu atrau piro biyam tuku Israel mbal saniŋgina ta nu Yuda tuku nyu te-mayok ndana. Ta tuku tukul maŋau ambokok sinamŋge Yuda tuku tugu ande pris piro biyam kumuŋ kuga.

¹⁵ Pris kitek Melkisedek taŋaŋ mayok kina wam ta mbolŋge sine kilimok kaŋgereg. Maŋau kitek turmba mayok kina. ¹⁶ Yesus nu pris mayok kina ta tukul ande dubimba pris mayok nda kina. Nuŋe mbuŋ ande pris piro biye ndakina. Nu abo ŋak minmba minam tuku nuŋe saŋgri tambu nu pris mayok ka piro ta tina. ¹⁷ Kuatenŋe nu tuku teŋenmba sakina. Ne Melkisedek taŋaŋ pris minmba minamŋgat.

¹⁸⁻¹⁹ Ambokok maŋau ta gisleknu. Taŋgo pino tur ndakina. Tukul maŋau mbolŋge nane tiŋreknu mayok ndakinaig le Kuate nu maŋau ta te-sina. Kile maŋau kitek Yesus mbolŋge alonu tamŋgig ŋga tairŋga mineg maŋau ta kumuŋ. Sine nu mbolŋge kumumbi mayok ka Kuate tugum kinig.

²⁰⁻²¹ Pris ambokok nane atrau piro biyam tuku Kuate nu saniŋgina ta nuŋe nyumbi

pasa saŋgri pile ndana. Nu Yesus pris mayok kambim tuku sakina ta nu nuŋe nyumbi pasa ta saŋgri pilemba sana: Ye Sunŋo. Ye yiŋe pasa yiŋe nyumbi saŋgri pilemba saken. Ye wamdus mbilmba kisemba sake nda. Ne mara mara pris minmba minamŋgat ŋgina.

²² Kuate nuŋe pasa saŋgri pilemba nu Yesus pris minmba minam tuku pilna. Ta tuku nu pasa kitek Kuatenŋe katna ta kulatka minwa le alonu kugawe nda. Minmba minamŋgat. Ta tuku pasa kitek taŋge o buk Moses ndoŋ pasa katna ta lite.

²³ Pris ambokok nane ŋakmba kume likinaig. Ta tuku nane lafu-lafuka pris piro biyamba minanu. ²⁴ Yesus nu abo ŋak minmba minit tukunu nuŋe atrau piro kusrewe nda. ²⁵ Nu mara mara abo minmba samba mbolŋge Kuate tugumŋge taŋgo tuku yabaŋmba minit. Nane afu nu tuku piro tuku saŋgri tomba tiŋga Kuate tugum kinig mbal nu nane tuku muskil kile-tidinga minit.

²⁶ Yesus nu kumumbi sine tuku atrau piro biyit. Nu purfeŋnu. Mbar ande nu mbolŋge mine ndakate. Nu sine taŋgo taŋaŋ mine ndakate. Nu une kugatok. Kuatenŋe nu te-duŋga samba mbolŋge pilmba nyu sunŋo tuna. ²⁷ Pris ambokok nane mara mindek amboŋga naŋgine une sauka ŋgumneŋga taŋgo pino tuku une saukam tuku agaŋmor bale farmba atraukanu ta Yesus nu taŋa ndana. Nu nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna le afuŋge nu balenaig le atraukam nduina. Not ndo. ²⁸ Tukul maŋau sinamŋge Kuate nu sine taŋgo une ŋak kilmba atrau piro biyam tuku patikina. ŋgumneŋga nu pris kitek piro biyam tuku Kuate nu nuŋe nyumbi pasa saŋgri pilena ta nu nuŋe Kiŋo nuŋe pilna. Nuŋe Kiŋo ta nu purfeŋnu minmba nu pris sunŋo kumumbi mayok ka taŋamba minmba minit.

8

Yesus nu pasa kitek kulatkate

¹ Ye pasa ŋakmba sake likit ta tugunu teŋenmba. Singine pris sunŋo Yesus nu samba mbolŋge Kuate tuku ndinam kumamŋge minyok minit. ² Nu samba mbolŋge Kuate tuku wande tugusek ta

sinamŋe nuŋe atrau piro kumba minit. Wande ta Kuatenŋe pilna tuku. Tanŋonŋe pile ndakinaig.

³ Pris sugo nane aŋaŋ yimyam Kuate tumba aŋaŋmor kilmba bale farde. Nane atrau piro ta ke likam tuku pris nyu tinaig. Siŋine pris suŋgo nu mata piro ta kam tuku nyu tina. Nu aŋaŋ ande Kuate atraukam kumuŋ.

⁴ Yesus nu kilke te mbolŋge minit kande nu atrau piro biye ndakate kande. Pris gudommba Moses tuku maŋau mbolŋge tukul dubimba aŋaŋ yimyam kilmba Kuate atrauka tuwig. ⁵ Kilke te mbolŋge atrau piro kade mbal nane samba mbolŋge piro tugusek ta tuku kanunu ndo kade. Moses nu tawi wande palmbim bafuna le Kuate nu wam pagumba sana:

Ne isa. Ne buk tabe mbolŋge minna le ye wande kanunu te-mayokmba tum-nen taŋamba ndo pale ŋgina. *Kisim Bek 25.40*

⁶ Kuate nu alonu suŋgomba prowamŋgaig ŋga pasa kitek katna. Kile Kristus nu alonu ta kile-mayokkate. Pasa kitek tuku alonu suŋgokanu pasa ambokok lite. Ta tuku atrau piro Kuate nu Kristus tuna taŋge pris mbal tuku piro ambokok mata lite. ⁷ Kuate nu Moses ndoŋ pasa katna ta sinamŋe taŋgo pino kumumbi minnaig kande nu maŋ pasa kitek kat ndana kande. ⁸ Kuate nu tukul pasa kumnemŋge minnaig mbal nu nane ndoŋ pasa ŋak minmba teŋenmba sakina.

Ye Suŋgo, ye satinŋamŋgit. Ait ande prowa le ye Israel mbal ndoŋ Yuda mbal turmba pasa kitek saŋgrinu katamŋgit.

⁹ Ye o buk Israel mbal tuku mbuŋ turka ndin te-mayoken le Isip kusremba kinaig ait mbolŋge nane pasa saŋgrinu katen taŋamba kuga. Nane ye tuku pasa ta dubi maye ndamba kusrenaig le ye nane ŋgumnemŋge.

¹⁰ Ye Suŋgo ye satinŋamŋgit. ŋgumnemŋga ait kumuŋguwa le ye pasa kitek teŋenmba Israel mbal ndoŋ katamŋgit. Ye yiŋe tukul pasa ŋakmba nane dubi magekam tuku nane tuku ŋgamuŋgal sinamŋge patike likamŋgit. Ye nane tuku

Mbara Suŋgo mini le nane yiŋe mbal minamŋgaig.

¹¹ Nane nanŋine kilke tuma mbal nanŋine ndare Kuate tuku kila pilwaig ŋga maŋ tumŋge nda.

Nyu ŋak nyu kugatok mbal nane ŋakmba ait ta mbolŋge ye kila minamŋgaig.

¹² Ye nane mapeka nanŋine wam ŋaigonu sauke niŋgamŋgit. Taŋawi sulumba ye nane tuku une ŋakmba gilainŋamŋgit ŋgina. *Yeremia 31.31-34*

¹³ Kuate nu pasa kitek katam saka nu pasa ambokok te-sina le piro kugatok minit. Nu piro kugatok minmba ŋgisinu bafute.

9

Kuate mbariŋam tuku kilke mbolok tawi wande

¹ Pasa amboŋga Kuate nu Moses ndoŋ katna ta nane ta sinamŋge fare fare Kuate mbariŋ ndanaig. Nane tukul afu dubika nu mbariŋnaig. Nane nu mbariŋam tuku kilke te mbolok tawi wande pilnaig.

² Nane wande tumailamŋge bulu ande mbain mbolŋge pilnaig. Tukul bret Kuate am mbolŋge patikinaig tuku mata mbain ta mbolŋge minnaig. Tawi wande ta nyunu tukul wande. ³ Tukul wande ta ŋgamuŋge malanga tukulanu tawi suŋgokanu minna. Tawi ta ŋgumnemŋge tawi ma ande minna ta nyunu tukul wande suŋgo.

⁴ Wande ta sinamŋge mbain ande aŋaŋ afu pasokanu le mundur magenu prowanu ta minna. Mbain ta nane golmbi wakeinaig. Kuate nu Israel mbal ndoŋ pasa katna ta tuku bokis mata minna. Nane ŋgaronu golmbi wakeinaig. Ndambe armba tukul pasa kuyaranu ŋak, gol waim mana fudiŋndo ŋak, Aron tuku ndumndum kuzru prona ta ŋakmba bokis sinamŋge patikinaig. ⁵ Bokis mbolŋge eŋel armba wakeika patikinaig. Eŋel ar ta magenu ndo kilŋa ŋak. Nale nakile salmban kuitka bokis tukulnu songinaik. Kuate nu taŋgo tuku mbar saukam tuku pris suŋgo nu bokis tukulnu ta mbolŋge aŋaŋmor ndarenu bareŋanu. Sine kile tawi wande tuku aŋaŋ ndende ŋakmba satinŋam tuku

ait kuga. ⁶ Nane taɲamba tawi wande tuku agan ndende ɲakmba patike likinaig.

Pris mbal nane mara mara wande tumailam ta sinam kumba atrau piro yimyam kumba minnaig. ⁷ Tawi ma ɲgumnemɲge minna ta pris sunɲo ndo nu wande ta sinam kambinu. Mara mara kuga. Yar ndindo sinamɲge ki ait ndindo ndo nu wande ta sinam kambinu. Nu kambim ɲga aganmor ndare kilmba nuɲe mbar, taɲgo pino tuku mbar, mbar afu nane kumba kamus ndanaig ta ɲakmba saukam tuku Kuate atraukanu. ⁸ Maɲau ta mbolɲge Tukul Guwa nu teɲenmba sine tumsinɲgit. Ambokok maɲau sinamɲge tukul wande tumailamɲge atrau piro kuga ndawa ta ake taɲgo nu tukul wande sunɲo ɲgumnem ta sinam kumba Kuate tugum kambim kumuɲ kuga.

⁹ Tawi wande ta maɲau kitek te tuku kanunu ndo. Maɲau ta sinamɲge nane Kuate mbariɲam ɲga agan yimyam Kuate tuku patika aganmor kilmba bale farmba atrauka taɲamba taɲamba minnaig. Nane taɲanaig ta naɲgine mbar maɲau tuku piti naɲgine wamdus sinamɲge minnaig. ¹⁰ Nane kule le nyamagan tuku tukul ɲgarosu agan ndende minyanɲge likam tuku tukul ta ndo dubika minnaig. Tukul ɲakmba ta ɲgarosu tuku ndo. Nane tukul kame ta dubika minwaig le Kuate nu maɲau kitek te-mayokuwa le tukul kame ta sanɲri kugawamɲgaig.

¹¹ Nane tukul maɲau dubika minnaig le ta ɲgamukɲge Kuate tugumɲge ɲgamuɲgal mukuk ɲak minam tuku maɲau prona. Kristus nu pro maɲau ta tuku pris sunɲo mayok kina. Nu Kuate tuku wande sinam kumba ka pris sunɲo piro biyit ta kilke mbolok wande kuga. Samba mbolok wande tugusek. Taɲgoɲge pile ndakinaig tuku. ¹² Nu wande ta tuku tukul wande sunɲo nduiye sinam kina. Nu pris sunɲo ambokok taɲaɲ meme le makau fat tuku ndare kilmba tukul wande sunɲo sinam kine ndakina. Nu nuɲe ndare tumba ka ndare tamba sine piyasiɲmba sine tuku muskil nduiye kile-tidingina.

¹³ Maɲau ambokok dubimba nane meme le makau pailnu tuku ndare kilmba makau paɲgar fatnu pasokinaig tuku kuke

tugu ta tur mbilmba taɲgo nu wam afu mbolɲge kutur kilanu ta nane mbolɲge bareɲɲinginaig. Bareɲɲinginaig le naɲgine ɲgarosu tuku kutur saukinaig.

¹⁴ Kristus tuku ndareɲge aganmor ndare tuku piro lite. Nu purfeɲnu ndo minmba nuɲe minmba minam tuku maɲau tuku sanɲri mbolɲge nuɲe ɲgarosu kumam tuku pilmba Kuate atraukina. Wam afu dubikeg le tur ndasingig le wamdus piti ɲak mineg ta nuɲe ndarembi mbar ta ɲakmba sauke suluwa le sine ɲgamuɲgal mukuk ɲak Kuate mbariɲam kumuɲ. ¹⁵ Pasa kitek Kuate katna ta kile Kristus nu alonu kilemayokkate. Nu tuku kume mbolɲge pasa ambonɲa katna ta kumnemɲge minmba mbarde mbal muskil kile-tidinge ɲinɲit. Kile Kuate nu o buk sakina taɲamba nu wikade mbal ɲakmba nuɲe wam magenu kilam tuku minig.

¹⁶ Taɲgo ande ɲgumneɲga ye kumi le ye tuku agan ndende yiɲe mbalɲge kilam tuku ɲga idusmba nu waɲe ande kuyarmba pilit. Taɲgo ta nu kumit le ndo nu tuku agan ndende kuembol walmba kilig. ¹⁷ Nu nuɲe pasa kuyarte sulumba nu abo minit ta kuyar ta alo kugatok taɲaɲ minit. Nu kumit le ndo alonu mayok kinit. ¹⁸ Wam ndui ta ndo Kuate nu pasa o buk taɲgo ndoɲ katna ta alonu mayok kuwa ɲga tane aganmor bale farap ɲgina. Ndare tamba pasa katna ta tugu pilnaig ta teɲenmba. ¹⁹ Moses nu tukul pasa ɲakmba taɲgo pino sanɲgina sulumba nu makau fat le meme tuku ndare kilmba kule tur mbilna. Taɲamba nu sipsip ɲguenu gurgur kilmba hisop ail waɲenu tur kusmba pilna le ndare sinam kina. Kina le tumba bareɲna le tukul kuyaranu waɲe taɲgo turmba mbol kinaig. ²⁰ Taɲamba Moses ndek sakina: Tane dubikam tuku Kuate nu tane ndoɲ pasa katna ta ndare tembi tugu pilit ɲgina.

²¹ Nu wam kina taɲamba ndo ndare ta tumba ka tawi wande sinamɲge Kuate atraukam tuku agan ndende ɲakmba mbolɲge bareɲɲingina. ²² Moses tuku tukul maɲau ta sinamɲge kutur ɲakmba mayok kinaig ta ndarembi ndo saukinaig. Ndare kutu ndate ta taɲgo tuku une sau ndakate.

Yesus nu kummba sine tuku une saukina
 23-24 Mañau ambokok sinamñge nane agañmor ndarembi kutur saukinaig. Mañau ambokok ta samba mbolok mañau kube ndo naig. Kristus nu kilke te mbolok tuku tukul wande sinam kine ndakina. Nu samba mbolok tuku wande tugusek ta sinam kina sulumba kile sine turkam tuku Kuate tugumñge minit. Ta tuku samba mbolok agañ ndende agañmor ndarembi kutur saukam kumuñ kuga. Atrau agañ purferñnumbi ndo kutur saukam kumuñ.

25 O buk yar kidemba ki ait ndindo mbolñge pris sungo nu tukul wande sungo sinam kambim nga nuñe ndare tumba kine ndakina. Nu agañmor ndare kilmba kambinu. Kristus nu taña ndana. Nu nuñe ngarosu kumam tuku palmbim nduina sulumba nuñe ndare tumba samba mbolok tukul wande sinam kina. 26 Nu wam ta ke ndakina kande Kuate nu kilke te-mayokna ait ta mbolñge nu tugu pilmba kume tutur-tuturmba ka kile tañamba minit kande. Ait kugawam tuku ait te mbolñge nu mayok kina sulumba nuñe ngarosu tambu une ñakmba sauke suluwam tuku Kuate atraukam nduina. 27 Taño ñakmba kume nduiwaig sulumba Kuate nu nane pileniñgam tuku ait tairnga minamñgaig. 28 Tañamba ndo Kristus nu nuñe ngarosu pilna le nane nu balenaig le nu kumam nduina sulumba taño gudommba tuku une saukina. Nu mañ luka prowamñgat ta une saukam tuku prowe nda. Sine nu minde mineg mbal sine tuku muskil kile-tidiñge siñgam tuku prowamñgat.

10

1 Tukul mañaunge samba mbolok tuku tugusek mañau tuku alonu kile-mayok ndakate. Nu wam tugusek tuku kanunu ndo. Ta tuku nane tukul dubimba yar kidemba agañmor ndui ta ndo kilmba bale farmba atrauka Kuate am mbolñge kumumbi mayok kine ndakade. 2 Nane kumumbi mayok kinaig kande nane une tuku piti kamus ndamba agañmor mañ kilmba bale farmba atrau ndakinaig kande. 3 Nane yar kidemba une saukam tuku agañmor kilmba bale farniñmba atraukinaig sulumba nanjine une ta

idusmba minanu. 4 Makau pailnu le meme tuku ndarembi une saukam kumuñ kuga. 5 Ta tuku Kristus nu kilke te mbol prona sulumba nu Kuate sana:

Nane agañmor kilmba bale farmba agañ kise kise ne tanmbim tuku patikade wam ta ñakmba ne nzali ndanate. Ta tuku ne ye ngarosu te sina.

6 Nane agañmor kilmba bale farmba ñak pasokade ko nanjine une idusmba agañmor bale farmba atraukade wam ta ñakmba ne nda nzalinate.

7 Ta tuku ye ne sanamñgit. Kuyar pasa ye tuku tañamba sakate ta ye prowen te ne tuku nzali ñakmba dubikam tuku minet.

Mune 40.6-8

Kristus nu tañamba Kuate sana.

8 Kristus tuku pasa ta tugunu tenenmba. Nu ambonga sakina: Agañmor kilmba bale farmba agañ kise kise ne tanmbim tuku patikade wam ta ne nzali ndanate. Agañmor kilmba bale farmba ñak pasokade ko afu nanjine une tuku atraukade mañau ta ñakmba ne nda nzalinate ngina. Nane tukul mañau dubimba mañau ñakmba ta kinaig ta 9 Kristus nu mañ pasa tuturmba sakina: Ye prowen te ne tuku nzali ñakmba dubikam tuku minet ngina. Nu mañau kitek Kuate tuku nzali ñakmba dubikam tuku ta mayok kuwa nga tukul mañau tuku piro te-sina. 10 Kristus nu Kuate tuku nzali ta dubimba nuñe ngarosumbi Kuate atraukam nduina. Tañana le Kuate tuku nzali mayok ka Yesus Kristus tuku kume mbolñge sine nu am mbolñge kumumbi mayok kagenj.

11 Tukul mañau mbolñge pris mbal nane tawi wande sinamñge mara mindek tanje piroka tiñ minig. Nane agañmor ndui ta ndo kilmba bale farmba atraukade ta agañmor ndarenunje taño tuku une saukam kumuñ kuga. 12 Kristus nu taño tuku une saukam tuku nu nuñe ngarosu kumam tuku pilmba Kuate atraukam nduina. Nu tuku atrau agañ une saukam tuku sanjri minmba minamñgat. Nu tañana sulumba nu Kuate tuku ndinam kumamñge minyoka 13 Kuate nu nuñe ngueu mbal ñakmba kile-ibenka nu kum-nemñge patikam tuku tairnga minit. 14 Nu nuñe ngarosu atraukam nduina le sine nu mbolñge purferñnu mayok kineg mbal

Kuate am mbolŋge kumumbi minmba minamŋgig. ¹⁵ Tukul Guwa nu wam ndui ta ndo tumsinŋgit. Nu ambonŋa teŋenmba sakina.

¹⁶ Ye Sunŋo ye sakamŋgit. Ait ande prowa le ye pasa kitek teŋenmba Israel mbal ndonŋ katamŋgit. Ye yiŋe tukul pasa ŋakmba nane dubi magekam tuku nane tuku ŋgamunŋgal sinamŋge patike likamŋgit ŋgina. *Yeremia 31.33*

¹⁷ Tukul Guwa nu lato maŋ teŋenmba sakina.

Ye nane tuku une wam ŋaigonu ŋakmba gi-lainŋamŋgit ŋgina. *Yeremia 31.34*

¹⁸ Kuate nu sine tuku une ŋakmba sauka gilaŋgina tukunu une saukam tuku atrau agaŋ nu piro kugatok minit.

Sine Kuate tugum kab

¹⁹ Tira kame, Yesus nu nuŋe ndarembi sine tuku une ŋakmba sauke suglukina. Ta tuku kile sine kuru kuru ndaka ŋgaro bulok samba mbolok tukul wande sunŋo sinam kumba Kuate tugum kab. ²⁰ Sine Kuate tugum kambim tuku Yesus nu nuŋe ŋgarosu atrauka ndin kitek wakeina. Ndin ta abo ŋak minmba minam tuku. ²¹ Nu pris sunŋo mayok ka sine Kuate tuku mbal kulatkate. ²² Nu sinŋine mbar tuku piti sauke sulumba kule purfeŋnumbi sine tuku ŋgarosu ŋakmba minyanŋina. Ta tuku sine wamdus ndindo tumba Kristus tuku sanŋri tomba tinŋa ŋgarosu bulok Kuate tugum kab. ²³ Sine nu tuku pasa tuku alonu tairŋga mineg ta kusre ndamba biye debe. Kuate nu sinŋka nuŋe pasa dubimba sinŋine muskil kile-tidinŋe sinŋamŋgat.

²⁴ Sine tira kame nane afu ŋgamunŋgal ninŋam tuku afu mbolŋge maŋau magenu ke likam tuku sinŋine sinŋine ŋgamunŋgal kuagnekube. ²⁵ Sinŋine mbal afu Kuate mbarinŋam tuku maŋgur ndakade ta sine taŋa ndabe. Sine maŋgurka sinŋine sinŋine tira ndonŋ munŋu sanŋri pileninŋbe. Sunŋo prowam tuku ait buk patukate. Ta tuku sine mara mara maŋgurkube.

Kristus ŋgumnewam tuku maŋau

²⁶ Sine Kuate tuku pasa tugusek ismba kila pilmba sinŋine nzali ndo dubimba

wam ŋaigonu kumba mineg ta atrau agaŋ ande une saukam tuku mine ndakate. ²⁷ Sine taŋamba mineg ta sine pilesinŋam tuku ait Kuate nuŋe ŋgueu mbal kilmba pa kame ŋayo mbol pankamŋgat ta tairŋga minbe.

²⁸ Tanŋo ande nu Moses tuku tukul pasa ande ake agaŋ taŋaŋ ŋga lukamba likina ta tanŋo armba ko keŋmba nu kaŋgermba nu tumba ka pasa mbolŋge te-timba nu mape ndamba balewanu. ²⁹ Ande nu Kuate tuku Kiŋo ŋgumnete ta sinŋka nu ŋgaro mukuk mine nda. Yesus nuŋe ndare kutuna le Kuate nu pasa kitek katna ta alonu mayok kina. Nane ndare ta ake agaŋ ŋgade ta ndare ta mbolŋge ndo nane purfeŋnu mayok kambim tuku nu kumna. Tukul Guwa nu nane ake sinanŋ make patikam iduste ta nane nu tumail pande. Mbal ta nane sinŋka pa sunŋo tam tuku minig.

³⁰ Kuate nu pasa teŋenmba sakina: Maŋau ŋaigonu lafunu ta ye tuku piro. Yenŋe pa ninŋamŋgit ŋgina ta sine ŋakmba kila. Nu lato pasa ande mata sakina: Ye Sunŋo. Ye yiŋe mbal ŋakmba pileninŋamŋgit ŋgina. ³¹ Ande nu Kuate minmba minit nu tuku pa kaŋgerwa sulumba ose. Nu kuru kuru sunŋo tamŋgat.

Sine sanŋri tinŋa dirnanŋgube

³² Ambonŋa bulu mayenu tane tugum prona le tane piti sugo afu pronaig ta tane sanŋri tinŋa dirnanŋa minnaig. ³³ Nane tane kilmba tanŋo am mbolŋge kile-tidinŋa piti sugo tinŋmba tane tumail pantinŋinaig. Mara afu tanŋine tira afu mbolŋge taŋanaig ta tane kuru kuru ndaka nane ndonŋ ulendikinaig. ³⁴ Nane afu mulinŋ kilanu minnaig ta tane nane ndonŋ piti kuranaig. Nane afunŋe tane tuku agaŋ ndende ake kilmba ŋaigo siglikinaig ta tane ta tuku wamdus piti sunŋo nda tinaig. Agaŋ kame ta kilke te tuku agaŋ ndo ŋga tanŋine samba mbolok agaŋ ndende magenu minmba minam tuku ta idus tidinŋinaig. Tanŋine maŋau mayenu ta gilai ndanŋap.

³⁵ Tane sanŋri tinŋa dirnanŋa taŋamba ndo minap ma ma lafu mayenu tamŋgaig. ³⁶ Maŋau tambi ndo Kuate tuku nzali ŋakmba dubikap sulumba wam mayenu

prowamngat nga sakina ta tamngai.
³⁷ Kuate tuku pasa te tane isap.

Ande prowamngat ta nu dalke nda. Mine minemba prowamngat.

³⁸ Yiņe tango tiņreknu nu ye ndo idusyumba ye kumuņ nga saka minwa. Nu kuru-kuruka lukuwa ta ye nu nza-liwe nda. *Habakuk 2.3-4*

Kuate tuku kuyar pasa taņamba sakate.

³⁹ Tira kame, afu kuru-kuruka luka ngisikade ta sine nane taņan kuga. Sine Kuate tala ndamba nu kumuņ nga abo ŋak minmba minam tuku mbal mineg. Ngisike nda.

11

Kuate tuku sanğri tomba tiņgam tuku mbal

¹ Sine Kuate tuku sanğri tomba tiņgeg wam ta tugunu teņenmba. Sine wam kame tairņa mineg ta siņka kilamngig ŋgeg. Ağan ndende ammbi kanğer ndakeg ta sonndo minig nga ŋgamuņgalmbi iduseg.

² Siņgine mbuņ kame nane maņau ndui ta ŋak minnaig le Kuate nu nane tuku gare ŋak nyu sugo niņgina.

³ Sine Kuate kumuņ nga sakeg ta nuņe pasambi samba kilke kile-mayokkina ta sine kila. Sine ağan ndende ammbi kanğerkeg te nu ağan ammbi kanğer ndakeg tambi nu kile-mayokkina ŋgeg.

⁴ Abel nu Kuate tuku sanğri tomba tiņga ağanmor tumba atraukina. Atrau ağan tanğe Kain tuku atrau ağan lina. Kuate nu Abel tuku atrau ta kanğermba nzalina le nu tanğo tiņreknu nga nu tuku nyu te-mayokna. Nu o buk kumna ta nuņe maņau mayenu tanğe sine tumsiņmba minit.

⁵ Enok nu Kuate tuku sanğri tomba tiņgina ta nu kume ndakina. Kuateņe nu ŋgarosu ŋak tina le afu nu tuku mindesiņ kanğeram tuku sotete pisengiņaig. Kuate nu Enok nda tina sulumba nu tuku gare suņgo tina. Kuyar pasa taņamba nu tuku sakate.

⁶ Ande nu Kuate talate ta nu Kuate gare tambim kumuņ kuga. Ta tuku ande nu Kuate tugum kambim nga Kuate nu siņka minit ŋguwa. Ne nu sota le nu ne mbolņge wam mayenu kamngat nga idusa.

⁷ Kuate nu wam ŋgumneņga prowam tuku Noa riroņ pasa sana ta nu ismba Kuate tuku pasa son nga nu nuņe ndare mage minam tuku waņ ande kusna. Noa tuku maņau tanğe kilke mbolok mbal tuku maņau ŋayonu kilimok te-mayokna. Kuate nu kumuņ ŋgina ta nu am mbolņge kumumbi mayok kina.

⁸ Kuate nu Abraham nuņe ma kusremba ma kise ande tambim tuku sana le nu Kuate tuku sanğri tomba tiņga nuņe ma kusremba kina. Ma nu kambim tuku ta nu gilai. Ake tiņga kina. ⁹ Kuate nu ma tambim tuku sakina ta mbol prona sulumba nu Isak le Yakob ndoņ rawe tanğo taņan minmba baibai ndo patikinaig. Abraham Kuate nu kumuņ nga ma tam tuku wamdus bulok tairņa minna. ¹⁰ Kuate nu samba mbolņge tumbran mayenu minmba minam tuku pilna ta Abraham nu tumbran ta ndo idusmba wamdus bulok ŋak tairņa minna.

¹¹ Kuate nu pasa sanğrinu sakina le Abraham piyo nuņe Sara nu ismba Kuate nu kumuņ ŋgina. Ta tuku nu saibo pile mayemba kiņo tam tuku ait lina ta nu kiņo konna le sanğri tiņga funğulok minna. Kuate nu siņka nuņe pasa kumuwanğat nga nu taņana. ¹² Wam ta mbolņge tanğo ndindo ta saibo pile mayemba kumam tuku ait patukina le nu tuku mbuņ gudommba mayok kinaig. Samba mbolņge mbai minig piyalņge fulbul minig taņan burnu kumuņ kuga.

¹³ Abraham nane Kuate tuku pasa ismba nu kumuņ nga saka minnaig ma ma alonu kanğer ndamba kume likinaig. Nane pasa ndo ismba ŋgumneņga alonu prowamngat nga nane kila minmba gare ŋak kume likinaig. Nane kilke te mbolņge minmba sine rawe tanğo taņan mineg ŋginaig. Siņgine tumbran tuguk kilke te mbolņge mine ndakate nga saka minnaig. ¹⁴ Taņaka sakinaig mbal ta nane tumbran ande minam tuku sota wamdus te-mayoknaig. ¹⁵ Naņgine tumbran o buk kusrenaig ta luka kambim kumuņ ta nane tumbran ta idus ndanaig. ¹⁶ Nane ma kise mayenu ndo sota minnaig. Ma ta samba mbolok. Nane Kuate nu sine tuku Mbara ŋginaig le nu nane tuku nyu yabu ndaka samba mbolņge tumbran ta kuaneke niņgina.

17-18 Kuate nu nuje kiŋo Isak tuku tejenmba Abraham sana: Isak mbolŋge ndo ne tuku mbuŋ mayok kaŋgaig nga sana. Nu Abraham tuku ŋgamuŋgal son tagona le nu Kuate tuku saŋgri tomba tiŋga nuje kiŋo ndindo balemba luka Kuate atraukam bafuna. 19 Nu tejenmba idusna: Isak nu kumwa ta Kuate nu te-tiwamŋgat ŋgina. Ta tuku Isak nu kume ndakina ta nu kumanu tanaŋ mam nuje nu maŋ luka tina.

20 Isak nu Kuate nu kumuŋ nga nuje kiŋo armba Jakob le Esau wam ŋgumneŋga mayok kaŋgaig ta tuku nyaro pasa nikina.

21 Jakob nu minmba ka kumam bafuna sulumba Kuate nu kumuŋ nga nu nuje wa kame Yosef tuku kiŋo armba wam ŋgumneŋga mayok kaŋgaig ta tuku nyaro pasa nikina. Nu nuje ndumndum biyamba tamba ŋgaro saŋgri pilemba loka Kuate tuku nyu te-duŋga nu nale nyaro pasa nikina.

22 Yosef nu minmba ka kumam bafuna sulumba Kuate nu kumuŋ nga Israel mbal Isip kusrewam tuku saniŋgina: Tane Isip kusremba ye tuku isu kilmba kumba taŋgine ma kitek mbolŋge ŋgukap ŋgina.

23 Ŋgumneŋga Moses tuku ina mam nu te-pilmba kiŋo mayenu nga Kuate tuku saŋgri tomba tiŋga Farao tuku tukul pasa kuru kuru ndaka nu yubengeinaik le tambun keŋmba minna.

24 Moses nu sunŋokina sulumba Kuate nu kumuŋ nga nu Farao tuku wa nga nyu sunŋo tunaig wam ta ŋgumnena. 25 Kilke te tuku nzali ŋaigonu ait fagnu ndo minam tuku ta ŋgumneŋgina sulumba Kuate tuku mbal sinamanzer sunŋo minnaig ta nane ndoŋ ulendikina. 26 Nu Isip mbal tuku agaŋ ndende magenu kilam tuku ta agaŋ ŋai fudiŋndo tanaŋ nga mbulmba pitaikina. Nu afuŋge tumail pannaig ta nu Kristus tuku idusmba ŋgamuŋgal mukuk ŋak minna. 27 Nu Kuate tuku saŋgri tomba tiŋga Farao tuku gubra kaŋgermba kuru kuru ndaka saŋgri tiŋga Isip kusrena. Sine siŋgine ammbi Kuate kaŋgeram kumuŋ kuga ta Moses nu Kuate kaŋgeranu tanaŋ saŋgri tiŋga minna. 28 Kuate nu kumuŋ nga nu Pasowa ait sunŋo tugu pilmba kame eŋel nu Israel mbal tuku kiŋo mulum mapeka bale far ndakuwa nga nu nane saniŋgina le nane sipsip baleniŋmba

ndarenu kilmba naŋgine wande malanga piseneniŋginaig.

29 Israel mbal nane Kuate nu kumuŋ nga Yu Gurgur ŋgamuŋge bablakina le sim kinaig. Isip mbal nane mata sim kambim tuku tagomba kinaig ta nane ŋakmba ŋgisikinaig.

30 Ŋgumneŋga Israel mbal Kuate nu kumuŋ nga Yeriko tumbraŋ mara 7 laipnaig le ndame fonde sambrika guroronaig.

31 Yerikonu pino Rahab taŋgo didik farmba minna tuku ta nu Kuate kumuŋ nga Israel taŋgo armba tumbraŋ ta katesewam pronaik le nu nale turka yubengeina. Ta tuku nuje ŋgueu mbal kame pronaig ta nane Yeriko mbal ŋakmba bale farka nu mapemba bale ndanaig.

32 Ye nane gudommba tuku wam kubewam kumuŋ. Gideon Barak Samson Yefta David Samuel tuan taŋgo ŋakmba satingam tuku ta ye ait kuga. 33 Mbal ta nane ŋakmba Kuate nu kumuŋ nga tejenmba ke likinaig. Afu nane kilke kisekok mbal ndoŋ kame bumba nane kile-ibenŋkinaig. Afu saŋgri tiŋga maŋau tiŋreknu ndo mayok kambim tuku pirokinaig. Afu Kuate nu nane mbolŋge wam magenu kam tuku saniŋgina ta alonu tinaig. Afu nane laion tuku miŋge tukulniŋginaig. 34 Nane afu pa sunŋo sinamŋge patikinaig ta kume ndakinaig. Afu naŋgine ŋgueu mbalŋge bagimbi bale faram bafunaig ta nane saŋgri tiŋga kua kinaig. Afu saŋgri kugatok ta Kuate tuku saŋgri mbolŋge saŋgri tiŋginaig. Nane kame buwam tuku saŋgri tinaig le kilke kisekok mbal nane kua kinaig. 35 Pino afu naŋgine kutu kummba maŋ aboŋginaig le kilnaig.

Kuate tuku saŋgri tomba tiŋginaig mbal afu piti yimyam kaŋgerkinaig. Nane afuŋge nane Kuate kusrewaig nga ŋgarosu rar sunŋo niŋginaig le abo tugu kitek tam tuku saka Kuate kusre ndamba rar sunŋo kamusmba ma ma kume likinaig. 36 Afu kilmba amseseniŋmba muli kareŋnumbi ŋgusniŋge likinaig. Afu muliŋ kilmba wandekŋge patikinaig. 37-38 Nane afu ndamembi bale farniŋginaig. Afu so sunŋombi ŋgamuŋge kat pugurkinaig. Afu kame bagimbi bale farniŋginaig. Kuate

tuku mbal ta sipsip ko meme tuku ngaro fulka tiŋge lika minnaig. Nane piti yimyam kilmba kua ka ma baknu mbolŋge tabe poŋ pilemba ndame burok ko kilke burok sinamŋge nane kuirka sinamanzer sunjo tumba mine likinaig. Kuate tuku mbal ta nane kilke mbolok mbal ndoŋ ulendikam mbulnaig.

³⁹ Nane ŋakmba Kuate nu kumuŋ ŋa dirnanga saka minnaig ta Kuate nu nane tuku gare ŋak nyu sugo niŋgina. Kuate nu wam mayenu kam tuku sakina ta nane alonu kaŋger ndanaig. ⁴⁰ Ta ndaŋam? Kuate nu sine tuku ait mbolŋge wam mayenu te-mayokam tuku idusmba nane sine tairŋguwaig le sine kumu kumu muskil kile-tidiŋge singamŋgat.

12

¹ Sine nane Kuate tuku saŋgri tomba tiŋginaig mbal ta tuku maŋau mayenu ta idusniŋmba singine nzali yimyam ŋgumneniŋmba ame unenŋe sine didikate ta kusreka sine taŋgo kame usre mbolŋge dirnanga pinderka piya mayenu tam idusde taŋaŋ ² singine wamdus Yesus ndo idus timba minbe. Sine ŋgamuŋgal son teg ta Yesus mbolŋge teg. Teg le ka saŋgri tiŋgate ta nuŋge saŋgri pilete. Yesus nu ŋgumneŋga gare sunjo tam tuku idusmba ail kazrai tuku kume kiko sunjo ta taŋaig ŋga kuramba kumna. Kummba tiŋgina sulumba kile nu Kuate tuku ndinam kumamŋge nyu sunjo ŋak minit.

³ Mbal ŋaigonu nane Yesus kasurmba nu tuku nyu ŋayo silinaig ta nuŋge saŋgri kusremba baklel ndana. Tane Yesus tuku maŋau ta idusmba taŋgine saŋgri tiŋgade wam ta kusreka baklel ndawap. ⁴ Tane maŋau tiŋreknu dubiwam tuku saŋgri tiŋgade le afuŋge wam ta tuku tane kilmba bale far ndade. ⁵ Kuate nu pasa ande tane piti sinamŋge saŋgri tiŋgam tuku sakina ta tane gilaiŋgade ŋga iduset. Kuate nu tane nuŋge kiŋo kame tuku teŋenmba sakina.

Yiŋe kiŋo, ye ne te-tinam tuku pa tinet ta ta-laka nda isanu sukmba mine ndaka. Ye ne sane liket ta saŋgri kusremba baklel ndawa.

⁶ Ye Sunjo. Ye teŋenmba ket. Ye ande tuku kume purmba minet ta ye nu te-tiwam tuku pa tuwet.

Ande nu yiŋe kiŋo ŋga tet ta nu mayenu mayok kambim tuku ye nu ŋguset.

Sindaun 3.11-12

Kuate nu taŋamba sakina.

⁷ Tane Kuate tuku pa kamusde ta nu sine kile-tidiŋgam tuku taŋate ŋga saŋgri tiŋgap. Tane Kuate tuku kiŋo kame minig sulumba nu tuku pa kamusde. Kiŋo ima nu mam nuŋe tuku pa kamus ndate? ⁸ Kuate nu nuŋe kiŋo kame kile-tidiŋgam tuku pa niŋgit. Tane nu tuku pa kamus ndawap ta tane nu tuku kiŋo kame nda minig. Tane ma ŋgamukok kiŋo kame taŋaŋ minig.

⁹ Singine kilke mbolok mam kame nane sine kile-tidiŋgam tuku pa singinaig ta nane kumumbi kade ŋga nane kumnemŋge mingenj. Singine samba mbolok Mam nu singine kanu kulatkate sine pa singit ta sine siŋka wamdus bulok ŋak nu kumnemŋge minbe. Ta mbolŋge sine mine mayenu tamŋgig. ¹⁰ Sine kiŋo kame mingenj le singine mam kame sine kile-tidiŋgam tuku naŋgine wamdus fagnu tambi pa singinaig. Singine Mam Kuate sine nu ndoŋ purfeŋnu tuma minbe ŋga wam mayenu ta tam tuku nu pa singit. ¹¹ Singine Mam sine pa sunjo singit le ta sinamŋge sine gare kugatok ŋgamuŋgal rar ŋak mineg ta ima nu pa ta mbolŋge saŋgri tiŋgate ta ŋgumneŋga nu alonu kaŋgerka nu wamdus bulok ŋak minamŋgat. ¹² Ta tuku tane pa ta kamusmba baklel ndaka saŋgri tiŋgap. ¹³ Tane wamdus saŋgrinu pilmba maŋau tiŋreknu ndo ke likap. Taŋawap le tane tuku afu saŋgri kugatok ta nane saŋgri tiŋgamŋgaig.

¹⁴ Taŋgo ŋakmba ndoŋ wamdus ba-fumbi minam tuku wamdus saŋgrimba palpe. Tane tiŋreknu mayok kambim tuku wamdus ndindo pilmba dirnangaig. Ande nu tiŋreknu mayok ndakuwa ta nu Sunjo kaŋgere nda. ¹⁵ Tane kurau mayewap. Kuate nu ake sinaŋ taŋgo make patikate wam ta ande nu liwikat. Ko tane tuku ande wamdus ŋgueu ŋak mayok ka tane ŋakmba ŋaigo siglikuwa le tane kutur tubekaig. ¹⁶ Tane kurau mayewap. Ande nu fare

fare pino kame ndon unekumba minikat. Ko ande nu Esau tana Kuate tuku wam ake agan tana nga bukngikat. Esau nu kijo mulum tukunu mam nunenge Kuate tuku nyaro pasa nu tambim tuku minna. Ait ande mbolnge nu gubana le nyamagan piyanu mambo nune nyaro pasa ta tuna. ¹⁷ Ngumne nga nu nyaro pasa bukngina ta luka tam tuku nu malmbi sungo tumba mam nune kusnana kande nu tambim kumu kuga. Nu man ngamungal biye mbilam tuku ndin kirngina. Tane jakmba Esau tuku wam ta kila.

Sine samba mbolok agan ndende tugum proweg

¹⁸ Israel mbal o buk Sinai tabe tugum promba nanjine ammbi agan ndende kanjerkinaig. Tabe ta mbolnge pa bulu sungo mayok ka ma furir sungo ndeka bubre sanjri njayo tanga minna. ¹⁹ Ta sinamnge tabil sinjon sungo mayok ka Kuate tuku minje pasa ande prona le tango pino nane pasa ta ismba kuru kuru sungo tumba Moses sarsamba sanaig: Sine pasa ta lato isam mbulig nginaig. ²⁰ Kuate nu riron pasa ande tenemba sakina: Aganmor ko tango tabe te tugum prowa kande mape ndamba ndamembi balewap ngina.

²¹ Wam mayok kinaig ta nane kanjerka kuru kuru sungo tinaig le Moses nu mata sakina: Ye kuru kuru sungo tumba isu pirirwet nga sakina.

²² Tane pasa kitek sinamnge minig mbal tabe ta tugum pro ndade. Kuga. Tane Kuate abo tugu minmba minit nu tuku tumbran Sion tabe tugum prode. Tumbran sungo ta Yerusalem kitek samba mbolnge minit. Tumbran ta sinamnge enel gudommba mangur sungo pilmba garegareka minig. ²³ Mbal afu Kuate tuku kijo kame ambonja mayok kinaig nu samba mbolnge nane tuku nyu kuyarkina ta nane mata tanje manjurkade. Kuate nu tango jakmba pilesingit ta nu mata tanje minit. Nane Kuate tuku mbal tinjeknu buk kumumbi mayok kine likinaig ta nane tuku kanu mata minig. ²⁴ Yesus nu mata tumbran ta mbolnge minit. Kuate nu pasa

sanjrinu kitek katna ta nunje alonu kilemayokkate. Nunje ndare kutuna tanje Abel tuku ndare witina ta lite.

²⁵ Ta tuku tane kurau mayewap. Ande nu pasa tumsingit ta tane pitaibekaig. Moses nu kilke te mbolnge Kuate tuku riron pasa sanjgina ta ande nu ismba nda isanu sukmba pitaiwa ta nu pa tamngat. Kile Yesus nu samba mbolnge riron pasa sasingit ta ande nu pasa ta nda isanu sukmba pitaiwa ta nu pa sungo te nda nga iduste e? ²⁶ O buk Kuate nu Sinai tabe mbolnge nune pasa Moses ndon katna le kilke te buru-burukina. Kile nu pasa sanjrinu sakate: Ye kilke man nduiye buru-buruwamngit. Kilke ndo kuga. Samba turmba buru-buruwamngit ngate. ²⁷ Kuate nu ye man nduiye buru-buruwamngit ngate ta tugunu tenemba. Nu agan ndende kile-mayokkina te buru-buruninguwa le jakmba ngisikamngai. Agan ndende buru buru ndakuwaig ta ndo kilmba patikuwa le minmba minamngai.

²⁸ Sine Kuate tuku gageu mayok kagen mbal sinjine tumbran tugusek samba mbolnge buru-buruke nda. Ta tuku sine Kuate tuku gare pasa tube sulumba nu kuru-kuruka nu kumnemnge minmba nu tuku nyu te-dungube. Mbarin manau ta nu nzalite. ²⁹ Sinjine Mbara pa sungo tigu jakmba pasokate tana minit.

13

Kuate gare tambim tuku manau

¹ Tanjine tira mbal ngamungal munju ninge-njengekam tuku manau kusre ndawap. ² Mbal afu ma kisekok tane tugum prowaig kande tane nane kulat magekap. Nane afu buk tanjanaig ta nane enel kame kulatkinai ta nane katese ndanaig. ³ Tane tuku afu muli wandeknge minig ta tane nane ninanka nane ndon piti tuma kurawanu tana minap. Ko afunge tane tuku afu rar njigig ta nane mata ninanka nane ndon rar tuma kamusanu tana minap. Tane mata piti ndui ta kile-siglikubekaig.

⁴ Pino tango ndon munju kilik manau mayenu ta ake agan nga idus ndamba kurau mayewap. Ande nu manau ta purte ta nu mbar sunjgote. Pino tango jak ko

mbanzonu kuayarde mbal Kuate nu nane njakmba pileningamngat.

⁵ Tane ndametiŋ kilam tuku piriri ndawap. Tane agan ndende njak minig ta te kumuŋ nga idusap. Kuate nu tejenmba sakina: Ait njakmba mbolŋge ye ne ndoŋ minmba kusrene nda ŋgina. ⁶ Ta tuku sine Kuate tuku pasa ta idusmba sine miŋge bulokmbi tejenmba sakube.

O Sungo, ne mara mara kumumbi ye turyate.

Ta tuku ye tango tuku ŋgueu maŋau kuru kuru ndaket. *Mune 118.6*
Sine taŋamba sakube.

⁷ Taŋgine gabat kame Kuate tuku pasa mayenu tumsinginaig ta nane Kuate biye demba minnaig ma ma kume likinaig. Nane Kuate tuku sanŋri tomba tiŋginaig wam ta idusmba kubewap.

⁸ Yesus Kristus mbilka kise mayok kine nda. Nu buk minna kile minit ŋgumneŋga ndui ta ndo minmba minamngat.

⁹ Tane rironkap. Nane afuŋge wam pagu pasa kise tumtinguwaig le tane nane dubikubekaig. Nane nyamagan tuku tukul ndo dubikam tuku tumtingig. Maŋau ta dubide mbal maŋau taŋge nane tur ndakate. Kuate nu sine ake sinaŋ make patikate wam taŋge siŋgine ŋgamuŋgal sanŋri pilete. ¹⁰ Sine atrau mbain kitek njak. Nane kilke te mbolok tawi wande tuku maŋau dubide mbal siŋgine atrau mbain kitek ta mbolŋge nyamagan tumba nyam tuku nyu kugatok. ¹¹ Israel mbal tuku pris sungo nu aganmor tuku ndare kilmba taŋgo pino tuku une saukam tuku nu tukul wande sungo sinam kina. Nane aganmor ta ndemnu njakmba kilmba tumbran sungo kusremba kilimŋge pasokinaig. ¹² Wam ndui ta ndo Yesus mbol prona. Nane nu tumba ka Yerusalem tumbran sungo kilimŋge rar sungo tumba ail kazrai mbolŋge balenaig le kumna. Kummba nuŋe ndarembi sine tuku une saukina le purferŋnu mayok kageŋ. ¹³ Ta tuku sine siŋgine maŋau yimyam ambokok njakmba kusreka kilim ka Yesus ndoŋ ulendikube. Siŋgine mbal afu talasiŋgig ta sine piti ta nu kurana taŋamba ndo kurabe.

¹⁴ Sine kilke te mbolŋge tumbran ande minmba minam tuku mine ndakate.

Tumbran sungo ande Kuate nu te-mayokamngat ta sine mindemba mineg.

¹⁵ Ta tuku sine mara mara Yesus tuku nyu tumba Kuate tuku nyu te-dungube. Maŋau tamba sine njakmba atrau agan balemba Kuate atraukanu taŋaŋ keg.

¹⁶ Nane afu mbolŋge wam magenu kam tuku gilai ndaŋgap. Afu nane agan ndende denkade ta taŋgine agan ndende tamba turkap. Maŋau kame ta Kuate am mbolŋge atrau agan mayenumbi atraukanu taŋaŋ. Nu kaŋgermba gare sunŋgote.

¹⁷ Taŋgine gabat kame kumnemŋge minmba nane tuku wam pagu pasa dubi mayewap. Nane ŋgumneŋga ka Kuate tugumŋge piro ta tuku sakamŋgaig nga idusmba nane kurauka tane kulat magekade. Tane nane tuku miŋge dubikade ta nane gare njak tane kulatkade. Nane piti njak pirokade ta piti ta luka tane mbol kaŋgat.

¹⁸ Sine Kuate am mbolŋge mbar tuku wamdus piti kugatok nga iduseg. Sine maŋau tiŋreknu ndo kam tuku matuk tukulkeg. Ta tuku tane sine tuku nga Kuate yabaŋap. ¹⁹ Ye pitik tane tugum prowam tuku tane sunŋomba Kuate yabaŋap.

²⁰ Yesus nu kumna le Kuate tuku pasa kitek minmba minam tuku katna ta nu tuku ndarembi alonu te-mayokna. Taŋana le Kuate nu Yesus te-tina le nu nyu sungo tumba Kuate tuku sipsip kulatkanu taŋgo sungo minit. ²¹ Kuate nu ŋgamuŋgal mukuk miro. Tane nu tuku nzali ndo dubi-wam tuku nuŋge wam magenu kumumba tiŋguwa. Tane Yesus Kristus tuku sanŋri tomba tiŋgap le sanŋri taŋge Kuate nu tane tuku ŋgamuŋgal sinamŋge nuŋe nzali njakmba kile-mayokkuwa. Yesus Kristus tuku nyu sungo ta minmba minwa. Son.

²² Yiŋe tira kame, ye pasa kuennu tane tuku kuyar ndawet. Ye tane sanŋri piletiŋgam tuku pasa fagnu kuyaret te tane kilba pilmba ise mayewap.

²³ Timoteus nu muliŋtinaig ta nu buk mayok kina ta ye tane kila satinŋet. Nu pitik ndo ye tugum te prowa ta ye nu ndoŋ tane tugum prowamŋgik.

²⁴ Taŋgine gabat kame Kuate tuku mbal njakmba siŋgine gare pasa te saniŋgap.

Tangine tira afu Italinje minig ta nane mata
tane gare pasa tinjig.

²⁵ Kuate nu ake sinan tane make
patikuwa.

Son.

YAKOBUS

Yakobusnge waŋe kuyarna

Maria nu Yesus te-pilna sulumba ngumneŋga nu maŋ kiŋo bailkamba turmba kile-patikina ta nyu kat naŋgine Yakobus Yosef Simon Yudas. Ta tuku pasa ande Mateus 13.55 mbolŋge minit.

Waŋe te Yakobusnge kuyarna. Maib nuŋe Yudas tuku waŋe mata Kuate tuku Pasa mbolŋge minit.

¹ Israel tugu 12 kilke tugu kise kise mbolŋge mine likade tane ŋakmba kaiye. Ye Yakobus Kuate le Sunŋo Yesus Kristus nale tuku piro taŋgo minet. Yeŋge tane tuku waŋe te kuyarmba pilet.

Piti ŋgamukŋge saŋgri tingap

²⁻³ Tira kame, taŋgine ŋgamuŋgal son piti ŋgamukŋge saŋgri tingawa ta bike ndakam tuku maŋau tane mbolŋge saŋgri tingamŋgat. Wam ta tane kila. Ta tuku tane piti yimyam kaŋgerka gare-garekap. ⁴Ŋgamuŋgal son bike ndakam tuku saŋgri ta kusre ndamba biye dewap le ma ma maŋau magenu ŋakmba tane mbolŋge mayok kuwaig.

⁵ Tane wamdus kuyar mayenu te-fugumba kande tane Kuate yabaŋap le nuŋge sunŋomba tingamŋgat. Nu kilke mbol mbal tuku sunŋomba waknyate tuku. Nu taŋgo wam ande tuwit sulumba nu sawe lika nda tuwit. ⁶ Tane Kuate tala ndamba nu kumuŋ ŋga nu yabaŋap. Ande nu wamdus terokate ta nu bubreŋge yu fitte le yu tonŋel tingate taŋaŋ. ⁷⁻⁸ Nuŋe mine ŋakmba mbolŋge nu wamdus kine inummba tugusemba ke ndakate. Taŋaŋ taŋgo ta Kuate tugumŋge wam ande tamŋgit ŋga idus ndawa.

⁹ Tira kame, tane tuku afu sanzal minig ta tane Yesus mbolŋge nyu sugo tade tukunu wam ta tuku ndo payamkap. ¹⁰ Tane tuku afu agaŋ ndende sunŋomba ŋak minig ta Yesus tinaig tukunu kile tane kilke mbol mbal am mbolŋge nyu kugatok minig. Wam ta tuku tane payamkap. Agaŋ ndende ŋak mbal mindesil bot taŋaŋ pitik kugawamŋgaig. ¹¹ Ki promba mindesil

bot tugunu piyit le lamba supika ndeka mindepiye mayenu ta ŋgisikate. Taŋamba ndo taŋgo agaŋ ndende ŋak nuŋe piro ŋgamukŋge nu kummba nuŋe agaŋ ndende ŋakmba kusrekate.

Wam ŋayonu kam tuku tugu

¹² Taŋgo nu piti ait mbolŋge wamdus bulok pilmba saŋgri tingate ta nu gare ŋak minanu taŋaŋ minit. Nu piti kuramba kumumbi mayok kuwa sulumba nu abo ŋak minmba minamŋgat. Kuate nu nuŋe kume purde mbal taŋamba niŋgam tuku sakina.

¹³ Tane tagotingam tuku ait mbolŋge wam ŋayonu kam tuku idusde ta Kuatenŋge ye tagoyate ŋga sa ndakap. Andeŋge Kuate wam ŋayonu kam tuku tagowam kumuŋ kuga. Nu mata taŋgo ande wam ŋayonu kam tuku tago ndate. ¹⁴ Taŋgo nu nuŋe nzali ŋayonuŋge nu didikate sulumba wam ŋayonu kam tuku tagote. ¹⁵ Nu nzali ŋayonu kam tuku idusmba minit ma ma nzali ŋayonu te-mayokmba unekate. Uneka minit le ma ma wam ŋayonu ta sunŋoka nu te-ŋgisite.

¹⁶ Tira kame, tane kuraukap. Tane wamdus mbarbekaig. Kuate nu sine unekam tuku tago ndasiŋgit. ¹⁷ Agaŋ magenu ŋakmba nu tugumŋge ndekade. Bulu ŋakmba mine likade Kuate nu tugu. Nu samba tuku bulu kise mayok kinig taŋamba nu kise mayok nda kinit. Nu purfeŋnu ndo minmba minit. ¹⁸ Nuŋe nzali mayok kina le nu nuŋe pasa tugusekmbi sine kile-patikina le sine nu tuku mbal ŋakmba ŋgamukŋge sine ambonŋa nu tuku kiŋo kame mayok kageŋ.

Sine Kuate tuku pasa ismba kumube

¹⁹ Tira kame, wam te kila palpe. Tane pitik pasa isam tuku kilba palpe. Pitik ndo pasa saka gubra te ndakap. ²⁰ Taŋgo nu gubra tate ta Kuate nu nzalite maŋau mayenu te-mayok ndate. ²¹ Ta tuku taŋgine wamdus kutur taŋgine wam ŋaigonu ŋakmba kusrekap sulumba tane ŋgan minmba Kuate nu nuŋe pasa taŋgine wamdus sinamŋge pilna ta kumnemŋge minap. Kuate tuku pasa taŋge tane tuku muskil kile-tidinge tingam kumuŋ.

²² Tane Kuate tuku pasa ismba kumu-kumuwap. Nu tuku pasa isendo kade sulumba sine kumuŋ ngade ta tangine wamdusŋge yabritiŋgit. ²³ Tango ande nu Kuate tuku pasa isendo ka kumu kumu ndate ta nu tango ande kanummbi nuŋe tumail kiŋgenmba kaŋgerte taŋaŋ. ²⁴ Nu nuŋe tumail kaŋgerte sulumba nu kumba nuŋe tumail ndaŋ ndaŋ ta nu pitik gilaiŋgate taŋaŋ. ²⁵ Ande nu Kuate tuku pasa purfeŋnu tango tuku muskil kile-tidiŋgate ta ismba nu lato lato kila pilit sulumba gilai ndaŋga kumu-kumuwa ta nu gare suŋgo ŋak minit.

²⁶ Ande ye Kuate dubimba mbariŋet ŋgate sulumba nu nuŋe mane kulat ndaka fare fare pasa kile-mayokkate ta nuŋe wamdusŋge yabrite. Nuŋe mbariŋte maŋau ta alo kugatok. ²⁷ Tane nane munzanu mbal pino kuembol nane tuku piti sinzaŋniŋmba turkap. Tane kilke te tuku maŋau ŋaigonu ŋakmba kusrekap. Mbariŋ maŋau ta Kuate am mbolŋge tugusek.

2

Tango tuku mindepiye pile ndaniŋgap

¹ Tira kame, siŋgine Suŋgo Yesus Kristus Kuate tugumŋge nyu suŋgo ŋak minit ta tane nu tuku mbal minmba ŋgarosu mindepiye mbolŋge tangine tira kame pile ndaniŋgap. ² Pasa te tane katesewam tuku satiniŋgamŋgit. Kusem ait mbolŋge ande nu tawi mayenu tiŋmba mindepiye mayete le ande nu sanzalnu tawi urfunu tiŋgit le nale kumu kumu prowik. ³ Tane tango tawi mayenu ŋak nu make pilmba sakade: O tira, ne sine tugum teŋge mbili mayenu mbolŋge minyoka ŋga sade sulumba tango sanzalnu ta ake agaŋ ŋga ne ka siŋge tiŋga ko pro ibeŋ teŋge minyoka ŋga sade ta ⁴ tane Yesus tuku maŋau mbilmba wamdus tugusekmbi muŋgu pile ndaŋgade.

⁵ Tira kame, tane ye tuku pasa te isap. Kuate nu ima kate Yesus tuku son ŋga nu kulatkate ma sinam kambim tuku madiniŋgina. Agaŋ ndende suŋgomba ŋak mbal e ko sanzal mbal? Nane kilke mbolok mbal am mbolŋge sanzalnu minig mbal ta madiniŋgina. Kuate nu taŋamba nuŋe kume

purde mbal nu ndoŋ minmba minamŋgaig ŋga sakina. ⁶ Tane ndaŋam tuku mbal ta tumail panningig? Ima kateŋge piti suŋgo tiŋmba tane didika kilmba ka pasa mbolŋge kile-tidiŋgade? Agaŋ ndende suŋgomba ŋak mbalŋge taŋade. ⁷ Yesus tuku nyu mayenu tane tinaig ta agaŋ ndende suŋgomba ŋak mbalŋge ŋayo silide.

⁸ Kuate tuku pasa ande teŋenmba sakate. Tane tangine ŋgarosu tuku kume purde taŋamba ndo tane tugumŋge minig mbal tuku kume purap ŋgate. Tane Kuate tuku tukul suŋgo ta kumu-kumumba minap. ⁹ Tangine ammbi tangine muŋgu pileŋgade ta Kuate tuku tukul pasa taŋge tane mbarde wam ta te-mayokmba tumtiŋgit. ¹⁰ Tane Kuate tuku tukul pasa ŋakmba dubika ndindo ndo lukawap ta tane tukul ŋakmba lukakanu taŋaŋ. ¹¹ Ta ndaŋam? Kuate nu tukul ande teŋenmba sakina: Tango pino muŋgu kuayar ndakap ŋgina. Nu tukul ande mata sakina: Tango ande bale ndawap ŋgina. Tane muŋgu kuayar ndakade sulumba ande balewap ta tane Kuate tuku tukul pasa ŋakmba lukakanu taŋaŋ.

¹² Tukul kitek Yesusŋge pilna ta sine tukul ta alonu dubikeg e ko kuga. Kuate nu taŋamba sine pilesiniŋgamŋgat. Sine ta idusmba muŋgu kume purkube. ¹³ Ande nu tukul maŋau kitek dubi ndamba afu mape ndakuwa ta Kuate nu tango ta pilemba mapewe nda. Ande nu afu mapeka minwa ta pilewam tuku kame nu laipamŋgat.

Ngamuŋgal tugusek

¹⁴ Tira kame, ande nu sakate: Ye Kuate tuku saŋgri tomba tiŋget ŋgate sulumba maŋau ta tuku alonu kile-mayok ndakuwa ta Kuateŋge nu tuku muskil te-tiwe tuwe nda. Nu ŋgisinunŋgat. ¹⁵ Tangine tira ande tawi le nyamagaŋ tuku denkuwa le ¹⁶ tane nu samba ose tira, ne wamdus bulok ŋak kaye sulumba ŋgamuŋgal mukuk mina ŋga sawap sulumba nu tur ndawap ta pasa ta nu ndaŋmba turamŋgat ŋga idusde. ¹⁷ Wam ndui taŋaŋ ndo ande nu Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgate sulumba ta tuku alonu kile-mayok ndakate ta nu ŋgamuŋgal son kugatok minit.

18 Ande nu ye tuku pasa te isam mbulmba tejenmba sakamngat. Ne wam magenu kumba minit ta ye Kuate tuku sangri tomba tinget ngamngat. Nu tanjamba sayuwa ta ye nu tejenmba kusnawamngit. Ye wam magenu ke liket manjau ta mbolnge yiye ngamunggal son ne tumnam kumuñ ta ne ngamunggal son ngate ta ame manjambi tumyamngat. 19 Mbara ndindo ndo minit nga ne son ngate ta maye ta bukla njaigonu nane mata Mbara ndindo ndo minit nga kuru kuru sungo tade. 20 Ne sinka nginngan tango ande. Ande nu Kuate tuku son ngate sulumba nu wam magenu ke ndakate ta nu ngamunggal son kugatok minit nga sawamngit.

21 Ye pasa tembi tumtingamngit. Singine mbuñ Abraham nu nuñe kiño atrau mbain mbolnge pilmba balemba Kuate tuku atraukam bafuna. Nu wam ta kina le Kuate nu manjau ta kanjermba Abraham nu ye am mbolnge tinreknu minit nga sakina.

22 Ata. Nu Kuate tuku sangri tomba tingina sulumba alonu te-mayokmba wam ta kina. Wam kina ta mbolnge nuñe ngamunggal son kumumbi mayok kina. 23 Tanjamba kuyar pasa Abraham tuku sakina ta kumungina. Pasa ta tejenmba. Abraham nu Kuate tuku sangri tomba tingina le Kuate nu tuku ngamunggal son ta kanjermba nu tango tinreknu ngina. Tango te ye tuku gulab ngina. 24 Ata. Ande nu Kuate tuku son nga wam ta tuku alonu turmba kile-mayokkate ta nu Kuate am mbolnge tango tinreknu minit.

25 Ye pasa andembi manj tumtingamngit. Rahab nu tango didik farmba minna le Yosuanje Zu tango armba kukulnikina le pino ta tuku tumbran wam katesewam pronaik le nu nale tuku pasa ismba Kuate nu kumuñ nga nu nale turka lukam tuku ndin kise tumnikina. Nu wam kina ta nu Kuate am mbolnge tinreknu mayok kina.

26 Ne tuku kanu ngarosus kusrete ta ngarosus nu kumaknu minit. Tanjamba ndo ne ye Kuate son nget nga ta tuku alonu kile-mayok ndakate ta ne tuku ngamunggal son mata kumaknu minit.

3

Mane fudiñndo ta sangri njayo

1 Tira kame, sine Kuate tuku pasa kukliweg mbal nane afu sine tuku mbar manjau kanjerkam tuku kulatkade. Ta tuku tane gudommba piro ta pitik nda tap. 2 Sine njakmba mbareg tuku. Ande nu nuñe mane tugu kulat mayete ta nuñe ngarosus tuku nzali njakmba kile-ibenkam kumuñ. Tango ta nu purfenñu.

3 Hos pongade mbal ta nane ain fudiñndo tumba nanjine nzali dubiwam tuku hos tuku mingek sinamnge patikade. Ain naj fudiñndo tambi aganjmor sungokanu ta mbilam kumuñ.

4 Wanj tuku manjau mata kanjerap. Wanj sungokanu bubre sungo tinga wanj kadute le pinderkate. Wanj kulat tango nu animbi kambim tuku iduste sulumba ulum naj fudiñndo tambi wanj sungo ta mbilte le bubre kuerka kinit.

5 Tanjamba ndo mane nu aganj naj fudiñndo ta sangri njayo minit. Nu wam sugo ke likate ta tuku payamkate. Pa mirmin fudiñndo ta duñe sinamnge ndeka pa sungo tingate. 6 Tanjamba ndo singine mane te mata pa tananj. Nu aganj naj fudiñndo kilke te tuku wam njaigonu njakmba kile-mayokkam kumuñ. Nu Satan tugumnge wam njaigonu kilmba ngarosus kutur tuwit sulumba tango tuku mine njayo silite.

7 Tanjonje aganjmor yimyam, sar umanj, aganj rabmba likade, kualegan ta njakmba kuapi ninmba kulatkade le ngan patikade. Nane afu buk tanjanaig ta 8 tango nu nuñe mane tanjamba kulatka te-ibenjam kumuñ kuga. Mane te aganj njayonu ndo. Nu kame mben tananj kame aganj njak minmba mburerikate. 9 Sine singine mane tembi singine Mam Sunjo tuku nyu te-dungeg sulumba manj tango kasureg. i ... Kuate nu tango nuñe suk wakeina. 10 Minge ndui tembi nyaro pasa saka kasur pasa mata sakeg. O tira kame, wam ta njayonu ndo. 11 Kule burok ndui tambi kule mayenu kaglinu turmba prowam kumuñ kuga. 12 Fik ail mbolnge olif alonu prowam kumuñ e? Ko grep muli mbolnge fik prowam kumuñ e? Yu sinamnge mata kule prowam kumuñ kuga.

Wamdus kuyar tugusek

¹³ Tane ngamukŋge ima nu ye kila sunjo ŋak wamdus kuyar mayewet nga iduste. Ariya. Ne wamdus kuyar tugusek tuku alonu kile-mayokka wam magenu ke lika mine mayenu mbolŋge mina sulumba naje nyu payam ndaka. ¹⁴ Ne nane afu tuku mine mayenu tuku gubra pilmba naje ngarosu ndo idusmba ŋakmba tidon pankaminit ta naje nyu payamka ye wamdus kuyar mayenu ŋak minet nga yabri ndaka. ¹⁵ Ande nu tanjamba wamdus kuyar pilit ta Kuate tugumŋge te ndakate. Kilke te mbolok kila Satan tugumŋge tate. ¹⁶ Afu nane afu tuku mine mayenu tuku gubra pilmba nangine ngarosu ndo idusmba ŋakmba tidon pankade mbal nane ngamukŋge gubra manjau sunjoka nane pur yimyamkade sulumba wam ŋaigonu gudommba ke likade.

¹⁷ Ande nu ngamungal kuyar tugusek Kuate tugumŋge tate ta nu alonu tejenmba kile-mayokkate. Nu manjau purfeŋnu dubimba gubra kugatok wamdus mukuk minmba nu afu tuku pasa pitai ndaka nu ŋakmba sinanu wam magenu nane mbolŋge ke likate. Nu yabri manjau kugatok wamdus ndindombi nane afu mbolŋge wam tugusek ke likate.

¹⁸ Nane ngan minmba wamdus mukuk tanjo ngamukŋge te-mayokde mbal alonu nane mbolŋge manjau tinreknu mayok kinig.

4

Kilke te tuku manjau ndon ulendi ndakap

¹ Ngarosu tuku nzali yimyam tangine wamdus sinamŋge kame bumba minig. Ta tuku tane kualeyauka pasambi kame bude. ² Tane wam afu kilam idusde ta tane kilam fugumba ande balewam idusde. Tane wam afu kilam tuku am kikon tinjgade ta kilam fugumba kualeyauka kame bude. Tane Kuate wam afu yaban ndade tukunu tane wam ta denkanu minig. ³ Ko tane wam afu kilam tuku Kuate yabande ta tane tangine nzali dubikam idusde tukunu Kuate nu nda tinjit.

⁴ Tane Kuate ndo idus ndade. Ande nu kilke te tuku manjau ndon ulendikate ta nu Kuate tuku ngueu minit. Wam ta

tane kila. Tane kilke te tuku manjau ndon ulendikam idusde ta tane Kuate tuku ngueu tanjo mayok kinig.

⁵ Kuate tuku pasa ande tejenmba sakate. Tukul Guwa Kuate nu sinjina ta sine Kuate ndo idusam tuku nu sanjri ŋak sine kulatkate. ⁶ Ngarosu tuku nzali yimyam kile-ibenjka Kuate ndo idusam tuku nu ake sinan sine lato lato make patikate. Kuate tuku pasa ande tejenmba sakate.

Mbe mbolmbolkade mbal Kuate nu nane ndon ngueu minit. Nyu te-ibenmba minig mbal nu ake sinan nane make patikate ngate. *Sindaun 3.34*

⁷ Ta tuku tane ngan patika Kuate kum-nemŋge minmba tane sanjri tinjgadirnanjga minap le Satan nu tane kusreka kua kanjat. ⁸ Tane Kuate tugum kape le nu tane tugum prowamngat. Tane mbarde mbal tane tangine une manjau kusrekap. Wamdus ar ar ŋak minig mbal tane wamdus ŋaigonu kusrekap sulumba wamdus ndindo ŋak purfeŋnu minap. ⁹ Tane tangine une tuku sinanu Kuate am mbolŋge malmbikap. Tangine nzumilkade manjau mbilmba wamdus piti sunjo tap. Tane gare manjau mbilmba ye mbaren nga kikonu lok minap. ¹⁰ Tane tanjap ta Sunjo nu tane kilmba kile-mayokkamngat.

Tira ande pile ndawap

¹¹ O tira kame, tane tangine tangine munju ngumnem pasa sa ndakap. Ande nu tira ande tuku ngumnem pasa sakate ko nu pilete ta nu Kuate tuku tukul turmba ngumnem pasa tumba pilete. Ne Kuate tuku tukul pilete ta ne tukul ta dubi ndate. Ne tukul tuku ma tumba naje ma ta tukulŋge tate le ne tukul tuku pile tanjo mayok kinit. ¹² Kuateŋge ndo tukul kile-mayokka sine tuku pile tanjo minit. Ande mine ndakate. Nunje ndo sine tuku muskil kile-tidingam kumuŋ. Nunje ndo sine pitaikam kumuŋ. Ne ima le tira ande pilete?

Payamkam tuku manjau kuraukap

¹³ Tane afu tejenmba sakade. Kite ko indole ye tumbran sunjo ande mbol kumba tanje yar ndindo piroka ndametin sunjomba kilamngit ngade. Tane tanjamba sakade mbal pasa te isap. ¹⁴ Indole

wam ande prowam tuku ta tane gilai minig. Tane tuku abo guwa bidu tana kile kangereg le pitik kugate tana. ¹⁵ Ta tuku tane tenemba sakap: Kuate nuje nzali dubiwa le sine abo minbe sulumba sine tanamba tanamba kamngig nga sakap. ¹⁶ Tane mbe mbolbolka tangine ngarusu ndo payamkade manau ta nakmba naigonu ndo. ¹⁷ Tane wam magenu kam tuku kila nak minmba ke ndakap ta tane mbarde.

5

Agan ndende tuku ndo idusde mbal piti tamngaig

¹ Agan ndende gudommba nak mbal tane pasa te isap. Tane piti sugo kangerkamngaig ta tuku tane malmbi sungowap. ² Tangine agan ndende ta mengam tuku minig. Tangine tawi magenu subinge nyam tuku minig. ³ Kile kugawam tuku ait te mbolnge tane kilke te tuku agan ndende kile-manjurkade ta tangine ndameti use purka sasukam tuku minig. Tane tangine miroj ndo idusmba ndameti tode le use purka sasukade. Ngumnga tangine mbar use purkade wam ta mbolnge kilimok mayok ka pa tana tina tangine ngarusu pasokamngat.

⁴ Tane isap. Piro mbal tane tuku piro mbolnge nyamagan kilnaig ta tane kumumbi nane piya ninge ndakinaig. Piya inumnu tane tugumnge minig tanje tane tuku mbar te-mayokte. Piro mbal tuku malmbi ta Kuate Sungo nu isit. ⁵ Tane agan ndende magenu nak gare sungo tumba nzumilka minig mbal tane aganmor buk nyam tuku kumungate tana tane baletngam tuku ait patukate. ⁶ Tane tango magenu kilmba yabri pasa mbolnge patika bale farninginaig ta nane nanginge ngarusu turam tuku sangri kugatok.

Tane ngan minap

⁷ Tira kame, tane wamdus bulok minmba Sungo prowam tuku tairnga minap le ma ma nu prowamngat. Tane piro miro tango tuku manau kangerap. Nu nyamagan ngu denpurmba wamdus bulok minmba alonu tairnga minit le sawe piymba ka ka ki prote le nyamagan kilit. ⁸ Tanamba ndo tane ngamungal wamdus bulok nak

minmba sangri tina. Sungo prowam tuku ait buk patukate.

⁹ Tira kame, tangine tangine mungu gubra pile ndakap. Tane tanawap ta Sungo nu tane piletngamngat. Nu prowam tuku ait buk patukate. ¹⁰ Tuan tango kame Kuate tuku pasa kuklimba nane piti ait mbolnge ngamungal mukuk wamdus bulok minmba sangri tinaig wam ta ndo tane idusmba kumu-kumuwap. ¹¹ Nane piti sugo kangerka dirnanginaig tukunu nane gare sungo nak mbal ngeg. Yob nu piti sinamnge ngamungal mukuk nak minmba sangri tina minna. Sungo nu tango mapeka sinzaningit tanamba ndo nu ngumnga Yob make pilmba sinzanna.

Wam pagu pasa yeki yeki

¹² Tira kame, ye pasa sungo te satngamngit. Tane pasa ande sakam nga ki am mbolnge ko kilke am mbolnge ko agan ande nyu mbolnge tangine pasa sangri pile ndawap. Tane au ngam idusmba kande au ndo ngap. Kuga ngam idusmba kande kuga ndo ngap. Tane tana ndawap ta Kuate nu tane kilmba pasa mbolnge kiletngamngat.

¹³ Tane tuku ande piti nak ndeta nu Kuate yabanya. Ande nu wamdus bulok nak ndeta nu Kuate tuku nyu te-dunga mune ulwa.

¹⁴ Ande nu guaze nak ndeta Yesus dubide mbal tuku gabat kame wikuwa le nane nu tugum promba Sungo tuku sangri idusmba guren pisnemba yabanyaig. ¹⁵ Tane Sungo tuku sangri tomba tina nunge guaze pitai-wamngat nga yabanya ta nu tango ta tuku muskil te-tiwe tambimngat. Nu guaze tango te-tiwa sulumba nu tuku une ta nakmba sauke tambimngat. ¹⁶ Ta tuku tangine une afu tangine tangine tira kame ndon kile-mayokka sakap sulumba tane man mage minam tuku Kuate yabanya. Tango tinreknu ande nu Kuate yabanya ta nu tuku yabanya manau sangri nak. ¹⁷ Tuan tango Elia nu sine mineg tenen tango. Nu sawe nda piywa nga nu wamdus sangrinu pilmba Kuate yabanya le yar kenmba tambun 6 sawe piye ndakina. ¹⁸ Nu man sawe piywa nga yabanya le sawe piyna le kilke mbolnge nyamagan nakmba tinaig.

¹⁹ Tira kame, tane pasa te kila palpe. Tane tuku ande tugusek manjau kusremba baringa ndekuwa le andenge nu te-luka tumba Kuate tugum prowa ta nu wam mayewamngat. ²⁰ Ande nu une tanjo tumba ndin mayenu tumte le nu ngamungal biye mbilmba nuje mbar kusrekate ta nu tanjo ta tuku kanu turte le nu ngisike nda. Kuate nu tuku une sauke tuwit.
Son.

1 PETRUS Petrusnge waje ambonga kuyarna

Petrus nu waje te Kristus tuku kuasmbi ma tugu njakmba mbolnge mine likinaig ta tuku kuyarna. Ait ta mbolnge nane sungomba piti yeki yeki sugokanu kanjerkinaig tukunu nu nane piti sinamnge bike ndaka sangri tinguwai nga waje te kuyarna.

¹ Kuate tuku mbal tane rawe tango tana Pontus Galesia Kapadosia Asia Bitinia ma tugu ta njakmba mbolnge mine likade tane njakmba kaiye. Ye Petrus Yesus Kristus tuku aposel tane ndon pasatam prowet. ² Tane Tukul Guwa tumba Kuate tuku mbal mayok ka Yesus Kristus tuku pasa dubika nuje ndare mbolnge purfen nu mayok kambim tuku Kuate nu o buk tane madingina.

Kuate nu lato-latomba tane ake sinan make patika ngamu ngal mukuk wamdus bul sertingwa. Son.

Sine abo njak minmba minam tuku minde mineg

³ Sungo Yesus Kristus tuku Mam Kuate sine nu tuku nyu te-dungube. Yesus Kristus nu kumna le nu te-tina le abonga tingina wam ta mbolnge Mam Kuate nu sine sungomba mapeka kitek kile-mayokkina le kile minmba nu tuku wam magenu minde mineg. ⁴ Kuate nu samba mbolnge sine kilam tuku madingina wam mayenu ta kutur kugatok. Menge nda. Mayenu minmba minamngat. ⁵ Sine Kuate nu kumu nggeg mbal nu nuje sangrimbi sine kulatka minwa le ma ma kugawam tuku ait mbolnge muskil kile-tidinge singamngat.

⁶ Tane kile ait fagnu piti yimyam kamusde ta muskil kile-tidinge tingam tuku wam ta idusmba gare-gareka minap.

⁷ Nane agan afu gol kanjeranu suk ta kilmba sinja gol e nga katesewam tuku pasokade. Tanamba ndo tangine ngamu ngal son ta katesewam tuku piti yimyam pa tana tane pasokade. Piti mbolnge tangine ngamu ngal son tugusek mayok kinit ta

Kuate am mbolnge sungokanu ngisikam tuku agan gol ta lite. Tane ngamu ngal son njak ta Yesus prowa sulumba tane tuku nyu kile-mayokkuwa le tane nyu njak minmba minamngaig.

⁸⁻⁹ Tane Yesus kanjer ndanaig ta tane nu tuku kume purmba minig. Tane nu kanjer ndade ta tane nu tuku sangri tomba tingade. Tane tanade le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingit le tangine ngamu ngal son tuku alonu tade. Ta mbolnge tangine gare manau sungo njayote.

¹⁰ Kuate nu ake sinan sine make patika muskil kile-tidingate ta tuan tango kame o buk ta tuku dir pasa saka katese mayewam tuku wamdusmba minnaig.

¹¹ Kristus tuku Guwanje tuan tango kame tumningina le Kuatenge madina tango nu rar sungo tuwa sulumba nyu sungo pasa njak tamngat ta nane isnaig. Ismba nuje ait ginu prowamngat ko kilke te ndanndanmba minwa le nu prowamngat nga katesewam tuku sotinaig. ¹² Sotinaig ta Kuate nu tuan tango kame ta saningina: Tangine ngarosu turam tuku piro ndakade. O ngumne nga mbal afu tuku tane pirokade nga saningina. Mbal ta tane. Kuate nu samba mbolnge Tukul Guwa kukulna le ndekina le nane afu nu tuku sangri mbolnge Kristus tuku pasa mayenu tinginaig. Wam kame tane isnaig ta enel kame nge katesewam tuku wamdus sungo njak minig.

Kuate nu sine mine mayebe nga wikina

¹³ Tane wamdus ndindo pilmba wamdus kuyar mayenu njak likap. Kristus nu prowa le Kuate nu tane make patikamngat wam ta idusmba minap. ¹⁴ Tane o buk Kuate gilai minmba tangine nzali njaigonu dubikinaig ta kile kusrekap. Tane kinjo kame magenu tana Kuate kumnemnge minap. ¹⁵ Kuate nu tane nuje kinjo kame minam tuku wikina ta nu purfen nu tukunu tane nu tuku wam te-purmba tangine mine mbolnge purfen nu minap. ¹⁶ Kuate tuku kuyar pasa tenmba sakate. Ye purfen nu minet tanamba ndo tane yije mbal purfen nu minap ngate.

¹⁷ Tane Kuate nu singine Mam ngade ta nu sine tango njakmba tuku manau kummbi pilesingit. Ta tuku tane rironja

kilke te mbolŋge minmba nu kumnemŋge minap. ¹⁸ Tanjine mbuŋ kat tanjine tuku maŋau alo kugatok dubika minnaig le ta ŋgamukŋge Kuate nu tane tuku muskil kile-tidiŋge tiŋgina ta gol le silwa ŋgisikam tuku agaŋ tambu nu tane piya ndatiŋgina. ¹⁹ Nu Kristus tuku ndare tambu tane tuku muskil kile-tidiŋge tiŋgina. Nane sipsip fatnu mayenu balemba Kuate atraukade taŋaŋ Kristus nu purfeŋnu minmba nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna. ²⁰ Kuate nu agaŋ ndende nda kile-mayokkina sulumba nu Kristus piro ta kam tuku nu madina. Kile kugawam tuku ait te mbolŋge tane turkam tuku mayok kina. ²¹ Tane nu mbolŋge Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgade. Kristus nu kumna le Kuate nu te-timba nyu sungo tuna wam ta tuku tane Kuate nu kumuŋ ŋga nu tairŋga minig.

Sine tira kame ŋgamuŋgal niŋbe

²² Tane Kuate tuku pasa tugusek dubide ta tanjine mine magenu mbolŋge minmba miŋgemi ndo sa ndaka tanjine ŋgarosumbi turmba tanjine tira kame tuku kume purde. Ta tuku tane kile tanjine ŋgarosu ŋakmbambi tanjine tanjine muŋgu kume purkam tuku wamdus saŋgrinu palpe. ²³ Tane kiŋo dabro kitek taŋaŋ maŋ mayok kinaig. Tanjo tuku maŋau dubimba ina sinamŋge mayok nda kinaig. Abo ta ŋgisikam tuku. Tane Kuate tuku pasa minmba minam tuku ta tinaig sulumba kitek mayok kinaig. ²⁴ Kuate tuku kuyar pasa teŋenmba sakate.

Kilke mbol mbal aŋga taŋaŋ minig.

Naŋgine mindepiye aŋga botnu taŋaŋ.

Aŋga ta tugunu lamba botnu supika ndekate.

²⁵ Sungo tuku pasa taŋawe nda.

Nu minmba minamŋgat ŋgate. *Aisaia 40.6-8*

Nane afu pasa mayenu tane tugumŋge kuklinaig ta not.

2

¹ Tane maŋau ŋaigonu ŋakmba kusreka wam afu yabri ndakap. Tanjine yabri maŋau yabuka sine tiŋreknu mineg ŋga sa ndakap. Afu tuku mine magenu tuku wamdus kagli fir ndakap. Afu tuku

ŋgumnem pasa sa ndakap. ²⁻³ Tane buk Kuate tuku ranjun mayenu katesenaig. Ta tuku kiŋo dabro amo nyam paraniŋgit taŋaŋ tane Kuate tuku pasa tugusek tam tuku paratiŋguwa. Tane taŋamba nyumba minap ma ma sugo-sugowap le muskil kile-tidiŋge tiŋgamŋgat.

Ndame mayenu abo ŋak

⁴ Ndame ande taŋgo kameŋge gisleknu ŋga te-sinaig ta Kuate nu ndame ta madimba nu ndame sungo ŋgina ta Kristus. Ndame ta abo ŋak. Tane nu tugum prowap. ⁵ Promba ndame abo ŋak taŋaŋ minmba Kuate tuku wande palmbim tuku tanjine ŋgarosu patikap. Taŋawap sulumba tane Kuate tuku pris taŋaŋ mayok ka tanjine maŋau magenumbi Kuate atraukanu sukamŋgaig. Tane Yesus Kristus ndoŋ ulendikade le Kuate nu tane tuku atrau agaŋ ta nzalite. ⁶ Kuyar pasa teŋenmba sakate.

Ye ndame sungo madimba tumba Sion tumbraŋ tuku ndame ŋakmba nu mbolŋge saŋgri tiŋgam tuku palm-bimŋgit. Ande nu ndame ta tuku saŋgri tomba tiŋguwa ta nu tumail pulunuŋgat ŋgate. *Aisaia 28.16*

⁷ Tane ndame ta tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal nu tane am mbolŋge ndame sungokanu. Nane nu talade mbal Kuate tuku kuyar pasa teŋenmba nane tuku sakate.

Ndame ande ndame wande pilig mbal gisleknu ŋga te-sinaig. Ndame ta kile wande ta tuku ndame ŋakmba nu mbolŋge saŋgri tiŋgade ŋgate. *Mune 118.22*

⁸ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Tanjo kame ndame ta mbolŋge kupe danŋga mbikeka barinuŋgaig ŋga sakate. *Aisaia 8.14-15*

Kuate nu o buk sakina taŋamba ndo nu tuku pasa nda isanu sukmba ŋgumnede mbal nane bariŋgade ta ⁹ tane taŋamba kuga. Tane Kuateŋge maditiŋgina. Tane nu tuku kuasmbi ndindo minig. Tane Sunjo Ku-ate tuku pris mbal. Tane nu tuku mbal mayok ka nu tuku tur maŋau mayenu afu saniŋgam tuku nu ma make sinamŋge tane wika kilmba nuŋe bulu mayenu mbolŋge patikina. ¹⁰ Tane buk nyu kugatok mbal

minnaig. Kile tane Kuate tuku mbal nyu njak minig. Kuate nu buk tane mape ndakina. Kile nu tane mapekate.

Wam pagu pasa yeki yeki

¹¹ Tira kame, tane samba mbolok mbal mayok ka kile tenge rawe tango tana minig. Tane ngarosu kikonj tingam tuku nzali njakmba ngumneningap. Ngarosu tuku nzalinge tangine kanu njaigo siglikate. ¹² Tane Kuate dubi ndade mbal ngamuknje mine mayenu mbolnje minap. Tane tana wap ta nane tane wam njaigonu kanu nga ngumnem pasa tingwaig sulumba tane tuku mine mayenu kanjeramngai. Kanjerwaig le Kuate nu nane tugum prowa le nane Kuate tuku nyu te-dungamngai.

¹³ Kilke mbol mbal nangine sugo yimyam patikade ta tane Kuate tuku mbal tukunu manau mayenu te-mayokmba nane kumnemnje minap. ¹⁴ Kilke tuku gabat sunjo ko gabat fonfon nu tuku nyu mbolnje pirokade nane njakmba kumnemnje minap. Gabat fonfon nane mbarde mbal lafu njayonu njamba wam mayede mbal nyu kiledungam tuku nu patikate le nane piro ta kade. ¹⁵ Tane manau tinjeknu kumba tamba nane wamdus tugusek kugatok mbal tuku minje tukulningam tuku Kuate nu nzalite. ¹⁶ Kuate nu tane muskil kile-tidinge tingit mbal tane tukul tuku piti kugatok tana likap. Sine tukul pasa kumnemnje mine ndakeg nga wam njaigonu afu kam tuku idus ndawap. Tane Kuate kumnemnje minmba nu tuku piro mbal minap. ¹⁷ Tane tango njakmba idusnjamba ande maim maim tuwe ndakap. Tane Kristus tuku kuasmbi tuku kume purmba Kuate kumnemnje minmba nu tuku nyu kuraukap sulumba sisar tuku nyu idusap.

¹⁸ Piro mbal, tane tangine kulat mbal tuku nyu idusnjamba nane kumnemnje minap. Kulat mbal ranjun magenu ta ndo kuga. Minje sangrinumbi tane kulatkade mbal mata kumnemnje minap. ¹⁹ Tane mbar ndade le afu ake sinan tane kattingig le sine Kuate tuku mbal nga wamdus piti kugatok rar kurade ta tane wam mayede. ²⁰ Tane mbarde le afunje kattingig le tane wamdus piti kugatok rar kurade ta alo

kugatok. Tane manau tinjeknu kade le kattingig le tane ndek wamdus piti kugatok rar kurade ta Kuate nu nzalite.

²¹ Tane wamdus piti kugatok piti kurawam tuku Kuate nu tane wikina. Kristus nu sinenu nga rar sunjo tina sulumba piti mbolnje sine nu tuku manau dubiwam tuku tumsingina. ²² Nu mbar ande ke ndakina. Yabri pasa ande mata sa ndakina. ²³ Nane afunje nu tumail pannaig ta nu lafumba nane tumail pan ndaningina. Nane nu ngaro rar sunjo tunaig ta nu lafumba rironj pasa ande sa ndaningina. Kuate nu tango kumumbi pileningit nga nu wam ta njakmba nu wai mbolnje patikina. ²⁴ Singine manau njaigonu kusreka mine kitek mayenu mbolnje minbe nga nu sine tuku une kilmba ail kazrai mbolnje kumna. Nu tuku mbamake tange sine tuku muskil kile-tidinge singina le sine mage mineg. ²⁵ Sine sipsip tana ndin mbarmba ngisika mingen ta kile Sipsip Kulat Tango tugusek tugum proweg le nu sine tuku kanu kulatkate.

3

Pino le tango tuku pasa

¹ Pino kame, tane tangine tango kat tangine tuku minje kumnemnje minap. Tane tana mba minmba tangine tango afu Kuate tuku pasa dubi ndakade ta tane pasa ande sa ndamba tangine ngan manau tamba nane Kuate dubiwam tuku didikamngai.

² Tane alen alen ndaka Kuate kumnemnje minmba katesek manau njak minap le tangine tango kat tangine nane manau ta kanjermba Kuate dubiwam tuku iduswaig.

³ Tane gabat wane mara mara parej latomba mindepiymba tawi magenu tinmba tana mba ngarosu tuku mindepiye sunjomba idus ndawap. ⁴ Tane ngamungal tuku mindepiye wamdus bafuknu ngan manau kile-mayokkap. Manau ta kugawenda. Minmba minamngat. Kuate am mbolnje sunjokanu. ⁵ O buk pino kame Kuate dubimba nu minde minnaig mbal nane tana mba ngamungal tuku mindepiye njak minmba nangine tango kat nangine kumnemnje minnaig. ⁶ Tane Sara tuku manau kanjerap. Nu Abraham kumnemnje minmba yine gabat nga minna.

Pino kame, tane wam ande tuku kuru kuru ndaka mañau tiñreknu ndo kap ta tane Sara tuku kulim kame minig.

⁷ Tanjo kame, tane mata ranjun mayenu ñak tanjine pino kame ndon minap. Nane tane tuku sanjri kumun kuga tukunu nane kulat magekap. Kuate nu tale arñej ake sinañ make patikina le tale kumu kumu abo kitek tinaik. Ta tuku tane tanjine pino kame kulat magekap. Kuate nu tane tuku yabañ pasa ise ndakikat.

Sine ngamunjal ulendi ñak minbe

⁸ Ye wam pagu afu satinjamngit. Tane ñakmba wamdus ndindo tap. Piti munju turturkap. Tanjine tanjine kume purkap. Tanjine nyu kile-mayok ndakap. Tane munju sinakap. ⁹ Nane afu tane mbolñge wam ñaigonu kuwaig kande tane lafumba wam ñaigonu ke ndakap. Ko nane afu tane tumail pantinguwaig kande tane lafumba tumail pan ndaningap. Kuga. Tane lafumba nyaro mayenu ningap. Kuate nu tane wikina ta tane nyaro mayenu kilam tuku wikina. ¹⁰ Kuate tuku kuyar pasa teñenmba sakate.

Ande nu nuñe mine ñakmba mbolñge gare minam idusmba kande nu pasa ñayonu ko yabri pasa ande sa ndakuwa.

¹¹ Nu mañau ñaigonu kusreka wam magenu kumba minwa.

Nu nane ñakmba ndon ngamunjal mukuknu minam tuku wamdus sanjrinu pilwa.

¹² Kuate nu tanjo tiñreknu kulatkate.

Nu nane tuku yabañ pasa isit.

Nu wam ñaigonu kade mbal tuku ñgueu minit.

Mune 34.12-16

Kuate tuku pasa tanjamba sakate.

Sine mañau tiñreknu tuku rar tam kumun

¹³ Tane wam magenu kam tuku wamdus sanjrinu palpe ta ande nu tane kilmba ñaigo siglike nda. ¹⁴ Ko afunje tane mañau magenu kap le kilmba rar tinguwaig kande tanaig. Kuate nu tane mbolñge wam magenu kamngat. Tane tanjo tuku wam idusmba kuru kuru ndakap. ¹⁵ Tane Kristus nu sine tuku sunjo nga nu kumnemñge minap. Ande nu ndañam tane Kristus minde minig nga kusnatinguwa ndeta tane

lafuwam nga nu idusmba pasa mukuk sawap. ¹⁶ Tane Kuate am mbolñge mbar tuku piti kugatok minap. Tane tanjamba Kristus ndon ulendika mine mayenu mbolñge minig le afunje tane ngumnem pasa tingig ta ngumnem pasa ta luka nanjine kiko tuwaig. ¹⁷ Kuate nu nzaliwa le afunje tane mañau tiñreknu tuku rar tinguwaig kande maye. Tane mbarde ta tuku afunje rar tinguwaig ta ñayo.

Kristus nu tanjo tuku une saukam tuku kumna

¹⁸ Kristus mata mbar ndamba purfeñnu minmba sine une ñak mbal tuku kumna. Nu sine kilmba Kuate tugum prowam tuku tanjana. Nane nu tuku ngarosu balenaig ta nu nuñe kanu mbolñge abo ñak mayok kina. ¹⁹ Nuñe kanu kumba ka kanu afu mulin kilmba ndalekanu ma mbolñge minnaig ta pasa ningina. ²⁰ Mulin kilanu mbal ta nane Noa tuku ait mbolñge nu wañ kusmba minna le Kuate nu ngan minmba nane tairtairningina ta kuga. Nane nu tuku pasa ise ndakinaig. Tanjanaig le nane 8 ndo wañ ta ponginaig. Ponginaig le kule tanje wañ tumba te-faitmba nane tuku muskil kile-tidingina.

²¹ Kule pisne mañau wam ndui ta ndo tane tuku muskil kile-tidinge tingit. Ngarosu tuku kutur saukate le wam ta mbolñge kuga. Kuate nu Yesus te-tina le tingina tane wam ta tuku sanjri tomba tinga tanjine mbar tuku piti saukam tuku Kuate yabañmba kule pisne tade le muskil kile-tidinge tingit. ²² Yesus nu tingina sulumba samba mbol kumba kile nu Kuate tuku ndinam kumamñge nyu sunjo ñak minit le enjel kame guwa kise kise sanjri ñak ta ñakmba nu kumnemñge minig.

4

Sine Kristus tuku mbal rar tamngig

¹ Kristus nu ngarosu ñak minmba nu rar sunjo tina. Tane mata wamdus ndui ta ñak minap. Ande nu une mañau te-ibenam tuku ngarosu rar tate ta nu une mañau kusrekate. ² Ta tuku tane kilke te mbolñge minmba ngarosu tuku nzali ñakmba tidonga Kuate tuku nzali kumnemñge minap.

³ Tane buk kiko kugatok ngarosu tuku nzali ngail ndaka une manau kam tuku wamdus sangrinu pilnaig. Tane kule kamenu sungomba nyumba afu ndon mangurka isukusmba maim-maimkinaig. Tane yabri mbara dubika mbar sugo fare fare ke likinaig. Kuate dubi ndade mbal manau nzaliningit ta tane buk ke kumunaig.

⁴ Kile tane nane ndon maim maim sugo kile-mayokka wam ngaionu ndui ta kam tuku ulendi ndakade le nane tane tuku piriri njayomba ngumnem pasa tingig.

⁵ Kuate nu abo minig mbal kumanu mbal pileningam tuku minit ta nane nu tugumnge nangine mbar kile-mayokkuwaig le nu pileningamngat. ⁶ Kumanu mbal mata pasa mayenu isnaig. Nane une tuku lafunu kuramba kume likinaig ta nangine kanu Kuate tanan minmba minam tuku nane pasa mayenu isnaig.

Sine afu turninbe

⁷ Agan ndende jakmba kugawam tuku ait buk patukate. Ta tuku tanjine ngarosu tuku nzali jakmba tidonga wamdus kuyar mayenu jak lika Kuate yabanmba minap. ⁸ Tanjine tanjine lato lato mungu kume purkap. Manau tanje tanjine mbar gudommba saukate. ⁹ Tanjine tanjine wande mungu ngailka ande gubra jak te ndakap. ¹⁰ Kuate nu ake sinan sangri yimyam tingina ta tane kulat mageka tamba tanjine tanjine mungu turkap.

¹¹ Ande nu pasa kukliwam kande Kuate tugumnge tumba kukliwa. Ande nu afu turningam kande nu Kuatenge sangri tuwit tamba nane turkuwa. Tane tanamba kap ta wam jakmba mbolnje Yesus Kristus tuku sangri mayok kuwa le Kuate tuku nyu afunge te-dungamngaig. Nu nune nyu kilna sangri jak minmba minwa. Son.

¹² Tira kame, piti sugo tane tagotingam tuku pa tanan tane pasokade ta tuku tane piriri njayo ndawap. Kristus tuku mbal piti kurawam tuku mineg ta sine kila. ¹³ Tane Kristus ndon ulendika nu piti kamusna tanamba piti afu kamusde ta tane gare-garekap. Kristus nu nyu sunjo pasa jak mayok kuwa le tane nu

ndon gare sunjo tamngaig. ¹⁴ Tane Kristus tuku kuasmbi tukunu afu tane tumail pan-tinguwaig kande tane gare-garekap. Kuate tuku Guwa mayenu tane ndon minit tukunu nane tanade.

¹⁵ Tane ande bale ndawap. Agan ande kuayar ndawap. Wam ngaionu ke ndakap. Tango ande tuku wam mayenu kuer ndakap. Tane mbar tanan kumba rar kamusap ta kiko. ¹⁶ Tane Kristus tuku nyu jak minmba rar tumba kande tane nyu ta kikonu yube ndangap. Tane Kristus tuku nyu jak minig tukunu Kuate tuku nyu te-dungap. ¹⁷ Kile Kuate nu tugu pilmba sine nune mbal pilesingit ta nu tuku pasa mayenu pitaide mbal nu nane pilenimmba ame piti ningamngat. ¹⁸ Kuyar pasa ande tenemba sakate.

Tango magenu nane muskil kile-tidingam tuku manauje liningam ndafloningit.

Ata. Kuate idus ndamba wam ngaionu kade mbal ta sinka ngisikamngaig ngate.

Sindaun 11.31

¹⁹ Kuate nu nune nzali dubiwa le afunge rar tinguwaig kande tanjine ngarosu Kuate wai mbolnje pilmba manau tinreknu ndo kumba minap. Kuate nu tane wakeikina ta nu tane kulatka kusreke nda.

5

Gabat mbal tuku wam pagu pasa

¹ Tane gabat kame, ye mata gabat tanjo minet. Kristus nu rar sunjo tina ta yine ammbi nu kanjeren. Nu nyu sunjo kilna sangri jak mayok kuwa le ye nu ndon kilna sangri jak minamngit. Ye tane sarsar-tinmba satiningamngit. ² Kuate tuku sipsip tane ngamuknje mine likade ta tane kulat mageningap. Tanjine piro ta kanyum ndamba gare jak biyap. Kuate tuku nzali ta tanamba. Tane ndametin kilam tuku idusmba piro ndaka piro tuku wamdus sangrinu pilmba pirokap. ³ Sipsip kame tane kumnemnge minig ta minje sangrimbi kulat ndakap. Tanjine mine mayenu ta dubiwaig nga tumningap. ⁴ Tane tanamba pirokap ta sipsip kulat tanjo tugusek nu mayok kuwa sulumba tane tuku nyu kile-mayokkuwa le nyu sugo jak minmba minamngaig.

⁵ Tane mbanzo ḡakmba mage mage kumnemḡe minap. Tane Kuate tuku mbal ḡakmba nyu kile-ibenḡka muḡgu turturkap. Kuyar pasa ande teḡenmba sakate.

Mbe mbolmbolkade mbal Kuate nu nane ndoḡ ḡgueu minit. Nyu te-ibenḡmba minig mbal nu ake sinaḡ nane make patikate ḡgate. *Sindaun 3.34*

⁶ Ta tuku tane taḡgine nyu kile-ibenḡka Kuate tuku saḡgri kumnemḡe minap. Tane taḡamba minap le maḡau ta ḡgamukḡge Kuate nu tane tuku nyu kile-mayokka nyu sugo tiḡgamḡgat.

⁷ Kuate nu tane idus tidiḡga kulatka minit tukunu taḡgine piti ḡakmba nu tuku wai mbolḡge patikap. ⁸ Tane wamdus kuyar mayenu ḡak kurauka likap. Taḡgine ḡgueu Satan nu laion taḡaḡ nu gubanu ḡerḡerka tane tuku ande balemba nyam tuku likate. ⁹ Tane son ḡgade pasa ta biye demba saḡgri tiḡga Satan tuku miḡge pitaimba ye mbulit ḡga samba minap. Taḡgine tira kame kilke yimyam mbolḡge mine likade ta nane mata piti ndui ta ndo kaḡgerkade.

¹⁰ Tane ait fagnu piti kamusap le Kuate nu ake sinaḡ tane make patikate nuḡge tane tuku piti ait mbilmba kumumbi tiḡreknu kile-mayokka saḡgri piletiḡguwa le tane saḡgri tiḡgamḡgaig. Nuḡe kilḡa sunḡo ta minmba minamḡgat. Tane kilḡa ta mbolḡge minap ḡga nu Kristus mbolḡge tane wikina. ¹¹ Nu saḡgri sunḡo ḡak minmba minwa. Son.

¹² Siḡgine tira Silvanus nu Kristus tuku piro kumumbi biyit ḡga iduset. Nuḡge ye turyat le waḡe fudiḡndo te tane tuku wamdus bul sertḡgam tuku kuyaret. Wam mayenu tane mbolḡge minit ta Kuate nu ake sinaḡ make patikate wam tugusek ḡga kuyaret. Tane nu tuku wam mayenu ta kusre ndawap.

¹³ Yesus tuku kuasmbi Romḡge minig ta tane kaiye pasa tiḡgig. Kuate nu nane madiniḡgina. Yiḡe kiḡo Markus nu mata tane tuku kaiye pasa tiḡgit. ¹⁴ Tane taḡgine taḡgine tira kame ndoḡ kume pur maḡau alonu kile-mayokap. Tane Kristus tuku mbal ḡakmba ḡgamuḡgal mukuk ḡak minap. Son.

PETRUS Petrusnje waje arnu kuyarna

Petrus nu waje arnu kuyarna te tugu tenemba. Yabri tum tango afu Yesus tuku kuasmbi didik farnaig le nu nane tugusek pasa kusre ndawaig nga nane tuku wamdus purfeu serningam tuku waje tembi nane tuku wamdus kuaneka sangri pileningina.

¹ Ye Simon Petrus Yesus Kristus tuku piro tango nu tuku aposel ye tane ndon pasatam prowet. Singine Kuate singine muskil kile-tidinge singam tuku tango Yesus Kristus nale wam kumumbi kik le tane ngamunggal son ngade ta sine ndon alonu kumu kumu teg. ² Tane Kuate le singine Sungo Yesus tuku manau kila pilmba minap le nale lato lato ake sinañ make patika ngamunggal mukuk wamdus bul sertingwaik. Son.

Sine Kristus tuku manau mbolnje sug-okube

³ Nu nuñe manau mayenu singam tuku wikina le sine nu kila mineg ta nu tugumnje sangri teg sulumba mine mayenu mbolnje minam tuku wam kumumbi kileg. ⁴ Nu wam magenu sine mbolnje kam tuku sakina ta nuñe sangri tambu singit le sine kilke tuku kutur ngarosu tuku nzali mbolnje mayok kina ta kusremba Kuate tuku manau te-puram kumuñ.

⁵ Ta tuku tane wamdus sangrinu pilmba tangine ngamunggal son ta kumuñ kuga nga manau magenu turmba ke likap sulumba kila magenu turmba kila palpe. ⁶ Tanamba tangine ngarosu tuku nzali ñakmba kile-ibenkap sulumba piti ait sinamnje bike ndaka dirnanga Kuate tuku nyu idusmba nu kumnemnje minmba ⁷ tangine tangine mungu turkap sulumba tango ñakmba tuku kume purkap.

⁸ Tane manau magenu tanañ ñak minmba lato lato kap ta tane singine Sungo Yesus Kristus tuku manau kila minig ta temayokamngaig. ⁹ Ande nu manau magenu tanañ kugatok ta nu am tukulkanu tanañ

minmba Sungo nu tuku une sauke tuna wam ta idus ndamba gilaingate.

¹⁰ Tira kame, Kuate nu tane kilam tuku maditimbamba wikina. Wam ta kilimok temayokam tuku wamdus sangrinu pilmba nu tuku pasa dubiwap. Tanawap ta tane baringa Kuate kusrewe nda. ¹¹ Ngumnenja Kuatenje nyu tinguwa le tane singine muskil kile-tidingam tuku tango Sungo Yesus Kristus nu kulatkate ma mbol gare ñak kape le nu tane kulatka minmba minamngat.

Kuate tuku pasa tugusek

¹² Ye wam kame satinjet te tane buk kila pilnaig. Pasa tugusek tinaig ta mbolnje tane sangri tingade ta ye kila ta ye man wam kame ndui ta lato lato satinjam tuku iduset.

¹³⁻¹⁴ Mine minemba ye kumamngit. Singine Sungo Yesus Kristus nu ye tanamba tumyina le ye kila minet. Ta tuku ye kilke te mbolnje minmba tane wam kame ta idusningmba minap nga satinmba minet. ¹⁵ Ye kumi le tane gilai ndangam tuku piro karenket.

¹⁶ Sine singine Sungo Yesus Kristus sangri ñak man luka ndekam tuku satinjenje ta tango tuku wamdus kuyarmbi yabri wam kube sa ndatinjenje. Kuga. Sine singine ammbi nu tuku kilña sangri kangergen. ¹⁷⁻¹⁸ Sine Kristus tuku kilña mayok kina tabe mbolnje nu ndon mingen le Mam Kuate Sungo nu Yesus Kristus tuku nyu te-mbolmba sangri sungo tumba samba mbolnje nu tuku tenemba sakina: Ande te ye tuku Kinjo. Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare sungo tet nga sakina le isgen.

¹⁹ Kuate tuku tuan tango kame nane Kristus tuku dir pasa sakinaig ta kile nane tuku pasa ta sangrinu mayok kinit. Nane tuku pasa ta tane ise tiwap le sati ma make sungo sinamnje bulungate tanañ tane kilñatinguwa. Kilñatimbamba minwa le ma ma mafen tuku bulunge tangine ngamunggal kilña mayewamngat.

²⁰⁻²¹ Tane pasa te kila pile mayewap. Tuan tango kame nane nangine wamdus dubimba dir pasa kile-mayok ndakinaig. Tukul Guwanje wamdus ningina le nane Kuate tuku pasa kile-mayokkinaig. Ta tuku ande nu nuñe wamdusmbi ndo tuan

tanjo kame tuku pasa tugunu biteknjam kumuŋ kuga.

2

Yabri tum mbal

¹ O buk Israel mbal ngamuknge yabri tuan tanjo turmba mayok kine likinaig. Tanjamba ndo yabri mbal afu tane gilai minap le tane ngamuknge mayok ka afu njaigo siglikam tuku yabri wamdus kilemayokkamngaig. Yesus Kristus nu sine tuku une kurana ta nane nu pitaide le maŋau ta pitik ndo luka nane tuku kanu njaigo siglikate. ² Nane kiko kugatok kutur maŋau kade ta nane gudommba dubiwamngaig. Dubiwaig le afu nane kaŋgerka Kristus tuku kuasmbinge tanjade nga tugusek maŋau talamba ngumnem pasa tambimngaig. ³ Yabri gabat nane ndametiŋ kilam tuku piririmba tane yabritiŋmba tane tuku ndametiŋ sunjo didikamngaig. O buk Kuate nu tanjo pileniŋmba pa kumumbi niŋgam tuku sakina ta nu gilai ndaŋgate. Nu nane pankuwa le ngisikamngaig.

⁴ Kuatenge eŋel njaigonu afu unekinaig ta mape ndaka kilmba pankina le ma nayo ma make buto sinam nzi kinaig. Kile nane pilewam tuku ait tairngade.

⁵ Tanjo abo abo minnaig mbal Kuate nu mape ndaka kule sunjo pilna le wam njaigonu ke likinaig mbal ta njaikmba ngisikinaig. Tanjo tiŋreknu Noa ndo Kuate tuku pasa kuklina ta nu tuku kuasmbi 7 ta turmba nu kigraibkina le nane ngisi ndakinaig.

⁶ Kuate nu tumbraŋ ar Sodom le Gomora nale kilmba pasa mbolnge patika pambi pasokina le ugmba usarke sulunaik. Wam njaigonu kade mbal tanjamba pa tam tuku tumsinigit. ⁷ Nu tanjo tiŋreknu Lot ndo turna le paŋge uge ndakina. Lot nu une mbal ngamuknge minmba nane kiko kugatok kutur maŋau kinaig ta kaŋgermba nu wamdus te-sulumba piti sunjo tina. ⁸ Nu tanjo tiŋreknu minmba nu mara mindek nane tuku mbar njaigonu kaŋgerka ismba nu piti sunjo tina.

⁹ Wam kame ta njaikmba tejenmba tumsinigit. Mbal magenu tagoniŋgam tuku

ait mbolnge Kuate nu nane turkam tuku ndin wakeite sulumba mbal njaigonu pa tumba pileniŋgam tuku ait tairnguwaig nga patikate. ¹⁰ Ngumnenga pileniŋmba nanjine njarosu tuku nzali dubimba kutur sunjo tade sulumba Sunjo pitaide ta nu pa sunjo niŋgamngat.

Ndaŋam tuku yabri tum mbal nane maim-maimka kuru kuru kugatok samba mbolok mbal guwa magenu nanjine pasambi tumail panningig? ¹¹ Ata. Eŋel kame nane guwa njaigonu kame ta tuku saŋgri liniŋgig ta nane Kuate tugumnge nane kilmba pasa mbolnge patika nane tuku nyu njaigo sigli ndakade.

¹² Mbal njaigonu ta nane agaŋmor tanaŋ wamdus kugatok nanjine njarosu tuku nzali ndo dubikade. Nane agaŋmor tanaŋ bige tidiŋga bale faram tuku minig. Nane agaŋ afu sine ammbi nda kaŋgerkeg ta tugunu gilai minmba kilmba tumail panningig. Ta tuku nane agaŋmor tanaŋ kilmba bale faramngaig. ¹³ Nane afu rar sunjo niŋgig ta nane mata lafunu tanjamba tamngaig.

Nane kiko kugatok. Nane ki mbol maŋgurka isukusmba mbesigna maŋau temayokam tuku nzaliniŋgit. Nane tane ndoŋ maŋgurka isukusmba yabritiŋgig ta nane gare sunjo tade. Nane tane tuku maŋau mayenu ta kutur mbilmbilde sulumba nayo silide. ¹⁴ Nane pino njaikmba kaŋgerka am kikoŋ tiŋgade. Nane une maŋau kade ta maro ndaniŋgit. Nane wamdus saŋgri kugatok mbal didikam tuku yabritiŋgig. Nane wam njaikmba tuku wamdus piririmba wamdus saŋgrinu pilig. Nane siŋka Kuate tuku kasur mbolnge minig. ¹⁵ Nane ndin tiŋreknu kusremba fare fare likade. Beor tuku kiŋo Balam nu agaŋ ndende sunjomba kilam tuku piririmba wam nayoŋu kam idusna tanjamba nane mata tanjade. ¹⁶ Balam nu wam nayoŋu kam idusna le doŋki ande pasatam kumuŋ kuga ta nu tanjoŋge pasatanu sukmba nu sawe likina sulumba tuan tanjo Balam tuku nginŋgan wamdus peuna.

¹⁷ Yabri tum tanjo ta nane kule nguruŋ kule parakate tanaŋ. Bidu bubrenge tumba pinderkate tanaŋ. Ma make sunjo

buto nayo Kuate nu nane tuku madina. ¹⁸ Nane nanjine ngaro payamka pasa alo kugatok tuku minje fetkade. Nane afu ailfu ndo ngamungal biye mbilmba manau njaigonu kusrekinaig ta nane ngarosu tuku nzali njaigonu man dubikuwaig nga didika wam njaigonu afu tumningig. ¹⁹ Afu nane dubikuwaig nga tukul ande sine peu ndasingit ngade ta nanjine kutur manau nje ndalekate le nane ta kumnemnge minig. Manau njonu andenge tanjo tuku sanjri te-ibernte ta nu aganj ta tuku piro aganj tanjan minit.

²⁰ Nane afu singine Sunjo Yesus Kristus muskil kile-tidinge singit tuku tanjo kila pilig sulumba kilke tuku kutur manau kusrede ta man luka kutur manau tumba sanjri ta kumnemnge ndalekanu minig ta nane ambokok tuku mine limba kile njonu sunjo sinamnge minig.

²¹ Nane manau tinjeknu kila pilnaig sulumba man Kuate tuku pasa ngumnede ta ose. Nane mine njonu mbolnge minig. Nane manau tinjeknu kila pile ndakinaig kande ta maye kande. ²² Kuyar pasa mbolnge yaba pasa ande minit ta nane mbolnge kilimok mayok kinit ta tenemba. Age ande njuleka luka nuje njule nyate ngate. Ko mbo ande kule pisit sulumba luka kumba man ruga pisit ngate.

3

Sunjo nu luka ndenungat

¹ Tira kame, ye waje inum te tane isam tuku man kuyaret. Waje te mbolnge mata tane wam magenu idusninja kam tuku kuyaret. ² Tane Kuate tuku tuan tanjo kame tuku dir pasa idusninja singine Sunjo muskil kile-tidinge singam tuku tanjo nu tuku pasa turmba idusningap. Sine tane tuku aposel kame buk pasa ta satingen le isnaig ta ³ tane pasa te katese mayewap. Kugawam tuku ait mbolnge afu promba nanjine ngarosu tuku nzali dubika ngamungal son tuku manau talaka nzumilmba sakamngaig: ⁴ A ... Yesus Kristus prowam tuku sakina ta nu animbi kina? Ait kuen nayo kina ma ma singine mbun kame kume far sulunaig le Kuate nu

kilke te te-mayokna ta tanjamba ndo minit nga sakamngaig.

⁵ Mbal ta nane yabrikade. Nane wam ande gilainjanu sukmba kusrede ta tenemba. O buk Kuate nu sakina le samba mayok ka kilke kule sinamnge prowe lika kilke ta kulenge laipningina. ⁶ Ngumnenja kilke ta kule ndui tanje songina le ngisikina tukunu kile kilke ndui ta mine ndakate. ⁷ Kile kilke samba minik te Kuate tuku pasa ndui tanje pasokam tuku madinikina le nale ait sunjo ta tairnga minik. Ait ta prowa le Kuate pitaimba wam njaigonu ke likade mbal nane ngisikamngaig.

⁸ Tira kame, tane wam te gilai ndanjan. Kuate am mbolnge ki ait ndindo ta yar 1,000 tanjan minit. Yar 1,000 kinig ta nu am mbolnge ki ait ndindo tanjan kinig. ⁹ Sunjo nu prowam tuku sakina ta nane afunge nu dalkate ngade ta nu dal ndakate. Kuga. Nu tane idustinja njan minmba tairngate. Nu tanjo inum ndindo ngisikam tuku idus ndamba njakmba ngamungal biye mbilwaig nga tairngate.

Kilke samba ngisikamngaig

¹⁰ Sunjo tuku ait kuayar tanjo tanjan prowamngat. Ait ta mbolnge fudu sunjo mayok ka samba ngisikamngat. Samba tuku sanjri yimyam pa kamenunge ngisike sulumba kilke aganj ndende tur pasokamngat.

¹¹ Aganj kame njakmba tanjamba ngisike suluwamngaig. Ta tuku tane Kuate kumnemnge minmba mine manau mayenu tinjeknu njak minap. ¹² Tane Kuate tuku ait sunjo ta minde minap. Ait sunjo ta prowa le panje samba ugmba samba tuku sanjri yimyam pa kamenunge ngisike suluwamngaig. ¹³ Nu sakina tanjamba sine samba kilke kitek tairnga mineg. Manau tinjeknu ndo kilke ta mbolnge minamngat.

¹⁴ Tira kame, tane aganj magenu tanjan tairnga minig tukunu tane Kuate am mbolnge purfenju piti kugatok tingam tuku wamdus sanjrinu palpe. ¹⁵ Kuate nu dalkate nga idus ndawap. Nu njan minmba sine muskil kile-tidingam tuku ait singit nga idusap. Singine tira mayenu Paulus nu Kuate nje wamdus kuyar mayenu tuna le nu mata tanjamba kuyarna. ¹⁶ Nu nuje

waje njakmba mbolnge wam te tuku ndo kuyarna. Nune waje afu mbolnge pasa afu tugunu katesewam tuku wam bada. Nane wamdus kugatok kine inumde mbal pasa ta ismba nangine wamdusmbi mbilnimbata tugunu kise kile-mayokkade sulumba nangine mironj njaigo siglikade. Nane Kuate tuku kuyar pasa njakmba kilmba tanjamba ndo njaigo siglikade.

¹⁷ Tira kame, tane ye tuku rironj pasa te ismba kurau mayewap. Nane fare fare unekade mbal tane yabritimbata didikuwaig le tanjine wamdus sanjrinu ta kusrekubekaig.

¹⁸ Singine Sunjo Yesus Kristus muskil kile-tidinge singam tuku tanjo nu tane ake sinanj make patikate ta tane nu tuku manjau lato lato kila pilmba sugokap. Nu kilja sanjri sunjo njak minit ta tanjamba minmba minwa.

Son.

1 YOHANUS

Yohanusnge wane ambonga kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 60 kinaig le Yohanus nu buk saibo pile mayemba wane te kuyarna. Wane te mbolnge nu kume pur manau tuku tugunu kuklimba ta tuku pasa sungomba kuyarna.

Kristus nu abo tugu

¹⁻³ Minje Pasa nu abo tugu. Tugu mbolnge nu minmba minna. Ye nu tuku tane satinjamngit. Nu kilke te mbolnge mayok kina le singine kilbambi nu tuku pasa ismba ammbi kanjermba waimbi mata kiregen. Ake sa ndaket. Wam kanjermba isgen ta ndo saket. Nu abo minmba minam tuku tugu Mam Kuate ndon minna le nu te-mayokna. Sine mineg tanjamba tane Mam Kuate le Kiyo nuje Yesus Kristus ndon munju gare jak minap nga nu tuku satinjamngit. ⁴ Sine jakmba ulendika gare-garekube le gare manau ta sungokuwa nga wane te kuyaret.

Kuate nu bulu

⁵ Sine Kuate tuku Kiyo tugumnge pasa isgen ta satinjamngit ta tejenmba. Kuate nu bulu tugusek. Ma make fudinndo mata nu mbolnge mine ndakate. ⁶ Sine ma make sinamnge minanu tanan minmba sine Kuate ndon munju gare jak mineg ngube ta sine yabri pasa ndo saka tugusek manau ta ke ndakeg. ⁷ Kuate nu bulu sinamnge minmba purfen nu ndo minit. Sine mata bulu sinamnge minanu tanan minbe ta singine singine munju gare jak mineg le Kiyo nuje Yesus Kristus tuku ndare tanje sine tuku mbar jakmba saukate.

⁸ Sine mbar kugatok mineg ngube ta singine wamdusnge yabrisingit. Tugusek manau sine sinja gilai.

⁹ Sine singine mbar kile-mayokkuba ta Kuate nu sinja tinreknu minmba nuje pasa kumumba mbar ta gilainga sine tuku manau najgonu jakmba saukamngat.

¹⁰ Sine mbar manau afu ke ndakigen ngube ta Kuate nu sine mbar jak ngate pasa

ta pitaiweg. Nu yabri tanjo nganu sukeg. Sine tanjamba sakeg ta nu tuku pasa ta sine sinamnge mine ndakate.

2

Kristus nu sine tursingit

¹ O yije kiyo kame, tane mbar manau ke ndakap nga wane te kuyaret. Ata. Ande nu mbarwa kande Yesus Kristus nu sine turka Mam Kuate ndon pasa te-tiwam tuku minit. Nu ndo tinreknu. ² Nunje sine tuku mbar tuku pa kurana le Kuate nu sine ndon ngamungal mukuk minit. Sine tuku mbar ndo kuga. Kilke mbolok mbal jakmba tuku mbar tuku pa ta turmba kurana.

³⁻⁴ Ande nu ye Kuate kila nga nu tuku minje dubi ndate ta nu yabri tanjo ndo. Nu tugusek manau sinja gilai minit. Sine Kuate tuku minje dubimba minbe ta minje bulokmbi ye Kuate kila ngam kumun.

⁵⁻⁶ Ande nu Kuate tuku minje dubite ta Kuate tuku kume purte wam ta nu mbolnge sungoka kumungate. Ande nu ye Kuate ndon sailket ngate ta nu Kristus manau kina tanjamba ndo kuwa. Sine Kristus tuku manau te-purbe ta sine minje bulokmbi sine Kuate ndon mineg ngam kumun.

Tira kame tuku kume purbe

⁷ Tira kame, ye tukul pasa ande kitek kuyar ndawet. Pasa te ambokok. Tane o buk isnaig. ⁸ Kile ma make buk kugate le bulu tugusek tane kiljatinmba minit. Ta tuku pasa kitek tanan kuyaret. Tukul pasa te alonu Kristus mbolnge mayok ka tane mbolnge mata mayok kinit.

⁹ Ande nu ye bulu sinamnge minet nga afu kasurningit ta nu ma make kusre ndate. ¹⁰ Ande nu tira nuje tuku kume purte ta nu bulu sinamnge minit. Nu afu mbaram tuku ndin wakei ndate. ¹¹ Ande nu tanjo afu kasurningit ta nu ma make sinamnge minit. Ma makenge nu tuku am songate le ndin kanjer ndate tanan.

¹² Kiyo kame, Kristus tuku piro mbolnge Kuatenje tane tuku mbar sauka gilaingina nga ye tane tuku wane te kuyaret.

¹³ Mam kame, ande nu tugu mbolnge abo minna kile minit tane nu kila minig nga ye tane tuku wane te kuyaret.

Tango mo, tane buk Satan te-iberɲaig nga ye tane tuku waɲe te kuyaret.

¹⁴ Kiɲo kame, tane Mam Kuate kila minig nga ye waɲe te tane tuku kuyaret.

Mam kame, ande nu tugu mbolɲge abo minna kile minit tane nu kila minig nga ye tane tuku waɲe te kuyaret.

Tango mo, tane saɲgri ɲak. Kuate tuku pasa tane tuku ɲgamuɲgal sinamuɲge minit le Satan te-iberɲaig nga ye waɲe te tane tuku kuyaret.

Sine kilke mbolok wam sunɲomba idus ndabe

¹⁵ Tane kilke te tuku maɲau agan ndende ta tuku nzali sunɲo nda tap. Ande nu taɲawa ta nu Mam Kuate tuku wamdus sunɲo te ndakate. ¹⁶ Kilke te tuku maɲau ta ɲgarosu tuku nzali dubide ko am kikoɲ tiɲgade ko naɲgine mine ta tuku payamkade wam ta ɲakmba kilke te mbolok Mam Kuate tugumuɲge pro ndade. ¹⁷ Kilke te ɲgisikamuɲgat. Am kikoɲ tiɲgade maɲau ta kugawamuɲgat. Ande nu Kuate tuku nzali dubite ta nu abo minmba minamuɲgat.

Kristus tuku ɲgueu taɲgo

¹⁸ O kiɲo kame, kugawam tuku ait buk patukate. Kristus tuku ɲgueu taɲgo mayok kaɲgat ɲginaig pasa ta tane isnaig. Kile nu tuku ɲgueu mbal gudommba buk mayok kinig le sine wam ta kaɲgermba kugawam tuku ait buk patukate ta kila pileg. ¹⁹ Nane buk sine ndoɲ minnaig ta nane sine kusreka mayok kinaig. Nane sine tuku gulab kuga. Nane sine tuku gulab kande kile sine ndoɲ minig kande. Nane sine kusreka kinaig wam ta mbolɲge nane kilimok sine tuku gulab kuga.

²⁰ Tane nane minig taɲamba mine ndakade. Kristus nu Tukul Guwa tiɲgina le tane pasa tugusek ta katesede. ²¹ Tane pasa tugusek gilai minig nga kuyar ndawet. Tane pasa tugusek kila. Yabri pasa ande tugusek pasa mbolɲge mayok nda kinit. Tane wam ta kila nga waɲe te kuyaret.

²² Ande nu sakate Yesus nu Kuatenɲge madi ndana nu Kristus kuga ɲgate ta nu yabri taɲgo ndo. Nu Kristus tuku ɲgueu taɲgo. Nu Mam Kuate nuɲe Kiɲo nuɲe turmba pitaikate. ²³ Ande nu Kuate tuku

Kiɲo pitaite ta Mam Kuate nu ndoɲ mine ndakate. Ande nu sakate Yesus nu Kuate tuku Kiɲo nu Kristus ɲgate ta Mam Kuate nu ndoɲ minit.

Tukul Guwanɲe pasa tugusek tumsingit

²⁴ Tane o buk pasa tugusek isnaig ta ɲgamuɲgal sinamuɲge biye dewap. Tane taɲawap ta Mam Kuate le Kiɲo nuɲe tane nale ndoɲ minamuɲgaig. ²⁵ Kuate nu agan ande siɲgam tuku sasɲgina ta abo tugu minmba minam tuku.

²⁶ Mbal afu tane yabritiɲgam bafude le ye waɲe te tane tuku kuyaret. ²⁷ Nane tuku pasa ise ndakap. Andeɲge nu tane tumnda tiɲguwa. Kristus nu Tukul Guwa tiɲgina le nu tane sinamuɲge minmba wam ɲakmba kumumbi tumtingit. Tumtingit wam ta yabri kuga. Son ndo. Nu tane Kristus ndoɲ sailkam tuku tumtingit taɲamba nu ndoɲ sailka minap.

²⁸ Kiɲo kame, siɲka tane nu ndoɲ sailkap. Taɲawap ta nu maɲ mayok kuwa le tane kiko kugatok nu am mbolɲge tiɲgamuɲgaig. ²⁹ Kuate nu siɲka tiɲreknu ta tane kila. Ande nu maɲau tiɲreknu kate ta nu Kuate tuku kiɲo ta tane kila palmbimuɲgaig.

3

Sine Kuate tuku kiɲo kame mineg

¹ Mam Kuate nu sine tuku kume purmba sine nuɲe kiɲo kame ɲgate le sine siɲka nu tuku kiɲo kame mineg. Kilke te tuku maɲau dubide mbal nane sine tuku Mam gilai tukunu sine nu tuku kiɲo kame mineg ta tugunu nane mata katese ndade.

² Tira kame, kile ait te mbolɲge sine Kuate tuku kiɲo kame mineg. ɲgumuɲga mine mayenu mbolɲge ndaɲmba mayok kaɲgig ta katese ndaweg. Wam ndindo sine kila. Kristus nu mayok kuwa le sine nuɲe wam ɲakmba ta tugusemba kaɲgerka nu minit taɲamba ndo minamuɲgig.

³ Ande nu wam ta idusmba tairɲga minit ta nu Kristus taɲaɲ purferɲu minam tuku saɲgri tiɲga wam ɲaigonu pitaikate. ⁴ Ande nu unekate ta nu tukul lukamba pa tam tuku minit. Une maɲau ɲakmba ta tukul lukakeg. ⁵ Kristus nu une ɲakmba saukam tuku nu kilke te mbol prona ta tane kila. Nu nuɲe mironɲ siɲka une kugatok. ⁶ Ande

nu Kristus ndoŋ sailkate ta nu une maŋau kumba mine ndakate. Ande nu une maŋau kumba minit ta nu Kristus kaŋger ndamba nu gilai minit.

⁷ O kiŋo kame, tane kuraukap. Andeŋge tane yabritiŋgikat. Kristus nu tiŋreknu ndo. Ande nu maŋau tiŋreknu ndo dubikate ta nu mata tiŋreknu minit. ⁸ Ande nu une maŋau kumba minit ta nu Satan tuku minit. Satan nu tugu mbolŋge mbar maŋau kina ta kile nu taŋamba ndo minit. Kuate tuku Kiŋo nu Satan tuku piro te-ibenam tuku mayok kina. ⁹ Ande nu Kuate tuku kiŋo minit ta nu Mam nuŋe tuku maŋau te-purna tukunu nu une maŋau kumba mine ndakate. Nu siŋka Kuate tuku kiŋo tukunu nu une maŋau ta kumba minam kumuŋ kuga. ¹⁰ Ande nu maŋau tiŋreknu ke ndakate ko tira kame tuku kume pur ndakate ta nu Kuate tuku kiŋo kuga. Sine ima kate Kuate tuku minig le ima kate Satan tuku minig ta sine maŋau ta mbolŋge kilimok kateseweg.

Kume pur maŋau

¹¹ O buk tane siŋgine siŋgine muŋgu kume purkam tuku pasa ta isnaig. ¹² Sine Kain minna taŋamba mine ndakube. Nu Satan tuku kiŋo minmba nu maib nuŋe balena. Ta ndaŋam? Kain tuku maŋau ŋayonu. Maib nuŋe tuku maŋau mayenu. Ta tuku ndo nu balena.

¹³ Taŋamba ndo kilke mbol mbal tane mata kasurtiŋgamŋgaig. Nane taŋawaig le tane wamdus sulu ndawap. ¹⁴ Sine Kristus tuku kuasmbi siŋgine siŋgine kume pureg wam ta mbolŋge sine kateseweg. Sine kume tuku saŋgri buk kusremba kile abo minam tuku ndin mbolŋge mineg ŋga kateseweg. Ande nu tira kame tuku kume pur ndate ta nu kume tuku saŋgri kum-nemŋge minit. ¹⁵ Ima nu ande kasurte ta nu balete le kumit taŋaŋ. Ande nu taŋgo baleniŋgit tuku taŋgo minit ta nu minmba minam tuku abo tugu kugatok ta tane kila. ¹⁶ Sine Kristus mbolŋge kume pur maŋau kumumbi kaŋgereg. Nu sine turkam tuku nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna. Sine mata nu kina taŋamba ndo tira kame turka kumam tuku kuru kuru ndakube. ¹⁷ Ande nu agaŋ ndende ŋak minmba tira ande agaŋ

ndende denkanu ta kaŋgermba wamdus kareŋ pilmba nu tur ndate ta nu Kuate tuku kume pur ndate.

¹⁸ O kiŋo kame, sine miŋgemi ndo afu tuku kume pureg nda ŋgube. Sine tugusemba nane tuku kume purbe sulumba waimbi mata alonu te-mayokbe. ¹⁹⁻²⁰ Sine taŋamba kume pur maŋau kube ta sine maŋau tugusek tuku kiŋo kame mineg ŋga Kuate am mbolŋge ŋgamuŋgal mukuk ŋak minam kumuŋ. Siŋgine mbar wamdus sinamŋge kamuseg ta nu sine tuku wamdus lisiŋmba sine tuku maŋau ŋakmba kila minit. Wam ta sine kila.

²¹ Tira kame, sine siŋgine wamdus sinamŋge mbar kamus ndaweg ta sine Kuate tugum kambim tuku kuru kuru ndakeg. ²² Sine nu tuku miŋge dubimba maŋau nu nzalite ta ke likeg ta sine wam afu tuku yabaŋeg ta nu siŋka siŋgit. ²³ Kuate nu teŋenmba sine sasiŋgit. Sine nuŋe Kiŋo Yesus Kristus tuku son ŋga nu sine sasiŋgina taŋamba siŋgine siŋgine muŋgu kume purkube ŋga sasiŋgit. ²⁴ Kuate tuku miŋge dubide mbal nane nu ndoŋ sailkade le nu nane ndoŋ minit. Nu nuŋe Guwa siŋgina ta mbolŋge sine kila pilmba Kuate nu sine ndoŋ minit ŋgeg.

4

Kuate tuku Guwa le guwa kise

¹ Tira kame, tane mbal afu tugumuŋge pasa ismba pitik son nda ŋgap. Yabri tuan taŋgo gudommmba kilke tugu ŋakmba mbolŋge kine likade. Tane nane tuku pasa pilewap. Nane Kuate tuku Guwa ŋak e ko guwa kise ŋak. ² Ande nu sakate: Ku-ateŋge madina taŋgo nu kilke mbolok ŋgaro tumba mayok kina nu Yesus ŋguwa ta nu Kuate tuku Guwa ŋak. ³ Ande nu Yesus tuku tugu taŋamba sa ndakuwa ta nu Kuate tuku Guwa kuga. Nu Kristus tuku ŋgueu taŋgo ndo. Kristus tuku ŋgueu taŋgo mayok kaŋgat pasa ta tane buk isnaig. Ata. Nu buk prona. Kilke te mbolŋge minit.

⁴ O kiŋo kame, tane Kuate tuku minig. Kuate tuku Guwa nu tane sinamŋge minit ta nu saŋgri ŋayo. Nu kilke te mbolok mbal sinamŋge minit taŋgo Satan lite. Ta

tuku tane yabri tuan tanjo ta buk kile-ibenkinaig. ⁵ Nane kilke te mbolok mbal minmba kilke te mbolok wamdus ndo sakade. Kilke te mbolok manjau dubide kuasmbi tanje ndo nane tuku pasa isig. ⁶ Sine Kuate tuku mineg. Kuate kila minig mbal nanenge ndo sine tuku pasa isig. Ima nu Kuate tuku kuga ta nu sine tuku pasa ise ndakate. Sine wam ta mbolnje wam tugusek tuku Guwa le yabrisingit tuku guwa ta kateseweg.

Kume pur manjau Kuate nu miro

⁷ Tira kame, kume pur manjau ta Kuate nu miro. Ta tuku sine singine singine munju kume purkube. Ande nu afu tuku kume purte ta nu Kuate tuku kinjo. Nu Kuate kila. ⁸ Kuate nu kume pur manjau miro. Ande nu afu tuku kume pur ndate ta nu Kuate gilai. ⁹ Kuate nu nuje Kinjo ndindo pilna le kilke te mbol prona le sine nu mbolnje abo tugu teg. Wam ta mbolnje nu sine tuku sungomba kume purte ta kilimok kanjereg. ¹⁰ Sine nu wamdus tuwe ndaka mingen le nu ake sinan sine tuku kume purmba sine ndon ngamunggal mukuk minam tuku Kinjo nuje pilna le sine tuku une tuku pa kurana.

¹¹ Tira kame, Kuate nu sine tuku kume purte ta sungokanu nga sine mata singine singine munju kume purkube. ¹² Ande nu Kuate kanjer ndate ta sine singine singine munju kume purkeg ta Kuate nu sine ndon minit. Nu tanjate le sine nu tuku kume pureg manjau ta sungoka kumungate.

¹³ Kuate nu nuje Guwa singina wam ta mbolnje sine kateseweg. Sine Kuate ndon sailkeg le nu sine ndon minit nga kateseweg. ¹⁴ Kuate nu kilke mbolok mbal njakmba tuku muskil kile-tidinge ningam tuku nuje Kinjo nuje pilna le ndekina. Sine wam ta kanjergen mbalnje tane satinjeg. ¹⁵ Ima nu Yesus nu Kuate tuku Kinjo ngate ta Kuate nu ndon minit le nu Kuate ndon minit. ¹⁶ Wam ta mbolnje sine kila pilmba minje bulokmbi saka Kuate nu sine tuku kume purte njeg. Kuate nu kume pur manjau miro. Ima nu kume pur manjau dubite ta nu Kuate ndon minit le Kuate nu ndon minit.

¹⁷ Sine Kuate tuku kume purbe le manjau ta sungoka kumunguwa ta sine kilke te mbolnje Kristus tanan Kuate ndon mine mayewamngig. Ta tuku ait sunjo mbolnje sine kiko kuru kuru kugatok minamngig. ¹⁸ Ande nu sinja kume purte ta nu Kuate tuku kuru kuru ndakate. Kume pur manjau sungoka kuru kuru pitaite. Ande nu Kuate tuku kuru-kurukate ta nu ye une tuku pa lafunu tamngit nga iduste. Nu tuku kuru kuru manjau tanje kume pur manjau te-ibenje.

¹⁹ Kuate nu ambonja sine tuku kume purna. Ta tuku sine mata kume pureg. ²⁰ Ande nu ye Kuate tuku kume puret nga tanjo afu kasurningit ta nu yabri tanjo ndo. Ta ndanam? Nu tanjo ammbi kanjerka nane tuku kume pur ndate ta nu ndanmba Kuate ammbi kanjer ndamba nu tuku kume puramngat? Ta ndo kumun kuga. ²¹ Kuate nu tenenmba wam sasngit. Ande nu ye tuku kume purte ta nu tira mbal tuku mata kume purwa ngate.

5

Sine kilke te tuku wamdus kuyar te-ibenjam kumun

¹ Ima nu Yesus nu Kuatenje madina tanjo ngate ta nu Kuate tuku kinjo minit. Ima nu Kuate tuku kume purmba minit ta nu Kuate tuku kinjo kame tuku turmba kume purte. ² Sine Kuate tuku kume purmba nu tuku minje dubiweg ta sine nu tuku kinjo kame tuku mata kume pureg.

³⁻⁵ Sine Kuate tuku kume pureg ta sine nu tuku minje dubiwamngig. Sine Kuate tuku kinjo kame mayok kagen mbal sine kilke te tuku wamdus njaigonu njakmba kile-ibenjam kumun. Wam ta mbolnje sine Kuate tuku minje dubiwam tuku piti ndasingit. Sine Yesus nu Kuate tuku Kinjo nga nu tuku sanjri tomba tinga kilke te tuku wamdus kuyar te-ibenjam kumun. Ndin ande mine ndakate.

Kuate nu nuje Kinjo nuje tuku tugu te-mayokna

⁶ Yesus Kristus prona le kule le ndare mbolnje nu tuku tugu mayok kina. Nu kule pisne tina ta mbolnje ndo kuga. Nu kummba ndare kutukina ta mbolnje mata.

⁷ Kuate tuku Guwa nu tugusek mañau nu miro. Nunge mata Kristus tuku tugu tumsingit. ⁸ Kuate tuku Guwa kule ndare agañ kenmba tanje wam ndui ta ndo tumsingig.

⁹ Sine tanjo tuku pasa afu ismba son ngeg. Ata. Kuate tuku pasa ta nu tanjo tuku pasa lite ta sinja sine son ngam tuku. Kuate nu Yesus yiñe Kiño ngate. ¹⁰ Ande nu wam ta talakate ta nu Kuate nu yiñe Kiño ngate pasa ta pitaimba Kuate nu yabri tanjo nganu sukte. Ande nu Yesus tuku sangri tomba tingate ta Yesus nu Kuate tuku Kiño ta nu nuñe ngamunggal sinamnge kamuste. ¹¹ Kuate nu teñenmba sasingit. Ye abo tugu minmba minam tuku tinggen. Abo tugu miro ta yiñe Kiño nga sakate. ¹² Ima nu Kuate tuku Kiño tumba nu ndonj minit ta nu abo tugu ta mata tumba ñak minit. Ima nu Kuate tuku Kiño nda tate ta nu abo tugu mata nda tate.

Abo tugu minmba minamngat

¹³ Tane Kuate tuku Kiño tuku sangri tomba tingade mbal tane sinja abo minmba minamngaig. Wam ta tane kila palpe nga wane te tane tuku kuyaret. ¹⁴ Sine Kuate tuku nzali dubimba wam afu tuku nu yabaneg ta nu sine tuku yabanj pasa isit nga wamdus bulok ñak mineg. ¹⁵ Nu sine tuku yabanj pasa isit ta alonu singamngat nga wamdus tero ndakeg.

¹⁶⁻¹⁷ Une mañau afu Kuate nu sauka gilaingate. Ande nu une mañau tananj kuwa le kanjermba Kuatenge sinzanwa nga yabanap ta nu abo minamngat. Mbar mañau ñakmba Kuatenge sauka gilaingate le tanjo ngisi ndakade. Une mañau ande Kuate nu sau ndakate le tanjo ka ngisikade. Ande nu une mañau tananj kuwa le nu tuku nga Kuate yabanap nga sa ndatinget.

¹⁸ Kuate tuku kiño kame une mañau kumba mine ndakade ta sine kila. Kuate tuku Kiño nu nane kigraibkate le Satan nu nane ñaigo siglikam kumunj kuga. ¹⁹ Sine Kuate tuku mbal mineg. Mbal afu ñakmba Satan tuku sangri kumnemnge minig. ²⁰ Kuate tuku Kiño pro sine tuku wamdus purfeu sersingina le Mbara Tugusek kila mineg. Sine Mbara Tugusek nuñe Kiño nuñe Yesus Kristus nale ndonj mineg. Kristus nu nuñe mironj nu Mbara

Tugusek. Nu abo minmba minam tuku tugu.

²¹ Yiñe kiño kame, tane yabri mbara afu dubi ndaka ngumneningap.

Son.

2 YOHANUS

Yohanusnge waņe arnu kuyarna

Yohanusnge waņe arnu kuyarna te nu yaba pasambi pino tuku sakina ta tugunu teņenmba. Nane Kristus tuku kuasmbi ande nane nu tuku son űga minmba pino taņgo tam tuku kuaneka minnaig taņaj. (Dir Pasa 19.5-10 kaņgerap).

Pino ta tuku kiņo kame ta kuasmbi ta tuku taņgo pino. Aba naņgine ta Kristus tuku kuasmbi ande.

1-2 Kuatenņe madinina pino ne kaiye. Ye Kuate tuku mbal tuku gabat taņgo saibonu ye ne naņe kiņo kame ye tane ndoņ pasa-pasakam prowet. Ye tane tuku kume puret. Son. Sine pasa tugusek kila mineg mbal pasa te sine űakmba űgamukņe minmba minamņgat űga sine űakmba tane tuku kume purmba mineg.

3 Mam Kuate nuņe Kiņo nuņe Yesus Kristus nale siņka sine tuku sunņomba kume purde. Nale mara mara ake sinaņ sine make patika sine sinanu mapeka űgamuņgal mukuk wamdus bul sersiņmba minamņgaik.

Tane muņgu kume purka minap

4 Ne tuku kiņo kame afu Mam Kuate tuku miņge ta kumumba tugusek maņau dubikade le ye ismba gare toret. 5 O pino, ye tane sarsartiņmba sine űakmba siņgine siņgine muņgu kume purkube űget. Tukul ta kitek kuga. Sine o buk isgeņ. 6 Sine taņamba kume pur maņau űak minbe ta sine Kuate tuku miņge dubiwamņgig. Nu teņenmba sasiņgina. Tane kume pur maņau dubiwap űgina. Tane o buk pasa ta isnaig.

Tane Kristus tuku pasa biye dewap

7 Yabri pasa sakade mbal gudommba kilke tugu űakmba mbolņge kine likade. Kuatenņe madina taņgo nu kilke mbolok űgaro tumba mayok kina nu Yesus. Pasa ta nane son nda űga pitaide. Taņade mbal nane yabri taņgo ndo. Nane Kristus tuku űgueu. 8 Sine pirokigeņ le alonu maņau tugusek

tane mbolņge mayok kina. Alonu ta kurauka kulat mayewap le űgisi ndakuwa le lafunu kumumbi tap.

9 Ande nu Kristus tuku pasa tugusek nuņe wamdusmbi maņ tutur-tuturte ta Kuate nu ndoņ mine ndakate. Ima nu Kristus tuku pasa tugusek biymba minit ta Kuate le Kiņo nuņe nale nu ndoņ minik. 10 Ande nu pro Kristus tuku pasa tugusek kusremba pasa kise sakuwa kande nu tane tuku wande mbol kambim tuku peumba nu kaiye ndawap. 11 Ande nu tumba nuņe wande mbol kuwa ta nu piro űayonu ta tuku piro tuma taņgo taņaj minamņgat.

12 Ye pasa afu sunņomba tane satiņgam tuku ta waņe te mbolņge kuyarņgam idus ndawet. Ye tane tugum promba muņgu kaņgerka pasa-pasakumba gare sunņgo tube űga iduset.

13 Aba taņgine Kuatenņe madina ta nuņe kiņo kame ndoņ nane tane tuku kaiye pasa pilig.
Son.

3 YOHANUS

Yohanusŋge waŋe kenŋu kuyarna

Yohanus nu saibo pile mayemba waŋe kenŋu te taŋgo ande nyunu Gaius tuku kuyarŋba pilna le nu sota kina.

¹ Gaius kaiye. Ye siŋka ne tuku kume purmba minet. Ye Kuate tuku mbal tuku kulat taŋgo saibonu ye ne ndoŋ pasa-pasakam prowet.

² O tira, ne tuku kanu maye minit ta ye kila. Ne tuku wam ŋakmba ŋgarosu turmba mage minam tuku ye Kuate yabaŋet.

³ Tira afu ye tugum promba ne pasa tugusek son ŋga dubite ta kubede le ismba gare toret. ⁴ Tane ye tuku kiŋo kame maŋau tugusek dubide le afu pro sayade le ismba gare tet ta wam afu tuku gare tet ta lite.

Gaius tuku maŋau mayenu

⁵ O tira, ne nane afu kilmba wakeika tira afu rawe mbal mata prode le wakeikate ta ne lafunu kumumbi tamŋgat. ⁶ Mbal ta nane pronaig sulumba ne nane tuku kume purmba minit ta kubeu siŋginaig le sine Kristus tuku kuasmbi tenge minig te sine isgeŋ. Ne nane Kuate tuku piro mbal ŋga nane kilmba wakeika wam afumbi nane tuku piro turkate ta ne wam mayete. ⁷ Nane Kristus tuku piro kam tuku naŋgine tumbraŋ kusreka kine likade. Kasomok mbal tugumŋge nane agaŋ ndende nda kilig. ⁸ Ta tuku sineŋge nane turka Kristus tuku pasa tugusek kuklide mbal ndoŋ piro tuma taŋaŋ minbe.

Diotrefes tuku maŋau ŋayonu

⁹ Ye buk waŋe ande tane Kristus tuku kuasmbi tuku kuyaren ta Diotrefes nuŋe miroŋ gabat minam saka ye tuku pasa pitaimba te-ibenŋna. ¹⁰ Ye tane tugum prowi ta ye nu tuku maŋau ta tane tugumŋge temayokamŋgit. Nu ake sinaŋ ye tuku nyu ŋayo silite. Ta ndo kuga. Nu tira mbal rawe mbal nu tugum prode le pitaikate. Afu nane tuku pasa isam bafude ta nu nane peuniŋmba Kristus tuku mbal ŋgamukŋge pitaikate.

Demetrius tuku maŋau mayenu

¹¹ O tira, ne maŋau ŋayonu ta dubi ndawa. Maŋau magenu ndo dubika mina. Ande nu maŋau mayete ta nu Kuate tuku. Ande nu maŋau ŋayote ta nu Kuate gilai.

¹² Taŋgo pino ŋakmba Demetrius tuku maŋau mayenu ta kubede le iseg. Nu tuku maŋau tugusek kilimok mayok kinit ŋga sakade le iseg. Ye mata nu tuku maŋau mayenu ta tuku saket. Nane nu tuku sakade ta son pasa.

¹³ Ye pasa afu suŋgomba ne sanam tuku ta waŋe te mbolŋge kuyaram idus ndawet.

¹⁴ Mine minemba ye ne tugum pro muŋgu kaŋgerka pasa-pasakam iduset.

¹⁵ Ne ŋgamuŋgal mukuk ŋak mina ŋga ye Kuate yabaŋet. Tira kame afu tenge minig nane mata ne kaiyenade. Tira kame afu ne ndoŋ minig ta ne nane turmba ye tuku kaiye pasa te saniŋga le iswaig.

Son.

YUDAS

Yudasn̄ge wañe kuyarna

Maria nu Yesus te-pilna sulumba ngumneña nu mañ kiño bailkamba turmba kile-patikina ta nyu kat nañgine Yakobus Yosef Simon Yudas. Ta tuku pasa ande Mateus 13.55 mboln̄ge minit.

Wañe te Yudasn̄ge kuyarna. Aba nuñe Yakobus tuku wañe mata Kuate tuku Pasa mboln̄ge minit.

¹ Ye Yudas Yakobus tuku mambo nuñe Yesus Kristus tuku piro tan̄go. Tane Mam Kuaten̄ge wikina mbal nu tane tuku kume purte le Yesus Kristusn̄ge kulatkate ta tane ñakmba kaiye.

² Kuate nu lato lato tane sinanu mapeka ngamuñgal mukuk wamdus bul sertiñmba tane tuku kume purwa. Son.

Yabri tum mbal

³ Tira kame, Kristus nu sine muskil kile-tidinge siñgina wam mayenu ta ye tane tuku kuyaram sun̄gomba iduset ta ye wam ande ismba kile riron̄ pasa ndo kuyaret. Sine son n̄geg pasa Kuate nuñe mbal siñgina ta tan̄go afun̄ge pasa ta mbilam tago-tagode ta tane san̄gri tin̄ga pitaikap. ⁴ Tane gilai minig le Kuate ngumnede mbal afu tane ngamukn̄ge mayok kinig ta ye tane kila satin̄get. Nane nañgine wamdusmbi Kuate tuku mañau mayenu mbilmba nu sine make patikate nga kiko kugatok unekade sulumba siñgine Sun̄go Yesus Kristus pitaide. O buk Kuate nu nuñe kuyar pasa mboln̄ge mbal ta ngisikam̄ngaig nga sakina.

⁵ Tane wam te buk isnaig ta mañ lato idusam tuku satin̄gam̄ngit. Kuate nu Israel mbal Isipn̄ge muskil kile-tidingina sulumba ngumneña mbal ta tuku afu nu talanaig ta bale farna. ⁶ Nu enel mata mape ndakina. Nane afu lato nyu sugo kilam tuku idusmba nañgine kulatkanu ma kusrekinaig ta Kuate nu nane ma make sun̄go sinam̄nge patika muli karen̄numbi kuse likina le minmba minig. Ait sun̄go mboln̄ge Kuate nu nane pileniñmba pa niñgam̄ngat.

⁷ Sodom le Gomora tumbran̄ afu patukn̄ge mine likinaig ta turmba Kuate

tuku pa kan̄gernaig. Enel ñaigonu nane mañau kinaig tan̄amba ndo nane uneka pino tan̄go ndon̄ mine mañau mbilmba une ñaigonu kinaig le Kuate nu nane ñakmba pasokina. Mañau ñaigonu kade mbal tan̄amba pa tam tuku tumsin̄git.

⁸ Tan̄amba ndo yabri tum mbal ta kiñambi n̄garosu kutur tuwig sulumba nañgine kulat mbal pitaika samba mbolok guwa magenu tumail panningig. ⁹ Ata. Enel kame tuku gabat sun̄go Mikael nu Satan ndon̄ Moses tuku mindesiñ tam tuku kualeyaukinaik ta nu Satan tumail panmba sawe li ndakina. Kuga. Sun̄gon̄ge ne sane likam̄ngat nga Satan sana. ¹⁰ Ndan̄am tuku yabri tum mbal nane agañ afu sine ammbi nda kan̄gerkeg ta tugunu nane gilai minmba tumail panningig? Nane agañmor tanañ wamdus kugatok nañgine nzali ndo dubikade le wam ta luka nañgine kanu ñaigo siglikate. ¹¹ Osese. Nane Kain tuku mañau dubide. Nane Balam tanañ ndametiñ kilam tuku piririmba wam ñaigonu kam idusde. Nane Kora tanañ Kuate tuku pasa pitaimba ngisikade.

¹² Tane wamdus ndindo ñak mañgurka pagumba nye sun̄go ait mboln̄ge nane kiko kugatok tanañ tane ndon̄ isukusmba tane tuku mañau mayenu ta kutur mbilmbilde. Nane mbesignañga afu tanaig nga nañgine n̄garosu ndo isukusneningig. Nane gau dabuk dabuk bubreñge tumba pinderkate tanañ ake ñule parak pasa sakade. Nane kumzan̄ ail nañgine ait mboln̄ge alo ndade le gode le kumig tanañ. ¹³ Yu mbalo subalnu tu ñak mayok kinig tanañ nañgine kiko mañau kilimok mayok kinit. Mbai afu ndin ndindo dubi ndaka fare fare likade tanañ nane yabri ndin ndo dubikade. Kuate nu ma make sun̄go nane tuku madina le nane ta sinam̄nge minmba minam̄ngaig.

¹⁴ Adam tuku sikar sikar tuku wa nuñe Enok nu mayok ka yabri tum mbal ta tuku dir pasa ten̄emba sakina. Tane isap. Sun̄go nu nuñe enel gudommba ñak prowam̄ngat. ¹⁵ Nu prowa sulumba tan̄go pileniñmba nane nu pitaimba mañau ñaigonu kade mbal ko nu mbulmba pasa ñaigonu tuwig mbal nane ñakmba kilmba pasa mboln̄ge patikam̄ngat ngina.

¹⁶ Yabri tum mbal nanġine mine nġakmba tuku minde simba gubra tumba minig. Nane nanġine nġarosu tuku nzali kutur dubikade. Nane miġge fetka nanġine nġarosu payamka afu tuku aġaġ ndende kilam tuku wam sa kuakiġgade.

Rironġ pasa afu

¹⁷ Tira kame, siġine Sunġo Yesus Kristus tuku aposel kame nane maġau afu nġumneġga prowam tuku sakinaig ta gilai ndaġap. ¹⁸ Nane teġenmba satiġinaig. Kugawam tuku ait mbolġge nane afu Kuate tuku pasa usre kupetmba nu nġumnemba nanġine nġarosu tuku nzali kutur nġak ta dubikamġgaig nġa satiġinaig. ¹⁹ Mbal kame taġge taġgo pur yimyam niġig. Nane kilke mbol mbal ndo Tukul Guwa kugatok.

²⁰ Nane taġade ta tanenġge Kuate tuku pasa sine son nġeg ta idusmba nġak sugokap sulumba Tukul Guwa mbolġge Kuate yabaġap. ²¹ Kuate nu tane tuku kume purte wam ta kusre ndamba nu tugumġge minap. Siġine Sunġo Yesus Kristus nu tane mapetiġguwa le abo nġak minmba minamġgaig wam ta ndo tairġga minap.

²² Nane Kuate tuku pasa ismba wamdus kine inumde mbal sinaniġmba turkap. ²³ Afu nġisika pa mbol kambim bafude ta pitik kile-luka kilap. Nane afu une sugo nġak minig ta nane sinaniġmba nane tuku maġau ta tane rironġkap.

²⁴⁻²⁵ Mbara Sunġo ndindo nu siġine Sunġo Yesus Kristus mbolġge muskil kile-tidiġge siġit ta nu tane bariġgubekaig nġa nu tane kulatkam kumuġ. Nġumneġga nuġe kilġa saġri nġak tane tugumġge tane gare nġak mbar kugatok kile-tidiġgam kumuġ. Nu kilġa sunġo saġri nġayo nyu sunġo minmba minna ta kile minit. Nu taġamba minmba minamġgat.

Son.

DIR PASA **Dir pasa Yesus Kristusnge** **te-mayokna**

Yesus tuku dubiwanu tanjo Yohanus nu waje te kuyarna. Nu Yesus tuku pasa mayenu kuklina tukunu nane nu mulintumba Patmos nuy mbolnge pilnaig.

Yohanus nu Patmos nuy mbolnge minmba nu kinatanu suk aganj gudommba kanjerkina. Wam kame ngumneŋga prowe likamŋgaig ta Yohanus am mbolnge kanunu tananj mayok kinaig. Ta tuku wam kame afu buk prowanu tananj waje te mbolnge kuyarna ta pro ndade. Ta kile.

Nu yaba pasambi wam gudommba tuku sakina ta afu katesenŋgam tuku wam bada. Afu kilimok tumsingit ta tejenmba. Kuate nu ndo sunjo. Nu wam njakmba kulatkate. Ngumneŋga nu wam njaigonu njakmba mapeke nda. Nu nduiye pitaikam tuku idusmba minit. Nu sinjka tanjo njakmba pileninmba lafunu ninjamngat. Kuate nu wam kame njakmba kulatkate tukunu nuje mbal piti ngamukŋge ngan minmba bike ndakuwaig nja tumsingit.

¹ Pasa te Yesus Kristusnge te-mayokna. Mine minemba wam kame mayok kanjaig ta Kuatenge nuje piro mbal tumningam tuku Yesus Kristus sana le nu nuje enjel kukulna le pro ye Kuate tuku piro tanjo Yohanus tumyina. ² Ye wam kanjerken ta kile-mayokka Kuate tuku tugusek pasa Yesus Kristusnge te-mayokna ta turmba njakmba sake liket.

³ Ye pasa kuyarke liket te ait buk patukate. Ta tuku ande nu dir pasa te isam tuku burkuwa ta nu gare-garekamngat. Nane pasa te ismba kumumbi kulatka du-biwaig ta nane mata gare-garekamngajig.

Kristus tuku kuasmbi 7

⁴ Asia ma mbolnge Kristus tuku kuasmbi 7 tane njakmba kaiye. Ye Yohanus tane ndonj pasa-pasakam prowet.

Kuate nu kile minit o buk minna tanjamba minmba minamngat. Nu Guwa 7 nu tuku minyo mbili maditaknu tumailamngge minig nane ndonj tane ake sinanj make

patika ngamunggal mukuk wamdu bul sertinguwaig. ⁵ Yesus Kristus mata tane mbolnge tanjawa. Nunje Kuate tuku pasa tugusemba te-mayokmba sine tumsingina. Kumanu mbal ngamukŋge nu ambonga tingina. Nu kilke mbol mbal tuku gabat sugo sugo njakmba tuku gabat minit.

Nu sine njakmba tuku kume purmba minit. Nu kummba sine tuku une sauka muskil kile-tidinge singina sulumba ⁶ sine nuje Mam Kuate tuku gageu minmba nu am mbolnge pris piro biyam tuku madisingina. Kuate nunje ndo nyu sunjo pasa njak sanjri njayo minmba minwa. Son.

⁷ Tane isap. Nu gau mbolnge ndekuwa le tanjo njakmba nu kanjeramngajig. Nane nu tuku ngarosu soburonaig mbal mata nu kanjeramngajig. Kilke mbolok mbal njakmba nu kanjermba malmbi wikarauwamngajig. Sinjka tanjamba prowamngat. Son.

⁸ Sunjo Kuate Sanjri Njajo nu kile minit buk minna tanjamba minmba minamngat ta nu tejenmba sakate. Tugu palmbim tuku kugawam tuku ta yenje ndo tugu ngate.

Yohanus nu kinatanu suk Yesus kanjerna

⁹ Ye Yohanus tane tuku tira tanjo. Sine njakmba Yesus tuku kuasmbi mineg tukunu sine piti ndui ta ndo kuramba njakmba nu tuku gageu mayok ka sanjri tinja dirnanjeg.

Ye Kuate tuku pasa tugusek Yesus nu te-mayokna ta kukliwen le nane ye mulintumba Patmos nuy mbolnge pilnaig. ¹⁰ Ye tanje minen le kusem ait mbolnge Tukul Guwa nu ye mbol kina le ye tuku ngumnemngge pasa ande fudu sunjo tabil wi suk mayok ka tejenmba sayina: ¹¹ Ne wam kanjerkate te Kristus tuku kuasmbi 7 nane tuku waje kuyarka patika le Efesus Smirna Pergamum Tiatira Sardis Filadelfia Laodisea tumbranj kame ta kine likuwaig nja sayina.

¹² Sayina le imange sayate nja ye mbilka gol lam 7 minnaig le kanjerken. ¹³ Gol lam 7 ta ngamukŋge ande Katesek Tanjo tanje tingina le kanjeren. Nu tawi kuenu silika gol let tawo laipmba kusna. ¹⁴ Nuje gabat waje kaukauknu ndo sipsip nguenu ko gau kaukauk suk. Nu tuku am ta pa bulu tananj. ¹⁵ Nu tuku kupe mbain ain

pa sungo mbolnje piyit le ugmba minmba uge linu mayok kinit tana. Nu tuku pasa yu fudu suk. ¹⁶ Nuje wai ndinam tambai 7 kile jak minna. Kame bagi agok nayo agonu armba jak nu tuku mingekje mayok kina. Nu tuku tumail uge linu ndo ki gabat fumnje bulu sangrinu prote tana.

¹⁷ Ye nu kanjermba ndeka nu tuku kupe tugum tanje truk ka tango kumanu tana minen le nu nuje wai ndinam ye mbolnje pilmba sayina: Ne kuru kuru ndaka. Yenje ndo ambonjanu minet. Ngumne tukanu mata yenje ndo. ¹⁸ Ye abo jak minmba minet. Ata. Ne ye kanjerya. Ye buk kumen ta ye abo jak minmba minamngit. Ye nyu jak minet sulumba kume tuku wi kumanu mbal tuku tumbran ta yenje kulatket. ¹⁹ Ne wam kanjerkate te afu kile prode afu ngumnga prowamngaig ta jakmba kuyarke lika. ²⁰ Mbai 7 yije wai ndinam tembi kile jak minit le kanjerkat ta gol lam 7 turmba ye tugunu sani le ne isa. Gol lam 7 kanjerkat ta Yesus tuku kuasmbi afu. Mbai 7 ta Kuate tuku enjel. Nane Yesus tuku kuasmbi 7 ta kulatkade.

2

Efesus mbal tuku waje

¹ Kuate tuku enjel Efesusnje ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenemba kuyara. Yije wai ndinammbi mbai 7 kile jak minmba gol lam 7 ngamukje kine promba minet yenje nane tuku pasa pilet.

² Tane wam ke likade ta jakmba ye kila. Tane piro karenkade. Tane piti ngamukje sangri tinga dirnangade. Tane wam najgonu kade mbal ngumnenimmba mbal afu sine Kristus tuku aposel ngade le tane nane tagonimmba nane tuku yabri manau kila pilig. ³ Tane piti ngamukje ngan minmba ye tuku nga piti kugraka kanyum ndade.

⁴ Tane tuku wam jakmba magenu ndo ta ye tane ndon pasa jak. Tane ambonja ye tuku sungomba kume purnaig ta kile tane ye tuku sungomba idus ndade. ⁵ Tane ndekinaig wam ta wamdus pulutinguwa le ngamungal biye mbilmba ye tuku sungomba kume purnaig manau ta man kap. Kuga ta ye tane tugum prowi sulumba tanjine lam

yaitingi le nuje minanu ma mbolnje mine nda.

⁶ Ye tane tuku wam ande nzaliyate ta tenemba. Tane wam najgonu Nikolas* tuku manau dubide mbal ke likade ta tane rironka talakade ta ye mata tanawet.

⁷ Tango nu kilba jak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa. Tango ima nu sangri tinga wam najgonu kile-ibenkuwa ta ye nu nyu tumba woki le Kuate tuku piro sinamnje ail alonu nyumba minmba minam tuku ta kilmba nyamngat.

Smirna mbal tuku waje

⁸ Kuate tuku enjel Smirnanje ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenemba kuyara. Yenje ndo ambonjanu minet. Ngumne tukanu mata yenje ndo. Ye buk kumen sulumba man abongen. Yenje pasa te pilet.

⁹ Ye tane kila. Tane piti sungo tumba agan ndende kugatok minig ta tane agan ndende sungomba jak minanu tana minig. Zu mbal afu tane tumail pantingig ta ye kila. Nane Zu tugusek kuga. Nane Satan tuku mbal.

¹⁰ Tane isap. Mine minemba Satan nu tane tagotinguwa le nane afunge tane mulin kilmba wandekje patikuwaig le tane ki ait 10 piti kamusmba minamngaig ta tane kuru kuru ndakap. Tane ye kusre ndayumba minap ma ma kumap le ye tane tuku nyu kile-mayokka abo tugu tingamngit.

¹¹ Tango nu kilba jak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa. Tango ima nu sangri tinga wam najgonu kile-ibenkuwa ta nu kummba man kume arnu ta te nda.

Pergamum mbal tuku waje

¹² Kuate tuku enjel Pergamumnje ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenemba kuyara. Kame bagi agok nayo agonu armba jak ta ye tuku minje mbol minit. Yenje pasa te tane tuku pilet.

¹³ Tane tumbran minig ta nane jakmba Satan dubide tuku ta tane ye ndo du-biyumba minig. O buk ye tuku tango ande Antipas nu ye tuku saka minna le Satan

* 2:6: Nikolas nu yabri tum tango ande

dubide mbal ta nu balenaig ta mata tane kuru-kuruka ye kusre ndayinaig.

¹⁴ Tane tuku manau ta maye ta ye tane ndon pasa jak. Tane tuku afu Balam tuku manau dubide. O buk gabat sungo Balak Israel mbal mbarmba ndekam tuku nu tuan tango Balam kusnana le nu ndin tumna. Tumna le Balak ndek Israel mbal tuku wamdus didikina le nane mbara kanunu atraukinaig tuku ndem nyumba tango pino ndon fare fare unekinaig.

¹⁵ Tanamba ndo tane tuku afu Nikolas tuku manau dubide. ¹⁶ Tane manau najgonu ta kusreka ngamungal biye mbi-lap. Kuga ta ye dal ndaka tane tugum promba bagi minjgeknye minit tembi tane bale faramngit.

¹⁷ Tango nu kilba jak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa. Tango ima nu sangri tinga wam najgonu kile-ibenkuwa ta ye samba mbolok mana tugusek ta tambimngit. Ye ndame kaukauk mbolnye nu tuku nyu kitek kuyare tuwi le nuje miron nyu ta kila minamngat.

Tiatira mbal tuku waje

¹⁸ Kuate tuku enel Tiatiranye ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenenmba kuyara. Ye Kuate tuku Kinjo yije am pa bulu mayok kinit tana. Yije kupe mbain ain pa sungo mbolnye uge linu mayok kinit tana. Yenge pasa te tane tuku pilet.

¹⁹ Tane wam kade ta jakmba ye kila. Tane ye tuku sangri tomba tingade manau kume pur manau afu turningig manau sangri tinga dirnangade manau ta jakmba ye kila. Tane ambonga manau magenu ke likinaig ta kile linimba lato mbolnye kade.

²⁰ Tane tuku manau ta maye ta ye tane ndon pasa jak. Pino najyonu Isebel nu ye Kuate tuku tuan pino nga ye tuku piro mbal tuku wamdus didikate le nane tango pino ndon fare fare uneka mbara kanunu atraukade tuku ndem nyade. Tane nu pitai ndade. ²¹ Pino ta ngamungal biye mbilwa nga nu tairnga minet ta nu fare fare uneka minit. ²² Tane isap. Ye pino ta piti sungo tuwi le nu guaze tumba kinye jak minamngat. Nane nu ndon unekinaig ta ngamungal biye mbil ndawaig ta nane mata

piti sungo tamngaig. ²³ Ye nu tuku mbal jakmba bale faramngit. Tanawi le ye tango tuku ngamungal pilenga kanjer tiwet ta ye tuku kuasmbi jakmba kila palmbimngaig. Tane wam ke likade ta ye kumumbi lafuwamngit.

²⁴ Tane Tiatira afu pino ta tuku wam pagu pasa dubi ndakade. Afunge Satan tuku manau ngade le tane tugunu gilai. Ye tane wam afu tuku piti tinga nda. Ye pasa te ndo satimgamngit. ²⁵ Tane ye biye deyumba minap le ma ma ye luka prowamngit.

²⁶ Tango ima nu sangri tinga wam najgonu kile-ibenka ye tuku wam magenu ndo ke lika minmba ka kumwa ta ye nu pili le ka kilke mbol mbal kulatkamngat. ²⁷ Yije Mam nu sangri sina tanamba ye suk nu sangri tuwi le ain ndumndum tana afu kulatkumba ndumndum tamba kilke waim tana nane kagrungamngat. ²⁸ Mafewam tuku kulu ta mata ye nu tambimngit.

²⁹ Tango nu kilba jak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

3

Sardis mbal tuku waje

¹ Kuate tuku enel Sardisnye ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenenmba kuyara. Kuate tuku Guwa 7 mbai 7 turmba kulatka minet yenge pasa te tane tuku pilet.

Tane wam kade ta jakmba ye kila. Tane Kuate dubimba sangri jak minig ngade ta tane sinka kumaknu minig. ² Tane ginyum kusremba abonga tingap sulumba ye tuku manau fudinmba kade le ngisikam bafute ta te-sungowam tuku wamdus sangri palpe. Tane wam ke likade ta yije Mbara am mbolnye kumumbi mayok kinig le kanjer ndawet. ³ Tane o buk pasa tugusek ismba son nginaig ta man idusmba tangine kanyum ta kusremba ngamungal biye mbi-lap. Tane tana ndamba kinyanu minap ta tane ait gilai minap le ye kuayar tango tana prowamngit.

⁴ Tane Sardis ndui ndui tangine tawi kuraude le kutur kugatok minig. Tane kumumbi ye dubiyade tukunu ye tawi kaukauk tingi le timba ye ndon lika minamngaig.

⁵ Tango ima nu sangri tinga manau ngaigonu kile-ibenkuwa ta nu sinka tawi kaukauk ta tinga nak minamngat. Ye nu tuku nyu waje mbolnge sau ndaki le nu abo nak minmba minamngat. Ye yije Mam nuje enjel kame ngamuknge nu tuku nyu temayokmba nu yije mbal ngamngit.

⁶ Tango nu kilba nak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

Filadelfia mbal tuku waje

⁷ Kuate tuku enjel Filadelfiange ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenemba kuyara. Ye purfen nu kateseknu ndo. Kuate nu David sangri tuna sangri ta ye nak minet. Ye malanga ande talki ta ande nu tukule nda. Ko tukuli ta talke nda. Yenge pasa te pilet.

⁸ Tane wam kade ta nakmba ye kila. Tane sangri kugatok ta tane ye tuku pasa dubi mayemba piti ngamuknge ye tuku nyu yabu ndakade. Tane isap. Ye malanga mayenu ande tane sinam kambim tuku talken ta andengete tukule nda.

⁹ Zu mbal afu sinen ndo Kuate dubiweg nga tane piti sertingig ta nane Zu tugusek kuga. Nane Satan tuku mbal. Ngumne nga ye nane saningi le nane pro tane tugumnge dagol tidronga ye tane tuku kume puret ta nane katesewamngag.

¹⁰ Ye wam pagutingen tanamba ndo tane wamdus ndindo nak ye tairnga minig tukunu piti sungo kilke mbol mbal nakmba tagoningam tuku prowa le ye tane kigraibkamngit.

¹¹ Mine minemba ye luka prowamngit. Tane ye biye deyumba kurau mayewap. Tane afunge didikuwaig le ye kusreyap ta tangine lafu mayenu pitaiwamngag.

¹² Tango ima nu sangri tinga manau ngaigonu kile-ibenkuwa ta nu yije mbal nga tumba Kuate tuku wande tugusek makek tanan siriwi le nu Kuate tugumnge minmba minamngat. Ye yije Kuate tuku nyu nuje tumbran tuku nyu turmba nu mbolnge kuyaramngit. Nuje tumbran ta Yerusalem kitek. Nu Kuate tugumnge samba mbolnge ndekamngat. Yije nyu kitek mata nu mbolnge kuyaramngit.

¹³ Tango nu kilba nak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

Laodisea mbal tuku waje

¹⁴ Kuate tuku enjel Laodiseange ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenemba kuyara. Son manau ta ye tugu. Ye Kuate tuku pasa tugusemba te-mayoket. Ye agan ndende nakmba tuku tugu. Yenge pasa te pilet.

¹⁵ Tane wam kade ta nakmba ye kila. Tane tidonu kuga. Tane paknu kuga. Tane tidonu ndo minmba e ko paknu ndo minap ta maye. ¹⁶ Tane ngamunge minig tukunu ye tane ngilikam bafuwet.

¹⁷ Tane tenemba sakade. Sine kumumbi mineg. Sine agan ndende nakmba kumun minmba agan afu den ndakeg ngade ta tane agan tugusek nak mine ndakade. Tane sinamanzer sungo nak am tukulok wagek minig ta tane kamus ndade.

¹⁸ Ye tane satingamngit. Tane agan tugusek nak minam tuku ye tugum promba gol pambi pasoket ta piyawap. Tane wagek minig ta kiko kugawam tuku ye tuku tawi kaukauk piyamba tingap. Tane am tukulok minig ta am maranga mambilam tuku ye tuku guren marasin piyamba am minyangap. ¹⁹ Ye tane tuku kume puret tukunu ye tane kile-tidingam tuku satinge lika pa tinget. Tane ngamungal biye mbilmba wamdus ndindo pilmba ye du-biyap.

²⁰ Tane isap. Ye tane tuku malanga tugumnge tinga katkatmba minet. Ima nu nuje malanga talkuwa ta ye sinam kumba nu ndon tuma isukusamngik.

²¹ Ye sangri tinga manau ngaigonu nakmba kile-ibenken sulumba nyu sungo tumba yije Mam tugumnge nuje minyonu mbili maditaknu mbolnge minyok minet. Tanamba ndo tango ima nu sangri tinga manau ngaigonu kile-ibenkuwa ta ye nu nyu tuwi le ye ndon yije minyonu mbili maditaknu mbolnge minamkik.

²² Tango nu kilba nak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

4

*Kuate tuku minyo mbili maditaknu te-
ngamude mbal*

¹ Ye kuasmbi 7 tuku wam pagu pasa ta ise denpurmba kile ye maŋ kiŋatanu suk samba mbolŋge malanŋa ande talok minna le kaŋgeren sulumba ŋin tugu ambonŋa tabil wi suk pasa sayina ta maŋ isen. Nu teŋenmba sayina. Ne ye tugum te mbambe le wam kame prowamŋgaig ta tumnamŋgit ŋgina. ² Tanakina le Tukul Guwa ye mbol kumunŋina le ye samba mbolŋge minyo mbili maditaknu minna le ande nyu sunŋo ŋak minyo mbili ta mbolŋge minyokina le kaŋgeren. ³ Minyo mbili ta mbolŋge minyok minna tanŋo ta nu ndame ar yasper le karnelian kaŋgerkanu tanŋa uge liŋnu ndo. Wanzu ndame uge liŋnu emerald tanŋa tinŋa minyo mbili laipmba minna le kaŋgeren.

⁴ Minyo mbili 24 minyo mbili maditaknu ta laipmba te-ŋgamumba minnaig le kaŋgerken. Minyo mbili kame ta mbolŋge tanŋo mage mage nyu ŋak tawi kugennu kaukau siglika gol hat kaikanu minyok minnaig le kaŋgerken. ⁵ Minyo mbili maditaknu tugumŋge teliŋ tuku bulu lato lato promba fudu sugu kuaila turmba fudukinaig le isen. Minyo mbili tumailamŋge sati 7 bulunŋa minnaig le kaŋgerken. Sati 7 ta Kuate tuku guwa 7. ⁶ Minyo mbili tumailamŋge ma ande yu suk glas tanŋa liŋleŋkanu kaŋgeren. Aganŋ bailkamba abo ŋak minyo mbili maditaknu ta laipmba minnaig le kaŋgerken. Aganŋ kame ta am gudommba ŋak. Ngumnemŋge tumailamŋge amŋge ndo kumunŋanu minnaig le kaŋgerken. ⁷ Aganŋ bailkamba ta ande laion suk ande makau pailnu suk ande tumailnu tanŋo tumail suk ande nu paŋus bunŋa minnanu suk. ⁸ Nane salmban 6 ŋak. Nanŋine ŋgarosu amŋge ndo kumunŋanu. Nane furir mindek ki mindek mune ulmba teŋenmba sakade.

O Sunŋo Kuate ne sanŋri ŋayo. Ande ne linam kumuŋ kuga.

Ne purfeŋnu, purfeŋnu ndo.

Ne buk minna kile minit tanŋamba minmba minamŋgat ŋgade.

⁹ Kuate abo ŋak minmba minit ta nu minyo mbili maditaknu mbolŋge minyokate le aganŋ bailkamba abo ŋak ta nu mayenu ŋga gare pasa tumba nu tuku nyu te-dunŋade le ¹⁰ tanŋo mage 24 nyu ŋak ta mata nane nu tumailamŋge truk ka nu tuku nyu te-dunŋade. Nane nanŋine gol hat paska minyo mbili tugumŋge panka teŋenmba mune ulig.

¹¹ O singine Sunŋo Kuate, ne aganŋ ndende ŋakmba kile-mayokkina.

Ne nanŋe nzali dubimba aganŋ ndende kile-mayokkina le kile minig. Ne sanŋri ŋakmba ŋak. Sine kumumbi ne tuku nyu te-dunŋeg ŋgade.

5

Waje filfilanu nzingail ŋak

¹ Tanŋo minyo mbili maditaknu ta mbolŋge minyokina ta nu nuŋe wai ndinammbi waje filfilanu te ŋak minna. Waje ta sinanu sanŋilnu kuyar ŋak ta nzingail 7-mbi katŋa tukanu. ² Tanŋamba eŋel sanŋrinu ande mata kaŋgeren. Nu wi kuenka teŋenmba sakina: Ima nu waje nzingail 7 ŋak te paska talkam kumuŋ e ŋga sakina sulumba ³ nu samba mbolŋge kilke mbolŋge kumnemŋge tanŋo ande sota waje nzingail 7 ŋak ta paska talkam tuku ande te-sili ndakina.

⁴ Ande nu waje ta talka kaŋgeram kumuŋ kuga tukunu ye malmbi sunŋowen. ⁵ Ye malmbika minen le tanŋo mage nyu ŋak ta tuku andeŋge ndek ye sayina: Ne malmbi ndaka. Ai si. Yuda tuku tugu mbolŋge ande laion tanŋa David tuku mbuŋ nu kumuŋ. Nuŋge nane ŋakmba kile-ibenŋkina tukunu nu waje nzingail 7 ŋak ta paska talkam kumuŋ ŋga sayina. ⁶ Tanakina le ye mambimba minyo mbili maditaknu ta tugumŋge aganŋ bailkamba abo ŋak tanŋo mage nyu ŋak ta ŋgamukŋge Sipsip Fat balewanu nzilal ŋak ta tinŋ minna le kaŋgeren. Nu nau 7 ŋak. Amnu mata 7. Amnu 7 ta Kuate tuku Guwa 7. Nuŋge Guwa ta kukulniŋgit le kilke ŋakmba mbol kine likade.

⁷ Sipsip Fat nu kumba ka tanŋo minyo mbili mbolŋge minyok minna ta tuku wai ndinam mbolŋge waje filfilanu ta yaimba tina. ⁸ Nu waje filfilanu yaina le aganŋ

bailkamba abo ñak tanjo mage 24 nyu ñak ndon nane Sipsip Fat tugumñge dagol tidronga truk kinaig. Nane mindek gita nza gol pa guwa mundur mayenu liganu ñak ta turmba kile ñak minnaig. Pa guwa tingate ta Kuate tuku mbal kame tuku yaban pasa.

⁹ Nane mune kitek tenemba ulnaig.

O Sipsip Fat nenje ndo kumuñ.

Ne baleninaig le kumna tukunu wañe fil-filanu ta ne yaimba wañe nzingail 7 ñak ta paskam kumuñ.

Ne nañe ndarembi tanjo gudommba tuku muskil kile-tidinge ningina le kile nane Kuate tuku mbal minig.

Nane kuasmbi kise kise tumbran pasa yeki yeki ñgarosu yeki yeki kilke tugu ñakmba ta nenje ndo kile-luka kilna.

¹⁰ Nane ñakmba Kuate tuku gageu minmba nu am mbolñge pris piro biyam tuku ne kile-mayokkina. Tanjana le nane gabat sugo minmba kilke mbol mbal kulatkamñgaig.

Nane tanjamba mune kitek ulnaig.

¹¹ Kile ye mambilmba enel gudommba burnu kumuñ kuga nane minyo mbili maditaknu te-ñgamunaig le kangerken. Enel kame ta nane agañ bailkamba abo ñak tanjo mage 24 ta ndon pasa ande sakinaig le isen. ¹² Nane kuenka tenemba sakinaig. Sipsip Fat afunje balenaig le kumna ta nu ndo sunjo.

Nyu sunjo sangri ñakmba wamdus kuyar mayenu ta ñakmba nunje ndo miro. Sine kumumbi nu tuku nyu tedungeg ñginaig.

¹³ Kile samba mbolñge kilke mbolñge kumnemñge yu sinamñge agañ ñakmba tenemba sakinaig.

Tanjo minyo mbili maditaknu mbolñge minit nu Sipsip Fat ndon nale sangri ñakmba ñak minmba minwaik.

Sine nale tuku nyu te-dunja minmba minbe ñginaig.

¹⁴ Nane mune ta ulnaig le agañ bailkamba abo ñak ndek sakinaig: Ese. Mayede ñginaig le tanjo mage 24 nane dagol tidronga ndek truk ka nale mbariñnikinaig.

¹ Kile ye kinatanu suk Sipsip Fat kangeren ta nu wañe nzingail 7 ñak ta tuku inum tumba ambonga paskina. Paskina le agañ bailkamba abo ñak ta tuku ande pasa ñin tugu kuaila suk sakina: Ne yale ñgina le isen.

² Kile hos kaukauk ande prona le kangeren. Tanjo mbol tanje minyokina ta nu tui pangar biye ñak minna le andenge pro nu hat nyu ñak tuna le nu nane afu kile-ibenkam kame kina.

³ Kile Sipsip Fat nu wañe 7 nzingail ñak ta tuku arnu paskina le agañ bailkamba abo ñak ta tuku arnu ndek sakina: Ne yale ñgina le ⁴ hos gurgur ande mayok kina. Tanjo mbol tanje minyokina ta andenge pro nu nyu tumba kame bagi tuna le nu wamdus mukuk pitaina le kilke mbol mbal nane kame bumba munju bale-balekinaig.

⁵ Kile Sipsip Fat nu wañe nzingail kenju paskina le agañ abo ñak kenju ta ndek sakina: Ne yale ñgina le isen. Tanjamba ye mambilmba hos dabuk dabuk ande kangeren. Tanjo mbol tanje minyokina ta nu skel ande te ñak minna. ⁶ Agañ bailkamba abo ñak nane ñgamukñge ye pasa ñin tugu tenemba isen. Guba sunjo prote. Ki ait ndindo tuku piya tambi nane tuku nyamagan ndinok plaua kap bailkamba ko bali kap 12 ndo piyawaig. Olif alonu tuku gurenj grep muli turmba mapekap le minwaig.

⁷ Kile Sipsip Fat nu wañe nzingail baillkanu paskina le agañ abo ñak baillkanu ndek sakina: Ne yale ñgina le isen.

⁸ Tanjamba ye mambilmba hos ñgarosunu kulon ñak ande kangeren. Tanjo mbol tanje minyokina ta nyunu kume manau. Kumanu mbal tuku tumbran nu dubidubimba minna. Nale andenge nyu nikina le nale tanjo fet bailkamba bagi guba guaze tugu yimyam agañmor nguikok ta ñakmbambi kuasmbi inum bale farka kenmba kusrekinaik.

⁹ Kile Sipsip Fat nu wañe nzingail 5-nu paskina le nane buk Kuate tuku pasa kuklinaig le afunje bale farninginaig ta kangerken. Nane atrau mbain kumnemñge minmba ¹⁰ tenemba kuenka sakinaig: O Sunjo, ne kateseknu purfenju ndo. Kilke

6

Sipsip Fat nu wañe nzingail 6 paskina

mbol mbal sine bale farsinginaig ta ne ginu le nane pilenimba lafuwamngat nga sakinaig le isen. ¹¹ Nane tanamba sanaig le andenge nane mindek tawi kaukuk kugennu ninmba saningina: Tane man fudinmba mabtap le tanjine piro tuma mbal tanjine tira kame afunje tane bale fartinjinaig tanamba ndo nane bale farninguwaig le ye tane tuku ndare lafuwamngit njina.

¹² Kile Sipsip Fat nu waje nzingail 6-nu paskina le kilke mbolnge mumni sungo prona. Tanana le ki dabuka kuminj dabuknu sukna le tambun gurka ndare tanan mayok kina. ¹³ Fik ail bubre sungonje kulisokngate le alonu guabnu purpurkade tanan samba mbolnge mbai supika kilke mbolnge ndeke likinaig. ¹⁴ Nane yango filfilde tanan samba filfilka kumba ka kugana le tabe nuy njakmba dir ka nanjine ma kusrekinaig. ¹⁵ Tananaig le kilke kulat mbal, nyu njakmbal, kame gabat sugo sugo, agan ndende njakmbal, sanjri njakmbal, sanzal mbal, tanjo kame njakmba ndek tabe ndame njakmbol kumba kuirke lika sakinaig: ¹⁶ Tabe ndame tane ndeka sine tidon patikap le Kuate nu minyo mbili maditaknu mbolnge minyok minit nale Sipsip Fat ndon sine tuku gubra njak ta nale sine kanjer ndakuwaik. ¹⁷ Nakile ait sunjo gubra te-mayokam tuku prowat le ima nu nale am mbolnge tinjam kumon nga sakinaig le isen.

7

Israel mbal 144,000 Kuate tuku suku kuyar tinaig

¹ Kile ye kinatanu suk enel bailkamba kanjerken. Nane kilke make bailkamba ta mbolnge bubre prowe likade tuku ndin tukulninmba tinje likinaig. Bubre pro kilke yu ail afu fit ndaninguwaig nga nane tananaig. ² Tananaig le ye enel ande ki prote kumamnge mayok ka mbuna le kanjerken. Enel ta nu Kuate abo tugu njak tuku mbal madinjam tuku suku murko te njak minna. Nu enel bailkamba kilke yu njago siglikam tuku nyu tinaig ta kuenka saningina: ³ Tane yauk. Sine singine Mbara tuku piro mbal tumail pasi mbolnge suku

kuyar patikube le tane kilke yu ail ta njakmba njago siglikap njina.

⁴ Tanjo tumail pasi mbolnge suku kuyar patike likinaig ta 144,000 njinaig le isen. Nane Israel tugu 12 ta tuku kuasmbi. ⁵ Yuda tuku tugu 12,000. Ruben tuku tugu 12,000. Gat tuku tugu 12,000. ⁶ Aser tuku tugu 12,000. Naftali tuku tugu 12,000. Manase tuku tugu 12,000. ⁷ Simeon tuku tugu 12,000. Levi tuku tugu 12,000. Isakar tuku tugu 12,000. ⁸ Sebulan tuku tugu 12,000. Yosef tuku tugu 12,000. Benyamin tuku tugu 12,000. Kuasmbi ta nane njakmba Kuate tuku suku kuyar tumail mbolnge patikinaig.

Tanjo gudommba burnu kumon kuga

⁹ Ye wam ta kanjerken sulumba kinatanu suk tanjo manjur sunjokanu ande kanjerken ta burnu kumon kuga. Nane kilke tugu njakmba tuku kuasmbi ndare kise kise ngaros yeki yeki tumbran pasa yeki yeki. Nane tawi kugen kaukuk siglika minyo mbili maditaknu Sipsip Fat tumailamnge tinja pator waje bige njak minnaig le kanjerken. ¹⁰ Nane kuenka tenjamba sakinaig: Singine Mbara minyo mbili maditaknu mbolnge minit nale Sipsip Fat ndon sine tuku muskil kile-tidinge singinaig njinaig. ¹¹ Nane tanakinaig le enel kamanje minyo mbili maditaknu te-ngamumba tanjo mage nyu njak 24 agan bailkamba abo njak ta njakmba kile-ngamukka minyo mbili tumailamnge truk ka Kuate mbarinmba sakinaig:

¹² Ese. Sine singine Mbara tuku nyu sunjo ta te-dungube o. Nu nyu sunjo nu sanjri njayo wamdus kuyar mayenu njak minmba minwa o njinaig.

¹³ Kile tanjo mage nyu njak ta tuku andenge ye kusnayina: Tanjo kame tawi kugennu kaukuk njak ta ima kate. Aninge prowaig nga kusnayina le ¹⁴ ye lafumba nu sawen: Sunjo, ye gilai. Ne nane kila ngen le nu ndek ye sayina: Mbal te nane piti sugo ngamuknge minnaig tuku pronaig. Nane nanjine tawi kilmba Sipsip Fat tuku ndarenumbi minyanjinaig le kaukuk mayok kinaig. ¹⁵ Ta tuku nane

Kuate tuku minyo mbili maditaknu tumailamnge minig sulumba ki furir mindek Kuate tuku wande sinamnge nu tuku nyu te-dunga minig. Kuate nu minyo mbili maditaknu mbolnge minit nu nane tugumnge minmba kulatkamngat. ¹⁶ Nane man gubaniŋge nda. Nane kule paraniŋge nda. Nane kinge pasoka ma paknu kamuse nda. ¹⁷ Sipsip Fat minyo mbili maditaknu tugumnge minit ta nuŋge nane kulatkamngat. Nu nane kilmba ka kule nyumba minmba minam tuku bulbulmba prote ta tumninguwa le nyumba minmba minamngaiŋ. Tanjawaig le Kuate nu nane tuku am kule para serningamngat nga sayina.

8

Sipsip Fat nu nzingail 7-nu paskina

¹ Kile Sipsip Fat nu nzingail 7-nu paskina le samba mbolnge ma betkirena. ² Hap aua tanjamba kugana le ye kinatanu suk eŋel 7 kangerken. Nane Kuate tumailamnge tinja minig tuku. Kile andeŋge pro tabil nduik nduik nane 7 ta niŋgina.

³ Tanjana le eŋel kise ande promba atraukam tuku mbain tugumnge gol nza pa guwa mundur mayenu tinjam tuku te ŋak minna le andeŋge eŋel ta pa guwa sungomba tuna le kilmba Kuate tuku mbal tuku yaban pasa tur mbilmba minyo mbili maditaknu tumailamnge gol mbain mbolnge piyna. ⁴ Piyna le pa guwa ta yaban pasa tur eŋel tuku wai mbolnge tinja mundur mayenu Kuate tugum kina. ⁵ Tanjana le eŋel ndek gol nza tumba atrau mbain mbol tanje pa guzi kilmba nzambimba kutuna le kilke mbol ndeke likinaig. Ndeke likinaig le teliŋ bulunja kuaila fuduka mumni mayok kina.

Eŋel kame tabil 6 fitkinaig

⁶ Kile eŋel kame 7 tabil kile ŋak minnaig ta nane fitkam bafumba minnaig. ⁷ Nane tuku inumnge nuŋe tabil ta fitkina le pa sawe tin ndare mbilanu ŋak kilke mbolnge ndekinaig. Ndeka kilke fet keŋanu ta ndindo ugmba armba minnaik. Ail mata ndindo ugmba armba minnaik. Pibi anja mata tanjamba ndo uge sulunaig.

⁸ Kile eŋel arnu ta nuŋe tabil fitkina le agan bin suk ugmba minna ta andeŋge bukngina le yu mbol ndekina. ⁹ Ndeka yu fet keŋanu ta ndindo ndare mayok ka armba mage minnaik. Yu sinamok agan mata ndindo kummba armba minnaik. Wan mata tanjamba ndo ndindo ŋayo silimba armba minnaik.

¹⁰ Kile eŋel keŋnu ta nuŋe tabil fitkina le samba mbolnge kulu sungo sati bulu suk ndekina. Ndeka kule fet keŋanu ta kulu tuku pa tanje ndindo mbolnge ndeka armba kusrekina. ¹¹ Kulu ta nyunu Kagli Ŋayo. Nu kule mbol ndekina ta kaglinu mayok kinaig le tanjo gudommba nyumba kume likinaig.

¹² Kile eŋel bailkanu ta nuŋe tabil fitkina le ki tambun mbai ŋakmba fet keŋanu ta inum ŋayo silimba armba mine likinaig. Tanjamba ki ait inumnu dabuka armba bulu ŋak. Furir ait inumnu ma make armba bulu ŋak.

¹³ Kile ye kinatanu suk paŋus ande kangeren ta nu bunja mbol kumba wika sakina: Ae ae osese. Eŋel keŋmba nanjine tabil fitkuwaig le kilke mbol mbal piti sungo kamusamngaiŋ nga sakina le isen.

9

¹ Kile eŋel 5-nu ta nuŋe tabil fitkina le eŋel ande mbai suk supika kilke mbol ndekina. Ndekina le andeŋge ma buto sinam nzi tuku ki ta nu tuna. ² Tuna le nu malanga ta talkina le pa guwa sungo tafil ŋak tinjina. Pa guwa tanje ki songina le ma ŋakmba dabukina.

³ Tanjana le pa guwa sinamnge agan wak suk mayok kine lika kilke ŋakmba kumunginaig. Tanjanaig le andeŋge nane zinaŋsail tuku kame niŋmba saniŋgina: ⁴ Tane pibi ail kuzru ŋaigo sigli ndakap. Tanjo tumail mbolnge Kuate tuku suku kuyar kugatok ta nane ndo ŋaigo siglika ngina ⁵ sulumba nu nane baleningam tuku peuniŋmba sakina: Tambun 5 ndo rar sungo niŋgap nga saniŋgina.

Zinaŋsailnge tanjo makete le rar sungo kamuste tanjan nane rar sungo kamusmba minamngaiŋ. ⁶ Ait ta mbolnge nane kumam tuku ndin sotete pisenngamngaiŋ. Nane kumam tuku dirnanjuwaig ta nane kume nda.

⁷ Wak suk agañ ta kame mbal tuku hos tajañ. Nane tuku gabat gol hat kaika minanu suk. Nane tuku tumail tango tumail suk. ⁸ Nane tuku gabat wañe pino gabat wañe suk kugennu. Nane tuku maketiñ laion maketiñ suk. ⁹ Nane tuku tawo ta ain tawi tawo songa silikade tajañ. Nane tuku salmban fudu ta kame tuku hos gudommaba karis didika pinderkade le fudukade tajañ. ¹⁰ Nane tuku dadu ta zijañsail dadunu suk agañ pitiram tuku ñak. Nane tambun 5 tango rar ningam tuku kame dadu mbolñge patikina. ¹¹ Nane tuku kulat tango nu ma buto sinam nzikok tuku eñel. Nu tuku nyu ta Hibru pasambi Abadon ñgade. Nane Grik pasambi Apolion ñgade. (Nyu ta tugunu: Agañ ndende ñaigo siglikanu tango).

¹² Piti sungo ande buk kugawat. Kile armba prowam tuku minik.

¹³ Kile eñel 6-nu ta nuñe tabil fitkina le gol atrau mbain tuku kundunu bailkamba sinam tange pasa ande mayok kina. Mbain ta Kuate tugumñge minit tuku.

¹⁴ Pasa mayok ka eñel 6-nu nuñe tabil biye ñak minna ta sana: Ne kumba ka eñel bailkamba kule sungo Yufretis tugum tange ndalekanu minig ta kukliniñga ñga sana. ¹⁵ Eñel bailkamba ta nane tango ndindo balemba armba kusreka tajañba tajañba tango ñakmba mbolñge kam tuku nañgine yar tambun ait ta prowam ñga ndalekanu tairñga minig. ¹⁶ Nu kumba nane kukliniñgina le ye kame mbal hos ñak gudommaba kañgerken ta andeñge nane burka 200,000,000 ñgina le isen.

¹⁷ Ye kiñatanu suk kame mbal hos ñak ta teñenmba kañgerken. Hos poñginaig mbal nane tawi kareñnu tawo sonu tuku silikinaig. Tawi kareñnu ta gurgur ize kulon ñak. Hos kame ta tuku gabat laion gabat suk. Nane tuku miñgeñge agañ kamenu keñmba pa bulu pa guwa pa son paknu mayok kinaig. ¹⁸ Agañ kamenu keñmba nane tuku miñgeñge mayok kinaig tambu nane tango ndindo balemba armba kusreka tajañba tajañba tango ñakmba mbolñge ke likinaig. ¹⁹ Hos kame ta tuku kamenu miñge mbolñge dadu mbolñge minnaig. Nane tuku dadu zirernu

mbeñ gabat suk. Nane tambu tango make niñge likinaig.

²⁰ Agañ kamenu keñmba mbolñge kume ndakinaig mbal ta nane nañgine mañau ñaigonu kusreka ñgamunñgal biye mbil ndanaig. Nane bukla mbariñniñmba yabri mbara kanunu golmbi silwambi ainmbi ndamembi ailmbi wakeikanu ta mam-bilmba lika pasa isam kumunñ kuga ta nane tuku nyu ndo kile-dunğa minnaig. ²¹ Nane munñgu bale mañau, make mañau, fare unekade mañau, kuayar mañau ta ñakmba kusreka ñgamunñgal biye mbil ndanaig.

10

Yohanus nu wañe filfilanu fudiñdo tina

¹ Ye mañ kiñatanu suk samba mbolñge eñel ande sañgri ñayo ndekina le kañgeren. Nu gaunñge songina le ñak ndekina. Nu tuku gabat funñge wanzu tinñanu ñak. Nu tuku tumail pasi ki kilñate tajañ. Nu tuku kupe pa bulu kuennu tajañ. ² Nu tuku wai mbolñge wañe fudiñdo filfilanu talok te ñak minna. Nu nuñe kupe ndinam yu mbolñge tinğa kupe ñainam tabekñge tinñina. ³ Nu laion suk wi kuenñkina le kuaila 7 fuduka pasa mayok kinaig. ⁴ Kuaila 7 fudukinaig le ye ismba kuyaram bafuwen kande samba mbolñge pasa ande ye peuyumba sayina: Kuaila 7 pasa mayok kagig ta ne yabuka kuyar ndawa ñga sayina.

⁵ Eñel kupe inum yu mbol tinğa kupe inum tabekñge tinñina le kañgeren ta nu pasa sañgrinu sakam ñga nu wai ndinam te-dunğina. ⁶ Te-dunğa Kuate abo tugu ñak nu samba kilke yu agañ ndende ñakmba kile-mayokkina ta nu tuku nyu mbolñge nuñe pasa sañgri pilemba sakina: Kile ait kumunñgate. Kuate nu mañ afu tairñge nda. ⁷ Eñel 7-nu nuñe tabil fitkuwa le Kuate tuku wamdus kuirkanu o buk nuñe tuan tango kame sañgina ta kumunñgamñgat ñgina.

⁸ Ye ambonğa samba mbolñge pasa ande isit ta nu mañ lato ye sayina: Ne kaye ñgina. Eñel kupe inum yu mbolñge inum tabekñge tinğa wañe fudiñdo talok nuñe wai mbolñge minit ta yaiwa ñga sayina. ⁹ Ye eñel tugum kumba wañe fudiñ ta yabañen le nu ndek ye sayina: Ilmba tumba nya.

Ne tuku nin tugu sinamnge nguimnzan nairnu kikonnu tana kamusmba fungul sinamnge kagli nayo kamusamngat nga sayina. ¹⁰ Tanamba sayina le ye nu yaimba nyumba ninken ta nin tugu sinamnge nairnu kikonnu kamusen ta fungul sinamnge kagli nayo kamusen.

¹¹ Kile ande nu ye sayina: Ne man wam afu kurok minig ta kile-mayokka kuklimba kilke tugu nakmba tuku kuasmbi ngarusu yeki yeki tumbran pasa yeki yeki gabat sugo sugo ta nakmba saninga.

11

Tango armba Kuate tuku pasa te-mayoknaik

¹ Kile andenge agan dido suk wande kuennu katesewam tuku sumba ye sayina: Ne tanga Kuate tuku wande atrau mbain turmba kugennu katesewa. Tango giganmba sinam tange Kuate tuku nyu tedungade ta mata burka ta ² ne Kuate tuku wande kilimnu ta kuennu katese ndawa. Ma ta kasomok mbal tuku wai mbolnge pilna. Nane Kuate tuku tumbran sungo ta tambun 42 kupe gurunga tumba nayo silimba minamngaig. ³ Tanawaig le ye tango armba kukulniki le nale sinamanzer tawi tinmba pro ki ait 1,260 ta mbolnge ye tuku pasa kuklimba minamngaig nga sayina le isen.

⁴ Olif ail armba lam armba nale kilke tugu nakmba tuku Sungo nuje am mbolnge minik ta tango ar ta tuku sakade. ⁵ Tango afunge nale najo siglikam bafuwaig ta nakile mingekng pa mayok ka ngueu mbal pasokuwa le kume faramngaig. Ande nu tanamba nale najo siglikam bafuwa ta nu sinka kume ta kangeramngat. ⁶ Nale Kuate tuku pasa kuklimba sangri nak minmba sawe peumba kule ndare kuilka piti yimyam patikuwaik le kilke mbol mbal tugum prove likamngaig. Nale piti ndan kam tuku sakuwaik ta tanamba ndo prowamngat.

⁷ Nale ar ta Kuate tuku pasa sake suluwaik le aganmor nguikok nayonu ma buto sinam nzinge minit tuku ta nu pro nale ndon kame bumba nale kile-ibenka bale faramngat. ⁸ Bale farwa le nale tuku mindesin tumbran sungo tuku ndin make

mbinge minamngaik. Tumbran sungo ta yaba-yabanga Sodom le Isip ngade tuku. Tumbran ta mbolnge nane singine Sungo ail kazrai mbolnge balenaig.

⁹ Nale tuku mindesin tanamba minwaik le kilke tugu nakmba tuku kuasmbi ngarusu yeki yeki ndare kise kise tumbran pasa yeki yeki ta nakmba pro ki ait kenmba inumnu turmba nale tuku mindesin kangerka nane afunge nale ngukam tuku peuningamngaig. ¹⁰ Kilke mbol mbal nakmba nane gare-gareka pagumba nye sungokumba mune kupesmba nangine gare agan afu mungu ninge ningeka minamngaig. Ta ndanam? Kuate tuku tuan tango ar ta nale kilke mbol mbal piti sugo ninginaik ta kile nale kumnaik tukunu nane gare-gareka tanawamngaig.

¹¹ Ki ait kenmba inumnu turmba kinaig le abo guwa Kuate tugumnge ndeka nale sinam kina le nale abonga tinginaik. Tananaik le nane nale kangerkinaig mbal ndek piriri nayomba kuru kuru sungo tinaig. ¹² Nale tinginaik le samba mbolnge pasa kuenka tenenmba sanikina: Mbol te mbape ngina. Tanakina le nale tanga gau mbol kumba samba mbol ambe kinaik le nakile ngueu mbal nakmba nale kangerkinaig.

¹³ Ait ta mbolnge ndo mumni sungo promba tumbran sungo ta fet 10-anu ta ndindo nayo silimba 9 kusrekenaig le minnaig. Mumni sungo tange tango 7,000 bale farna le nane afu wam ta kangermba kuru kuru sungo tumba samba mbolok Mbara tuku nyu te-dunginaig.

¹⁴ Piti sungo arnu buk kugawat. Kile kenju prowam bafute.

Enjel 7-nu nuje tabil fitkina

¹⁵ Enjel 7-nu nuje tabil fitkina le samba mbolnge pasa gudommba kuenka sakinaig: Kile singine Sungo nu madina tango ndon nale kilke tugu nakmba kulatkam tuku sangri tik. Nu tanamba kulatka minmba minamngat nginaig. ¹⁶ Kile tango mage 24 nyu nak Kuate tumailamnge nangine minyo mbili sugo mbolnge minnaig ta nane ndek truk ka Kuate mbarinmba tenenmba sakinnaig.

¹⁷ O Kuate Sunḡo, ne saḡri ḡayo. Ne o buk minna kile ne taḡamba ndo minit.

Ne naḡe saḡri tambi kilke tugu ḡakmba kulatkate ta ne wam mayete.

¹⁸ Kilke yimyam ne tuku gubra sunḡo pil-naig ta kile ne tuku gubra mayok ka kumanu mbal pileniḡgam tuku ait prote. Naḡe piro mbal, naḡe tuan taḡo kame, naḡe mbal ḡakmba ne kumnemḡge minnaig afu nyu ḡak afu nyu kugatok ta nane lafu mayenu tam tuku ait prote. Kilke ḡaigo siglikinaig mbal kile nane lafu ḡayonu tam tuku ait prote ḡginaig.

¹⁹ Taḡakinaig le samba mbolḡge Kuate tuku wande malaḡa talkina le nuḡe pasa katanu bokis wandek sinam ta minna le kaḡeren. Taḡamba kile telinḡ buluḡa kuaila fuduka mumni mayok kina le sawe tinḡ sugokanu ndekinaig.

12

Pino ande mbeḡ sunḡo kulmbaḡ suk ndoḡ mayok kinaig

¹ Kile samba mbolḡge aḡaḡ kanunu tugu sunḡokanu mayok ka pino ande nu ki tawi taḡaḡ kaika ḡak minna. Nu tambun mbolḡge tinḡ minmba nuḡe gabat mbolḡge nyu ḡak tuku hat mbai 12 ḡak kaika minna.

² Nu funḡulok minna sulumba nu kiḡo te-palmbim bafumba ḡaro rar sunḡo tumba witina.

³ Kile samba mbolḡge aḡaḡ kanunu ande tugu sunḡokanu ḡak mbeḡ sunḡo kulmbaḡ suk gurgur gabatnu 7 naunu 10 ḡak mayok kina. Nuḡe gabat ḡakmba nyu ḡak tuku hat kaike likanu ḡak minna. ⁴ Samba mbolḡge nu mbai kuasmibi ndindo nuḡe dadumbi gureḡmba armba kusrekina. Taḡamba taḡamba mbai ḡakmba mbolḡge kina le kilke mbolḡge ndeke likinaig. Mbeḡ kulmbaḡ suk ta pino ta kiḡo te-pilwa le tumba nyam tuku nu tugum taḡe minna. ⁵ Taḡamba minna le kile pino ta kiḡo te-pilna le andeḡe nu pitik ndo didik tumba Kuate tuku minyo mbili maditaknu tugum taḡe pilna. Kiḡo ta sunḡoka nuḡe saḡri ain ndumn-dum tambi kilke mbol mbal ḡakmba kulatkamḡgat.

⁶ Pino ta kua ka Kuate nu minam tuku ma ma baknu mbolḡge wakeina ta mbol

kina ka taḡe nu ki ait 1,260 minna le Ku-ateḡe nu nyamagaḡ tumba minna.

⁷ Kile samba mbolḡge kame sunḡo prona. Eḡel sunḡo Mikael nuḡe kuasmibi kilmba mbeḡ kulmbaḡ suk ta sunḡo ndoḡ kame bunaig. Taḡanaig le mbeḡ ta nuḡe eḡel ḡaigonu kilmba nane ndoḡ kame buna.

⁸⁻⁹ Nane kame bunaig ma ma mbeḡ tuku kuasmibi kile-ibeḡka mbeḡ sunḡo tumba nuḡe eḡel ḡaigonu ndoḡ pankinaig le kilke mbol ndeka samba tumbaḡ nduiye kusre-naig. Taḡamba mbeḡ o buk abo abo minna ta nyunu bukla ḡayonu nyunu ande Satan nu taḡo yabrininḡmba didikate ta nu kilke mbol ndekina.

¹⁰ Kile samba mbolḡge pasa ande kueḡka sakina: Satan nu ki furir mindek Kuate tugumḡge siḡine tira kilmba pasa mbolḡge patikate ta eḡelḡe nu tumba bukḡginaig le kilke mbol ndekina. Siḡine Kuate nu kile siḡine muskil kile-tidiḡa nuḡe saḡri te-mayokmba nuḡe gageu kulatkate. Nu nuḡe madina taḡo tuku nyu sunḡo te-mayokte. ¹¹ Siḡine tira kame nane naḡine ḡgarosu mape ndaka kumam kuru kuru ndaka Kuate tuku pasa te-mayokmba Sip-sip Fat tuku ndarembi Satan te-ibeḡnaig.

¹² Ta tuku samba mbolḡge minig mbal tane gare-garekap. Kilke le yu mbolḡge minig mbal ose. Tane piti sunḡo tamḡgaig. Satan nuḡe ait kugamba buk fag kinit ta nu kila tukunu nu gubra sunḡo tumba tane tugum ta prote ḡgina.

¹³ Mbeḡ kulmbaḡ suk bukḡginaig le kilke mbol ndekina ta wamdus puluna le pino kiḡo te-pilna ta balewam koronḡa.

¹⁴ Koronḡa le Kuateḡe nu buḡa ma ta kusremba ma baknu mbol kumba ka ki ait 1,260 taḡe minwa le Kuateḡe nyamagaḡ tuwa le nyuwa ḡa nu paḡus salmban armba tuna. ¹⁵ Tuna le nu buḡa kina le mbeḡ nu pino te-ḡgisiwam tuku kule kumka furkina le kule sunḡo pinderkate taḡaḡ pino koronḡa kina. ¹⁶ Kina le kilke puluka pino turna le kule mbeḡḡge kumka furkina ta ka burok sinam ta kumba ka kugana.

¹⁷ Taḡana le mbeḡ kulmbaḡ suk ta nu pino ta tuku gubra sunḡo tumba nu tuku kiḡo kame afu ndoḡ kame buwam saka nane bale faram kina. Nane Kuate tuku pasa ismba dubimba Yesus tuku pasa tugusek

biye demba kukliwanu mbal ta nane pino ta tuku kiŋo kame minig.

¹⁸ Kile mbenj sunŋo ta nu piyalŋge tiŋ minna le kaŋgeren.

13

Aganmor nguikok ande yu sinamŋge bitek mayok kina

¹ Ye maŋ kiŋatanu suk aganmor nguikok yu sinamŋge bitek mayok kina le kaŋgeren. Nu gabatnu 7 naunu 10 ŋak. Nau kame ta ŋakmba mbolŋge nyu ŋak tuku hat kaikanu ŋak minnaig. Gabat 7 mbolŋge Kuate ngumnem tambinu nyu ŋak minnaig.

² Aganmor nguikok ta lepat kaŋgeranu taŋaŋ kaŋgeren. Nuŋe kupe mbain bea tuku kupe mbain suk. Miŋgenu laion suk. Mbenj sunŋo kulmbaŋ suk ta nu nuŋe saŋgri nuŋe nyu sunŋo aganmor nguikok ta tuku wai mbolŋge patikina. ³ Nu tuku gabat ande kumam tuku we sunŋo ŋak ta we buk kupna le nu mayekina. Kilke mbol mbal ŋakmba aganmor nguikok ta kaŋgermba piriri ŋayomba nu dubinaig.

⁴ Mbenj kulmbaŋ suk ta nuŋe nyu sunŋo aganmor nguikok tuna le taŋo kame ndek mbenj ta tuku nyu mbariŋnaig. Nane aganmor nguikok ta mata mbariŋmba saki-naig: Ima nu nyu sunŋo aganmor nguikok teŋen minit? Ande nu te-ibenam kumuŋ kuga ŋga sakinaig.

⁵ Andeŋge nu peu ndana le aganmor nguikok ta nuŋe nyu te-duŋga Kuate ngumnem pasa tuna. Nu taŋamba tambun 42 nuŋe saŋgri te-mayokna sulumba ⁶ nuŋe pasambi Kuate ngumnem pasa sunŋomba tuna. Nu Kuate tuku nyu Kuate minit tuku ma, nane ma ta mbolŋge minig ta ŋakmba pasambi ŋaigo siglikina. ⁷ Nu andeŋge peu ndana le nu Kuate tuku mbal ndoŋ kame bumba nane kile-ibenkina. Taŋana le andeŋge nu nyu tuna le nu kilke tugu ŋakmba tuku kuasmbi ŋgarosu yeki yeki ndare kise kise tumbraŋ pasa yeki yeki ta ŋakmba kulatkina.

⁸ Kilke mbol mbal ŋakmba aganmor nguikok ta mbariŋamŋgaig. Kuate tuku mbal ndo aganmor nguikok ta mbariŋe nda. Kuate nu kilke te-mayok ndana sulumba nuŋe mbal tuku nyu ta abo ŋak minmba

minam tuku waŋe mbolŋge kuyarkina. Waŋe ta Sipsip Fat balenaig nu tuku waŋe.

⁹ Ande nu kilba ŋak ndeta pasa sakamŋgit te iswa. ¹⁰ Kuate nu ande muliŋtam tuku madiwa ta taŋawamŋgat. Ko ande kame bagimbi balewam tuku madiwa ta mata taŋawamŋgat. Piti taŋaŋ mbolŋge Kuate tuku mbal nu tuku saŋgri tomba tiŋguwaig.

Aganmor nguikok ande kilkek sinamŋge bitek mayok kina

¹¹ Kile ye kiŋatanu suk aganmor nguikok ande kilkek sinamŋge bitek mayok kina le kaŋgeren. Nu sipsip fat tuku nau armba ŋak ta nu tuku pasa mbenj kulmbaŋ suk nu tuku pasa taŋaŋ kame ŋayo. ¹² Nu aganmor nguikok ambonga prona ta tuku nyu sunŋo tumba saŋgri ndui tambi kilke mbol mbal saniŋgina le nane aganmor nguikok ambonga prona ta mbariŋnaig. Aganmor nguikok ta nu kumam tuku we sunŋo ŋak. We buk kupna le nu mayekina.

¹³ Aganmor nguikok ngumnemŋga prona ta nu wam kame kitek saŋgrinu kile-mayokka taŋo am mbolŋge pa pilna le samba mbolŋge ndekina. ¹⁴ Andeŋge nu peu ndana le nu aganmor nguikok ambonga prona ta tuku nyu mbolŋge wam kame saŋgrinu kitek ke lika kilke mbol mbal yabrinimba didikina. Didika wam pagukina le nane aganmor nguikok kame mbolŋge bagimbi we pile tunaig le kume ndakina ta nu tuku kanunu wakeimba nyu te-duŋginaig. ¹⁵ Nu andeŋge peu ndana le nu aganmor nguikok kanunu ta miŋge guwa tuna le nu ndek pasatina. Nane afu saŋgri tiŋga aganmor nguikok kanunu nyu te-du ndaŋginaig ta afuŋge nane bale faram tuku saniŋgina.

¹⁶ Aganmor nguikok ta nu saŋgri tiŋga sakina le taŋo nyu ŋak, nyu kugatok, agan ndende ŋak, sanzalnu, naŋgine mironŋ ŋgaro kulatkade, piro agan taŋaŋ minig ta nane ŋakmba wai ndinam ko tumail pasi mbolŋge nu tuku suku kuyar patikinaig. ¹⁷ Suku kuyar ta aganmor nguikok tuku nyu ko nuŋe nyu tuku namba. Nane afu kuyar ta kugatok ta nane agan inum piyawam kumuŋ kuga.

¹⁸ Ande nu wamdus kuyar mayenu njak ta nu aganjmor nguikok tuku namba ta mbolnje nu tuku nyu katesewam kumunj. Tango ta tuku namba ta 666.

14

Nane 144,000 ta mune kitek ulnaig

¹ Ye kijatanu suk Sion tabe mbolnje Sipsip Fat tin minna le kanjeren. Nane gudumba 144,000 nu ndon tin minnaig. Nane Sipsip Fat le Mam nuje tuku nyu tumail mbolnje kuyaranu njak.

² Kile samba mbolnje zigna sunjo mayok kina le isen. Yu fudu ko kuaila fudu ko afunje mune ulmba gita katde le fudu kinig tananj isen. ³ Minyo mbili maditaknu, aganj baikamba abo njak, tango mage 24 nyu njak nane tumailamnje nane 144,000 nane mune kitek ulnaig le isen. Nane buk kilke mbolnje minnaig le Kuate nu nane muskil kile-tidinga kilna tukunu nanenje ndo mune ta kila. ⁴ Nane pino afu ndon kutur manau ke ndakinaig. Nane purfenju ndo minig. Sipsip Fat nu animbi kinit ta nane nu ndon likade. Nane buk kilke mbol mbal ngamuknje Kuate le Sipsip Fat tuku mbal minam tuku muskil kile-tidingina. ⁵ Nane yabri pasa sa ndakinaig. Nane mbar kugatok minig.

Enjel kenmba tuku pasa

⁶ Ye kijatanu suk enjel ande samba mbolnje bunga kina le kanjeren. Nu pasa mayenu minmba minam tuku kilke mbol mbal iswaig nga sakam kina. Nu kilke tugu njakmba tuku kuasmbi ngarosu yeki yeki ndare kise kise tumbran pasa yeki yeki ta njakmba tugum kina sulumba ⁷ wi kuenka sakina: Kuate nu tango njakmba pilenjangam tuku ait prote. Tane nu tuku nyu kurauka te-dungap. Nunje samba kilke yu kule njakmba kile-mayokkina. Tane nu ndo mbarinap nga sakina le isen.

⁸ Enjel ande ta kina le kile man arnu ta pro sakina: Babilon tumbran sunjo nu buk ngisikina. Nu nuje fare fare uneka kilke tugu njakmba didikina le manau ndui ta kumba minmba kule kamenu tananj nyumba nginngankinaig nga sakina.

⁹ Enjel arnu ta kina le kile kenju ta pro kuenka sakina: Nane afu aganjmor nguikok

mbarinmba nuje kanunu ta turmba mbarinmba nu tuku suku kuyar nanjine tumail pasi ko wai ndinam mbolnje patikuwaig ta ¹⁰ Kuate tuku gubra sunjo nza mbolnje tolmba ningwa le nyamngaig. Nyuwaig sulumba Kuate tuku enjel kame am mbolnje Sipsip Fat am mbolnje nane pa bulu pa son paknu mbolnje rar sunjo kamusmba minamngaig. ¹¹ Pa guwa ta tinga minmba minwa le nane aganjmor nguikok mbarinmba nuje kanunu ta turmba mbarinmba nu tuku suku kuyar patikanu njak minig mbal nane ki furir mindek mabte nda.

¹² Kuate tuku mbal nane nu kumnemnje minmba Yesus tuku son nga nu tuku sanjri tomba tinguwaig.

¹³ Kile pasa ande samba mbolnje tenjamba ye sayina: Pasa te kuyara. Nane Sunjo biye dedemba minmba ka kume likade mbal ta nane gare sunjo tamngaig nga sakina. Tanakina le Tukul Guwa ndek lafumba sakina: Ta son. Nane nanjine piro karenju kusreka mabte mayewamngaig. Nane nanjine piro magede tuku lafunu tumba kinig ngina.

Nyamagan kilam tuku ait

¹⁴ Ye man kijatanu suk gau kaukauk mbolnje tango ande sine suk minyok minna le kanjeren. Nu gol hat kaika bagi kagonok agok njayo njak minna le kanjeren.

¹⁵ Kile enjel ande Kuate tuku wandek sinamnje promba wi kuenka tango gau kaukauk mbolnje minna ta sana: Kile ait kumungat. Kilke mbolnje nyamagan njakmba manderkaig. Nane bagimbi piroka nyamagan alonu kila ngina. ¹⁶ Tanamba sakina le tango gau kaukauk mbolnje minna ta nu nuje bagi kagonok tamba kilke mbolnje piroka nyamagan alonu kilna.

¹⁷ Tanana le enjel kise ande samba mbolnje Kuate tuku wandek sinamnje pronu. Nu mata bagi kagonok agok njayo njak. ¹⁸ Nu pronu le man enjel ande Kuate tuku atrau mbain tugumnje pronu. Enjel ta nu pa njakmba kulatkate tuku. Nu kuenka enjel bagi kagonok agok njayo njak ta sana: Kilke mbolnje grep muli alonu manderkaig. Nane bagimbi alonu kugerka kila ngina le ¹⁹ nu ndek nuje bagimbi

grep alonu kat purpurbamba kilmba grep alonu tidonj firfirfade le kulenu prote tuku ma ta sinamnge pankina. Ma ta tumbranj sunjo kilimnge minna. Nu Kuate tuku gubra tananj minna. ²⁰ Nane grep alonu ta kupembi tidonj firfirkinaij le ndare promba kule sunjo tananj pinderka kuennu 300 kilomita butonu 5 fit tanamba prona le kanjeren.

15

Kuate tuku gageu nane mune kitek ul-naig

¹ Ye manj kinjatanu suk aganj kanunu tugu alo sunjo njak samba mbolnje mayok kina le kanjeren ta enjel 7 nane piti 7 kile-mayokkam tuku pronaig. Piti 7 ta prowaig le Kuate tuku gubra kugawamngat.

² Kile ye mambilmba ma yu suk glas pa njak tananj kanjeren. Nane sanjri tinja aganjmor nguikok ngumnemba nu tuku kanunu mbarinj ndamba nu tuku nyu tuku namba kugatok mbal ta nane yu glas suk piyalnje tinja Kuate tuku gita kile njak minnaig le kanjeren.

³ Nane Kuate tuku piro tanjo Moses tuku mune Sipsip Fat tuku mune nindmba tenemba sakade.

O Kuate Sunjo, ne sanjri sunjo pasa njak.

Ne wam ke likate ta sanjri njaijo magenu ndo.

Ne tuku manau njakmba tugusek tinjeknu ndo.

Nenje ndo kilke tugu njakmba tuku gabat ndindo minit.

⁴ O Sunjo, nane njakmba ne tuku nyu tedunja kurauka minamngaig. Nenje ndo purfenju minit.

Ne wam kumumbi kile-mayokkate le tanjo pino njakmba kanjerkade. Ta tuku kilke mbol mbal njakmba pro ne mbarinjnamngaig ngade.

Enjel 7 Kuate tuku gubra nza kutuninginaig

⁵ Kile ye mambilmba samba mbolnje Kuate tuku tukul tawi wande talok minna le kanjeren. ⁶ Wande ta sinamnge enjel 7 piti 7 kile-mayokkam tuku mayok kinaig le kanjeren. Nanjine tawi kugennu kaukauk

kilnja njak. Nane tuku tawo mbolnje gol let laipmba tinjanu njak.

⁷ Kile aganj bailkamba abo njak ta tuku andenje ndek nza 7 kilmba enjel 7 ta ningina. Nza ta Kuate abo tugu minmba minit tuku gubra liganu njak minnaig. ⁸ Kuate tuku wandek sinamnge nu tuku kilnja sanjri ta tuku pa guwa sunjo tafil njak tinjina le ande nu wande ta sinam kambim kumuñ kuga. Enjel nane piti sugo 7 kile-mayokkuwaig le ndo ande nu manj wande ta sinam kambim kumuñ.

16

¹ Kile samba mbolnje Kuate tuku wandek sinamnge pasa ande kuenjka enjel 7 ta tenemba sanjgina. Tane kape sulumba nza 7 Kuate tuku gubra liganu njak ta kilke mbolnje kutuningap nga sanjgina.

² Tanjakina le enjel ande ambonga nuñe nza tumba kilke mbolnje kutuna. Kutuna le nane aganjmor nguikok dubimba nu tuku kanunu mbarinjmba nu tuku suku kuyar njak mbal ta we sugo njaijonu mundur njak nane mbol prowe likinaig.

³ Kile enjel arnu ta nuñe nza tumba yu mbolnje kutuna le yu ndek tanjo kumaknu tuku ndare suk dabukina le yu sinamok aganj ndende njakmba kume farnaig.

⁴ Kile enjel kenju ta nuñe nza tumba kule mbolnje kutuna le kule ndare kuilke likinaig. ⁵ Tanjanaig le enjel kule kulatkate ta nu Kuate sana: Ne purfenju ndo. Ne buk minna kile minit. Ne kumumbi wam kame sanjrinu te ke likat. ⁶ Tanjo nane ne tuku tuan tanjo kame ne tuku mbal sungomba bale farnaig le ndare kutukinaig. Kile ne kumumbi lafunu nane ndare nyam tuku kutute nga sakina.

⁷ Tanjakina le atrau mbain tugumnge pasa ande mayok ka sakina: Ese. Sunjo Kuate, ne sanjri njayo. Ne kumumbi nane mbolnje wam kame te ke likate nga sakina.

⁸ Kile enjel baillkanu ta nuñe nza tumba ki mbolnje kutuna le Kuate nu ki sana le ki pa tinja tanjo kame njakmba pasokina. ⁹ Pasokina le tanjo nane Kuatenje piti te njakmba kate nga nane nu tuku nyu kasur-naig. Nane ngamunggal biye mbilmba nu tuku nyu te-du ndanjinaig.

¹⁰ Kile enjel 5-nu ta nuñe nza tumba agaŋmor ŋguikok tuku minyo mbili mbolŋge kutuna le nu kulatkate ma ta ma make sunjo ndekina le nuñe gageu ŋakmba rar sunjo kamusmba mane makemba minnaig. ¹¹ We rar sugo mayok kinaig le nane Kuate samba mbolŋge minit nu kasurmba naŋgine wam ŋaigonu kusre ndakinaig.

¹² Kile enjel 6-nu ta nuñe nza tumba kule sunjo Yufretis mbolŋge kutuna le kule paraka tanjo sugo nyu ŋak ki prote kumamŋge prowam tuku ndin wakeina.

¹³ Tanjana le ye mambilmba mberj sunjo kulmbaŋ suk, agaŋmor ŋguikok, yabri tuan tanjo nane tuku miŋgekŋge guwa ŋaigonu keŋmba girpo suk mayok kinaig le kaŋgerken. ¹⁴ Guwa keŋmba ta bukla ŋaigonu. Nane kumba wam saŋgrinu kitek ke lika kilke tuku gabat sugo ŋakmba didika Kuate Saŋgri Nayo tuku ait sunjo mbolŋge nu ndoŋ kame buwam tuku kuaneka kilemanŋurkinaig.

¹⁵ Kile Sunjo ye sayina: Ne isa. Ye kuayar tanjo tanaŋ pitik ndo prowamŋgit. Ye prowi le afu nane ye tairŋga naŋgine tawi kulat mayemba minig ta nane gare tamŋgaig. Afu naŋgine tawi kulat maye ndade ta nane wagek minmba kiko tamŋgaig ŋga sayina.

¹⁶ Bukla ŋaigonu keŋmba nane gabat sugo kile-manŋurkinaig ma ta Hibru pasambi Armagedon ŋgade.

¹⁷ Kile enjel 7-nu ta nuñe nza tumba ma ŋgamu ambenge kutuna le Kuate tuku wande minyo mbili maditaknu tugumŋge pasa ande wi kuenka sakina: Kile kugawat ŋgina.

¹⁸ Tanjakina le telin bulunŋa kuaila fuduka mumni sunjo pasa ŋak mayok kina. Maŋau tanaŋ ta tanjo nane buk kaŋger ndanaig tuku. ¹⁹ Mumni ta prona le Babilon tumbraŋ sunjo ta fet keŋna le kilke ŋakmba tuku tumbraŋ sugo sugo ta ŋaigoŋge likinaig. Kuate nu Babilon tumbraŋ sunjo lafunu tambim tuku gilai ndaŋgina. Nuñe gubra sunjo nu mbolŋge pilna le nane kamusnaig. ²⁰ Nuy tabe mata ŋakmba ŋgisike likinaig. ²¹ Sawe tinj sugo pitinu 50 kilo tanaŋ samba mbolŋge tanjo ŋgaro mbolŋge

ndeka minnaig le nane sawe tinj ta tuku ŋgaro rar sugo kilmba Kuate kasurnaig.

17

Une pino sunjo ta lafu ŋayonu tina

¹ Kile enjel 7 nza ŋak ta tuku ande ye tugum promba sayina: Ne yale le tumbraŋ sunjo ŋayonu pino tanaŋ tanjo didik farte ta nu tuku piya ŋayonu ta ne tumnamŋgit. Tumbraŋ ta kule gudommba tugumŋge minit tuku. ² Kilke tuku gabat sugo nane nu tuku maŋau kutur sunjo ta dubimba kilke mbol mbal ŋakmba nu tuku une maŋau kule kamenu tanaŋ nyumba ŋginŋgankade ŋga sayina.

³ Tanjakina le Tukul Guwa nu ye mbol kina le ye kinatanu suk enjel nu pino ta tumyam tuku ye tumba ma baknu mbol kina. Ka tanje pino ande agaŋmor ŋguikok gurgur mbolŋge minyokina le kaŋgeren. Agaŋmor ŋguikok ta gabatnu 7 naunu 10 ŋak. Nuñe ŋgarosu mbolŋge nyu kame Kuate ŋgumnem pasa tumba kuyaranu ŋak minnaig.

⁴ Pino ta nu nyu sunjo ŋak minmba tawi gurgur ize ŋak silikanu. Nu tuku mindepiye gol ndame magenu igog tinj ŋak. Nu gol nza nuñe kutur maŋau ŋule parak maŋau liganu te ŋak minna. ⁵ Kuyar ande nuñe tumail mbolŋge minna ta nuñe nyu tugu sunjo alo ŋak. Nyu ta teŋemba. *Ye Babilon tumbraŋ sunjo. Pino tanjo didik farde mbal wam kutur ŋule parak ke likade mbal ye nane tuku ina naŋgine.*

⁶ Kuate tuku mbal Yesus dubiwanu mbal ta pino tanje nane gudommba kilmba bale farmba nane tuku ndare kule kamenu tanaŋ nyumba ŋginŋgankina le kaŋgeren. Ye nu kaŋgermba pirerek purka wamdus te-suluwen le ⁷ enjel nu ndek ye sayina: Ne wamdus te-sulu ndawa. Pino agaŋmor ŋguikok mbolŋge minit si agaŋmor ŋguikok gabat 7 nau 10 ŋak ta ye nale tuku tugu bitekŋga sanamŋgit. ⁸ Ne agaŋmor ŋguikok kaŋgerat ta o buk minna ta nu kumna. Nu maŋ ma buto sinam nziŋge mbumba mayok kuwa le afunje nduiye balewamŋgaig. Kuate nu kilke te-mayok ndamba afu abo minmba minam tuku nyu waŋe mbolŋge kuyar ndakina ta nane

aganmor nguikok nu minmba kumna ta man mayok kuwa le kanjermba pirerek purkamngaig.

⁹ Afu wamdus kuyar mayenu njak nane pasa te katesewam kumuŋ. Gabat 7 ta tabe 7. Pino nu tabe kame ta mbolŋge minyok minit. ¹⁰ Gabat 7 ta taŋgo nyu njak 7. Gabat kame 5 buk nyu kuganaig. Ande minit. Ande kile. Nu promba ait fagnu ndo minamŋgat. ¹¹ Aganmor nguikok nu minmba kumna ta nu mata nyu njak mayok kanjat. Nu sugo 7 ta dubika nu 8-nu. Nu nane tuku ande. Nu promba minwa le ma ma balewamngaig.

¹² Nau 10 ne kanjerkat ta gabat sugo nyu njak 10. Kile nane nyu njak mine ndakade. Aganmor nguikok nu sunjo mayok kuwa le ait ta mbolŋge nane nyu njak mayok ka aua ndindo ndo nanjine gageu kulatkamngaig. ¹³ Gabat sugo 10 ta nane wamdus ulendimba nanjine sanjri njakmba aganmor nguikok wai mbolŋge patikamngaig. ¹⁴ Nane tinja Sipsip Fat ndoŋ kame buwaig le nu nuŋe kuasmbi ndoŋ nane kile-ibenkamŋgat. Nuŋe ndo Sunjo. Nu sugo njakmba tuku gabat minmba minit tukunu nuŋe nane kile-ibenkamŋgat. Nuŋe kuasmbi ta yinje nga madininmba wikina le nane nu ndo dubide tuku nga ye sayina.

¹⁵ Tanjamba nu man ye sayina: Kule gudommba pino taŋgo didik farte tugumŋge kanjerkat ta taŋgo kuasmbi ngarusu yeki yeki tumbran pasa yeki yeki. ¹⁶ Ne nau 10 kanjerkat ta nane aganmor nguikok ndoŋ pino taŋgo didik farte ta kasuramngaig. Nane nu tuku mindepiye njakmba yai-waig le nu wagek minamŋgat. Nane nu tuku ndem nyumba mindesin piywaig le ugamŋgat. ¹⁷ Nane Kuatenje wamdus ninjua le taŋgo nyu njak 10 ta wamdus ulendimba nanjine sanjri aganmor nguikok tuku wai mbolŋge palmbimngaig. Kuate nu wam njakmba sakate ta mayok kuwaig le nuŋe ait kugawamŋgat.

¹⁸ Ne pino kanjerat ta nu tumbran sunjo Babilon. Nu kilke tuku gabat sugo njakmba kulatkate. Enjel tanjamba ye sayina le isen.

18

Babilon tumbran sunjo ngisikina

¹ Kile ye man kinatanu suk enel ande nyu sunjo njak samba mbolŋge ndekina le kanjeren. Nu nuŋe kilja tamba kilke tugu njakmba kiljaningina. ² Nu wi kuenja sakina: Babilon tumbran sunjo ta ngisikina. Kile guwa le bukla njaigonu sar umaŋ kutur njak njak nanenge ndo tumbran sunjo ta sinamŋge minig. ³ Nu nuŋe une manau kutur njak kule kamenu tanan kilke njakmba ningina le nane nyumba nginnganka njaigonginaig. Kilke tuku gabat sugo nane nu dubimba une manau kutur njak kinaig. Nu nyu sunjo tam tuku agan ndende kilam tuku piriri njayona le ndametinj pirokinaig mbal nane nu mbolŋge sunjomba kilnaig ngina.

⁴⁻⁵ Kile samba mbolŋge pasa ande tenenmba sakina. Babilon tumbran sunjo tuku une gudommba. Andenge kile-manjurkuwa ta ka samba kirewam kumuŋ. Ye Kuate. Ye nu tuku wam njaigonu ta gilai ndanget. Yinje mbal tane tumbran sunjo njayonu ta kusrewap. Tane nu ndoŋ ulendika mbarap sulumba nu tuku piti njaigonu nu ndoŋ tubekaig. ⁶ Nuŋe mbalŋge afu njaigo siglikinaig tanjamba ndo nu njayo siliwap. Nane tuku wam njaigonu ta kumumbi lafumba man lato ningap. Nane kule kaglinu afu ninginaig le nyinaig tanjamba ndo kule kagli njayo wakeimba ningap le nyuwaig. ⁷ Babilon tumbran sunjo nu nuŋe ngarusu payamka nuŋe agan ndende tamba mine mayena. Kile nuŋe manau ta mbilka lafunu rar sinamanzer sunjo tape. Nu nuŋe wamdusmbi sakate. Ye sunjo nyu njak. Ye pino kuembol tanan kuga. Ye ngamungal rar te nda nga iduste. ⁸ Ta tuku ki ait ndindo mbolŋge ndo guaze afu ngamungal rar guba sunjo ta njakmba nu mbolŋge prowamngaig. Nu panje uge suluwamŋgat. Ye Sunjo Kuate ye sanjri njayo. Yenje tumbran sunjo ta pilewet nga sakina.

⁹ Kilke tuku gabat sugo nane nu dubimba une manau kutur njak ke lika nu ndoŋ agan ndende sunjomba kilnaig ta nane tumbran sunjo ta ugmba pa guwa sunjo tinjua

le kanjermba ninanka wikaraumba malm-bikamngaig. ¹⁰ Nane nu tuku rar kuru-kuruka maskenŋe tinja sakamngaig: O tumbran sunjo Babilon, ne nyu sunjo jak ta ae osese. Nane pa lafunu pitik ndo ne mbolŋe prote nga sakamngaig.

¹¹ Kilke mbolŋe ndametin pirokade mbal nane nu sine tuku agan piyawe nda nga nu tuku idusmba ngamungal piti jak malm-bikamngaig. ¹² Nane tuku agan ndende tumbran tanje piyaningina ta tejenmba. Gol silwa ndame magenu igog tin. Tawi afu kaukauk magenu afu ize jak afu silk afu gurgur. Ail afu mundur jak. Agan afu elefant maketinmbi wakeikanu. Agan afu ail magenu ain yeki yeki ndame kuyar jak basleŋnu tambi wakeikanu. ¹³ Sinamon nguna paguwa mundur magenu yeki yeki. Grep kule, guren, plaua, wit. Makau sipsip hos karis nane tanjo mata piro agan tanjan. Agan kame ta jakmba piyawam tuku tumbran sunjo ta tugumŋe patike likanu.

¹⁴ Ndametin pirokade mbal ta nane tejenmba Babilon tuku sakamngaig. Ne agan ndende kilam tuku wamdu sunjo pilna ta kile nane agan ndende magenu nane nyu sunjo turmba nduiye ngisikade. Ne man kanjerke nda nga sakamngaig.

¹⁵ Tumbran sunjo ta mbolŋe piroka ndametin sunjomba kilnaig mbal nane nu tuku rar kuru-kuruka maskenŋe wika-raumba malm-bika tejenmba sakamngaig. ¹⁶ Ae osese. Tumbran sunjo, nane mbal gabat sugo tuku tawi kaukauk ize jak gurgur silikinaig sulumba gol ndame magenu igog tin mindepiye ta jak minnaig. Osese. Aua ndindo tanjan mindepiye magenu jakmba ta uge sulute nga sakamngaig.

¹⁷ Wan tuku gabat kame piro mbal nane afu nangine agan ndende piyawam tuku wan mbolŋe mine likade ta jakmba maskenŋe tinja ¹⁸ tumbran sunjo ta ugmba pa guwa sunjo promba minwa le wikaraumba sanungaig: Tumbran sunjo nyu jak tanjan ande aninge minit nga sakamngaig. ¹⁹ Nane ngamungal rar sunjo tumba tuptup kilmba nangine ngaro pisneninmba wikaraumba sakamngaig: Tumbran sunjo osese. Sine wan mbolŋe

likeg mbal ne mbolŋe ndametin sunjomba kileg ta ne aua ndindo mbolŋe ndo jakmba uge sulute nga sakamngaig.

²⁰ Samba mbolok mbal tane gare-garekap. Aposel tuan tanjo Kuate tuku mbal tane jakmba gare-garekap. Tumbran sunjo ta tane kilmba najo siglikina ta kile Kuate nu kumumbi lafunu tuwit.

²¹ Kile enjel ande sanjri najo ndame sunjo ande te-dunga tumba yu mbolŋe buknga sakina: O Babilon tumbran sunjo, ne wit firfiranu ndame tanjan sunjomba ndeka fuduka pitik ndo ngisikamngat. Ne andenŋe man kanjerne nda. ²² Gita tuku fudu, kem wi, tabu tabu, tabil ta nane jakmba fudu maninka ma betkiREWAMNGAT. Nane piro mbal wai kuyarkade ta ne sinamŋe mine nda. Ndam sunjo wit firfirte tuku fudu mata man ise nda. ²³ Ande ne sinamŋe man lam buluwe nda. Tanjo munju kilam tuku zigna mayok kine nda. Ne tugumŋe pirokinaig mbal nane kilke mbol mbal jakmba ngamukŋe gabat sugo minnaig ta kile kuga. Ne nane kuanye manau tambi kilke mbol mbal jakmba yabriningina. ²⁴ Kuate tuku tuan tanjo nu tuku gageu nane tuku ndare lafunu ne mbolŋe minit nga sakina.

19

Babilon ngisikina le gare-garekinaig

¹ Ye kinatanu suk samba mbolŋe mangur sunjo tuku zigna isanu suken ta tejenmba. Sine Kuate tuku nyu te-dungube.

Nunŋe sine tuku muskil kile-tidinge singit.

Nu kilja sanjri jakmba tuku miro.

² Nunŋe ndo jakmba kumumbi pileningit.

Pino tanjo didik farmba kilke mbol mbal nunŋe une manjambi najo siglikate ta Kuatenŋe kumumbi tumba pasa mbolŋe pilit.

Nu Kuate tuku piro mbal kilmba bale farningina le ndare kutukinaig wam ta kumumbi lafunu tuwit nginaig.

³ Tanjamba nane man lato wika sakinaig: Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Tumbran sunjo ta ugmba minmba minamngat nginaig le ⁴ tanjo mage 24 nyu jak agan bailkamba abo jak ndon ndek truk ka Kuate minyo mbili maditaknu mbolŋe minit

ta nu tuku nyu te-dunġa sakinaig: Ese. Mayede. Sine Kuate tuku nyu te-dunġube nġinaig.

Sipsip Fat pino tina tuku ait sunġo prona

⁵ Kile Kuate tuku minyo mbili maditaknu tugumġe pasa ande kuenġa sakina: Tane Kuate tuku miġġe kumnemġe minig mbal afu nyu nġak afu nyu kugatok tane nġakmba nu tuku nyu te-dunġap nġina. ⁶ Tanġakina le maġgur sunġo tuku zigna yu fudu ko kuaila sunġo fudukanu suk isen ta teġenmba.

Sinġine Kuate Saġgri Nayo nu agaġ nġdende nġakmba kulatkate. Sine nu tuku nyu te-dunġube.

⁷ Sine gare sunġo tumba nu tuku nyu sunġo ta te-mayokbe. Sipsip Fat nu pino tam tuku ait prote. Pino ta nu buk mindepiye mayemba nu tair minit.

⁸ Kuate nu tawi kaukawk uge liġnu tuna le silikina.

Nane tanġamba sakinaig le isen. Tawi kaukawk kaġgeren ta Kuate tuku mbal wam magenu tiġreknu ke likanu tanġaġ.

⁹ Kile eġel ndek ye sayina: Pasa te kuyara. Sipsip Fat pino tam ait mbolġe pagumba nye sunġo pilmba wikuwa le nane pro minyokamġgaig mbal gare sunġo tamġgaig nġina. Tanġamba nu maġ lato sayina: Pasa kame te Kuate tuku pasa tugusek nġina.

¹⁰ Tanġakina le ye nu tuku kupe tugumġe truk ka nu mbariġam bafuwen le nu ndek ye sayina: Ne mbula. Ne nane tira kame ndoġ Yesus tuku pasa tugusek kile-mayokkina le dubikade ta ye tane tuku piro tuma ande. Ne Kuate tuku nyu te-dunġa nu ndo mbariġa nġina.

Yesus nu pasa tugusek kile-mayokkina ta Tukul Guwa pasa ndui ta tuan tanġo tumniġit le kile-mayokkade.

Yesus nu agaġmor nġuikok ndoġ kame bunaik

¹¹ Kile ye kiġatanu suk samba talok minna le hos kaukawk ande kaġgeren. Tanġo hos ta mbolġe minyokina ta nu tuku nyu Tugusek. Nu kumumbi nune nġueu mbal pileniġmba nane ndoġ kame bute. ¹² Nu tuku am pa bulu tanġaġ. Nu tuku gabat mbolġe hat nyu nġak gudommmba minnaig. Nune nġaro mbolġe nyu ande

kuyaranu minna. Nyu ta nune ndo kila. ¹³ Nu tawi kuennu ndare pisanu nġak silika minna. Nane nu tuku nyu Kuate tuku Pasa nġinaig. ¹⁴ Samba mbolok kame mbal mata tawi kugennu kaukawk purfen nu silika hos kaukawk poġġa nu dubinaig. ¹⁵ Nu kilke tugu nġakmba kile-ibenġkam tuku nune miġġekġe kame baġi agoknu mayok kina. Nu ain ndumndummbi saġgri tiġa nane kulatkamġgat. Tanġo grep kule kilam tuku grep tidon firfirikade tanġaġ nu Kuate Saġgri Nayo tuku gubra tambi nane tidon firfirikamġgat. ¹⁶ Nu tuku tawi mbolġe fel mbolġe nyu ande kuyaranu nġak ta teġenmba. *Ye ndo Sunġo, ye sugo nġakmba tuku Gabat.*

¹⁷ Kile ye mambilmba eġel ande ki mbolġe tiġ minna le kaġgeren. Sar umaġ gudommmba bunga mbolġe lika minnaig le nu wi kuenġa saniġgina: Kuate tuku pagumba nye sunġo ait prowat o. Tane yalpe. Tane nġakmba ilma ¹⁸ gabat sugo, kame gabat, tanġo saġgri nġaigo, hos kame, hos poġġanu mbal, tanġo nyu nġak, tanġo nyu kugatok ta nġakmba tuku ndem nyam tuku pro maġgurkap nġa saniġgina.

¹⁹ Ye maġ mambilmba agaġmor nġuikok nu kilke nġakmba tuku sugo sugo nanġine kame mbal ndoġ maġgurkinaig le kaġgerken. Nane maġgurka hos kaukawk mbolġe minyokina tanġo ta tuku kame mbal ndoġ kame buwam sakinaig. ²⁰ Nane kame bunaig ta nu agaġmor nġuikok yabri tuan tanġo turmba kile-ibenġka ndalekina. Yabri tuan tanġo ta nu buk agaġmor nġuikok tuku saġgrimbi wam kitek ke likina sulumba afu yabrininġmba didikina le nane agaġmor nġuikok tuku suku kuyar nanġine nġarosu mbolġe nġak minmba nu tuku kanunu mbariġnaig. Kile nane agaġmor nġuikok yabri tuan tanġo ndoġ abo kilmba pa bulu pa soġ paknu kule kualin suk ta sinam pankinaig. ²¹ Tanġo nu hos kaukawk mbolġe minyokina ta nu tuku miġġek sinamġe baġi agoknu mayok kina le nu baġi tambi nune nġueu mbal nġakmba bale far suluna. Tanġana le sar umaġ wikina ta nġakmba pro nane tuku ndem nyumba ma ma maro tornaig.

20

Satan nu yar 1,000 ndalekanu minna

¹ Kile ye kinatanu suk enjel ande samba mbolnge ndekina le kangeren. Nu ma buto sinam nzi tuku ki le sen muli sungo kile njak minna. ² Nu ndek mbenj o buk abo abo minna ta nyunu bukla njayonu nyunu ande Satan nu biye timba ndaleka ³ nu yar 1,000 kilke mbol mbal yabri ndaninguwa nga nu tumba ma buto sinam nzinge buknga malaŋga su ndiŋna le minna. Yar 1,000 ta kugawaig le nu maŋ mayok ka ait fagnu ndo tanjo yabrineŋgamngat.

⁴ Ye maŋ mambilmba minyo mbili maditaknu afu kangerken. Nane minyo mbili kame ta mbolnge minyokinaig mbal Kuatenge nyu niŋgina le nane afu pasa mbolnge patika pileniŋginaig.

Kile ye kuasmbi afu turmba kangerken ta nane buk kilke mbolnge minmba Kuate tuku pasa Yesus tuku pasa tugusek kuklimba saka minnaig le afunje nane tuku njinfok kat purkinaig le kumnaig. Nane nanjine tumail ko wai mbolnge aganjmor njguikok tuku suku kuyar ta kugatok. Nane nu tuku kanunu mata mbariŋ ndanaig tuku. Kile nane aboŋga Kristus ndoŋ gabat sugo minmba kuasmbi afu kulatka minnaig le yar 1,000 kinaig. ⁵ Nane kumanu mbal ngamuknge nane aboŋga aboŋga tiŋginaig. Kumanu mbal afu nane yar 1,000 ta kugawaig le ndo nane aboŋga tiŋgamngaiŋ.

⁶ Nane afu aboŋga aboŋga tiŋgamngaiŋ mbal ta nane gare sunjo tamngaiŋ. Nane Kuate tuku mbal. Nane kume arnu ta te nda. Nane pris taŋaŋ Kuate le Kristus tuku piro biymba Kristus ndoŋ gabat sugo minmba yar 1,000 kuasmbi afu kulatkamngaiŋ.

Kuate nu Satan te-ibeŋna

⁷ Yar 1,000 ta kugawaig le enjel andeŋge malaŋga talka Satan kukliwa le maŋ mayok kanjat. ⁸ Nu mayok ka kilke tugu njakmba yabrineŋgamngat. Taŋamba nu Gok le Magok mbal kame buwam tuku kilemanjurkamngat. Manjur sunjo ta fulbul taŋaŋ burnu kumuŋ kuga.

⁹ Nane kupe buknga ma tugu njakmba mbol kumba ka Kuate tuku mbal minig ma ta kormba tumbraŋ sunjo Kuate nuŋe

kume purte ta turmba koramngaiŋ. Korwaig le samba mbolnge pa sunjo ndeka nane uge suluwamngaiŋ. ¹⁰ Satan nu tanjo yabrineŋmba minna ta Kuatenge nu tumba buknguwa le pa bulu pa soŋ paknu kule kualiŋ suk ma ta mbol kanjat. Aganjmor njguikok nale yabri tuan tanjo ndoŋ nale mata pa ndui ta sinamnge minamngaiŋ. Nane furir ki mindek rar sunjo tumba minmba minamngaiŋ.

Tanjo pileniŋgam tuku ait

¹¹ Kile ye kinatanu suk minyo mbili sunjokanu maditaknu kaukau Sunjo nu ta mbolnge minyok minna le kangeren. Kilke le samba nu tumailamnge mine ndaka kua ka ka njgisikinaik.

¹²⁻¹³ Ye mambilmba kumanu mbal nyu njak nyu kugatok nane njakmba minyo mbili sunjo tumailamnge tiŋ minnaig le kangerken. Nane afu yu sinamnge kumnaig ta njakmba tiŋginaig. Afu kummba kumanu mbal tuku tumbraŋnge minnaig ta mata tiŋginaig. Nane njakmba tiŋginaig le Kuate nu ndek waŋe afu talke likina sulumba waŋe ande minmba minam tuku mbal tuku nyu njak ta turmba talkina. Kumanu mbal njakmba tiŋginaig le nanjine wam ke likanu waŋe ta mbolnge minnaig le kanjerka kumumbi pileniŋgina.

¹⁴ Kile Kuate nu kume maŋau le kumanu mbal tuku tumbraŋ ta kilmba pa mbol pankina. Pa sunjo kule kualiŋ suk ta kume arnu. ¹⁵ Nane afu minmba minam tuku nyu waŋe mbolnge mine ndakinaig ta njakmba kilmba pa sunjo mbolnge pankina.

21

Samba kilke kitek

¹ Ye kinatanu suk samba kilke kitek kangerken. Samba kilke ambokok ta njgisikinaik. Yu mata mine ndakina. ² Ye Kuate tuku tumbraŋ Yerusalem kitek Kuate tugumnge samba mbolnge ndekina le kangeren. Tumbraŋ ta pino nu tanjo tam tuku mindepiye mayete taŋaŋ njak ndekina le kangeren.

³ Kile minyo mbili maditaknu tugumnge pasa sunjo ande mayok ka sakina: Tane isap. Kile Kuate minit tuku tumbraŋ ta tanjo ngamuknge minamngat. Taŋawa le

Kuate nu nane ndon minwa le nane nu tuku gageu minamngaig. ⁴ Nu nane ndon minmba nane tuku am kule nakmba sauke sulumba para serningamngat. Nane man kume nda. Ngamunggal piti te nda. Malm-bike nda. Rar kamuse nda. Ambokok manau ta nakmba ngisikamngaig nga sakina.

⁵ Sungo nu minyo mbili maditaknu mbolnge minit ta nu sakina: Ai te. Ye agan ndende nakmba kitek kile-mayokket ngina. Tanamba nu man lato sakina: Ye tuku tugusek pasa te kuyara ngina.

⁶ Kile nu man sayina: Kile piro kugawat. Tugu palmbim tuku kugawam tuku ta yenge ndo tugu. Yengete ndo ambonganu minet. Ngumne tukulanu mata yengete ndo. Kule paraningit mbal kule nyumba minmba minam tuku bulbulte ta ye tumba piya kugatok ningi le nyumba minamngaig. ⁷ Tane sangri tinga manau ngaigonu kile-ibenkap ta wam magenu nakmba saket te kangerkamngaig. Ye tane tuku Mbara mini le tane ye tuku kinjo kame minamngaig. ⁸ Ngaro yabkade mbal, ye idus ndayade mbal, wam nule parak kade mbal, baleningig mbal, tango pino ndon fare fare unekade, kuanye ko make kade, yabri mbara mbarinde, yabri pasa sakade ta nakmba kilmba pa bulu pa son paknu kule kualin suk sinamnge pankamngit. Wam ta kume arnu nga sayina.

⁹ Kile enel 7 ngumne tukulanu tuku piti 7 nza liganu nak ta tuku ande pro ye sayina: Ne yale. Sipsip Fat pino tamngat ta tumnamngit ngina. ¹⁰ Tanakina le Tukul Guwa ye mbol kina le enel ta ye tumba bin sungo ande mbol kumba ka tangete Kuate tuku tumbran Yerusalem kitek nu tugumnge samba mbolnge ndekina le tumyina. ¹¹ Tumbran ta Kuate tuku kilna nak ndekina. Ndame piya o mbolnge nyunu yasper uge linu glas tanan purfen nu kangeren. ¹² Nu ndame fonde o mbolok malanga 12 nak. Enel 12 malanga kulatke likinaig. Malanga ta mbolnge Israel tugu 12 tuku nyu kuyarkanu nak minnaig. ¹³ Tumbran ta fonde ngirpe bailkanen malanga ke ke nak minnaig. ¹⁴ Tumbran ta tuku fonde ta ndame sugo 12 mbolnge wakeinaig. Sipsip Fat tuku aposel 12 tuku

nyu ndame ta mbolnge kuyarkanu nak minnaig.

¹⁵ Enel ye ndon pasatina ta nu tumbran fonde malanga kugenu katesewam tuku gol papani biye nak minna. ¹⁶ Tumbran fonde ngirpe bailkanen kumu kumu. Nu ne gol papanimbi tumbran kuenu katesena ta kuen nayo 2,200 kilomita. Tumbran kuenu sungonu mbolnu kumu kumu. ¹⁷ Enel nu fonde mbolnu katesena ta 66 mita. Sine tangete agan kuenu katesewam tuku burkeg tanamba nu burkina.

¹⁸ Fonde ta ndame mayenu yaspermbi wakeiwanu. Tumbran ta golmbi wakeiwanu. Gol ta glas tanan purfen nu ndo. ¹⁹ Ndame 12 mbolnge fonde minna ta ndame magenu uge linu yeki yeki nyu nangine tenemba. Ande nyunu yasper. Ande ize nak nyunu safir. Ande kaukauk agat. Ande kambol nak emerald. ²⁰ Ande gurgur kaukauk katlisanu sardoniks. Ande gurgur karnelian. Ande kulon nak krisolit. Ande kambol nak beril. Ande kulon nak topas. Ande kambol nak krisopras. Ande yasin. Ande ametist. Ndame kame ta turjanja ta mbolnge fonde wakeinaig. ²¹ Igog tin sugo 12 tamba malanga wakeikinaig. Igog tin ndindo malanga ndindo. Tumbran tuku ndin ta gol glas tanan purfen nu ndo.

²² Tumbran ta mbolnge Sungo Kuate Sangri Nayo nale Sipsip Fat ndon minik tukunu kusem wande ande kanger ndawen. Nane nale kangerka nale tuku nyu ndo kile-dungade. ²³ Kuate tuku kilna sungo tumbran ta kilhate le Sipsip Fat nu tumbran ta tuku bulu minit. Ta tuku tumbran ta ki le tambun kugatok.

²⁴ Tangete nane tumbran ta tuku bulu mbolnge lika minamngaig. Kilke tuku gabat sugo sugo nakmba nangine agan ndende magenu kilmba tumbran ta mbol prowamngaig. ²⁵ Mara mindek malanga ta talok minamngaig tukulke nda. Ta ndanam? Tumbran ta furir kugatok. ²⁶ Kilke mbol mbal nakmba nangine wam magenu kilmba tumbran ta mbol prowamngaig. ²⁷ Agan kutur nak wam nule parak kade mbal yabri mbal nane ndo tumbran ta sinam kine nda.

Mbal abo ñak minmba minam tuku Sipsip Fat tuku wañe mbolñge nyu ñak minig ta nanenñe ndo sinam kanñaig.

22

¹ Kile eñel nu mañ kule nyumba minmba minam tuku ta ye tummyina. Kule ta glas tañañ uge liñnu ndo. Kule ta Kuate le Sipsip Fat tuku minyo mbili maditaknu kumnemñge ndeka ² tumbranñ ta tuku ndin tañañ ñgamu ñgamu pinderka kinit. Kule make arñeñ ta mbolñge ail alonu nyumba minmba minam tuku minig. Ail kame ta yar ndindo sinamñge alowam 12-de tuku. Tambun mindek ail ta alowanu. Ail ta tuku wañenu kilke mbol mbal guaze mage serkam tuku. ³ Agañ ande Kuate nu kasurte ta tumbranñ ta sinamñge mine nda.

Kuate le Sipsip Fat tumbranñ ta kulatkuwaik le nuñe piro mbal nu mbariñamñgaig. ⁴ Nane Kuate kanñgermba nuñe nyu nane tuku tumail mbolñge minamñgaig. ⁵ Tumbranñ ta furir kugatok. Sungo Kuate nu nane kilñaniñguwa le nane tañgo sugo nyu ñak minmba minamñgaig. Nane ki lam bulu tuku piro kugatok minamñgaig.

Yesus nu mine minemba prowamñgat

⁶ Kile eñel mañ sakina: Ye pasa kame saket te ye yabri ndaket. Son pasa tugusek ndo. Sungo Kuate nuñe tuan tañgo kame wamdus niñgina sulumba wam kame mine minemba prowamñgaig ta nuñe piro mbal tumningam tuku nu nuñe eñel kukulna. ⁷ Nu teñenmba sakate. Tane isap. Mine minemba ye prowamñgit. Wañe te tuku dir pasa ismba dubide mbal nane garegarekamñgaig ñga sakate.

⁸ Ye Yohanus yeñge wam kame te ñakmba kanñgerka pasa isen. Ye ismba kanñgeren sulumba eñel ye tummyina ta nu mbariñam tuku nu tuku kupe tugumñge ndek truk kan. ⁹ Ye tañawen le nu ye sayina: Ne mbula. Ne, nañe tira kame, tuan tañgo kame, wañe te mbolñge pasa ismba dubide mbal ye tane tuku piro tuma ande. Kuate tuku nyu te-dunğa nu ndo mbariña ñga sayina.

¹⁰ Tañamba nu mañ ye sayina: Mine minemba wam kame te prowamñgaig. Ne

pasa te yabu ndaka ñakmba isam tuku te mayoka. ¹¹ Wam ñaigonu kade mbal nane wam ñaigonu lato lato kuwaig. Wamdus kutur ñak mbal mata tañamba ndo kuwaig. Wam magenu kade mbal nane wam magenu lato lato kuwaig. Kuate tuku mbal tiñreknu minig ta nane mata mañau tiñreknu ndo lato lato kuwaig.

¹² Sungo nu teñenmba sakate. Tane isap. Mine minemba ye prowamñgit. Tañgo nane wam ke likade ta ye lafunu kilmba prowamñgit. ¹³ Tugu palmbim tuku kugawam tuku ta yeñge ndo tugu. Yeñge ndo ambonganu minet. Ngumne tukulanu ta mata yeñge ndo ñga sakate.

¹⁴ Nane afu wam ñaigonu kusreka nañgine tawi minya magede ta nane gare sungo tamñgaig. Kuate nu nane nyu niñguwa le nane ail alonu nyumba minmba minam tuku ta kilmba nyumba minamñgaig. Nane tumbranñ ta tuku malanga sinam kanñaig.

¹⁵ Kutur mañau ke likade mbal, make le kuanye kade mbal, tañgo pino ndoñ fare fare unekade mbal, baleniñgig mbal, yabri mbara kanunu mbariñniñgig mbal, yabri pasa sakade mbal ta ñakmba tumbranñ ta sinam kine nda.

¹⁶ Sungo nu mañ sakina: Ye Yesus yiñe kuasmbi ñakmba wam te saniñgam tuku yiñe eñel kukulen le ne tugum prona. Ye David tuku ndare. Ye mafewam tuku kulu sungo ñgina.

¹⁷ Tukul Guwa le Sipsip Fat piyo nuñe nale sakade: Ne prowa ñgade. Nane pasa te isig mbal nane mata ne prowa ñguwaig. Ande nu kule parawa ndeta nu Yesus tugum ilwa. Ima nu kule nyumba minmba minam tuku nzaliwa ndeta nu kule ta piya kugatok nyuwa.

¹⁸ Tane wañe te tuku dir pasa isig mbal ye rironñ pasa satiniñgamñgit. Ande nuñe wamdusmbi pasa kise tuturmba sakuwa ta Kuatenñge wañe te mbolñge piti mine likade te lato mbolmba nu mbolñge patikamñgat. ¹⁹ Ande nuñe wamdusmbi pasa te afu kile-sikuwa ta Kuatenñge nu pitaiwa le Kuate tuku tumbranñ ail nyumba minmba minam tuku ye wañe te mbolñge tugu bitekñget te kanñgerke nda.

²⁰ Sunḡo nu pasa kile-mayokkate te nu sakate: Ye siḡka mine minemba prowamḡgit ḡgate. Ese. Sunḡo Yesus, ne prowa.

²¹ Sunḡo Yesus nu nuḡe mbal ake sinan make patikuwa.

Son.